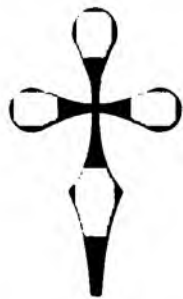

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

23

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΣΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2005

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

23

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΦΗΤΑΣ

ΑΒΒΑΚΟΥΜ
ΟΒΔΙΟΥ-ΝΑΟΥΜ
ΣΟΦΟΝΙΑΝ-ΜΑΛΑΧΙΑΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στόν τόμο αὐτό συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν ὑπομνημάτων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου στοὺς πέντε ἀκόμα μικροὺς προφήτες, Ἀβδακούμ, Ὀβδιού, Ναούμ, Σοφονία καὶ Μαλαχία.

1. Ἀβδακούμ: Δέν γνωρίζομε πότε γεννήθηκε οὔτε πότε ἀκριβῶς ἔζησε. Ἐπειδὴ στό βιβλίο του κάνει λόγο γιά τήν ἐπικείμενη ἐπιδρομή τῶν Χαλδαίων, χωρίς ὅμως ν' ἀναφέρει τήν κατάληψη τῆς Ἱερουσαλήμ πού ἔγινε τὸ 597, ἀρα ἔγραψε τίς προφητεῖες του πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτό, καὶ ἴσως μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων τοῦ Ἰούδα Ἰωσία (641-610) καὶ Ἰωακείμ (610-599). Τὸ βιβλίο του διαιρεῖται σέ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο, κεφ. α', διατυπώνει τήν πικρία του γιά τήν ἀδικία πού ἐπικρατοῦσε στόν Ἰουδαϊκὸ λαό, πράγμα πού δέν θὰ ἀργοῦσε, σύμφωνα μὲ τὴ ρήση τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπισύρει τήν τιμωρία τους πού ἔμελλε νὰ γίνει μὲ τήν ἐπιδρομὴ τῶν Χαλδαίων, γεγονὸς πού λυπεῖ τὸν προφήτη καὶ ζητεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ λαό του. Στὸ δεύτερο, κεφ. β', γίνεται λόγος γιά τήν ὀριστικὴ καταστροφή τῶν Χαλδαίων ἕξαιτίας τῶν φοβερῶν ἐγκλημάτων τους, πού ἔγινε ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ Μήδους τὸ 538. Στὸ τρίο μέρος, κεφ. γ', περιλαμβάνει προσευχὴ δοξολογίας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Κύριο.

2. Ὀβδιού: Πότε ἀκριβῶς ἔζησε καὶ ἔδρασε δέν γνωρίζομε. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου του φαίνεται ὅτι αὐτὸ γράφτηκε ὅταν εἶχε κατακτηθεῖ καὶ λεηλατηθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, πού μᾶλλον πρέπει νὰ ἔγινε ἀπὸ τοὺς Φιλισταίους καὶ Ἀραβες ἐπὶ βασιλείας Ἰωρᾶμ (844-842), καὶ ἀρα εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους προφήτες. Τὸ βιβλίο διαιρεῖται σέ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο, στίχ. 1-10, προλέγεται ἡ τρομερὴ καταστροφή τῶν Ἰδουμαίων ἕξαιτίας τῆς ἐπιδρομῆς τους ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Στὸ δεύτερο, στίχ. 11-21 προαγγέλλει τὸν θρίαμβο τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν Ἰδουμαίων καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν, καὶ τήν αἰώνια καὶ ἔνδοξη βασιλεία τοῦ Θεοῦ στὴ Νέα Σιών.

3. Ναούμ: “Όπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ὅσα γράφει, ἔζησε μετὰ τὴν καταστροφή τῶν Θηβῶν (τῆς ἄλλως Ἀμμῶν) τῆς Αἰγύπτου πὸν συνέβη τὸ 663, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή τῆς Νινευῆ (612), τὴν ὁποία καὶ προφητεύει.” Ἀρα ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔβδομου αἰῶνα. Τὸ ὄνομά του ἐρμηνευόμενον σημαίνει «παρηγορημένος». Τὸ βιβλίον διαιρεῖται σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο, κεφ. α΄, τονίζεται ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀγαθοποιεῖ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ προλέγεται ἡ καταστροφή τῆς Νινευῆ. Στὸ δεύτερο, κεφ. β΄, προαγγέλλεται μὲ πολὺ ἔντονος ἐκφράσεις καὶ παραστατικὲς εἰκόνες ἡ καταστροφή τῆς Νινευῆ. Στὸ τρίτο, κεφ. γ΄, τονίζεται ὅτι αἰτία τῆς ὀριστικῆς καταστροφῆς τῆς Νινευῆ, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται «πόλις αἱμάτων, ὅλη ψευδῆς, ἀδικίας πλήρης», θὰ εἶναι τὰ τρομερὰ ἐγκλήματα τῆς, καὶ ὅτι κάθε προπαρασκευὴ αὐτῆς πρὸς ἄμυνα θὰ ἀποβεῖ μάταια.

4. Σοφονίας: “Όπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχον τοῦ βιβλίου του, ὑπῆρξε υἱὸς τοῦ Χουσί, υἱοῦ τοῦ Γοδολία, υἱοῦ τοῦ Ἀμορίου, υἱοῦ τοῦ Ἐζεκία.” Ἐζησε καὶ ἔδρασε στὸ βασίλειον τοῦ Ἰουδα στὶς ἡμέρας τοῦ Ἰωσία, υἱοῦ τοῦ Ἀμών, πὸν βασίλευσε ἀπὸ τὸ 640-609, καὶ ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν προφητῶν Ναούμ καὶ Ἰερεμία. Τὸ βιβλίον του διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο, κεφ. 1-2, στίχ. 1-3, ἐπιπλήττει ἄρχοντες, δικαστῆς καὶ λαὸ γιὰ τὶς παρανομίες τους, καὶ προλέγει ὅτι ἐγγίζει ἡ ἡμέρα τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποία θὰ καταστραφεῖ ἡ χώρα. Στὸ δεύτερο, κεφ. 2, 4-15, προλέγει τὶς σκληρὲς τιμωρίες τῶν εἰδωλολατρικῶν ἔθνῶν, τῶν Φιλισταίων, Μωαβιτῶν, Ἀμμωνιτῶν, Αἰθιοπῶν καὶ Ἀσσυρίων καὶ τὸν ἀφανισμὸ τῆς Νινευῆ, λόγῳ τῆς μεγάλης φαυλότητος καὶ ἀλαζονείας τῆς. Στὸ τρίτο, κεφ. 3, 1-8, ὁ ἔλεγχος στρέφεται εἰδικῶς ἐναντίον τῶν ψευδοπροφητῶν, τῶν ἀσεβῶν ἱερέων, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν κριτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, περιβάλλοντάς τους μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς. Στὸ τέταρτο, κεφ. 3, 9-20, προαγγέλλει τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ λαοῦ, τὴν ἠθικὴν λύτρωσίν του καὶ τὴν τιμὴν καὶ δόξαν του ἐκ μέρους τῶν ἄλλων λαῶν, καὶ καλεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ χαρεῖ, λέγοντας: «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ, εὐφραίνου καὶ κατέρπου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, θύγατερ Ἱερουσαλήμ», λόγοι χριστολο-

γικοί, πού προαγγέλλουν τὸν Νέο Ἰσραήλ, τὴν Νέα Σιών, τὴν ἀπολύτρωση τῶν λαῶν μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

5. Μαλαχίας: Ἐξησε καὶ ἔδρασε στὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴ Βαβυλώνεια αἰχμαλωσία καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς προφῆτες Ἀγγαῖο καὶ Ζαχαρία, καθόσον εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ναοῦ τὸ 515 κατὰ τὸ ἕκτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπου Β', καὶ εἶχαν ἀρχίσει οἱ προσφορὲς τῶν θυσιῶν καὶ τῶν δεκάτων, καὶ ἴσως ὑπῆρξε ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Τὸ βιβλίον του τὸ ἔγραψε κατ' ἄλλους τὸ 433 π. Χ, καὶ κατ' ἄλλους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 470-460 π. Χ.

Τὸ βιβλίον του ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα κεφάλαια. Στὸ πρῶτον τόνιζεται ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ ἀσεβεία τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ποιμένων του καὶ ἡ βεδήλωση τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Κυρίου μὲ ἀνάξιες καὶ εὐτελεῖς προσφορὲς. Στὸ δεύτερον κεφάλαιον προαναγγέλλονται οἱ τιμωρίαι τῶν ἀσεβῶν ἱερέων καὶ λαϊκῶν καὶ ἐκείνων πού ἐγκαταλείπουν τὴν συζύγους των. Στὸ τρίτον κεφάλαιον γίνεται λόγος γιὰ τὴν αἰφνίδια ἐπιφανῆ ἡμέραν τοῦ Κυρίου, τῆς ὁποίας τὴ θεὰ δύσκολα θὰ μπορέσει κάποιος νὰ ἀντέξει. Τότε, ἀφοῦ προσηγηθεῖ ἡ κάθαρσις τῶν ἀνθρώπων, θὰ προσφέρουν στὸν Κύριον θυσίαις μὲ δικαιοσύνη. Ἐλέγχει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ γιὰ τὴν ἀδικίαν πού διαπράττουν καὶ γιὰ τὴν ἀπάτην τους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς καλεῖ σὲ μετάνοια, ὥστε νὰ τύχουν τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταστοῦν μακαριστοὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη. Στὸ τέταρτον κεφάλαιον ἀναφέρεται στὴν ἔνδοξον ἡμέραν τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία θὰ ἔρθει ὡς κλίβανος καταφλεγόμενος πού θὰ κατακαύσει σὰν καλάμιν ὅλους τοὺς ἄνομους, καὶ θὰ χαρίσει τὴν προσδοκόμενὴν χαρὰν τοῖς εὐσεβεῖς. Θὰ προσηγηθεῖ ὁμως τῆς ἔνδοξης αὐτῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἡλία τοῦ Θεσβίτη, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἀποκαταστήσει τοὺς δεσμοὺς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλα αὐτά, τὰ περιβεβλημένα μὲ τὸν ποικιλόχρωμον χριστολογικὸν μανδύαν ἀναλύονται κατὰ τὸν πλέον θαυμαστὸν τρόπον ἀπὸ τὸν ἅγιον Κύριλλον.

Τὸ κείμενον λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, τόμοι 71, (844-942, 581-596, 776-844, 944-1020 καὶ 72, 276-364, στὸ ὁποῖον γίνονται οἱ ἀναγκαῖαι διορθώσεις ἰδίως στὴν στίξιν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΜΒΑΚΟΥΜ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Διεσκεύασται μὲν ἡμῖν εὖ μάλα σαφῶς καὶ εὐτέχνως καὶ
τῆς προκειμένης προφητείας ὁ τρόπος, ἔμπλεώ γε μὴν αὐτὸν οἰ-
κονομίας ἀγιοπρεποῦς εὐρήσομεν· πρέπει γὰρ αὐτοῖς τοῖς ἀγί-
οις ἐπιφωνεῖν τε καὶ λέγειν· «Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ
5 τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Δεῖ δὲ δὴ τοῖς
ἐθέλουσι νοεῖν ἀγχινοίας οὐ μικρᾶς· ἐπεὶ τοι τῆς προφητείας
τὸν σκοπὸν διττὴν ἐν ἑαυτῷ τὴν θεωρίαν ὠδίνοντα κατίδοι τις
ἄν, πνευματικὴν τε ἅμα καὶ ἱστορικὴν· προαφηγήσομαι δὲ χρη-
σίμως, καὶ ὡς ἐν βραχεῖ συνενεγκῶν, τῆς προφητείας τὰ μέρη,
10 καὶ ἐφ' ὅτῳ γέγονεν ἐρῶ. Ἴοι γὰρ ἂν οὕτω τοῖς ἐντευξομένοις
δι' εὐμαρείας ὁ νοῦς, καὶ οὐδὲν εὐρήσει τὸ ἄναντες. Ἀσχάλλον-
τος τοίνυν τοῦ Ἰσραὴλ οὐ μετρίως ἐπὶ τοῖς διὰ τῶν προφητῶν
προαπηγγελμένοις (ἦδον γάρ, ἦδον, ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς αἰ-
χμάλωτος, πεσεῖται δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν καὶ ὑπὸ ζυγὰ κεί-
15 σεται τῆς ἀσυνήθους δουλείας), πειραῖται δὴ διδάσκειν ὁ μακά-
ριος οὗτος Ἀμβακούμ, ὅτι ψήφῳ δικαία τοῦ πάντων κρατοῦν-
τος Θεοῦ κατὰ καιροῦς αὐτοῖς τὰ τοιάδε συμβήσεται καὶ ἐπ' αἰ-
τίαις εὐλόγοις. Ἐκτετιμηκότες γὰρ αὐτοὶ τὴν ἔξω νόμου καὶ ἐκ-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΑΒΒΑΚΟΥΜ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Διατυπώθηκε βέβαια γιά μᾶς μέ σαφήνεια καί εὐτεχνία καί ἡ σύνθεση τῆς προφητείας πού ἔχομε πρὸς ἐξέταση, καί θὰ τῆ βροῦμε γεμάτη καί ἀπὸ τὴν οἰκονομία πού ἀρμόζει στοὺς ἁγίους· γιὰτὶ πρέπει νὰ ἀναφωνοῦμε καί νὰ λέμε πρὸς τοὺς ἁγίους· «Δὲν εἶστε ἐσεῖς πού μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας πού μιλάει μέσα σας»¹. ὅποιοι ὅμως θέλουν νὰ κατανοήσουν τὰ λεγόμενα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὄχι μικρὴ εὐστροφία πνεύματος· γιὰτὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσει, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας ἐμπεριέχει διπλῆ θεωρητικὴ ἐξήγηση, πνευματικὴ καί μαζὶ καί ἱστορικὴ. Θὰ ἐκθέσω λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὠφέλιμα πιστεύω καί μέ τὴ δυνατὴ συντομία τὰ μέρη τῆς προφητείας, καί θὰ δηλώσω σὲ τί ἀφορᾷ τὸ καθένα. Γιὰτὶ ἔτσι θὰ εἶναι εὐκόλη γιά τοὺς ἀναγνώστες ἢ σύλληψη τοῦ νοήματος καί δὲν θὰ συναντήσουν καμμιά δυσκολία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ στεναχωροῦνταν οἱ Ἰσραηλίτες ὄχι καί λίγο μέ τὰ ὅσα προανήγγελλαν οἱ προφῆτες (γιὰτὶ γνώριζαν, ναὶ γνώριζαν, ὅτι κάποτε θὰ αἰχμαλωτισθοῦν καί θὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καί θὰ μποῦν στό ζυγὸ ἀσυνήθιστης δουλείας,) γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπιχειρεῖ νὰ διδάξει ὁ μακάριος αὐτὸς Ἀββακούμ, ὅτι μέ ἀπόφαση δίκαια τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ θὰ συμβοῦν αὐτὰ κάποτε καί γιά εὐλογες

τοπωτάτην ζωὴν, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν κατεψευσμένων ἀπονευκότες, οὐ διαλελοίπασιν ἐφ' ἑαυτοῖς παραθήγοντες τὸν ἀκήρατον νοῦν μέχρις ἂν αὐτοῖς εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀθλιότητος κατέβῃ τὰ πράγματα.

5 Καὶ τοῦτο καθίστησιν ἐναργές, τῶν ἀνοσίως βιοῦν ἤρημένων ποιούμενος τὴν κατάρῳησιν, καὶ τῆς ὅλης προφητείας προεισβολὴν ὥσπερ τινὰ καὶ ὑπόθεσιν τὸ χροῖμα τιθεῖς, εἶτα Θεὸν εἰσκεικομικῶς ἀπειλοῦντα τοῖς καταφρονηταῖς τῶν Βαβυλωνίων τὴν ἔφοδον. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν αὐτὸν οὐχὶ μόνων τῶν σκυθρωπῶν καὶ
10 τῶν ὅτι μάλιστα καταλυπεῖν εἰωθότων προαγορευτὴν ἀναφαίνεσθαι καὶ εἰς μέσον ἦκειν, καὶ τὰ πάντων αἴσχιστα τῶν κακῶν ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς αὐτοῖς προαναφωνεῖν, ἀλλά τι καὶ τῶν τελούντων εἰς ἄκεις προαφηγεῖσθαι χρησίμως, καὶ τὰ δι' ὧν εἰκὸς ἦν ἀναπνεύσειν τοὺς πεπονθότας προαναφθέγγεσθαι, κατακέκραγε
15 καὶ αὐτῆς τῆς τῶν Βαβυλωνίων ὀμότητος, καὶ καταφρονητὰς ὀνομάζει τοὺς καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον κατεμπρόησαντας ναόν, καὶ τὴν ἀγίαν δὲ πόλιν πεπορθηκότας, καὶ σκευῶν τῶν ἱερῶν ἀφειδήσαντας. «Εἰς τί», γάρ, φησὶν, «ἐπιβλέπεις ἐπὶ καταφρονοῦντας; παρασιωπήσῃ ἐν τῷ καταπίνειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον;». Εἶτα προστέθεικε,
20 καὶ μάλα σαφῶς, καὶ αὐτῆς τῆς Βαβυλῶνος τὴν ἄλωσιν, καὶ τῶν πεπονθότων τὴν ἀσυνήθη δουλείαν τὴν διὰ Κύρου κατὰ καιροῦς ἐκλύτρωσιν. Ἀπὸ δέ γε τῆς μερικῆς λυτρώσεως μέτεισιν ὁ λόγος εὐφυῶς ἐπὶ τὴν καθόλου καὶ γενικωτάτην, τουτέστι τὴν διὰ Χριστοῦ γεγενημένην ἅπασιν τοῖς διὰ πίστεως ἐκλελυτρωμένοις, καὶ
25 τὸν τῆς ἁμαρτίας ζυγὸν ἀποτιθεμένοις, καὶ πικρὸν καὶ ἀνήμερον ἀποφυγοῦσι δεσπότην, τὸν Σατανᾶν.

Ἔχεις ἐν τούτοις τῆς ὅλης ἡμῖν προφητείας ὡς ἐν βραχέσι συνειλεγμένον τὸν σκοπὸν· ἐροῦμεν δὲ ἀνὰ μέρος ἕκαστα διαλαμβάνοντες ὡς ἔνι.

30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στίχ. 1. «Τὸ λῆμμα ὃ εἶδεν Ἀμδακούμ ὁ προφήτης».

β. «Λῆμμά» φησιν ἐν τούτοις τὴν τῆς ὀράσεως, ἥτοι τῆς προ-

αίτιες. Ἐχοντας δηλαδή ἐκτιμήσει αὐτοὶ τὴν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο ζωὴ καὶ ἔχοντας ἀποκλίνει σὲ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἐπίμεπτα, δὲν ἔπαιναν νὰ ἔξοργίζουσιν ἐναντίον τους τὸν ἀθάνατο νοῦ· γιατί σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀθλιότητος εἶχαν καταντήσει πιά τὰ πράγματα.

Κάνοντας λοιπὸν αὐτὸ φανερὸ καὶ κατηγορώντας ἐκείνους ποὺ ἐπέλεξαν νὰ ζοῦν μὲ ἀσέβεια καὶ κάνοντας αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἓνα εἶδος προεισαγωγῆς καὶ ὑπόθεσης τῆς ὅλης προφητείας, εἰσάγει ἔπειτα τὸν Θεὸ νὰ ἀπειλεῖ τοὺς περιφρονητὲς του μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν Βαβυλωνίων. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε αὐτὸς νὰ παρουσιάζεται προἄγγελος ὄχι μόνο τῶν σκυθροπῶν καὶ ὄσων προκαλοῦν ὑπερβολικὴ λύπη καὶ νὰ προειδοποιεῖ ὅτι τὰ χειρότερα ὄλων θὰ τοὺς συμβοῦν κάποτε, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς προαναγγέλλει χρησίμως καὶ κάτι ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴ θεραπεία καὶ νὰ προδηλώνει ὅσα ἦταν δυνατὸ νὰ ἀνακουφίσουν ἐκείνους ποὺ κακοπάθησαν, καταδικάζει καὶ τῶν ἴδιων τῶν Βαβυλωνίων τὴν ὠμότητα, ὀνομάζοντας αὐτοὺς καταφρονητὲς, γιατί καὶ τὸν ἱερὸ ναὸ πυρπόλησαν, καὶ τὴν ἁγία πόλη κυρίευσαν, καὶ δὲν σεβάσθησαν οὔτε τὰ ἱερὰ σκεύη. Γιατὶ λέγει: «Γιατί ρίχνεις τὸ βλέμμα σου στοὺς καταφρονητὲς; Θὰ παραβλέψεις τὸν ἀσεβῆ ποὺ καταπίνει τὸν δίκαιο;»². Προσθέτει ἔπειτα, καὶ μὲ πολλὴ σαφήνεια, καὶ τῆς ἴδιας τῆς Βαβυλώνας τὴν ἄλωση, καὶ τὴν ἀσυνήθιστη δουλεία ἐκείνων ποὺ ὑποδουλώθηκαν, καὶ τὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν Κύριο κάποτε. Ἀπὸ τὴ μερικὴ ὅμως λύτρωση μεταφέρεται ὁ λόγος στὴν καθολικὴ καὶ γενικότερη, δηλαδή τὴ λύτρωση ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Χριστὸ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ λυτρώθηκαν ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν πίστη σ' αὐτόν, οἱ ὅποιοι καὶ ἀπόθεσαν τὸ ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπέφυγαν τὸν σκληρὸ καὶ ἀνήμερο κύριο, τὸν Σατανᾶ.

Μὲ αὐτὰ ἔχεις τὸν σκοπὸ ὅλης τῆς προφητείας συγκεντρωμένο σὲ πάρα πολὺ λίγα, τὰ ἐπὶ μέρος τῶν ὁποίων θὰ ἐκθέσομε ἰδιαιτέρως ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν.

ΚΕΦ ΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Στίχ. 1. «Τὸ λῆμμα ποὺ εἶδε ὁ προφήτης Ἀββακούμ».

2. »Λῆμμα» στὸ στίχο αὐτὸ ὀνομάζει τὴ λήψη τῆς ὄρασης, ἥτοι τῆς

2. Ἀββακ. 1, 13.

1. Ματθ. 10, 20.

γνώσεως, λῆψιν, ἣν ἂν τις ἔλοι, διδόντος Θεοῦ· αὐτὸς γὰρ «ὄρα-
σεις» κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἐπλήθυνε», καὶ αὐτὸς λελάληκε
πρὸς προφήτας, προαναφαίνων αὐτοῖς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
τὰ ἐσόμενα, καὶ ὡς ἤδη παρόντα μονονουχὶ καὶ ἐν ὄψει τιθεῖς
5 Ὅτι δὲ οὐ τὰ ἀπὸ τῆς σφῶν καρδίας λαλεῖν ἐγνώκασι, διαπορ-
θμεύουσι δὲ μᾶλλον εἰς ἡμᾶς τοὺς παρὰ Θεοῦ λόγους, προανα-
πεῖθει σαφῶς, προφήτην ἑαυτὸν ὀνομάσας καὶ τῆς εἰς τοῦτο χά-
ριτος ἀποφαίνων ἔμπλεω.

10 **Στίχ. 2.** «Ἔως τίνος, Κύριε, κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούση,
βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος καὶ οὐ σώσεις;».

γ'. Σκέπτεται μὲν ὁ προφήτης τὸ τοῦ πλεονεκτουμένου πρό-
σωπον, καὶ ὑπομένοντος δύσοιστον τὴν ἐκ τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων
ὑβριν τε καὶ παροινίαν, εὐτέχνως δὲ λίαν ἐπιμαρτυρεῖ τῷ Θεῷ
τὴν ἐπέκεινα λόγου φιланθρωπίαν. Ἀποφαίνει μὲν γὰρ ἀνεξικα-
15 κοῦντα λίαν, καίτοι μισεῖν εἰωθότα τοὺς πονηροὺς Ὅτι δὲ οὐκ
εὐθύς τοῖς πταίουσιν ἐπάγει τὰς δίκας, δέδειχεν ἐναργῶς, εἰς τοῦ-
το σιωπῆς καὶ μακροθυμίας ἀφικέσθαι λέγων, ὡς δεῖσθαι λοιπὸν
καὶ καταβοῆς, ὡς φορητὴν μὲν οὐκέτι ποιουμένων τινῶν τὴν
καθ' ἑτέρων πλεονεξίαν, ἀχάλινον δὲ ὥσπερ ἐπαφιέντων τοῖς
20 ἀσθενεστέροις τὴν ὑβριν. Δι' ὧν γὰρ καταβοᾷ ἀνεξικακοῦντος
Θεοῦ, διὰ τούτων αὐτῶν ἐπιμαρτυρεῖ τῷ Θεῷ τὸ πέρα μέτρου φι-
λάνθρωπον. «Μέχρι» γὰρ «τίνος», φησί, «Κύριε, κεκράξομαι καὶ
οὐκ εἰσακούση, βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος καὶ οὐ σώσεις;»,
καίτοι πλείστας τε ὄσας καὶ πικρὰς τοῖς ἐθέλουσι παρανομεῖν
25 ἀπειλῶν τὰς δίκας.

Στίχ. 3. «Ἴνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους,
ἐπιβλέπειν ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν;».

δ'. Τῶν ἁγίων τὸ μισοπόνηρον κἀντεῦθεν ἂν μάθοις· ἰδίους
γὰρ τοὺς ἑτέρων ὀνομάζουσι πόνους. Ταύτητοι καὶ ὁ σοφώτατός
30 φησι Παῦλος «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται
καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» προστέταχε δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς «κλαίειν
μετὰ κλαιόντων», τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάλληλον ἀγιοπρεπὲς ὅτι

πρόγνωσης, τὴν ὁποία θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ λάβει ἂν τοῦ τὴν δώσει ὁ Θεός. Γιατὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «πλήθυνε τὶς ὁράσεις»³ καὶ αὐτὸς μίλησε στοὺς προφῆτες, φανερώνοντας σ' αὐτοὺς ἀπὸ πρὶν μὲσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, παρουσιάζοντάς τα ἤδη σὰν παρόντα καὶ μπροστὰ στὰ μάτια τους. Ὅτι βέβαια γνώριζαν πὼς δὲν ὁμιλοῦσαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ μᾶλλον μεταδίδαζαν σ' ἐμᾶς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, μᾶς πείθει ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὀνομάζοντας μὲ σαφήνεια τὸν ἑαυτό του προφήτη καὶ δείχνοντας ὅτι εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴ χάρη αὐτή.

Στίχ. 2. «Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ φωνάζω καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκοῦς, θὰ φωνάζω πρὸς ἐσένα ὅτι μὲ ἀδικοῦν καὶ δὲν θὰ μὲ σώζεις;».

3. Ὁ προφήτης σκέπτεται τὸν ἄνθρωπο πού ἀδικεῖται καὶ ὑπομένει τὴν ἀνυπόφορη ὕβρη καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ ἀπὸ ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ ἀδικοῦν καὶ πολὺ ἔντεχνα ἐπιβεβαιώνει τὴν πέρα ἀπὸ τὸ λόγο φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τὸν παρουσιάζει νὰ δείχνει μεγάλη ἀνεξικακία, μολονότι βέβαια συνήθως μισεῖ τοὺς κακοὺς. Καὶ ὅτι δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν, τὸ ἔδειξε ὀλοκάθαρα, λέγοντας ὅτι ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο σιωπῆς καὶ μακροθυμίας, ὥστε νὰ χρειάζεται πιά καὶ κατακραυγή, γιατί κάποιοι διαπράττουν ἀνυπόφορες πιά ἀδικίες εἰς βάρος τῶν ἄλλων καὶ ἐκδηλώνουν ἀχαλιναγώγητη κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἀτίμωσή τους πρὸς τοὺς ἀσθενέστερους. Γιατὶ μὲ ὅσα κατακραυγάζει δείχνοντας τὴν ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀμέτρητη φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει: «Μέχρι πότε θὰ φωνάζω καὶ δὲν θὰ μ' ἀκοῦς, θὰ φωνάξω πρὸς ἐσένα ὅτι μὲ ἀδικοῦν καὶ δὲν θὰ μὲ σώζεις;», μολονότι βέβαια ἀπειλεῖ μὲ πλεῖστες ὅσες καὶ σκληρὲς τιμωρίες ἐκείνους πού θέλουν νὰ παρανομοῦν.

Στίχ. 3. «Γιατί, Κύριε, μοῦ ἔδειξες κόπους καὶ βάσαναι, νὰ βλέπω τὴν ταλαιπωρία ἀπὸ τὴ μιά καὶ τὴν ἀσέβεια ἀπὸ τὴν ἄλλη;».

4. Ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἐδῶ μπορεῖς νὰ μάθεις τὸ μίσος τῶν ἁγίων κατὰ τῆς κακίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγει: «Ποιὸς εἶναι ἀσθενής καὶ δὲν εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀσθενής; Ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ δὲν φλέγομαι καὶ ἐγώ;»⁴. Ἀλλὰ πρόσταξε καὶ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους «νὰ κλαῖμε

3. Ὡσηὲ 12, 11.

4. Β' Κορ. 11, 29.

μάλιστα δεικνύς. Θεὸν δέ φησιν αὐτῷ δεῖξαι κόπους τε καὶ πό-
 νους, δῆλον δὲ ὅτι τῶν παρανομουμένων, ἀσέβειαν δὲ τῶν ἀδι-
 κεῖν εἰωθότων, οὐχ ὡς αὐτὸν αὐτῷ κατεσκευακότα τὸ παθεῖν, ἀλλ'
 ὡς τοῖς δεδρακόσι μακροθυμήσαντα καὶ ἐν μακροῖς οὕτω χρό-
 5 νοῖς, ἤγουν ὡς ἀπαλλάξαι μὲν τοῦ βίου δυνάμενον, ἵνα μὴ γένη-
 ται τῶν οὕτως ἐκτοπωτάτων καὶ θεατῆς Ἔθος δὲ τοῖς ἀγίοις ἐν
 ταῖς οὕτω πικραῖς ὀλιγοψυχίαις τὸ ἀναλῦσαι ζητεῖν, καθάπερ
 ἀμέλει καὶ ὁ μακάριος Ἰωνάς «Καὶ νῦν, Κύριε, λάβε», φησί, «τὴν
 ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλὸν τὸ ἀποθανεῖν με ἢ ζῆν». Γράφει
 10 δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ὅτι, «Κρεῖττον τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν
 Χριστῷ εἶναι». Πόνων γὰρ ἀπόθεσις τοῖς ἀγίως ἐθέλουσι ζῆν, τὸ
 ἀπαλλάττεσθαι λοιπὸν τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ πραγμάτων, καὶ οἶ-
 ον δεινῆς ἀνεῖσθαι τῆς ἐνθάδε φροντίδος.

Στίχ 3-4. «Ἐξεναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτῆς λαμ-
 15 βάνει διὰ τοῦτο διεσκέδασται νόμος, καὶ οὐ διεξάγεται εἰς
 τέλος κριμα, ὅτι ὁ ἀσεβῆς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον, ἐνε-
 κεν τούτου ἐξελεύσεται τὸ κριμα διεστραμμένον».

ε'. Ὅτι μηδὲν ἴδιον αὐτῷ τὸ μικροψυχεῖν ἀναπειῖθον, ἀλύει δὲ
 μᾶλλον ὡς ἀγιός τε καὶ φιλοδίκαιος τῆς θείας ἐντολῆς ἀλογοῦν-
 20 τας βλέπων, οὐχὶ τοὺς τυχόντας ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς ταῖς ἀνωτά-
 ταις τιμαῖς ἐκλελαμπροσμένους, καὶ λαῶν προεστηκότας, καὶ εἰς
 τὸ τῶν δικαζόντων ἀξίωμα τεταγμένους δείκνυσιν ἐναργῶς, τὰς
 εἰς ὀρθότητα ψήφους παραλελύσθαι λέγων, καίτοι τοῦ νόμου σα-
 φῶς διηγορευκότος «Οὐ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι ἡ κρίσις
 25 τοῦ Θεοῦ ἐστὶ». Μέγα δὴ οὖν τὸ κρίνειν ἐστὶ, καὶ τῆς θείας ὑπε-
 ροχῆς τε καὶ δόξης μμητῆς ἂν γένοιτο σοφὸς ὁ ἀδέκαστος δικα-
 στής, καὶ τὴν ψῆφον τοῦ δικαίου παρευθύνειν οὐκ ἀνεχόμενος
 ὑβριστῆς δὲ λίαν, καὶ κατ' αὐτῶν ἔρχεται τῶν θείων ἀξιωματῶν ὁ
 δωροδόκος, ἅτε δὴ τὸ κάλλος τῆς ἀληθείας παρασημαίνων, καὶ
 30 διαστρέφειν μὲν τὰ ὀρθὰ μεμελετηκῶς, λέγων δὲ «τὸ πονηρὸν κα-

5. Ρωμ. 12, 15.

7. Φιλιπ. 1, 23.

6. Ἰωνάς 4, 3.

8. Δευτ. 1, 17.

μαζί μ' αὐτούς πού κλαῖνε»⁵, δείχνοντας ὅτι ἡ συμπάθεια καὶ ἡ φιλαλληλία ταιριάζει κατεξοχήν στοὺς ἁγίους. Λέγει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔδειξε κόπους καὶ θάσσανα, προφανῶς αὐτῶν πού ἀδικοῦνται, καὶ ἀσέβεια ἐκείνων πού συνήθως ἀδικοῦν, ὅχι βέβαια ὅτι ὁ Θεὸς προκάλεσε σ' αὐτὸν τὸ κακό, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔδειξε μακροθυμία πρὸς ἐκείνους πού τὸ ἔπραξαν καὶ γιὰ τόσο μεγάλο χρονικὸ διάστημα, καὶ πού θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ ζωὴ του, γιὰ νὰ μὴ γίνεи θεατὴς τόσο αἰσχρότατων πραγμάτων. Ὑπάρχει συνήθεια τῶν ἁγίων στὶς περιπτώσεις τόσο ὀδυνηρῶν λιποψυχιῶν νὰ ἐπιζητοῦν τὸ θάνατο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μακάριος Ἰωνᾶς πού λέγει: «Καὶ τώρα, Κύριε, πάρε μου τὴν ψυχὴ, γιατί εἶναι καλὸ νὰ πεθᾶνω, παρὰ νὰ ζῶ»⁶. Γράφει ὅμως καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος: «Εἶναι καλύτερο νὰ πεθᾶνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸν Χριστό»⁷. Γιατὶ γι' αὐτούς πού θέλουν νὰ ζοῦν τὴν ἁγία ζωὴ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς πόνους εἶναι τὸ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἐδῶ φροντίδα πού προκαλεῖ δεινά.

Στίχ. 4. «Μπροστὰ μου γινόταν ἡ δίκη καὶ ὁ δικαστὴς ἔπαιρνε χρήματα. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος διαλύθηκε καὶ δὲν ἀποδίδεται στὸ τέλος δικαιοσύνη, γιατί ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀπόφαση πού βγαίνει εἶναι διεστραμμένη».

5. Δὲν εἶναι δικό του γνώρισμα τὸ νὰ παρασύρεται σὲ μικροψυχία, ἀλλὰ μᾶλλον λυπᾶται σὰν ἅγιος καὶ φιλοδίκαιος, βλέποντας νὰ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ θεία ἐντολή, ὅχι ἀπλῶς τυχαῖοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ αὐτοὶ πού κοσμοῦνται μὲ τὶς ἀνώτατες τιμές καὶ εἶναι ἡγέτες τῶν λαῶν καὶ εἶναι ταγμένοι στὸ ἀξίωμα τῶν δικαστῶν, πράγμα πού τὸ δείχνει καθαρὰ λέγοντας, ὅτι οἱ ὀρθὲς ἀποφάσεις ἔχουν διαστρεβλωθεῖ, μολοντί ὁ νόμος λέγει μὲ σαφήνεια: «Δὲν θὰ λάβεις ὑπόψη τὸ πρόσωπο κατὰ τὴν κρίση, γιατί ἡ κρίση εἶναι τοῦ Θεοῦ»⁸. Ἡ κρίση λοιπὸν εἶναι κάτι μεγάλο καὶ ὁ ἀδέκαστος δικαστὴς θὰ μπορούσε νὰ γίνεи σοφὸς μιμητὴς τῆς θείας ὑπεροχῆς καὶ δόξας, καὶ νὰ μὴ δέχεται τὴν παραποίηση τῆς ἀπόφασης καὶ τοῦ δικαίου. Ἄλλ' εἶναι μεγάλος περιφρονητὴς ὁ δωρολήπτης καὶ ἀντιτίθεται στὰ ἴδια τὰ θεῖα ἀξιώματα, ἐπειδὴ παραχαράσσει τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας, καὶ μελετᾶ πῶς νὰ διαστρέφει τὰ

5. Ρωμ. 12, 15.

6. Ἰωνᾶς 4, 3.

7. Φιλιπ. 1, 23.

8. Δευτ. 1, 17.

λὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρόν, καὶ τὸ μὲν σκότος εἰς φῶς, τὸ δὲ φῶς εἰς σκότος» ἀνοσίως καταλογιζόμενος

Ἐποφθαίπει δὴ οὖν ὁ προφήτης, ὡς ἐν μιᾷ δὴ ταύτῃ τῇ πανα-
 ρίστῃ καὶ λίαν εὐκλεεστάτῃ ἐντολῇ ὅλον πεπατημένον τὸν νόμον
 5 εὐθύς. Ὁ γάρ τοι περὶ τὸ κράτιστον τοῦ πρόποντος διημαρτη-
 κῶς, πῶς ἂν γένοιτο περὶ τὸ μείζον ἀσφαλῆς; ἑαυτὸν δὲ τῆς πλεο-
 νεξίας ὁ προφήτης εἰσκεκόμικε μάρτυρά τε καὶ θεατήν. Ἐπειδὴ
 δὲ τὸ κρίνειν, φησὶν, ὀρθῶς παρεώραται, ταύτητοι καὶ ὁ νόμος
 ἀσθενεῖ, καὶ ἡ τῶν κριμάτων ὀρθότης οὐ διεξάγεται κατὰ τὸ σοὶ
 10 δοκοῦν τῷ Δεσπότη, καταδυναστεύει δὲ καὶ ὁ ἀσεβῆς τὸν δίκαι-
 ον. Ἐγκλημα δὲ τοῦτο τῇ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, καὶ διὰ φω-
 νῆς ἑτέρων προφητῶν ἐπενήνεγκται παρὰ Θεοῦ. Ἐφη γὰρ ὅτι,
 «Οἱ ἠγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον»· καὶ πρὸς αὐτὴν δὲ
 πάλιν διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κά-
 15 πηλοὶ σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι, οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι,
 κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρ-
 φανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες». Ἐοικε
 δὲ καὶ νῦν ὁ προφήτης Ἀμβακουμ ἐκεῖνο βούλεσθαι πληροῦν, τὸ
 ἐν διβλίῳ παροιμιῶν, «Ἄ εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, λέγε»· προσα-
 20 ποδείκνυσι δὲ λοιπὸν ὅτι καὶ εὐλογωτάτην τῆς ἐνούσης Θεῶ γα-
 ληνότητος ἐποίησατο τὴν καταβολήν, ἀνεξικακοῦντος μὲν οὕτως
 ὡς ἂν αὐτῷ πρόποι, Θεὸς γὰρ ἐστὶν ἀγαθός, πλὴν ὅσον ἤκεν εἰς
 νοῦν τὸν ἀνθρώπινον καὶ πέρα μέτρου παντὸς ποιουμένου τὸ
 ἀνεξίκακον.

25 Ἐκδέθηκε δὲ καὶ ἐπὶ Χριστῷ τὸ κριμα διεστραμμένον, καὶ δι-
 εσκέδασται ὁ νόμος Ὁν γὰρ ἦν ἄμεινον καταγεραίρειν ὡς Θεόν,
 καὶ διὰ τοῦτο θαυματουργόν, συκοφαντοῦντες οὐ διαλελοίπασιν
 οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί, καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀθυροστομί-
 αῖς πάντα σείοντες κάλων, οὐδὲν τῶν ἀτόπων ἐστὶν ὃ μὴ κατει-
 30 πεῖν αὐτοῦ τετολμήκασιν, ὡς ποτε μὲν ἐν Βεελζεβούλ αὐτὸν ἐκ-
 βάλλειν οἶεσθαι τὰ δαιμόνια, ποτὲ δὲ καὶ φιλοπότην καλεῖν καὶ
 δαιμονῶντα. Εἶτα δέον Σωτῆρά τε καὶ Λυτρωτὴν τῶν ὅλων αὐ-

9. Ἡσ. 4, 20

13. Ματθ. 12, 24.

10. Μιχ. 3, 11.

11. Ἡσ. 1, 22-23.

14. Ματθ. 11, 19.

12. Παροιμ. 25, 7.

15. Ἰω. 8, 48.

ὀρθά, «λέγοντας τὸ κακὸ καλὸ καὶ τὸ καλὸ κακὸ» καὶ παρουσιάζοντας μὲ τρόπο ἀσεβῆ «τὸ σκοτάδι ὡς φῶς καὶ τὸ φῶς ὡς σκοτάδι»⁹.

Δείχνει λοιπὸν ὁ προφήτης ὅτι σ' αὐτὴ τῇ μία πανάριστη καὶ πολὺ ἐνδοξη ἐντολῇ ἔχει πατηθεῖ μὲ τὴ μιά τὸ σύνολο τοῦ νόμου. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει σφάλλει ὡς πρὸς τὸ ἰσχυρότατο τοῦ πρέποντος, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀσφαλῆς ὡς πρὸς τὸ ἀσθενέστερο; Ὁ προφήτης ἐδῶ παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ του μάρτυρα καὶ θεατὴ τῆς ἀπληστίας. Ἐπειδὴ, λέγει, παραμελήθηκε ἡ ὀρθὴ κρίση, γι' αὐτὸ καὶ ὁ νόμος ἀσθενεῖ καὶ δὲν διενεργεῖται ἡ ὀρθότητα τῶν κρίσεων ὅπως θὰ ἦταν ἀρεστὸ σ' ἐσένα τὸν Δεσπότη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀσεβῆς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο. Αὐτὸ τὸ ἔγκλημα ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ λόγου καὶ ἄλλων προφητῶν στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ εἶπε· «Οἱ ἄρχοντές της ἔκριναν παίροντας δῶρα»¹⁰. Καὶ στὴν ἴδια πάλι τῇ Συναγωγῇ λέγει μέσω τοῦ στόματος τοῦ Ἡσαΐα· «Τὸ ἀργύριό σας εἶναι κίβδηλο, οἱ κάρτηλοί σου νοθεύουν τὸ κρασί ἀναμιγνύοντάς το μὲ νερό, οἱ ἄρχοντές σου δὲν δείχνουν ὑπακοή, συνεργάζονται μὲ τοὺς κλέφτες, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν ἀνταμοιβές, δὲν ἀποδίδουν τὸ δίκαιο στὰ ὀρφανά, οὔτε καὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ δικαίου στὶς χῆρες»¹¹. Φαίνεται ὅμως καὶ τώρα ὅτι ὁ προφήτης Ἀββακούμ θέλει νὰ ἐκπληρώσει ἐκεῖνο ποῦ γράφεται στὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν· «Λέγε ἐκεῖνα ποῦ εἶδαν τὰ μάτια σου»¹². Παρουσιάζει λοιπὸν ὅτι πάρα πολὺ δικαιολογημένα διατύπωσε τὴν κατακραυγὴ του πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴ γαλήνια στάση του, ποῦ δείχνει βέβαια ἀνεξικακία ὅση πρέπει σ' αὐτόν, γιατί εἶναι Θεὸς ἀγαθός, πλὴν ὅμως ὅσο μπορεῖ νὰ γίνεи κατανοητὸ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ ἡ ἀνεξικακία του προχωρεῖ πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο.

Διενεργήθηκε βέβαια καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ ἡ κρίση μὲ διαστρεβλωμένο τρόπο καὶ ὁ νόμος καταργήθηκε. Ἐκεῖνον δηλαδὴ ποῦ ἦταν καλῦτερο νὰ τὸν δοξάζουν ὡς Θεὸ καὶ γι' αὐτὸ θαυματουργό, δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν συκοφαντοῦν οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἑβραίων καὶ μὲ τὶς ἀθυροστομίες τους νὰ σύρουν ἐναντίον του κάθε κατηγορία, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἄτοπο ποῦ νὰ μὴ τόλμησαν νὰ τοῦ προσάψουν, ὥστε ἄλλοτε νὰ τὸν κατηγοροῦν ὅτι στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ βγάζει τὰ δαιμόνια¹³, καὶ ἄλλοτε νὰ τὸν ἀποκαλοῦν μέθυσο¹⁴ καὶ δαινομισμένο¹⁵. Ἐπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν ὀνομάζουν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὄλων,

τὸν ὀνομάζειν, ἀπεκτόνασιν ἀνοσίως, διάστροφον τὴν ψῆφον ἐπ' αὐτῷ ἐξενεγκόντες οἱ δεῖλαιοι, καίτοι τοῦ νόμου διηγορευκότος σαφῶς· «Ἀθῶν καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς». Ἐπητιᾶτο δὲ καὶ ἐτέρως αὐτοὺς ὁ Χριστός, ὡς ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν οὐκ ἀνε-
 5 χομένους, ἀλλὰ σιωπῶντας μὲν καὶ τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν οἴονεϊ καταμύοντας ἐφ' οἷς ἂν λέγοι Μωυσῆς, καίτοι τὸν ἐπὶ σαβ-
 βάτῳ παραλύων νόμον, ἐπιθρώσκοντας δέ, καὶ μάλα πικρῶς, ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς ἐργάσαιτο τῶν θεοπρεπῶν ἐν σαββάτῳ· ἔφη γὰρ οὕ-
 τως· «Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε. Διὰ τοῦτο Μωυ-
 10 σῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωυσέως ἐστίν, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῶν πατέρων), καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νό-
 μος Μωυσέως, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ἄνθρωπον ὅλον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσειν κρίνε-
 15 τε».

Στίχ. 5. «Ἴδετε οἱ καταφρονηταὶ καὶ ἐπιβλέψατε, καὶ θαυ-
 μάσατε θαυμάσια καὶ ἀφανίσθητε· διότι ἔργον ἐγὼ ἐργά-
 ζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε εἰάν τις
 ἐκδιηγῆται».

20 ζ. Κατακεκραγός τοῦ προφήτου τῆς τῶν παρανόμων πλεονεξίας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακίας μονονουχί κατατι-
 ωμένου τὴν μέλλησιν (μισοπόνηρον γὰρ τι χρῆμα ψυχὴ δίκαια καὶ φιλάρετος), τοῖς καταφρονεῖν εἰωθόσιν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐπιφθέγγεται λοιπὸν ἰδεῖν τε καὶ ἐπιβλέψαι καὶ θαύματος ἀξι-
 25 οῦν τὰ ὅσαπερ ἂν θαυμάζεσθαι πρέποι. Ταῦτα δὲ ἦν τὰ οἴονεϊ πως ἐπηρητημένα, καὶ ὅσον οὐδέπω μέλλοντα συμβῆσεσθαι, καὶ ἀπευκτὴν ἔχοντα τὴν προσβολὴν καὶ κατεστραγγημένην τὴν ἔφο-
 δον, ἃ δὴ καὶ προαναθρεῖν αὐτοῖς χρησίμως προστέταχεν, οὐκ ἀνικάνως ἔχον-τα πρὸς γε τὸ ἀφανίσει δύνασθαι τοὺς ἐφ' οὓς ἂν
 30 ἰόντα φαίνοιτο· θαυμαστά δὲ ὅτι καὶ ἀδόκητα καὶ παρ' ἐλπίδα καὶ δύσοιστα καὶ δι' ὑπερβολὴν δεινότητος καταπλήττειν οἰᾶ τε, τάχα δὲ που καὶ ἀπιστούμενα. Φιλεῖ γὰρ πως αἰεὶ τὰ ἐν πολλῷ

τὸν θανάτωσαν μὲ τρόπο ἀνόσιο, θγάζοντας οἱ δυστυχεῖς διαστρεβλωμένη ἀπόφαση γι' αὐτόν, μολονότι ὁ νόμος πρόσταζε μὲ σαφήνεια: «Δὲν θὰ φονεύσεις ἀθῶο καὶ δίκαιο»¹⁶. Τοὺς κατηγοροῦσε ὁμως καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ὁ Χριστὸς ὅτι δὲν ἤθελαν νὰ φρονοῦν ὀρθὰ καὶ δίκαια, καὶ σιωπώντας βέβαια καὶ κλείνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους σὲ ὅσα ἔλεγε ὁ Μωυσῆς, μολονότι παρέδαινε τὸ νόμο τοῦ Σαββάτου, ἔξαπέλυαν ὁμως, καὶ μάλιστα σκληρῆ, τὴν ἐπίθεσή τους ἐναντίον του γιὰ ὅσα αὐτὸς ἀπὸ τὰ θεοπρεπῆ ἔπρατε τὸ Σάββατο. Γιατὶ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἐνα ἔργο ἔκανα καὶ ὅλοι θαυμάζετε. Γι' αὐτὸ ὁ Μωυσῆς σᾶς παρέδωσε τὴν περιτομὴ (ὄχι ὅτι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς πατέρες), καὶ τὸ Σάββατο κάνετε τὴν περιτομὴ σὲ κάποιον. Ἄν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει τὴν περιτομὴ τὸ Σάββατο γιὰ νὰ μὴν καταργηθεῖ ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ, σεῖς ὀργίζεσθε ἐναντίον μου ἐπειδὴ ἔκανα ὀλόκληρο ὑγιῆ ἕνα ἄνθρωπο τὸ Σάββατο; Μὴ κρίνετε ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ νὰ εἶστε δίκαιοι στὶς κρίσεις σας»¹⁷.

Στίχ. 5. «Προσέξτε ἐσεῖς οἱ περιφρονητές, ἔξετάστε καλὰ τὰ ὅσα βλέπετε καὶ θαυμάστε τὰ θαυμαστὰ ἔργα ποὺ ἐπιτελῶ καὶ χαθεῖτε ἀπὸ ἐδῶ. Γιατὶ κατὰ τὶς ἡμέρες σας ἐγὼ θὰ ἐπιτελέσω ἔργο ποὺ δὲν θὰ τὸ πιστέψετε ἂν σᾶς τὸ διηγηθεῖ κάποιος».

6. Ἐνῶ ὁ προφήτης καταδίκασε βροντόφωνα τὴν ἀπληστία τῶν παρανόμων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατηγοροῦσε τὴν παράταση τῆς ἀνεξικακίας πρὸς αὐτοὺς (γιατὶ ἡ δίκαια καὶ φιλάρετη ψυχῆ μισεῖ τὴν κακία), ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἀπευθύνεται πρὸς αὐτοὺς ποὺ συνήθως τὸν περιφρονοῦν καὶ τοὺς λέγει νὰ δοῦν καὶ νὰ προσέξουν καὶ νὰ θαυμάσουν αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ θαυμάζονται. Καὶ αὐτὰ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖνα ποὺ κρέμονταν ἀπὸ πάνω τους καὶ ποὺ ἐπρόκειτο ὅπου νᾶναι νὰ συμβοῦν, καὶ ποὺ ἀπεύχεται ὁ ἄνθρωπος τὴν προσβολή τους καὶ μισεῖ τὴν ἐπίθεσή τους, τὰ ὅποια ὁ Θεὸς τοὺς ἔδωσε τὴν ἐντολή νὰ τὰ προσέξουν πρὸς ὠφέλειά τους ἀπὸ πρὶν, γιατί εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀφανίσουν αὐτοὺς ποὺ θὰ συμβεῖ νὰ προσβάλλουν. Γιατὶ εἶναι θαυμαστά, ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἀπροσδόκητα καὶ ἀνέλπιστα καὶ ἀνυπόφορα καὶ ἔξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς δεινότητάς τους μποροῦν νὰ προκαλοῦν κατάπληξη καὶ ἴσως νὰ θεωρηθοῦν καὶ ἀπίστευτα. Γιατὶ συνήθως στὰ μεγά-

μεγέθει τῶν κακῶν ἐγγύς εἶναι λίαν τοῦ καὶ ἀπιστεῖσθαι δεῖν, εἰ δὴ μάλιστα τοῖς οὐδαμόθεν παθεῖν ἠλπικόσιν ὁρῶτο συμβαίνοντα. Τίς γὰρ ἂν ὤηθη πώποτε τὸν ἠγαπημένον Ἰσραήλ, τὸν πρωτότοκον ἐν τέκνοις, δι' ὃν ἀπόλωλεν Αἴγυπτος, ἔθνη τε μυρία πε-
 5 πτώκασι, Χανααναίων καὶ Ἀμορρῳαίων, Εὐαίων καὶ Φερεξαίων καὶ Ἰεβουσαίων, καθικέσθαι πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, ὡς ἅπασαν μὲν αὐτοῖς ἐξανασηῆναι τὴν χώραν, ἀκλεᾶ δὲ αὐτοὺς καὶ δύσοιστον ἀνατλήναι δουλείαν, ἐπ' ἀλλοδαπῆς ἀλητεύοντας μετὰ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου προσβολάς, αἷς οὐκ ἀπόχρη πᾶς λόγος, εἰ δὴ
 10 θούλοιτό τις ἕκαστα διατρανοῦν· ἐμπρησμοί τε γὰρ γεγόνασι καὶ ἀνδροκτασίαι, καὶ γυναικῶν ἔλξεις, καὶ νηπίων εἰς γῆν προσερείγματα, καὶ ἧ φησὶν ὁ προφήτης Ἰερεμίας· «Χεῖρες γυναικῶν οἰκτιρομένων ἔψησαν τὰ παιδιά ἐαυτῶν». Πεπόρθηνται δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἅγια, καὶ τῶν εἰς λῆξιν κακῶν ἠκόντων τοῖς ἐλουῦσιν
 15 ἀνεπιτήδευτον ἦν οὐδέν. Ἔπιστα δὴ οὖν καὶ οἶον ἀπίθανα πρὸς ἐξήγησιν δι' ὑπερβολὴν ὁμότητος τῆς τῶν δεδρακότων. Ταύτητοί φησιν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἔργον ἐργάσασθαι, ὃ οὐ μὴ πιστεύσωσιν, εἰ δὴ τις αὐτοῖς ἐκδιηγεῖται τυχόν. Εἰπὼν δὲ τὸ «ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν», ἐφῆκε νοεῖν, ὡς οὐ μακρὸς μεταξύ διῆπλεύ-
 20 σει χρόνος, ἀλλ' οἶον ἀγχιθυρὸς καὶ εὐθύς καὶ γείτων ὁ πόλεμος καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἢ δίκην.

Στίχ. 6. «Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγερωῶ τοὺς Χαλδαίους τοὺς μαχητὰς τὸ ἔθνος τὸ πικρὸν καὶ τὸ ταχινόν, τὸ πορευόμενον ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς, τοῦ κατακληρονομηῆσαι σκηνώ-
 25 ματα οὐκ αὐτοῦ».

ζ. Τί τὸ ἀπιστούμενον, εἰ δὴ λαλοῖτο διήγημα, δέδειχεν εὐθύς. Ἠπείλησε γὰρ ἐπαφήσειν αὐτοῖς τοὺς Βαβυλωνίους, τὸ μάχιμόν τε καὶ ἀγριώτατον γένος, καὶ τοῖς τῶν θηρίων ἀνημέροις κατ' οὐδένα τρόπον εἰς ὁμότητα παραχωροῦν, καὶ ἐπ' ἀκράτοις
 30 αἰεὶ μανίαις κατεγνωσμένον· «ταχινόν» δὲ ὠνόμασεν, ἰππόται γὰρ ὡς ἐπίπαν, «πικρὸν» δὲ ὅτι δριμύ καὶ παγχάλεπον καὶ οὐκ ἀπάνουργον εἰς τὰ τακτικά, στρατηγεῖν δὲ ἄριστα μεμελετηκός. Ῥώ-

λου μεγέθους κακὰ βρῖσκεται πάντοτε πολὺ κοντὰ καὶ ἡ δυσπιστία, ἂν μάλιστα φανεῖ νὰ συμβαίνουν σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν περίμεναν νὰ τὰ πάθουν ἀπὸ πουθενά. Γιατὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ ποτέ, ὅτι ὁ ἀγαπημένος του Ἰσραήλ, ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τὰ τέκνα του, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ἐξολοθρεύθηκε ἡ Αἴγυπτος, ἔπλεσαν ἄπειρα ἔθνη, Χανααναῖοι καὶ Ἀμορραῖοι καὶ Εὐαῖοι καὶ Φερεζαῖοι καὶ Ἰουβουσαῖοι, θὰ περιέπιπταν σὲ τόση ταλαιπωρία, ὥστε καὶ νὰ ἀναστατωθεῖ ὅλη ἡ χώρα τους, καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ὑποστοῦν ἀτιμωτικὴ καὶ ἀνυπόφορη δουλεία, περιφερόμενοι σὰν πλάνητες σὲ ξένη χώρα μετὰ τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν ἐπαρκεῖ κανένας λόγος, ἂν θελήσει κάποιος νὰ ἐκθέσει μὲ λεπτομέρεια τὸ καθένα χωριστά; Γιατὶ καὶ ἐμπρησμοὶ ἔγιναν, καὶ θανάσεις ἀνθρώπων, καὶ ἄρπαγμοὶ γυναικῶν, καὶ θανάσιμα πετάγματα νηπίων στὴ γῆ, καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἰερεμίας, «Χέρια στοργικῶν γυναικῶν μαγείρεψαν τὰ παιδιὰ τους»¹⁸. Καταστράφηκαν ἐπίσης καὶ τὰ ἴδια ἅγια τῶν ἁγίων καὶ κανένα ἀπὸ τὰ ἔσχατα κακὰ δὲν παρέλειψαν οἱ νικητές. Ὑπῆρξαν λοιπὸν ἀπίστευτα τὰ ὅσα συνέβησαν καὶ ἀπίθανη ἡ ἐξήγησή τους ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ὠμότητος τῶν δραστῶν τους. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι κατὰ τὶς ἡμέρες τους θὰ ἐπιτελέσει κάποιον ἔργο ποὺ δὲν θὰ τὸ πιστέψουν, ἂν τυχὸν τοὺς τὸ διηγηθεῖ κάποιος. Καὶ λέγοντας «στὶς ἡμέρες σας», ἄφησε νὰ νοηθεῖ, ὅτι δὲν θὰ περάσει στὸ μεταξὺ πολὺς χρόνος, ἀλλὰ σὰ νὰ χτυπᾶ κατὰ κάποιον τρόπο τὶς πόρτες τους ὁ πόλεμος καὶ τοὺς ἔχει ἤδη ἀγγίξει καὶ ἡ τιμωρία δὲν εἶναι μακριά.

Στίχ. 6. «Γιατὶ νά, θὰ ἐξεγείρω ἐγὼ τοὺς πολεμιστὲς Χαλδαίους, ἓνα λαὸ σκληρὸ καὶ ταχυκίνητο ποὺ διατρέχει ὅλα τὰ πλάτη τῆς γῆς, γιὰ νὰ κληρονομήσει τόπους διαμονῆς ὄχι δικούς του».

7. Ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ δὲν θὰ γινόταν πιστευτὸ ἂν τὸ διηγοῦνταν κάποιος, τὸ ἔδειξε εὐθὺς ἀμέσως. Γιατὶ ἀπειλήσε ὅτι θ' ἀφήσει ἐναντίον τους τοὺς Βαβυλωνίους, τὸν πολεμικώτατο καὶ ἀγριώτατο λαό, ὁ ὁποῖος μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶναι κατώτερος ὡς πρὸς τὴν ὠμότητα ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία καὶ ποὺ κατηγορεῖται πάντοτε γιὰ τὴν ἄγρια μανία του. Τὸν ὀνόμασε «ταχυκίνητο», γιὰτὶ εἶναι κυρίως ἵππεῖς, καὶ «φαρμακερό», ἐπειδὴ εἶναι σκληρὸς καὶ φοβερὸς καὶ ἡ πολεμικὴ του τέχνη γεμάτη ἀπὸ δόλους

μη δὲ φρονήσει συνθέουσα πρὸς τὰς τοῦ πολέμου χρείας, ῥᾶστα ἄν, οἷμαί που, κατορθώσῃε τὸ τοῖς πολεμοῦσι δοκοῦν, καὶ περιέ-
 σται ῥαδίως τῶν ἀντανίστασθαι προτεθυμημένων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν
 ἔθει ἦν τοῖς Βαβυλωνίοις οὔτε οἴκοι μένειν αἰεὶ, οὔτε μὴν σφίσι
 5 αὐτοῖς ἐπαμύνοντας τῶν ἐπιόντων αὐτοῖς ἀνακόπτειν ἐφόδους,
 κατευρύνεσθαι δὲ ὡσπερ τῆς γῆς ἀπάσης καὶ καταδηοῦν τὰς ἐτέ-
 ρων, καὶ κληρον αἰεὶ ποιεῖσθαι φιλεῖν τὰ κατ' οὐδένα τρόπον αὐ-
 τοῖς ἀρμόττοντα, φησὶν ἀναγκαίως «τὸ ἔθνος τὸ πορευόμενον ἐπὶ
 τὰ πλάτη τῆς γῆς τοῦ κατακληρονομηῆσαι σκηνώματα οὐκ αὐ-
 10 τοῦ». Φιλεῖ γάρ, ὡς ἔφην, ταῖς τῶν ἄλλων χώραις ἐπιμαίνεσθαι,
 αἰεὶ τε τὴν ἑαυτοῦ κατευρύνειν ἀρχήν.

Πεπόνθασι δέ τι τοιοῦτον κυριοκτονήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι
 καίτοι γὰρ ἐξὸν νέμεσθαι τὴν ἑαυτῶν ἀνειμένως, καταθλίβοντος
 οὐδενός, δέδονται τοῖς κερρατηκόσι, καὶ ὑπὸ δασμοὺς καὶ τέλη
 15 γεγόνασι, καὶ ὑπὸ σκῆπτρα τέθεινται τῶν αἰεὶ κατευρυνομένων
 καὶ νενικηκότων ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἀποσειόμενοι γὰρ
 αὐτοὶ τὸ ὑπὸ Χριστῶ βασιλεύεσθαι, διαρῶρήδην ἔφασαν «Οὐκ
 ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα». Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώπου
 ψυχὴ παρ' οὐδὲν τοὺς θεοὺς εἰ ποιοῖτο νόμους, ὑπὸ τυράννοις
 20 πικροῖς ἔσται, τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, καὶ δουλεύσει δυνάμεσι
 πονηραῖς, αἰεὶ διψώσαις κληρονομεῖν τὰ οὐκ αὐτῶν σκηνώματα.
 Θεοῦ γὰρ ὁ ἄνθρωπος κατοικεῖ γὰρ ἐν ἀγίοις καὶ ταῖς τῶν ὁσί-
 ων ψυχαῖς ἐναντίζεται.

Στίχ 7. «Φοβερός καὶ ἐπιφανής ἐστίν ἐξ αὐτοῦ

25 τὸ κρῖμα αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ λῆμμα αὐτοῦ
 ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσεται».

η'. Μέτεισιν ὁ λόγος ἐπὶ τὸν τοῦ ἔθνους ἡγούμενον, τουτέ-
 στιν ἐπὶ τὸν τῶν Βαβυλωνίων τύραννον, τάχα που Ναβουχο-
 δονόσορ, ὃς εἴλε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θεῖον ναὸν κα-
 30 τεμπρήσας, αἰχμάλωτον ἀπεκόμισεν εἰς τὰ ἑαυτοῦ τὸν Ἰούδαν.
 Αὐτὸν δὴ οὖν ἄρα φοβερόν μὲν εἶναί φησι δι' ὠμότητα καὶ τὸ

καὶ ἡ στρατηγική του ἄριστα μελετημένη. Καὶ ἡ ρωμαλεότητα ὅταν συμβαδίζει μὲ τὴ φρόνηση σὺς ἀνάγκες τοῦ πολέμου θὰ βοηθήσει, νομίζω, νὰ ἐπιτευχθεῖ πάρα πολὺ εὐκόλα ὁ σκοπὸς αὐτῶν ποὺ πολεμοῦν, καὶ θὰ νικήσει εὐκόλα αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τοὺς πολεμήσουν. Καὶ ἐπειδὴ συνήθεια τῶν Βαβυλωνίων ἦταν οὔτε στὴ χώρα τους νὰ μένουν πάντοτε, οὔτε προβάλλοντας ἀντίσταση στοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ ἀνακόπτουν τὶς ἐφόδους τους, ἀλλὰ νὰ ἀπλώνονται κατὰ κάποιον τρόπο σ' ὅλη τὴ γῆ καὶ νὰ λεηλατοῦν τὶς χῶρες τῶν ἄλλων καὶ νὰ θέλουν νὰ κάνουν κληῖρο τους ὅσα δὲν ἦταν κατὰ κανένα τρόπο δικὰ τους, γι' αὐτὸ λέγει ἀναγκαῖα, «ἓνας λαὸς ποὺ διατρέχει ὅλα τὰ πλάτη τῆς γῆς, γιὰ νὰ κληρονομήσει τόπους διαμονῆς ὄχι δικούς του». Γιατὶ ἀγαπᾶ, ὅπως εἶπα, νὰ κυριεύει τὶς ἄλλες χῶρες καὶ νὰ ἐπεκτείνει πάντοτε τὴν ἐξουσία του.

Κάτι παρόμοιο ἔπαθαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σκοτώνοντας τὸν Κύριο. Ἐνῶ δηλαδή μποροῦσαν νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι στὴ χώρα τους καὶ νὰ μὴν τοὺς καταπιέζει κανένας, παραδόθηκαν στοὺς νικητὲς τους καὶ ἔγιναν φόρου ὑποτελεῖς καὶ μπῆκαν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ ἐκείνων ποὺ ἐπεκτείνονταν συνεχῶς καὶ εἶχαν κατανικήσει ὅλη τὴν ὑφήλιο. Γιατὶ, ἀπορρίπτοντας αὐτοὶ τὸ νὰ ἔχουν βασιλέα τους τὸν Χριστὸ, διακήρυξαν ὀλοφάνερα: «Δὲν ἔχομε βασιλιά, παρὰ τὸν Καίσαρα»¹⁹. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν λαμβάνει καθ' ὅλου ὑπόψη τοὺς θεῖους νόμους, θὰ παραδοθεῖ σὲ ὤμους τυράννων, τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, καὶ θὰ γίνῃ δούλη σὲ πονηρὲς δυνάμεις, ποὺ διψοῦν πάντοτε νὰ κληρονομήσουν τὰ σκηνώματα ποὺ δὲν εἶναι δικὰ τους. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει στὸν Θεό. Κατοικεῖ δηλαδή μέσα στοὺς ἁγίους καὶ ἐγκαθίσταται σὺς ψυχὰς τῶν ὁσίων.

Στίχ. 7. «Εἶναι φοβερὸς καὶ ξακουστὸς ὁ λαὸς αὐτός, ἡ ἀπόφαση
 θγαίνει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο, καὶ αὐτὸ ποὺ θέλει καὶ ἀποφασίζει
 πηγάζει ἀπὸ αὐτόν».

8. Μεταφέρεται ὁ λόγος στὸν ἀρχηγὸ τοῦ ἔθνους, δηλαδή τὸν τύραννο τῶν Βαβυλωνίων, ἴσως τὸν Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος κυριεύσε τὴν Ἰουδαία, καὶ ἀφοῦ πυρπόλησε καὶ τὸν ἴδιο τὸν θεῖο ναό, μετέφερε τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ αἰχμάλωτο στὴ χώρα του. Ἄρα λοιπὸν αὐτὸν τὸν ὀνομάζει «φοβερό» ἕξαιτίας τῆς ὀμότητάς του, τῆς ἀσυγκράτητης

ἀκρατές εἰς ὀργὰς καὶ τὸ ἀτίθασον εἰς φρένα καὶ τὸ ἀπηχῆς εἰς
 δίκας, ἐπιφανῆ δὲ δὴ πάλιν, ὡς φιλότιμον καὶ φιλόκομπον καὶ
 δόξης ἄπληστον ἐραστήν· ἀλαζόνες γὰρ αἰεὶ τε καὶ φιλοδοξότατοι
 5 πᾶν ὀτιοῦν βουλῆς, ναὶ μὴν καὶ ἐγχειρημάτων ἤρχον αὐτοί, τῶν
 δοκοῦν εὖ ἔχειν ἀπλῶς τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἀποπεραίνεσθαι δεῖν προ-
 τάττοντες, διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐξ αὐτοῦ τὸ κριμα αὐτοῦ ἔσται
 τουτέστιν, αὐτοκελεύστοις ὀρμαῖς ἴεται πρὸς τὸ κινουῦν, καὶ ἐκ πο-
 λῆς ἄγαν ὀφρύος οὐκ ἂν τῆς ἐτέρων γνώμης ἀνάσχοιτο, κἂν
 10 μὴ τι τῶν ἐνδεχομένων γενέσθαι προστάξειεν. Ὑπέροπτα γὰρ τῶν
 Περσῶν βουλευματα.

Ἐπειδὴ δὲ ἔθος ἦν πάλιν αὐτοῖς προκαταμαντεύεσθαι τὰς μο-
 χας καὶ μάγῳ τέχνῃ προαναμανθάνειν πειραῖσθαι τὸ ὅποι ποτ' ἂν
 ἐκτελευτήσῃ τὸ ἐν χερσίν, ἔφη πάλιν, ὅτι «τὸ λῆμμα αὐτοῦ ἐξ αὐ-
 15 τοῦ ἐξελεύσεται». Λῆμμα δὲ ὀνομάζει τὸ μάντευμα. Οὐ γὰρ ἐξ ἐτε-
 ρων, φησίν, ἔθνῶν ἢ χωρῶν μεταπέμψεται τοὺς εἰδότας τὴν μαντι-
 κήν· ἔχει δὲ μᾶλλον συμβιοτεύοντας, ψευδομένους μὲν αἰεὶ καὶ τῶν
 ἀληθῶν εἰδότας οὐδέν, πλὴν αἰεὶ πως κατερεθίζοντας καὶ ὅτι νικῆ-
 σει προαναφωνεῖν εἰωθότας. Ἐσεμνύνετο δὲ καὶ λίαν ἐπὶ τούτῳ ἡ
 20 Βαβυλωνίων ἀρχή. Καὶ γοῦν ὁ Βαλάκ, ὁ Μωαβιτῶν βασιλεύς, ὅτι
 τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ καταρᾶσθαι ἐβουλεύετο καὶ τῶν ἐσομένων τῆς
 γνῶσιν ἐζήτει, ἐκ τῆς Μεσοποταμίας μετάπεμπτον ἐποιεῖτο τὸν
 Βαλαάμ. Ἦρετο γὰρ ὅτι δεινοί τε καὶ ἀκριβεῖς τῶν Βαβυλωνίων οἱ
 μάγοι, καὶ πρὸς τὸ πᾶν ὀτιοῦν δύνασθαι κατορθοῦν ἀλκιμώτατοι
 25 διὰ γε τῆς μάγου τέχνης

Ἐκδεξόμεθα δὲ καὶ ἐτέρως, εἰ δοκεῖ, τοῦ προκειμένου τὴν θε-
 ωρίαν. Ὅρισάμενος γὰρ τὸν τῶν Βαβυλωνίων τύραννον, εἰρηκῶς
 τε ὅτι φοβερός καὶ ἐπιφανῆς ἐστίν, ἐπήνεγκεν εὐθύς· «Ἐξ αὐτοῦ
 τὸ κριμα αὐτοῦ ἔσται καὶ τὸ λῆμμα αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσεται».
 30 Καὶ δὴ τι τοιοῦτον ἔξεσται νοεῖν. Ἐβουλεύσατο μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων
 δεσπότης Θεός, αἰσχροῦς τε καὶ φαύλως βιοῦν ἤρημένον κολάσαι

ὀργῆς του, τοῦ ἀτίθασου φρονήματός του καὶ τῶν ἀπάνθρωπων τιμωριῶν του, ἐνῶ «περιδόητο» πάλι τὸν λέγει, γιατί ἀγαποῦσε τὶς τιμὲς καὶ τοὺς κομπασμούς καὶ ἦταν ἄπληστος ἐραστής τῆς δόξας. Γιατὶ ἦταν πάντοτε ἀλαζόνες καὶ πάρα πολὺ φιλόδοξοι οἱ βασιλεῖς τῆς Βαβυλώνας. Ἐπειδὴ ὅμως σὲ κάθε περίπτωση συμβουλίου ἢ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ὑπερίσχυε οἱ γνώμη τους καὶ λέγοντας τὸ κατὰ τὴ γνώμη τους ὀρθό, πρόσταζαν ἀπλῶς τοὺς ὑποτελεῖς ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν ἐκτελέσουν, γι' αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης· «Ἡ ἀπόφαση προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο», δηλαδή μὲ αὐτόβουλες ὁρμὲς προχωρεῖ στὶς κινήσεις του καὶ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἔπαρση δὲν θὰ δεχόταν τὴ γνώμη τῶν ἄλλων, ἀκόμα καὶ ἂν πρόσταζε κάτι ποὺ δὲν μοροῦσε νὰ γίνει. Γιατὶ τὰ σχέδια τῶν Περσῶν ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ ἔπαρση.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν ἐπίσης τὴ συνήθεια νὰ προμαντεύουν τὴν ἔκβαση τῶν μαχῶν καὶ προσπαθοῦσαν καὶ μὲ τὴν τέχνη τῶν μάγων νὰ μαθαίνουν ἐκ τῶν προτέρων ποῦ θὰ καταλήξει τὸ ἐγχείρημά τους, εἶπε πάλι ὅτι «τὸ λῆμμα του θὰ προέλθει ἀπὸ τὸν ἴδιο». «Λῆμμα» βέβαια ὀνομάζει τὸ μάντευμα. Γιατὶ δὲν θὰ καλέσει, λέγει, ἀπὸ ἄλλα ἔθνη καὶ ἄλλες χῶρες γνῶστες τῆς μαντείας, ἀλλὰ θὰ ἔχει μᾶλλον κοντὰ του κάποιους ποὺ λένε βέβαια πάντοτε ψέματα καὶ δὲν γνωρίζουν τίποτε τὸ ἀληθινό, πλὴν ὅμως τὸν ἐρεθίζουν πάντοτε καὶ συνηθίζουν νὰ τοῦ λένε ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ θγεῖ νικητής. Ὑπερηφανευόταν πολὺ καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀρχὴ τῶν Βαβυλωνίων. Καὶ πράγματι ὁ Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῶν Μωαβιτῶν, ὅταν ἤθελε νὰ καταρασθεῖ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ζητοῦσε νὰ μάθει τί ἐπρόκειτο θὰ γίνει, κάλεσε ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία τὸν Βαλαάμ²⁰. Γιατὶ νόμιζε ὅτι οἱ μάγοι τῶν Βαβυλωνίων ἦταν φοβεροὶ σὲ ἀκρίβεια καὶ ἰκανοὶ νὰ κατορθώνουν ὅτιδήποτε μὲ τὴ μαγικὴ τέχνη.

Μποροῦμε, ἂν θέλεις, νὰ δώσουμε καὶ διαφορετικὴ ἐξήγηση γιὰ τὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ θέμα. Προσδιορίζοντας δηλαδή ὁ προφήτης τὸν Βαβυλώνιο τύραννο καὶ λέγοντας ὅτι εἶναι φοβερός καὶ περιδόητος, πρόσθεσε ἀμέσως· «Ἡ ἀπόφαση θγαίνει ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ τὸ μάντευμα του προέρχεται ἀπὸ αὐτόν». Καὶ μποροῦμε βέβαια νὰ ἐννοήσουμε κάτι τέτοιο. Θέλησε δηλαδή ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων Θεὸς νὰ τιμωρήσει τὸν Ἰσραήλ ποὺ ἐπέλεξε νὰ ζήσει μὲ τρόπο αἰσχρὸ καὶ ἀκόλαστο. Αὐτὴ

τὸν Ἰσραήλ. Τοῦτο δὴ οὖν τὸ ἐπ' αὐτῷ κριμα παρ' αὐτοῦ γενήσεται, φησί, τοῦ Βαβυλωνίου. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Σκεῦος ὀργῆς ἔσται τῆς ἐμῆς, καὶ δι' αὐτοῦ σε τιμωρήσομαι, καὶ τὸ λῆμμα δὲ τὸ ἐπὶ σοί, τουτέστιν ἦν ἂν ἀναλάβοιμι σκέψιν καὶ βούλησιν, ἐξ αὐτοῦ πάλιν ἐξελεύσεται, τουτέστι πραχθήσεται· πρὸς πέρας γὰρ οἴσει τὰ ἐξ ἐμῆς βουλῆς καὶ σκέψεως.

10 Στίχ. 8. «Καὶ ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις οἱ ἵπποι αὐτοῦ, καὶ ὀξύτεροι ὑπὲρ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας· καὶ ἐξιππάσονται οἱ ἵππεῖς αὐτοῦ καὶ ὀρμήσουσι μακρόθεν, καὶ πετασθήσονται ὡς ἀετὸς πρόθυμος εἰς τὸ φαγεῖν».

θ. Καταπλήττει πάλιν αὐτοὺς ταῖς τῶν δειμάτων ὑπερβολαῖς, καὶ ὅτι δεινὴ τε καὶ ἄθραυστος ἡ τῶν πολεμίων πληθὺς, πειρᾶται διδάσκειν· συνελαύνει δὲ πρὸς μετάγνωσιν καὶ εἰς τὸ χρῆναι μαθεῖν, ἅπερ ἦν ἄμεινον ὀραῖσθαι κατωρθωκότας. Ὅτι τοίνυν κου-
15 φότατοι μὲν εἰς δρόμους οἱ Βαβυλώνιοι, πάντολμοι δὲ καὶ θρασεῖς καὶ θηρῶν ἀγρίων διενεγκόντες οὐδέν, καὶ τῶν ἀλίσκεσθαι δυναμένων οἴονεῖ καθιπτάμενοι, παρεγγυᾶ πάλιν, παρδάλεσι μὲν παρεικάζων τοὺς ἵππους· πηδητικὴ δὲ λίαν ἢ πάρδαλις, καὶ πολὺ δὴ λίαν εὐπετῆς εἰς τὸ καταθρῶσκειν δύνασθαι τῶν διωκομένων
20 λύκοις γεμῆν τοῖς ἐξ Ἀραβίας αὐτούς, οὓς δὴ φασὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἀγριωτέρους, καὶ ὀξεῖ δρόμῳ διάττειν τὴν καθ' ὧν ἂν ἔλοιντο ποιουμένους ὀρμῆν· καὶ οὐχὶ μόνοις τοῖς λύκοις φησὶ προσεικέναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀετοῖς τοῖς νεκροῖς τῶν σωμάτων καταθέουσιν ἀμελλητὶ καὶ καθιπταμένοις, ὡς ἔφην. Εὐάλωτος δὲ
25 καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων γέγονε νοῦς καὶ οἷον ἰππόκροτος, ἥγουν εὐκατάτροχος ἢ καρδία, καὶ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις ταῖς ἀλκιμωτάταις τῶν Ῥωμαίων προσβολαῖς. Προσκεκρούκασι γὰρ τῷ λέγοντι· «Καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτοῖς, λέγει Κύριος, τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς». Εὐάλωτος δέ, οἶμαι, πᾶς νοῦς καὶ εὐανάτρεπτος κομιδῇ τῆς ἀνωθεν εὐσθενείας ἠττώμενος· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἰσχὺς καὶ ἀσφάλεια παρὰ Θεοῦ.

λοιπὸν ἢ ἐναντίον του ἀπόφαση θὰ παρθεῖ, λέγει, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Βαβυλώνιο, πὺ εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Θὰ γίνεῖ ὄργανο τῆς δικῆς μου ὀργῆς καὶ μὲ αὐτὸ θὰ σὲ τιμωρήσω, καθὼς καὶ τὸ λῆμμα σχετικὰ μὲ σένα, δηλαδὴ ἡ σκέψη καὶ ἡ ἀπόφαση πὺ θὰ λάβω, θὰ προέλθει ἀπὸ αὐτὸν πάλι, δηλαδὴ θὰ πραγματοποιηθεῖ. Γιατὶ θὰ κάνει πράξη ὅσα περιλαμβάνουν ἡ θέληση καὶ ἡ σκέψη μου.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ τρέξουν τὰ ἄλογά τους ψηλότερα ἀπὸ τὶς παρδάλεις καὶ ταχύτερα ἀπὸ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας, καὶ καθάλα σὲ ἄλογά τους οἱ ἵππεῖς του θὰ ἐξορμήσουν ἀπὸ μακριὰ καὶ θὰ πετάξουν μὲ ταχύτητα ὅπως ὁ ἀετὸς γιὰ νὰ κατασπαράξουν».

9. Μὲ τὶς ὑπερβολικὲς ἀπειλές του τοὺς γεμίζει πάλι ἀπὸ κατάπληξη καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ κατανοήσουν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν τους εἶναι φοβερὸ καὶ ἀνίκητο, καὶ παράλληλα τοὺς ὠθεῖ πρὸς τὴ μετάνοια καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ μάθουν αὐτὰ πὺ ἦταν προτιμότερο νὰ τοὺς ἐβλεπαν νὰ τὰ πετύχαιναν οἱ ἴδιοι. Τοὺς διαβεβαιώνει πάλι ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι ταχύτατοι στὴν πορεία τους καὶ γεμάτοι ἀπὸ αὐθάδεια καὶ θράσος καὶ σὲ τίποτα δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία καὶ παρομοιάζει τὰ ἄλογά τους μὲ παρδάλεις πὺ εἶναι σὰ νὰ πετοῦν ἐναντίον ἐκείνων πὺ μποροῦν νὰ κυριεύσουν. Γιατὶ ἡ πάρδαλις τρέχοντας κάνει μεγάλα ἄλματα καὶ εἶναι σὰ νὰ πετάει σχεδὸν γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συλλάβει αὐτὸ πὺ καταδιώκει. Τοὺς παρομοιάζει καὶ μὲ λύκους πάλι τῆς Ἀραβίας, πὺ λένε ὅτι εἶναι πιὸ ἄγριοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ πὺ κάνουν τὴν ἐπίθεσή τους μὲ μεγάλη ταχύτητα ἐναντίον ἐκείνων πὺ θέλουν. Καὶ δὲν μοιάζουν μόνο μὲ λύκους, λέγει, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἀετοὺς πὺ πέφτουν, ὅπως εἶπα, πετώντας χωρὶς καθυστέρηση στὰ νεκρὰ σώματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ νοῦς τῶν Ἰουδαίων ἐγινε εὐάλωτος καὶ σὰν ἀπὸ ἀλόγου τρέξιμο ἢ σὰν ἀπὸ κρότο τροχῶν χτυπᾶ ἡ καρδιά τους καὶ στὰ πάθη τῆς σάρκας καὶ σὲ αὐτὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ στὶς πανίσχυρες ἐπιθέσεις τῶν Ρωμαίων. Γιατὶ προσέκρουσαν σὲ αὐτὸν πὺ λέγει· «Καὶ ἐγὼ θὰ γίνω σὲ αὐτοὺς, λέγει ὁ Κύριος, πύρινο τεῖχος γύρω τους καὶ δόξα ἀνάμεσα σὲ αὐτούς»²¹. Ἀλλὰ νομίζω πὺς κάθε νοῦς εἶναι εὐάλωτος καὶ εὐκολώτατα μεταστρέφεται νικημένος ἀπὸ τὴν ἄνω δύναμη. Γιατὶ ὅλη ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀσφάλειά μας προέρχεται ἀπὸ

«Ποιήσομεν γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουθενώσκει τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 9. «Συντέλεια εἰς ἀσεβεῖς ἤξει, ἀνθεστηκότας προσώποις αὐτῶν ἐξεναντίας».

5 ι'. Τοῦτο δὴ τῶν προηγγελμένων πέρας καὶ κορωνὶς τῶν κακῶν. Ἦξουσι γάρ, φησὶν, οἱ Χαλδαῖοι, ἔσονται δὲ καὶ τοιοῖδε, καὶ τότε τι δράσουσι, προσθήσουσι δὲ κακείνο, καὶ τὸ συναγόμενον ἐκ τούτων, τὸ ἄρδην τε καὶ πανοικὶ καὶ αὐταῖς ὁμοῦ πόλεσί τε καὶ κώμαις ἀπολέσθαι τοὺς ἠσεβηκότας, κατ' οὐδένα τρόπον Θεοῦ
10 κατοικτείροντος, ἀνέντος δὲ ὥσπερ εἰς ἐρήμωσιν τοὺς τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἀνοσίως ἀνθεστηκότας, καὶ οἷον προσώποις ὑπαντιάζον-
τας, καὶ ἀναφανδὸν ἀντανισταμένους καὶ ἀντεξάγοντας ἐναργῶς οἷς ἂν θούλοιτο Θεὸς τὸ ἴδιον θέλημα. Συντετέλεσται δὲ ὥσπερ
καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ, Χριστῷ φρονοῦσα τὰ ἐναντία, καὶ
15 μαχόμενος δόγμασι δεσποτικοῖς καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἀκρούπτως καὶ ἀναιδῶς αὐτῷ πρόσωπον ἀνατείνουσα, καὶ τὰ πάντων, ὡς ἔπος εἰ-
πεῖν, τῶν κακῶν ἐκτοπώτατα δρωσά τε καὶ λέγουσα, καὶ μὴν καὶ αὐτῷ προσηλοῦσα τῷ ξύλῳ, καὶ συκοφαντοῦσα τὴν ἀνάστασιν.
Οὐ γὰρ μόνον ἀπεκτόνασι τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν,
20 ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς Πιλάτου στρατιώταις χρήματα δεδώκασιν, ἐγη-
γερμένου Χριστοῦ, ἵνα δὴ λέγοιεν, ὡς ἀνεβίῳ μὲν οὐδαμῶς, κε-
κλόφασιν δὲ μᾶλλον αὐτὸν λαθόντες οἱ μαθηταί.

Στίχ. 9-10. «Καὶ συνάξει ὡς ἄμμον αἰχμαλωσίαν καὶ αὐτὸς ἐν βασιλεῦσιν ἐντροφήσει, καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ,
25 καὶ αὐτὸς εἰς πᾶν ὀχύρωμα ἐμπαίξεται, καὶ βαλεῖ χῶμα καὶ κρατήσκει αὐτοῦ».

ια'. Τῶν ἀγίων προφητῶν ἄνω τε καὶ κάτω τοῖς Ἰουδαίων δή-
μοις τὰ κατ' αὐτῶν ἐσόμενα προσηγγελκότων, μονονουχὶ δὲ καὶ
κατεπαδόντων αὐτοῖς τὰ τοιάδε τῶν κακῶν, εἰς τοῦτο κατώλι-
30 σθον ἀμαθίας αὐτοὶ καὶ ἀνοσίων σκεμμάτων, ὡς ἀνακαίεσθαι
μὲν εἰς θράσος καὶ ὄφρὺν ἐπαίροντας ὑψηλήν, καὶ ποτὲ μὲν οἷε-
σθαι μάλα ῥαδίως τῇ σφῶν αὐτῶν πληθῦϊ περιγενήσεσθαι τῶν

τὸν Θεό· γιατί σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Θὰ λάβομε δύναμη ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτὸς θὰ ἐξουθενώσει αὐτοὺς πού μᾶς θλίβουν»²².

Στίχ. 9. «Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ὑποστοῦν πλήρη καταστροφή οἱ ἀσεβεῖς πού προβάλουν ἀντίσταση ἀπέναντι σ' αὐτούς».

10. Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος ὅσων προαγγέλθηκαν καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Γιατί, λέγει, θὰ ἔρθουν οἱ Χαλδαῖοι καὶ θὰ εἶναι τέτοιοι καὶ θὰ κάνουν αὐτὸ καὶ θὰ προσθέσουν καὶ ἐκεῖνο, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι ὅτι ὅλοι αὐτοὶ πού ἀσέδησαν θὰ χαθοῦν ριζικά καὶ οἰκογενειακῶς καὶ μαζί μὲ τὶς ἴδιες τὶς πόλεις τους καὶ τὰ χωριά τους, χωρὶς νὰ τοὺς λυπηθεῖ μὲ κανένα τρόπο ὁ Θεός, ἀλλὰ θ' ἀφήσει νὰ ἐρημωθοῦν σχεδὸν ὅσοι ἀντιστάθηκαν σὲς ἀποφάσεις του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἀντιμετώπισαν κατὰ πρόσωπο καὶ τοῦ πρόβαλαν ὀλοφάνερη ἀντίσταση, ἀντιπαρατάσσοντας τὸ δικό τους θέλημα σ' αὐτὸ πού ἤθελε ὁ Θεός. Ὁλοκληρωτικὴ βέβαια καταστροφή κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔπαθε καὶ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων πού ἔδειξε ἀντίθετο φρόνημα πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ πολέμησε τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, πράγμα πού δὲν τὸ ἔκρυβε, ἀλλ' ὑψωνε μὲ ἀναίδεια τὸ πρόσωπο σ' αὐτὸν καί, πού λέγει ὁ λόγος, ἔπραττε τὰ φοβερώτερα τῶν κακῶν καὶ ἔλεγε, ἀλλὰ καὶ τὸν κάρφωσε στὸ σταυρὸ καὶ συκοφάντησε τὴν ἀνάσταση. Γιατί δὲν φόνευσαν μόνο τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου πλήρωσαν ὅταν ἀναστήθηκε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ ποῦν ὅτι μὲ κανένα τρόπο δὲν ἀναστήθηκε, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἔκλειψαν κρυφὰ οἱ μαθητές του²³.

Στίχ. 10. «Καὶ θὰ συνάξει παρόμοια μὲ τὴν ἄμμο πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ θὰ διασκεδάσει μὲ τὴν ὑποδούλωση τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων πού θὰ γίνουν παιχνίδι του, θὰ περιπαίξει κάθε ὀχύρωμα, θὰ σωρεύσει χῶμα καὶ θὰ τὸ κυριεύσει».

11. Μολονότι οἱ ἅγιοι προφῆτες προφήτευαν ἀκατάπαυστα στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ πάθουν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔψαλλαν τὰ διενὰ αὐτὰ σὰν τραγούδι, αὐτοὶ σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀμάθειας καὶ βλάβημων σκέψεων ὀλίσθησαν, ὥστε νὰ φλογίζονται ἀπὸ τὸ θρᾶσος καὶ κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλη ἔπαρση νὰ νομίζουν ἄλλοτε ὅτι πολὺ εὐκόλα ὁ λαὸς τους θὰ νικήσει τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἄλλοτε

ἐχθρῶν, ποτὲ δὲ αὐ̄ καὶ τὰς κύκλω βασιλείας συλλέγοντας εἰς ἐπι-
 κουρίαν, τάχα που καὶ ἀμαχεὶ παραχωρήσειν αὐτοῖς τοῦ νικᾶν
 τοὺς ἐπιόντας τεθαροσῆκεσαν· καταδρόαθυμήσαντες δὲ τῶν πατρῶ-
 ων ἐθῶν, οὐκέτι μὲν τὴν παρὰ Θεοῦ καὶ ἄνωθεν ἐζήτουν ἐπικουρί-
 5 αν, ἐραυιζόμενοι δὲ τὰς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν, καὶ ποτὲ μὲν τὰς Αἰγυ-
 πτίων, ποτὲ δὲ τὰς Σύρων, καὶ μὴν τὰς Τυρίων ὡς ἐπ' ἀκλονήτοις
 εὐήμερίαις ἐρείσαντες τὴν ἐλπίδα, ἀβροὶ καὶ εὐθυμοὶ διετέλουν.
 Ὅτι τοίνυν εἰκαιοτάτη μὲν λίαν ἢ τοιάδε σκέψις αὐτοῖς, βαδιεῖται
 δὲ οὐχ οὕτω τῶν πραγμάτων αὐτοῖς ἢ ἔκβασις, ἐξηγεῖται πάλιν.

10 Ἀφικόμενος γάρ, φησὶν, ὁ Βαβυλώνιος, κᾶν ταῖς ψάμμοις
 ἰσάριθμον τὸ ἐξ Ἰσραὴλ γένος εὐροὶ, ἀλλ' οὐ̄ν οἴκαδε πάλιν ἐπα-
 νακομισθῆσεται, δορικτήτους ἔχων τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἰου-
 δαίαν, κᾶν εἰ μυρίους τε ὄσους καὶ ἀλκιμωτάτους ἔχοιεν τοὺς
 ἐπαμύνοντας, ἀλλ' οὐ̄ν καὶ τούτων περιέσται ῥαδίως «Ἐντρουφή-
 15 σει δὲ καὶ βασιλεῦσι καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ». Δεδεμένον
 γὰρ ἀπώκισεν εἰς Βαβυλῶνα τὸν Ἰεχονίαν, καὶ ἑτέρους δὲ τῶν
 τοπαρχῶν οὐκ ὀλίγους, οἱ καὶ εἰς γέλωτα τέθειντο τοῖς ἐλουῦσιν
 αὐτούς. Κατευμεγεθήσει δὲ οὕτω τῶν πόλεων, καὶ τῶν ἄγαν εὐ-
 τυχεσοτάτων, ὡς ἐν ἀθύρματος τάξει τὴν ἄλωσιν ἐκάστης λελογί-
 20 σθαι παρ' αὐτῶ. Ποιήσεται δὲ καὶ χωμάτων ἐγέρσεις. Εἶλε δὲ οὐ̄-
 τω ὁ Ἀλέξανδρος Τύρον, καίτοι πολὺ τῆς ἡπείρου πρὸς θάλασ-
 σαν νήσου δίκην ἐκτεταμένην.

Εἶλε δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς τὸν Ἰσραὴλ αἰχμάλωτον ἀπειθήσαντα
 τῷ Χριστῷ, καὶ τρυφῇ γεγόνασιν αὐτῷ πάντες οἱ ἡγούμενοι καὶ
 25 τῇ τῆς ἱερωσύνης ἐπαυχοῦντες δόξῃ, οὐ̄ς καὶ τυράννους εἰπεῖν
 οὐκ ἀκαλλές, οἴμαί που, διὰ τοι τὸ προεστάναι λαῶν καὶ ἐν πολ-
 λῇ κείσθαι δόξῃ καὶ δυναστεία τῇ κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐγέ-
 νοντο παίγνια δυστροπίας διαβολικῆς, εἰ ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἐντο-
 λαῖς ἠκολούθουν καὶ τὴν πίστιν τετηρήκασι καὶ τὸν διὰ Πνεύμα-
 30 τος ἁγιασμόν. Ἡ γὰρ ἂν ἔφη καὶ αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Σωτῆρ ὁ πάν-
 τα τιθεὶς ὑπὸ πόδας ἐχθρόν· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω
 ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

πάλι συνάγοντας πρὸς βοήθειά τους καὶ τὰ γύρω βασίλεια, ἔπαιρναν θάρρος, ὅτι θὰ φτάσουν ἴσως καὶ ἀμαχητὶ σὲ νίκη ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδειξαν πλήρη ἀδιαφορία γιὰ τὶς συνήθειες τῶν πατέρων δὲν ζητοῦσαν πιὰ τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στηρίζοντας ἀκλόνητες τὶς ἐλπίδες τους ἄλλοτε στοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἄλλοτε στοὺς Σύρους, ἀλλὰ καὶ στοὺς Τύριους, περνοῦσαν τρυφηλὰ καὶ χαρούμενα. Ὅτι βέβαια ἦταν πολὺ ἀβάσιμη αὐτὴ ἡ σκέψη τους καὶ δὲν θὰ προχωροῦσε ἔτσι ἢ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων μᾶς τὸ ἐξηγεῖ πάλι.

Ὅταν δηλαδὴ θα φτάσει ὁ Βαβυλώνιος, ἀκόμα καὶ ἂν θὰ βρεῖ τὸν λαὸ τῶν Ἰουδαίων ἰσάριθμο μὲ τὴν ἄμμο, ἀλλ' ὅμως θὰ ἐπιστρέψει πάλι στὴ χώρα του ἔχοντας αἰχμαλωτίσει ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἰουδαίας²⁴, καὶ ἂν ἀκόμα ἔχει μύριους ὅσους καὶ πολὺ ἰσχυροὺς αὐτοὺς ποὺ θὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὺς θὰ τοὺς νικῆσει εὐκόλα: «Θὰ διασκεδάσει μὲ τὴν ὑποδούλωση τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων ποὺ θὰ γίνουν παιχνίδι του». Καὶ πράγματι δεμένο μετέφερε στὴ Βαβυλώνα τὸν Ἰεχονία καὶ ἄλλους ὄχι καὶ λίγους τοπάρχες, ποὺ ἔγιναν καὶ ἀφορμὴ γέλιου γιὰ ἐκείνους ποὺ τοὺς αἰχμαλώτισαν. Ἐτσι δηλαδὴ θὰ ὑπερισχύσει τῶν πόλεων καὶ τῶν πάρα πολὺ εὐτυχησμένων, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἢ ἄλωση κάθε μᾶς σὰν ἓνα παιχνίδι. Καὶ θὰ ὑψώσει καὶ ἀναχώματα. Ἐτσι κυριεύσε ὁ Ἀλέξανδρος τὴν Τύρο, ἂν καὶ βρισκόμενη μέσα στὴ θάλασσα ἀπείχε πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ στεριά, σὰν ἓνα νησί.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Σατανᾶς συνέλαβε αἰχμαλώτους τοὺς Ἰσραηλίτες ὅταν δὲν πίστεψαν στὸν Χριστό, καὶ ἔγιναν χαρὰ του ὅλοι οἱ ἡγέτες τους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ καυχῶνταν γιὰ τὴν ἱερωσύνη, τοὺς ὁποίους καὶ τυράννους ἂν τοὺς ὀνομάσει κανεῖς, νομίζω πὼς δὲν θὰ εἶναι ἴσως ἀκοιμφο, ἐπειδὴ ἦταν προϊστάμενοι λαῶν καὶ εἶχαν περιβληθεῖ μὲ μεγάλη δόξα καὶ ἐξουσία ἐπάνω σ' αὐτούς. Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ γίνονταν παιχνίδια τῆς διαβολικῆς δυστροπίας, ἂν ἀκολουθοῦσαν τὶς ἐντολές τοῦ Σωτήρα καὶ τηροῦσαν τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἔτσι τοὺς εἶχε πεῖ καὶ ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων, ποὺ ἔθεσε κάθε ἐχθρὸ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν μας: «Νά, σᾶς ἔδωσα τὴν ἐξουσία νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»²⁵.

Στίχ. 11. «Τότε μεταβαλεῖ τὸ πνεῦμα, καὶ διελεύσεται
καὶ ἐξιλάσεται».

ιβ. Ὅτι μὴ εἰς ἅπαν ἀπολεῖται τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ, μήτε
μὴν εἰς αἰῶνα περιοφθήσεται, ἀλλ' ἔσται τις αὐτοῖς καιρὸς εὐη-
5 μερίας, καὶ λύσις τῆς ἀνηκέστου συμφορᾶς οἴκαδέ τε ἀνακεκομι-
σμένοις, καὶ τοῦ τῆς δουλείας ἀπορῥαγέντος ζυγοῦ, δίδωσι νο-
εῖν, ὡς ἐν πνεύματος μεταβολῇ, τουτέστιν ἐν μετασκέψει τε καὶ
ἑτεροβουλία γενήσεσθαι λέγων τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην. Καὶ οὐ-
τι πού φαμεν ὅτι τῆς ἤδη γεγενημένης ἐπ' αὐτοῖς καταψηφιεῖται
10 βουλῆς, ὡς οὐκ ἂν ἐχούσης ἐφ' ἑαυτῇ τὸ εὖ γεγενησθαι τότε, ἐκεῖ-
νο δὲ μᾶλλον, ὅτι τὴν ἀποχρῶσαν δίκην αἰτήσας, καὶ ἀναλόγως
τοῖς πταίσμασι τὴν κόλασιν ἐπενεγκῶν, μεταχωρήσει πρὸς ἔλεον,
καὶ διελεύσεται τὴν ὀργήν, ἔσται δὲ καὶ ἴλεως τοῖς πεπονηκόσι.
Δηλοῖ γάρ, οἶμαι, τουτὶ τὸ «ἐξιλάσεται».

15 Στίχ. 11-12. «Αὕτη ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ μου. Οὐχὶ σὺ ἀπ'
ἀρχῆς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ἅγιός μου; καὶ οὐ μὴ
ἀποθάνωμεν».

ιγ. Ἐπαγγελιαμένου Θεοῦ τὸ κατοικτιεῖσιν αὐτούς, καὶ
τῶν σκυθρωπῶν τὴν ἐπί γε τὰ ἀμείνω μετάστασιν προαπηγ-
20 γελκότος, ἐκ περιχαρείας ὁ προφήτης μονονουχὶ καὶ ἀνασκιροτᾶ
λέγων, ὡς οὐκ ἂν ἐτέρῳ τῷ πρέποι τὸ ἀνακομίσει τὸν Ἰσραήλ,
καὶ ἀπαλλάξαι δεσμῶν καὶ δουλείας, καὶ κατελεῆσαι συντε-
τριμμένον, πλὴν ὅτι μόνῳ Θεῷ, τῷ πάντα εὐκόλως ἰσχύοντι κα-
τορθοῦν, καὶ καταλεαίνοντι μὲν τὸ τραχύ, καταστορνῦντι δὲ ὡς-
25 περ τὸ ὑψοῦ τε καὶ ἄναντες, ὥπερ ἂν λέγοιτο παρὰ παντὸς ἀγί-
ου· «Πάντα δύνασαι, καὶ οὐδέν σοι ἀδυνατεῖ». Εἰτά φησιν ὁ
προφήτης· «Οὐχὶ σὺ ἀπ' ἀρχῆς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ἅγιός μου; καὶ
οὐ μὴ ἀποθάνωμεν». Εἰ γὰρ καὶ ἠπάτηται, φησὶν, ὁ Ἰσραήλ,
καὶ πρὸς πλάνησιν παρεκομίσθη καὶ ψευδολατρείας ἀλλοκό-
30 τούς, ἀλλ' ἦσθα σὺ πάλιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὁ καὶ πάλαι πταίον-
τας κατοικτιεῖρων ὡς ἅγιος καὶ ἀνωλέθρους διατηρῶν, καὶ οὐκ
ἐφιεῖς εἰσάπαν ἀπολέσθαι τὸν Ἰσραήλ. Οὐκοῦν οὐ μακρὰν ἐλ-

Στίχ. 11. «Τότε θ' ἀλλάξει διάθεση καὶ ἀφοῦ περᾶσει ἡ ὀργή του θὰ τοὺς δείξει εὐσπλαγχνία».

12. Ὅτι δὲν θὰ χαθεῖ τελείως τὸ Ἰσραηλιτικὸ ἔθνος οὔτε θὰ παραμεληθεῖ στὸν αἰῶνα, ἀλλὰ θὰ ὑπάρξει ἐνδιάμεσα κάποιος καιρὸς εὐημερίας, καὶ λήξη τῆς ἀθεράπευτης συμφορᾶς, καὶ ἐπιστροφή στὴν πατρίδα, καὶ θραύση τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, ἀφήνει νὰ τὸ κατανοήσουμε, λέγοντας ὅτι θὰ μεταβάλλει τὴ διάθεσή του, δηλαδή θ' ἀλλάξει σκέψη καὶ ἀπόφαση ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι θὰ καταδικάσει τὴν προηγούμενη ἀπόφασή του γι' αὐτούς, γιατί τάχα δὲν εἶχε ληφθεῖ τότε ὀρθά, ἀλλὰ ἐκεῖνο μᾶλλον, ὅτι, ἀφοῦ λάβει ἐπαρκῆ ἱκανοποίηση καὶ τοὺς ἐπιβάλλει τὴν ἀνάλογη μὲ τὰ πταίσματά τους τιμωρία, θὰ προχωρήσει στὸ ἔλεος, καὶ ἀφοῦ περᾶσει ἡ ὀργή του, θὰ γίνεῖ σπλαχνικὸς πρὸς αὐτοὺς πού ἔχουν ὑποφέρει. Γιατί αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ «ἐξιλάσεται», (δηλαδή θὰ τοὺς σπλαχνισθεῖ).

Στίχ. 12. «Αὐτὴ ὅμως ἡ μεταβολὴ ὀφείλεται στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ μου. Δὲν εἶσαι σὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Κύριος καὶ Θεός μου, ὁ ἅγιός μου; Γι' αὐτὸ καὶ δὲν θὰ πεθάνομε».

13. Ἐπειδὴ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς ὅτι θὰ τοὺς λυπηθεῖ καὶ προανήγγειλε, ὅτι θὰ τοὺς μεταφέρει ἀπὸ τὰ σκυθρωπὰ σὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ του ὁ προφήτης ξεσπᾷ κατὰ κάποιον τρόπο σὲ χοροπηδήματα λέγοντας, ὅτι σὲ κανέναν ἄλλο δὲν πρέπει τὸ νὰ ἐπαναφέρει τοὺς Ἰσραηλιτὲς στὴ χώρα τους καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ νὰ τοὺς ἐλεήσει μετὰ τὴ συντριβὴ τους, παρὰ μονάχα ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μπορεῖ εὐκόλα νὰ κατορθώσει τὰ πάντα, νὰ ὀμαλοποιήσει τὸ τραχὺ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ χαμηλώσει τὸ ψηλὸ καὶ ἀνηφορικὸ, πρᾶγμα πού θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ἀπὸ τὸν κάθε ἅγιος: «Ὅλα τὰ μπορεῖς καὶ τίποτε δὲν σοῦ εἶναι ἀδύνατο»²⁶. Ἐπειτα ὁ προφήτης λέγει: «Δὲν εἶσαι ἐσὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Κύριός μου, ὁ ἅγιός μου; γι' αὐτὸ δὲν θὰ πεθάνομε». Μολονότι, λέγει, οἱ Ἰσραηλιτὲς ἀπατήθηκαν καὶ παρασύρθηκαν στὴν πλάνη καὶ σὲ ἀλλόκοτες ψευδολατρίες, ἀλλὰ ἐσὺ πάλι εἶσαι ὁ Θεός τῶν ὅλων, ἐσὺ πού καὶ ἀπὸ παλαιὰ ἔδειχνες εὐσπλαγχνία στοὺς ἁμαρτωλοὺς ὡς ἅγιος καὶ τοὺς προφύλαγες ἀπὸ τὸν ὄλεθρο καὶ δὲν ἄφηνες νὰ χαθεῖ ἐξολοκλήρου ὁ Ἰσραήλ. Δὲν εἶναι λοιπὸν μακριὰ ἀπὸ

πίδος, ὅτι καὶ σωθήσεται καὶ τὰ σκυθρωπὰ παραδραμεῖται, κατοικτεῖροντός γε σου καὶ τὰ πέρα λόγου κατανύοντος. Ἐχαιρον δὲ καὶ οἱ ἅγιοι, τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τοῦ Ἰσραὴλ σωτηρίαν ἀναμανθάνοντες, προσῆγον δὲ καὶ λιτάς, καὶ φωνὰς ἀνῆπτον
 5 χαριστηρίους καὶ ᾠδάς. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐσομένην ἡμερότητα προεγνωκῶς διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ μονονουχὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἀνιεμένους ὄρων, ψάλλει καὶ φησιν· «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου, ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου,
 10 ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν».

Στίχ. 12-13. «Κύριε, εἰς κριμα τέταχας αὐτόν, καὶ ἔπλασέ με τοῦ ἐλέγχειν παιδείαν αὐτοῦ. Καθαρός ὁ ὄφθαλμός σου τοῦ μὴ ὄραν πονηρὰ καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πόνους οὐ
 δυνήση».

15 ιδ'. Ἔστι μὲν ὁ λόγος τῷ προφήτῃ πάλιν· περὶ ὅτου δὲ ἄρα φησὶν ὡς εἶη τεταγμένος εἰς κριμα παρὰ Θεοῦ πολὺν λίαν ἀσυμφανές ἐστι. Φέρε δὴ οὖν ἀναγκαίως πολυπραγμονοῦντες τὸν νοῦν τῶν εἰρημένων, ἐκεῖνα διασκεπτώμεθα. Εἰ γὰρ λέγοιτο μὲν περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων, ὡς εἰς κριμα τέτακται παρὰ Θεοῦ,
 20 φαμὲν ὅτι τέτακται πληρώσων τὸ κατά γε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐκβεθηκὸς ἄνωθεν κριμα, τουτέστι τὴν πόρθησιν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὸν τῶν πόλεων ἐμπρησμόν, καὶ ἀπαξαπλῶς, τῆς Ἰουδαίας τὴν δῆωσιν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐχί, περιτρέψομεν δὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοήματος εἰς τὸ τοῦ Ἰσραὴλ πρόσωπον, πάλιν ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι καὶ
 25 αὐτὸς τέτακται εἰς κριμα παρὰ Θεοῦ· τὸ δὲ «εἰς κριμά» φαμεν, ὅτι εἰς κατάκριμα. Καὶ γοῦν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἔφη πού περὶ τῶν Ἰουδαίων· «Εἰς κριμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται»· τὸ δὲ «εἰς κριμά» φησιν, εἰς κατάκριμα. Κατακέκριται
 30 τοίνυν ὁ Ἰσραὴλ ὡς ἡδίκηκῶς, ὡς καταῤῥαθυμήσας τῶν νόμων, ὡς λελυπηκῶς οὐ μετρίως τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην.

«Ἐμέ» δέ, φησί, τουτέστι τὸν προφήτην, «ἔπλασεν», ἤγουν ἐποίησέ τε καὶ παρεσκεύασεν εἰς τὸ δεῖν ἐλέγξαι τὴν παιδείαν,

τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ θὰ σωθεῖ καὶ τὰ σκυθρωπὰ θὰ παρακάμψει, ἀφοῦ τὸν εὐσπλαγχνίζεσαι ἐσὺ καὶ κατορθώνεις τὰ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο. Χαίρονταν ὅμως καὶ οἱ ἅγιοι ὅταν μάθαιναν τὴ σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς καὶ τοῦ ἀπηϋθύναν προσευχὰς καὶ ὑψωναν εὐχαριστήριους ὕμνους καὶ ᾠδές. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Δαβίδ, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος καὶ σχεδὸν βλέποντας μὲ τὰ μάτια του ν' ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ψάλλει καὶ λέγει: «Ἐδειξες, Κύριε, τὴν εὐνοϊκὴ διάθεσή σου πρὸς τὴ γῆ σου καὶ ἐπανέφερες τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Συγχώρησες τὶς ἀνομίες τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐξάλειψες ὅλες τὶς ἁμαρτίες αὐτῶν»²⁷.

Στίχ. 13. «Κύριε, τὸν ἔταξες αὐτὸν γιὰ κατάκριση, καὶ ἔπλασε ἔμένα γιὰ νὰ τὸν ἐλέγγω πρὸς παιδαγωγία του. Ὁ ὀφθαλμός σου εἶναι καθαρὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ κακά, δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ κακοπαθήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀδικίες».

14. Μιλᾷει βέβαια πάλι ὁ προφήτης, γιὰ ποιὸν ὅμως λέγει ὅτι ἔχει ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ κρίση εἶναι πολὺ ἀσαφές. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἐξετάζοντας κατ' ἀνάγκη μὲ λεπτομέρεια τὸ νόημα ὅσων εἰπώθηκαν, ἄς κάνουμε τὶς ἑξῆς σκέψεις. Ἄν λέγεται γιὰ τὸν βασιλιὰ τῶν Βαβυλωνίων ὅτι ἔχει ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ κατάκριση, λέμε ὅτι ἔχει ταχθεῖ γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀπόφαση ποὺ πάρθηκε ἀπὸ ἄνω ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ, δηλαδή τὴν ἐκπόρθηση, τὴν αἰχμαλωσία, τὴν πυρπόληση τῶν πόλεων, καὶ μ' ἓνα λόγο τὴ λεηλασία τῆς Ἰουδαίας. Ἄν ὅμως δὲν πρόκειται γι' αὐτό, καὶ στρέψουμε τὸ νόημα τῶν λεγομένων στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσραὴλ, ἐκεῖνο πάλι λέμε, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔχει ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ κατάκριση. Τὸ «εἰς κρίμα» δεχόμεστε ὅτι σημαίνει «πρὸς κατάκριση». Καὶ πράγματι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε κάπου γιὰ τοὺς Ἰουδαίους: «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον αὐτὸν πρὸς κατάκριση, γιὰ νὰ δοῦν ὅσοι δὲν βλέπουν, καὶ αὐτοὶ ποὺ βλέπουν νὰ γίνουν τυφλοὶ»²⁸. Κατακρίθηκε λοιπὸν ὁ Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ εἶχε ἀδικήσει, ἐπειδὴ ἀδιαφόρησε γιὰ τοὺς νόμους, ἐπειδὴ λύπησε ὑπέρμετρα τὸν Κύριο τῶν ὅλων.

«Ἐμένα» ὅμως, δηλαδή τὸν προφήτη, «μὲ ἔπλασε», δηλαδή μὲ ἔκανε καὶ μὲ προετοίμασε γιὰ νὰ ἐλέγξω τὴν παιδαγωγία ποὺ ὅρισε γι'

27. Ψαλμ. 84, 2.

28. Ἰω. 9, 39.

ἦν ὠρίσατο κατ' αὐτοῦ· ὡς γὰρ παιδεία καὶ μάστιξ τῷ Ἰσραὴλ ἐπενήνεκται ὁ πόλεμος, καὶ τρόπος ἦν τιμωρίας τὸ συμβεβηκός, οὐ Βαβυλωνίων ἀπλῶς ἐγχείρημα. Εἰ δὲ δὴ τις ἔροιο καὶ λέγοι, φησὶν, Ἄνθ' ὅτου δὴ κολαστῆς τέθειται ὁ Βαβυλώνιος, ἤγουν 5 εἰς κατάκριμα καὶ εἰς τὸ παθεῖν ὁ Ἰσραὴλ, ἐκεῖνο λέγων ἀντακούσεται· Ὡς ἔστιν ὁ τοῦ Δεσπότητος καθαρὸς ὀφθαλμὸς, καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτό ποτε πονηρῶν τε καὶ ἀνοσίων πραγμάτων γίνεσθαι θεατῆς, οὐδ' ἂν ἐπιβλέψειεν ἐπὶ πόνους τοὺς ἐξ ἀδικιῶν καὶ πλεονεξίας τοῖς ἀσθενεστέροις συμβαίνοντας. Ἀποφέρει 10 γὰρ αἰεὶ τῶν τὰ τοιάδε δραῖν εἰωθότων τὸν ὀφθαλμόν. Οὐδ' ἂν γεγονότος, πάντη τε καὶ πάντως τὰ δεινὰ συμβήσεται, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἔσται κακοῖς ὁ πεπονθὼς τὴν ἀποστροφὴν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐλπίζει· «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου 15 σου». Ἐψεται γὰρ πάντως ταῖς θείαις ἀποστροφαῖς τὰ ἐξ ὀργῆς συμβαίνοντα.

20 *Στίχ. 13-14.* «Ἴνα τί ἐπιβλέπεις ἐπὶ καταφρονοῦντας; παρασιωπήσῃ ἐν τῷ καταπίνειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, καὶ ὡς τὰ ἔρπετά τὰ οὐκ ἔχοντα ἠγούμενον;».

ιε'. Προαπαγγείλας ὅτι καθαρὸς ἔστιν ὁ τῆς θεότητος ὀφθαλμὸς, καὶ οὐκ ἂν ἐπίδοι ποτὲ τοὺς τῶν πονηρῶν ἐργάτας, οὐδ' ἂν εὐμενῶς ἐπιβλέψειέ τισιν ἠρημένοις πλεονεκτεῖν, καὶ ὀδύνας πλέκουσι τοῖς ἀσθενεστέροις, εἰς ἐννοίας ὁ προφήτης εὐθύς τοιαυτά 25 σί πως ἀρπάζεται. Μυρία μὲν γὰρ ὅσα δεινὰ καὶ παγχάλεπα τοὺς τῶν Ἰουδαίων δῆμους εἴργασται κακὰ τῶν Βαβυλωνίων ἢ ὠμοτάτη πληθύς, οἱ καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀγριότητος τὴν ὑπερβολὴν εἰς τοῦτο δεινότητος μέτρον παρεκόμισαν, ὡς μηδὲ αὐτῶν ἀποσχέσθαι τῶν θείων χώρων, προσεμπρῆσαι δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις καὶ 30 τὸν διαβόητον νεῶν, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἀγελαίοις τοὺς τῶν θείων θυ-

αὐτόν. Γιατί ὁ πόλεμος ἐπιβλήθηκε ὡς παιδαγωγία καὶ μάστιγα ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ αὐτὸ πού συνέβη ἦταν ἓνας τρόπος τιμωρίας, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἓνα ἐγκείμενον τῶν Βαβυλωνίων. "Αν ὅμως, λέγει, ρωτήσῃ κάποιος καὶ πει, Για ποῖο λόγο ὁρίσθηκε τιμωρὸς ὁ Βαβυλώνιος, δηλαδή πρὸς κατάκρισίν του καὶ γιὰ νὰ κακοποιηθοῦν οἱ Ἰσραηλίτες; θ' ἀκούσῃ ἐκεῖνο ὡς ἀπάντησι. Γιατί εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ μπορούσῃ ν' ἀνεχθεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ θεατὴς πονηρῶν καὶ ἀνόσιων πραγμάτων, οὔτε θὰ μπορούσῃ νὰ ρίξῃ τὸ βλέμμα του στὰ κακοπαθήματα πού ὑπομένουν οἱ ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὶς ἀδικίες καὶ τὶς ἀπληστίες· γιατί ἀποσύρει τὸ βλέμμα του ἀπὸ αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ πράττουν ὅλα αὐτά. "Όταν λοιπὸν γίνῃ αὐτό, ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ συμβοῦν τὰ δεινὰ καὶ αὐτὸς πού δέχθηκε τὴν ἀποστροφή τοῦ βλέμματος τοῦ Θεοῦ θὰ βρεθεῖ στὶς ἔσχατες συμφορές. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζοντας ὁ θεῖος Δαβὶδ παρακαλοῦσε· «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα καὶ μὴ ἀπομακρυνθεῖς ἐπάνω στὴν ὀργή σου ἀπὸ τὸν δοῦλο σου»²⁹. Γιατί ὅπωςδήποτε τὴν ἀποστροφή τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ θ' ἀκολουθήσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς.

Στίχ. 13-14. «Γιατί ρίχνεις τὸ βλέμμα σου στοὺς καταφρονητὲς τοῦ δικαίου; Θὰ σιωπήσῃς τὴ στιγμὴ πού ὁ ἀσεβὴς καταπίνει τὸν δίκαιο, καὶ θὰ κάνῃς τοὺς ἀνθρώπους σὰν τὰ ψάρια τῆς θάλασσας καὶ σὰν τὰ ἔρπετά πού δὲν ἔχουν ἀρχηγό;».

15. Ἄφοῦ εἶπε προηγουμένως ὅτι εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς τῆς θεότητος καὶ δὲν θὰ μπορούσῃ ποτὲ νὰ ρίξῃ τὸ βλέμμα της στοὺς ἐργάτες τῶν κακῶν ἔργων, οὔτε θὰ μπορούσῃ νὰ κοιτάξῃ μὲ εὐμένεια κάποιους πού προτίμησαν τὴν ἀπληστία καὶ προκαλοῦν ὀδύνες στοὺς ἀσθενέστερους, καταφεύγει εὐθύς ὁ προφήτης σὲ τέτοιου εἴδους ἔννοιες. Μύρια ὅσα δεινὰ καὶ πάρα πολὺ φοβερὰ προκάλεσε στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ ὠμότατος λαὸς τῶν Βαβυλωνίων, οἱ ὅποιοι καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀγριότητάς τους τὴν ἔφτασαν σὲ τέτοιον βαθμὸ δεινότητος καὶ πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο, ὥστε οὔτε ἀπὸ τοὺς θεῖους χώρους νὰ σταθοῦν μακριά, ἀλλὰ μαζί μὲ τὰ Ἱεροσόλυμα νὰ πυρπολήσουν καὶ τὸν περίφημο ναὸ, καὶ μαζί μὲ τὸν ἀπλὸ κόσμον ν' ἀρπάξουν καὶ τοὺς ἱερεῖς ἀπὸ τὰ θυσια-

σιαστηρίων ἱερουργοὺς ἀρπάσαι καὶ βεβηλῶσαι τὰ ἅγια, κατὰ
τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ οἴκοι γεγόνασιν, εὐθυμοὶ τε διετέ-
λουν, καὶ πλουῖτον τὸν ἐξ ἀρπαγῆς ἔχοντες, οὐ τῶν ἀνοσίως αὐ-
τοῖς πεπλημμελημένων αἰτούμενοι δίκας, οὐ δεδιότες ἐχθροὺς, οὐ
5 πολέμου πτοίας, κατεξανιστάμενοι δὲ μᾶλλον ἀπάντων αὐτοί,
καὶ ὧν ἂν ἔλοιντο κατακρατοῦντες εὐκόλως, καὶ εὐήμεροῦντες
ἄγαν, καὶ ταῖς τῶν ἀπολωλότων ἐναθρονόμενοι συμφοραῖς, καὶ
ἐν αὐχημάτων ποιούμενοι τάξει τὸ εἰς ὀργὰς ἀκρατές, τὸ εἰς πλε-
ονεξίας ἀχάλινον, τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν. Κατατέθηπε δὴ
10 οὖν ὁ προφήτης, κατευρυνομένους αὐτοὺς ὄρων ἐν εὐπαθείαις,
καὶ θείων ἤδη κριμάτων ἄπτεται, καὶ τὰ πᾶσιν ἀζήτητα καὶ ἀνέ-
παφα νῶ παντί, πολυπραγμονεῖν ἐπιχειρεῖ καὶ ἀναμανθάνειν εὐ-
χεται, τίς λοιπὸν ἂν εἴη ὁ λόγος τῆς οὕτω μακρᾶς ἀνεξικακίας τοῦ
πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ, ὡς καὶ τοῖς οὕτω καταφρονεῖν εἰωθόσι καὶ
15 ἀνοσίως ζῆν ἠρημένοις πρᾶον ἔσθ' ὅτε καὶ ἡμερον τὸν ὀφθαλμὸν
ἐνιέναι, καὶ παρασιωπᾶν καὶ ἀνέχεσθαι κατεδηδοκότες ἀνδρὸς
ἀσεβοῦς μονονουχί τὸν ἐπιεικῆ καὶ δίκαιον.

Ἀπὸ δὴ τούτου φησὶν, ὅτι μὴ κατὰ πόδας εὐθύς τοῖς πλημμε-
λοῦσι τὸ κολάζεσθαι δεῖν ἀκολουθεῖ, κεχωρήκασι δὲ μᾶλλον εἰς
20 ἀνάβλησιν οἱ θυμοί, ταύτητοι κατώλισθον οἱ ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ
προβαλέσθαι λοιπόν, καὶ δὴ καὶ ἐπιχειρεῖν κατὰ τὸν ἴσον ἰχθύσι
τρόπον καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους κατανέμεσθαι, καὶ οἶον ἀλλή-
λους καταρρόφᾶν ἀθύρω τε καὶ ἀπλήστῳ στόματι, σκληρὰν δὲ
οὕτω καὶ ἄμικτον καὶ τραχεῖαν ζωὴν ἐπιτηδεύειν, ὡς ἔρπετῶν
25 τῶν ἐν ὄρεσι καὶ χεραῖς ὀλίγα διενεγκεῖν, ἃ διὰ πολλὴν ἀγριότη-
τα καὶ ὑπερβολὴν πικρίας ἀτίθασά τε ἐστὶ καὶ τὰς τῶν ἐτέρων
ζώων οὐκ ἀπομιμεῖται φύσεις, ἃ καὶ ἀγελῆδὸν ἔσθ' ὅτε καὶ ὑφ'
ἐνὶ τῷ προὔχοντι καὶ τῆς ἀγέλης προβεβλημένῳ ποιεῖται τὰς νο-
μάς, ὁρᾶται δὲ ὡσπερ καὶ στρατηγούμενα. Ἄμικτοι δὲ καὶ οἱ Βα-
30 θυλώνιοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπρόσιτοι, πικροὶ τε καὶ ἰοδόλοι καὶ
ὀλέθρου μεστοὶ καὶ χανδὸν καταπίνοντες τοὺς ἀσθενεστέρους.

στήρια τοῦ Θεοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, νὰ βεβηλώσουν τὰ ἅγια³⁰. “Ὅταν ὅμως ἐπέστρεψαν στὴν πατρίδα τους ἦταν ὀλόχαροι, ἔχοντας τὰ πλούτη ποὺ εἶχαν ἀρπάξει, χωρὶς νὰ τοὺς ζητεῖται νὰ τιμωρηθοῦν γιὰ ὅσα ἐγκληματικά εἶχαν διαπράξει, χωρὶς νὰ φοβοῦνται τοὺς ἐχθρούς, χωρὶς νὰ τρομοκρατοῦνται ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοὶ ἐπετίθεντο σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἐπικρατοῦσαν εὐκόλα σὲ ὅποιους ἤθελαν, καὶ ἀπολάμβαναν μεγάλη εὐημερία, καὶ ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὶς συμφορὲς ἐκείνων ποὺ εἶχαν καταστραφεῖ, θεωρώντας προτέρημά τους τὴν ἀσυγκράτητη ὀργή τους, τὴν ἀχαλίνωτη ἀπληστία τους, τὴν ὑπεροχή τους ἔναντι ὄλων τῶν ἄλλων. Θαυμάζει λοιπὸν ὁ προφήτης βλέποντάς τους νὰ ζοῦν μὲ παρατεινόμενη ἀπόλυτη εὐτυχία, καὶ ἔτσι προσεγγίζει τὶς θεῖες κρίσεις καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια τὰ ἀνεξέταστα καὶ ἀπροσέγγιστα ἀπὸ κάθε νοῦ, καὶ εὐχεται νὰ μάθει ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς τόσο παρατεταμένης ἀνεξικακίας τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ, ὥστε καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ τὸν καταφρονοῦν καὶ ἐπέλεξαν νὰ ζοῦν στὴν ἀσέβεια, νὰ ρίχνει πολλές φορὲς πρᾶο καὶ ἤρεμο τὸ βλέμμα του καὶ ν' ἀποσιωπᾶ καὶ νὰ ἀνέχεται ἄνθρωπο ἀσεβῆ ποὺ κατέφαγε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἀγαθὸ καὶ δίκαιο.

Ἐξαιτίας αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ γεγονότος, λέγει, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ τιμωρία γι' αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν πλημμελήματα, καὶ μᾶλλον ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ πάει νὰ ἀνακληθεῖ, οἱ ἄνθρωποι γλίστησαν πιά στὸ νὰ προσβάλουν καὶ μάλιστα νὰ ἐπιχειροῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο μὲ τὰ ψάρια νὰ τρῶνε τοὺς ἀσθενέστερους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ καταβροχθίζουν μὲ ὀλάνοιχτο καὶ ἀπληστο στόμα ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ νὰ ζοῦν μὲ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ τόση σκληρότητα καὶ ἐχθρότητα, ὥστε λίγο νὰ διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἐρπετὰ ποὺ ζοῦν στὰ βουνὰ καὶ σὶς τρύπες τους, τὰ ὁποῖα ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀγριότητάς τους καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἐχθρας τους εἶναι ἀτίθασα καὶ δὲν μοιάζουν μὲ τὴ φύση τῶν ἄλλων ζωντανῶν, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ κοπάδια πολλές φορὲς βόσκουν καὶ μὲ ἓνα ἀρχηγὸ καὶ προϊστάμενο τοῦ κοπαδιοῦ, καὶ φαίνονται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ὀδηγοῦνται ἀπὸ στρατηγὸ. Ἐχθρικοὶ ὅμως εἶναι καὶ ἡ Βαβυλώνιοι, ἀπληστίαστοι στοὺς ἄλλους, ἐχθρικοὶ καὶ φαρμακεροί, γεμᾶτοι ἀπὸ καταστροφή καὶ μὲ ὀλάνοιχτο τὸ στόμα καταπίνουν τοὺς ἀσθενέστερους.

Οὐκ ἀπίθανον δὲ τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου κατὰ τε τοῦ δια-
 βόλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν γενέσθαι δοκεῖν.
 Καταφρονηταὶ γὰρ ὄντως ἐκεῖνοι, τὸν μὲν θεῖον φόβον ὀλοτρό-
 πως ἀποσειόμενοι, φαυλότητος δὲ ἀπάσης καὶ μέντοι καὶ σκαιο-
 5 τητος εἰς ἅπαν ἤκοντες μέτρον, καίτοι πολὺ λίαν ἀνεξικακοῦντος
 Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ γεγόναμεν ὑπ' ἐκείνοις, ἀλλήλους οἱ δεί-
 λαιοι κατεδηδόκαμεν. Οὐ γὰρ ἦν τῆς εἰρήνης ὁ βραβευτῆς ἡγού-
 μενος ἐφ' ἡμᾶς, τουτέστι Χριστός, ὁ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ καὶ πάν-
 των Δεσπότης ταύτητοι γε γόναμεν ὡς ἰχθύες, ἀλογώτατοι μὲν
 10 καὶ ἄφωνοι παντελῶς. Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἡμῖν εὐσεβείας λόγος, οὐ
 φωνὴ δοξολογίας τῆς εἰς Θεόν, ἀλληλοκτονοῦντες δὲ μᾶλλον καὶ
 ζωὴν ἔχοντες τὴν ἀλογωτάτην, ἰχθύσιν ἐν ἴσῳ διετελοῦμεν ἐν κό-
 σμῳ, πικρός τε ἦν οὕτως ἐν ἐκάστῳ νοῦς, ὡς ἤδη δοκεῖν ἐκτε-
 θηριῶσθαι παντελῶς, καὶ τοῖς ἰοδόλοις ὅσον ἦκεν εἰς θυμούς καὶ
 15 πικρίας ἢ λοιπὸν παρισῶσθαι, ἢ καὶ ἔτι τὰ ἐκείνων ἐπιείγεσθαι νι-
 κᾶν.

Στίχ. 15-17. «Συντέλειαν ἐν ἀγκίστρῳ ἀνέσπασε, καὶ εἴλκνυ-
 σεν αὐτὸν ἐν ἀμφιβλήστρῳ, καὶ συνήγαγεν αὐτὸν ἐν ταῖς
 σαγήναις αὐτοῦ· ἔνεκεν τούτου εὐφρανθήσεται καὶ χαρή-
 20 σεται ἡ καρδία αὐτοῦ· ἔνεκεν τούτου θύσει τῇ σαγήνῃ αὐ-
 τοῦ καὶ θυμιάσει τῷ ἀμφιβλήστρῳ αὐτοῦ, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐλί-
 πανε μερίδα αὐτοῦ καὶ τὰ βρώματα αὐτοῦ ἐκλεκτά· διὰ
 τοῦτο ἀμφίβαλεῖ τὸ ἀμφίβληστρον αὐτοῦ, καὶ διὰ παντός
 ἀποκτένειν ἔθνη οὐ φείσεται».

25 ις. Ἰχθυῶν ὀνομάσας, ἐμφιλοχωρεῖ ἔτι τῇ τροπῇ, καὶ ὡς περὶ τι-
 νος τῶν θαλασσοργῶν, ἡγουν τῶν ἀλιέων, ποιεῖται τοὺς λόγους.
 Ἰχθυοθῆραι μὲν γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιτηδευμάτων κατὰ πολλοὺς
 ἄπτονται τρόπους. Ἡ γὰρ ἀγκίστροις ἀρπάζουσι τοὺς ἰχθυῶς καὶ
 σκαίροντας ἐκ κυμάτων ἀνιμῶνται ταῖς ὀρμιαῖς, ἢ σαγήναις περι-
 30 φράττοντες ἔλκουσι κατὰ πληθύν, ἡγουν ἑτέροις τισὶ καταπυκά-
 ζουσι λίνοις. Ἐπὰν δὲ δὴ πράττωσι δεξιῶς, πολλῶν συναγηγερμέ-
 νων, χαίρουσι τῇ τέχνῃ, καὶ τοῖς λίνοις μονονουχὶ καταθύουσιν, ὡς
 λιπαρωτάτην αὐτοῖς μερίδα προεξενηκόσι. Τοιοῦτόν τι πεπερά-

Δέν εἶναι ὅμως ἀπίθανο νά θεωρηθεῖ ὅτι ὁ λόγος τοῦ προφήτη ἔγι-
νε ἐναντίον τοῦ διαβόλου καί τῶν πονηρῶν δυνάμεων πού τόν ἀκολου-
θοῦν. Γιατί ἐκεῖνοι εἶναι πράγματι καταφρονητές, καθόσον ἀπορρί-
πτουν μέ κάθε τρόπο τόν θεῖο νόμο, καί φτάνουν σέ τόση φαυλότητα
καί ξεπερνοῦν κάθε μέτρο κακότητος, μολονότι ὁ Θεός τοὺς ἔδειχνε
μεγάλη ἀνεξικακία. Ἐπειδὴ ὅμως γίναμε ὑποχείριοί τους, κατασπαρά-
ξαμε οἱ δυστυχεῖς ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Γιατί δέν ἦταν γιά μᾶς ἀρχηγός ὁ
χορηγός τῆς εἰρήνης, δηλαδή ὁ Χριστός, ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς
γῆς καί τῶν πάντων. Γι' αὐτό γίναμε σάν τὰ ψάρια ἀλογώτατοι καί
τελείως ἄφωνοι. Γιατί δέν ὑπῆρχε σέ μᾶς ὁ εὐσεβῆς λόγος, οὔτε φωνή
δοξολογίας πρὸς τόν Θεό, ἀλλά μᾶλλον ἀλληλοσκοτωνόμασταν καί
εἴχαμε ζωὴ τελείως ἀλογη, ζώντας μέσα στόν κόσμο ὅμοια μέ τὰ ψάρια,
καί καθένας εἶχε τόσο ἐχθρικά συναισθήματα πρὸς τοὺς ἄλλους, ὥστε
νά φαινόμαστε ὅτι εἴχαμε ἀποθηριωθεῖ τελείως, ἢ φτάνοντας νά
ἐξισωθοῦμε ὡς πρὸς τὸ θυμὸ καί τὴν ἐχθρα μέ τὰ φαρμακερὰ ἐκεῖνα
θηρία, ἢ καί ἐπιδιώκοντας νά ξεπεράσομε καί ἐκεῖνα ἀκόμα.

Στίχ. 15. «Μέ τὸ ἀγκίστρι του ἔπιασε τὴν σάν ψάρι συντέλεια καί
τὴ τράβηξε μέ τὸ δίχτυ καί τὴν ἔριξε στὰ καλάθια του. Ἐξαιτίας
αὐτοῦ θά εὐφρανθεῖ καί θά χαρεῖ ἡ καρδιά του, καί ἔξαιτίας
αὐτοῦ θά προσφέρει θυσία στὴ σαγήνη του καί θυμίαμα στὰ
δίχτυα του, γιατί χάρις σ' αὐτὰ αὐξήθηκε τὸ ἄλιεμά του καί τὸ
φαγητὸ του θά εἶναι ἐκλεκτό. Γι' αὐτὸ θά ρίξει τὸ δίχτυ του καί
συνεχῶς θά σκοτώνει λαοὺς καί δέν θά τοὺς λυπηθεῖ».

16. Ἐχοντας κάνει λόγο γιά ψάρια προχωρεῖ σὸ μεταφορικὸ λόγο
καί μιᾶ σὰ νά πρόκειται γιά κάποιους θαλασσοεργούς, ἢτοι ἄλιεις.
Γιατί οἱ ἄλιεις χρησιμοποιοῦν στὴν ἐργασία τους πολλοὺς τρόπους. Ἡ
δηλαδή πιάνουν τὰ ψάρια μέ τὸ ἀγκίστρι τους καί τὰ βγάζουν ἀπὸ τὴ
θάλασσα μέ τὶς πετονιές σπαρταρώντας, ἢ τὰ πιάνουν κλείνοντας τα
στὰ καλάθια τους κατὰ μεγάλα πλήθη, ἢ τὰ ξεγελοῦν μέ ἄλλα εἶδη ἄλι-
είας. Ὅταν λοιπὸν ἐνεργοῦν μ' ἐπιδεξιότητα, ἔχοντας συλλάβει πολλὰ
ψάρια, χαίρονται γιά τὴν τέχνη τους καί κατὰ κάποιο τρόπο προσφέ-
ρουν θυσίες στὰ δίχτυα τους, ἐπειδὴ τοὺς ἐξασφάλισαν ἀφθονο μερίδιο.
Κάτι τέτοιο, λέγει ὁ προφήτης, ἔκανε ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος συλ-

χθαι, φησὶν ὁ προφήτης, παρὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὃς οἶον ἀγκίστρον τε καὶ σαγήναις καὶ μέντοι καὶ ἀμφιβλήστρω αὐτοῦ τὸν τε Ἰσραὴλ αὐτόν, καὶ ἕτερα δὲ σὺν αὐτῷ περιβαλὼν ἔθνη συνεκόμισεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὡς περὶ θοίνην τοῖς ἰδίαις ὑπασπισταῖς
 5 παραθείς, ἐντροφᾶν ἐκέλευσε, καὶ τῶν ἅπαξ ἡρηκότων τοὺς ἀλόντας γενέσθαι κληρον καὶ μερίδα λιπαρωτάτην. Ταύτητοί φησι τὰχα πον «καὶ θύσει τῇ σαγήνῃ αὐτοῦ καὶ θυμιάσει τῷ ἀμφιβλήστρω αὐτοῦ», τουτέστι ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι, δι' ὧν τὰ ἔθνη ἐσαγήνευσε, καὶ προσέτι τὸν Ἰσραὴλ, ἀνάψει τὰ χαριστήρια. Ἐπειδὴ δὲ λίαν
 10 αὐτῷ τὸ χρῆμα ἐκδέθηκεν ἐπιτευκτικῶς, οὐκ ἂν ἀπόσχοιτο, φησὶν, ἀποκτένων ἔθνη, καὶ φυλάς ἀρπάζων, καὶ χώρας ὑφ' ἑαυτῷ ποιούμενος, καὶ φειδοῦς οὐδένα παντελῶς ἀξιῶν.

Πέπραχε δὲ τοῦτο καὶ κατὰ παντὸς μὲν ἀνθρώπων γένους ὁ Σατανᾶς, ἰδικῶς δὲ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐνὶ μὲν γὰρ ὡς περ λίνῳ
 15 καὶ σαγήνῃ μιᾷ, τῇ τῆς ἀμαρτίας, φημί, περιδέβληκεν ἅπαντας τῆς γε μὴν εἰς Χριστὸν ἔνεκα δυσσεθείας, καὶ ἰδικῶς τὸν Ἰσραὴλ «Τὰ γὰρ βρώματα αὐτοῦ», φησὶν, «ἐκλεκτά». Ἀπόλεκτοι δὲ καὶ κατὰ τὸν θίον παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας Ἰουδαῖοι. «Ὅτε» γάρ, φησί, «διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ,
 20 ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ». Ἐξειλεγμένος οὖν ἄρα παρὰ τοὺς ἄλλους ὁ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ ἐν τέκνοις πρωτότοκος, ὡς ἐκ ῥίζης ἀγίας, τῆς τῶν πατέρων φημί, καὶ ὡς νόμον ἔχων τὸν παιδαγωγόν, καὶ κεκλημένος εἰς
 25 ἐπίγνωσιν τοῦ φύσει καὶ ἐνὸς καὶ ἀληθῶς ὄντος Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων εὐκλείας ὁμοῦ καὶ χάριτος, ἦλω καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ. Καὶ οἱ μὲν ὅτι πεπλάνηνται, μερὶς γεγόνασι διαβολικῆ, οἱ δὲ ὅτι τὸν φύσει Θεὸν ἐγνωκότες, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα κατὰ φύσιν Υἱὸν καὶ ἐν ἀνθρωπείᾳ γεγονότα μορφῇ καὶ ἐν σχή-
 30 ματι τῷ καθ' ἡμᾶς ἀπεκτόνασιν ἀνοσίως, ἐνδέδενται ταῖς σαγήναις αὐτοῦ· καὶ σκοπὸς ἐκείνῳ πάντα ἄρδην ἀπολέσαι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ φείσασθαι μηδενός

λαμβάνοντας σάν με ἀγκίστρι και δολόματα ἀλλὰ και δίχτυα τόσο τὸν Ἰσραήλ ὅσο και ἄλλους λαοὺς μαζί μ' αὐτὸν τοὺς μετέφερε στή χώρα του, και παραθέτοντας σάν κάποιο τραπέζι στοὺς ὑπασπιστές του, τοὺς πρόσταξε νὰ διασκεδάσουν, και νὰ γίνουν οἱ ἡττημένοι πλουσιότατος κληρὸς και μερίδιο αὐτῶν ποὺ τοὺς συνέλαβαν. Γι' αὐτὸ ἴσως λέγει, «και θὰ θυσιάσει στή σαγήνη του και θὰ προσφέρει θυμίαμα στὸ δίχτυ του», δηλαδή θὰ ἀπονείμει τίς εὐχαριστίες του στὶς δικές του δυνάμεις, με τίς ὁποῖες συνέλαβε τὰ ἔθνη, και ἐπιπλέον και τὸν Ἰσραήλ. Και ἐπειδὴ ἡ ἐπιχείρησή του εἶχε πολὺ ἐπιτυχημένη ἔκβαση, δὲν θὰ παύσει, λέγει, νὰ σκοτώνει τὰ ἔθνη και ν' ἀρπάζει φυλές και νὰ κατακτᾷ χώρες και νὰ μὴ λυπᾶται ἀπολύτως κανένα.

Αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκανε και ὁ Σατανᾶς εἰς βάρος ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, και ἰδιαίτερα κατὰ τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ περιέκλεισε μέσα σὲ ἓνα δίχτυ και μία σαγήνη, ἐννοῶ τὴ σαγήνη τῆς ἁμαρτίας, ὅλους γενικὰ και και ἰδιαίτερα τὸν Ἰσραήλ, ἕξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους πρὸς τὸν Χριστό· γιατί λᾶγει· «τὰ φαγητὰ του εἶναι ἐκλεκτὰ». Ἐκλεκτοὶ βέβαια και σύμφωνα με τὸν τρόπο ζωῆς τους περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑπῆρξαν οἱ Ἰουδαῖοι. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν ὁ Ὑψιστος διαχώριζε τὰ ἔθνη, ὅταν διασκόρπισε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἐδώμ, ἔθεσε τὰ ὅρια τῶν ἔθνῶν σύμφωνα με τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, και μερίδιο τοῦ Κυρίου ἔγινε ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ, ἐκλεκτὴ κληρονομία του ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός»³¹. Ἐκλεγμένος λοιπὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ὁ Ἰσραήλ, ὡς πρωτότοκος ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά, ὡς προερχόμενος ἀπὸ ρίζα ἁγία, τὴ ρίζα ἐννοῶ τῶν πατέρων του, και ἔχοντας τὸ νόμο ὡς παιδαγωγὸ³² και καλεσμένος νὰ γνωρίσει τὸν ἀπὸ τὴ φύση του και ἓνα και ἀληθινὸ Θεό, και ὅμως, ἐνῶ εἶχε τόση δόξα και χάρη, αἰχμαλωτίσθηκε και αὐτὸς μαζί με τοὺς ἄλλους. Και οἱ ἄλλοι βέβαια ἐπειδὴ πλανήθηκαν ἔγιναν γι' αὐτὸ μερίδα διαβολικὴ, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἐνῶ γνώρισαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, τὸν κατὰ φύση Υἱό του ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν και ἔλαβε ἀνθρώπινη μορφή και τὸ σχῆμα τὸ δικό μας, ἐπειδὴ τὸν σκότωσαν κατὰ τρόπο ἀνόσιο, παραδόθηκαν στὰ δίχτυα του, και σκοπὸς ἐκείνου ἦταν νὰ ἐξολοθρεύσει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ λυπηθεῖ κανένα.

32. Γαλ. 3, 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1. «Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι καὶ ἐπιθήσομαι ἐπὶ πέτραν, καὶ ἀποσκοπεύσω τοῦ ἰδεῖν τί λαλήσει ἐν ἐμοί, καὶ τί ἀποκριθῶ ἐπὶ τὸν ἔλεγχόν μου».

5 ιζ. Προφητικὸν μὲν ἡμῖν ἐν τούτοις ἐξηγεῖται μυστήριον ἔθος γὰρ τοῖς ἁγίοις, εἰ ἀναμιανθάνειν βούλοιντο τὰ παρὰ Θεοῦ καὶ τὰς τῶν ἐσομένων εἰσδέχεσθαι γνώσεις, εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἐνηχοῦντος αὐτοῦ, περισπασμῶν καὶ φροντίδων καὶ μερίμνης ἀπάσης δι-
 10 ωτικῆς ἀπωτάτω ποιεῖσθαι τὸν νοῦν, σχολαῖον δὲ οὕτω καὶ ἡρε-
 μαῖον ἔχοντας καὶ τετηρηκότας, καθάπερ εἰς τινα κολωνὸν καὶ
 περιωπὴν καὶ πέτραν ἀναθρώσκειν τότε πρὸς θεωρίαν ὧν ἂν
 ἔλοιτο διατρανοῦν αὐτοῖς ὁ τῶν γνώσεων Κύριος. Τὸ γὰρ τοι τῆς
 διανοίας χθαμαλὸν τε καὶ καταβεδλημένον ἀπηχθημένον αὐτῷ,
 ζητεῖ δὲ καρδίας ὑψοῦ πέτασθαι δυναμένας, καὶ τῶν ἐπιγείων
 15 πραγμάτων καὶ προσκαιρῶν ἐπιθυμιῶν ἡρμένας. Γέγραπται γὰρ·
 «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Καὶ
 πάλιν· «Νεοττοὶ δὲ γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτανται». Ἐθῶν γὰρ τῶν
 ἐπιγείων καὶ πραγμάτων τῶν γεωδεστέρων ἀπώκισται πολὺ τῶν
 ἁγίων ὁ νοῦς «Στήσομαι δὴ οὖν ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου», φησὶν,
 20 τουτέστι τὴν ἐντροιβῆ καὶ συνήθη νῆψιν ἐμαντῷ ποιήσομαι πάλιν,
 καθαριῶ τὸν νοῦν, ἀπαλλάξω φροντίδος κοσμικῆς, ἀναπτήσομαι
 δὲ ὡσπερ εἰς πέτραν, τουτέστιν εἰς ἐδραιοτάτην τινὰ καὶ οἷον ὑψοῦ
 κειμένην ἐννοιῶν ἀσφάλειαν· ἐκεῖ γεγονώς, καθάπερ ἐξ ἀκρωρεί-
 ας κατασκέψομαι νοητῶς, οἵπερ ἂν πρὸς μὲ γένοιτο λόγοι παρὰ
 25 Θεοῦ, καὶ τί ἂν μέλλοιμι λέγειν αὐτός, εἰ ἐλέγχειν βούλοιτο Θεός,
 ὡς οὐκ ἀσφαλῶς εἰρηκότα τό, «Εἰς τί ἐπιβλέπεις ἐπὶ καταφρο-
 νοῦντας; παρασιωπήσῃ ἐν τῷ καταλίειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον;».

Στίχ. 2-3. «Καὶ ἀπεκρίθη Κύριος πρὸς με καὶ εἶπε· Γράψον ὄρασιν σαφῶς εἰς πτυξίον, ὅπως διώκῃ ὁ ἀναγινώσκων αὐ-
 30 τά. Διότι ἔτι ὄρασις εἰς καιρὸν, καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας καὶ οὐκ εἰς κενόν».

ιη. Γραφῆ κελεύει παραδοῦναι τὴν ὄρασιν, ἥτοι τῶν ἐσομέ-
 νων τὴν ἀποκάλυψιν· ἀξιάκουστον γὰρ τὸ ρῆμά ἐστι, καὶ τῶν ὅτι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1. «Θὰ σταθῶ στή σκοπιὰ μου καὶ ἀφοῦ πατήσω ἐπάνω στοῦ βράχο, θὰ προσέξω γιὰ νὰ δῶ τί θὰ μοῦ πεῖ καὶ τί θ' ἀποκριθῶ ὅταν μ' ἐλέγξει».

17. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια μᾶς ἐξηγεῖ τὸ προφητικὸ μυστήριον. Γιατὶ οἱ ἅγιοι ὅταν θέλουν νὰ μάθουν αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Θεὸς καὶ ν' ἀποκτήσουν τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν, ποὺ ἀπευθύνεται στοῦ νοῦ καὶ στήν καρδιά, συνηθίζουν ν' ἀπομακρύνουν τὸ νοῦ τους ὅσο γίνεται πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὶς φροντίδες καὶ κάθε μέριμνα βιοτικὴ, καὶ ἔτσι ἤσυχος καὶ ἤρεμος καὶ σὰν ἀπὸ κάποιο ὕψωμα καὶ σκοπιὰ καὶ βράχο παρατηρεῖ γιὰ νὰ δεῖ ὅσα θέλει νὰ διευκρινίσει σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος τῶν γνώσεων³³. Γιατὶ εἶναι μισητὴ σ' αὐτὸν ἡ χαμηλὴ καὶ χαμόσυρτη διάνοια, καὶ ζητεῖ καρδιὲς ποὺ νὰ μποροῦν νὰ πετοῦν ψηλὰ καὶ νὰ ὑψώνονται πάνω ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ τὶς πρόσκαιρες ἐπιθυμίες. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Οἱ κραταιοὶ τοῦ Θεοῦ στή γῆ ὑψώθηκαν πολὺ»³⁴. Καὶ πάλι: «Οἱ νεοσσοὶ τοῦ αἰετοῦ πετοῦν ψηλὰ»³⁵. Γιατὶ ὁ νοῦς τῶν ἁγίων βρῖσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ γήινα πράγματα. «Θὰ σταθῶ λοιπόν», λέγει, στή σκοπιὰ μου», δηλαδή θὰ ἀποκτήσω τὴν ἐντριβὴ καὶ τὴ συνήθη ἐγρήγορσή μου, θὰ καθαρίσω πάλι τὸ νοῦ μου, θὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ τὶς κοσμικὲς φροντίδες, θὰ ἀνεβῶ κατὰ κάποιο τρόπο πάνω στήν πέτρα, δηλαδή σὲ κάποια σταθερότητα καὶ σὲ κάποια ἀσφάλεια ἐννοιῶν ποὺ βρῖσκεται ψηλὰ, καὶ ὅταν φτάσω ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ κάποια βουνοκορφὴ θὰ ἐξετάσω μὲ τὸ νοῦ μου τοὺς λόγους ποὺ θὰ μοῦ ἀπευθύνει ὁ Θεὸς καὶ τί θὰ πρέπει νὰ πῶ ἐγώ, ἂν θελήσει νὰ μὲ ἐλέγξει ὁ Θεός, ἐπειδὴ δὲν εἶπα μὲ ἀσφάλεια τὸ λόγο: «Γιατὶ ρίχνεις τὸ βλέμμα σου σ' αὐτοὺς ποὺ σὲ περιφρονοῦν; Θὰ σιωπήσεις ἐνῶ ὁ ἀσεβὴς καταπίνει τὸν δίκαιο;»³⁶

Στίχ. 2-3. «Καὶ ὁ Κύριος μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μοῦ εἶπε: Γράψε καθαρὰ σὲ πινακίδιο τὸ ὄραμά σου, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ διαβάσει τὰ γραμμένα. Γιατὶ τὸ ὄραμα ἦρθε στήν ὥρα του καὶ θὰ πραγματοποιηθεῖ, καὶ δὲν θὰ πέσει στοῦ κενό».

18. Παραγγέλλει νὰ γραφεῖ τὸ ὄραμα, ἥτοι ἡ ἀποκάλυψη τῶν μελλοντικῶν· γιὰ τὸ πρῶτο ἀξίζει ν' ἀκουσθεῖ καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ

33. Α' Βασ. 2, 3.

34. Ψαλμ. 46, 10.

35. Ἰωβ 5, 7.

36. Ἀββακ. 1, 13.

μάλιστα τεθνασμασμένων· φιλεῖ δέ πως αἰεὶ τοῖς γράμμασιν ἠρμέ-
 νον πρὸς τὸ ἐξαίρετον μακροῖς καὶ ἀτελευτήτοις μνήμαις τιμᾶ-
 σθαι. Γράφε δὴ οὖν, ὡς προφήτα, φησί, τὴν ὄρασιν, ὡς ἂν οἱ κατὰ
 καιροὺς εἰδεῖεν τὰ προηγγελμένα, καὶ τοῖς σοῖς περιτυγχάνοντες
 5 λόγοις διώκωσιν αὐτά, τουτέστιν ἐπιθυμῶσι νοεῖν τῶν ἐν αὐτοῖς
 τὴν δύναμιν, οὕτω τε πιστεύσειαν, ὅτι καὶ ἔσται που πάντως ἀλη-
 θῆς ἢ προάγγελσις Ἡ μὲν γὰρ ὄρασις εἰς καιροὺς, τουτέστιν εἰς
 ἀνάβλησιν καὶ ἀνοκωχὴν, καὶ βραχὺς μεταξὺ διῆπτεύσει χρόνος,
 ἐκτελευτήσει γε μὴν εἰς ἀλήθειαν καὶ οὐκ εἰς μακρᾶν, καὶ οὐκ εἰς
 10 κενόν· ψευδοεπήσει γὰρ οὐδαμῶς ἢ ἀλήθεια· κενὸν δὲ καὶ μάται-
 ον οὐκ ἂν γένοιτό τι τῶν παρ' αὐτῆς λελαλημένων.

Στίχ. 3-4. «Ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν, ὅτι ὁ ἐρχόμε-
 νος ἤξει καὶ οὐ μὴ χρονίση. Ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδο-
 κεῖ ἢ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται».

15 ιθ. Οὐδένα σαφῶς ὀνομάσας, «ὑπόμεινον, φησίν, «αὐτόν»,
 τουτέστι προσδόκα καὶ μέλλοντα, καὶ μὴ σκάζουσαν ἐπ' αὐτῷ
 δέχου τὴν ἐλπίδα, βεβαίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἐρηρυσμένην, κἂν εἰ
 γένοιτό τις μεταξὺ χρόνου παράτασις. Ἔοικε τοίνυν ὁ τῶν
 ὄλων Θεὸς ἐνηχῆσαι μὲν τῷ προφήτῃ κατὰ τὸν νοῦν καὶ ἀποκα-
 20 λύψαι μυστικῶς, ὡς ἤξει δὴ πάντως ὁ προηγγελμένος· προστά-
 ξαι γε μὴν ὑπομένειν αὐτόν, διὰ τοι τὸν μεταξὺ τῆς μελλήσεως
 χρόνον, καθάπερ ἔφην ἀορίως. Εἰ γὰρ δὴ γένοιτό τις ὑποστολή
 τε καὶ ὄκνος τοῦ πεπιστευκότος, οὐκ ἂν εὐδοκήσαιμι, φησίν, ἐν
 αὐτῷ, τοῖς τῆς ψυχῆς ἐγκλήμασιν ἐνισχημένον ὄρων, οὐδ' ἂν γε-
 25 νοίμην τῷ τοιῷδε συγγνώμων, καταλογοῦμαι δὲ μᾶλλον ἄπι-
 στον καὶ ἀπηχθημένον. Ἔψεται δὲ πάντως τῷ τὴν ἀλήθειαν
 τοῖς ἐμοῖς ἐπιμαρτυροῦντι λόγοις, τὸ καὶ ἐν μεθέξει ζωῆς γενέ-
 σθαι, καὶ τοῦτο γέρας τοῖς τιμῶσι Θεόν, καὶ καλὸν εὐνοίας
 ὀψώνιον. Ὅσον μὲν οὖν ἤκεν εἰς γε τὸν τῆς ἱστορίας λόγον, Κύ-
 30 ρος ἦν ὁ Καμβύσου, περὶ οὗ φησίν «Ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον
 αὐτόν». Εἶλε γὰρ, εἶλε τὴν Βαβυλῶνα, συγκαταδηώσας αὐτῇ
 καὶ τὰς ἑτέρας πόλεις.

Ὅσον δὲ αὖ πρὸς λόγους τοὺς μυστικοὺς καὶ εἰς ἀφήγησιν

θαυμαστά, και συνήθως όταν εξυψώνεται με τη γραφή στο εξαιρετο τιμάται από μακρά και χωρίς τέλος μνήμη. Γράφε λοιπόν, προφήτη, τὸ ὄραμα, λέγει, ὥστε κάποτε οἱ ἄνθρωποι νὰ μάθουν αὐτὰ πού εἶχαν προαγγελθεῖ και διαβάζοντας τοὺς λόγους σου νὰ ἐπιδιώκουν αὐτά, δηλαδή νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ κατανοήσουν τὸ νόημά τους, και ἔτσι νὰ πιστέψουν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἀποβεῖ ἀληθινὴ ἢ προαγγελία. Γιατὶ τὸ ὄραμα θὰ πραγματοποιηθεῖ κάποτε, δηλαδή θὰ ἀναβληθεῖ και θὰ παραταθεῖ και λίγος χρόνος θὰ μεσολαβῆσει, θὰ τελειώσει ὅμως ἀληθεύοντας και ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ και δὲν θὰ πέσει στὸ κενό. Γιατὶ ἡ Ἀλήθεια δὲν θὰ πεῖ ψέματα οὐδέποτε και κενὸ και μάταιο δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνει κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού λέγει αὐτή.

Στίχ. 3-4. «Ἐάν ὅμως βραδύνει λίγο, κάνε ὑπομονή και περίμενέ τον· γιατί αὐτὸς πού ἀναμένεται νὰ ρθεῖ θὰ ἔρθει και δὲν θ' ἀργήσει πολὺ.» Ἐάν κάποιος δὲν δείχνει ὑπομονή, ἢ ψυχὴ μου δὲν ἐπαναπαύεται σ' αὐτόν· ὁ δίκαιος θὰ σωθεῖ ἀπὸ τὴν πίστη του».

19. Χωρὶς νὰ ὀνομάσει κανέναν, λέγει, «περίμενέ τον», δηλαδή ἔλπιδε και ἂν ἀκόμα ἀργεῖ, και μὴ δέχεσαι ὅτι κλονίζεται ἢ ἐλπίδα γι' αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶναι σίγουρη και σταθερὴ, ἔστω και ἂν συμβεῖ κάποια παρᾶταση στὸν ἐνδιάμεσο χρόνο. Φαίνεται λοιπόν ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἄφησε νὰ ἠχήσει στὸ νοῦ τοῦ προφήτη και θέλησε ν' ἀποκαλύψει μυστικά, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔρθει ἐκεῖνος πού ἔχει προαγγελθεῖ, και πρόσταξε νὰ τὸν περιμένομε κατὰ τὸ χρόνο τῆς καθυστέρησης, ὅπως μόλις εἶπα. Γιατὶ ἂν συμβεῖ κάποτε ἀδημονία και κάποιος δισταγμὸς αὐτοῦ πού πίστεψε τὸν ἐρχομό του, δὲν θὰ ἐπαναπαυθῶ, λέγει, σ' αὐτόν βλέποντάς τον πιασμένο ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες τῆς ψυχῆς του, οὔτε και θὰ τὸν συγχωρήσω, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ τὸν θεωρήσω ἄπιστο ἄνθρωπο και μισητό. Θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε γι' αὐτόν πού ἀποδέχεται τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων μου, και ἢ συμμετοχὴ του στὴ ζωὴ, και αὐτὸ εἶναι τὸ βραβεῖο γιὰ ὅσους τιμοῦν τὸν Θεὸ και καλὸ κέρδος εὐνοίας. Ἀναφορικὰ βέβαια μετὰ αὐτὸ πού λέγει ἡ ἱστορία, ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση, ἦταν ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει, «Ἐάν καθυστερήσει, περίμενέ τον». Γιατὶ κυρίευσε, και κυρίευσε τὴ Βαβυλώνα, και μαζί μ' αὐτὴ λεηλάτησε και τὶς ἄλλες πόλεις.

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ μυστικὸ νόημα και τὴν πνευματικὴ ἀφήγη-

τὴν πνευματικὴν, φαίην ἂν ὅτι περὶ τοῦ πάντων Σωτῆρος Χριστοῦ νοοῖτ' ἂν εἰκότως τῶν προκειμένων ἢ δύνάμεις. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν «ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος», καὶ ὅτι μὲν παρέσται κατὰ καιροῦς ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν προαναπεφώνηκε λόγος, ὅτι δὲ 5 ἀφιγμένος ἀνατρέψει ἐμελλε τοῦ διαδόλου τὸ κράτος, καὶ τὴν ἀνοσίαν καὶ βέβηλον τῶν δαιμονίων πληθὺν τῆς καθ' ἡμῶν ἐξελάσαι πλεονεξίας, προκεχρησιώδηκε μὲν ἐναργῶς τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, αὐτὴ δὲ λοιπὸν τῶν πεπραγμένων ἢ ἔκβασις αὐτόμαρτυς εἰσθῆσεται, πλὴν εἰς καιρὸν ἢ προἄγγελσις. Ἐν γὰρ ἡμέραις 10 ἐσχάταις τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπέλαμψεν ὁ Μονογενής, καὶ ὁ μὲν ὑποστειλάμενος, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἀβουλότατα παρωσάμενος, προσκέκρουκε τῷ Θεῷ καὶ τῶν οὐρανίων ἄγευστος ἀπέμεινεν ἀγαθῶν, ἔξω τε τῆς ἱεραῆς τῶν ἁγίων πληθύος ἀπεληλαμένος γέγονε, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον «ὡς ἡ ἀγρία μυρική ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἢ οὐκ ὄψεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ». Ὁ δὲ 15 κρείττων ὄκνου καὶ ὑποστολῆς καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην καὶ πίστιν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικισάμενος, ἀντέκτισιν ἔχει τῆς τοιαῦδε γνώμης, καὶ γέρας ἐξαιρετον τὴν ἀμήρουτον ζωὴν, καὶ τὴν τῶν πλημμελημάτων ἀπόθεσιν, καὶ τὸν διὰ Πνεύματος ἁγιασμόν. 20 Δεδικαιώμεθα γὰρ «οὐκ ἐξ ἔργων νόμου», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «διὰ πίστεως δὲ μᾶλλον τῆς εἰς Χριστόν». Καὶ «Ὁ μὲν νόμος ὀργὴν κατεργάζεται», καλεῖ γὰρ εἰς δίκας τοὺς παραβαίνοντας, ἐξίστησι δὲ τὴν ὀργὴν ἢ χάρις, λύουσα τὰ ἐγκλήματα.

25 **Στίχ. 5.** «Ὁ δὲ κατοιόμενος καὶ καταφρονητής, ἀνὴρ ἀλαζῶν οὐθὲν οὐ μὴ περᾶνῃ».

κ'. Προκαταμηνύσας ὅτι παρέσται κατὰ καιροῦς ὁ προκατηγγελημένος, καταλύσων τὰ σκυθρωπὰ καὶ ταλαιπωρίας ἀπάσης ἀπαλλάσων τοὺς συντετριμμένους, διαμέμνηται λοιπὸν τοῦ πεπορθηκότος, καὶ πᾶν εἶδος ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος θηριοπρε- 30 ποῦς εἰς αὐτοὺς ἅπαντας ἐκπεπληρωκότος. Σημαίνεται δὲ διὰ τούτων ἱστορικῶς μὲν ὁ βέβηλος καὶ θεομάχος Ναβουχοδονόσορ, νοητῶς δὲ πάλιν ὁ Σατανᾶς. «Κατοιόμενον δὲ καὶ καταφρονητὴν καὶ

ση, τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ στίχων θὰ ἔλεγα ὅτι ἀναφέρεται πολὺ εὐλόγα στὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι «ἐκεῖνος ποὺ ὑπάρχει, ποὺ ὑπῆρχε καὶ ποὺ ἔρχεται»³⁷. Καὶ ὅτι βέβαια θὰ ἔρθει κάποτε τὸ προανήγγειλε ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅτι ὅμως ὅταν θὰ ἔρχοταν ἐπρόκειτο ν' ἀνατρέψει τὸ κράτος τοῦ διαβόλου καὶ νὰ ἐκδιώξει τὸ βλάσφημο πλῆθος τῶν δαιμόνων ἀπὸ τὴν εἰς βάρος μας καταπίεσή τους, τὸ προφήτευσε βέβαια ἀπὸ παλαιὰ ἢ ἁγία Γραφή φανερά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἢ ἔκβαση τῶν γεγονότων θὰ προσέλθει ὡς μάρτυρας, πλὴν ὅμως ἡ προαγγελία θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸν καιρὸ της³⁸. Γιατὶ στὶς ἔσχατες ἡμέρες τῆς ζωῆς αὐτῆς ἔλαμψε ὁ Μονογενής, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔδειξε ἀνυπομονησία καὶ ἀπέριψε ἀπερίσκεπτα τὴν πίστη σ' αὐτόν, προσέκρουσε στὸν Θεὸ καὶ ἔμεινε ἄγευστος τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν καὶ ἀποδιώχθηκε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς προφητείας, «σάν τὴν ἄγρια μυρική στὴν ἔρημο, ἡ ὁποία δὲν θὰ δεῖ τὰ ἀγαθὰ ὅταν ἔρθουν»³⁹, ὅποιος ὅμως δὲν νικηθεῖ ἀπὸ τὸ δισταγμὸ καὶ τὴν ἀνυπομονησία, ἀλλ' ἔχει ἐγκαταστημένη στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του στὴν πίστη, θὰ ἔχει καὶ ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴ γνώμη του αὐτή, καὶ βραβεῖο ἐξαίρετο τὴν αἰώνια ζωή, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πλημμελήματα του, καὶ τὸν ἁγιασμὸ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, δικαιωθήκαμε «Ὁχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό»⁴⁰. Καὶ ἐπίσης: «Ὁ νόμος γίνεται πρόξενος ὀργῆς»⁴¹, γιατί καλεῖ στὸ δικαστήριο τοὺς παραβάτες του, ἐνῶ τὴν ὀργὴ τὴν ἀπομακρύνει ἢ χάρη ποὺ διαγράφει τὰ ἁμαρτήματα.

Στίχ. 5. «Ὁ φαντασμένος ὅμως ἄνθρωπος καὶ καταφρονητής,
ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀλαζόνας τίποτε δὲν θὰ φέρει εἰς πέρας».

20. Ἀφοῦ προηγουμένως ἀνήγγειλε, ὅτι ὁ προαγγελμένος θὰ ἔρθει κάποτε, γιὰ νὰ ἐξαλείψει τὰ θλιβερά καὶ ν' ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε ταλαιπωρία ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντριβεῖ, φέρει στὴ συνέχεια στὴ μνήμη τὸν πορθητὴ, αὐτόν ποὺ ἔχει ἐκπληρώσει σὲ ὅλους αὐτοὺς κάθε εἶδος ἀπανθρωπιᾶς καὶ θηριώδους ὠμότητας. Ἱστορικά βέβαια μὲ αὐτὰ δηλώνεται ὁ βλάσφημος καὶ θεομάχος Ναβουχοδονόσορ, πνευματικὰ ὅμως πάλι ὁ Σατανᾶς. Καὶ τὸν ἀποκαλεῖ «φαντασμένο καὶ καταφρο-

40. Γαλ 2, 16.

41. Ρωμ. 4, 15.

ἀλαζόνα» καλεῖ, καὶ σφόδρα εἰκότως. Ἔχει γὰρ ὡδε τῇ φύσει, κὰν εἰ ἐπ' αὐτοῦ νοοῖτο τοῦ Σατανᾶ τῶν λόγων ἢ δύναιμις, κὰν εἴτε τις λέγοι τὸν ἄνδρα τὸν Βαβυλώνιον. «Κατοιόμενον» δέ φησι τὸν περὶ αὐτὸν ἢ ληματίαν ἢ βλάκα, «καταφρονητὴν» δέ πάλιν καὶ «ἀλαζό-
 5 να» ὡς ἐκ πολλῆς ἄγαν ὀφρούς καὶ διακένου φουσήματος οὐδ' ὅσον εἰπεῖν εἰς νοῦν ἔχειν ἐθέλοντα τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν τοῦ πάν-
 τα ἰσχύοντος Θεοῦ Ὁ δὲ τοιοῦτος οὐδὲν οὐ μὴ περᾶν φησὶν οὐ
 γὰρ πάντως αὐτῷ κατὰ νοῦν ἐκθήσεται τῶν πραγμάτων τὸ πέρασ,
 οὐ μέχρι παντὸς ἐντροφήσει καὶ κατευρυνθήσεται καὶ ἐν εὐκλείαις
 10 ἔσται λαμπραῖς Καὶ ἔστιν ἀληθές, ὅπερ ἔφη ψάλλον καὶ ὁ μακάρι-
 ος Δαβὶδ· «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυσπούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς
 τὰς κέδρους τοῦ Λιδάνου, καὶ παρηλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζή-
 τησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὐρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ». Ἔρπει γὰρ πάντως
 πρὸς ταπεινώσιν ἢ ὑπεροψία· φρόνημα δὲ τὸ μεμετροημένον ταῖς
 15 ἄνωτάτω στεφανοῦται τιμαῖς. Πιστοῦται δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς τοῦ
 Σωτῆρος ὁ μαθητής, γεγραφώς τε καὶ λέγων· «Καυχάσθω δὲ ὁ
 ἀδελφός ὁ ταπεινός ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπει-
 νώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται».

20 *Στίχ. 5.* «Ὁς ἐπλάτυνε καθὼς ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
 καὶ αὐτός ὡς θάνατος οὐκ ἐμπιπλάμενος καὶ ἐπισυνάξει
 πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ εἰσδέξεται πρὸς αὐτὸν πάν-
 τας τοὺς λαούς».

κα'. Συνάδει τῷ προφήτῃ Θεός, καὶ δέδειχεν ἀληθεύοντα,
 τοῖς παρ' ἑαυτοῦ λόγοις ἐπισφραγίζων εἰς ἀλήθειαν τὰ τε τοῦ δια-
 25 βόλου καὶ τὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐγκλήματα. Ὁ μὲν γὰρ προ-
 φήτης ἔφασκε, «Συντέλειαν ἐν ἀγκίστρῳ ἀνέσπασε, καὶ εἴλκυσεν
 αὐτὸν ἐν ἀμφιβλήστρω, καὶ συνήγαγεν αὐτὸν ἐν ταῖς σαγήναις
 αὐτοῦ», ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Θεὸς ἐπὶ τὸ ἔτι μείζον καὶ ἀληθέστερον
 ἀναφέρων τὰς αἰτίας, ἄδη παρεικάζει καὶ θανάτῳ λοιπόν. Χρη-
 30 μα γὰρ ἀκόρεστον θανάτος τε καὶ ἄδης. Ἀληθές δὲ ὅτι κατὰ γε
 τὸ τῷ Βαβυλωνίῳ δοκοῦν, πάντα ἂν ἐπ' αὐτῷ συνήχθη τὰ ἔθνη,
 καὶ νοοῖτ' ἂν εἰκότως Περσικῆς φιλοτιμίας ἐγκλήματα τὰ τοιάδε

νητή και ἀλαζόνα, και πολὺ εὐλόγα. Γιατὶ εἶναι τέτοιος ἀπὸ τῆ φύση του, και εἴτε σ' αὐτὸν ἐννοήσομε τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Σατανᾶ, εἴτε ἐννοήσει κανεὶς τὸν Βαβυλώνιο. «Φαντασμένο» τὸν ὀνομάζει ὡς θαρραλέο ἢ βλάκα πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, ἐνῶ «καταφρονητὴ και ἀλαζόνα» ἐπειδὴ ἕξαιτίας τῆς πολὺ μεγάλης ἔπαρσής του και τῆς κούφιας ὑπεροψίας του δὲν θέλει οὔτε κὰν στὸ νοῦ του, ποὺ λέγει ὁ λόγος, νὰ φέρει τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ. Καὶ ἕνας τέτοιος, λέγει, δὲν θὰ φέρει εἰς πέρας τίποτε· γιατί ὅπωςδήποτε δὲν θὰ καταλήξει γι' αὐτὸν στὴν πράξη αὐτὸ ποὺ σκέφθηκε, δὲν θὰ ζήσει στίς ἀπολαύσεις του μέχρι τὸ τέλος, δὲν θὰ παραταθοῦν αὐτὲς, οὔτε θὰ συνεχίσει νὰ ἔχει τίς λαμπρές του δόξες και τιμές. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ψάλλοντας και ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ψηλώνει ὑπερβολικὰ και νὰ φτάνει τὸ ὕψος του τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου, ξαναπέρασα ὁμως, και νὰ δὲν ὑπῆρχε· τὸν ἀναζήτησα και δὲν βρέθηκε ἡ θέση του»⁴². Γιατὶ ἡ ὑπεροψία παραγλιστράει και καταλήγει ὅπωςδήποτε στὴν ταπείνωση, ἐνῶ τὸ μετρημένο φρόνημα (μετριοφροσύνη) ἐπιβραβεύεται μὲ τίς ἀνώτατες τιμές. Μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει βέβαια αὐτὸ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα ποὺ γράφει και λέγει· «Νὰ καυχιέται ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς γιὰ τὸ ὕψος του ἀπὸ τὸν Θεὸ και ὁ πλούσιος γιὰ τὴν ταπείνωσή του γιατί ὁ πλοῦτος σὰν ἄνθος ἐνὸς φυτοῦ θὰ περᾶσει»⁴³.

Στίχ. 5. «Αὐτὸς πλάτυνε τὴν ψυχὴ του ὅπως ὁ Ἄδης, και ὅπως ὁ θάνατος δὲν χορταίνει· θὰ συγκεντρώσει κοντὰ του ὅλα τὰ ἔθνη και θὰ δεχθεῖ κοντὰ του ὅλους τοὺς λαοὺς».

21. Συμφωνεῖ ὁ Θεὸς μὲ τὸν προφήτη και δείχνει ὅτι ἀληθεύουν τὰ λεγόμενά του, ἐπισφραγίζοντας μὲ τοὺς λόγους του τὰ ἐγκλήματα τόσο τοῦ διαβόλου ὅσο και τοῦ Ναβουχοδονόσορ. Γιατὶ ὁ προφήτης ἀπὸ μέρος του ἔλεγε, «Τῆ συντέλεια ὡς ψάρι ἀνέδασε μὲ τὸ ἀγκίστρι του και τὸν ἔριξε στὸ δίχτυ του και τὸν μάζεψε μέσα στὴ σαγήνη του»⁴⁴, ἐνῶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἀναφέροντας τίς αἰτίς στὸ μεγαλύτερο και πιὸ ἀληθινὸ τὸν παρομοιάζει στὴ συνέχεια μὲ τὸν ἄδη και τὸ θάνατο. Γιατὶ ὁ θάνατος και ὁ ἄδης εἶναι πράγματα ἀχώρταγα⁴⁵. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Βαβυλώνιου ὅλα τὰ ἔθνη συγκεντρώθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του και εὐλόγα μποροῦν νὰ ἐννοηθοῦν οἱ συμφορὲς αὐτὲς

τῶν κακῶν. Μικρὰ γὰρ αὐτοῖς ἢ ὑπ' οὐρανόν, καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσειαν εἰς τὸ δουλεύειν αὐτοῖς πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη. Ἀλοίη δ' ἂν καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὑφ' ἑαυτῷ τὴν γῆν ποιεῖσθαι σπουδάξων, καὶ οἶον ἄδης καταρρόφῶν τοὺς ταῖς παρ' αὐτοῦ δυστροπίαις ἀπολλυμένους. Ἔφη δέ που καὶ αὐτός, ὅτι «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἄρῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταιί με ἢ ἀντεῖπη μοι». Ἄπληστον γὰρ καὶ ἀτίθασον τὸ θηρίον καὶ ἀλαζονείας μεστόν, 10 μιαρὸν ἀληθῶς καὶ μισάνθρωπον.

Στίχ 6. «Οὐχὶ ταῦτα πάντα παραβολὴν κατ' αὐτοῦ λήψονται καὶ πρόβλημα εἰς διήγησιν αὐτοῦ; Καὶ ἐροῦσιν· Οὐαὶ ὁ πληθύνων ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ (ἕως τίνος;), καὶ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς».

15 κβ'. Ὅτι μήτε ἀκράδαντον αὐτῷ τὸ κρατεῖν, μήτε μὴν τὸ δεῖν ἐντροφᾶν ἐπὶ πληθυί τῶν συναγηγεργμένων, ἀπολισθήσει δὲ πάντως ἀρχῆς τε καὶ δόξης, καὶ ὠδὴ δὲ πολλοῖς ἔσται πεσὼν δὴ, καταμεμήνυκεν ἑναργῶς. Λήψεσθαι γὰρ ἔφη παραβολὴν ἐν αὐτῷ οἶον πρόβλημα καὶ δημῶδη λόγον καὶ ἐν γλώτταις πολ- 20 λῶν. Καὶ τίς δὴ οὗτός ἐστιν; «Οὐαὶ ὁ πληθύνων ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ καὶ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς», τουτέστι φορτικωτέραν αἰεὶ καθιστὰς ἐφ' ἑαυτῷ τὴν ἐφ' οἷς ἠσέβησε δίκην, ἀπολέσας ἔθνη καὶ χώρας ὅλας συνενεγκῶν, καὶ τοῖς κατ' οὐδὲν αὐτῷ προσήκουσιν ἐπιθρώσκων αἰεὶ, καὶ τοῖς ἰδίους σκή- 25 πτροις ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑποτιθεῖς, καὶ ἀναριθμήτους ἔχων τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαούς. Ἐπιπεφώνηκε δὲ διὰ μέσου τό, «ἕως τίνος»· ἀκόρεστον ὄντα δεικνὺς εἰς πλεονεξίαν, ἀχάλινον εἰς ὠμότητα, καὶ τὸ τῆς ἀδικίας μὴ μισοῦντα πέρας. Ἄπληστοι μὲν οὖν οἱ Βαβυλωνίων τύραννοι καὶ δεινοὶ πρὸς ὠμότητα καὶ τὰ πάντων 30 αἰσχίστα τολμᾶν εἰωθότες.

Τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς, συλλέγων αἰεὶ τὰ μὴ ἑαυτοῦ, καὶ

ἐγκλήματα τῆς Περσικῆς φιλοδοξίας. Γιατὶ γι' αὐτοὺς εἶναι μικρὴ ἢ ὑφήλιος καὶ δὲν θὰ ἐπαρκοῦσε γι' αὐτοὺς νὰ εἶναι δοῦλοι τοὺς ὅλα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων. Μποροῦμε ὅμως νὰ δοῦμε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, ἐπιχειρεῖ νὰ θέσει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του ὅλη, πὺν λέγει ὁ λόγος, τὴ γῆ καὶ σὰν ἄδης νὰ καταπιεῖ αὐτοὺς πὺν χάνονται ἀπὸ τὶς δυστροπίες του. Λέγει βέβαια κάπου καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος: «Θὰ κυριεύσω ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ θὰ τὴ βάλω μέσα στὴ χούφτα μου σὰν φωλιὰ μικρῶν πουλιῶν τόσο εὐκόλα ὅπως παίρνει κανεὶς τὰ παρατημένα αὐγά τῆς, καὶ δὲν θὰ μπορέσει νὰ μοῦ ξεφύγει κανένας ἢ νὰ μοῦ φέρει ἀντίρρηση»⁴⁶. Γιατὶ τὸ θηρίο εἶναι ἀχόρταγο καὶ ἀτίθασο καὶ γεμᾶτο ἀλαζονεία, ἀληθινὰ μαρὸ καὶ μισάνθρωπο.

Στίχ. 6. «Ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ γίνουν παροιμία εἰς βάρος του καὶ ἀφορμὴ γιὰ νὰ μιλοῦν γι' αὐτόν; Καὶ θὰ ποῦν Ἐλλοίμονο γι' αὐτόν πὺν πληθαίνει τὰ πλούτη του μὲ πράγματα ξένων (μέχρι πότε;) καὶ βαραίνει πολὺ τὸ χαλκὰ στὸν τράχηλό του».

22. Ὅτι οὔτε ἡ ἐπικράτησή του θὰ μείνει ἀκλόνητη, οὔτε ἡ ἐντύφησης του μὲ τὸ πλῆθος ὄσων συγκέντρωσε καὶ ὅπωςδήποτε θὰ τοῦ διαφύγει ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα καὶ πέφτοντας θὰ γίνει τραγούδι γιὰ τοὺς πολλούς, τὸ διαμήνυσε ὀλοφάνερα. Γιατὶ εἶπε ὅτι θὰ γίνει παροιμία καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ λόγος κοινὸς στὰ στόματα πολλῶν. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτός; «Ἐλλοίμονο σ' αὐτόν πὺν πληθαίνει τὰ πλούτη του μὲ αὐτὰ πὺν δὲν εἶναι δικὰ του καὶ βαραίνει πολὺ τὸ χαλκὰ στὸν τράχηλό του», πὺν κάνει δηλαδή βαρύτερη πάντοτε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν τιμωρία γιὰ τὶς ἀσέβειές του, καταστρέφοντας ἔθνη καὶ θέτοντας ὀλόκληρες χῶρες κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, καὶ ἐπιτιθέμενος πάντοτε σὲ ἐκείνους πὺν δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μαζί του, τοὺς ἀνάγκαζε νὰ σκίψουν κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρο του, ἔχοντας ἔτσι ἀμέτρητους λαοὺς ὑποχείριους. Στὸ ἐνδιάμεσο ὅμως τοῦ λόγου ἔκανε τὴν ἐρώτηση, «μέχρι πότε;», δείχνοντας τὸν ἀχόρταγο σὲ πλεονεξία, ἀσυγκράτητο στὴν ὀμότητα, καὶ μὴ θέλοντας νὰ σταματήσει τὴν ἀδικία. Ἦταν λοιπὸν ἄπληστοι οἱ τύρανοι βασιλεῖς τῶν Βαβυλωνίων, φοβεροὶ στὴν ὀμότητά τους, καὶ συνηθισμένοι νὰ τολμοῦν τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλα.

Τέτοιος βέβαια εἶναι καὶ ὁ Σατανᾶς, συλλέγοντας συνεχῶς πράγμα-

δυσασχεστέραν ἑαυτῷ τὴν κόλασιν ἐπιτιθείς Εἴρηται δέ που καὶ πρὸς αὐτόν· «Ὁν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρόν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔση καθαρός, διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας· οὐ μὴ μείνης εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Ποίους γὰρ οὐκ ἀπολώλεκε λαούς, ἢ τίνων ἔθνῶν ἐφείσατοπ; Τί δὲ τῶν ἄγαν ἀπηχεστάτων οὐκ ἂν ἀλοίη τετολμηκῶς; Ἐψεται δὴ οὖν αὐτῷ δικαίως τὸ «οὐαί», καὶ γενήσεται παραβολή, τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καθηρημένης, καὶ τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας ἐξωρισμένης. Καὶ τοῦτο πάλιν ὁ σοφὸς ἡμῖν Ἰερεμίας ὑπαινίττεται λέγων περὶ αὐτοῦ· «Ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἅ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως, ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων».

Πέπρακται δὲ τοῦτο ἱστορικῶς. Εἶλε μὲν γὰρ τὴν Ἰουδαίαν ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μέντοι καὶ τὴν Σαμάρειαν, καὶ ἑτέρας δὲ σὺν αὐταῖς χώρας ἐξαναστήσας, ἀπεκόμισεν εἰς τὰ ἑαυτοῦ· Κύρου δὲ τῆς Βαβυλωνίων κατεστρατοπεδευκότος Πέρσας τε καὶ Μήδους, ἀπώχοντο πάλιν οἱ συναγηγερμένοι, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀποπτάντες οἴκαδε πάλιν ἦσαν οἱ τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας ἐνειλημμένοι δεσμοῖς Ἀποπεφοιτήκασι δὲ καὶ τῆς ὑπὸ τῷ διαδόλῳ λατρείας οἱ ἐξ ἔθνῶν, καὶ τὸν πάλαι φωνήσαντα καὶ πρὸς ἑαυτὸν κεκληκότα ἀφέντες ἔρημον προσεδραμήκασι τῷ Χριστῷ. Συνήγαγε γὰρ ἐκεῖνος τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ, προσεδέξατο δὲ Χριστὸς τὰ ὄντα αὐτοῦ. Κύριος γὰρ ἐστὶ τῶν ὅλων ὡς Θεός.

Στίχ 7. «Ὅτι ἐξαίφνης ἀναστήσονται οἱ δάκνοντες αὐτόν, καὶ ἐκνήψουσιν οἱ ἐπίβουλοί σου, καὶ ἔση εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς».

κγ'. Ἀδοκῆτως αὐτοῦ, λέγει, κατεξαναστήσεσθαι τοὺς οἷον δάκνοντάς τε καὶ κατεσθίοντας, καὶ ταῖς τοῦ πολέμου προσδολαῖς δαπανῶντας τὴν ὑπ' αὐτῷ ἰσχύν· ἦσαν δὲ οὗτοι Κῦρός που πάντως, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν Πέρσαι τε καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται, οἱ μονονουχὶ καὶ ὕπνον ὀμμάτων ἀποτιναξάμενοι, καὶ καθάπερ ἐκ μέθης ἀνανήφοντες, μόλις τῶν ἀρχαίων ἔσονται κρείττους δειμά-

τα πού δὲν εἶναι δικά του καὶ φορτώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ βαρύτερη τιμωρία. Εἰπώθηκε κάπου καὶ γι' αὐτόν· «Ὅπως ἓνα ματωμένο ἔνδυμα δὲν εἶναι καθαρὸ, ἔτσι οὔτε ἐσύ εἶσαι καθαρὸς· γιατί κατέστρεψες τὴ γῆ μου καὶ ἐξόντωσες τὸν λαό μου. Δὲν θὰ μείνεις αἰώνια»⁴⁷. Καὶ πράγματι ποιοὺς λαοὺς δὲν ἐξολόθρευσε καὶ ποιά ἔθνη λυπήθηκε; Καὶ τί ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπάνθρωπα δὲν θὰ συλληφθεῖ νὰ ἔχει τολμήσει; Θὰ τὸν ἀκολουθήσει λοιπὸν δίκαια τὸ «ἀλλοίμονο» καὶ θὰ γίνεῖ παροιμία, ὅταν θὰ καταλυθεῖ ἡ ἐξουσία του καὶ θὰ καταργηθεῖ ἡ τυραννικὴ καταπίεσή του εἰς βάρος ὅλων. Κι αὐτὸ πάλι μᾶς τὸ ὑπαινίσσεται ὁ σοφὸς Ἱερεμίας λέγοντας γι' αὐτόν· «Κελαΐδησε ἡ πέρδικα καὶ μᾶζεψε αὐτὰ πού δὲν γέννησε. Ἔτσι καὶ αὐτὸς πού συγκεντρώνει τὰ πλούτη του μὲ ἀδικίες, στὰ μισὰ τῆς ζωῆς του θὰ τὸν ἐγκαταλείψουν καὶ στὰ τελευταῖα του θὰ ἀποδειχθεῖ ἀνόητος»⁴⁸.

Αὐτὸ βέβαια πραγματοποιήθηκε ἱστορικὰ. Κυρίεψε δηλαδὴ ὁ Βαβυλώνιος τὴν Ἰουδαία, ὅπως καὶ τὴ Σαμάρεια, καὶ ἀφοῦ μαζὶ μ' αὐτὲς ἀφάνισε καὶ ἄλλες πόλεις, μετέφερε τοὺς κατοίκους τοὺς στὴ χώρα του. Ὅταν ὅμως ὁ Κύριος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων μαζὶ μὲ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, ἔφυγαν πάλι ὅσοι εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἐκεῖ καὶ πετώντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐπέστρεψαν πάλι στὴν πατρίδα τοὺς ἐκεῖνοι πού εἶχαν συλληφθεῖ στὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀποχώρησαν ὅμως ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ διαβόλου καὶ ἐκεῖνοι πού προέρχονταν ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ ἀφοῦ ἄφησαν ἔρημο ἐκεῖνον πού παλαιὰ τοὺς φώναξε καὶ τοὺς εἶχε καλέσει κοντὰ του, ἔτρεξαν κοντὰ στὸν Χριστό. Γιατὶ ἐκεῖνος μᾶζεψε ἐκεῖνα πού δὲν ἦταν δικά του, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δέχθηκε τὰ δικά του⁴⁹. Γιατὶ εἶναι Κύριος ὅλων ὡς Θεός.

Στίχ. 7. «Γιατὶ ξαφνικὰ θὰ ξεσηκωθοῦν αὐτοὶ πού τὸν δαγκώνουν, θ' ἀνοίξουν τὰ μάτια τοὺς ὅσοι σ' ἐπιβουλεύονται καὶ θὰ γίνεις ἀντικείμενο τῆς διαρπαγῆς τους».

23. Χωρὶς νὰ τὸ περιμένει, λέγει, θὰ ξεσηκωθοῦν ἐναντίον του ἐκεῖνοι πού τὸν δαγκώνουν καὶ τὸν κατατρώγουν καὶ μὲ τὶς πολεμικὲς ἐπιθέσεις τοὺς ἐξασθενίζουν τὴ δύναμή του. Κι αὐτοὶ ἦταν ὅπωςδήποτε ὁ Κύριος καὶ οἱ γύρω ἀπὸ αὐτόν Πέρσες καὶ οἱ Μήδοι καὶ οἱ Ἑλαμίτες, οἱ ὅποιοι, ἀποτινάσσοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ὕπνο ἀπὸ τὰ μάτια τοὺς καὶ συνερχόμενοι σὰν ἀπὸ μέθη, μόλις κατανικήσουν τοὺς παλαι-

των καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀράμενοι μάχην, καταδραμοῦνται γενικῶς. Εἶτα πολυτρόπως ἐπιβουλεύοντες καταθλήσουσιν εὐκόλως, ἄγοντές τε καὶ φέροντες τὰ Χαλδαίων πράγματα καὶ διαρπάζοντες τὴν Βαβυλωνίων.

5 Τοῦτο δὲ πεπονθότα καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν τὸν ἀλιτήριον Σατανᾶν. Συνεκόμισε μὲν γὰρ εἰς ἑαυτὸν πάντα τὰ ἔθνη, τὸ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπλώσας λίνον, καὶ τοῖς βρόχοις τῆς ἁμαρτίας καταπτυκάζων. Πλὴν ἐξανέστησαν οἱ δάκνοντες αὐτόν, τουτέστι τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων οἱ κήρυκες, οἷον ὁδοῦσι σπαράσσοντες τὸ σῶμα αὐτοῦ, τοὺς τὰ αὐτοῦ δηλονότι φρονεῖν ἤρημένους. Ὡσπερ γὰρ «Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστίν», οὕτως ὁ τῷ διαβόλῳ κολλώμενος, ἐν πρὸς αὐτόν ἐστι σῶμα. «Ἐκνήψουσι δὴ οὖν βουλευόντες αὐτῷ». Συνέντες γὰρ ὅτι τέθειται λοιπὸν ὑπὸ πόδας ἁγίων, Χριστοῦ λέγοντος ἐναργῶς «Ἴδου δέ-
10 δωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας ἀρπάσουσι, καὶ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν μετακομιοῦσιν εὐκόλως, τίς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Θεὸς ἐκδιδάσκοντες, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον ἐξηγούμενοι, ὃς δὴ καὶ πρῶτος ὁρᾶται διηρηπακῶς
20 αὐτόν. Ἔστιν οὖν ἀκοῦσαι λέγοντος· «Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε διαρπάσῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ;». Εὐθύς δὲ τεχθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, διαρπάζειν ἤρξατο τὰ σκεύη αὐτοῦ. Ἀφίκοντο γὰρ ἐξ ἀνατολῶν οἱ Μάγοι,
25 «λέγοντες· Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ». Καὶ δὴ καὶ προσκεκυνήκασι, καὶ δώροισι τετιμήκασι, καὶ ἀπαρχὴν γεγόνασι τῆς τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας· σκεύη δὲ ὄντες διαβολικά, καὶ τῶν ἐκείνου μελῶν τὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅτι μάλι-
30 στα τιμιώτατα, προσδεδραμήκασι τῷ Χριστῷ.

Ὅτι δὲ διαρπάζειν ἔμελλε τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, προαναπεφώνηκεν αἰνιγματωδῶς καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας· ἔφη γὰρ ὧδε

50. Α' Κορ. 6, 17.

51. Λουκᾶ 10, 19.

οὺς φόβους, ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐναντίον του μάχη, θὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον ὅλοι μαζί. Ἐπειτα, ἐπιβουλεύοντάς τον μὲ πολλοὺς τρόπους, θὰ τὸν νικήσουν εὐκόλα, κάνοντας ἄνω κάτω τὸ κράτος τῶν Χαλδαίων καὶ διαρπάζοντας τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ ἴδιο θὰ βροῦμε νὰ ἔχει πάθει καὶ ὁ ἀλιτήριος Σατανᾶς. Γιατὶ πῆρε μαζί του ὅλα τὰ ἔθνη ἀπλώνοντας τὸ δίχτυ τῆς πολύθεη πλάνης καὶ περικλείοντάς τα μὲ τὰ βρόχια τῆς ἁμαρτίας. Ὅμως ξεσηκώθηκαν ἐναντίον του ἐκεῖνοι ποὺ τὸν δάγκωναν, δηλαδή οἱ κήρυκες τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὰ δόντια τους κατασπάραζαν τὸ σῶμα του, ἐκείνους δηλαδή ποὺ θέλησαν νὰ δεχθοῦν τὰ δικά του φρονήματα. Γιατὶ, ὅπως «Ὅποιος προσκολλᾶται στὸν Κύριο εἶναι ἓνα πνεῦμα μὲ αὐτόν»⁵⁰, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ προσκολλᾶται στὸν διάβολο εἶναι ἓνα σῶμα μ' αὐτόν. «Θ' ἀνοίξουν λοιπὸν τὰ μάτια τους ὅσοι τὸν ἐπιβουλεύονται». Κατανοώντας δηλαδή ὅτι ἔχει τεθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς λέγει καθαρά, «Σᾶς ἔδωσα τὴ δύναμη νὰ πατᾶτε ἐπάνω στὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς καὶ σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁵¹, θὰ ἀρπάξουν τοὺς ὁμόφρονες τοῦ διαβόλου καὶ θὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εὐκόλα στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, διδάσκοντάς τους ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἐξηγώντας τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ πρῶτος φαίνεται νὰ τὸν ἔχει διαρπάξει. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ τὸν ἀκούσομε ποὺ λέγει· «Ἡ πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ ἰσχυροῦ καὶ νὰ ἀρπάξει τὰ σκεύη του, ἂν δὲν δέσει πρῶτα τὸν ἰσχυρό, καὶ τότε ν' ἀρπάξει τὰ σκεύη του;»⁵². Ἀμέσως μόλις γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο ἄρχισε νὰ ἀρπάζει τὰ σκεύη του. Γιατὶ ἔφτασαν οἱ μάγοι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ «λέγοντας· ποῦ εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων ποὺ γεννήθηκε; Γιατὶ εἶδαμε τὸ ἄστρο του στὴν ἀνατολὴ καὶ ἦρθαμε νὰ τὸν προσκυνήσομε»⁵³. Καὶ τὸν προσκύνησαν λοιπὸν καὶ τὸν τίμησαν μὲ δῶρα καὶ ἔγιναν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν. Ἐνῶ δηλαδή ἦταν σκεύη τοῦ διαβόλου καὶ μέλη ἐκείνου τὰ πλέον πολυτιμότερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτρεξαν μὲ προθυμία στὸν Χριστό.

Ὅτι ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἀρπάξει τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ τὸ εἶπε ἀπὸ πρὶν αἰνιγματικά καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας· γιατί εἶπε πάλι γι' αὐτόν τὰ

52. Ματθ. 12, 29.

53. Ματθ. 2, 2.

πάλιν περὶ αὐτοῦ· «Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναντι Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας ἀπέναντι τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων». Δοκεῖ μὲν οὖν ἡ τοῦ λόγου δύναμις ὑπαινίττεσθαι τι τῶν ἱστορικῶς πεπραγμένων· πεπόρθητο 5 γὰρ ἡ Σαμάρεια παρὰ τε τοῦ βασιλέως Δαμασκοῦ, καὶ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων ἐξάρχοντος. Πλὴν νοητὸν ὑπεμφαίνει μυστήριον. Ὅτι γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡ δύναμις τοὺς τὸν αὐτοῦ λαὸν πεπορθηκότας σκυλεύσει ῥαδίως, ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑπέφηνε λόγος.

10 Στίχ. 8. «Διότι σὺ ἐσκύλευσας ἔθνη πολλά, σκυλεύσουσί σε πάντες οἱ ὑπολελειμμένοι λαοί, δι' αἵματα ἀνθρώπων καὶ ἀσεβείας γῆς καὶ πόλεως καὶ πάντων τῶν κατοικούντων αὐτήν».

κδ'. Ἀτρεκῆς ὁ λόγος, κὰν εἰ ἐπ' ἀμφοῖν νοοῖτο πάλιν. Ἐπόρθησε μὲν γὰρ ὁ Βαβυλώνιος ἔθνη πολλά· πέπραχε δὲ τοῦτο 15 καὶ ὁ Σατανᾶς. Τοιγάρτοι πεπόνθασιν τὸ ἐναλῶναι τοῖς ἴσοις. Καὶ πεπόρθηται μὲν ὑπὸ Κύρου τὰ Χαλδαίων πράγματα, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγίων ὁ Σατανᾶς. Ἴσα δὲ ἀμφοῖν τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἀδελφὰ τὰ πλημμελήματα, συγγενῆς δὲ ὥσπερ ἡ ἀγριότης καὶ ἡ κατὰ πάντων ὠμότης. Ἀπεκτόνασι γὰρ χώρας τε καὶ πόλεις, ὁ μὲν σαρκικῶς, 20 ὁ δὲ νοητῶς, ὀξεία βολίδι τῆς ἁμαρτίας χρώμενος. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα φησὶ σκυλεύσειν αὐτὸν πάντας τοὺς ὑπολελειμμένους λαοὺς. Ὡς γὰρ ἅπαντας ἀνηρηκότος τοῦ Βαβυλωνίου, τοὺς διαφυγεῖν ἰσχύσαντας πολεμιωτάτους αὐτῷ γενέσθαι λέγει, καὶ ὀλίγους ὄντας κατακρατήσειν εὐκόλως, Θεοῦ τὸ νικᾶν ἀπονέμοντος 25 καὶ τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν αὐτοῖς κατανεύοντος. Ἀληθὲς δ' ἂν νοοῖτο τὸ χρῆμα, κὰν εἰ ἐπ' αὐτοῦ φέροιτο τοῦ πάντων ἐχθροῦ, φημὶ δὴ τοῦ Σατανᾶ. Πάντας μὲν γὰρ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς εἰλέ τε καὶ πεπόρθηκε, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐγκατέδησε ζυγοῖς. Διηρπάσθη δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν καταλελειμμένων λαῶν, τουτέ- 30 στιν ὑπὸ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων διὰ Χριστοῦ καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι. Σέσωσται μὲν γὰρ τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραήλ. Ἐξ αὐτῶν δὲ ὄντες οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, γεγόνασιν ἀπαρχὴ τῶν

ἐξῆς· «Γιατί προτοῦ τὸ παιδί μάθει νὰ λέγει πατέρα ἢ μητέρα, θὰ κυριεύσει παρουσία τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων τῆ δύναμη τῆς Δαμασκοῦ καὶ θὰ ἀρπάξει τὰ λάφυρα τῆς Σαμάρειας»⁵⁴. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ὑπαινίσσεται κάποιο ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Γιατί ἡ Σαμάρεια ἐκπορθῆθηκε καὶ ἀπὸ τὸν βασιλιᾶ καὶ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων. Πλὴν ὅμως δηλώνει κάποιο πνευματικὸ μυστήριον. Ὅτι δηλαδή ὁ προφητικὸς λόγος μᾶς ὑπεδήλωσε πῶς ἡ δύναμη τοῦ Σωτήρα θὰ λαφυραγωγῆσει εὐκόλα ἐκείνους ποὺ ὑπέταξαν τὸ λαὸ του.

Στίχ. 8. «Ἐπειδὴ ἐσὺ λαφυραγωγῆσες πολλὰ ἔθνη, θὰ σὲ λαφυραγωγῆσουν ὅλοι οἱ λαοὶ ποὺ ἀπέμειναν γιὰ τὸ ἀνθρώπινο αἷμα ποὺ ἔχυσες, καὶ γιὰ τὴν ἀσέβεια ἔναντι τῆς χώρας καὶ τῆς πόλης καὶ ὅλων τῶν κατοίκων αὐτῆς».

24. Ὁ λόγος εἶναι ἀληθὴς καὶ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ μὲ διπλὸ νόημα. Γιατί κυριεύσει ὁ Βαβυλώνιος πολλὰ ἔθνη, τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ Σατανᾶς. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὑπέστησαν τὴν ἴδια ἄλωση καὶ οἱ δύο. Καὶ τὸ κράτος τῶν Χαλδαίων κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ὁ Σατανᾶς νικήθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Καὶ ἦταν ἴσα τὰ ἐγκλήματα καὶ τῶν δύο καὶ παρὰλληλα τὰ ἐγκλήματα καὶ συγγενῆς κατὰ κάποιο τρόπο ἢ ἀγριότητα καὶ ἡ ὠμότητα πρὸς ὅλους. Γιατί σκόρπισαν τὸ θάνατο σὲ χῶρες καὶ πόλεις, ὁ ἓνας σαρκικά, ἐνῶ ὁ ἄλλος πνευματικά, χρησιμοποιώντας ὡς φαρμακερὴ βολίδα τὴν ἁμαρτία. Καὶ λέγει ὅτι πάρα πολὺ εὐκόλα θὰ λαφυραγωγῆσει αὐτὸς ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἔχουν ἀπομείνει. Ἐπειδὴ δηλαδή θανάτωσε πολλοὺς ὁ Βαβυλώνιος, ὅσοι, λέγει, μπόρεσαν νὰ διαφύγουν θὰ γίνουν πάρα πολὺ ἐχθρικοὶ του, καὶ ἐνῶ θὰ εἶναι λίγοι, θὰ ὑπερισχύσουν εὐκόλα, καθὼς ὁ Θεὸς θὰ τοὺς χαρίσει τὴ νίκη καὶ θὰ τοὺς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ κατορθώνουν τὰ πάντα. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀληθεύει, ἂν ἐφαρμοσθεῖ καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἐχθρὸ ὅλων, δηλαδή τὸν Σατανᾶ. Γιατί κυριεύσει καὶ αἰχμαλώτισε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔδεσε στὸ ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλ' ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὴ διαρπαγὴ ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν, δηλαδή ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δικαιώθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη τους πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλαβαν τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Πνεύματος. Γιατί σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ⁵⁵. Ἀπὸ αὐτοὺς προερχόμενοι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς ἔγιναν ἡ ἀπαρχὴ ἐκεί-

διηροπακότων τὸν ἀλιτήριον. Εἶτα μετ' ἐκείνους εἰσέτι νῦν διαρ-
πάζουσιν οἱ λαῶν ἡγούμενοι, καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦν-
τες λόγον, καὶ εἰς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀποκομίζοντες τρίβον τοὺς
ὑπεξευγμένους.

5 Στίχ. 9-10. «Ὁ ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν κακὴν τῷ οἴκῳ
αὐτοῦ, τοῦ τάξαι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ, τοῦ ἐκσπασθῆ-
ναι ἐκ χειρὸς κακῶν. Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου,
συνεπέρανας λαοὺς πολλοὺς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ σου».

κε'. Ἐπιπλήττει ὁ λόγος τῷ Βαβυλωνίῳ πάλιν, ἐθέλοντι συγ-
10 κροτεῖν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἐκ τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας, αἴρον-
τί τε ὑψοῦ τὸν ἴδιον οἶκον, καὶ μὴν καὶ ὑπεροχαῖς ταῖς ἐπέκεινα
μέτρου καταχρυσοῦν εἰωθότι καὶ ὀχυροῦν λίαν, ὥστε καὶ ἐτοι-
μως δύνασθαι τυχὸν ἐκ χειρὸς ἐκσπᾶσθαι κακῶν, τουτέστι διε-
κνεύειν ἀεὶ τὰ συμβαίνοντα κακά. Σκοπὸς γὰρ ἀεὶ τοῖς Βαβυλω-
15 νίοις πολλοῖς τῶν ἐπαμυνόντων πλήθεσι περιφράττεσθαι, καὶ
ἀναριθμήτους ἔχειν τοὺς εἰδότας τὰ τακτικά, καὶ τὸν πολέμου
νόμον ἐξηρτυμένους, ὡς ἀμογητὶ δύνασθαι τὰ ἐκ τῶν ἐπιόντων
αὐτοῖς ἀποκρούεσθαι βλάβῃ. Ἄλλ' ὅτι πρὸς αἰσχύνῃς ἔσται καὶ
ἐντροπῆς τὸ χρῆμα αὐτῷ, διαπιπτούσης αὐτῷ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸ
20 ἐναντίον, ἐδίδαξεν εἰπὼν «Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου».
Συνεπέρανας γάρ, ἦτοι συντετέλεκας, λαοὺς πολλοὺς, πανωλε-
θρία διεφθαρκῶς Ἐπειδὴ δὲ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ σου, πικρὰς
ἀποτιεῖς δίκας, ὁ πάλαι λαμπρὸς καὶ τάττων εἰς ὕψος νοσσιὰν
αὐτοῦ, οἰκτρὸς καὶ κατερῶμιμένος καὶ ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν ἀδο-
25 κήτως εὐρεθεῖς.

Πρέποι δ' ἂν ὁ λόγος ὅτι μαλιστὰ γε καὶ αὐτῷ τε τῷ Σατανᾷ
καὶ τοῖς τῶν αἰρέσεων εὐρεταῖς, οἳ, φιλαρχίας ἠττώμενοι καὶ
τοῦ δοκεῖν ἡγεῖσθαι πολλῶν, συνεπέραναν λαοὺς πολλοὺς, καὶ
κακὴν ὄντως πλεονεξίαν τοῖς ἰδίῳις προεξένησαν οἴκοις, ὑψοῦ
30 τε τετάχασιν τὰς ἑαυτῶν νοσσιὰς, ὑπέρογκα ματαιότητος λαλοῦν-
τες ῥήματα, καὶ κατὰ τῆς θείας ἐρευγόμενοι δόξης, ἃ μόναις ἂν

νων πού ἔκαναν τὴ διαρπαγὴ τοῦ ἄσεβοῦς. Στὴ συνέχεια μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τώρα ἀκόμα διαρπάζουν αὐτὸν οἱ ἡγέτες τῶν λαῶν, καὶ διδάσκοντας ὀρθότατα τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας⁵⁶, καὶ ὀδηγώντας στὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ του.

Στίχ. 9-10. « Ἀλλοίμονο σ' ἐσένα πού ἀπὸ ἀχόρταγη πλεονεξία σωρεύεις πονηρὰ κέρδη στὸ σπίτι σου, γιὰ νὰ τοποθετήσεις ψηλὰ τὴ φωλιὰ σου, γιὰ ν' ἀποσπασθεῖς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακῶν. Οἱ σκέψεις σου αὐτὲς ἀποτελοῦν ντροπὴ γιὰ τὸ σπίτι σου, ἐξόντωσες πολλοὺς λαοὺς καὶ ἁμάρτησε ἡ ψυχὴ σου».

25. Ὁ προφήτης ἐπιπλήττει πάλι τὸν Βαβυλώνιο, πού θέλει νὰ συγκροτήσῃ τὴν ἐξουσία του μὲ τὴν πλεονεξία του εἰς βάρος ὅλων, ὑψώνοντας ὑπέρομετρα τὸ σπίτι του, καὶ χρυσώνοντάς το συνήθως μὲ διακριτικὰ ὑπεροχῆς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ ὀχυρώνοντάς το ὑπερβολικά, ὥστε καὶ νὰ μπορεῖ μὲ εὐκολία νὰ ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακῶν, δηλαδή ν' ἀποφεύγει πάντοτε τὰ κακὰ πού τυχόν τοῦ συμβαίνουν. Γιατὶ σκοπὸς πάντοτε τῶν Βαβυλωνίων ἦταν νὰ περιφροροῦνται ἀπὸ πολλὰ πλήθη ὑπερασπιστῶν καὶ νὰ ἔχουν ἀμέτρητους ἔμπειρους στὰ πολεμικὰ πράγματα καὶ ἀσχολούμενους μὲ τοὺς νόμους τοῦ πολέμου, ὥστε νὰ μποροῦν χωρὶς κόπο νὰ ἀποκρούουν τὶς καταστροφὲς ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἄλλ' ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ προετοιμασίαι θὰ καταστοῦν γι' αὐτοὺς αἰτία ἔξευτελισμοῦ καὶ ντροπῆς καὶ ἡ ἐλπίδα τους θὰ μεταπέσει στὸ ἀντίθετο, τὸ ἔκανε σαφὲς λέγοντας: «Μελέτησες τὸν ἐξευτελισμὸ γιὰ τὸ σπίτι σου». Γιατὶ ὀδήγησες στὸ τέλος, ἦτοι ἐξολώθρυσες, πολλοὺς λαοὺς, ἐξοντώνοντάς τους ὀλοκληρωτικά. Ἐπειδὴ ὁμως ἁμάρτησε ἡ ψυχὴ σου, θὰ ὑποστεῖς πικρὲς τιμωρίες, καὶ σὺ πού ἦσουν λαμπρὸς στὸ παρελθὸν καὶ ἀνέβασες ψηλὰ τὴ φωλιὰ σου, θὰ βρεθεῖς ἀπροσδόκητα οἰκτρὰ ριγμένος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν.

Τὰ λόγια βέβαια αὐτὰ ἀρμόζουν πάρα πολὺ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ καὶ στοὺς ἐφευρέτες τῶν αἰρέσεων, οἱ ὅποιοι νικημένοι ἀπὸ τὴ φιλαρχία τους καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ φαίνονται ὅτι εἶναι ἡγέτες πολλῶν, ἐξόντωσαν πολλοὺς λαοὺς καὶ προξένησαν καταστροφικὴ πλεονεξία στὰ ἴδια τους τὰ σπίτια, τοποθετώντας πολὺ ψηλὰ τὶς φωλιές τους, ἐκστομίζοντας ὑπέρογκα λόγια ματαιότητος, καὶ ἐκτοξεύοντάς τα ἐνα-

πρέποι ταῖς αὐτῶν γλώσσαις τε καὶ διανοίαις Ἐξήμαρτον δὴ οὖν αἱ ψυχαὶ αὐτῶν πεπαρωνήκασι γὰρ εἰς αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν, «Ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν», κατὰ τὸ γεγραμ-
5 μένον.

Στίχ. 11. «Διότι λίθος ἐκ τοίχου βοήσεται, καὶ κάρθαρος ἐκ ξύλου φθέγγεται αὐτά».

κς. Ἀπονέμει πολλάκις ἡ θεία Γραφή καὶ τοῖς ἀψύχοις τε καὶ ἀναισθήτοις φωνάς, οὐχ ὡς φάναι τι τυχὸν δυναμένοις, ἀλλ'
10 οἷον αὐτοῖς πράγμασι μονονουχὶ διακεκραγόσι. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Ἡσαΐας, «Αἰσχύνθητι Σιδῶν, εἶπεν ἡ θάλασσα», φησί· καὶ μέντοι Δαβὶδ· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα». Αὕτῃ γὰρ ἡ κτίσις, δι' ὧν εὖ πεποιημένη θαυμάζεται, διὰ τούτων αὐτῶν τοῦ πεποιηκό-
15 τος ἀνακηρύττει τὴν δόξαν. Οὐκοῦν ἐν πράγμασιν αἱ φωναί, κἂν εἰ μὴ γίνοντο λόγοι. Τοιοῦτόν τι κάρθαδε συνήσεις πάλιν. Λίθον γὰρ ἐκ τοίχου, φησί, καὶ κάρθαρον ἐκ ξύλου καταφθέγγασθαι τοῦ Βαβυλωνίου· τίνα δὲ τρόπον, ἐροῦμεν· Ταῖς τῆς Ἰουδαίας πόλεσιν, ἣ καὶ ταῖς ἑτέραις εἰσβαλῶν ὁ Βαβυλώνιος, πάσας κατε-
20 νέπησε τὰς ἐν αὐταῖς οἰκίας. Εἶτα συμβέβηκεν ἀναγκαίως καὶ λίθους συνθραύεσθαι καὶ κατασεῖεσθαι τοίχους, συνεκπίπτειν δὲ αὐτοῖς καὶ ξύλα, καὶ ὀροφᾶς ἐκ τῆς ἄγαν παλαιότητος, κανθάρους μικροῦς, ἥτοι σήτας ἔχουσας. Ταύτητοί φησι καταδοῆσειν αὐτοῦ τῆς ὠμότητος τὰ κατεστραμμένα· ταῦτα δέ, ὡς ἔφην, ἦν λί-
25 θοι τε διερῶσιμῆνοι, καὶ ἐν μέσῳ πλατειῶν κείμενοι, καὶ ξύλα πάντως ἡμίφλεκτα, καὶ ἀπὸ γε τοῦ σεσηφθαι λοιπὸν μαρτυροῦντα ταῖς πόλεσι τὸ ἀρχαῖον. Ἐγκλημα δὴ οὖν τῷ Βαβυλωνίῳ τὰς παλαιὰς οὕτω καὶ ἀρχαιοτάτας κατεμπροῆσαι πόλεις, καθελεῖν δὲ καὶ οἴκους, ἀνηρημένων δηλονότι τῶν ἐν αὐτοῖς. Ἰστέον δέ, ὅτι
30 ἀντὶ τοῦ, «κάρθαρος» εἰπεῖν, ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν ἐκδεδώκασιν “Ἐνδεσμος ξύλου”. Ὅθεν ἐστὶν ἐννοεῖν, ὅτι τάχα που τὰς τῶν οἰκιῶν μίτρας καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἀναπλοκὴν τῶν ξύλων, ἥτοι

ντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια ταιριάζουν μόνο στίς δικές τους γλῶσσες καὶ διάνοιες. Ἐμάρτησαν λοιπὸν οἱ ψυχές τους, γιατί φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό, «Ἀμαρτάνοντας», σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «πρὸς τοὺς ἀδελφούς τους καὶ πλήττοντας τὴν ἀδύναμη συνείδησή τους»⁵⁷.

Στίχ. 11. «Γιατὶ καὶ ἡ πέτρα ἀπὸ τὸν τοῖχο θὰ φωνάξει καὶ τὸ σκαθάρι μέσα ἀπὸ τὸ ξύλο θὰ μιλήσει γι' αὐτά».

26. Πολλές φορές ἡ θεία Γραφή ἀποδίδει ὁμιλία στὰ ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα, ὄχι γιατί τάχα μποροῦν νὰ μιλήσουν, ἀλλὰ γιατί κραυγάζουν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγει· «Νοιῶσε ντροπή, Σιδῶν, εἶπε ἡ θάλασσα»⁵⁸. Ἄλλὰ καὶ Δαβὶδ· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του»⁵⁹. Γιατὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση, μὲ αὐτὰ ποὺ θαυμάζεται γιὰ τὴν τέλεια κατασκευὴ της, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀνακηρύττει τὴ δόξα τοῦ δημιουργοῦ της. Ἡ φωνὴ λοιπὸν ὑπάρχει μέσα στὰ πράγματα, ἔστω κι ἂν δὲν ἀκούγονται λόγοι. Κάτι τέτοιο θὰ κατανοήσεις πάλι καὶ ἐδῶ· γιατί λέγει ὅτι ἡ πέτρα ἀπὸ τὸν τοῖχο καὶ τὸ σκαθάρι ἀπὸ τὸ ξύλο θὰ μιλήσουν ἐναντίον τοῦ Βαβυλώνιου· μὲ ποιὸν βέβαια τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε. Εἰσβάλλοντας ὁ Βαβυλώνιος στίς πόλεις τῆς Ἰουδαίας ἢ καὶ σὲ ἄλλες, κατέκαψε ὅλα τὰ σπίτια ποὺ ὑπῆρχαν σ' αὐτές. Στὴ συνέχεια βέβαια ἀκολούθησε κατ' ἀνάγκη τὸ γκρέμισμα τῶν τοίχων καὶ ὁ συγκλονισμὸς τους, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς νὰ πέφτουν καὶ τὰ ξύλα καὶ οἱ ὀροφές, οἱ ὅποιες ἕξαιτίας τῆς μεγάλης παλαιότητάς τους εἶχαν μικρὰ σκαθάρια, δηλαδή μικρὰ σαράκια. Γι' αὐτὸ λέγει θὰ κατηγορήσουν μὲ μεγάλη βοή τὴν ὠμότητά του τὰ καταστραμμένα πράγματα, καὶ αὐτὰ ἦταν, ὅπως εἶπα, πέτρες πεσμένες ποὺ κείτονταν καταμεσῆς τῶν πλατειῶν, καὶ ξύλα ἀσφαλῶς μισοκαμένα, καὶ ποὺ ἀπὸ τὸ σάπισμά τους μαρτυροῦσαν τὴν ἀρχαιότητα τῶν πόλεων. Ἦταν λοιπὸν ἔγκλημα τοῦ Βαβυλώνιου νὰ κατακάψει τόσο παλιές καὶ ἀρχαῖες πόλεις, καὶ νὰ γκρεμίσει καὶ σπίτια, ὅπου προφανῶς θὰ σκοτώνονταν καὶ οἱ ἔνοικοί τους. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι κάποιον ἐρμηνευτὲς ἀντὶ νὰ ποῦν «σκαθάρι», ἔγραψαν, «σύνδεσμοι ξύλων». Ἄρα λοιπὸν μποροῦμε νὰ ἐννοήσουμε, ὅτι ἴσως κανθάρους ὀνόμαζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τίς μίτρες τῶν σπιτιῶν καὶ τὰ ξύλα μὲ τὰ ὅποια ἔνωναν αὐτές, ἦτοι

σύνδεσμον κανθάρους ὠνόμαζον κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, διὰ τὸ οἷον πολλοῖς ἀντέχειν ποσὶ τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς ὄροφῆν.

Στίχ. 12-13. «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵμασι, καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδικίαις. Οὐ ταῦτά ἐστι παρὰ Κυρίου παντοκράτορος· καὶ ἐξέλιπον λαοὶ ἱκανοὶ ἐν πυρί, καὶ ἔθνη
5 πολλὰ ὀλιγοψύχησαν».

κζ. Ταλανίζει τὸν Βαβυλώνιον πάλιν, ὡς ὑψοῦ μὲν τὴν ἰδίαν αἴροντα δόξαν καὶ τῆς ἀρχῆς τὸ περιφανές, οὐκ ἐξ ὧν ἔδει μᾶλλον, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤκιστα ἐχρῆν, ποιεῖσθαι σπουδάζοντα. Οὐ γὰρ
10 ὅτι πολλοὺς ὀλόθρευσε λαοὺς, διαδόητον εἶναι ἐχρῆν, ἐτέρω δὲ μᾶλλον κατασεμνύνεσθαι κόσμῳ, καὶ τοῖς εἰς δικαιοσύνην ἀντήμασιν ὄρασθαι λελαμπρυσμένον. Ἄλλ' ὡς ἀχρεῖον τοῦτο μεθείς, ὀκνοδόμησεν αὐτὴν ἐν αἵμασι καὶ ἀδικίαις. Ὅτι γὰρ ὀμοτάτη γέγονεν ἡ Χαλδαίων ἀρχή, καὶ ἀπάσαις ἀπλῶς πόλεσί τε καὶ χώ-
15 ραῖς ἐπιθρῶσκουσα θηριοπρεπῶς, τὰ πέρα λόγου παντός εἴργασται κακά, πᾶσιν ἂν γένοιτο καταφανές τοῖς τὴν θείαν ἀνεγνωκόσι γραφήν. Ἄλλ' οὐ ταῦτά ἐστι παρὰ Κυρίου παντοκράτορος. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τὰ τοιάδε τῶν κακῶν ἄνωθεν γεγενῆσθαι λέγειν, ἀλλ' οὐδ' ἂν νοοῖτο θεόσδοτον, τὸ ἐν γε δὴ τούτοις κα-
20 τασεμνύνεσθαι δεῖν. Ἔσται δὴ οὖν οὐκ ἐρηρυσμένα, μᾶλλον δὲ οὐκ ἔξω δίκης. Ἄ γὰρ οὐκ οἶδεν ἐπαινεῖν ὁ θεῖός τε καὶ ἀκήρατος νοῦς, κολάζει πάντως, ὡς οὐκ ἔχοντα τὸ εἰκός. Πῶς γὰρ οὐκ ἀπηχῆς καὶ ἀνόσιον παντελῶς, τὸ ἐκλείψαι μὲν λαοὺς ἱκανοὺς ἐν πυρί, ἔθνη δὲ ὀλιγοψυχηῖσαι πολλά, τουτέστι τὸ λαμπρῶς μὲν κα-
25 τεμπροησθῆναι πόλεις ὁμοῦ τοῖς οἰκοῦσιν αὐτάς, ἔθνη δὲ ὅλα καὶ φυλὰς ἀπειπεῖν ἐν κακοῖς;

Τοῦτο δ' ἂν τις εἰκότως καὶ αὐτοῖς ἐπιφωνήσειε τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, οἳ πάντας μὲν ἀπεκτόνασι τοὺς ἁγίους προφήτας· ὄντο γε μὴν οὐ μετρίως ὀνήσειν τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ οἰκοδομεῖν αὐτὴν ἐν αἵμασι καὶ τῇ κατὰ πάντων πλεονεξία, οὓς μὲν γὰρ ὑβρῖσαν, οὓς δὲ ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐλίθασαν, καὶ τελευταῖον τοῖς ἄλλοις προσέθεσαν τὸν Υἱόν, καὶ πρόφασις αὐτοῖς τῆς ἀπο-

τούς σθνδέσμους, ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο μποροῦσε νὰ ἀντέχει ἡ ὄροφή πού τὰ σκέπαζε τὸ σήκωμα πολλῶν ποδιῶν.

Στίχ. 12-13. «Ἀλλοίμονο σ' αὐτὸν πού οἰκοδομεῖ πόλη μὲ τὰ αἵματα ἀνθρώπων καὶ συγκροτεῖ αὐτὴν μὲ ἀδικίες. Αὐτὰ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν παντοκράτορα Κύριο. Γι' αὐτὸ χάθηκαν πολλοὶ λαοὶ ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ πολλὰ ἔθνη ἔνοιωσαν ἀγωνία».

27. Ἐλεεινολογεῖ πάλι τὸν Βαβυλώνιο, ἐπειδὴ ἀνέβαζε πολὺ ψηλὰ τὴ δόξα του καὶ προσπαθοῦσε ν' ἀναδείξει τὴ λαμπρότητα τῆς ἐξουσίας του ὄχι μὲ ἐκεῖνα μᾶλλον πού ἔπρεπε, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλάχιστα ἔπρεπε. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι περιβόητος ὄχι ἐπειδὴ ἐξολόθρευσε πολλοὺς λαοὺς, ἀλλὰ νὰ σεμνύνεται μᾶλλον μὲ ἄλλα κοσμήματα καὶ νὰ παρουσιάζεται περίλαμπρος μὲ τὰ καυχήματα τῆς δικαιοσύνης. Αὐτὸς ὅμως, παραβλέποντας αὐτὸ ὡς ἄχρηστο, οἰκοδόμησε αὐτὴν μὲ αἵματα καὶ ἀδικίες. Γιατί, τὸ ὅτι ἡ ἐξουσία τῶν Χαλδαίων ἦταν σκληρότατη καὶ ὀρμώντας σὲ ὅλες γενικὰ τὶς πόλεις καὶ τὶς χῶρες σὰν θηρίο τοὺς προξένησε ἀπερίγραπτα κακὰ, θὰ μποροῦσαν νὰ τὸ διαπιστώσουν ὅλοι ὅσοι διάβασαν τὴ θεία Γραφή. «Αὐτὰ ὅμως δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν παντοκράτορα Κύριο». Γιατὶ δὲν μποροῦμε, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὰ τὰ κακὰ ἔγιναν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀλλ' οὔτε θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ αὐτὸ δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ νὰ ὑπερηφανευόμαστε δηλαδή γι' αὐτὰ. Γιατὶ αὐτὰ δὲν ἔχουν στήριγμα στὸν Θεό, καὶ μᾶλλον δὲν διαφεύγουν τὴν τιμωρία. Γιατὶ αὐτὰ πού δὲν γνωρίζει νὰ τὰ ἐπαινεῖ ὁ θεῖος καὶ ἀθάνατος νοῦς, τὰ τιμωρεῖ ὅπωςδήποτε, γιατί δὲν ἔχουν δικαιολογία. Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι ἀνάρμοστο καὶ τελείως ἀνόσιο τὸ νὰ χαθοῦν πολλοὶ λαοὶ μὲ φωτιά καὶ νὰ νοιώσουν ἀβάσταχτη ἀγωνία ἔθνη πολλά, δηλαδή τὸ νὰ πυρποληθοῦν πόλεις λαμπρὲς μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους τους, καὶ ὀλόκληρα ἔθνη καὶ φυλὲς νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους μέσα σὲ σὶς συμφορὲς;

Αὐτὸ ὅμως θὰ μποροῦσε δίκαια νὰ πεῖ κανεὶς πρὸς τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅπιοι σκότωσαν ὅλους τοὺς ἅγιους προφήτες⁶⁰, γιατί πίστευαν ὅτι θὰ ὠφελήσουν πάρα πολὺ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ τὴν οἰκοδομήσουν μὲ αἵματα καὶ τὴν καταπίεση ὅλων, καὶ ἔτσι ἄλλους τοὺς ἀτίμασαν, ἄλλους τοὺς σκότωσαν, ἄλλους τοὺς λιθοβόλησαν, καὶ τελευταῖο στοὺς ἄλλους προῖσθεσαν τὸν Υἱό, καὶ δικαιολογία γιὰ τὴν

νοίας ὁ νόμος ἦν. Ὑπεπλάττοντο γὰρ τὸ ἐπαλγύνεσθαι δοκεῖν ἀθετουμένη παρὰ Χριστοῦ τῇ διὰ Μωυσέως ἐντολῇ. Ἄλλ' ὅτι θεοοστυγῆς ὁ ζῆλος αὐτοῖς, καὶ «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν», ὡς γοῦν ὁ θεοσπέσιος γράφει Παῦλος, ἀποφάνειεν ἂν εὐκόλως ὁ προφήτης λέγων, «Οὐ ταῦτά ἐστι παρὰ Κυρίου παντοκράτορος». Τοιγάρτοι καὶ ἐκλελοίπασιν ἐν πυρὶ καὶ ὀλιγοψύχησαν, δαπανῶντος αὐτοὺς τοῦ πολέμου καὶ κατατήκοντος τοῦ λιμοῦ. Συμβέβηκε γὰρ τὰ τοιάδε τοῖς Ἰουδαίων δήμοις πεπαρωνηκόσιν εἰς τὸν Υἱόν, καὶ ἀπεκτονόσιν, ὡς ἔφην, πρὸ αὐτοῦ τοῦς προφήτας.

10 Στίχ. 13. «Ὅτι ἐνεπλήσθη (ἐμπλησθήσεται) ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὴν δόξαν Κυρίου, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι αὐτούς».

κη'. Ἀδιαφορεῖ πολλάκις περὶ τοὺς χρόνους ἡ θεία Γραφή, καὶ τὰ ἐσόμενα τίθησιν, ὡς ἤδη πεπερασμένα. Τοῦτο δὲ οὖν κἀνθάδε 15 γεγονὸς εὐρήσομεν. Δέον γὰρ εἰπεῖν τὸ «ἐμπλησθήσεται», τὸ «ἐνεπλήσθη» φησὶν. Ὅταν τοίνυν, ἐπιρροίφεισης τῇ Βαβυλῶνι τῆς θείας ὀργῆς, τὰ ἐν αὐτῇ πάντα γένηται διὰ τε Κύρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ ἡ πάλαι δεινὴ καὶ ἄθραυστος, καὶ δυσάντητον τοῖς ἄλλοις ἀεὶ κατεξανιστάσα τὴν ἑαυτῆς ὠμότητα, φαίνεται λοιπὸν οἰκτροῦ 20 τε καὶ ἀναλκις, καὶ ὀλοτρόπως ἠρημιωμένη καὶ ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν, τότε δὲ, τότε πᾶσα λοιπὸν ἡ ὑπ' οὐρανὸν τὴν θείαν συνήσει δόξαν ὅση τέ ἐστι καὶ ἡλίκη, κατεμπλησθήσεται δὲ τῆς εἰς τοῦτο γνώσεως. Ἐκράτει μὲν γὰρ ἡ Χαλδαίων ἀρχή, καὶ ἦν οὕτω περίοπτος, δεινὴ τε καὶ ἄμαχος, ἀνεξικακοῦντος Θεοῦ καὶ δόντος αὐτῇ τὸ καὶ 25 αὐτῆς κρατῆσαι τῆς Ἰουδαίας, μυρίας τε ὅσας ἐξανασησῆσαι πόλεις. ἐπειδὴ δὲ τοῖς αὐτῇ πρόεπουσι κακοῖς περιβαλεῖν ἐσκέψατο, κατεσεῖσθη καὶ πέπτωκε καὶ δέδοται πρὸς ἐρήμωσιν.

Τοιοῦτόν τι φησὶ καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας περὶ αὐτῆς. «Πῶς ἐκλάσθη καὶ συνετριβή ἡ σφύρα πάσης τῆς γῆς; πῶς ἐγενήθη εἰς 30 ἀφανισμόν Βαβυλῶν ἐν ἔθνεσιν; Ἐπιθήσονται σοι καὶ ἀλώση, Βαβυλῶν, καὶ οὐ γνώση· εὐρέθης καὶ ἐλήφθης, ὅτι τῷ Κυρίῳ ἀντέστης. Ἦνοιξε Κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ καὶ ἐξήνεγκε τὰ

άνοησία τους ἦταν ὁ νόμος. Γιατί προσποιούνταν ὅτι ὑπέφεραν, νομίζοντας ὅτι ὁ Χριστὸς ἀθετοῦσε τὴν ἐντολὴ πού δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ. Ἄλλ' ὅτι ὁ ζῆλος τους ἦταν μισητὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ «ὄχι συνειδητὸς»⁶¹, ὅπως γράφει ὁ θεῖος Παῦλος, θὰ τὸ δείξει εὐκόλα ὁ προφήτης λέγοντας: «Αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν παντοκράτορα Κύριο». Γι' αὐτὸ καὶ χάθηκαν παραδομένοι στὴ φωτιὰ καὶ ἔνοιωσαν ἀγωνία, καθὼς ὁ πόλεμος τοὺς ἐξολόθρευε καὶ ἡ πείνα τοὺς καταέλειωνε. Αὐτὰ βέβαια συνέδησαν στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων γιατί. φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Υἱὸ καὶ σκότωσαν, ὅπως εἶπα, πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τοὺς προφῆτες.

Στίχ. 14. «Ἡ γῆ κυριεύθηκε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ γνωρίσει τὴ δόξα τοῦ Κυρίου, πού σὰν νερὸ πολὺ θὰ κατασκεπάσει αὐτούς».

28. Πολλές φορές ἡ θεία Γραφή ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς χρόνους τῶν ρημάτων καὶ ἐκθέτει τὰ μελλοντικὰ σὰ νὰ ἔχουν ἤδη γίνει. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ δοῦμε νὰ ἔχει γίνει καὶ ἐδῶ. Γιατί, ἐνῶ πρέπει νὰ πεῖ, “θὰ γεμίσει”, λέγει, «ἔχει γεμίσει». Ὄταν λοιπὸν, ἀφοῦ πέσει πάνω στὴ Βαβυλώνα ἡ θεία ὀργή, γίνουν ὅλα αὐτὰ σ' αὐτὴν μέσω τοῦ Κυρίου καὶ τῶν πολεμιστῶν του, καὶ ἐκείνη πού παλαιὰ ἦταν φοβερὴ καὶ σκληρὴ καὶ ἔδειχνε πάντα στοὺς ἄλλους ἀκατανίκητη τὴν ὠμότητά της, καταντήσει στὴ συνέχεια θλιβερὴ καὶ ἀδύναμη καὶ ἐρημωμένη ἐξολοκλήρου καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν της, τότε λοιπὸν, τότε ὅλη ἡ ὑφήλιος θὰ κατανοήσει τὴ θεία δόξα, πόση πολλὴ καὶ μεγάλη εἶναι καὶ θὰ γεμίσει ἀπὸ αὐτὴ τὴ γνώση. Ἦταν βέβαια κυρίαρχο τὸ κράτος τῶν Χαλδαίων καὶ ἦταν τόσο ξακουστό, φοβερὸ καὶ ἀκαταμάχητο λόγω τῆς ἀνεξικακίας τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος τοὺς εἶχε δώσει τὴ δυνατότητα νὰ νικῆσουν ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἰουδαία καὶ νὰ κατακυριεύσουν ἄπειρες ἄλλες πόλεις. ὅταν ὅμως ἀποφάσισε νὰ τοὺς χτυπήσει μὲ τὰ κακὰ πού τοὺς ἔπρεπαν, συγκλονίσθηκε ἡ Βαβυλώνα καὶ ἔπεσε καὶ παραδόθηκε στὴν ἐρήμωση.

Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ ὁ Ἱερεμίας γι' αὐτὴν «Πῶς κομματιάστηκε καὶ συντρίφθηκε ἐκείνη πού σφυρηλατοῦσε ὀλόκληρη τὴ γῆ; Πῶς ἐξαφανίσθηκε ἡ Βαβυλώνα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἔθνη; Θὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον σου, Βαβυλώνα, καὶ θὰ σὲ κυριεύσουν καὶ δὲν θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς. Βρέθηκες ἀδύναμη καὶ σὲ κυρίευσαν, ἐπειδὴ ἀντιστάθηκες στὸν Κύριο.

σκεύη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, ὅτι ἔργον τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἐν γῆ Χαλδαίων, ὅτι ἐληλύθασιν οἱ καιροὶ αὐτῆς». Ἰστέον δέ, ὅτι μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόρθησιν, μεταπεφοίτηκε μὲν ἐπὶ τὰ ἔθνη Χριστός, ἔγνω δὲ πᾶσα λοιπὸν ἢ ὑπ' οὐρανὸν τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 5 δόξαν, τουτέστιν αὐτὸν ὡσανεὶ χειμάρρου τὴν γῆν ἐπικλύζοντος. Ποταμοῦ γὰρ δίκην ἐξένευσεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ Χριστός, ὁ καὶ πάλαι λέγων διὰ προφήτου φωνῆς «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν». Μεμοσχοποιηκός γάρ ποτε κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ
 10 προσκεκρουκός ταύτητοι Θεῷ, τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάδειξιν καὶ τῆς δι' αὐτοῦ χάριτος τὸ ἀμφιλαφές κατεπηγγέλετο λέγων «Ἄλλὰ ζῶ ἐγώ, καὶ ζῶν τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐμπλήσει ἡ δόξα Κυρίου πᾶσαν τὴν γῆν». Μεστὰ γὰρ τὰ πάντα Χριστοῦ, ὅς ἐστι δόξα τοῦ Πατρὸς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς,
 15 τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω».

Στίχ. 15-16. «Ἦ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν θολερὰν καὶ μεθύσκων, ὅπως ἐπιβλέπη ἐπὶ τὰ σπήλαια αὐτῶν, πλησμονὴν ἀτιμίας ἐκ δόξης πίε».

κθ. Ἐπιφθέγγεται πάλιν τό, Ἦ τοῖς τοῦ Ναβουχοδονόσορ
 20 ἀνοσίοις τολμήμασι, προφωνῶν ἃ πείσεται, καὶ ὅτι πικρᾶς ὀδύνης ἐμπλεως ἡ πληγὴ, διὰ τούτου σημαίνων. Ἔοικε δὲ «θολερὰν» ὀνομάζειν «ἀνατροπὴν» τὴν ἄκρατον λύπην, ἣ γουιν αἰκίαν, ἣν καὶ μονονουχὶ ποτίζων τοὺς ἀλισκομένους ὀραῖσθαι παρεσκεύαζε διενεγκόντας ὀλίγα τῶν ἐν οἴνῳ καὶ μέθαις. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Κα-
 25 θάπερ τι σπήλαιον ἀνοιγνύς, τὸν ἐκάστου νοῦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν καθίστη διαφανῆ. Πικρᾶς γάρ, ὡς ἔφην, ἐπάγων αἰκίας τοῖς τῶν εἰλημμένων περιφανεστέροις, ἢ τάχα που καὶ βασιλεῦσιν αὐτοῖς, ὀλοφύρεσθαι παρεσκεύαζε, καὶ τὴν κεκρυμμένην ἔσθ' ὅτε μικροψυχίαν, ἣ γουιν δειλίαν, ὡς ἐξ ἀφορήτου λοιπὸν ἀνάγκης
 30 ἀπογυμνοῦν. Ὁ δὲ ἦν οὕτω δεινός τε καὶ ἀτεράμων ὡς, ἐπαλγύνεσθαι δέον καὶ κατοικτεῖρειν αὐτούς, ἐντρυφᾶν ἐποιμώζουσιν, αὐχμημά τε τοῦτο τῆς ἰδίας ποιεῖσθαι ἀρχῆς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστι

”Ανοιξε ὁ Κύριος τὸ θησαυροφυλάκιό του καὶ ἔβγαλε τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς του, γιατί ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἔχει νὰ ἐπιτελέσει ἔργο στὴ γῆ τῶν Χαλδαίων, καθόσον ἔφτασαν οἱ ἡμέρες της»⁶². Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι μετὰ τὴν κατακυρίευση τῶν Ἱεροσολύμων ἐπισκέφθηκε ὁ Χριστὸς τὰ ἔθνη καὶ γνώρισε πᾶ ὅλη ἡ ὑφήλιος τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή αὐτὸν ποὺ σὰν τὸ χεῖμαρρο κατέκλυσε τὴ γῆ. Γιατὶ σὰν ποτάμι ξεχύθηκε σ’ αὐτούς ὁ Χριστὸς, αὐτὸς ποὺ καὶ παλαιὰ ἔλεγε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Νᾶ, ἐγὼ σὰν ποταμὸς εἰρήνης θὰ χυθῶ σ’ αὐτούς καὶ σὰν χεῖμαρρος θὰ κατακλύσω τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν»⁶³. Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλιῖτες κατασκεύασαν κάποτε στὴν ἔρημο τὸν μόσχο καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ προσέκρουσαν στὸν Θεό⁶⁴, ὑποσχέθηκε τὴν ἔλευση τοῦ Σωτήρα καὶ τὴν πλούσια χάρη ποὺ αὐτὸς θὰ σκορποῦσε λέγοντας· «Ἀλλὰ ἐγὼ ζῶ, καὶ τὸ ὄνομά μου ζεῖ, καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου θὰ γεμίσει ὅλη τὴ γῆ»⁶⁵. Γιατὶ τὰ πάντα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δόξα τοῦ Πατέρα. Γι’ αὐτὸ βέβαια καὶ ἔλεγε· «Ἐγὼ σὲ δόξασα ἐπάνω στὴ γῆ καὶ τελείωσα τὸ ἔργο ποὺ μοῦ ἔδωσες νὰ κάνω»⁶⁶.

Στίχ. 15-16. «Ὡ ἐσὺ ποὺ ποτίζεις τὸν πλησίον σου μὲ κατακάθι θολὸ καὶ τὸν μεθᾶς, γιὰ νὰ ἐρευνήσεις καὶ τὰ σπήλαιά τους! Πιὲς καὶ ἐσὺ γεμᾶτο τὸ ποτήρι τῆς ἀτιμίας ἀντὶ τῆς δόξας».

29. Ἐπιφωνεῖ πάλι τό, “Ὡ τὰ ἀνόσια τολμήματα τοῦ Ναβουχοδονόσορ”, προλέγοντας αὐτὰ ποὺ θὰ πάθει, καὶ μὲ αὐτὸ δηλώνει, ὅτι ἡ πληγὴ εἶναι γεμᾶτη ἀπὸ πικρὸ πόνο. «Θολὸ κατακάθι» φαίνεται νὰ ὀνομάζει τὴν ἀβάσταχτη λύπη, ἢτοι πληγὴ, τὴν ὁποία ποτίζοντας στοὺς αἰχμαλώτους του τοὺς ἔκανε νὰ φαίνονται ὅτι διαφέρουν ἐλάχιστα ἀπὸ τοὺς κρασοπότες καὶ μεθυσμένους. Καὶ τί προέκυψε ἀπὸ αὐτό; Ἀνοίγοντας σὰν κάποιον σπήλαιον τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς τὸν ἔκανε διάφανο σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους. Γιατὶ προκαλώντας ὀδυνηρές, ὅπως εἶπα, πληγὲς στοὺς ἐπιφανέστερους ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, ἴσως καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἔκανε νὰ θρηνοῦν καὶ ἀπὸ ἀνυπόφορη ἀνάγκη ν’ ἀπογυμνώνουν τὴν κρυμμένη πολλές φορές ὀλιγοψυχία τους, ἢτοι δειλία. Αὐτὸς ὅμως ἦταν τόσο φοβερός καὶ σκληρός, ὥστε, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ πονάει καὶ νὰ τοὺς λυπᾶται, ἔκανε καύχημα τῆς ἐξουσίας του τὸ ὅτι διασκέδαζε μὲ αὐτούς ποὺ θρηνοῦσαν. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαί-

65. Ἄριθμ. 14, 21.

66. Ἰω. 17, 4.

τὸ «ποτίζειν τὸν πλησίον ἀνατροπὴν θολερὰν, ὅπως ἂν ἐπιβλέπη ἐπὶ τὰ σπήλαια αὐτῶν», τουτέστι τὰ κεκρυμμένα καὶ λεληθότως ἐνόητα τισίν. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀκράτοις ἐχρήτο θυμοῖς καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἐξηρημένης, μικροῦς καὶ μεγάλους καὶ λαμπροῦς καὶ 5 ἀσήμους ταῖς ἀνηκέστοις περιδέβληκε συμφοραῖς, ταύτητοί φησιν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης· «Πλησμονὴν ἀτιμίας ἐκ δόξης πίε», τουτέστιν ἦσθα μὲν γὰρ διαδόητός τε καὶ εὐκλεῆς καὶ περίοπτος τοῖς ἀπανταχῇ καὶ ἐξ ὠμότητος γνωριμώτατος, ἀλλ' ἔση λοιπὸν ἠτιμωμένος καὶ τῇ τῆς εὐκλείας ὑπεροχῇ τὴν ἰσοῤῥόπον ἀνατλή-
10 ση δίκην.

Πρέποι δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῶν, εἴπερ ἔλοιτό τις, τῶν ἀνοσί-
ων Φαρισαίων ἀληθὲς εἶναι λέγειν. Πεποτίκασι γὰρ τὸν πλησίον «ἀνατροπὴν θολερὰν»· ταύτην δὲ εἶναί φαμεν τὴν αὐτῶν διδασκα-
λίαν, τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐντάλματα, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις τὴν κα-
15 τὰ Χριστοῦ μανίαν, καὶ τὰ τῆς ἀθυροστομίας ἐγκλήματα. Ὁ μὲν γὰρ ἐκάλει πρὸς ζωὴν, οἱ δὲ εἰς τοῦτο κατώλισθον ἀπονοίας, ὥστε καὶ φάναι τοῖς ἀκροωμένοις, «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί ἀκούετε αὐτοῦ;»· ἔδρων δὲ τοῦτο, ἵνα, τὸν τῆς σωτηρίας ἀποσειό-
μενοι λόγον τὸν καταλαμπρύνοντα νοῦν, εἰς τὰ αὐτῶν ἐπιβλέπωσι
20 σπήλαια, τουτέστιν εἰς τὰ σκοτεινὰ καὶ ἀφεγγῆ καὶ τεθηκότα δι-
δάγματα. Τοιγάρτοι πεπώκασι πλησμονὴν ἀτιμίας, καίτοι πάσαι λαμπροί τε ὄντες καὶ δόξης εἴσω βεβηκότες οὐ μικρᾶς. Καθηγοῦν-
το γὰρ ποιμνίων, ἦσαν δὲ καὶ ἱερεῖς καὶ κριταί.

Ἀρμόσαι δ' ἂν ὁ τοιόσδε λόγος καὶ τοῖς τῶν ἀνοσίων δογμα-
25 των εὐρεταῖς, οἱ «ποτίζουσι» κατὰ τὸ ἀληθὲς «τὸν πλησίον ἀνα-
τροπὴν θολερὰν», τὸν τῆς ἀπάτης ἰὸν ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυ-
χαῖς ἐπιχέοντες, ἵνα δὴ καὶ «ἐπιβλέπωσιν ἐπὶ τὰ σπήλαια αὐτῶν». Σκοτεινὸς γὰρ ὁ ἐκείνων νοῦς, ἀπάτης ἔμπλεως, ἀχλύος διαβολι-
κῆς ἐπίμεστος ἀληθῶς, καὶ σπηλαίων, οἴμαι, διενεγκῶν οὐδέν, ἃ
30 νεκρῶν ἐστὶ σωμάτων ἔμπλεω καὶ δυσωδίας ἀπάσης καὶ ἀκαθαρο-
σίας. Χρῆναι δέ, οἴμαι, πρὸς διασάφησιν τῶν προειρημένων ἀκριβεστέραν κάκεῖνο εἰπεῖν. Ἑβραῖοί φασιν (ὡς ἐκ παραδόσεως δὲ πάλιν ὁ λόγος), ὅτι πορθήσας τὴν τε Ἰουδαίαν καὶ ἀπάσας δὲ

νει τὸ «ποτίζει τὸν πλησίον του θολὸ κατακάθι, ὥστε νὰ ἐρευνᾶ τὰ σπήλαιά τους», δηλαδή ὅσα εἶναι κρυμμένα καὶ λανθάνουν στὴν ψυχὴ κάποιων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ξεσποῦσε σὲ ἄγριους θυμούς καὶ τοῦ ἔλειπε κάθε λύπηση, καὶ εἶχε περιβάλει μὲ ἀθεράπευτες συμφορὲς μικροὺς καὶ μεγάλους, λαμπροὺς καὶ ἄσημους, γι' αὐτὸ ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων λέγει: «Πιὲς γεμᾶτο τὸ ποτήρι τῆς ἀτιμίας ἀντὶ τῆς δόξας»· δηλαδή ἦσουν περιδόητος καὶ ἔνδοξος καὶ συγκέντρωνες τὴν προσοχὴ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἦσουν καὶ πολὺ γνωστὸς γιὰ τὴν ὠμότητά σου, ἀλλὰ στὸ ἔξῃς θὰ εἶσαι ἀτιμασμένος καὶ θὰ ὑποστεῖς τιμωρία ἰσοδύναμη μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δόξας σου.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια ἂν θελήσει νὰ πεῖ κάποιος ὅτι αὐτὸ ταιριάζει καὶ γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς Φαρισαίους. Γιατὶ πότισαν τὸν πλησίον τους μὲ τὸ θολὸ κατακάθι· καὶ αὐτὸ λέμε ὅτι εἶναι ἡ διδασκαλία τους, τὰ προστάγματα τῶν ἀνθρώπων⁶⁷, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἡ μανία τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀθυροστομίας τους. Γιατὶ αὐτὸς τοὺς καλοῦσε στὴ ζωὴ, ἐνῶ ἐκεῖνοι κατρακύλισαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνοησίας, ὥστε καὶ νὰ ποῦν στοὺς ἀκροατές του· «Ἔχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός, γιατί τὸν ἀκοῦτε;»⁶⁸. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν, ὥστε, ἀποτινάζοντας τὸ λόγο τῆς σωτηρίας ποὺ καταφωτίζει τὸ νοῦ, νὰ στρέφουν τὴν προσοχὴ τους στὰ σπήλαιά τους, δηλαδή στὰ σκοτεινὰ καὶ ἄφωτα καὶ νεκρὰ διάγματα τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἦπιαν γεμᾶτο τὸ ποτήρι τῆς ἀτιμίας, μολονότι στὸ παρελθὸν καὶ λαμπροὶ ἦταν καὶ εἶχαν ἀποκτήσει δόξα ὄχι μικρὴ. Γιατὶ ἦταν προϊστάμενοι ποιμνίων καὶ ἦταν ἱερεῖς καὶ κριτές.

Ὁ λόγος αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ ταιριάσει καὶ στοὺς ἐφευρέτες τῶν ἀνόσιων διδασκαλιῶν, οἱ ὅποιοι στ' ἀλήθεια «ποτίζουν τὸν πλησίον τους μὲ θολὸ κατακάθι», χύνοντας τὸ δηλητήριο τῆς ἀπάτης στὶς ψυχὲς τῶν πιὸ ἀπλοϊκῶν, «γιὰ νὰ παρατηροῦν στὰ σπήλαιά τους». Γιατὶ εἶναι σκοτεινὸς ὁ νοῦς ἐκείνων, γεμᾶτος ἀπάτη, ὀλόγεμος ἀληθινὰ ἀπὸ διαβολικὴ ὁμίχλη, καὶ δὲν διαφέρει, νομίζω, καθόλου ἀπὸ τὰ σπήλαια ποὺ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ νεκρὰ σώματα καὶ ἀπὸ κάθε δυσωδία καὶ ἀκαθαρσία. Πρέπει ὅμως, νομίζω, πρὸς ἀκριδέστερη διασάφηση ὅσων λέχθηκαν πιὸ πάνω νὰ πῶ καὶ τοῦτο. Οἱ Ἑβραῖοι λένε (ὁ λόγος προέρχεται πάλι ἀπὸ τὴν παράδοση), ὅτι ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἀφοῦ νίκησε τὴν Ἰουδαία

67. Ματθ. 15, 9.

68. Ἰω. 10, 20.

τάς ἄλλας χώρας ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ἀποκομίσας εἰς τὴν ἑ-
 αὐτοῦ τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους, ἐποιεῖτο πότους κατὰ και-
 ρούς· εἶτα τοὺς ἀλόντας εἰσφέρων καὶ περιέργοις πόμασι κατα-
 μεθύσκων αὐτοὺς ὀρχεῖσθαι παρεσκευάζε· κατασειομένοις δὲ καὶ
 5 διαπίπτουσι καὶ ἀπογυμνουμένοις ἔσθ' ὅτε καὶ τὰ κεκρυμμένα
 τοῦ σώματος μέρη δεικνύουσιν, ἐπιμειδιῶν τρυφὴν ἐποιεῖτο τὸ
 χρῆμα καὶ πρόφασιν εὐθυμίας. Ταῦτά φασιν ὀνομάσθαι εὐφυῶς
 σπήλαια· ἔχει δέ πως καὶ τὸ εἶκός ὁ λόγος. Ἐκδεδώκασιν γὰρ οἱ
 ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν ἀντὶ τῶν «σπηλαίων», τὴν «γύμνωσιν», ἵν'
 10 ἢ τοιοῦτον τὸ λεγόμενον· «Οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ
 ἀνατροπὴν θολερὰν καὶ μεθύσκων, ὅπως ἐπιβλέπη ἐπὶ τὴν γύ-
 μνωσιν αὐτῶν».

Στίχ 16-17. «Καὶ σύ, καρδία, σαλεύθητι καὶ σείσθητι· ἐκύ-
 κλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον δεξιᾶς Κυρίου, καὶ συνήχθη ἀτι-
 15 μία ἐπὶ τὴν δόξαν σου. Διότι ἀσέβεια τοῦ Λιβάνου καλύ-
 ψει σε, καὶ ταλαιπωρία θηρίων πτοήσει σε, δι' αἵματα ἀν-
 θρώπων καὶ ἀσεβείας γῆς καὶ πόλεως, καὶ πάντων τῶν κα-
 τοικούντων αὐτήν».

λ'. Ἐνεστί πως αἰεὶ καὶ προσπεφυκὸς ὁραῖται δεινῶς ταῖς τῶν
 20 ἀλαζόνων ψυχαῖς καὶ τὸ πλείστην ὄσσην εἰς νοῦν ἔχειν ἀναισθησί-
 αν, καὶ μέντοι καὶ πρὸς τῷδε τὸ οἶεσθαι κατὰ σφᾶς ἀκράδαντον
 ἔξειν τῆς εὐημερίας τὴν μέθεξιν, ἀποσειόνται δὲ ὥσπερ, καὶ σφό-
 δρα γεννικῶς, τὸ προσδοκᾶν ὅλως ἔσεσθαι ποτε τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω
 τῶν πραγμάτων μεταδρομὴν. Ὅποῖόν ἐστι τὸ διὰ φωνῆς τοῦ
 25 Δαβὶδ ὡς ἐκ προσώπου λεγόμενον τῶν ἐν εὐπαθείαις ὄντων καὶ
 τρυφαῖς· «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς
 τὸν αἰῶνα». Ἡρῶσθηκότι δὲ οὖν ἐκ πολλῆς ἄγαν ὑπεροψίας τῷ
 Βαβυλωνίῳ τὸ ἀνάλητον, μονονουχὶ καὶ ἐπιπλήττει λοιπὸν ὡς
 ἀτέγκτω, λέγων· «Καὶ σύ, καρδία, σείσθητι», τουτέστι μὴ ἐν ἀκλο-
 30 νήτοις εὐημερίας ἐρηρεῖσθαι νομίσης, εἰσδέχου λοιπὸν τὰς περὶ
 τῶν λυπούντων ἐννοίας, ἐν αἰσθήσει τῶν συμβησομένων γενουῦ,
 καὶ παραχώρει τῇ πείρᾳ, καίτοι προ[ς] αὐτῆς οὐδ' ὅσον εἰπεῖν

καὶ ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες καὶ μετέφερε στὴ χῶρα τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἔθνῶν, ὀργάνωνε συμπόσια σὲ διάφορες εὐκαιρίες. Ἐπειτα εἰσάγοντας τοὺς αἰχμαλώτους στὴν αἴθουσα τοῦ συμποσίου καὶ μεθώντας τους μὲ περίεργα ποτά, τοὺς ἔκανε νὰ χορεύουν. Καθὼς ὅμως τρύκλιζαν καὶ ἔπεφταν καὶ πολλὲς φορὲς ξεγυμνώνονταν δείχνοντας τὰ κρυφὰ μέρη τοῦ σώματός τους, γελοῦσε καὶ ἔκανε τὸ πρᾶγμα ἀφορμὴ διασκέδασης. Αὐτὰ λένε εὐφυῶς ὅτι ὀνομάσθηκαν σπήλαια. Ὁ λόγος βέβαια ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δικαιολογία του. Οἱ ἄλλοι ὅμως ἑρμηνευτὲς ἔχουν γράψει ἀντὶ γιὰ «σπήλαια», “γύμνωση”, ὥστε νὰ εἶναι αὐτὸ πού θέλει νὰ πεῖ κάτι τέτοιο· «Ἀλλοίμονο σ’ αὐτὸν πού ποτίζει τὸν πλησίον του μὲ θολὸ κατακάθι καὶ τὸν μεθᾶ, ὥστε νὰ βλέπει τὴ γύμνωσή τους».

Στίχ. 16-17. «Καὶ σύ, καρδιά, σαλέψου καὶ κλονίσου, γιατί σὲ περικύκλωσε τὸ πικρὸ ποτήρι τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυρίου καὶ σωρεύθηκε ἀτιμία ἐπάνω στὴ δόξα σου. Γιατὶ ἡ ἀσέβεια εἰς βᾶρος τοῦ Λιβάνου θὰ σὲ καλύψει καὶ ἡ ταλαιπωρία τῶν θηρίων θὰ σὲ τρομάξει γιὰ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς ἀσέβειες τῆς γῆς καὶ τῆς πόλης καὶ ὅλων τῶν κατοίκων αὐτῆς».

30. Ὑπάρχει πάντοτε καὶ φαίνεται σὰ νὰ εἶναι προσκολλημένο φοβερὰ στὶς ψυχὲς τῶν ἀλαζόνων τὸ νὰ ἔχει ὁ νοῦς πολὺ μεγάλη ἀναισθησία, καὶ μαζὶ μ’ αὐτὴν καὶ τὸ νὰ φαντάζονται αὐτοὶ πού τὴν ἔχουν, ὅτι θὰ ἔχουν ἀκλόνητη τὴ μετοχὴ στὴν εὐημερία, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτινάζουν ἀπὸ ἐπάνω τους, καὶ μὲ πάρα πολλὴ αὐθάδεια, τὴν προσδοκία ὅτι μπορεῖ νὰ συμβεῖ κάποτε μεταστροφή τῶν πραγμάτων πρὸς τὸ χειρότερο. Τέτοιο περίπου εἶναι αὐτὸ πού λέγεται μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβὶδ ἐκπροσωπώντας ἐκείνους πού ζοῦν μέσα στὴν εὐτυχία καὶ τὶς ἀπολαύσεις· «Ἐγὼ εἶπα μέσα στὴν εὐημερία μου· δὲν θὰ μετακινηθῶ ἀπὸ αὐτὴν στὸν αἰῶνα»⁶⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔπασχε ὁ Βαβυλώνιος ἀπὸ ἀναλγησία ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ὑπεροψίας του τὸν ἐπιπλήττει κατὰ κάποιον τρόπο στὴ συνέχεια ὡς σληρό, λέγοντας «Κι’ ἐσύ, καρδιά, κλονίσου», δηλαδή μὴ νομίσεις ὅτι εἶσαι στηριγμένος σὲ ἀκλόνητη εὐημερία, δάλε πιά στὸ μυαλό σου τὶς ἔννοιες τῶν λυπηρῶν, σκέψου αὐτὰ πού μέλλουν νὰ συμβοῦν, ὑποχώρησε σ’ αὐτὸ πού διδάσκει ἡ πείρα, μολονότι βέβαια οὔτε κἂν μὲ ἀπλῆ σκέψη, πού λέγει ὁ λόγος,

κὰν γοῦν ἐν ψιλαῖς ἐπινοίαις ἀξιώσας ἐλεῖν, ὅτι γενήσῃ ποτὲ καὶ αὐτὸς ἐν σκυθρωποῖς, καὶ τοῖς ἀνιᾶν οὐ μετρίως πεφυκόσιν ἢ σὴ περιπεσεῖται καρδιά.

Τί δὴ οὖν ἄρα τὸ σαλεῦον αὐτὴν καὶ καταδονοῦν εἰς λύπας;
 5 «Ἐκύκλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον δεξιᾶς Κυρίου καὶ συνήχθη ἀτιμία ἐπὶ τὴν δόξαν σου». Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς ἐπότιζες τὸν πλησίον ἀνατροπῇ θολερᾶ, τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς ἐπενεχθῆσόμενα πεπωκῶς, βδελυρὸς ἔση παρὰ πᾶσιν ἠτιμωμένος, οἰκτροός τε καὶ ἀπερῶμιμένος καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εὐκλείας ὀλοτρό-
 10 πως ἠττώμενος. «Δεξιᾶς δὲ Κυρίου τὸ ποτήριον» εἶναι λέγων ὁ μακάριος προφήτης, οἷον ἀναπειθεὶ φρονεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἐνδέχοιτο μὴ πιεῖν, αὐτὸ Θεοῦ προσκομίζοντος. Ἐδει γὰρ πάντως ἀνατλήναι τὰ ἐξ ὀργῆς. «Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ἡ φησὶν ὁ προφήτης, «Τὴν χεῖρα
 15 τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν τὰ τοιάδε συμβήσεται, διατρανοῖ λέγων. «Ὅτι ἀσέβεια τοῦ Λιβάνου καλύψει σε καὶ ταλαιπωρία θηρίων πτοήσει σε». Καὶ Λίβανος μὲν ὄρος τῆς Φοινίκης ἐστὶ, τῶν ὅτι μάλιστα διαφανεστάτων, εὐξύλον τε καὶ εὐῶδες ὡς λιβανοφόρον. Παρειαίξει δὲ αὐτῷ τὴν Ἱερουσαλήμ
 20 ἔσθ' ὅτε τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, διὰ τοι τὸ πολλαῖς ἀγίαις ἐπισεμνύνεσθαι κεφαλαῖς, ὑψοῦ τε ἠρμέναις καὶ φρονούσαις τὰ ἐν οὐρανοῖς, καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας κάλλει περιβυθισμέναις. Τούτων διαμέμνηται καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, οὕτω λέγων πρὸς Θεόν. «Αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἃς ἐφύτευσας, ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι».
 25 Κέδρου γὰρ δίκην τῶν ἀγίων ἕκαστος, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, αἴρεται ὑψοῦ, τῷ μὴ φρονεῖν ἀνέχεσθαι τὰ κατερῶμιμένα, τουτέστι τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ οἷον σκέπη γίνεται τοῖς ἑτέροις, στρουθίων δίκην δεχόμενος τοὺς ὑπ' αὐτῷ μαθητεύεσθαι βουλομένους.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐκπεπόρθηκε μὲν ὁ Χαλδαῖος τὴν Ἱερου-
 30 σαλήμ, ἠσέδησε δὲ καὶ προσκέκρουκε τῷ Θεῷ, προσεμπρήσας τῇ πόλει τὸν θεῖον ναόν, ἤλω δὲ καὶ αὐτὰ τὰ περίπτυστα ἅγια, ταύτητοί φησι καλύψειν αὐτὸν τὴν ἀσέβειαν τοῦ Λιβάνου τὴν κατ'

70. Ἰωβ 12, 14. Ἦσ. 22, 22.

72. Ψαλμ. 103, 16-17.

71. Ἦσ. 14, 27.

73. Ἱερ. 52, 13 ἔ.

ἔκρινες ἄξιο νὰ μάθεις ἀπὸ αὐτήν, ὅτι θὰ βρεθεῖς κάποτε καὶ σὺ μέσα σὲ θλιβερὲς καταστάσεις καὶ ὅτι ἡ καρδιά σου θὰ περιπέσει σ' αὐτὰ πού ἀπὸ τὴ φύση τους προκαλοῦν μεγάλες λύπες.

Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πού τῆς προκαλεῖ τὸ σάλιο καὶ τὴ συγκλονίζει μὲ λύπες; «Σὲ κύκλωσε τὸ ποτήρι τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυρίου καὶ σωρεύθηκε ἡ ἀτιμία πάνω στὴ δόξα σου». Ὅπως δηλαδή πότιζες ἐσὺ τὸν πλησίον σου μὲ θολὸ κατακάθι, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πίνοντας καὶ ἐσὺ ὅσα θὰ σοῦ σταλοῦν ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, θὰ εἶσαι γιὰ ὄλους σιχαμερὸς καὶ ἀτιμασμένος, ἀξιολύπητος καὶ παραπεταμένος καὶ στερημένος ἐξολοκλήρου ἀπὸ ἐκείνη τὴν παλαιὰ δόξα. Λέγοντας ὁ μακάριος προφήτης «τὸ ποτήρι τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυρίου», εἶναι σὰ νὰ θέλει νὰ μᾶς πείσει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐνδεχόμενον νὰ μὴν τὸ πιεῖ ὅταν αὐτὸ τὸ δίνει ὁ Θεός. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ ὑποστῆ ὅπωςδήποτε ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ ὀργή. Καθόσον σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἄν κλείσει σὲ καποιον ἄνθρωπο τὴ θύρα ποῖος θὰ τὴν ἀνοίξει;»⁷⁰, καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Τὸ χέρι του τὸ δυνατό ποῖος θὰ τὸ ἐμποδίσει;»⁷¹. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο θὰ συμβοῦν αὐτὰ, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας «Γιατὶ ἡ ἀσέβειά σου ἐναντίον τοῦ Λιβάνου θὰ σὲ σκεπάσει καὶ θὰ σὲ τρομάξει ἢ ταλαιπωρία ἀπὸ τὰ θηρία». Καὶ ὁ Λιβάνος βέβαια εἶναι ὄρος τῆς Φοινίκης, ἀπὸ τὰ πλέον ὀνομαστά, μὲ ὠραῖα δένδρα καὶ εὐωδιαστὸ, ἐπειδὴ παράγει τὸ λιβάνι. Πολλὲς φορὲς ἡ ἱερὴ Γραφή παρομοιάζει μ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ τὴν κοσμοῦσαν πολλὲς ἅγιες κεφαλές, πού ἔτειναν πρὸς τὰ ὕψη καὶ φρονοῦσαν τὰ οὐράνια καὶ ἦταν θυθισμένες στὸ κάλλος τῆς εὐσέβειας. Αὐτὰ μνημονεύει καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, λέγοντας τὰ ἐξῆς πρὸ τὸν Θεό: «Τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου ποῦ φύτεψες ἐσὺ, ἐκεῖ τὰ σπουργίτια θὰ κάνουν τίς φωλιές τους»⁷². Γιατὶ σὰν κέδρος καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ἀνεδαίνει ψηλά, μὲ τὸ νὰ μὴν ἀνέχεται νὰ φρονεῖ τὰ χαμόσυρτα, δηλαδή τὰ ἐπίγεια, καὶ γίνεται γιὰ τοὺς ἄλλους ἓνα εἶδος σκέπης, καθὼς δέχεται σὰν στρουθία αὐτοὺς πού θέλουν νὰ μαθητεύσουν κοντὰ του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κυρίευσε ὁ Χαλδαῖος τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔδειξε ὅμως ἀσέβεια καὶ προσέκρουσε στὸν Θεό, καίγοντας μαζὶ μὲ τὴν πόλη τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄρπαξε καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ περιβόητα ἅγια⁷³, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι θὰ τὸν σκεπάσει ἡ ἀσέβεια πού ἔγινε εἰς βάρος τοῦ Λιβάνου.

ἐκείνου γεγεννημένην. Λίβανον δέ, ὡς ἔφην, ἢ τὴν Ἰουδαίαν, ἤγουν τὰ Ἱεροσόλυμα καλεῖ, οἰηθείη δ' ἂν τις καὶ αὐτὸν ἴσως. τὸν νεὼν πολὺ τὸ εὐῶδες ἔχοντα, καὶ ταῖς τῶν ἱερέων καθάπερ τισὶ κέδροις κομῶντα κεφαλαῖς. Τίνα δὲ τρόπον αὐτὸν ἢ κατὰ τοῦ Λιβάνου γε-
 5 γεννημένη καλύψειν ἔμελλεν ἀσέβεια, παρέδειξε προστιθείς· «Ὅτι ταλαιπωρία θηρίων πτοήσει σε». Ἔοικε δὲ πάλιν θήρας ἀποκαλεῖν τοὺς Κύρω συνωπλισμένους Πέρσας τε καὶ Μήδους, ὡς πολὺ τὸ ἀτίθασον ἔχοντας καὶ εἰς ὠμότητα τεθηγμένους· Ὅτι δὲ κολάζει Θεὸς οὐ μάτην, ἀλλ' οἷς ἂν τις δράσειε τὰς ἰσορροπούς ἐπάγει
 10 ποινάς, ἐδίδαξεν ἐπειπών· «Δι' αἵματα ἀνθρώπων καὶ ἀσεβείας τῆς πόλεως καὶ πάντων τῶν κατοικούντων αὐτήν».

Ἀκούσεται δὲ καὶ τῶν Φαρισαίων ἕκαστος, οἱ καὶ τῆς κατὰ Χριστοῦ μανίας γεγόνασιν εὑρεταὶ καὶ συνθέται· «Καὶ σύ, καρδία, σαλεύθητι καὶ σεισθήτι. Ἐκύνκλωσε γὰρ ἐπ' αὐτοὺς ποτήριον δε-
 15 ξιάς Κυρίου, συνήχθη δὲ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὴν δόξαν αὐτῶν». Ἐκπεπώκασι δὲ ὡς ὀλέθρου ποτήριον τὴν ἐπισυμβᾶσαν αὐτοῖς ὀργήν, ἄτιμοί τε γεγόνασι καὶ ἀπάσης εὐκλείας ὡς ἀπωτάτω. Ἠσέθησαν γὰρ καὶ οὗτοι κατὰ τοῦ Λιβάνου. Λίβανον δὲ νοήσεις τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἀληθῶς εὐώδη, τὸ ὄρος, τὸ διαφανές, καὶ τοῖς
 20 ἀπανταχῇ γνωριμώτατον. Ἐδίωξαν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν. Τοιγάρτοι καὶ κατεπτύονται καθάπερ ὑπὸ θηρίων τῶν πεπορθηκότων αὐτούς, καὶ πολλοῖς αἵμασι γεγονότες ἔνοχοι τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν, προσέθηκαν τούτοις καὶ τὰ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
 25 ὧν ἀπαρχὴ γέγονεν ὁ μακάριος Στέφανος, τῶν ἁγίων μαρτύρων πρωτόλειον ὥσπερ τι καὶ ἀπαρχὴ δεδειγμένος.

Στίχ 18. «Τί ὠφελεῖ γλυπτὸν, ὅτι ἔγλυψαν αὐτό; Ἔπλασεν αὐτὸ χώνευμα, φαντασίαν ψευδῆ, ὅτι πέποιθεν ὁ πλάσας ἐπὶ τὸ πλάσμα αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι εἰδῶλα κωφά».

30 λα'. Ἡ μὲν οὖν θέσις τοῦ ῥητοῦ κατὰ τοῦτόν ἐστι τὸν τρόπον. «Τί γὰρ ὠφελεῖ», φησί, «τὸ γλυπτὸν ὅτι ἔγλυψαν αὐτό;». Τί δὲ ὠφελεῖ ὁ πλάσας ἐπὶ τὸ πλάσμα αὐτοῦ ὅτι πέποιθεν ἐπ' αὐτῷ; Τίς

Λίβανο, ὅπως εἶπα, ὀνομάζει ἢ τὴν Ἰουδαία ἢ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ θεωρήσει ἴσως καὶ τὸν ἴδιο τὸ ναὸ πού ἀναδίδει πολλή εὐωδία καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πολλές, σὰν κέδρα, κεφαλές ἱερέων. Ἄλλὰ μὲ ποιὸ τρόπο ἐμελλε νὰ τὸν καλύψει ἡ ἀσέβεια ἐναντίον τοῦ Λιβάνου, τὸ ἔδειξε ἀμέσως προσθέτοντας, «Θὰ σὲ τρομάξει ἡ ταλαιπωρία τῶν θηρίων». Εἶναι φανερὸ πάλι ὅτι θηρία ἀποκαλεῖ τοὺς συστρατευμένους μὲ τὸ Κύρο Πέρσες καὶ Μήδους, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἀτίθασοι καὶ εἶναι ἔτοιμοι γιὰ ὤμότητες. Ὅτι πάλι ὁ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ ἀδίκαια, ἀλλὰ ἐπιβάλλει ποινὲς ἀνάλογες μ' αὐτὰ πού ἐπραξε κανεὶς, τὸ διδάσκει προσθέτοντας: «Ἐξαιτίας τῶν αἱμάτων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀσέβειας τῆς πόλης καὶ ὅλων τῶν κατοίκων της».

Θ' ἀκούσει ὅμως καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἐφευρέτες καὶ ὀργανωτὲς τῆς μανίας ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ: «Κι ἐσύ, καρδιά, σαλέψου καὶ κλονίσου. Γιατὶ σὲ κύκλωσε τὸ ποτήρι τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυρίου καὶ σωρεύθηκε ἀτιμία πάνω στὴ δόξα τους». Γιατὶ ἦπιαν σὰν ποτήρι ὀλέθρου τὴν ὀργὴ πού ξέσπασε ἐπάνω τους, ἔχασαν τὶς τιμὲς καὶ βρέθηκαν ὅσο πιὸ μακριὰ γίνεται ἀπὸ κάθε δόξα. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ ἔδειξαν ἀσέβεια ἐναντίον τοῦ Λιβάνου. Λίβανο βέβαια θὰ ἐννοήσεις ἐδῶ τὴν Ἐκκλησία, τὴν ἀληθινὰ εὐωδιαστή, τὸ ὅρος τὸ περίλαμπρο καὶ γνωστὸ σ' ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ ἐδίωξαν τὴν Ἐκκλησία μετὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Σωτήρα. Γι' αὐτὸ καὶ κατατρόμαξαν σὰ νὰ ἦταν θηρία ἐκεῖνοι πού τοὺς κυρίευσαν, καὶ ἐνῶ ἦταν ἔνοχοι γιὰ τὰ πολλὰ αἵματα τῶν ἁγίων προφητῶν, πρόσθεσαν σ' αὐτὰ καὶ τὸ αἷμα ἐκείνων πού πίστεψαν στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τῶν ὁποίων ἀπαρχὴ ἔγινε ὁ μακάριος Στέφανος⁷⁴, πού ἀναδείχθηκε σὰν πρώτη προσφορὰ καὶ ἀπαρχὴ τῶν ἁγίων μαρτύρων.

Στίχ. 18. «Τί ὠφελεῖ τὸ ἄγαλμα πού τὸ κατασκεύασαν; Τὸ ἔπλασε αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ τὸ ἔβαλε στὸ χωνευτήρι, ἀλλ' εἶναι φαντασία ἀνυπόστατη, κι αὐτὸς πού κατασκεύασε αὐτὸ τὸ κουφὸ καὶ βουδὸ εἶδωλο, πιστεύει σ' αὐτὸ πού εἶναι ἔργο τῶν χειρῶν του».

31. Ἡ σειρὰ βέβαια τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Τί ὠφελεῖ», λέγει, «τὸ γλυπτὸ πού τὸ κατασκεύασαν;» Καὶ τί ὠφελεῖ ὁ τεχνίτης πού ἔπλασε τὸ ἔργο του καὶ στὴ συνέχεια πίστεψε σ' αὐτό; Ποιὸς λοιπὸν

δὲ δὴ πάλιν ὁ τοῦ προφήτου σκοπός, ἐροῦμεν ὡς ἔνι. Κύρου καὶ
 Μήδων κατὰ τῆς τῶν Βαβυλωνίων ἐμβεβληκότων καὶ τοῦ πολέ-
 μου λοιπὸν περιηγγελμένου, τὰ αὐτοῖς συνήθη δρῶντες οἱ μάγοι,
 τοὺς ψευδωνύμους ἐκάλουν θεοὺς εἰς ἐπικουρίαν κινδυνευούση
 5 τῆ πόλει, θυσίας τε καὶ σπονδὰς τοῖς ἀναισθήτοις προσῆγον,
 ὅλην ἐπ' αὐτοῖς τοῦ σώζεσθαι τὴν ἐλπίδα θέμενοι. Ἄλλ' ἦν ὕθλος
 καὶ φενακισμὸς ἐκεῖνα, ἀπάτη τε καὶ κενοβουλία, καὶ ἕτερον οὐ-
 δέν· ἦλω γὰρ καὶ πεπόρθηται, καὶ τοῦτο παθεῖν οὐκ οἶηθεῖσά πο-
 τε. Διαγελαῖ τοιγαροῦν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῶν πεπλημμελημένων
 10 τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀψύχοις ἐλπίδα. «Τί γὰρ ὠφελεῖ», φη-
 σί, «τὸ γλυπτόν», ἕτερον οὐδέν ὑπάρχον, ἢ φαντασία ψευδῆς οὐ-
 δέν ἔχουσα τὸ ἀληθές; θεία γὰρ ὅλως δύναμις πῶς ἂν, ἢ πόθεν εἶ-
 ναι πιστεύοιτο τοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων χειρῶν πεπλαστούργημένοις;
 Εἰκαῖον οὖν ἄρα τὸ ἐπ' αὐτοῖς πεποιθέναί, καὶ καταγέλαστον
 15 ἀληθῶς τὸ χρῆμά ἐστι παρὰ γε τοῖς ἐρῶμένον ἔχουσι νοῦν καὶ
 τὴν φρένα διεγηγερμένην. Δοκεῖ δέ τις καὶ καθ' ἕτερον τρόπον
 τὴν τῶν προκειμένων δύναμιν ἀναπτύξαι. Ἡρηκῶς γὰρ τὰς πό-
 λεις ὁ Βαβυλώνιος καὶ πάσας, ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἀναστήσας τὰς χώ-
 ρας, ἀπονένευκεν ἀσχέτως εἰς τὸ ὑψοῦ καὶ ἀχάλινον. Ἐνόσει λοι-
 20 πὸν τὴν ὑπεροψίαν, καὶ τὴν Θεοῦ δόξαν ὁ δαίμων τῆ οἰκεία πε-
 ριθεὶς κεφαλῇ, γράφει μὲν εἰκόνα χρυσοῦν, καθάπερ καὶ ὁ θεσπέ-
 σιος προφήτης γέγραφε Δανιήλ. Εἶτα προσκυνεῖν ἐκέλευεν αὐτῇ
 φυλάς τε καὶ γλώσσας, καὶ τοῖς τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχομένοις θά-
 νατος ἦν ἡ δίκη. Τί τοίνυν τὸ ἐντεῦθεν ὠφελος; εἶπέ φησιν. Ὁ
 25 γὰρ οἶηθεὶς εἶναι καὶ θεός, εἰς λῆξιν ἤδη διελήλακε λοιπὸν τοῦ
 παντὸς κακοῦ, καὶ ταῖς ἐπέκεινα λόγου περιπέπτωκε συμφοραῖς.

Στίχ 19-20. «Οὐαὶ ὁ λέγων τῷ ξύλῳ, Ἐκνηψον ἐξεγέρθητι,
 καὶ τῷ λίθῳ, Ὑψώθητι καὶ αὐτό ἐστι φαντασία· τοῦτο δέ
 ἐστὶν ἔλασμα χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου, καὶ πᾶν πνεῦμα οὐκ
 30 ἐστὶν ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Κύριος ἐν ναῶ ἀγίῳ αὐτοῦ· εὐλαθεῖ-
 σθω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ».

λβ'. Ἐπεται πάλιν, ὡς ἔφην ἀρτίως, τῶν προκειμένων ἢ δύ-

εἶναι πάλι ὁ σκοπὸς τοῦ προφήτη θά μιλήσομε γι' αὐτὸ ὅσο μποροῦμε. "Όταν ὁ Κύριος καὶ οἱ Μῆδοι εἰσέβαλαν στὴ Βαβυλώνα καὶ ἡ εἶδηση τοῦ πολέμου εἶχε κυκλοφορήσει, οἱ μάγοι ἀκολουθώντας τὶς συνήθειές τους καλοῦσαν σὲ βοήθεια τῆς πόλης πού κινδύνευε τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς καὶ πρόσφεραν θυσίες καὶ σπονδὲς στὰ ἀναίσθητα πράγματα, ἀναθέτοντας σ' αὐτὰ ὅλη τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τους. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἦταν φλυαρία καὶ ἀγυρτία, ἀπάτη καὶ κούφιος σκέψεις, καὶ τίποτε ἄλλο. Γιατὶ κυριεύθηκε καὶ καταστράφηκε καὶ ἔπαθε αὐτὸ πού δὲν εἶχε φαντασθεῖ ποτέ. Περιγελαῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὴ σκέψη ἐκείνων πού βρῖσκονταν στὴν πλάνη καὶ στήριζαν τὴν ἐλπίδα τους στὰ ἄψυχα. Γιατὶ λέγει: «Τί ὠφελεῖ τὸ γλυπτὸ» πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ψεύτικη φαντασία, χωρὶς ἴχνος ἀλήθειας; Γιατὶ πῶς, ἢ ἀπὸ ποῦ μποροῦμε νὰ πιστέψομε ὅτι ὑπάρχει γενικὰ θεία δύναμη στὰ πλαστοουργήματα τῶν ἀνθρώπων χειρῶν; Εἶναι λοιπὸν μάταιη ἡ πίστη σ' αὐτὰ καὶ ἀληθινὰ καταγέλαστο πράγμα γιὰ ὅσους ἔχουν δυνατὸ νοῦ καὶ ξύπνιο μυαλό. Μπορεῖ ὅμως κάποιος νὰ ἀναπτύξει τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ λόγων καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. "Όταν δηλαδὴ κυρίευσε ὁ Βαβυλώνιος τὶς πόλεις καὶ ἀναστάτωσε, πού λέγει ὁ λόγος, ὅλες τὶς χῶρες, πέταξε ἀκράτητος στὰ ὕψη καὶ τὴν ἀποχαλίνωση. Κυριεύθηκε τότε ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ὑπεροψίας καὶ τοποθετώντας ὁ δυστυχῆς στὸ κεφάλι του τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, κατασκεύασε χρυσοῦ εἰκόνα, ὅπως ἔγραψε καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης Δανιήλ⁷⁵. Στὴ συνέχεια ἔβγαλε διαταγὴ νὰ τὴν προσκυνοῦν φυλὲς καὶ γλῶσσες, καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἀρνοῦνταν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἡ τιμωρία ἦταν θάνατος. Πές μου λοιπὸν, λέγει, ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτὸ; Γιατὶ αὐτὸς πού φαντάσθηκε ὅτι εἶναι καὶ θεός, ἔφτασε στὸ ἀποκορύφωμα κάθε κακοῦ καὶ ἔπεσε στὶς πέρα ἀπὸ κάθε λόγο συμφορῆς.

Στίχ. 19-20. «Ἄλλοίμονο σ' αὐτὸν πού λέγει στὸ ξύλινο ἄγαλμα, Ξύπνα, σήκω ἐπάνω, καὶ στὸ πέτρινο, στάσου ψηλά, πράγμα πού εἶναι φαντασία. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἔλασμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ καμμιά πνοή. Ὁ Κύριος ὅμως κατοικεῖ στὸν ἅγιο ναὸ του. Ἄς δείξει εὐλάβεια στὸ πρόσωπό του ὅλη ἡ γῆ».

32. Ἀκολουθεῖ πάλι, ὅπως εἶπα πιὸ μπροστά, ἡ ἔννοια τῶν ἐξεταζο-

ναμὶς Ταλανίζει γὰρ εἰκότως τοὺς πεπλανημένους, οἳ, τὸν ἕνα τε καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς καταλελοιπότες Θεὸν καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐλαβείας παρεκθέοντες τὴν ὁδόν, ἴενται πρὸς ἀπώλειαν, ξύλω μὲν ἐπιφωνοῦντες, «Ἐκνηψον, ἐγέρθητι, λίθω δὲ λέγοντες» ἀβουλο-
 5 τάτως, «Ἐψώθητι». Ἔθος γὰρ τοῖς πεπλανημένοις, εἰ δήπου τις καταπτοήσειε φόβος, ἀνάπτειν βωμούς, ἀνοιγνύναι τεμένη, καὶ τοῖς ἀψύχοις εἰδώλοις ἐπιφωνεῖν, Ἐλεήσατε, σώσατε, ὑψώθητι καὶ σὺ λίθε, προασπίζων ὡς θεὸς τῶν τὰ σὰ σεβόντων κράτη, καὶ σὲ προσκυνεῖν ἡρημένων. Οὐαὶ δὴ οὖν τοῖς τοιούτοις εἰκότως,
 10 ὅτι τοῖς ἐκ χρυσίου καὶ ἀργυρίου πεπονημένοις, τοῖς οὐκ ἔχουσι πνεῦμα, προσκειμένοι τὰς τοιαύτας λέγουσι φωνάς, ἃς ἦν δήπου Θεῷ λέγειν ἄμεινον τῷ κατοικοῦντι τὸν οὐρανὸν καὶ ναὸν ἴδιον ἔχοντι τὴν ἄνω πόλιν. Ἅγιος γὰρ ἐν ἀγίοις κατοικεῖ, καὶ τοῖς σεβομένοις αὐτὸν ἐναυλίζεται.

15 Χρήσιμον οὖν τι καὶ ἀναγκαῖον ὁ προφήτης ἡμῖν ἐπιφθέγγεται, τό, «Εὐλαβεῖσθω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ». Προσκνητέον γὰρ τοῖς γε ἀληθῶς ἀρτίφροσιν ἕνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Θεόν, καὶ αὐτῷ τὸ σέβας ἀνάψει πᾶς σοφός, αὐτῷ προσοίσει καὶ τὰς ἰκετείας, παρ' αὐτοῦ ζητήσῃ τὸ σῶζεσθαι, καὶ αὐτὸν
 20 ὁμολογήσῃ Δημιουργόν, Δεσπότην τῶν ὅλων, Σωτῆρα καὶ Λυτρωτήν, πανσθενῆ, πάναγνον, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων μετασκευάζοντα φύσεις, ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο κατὰ καιρούς, καὶ ἰδίους νεύμασι τότε τὸ πᾶν διιθύνοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

25 «Προσευχὴ Ἀμβακούμ τοῦ Προφήτου μετ' ὠδῆς».

λγ'. Διαπεράνας εὖ μάλα τὸν ἐπὶ τῇ Βαβυλῶνι λόγον, καὶ ὅτι πικρὰς ἀποτιοῦσι δίκας οἱ καταδηλώσαντες μὲν τὴν ἁγίαν πόλιν, ἀποκομίσαντες δὲ τὸν Ἰσραὴλ αἰχμάλωτον διαρκέστατα προαναπεφωνηκῶς, εὐαφόρμως ἔρχεται πρὸς τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον,
 30 καὶ ὡς ἐκ λυτρώσεως τῆς γεγενημένης ἐφ' ἑνὸς ἔθνους καὶ μερικῶς, παρακομίζει τὸν λόγον εἰς τὴν κατὰ πάντων καὶ γενικωτάτην, ὑφ' ἧς σέσωσται μὲν τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ, σέσωσται δὲ

μένων ἐδῶ. Γιατὶ ταλανίζει εὐλόγα ἐκείνους ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, οἱ ὅποιοι, ἐγκαταλείποντας τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς εὐλάβειας πρὸς αὐτόν, τρέχουν πρὸς τὴν ἀπώλεια, λέγοντας τελείως ἀνόητα «στὸ ξύλινο ἄγαλμα, Ξύπνα, σήκω ἐπάνω, καὶ στήν πέτρα, Στάσου ψηλά». Γιατὶ εἶναι συνήθεια αὐτῶν ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, ἂν δοκίμασαν κάποιο φόβο ν' ἀφιερῶνουν βωμούς, ν' ἀνοίγουν τεμένη καὶ νὰ ἀπευθύνονται στὰ εἰδωλα λέγοντας, Ἐλεῆστε μας, σῶστε μας, σήκω ἐπάνω καὶ σύ, πέτρα, ὑπερασπίζοντας σὰ θεὸς ποὺ εἶσαι αὐτούς ποὺ σέβονται τῆ δύναμή σου καὶ ἐπέλεξαν νὰ σὲ προσκυνοῦν. Εὐλόγα λοιπὸν πρέπει νὰ λεχθεῖ τὸ «Ἀλλοίμονο» σ' αὐτούς, γιατί σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι καμωμένα ἀπὸ χρυσὸ καὶ ἀσήμι καὶ δὲν ἔχουν πνοή, προσερχόμενοι σ' αὐτὰ λένε αὐτὰ τὰ λόγια, τὰ ὅποια βέβαια θὰ ἦταν πιὸ ὀρθῶ νὰ τὰ λένε στὸν Θεὸ ποὺ κατοικεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ ἔχει ναὸ του τὴν οὐράνια πόλη. Γιατὶ ὁ Ἅγιος κατοικεῖ στὰ ἅγια καὶ βρῖσκεται μαζί μ' αὐτούς ποὺ τὸν σέβονται. Ὁ προφήτης λοιπὸν μᾶς λέγει κάτι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο, λέγοντας, «Ἄς δεῖξει σ' αὐτόν τὴν εὐλάβειά της ὅλη ἡ γῆ». Γιατὶ πρέπει νὰ προσκυνοῦν ὅσοι ἀληθινὰ σκέφτονται ὀρθῶ τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ, καὶ σ' αὐτόν νὰ προσφέρει τὸ σεβασμὸ του καθε συνετός, σ' αὐτόν νὰ ὑψώνει τὶς παρακλήσεις του, ἀπὸ αὐτόν νὰ ζητεῖ τὴ σωτηρία, αὐτόν νὰ ὁμολογεῖ δημιουργό, Δεσπότη τῶν ὅλων, Σωτήρα καὶ Λυρωτὴ, παντοδύναμο, πανάγιο, καὶ ποὺ μεταβάλλει τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων ὅπως ἐκεῖνος θέλει καὶ μὲ τὰ νεύματά του διευθύνει αὐτὸ τὸ σύμπαν.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 3ο

«Προσευχὴ τοῦ προφήτη Ἀββακούμ ψαλλόμενη».

33. Ἀφοῦ τελείωσε ὅπως ἔπρεπε τὸ λόγο σχετικὰ μὲ τὴ Βαβυλώνα καὶ εἶπε ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρὰ ἐκεῖνοι ποὺ καταλεηλάτησαν τὴν ἁγία πόλη, καὶ προεῖπε ἐπαρκέστατα ὅτι μετέφεραν αἰχμαλώτους τοὺς Ἰσραηλιῖτες, μεταδαίνει δικαιολογημένα στὸ μυστήριό τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τῆ λύτρωση ἑνὸς ἐπιμέρους ἔθνους μεταφέρει τὸ λόγο του στὴ λύτρωση ὅλων, τῆ γενικώτατη, κατὰ τὴν ὁποία σώθηκε βέβαια τὸ ὑπό-

οὐδὲν ἤττον ἢ σύμπασα γῆ. Κῦρος μὲν γὰρ ὁ Καμβύσου τῆς αἰ-
 χμαλωσίας ἀνῆκε τὸν Ἰσραήλ, τὴν ἀλαζόνα καὶ θεομισῆ βασιλεί-
 αν καθελών, φημί δὲ δὴ τὴν Χαλδαίων Ἐξικονισμὸς δὲ ἄρα καὶ
 ὑποτύπωσις τὸ δρωμένον ἦν τῶν διὰ Χριστοῦ κατωρθωμένων, ὅς
 5 πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα δορίληπτον ὥσπερ εὐρών καὶ ὑπὸ χεῖρα
 κάμνουσαν τὴν τυραννικὴν (βεβασίλευκε γὰρ ὥσπερ ἡμῶν διὰ
 τῆς ἁμαρτίας ὁ Σατανᾶς), ἀπέφηνε μὲν ἐλευθέρους δεσμῶν τε καὶ
 πόνων, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐκτόπου δουλείας ἀνεῖς, ἀνεκόμισεν
 ὥσπερ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ. Γεγόνα-
 10 μεν γάρ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «συμπολιῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι
 τοῦ Θεοῦ», καὶ πατρίδα λοιπὸν ἐπεγραψάμεθα τὸν οὐρανόν. Κα-
 τατεθηπῶς δὴ οὖν ὁ προφήτης τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, καὶ
 τὴν ἄφραστον τε καὶ θεοπρεπῆ τῆς μετὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ
 Μονογενοῦς οἰκονομίαν ὑπεραγάμενος, ποιεῖται τὴν προσευχὴν,
 15 ὡς ἐν ᾠδῆς τρόπῳ, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ διὰ φωνῆς τοῦ
 Δαβίδ· «Ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν
 ἡμέραν τὸν ἔπαιμόν σου».

Στίχ. 2. «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην,
 Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην».

20 λδ'. Νοοῖτο δ' ἂν ὁ λόγος καὶ πρὸς αὐτόν, εἶπερ ἔλοιτό τις, γε-
 γονῶς τὸν τῶν ὅλων Πατέρα καὶ Θεόν, ὡς ἀποκαλύπτοντα τὸν
 Υἱόν, ἀκοήν τε τὴν περὶ αὐτοῦ διατρανοῦντα διὰ τοῦ Πνεύματος·
 ἢ καὶ πρὸς αὐτόν εἰκότως τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον. Καὶ εἰ
 μὲν τις λέγοι πρὸς τὸν Πατέρα γενέσθαι τυχόν, τοιόνδε τι συνή-
 25 σομεν Ὡ τῶν ὅλων Δέσποτα, φησί, τὴν δοθεῖσαν ἀποκάλυψιν,
 ἤγουν ἀκοήν, τὴν περὶ τοῦ σοῦ γεννήματος κατατέθηπά τοι· φρι-
 κτὰ γάρ ἐστι καὶ πέρα λόγου τὰ διηγήματα καὶ τῆς οἰκονομίας ὁ
 τρόπος παντός ἂν εἶη λοιπὸν ἐπέκεινα νοῦ, εἰ δὲ δὴ λεπτὸν ἐνιείς
 τῆς καρδίας τὸν ὀφθαλμὸν τὴν τῶν σῶν ἔργων καταθρήσαιμι δύ-
 30 ναμιν, ἔκστασις ἔσται τὸ χρεῖμα, καὶ ἕτερον οὐδέν· Βλέποντος δὲ
 τοῦ λόγου πρὸς τὸν Υἱόν, οὐδὲν ἤττον προσβαλοῦμεν κατὰ τοι-
 ὄνδε τινὰ τρόπον Ὡ Κύριε καὶ κατάρχων τῶν ὅλων, κἂν εἰ καὶ

λειμμα τοῦ Ἰσραήλ, σώθηκε ὁμως καὶ ὁλόκληρη ἡ γῆ. Γιατὶ ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση, ἐλευθέρωσε τὸν Ἰσραήλ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καταλύοντας τὴν ἀλαζονικὴ καὶ θεομίσητη βασιλεία, ἐννοῶ τὴ βασιλεία τῶν Χαλδαίων. " Ἀρα λοιπὸν αὐτὸ ποῦ ἔγινε ἦταν προεικόνιση καὶ προτύπωση ἐκείνων ποῦ κατόρθωσε ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος, βρίσκοντας ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα αἰχμάλωτη κατὰ κάποιον τρόπο καὶ βασανιζόμενη κάτω ἀπὸ ἐξουσία τυραννικὴ (γιατὶ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας μας εἶχε καταστῆ κατὰ κάποιον τρόπο τύραννος βασιλιάς μας ὁ Σατατᾶς), μᾶς ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὰ βᾶσανα, καὶ ἀπαλλάσσουντὰς μας ἀπὸ τὴν ἄνομη δουλεία, μᾶς ἐπανέφερε κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἁγία πόλη, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, «γίναμε συμπολίτες τῶν ἀγγέλων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ»⁷⁶ καὶ ἔχομε ἐπιγράψει πατρίδα μας τὸν οὐρανό. " Ἐκπληκτος λοιπὸν ὁ προφήτης γιὰ τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου καὶ θαυμάζοντας τὴν ἀνέκφραστη καὶ θεοπρεπῆ οἰκονομία τῆς ἔνσαρκης ἐπιδημίας τοῦ Μονογενοῦς προσεύχεται μὲ τὸν τρόπο τῆς ὠδῆς, σύμφωνα ὅπωςδῆποτε μὲ ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ Δαβίδ· «Ἡ γλῶσσα μου θὰ μελετήσῃ τὴ δικαιοσύνη σου, ὅλη τὴν ἡμέρα θὰ σὲ ὑμνῶ»⁷⁷.

Στίχ. 1-2. «Κύριε, ἄκουσα ἐκεῖνο ποῦ εἶπες καὶ φοβήθηκα, ἔφερα στὸ νοῦ μου τὰ ἔργα σου καὶ ἔμεινα κατάπληκτος».

34. Ὁ λόγος μπορεῖ νὰ νοηθεῖ, ἂν θέλει κανεὶς, ὅτι ἀπευθύνεται καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Πατέρα τῶν ὅλων καὶ Θεό, γιατί ἀποκαλύπτει τὸν Υἱό καὶ διατρανώνει τὸ ἄκουσμα γι' αὐτὸν μέσω τοῦ Πνεύματος, ἢ καὶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Λόγο ποῦ ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ ἂν βέβαια πεῖ κάποιος ὅτι ἔγινε πρὸς τὸν Πατέρα, θὰ νοήσουμε κάτι τέτοιο· "Ὡ Δέσποτα τῶν ὅλων, λέγει, τὴν ἀποκάλυψη ποῦ μᾶς ἔκανες, ἦτοι τὴν ἀκοή, γιὰ τὸ τέκνο σου μοῦ προξένησε θαυμασμό· γιατί εἶναι φρικτὰ καὶ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο τὰ διηγήματα καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας ξεπερνᾶ κάθε νοῦ. Κι ἂν παρατηρήσω μὲ ὄξυ τὸ μάτι τῆς καρδιᾶς τὸ νόημα τῶν ἔργων σου, ὅλο αὐτὸ τὸ θέαμα προκαλεῖ ἔκσταση καὶ τίποτα ἄλλο. " Ἀν ὁμως τὰ λόγια αὐτὰ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Υἱό θὰ τὰ προσεγγίσουμε μὲ τὸν ἴδιο ἐξίσου τρόπο· "Ὡ Κύριε καὶ κυβερνήτη τῶν ὅλων, κι ἂν ἀκόμα ἔγινες σάρκα⁷⁸,

78. Ἰω. 1, 14.

γένονας σάρξ, τὴν περὶ σοῦ δεξάμενος ἀκοήν, ἤγουν ἄκουσμά τε καὶ ἀποκάλυψιν, εἰς δέος ἐμπέπτωκα. Καταπέπληγμαί δέ, καὶ σφόδρα εἰκότως, τὴν τοῦ πράγματος ὑπερβολήν. Μανθάνω γάρ, ὅτι ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν ὄτιοῦν ὑπάρχων τῷ γεγεν-

5 νηκότι, σαυτὸν μὲν καθήσεις εἰς ἐκούσιον κένωσιν, γενήσῃ δὲ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐκ γυναικός, καὶ τὴν τῆς δουλείας ἀνατήση μορφὴν, καὶ Θεὸν μεθ' ἡμῶν ἐπιγράψῃ τὸν σεαυτοῦ Πατέρα, ὑπήκοος δὲ γενήσῃ, καὶ «μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ».

«Εἰσακήκοα» τοίνυν «τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, κατενό-

10 ησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην». Εὐηγγελίσω γάρ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἐκήρουξας αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, ἰάσω τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, ἐπέστρεψας τὸ πλανώμενον, κατέδησας τὸ συντετριμμένον, φῶς γέγονας τοῖς ἐν σκότει, θύρα καὶ ὁδὸς εἰς ζωὴν καὶ ἁγιασμόν, γέγονας εἰρήνη, συνείρων διὰ τῆς πίστεως εἰς ἓνα

15 λαὸν τοὺς τε ἐκ περιτομῆς, καὶ μέντοι τοὺς ἐξ ἔθνῶν, γέγονας «λίθος ἀκρογωνιαῖος, ἐκλεκτός, ἔντιμος»· κατεκτήσω τὴν οἰκουμένην τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ἠλευθέρωσας ἁμαρτιῶν τοὺς ἐξ ἀσθενείας ἐαλωκότας, ἐξείλου χειρὸς διαβολικῆς, τῇ τῆς υἰοθεσίας χάριτι κατελαμπρύνθη τὸ δοῦλον, οὐρανοῦ πολίτης ὁ ἐκ γῆς γέγονεν

20 ἄνθρωπος· ἀξιάκουστον δὲ πρὸς τούτοις κἀκεῖνο, οἶμαί που· ὁ γάρ πάντα ζωογονῶν, ὑπομεμένηκας μεθ' ἡμῶν τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον. Πλὴν γέγονας «πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν», καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτόλειον ἀνθρωπότητος ἀνακομισθείσης εἰς ἀφθαρσίαν. Ἀνεβίως γάρ ὡς Θεός, τὸ σκληρὸν καὶ δυσ-

25 ἀντητον πατήσας θηρίον, τουτέστι τὸν θάνατον, παρέλυσας τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἐκείνης τὴν δύναμιν. Πέπανται δὲ ἐν σοί τε καὶ διὰ σοῦ τό, «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», καθ' ἡμῶν εἰρημένον.

Στίχ 2. «Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ».

λε'. Κατὰ διαφόρους τρόπους ἠρμηνεύεται τοῦτό τισι. Καὶ ὁ

30 μὲν ἔφη, δύο κεκλησθαι ζῶα τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱόν, ὧν καὶ ἐν

79. Φιλ. 2, 6-9. 80. Γαλ. 4, 4. 81. Φιλ. 2, 7. 82. Φιλ. 2, 8. 83. Ἑσ. 60, 1-2. Λουκᾶ 4, 18-19. 84. Ψαλμ. 146, 3. 85. Ἑσ. 9, 2. Λουκᾶ 1, 79. 86. Ἰω. 10, 7, 9. 14, 6. 87. Ἑφ. 2, 14, 18. 88. Ἑσ. 28, 16. Ματθ. 21, 42. 89. Α' Ἰω. 3, 8. 90. Ἑφ. 1, 5. Κολ. 1, 12.

δεχόμενος τὴν ἀκοή, ἦτοι τὸ ἄκουσμα καὶ τὴν ἀποκάλυψη γιὰ σένα, κυριεύθηκα ἀπὸ δέος, ἔνοιωσα κατάπληξη, καὶ πολὺ εὐλογα, γιὰ τὸ υπερβολικὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. Γιατὶ βλέπω ὅτι, ἐνῶ εἶσαι ἴσος στὴ μορφὴ καὶ σὲ ὅλα μὲ αὐτὸν ποὺ σὲ γέννησε, θὰ κατεδάσεις τὸν ἑαυτὸ σου σὲ ἔκουσια κένωση⁷⁹, θὰ γεννηθεῖς ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς ἀπὸ γυναίκα⁸⁰, θὰ ὑπομείνεις τὴ μορφὴ τοῦ δούλου⁸¹, θὰ ὀνομάσεις μαζί με μᾶς Θεὸ τὸν Πατέρα σου, θὰ δείξεις ὑπακοὴ μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου ἐπάνω στὸ σταυρό»⁸².

«Ἐκείνη ἡ ἀκουσὰ» λοιπὸν «τὸ ἄκουσμά σου καὶ φοβήθηκα, ἔφερα στὸ νοῦ μου τὰ ἔργα σου καὶ ἔμεινα κατάπληκτος». Γιατὶ εὐαγγελίσθηκες στοὺς τυφλοὺς τὴν ἀνάβλεψη, κήρυξες στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἀφεσὴ τους⁸³, θεράπευσες ἐκείνους ποὺ εἶχε συντριβεῖ ἡ καρδιά τους⁸⁴, ἐπέστρεψες ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πλανηθεῖ, ἐπανασυνέδεσες τὸ συντριμμένο, ἔγινες φῶς γιὰ ἐκείνους ποὺ κάθονταν στὸ σκοτάδι⁸⁵, καὶ θύρα καὶ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ καὶ τὸν ἁγιασμό⁸⁶, ἔγινες εἰρήνη, συναρμολογώντας μετὰ τὴν πίστη σὲ ἓνα λαὸ ἐκείνους ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν περιτομὴ καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη⁸⁷, ἔγινες θεμελιόπετρα ἐκλεκτὴ καὶ πολύτιμη»⁸⁸, κατὰκτησες τὴν οἰκουμένη γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες ἐκείνους ποὺ εἶχαν συλληφθεῖ ἀπὸ ἀδυναμία, τοὺς ἄρπαξες ἀπὸ τὸ διαβολικὸ χέρι⁸⁹, καταφωτίσθηκαν οἱ δούλοι μετὰ τὴ χάρι τῆς υἱοθεσίας⁹⁰ καὶ ἔγινε πολίτης τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἀπὸ τῆ γῆ πλασμένος ἄνθρωπος⁹¹. Ἀξιάκουστο ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι νομίζω καὶ ἐκεῖνο. Ἐσὺ δηλαδὴ ποὺ δίνεις ζωὴ σὲ ὅλα, ὑπόμεινες μαζί μας τὸ θάνατο τῆς σάρκα. Πλὴν ὅμως ἔγινες «πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς»⁹² καὶ ἀπαρχὴ ἐκείνων ποὺ εἶχαν κοιμηθεῖ, καὶ πρώτη προσφορὰ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ἀποκατάσταση στὴν ἀφθαρσία. Γιατὶ ἐπανῆλθες στὴ ζωὴ ὡς Θεός, ἀφοῦ καταπάτησες τὸ σκληρὸ καὶ δύσκολο πολεμοῦμενο θηρίο, δηλαδὴ τὸ θάνατο, καὶ παρέλυσες τὴ δύναμη τῆς παλαιᾶς ἐκείνης κατάρτας⁹³, καὶ σταμάτησε σὲ σένα καὶ χάρι σὲ σένα ἔπαυσε νὰ ἰσχύει αὐτὸ ποὺ εἶχε εἰπωθεῖ γιὰ μᾶς: «Εἶσαι χῶμα καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»⁹⁴.

Στίχ. 2. «Ἀνάμεσα σὲ δύο ζῶα θὰ γίνεις γνωστός».

35. Τὸ χωρίο αὐτὸ ἐρμηνεύεται κατὰ διάφορους τρόπους ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς. Ὁ ἓνας εἶπε, ὅτι δύο ζῶα ἔχουν ὀνομασθεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ

91. Α΄ Κορ. 15, 47-49.

92. Κολ. 1, 18.

93. Γαλ. 3, 13.

94. Γέν. 3, 19.

μέσω γινώσκεισθαι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ἀμαθὲς δέ, οἶμαι, τὸ
 τῆδε νοεῖν, καὶ πολὺ τὸ εὐηθες ἔχον. Τίς γὰρ ὁ φάναι τολμῶν, ὅτι
 ζωὸν ἐστὶν ἢ ζωὴ, τουτέστιν ὁ Υἱός, ἤτοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ζωὴ
 γὰρ μᾶλλον τὸ ζωοποιοῦν, ζωὸν δὲ δὴ τὸ τῆς παρ' ἑτέρου μετέχον
 5 ζωῆς. Ἄτοπον δὲ καὶ ἑτέρως μέσον ὥσπερ ἀμφοῖν νοεῖσθαι τὸν
 Πατέρα, ὅς γε καὶ πρῶτος ὀνομάζεται κατὰ γε τὴν σύνταξιν τῆς
 ὁμολογίας τῆς ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Καὶ οὐ δήπου
 φαμέν, ὡς προτεταγμένος κατὰ τὴν κλήσιν τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Πνεύματος. προῦφέστηκεν αὐτῶν λῆρος γὰρ τοῦτο καὶ ψευδοέ-
 10 πεια· διακεῖμεθα δὲ μᾶλλον καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι καὶ συναΐδιον
 ἔχει τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον, καὶ ἦν, ὃ ἐστὶν, οὐ δίχα τοῦ
 ἰδίου Πνεύματος, ἀλλ' ἅμα τε Θεὸς νοεῖται ὁ Πατήρ, καὶ συνεισ-
 βέβηκεν εὐθύς ἢ ὑπαρξίς τοῦ δι' ὃν ἐστὶ Πατήρ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ
 θεῖον αὐτοῦ καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ πηγὴ τις ὥσπερ ἐστὶ
 15 τοῦ ἰδίου γεννήματος, οἰκονομικῶς προωνόμασται. Ὅπως οὖν
 ἔσται μέσος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Ἀλλ' ἐρουῖσιν
 ἴσως. κατὰ γε τὸ εἶκός, ὡς ἐν τόπῳ χρῆναι νοεῖσθαι τὸ μέσον. Ἀλ-
 λά καὶ τοῦτο ἄτοπον. Οὐ γὰρ ἐν τόπῳ τὸ Θεῖον, ὅτι μήτε ἐν ποσῶ,
 μήτε μὴν κατὰ σῶμά ἐστιν.

20 Ἔτεροι δὲ αὖ δύο ζῶα εἰρήκασι, τὴν τε νέαν καὶ τὴν παλαι-
 ἄν διαθήκην, ὧν ἐν μέσῳ γινώσκεται ὁ Χριστός. Ἐν δὲ τοῖς τοι-
 οῦτοις θεωρήμασιν οἶμον ἴτω τις ἦν ἂν θούλοιο καθ' ἑαυτόν·
 ἡμεῖς δὲ ἅπαξ τὸν λόγον εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον περιτρέ-
 ποντες, νομικὴν ποιησόμεθα τὴν τῶν νοημάτων ἀφήγησιν. Γέ-
 25 γονε τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς
 πίστεως· ἐδόκει γὰρ ὧδε φρονεῖν τε καὶ λέγειν καὶ τῷ θεσπεσίῳ
 Παύλῳ· ἀπηλλάγμεθα γὰρ δι' αὐτοῦ παντός αἰτιάματος, ἰλεώ τε
 καὶ εὐάντητον ἐσχήκαμεν τὸν Πατέρα. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ
 σοφὸς Ἰωάννης· «Τεκνία, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτάνη-
 30 τε. Καὶ εἰάν τις δὲ ἁμάρτη, παρὰ κλητὸν ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα,
 Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρ-
 τιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου
 τοῦ κόσμου».

Υἱός, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ μέσω τῶν ὁποίων γνωρίζεται ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Ἀποτελεῖ ὅμως, νομίζω, ἀμάθεια μὰ τέτοια κατανόηση καὶ περιέχει μεγάλη ἀνοησία. Γιατὶ ποιὸς τολμᾷ νὰ πεῖ ὅτι εἶναι ζῶο ἢ ζωή, δηλαδή ὁ Υἱὸς ἢ τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Γιατὶ εἶναι ζωὴ μᾶλλον αὐτὸ πού ζωοποιεῖ, ἐνῶ ζῶο εἶναι αὐτὸ πού μετέχει τῆς ζωῆς ἀπὸ κάποιον ἄλλο. Εἶναι ὅμως ἄτοπο καὶ διαφορετικὰ νὰ νοεῖται ὁ Πατέρας σὰν ἐνδιάμεσος δύο, αὐτὸς πού καὶ πρῶτος ὀνομάζεται στὴ σύνταξη τῆς ὁμολογίας τῆς ἀγίας καὶ ὁμοούσιας Τριάδας καὶ ὁπωσδήποτε δὲν λέμε, ἐπειδὴ προτάσσεται κατὰ τὴν ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι προσηρῆξε αὐτῶν. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι φλυαρία καὶ ψευδολογία· ἀντίθεται ἔχομε τὴ γνώμη καὶ πιστεύομε ὅτι καὶ συναιώνιο ἔχει τὸν Λόγο πού προήλθε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἦταν αὐτὸ πού εἶναι, ὄχι δίχως τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀπὸ τὴ στιγμή πού νοήθηκε ὁ Θεὸς Πατέρας συνέβη μαζί ἢ ὑπαρξὴ ἐκείνου ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου εἶναι Πατέρας, καθὼς καὶ αὐτὸ τὸ θεῖο καὶ ἅγιο Πνεῦμα του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πηγὴ τοῦ δικοῦ του γεννήματος, ἔχει ὀνομασθεῖ πρῶτος κατ' οἰκονομία. Πῶς λοιπὸν θὰ εἶναι μέσος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω. Ἄλλ' ἴσως ποῦν, κατὰ εὐλόγο λόγο, πρέπει τὸ μέσον νὰ νοηθεῖ σὲ σχέση πρὸς τὸν τόπο. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἄτοπο. Γιατὶ τὸ Θεῖο δὲν βρίσκεται σὲ τόπο, οὔτε σὲ ποσότητα, οὔτε βέβαια σὲ σῶμα.

Ἄλλοι πάλι εἶπαν ὅτι δύο ζῶα εἶναι ἡ Νέα καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες γνωρίζεται ὁ Χριστός. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς θεωρίες ἅς βαδίσει κανεὶς ὅποιο δρόμο θέλει. Ἐμεῖς ὅμως στρέφοντας τὸ λόγο στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἐκθέσομε τὴν ἀφήγηση τῶν νοημάτων σύμφωνα μὲ τὸν (Μωσαϊκὸ) νόμο. Ἐγινε λοιπὸν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξιλαστήριο θῦμα μέσω τῆς πίστεως· γιατί ἔτσι φαίνεται ὅτι φρονεῖ καὶ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος⁹⁵. Γιατὶ ἀπαλλαχθήκαμε μέσω αὐτοῦ ἀπὸ κάθε κατηγορία καὶ βρήκαμε εὐσπλαγχο καὶ προσιτὸ τὸν Πατέρα. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγοντας: «Παιδιά μου, σᾶς τὰ γράφω αὐτὰ γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνομε. Κι ἂν ὅμως ἁμαρτήσῃ κάποιος, ἔχομε δίκαιο Παράκλητο πρὸς τὸν Πατέρα τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐξιλασμός μας γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὶς δικές μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλου τοῦ κόσμου»⁹⁶.

Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν τύποι τῶν ἐσομένων κατὰ ἀλήθειαν τὰ πάλαι δι' αἰνιγμάτων ἀνατυπούμενα, φέρε τι λέγωμεν τὸν ἐν τῇ ἁγία σκη- νῇ γεγονότα παρὰ τοῦ Πατρὸς ἱλαστήριον δεικνύοντες τὸν Υἱόν. Προστέταχε τοίνυν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς κιβωτὸν γενέσθαι καὶ λυχνί- 5 αν, καὶ μέντοι καὶ τράπεζαν ἐν τῇ ἁγία σκηνῇ· εἶτα πρὸς τούτοις ἱλαστήριον ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας καὶ θύσσου κεκλωσμένης καὶ κοκκίνου διανενησμένου, καὶ τοῦτο ἐπὶ τεσσάρων αἰρόμενον στύ- λων ἐπεκρέματο τῇ ἁγία κιβωτῷ· εἶτα δύο Χερουδίμ εἰς δέξιόν τε καὶ εὐώνυμον ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα περιειστήκει τὸ ἱλαστήριον, 10 τὰ πρόσωπα πρὸς αὐτὸ συντείνοντα. Αἶνιγμα δὲ ἦν τὸ χρῆμα πάλιν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. Γέγονε μὲν γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος, καίτοι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων ὑπάρχων, ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ Πα- τρὸς πεφηνῶς κατὰ φύσιν. Ἄλλ' εἰ καὶ γέγονε σὰρξ καὶ τέθειται παρὰ τοῦ Πατρὸς ἱλαστήριον, οὐκ ἀποδέβληκεν ὅπερ ἦν, τουτέστι 15 τὸ εἶναι Θεός, ἀλλ' ἔστι καὶ οὕτως ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δόξῃ τῇ θεοπρο- πεῖ, καὶ πάλιν αὐτὸν περιεστᾶσιν αἱ ἄνω δυνάμεις, τὰς αὐταῖς συν- τεταγμένας ἀποπεραίνουσαι λειτουργίας. Ταύτητοι τὰ Χερουδίμ περιεστᾶσι τὸ ἱλαστήριον, καὶ πρὸς αὐτὸ βλέπουσι διὰ παντός. Ἐ- θος γὰρ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν, ἁγίαις οὐσαῖς καὶ πανάγνοις, αἰεὶ κα- 20 τασκέπτεσθαι τὰ Θεοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν βλέπειν, καὶ εἰς τὰ αὐτῶ δο- κοῦντα καὶ φίλα τετράφθαι διὰ παντός. Γνωσθήσῃ δὴ οὖν, ὧ Δέσποτα, φησί, τίς ἔσῃ, καθ' ἡμᾶς γεγονώς· ὅτι γὰρ ἱλαστήριον, ὡς ἐκ παραδείγματος τοῦ ἐν τῇ ἁγία σκηνῇ, γνωσθήσῃ σαφῶς. Ἐστη- κας γὰρ ἐν μέσῳ δύο ζώων, τουτέστι τῶν Χερουδίμ, καὶ ὄνομά σοι, 25 τὸ ἱλαστήριον. Καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος ὡς γὰρ αὐτός φησιν ὁ Χρι- στός· «Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ».

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη, ἐπιγνωσθήσῃ,
ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ».

30 λς. Προκεχρησμάδηκε μὲν ὁ νόμος τὸ Χριστοῦ μυστήριον· καὶ μὴν καὶ ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν προανεκεκράγει χορός· συμβάλλον- τες δὲ χρησίμως τοῖς πάλαι περὶ αὐτοῦ γεγραμμένοις τὰ ἐν καιρῷ

Ἐπειδὴ ὁμως ἦταν τύποι αὐτῶν πού θὰ γίνονταν στ' ἀλήθεια ὅσα παλαιὰ προτυπώνονταν μὲ αἰνίγματα, ἔμπρὸς ἄς ποῦμε κάτι ἀπὸ ὅσα ἔγιναν μέσα στὴν ἅγια σκηνή, δείχνοντας ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινε ἔξιλαστήριο ἀπὸ τὸν Πατέρα. Πρόσταξε λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων νὰ κατασκευασθεῖ στὴν ἅγια σκηνή κιβωτὸς καὶ λυχνία καὶ βέβαια καὶ τράπεζα. Κι ἔπειτα ἔκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἱλαστήριο ἀπὸ χρυσὸ καὶ πορφύρα καὶ βύσσο κλωσμένη καὶ γνεσμένη κόκκινου χρώματος, καὶ αὐτὸ στηριζόμενο πάνω σὲ τέσσερες στύλους κρεμόταν πάνω ἀπὸ τὴν ἅγια κιβωτό. Ἐπειτα δύο χερουβίμ, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καμωμένα ἀπὸ χρυσὸ στέκοναν δίπλα στὸ ἱλαστήριο, ἔχοντας τὰ πρόσωπα στραμμένα πρὸς αὐτό⁹⁷. Τὸ πρᾶγμα ἦταν πάλι αἰνίγμα μυστηρίου σχετικὰ μὲ τὸν Χριστο. Γιατὶ ἔγινε ὁ Λόγος ἄνθρωπος⁹⁸, μολονότι ἦταν Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων, γιατί προῆλθε κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἀλλά, μολονότι ἔγινε σάρκα καὶ τέθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔξιλαστήριο, δὲν ἔχασε αὐτὸ πού ἦταν, δηλαδή τὸ νὰ εἶναι Θεός, ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἔχει τὴν ἐξουσία καὶ τὴ θεοπρεπῆ δόξα, καὶ πάλι τὸν παραστέκουν οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἐκτελώντας τὶς ὀρισμένες γι' αὐτὲς λειτουργίες. Γι' αὐτὸ τὰ Χερουβίμ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο καὶ βλέπουν πρὸς αὐτὸ παντοτινὰ. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὡς ἅγιες καὶ πάναγνες πού εἶναι, νὰ σκέπτονται πάντοτε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεό, νὰ βλέπουν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ εἶναι στραμμένες γι' ἅπαντα σὲ αὐτὰ πού τὸν εὐαρεστοῦν καὶ ἀγαπᾶ. Θὰ γνωρίσομε λοιπὸν, λέγει, Κύριε, ποιὸς θὰ εἶσαι, ὅταν γίνεις ἄνθρωπος. Γιατὶ θὰ μάθομε μὲ σαφήνεια ὅτι εἶσαι ἱλαστήριο κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου πού βρισκόταν στὴν ἅγια σκηνή. Καθόσον στέκεσαι ἀνάμεσα σὲ δύο ζῶα, δηλαδή τὰ Χερουβίμ, καὶ τὸ ὄνομά σου εἶναι ἱλαστήριο. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός· γιατί ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, «Δὲν ἔστειλε ὁ Πατέρας τὸν Υἱὸ στὸν κόσμον γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος μέσω αὐτοῦ»⁹⁹.

Στίχ. 2. «Ὅταν θὰ πλησιάζουν τὰ ἔτη θὰ γίνεις γνωστὸς καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ θὰ φανερωθεῖς».

36. Ὁ νόμος προφήτευσε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνακήρυξε ἀπὸ πρὶν καὶ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, συγκρίνοντας ὁμως οἱ διδάσκαλοι τῶν ἱερῶν χρησίμως μὲ ὅσα ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτὸν

τῆς ἐπιδημίας συμβεβηκότα τε καὶ κατωρθωμένα, βεβαιότερους ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπ' αὐτῷ πίστιν προκαθιστᾶσιν οἱ μυσταγωγοὶ ποικίλως, καὶ αὐτοὺς δὲ πλειστάκις εὐρήσομεν τὸν οἴκειον ἐντεῦθεν ἐμπεδοῦντας νοῦν· ὁποῖον ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ διὰ φωνῆς εὐαγγελιστῶν.

5 Ἐκδέβληκε μὲν γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας τὰ πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψε τῶν κολλυβιστῶν, «Καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντα ἐξέβαλε, λέγων «Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου». Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; «Ἐμνήσθησαν», φησὶν, «οἱ μα-

10 θηταὶ αὐτοῦ, ὅτι ἦν γεγραμμένον· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταιί με». Οἰηθέντι δέ ποτε τῷ Ἰωσήφ τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ διεφθάρθαι παρθένον, ἐθέλοντί τε λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν, «Ὁφθη», φησὶν, «ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ λέγων Ἰωσήφ υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ

15 γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου. Τέξεται δὲ Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ». Εἶτα λόγιον ἱερὸν παρεκόμιζε πρὸς πληροφορίαν· ἔφη γὰρ πάλιν ὡδί· «Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει

20 καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».

Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐμμανουήλ ἐκ τῶν τοῖς προφήταις προεπηγγελμένων τὴν ἐφ' ἑαυτῷ κρατύνοντα πίστιν, ἀξιούντά τε δι' αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἐπιγινώσκεισθαι, καὶ τοῖς ἤδη προειρημένοις τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων συμφέροντας ἔκβα-

25 σιν, ἐνδοιάζειν οὐδαμῶς ὡς αὐτὸς εἶη λοιπόν, ὁ διὰ νόμου καὶ προφητῶν προκεκηρυγμένος. Ἦκον μὲν γὰρ πρὸς αὐτόν τινες τῶν Ἰωάννου μαθητῶν, φιλοπευστοῦντες καὶ λέγοντες· «Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς ἀπέστειλεν ἡμᾶς λέγων· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;»· ὁ δὲ, καίτοι λέγειν ἔξόν, Ἐγὼ καὶ οὐχ ἕτερος, ἐπὶ

30 τὴν ἀρχαίαν αὐτοὺς ἀναπείθει προάγγελσιν ἀναφοιτῆσαι λέγων· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ

στό παρελθόν αυτά που έχουν συμβεί και κατορθωθεί τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας του, μᾶς κάνουν με πολλοὺς τρόπους πιὸ δυνατοὺς στὴν πίστη μας πρὸς αὐτόν, καὶ συχνὰ θὰ βροῦμε καὶ τοὺς ἴδιους ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐδραιώνουν καὶ τὴ δική τους σκέψη. Τέτοιο εἶναι ἐκεῖνο πὸν λέγεται μετὰ τὸ στόμα τῶν εὐαγγελιστῶν. Γιατὶ ἔδωξε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ τὸ ἱερὸ ἐκείνους ποὺ πουλοῦσαν τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια καὶ ἀναποδογύρισε τοὺς πάγκους τῶν μικροπωλητῶν, «Καὶ κἀνοντας ἓνα μαστίγιό ἀπὸ σχοινιά τοὺς ἔβγαλε ὅλους ἔξω λέγοντας· Μὴν κἀνετε τὸ ναὸ τοῦ Πατέρα μου οἶκο ἐμπορίου». Καὶ τί προέκυψε ἀπὸ αὐτό; «Θυμήθηκα», λέγει, «οἱ μαθητὲς τοῦ ὅτι εἶχε γραφεῖ· ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου μετὰ κατέφαγε»¹. Καὶ ὅταν κάποτε ὁ Ἰωσήφ ὑπέθεσε ὅτι ἡ Παρθένος ποὺ εἶχε μνηστευθεῖ εἶχε διαφθαρεῖ καὶ ἤθελε νὰ τὴ διώξει κρυφά, «Τοῦ παρουσιάσθηκα», λέγει, «ἄγγελος Κυρίου στὸ ὄνειρό του καὶ τοῦ εἶπε· Ἰωσήφ, υἱὸ τοῦ Δαβὶδ, μὴ φοβηθεῖς νὰ πάρεις μαζί σου τὴν Μαριὰμ, τὴ γυναῖκα σου· γιατί τὸ παιδί ποὺ συνέλαβε προέρχεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦ· αὐτὸς θὰ σώσει τὸν λαὸ του ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας του»². Καὶ στὴ συνέχεια παρέθεσε πρὸς ἐπιβεβαίωση ἓνα ἱερὸ λόγο· γιατί εἶπε πάλι τὰ ἑξῆς· «Ὅλο αὐτὸ ἔγινε γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ὁ λόγος τοῦ προφήτη Ἡσαΐα ποὺ λέγει· Νὰ, ἡ Παρθένος θὰ συλλάβει καὶ θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τοῦ δώσουν τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλ»³.

Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ νὰ ἐνισχύει τὴν πίστη σ' αὐτόν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προανήγγειλαν οἱ προφῆτες, καὶ ν' ἀξιώνει νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, καὶ παραβάλλοντας τὴν ἐκδασίωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων μετὰ ὅσα ἤδη ἔχουν προαγγελθεῖ νὰ μὴν διστάζομε καθόλου πιά ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχουν προκηρύξει οἱ προφῆτες καὶ ὁ νόμος. Γιατὶ πῆγαν κάποιοι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη ζητώντας νὰ πληροφορηθοῦν καὶ τοῦ εἶπαν· «Μᾶς ἔστειλε ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς νὰ ρωτήσομε ἂν εἶσαι ἐσὺ ὁ ἐρχόμενος, ἢ περιμένομε κάποιον ἄλλον»⁴, καὶ ἐκεῖνος, ἐνῶ μπορούσε νὰ πεῖ, «Ἐγὼ καὶ κανεὶς ἄλλος», τοὺς πείθει νὰ μεταφέρουν τὸ νοῦ τους στὴν παλαιὰ προαγγελία λέγοντας· «Νὰ πᾶτε καὶ νὰ πεῖτε στὸν Ἰωάννη αὐτὰ ποὺ ἀκοῦτε καὶ βλέπετε. Τυφλοὶ ξαναβλέπουν, κουτσοὶ περπατοῦν, λεπροὶ

3. Ματθ. 1, 22-23.

4. Λουκᾶ 7, 20.

κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί». Ἀτρεκέες οὖν ὅτι, καθά φησιν ὁ προφήτης, ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς τοὺς πάλαι προωρισμένους ὡς ἐν 5 θελήσει τε καὶ βουλῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀνεδείχθη Χριστός. Ἐν ἐσχάτοις γὰρ τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐπεγνώσθη τε καὶ ὠμολόγηται, καθά περ ἀμέλει καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ὁ Ναθαναὴλ ἀνακεκράγει λέγων· «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ». «Ἐπεγνώσθη» δὴ οὖν «ἐν τῷ ἐγγίξειν 10 τὰ ἔτη», τουτέστιν, ὡς ἐν τῷ καιρῷ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας, ἐπεγνώσθη τε παρὰ τε ἀγίων καὶ ἀπάσης ἤδη λοιπὸν τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ἐγνώκαμεν γὰρ τὸν ἐν μέσῳ δύο ζώων, ἰλαστήριον ὡς ἐν αἰνίγμασι νομικοῖς προανατυπούμενον, τουτέστι Χριστόν.

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ ταραχθῆναι τὴν ψυχὴν μου ἐν ὀργῇ
ἐλέους μνησθήσῃ».

15

λζ'. Προσκέκρουκεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τῷ Δημιουργῷ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, ὃς ὀλίγου παντελῶς ἠξίωσε λόγου τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν. Τοιγάρτοι καὶ τεταράγμεθα καὶ διολώλαμεν, ἀρᾶ καὶ δίκη περιπεσόντες οἱ δειλαιοὶ, καὶ θανάτῳ κεκρατήμεθα 20 παροργισθέντος Θεοῦ· ἤκουε γὰρ ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ, ὡς ρίζα τοῦ γένους· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Πλὴν οὐ μέχρι παντὸς περιεῖδεν ἡμᾶς ὁ Δημιουργός, ἀλλὰ κατηλέησεν ὡς Θεός. Εἰ γὰρ καὶ «Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἀλλὰ «πάλιν ἀφεῖλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προ- 25 σώπου· τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφεῖλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς». Κατήργηται γὰρ ἐν Χριστῷ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀνηρημένης τῆς ἁμαρτίας, ἐφ' ἧ καὶ ὠνειδίσαμεθα· «Κύριος γὰρ ἐμνήσθη ἡμῶν, καὶ ἠλέησεν ἡμᾶς», καθά καὶ ὁ θεσπέσιος ἀναμέλπει Δαβίδ. Ἄνεκόμισε γὰρ ἡμᾶς εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν, καίτοι τεταραγμέ- 30 νους, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀπόγε τῆς θείας ὀργῆς, ὡς καὶ ἐν ἐκλείψει γενέσθαι τοῦ Πνεύματος, τουτέστιν ἐν ἀποθέσει τε καὶ ἀποβολῇ τῆς ψυχῆς πράττεται γὰρ οὕτως ἐν ἡμῖν ὁ θάνατος.

καθαρίζονται, κουφοί ἀκοῦνε, νεκροὶ ἀνασταίνονται, φτωχοὶ δέχονται τὸ χαρούμενο μήνυμα, καὶ εἶναι μακάριος ὅποιος δὲν σκανδαλισθεῖ μ' ἐμένα»⁵. Εἶναι ἀλήθεια λοιπόν, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, ὅτι «Ὅταν θὰ πλησιάσουν τὰ ἔτη θὰ γίνεις γνωστός», καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς παρουσιάσθηκε τὸν καιρὸ τὸν προορισμένο ἀπὸ παλιὰ μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ στοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα φάνηκε σ' ἐμᾶς, ἔγινε γνωστός καὶ ὁ κόσμος τὸν ἀποδέχθηκε, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶχε φωνάξει ὁ Ναθαναὴλ καὶ εἶπε: «Διδάσκαλε, ἐσὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι ὁ βασιλιὰς τοῦ Ἰσραήλ»⁶. «Ἐγινε» λοιπόν «γνωστός ὅταν πλησίαζαν τὰ ἔτη», δηλαδή κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας, καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους καὶ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον τῆς ὑψηλίου. Γιατὶ γνωρίσαμε ἐκεῖνον ποῦ προτυπονόταν μὲ αἰνίγματα τοῦ νόμου ὡς τὸ ἱλαστήριο ἀνάμεσα στὰ δύο ζῶα, δηλαδή τὸν Χριστό.

Στίχ. 2. «Ὅταν ταραχθεῖ ἡ ψυχὴ μου κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ὀργῆς σου θυμήσου τὴν εὐσπλαχνία».

37. Προσέκρουσε ἡ ἀνθρώπινη φύση στὸν Δημιουργὸ ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε καθόλου ὑπόψη τὴν ἐντολὴ ποῦ τοῦ δόθηκε. Γι' αὐτὸ καὶ ταραχθήκαμε καὶ καταστραφήκαμε, πέφτοντας στὴν κατάρρα καὶ τὴν τιμωρία οἱ δυστυχεῖς, καὶ αἰχμαλωτισθήκαμε ἀπὸ τὸ θάνατο, ἐπειδὴ ὀργίσθηκε ὁ Θεός. Γιατὶ ὁ προπάτοράς μας Ἀδὰμ ὡς ρίζα τοῦ γένους ἄκουσε τό, «Εἶσαι γῆ καὶ στὴ γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»⁷. Πλὴν ὁμως δὲν ἀδιαφόρησε γιὰ μᾶς ὁ Δημιουργὸς μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ μᾶς εὐσπλαχνίσθηκε ὡς Θεός. Γιατί, ἂν καὶ «μᾶς κατάρπει ὁ θάνατος ὑπερισχύνοντας», σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, ἀλλὰ «πάλι ὁ Θεὸς ἀφαίρεσε κάθε δάκρυ ἀπὸ τὰ μάτια μας ἐξάλειψε ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ τὴν ντροπὴ τοῦ λαοῦ του»⁸. Γιατὶ καταργήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἡ δύναμη τοῦ θανάτου, μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς ἁμαρτίας, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ εἶχαμε δεχθεῖ ὄνειδισμοὺς. Γιατί, ὅπως ψάλλει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, «ὁ Κύριος μᾶς θυμήθηκε καὶ μᾶς χάρισε τὸ ἔλεός του»⁹. Γιατὶ μᾶς ἐπανέφερε πάλι στὴν ἀφθαρσία καὶ τὴ ζωὴ, ἂν καὶ εἶχαμε ταραχθεῖ, ὅπως εἶπα λίγο πιὸ πρὶν, ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, ὥστε καὶ νὰ ἐκλείψει ἀπὸ μέσα μας τὸ πνεῦμα, ν' ἀποθέσομε δηλαδή καὶ νὰ χάσομε τὴν ψυχὴ μας· γιατί ἔτσι συμβαίνει σ' ἐμᾶς ὁ θάνατος.

Ὅτι δὲ καταδεδικάσαμεθα μὲν τῷ θανάτῳ προσκεκρουκότες
 Θεῶ, σεσώσαμεθα δὲ πάλιν ἠληθμένοι, πιστώσεται λέγων ὁ μακά-
 ριος Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Δημιουργόν· «Ἀποστρέψαντος
 δὲ σοῦ τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν
 5 ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται,
 καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Πεπονθότες μὲν
 γὰρ τὴν ἀποστροφὴν διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράδασιν, ὑπεστρέψα-
 μεν εἰς τὸν χοῦν ἐξ οὐπερ καὶ γεγόναμεν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἐν
 Χριστῷ καὶ διὰ Χριστοῦ τὸ θεῖον πεπλουτήκαμεν Πνεῦμα, τῆς
 10 αὐτοῦ φύσεως γεγονότες μέτοχοι, κατὰ τὰς γραφάς, ἀνεστοιχει-
 ῶμεθα πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ κεκαινουργήμεθα καὶ σεσώσαμεθα.
 Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὃ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεῖος γέγραφε Παῦ-
 λος, ὅτι πάντα τὰ «ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, καὶ τὰ ἀρχαῖα πα-
 ρῆλθε, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ». Οὐκοῦν τεταράγμεθα μὲν
 15 ἐξ ἀρχῆς, τὰ ἐκ τῆς θείας ἀνατλάντες ὀργῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐγγιζόν-
 των τῶν ἐτῶν ἐπεγνώσθη Χριστός, ἀνεδείχθη δὲ κατὰ τοὺς πά-
 λαι προωρισμένους καιρούς, ἐμνήσθη λοιπὸν ἐλέους. Δεδικαιώ-
 μεθα γὰρ «οὐκ ἐξ ἔργων νόμου», κατὰ τὰς γραφάς, ἀλλ' οὐδὲ
 «ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ
 20 πολὺ αὐτοῦ ἔλεος».

Στίχ. 3. «Ὁ Θεὸς ἐκ Θαμὰν ἤξει, καὶ ὁ ἅγιος
 ἐξ ὄρους Φαράν κατασκίου δασέος».

λη'. Διπτὴν ἔχει θεωρίαν τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, καὶ δὴ ἐροῦ-
 μεν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὡς ἔνι· ἐρμηνεύεται γὰρ Θαμὰν ὁ νότος· ἔστι δὲ
 25 νοτιωτάτη λίαν ἢ ἔρημος Φαράν, οὗ καὶ ὁ Χωρήβ ὄρος εἶναι λέγε-
 ται, ἐνθα παρέστησεν ὁ Μωυσῆς τῷ Θεῷ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῶν πρα-
 κτέων τοὺς ὀριστὰς ὀρίζοντι νόμους. Οὐκοῦν μίαν μὲν τοῖς προκει-
 μένοις ἐφαρμόζοντες ἔννοιαν, ἐκεῖνό φαμεν «ἤξει», φησὶν, «ὁ Θε-
 ὸς ἐκ Θαμὰν, ἐξ ὄρους Φαράν», ἧτοι Χωρήβ, τουτέστιν ὁ πάλαι
 30 κατὰ τὴν νοτιωτάτην ἔρημον ἐν τῷ ὄρει Χωρήβ ὄφθεις τοῖς πατρά-
 σιν ἐν εἴδει πυρός, αὐτὸς ὁ πάλαι λαλήσας τὸν νόμον, ἤξει καὶ μετὰ
 σαρκὸς ὄφθῆσεται καθ' ἡμᾶς, ἐν τάξει προφήτου καὶ μεσίτου· κα-

“Ότι ὅμως εἶχαμε καταδικασθεῖ στοὺς θάνατο προσκρούοντας στὸν Θεό, σωθήκαμε ὅμως πάλι μὲ τὸ ἔλεός του, θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων· «Ἐὰν ὅμως ἀποτρέψεις τὸ πρόσωπό σου θὰ ταραχτοῦν καὶ θὰ ἐπιστρέψουν στὸ χῶμα ἀπὸ τὸ ὅποιο ἔγιναν. Θὰ τοὺς στείλεις τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ κτισθοῦν καὶ θ’ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»¹⁰. “Όταν δηλαδὴ δεχθήκαμε τὴν ἀποστροφή του ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, ἐπιστρέψαμε στὸ χῶμα, ἀπὸ τὸ ὅποιο καὶ εἶχαμε πλασθεῖ¹¹. Ἐπειδὴ ὅμως πάλι μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ ἐλάβαμε τὸν πλοῦτο τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γίναμε μέτοχοι τῆς φύσης του, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές¹², ἀναστοιχειοθήκαμε στὴν ἀρχικὴ μας κατάσταση, γίναμε καινούργια φύση καὶ σωθήκαμε. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ μᾶς ἔχει γράψει ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι ὅλα ὅσα ἀνήκουν στὸν Χριστὸ εἶναι καινούργια κτίση· τὰ παλαιὰ πέρασαν, νὰ ὅλα ἔγιναν καινούργια»¹³. Ταραχθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπομένοντας τὶς συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς. Ἐπειδὴ ὅμως καθὼς πλησίαζαν τὰ χρόνια ἔγινε γνωστὸς ὁ Χριστός, φανερώθηκε ὅμως κατὰ τοὺς προορισμένους ἀπὸ παλαιὰ καιροὺς, θυμήθηκε τότε τὸ ἔλεος. Γιατὶ δικαιωθήκαμε, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου»¹⁴, οὔτε καὶ «ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ποὺ πράξαμε ἐμεῖς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ»¹⁵.

Στίχ. 3. «Θὰ ρθεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς Θαϊμάν καὶ ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸ ὄρος Φαράν, τὸ βαθύσκιο καὶ πυκνοφυτεμένο δάσος».

38. Τὸ νόημα τοῦ χωρίου αὐτοῦ ἔχει διπλῆ ἐρμηνεία· θὰ ποῦμε λοιπὸν τὰ σχετικὰ μ’ αὐτὸ ὅσο μπορούμε. Θαϊμάν ἐρμηνευόμενον σημαίνει νότος. Καὶ πράγματι εἶναι πέρα πολλὰ νότια ἢ ἔρημος Φαράν, στὴν ὁποία λέγεται ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ ὄρος Χωρήβ, ὅπου ὁ Μωυσῆς παρουσιάσθηκε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅταν ὄριζε γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες τοὺς καθοριστικοὺς νόμους τῶν πρακτέων¹⁶. Ἐφαρμόζοντας λοιπὸν τὴ μίαν ἐρμηνείαν λέμε τοῦτο· «Θὰ ρθεῖ», λέγει, «ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς Θαϊμάν, ἀπὸ τὸ ὄρος Φαράν», ἤτοι τὸ Χωρήβ, δηλαδὴ ὁ Θεὸς ποὺ στὸ παρελθὸν παρουσιάσθηκε στοὺς πατέρες τοὺς μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς ἐκεῖ στὴ νοτιώτατη ἔρημο στὸ ὄρος Χωρήβ, αὐτὸς ποὺ παλαιὰ ὑπαγόρευσε τὸ νόμο, θὰ ρθεῖ καὶ θὰ παρουσιασθεῖ μὲ τὴ δική μας σάρκα, ὡς προφήτης καὶ μεσί-

13. Β΄ Κορ. 5, 17.

14. Ρωμ. 3, 20.

15. Τίτ. 3, 5.

16. Ἐξ. 24, 1 ἔ.

θάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς, πρὸς ὃν εἴρηται παρὰ Θεοῦ, «Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σέ, καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ». Εἰ δὲ δὴ βούλοίτο τις
5 τοῖς γεγραμμένοις προσβαλεῖν καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ἔστι καὶ οὕτως. Θαμῖαν, ὡς ἔφην, τὴν νοτιωτάτην ἔρημον ἀπεκάλουν. Φασὶ τοιγαροῦν ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα νοτιωτάτοις τῆς Ἰουδαίας μέρεσι κείσθαι τὴν Βηθλεέμ, ἐν ἣ ὁ Χριστὸς γεγέννηται· εἴρηται γὰρ πού πρὸς αὐτὴν διὰ φωνῆς προφήτου· «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐ-
10 φραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ».

Οὐκοῦν ὁ Θεὸς ἐκ Θαμῖαν ἤξει, τουτέστιν, ἐκ Βηθλεέμ τῆς πρὸς νότον. Ὁ γὰρ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸς ὁ Μονογενὴς τοῦ Πατρὸς Λόγος καθ' ἡμᾶς γεγονώς, γεγέννηται διὰ γυναικὸς ἐν
15 τῇ Βηθλεέμ. Ἐπειδὴ δὲ ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ, τοῖς τῶν ὄρεων περιφανεστέροις ἔσθ' ὅτε τὴν τῶν Ἰουδαίων παρεικάζειν Συναγωγὴν, διὰ τοι τὸ πλείστοις τε ὅσοις καὶ εὐκλεεστάτοις ἀνδράσιν ὁρᾶσθαι κατάκομον, ταύτητοι καὶ νῦν τῷ ὄρει Φαράν ἐξομοιοῖ, λέγων, ὡς «ἐξ ὄρους ἤξει κατασκίου δασέος»· κατάσκιον δὲ καὶ
20 δασὺ τὸ ὄρος φησὶ διὰ τοὺς πατέρας ἐξ ὧν γενεαλογεῖται Χριστός. Ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι σαφῶς τοῦ μὲν μακαρίου Λουκᾶ τὸν τῆς γενεαλογίας ἐκλογισμὸν ἀναφέροντος ἐξ Ἰωσήφ ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, Ματθαίου γε μὴν ἐκ Δαβὶδ τε καὶ Ἀβραὰμ κατακομίζοντος πάλιν στοιχηδόν, ὡς ἔφην, ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ. Ὅρος οὖν δασὺ καὶ
25 κατάσκιον ἢ Συναγωγὴ, πολλοὺς ἐνεγκοῦσα κατὰ καιρὸν τοὺς ἐξ ὧν ἀνέφυ Χριστός. Ὅτι γὰρ ἐστὶν ἐξ Ἰουδαίων, πῶς ἐστὶν ἀμφιβάλλειν; γεγέννηται γὰρ ἐξ αἵματος Ἀβραὰμ καὶ Δαβὶδ, κατὰ γὰρ τὴν σάρκα φημί, καὶ αὐτὸς δὲ πού φησὶ περὶ ἑαυτοῦ· «Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν».

30   Στίχ. 3. «Ἐκάλυψεν οὐρανούς ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ,
καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ».

λθ. Γέγονε μὲν γὰρ ἰλαστήριον διὰ πίστεως τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ

της, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, πρὸς τὸν ὁποῖο λέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεό· «Θὰ ἀναδείξω προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους, ὅμοια μὲ ἐσένα, καὶ θὰ βάλω τοὺς λόγους μου στὸ στόμα του, καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς πεῖ ὅλα ὅσα θὰ τοῦ δώσω»¹⁷. Ἐν ὅμως θελήσει κάποιος νὰ προσεγγίσει τὰ παραπάνω καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, μπορεῖ καὶ ἔτσι· Θαιμάν, ὅπως εἶπα, ὀνόμαζαν τὴ νοτιώτατη ἔρημο. Λένε λοιπὸν ὅτι τὰ νοτιώτατα μέρη τῆς Ἰουδαίας βρίσκεται ἡ Βηθλεέμ, στὴν ὁποία γεννήθηκε ὁ Χριστός· γιατί ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτὴν μὲ τὴ φωνὴ προφήτη· «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, εἶσαι μικρὴ μεταξὺ τῶν πόλεων τοῦ Ἰούδα, μὴ ἀριθμώντας οὔτε χίλιους κατοίκους· ἀπὸ σένα θὰ προέλθει ἡγούμενος, ὁ ὁποῖος θὰ ποιμάνει τὸν λαὸ μου τὸν Ἰσραήλ»¹⁸.

«Ὁ Θεὸς» λοιπὸν «θά ρθεῖ ἀπὸ τὴ Θαιμάν», δηλαδή ἀπὸ τὴ Βηθλεέμ πού βρίσκεται πρὸς τὸ νότο. Γιατὶ ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεός, ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ἐγίνε ἀνθρώπος ὅπως ἐμεῖς, γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα στὴ Βηθλεέμ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεία Γραφὴ συνηθίζει νὰ παρομοιάζει τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων μὲ τὰ πιὸ φημισμένα βουνά, γιὰ τὸν λόγο ὅτι εἶναι γεμάτη ἀπὸ πλείστους ὅσους λαμπροὺς ἀνδρες, γι' αὐτὸ καὶ τώρα τὴν ἐξομοιώνει μὲ τὸ ὄρος Φαράν, λέγοντας, «θά ρθεῖ ἀπὸ ὄρος κατάσκιο καὶ πυκνοφυτευμένο». Κατάσκιο βέβαια καὶ πυκνὸ ὀνομάζει τὸ ὄρος ἐξαιτίας τῶν πατέρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγεται κατὰ σάρκα ὁ Χριστός. Μποροῦμε λοιπὸν ν' ἀκούσομε μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸν μακάριο Λουκᾶ τὸν κατάλογο τῆς γενεαλογίας πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ στὸν Ἀδάμ¹⁹, καὶ ἀπὸ τὸν Ματθαῖο πού κατεβαίνει μὲ τὴ σειρά πάλι ἀπὸ τὸ Δαβὶδ καὶ τὸν Ἀβραάμ, ὅπως εἶπα, στὸν Ἰωσήφ²⁰. Ὁρος λοιπὸν πυκνὸ καὶ κατάσκιο εἶναι ἡ Συναγωγὴ πού ἔδωσε πολλοὺς ἀνδρες κατὰ καιροὺς, αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους γεννήθηκε ὁ Χριστός. «Ὅτι βέβαια προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πῶς μποροῦμε νὰ ἀμφιδάλλομε; γιατί γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Δαβὶδ, ἐννοῶ βέβαια ὡς πρὸς τὴ σάρκα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Γιατὶ ἡ σωτηρία προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»²¹.

Στίχ. 3. «Ἡ ἀρετὴ του σκέπσε τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τοὺς ὕμνους πρὸς αὐτόν».

39. Ἐγίνε λοιπὸν τὸ ἐξιλαστήριον²² μὲ τὴν πίστη γιὰ τοὺς ἀνθρώ-

20. Ματθ. 1, 1-16.

21. Ἰω. 4, 22.

22. Α' Ἰω. 2, 2.

Μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅτε πέφηνε καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν δούλου μορφῇ, τουτέστιν ἄνθρωπος. Ἔδοξε δέ πως ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας καὶ αὐτῶν μειονεκτεῖσθαι τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ τῆς ἐκείνων εὐκλείας ἶναί κατόπιν, ἀλλ' ἦν ἀνωτάτω πάλιν ὡς Θεός. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ σοφώτατος Παῦλος «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον». Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν «ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», ταύτητοι, καθὰ γέγραφε πάλιν ὁ αὐτός, «ὁ Θεός αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός». Ἀληθεύσει δὴ οὖν ὁ προφήτης λέγων· «Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ». Οἱ μὲν γὰρ τὴν ἁγίαν οἰκοῦντες πόλιν καὶ ταῖς ἄνω μοναῖς ἐνδιαιτώμενοι, «Πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν», ὁ δὲ τοῖς τῆς θεότητος ἐνίδρυσται θώκοις· καὶ οὐδενὶ μὲν ἐκείνων εἴρηται παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, «Υἱός μου εἶ σύ», τὸν δὲ καὶ Υἱὸν ὁμολογεῖ καὶ ἀγαπητὸν ὀνομάζει, καὶ συνέδρον ἔχει συννυμνούμενόν τε καὶ συμπροσκυνούμενον. Ἔφη γὰρ πάλιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ».

Οὐκοῦν κἂν εἰ γέγονεν ἰλαστήριον κατηγμένος εἰς ἀνθρωπότητα δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδὲν ἡττόν ἐστι Θεός, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν, ὄρατὴν δὴ λέγω καὶ ἀόρατον. Καλύπτει γὰρ οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ. «Ἔσται δὲ πλήρης καὶ ἡ γῆ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ». Τοῦτο καὶ αὐτὰ διακέκραγεν ἐναργῶς τὰ ἅγια Σεραφίμ, τὸν θεῖον αὐτοῦ περιεστῶτα θρόνον καὶ ταῖς εὐφημίαις ὡς Κύριον Σαβαώθ καὶ τῶν ὄλων Θεὸν εὖ μάλα καταγεραίροντα· πλήρη γὰρ ἔφασκον τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ. Εἰ δὲ δὴ θούλοιτό τις ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι μεγάλη καὶ ὑπερτελής ἡ ἀρετὴ

πους ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅταν παρουσιάσθηκε στὴ γῆ ὁμοιος μὲ μᾶς καὶ μὲ μορφὴ δούλου²³, δηλαδή ἄνθρωπος, καὶ νομίσθηκε ὅτι ἔξαιτίας αὐτοῦ ἦταν κατώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους²⁴ καὶ ὅτι ἦταν πίσω ἀπὸ ἐκείνους ὡς πρὸς τὴ δόξα, ἀλλ' ὅμως ἦταν πιὸ πάνω ὡς Θεός. Καὶ θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγοντας: «Τὸν Ἰησοῦ πού μειώθηκε πολὺ λίγο ἔναντι τῶν ἀγγέλων ἔξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου, τὸν βλέπομε στεφανωμένο μὲ δόξα καὶ τιμὴ»²⁵. Ἐπειδὴ ὅμως «ἔδειξε ὑπακοὴ μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ», γι' αὐτό, ὅπως ἔγραψε ὁ ἴδιος πάλι, «ὁ Θεὸς τὸν ὑπερῶωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε σὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ νὰ γονατίσει κάθε ὑπαρξὴ ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια καὶ ὑποχθόνια, καὶ κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»²⁶. Θὰ βγεῖ ἀληθινὸς λοιπὸν ὁ προφήτης λέγοντας, «ἡ ἀρετὴ του σκέπασε τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τοὺς ὕμνους πρὸς αὐτόν». Οἱ ἄγγελοι λοιπὸν πού κατοικοῦν στὴν οὐράνια πόλη καὶ ζοῦν στὶς ἄνω κατοικίες «ὅλοι εἶναι λειτουργικὰ πνεύματα πού στέλνονται πρὸς διακονία αὐτῶν πού μέλλουν νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία»²⁷, ἐνῶ Αὐτὸς εἶναι ἐγκατεστημένος στοὺς θρόνους τῆς θεότητος. Ἐπίσης σὲ κανέναν ἀπὸ ἐκείνους δὲν ἔχει πεῖ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, «Εἶσαι υἱός μου», ἐνῶ αὐτόν καὶ Υἱὸ τὸν ὁμολογεῖ, καὶ ἀγαπητὸ τὸν ὀνομάζει²⁸, καὶ τὸν ἔχει συνέδρου, πού μαζί του καὶ ὑμνεῖται καὶ προσκυνεῖται. Γιατὶ εἶπε πάλι ὁ θεσπέσιος Παῦλος γι' αὐτόν: «Ὅταν εἰσάγει πάλι τὸν πρωτότοκό του στὴν οἰκουμένη λέγει: Καὶ ἄς τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»²⁹.

Ἄρα λοιπὸν ἔστω κι ἂν ἔγινε ἱλαστήριο λαμβάνοντας τὴν ἀνθρώπινη φύση ἔξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας, δὲν εἶναι καθόλου λιγότερο Θεὸς καὶ πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση, ἐννοῶ ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ. «Γιατὶ καλύπτει οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ του, καὶ θὰ γεμίσει καὶ ἡ γῆ ἀπὸ τὸν ὕμνο πρὸς αὐτόν». Αὐτὸ κραυγάζουν μὲ σαφήνεια καὶ τὰ ἴδια τὰ ἅγια Σεραφεῖμ παριστάμενα γύρω ἀπὸ τὸν θεῖο του θρόνο καὶ δοξάζοντάς τον μὲ τοὺς ὕμνους τους ὡς Κύριο Σαβαώθ καὶ Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ ἔλεγαν ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὴ δόξα του. Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ πεῖ τὸ ἄλλο, ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ ὑπερτέλεια ἡ ἀρετὴ

27. Ἐβρ. 1, 14.

28. Ματθ. 17, 3.

29. Ἐβρ. 1, 6. Ψαλμ. 96, 7.

τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ αὐτοὺς καλύψαι τοὺς οὐρανοὺς, εἰ ἐν μεγέθει νοοῖτο τῷ μετροητῷ, πιθανὸν εἰσδέξεται νοῦν· ἔφη γάρ που καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν», τὸ τῆς χρηστότητος ἐπηρομένον 5 καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ὑπεροχὴν ὡς ἐν ποσότητι τῇ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ τόπους σημαίνων.

Στίχ. 4. «Καὶ φέγγος αὐτοῦ ὡς φῶς ἔσται».

μ'. Ὅτι φωτιῶν ἀφίκηται τοὺς ἐν σκότει τὸ διὰ πίστεως ἰλαστήριον, τουτέστι Χριστός, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων 10 προφητῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκε, «Χώρα Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα», ὁ δέ· «Φωτίξου, φωτίξου, Ἱερουσαλήμ, ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκε», μεμαρτύρηκε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Πα- 15 τῆρ οὕτω λέγων· «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριον μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται». Δικαιοσύνη γὰρ καὶ σωτήριον ὁ Χριστός, «ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις», κατὰ τὰς γραφάς. Οὐκοῦν οἰάπερ ἐν 20 σκότει βαδίζουσι λαμπὰς ἡμῖν ἀνεδείχθη ὁ Χριστός, διὰ παιδεύσεως εὐαγγελικῆς τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀπαλλάττων ἀχλύος, ἣν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐνιείς ὁ πάντων ἐχθρός, καταθρεῖν οὐκ ἠφίει τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, οὔτε μὴν τὴν τῆς εὐσεβείας καὶ ζωῆς κατασκέπτεσθαι τρίβον. Τὸ τοίνυν φέγγος, ὅπερ ἡμῖν 25 ἔδειξεν ὁ Χριστός, ὡς φῶς ἔσται, τουτέστιν οὐκ ἀμυδρόν, οὐδὲ οἶον ἀσθενές, καθάπερ ἀμέλει τὸ διὰ Μωυσέως (ἐν αἰνίγμασι γὰρ καὶ σκιαῖς ὁ νόμος), ἀλλ' ὡς φῶς καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς ἀχλύος, καὶ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσδυόμενον, καὶ τὴν νοητὴν ἡμῖν ἐναστράπτων αὐγὴν, καὶ τὴν τῆς ἀκιβδήλου γνώσεως ἐνοικίζον ἀκτῖνα.

30

Στίχ. 4. «Κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ».

μα'. Τὸ κέρας αἰεὶ λαμβάνεται παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς

του Χριστού, ὥστε νὰ σκεπάσει καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς, ἂν τὴν ἐννοήσομε μὲ τὸ μετροῦμενο μέγεθος, ἢ σκέψη αὐτὴ θὰ θεωρηθεῖ πιθανή. Γιατὶ εἶπε κάποιος ὁ μακάριος Δαβίδ· «Κύριε, τὸ ἔλεός σου καλύπτει τὸν οὐρανὸ καὶ ἡ ἀλήθειά σου φτάνει μέχρι τὶς νεφέλες»³⁰, δηλώνοντας τὴν πᾶνω ἀπὸ κάθε ὕψος χρηστότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀλήθειας ὡς πρὸς τὴ σωματικὴ καὶ τοπικὴ ποσότητα.

Στίχ. 4. «Καὶ ἡ λάμψη του θὰ εἶναι σὰν τὸ φῶς».

40. Ὅτι ἔχει ἔρθει γιὰ νὰ φωτίσει αὐτοὺς ποὺ βρίσκονταν στὸ σκοτάδι αὐτὸς ποὺ εἶναι τὸ ἱλαστήριο μέσω τῆς πίστεως, δηλαδή ὁ Χριστός, μπορεῖ νὰ γίνε φανερό καὶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν ἁγίων προφητῶν. Γιατὶ ὁ ἕνας ἔλεγε, «Χώρα τοῦ Ζαβουλὸν καὶ γῆ τοῦ Νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ, ὅσοι κατοικοῦν τὴν παραλία, τὴ Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ποὺ ζοῦσε μέσα στὸ σκοτάδι εἶδε φῶς μεγάλο»³¹, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἄλλοῦ λέγει· «Φωτίσου, Ἱερουσαλήμ· γιατί ἦρθε τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἀνέτειλε σ' ἐσένα»³². Τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγοντας· «Δὲν θὰ σιωπήσω γιὰ χάρη τῆς Σιών καὶ δὲν θὰ ἠσυχάσω γιὰ χάρη τῆς Ἱερουσαλήμ, μέχρι ποὺ νὰ φανεῖ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ ἡ σωτηρία μου νὰ ἀνάψει σὰν λαμπάδα»³³. Δικαιοσύνη βέβαια καὶ σωτηρία του εἶναι ὁ Χριστός, «Ὁ ὁποῖος», σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «ἔγινε γιὰ μᾶς σοφία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωση»³⁴. Σὰ νὰ βαδίζαμε λοιπὸν μέσα στὸ σκοτάδι, ἔλαμψε σ' ἐμᾶς σὰν λαμπάδα ὁ Χριστός, ἀπαλλάσσοντάς μας μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐκείνη ὁμίχλη, τὴν ὁποία ρίχνοντάς την στὴ διάνοιά μας ὁ ἐχθρὸς ὄλων, δὲν ἄφηνε νὰ δοῦμε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, οὔτε νὰ σκεπτόμασε τὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ φωταύγεια λοιπὸν ποὺ μᾶς ἔδειξε ὁ Χριστός θὰ εἶναι σὰν τὸ φῶς, δηλαδή ὄχι θαμπό, οὔτε ἀδύνατο, ὅπως βέβαια ἦταν τὸ φῶς τὸ δοσμένο μέσω τοῦ Μωυσῆ (γιατὶ ὁ νόμος δόθηκε μὲ αἰνίγματα καὶ σκιές), ἀλλὰ σὰν φῶς καθαρὸ καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴ θαμπάδα, ποὺ εἰσέρχεται στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, καὶ ἀστραποβολώντας μέσα μας τὴν πνευματικὴ αὐγὴ, ἐγκαθιστᾷ τὴ λάμψη τῆς γνήσιας γνώσης.

Στίχ. 4. «Κρατεῖ σὰ χέρια του κέρατα».

41. Τὸ κέρατο χρησιμοποιεῖται πάντοτε ἀπὸ τὶς θεόπνευστες Γρα-

ἢ εἰς βασιλείαν καὶ δύναμιν, ἤγουν εἰς ὑπεροψίαν. Καὶ τοῦτο διδάσκει ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων «Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι, Μὴ παρανομεῖτε, καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, Μὴ ὑψοῦτε κέρας μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν, καὶ μὴ λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν». «Υ-
5 πέρσογκα γὰρ ματαιότητος ῥήματα φθεγγόμενοί» τινες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀδικίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ λαλοῦσι, τῶν περὶ αὐτοῦ δογμάτων παρασημαίνοντες τὴν ὀρθότητα, ἢ καὶ καθ' ἕτερον ὀντι-
νοῦν περιωβρίζοντες τρόπον. Δυνάμεως δὲ σημαντικὸν τὸ κέρας, ὅταν λέγηται περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀναδειξάντος ἡμῖν τὸν
10 Υἱόν «ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν»· καὶ πάλιν «Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ». Ἐν εὐκλείᾳ δὲ πάντα τὰ ἐν δυνάμει Χριστοῦ παραδόξως κατωρθωμένα. Ἀφίκται δὴ οὖν ὁ Μονογενὴς ἐν εἴδει μὲν τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ ὅσον ἦκεν εἰς σάρκα καὶ ἀνθρωπότητα, τῆς ἐν ἡμῖν ἀσθενείας ὑπομένων τὴν δόκησιν· πλὴν ἐν χερσὶν ὡς Θεὸς
15 ἔχων πάντα τὰ κέρατα, τουτέστι πάσας τὰς βασιλείας, κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν. Τὸ δὲ «ἐν χερσὶν» ὅταν λέγωμεν, τὸ ἐν ἐξουσίᾳ λέγομεν. Καὶ γοῦν πρὸς Θεὸν δεδιδάγμεθα λέγειν ἐν προσευχαῖς, «Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κληροῖ μου». Ὅτι δὲ ὑπενήνεκται τῷ Χριστῷ πᾶσα δύναμις διαβολικῆ, καὶ τὰ καλούμε-
20 να κέρατα, τουτέστιν αἱ κατὰ πόλεις τε καὶ χώρας τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων τυραννίδες (διεμερίσαντο γὰρ τὴν σύμπασαν γῆν), πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Τὰ μὲν γὰρ ἐπ' ἐξουσία τῶν ἀνθρώπων ἐξήλαυ-
νε, τὰ δὲ προσήεσαν καὶ παρεκάλουν αὐτόν, «ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν». Γέγραπται γὰρ οὕτως παρὰ τοῖς
25 ἁγίοις Εὐαγγελισταῖς

Ὅτι δὲ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος καὶ αὐτὸν ἀπεσόβησε τὸν τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἐπιστάτην, τουτέστι τὸν Σατανᾶν, ἀκο-
νιτὶ καταθρήσομεν, αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται ἔξω.
30 Κἀγὼ εἰάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Οὐκοῦν κἂν εἰ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὖν ἐν χερσὶ, τουτέστιν ἐν ἐξουσίᾳ, τὰς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἔχει τυραννίδας, ἥτοι βα-

35. Ψαλμ. 74, 5-6.

36. Ψαλμ. 143, 8.

37. Λουκᾶ 1, 69.

38. Ψαλμ. 111, 9.

39. Φιλ. 2, 7.

40. Ψαλμ. 30, 16.

41. Λουκᾶ 8, 31.

42. Ἰω. 12, 31-32.

φές ως σύμβολο ἢ βασιλείας καὶ δύναμης, ἢ ὑπεροψίας· καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας· «Εἶπα σ' αὐτοὺς ποὺ παρανομοῦν, Μὴν παρανομεῖτε, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, Μὴν ὑψώνετε ἀλαζονικὰ τὴ δύναμή σας, μὴν ὑψώνετε μὲ ἔπαρση τὴ δύναμή σας καὶ μὴν ἐκτοξεύετε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἀδικία»³⁵. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ἐκστομίζοντας κάποιοι ὑπέρογκα λόγια μεταιότητος»³⁶, ἐκτοξεύουν ἀδικία κατὰ τοῦ Θεοῦ, παραχαράσσοντας τὴν ὀρθότητα τῆς διδασκαλίας σχετικὰ μ' αὐτόν, ἢ περιυβρίζοντάς τον μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλον τρόπο. Τὸ «κέρας» σημαίνει δύναμη ὅταν λέγεται γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ποὺ μᾶς ἀνέδειξε τέτοιον τὸν Υἱό· γιατί λέγει· «Ἐψωσε δύναμη σωτηρίας γιὰ μᾶς»³⁷. Καὶ πάλι· «Ἡ δύναμή του θὰ ὑψωθεῖ μὲ δόξα»³⁸. Γιατί ὅλα εἶναι ἐνδοξα ὅσα θαυμαστὰ κατορθώθηκαν ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Ἦρθε λοιπὸν ὁ Μονογενὴς μὲ τὴ δική μας μορφή³⁹ καὶ ὑπομένοντας, ἕξαιτίας τῆς σάρκας καὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσης του, νὰ τοῦ προσάπτεται ἡ δική μας ἀδυναμία, ἀλλὰ ὡς Θεὸς ἔχοντας στὰ χέρια του ὅλα τὰ κέρατα, δηλαδή ὅλες τὶς βασιλεῖες, ἐναντίον ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων. Καὶ ὅταν λέμε, «στὰ χέρια του» ἐννοοῦμε «στὴν ἐξουσία του». Καὶ πράγματι ἔχομε διδαχθεῖ νὰ λέμε στὶς προσευχές μας πρὸς τὸν Θεό· «Στὰ χέρια σου εἶναι οἱ κληροὶ μου»⁴⁰. Ὅτι βέβαια ἔχει ὑποταχθεῖ στὸν Χριστὸ κάθε διαβολικὴ δύναμη καὶ τὰ λεγόμενα «κέρατα», δηλαδή οἱ τυραννικὲς ἐξουσίες τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων σὲ πόλεις καὶ χῶρες (γιατί μοιράσθηκαν ὅλη τὴ γῆ), πῶς μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς; Γιατί ἀπὸ ἄλλα πνεύματα ἀφαιροῦσε τὴν ἐξουσία ποὺ εἶχαν ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἄλλα προσέρχονταν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν «νὰ μὴν τὰ προστάξει νὰ πᾶνε στὴν ἄβυσσο»⁴¹. Γιατί ἔτσι ἔχουν γράψει οἱ ἅγιοι εὐαγγελιστές.

Ὅτι ὅμως ἐξεδίωξε ἀπὸ τὴν εἰς βάρος μας τυραννικὴ ἐξουσία καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἐπιστάτη τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, δηλαδή τὸν Σατανᾶ, θὰ τὸ διαπιστώσομε εὐκολὰ ἀκούγοντας τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ νὰ λέγει· «Τώρα εἶναι κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ· τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου θὰ ἐκδιωχθεῖ. Κι ἐγὼ ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους κοντὰ μου»⁴². Ἄρα λοιπὸν, καὶ ἂν ἀκόμα ἔγινε ἄνθρωπος, ἔχει ὥστόσο στὰ χέρια του, δηλαδή στὴν ἐξουσία του, τὶς τυραννικὲς ἐξουσίες τῶν πολέμων δυνάμεων, εἴτε βασιλεῖες εἴτε καὶ δυνάμεις. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποι-

σιλείας, ἤγουν καὶ δυνάμεις. Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις ἐκεῖνο νοεῖν ἀπεριεργότερον, ὡς ἐν χερσὶν ἔχει κέρατα Χριστός, τουτέστιν ἄμαχόν τε καὶ ἀκαταγώνιστον τὴν ἰσχύν, καὶ οὓς ἂν ἔλοιτο τῶν ἐχθρῶν κερατίζουσαν εὐκόλως καὶ καταδηοῦσαν εὐχερῶς, καὶ οἶον μό-
5 σχου δίκην ἀφορήτως ἐπιθρῶσκουσαν, συνήσει πάλιν ὀρθῶς

Στίχ. 4. «Καὶ ἔθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ».

μβ. Δύο ταῦτα κατορθώσων ἀφίκετο Χριστός, καθελεῖν μὲν τοὺς δι' ἐναντίας, οἱ πᾶσαν ἐπλόνησαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν (ἀπεκόμισαν γὰρ τοῦ κτίσαντος Θεοῦ, τὴν αὐτῶ καὶ μόνῳ προπεωδεστάτην
10 κλέπτοντες δόξαν καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀνάπτοντες κεφαλαῖς), ἀνασώσειν δὲ τοὺς ἠπατημένους καὶ δυσδιάφυκτον ἀληθῶς ὑπομείναντας πλεονεξίαν. Ἄλλ' ὅτι μὲν τὰ ἐκείνων οἴχεται καὶ κατηφάνισται παντελῶς, ἐδίδαξεν εἰπὼν «Κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ», τὰ καταστρέφοντα δηλονότι τὰ ἐκείνων κράτη, καὶ οἶον ἐκκερααῖζοντα
15 τὴν ὑπεροψίαν Ὅτι δὲ ἔμελλεν ἀνασώζειν ἡμᾶς, προσαποδείκνυσι λέγων «Ἔθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ». Σεσώσμεθα γὰρ «οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, ἀ ἐποιήσαμεν» αὐτοί, οὐκ ἐξ ἀχημάτων νομικῶν (τετελείωκε γὰρ ὁ νόμος οὐδένα), ἀλλ' ἐξ ἡμερότητος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, κραταιὰν, τουτέστιν ἰσχυρὰν καὶ με-
20 γάλην, θέντος τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀγάπησιν τοῦ Υἱοῦ. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Σεσώσμεθα δὴ οὖν ἐξ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλά-
25 ντος θάνατον εἰ καὶ ἀνεβίῳ πάλιν, καταργήσας μὲν τὸ τῆς φθορᾶς κράτος, ἀποστήσας δὲ ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Κραταιὰ τοιγαροῦν ἀληθῶς ἡ ἀγάπησις τῆς ἰσχύος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, δι' ἧς καὶ θανάτου καὶ ἁμαρτίας
30 καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας ἐξηρήμεθα.

Στίχ. 5. «Πρὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσεται λόγος».

μγ. Προβαδιεῖται, φησὶν, αὐτοῦ προάγγελσις καὶ προανα-

ος νὰ σκεφθεῖ ἀπλοϊκότερα ἐκεῖνο, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει στὰ χέρια του κέρατα, δηλαδή ἀκαταμάχητη καὶ ἀκαταγώνιστη δύναμη, καὶ κερρατίζει εὐκόλα ὅποιους τυχόν θελήσει ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του καὶ τοὺς ἐξολοθρεύει χωρὶς δυσκολία, καὶ ὁρμᾷ κατὰ κάποιον τρόπο ἀσυγκράτητα σὰν ταῦρος, καὶ πάλι ἡ σκέψη του θὰ εἶναι ὀρθή.

Στίχ. 4. «Καὶ τοὺς ἀγάπησε δυνατὰ ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή του».

42. Ὁ Χριστὸς ἦρθε γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτὰ τὰ δύο· νὰ καθαιρέσει τὶς ἀντίθετες δυνάμεις ποὺ παραπλάνησαν ὅλη τὴν ὑφήλιο (γιατὶ τὴν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεὸ, κλέβοντας τὴ δόξα ποὺ σ' αὐτὸν καὶ μόνο πρέπει ἀπόλυτα, καὶ προσάπτοντάς τὴν στὰ δικά τους κεφάλια), καὶ δευτέρον νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀπατηθεῖ καὶ ὑπέμειναν ἀληθινὰ βαρύτερη καταπίεση. Ὅτι ὅμως ὅλα αὐτὰ ἔφυγαν καὶ ἐξαφανίσθηκαν ἐντελῶς μᾶς τὸ δίδαξε λέγοντας· «Τὰ κέρατα εἶναι στὰ χέρια του», ποὺ καταστρέφουν δηλαδή τὴν ἐξουσία ἐκείνων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατακερατίζουν τὴν ὑπεροψία. Ὅτι ὅμως ἔμελλε νὰ μᾶς σώσει, μᾶς τὸ δείχνει ἐξαρχῆς λέγοντας· «Μᾶς περιέβαλε μὲ τὴν κραταιὰ καὶ ἰσχυρὴ ἀγάπη του». Γιατὶ σωθήκαμε «ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα δικαιοσύνης ποὺ πράξαμε ἐμεῖς»⁴³, ὄχι ἀπὸ τὰ δικά μας καυχήματα τὰ στηριζόμενα στὸ νόμο («γιατὶ ὁ νόμος δὲν προῤσφερε σὲ κανένα τὴν τελείωση»⁴⁴), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ποὺ ἔδειξε κραταιὰ, δηλαδή ἰσχυρὴ καὶ μεγάλη τὴν ἀγάπη τοῦ Υἱοῦ του γιὰ μᾶς. Γιατὶ λέγει· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωσε τὸν Υἱὸν τοῦ Μονογενῆ, γιὰ νὰ μὴ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια ὅποιος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁴⁵. Σωθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ, ποὺ ὑπέμεινε τὸ θάνατο γιὰ χάρη μας, ἃν καὶ ξαναέζησε πάλι, ἀφοῦ κατάργησε τὴ δύναμη τῆς φθορᾶς⁴⁶ καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμᾶς τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει κανένας, ὥστε νὰ δώσει τὴ ζωὴν του γιὰ χάρη τῶν φίλων του»⁴⁷. Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ κραταιὰ ἡ ἀγάπη τῆς Δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ τὴν ὁποία ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὴν καταδυνάστευση καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ διαδόλου.

Στίχ. 5. «Πρὶν ἀπὸ αὐτόν θὰ πορευθεῖ λόγος προαγγελτικός».

43. Θὰ προσηγηθεῖ, λέγει, προαναγγελία του καὶ θὰ διαδοθεῖ φήμη

πτήσεται θρῦλος, καὶ πολὺς ἔσται λόγος περὶ αὐτοῦ. Ἔμα τε γὰρ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γεγέννηται Χριστός, καὶ ἦκον εὐθύς ἐξ ἀνατολῶν οἱ Μάγοι, μονονουχὶ καταγγέλλοντος αὐτοῖς τὴν γέννησιν οἰκονομικῶς τοῦ παραδόξως ὀφθέντος κατὰ τὸν οὐρανὸν 5 ἀστέρος. Ἐπειδὴ δὲ προβαίνοντος τοῦ καιροῦ καὶ σημείων ἤρξατο καὶ τῶν παραδόξων ἐργάτης εἶναι, τότε «ἐξῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ», καθά φησιν ὁ εὐαγγελιστής, «εἰς ὅλην τὴν Συρίαν». Ἄλλως τε καὶ διαβόητος γέγονεν ἐν πάσῃ ἀληθῶς τῇ ὑπ' οὐρανόν. Τίς γὰρ ἠγνόηκε τὴν δόξαν Χριστοῦ, ποῖον ἔθνος, ἢ χώρα τῆς ἐνούσης αὐτῶ ἰσχύος μεμένηκεν ἀνήκοον ἢ ἀπείρατον; Ὡς γὰρ αὐτὸς 10 ἔφη πάλιν, κεκήρουκται τὸ εὐαγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ περιπεφοίτηκεν ἡλίου δίκην τὴν σύμπασαν γῆν ἢ τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονότων λαμπρότης.

Στίχ. 5. «Καὶ ἐξελεύσονται εἰς πεδία οἱ πόδες αὐτοῦ».

15 μδ'. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι πάλιν Οὐδὲν ἄναντες αὐτῶ καὶ ἀνήνυτον βαδιεῖται δὲ ὥσπερ ἐφ' ἐκάστω πράγματι διὰ ψιλῆς τε καὶ λείας ὁδοῦ. Βάσιμα μὲν γὰρ καὶ εὐπόρευτα τῶν πεδίων τὰ ἐψιλωμένα· δυσχερῆ δὲ καὶ οὐχ ἰππήλατα τὰ εἰς γηλόφους ἀνεστηκότα. Εὐκόλα δὴ οὖν τὰ πάντα τῶ Χριστῶ, καὶ ἦν ἂν θούλοιτο διάττειν 20 ὁδόν, τὴν ἐφ' ἐκάστω φημί τῶν δρωμένων, αὕτη που πάντως ἐστὶ καὶ δυσχερείας ἀπάσης ἀπηλλαγμένη. Τί γὰρ οὐκ ἂν κατορθώσῃς, καὶ λίαν ἀμογητί, Θεὸς ὢν φύσει καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος; Οὐκοῦν ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν ἐν τοῖς πεδίοις ἰόντων τῆς ἐν πράγμασι θεωρίας ποιεῖται τὴν δήλωσιν. Εἰ δὲ δὴ θούλοιτό τις πεδία νοεῖν 25 τοὺς ταπεινοὺς τὴν καρδίαν, οἱ καὶ «γῆ θελητῆ» χρηματίζουσι καὶ «Θεοῦ γεώργιον», ἅτε δὴ τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ δεχόμενοι σπόρον, καὶ ποιοῦντες καρπὸν, οἱ μὲν ἑκατόν, οἱ δὲ ἐξήκοντα, οἱ δὲ τριάκοντα, νοήσῃ πάλιν ὀρθῶς. Ἐξεῖσι γὰρ ὥσπερ εἰς τὰ τοιαῦτα πεδία γεωργήσων ὁ Υἱός, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ παρ' αὐτοῦ 30 λεγόμενον ὡς ἐν εἴδει παραβολῆς· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπειραῖ τὸν σπόρον αὐτοῦ». Ψάλλει δὲ που καὶ ὁ Δαβίδ· «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πλότητος»· προσετίθει δὲ ὅτι, «Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνούσι σῖτον». Ὅτι δὲ νοηταὶ πάλιν καὶ αἱ κοιλάδες ἐφῆκε

καὶ θὰ γίνεῖ πολὺς λόγος γι' αὐτόν. Πράγματι μόλις γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο ὁ Χριστός, ἦρθαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν Ἀνατολή οἱ μάγοι, ἀναγγέλλοντας κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτοὺς κατ' οἰκονομία τὴ γέννηση τὸ ἄστρο πού φάνηκε στὸν οὐρανὸ⁴⁸. "Ὅταν ὅμως, καθὼς περνοῦσε ὁ καιρὸς ἄρχισε καὶ τὰ θαυμαστά ἔργα του καὶ ἔγινε ἐργάτης τῶν παραδόξων, «διαδόθηκε ἡ φήμη του», ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «σ' ὅλη τὴ Συρία»⁴⁹. Ἐξάλλου ἔγινε ξακουστός σ' ὀλόκληρη πράγματι τὴν ὑφήλιο. Γιατὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγνόησε τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ποιὸ ἔθνος ἢ ποιὰ χώρα δὲν ἄκουσε ἢ δὲν γνώρισε τὴ δύναμη πού εἶχε; Γιατί, ὅπως ὁ ἴδιος εἶπε πάλι, κηρύχθηκε τὸ εὐαγγέλιό του σὲ ὅλα τὰ ἔθνη⁵⁰ καὶ σὰν τὸν ἥλιο ἀπλώθηκε ἡ λαμπρότητα τῶν ἔργων του σ' ὅλη τὴ γῆ.

Στίχ. 5. «Τὰ πόδια του θὰ περπατήσουν σὲ πεδιάδες».

44. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει πάλι· Τίποτε δὲν εἶναι δύσκολο καὶ ἀκατόρθωτο γι' αὐτόν. "Ἐτσι θὰ βαδίσει σὲ κάθε περίπτωση σὲ ἴσιο καὶ ὀμαλὸ δρόμο. Γιατὶ τὰ ἴσια πεδινὰ ἐδάφη εἶναι βαθὰ καὶ εὐκόλα πορευτὰ, ἐνῶς εἶναι δύσκολα καὶ ὄχι βαθὰ γιὰ τοὺς ἔφιππους ὅποια σχηματίζουν γηλόφους. Γιὰ τὸν Χριστὸ λοιπὸν εἶναι ὅλα εὐκόλα καὶ ὅποιο δρόμο θέλει νὰ βαδίσει, γιὰ κάθε ἔργο του ἐννοῶ, αὐτὸς εἶναι ὅπωςδὴποτε ἀπαλλαγμένος καὶ ἀπὸ κάθε δυσκολία. Τί δηλαδή δὲν θὰ μπορούσε νὰ κατορθώσει, καὶ χωρὶς κόπο μάλιστα, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων;" Ἄρα λοιπὸν διατυπώνει τὴ διδασκαλία του γιὰ τὰ ἔργα του ὅμοια μὲ αὐτοὺς πού βαδίζουν σὲ πεδινὰ μέρη. "Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ νοήσῃ ὡς πεδινὰ ἐκείνους πού ἔχουν καρδιά ταπεινὴ, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ «γῆ ἐπιθυμητή»⁵¹, καὶ «ἀγρός τοῦ Θεοῦ»⁵², γιατί, δεχόμενοι τὸν ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σπόρο, ἀποδίδουν καρπὸ ἄλλοι ἑκατὸ καὶ ἄλλοι ἑξήντα καὶ ἄλλοι τριάντα⁵³, πάλι ἡ σκέψη του θὰ εἶναι ὀρθή. Γιατὶ εἶναι σὰ νὰ θγαίνει ὁ Υἱὸς σ' αὐτὲς τὶς πεδιάδες γιὰ νὰ τὶς καλλιεργήσῃ, σύμφωνα βέβαια μὲ ἐκεῖνο πού λέγει αὐτὸς μὲ τὴ μορφὴ παραβολῆς· «Βγῆκε ὁ γεωργὸς γιὰ νὰ σπείρῃ τὸ σπόρο του»⁵⁴. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπίσης ψάλλει κάπου· «Καὶ τὰ χωράφια σου θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἄφθονο καρπὸ»⁵⁵, ἀλλὰ καὶ προσθέτει· «καὶ οἱ κοιλάδες θὰ γεμίσουν ἀπὸ σιτάρι». "Ὅτι ὅμως εἶναι πνευματικὲς πάλι οἱ κοιλάδες ἀφησε νὰ τὸ

48. Ματθ. 2, 1 ἐ.

49. Ματθ. 4, 24.

50. Ματθ. 24, 14.

51. Μαλαχ. 3, 12.

52. Α' Κορ. 3, 9.

53. Ματθ. 13, 3-8.

54. "Οπ. π.

55. Ψαλμ. 64, 12.

ἐννοήσομε προσθέτοντας ἀμέσως «Θὰ κραυγάσουν, καὶ βέβαια θὰ σὲ ὑμνολογήσουν»⁵⁶. Γιατὶ δὲν εἶναι ἔργο τῶν ἀναίσθητων κοιλάδων νὰ ὑμνολογοῦν ἢ νὰ κραυγάζουν, ἀλλὰ τῶν πνευματικῶν. Σ' αὐτούς ὁ θεῖος καὶ οὐράνιος λόγος θὰ ἐπικαθήσει σάν δροσιά.

Στίχ. 6. «Σταμάτησε, καὶ ἡ γῆ σείσθηκε».

45. Τὸ σταμάτησε πολλές φορές μπορεῖ νὰ νοηθεῖ στὴ θεόπνευστη Γραφή καὶ γιὰ ἓνα πράγμα πού ἔφτασε στὸ τέλος, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἂν τυχόν πεῖ κάποιος· Σταμάτησε αὐτὸ τὸ πράγμα, ἢ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐδῶ, δηλαδή συντελέσθηκε, ἔχει πραγματοποιηθεῖ. Ἔτσι καὶ ἡ Σεπφώρα, ἡ γυναίκα τοῦ Μωυσῆ, ὅταν μὲ τὴν πέτρα ἔκανε τὴν περιτομὴ στὸ παιδί, ἔλεγε στὸν ἐξολοθρευτὴ ἄγγελο· «Σταμάτησε τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ μου»^{56α}. Ὁχι βέβαια ὅτι ἤθελε νὰ πεῖ σταμάτησε ἡ ροὴ τοῦ αἵματος, ἀλλ' ὅτι εἶχε πρᾶχθεῖ ἡ περιτομὴ καὶ εἶχε συντελεσθεῖ τὸ ζητούμενο. Γιατὶ καταπτοεῖται ὁ θάνατος ἀπὸ αὐτὸν πού περιτέμνεται μὲ τὴν πνευματικὴ πέτρα· καὶ αὕτὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ διάδοχος τοῦ Μωυσῆ, ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες πέρασαν τὸν Ἰορδάνη τοὺς πρόσταξε νὰ κάνουν περιτομὴ μὲ πέτρινα μαχαίρια, ἐκπληρώνοντας τὸν τύπο τῆς πνευματικῆς περιτομῆς. Γιατὶ, ὅπως ὀνομάσθηκε πέτρα ὁ Χριστός, ἔτσι καὶ πέτρα, ἢτοι πέτρινο μαχαίρι, εἶναι τὸ Πνεῦμα του. Τὸ «σταμάτησε» λοιπὸν σημαίνει πολλές φορές καὶ τὴν ἐκπλήρωση ἑνὸς πράγματος. Στάθηκε λοιπὸν ὁ Χριστός, δηλαδή πραγματοποιήθηκαν τὰ σχετικὰ μ' αὐτὸν καὶ φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους. «Καὶ σείσθηκε ἡ γῆ»· «γῆ» ὀνομάζει τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, οἱ ὅποιοι καὶ συγκλονίσθηκαν. Καὶ μὲ ποῖο τρόπο βέβαια, ἃς τὸ ἐξετάσομε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό.

Οἱ παλαιοὶ δηλαδή πού εἶχαν σκέψη καὶ θέληση ἀπαρασάλευτη στὸ νὰ πράττουν τὰ πονηρά, οἱ ἀκλόνητοι στὴν ἀσεβεία, οἱ προσηλωμένοι στὴ φιλοσαρκία, οἱ σταθεροὶ στὴν πλάνη, σαλεύθηκαν καὶ μετακινήθηκαν, μεταφερόμενοι στὴ θεογνωσία καὶ στὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς. Ὅμοια μετατέθηκαν ἀπὸ τὴ νομικὴ λατρεία οἱ ἑξαίματος Ἰσραηλίτες καὶ ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη σ' αὐτόν. Πῆραν δηλαδή τὴν ἀπόφαση νὰ ζήσουν σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέλιο καὶ νὰ πολιτεύονται σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Σωτήρα. Ὅτι τὸ σαλεύεται δηλώνει πολλές φορές τὴ

νος εἰς ἕτερόν τι μετάθεσιν ἔσθ' ὅτε δηλοῖ, σαφές ἂν γένοιτο, τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ψάλλοντός τε καὶ λέγοντος· «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουδίμ, σαλευθήτω ἡ γῆ». Οὐ γὰρ πού φαμεν καταδονεῖσθαι τὴν γῆν (ταύτην δέ φημι τὴν ὑπὸ πόδας ἀνθρώπων καὶ αἰ-
 5 σθητήν), παρακαλεῖν αὐτόν, ἐξήτει δὲ μᾶλλον τὴν ἐκ τῶν χειρό-
 νων ἐπὶ τὰ ἀμείνω γενέσθαι μετάστασιν. Καὶ εἷς μὲν οὗτος τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, εἰσδέξεται δέ τις καὶ ἕτερον ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. «Ἔστη», φησί, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Δύο δὲ ταῦτα πέπονθεν ἡ γῆ, ἔστη τε γὰρ καὶ σεσάλευται. Καὶ τίς ἂν εἴη
 10 πάλιν ὁ ἐπ' ἀμφοῖν λόγος, διατρανοῦν ἀναγκαῖον.

Ἔστη τοίνυν μεθύουσα γὰρ ὥσπερ καὶ κατασειομένη ῥαδίως πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἐκτόπων, καὶ οἷον παντὶ πνεύματι περιφερομένη, θεδαίαν ἔχει λοιπὸν καὶ ἐρηρισμένην τὴν στάσιν, ἐμπεδοῦντος αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ διὰ φωνῆς Ἡ-
 15 σαίου πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν εἰρημένον· «Στῆσον σεαυτήν, Σιών». Σεσάλευται δὲ πάλιν, καθάπερ ἤδη προεῖπον, τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀποχωρήσασα, καὶ τὴν εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀρεσκόντων τῷ Θεῷ τιμῶσα μετάθεσιν. Παράδοξον οὖν ἀληθῶς, τὸ καθ' ἓνα καιρὸν στήναί τε καὶ σαλευθῆναι τὴν γῆν. Χριστὸς γὰρ
 20 ἔστιν ὁ καὶ ἰδρυμένην αὐτὴν ἀποτελῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ μελετᾶν ἀναπειθῶν τὸν ἐκ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ ἀμείνω κλόνον.

Στίχ. 6. «Ἐπέβλεψε καὶ ἐτάκη ἔθνη,
 διεθρύθη τὰ ὄρη βία».

μς. Τὸ ἐπιβλέψαι Θεὸν δηλοῖ μὲν ἔσθ' ὅτε τὴν ὡς ἐν προαότητι
 25 καὶ ἀγάπῃ κατάσκεψιν, ποτὲ δὲ τὴν ἐν θυμῷ τε καὶ ἀπειλῇ. Καὶ γοῦν «Ἐπὶ τίνα», φησὶν, «ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προᾶον καὶ ἠσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς «λόγους»;». Ἐλπίζει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ οὕτω λέγων· «Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με», διὰ δέ γε φωνῆς Ἰεζεκιηλ ἔφασκε περί τινος, ὅτι· «Καὶ στηριῶ τὸ
 30 πρόσωπόν μου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, καὶ θήσομαι αὐτόν εἰς ἔρημον καὶ εἰς ἀφανισμόν, καὶ ἐξαρθῶ αὐτόν ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ μου, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος». Τοῦτο δὲ ἦν ἀπειλοῦντος

μετακίνηση από τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, μπορεῖ νὰ γίνει σαφές ἀπὸ τὸν Δαβίδ πὺ ψάλλει καὶ λέγει· «Ἐσὺ πὺν κάθεσαι ἐπάνω στὰ Χερουβίμ, ὡς σαλευθεῖ ἡ γῆ»⁵⁷. Δὲν λέμε βέβαια ὅτι παρακαλεῖ νὰ σεισθεῖ ἡ γῆ (ἐννοῶ αὐτὴ πὺν πατοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ εἶναι αἰσθητή), ἀλλὰ ζητοῦσε μᾶλλον νὰ γίνει μετάθεση ἀπὸ τὰ χειρότερα στὰ καλύτερα. Κι αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ τὴ μιά ἐξήγηση τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ, μπορεῖ ὅμως ν' δεχθεῖ κανεὶς καὶ μιὰ ἄλλη κατὰ μία τέτοια σκέψη. «Σταμάτησε», λέγει, «καὶ σαλεύθηκε ἡ γῆ». Δύο πράγματα ἔπαθε ἡ γῆ, καὶ στάθηκε καὶ σαλεύθηκε. Καὶ τί πάλι θέλει νὰ πεῖ τὸ καθένα εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ διασαφηνίσουμε.

Στάθηκε λοιπὸν· σὰν μεθυσμένη δηλαδὴ καὶ κατασειόμενη εὐκόλα πρὸς κάθε τι ἀπὸ τὰ ἄτοπα καὶ «περιφερόμενη ἀπὸ κάθε ἄνεμο»⁵⁸, ἔχει πιά ἀκλόνητη καὶ σταθερὴ στάση, καθόσον τὴ σταθεροποιεῖ ὁ Χριστός, σύμφωνα ὡπωσδήποτε μὲ ἐκεῖνο πὺν λέγει μέσω τοῦ Ἡσαΐα στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· «Στήριξε τὸν ἑαυτό σου, Σιών». Εἶχε σαλευθεῖ βέβαια πάλι, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως, ἀποχωρώντας ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀπάτη καὶ τιμώντας τὴ μετάθεσή της σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ ὅσα ἀρέσουν στὸν Θεό. Εἶναι ἀληθινὰ λοιπὸν παράδοξο, στὸν κάθε καιρὸ τὸ νὰ σαλευθεῖ ἡ γῆ καὶ νὰ σταθεῖ. Γιατὶ εἶναι ὁ Χριστὸς αὐτὸς πὺν τὴν ἐδραιώνει σὲ κάθε ἔργο ἀγαθὸ καὶ τὴν πείθει νὰ μελετᾷ τὴ μετακίνησή της ἀπὸ τὰ χειρότερα στὰ καλύτερα.

Στίχ. 6. «Ἐριξε τὸ βλέμμα του καὶ διαλύθηκαν ἔθνη,
θρυμματίσθηκαν τὰ ὄρη διαίως».

46. Τὸ ρίψιμο τοῦ βλέμματος τοῦ Θεοῦ δηλώνει ἄλλοτε τὴν επίσκεψή του μὲ πραότητα καὶ ἀγάπη, καὶ ἄλλοτε μὲ θυμὸ καὶ ἀπειλή. Καὶ πράγματι λέγει· «Σὲ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου, ἂν ὄχι στὸν πρῶο καὶ ἡσυχὸ καὶ αὐτὸν πὺν τρέμει τοὺς λόγους μου;»⁵⁹. Ἐκλιπαροῦσε ἐπίσης κάποτε καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ λέγοντας· «Ρίξε τὸ βλέμμα σου σ' ἐμένα καὶ ἐλέησέ με»⁶⁰. Καὶ μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ ἔλεγε γιὰ κάποιον· «Καὶ θὰ στηρίξω τὸ βλέμμα μου σ' ἐκεῖνο τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ τὸν ρίξω στὴν ἔρημο καὶ τὸν ἀφανισμὸ καὶ θὰ τὸν βγάλω μέσα ἀπὸ τὸ λαὸ μου καὶ θὰ καταλάβετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος»⁶¹. Αὐτὰ ἦταν λόγια τοῦ Θεοῦ πὺν

60. Ψαλμ. 85, 16.

61. Ἰεζ. 14, 8.

ὄργην καὶ ὄλεθρον καὶ τὴν τοῖς παροτρύνουσι πρέπουσαν δίκην
 Ἔμα τε τοίνυν ἐπέβλεψεν ὁ Χριστός, τουτέστιν ἐν ὄργῃ τὸ ὄμμα τι-
 σὶν ἐπήνεγκε, καὶ παραχρῆμα κηροῦ δίκην ἐτάκησαν καὶ οἶον πυ-
 ρὸς καταφλέγοντος διεθρύθη τὰ ὄρη βία. Ἔθνη δὲ καὶ ὄρη φησὶ
 5 τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὑψηλοὺς τε καὶ ἐπηρομέ-
 νους καὶ ὄρων δίκην τῶν ἄλλων ἀνεστηκότας· ἐν φανλότητι δὲ
 πάντως ἢ ὑπεροχῇ καὶ ἐν ὑπεροψίαις τὸ πλεονέκτημα. Ἡ τάχα
 που καὶ κατ' ἰσχὺν τὸ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀγριότητος μέτρον. Ὑ-
 πέροπτα γὰρ τὰ δαιμόνια, καὶ γοῦν ἀντεξάγει Θεῷ καὶ τὴν αὐτῶ
 10 πρέπουσαν δόξαν ἑαυτοῖς ἀνάπτειν ἐπείγονται. Πλὴν «διεθρύθη-
 σαν βία». Συνθραύονται γὰρ ἐν δυνάμει Χριστοῦ καὶ κεχωρήκασιν
 εἰς τὸ μηδὲν καὶ ὑπὸ πόδας τέθεινται τῶν πεπιστευκότων. Ὅρος
 δέ που καὶ ἐτέρωθι κατωνόμασται πάλιν ὁ Σατανᾶς, πρὸς ὃν ἔφη
 που ὁ Θεὸς διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ
 15 Ναβουχοδονόσορ· «Ἴδου ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὸ ὄρος τὸ διεφθαρμένον τὸ
 διαφθειρόν πάσαν τὴν γῆν».

Στίχ. 6. «Ἐτάκησαν βουνοὶ αἰώνιοι».

μζ'. Μνημονεύσας αἰνιγματωδῶς τῶν πονηρῶν καὶ ἀντι-
 κειμένων δυνάμεων, αἱ καὶ ἀντιπράττουσι τῇ δόξῃ τοῦ Χρι-
 20 στοῦ, καταστρέφουσαι πρὸς ἁμαρτίαν τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰσκε-
 κόμικεν ἀναγκαίως καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τοὺς προε-
 στηκότας, οὓς καὶ βουνοὺς ὀνομάζει, διὰ τοι τὸ ἦρθαι δοκεῖν
 ὑψοῦ καὶ ὑπερκεῖσθαι τῶν ἄλλων, κατὰ γε τὴν τάξιν τῆς ἱε-
 ρουργίας καὶ τὴν ἐντεῦθεν τιμὴν. Αἰωνίους δὲ φησιν αὐτούς,
 25 διὰ τὸ τοῦ πράγματος διηνεκές· ἀκατάληκτος γὰρ ἢ τοῦ Θεοῦ
 λειτουργία· δοξάζεται γὰρ ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ χρόνῳ. Εἰ γὰρ
 καὶ πέπανται τυχὸν τῆς ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις λατρείας ἢ δύ-
 ναμις, ἀλλ' οὖν ἢ τοῦ πράγματος φύσις μετακεχώρηκεν ἐπὶ τὸ
 ἄμεινον. Λειτουργοῦσι γὰρ οὐδὲν ἦττον Θεῷ τῶν ἀγίων ἐκκλη-
 30 σιῶν οἱ προεστηκότες καὶ τὴν ἀναίμακτον αὐτῶ τελοῦσι θυσίαν.
 «Αἰώνιοι» τοιγαροῦν «οἱ βουνοὶ» διὰ τὸ τῆς λειτουργίας διηνε-
 κές τε καὶ ἀκατάληκτον. Πλὴν τοῖς ὄρεσι τοῖς νοητοῖς ὁμοῦ συνε-

ἀπειλοῦν μὲ ὀργή καὶ ὄλεθρο καὶ τὴν πρέπουσα τιμωρία ἐκείνους ποὺ τὸν ἐξοργίζουν. Ἀμέσως λοιπὸν μόλις κοίταξε ὁ Χριστός, δηλαδή ἔριξε τὸ βλέμμα του ὀργισμένος σὲ κάποιους, ἀμέσως ἔλειωσαν σὰν τὸ κερί καὶ θρυμματίσθηκαν τὰ ὄρη σὰ νὰ τὰ ἔκαιγε φωτιά. "Ἐθνη βέβαια καὶ ὄρη ὀνομάζει τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ τοὺς μέσα σ' αὐτὰ ἀγέρωχους καὶ κυριευμένους ἀπὸ ἔπαρση ἀνθρώπους καὶ ποὺ σὰν τὰ ὄρη στέκονται ψηλότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ὅπως ὅποιες ὅμως ἢ ὑπεροχή τους βρῖσκεται στὴ φαυλότητα καὶ ἢ ἀνωτερότητά τους στὴν ὑπεροψία. "Ἡ ἴσως ὁ βαθμὸς τῆς ἀγριότητάς τους βρῖσκεται καὶ στὴ δύναμή τους. Γιατὶ τὰ δαιμόνια εἶναι γεμᾶτα ὑπεροψία καὶ ἀντιμάχονται τὸν Θεό, καὶ τὴ δόξα ποὺ ἀρμόζει σ' ἐκεῖνον σπεύδουν νὰ τὴν ἀποδώσουν στὸν ἑαυτὸ τους. Ἀλλὰ «θρυμματίσθηκαν βιαίως». Γιατὶ συντριβόνται μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ καὶ ὀδηγήθηκαν σὸ μηδὲν καὶ τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ πίστεψαν. "Ὅρος πάλι ὀνομάσθηκε καὶ κάπου ἄλλοῦ ὁ Σατανᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖο εἶπε κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη μιλώντας στὸν Ναβουχοδονόσορ ὡς ἐκπρῶσωπὸς του· «Νὰ ἐγὼ βρῖσκομαι ἀπέναντι σὲ σένα τὸ ὄρος τὸ διεφθαρμένο, ποὺ διαφθείρει ὅλη τὴ γῆ»⁶².

Στίχ. 6. «Ἐλειωσαν βουνὰ αἰώνια».

47. Ἀφοῦ ἀνέφερε αἰνιγματικὰ τὶς πονηρὲς καὶ ἀντικείμενες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες καὶ ἐναντιώνονται στὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, στρέφοντας στὴν ἁμαρτία τοὺς ἀνθρώπους, ἔφερε στὴ μέση καὶ τοὺς προϊσταμένους τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, τοὺς ὁποίους καὶ ὀνομάζει βουνὰ, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι βρῖσκονται ψηλὰ καὶ ξεπερνοῦν τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὴν τάξη τῆς ἱερουργίας καὶ τῆς τιμῆς ἀπὸ αὐτήν. Αἰώνιους πάλι τοὺς ὀνομάζει, ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμά τους εἶναι διαρκές· γιατί δὲν ἔχει τέλος ἢ λειτουργία τοῦ Θεοῦ, καθόσον δοξάζεται σὲ κάθε καιρὸ καὶ χρόνο. Κι ἂν τυχὸν βέβαια ἔχει σταματήσει ἢ δύναμη τῆς σκιώδους καὶ τυπικῆς λατρείας, ἀλλ' ἢ φύση τῆς ἱερουργίας προχώρησε σὸ καλύτερο. Γιατὶ προσφέρουν καθόλου λιγότερο τὴ λειτουργία στὸν Θεὸ οἱ προϊστάμενοι τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τελοῦν σ' αὐτὸν τὴν ἀναίμακτη θυσία. Τὰ βουνὰ λοιπὸν εἶναι αἰώνια, ἐπειδὴ ἢ λειτουργία τους εἶναι διαρκῆς καὶ χωρὶς τέλος. Πλὴν ὅμως θρυμματίσθηκαν μαζί μὲ τὰ νοητὰ ὄρη καὶ

θραύσθησαν καὶ τοῖς ἔθνεσι συνετήκοντο. Ἐπειδὴ γὰρ πεφρο-
νήκασι τὰ τοῖς δαιμονίοις ἀνδάνοντα καὶ τὸ τῷ διαβόλῳ δο-
κοῦν πεπληρώκασι, σταυρῶ παραδόντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς
καὶ κατὰ πολλοὺς αὐτῷ τρόπους ἐμπαροινήσαντες, ταύτητοι δι-
5 καίως τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἀνατλάντες δίκην καθήρηνται καὶ πε-
πτώκασι, καὶ ἡ φησιν ὁ προφήτης, «Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ
ἔστιν ὁ ἀναστήσων αὐτόν».

Στίχ. 7. «Πορείας αἰωνίους αὐτοῦ ἀντὶ κόπων εἶδον».

μη'. «Πορείας» ἔσθ' ὅτε καὶ ὁδοὺς καὶ τρίβους τὰς θείας ἐντολὰς
10 ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν, ὁποῖόν ἐστι τὸ διὰ φωνῆς Ἰ-
ερεμίου· «Στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐρωτήσατε τρίβους Κυρίου αἰω-
νίους, καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ,
καὶ εὐρήσετε ἀγνισμόν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»· καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς
τοῦ μακαρίου Δαβίδ· «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυ-
15 νας τὴν καρδίαν μου». «Ἐτάκησαν δὴ οὖν βουνοί», φησί, τουτέ-
στιν οἱ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τὴν τοῦ καθηγεῖσθαι λαχόντες δόξαν
καὶ τὰ τῆς κατὰ νόμον ἱερουργίας ἀνημμένοι αὐχήματα. Τὰς γὰρ
τοι πορείας, ἦτοι τὰς ἐντολὰς τοῦ Ἐμμανουήλ, δῆλον δὲ ὅτι τὰ εὐ-
αγγελικὰ θεσπίσματα, καὶ τῶν ἀρχαίων χρησιμωδημάτων τὴν ἀσυ-
20 γκρίτως ἀμείνω τε καὶ φανοτέραν παιδευσιν ἀντὶ κόπων εἶδον,
τουτέστιν ἠγήσαντο φορτικὴν καὶ ἰδρωτὸς ἔμπλεω, καίτοι λέγο-
ντος ἐναργῶς τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Δεῦτε πρὸς με
πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς
Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προᾶός εἰμι
25 καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς
ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστι».

Δύσοιστον δὲ καὶ ἑτέρως ἐποιοῦντό τινες τὰς πορείας αὐτοῦ,
δι' ὧν ἦν δύνασθαι διάττειν εὐκόλως εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ὁ μὲν γὰρ
Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τῆς μυστικῆς εὐλογίας τὴν δύνα-
30 μιν ἦτις ποτέ ἐστι διεσάφει λέγων· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ μὴ
φάγητε τὴν σὰρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἶ-
μα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», οἱ δὲ τῶν οὕτω σεπτῶν ἀκροώμενοι
λόγων παραληροῦντες ἔφασκον· «Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος τίς

ἔλειωσαν μαζί με τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δηλαδή πίστεψαν αὐτὰ πού ἀρέσουν στους δαίμονες καὶ ἔκαναν τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου, παραδίδοντας στὸ σταυρὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς⁶³ καὶ φέρθηκαν με παραφροσύνη πρὸς αὐτὸν κατὰ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους, γι' αὐτὸ ὑπομένοντας δίκαια τὴν ἴδια τιμωρία με τοὺς δαίμονες, καθαιρέθηκαν καὶ ἔπεσαν καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἔπεσε καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὸν ἀναστήσει»⁶⁴.

Στίχ. 7. «Εἶδα αἰώνιες τὶς ἐντολὲς αὐτοῦ, καὶ ὄχι ὡς κόπους».

48. Ἡ ἅγια Γραφή συνηθίζει πολλές φορές νὰ ὀνομάζει τὶς θεῖες ἐντολὲς πορεῖες καὶ ὁδοὺς καὶ τρίβους, ὅπως εἶναι αὐτὸ πού λέγει με τῆ φωνῇ τοῦ Ἱερεμία: «Σταθεῖτε στὶς ὁδοὺς καὶ ρωτηῖστε γιὰ τὶς αἰώνιες ἐντολὲς τοῦ Κυρίου καὶ δεῖτε ποιά εἶναι ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ θὰ βρεῖτε τὸν ἔξαγνισμό τῶν ψυχῶν σας»⁶⁵. Καὶ με τῆ φωνῇ τοῦ μακάριου Δαβίδ· «Βάδισα τὴν ὁδὸ τῶν ἐντολῶν σου, ὅταν γαληνέψες τὴν καρδιά μου»⁶⁶. «Ἐλειωσαν λοιπὸν τὰ βουνά», λέγει, δηλαδή ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἔλαχαν τὴ δόξα νὰ εἶναι ἡγέτες καὶ εἶχαν λάβει τὶς τιμὲς τῆς νομικῆς ἱερουργίας. Γιατὶ τὶς πορεῖες, ἤτοι τὶς ἐντολὲς τοῦ Ἐμμανουήλ, δηλαδή τὴν εὐαγγελικὴ νομοθεσία, καὶ τὴν ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες χρησιμολογίες ἀσύγκριτα ἀνώτερη καὶ λαμπρότερη παιδεία τὴν εἶδα ὡς κόπους, δηλαδή τὴ θεώρησα βαριά καὶ γεμάτη ἀπὸ ἰδρώτα, μολονότι λέγει με σαφήνεια ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστὸς· «Ἐλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε καὶ εἶστε φορτωμένοι με βαρὺ φορτίο καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω. Σηκῶστε ἐπάνω σας τὸ ζυγὸ μου καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινός, καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας. Γιατὶ ὁ ζυγός μου εἶναι ἀπαλὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρό»⁶⁷.

Ὅμως κάποιοι θεωροῦσαν δυσβάστακτες τὶς ἐντολὲς του, με τὶς ὁποῖες ἦταν δυνατὸ εὐκόλα νὰ μεταβοῦν στὴν αἰώνια ζωὴ. Γιατὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς διασαφηνίζοντας ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῆς μυστικῆς εὐλογίας, ἔλεγε, «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἂν δὲν φᾶτε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμα του, δὲν ἔχετε ζωὴ μέσα σας»⁶⁸, ἀλλ' αὐτοὶ ἀκούγοντας τοὺς τόσο σεβαστοὺς λόγους τελείως ἀπερίσκεπτα ἔλεγαν· «Εἶναι πολὺ σκληρὸς αὐτὸς ὁ λόγος· ποιὸς μπορεῖ

63. Πράξ. 3, 15.

66. Ψαλμ. 118, 32.

64. Ἀμῶς 5, 2.

67. Ματθ. 11, 28-30.

65. Ἱερ. 6, 16.

68. Ἰω. 6, 53.

δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; Πῶς δύναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;». Ἐπεμαρτύρατο δὲ λέγων ὁ Εὐαγγελιστῆς ὅτι, «Ἐκ τούτου πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν». Ὅτε καὶ αὐτοῖς τοῖς μαθηταῖς προσ-
5 ἐτίθει Χριστὸς τό, εἶπερ ἔλαιντο καὶ αὐτοὶ ἀποφοιτᾶν αὐτοῦ λέγων «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;»· προσυπήντα γε μὴν ὁ θεσπέσιος Πέτρος διακεκραγώς· «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις». Οὐ γὰρ τεθέανται τὰς πορείας ἀντὶ κόπων αὐτοί, ἀλλ' ἦν ἡδύς τε αὐτοῖς καὶ ἀξιόκουστος ἀληθῶς ὁ λόγος.

10 Αἰωνίους δὲ τὰς πορείας εἶναί φησιν. Πεπαύσεται γὰρ οὐδαμῶς, παρατενεῖ δὲ μᾶλλον εἰς αἰῶνα τὸν ἐνεστηκότα, καὶ μέχρι παντός στήσεται τὸ εὐαγγελικόν τε καὶ σωτήριον κήρυγμα, καίτοι τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ νομικῆς παλαιωθείσης ἐντολῆς καὶ τὸ ἄμεμπτον οὐκ ἐχούσης, καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, καὶ διὰ
15 τοῦτο τῆς δευτέρας εἰσκεκομισμένης, «ἣτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίας νενομοθετῆσθαι» λέγεται. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν πνεύματι προανακέκραγε λέγων πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν· «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ νόμος σου ἀλήθεια». Οὐ μεμένηκε γὰρ, ὡς ἔφην, τὰ ἐν σκιαῖς, ἀλ-
20 λά καὶ κατέληξαν μὲν οἱ τύποι, διαπέπηγε δὲ τὰ Χριστοῦ, καὶ μέχρι παντός τὸ ἀκράδαντον ἔχει.

Στίχ. 7. «Σκηνώματα Αἰθιοπῶν πτοηθήσονται,
καὶ σκηναὶ γῆς Μαδιάμ».

μθ. Τὰ χρηστότερα τῶν διηγημάτων αἰεί πως ἔχει τὸ ἀξιό-
25 κουστον, καὶ ἀπροσκορῆ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ εἰ διὰ τῶν αὐτῶν τις ἴοι ῥημάτων. Προαφηγησάμενος τοίνυν τῶν ἀντικειμένων δυναμειῶν τὴν εἰς τὸ ἀναλκι φορὰν καὶ παραδείξας αὐτὰς ὡς ἐν ὁμοιώματι τῶν ἐθνῶν τηκομένας, καὶ μὴν καὶ ὡς ὄρη συντριβομένας, παρεικάζει πάλιν αὐτὰς τοῖς ἀλλοφύλοις, οἱ τῆς Ἰουδαίων
30 κατεστρατεύοντο γῆς. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ τε πρὸς ἡῶ καὶ νότον Αἰθίοπες τὴν Ἰνδικὴν προσοικοῦντες θάλασσαν, καὶ μέντοι καὶ Μαδιηναῖοι, καὶ αὐτοὶ τὴν ὁμορον οἰκοῦντες ἔρημον. Πτοηθή-

νά τόν ἀκούσει; Πῶς μπορεῖ αὐτός νά μᾶς δώσει νά φᾶμε τή σάρκα του;»⁶⁹. Καί ὁ εὐαγγελιστής τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτὸ λέγοντας: «Ἐξαιτίας αὐτοῦ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητές του ἔφυγαν ἀπὸ κοντά του καὶ δὲν περπατοῦσαν μαζί του»⁷⁰, ὅποτε ὁ Χριστὸς ρώτησε καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητές του ἂν ἤθελαν καὶ αὐτοὶ νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτόν, λέγοντας: «Μήπως θέλετε νά φύγετε καὶ ἐσεῖς;»⁷¹. Ἀπάντησε τότε σ' αὐτόν ὁ θεσπέσιος Πέτρος φωνάζοντας δυνατὰ: «Κύριε, σέ ποιὸν νά πάμε; ἐσὺ ἔχεις λόγια αἰώνιας ζωῆς»^{71α}. Γιατί αὐτοὶ δὲν εἶδαν τίς ἐντολές ὡς κόπους, ἀλλ' ἦταν γι' αὐτοὺς ἀληθινὰ γλυκὸς καὶ εὐχάριστος ὁ λόγος.

Λέγει λοιπὸν ὅτι οἱ ἐντολές εἶναι αἰώνιες. Γιατί δὲν θὰ σταματήσει καθόλου, ἀλλὰ θὰ παραταθεῖ μᾶλλον στὸν παρόντα αἰῶνα καὶ θὰ μείνει γιὰ πάντα τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο κήρυγμα, μολονότι εἶχε παλιώσει ἡ ἀρχαιότερη καὶ νομικὴ ἐντολὴ καὶ δὲν εἶχε τὸ ἄμεμπτο, ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος⁷², καὶ γι' αὐτὸ εἶχε δοθεῖ ἡ δεύτερη, πού λέγεται «ὅτι νομοθετήθηκε μὲ καλύτερες ὑποσχέσεις»⁷³. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ γεμάτος ἀπὸ τὸ φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος κραύγαζε ἀπὸ πρὶν πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό: «Ἡ δικαιοσύνη σου εἶναι δικαιοσύνη αἰώνια καὶ νόμος σου εἶναι ἀλήθεια»⁷⁴. Γιατί, ὅπως εἶπα, δὲν ἔμειναν ὅσα ἦταν σκιές, ἀλλὰ οἱ μὲν τύποι ἔλαβαν τέλος, ἐνῶ οἱ ἐντολές τοῦ Χριστοῦ ἔμειναν ἐδραιωμένες καὶ μένουν ἀκλόνητες γιὰ πάντα.

Στίχ. 7. «Θὰ τρομάξουν οἱ καταυλισμοὶ τῶν Αἰθιόπων
καὶ οἱ σκηνές τῆς γῆς Μαδιάμ».

49. Τὰ πιὸ ἠθοπλαστικὰ διηγήματα εἶναι πάντοτε ἄξια ἀκοῆς καὶ ἀχόρταγη ἢ ἀφήγησή τους, κι ἂν ἀκόμα χρησιμοποιεῖ κανεὶς τίς ἴδιες λέξεις. Ἀφοῦ λοιπὸν διηγήθηκε προηγουμένως τὴν πώση τῶν ἀντίθετων δυνάμεων στὴν ἀδυναμία καὶ ἔδειξε ὅτι αὐτὲς λειώνουν κατὰ τρόπο ὅμοιο μὲ τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ ὅτι θρυμματίζονται ὅπως τὰ ὄρη, τίς παρομοιάζει πάλι αὐτὲς μὲ τοὺς ἀλλόφυλους, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦσαν ἀσταμάτητα τὴν Ἰουδαϊκὴ γῆ. Αὐτοὶ οἱ ἀλλόφυλοι ἦταν οἱ Αἰθίοπες πού κάποτε κατοικοῦσαν ἀνατολικὰ καὶ νότια πρὸς τὴν Ἰνδικὴ θάλασσα, καὶ βέβαια καὶ οἱ Μαδιανῖτες, πού καὶ αὐτοὶ κατοικοῦσαν τὴν γειτονικὴ ἔρημο. Θὰ κυριευθοῦν λοιπὸν, λέγει, ἀπὸ φόβο αὐτοὶ πού μάχονται τὴν

72. Ἐβρ. 8, 13.

73. Ἐβρ. 8, 6.

74. Ψαλμ. 118, 142.

σονται τοίνυν, φησίν, οἱ τῇ ἀγία μαχόμενοι πόλει, ἵνα νοῶμεν τὴν νοητὴν Σιών, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Χριστοῦ, ἣν οἰκοῦσιν οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ ἀπόλεκτον γένος, ὡς ἐν τύπῳ πάλαι τῷ Ἰσραήλ, καθὸ καὶ ἐρμηνεύεται, “Νοῦς ὁρῶν Θεόν” ὁ Ἰσραήλ. Τεθαύμασται δὲ καὶ 5 ὁ Ναθαναήλ, ὡς «ἀληθῶς ὢν Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν».

Οὐκοῦν ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύποις τοῖς Αἰθίοψι καὶ Μαδιηναίοις, οἱ τὸ ἀπόλεκτον αἰεὶ κακοῦν ἤθελον γένος, τουτέστι τὸν Ἰσραήλ, τὰ τῶν δαμονίων συνήσομεν στίφη, τὰ τοῖς ἁγίοις ἀνθεστηκότα. Φαίη δ' ἂν τις καὶ ἐτέρως Αἰθίοπας ὀνομάζεσθαι τοὺς εἰ-
10 δωλολάτρας, οἷς ὁ βίος ἐστὶ σαρκικός, γεώδης τε καὶ ἐν ἀκαθαρσίαις. Αἰθίοπες δὲ οἱ τοιοῦτοι· τὸ γὰρ τοι θεῖον εἰς νοῦν οὐκ ἔχουσι φῶς, ἀλλ' εἰσὶ μονονουχὶ μέλανες τὴν καρδίαν καὶ κατεσκοτισμένοι τὰς φρένας, οἷς καὶ ὁ δράκων εἰς κατάβρωσιν δεδόσθαι λέγεται. Ψάλλει γὰρ πού καὶ φησιν ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων
15 Θεόν «Σὺ συνέτριψας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν». Ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς τὸν ζωοποιὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον πνευματικὴν καὶ ἁγίαν πεποιήμεθα τροφήν, οὕτω καὶ οἱ φιλαμαρτήμονες καὶ τὸν φύσει Θεὸν οὐκ ἐπεγνωκότες μονονουχὶ σιτοῦνται τὸν Σατανᾶν, αὐτὸν ἔχοντες εἰς νοῦν, καὶ τὰ
20 αὐτοῦ φρονοῦντες καὶ λέγοντες. Μαδιηναῖοι δὲ πάλιν εἶεν ἂν, ὡς ἔφην, οἱ τοῖς ἁγίοις δυσμενεῖς. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ τὴν τοῦ ὀνόματος πολυπραγμονῆσαι δύναμιν, ἐρμηνεύεται Μαδιηναῖος κατακεκοιμένος, ἥτοι καταδεδικασμένος· πρέποι δ' ἂν ἢ τοιάδε κλησὶς αὐτῷ τε τῷ Σατανᾶ καὶ ταῖς σὺν αὐτῷ δυνάμεσι πονηραῖς,
25 «Οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται».

Στίχ. 8-9. «Μὴ ἐν ποταμοῖς ὠργίσθης, Κύριε, ἢ ἐν ποταμοῖς ὁ θυμός σου, ἢ ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημά σου; Ὅτι ἐπιθήσῃ ἐπὶ τοὺς ἵππους σου, καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία. Ἐντείνων ἐντενεῖς τὸ τόξον σου ἐπὶ τὰ σκῆπτρα, λέγει
30 Κύριος».

ν'. Σκοπὸς τῷ προφήτῃ τῆς ἀρχαίας οἰκονομίας ἀμείνω τε καὶ φανοτέραν καὶ ἐπὶ μείζοσιν ἀσυγκρίτως γεγενημένην ἀγαθοῖς ἀ-

άγια πόλη, για να έννοοῦμε τὴν πνευματικὴ Σιών, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία κατοικοῦν οἱ ἅγιοι καὶ τὸ ἐκλεκτὸ γένος⁷⁵, πού τὸ προτύπωνε παλαιὰ ὁ Ἰσραήλ, ὅπως καὶ ἐρμηνεύεται «Νοῦς πού βλέπει τὸν Θεό» ὁ Ἰσραήλ. Εἶχε βέβαια ἀποσπάσει τὸν θαυμασμό καὶ ὁ Ναθαναήλ ὡς «Ἰσραηλῆτης ἀληθινά, σὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε δόλος»⁷⁶.

Μὲ τοὺς Αἰθίοπες λοιπὸν καὶ τοὺς Μαδιανῖτες ὡς προεικόνιση καὶ προτύπωση, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν πάντοτε νὰ κακοποιοῦν τὸ ἐκλεκτὸ γένος, δηλαδή τὸν Ἰσραήλ, μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὡς τέτοιους τὰ δαιμονικὰ στίφη πού ἀντιστάθηκαν στοὺς ἅγιους. Ἀλλὰ καὶ διαφοροετικὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πει, ὅτι Αἰθίοπες ὀνομάζονται οἱ εἰδωολάτρες, τῶν ὁποίων ὁ βίος εἶναι σαρκικός, προσκολλημένος στὰ γήινα καὶ γεμᾶτος ἀκαθαρσία· καθόσον τέτοιοι εἶναι οἱ Αἰθίοπες. Γιατὶ δὲν ἔχουν στὸ νοῦ τους τὸ θεῖο φῶς, ἀλλ' εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο μαῦρη ἢ καρδιά τους καὶ κατασκοτισμένα τὰ μυαλά τους, στοὺς ὁποίους λέγεται ὅτι δόθηκε ὡς τροφή καὶ ὁ δράκοντας. Γιατὶ ψάλλει κάπου καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ λέγει πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων· «Ἐσὺ συνέτριψες τὸ κεφάλι τοῦ δράκοντα καὶ τὸν ἔδωσες τροφή στοὺς λαοὺς τῶν Αἰθιόπων»⁷⁷. Ὅπως δηλαδή ἐμεῖς κάνουμε πνευματικὴ καὶ ἅγια τροφή τὸν ζωοποιὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ οἱ φίλοι τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ, τρῶνε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Σατανᾶ, ἔχοντας αὐτὸν στὸ νοῦ τους καὶ φρονώντας καὶ λέγοντας τὰ δικά του. Καὶ Μαδιανῖτες πάλι θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι, ὅπως εἶπα, οἱ ἐχθροὶ τῶν ἁγίων. Κι ἂν θέλει κάποιος νὰ ἐξετάσει λεπτομερέστερα τὸ νόημα τῆς λέξης, τὸ Μαδιανίτης ἐρμηνευόμενο σημαίνει κατακεκοιμένος, δηλαδή καταδικασμένος. Κι αὐτὴ ἡ ὀνομασία ταιριάζει καὶ σὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ καὶ σὶς μαζὶ μ' αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει φυλαχθεῖ ὁ ζόφος τοῦ σκότους στοὺς αἰῶνες.

Στίχ. 8-9. «Μήπως ὀργίσθηκες, Κύριε, ἐναντίον τῶν ποταμῶν, ἢ ὁ θυμὸς σου στρέφεται κατὰ τῶν ποταμῶν, ἢ ἡ ἀγανάκτησή σου ἐναντίον τῆς θάλασσας; (Ἀσφαλῶς ὄχι)· γιατί θὰ ἀνεβεῖς στοὺς ἵππους σου καὶ ἡ ἵππασία θὰ εἶναι ἡ σωτηρία. Ἐσὺ θὰ τεντώσεις στὸ ἔπακρο τὸ τόξο ἐναντίον τῶν σκῆπτρων, λέγει ὁ Κύριος».

50. Ὁ σκοπὸς τοῦ προφήτη εἶναι νὰ δείξει ἀνώτερη καὶ λαμπρότερη ἀπὸ τὴν παλαιὰ οἰκονομία τὴ δεύτερη καὶ ἀσύγκριτα μεγαλύτερα

ποφῆναι τὴν δευτέραν. Πάλαι μὲν γὰρ διὰ Μωυσέως σαρκικῆς δουλείας ἐξεκόμιζε τὸν Ἰσραήλ, μεταστοιχειώσας μὲν εἰς αἷμα τοῦς τῶν Αἰγυπτίων ποταμούς, σημειᾶ τε καὶ τέρατα πεποικηκώς· εἶτα διαστήσας τὴν θάλασσαν τὴν Ἐρυθρὰν καὶ διαδιβάσας μὲν τοῦς 5 λελυτρωμένους, ἐναποπνίξας γε μὴν τοῖς ὕδασι τοῦς τῶν Αἰγυπτίων μαχμωτάτους Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ταῖς τοῦ διαδόλου πλεονεξίαις ὑπεξενυγμένην ὄλην ἐξείλετο τὴν ὑπ' οὐρανόν, οὐ ποταμούς εἰς αἷμα μεταβαλὼν, οὐχ ὕδασι τὴν ἰδίαν ἐπιχέων ὀργήν, οὐ θαλάσσης κύματα διελὼν, οὐκ 10 ἀνθρώποις ὄλεθρον ἐπιφέρων, ἀποκτείνας δὲ μᾶλλον αὐτὸν τὸν μιαιφόνον δράκοντα, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ τε καὶ δι' αὐτὸν ἠύρημένην καθελὼν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ δυσάντητον τοῦ θανάτου καταλύσας κράτος, καὶ καλέσας ἅπαντας εἰς θεογνωσίαν διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οἳ, πᾶσαν ἐκπεριθέοντες τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες ὄνομα, καὶ μάλα δικαίως κατεθανυμάζοντο. Ὡ 15 τοίνυν Δέσποτα, φησὶν, ἀξιάκουστα λίαν τὰ ὧν αὐτὸς γέγονας αὐτουργός, καὶ πολὺ τὸ ἄμεινον ἔχοντα τῶν διὰ Μωυσέως τὰ παρὰ σοῦ πάλιν κατωρθωμένα. Οὐ γὰρ ποταμοῖς ἐποίσεις ὀργήν οὐχ ὀρμήσεις κατὰ θαλάσσης οὐκ ἐν ἐκείνοις πόθεν τῆς σῆς θεοπρο- 20 ποῦς ἐξουσίας διαλάμψει τὸ θαῦμα, ἀλλ' «ἐπιθήση» μᾶλλον «ἐπὶ τοῦς ἵππους σου, καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία».

Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ ἵπποι πάλιν; Οἱ μακάριοι μαθηταί, Ἀπόστολοί τε καὶ Εὐαγγελισταί, οἱ τοῖς θείοις αὐτοῦ θελήμασιν ὀλοτρόπως ὑπεξενυγμένοι, οἱ τρυφεροὶ καὶ εὐήνιοι καὶ πρὸς πᾶν ὄτι- 25 οῦν ἐτοιμῶς ἔχοντες τῶν δοκούντων αὐτῶ, οἱ Χριστὸν ἔποχόν τε καὶ ἠνίοχον ἔχοντες, ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, περὶ οὗ φησιν αὐτός· «Ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς ἐστὶ μοι οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν». Ὁξεῖς δὲ δὴ λίαν οἱ ἵπποι, περινοστοῦντες ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Οὕτω καὶ «Τὸ ἄρμα τοῦ 30 Θεοῦ μυριοπλάσιον εἶναι λέγεται, χιλιάδας ἔχον εὐθηνούντων». Πλεῖστοι γὰρ ὅσοι κατὰ καιρούς, καὶ μετ' ἐκείνους, γεγόνασι λαῶν ἡγούμενοι καὶ τῆς διανοίας τὸν αὐχένα ταῖς τοῦ Σωτῆρος ὑπέχοντες ζεύγλαις, καὶ τοῖς ἀπανταχῆ τὴν δόξαν αὐτοῦ περιφέ-

τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς δεύτερης. Γιατὶ παλαιὰ μέσω τοῦ Μωυσῆ ἀπάλλαξε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆ σαρκικῆ δουλεία μεταβάλλοντας σὲ αἷμα τῆ φύση τῶν ποταμῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ πραγματοποιώντας σημεῖα καὶ τέρατα· ἔπειτα σχίζοντας τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἀπὸ τῆ μὰ διαβίβασε τοὺς ἀπελευθερωμένους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔπνιξε στὰ νερὰ τοὺς φοβεροὺς πολεμιστὲς Αἰγυπτίους. "Ὅταν ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀπάλλαξε ὅλη τὴν ὑφήλιο ἀπὸ τὴν καταπίεση τοῦ διαβολικοῦ ζυγοῦ, ὄχι μεταβάλλοντας τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν σὲ αἷμα, οὔτε χύνοντας τὴν ὀργή του στὰ νερὰ, οὔτε διαχωρίζοντας τὰ κύματα τῆς θάλασσας, οὔτε προκαλώντας τὸν ὄλεθρο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον θανατώνοντας τὸν μιὰρὸ δολοφόνου δράκοντα, καταργώντας τὴν ἁμαρτία ποὺ ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐξαιτίας του εἶχε ἐξευρεθεῖ, καταλύοντας τὸ δυσκολοπολέμητο κράτος τοῦ θανάτου, καὶ καλώντας μέσω τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὅλους νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ, οἱ ὁποῖοι περιτρέχοντες τὴν οἰκουμένη καὶ διαδίδοντας τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, κέρδισαν, καὶ πολὺ δίκαια, μεγάλο θαυμασμό. "Ἐτσι λοιπὸν λέγει: "ὦ Δέσποτά μου, εἶναι πανάξια ἀκοῆς ὅσα ἐσὺ ἔπραξες καὶ εἶναι πολὺ ἀνώτερα αὐτὰ ἀπὸ ὅσα πάλι ἐσὺ μέσω τοῦ Μωυσῆ εἶχες πραγματοποιήσει. Γιατὶ δὲν θὰ ἀφήσεις τὴν ὀργή σου νὰ ξεσπάσει στοὺς ποταμούς, δὲν θὰ ὀρμήσει ὁ θυμὸς σου ἐναντίον τῆς θάλασσας, δὲν θὰ λάμψει σὲ ἐκεῖνα τὸ θαῦμα τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας σου, ἀλλὰ «θὰ ἀνεβεῖς μᾶλλον στοὺς ἵππους σου καὶ ἡ ἵππασία σου θὰ γίνῃ ἡ σωτηρία τοῦ λαοῦ σου».

Ποιοὶ ὅμως εἶναι πάλι οἱ ἵπποι; Εἶναι οἱ μακάριοι μαθητὲς, ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστὲς, οἱ ὀλοκλωρωτικὰ δεμένοι στὸ ζυγὸ τῶν θελημάτων αὐτοῦ, οἱ ὄλο ἀγάπη καὶ ὑπακοή καὶ ἔτοιμοι γιὰ ὅτιδήποτε ἤθελε ἐκεῖνος, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀναβάτη καὶ ἠνίοχό τους τὸν Χριστό, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἓνας ἦταν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ ἴδιος: «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι σκεῦος τῆς ἐκλογῆς μου, γιὰ νὰ μεταφέρει τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν»⁷⁸. Καὶ θὰ εἶναι οἱ ἵπποι πολὺ γρήγοροι, περιτρέχοντας ὅλη τὴν οἰκουμένη. "Ἐτσι λέγεται ὅτι καὶ «τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ εἶναι μυριοπλάσιο, ἔχοντας χιλιάδες καθοδηγητῶν»⁷⁹. Γιατὶ πάρα πολλοὶ κατὰ καιροὺς, καὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτούς, ἔγιναν ἀρχηγοὶ λαῶν καὶ θέτοντας τὸν αὐχένα τῆς διάνοιά τους στὸ ζυγὸ τοῦ Σωτήρα καὶ περι-

79. Ψαλμ. 67, 18.

ροντες, καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες λόγον, καὶ οἷον ἄπα-
σαν ἵπποκρατοῦντες τὴν γῆν. Σωτηρία δὲ τῶν ἵππων ἢ ἵππασίας.
Ἔτρεχον γὰρ οὐ μάτην, ἀλλ' ἵνα σώσειαν πόλεις, χώρας τε ὁμοῦ
καὶ ἔθνη, καταστρέφοντος τοῦ Χριστοῦ τὰς τῶν δαιμόνων ἀρχάς,
5 οἱ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἶπεῖν, τὴν γῆν διενείμαντο, τοῖς ἰδίῳις θελήμα-
σιν ὑποφέροντες τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον
διαπίπτειν αἱ πάλαι τῶν δαιμόνων ἀρχαί, ταύτητοί φησιν εἰκό-
τως· «Ἐντείνων ἐντενεῖς τὸ τόξον σου ἐπὶ τὰ σκῆπτρα». Ὁρμήσει
γάρ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, οὐκ ἐν ποταμοῖς ἢ θαλάσσαις, ἀνα-
10 τρέψει δὲ μᾶλλον τῶν δαιμονίων τὰ σκῆπτρα.

Στίχ. 9-10. «Ποταμῶν ῥαγήσεται γῆ, ὄψονταί σε καὶ ὠδι-
νήσουσι λαοί, σκορπίζων ὕδατα πορείας αὐτοῦ».

νά. Διαμέμνηται πάλιν τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων καὶ
τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, καθ' ὧν τὸ τόξον ἐντείνεται, ἤγουν ἐν ταθήσε-
15 ται, λέγει προστεθήσεσθαι καὶ τὴν τῶν ποταμῶν γῆν, τάχα που
τὴν τῶν Βαβυλωνίων ὑποδηλῶν, ὑπ' αὐτήν γάρ ἐτέλει τὸ τηνικά-
δε καὶ ἡ μέση τῶν ποταμῶν, ἵνα διὰ τούτου πάλιν ὡς ἐξ εἰκόνο-
ς, ἐχθρῶν αἰσθητῶν καὶ ἡ τῶν νοητῶν καὶ ἀοράτων πληθὺς σημαί-
νηται, πρὸς ἣν τοῖς ἁγίοις ἡ πάλῃ. Κέκρυπται δέ πως αἰεὶ τῶν
20 προφητῶν ὁ λόγος. Οὐκοῦν ὡς ἐκ μέρους τῆς μέσης τῶν ποτα-
μῶν, ἢ Βαβυλωνίων σημαίνεται γῆ, καὶ δι' αὐτῆς αἰνιγματωδῶς
ἢ τῶν δαιμονίων ἀγέλη. Ἡ τάχα τι καὶ ἕτερον ὁ προφητικὸς ἡμῖν
ὑπεμφαίνει λόγος. «Ποταμῶν» γὰρ ἔοικε «γῆν» ἀποκαλεῖν τὴν Ἰ-
ουδαίαν, διὰ τοι τὸ πλείστους ἐν αὐτῇ γενέσθαι προφήτας, ποτα-
25 μῶν δίκην τὸ ἔθνος κατάρδοντας καὶ οἷον θείους νόμασιν ἐπικλύ-
ζοντας. Περί ὧν οἴμαί που φησὶ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ποταμοὶ
κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό» καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου
Θεός· «Εὐλογῆσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρῆνες καὶ θυγατέ-
ρες στρουθῶν, ὅτι ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ ποταμοὺς ἐν γῆ
30 ἀνύδρω ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν, λαόν μου, ὃν περιποι-
ησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι». Ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν

φέροντας τὴ δόξα του σὲ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς καὶ διδάσκοντας ὀρθὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας⁸⁰, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καθιστώντας ὅλη τὴ γῆ κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν ἵππων. Γιατὶ ἡ σωτηρία προερχόταν ἀπὸ τοὺς ἵππους, ἦτοι ἀπὸ τὴν ἵππασία. Γιατὶ δὲν ἔτρεχαν μάταια, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσουν πόλεις καὶ χῶρες καὶ μαζὶ καὶ λαούς, μὲ τὸν Χριστὸ νὰ καταστρέφει τὶς ἀρχὲς τῶν δαιμόνων, οἱ ὅποιοι, πού λέγει ὁ λόγος, μοιρᾶσθηκαν ὅλη τὴ γῆ ὑποτάσσοντας στὰ θελήματά τους τοὺς κατοίκους της. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμελλαν νὰ πέσουν οἱ παλαιῆς ἔξουσιες τῶν δαιμόνων, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ εὐλογα λέγει· «Θὰ τεντώσεις στὸ ἔπακρον τὸ τόξο σου ἐναντίον ἐκείνων πού κατέχουν τὰ σκῆπτρα». Γιατὶ θὰ ὀρμήσει, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ὄχι στὰ ποτάμια ἢ στὶς θάλασσες, ἀλλὰ μᾶλλον θ' ἀνατρέψει τοὺς θρόνους τῶν δαιμονίων.

Στίχ. 9-10. «Θὰ σχιστεῖ ἡ γῆ τῶν ποταμῶν, θὰ σὲ δοῦν οἱ λαοὶ καὶ θὰ πονέσουν μὲ πόνους φρικτοὺς σὰν τῆς γέννας, καὶ θὰ σκορπίσεις ὕδατα κατὰ τὶς πορεῖες σου».

51. Θυμᾶται πάλι τὰ κατορθώματα τοῦ Σωτήρα καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη, ἐναντίον τῶν ὁποίων τεντώνεται ἡ θὰ τεντωθεῖ τὸ τόξο, καὶ θὰ προστεθεῖ, λέγει, καὶ ἡ γῆ τῶν ποταμῶν, καὶ ἴσως ὑπονοεῖ τὴ γῆ τῶν Βαβυλωνίων, πού βρισκόταν τότε ἀνάμεσα σὲ ποταμούς, ὥστε μὲ αὐτὸ νὰ δηλώνονται πάλι, σὰν ἀπὸ εἰκόνα, οἱ αἰσθητοὶ ἐχθροί, καὶ τὸ πλῆθος τῶν νοητῶν καὶ ἀοράτων, πρὸς τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ πάλη τῶν ἀγίων⁸¹. Ἀποκρύπτεται βέβαια πάντοτε κάπως ὁ λόγος τῶν προφητῶν. Σημαίνεται λοιπὸν ἡ γῆ τῶν Βαβυλωνίων πού βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ποτάμια καὶ μὲ αὐτὴν δηλώνεται αἰνιγματικὰ ἡ ἀγέλη τῶν δαιμονίων. Ἴσως ὅμως νὰ μᾶς ὑποδηλώνει καὶ κάτι ἄλλο ὁ προφητικὸς λόγος. Γιατὶ φαίνεται ὅτι «γῆ ποταμῶν» ὀνομάζει τὴν Ἰουδαία, ἐπειδὴ παρουσιάσθηκαν σ' αὐτὴν πάρα πολλοὶ προφῆτες, ἀρδεύοντας σὰν ποτάμια τὸ ἔθνος καὶ κατακλύζοντάς το μὲ θεϊκὰ νάματα, γιὰ τοὺς ὁποίους, νομίζω, κάνει λόγο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας· «Οἱ ποταμοὶ θὰ χειροκροτήσουν ὅλοι μαζὶ»⁸². Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγει· «Θὰ μὲ εὐλογήσουν τὰ ἄγρια θηρία, οἱ σειρῆνες καὶ οἱ θυγατέρες τῶν στρουθίων, γιὰ τὸν ἔδωσα μέσα στὴν ἔρημο νερὸ καὶ ποταμούς στὴν ἀνυδρῆ γῆ γιὰ νὰ ποτίσουν τὸ γένος μου, τὸν ἐκλεκτὸ λαό μου, τὸν ὁποῖο διάλεξα γιὰ νὰ διηγεῖται τὶς ἀρετὲς μου»⁸³. Καὶ πράγματι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς

Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τάχα που χειμάρρους τρυφῆς ὠνόμασται, καὶ ἔστιν ἀληθῶς, καὶ μέντοι καὶ ποταμὸς· ἔφη γάρ που περὶ αὐτοῦ διὰ φωνῆς ἁγίων· «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς ποταμὸς εἰρῆνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἔθνῶν». Εἴρηται δὲ 5 καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Λυπεῖ δὲ οὐδὲν καθ' ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ὀνομάζεσθαι ποταμούς, ἅτε δὴ συμμόρφους γεγονότας αὐτῷ νοητῶς. Ὡσπερ γάρ ἐστι τὸ φῶς μὲν αὐτὸς τὸ ἀληθινόν, ἔφη δὲ που τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις, 10 «Ἑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου», οὕτω καὶ ποταμὸς ὑπάρχων αὐτὸς καὶ μέντοι καὶ ὕδωρ ζῶν, χαρίζεται τὸ τοῖς ἴσοις ἐπισεμνύνεσθαι καὶ τοῖς ἁγίοις

Ἡ τοίνυν γῆ τῶν νοητῶν ποταμῶν, τουτέστιν ἡ Ἰουδαία, πιεῖν οὐκ ἀνασχομένη τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, καὶ τὸν τῶν ἁγίων προφητῶν 15 οὐκ εἰσδεξαμένη λόγον, οὔτε μὴν τὸν διὰ Μωυσέως (εἰ γὰρ ἐπίστευσαν Μωυσεῖ, ἐπίστευσαν ἂν τῷ Χριστῷ, περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκεῖνος γέγραφε), «ῥαγήσεται», τουτέστι διψήσει. Ῥήγνυται γὰρ ἡ διψῶσα γῆ. Καταθαυμάζει δὴ οὖν ὁ Προφήτης, καὶ οἶον ἐν ἡθει φησὶν· Ἡ πάλαι πολλοὺς ἔχουσα ποταμούς καὶ τῶν θείων να- 20 μάτων δαψιλεστάτην τὴν χορηγίαν, διψὰς καὶ ἀνάρδευτος ἔσται γῆ. Ἐπειδὴ δέ σε, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τεθέανται νοητῶς ἐπιφανέντα λαοί, τουτέστιν οἱ ἐξ ἔθνῶν συνέντες τὸ ἐπὶ σοὶ μυστήριον, ἔλαβον εὐθύς ἐν ὠδίσι τὸ ἀγαθόν, ἔγκαρποί τε γεγόνασιν. Ἀρμόσειε δ' ἂν αὐτοῖς καὶ λέγειν· «Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστροὶ ἐλά- 25 βομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν. Πνεῦμα σωτηρίας σου ἐποίησαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». Οἱ γὰρ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἐπιγραψάμενοι τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν θεῖον ὠδίνουσι φόβον, καὶ πᾶν αὐτοῖς ἔσται κῆμα νοῦ καρπὸς ἀρετῆς, καὶ εἰς πνεῦμα σωτηρίας ἐκτελευτήσεται τὸ σπούδασμα.

30 Οὐκοῦν ὄψονται σε καὶ ὠδινήσουσι λαοὶ τὸ σὸν ἐκπίνοντες νᾶμα, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς νάμασιν ἐκμεμεθυσμένοι. Προσῆεσαν γὰρ φιλοτίμως λέγοντι· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μὲ καὶ πινέτω». Ἦσθα γάρ, φησὶν, οὕτω πλουσιόδωρός τε καὶ ἀγαθός, ὡς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πορείαις σκορπίζειν ὕδατα, τουτέστι τὸν ζωοποιὸν τῆς

Χριστὸς ὀνομάσθηκε χείμαρρος τρυφῆς^{83α}, καὶ εἶναι ἀληθινά, ἀλλὰ καὶ καὶ ποταμός· γιατί εἶπε κάπου γιὰ τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ φωνὴ κάποιων ἀγίων· «Νὰ ἐγὼ στρέφομαι πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης καὶ σὰν χείμαρρος ποὺ κατακλύζει τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν»⁸⁴. Ἔχει ἐπίσης λεχθεῖ καὶ μὲ τὸ λόγο τοῦ Δαβὶδ· «Τὰ ρεύματα τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»⁸⁵. Καὶ δὲν ἐνοχλεῖ καθόλου κατὰ τρόπο ὅμοιο μὲ αὐτὸν νὰ ὀνομάζονται καὶ οἱ ἅγιοι ποταμοί, ἀφοῦ ἔγιναν πνευματικὰ σύμμορφοι μὲ αὐτόν. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ⁸⁶ καὶ εἶπε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, «Ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁸⁷, ἔτσι καὶ αὐτός, ὄντας ποταμὸς καὶ βέβαια καὶ νερὸ ζωντανό, χαρίζει καὶ στοὺς ἁγίους νὰ σεμνύνονται μὲ τὰ ἴσα.

Ἡ γῆ λοιπὸν τῶν νοητῶν ποταμῶν, δηλαδὴ ἡ Ἰουδαία, ποὺ ἀρνήθηκε νὰ πιεῖ τὸ νερὸ ποὺ χαρίζει ζωὴ καὶ δὲν δέχθηκε τὸ λόγο τῶν προφητῶν, οὔτε βέβαια καὶ τοῦ Μωυσῆ (γιατὶ ἂν εἶχαν πιστέψει στὸν Μωυσῆ, θὰ πίστευαν καὶ στὸν Χριστό, ἀφοῦ γιὰ τὸν Χριστὸ ἔγραψε ὁ Μωυσῆς⁸⁸), «θὰ σχισθεῖ», δηλαδὴ θὰ διψάσει. Γιατὶ σχίζεται ἡ γῆ ποὺ διψᾷ. Γεμίζει λοιπὸν ἀπὸ θαυμασμό ὁ προφήτης καὶ λέγει μὲ ἔμφαση· Αὐτὴ ποὺ παλαιὰ εἶχε πολλοὺς ποταμοὺς καὶ ἀφθονη χορηγία θείων ναμάτων, θὰ γίνεῖ διψασμένη καὶ ἀπότιστη γῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐσένα, λέγει, Δέσποτα, σὲ εἶδαν νοητὰ οἱ λαοὶ ὅταν φάνηκες, δηλαδὴ οἱ ἐθνικοί, κατανοώντας τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' ἐσένα, ἔλαβαν ἀμέσως μὲ ὠδίνες τὸ ἀγαθὸ καὶ γέμησαν μὲ καρπούς. Θὰ ἄρμοζε λοιπὸν σ' αὐτοὺς νὰ λέμε· «Ἀπὸ τὸ φόβον σου, Κύριε, ἐγκυμονήσαμε καὶ μᾶς ἔπιασαν ὠδίνες τοκετοῦ καὶ γεννήσαμε. Πνεῦμα σωτηρίας φέραμε στὴ γῆ»⁸⁹. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπέγραψαν τὸν Ἐμμανουήλ ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τους, θὰ ἐγκυμονήσουν τὸ θεῖον φόβον καὶ κάθε κνοφόρημα τοῦ νοῦ τους θὰ εἶναι καρπὸς ἀρετῆς καὶ ὁ ἀγώνας τους θὰ καταλήξει σὲ πνεῦμα σωτηρίας.

Θὰ σὲ δοῦν λοιπὸν καὶ θὰ κοιλοπονήσουν λαοὶ ὅταν πιοῦν τὸ δικό σου νάμα καὶ μεθύσουν ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ νάματα. Γιατὶ προσῆλθαν μὲ θερμὴ ἀγάπη σ' αὐτόν ποὺ λέγει· «Ἄν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔρθει σ' ἐμένα καὶ ἄς πιεῖ»⁹⁰. Γιατὶ ἦταν, λέγει, τόσο πλούσιος στὰ δῶρα του καὶ ἀγαθός, ὥστε καὶ σ' αὐτὲς τὶς πορεῖες νὰ σκορπίζει νερό, δηλαδὴ τὸν ζωο-

83α. Ψαλμ. 35, 9.

87. Ματθ. 5, 14.

84. Ἑσ. 66, 12.

88. Ἰω. 5, 46.

85. Ψαλμ. 45, 5.

89. Ἑσ. 26, 18.

86. Ἰω. 1, 9.

90. Ἰω. 7, 37.

εὐαγγελικῆς παιδεύσεως λόγον. Ὡς γάρ φησιν ὁ Ματθαῖος, «Περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς πάσας τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ».
 5 Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «σκορπίζων ὕδατα πορείας αὐτοῦ». Ὅτι δὲ τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας ὁ λόγος ὕδωρ ὠνόμασται πανταχοῦ παρά γε τοῖς ἱεροῖς γράμμασι, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν;

10 Στίχ. 10-11. «Ἐδωκεν ἡ ἄβυσσος φωνὴν αὐτῆς, ὕψος φαντασίας αὐτῆς. Ἐπήρθη ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς εἰς φῶς».

νβ. Τοὺς ὠδινήσαντας λαοὺς καὶ ἐγκάρπους ἤδη γεγενημένους ἄβυσσον ἀποκαλεῖ, πολλοὺς καὶ ἀναριθμήτους ὄντας ἀποφαίνων τοιαύτη γὰρ ἡ ἄβυσσος. Ὀνόματι δὲ τῷ τοιῷδε καὶ ἡ τῶν ἀγίων ἀγγέλων κέκληται πληθὺς διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ. Καὶ γοῦν
 15 ἔφη πού ὁ Θεὸς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἄρχοντος Τύρου περὶ τοῦ Σατανᾶ, ὅτε ἐξέπεμπον αὐτὸν εἰς τὸν ἄδην, «ἐθρήνησεν ἡ ἄβυσσος ἐπ' αὐτῷ». Κατενηνεγμένου γὰρ καὶ πεπτωκότος τοῦ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἐν δόξῃ προὔχοντος, ὃς καὶ μετ' αὐτῶν ἐτέθειτο τῶν Χερουβίμ, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ προφήτου φωνήν, τὸ ἀπεικὸς οὐ-
 20 δέν, σφόδρα λελυπηῆσθαι τὴν νοητὴν ἄβυσσον, τουτέστι τὰς τῶν ἄνω πνευμάτων ἀγέλας, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐπιστυγνάσαι πεπονθότι καὶ τῷ τῶν ὄλων προσκεκρουκότι Θεῷ. Οὐκοῦν ἡ ἄβυσσος, φησί, τουτέστιν ἡ ἀμέτρητός τε καὶ ἀκατάληπτος τῶν πεπιστευκότων πληθὺς, καὶ μέντοι καὶ τὸ ὕψος τῆς ἐν αὐτῇ φαντασίας, τουτέστι
 25 πάλιν πᾶν ὅσον ἐστὶν ἐν αὐτῇ λαμπρόν τε καὶ ἐπηρμένον, καὶ ταῖς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ φαντασίαις, ἧτοι δόξαις κεναῖς κατηγλαισμένον, ἔδωκε φωνὴν αὐτῆς. Δοξολογεῖται γὰρ ὁ Χριστὸς παρὰ παντὸς ἀνθρώπων ἔθνους, καὶ τοῦτο δρῶντας προθύμως κατίδοι τις ἂν μικροὺς καὶ μεγάλους, λαμπροὺς καὶ ἀσήμους, καὶ τοὺς τῶν
 30 ἄλλων περιφανεστέρους, καὶ ὑπεροχὴν ἔχοντας ἢ τὴν ἐν δόξῃ τυχόν, ἢ τὴν ἐν πλούτῳ καὶ λαμπρότητι τῇ κατὰ τὸν βίον, ἃ λίαν ὀρθῶς ὠνόμασε φαντασίας, ἧγουν ὕψος φαντασίας. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον αὐτοῖς ἢ δόκησις, ὅτι «Πᾶσα σὰρξ χόρτος καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου».

ποιό λόγο τῆς εὐαγγελικῆς παιδαγωγίας. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Ματθαῖος, «Περιερχόταν ὁ Ἰωσοῦς ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ διδάσκοντας στίς συναγωγές τους καὶ κηρύσσοντας τὸ Εὐγγέλιο τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύοντας κάθε νόσο καὶ κάθε ἀδυναμία τοῦ λαοῦ»⁹¹. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Σκορπίζοντας ὕδατα κατὰ τὶς πορεῖες του». Ὅτι βέβαια ὁ λόγος τῆς θεόπνευστης διδασκαλίας ἔχει ὀνομασθεῖ σὲ κάθε σημεῖο τῆς ἀγίας Γραφῆς ὕδωρ, πῶς μπορούμε ν' ἀμφιδάλουμε;

Στίχ. 10-11. «Ἡ ἄβυσσος ἔβγαλε φωνὴ μεγάλη, τὸ ὕψος τῆς φαντασίας αὐτῆς, ὁ ἥλιος ὑψώθηκε καὶ ἡ σελήνη σταμάτησε στὴ θέση τῆς φωτίζοντας».

52. Τοὺς λαοὺς ποὺ δοκίμασαν ὠδίνες τοκετοῦ καὶ ἤδη εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ καρπούς, τοὺς ἀποκαλεῖ ἄβυσσο, παρουσιάζοντας ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ ἀναρίθμητοι· γιατί τέτοια εἶναι ἡ ἄβυσσος. Μὲ τὸ ὄνομα βέβαια αὐτὸ ὀνομάζεται μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιου ὁ Θεὸς γιὰ τὸν Σατανᾶ ὡς ἐκπροῶσωπο τοῦ ἄρχοντα τῆς Τύρου, ὅταν τὸν ἔστειλαν στὸν ἄδη· «Θρήνησε ἡ ἄβυσσος γι' αὐτόν»⁹². Γιατί ὅταν κατακρημνίσθηκε καὶ ἔπεσε αὐτὸς ποὺ βρισκόταν πάνω ἀπὸ ὅλους καὶ ὑπερεῖχε στὴ δόξα, αὐτὸς ποὺ εἶχε καταταχθεῖ μαζὶ μὲ τὰ Χερουδίμ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ προφήτης, δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ λυπήθηκε ὑπερβολικὰ ἡ νοητὴ ἄβυσσος, δηλαδή τὰ τὰγματα τῶν οὐράνιων πνευμάτων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ σκυθρώπασαν γιὰ τὸ πάθημά του καὶ τὴν πρόσκρουσή του πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Ἡ ἄβυσσος λοιπόν, λέγει, δηλαδή τὸ ἀμέτρητο καὶ ἀσύλληπτο πλῆθος αὐτῶν ποὺ ἔχουν πιστέψει, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεροχὴ ἐκείνων ποὺ φάνταζαν ἀνάμεσά τους, δηλαδή ἐκείνων ποὺ ἔλαμπαν καὶ διακρίνονταν σ' αὐτὴ καὶ ἦταν καταστολισμένοι μὲ τὶς φαντασίες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἦτοι τὶς κούφιες δόξεις, ὅλοι αὐτοὶ ὕψωσαν φωνή. Γιατί ὁ Χριστὸς δοξολογεῖται ἀπὸ κάθε ἔθνος ἀνθρώπων, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ νὰ πράττουν αὐτὸ πρόθυμα μικροὶ καὶ μεγάλοι, λαμπροὶ καὶ ἀσήμαντοι, καὶ οἱ πιὸ ἐπιφανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ποὺ ὑπερέχουν εἴτε τυχὸν στὴ δόξα ἢ στὸν πλοῦτο καὶ τὴ λάμψη τοῦ βίου, τὰ ὅποια πολὺ σωστὰ ὀνόμασε φαντασίες, ἦτοι ὕψος φαντασίας. Γιατί δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο γι' αὐτούς, παρὰ φαντασία· γιατί «Κάθε σάρκα εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου σὰν ἄνθος χόρτου»⁹³.

91. Ματθ. 9, 35.

92. Ἰεζ. 31, 15.

93. Ἦσ. 40, 6. Α' Πέτρο. 1, 24.

Ὅτι δὲ ἔδωκεν ἡ ἄβυσσος φωνὴν αὐτῆς καὶ ταῖς εὐφημίαις
 καταγεραίρουσι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν μικροὶ καὶ
 μεγάλοι, σαφηνιεῖ λέγων καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Αἰνεῖτε τὸν Κύ-
 ριον ἐκ τῆς γῆς, δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι». Προσθεῖς δὲ δὴ
 5 τούτοις ὄρη καὶ βουνούς, ξύλα τε καρποφόρα καὶ πάσας κέδρους,
 θηρία τε καὶ κτήνη, ἔρπετά καὶ πετεινὰ πτερωτά, προσεπάγει πάλιν·
 «Ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς, νεανίσκοι καὶ παρθένοι,
 πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου». Ἐ-
 φη δέ που καὶ ὁ μέγας ἡμῖν Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ· «Βασιλεῖς ὄψον-
 10 ται αὐτὸν καὶ φοβηθήσονται, ἄρχοντες καὶ προσκυνήσουσιν αὐ-
 τῷ». Ἀποδίδωσι δὲ ὡσπερ τὴν αἰτίαν, τοῦ τὴν ἄβυσσον καὶ μέντοι
 καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας αὐτῆς δοῦναι τὴν φωνήν, ἐπάγων εὐ-
 θύς· «Ἐπήρθη ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς εἰς
 φῶς». Ὡσπερ δὲ τὴν ἄβυσσον νενοήκαμεν οὐ κατὰ γε τὸν ἐν αἰ-
 15 σθήσει λόγον (παχὺς γὰρ λίαν), πνευματικῶς δὲ μᾶλλον καὶ νοη-
 τῶς, οὕτω καὶ νῦν οὐχὶ τοῖς στοιχείοις, ἡλίῳ τε φημὶ καὶ σελήνῃ,
 τὸν τῆς διανοίας ἐνήσομεν ὀφθαλμόν, ἀλλ' ἐξ ὁμοιότητος τῆς ἀπ'
 αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἀμείνω διάπτοντες, τὴν τῶν νοημάτων δύναμιν κα-
 τοψόμεθα.

20 Οὐκοῦν ἥλιον μὲν γοῦν φαμεν τὴν φωτοειδῆ τε καὶ ἔκλαμ-
 προν τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων μυσταγωγίαν, σελήνην δὲ
 αὐτὸ μεῖον τε καὶ ἀμυδροτέρον τοῦ νόμου φῶς, φαίνοντος, ὡς ἐν
 νυκτὶ καὶ σκότει, τῷ πρὸ τῆς ἐπιδημίας καιρῷ. Κέκληται γὰρ ἡμέ-
 ρα καθ' ἣν ἀνέλαμψεν ὁ Χριστός, ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὁ νοη-
 25 τὸς ἑωσφόρος, ἐν καρδίαις ἀνατέλλων τῶν πεπιστευκότων. Καὶ
 γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, «Αὕτη ἡ ἡμέρα», φησὶν, «ἣν ἐποίησεν ὁ
 Κύριος, ἀγαλλιασόμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ». Ὡσπερ δὲ
 χθαμαλὸς ὢν ἔτι καὶ μόλις ἀνίσχων τῆς γῆς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος, οὐ-
 πω μὲν εὐρὸν καὶ λαμπρόν, συνεσταλμένον δὲ ὡσπερ ἐν ἑαυτῷ τὸ
 30 ἴδιον ἔχει φῶς, ἀναθρῶσκων γε μὴν ὕψου, παιδροτάτην τοῖς
 ἀπανταχῆ τῆς ἀκτῖνος ποιεῖται τὴν ἐκβολήν, οὕτω καὶ ἡ διὰ Χρι-
 στοῦ παιδεύσεις, τουτέστιν ἡ εὐαγγελικὴ, συνεστέλλετο μὲν ἐν ἀρ-
 χαῖς καὶ ἠγνοεῖτο πολλοῖς, ἡλίου δὲ δίκην μονονουχὶ καὶ ἀνίσχου-
 σα καὶ εἰς ὕψος ἰοῦσα κατὰ βραχὺ καὶ τὴν τῆς θεογνωσίας αὐγὴν

“Ὅτι ὁμως ἡ ἄβυσσος ὑψωσε τὴ φωνή της καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι δοξολογοῦν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ τὸν Χριστὸ μὲ τις ἐπευφημίες, τὸ διασαφηνίζει ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας· «Δοξολογεῖτε τὸν Κύριο ἀπὸ τῆ γῆ, δράκοντες καὶ ὅλες οἱ ἄβυσσοι»^{93α}. Καὶ ἀφοῦ πρόσθεσε σ’ αὐτά, ὄρη καὶ βουνά, δένδρα καρποφόρα καὶ ὅλα τὰ κέδρα, θηρία καὶ ζῶα, ἔρπετὰ καὶ πουλιὰ φτερωτά, προσθέτει πάλι· «Ἄρχοντες καὶ ὅλοι οἱ κριτὲς τῆς γῆς, νέοι καὶ νεαρές, ἡλικιωμένοι μαζὶ μὲ νεώτερους ἄς ὑμνήσουν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»⁹⁴. Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ μέγας Ἡσαΐας γι’ αὐτόν· «Θὰ τὸν δοῦν βασιλεῖς καὶ θὰ φοβηθοῦν, ἄρχοντες καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν»⁹⁵. Καὶ σὰν νὰ ἐξηγεῖ τὴν αἰτία τοῦ ὅτι ἡ ἄβυσσος ἀλλὰ καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας ἔδγαλε φωνή, προσθέτει ἀμέσως· «Ἀνέβηκε ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη στάθηκε στὴ θέση της φωτίζοντας». “Ὅπως ἐκλάβουμε τὴν ἄβυσσο ὄχι σὰν κάτι αἰσθητὸ (γιατὶ εἶναι παχὺς ἕνας τέτοιος λόγος), ἀλλὰ πνευματικὰ μᾶλλον καὶ νοητά, ἔτσι καὶ τώρα δὲν θὰ περιορίσουμε τὴ σκέψη μας στὰ στοιχεῖα, ἐννοῶ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα μ’ αὐτὰ ἀνεβαίνοντας στὰ ἀνώτερα, θὰ ἐπισημάνουμε τὸ βαθύτερο νόημα τῶν λεγομένων.

“Ἡλιο λοιπὸν θὰ ἐννοήσουμε τὴ φωτόμορφη καὶ περίλαμπρη μυσταγωγία τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, σελήνη πάλι τὸ κατώτερο καὶ ἀμυδρότερο φῶς τοῦ νόμου, ποὺ φώτιζε σὰν σὲ νύχτα καὶ σκοτάδι κατὰ τὸν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Κυρίου χρόνο. Γιατὶ ἡμέρα ὀνομάσθηκε ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἔλαμψε ὁ Χριστός, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης⁹⁶, ὁ νοητὸς Αὐγερινός, ποὺ ἀνατέλλει στὶς καρδιές⁹⁷ αὐτῶν ποὺ ἔχουν πιστέψει. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγει· «Αὕτὴ εἶναι ἡ ἡμέρα τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Κύριος· ἄς γεμίσομε ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ ἄς εὐφρανθοῦμε κατ’ αὐτήν»⁹⁸. “Ὅπως λοιπὸν ὅταν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος εἶναι χαμηλὰ ἀκόμα καὶ μόλις προβάλλει ἀπὸ τὴ γῆ δὲν ἀπλώνει ἀκόμα λαμπρὸ τὸ φῶς του, ἀλλὰ κρατεῖ κατὰ κάποιον τρόπο περιορισμένο στὸν ἑαυτό του τὸ φῶς, καθὼς ὁμως ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ὕψη σκορπάει παντοῦ λαμρότατες τὶς ἀκτῖνες του, ἔτσι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τοῦ Εὐαγγελίου, ἦταν περιορισμένη στὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ἀγνοοῦσαν οἱ πολλοί, ὅταν ὁμως σὰν τὸ ἥλιο ἄρχισε κατὰ κάποιον τρόπο ν’ ἀνεβαίνει λίγο-

93α. Ψαλμ. 148, 7.

96. Μαλαχ. 4, 2.

94. Ψαλμ. 148, 11-13.

97. Β΄ Πέτρο. 1, 19.

95. Ἡσ. 49, 7.

98. Ψαλμ. 117, 24.

ἀφιεῖσα πανταχῆ καταπλήττει τὴν ἄβυσσον, τουτέστιν ἅπαν ἀνθρώπων γένος τοιγάρτοι καὶ δέδωκε τὴν φωνήν. Δοξολογεῖ γάρ, ὡς ἔφην, καὶ Θεὸν ὀνομάζει, καὶ τῶν ὅλων Κύριον καὶ λυτρωτὴν ὁμολογεῖ τὸν Ἐμμανουήλ.

5 Ἐπήρθη οὖν ὁ ἥλιος, οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ ἡ σελήνη, τουτέστιν ὁ νόμος, ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς εἰς φῶς. Κατόπιν μὲν γὰρ τῆς εὐαγγελικῆς παιδεύσεώς ἐστιν ἡ διὰ Μωυσέως, καὶ αὕτη τάξις αὐτῆ, ὅτι καὶ σκιαὶ καὶ τύπος. Ἐπειδὴ δὲ πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός, ἐξέλαμψε καὶ ὁ νόμος. Τοῖς γὰρ πάλαι δι' αὐτοῦ
10 προαπηγγελμένοις τὰ ἐκβεθηκότα συμβάλλοντες, τεθανυμάκαμεν ἤδη καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου τὸ φῶς προανατυποῦντος ἡμῖν ἀστείως κατὰ πολλοὺς τρόπους τὸ Χριστοῦ μυστήριον. «Ἔστη δὴ οὖν εἰς φῶς». Μακαρίζει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοὺς συνενεγκόντας ἐν ἑαυτοῖς νομικὴν τε ἅμα παιδευσιν καὶ εὐαγγελικὴν. Ἐφη γὰρ οὐ-
15 τω· «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς γραμματεὺς», τουτέστιν ὁ τὸν νόμον εἰδώς, «μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλουσίῳ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ νέα καὶ παλαιά».

Παραδεξόμεθα δὲ καὶ ἕτερον ἐπὶ τῷδε νοῦν, οὐκ ἀπίθανον, ὡς
20 γε μοι φαίνεται, βαίνοντα δὲ μᾶλλον τοῦ εἰκότος ἐγγύς. Ἡλιον μὲν γὰρ εἶναι φαμεν, καὶ μάλα ὀρθῶς, τὸν Ἐμμανουήλ. Ὠνόμασται γὰρ οὕτω, καὶ ἔστιν ἀληθῶς. Σελήνην δὲ λέγεσθαι νομιστέον, ὡς ἐξ ὁμοιότητος τοῦ στοιχείου, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, φαίνουσαν τοῖς ἐν σκότει καὶ ὡς ἐν νυκτὶ διαλάμπουσαν. Ὅτε τοίνυν ἐπήρθη
25 ὁ ἥλιος κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν (ἀναβέβηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τὸν τίμιον σταυρόν), τότε καὶ ἀνέλαμψεν ἡ ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία καὶ ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς εἰς φῶς, τουτέστι πλησιφαῆς οἷά τις σελήνη καὶ τὴν τάξιν τοῦ ἰδίου σώζουσα κύκλου, φῶς γέγονε τοῖς ἐν σκότει, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Ὅτι δὲ ὑψου-
30 μένου τε καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ζωῆς ἀνατλάντος σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, συνέστη λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, διδάξει πάλιν ὁ αὐτός· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἴαν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, εἴαν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλείονα

λίγο ψηλότερα και να ρίχνει παντού τη λάμψη της θεογνωσίας, ξαφνιάζει την άβυσσο, δηλαδή το σύνολο των ανθρώπων· γι' αυτό και έβγαλε τη φωνή. Γιατί δοξολογεῖ, όπως είπα, και ονομάζει τον Έμμανουήλ Θεό και Κύριο των όλων και Λυτρωτή.

Ἀνέβηκε λοιπόν ὁ ἥλιος, καὶ ὄχι λιγότερο καὶ ἡ σελήνη, δηλαδή ὁ νόμος, στάθηκε στὴν θέση της φωτίζοντας. Γιατὶ ἡ Μωσαϊκὴ διδασκαλία βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὴν Εὐαγγελικὴ, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τάξη της, σκιά δηλαδή καὶ τύπος⁹⁹. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἔλαμψε καὶ ὁ νόμος. Γιατὶ παραβάλλοντας ὅσα πραγματοποιήθηκαν μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν παλαιὰ προεξαγγελεῖ ἀπὸ αὐτόν, κυριευθήκαμε ἀπὸ θαυμασμό, ἀφοῦ ἤδη τὸ φῶς καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ νόμου προτύπωνε κατάλληλα μὲ πολλοὺς τρόπους τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. «Στάθηκε λοιπὸν γιὰ νὰ φωτίζει». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μακαρίζει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν συνδυάσει στὸν ἑαυτό τους τὴ νομικὴ διδασκαλία καὶ τὴν Εὐαγγελικὴ. Γιατὶ εἶπε τὸ ἐξῆς· «Γι' αὐτὸ σᾶς λέγω, ὅτι κάθε γραμματέας», δηλαδή ὁ γνώστης τοῦ νόμου, «ποὺ διδάχθηκε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, εἶναι ὅμοιος μὲ πλούσιον ἄνθρωπον, ποὺ βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούργια καὶ παλαιά»¹⁰⁰.

Ἄς ἀποδεχθοῦμε ὅμως γι' αὐτὸ τὸ χωρίον καὶ ἓνα ἄλλο νόημα, ὄχι ἀπίθανον, ὅπως βέβαια μοῦ φαίνεται, ἀλλὰ ποὺ πλησιάζει πολὺ τὸ ἀληθινόν. Ἦλιο δηλαδή λέμε, καὶ πολὺ ὀρθά, τὸν Έμμανουήλ· γιατί ἔτσι ονομάσθηκε καὶ εἶναι ἀληθινά¹⁰¹. Σελήνη πρέπει νὰ θεωρήσομε ὅτι λέγεται, ἀπὸ ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἀστέρι, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ποὺ φέγγει σὲ ὅσους βρίσκονται στὸ σκοτάδι καὶ λάμπει σὰν στὴ νύχτα. Ὅταν λοιπὸν ἀνέβηκε ὁ ἥλιος, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη (γιατὶ ἀνέβηκε γιὰ χάριμας ὁ Χριστὸς ἐπάνω στὸν τίμιον σταυρό), τότε καὶ ἔλαμψε ἡ Ἐκκλησία ἡ προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ στάθηκε στὴ θέση της γιὰ νὰ φωτίζει, δηλαδή σὰν μιὰ σελήνη ὀλόφωτη καὶ διατηρώντας τὴν θέση τοῦ κύκλου της, ἔγινε φῶς γιὰ ὅσους ἦταν στὸ σκοτάδι, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο. Ὅτι ὅμως, ἀνεβαίνοντας ὁ Χριστὸς στὸ σταυρό καὶ ὑπομένοντας αὐτόν γιὰ χάριμας τῆς ζωῆς ὅλων, συγκροτήθηκε στὴ συνέχεια ἡ Ἐκκλησία, θὰ μᾶς τὸ διδάξει πάλι ὁ ἴδιος λέγοντας· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἂν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσει στὴ γῆ καὶ δὲν πεθάνει, μένει αὐτὸς μόνος του, ἂν ὅμως πεθάνει δίνει περισσότερον καρπόν»¹⁰². Καὶ

φέρει». Καί πάλιν· «Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Οὐκοῦν τὸ ὑψοῦσθαι τὸν ἥλιον, σημαίνει πῶς πάντως ἢ τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πάθος, ἤγουν τὴν εἰς οὐρανὸς ἀναφοίτησιν ὑψοῦσθαι γὰρ δὴ καὶ ᾧδὲ φαμεν αὐτόν.

5   Στίχ. 11. «Βολίδες σου πορεύονται εἰς φέγγος ἀστραπῆς ὄπλων σου».

γγ'. Βολίδας ἐνταῦθά φησι τὰς ἀνὰ πᾶσαν ἰούσας τὴν γῆν, καὶ ὡς ἀπὸ τόξου πεμπομένας, ἤγουν χειρὸς εὐσθενοῦς, τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, περὶ ὧν ἔφη πῶς καὶ ὁ μακάριος
10 Δαβὶδ· «Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων». Ἐξετινάχθη μὲν γὰρ καὶ ἐκδέβληται τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, διὰ τοι τὸ ἐμπαροινῆσαι Χριστῶ καλοῦντι πρὸς ζωὴν· οἳ γε μὴν ἐκείνων υἱοὶ καὶ ἐξ αἵματος ὄντες τοῦ Ἰσραὴλ, οἳ ἀπόλεκτοι μαθηταὶ βολίδες τε καὶ βέλη γεγόνασιν, οἷον ἐκ χειρὸς τρέχον-
15 τες τῆς ἀλκιμωτάτης, καὶ παντὸς εὐκόλως διῆκνούμεναι τοῦ πληττομένου πρὸς θάνατον. Αἱ τοιαῦται βολίδες ἀποστέλλονται μὲν, ὡς ἀπὸ χειρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἐμπήγνυνται δὲ τοῖς τοῦ διαβόλου σπλάγχθοις καὶ ἀναιροῦσι τὸν δράκοντα. Καὶ γοῦν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀναμελωδεῖ πῶς λέγων πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
20 τὸν Χριστόν· «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ, λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Οὐκοῦν δαπανῶνται μὲν τοῖς τοιοῖσδε θέλεσι τὰ τῶν δαιμονίων στίφη, καὶ πρὸς ολέθρου γίνονται τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς γε μὴν ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τετιμηκόσι διὰ τῆς πίστεως, ἑτέραν ἀπο-
25 πληροῦσι χρεῖαν. Τετρωμένους γὰρ ἀγάπης ἐργάζονται, κατὰ γε τὴν λέγουσαν νύμφην ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων, «Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι». Εὐρίσκονται δὲ καὶ ἑτέρως φέγγος ἀστραπῆς τῶν ὄπλων αὐτοῦ· ὅπλα δὲ αὐτοῦ νοηθεῖεν ἄν, οἷς καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐναρμόσασθαι δεῖν ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιτάττει λέγων·
30 «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ θώραξ τῆς δικαιοσύνης, ἡ περικεφαλαία τοῦ σωτηρίου, ὁ θυρεὸς τῆς πίστεως, τὸ ὑποδεδέσθαι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εὐαγγελίας, ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος».

πάλι· «Καὶ ἐγὼ ἂν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆ γῆ θὰ τοὺς ἐλκῦσω ὅλους κοντά μου»¹⁰³. Τὸ ἀνέβασμα λοιπὸν τοῦ ἡλίου σημαίνει ὅπωςδήποτε ἢ τὸ πάθος ἐπάνω στὸ σταυρό, ἢ τὴν ἐπάνοδο στοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι καὶ ἔτσι ὑψώθηκε αὐτός.

Στίχ. 11. «Οἱ βολίδες σου θὰ φύγουν ἀπὸ τὰ ὄπλα σου λάμποντας σὰν τὴν ἀστραπή».

53. Βολίδες ἐδῶ ὀνομάζει αὐτὲς ποὺ σκορπίστηκαν σ' ὅλη τὴ γῆ καὶ ἐξαπολύθηκαν σὰν ἀπὸ τόξο, ἦτοι ἀπὸ χέρι δυνατὸ, δηλαδή τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε κάποιου ὁ μακάριος Δαβίδ· «Σὰν βέλη στὸ χέρι δυνατοῦ, ἔτσι εἶναι οἱ υἱοὶ ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀποτιναχθεῖ»¹⁰⁴. Γιατὶ ἀποτινάχθηκε καὶ ἀποδιώχθηκε τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος ἐπειδὴ φέρθηκε μὲ παραφροσύνῃ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τοὺς καλοῦσε στὴ ζωὴ. Οἱ υἱοὶ λοιπὸν ἐκείνων, ποὺ ἦταν καὶ ἐξ αἵματος Ἰσραηλιτῆς, οἱ ἐκλεγμένοι μαθητὲς, ἔγιναν βολίδες καὶ βέλη, ποὺ ἐκσφενδονίζονται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ πανίσχυρο χέρι καὶ πετυχαίνουν εὐκολα καθέναν ποὺ δέχεται θανάσιμο πλήγμα. Οἱ βολίδες αὐτὲς ἀποστέλλονται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ καὶ καρφώνονται στὰ σπλάχνα τοῦ διαβόλου καὶ φονεύουν τὸν δράκοντα. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Δαβίδ ψάλλει κάποιου λέγοντας πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· «Τὰ βέλη σου εἶναι ἀκονημένα, δυνατέ, λαοὶ θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου, δεχόμενοι αὐτὰ στὶς καρδιές τους οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλιᾶ»¹⁰⁵. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ βέλη θερίζουν τὰ στίφη τῶν δαιμόνων καὶ γίνονται ὁ ὄλεθρος τῶν ἐχθρῶν, ἐνῶ σ' αὐτοὺς ποὺ γνώρισαν τὴν ἔλευσή του καὶ τὸν τίμησαν μὲ τὴν πίστη τους ἀναπληρώνουν ἄλλη χάρη. Γιατὶ τοὺς πληγώνουν μὲ τὴν ἀγάπη, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς νύμφης στὸ ᾠσμα τῶν ἀσμάτων· «γιατὶ ἐγὼ εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη του»¹⁰⁶. Καὶ ἀπὸ ἄλλη ἀποψη βρίσκονται τὰ βέλη τῶν ὀπλων του νὰ ἔχουν ἀκτινοβολία ἀστραπῆς. Ὅπλα του βέβαια θὰ ἐννοήσομε αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα προστάζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι πρέπει νὰ ὀπλισθοῦμε καὶ ἐμεῖς λέγοντας· «Ντυθεῖτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ· καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ θώρακας τῆς δικαιοσύνης, ἡ περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, ἡ ἀσπίδα τῆς πίστεως, τὰ ὑποδήματα στὰ πόδια πρὸς προετοιμασία τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος»^{106α}.

103. Ἰω. 12, 32.

105. Ψαλμ. 44, 6.

104. Ψαλμ. 126, 4.

106. ᾠσμα 2, 5 καὶ 5, 8.

106α. Ἐφ. 6. 17-18.

Οὐκοῦν ὄπλα μὲν τὰ τοιάδε Χριστοῦ, οὐκ αὐτὸν περιβάλλοντα, παρ' αὐτοῦ δὲ μᾶλλον τοῖς ἀξίοις δωρούμενα. Λαμπρὰ δὲ τὰ ὄπλα καὶ οἶον ἀστραπῆς ἔμπλεα· φανοτάτη γὰρ ἡ ἀρετὴ· αἱ τοίνυν βολίδες εἰς φέγγος ἔσονται τῆς ἀστραπῆς τῶν ὄπλων σου. Ὅτι γὰρ ἀπαστρέπτει τὰ ὄπλα, φωτιοῦσιν αὐτοὶ διδάσκοντες τοὺς ἠγνοηκότας. Παρὰ μὲν γὰρ τοῖς φιλαμαρτήμοσιν ἀκαλλῆς οἶά τις ἔστιν ἡ ἀρετὴ καὶ οὐπω λαμπρὰ, παρὰ δέ γε τοῖς εἰδόσιν αὐτήν, οὐδὲν ἀστραπῆς ἔλαττον, λαμπρὸν καὶ διαφανῆ καὶ τοῖς ἀπανταχῆ γνωριμώτατον ἀποτελοῦσα τὸν ἄνθρωπον. Πρῶτοι δὴ οὖν οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ τὴν τῶν σῶν ὄπλων ἔχοντες ἀστραπὴν, ἔσονται καὶ ἑτέροις εἰς φέγγος αὐτῆς. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τῆς ἰατρικῆς ἐμπειρίας ἐπιστήμονες τοὺς ταῖς τῶν ὀμμάτων ἀρρώστιάς ἐμπεπτωκότας καὶ τὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος φεύγοντας φῶς, ἀπαλλάττοντες τοῦ πάθους τῆς τοῦ φωτὸς προσβολῆς ἀνέχεσθαι λοιπὸν ἀναπεύθουσι, καὶ φέγγος ὥσπερ τι γεγονότες αὐτοῖς ἀλοῖεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, οὕτω καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, θαυμάζοντες τε καὶ ἐπαινοῦντες τὰς ἀρετάς, αἱ καὶ εἰς ὄπλα τετάχεται τοῦ Χριστοῦ, φέγγος ὥσπερ τι τῆς ἐνούσης αὐταῖς ἀστραπῆς, ἠγουν ἐκλάμψεως, τοῖς ἄλλοις εὐρίσκονται.

20 **Στίχ 12.** «Ἐν ἀπειλῇ ὀλιγώσεις γῆν, καὶ ἐν θυμῷ κατάξεις ἔθνη».

νδ'. Ὑπεσταλμένως ἡμῖν ὁ προφήτης τῆς Ἰουδαίων χώρας τὴν δῆωσιν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων ἔθνῶν τὴν ἀπώλειαν διὰ τούτων ὑποδηλοῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν οὐ 25 προσιέμενοι, κατεξανέστησάν τε αὐτοῦ καὶ ἀπεκτόνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ταύτητοι καὶ δέδονται πρὸς ἐρήμωσιν, καὶ τοῦτο αὐτοῖς προαναπεφώνηκεν Ἡσαΐας, λέγων «Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ· πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ συμβῆσεται αὐτῷ».

30 **Στίχ 13.** «Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστούς σου· ἔβαλες εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον, ἐξήγειρας δεσμούς ἕως τραχήλου εἰς τέλος».

νε'. Τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ὄλην ὥσπερ ἡμῖν

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ ὄπλα τοῦ Χριστοῦ, πού δὲν ἐξοπλίζουν τὸν ἴδιο, ἀλλὰ μᾶλλον δωρίζονται στοὺς ἄξιους. Καὶ τὰ ὄπλα εἶναι λαμπρὰ καὶ γεμᾶτα κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ λάμψη. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι ὀλόλαμπρη. «Τὰ βέλη» λοιπὸν «τῶν ὄπλων σου θὰ ἔχουν τὸ φῶς τῆς ἀστραπῆς». Γιατὶ θὰ ἐκπέμψουν τὰ ὄπλα τὴ λαμπρότητά τους, δηλαδή θὰ φωτίσουν αὐτοὶ ἐκείνους πού ἔχουν ἄγνοια. Γιατὶ γιὰ τοὺς φίλους τῆς ἁμαρτίας ἡ ἀρετὴ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἄσχημη καὶ ὄχι λαμπρή, γιὰ ὅσους ὅμως γνωρίζουν αὐτὴν δὲν εἶναι καθόλου κατώτερη ἀπὸ τὴν ἀστραπὴ καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο λαμπρὸ καὶ ἐπιφανῆ καὶ γνωστὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Πρῶτοι λοιπὸν οἱ θεῖοι μαθητὲς, ἔχοντας τὴ λαμπρότητα τῶν ὄπλων σου, θὰ τὴ μεταδώσουν τὴ λάμψη τῆς καὶ στοὺς ἄλλους. Μὲ ὅποιον τρόπο δηλαδή οἱ εἰδικοί τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, αὐτοὺς πού πάσχουν τὰ μάτια τους καὶ ἀποφεύγουν τὸ ἡλιακὸ φῶς, ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τὸ πάθος τους, τοὺς κάνουν νὰ ἀνέχονται στὸ ἐξῆς τὸ φῶς καὶ θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ὅτι ἔγιναν γι' αὐτοὺς κατὰ κάποιον τρόπο φῶς, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἔτσι καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, θαυμάζοντας καὶ ἐπιδιοκιμάζοντας τὶς ἀρετὲς, οἱ ὁποῖες ἔχουν ταχθεῖ καὶ ὡς ὄπλα τοῦ Χριστοῦ, βρίσκονται νὰ γίνονται γιὰ τοὺς ἄλλους σὰν κάποια λάμψη τῆς ἀστραπῆς πού ὑπάρχει σ' αὐτοὺς, δηλαδή τῆς λαμπρότητας.

Στίχ. 12. «Μὲ τὴ ἀπειλὴ τιμωρίας θὰ καταστρέψεις τὴ χώρα καὶ μὲ τὸ θυμὸ σου θὰ συντρίψεις τὰ ἔθνη».

54. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ προφήτης μᾶς ὑποδηλώνει μὲ τρόπο σιωπηλὸ τὴν καταληγῶδη τῆς χώρας καὶ τὴν καταστροφὴ τῶν λαῶν πού κατοικοῦν σ' αὐτήν. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ ξεσηκώθηκαν ἐναντίον του καὶ σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς¹⁰⁷, γι' αὐτὸ καὶ παραδόθηκαν σὲ ἐρήμωση, πρᾶγμα πού τὸ εἶχε προαγγεῖλει σ' αὐτοὺς ὁ Ἡσαΐας λέγοντας: «Ἄλλοίμονο στὸν ἄνομο· θὰ τοῦ συμβοῦν φοβερὰ κακὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»¹⁰⁸.

Στίχ. 13. «Βγῆκες γιὰ σωτηρία τοῦ λαοῦ σου, γιὰ νὰ σώσεις τοὺς χρισμένους ἀπὸ τὸ Πνεῦμα σου. Κατέφερες στὰ κεφάλια τῶν ἀνόμων τὸ θάνατο, ἀνέβασες τὰ δεσμά τους μέχρι τὸν τράχηλό τους».

55. Μᾶς ἐξιστορεῖ πάλι κατὰ κάποιον τρόπο ὅλη τὴν οἰκονομία τῆς

107. Πράξ. 3, 15.

108. Ἡσ. 3, 11.

τὴν οἰκονομίαν ἐξηγεῖται πάλιν. Σέσωκε μὲν γὰρ τοὺς διὰ πί-
 στεως δεδικαιωμένους καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι κατακεχρισμέ-
 νους καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως κοινωνοὺς ἀναδεδειγμένους,
 συγκεχώρηκε δὲ ταῖς αὐτῶν ἁμαρτίαις ἐντήκεσθαι τοὺς ἀπει-
 5 θεῖν ἠρημένους, οἷς καὶ ἔφασκεν ἐναργῶς· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν
 ἀποθανεῖσθε». Ἐξῆλθες τοίνυν, φησὶν, οἶονεῖ τις βασιλεὺς ἐπὶ
 τὰ τῶν δυσμενῶν ἐρχόμενος στίφη καὶ τὸν πολέμου νόμον ἐξω-
 πλισμένος. Καὶ ὁ τῆς ἐξόδου σκοπὸς ἀνασῶσαι τοὺς χριστοὺς
 10 τοὺς σούς, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς τῷ ἁγίῳ κεχρισμένους Πνεύματι,
 περὶ ὧν καὶ πάλαι διὰ προφητῶν ἐνετείλατο λέγων· «Μὴ ἄπτε-
 σθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύε-
 σθε»· τῶν γε μὴν ἀνόμων καταρτίσαι θάνατον, ὃν αὐτοὶ ταῖς
 σφῶν αὐτῶν ἐπαντλήσαντες κεφαλαῖς ἀλοῖεν ἅν, τὴν δικαιοῦ-
 15 σαν πίστιν οὐ προσιέμενοι. Τοιγάρτοι καὶ ἀρρήκτοις ἐνδέδεν-
 ται δεσμοῖς καὶ ταῖς τῶν ἰδίων πλημμελημάτων σειραῖς κατα-
 σφίγγονται, καὶ οὐ μερικῶς, ἀλλ' οἷον δι' ὅλου σώματος καὶ μέ-
 χρι τραχήλου.

Εἰ δὲ δὴ λέγοιντο Χριστοῦ τὰ δεσμά, θορυβεῖσθω μηδεὶς Ἄ-
 20 εἰ γὰρ πως τὰ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ συμβαίνοντά τισιν αὐτοῦ
 λέγονται· ὁποῖόν ἐστι τό, «Οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος
 οὐκ ἐποίησεν». Οὐ γὰρ αὐτὸς ποιεῖ τὴν κακίαν, συμβῆναι δὲ
 μᾶλλον ταῖς τῶν πόλεων πλημμελούσαις ἐπιτρέπει πολλάκις. Εἰ
 δὲ δὴ νοοῖντο τυχὸν τῶν ἐπαινουμένων, οἱ ἐνθάδε λεγόμενοι δε-
 25 σμοί, πάλιν ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι βέβληται μὲν εἰς κεφαλὰς ἀνόμων
 θάνατος, συντείνει δὲ ὥσπερ δεσμοῖς ἀγάπης ὁ τῶν ὅλων Θεὸς
 τοὺς προσιόντας αὐτῷ, καὶ τῇ πίστει δεδικαιωμένους καὶ ἡγια-
 σμένους ἐν Πνεύματι, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ διὰ τῆς τοῦ προ-
 φήτου φωνῆς εἰρημένον περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Καὶ ἐγώ
 30 συνεπόδισα τὸν Ἐφραΐμ, ἀνέλαβον αὐτὸν ἐπὶ τὸν βραχίονά μου,
 ἐξέτεινα αὐτοὺς ἐν δεσμοῖς ἀγαπήσεώς μου». Ὁ δέ γε δεσμὸς εἰς
 τραχήλους ἐνθάδε νοεῖται καὶ τὸ εὐήνιον τῶν ὑποτεθεικῶτων αὐ-

109. Γαλ. 2, 16.

111. Ἰω. 8, 24.

110. Β' Πέτρο. 1, 4.

112. Α' Παραλ. 16, 22. Ψαλμ. 104, 15.

ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ ἔσωσε βέβαια ἐκείνους πού δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη¹⁰⁹ καὶ εἶχαν χρισθεῖ ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ εἶχαν ἀναδειχθεῖ κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεώς του¹¹⁰, ἄφησε ὅμως νὰ λει-
 ώνουν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους ἐκείνους πού προτίμησαν τὴν ἀνυπακοή,
 πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ἔλεγε μὲ σαφήνεια: «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐὰν
 δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»¹¹¹.
 Βγῆκε λοιπόν, λέγει, σὰν κάποιος βασιλιάς βαδίζοντας ἐναντίον τοῦ
 πλήθους τῶν ἐχθρῶν, ἐξοπλισμένος σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου,
 καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐξόδου του ἦταν νὰ σώσει τοὺς δικοὺς του, δηλαδή
 ἐκείνους πού ἔχουν χρισθεῖ ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ
 στὸ παρελθὸν ἔδωσε ἐντολὴ μέσω τῶν προφητῶν λέγοντας, «Μὴν ἀγγί-
 ζετε τοὺς χρισμένους ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου καὶ μὴν κακοποιεῖτε τοὺς
 προφῆτες μου»¹¹², γιὰ τοὺς ἄνομους ὅμως νὰ ἐτοιμάσει τὸ θάνατό τους,
 οἱ ὁποῖοι θὰ συλληφθοῦν νὰ τὸν ἔχουν ἐπισύρει οἱ ἴδιοι στὰ κεφάλια
 τους, ἀφοῦ δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη πού δικαιοῦνει. Γι' αὐτὸ καὶ ριχθη-
 καν σὲ ἀδιάσπαστα δεσμὰ καὶ σφίγγονται ἀπὸ τὶς ἄλυσσίδες τῶν πται-
 σμάτων τους, καὶ ὄχι ἓνα μόνο μέλος τοῦ σώματός τους, ἀλλὰ κατὰ
 κάποιον τρόπο ὅλο τὸ σῶμα μέχρι τὸν τράχηλο.

Κι ἂν εἰπωθοῦν τὰ δεσμὰ δεσμὰ τὸν Χριστοῦ, ἅς μὴν ταραχθεῖ
 κανένας. Γιατὶ πάντοτε ὅσα συμβαίνουν σὲ κάποιους κατὰ παραχώρη-
 ση τοῦ Θεοῦ λέγεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ αὐτόν, ὅπως γιὰ παράδειγμα
 τὸ λεγόμενο: «Δὲν ὑπάρχει κακὸ στὴν πόλη πού νὰ μὴ τὸ ἔκανε ὁ Κύ-
 ριος»¹¹³. Δὲν κάνει βέβαια αὐτὸς τὰ κακά, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτρέπει πολλὰς
 φορές νὰ συμβοῦν στὶς πόλεις πού παρανομοῦν. Ἄν τυχὸν ὅμως οἱ
 δεσμοὶ πού λέγονται ἐδῶ ἐννοηθοῦν ὡς δεσμοὶ τῶν ἐπαινουμένων, καὶ
 πάλι λέμε ἐκεῖνο, ὅτι χτύπησε βέβαια τὰ κεφάλια τῶν ἀνόμων ὁ θάνα-
 τος, σφίγγει ὅμως σὰν μὲ δεσμὰ ἀγάπης ὁ Θεὸς τῶν ὅλων αὐτοὺς πού
 τὸν πλησιάζουν καὶ ἔχουν δικαιοῦθε μὲ τὴν πίστη καὶ ἁγιασθεῖ ἀπὸ τὸ
 Πνεῦμα, σύμφωνα ὅπως ὅποτε μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθεῖ μὲ τὴ φωνὴ
 τοῦ προφήτη γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλῖτες: «Καὶ ἐγὼ στήριξα στὰ
 πόδια του τὸν Ἐφραΐμ, τὸν πῆρα στὴν ἀγκυλιὰ μου, τοὺς περιέβαλα μὲ
 τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης μου»¹¹⁴. Μὲ τὰ δεσμὰ βέβαια ἐδῶ μέχρι τὸν τράχη-
 λο νοεῖται καὶ ἡ τέλεια ὑπακοὴ ἐκείνων πού ἔσκυψαν σ' αὐτόν τὸν

113. Ἄμώς 3, 6.

114. Ὡσηέ 11, 3.

τῶ τὸν τῆς διανοίας ἀνχένα, καὶ τὸν χρηστὸν ἀληθῶς τοῦ Σωτῆ-
ρος ἡμῶν ὑποδεδυκότων ζυγόν.

Στίχ 14. «Διέκοψας ἐν ἐκστάσει κεφαλὰς δυναστῶν,
σεισθήσονται ἐν αὐτῇ».

5 νς. Τὸ τῆς ἐκστάσεως ὄνομα κατὰ διαφόρους νοεῖται τρό-
πους παρὰ γε τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Σημαίνει μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε
τὴν κατάπληξιν, ὡς ἂν εἰ λέγοιτο τυχὸν περὶ τῶν ἡμαρτημένων
τοῖς ἐξ Ἰσραήλ· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ»· καὶ πάλιν «Ἐκ-
στασις καὶ φρικτὰ ἐγενήθη ἐπὶ τῆς γῆς»· ποτὲ δὲ δὴ αὖ τὴν ἀπὸ
10 τοῦ γηίνου φρονήματος εἰς θείαν τινὰ καὶ πνευματικὴν ἡθῶν τε
καὶ βίου κατάστασιν μετάστασιν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος
ἐπιστέλλει τισί, καὶ φησιν· «Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῶ, εἴτε σωφρο-
νοῦμεν, ὑμῖν». Ὡσπερ δὲ τὴν ἀπὸ γε τῶν αἰσχιόνων ἐπὶ τὰ ἀμεί-
νω μετάκλισιν ἐκστασιν εἶναι φάμεν Θεῶ φιλουμένην, οὕτω καὶ
15 τὴν ἐκ τῶν χρησίμων ἐπὶ τὰ αἰσχίῳ μεταβολὴν ἐκστασιν εἶναι δι-
σχυριζόμεθα φανύλην τε καὶ διαβεβλημένην. Ἐν ἐκστάσει τοίνυν
τῇ τοιαύδε γενομένης τὰς τῶν δυναστῶν κεφαλὰς διέκοψας, φησί.
Δηλοῖ δὲ δὴ τὰς τῶν ἡγουμένων τοῦ Ἰσραήλ, γραμματέων που
πάντως καὶ Φαρισαίων καὶ τῶν κατὰ νόμον ἱερουργῶν. Ἐξέστη-
20 σαν γὰρ ἀληθῶς καὶ ὀρθοῦ φρονήματος καὶ φρενὸς ἀγαθῆς καὶ
τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, οὐ προσηκάμενοι τὸν Υἱόν, μᾶλλον δὲ καὶ
ἀπεκτονότες, καὶ περ εἰδότες τε καὶ λέγοντες, ὅτι «οὗτός ἐστιν ὁ
κληρονόμος».

Τίς δὲ δὴ ἄρα τῆς διακοπῆς ὁ τρόπος νοοῖτ' ἂν, εἰκότως σα-
25 φηνιεῖ λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θε-
όν· «Διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν»· ἦν μὲν γὰρ καὶ «με-
ρίς» Θεοῦ, καὶ «σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Ἐπειδὴ
δὲ πεπαρωνήκασιν ἀνοσίως εἰς τὸν Υἱόν, ἀπόπεμπτος γέγονεν ὁ
ἡγαπημένος, καὶ μεμέρισται, καὶ τῶν πεπιστευκότων ἀπώλισθε
30 τῆς ἐλπίδος, ἀπόκληρος καὶ ἀπερῶνιμμένος καὶ ἐκ προσώπου τέ-
θεται, καὶ ἐν μοίρᾳ δευτέρᾳ, καὶ κατόπιν ἔθνῶν, οἳ δὴ καὶ ἐφ'
ἑαυτοῖς ἐκεῖνό φασιν· «Εὐλογημένοι ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαν-

αὐχένα τῆς διάνοιάς τους καὶ ὅτι τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὸν εὐεργετικὸ ἄληθινὰ ζυγὸ τοῦ Σωτήρα μας.

Στίχ. 14. « Κατέκοψες τὰ κεφάλια τῶν δυναστῶν προκαλώντας κατάπληξη, καὶ θὰ πέσουν συγκλονισμένοι ἀπὸ αὐτὴν».

56. Ἡ λέξη ἔκσταση νοεῖται κατὰ διάφορους τρόπους στὴ θεοπνευστή Γραφῇ. Πολλές φορές σημαίνει τὴν κατάπληξη, ὅπως ἂν λεγόταν τυχὸν γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἰσραηλιτῶν «Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε ἔκπληκτος ἀπὸ αὐτό»¹¹⁵. καὶ πάλι λέγει «Κατάπληξη καὶ φρίκη κατάλαβε τὴ γῆ»¹¹⁶. ἄλλοτε πάλι σημαίνει τὴ μετάθεση ἀπὸ τὸ γήινο φρόνημα σὲ μιὰ θεία καὶ πνευματικὴ κατάσταση ἡθῶν καὶ βίου. Καὶ πράγματι γράφει σὲ κάποιους ὁ θεῖος Παῦλος καὶ λέγει «Εἴτε πάθαμε ἔκσταση (βγήκαμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας) τὸ κάνομε γιὰ τὸν Θεό, εἴτε δείχνομε σωφροσύνη, τὸ κάνομε γιὰ σᾶς»¹¹⁷. Ὅπως δηλαδὴ ἡ μετακίνηση ἀπὸ τὰ αἰσχροῦ στὰ καλύτερα λέμε ὅτι εἶναι ἔκσταση πὺ ἀγαπᾶ ὁ Θεός, ἔτσι καὶ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὰ χρήσιμα στὰ αἰσχροῦ ἰσχυριζόμαστε ὅτι εἶναι ἔκσταση φαύλη καὶ διαβλητὴ. Εὐρισκόμενα λοιπὸν σὲ μιὰ τέτοια ἔκσταση τὰ κεφάλια τῶν δυναστῶν τὰ κατέκοψες, λέγει. Δηλώνει βέβαια τὰ κεφάλια τῶν ἡγουμένων τοῦ Ἰσραήλ, τῶν Γραμματέων ἀσφαλῶς καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἱερουργῶν τοῦ νόμου. Γιατὶ ἀληθινὰ μετατέθηκαν ἀπὸ τὸ ὀρθὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀγαθὴ διάθεση καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ἀφοῦ δὲν ἀποδέχθηκαν τὸν Υἱό, καὶ μᾶλλον καὶ τὸν σκότωσαν, μολονότι γνῶριζαν καὶ ἔλεγαν ὅτι «αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος»¹¹⁸.

Ποιὸς ὅμως μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὁ τρόπος τῆς ἐκκοπῆς τὸ διασαφηνίζει κατάλληλα ὁ θεῖος Δαβὶδ λέγοντας πρὸς τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Θεοῦ «Διαμέρισέ τους στὴ ζωὴ τους»¹¹⁹. Γιατὶ ὁ Ἰσραήλ ἦταν καὶ μερίδα τοῦ Θεοῦ καὶ μερίδα τῆς κληρονομίας του¹²⁰. Ἐπειδὴ ὅμως φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Υἱό, ὁ ἀγαπημένος ἔγινε ἀπόβλητος, καὶ ἀποκόπηκε καὶ ἔχασε τὴν ἐλπίδα ἐκείνων πὺ πίστεψαν, ἔγινε ἀποκληρὸς καὶ παραπεταμένος καὶ ἔπεσε ἀπὸ τὰ μάτια του, περιέπεσε σὲ δεύτερη μοίρα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη, οἱ ὅποιοι βέβαια καὶ ἔλεγα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἐκεῖνο τό, «Εἴμαστε εὐλογημένοι ἐμεῖς ἀπὸ τὸν Κύριο πὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»¹²¹. «Εἶναι Θεός καὶ Κύριος καὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς»¹²². Ἀποκόπηκε λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ, καὶ ἀφοῦ ἐξέπεσε ἀπὸ

119. Ψαλμ. 16, 14.

120. Δευτ. 32, 9.

121. Ψαλμ. 113, 23.

122. Ψαλμ. 117, 27.

τι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· «Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Διεκόπη τοίνυν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τῆς εὐλογίας ἐκπεπτωκώς, μερὶς γέγονε Θεοῦ μὲν οὐκέτι, διαβολικὴ δὲ μάλλον καὶ ἀτιμοτάτη καὶ βέβηλος. Εἶτα περὶ τῆς ἐκστάσεώς φησι ὅτι «σεισθήσονται ἐν αὐ-
5 τῇ», τουτέστι πεσοῦνται. Τὸ γὰρ ἐν δονήσει καὶ κλόνῳ, τοῦ πίπτειν ἐγγύς Ἐπομιώζει δὲ ὡσπερ αὐτοῖς πολυτρόπως διολωλόσι καὶ ὁ προφήτης λέγων· «Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔστιν ὁ ἀναστήσων αὐτόν».

Στίχ. 14. «Διανοίξουσι χαλινούς αὐτῶν,
ὡς ὁ ἐσθίων πτωχὸς λάθρα».

10

νζ. Πλείστη μὲν ὄση τῆς τε συνθήκης αὐτῆς καὶ τῆς λέξεως ἡ δυσχέρεια· πλὴν ἐροῦμεν ὡς ἔνι, διαστέλλοντες εὖ μάλα τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν. Ἀφηγησάμενος τοίνυν τὴν κατάστασιν, ἐν ἧ πάντως ἔδει τὰς τῶν δυναστῶν γενέσθαι κεφαλὰς, τουτέστι τοὺς καθη-
15 γειῶσθαι λαχόντας τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, μέτεισιν εὐθύς ἐπὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ πολὺ μὲν εἶχον ἐν ἀρχαῖς τῶν διωκόντων τὸ δέος. Ἐμασιζόντο γὰρ ἐν συνεδροῖσι, καὶ παρηγγέλλοντο μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ· συνιόντες δὲ ληθότως τὰς πρὸς Θεὸν ἱκετείας ἐποιοῦντο λέγοντες· «Ἐπ' ἀληθεί-
20 ας γὰρ συνήχθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ. Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν» (δῆλον δὲ ὅτι τὰς τῶν Ἰουδαίων), «καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρῴρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου». Οὐκοῦν οἱ μονονουχὶ καταπε-
25 ρεῖ χαλινῶ τινι τῷ δέει κατεσφιγμένοι καὶ σιωπᾶν ἀναγκαζόμενοι, οἱ μαστιζόμενοι καὶ τεθλιμμένοι, λάθρα τε καὶ μόλις προσλαλοῦντές τισι, καὶ οἷον ἐσθίοντι πτωχῶ προσεικότες, διανοίξουσι χαλινούς αὐτῶν. Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι, κατευρυνθήσονται πάντως εἰς τὴν αὐτοῖς ὅτι μάλιστα φιλαιτάτην τε καὶ πρέπουσαν παρῴρησίαν,
30 φροντιοῦσι μὲν γὰρ οὐδαμῶς τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς· διαπτύσαντες δὲ τὰς ἀπειλὰς καὶ μονονουχὶ διαρῴρηξαντες τὸν ἐπιρῴφέντα αὐτοῖς χαλινόν, οἷον ἵπποι τινὲς γαῦροι, ἀγαθοὶ καὶ ἀγέρωχοι,

τὴν εὐλογία, δὲν ἀποτελοῦσε πιά μερίδα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἦταν τοῦ διαδόλου μᾶλλον, αἰσχροὴ καὶ βέβηλη. Ἐπειτα λέγει γιὰ τὴν ἔκσταση, ὅτι «Θὰ σεισθοῦν μὲ αὐτὴν», δηλαδή θὰ πέσουν. Γιατὶ αὐτὸ πού δονεῖται καὶ κλονίζεται βρίσκεται κοντὰ στὴν πώση. Θρηνεῖ ἐπίσης αὐτοὺς κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ὁ προφήτης μὲ πολλοὺς τρόπους γιὰ τὸ χαμό τους λέγοντας: «Ἐπесе ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὸν σηκώσει»¹²³.

Στίχ. 14. «Ἐχοντας τὰ χαλινάρια θ' ἀνοίξουν τὸ στόμα τους, σὰν τὸ φτωχὸ πού τρώει κρυφά».

57. Εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ δυσκολία καὶ τῆς ἴδιας τῆς σύνθεσης αὐτῆς καὶ τῶν λέξεων, πλὴν ὅμως θὰ μιλήσουμε ὅσο γίνεται διευκρινίζοντας πολὺ καλὰ τὸ νόημα τῶν λεγομένων ἐδῶ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀφηγήθηκε τὴν κατάληξη πού ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὰ κεφάλια τῶν δυναστῶν, δηλαδή ἐκείνων πού ἔλαχε νὰ διοικοῦν τὴν Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἔρχεται ἀμέσως στοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι στὴν ἀρχὴ φοβοῦνταν πολὺ τοὺς διώκτες τους. Γιατὶ μαστιγώνονταν στὰ συνέδρια καὶ παραγγέλλονταν νὰ μὴ μιλοῦν σὲ κανέναν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ¹²⁴, κάνοντας ὅμως κρυφὲς συγκεντρώσεις, προσεύχονταν στὸν Θεὸ καὶ ἔλεγαν: «Ἀληθινὰ συγκεντρώθηκαν στὴν πόλη αὐτὴ ἐναντίον τοῦ ἀγίου Υἱοῦ σου Ἰησοῦ, τὸν ὅποιο ἔχρισες, ὁ Ἡρώδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος μὲ ἔθνη καὶ λαὸ Ἰσραηλιτῶν. Καὶ τώρα, Κύριε, πρόσεξε τίς ἀπειλές τους» (δηλαδή τίς ἀπειλές τῶν Ἰουδαίων), «καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου τὴ δύναμη νὰ κηρύττουν μὲ θάρρος τὸν λόγο σου»¹²⁵. Αὐτοὶ λοιπὸν πού κατὰ κάποιο τρόπο εἶχαν σφιχτοδεθεῖ σὰν μὲ κάποιο χαλινάρι μὲ τὸ φόβο καὶ ἀναγκάζονταν νὰ σωμαίνου καὶ νὰ θλίβονται καὶ κρυφὰ καὶ μὲ δυσκολία νὰ μιλοῦν πρὸς κάποιους καὶ νὰ μοιάζουν σὰν τὸν φτωχὸ πού τρώει, αὐτοὶ θὰ διανοίξουν τὸ χαλινάρι τους. Εἶναι σὰ νὰ λέγει: θ' αὐξήσουν ὅπωςδήποτε τὴν πολυαγάπητη σ' αὐτοὺς καὶ πρέπουσα παρηρησία, γιατί δὲν θὰ τοὺς ἐνδιαφέρει καθόλου ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Ἀφοῦ ἀδιαφορήσουν γιὰ τίς ἀπειλές καὶ σπάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ χαλινάρι πού τοὺς ἐπιβλήθηκε σὰν κάποιοι ἵπποι ὑπερήφανοι καὶ ρωμαλέοι καὶ ἀγέρωχοι θὰ θγάλουν στὸ ἐξῆς

124. Πράξ. 5, 40-42.

125. Πράξ. 4, 27-30.

καταχρεμετιούσι λοιπόν, ἐπιπλήττοντος οὐδενός, καὶ τῆς ἑαυτῶν φωνῆς κατεμπλήσουσι τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Τοιοῦτόν τι φησὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας τοῖς τὸ εὐαγγελικὸν ἱερουργοῦσι κήρυγμα· «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὑψώσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἰδοὺ Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων αὐτοῦ μετὰ κυρείας». Οὐκοῦν οἱ πάλαι, φησὶν, ὄντες ὡς ἐσθίων πτωχὸς λάθρα, τουτέστιν οἱ παρῴησιαν οὐκ ἔχοντες, οἱ λεληθότως καὶ μόλις τῇ τῶν πιστευόντων τρεφόμενοι πίστει, πρὸς εὐθυμίαν διανοίξουσι χαλινούς αὐτῶν, κατὰ τὸν ἤδη προειρημένον τρόπον. Ὅτι δὲ τροφή τις ὡσπερεὶ τῶν σωζομένων ἢ πίστις καὶ Θεῶ καὶ ἀγίοις, ἐμπεδοῖ λέγων αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ τῆς τῶν Σαμαρειτῶν ἐπιστροφῆς· «Ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Καὶ πάλιν· «Ἐμὸν βρωμᾶ ἐστὶν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον».

Στίχ 15. «Καὶ ἐπεβίβασας εἰς θάλασσαν τοὺς ἵππους σου ταράσσοντας ὕδατα πολλά».

νη· Τετήρηκε πάλιν ὁ λόγος τῆς τροπῆς τὸ σχῆμα. Χαλινούς 20 γὰρ ὀνομάσας, ἵππους ἀπεκάλεσε τοὺς ἀγίους Ἀποστόλους, οἷς καὶ αὐτὸς ἐποχεῖται Χριστός, ἐνιζήσας ὡσπερ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. Ὅτι τοίνυν ἐμέλλον παιδαγωγῆσαι πρὸς πίστιν οὐχ ὅτι μόνους τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἐτέρων ἔθνῶν πλείστην τε ὄσσην καὶ ἀμέτρητον πληθύν, πειραῖται διδάσκειν. Θαλάσση 25 μὲν γὰρ παρεικάζει τὸν κόσμον, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος, ἐκεῖ ἐρπετῶν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς», ὕδασι δὲ πολλοῖς τὰς τῶν ἔθνῶν ἀγέλας, τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἵπποις γε μήν, ὡς ἔφην, τοὺς ἀγίους Ἀποστόλους, οἱ πᾶσαν περινοστοῦντες τὴν ὑπ' οὐρανόν, μονονουχί 30 ῥέγγχοντας καὶ ἐνηρεμοῦντας τῇ πλάνῃ τοὺς εἰδωλολάτρας χρησίμως ἐτάραττον· τεθορυβήκασι γὰρ, καλοῦντες εἰς δέος ὡς εἰς

126. Ψαλμ. 18, 5.

127. Ἡσ. 40, 9-10.

δυνατή κραυγή, χωρίς να τους επιπλήττει κανένας, και με τη φωνή τους θα καταγεμίσουν την οίκουμένη¹²⁶.

Κάτι παρόμοιο λέγει και ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας στους ὑπηρέτες τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· «Ἀνέβα σὲ ψηλὸ βουνό, ἐσὺ πού κηρύττεις τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου στὴ Σιών, ὕψωσε μὲ ὅση δύναμη μπορεῖς τὴ φωνή σου, ἐσὺ πού φέρνεις τὸ μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου στὴν Ἱερουσαλήμ, φωνᾶξτε, μὴ φοβᾶστε· Νὰ ὁ Θεός μας, νὰ ὁ Κύριος ἔρχεται ἰσχυρὸς και ὁ βραχίονάς του μὲ δύναμη ἐξουσιαστική»¹²⁷. Αὐτοὶ λοιπόν, λέγει, πού παλαιὰ ἦταν σὰν τὸν φτωχὸ πού τρώει στὰ κρυφά, δηλαδή ἐκεῖνοι πού δὲν εἶχαν παρησία, ἐκεῖνοι πού λαθραῖα και μόλις μὲ δυσκολία τρέφονταν ἀπὸ τὴν πίστη ἐκείνων πού εἶχαν πιστέψει, θὰ σπάσουν τὰ χαλινάρια τους γιὰ νὰ χαροῦν τὴν ἐλευθερία τους, μὲ τὸν τρόπο πού ἤδη εἶπαμε. «Ὅτι βέβαια ἡ πίστη εἶναι εἶδος τροφῆς ἐκείνων πού σώζονται, τὴν ὁποία ἔχουν και ὁ Θεός και οἱ ἅγιοι, τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας γιὰ τὴν ἐπιστροφή τῶν Σαμαρειτῶν· «Ἐγὼ ἔχω τροφή τὴν ὁποία ἐσεῖς δὲν γνωρίζετε». Και πάλι· «Τροφή δική μου εἶναι νὰ κάνω τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου πού μὲ ἔστειλε και νὰ τελειώσω τὸ ἔργο του»¹²⁸.

Στίχ. 15. «Και ἀνέβασες τοὺς ἵππους σου στὴ θάλασσα, πού ἀναταράσσουν ὕδατα πολλά».

58. Πάλι ὁ λόγος διατηρεῖ τὸ μεταφορικὸ σχῆμα. Γιατί, ἀφοῦ μίλησε γιὰ χαλινάρια, κάλεσε ἵππους τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μεταφέρεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καθισμένος κατὰ κάποιον τρόπο στὸ νοῦ και τὴν καρδιά τους. Προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ διδάξει, ὅτι ἔμελλαν νὰ παιδαγωγήσουν ὄχι μόνο τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ και τὸ ἴδιο τὸ πᾶμπλο και ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Γιατί παρομοιάζει τὸν κόσμον μὲ θάλασσα, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενο στοὺς Ψαλμούς, «Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη και πλατιά, ἐκεῖ ἔρπετὰ πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μετρηθοῦν»¹²⁹, ἐνῶ μὲ νερὰ πολλὰ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, τὰ σκορπισμένα σ' ὅλη τὴ γῆ, και μὲ ἵππους, ὅπως εἶπα, τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι περιτρέχοντας ὅλη τὴν ὑφήλιο τὰραζαν τοὺς εἰδωλολάτρες πού κατὰ κάποιον τρόπο ροχάλιζαν και ἔμεναν ἡσυχοὶ στὴν πλάνη τους· γιατί τοὺς θορυβήσαν προκαλώντας τους τὸ φόβο, ὅτι

128. Ἰω. 4, 32. 34.

129. Ψαλμ. 103, 25.

κόλασιν βαδιουμένους, καὶ τὴν διὰ πυρὸς δίκην ὑποστησομένους, εἰ μὴ ἔλοιντο μετανοεῖν, καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἐπιγνώσκειν Θεόν.

Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς Ἀθηναίοις προσλαλῶν, 5 εἶτα τῶν ἄλλων ἀπάντων δεισιδαιμονεστέρους εἰπὼν, τεθορύθηκεν οὐ μετρίως, ἐκεῖνο προστιθείς· «Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεός, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ ἔμελλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν 10 παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Οὐκοῦν τὸ ταραττόμενον ὕδωρ, ἢ πληθὺς ἐστὶν ἢ κατὰ τὸν κόσμον· ὕδασι γὰρ ἔσθ' ὅτε παρεικάζεται, καὶ μάλα εἰκότως, εἶπερ ἐστὶ θαλάσση προσεοικῶς ὁ ἀνθρώπων βίος· ὅτι πολλὴ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἢ τύρβη καὶ ἢ πρὸς τὸ ἄνω τε καὶ κάτω καὶ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν 15 ἀνάχυσίς τε καὶ κίνησις· πολὺ δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ταραττόμενον, ὡς πρὸς γε τὸν Ἰσραήλ· οἱ μὲν γὰρ ἔθνος ἦσαν ἓν, τὰ δὲ ἐστὶ παντὸς ἀριθμοῦ κρείττονα.

Στίχ 16. «Ἐφυλαξάμην, καὶ ἐπτοήθη ἡ καρδία μου ἀπὸ φωνῆς προσευχῆς χειλέων μου, καὶ εἰσῆλθε τρόμος εἰς τὰ 20 ὀστέα μου, καὶ ὑποκάτωθέν μου ἐταράχθη ἡ ἔξις μου. Ἀναπαύσομαι ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου, τοῦ ἀναθῆναί με εἰς λαὸν παροικίας μου».

νθ. Ἔθος τοῖς ἁγίοις προφήταις τὴν εἰς καρδίαν καὶ νοῦν ἐπιτήρησιν, ἣν ἂν ποιοῖντο τυχόν, προενηχοῦντος αὐτοῖς τοῦ 25 ἁγίου Πνεύματος τῶν ἐσομένων τὴν γνώσιν, φυλακὴν ἀποκαλεῖν, ἥγουν ἀκοήν. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀμβακούμ· «Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, καὶ ἐπιθήσομαι ἐπὶ πέτραν, καὶ ἀποσκοπεύσω τοῦ ἰδεῖν τί λαλήσει ἐν ἐμοί, καὶ τί ἀποκριθῶ ἐπὶ τὸν ἔλεγχόν μου»· ἕτερος δὲ αὐ· «Ἀκοήν ἤκουσα παρὰ Κυρίου, καὶ 30 περιοχὴν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλε», καὶ μέντοι πρὸς τῶδε καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ἀκούσομαι», φησί, «τί λαλήσει ἐν ἐμοί Κύριος ὁ Θεός». Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν ὁ προφήτης ὑπεμφαίνει λέγων τό,

θά βαδίσουν στήν κόλαση καί θά ὑποστοῦν τήν τιμωρία ριγμένοι στή φωτιά, ἂν δέν ἤθελαν νά μετανοήσουν καί νά γνωρίσουν τόν ἀπό τή φύση του καί ἀληθινὸ Θεό.

Καί πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος μιλώντας στοὺς Ἀθηναίους καί στή συνέχεια ὀνομάζοντας τους πιὸ θεοφοβούμενους ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, τοὺς προκάλεσε ὄχι μικρὴ ταραχὴ προσθέτοντας τοῦτο· «Παραβλέποντας ὁ Θεὸς τοὺς χρόνους τῆς ἄγνοιας, παραγγέλλει τώρα παντοῦ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νά μετανοήσουν, γιατί ὄρισε ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία πρόκειται νά κρίνει μὲ δικαιοσύνη τὴν οἰκουμένη μὲ ἓναν ἄνδρα πού ὄρισε, παρέχοντας σὲ ὅλους τὴ διαβεβαίωση γι' αὐτό, ἀνασταίνοντάς τον ἀπὸ τοὺς νεκρούς»¹³⁰. Τὸ νερὸ λοιπὸν πού ταρασσεται εἶναι τὸ πλῆθος ὅλου τοῦ κόσμου· γιατί παρομοιάζεται συχνὰ μὲ τὰ νερά, καί πολὺ εὐλόγα, ἀφοῦ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων εἶναι παρόμοιος μὲ τὴ θάλασσα, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη ἢ ταραχὴ τῶν πραγμάτων σ' αὐτὸν καί ἡ ἔκχυση καί κίνηση αὐτῶν πρὸς τὰ ἑπάνω καί κάτω καί πρὸς ὁποιαδήποτε κατεύθυνση, πολὺ ἐπίσης καί τὸ νερὸ τὸ ταρασσόμενο, σὲ σχέση βέβαια πρὸς τὸν Ἰσραὴλ· γιατί αὐτοὶ ἦταν ἓνα ἔθνος, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἔθνη ξεπερνοῦσαν κάθε ἀριθμὸ.

Στίχ. 16. «Πρόσεξα καί ἡ καρδιά μου κατατρόμαξε τὴν ὥρα πού ἡ προσευχὴ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, καί ὁ τρόμος εἰσχώρησε στὰ ὀσῆ μου καί ταραχθῆκε ἀπὸ τὰ βάθη ὅλη ἡ ὑπαρξή μου. Θὰ ἀναπαυθῶ ὅμως μετὰ τὴ θλίψη πού ἔνοιωσα ὅταν θὰ ἀνεβῶ πρὸς τὸ λαό μου πού ζεῖ ὡς πάροικος».

59. Συνηθίζουν οἱ ἅγιοι προφῆτες τὴν ἐπιτήρηση τῆς καρδιάς καί τοῦ νοῦ, τὴν ὁποία τυχόν θὰ μποροῦσαν νά κάνουν μὲ τὴν προαγγελία ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σ' αὐτοὺς τῆς γνώσης τῶν μελλοντικῶν, νά τὴν ἀποκαλοῦν φυλακὴ, ἢτοι ἀκοή. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ἀββακούμ· «Θὰ σταθῶ ἑπάνω στὸ παρατητήριό μου, καί θὰ ἀνεβῶ πάνω στὸ βράχο καί θὰ προσέξω νά κατανοήσω τί θὰ πεῖ σὲ μένα καί τί θὰ ἀποκριθῶ ἐγὼ κατὰ τὸν ἔλεγχό μου»¹³¹. Καί ἄλλος προφήτης· «Ἄκουσα ἄκουσμα ἀπὸ τὸν Κύριο, καί ἔξαπέστειλε στὰ γύρω ἔθνη περιτείχισμα»¹³². Ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὸν καί ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγει· «Θ' ἀκούσω τί θὰ πεῖ μέσα μου ὁ Κύριος ὁ Θεός»¹³³. Κάτι τέτοιο ὑποδηλώνει καί ἐδῶ

«Ἐφυλαξάμην καὶ ἐπτόθη ἡ καρδιά μου». Τετήρηκα, φησί, τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν· εἶτα κατεπτόημαι δεινῶς «ἀπὸ φωνῆς προσευχῆς χειλέων μου». Ἐποιεῖτο μὲν γὰρ μετ' ὠδῆς τὴν πρὸς Θεὸν ἱκετείαν, καὶ μέλος ἦν αὐτῷ τῆς προφητείας ὁ τρόπος, ἀλλ' ἦν ὁ σκοπὸς αὐτῷ καὶ ὁ νοῦς οὐκ εἰς τὴν εὐρυθμον ἀναφώνησιν, κατεπικραίνετο δὲ μᾶλλον εἰς λύπας, καὶ περιδεῆς ἦν ἄγαν, τὰ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς συμβησόμενα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διαρθροῦντος ἐν αὐτῷ τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ δὴ μάλιστα θορυβοῦν αὐτὸν καὶ ὀρῶδειν ἀναπειθον, κατὰ γε τὸ εἶκόσ, ἐκεῖνό που τάχα καὶ μόνον ἦν, μὴ ἄρα πως ἐναποληφθεῖη τοῖς κακοῖς, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ συντριβὴν ἐπαθρήσειε, καὶ ἴδοι βαλλόμενον μὲν εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον, διακοπτομένας δὲ αὐτάς ἐν ἐκστάσει, καὶ σειομένας ἐν αὐτῇ, κατὰ γε τὸν ἤδη προαποδοθέντα νοῦν.

Εἶτα μανθάνων ὡς ἔσται μὲν εἰς καιροῦς ἢ ὄρασις, εἰς ἀνά-
 15 βλησιν δὲ μακρὰν τὰ προηγγελμένα, μονονουχὶ καὶ ἀνενεγκῶν ἐξ ἀκράτου λοιπὸν δυσθυμίας, «Ἀναπαυσομαι», φησίν, «ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου, τοῦ ἀναθῆναί με εἰς λαὸν παροικίας μου». Οὐ γὰρ ἐνσχεθήσομαι, φησί, τοῖς τοιοῖσδε κακοῖς, οὐδ' ἂν εὐρεθείην ἐν τῷδε τῷ βίῳ, ἐνεστηκότος καιροῦ, καθ' ὃν ἔσται πάντως τὰ τοιάδε
 20 τῶν κακῶν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ. Βαδιοῦμαι γὰρ ἐντεῦθεν καὶ ἀνοιχθήσομαι πρὸς λαὸν τὸν οὕτω πάροικον ἐν τῷ δε τῷ βίῳ γεγεννημένον, καθάπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ἐγώ. Πάροικοι γὰρ καὶ παρεπίδημοι πάντες οἱ ἅγιοι κατὰ τόνδε τὸν κόσμον. Τοιγάρτοι φασίν· «Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦ-
 25 μεν». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεόν· «Ἄνεες μοι, ὅτι πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Ἀξιάγαστος τοιγαροῦν τῶν ἀγίων ὁ σκοπός, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀνεχομένων ἰδεῖν τὰ ἐφ' οἷς ἂν συμβαίῃ παροτρύνεσθαι Θεόν, ἡδίονα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν ποιεῖσθαι με-
 30 μελετηκότων τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου μετάστασιν, εἰ μὴ σώζοιτο πρὸς ἡμῶν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος, ὅτι «τὸ ἀναλῦσαι κρεῖττον, καὶ αὐτῷ συνεῖναι Χριστῷ»,

134. Ἀββακ. 3, 14.

135. Α' Πέτρο. 2, 11.

ὁ προφήτης λέγοντας «Φύλαξα τὰ ὅσα μοῦ εἶπε καὶ τρόμαξε ἡ καρδιά μου». Πρόσεξα, λέγει, τὸ νόημα τῶν ὅσων μοῦ εἶπε· ἔπειτα μ' ἔπιασε τρόμος μεγάλος «τὴν ὥρα πού ἔδγαινε ἡ προσευχή ἀπὸ τὰ χεῖλη μου». Ἔκανε δηλαδή τὴν ἰκεσία του πρὸς τὸν Θεὸ ψάλλοντας καὶ ἡ προφητεία του γινόταν μὲ μελωδία, ἀλλὰ ὁ στόχος του καὶ ὁ νοῦς του δὲν ἦταν προσηλωμένος στὴ ρυθμικὴ ἀναφώνηση, ἀλλὰ μᾶλλον καταπικραίνονταν ἀπὸ λύπες καὶ ἦταν κυριευμένος ἀπὸ πολὺ φόβο, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἀναμόρφωνε μέσα του τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν στοὺς Ἰσραηλίτες κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς. Αὐτὸ ὅμως πού τὸν ἀνησυχοῦσε περισσότερο καὶ κατὰ φυσικὸ λόγο τὸν ἔκανε νὰ τρέμει, ἦταν ἴσως ἐκεῖνο καὶ μόνο, μήπως τυχὸν ἀπομείνει μέσα στὶς ἐπερχόμενες συμφορὲς καὶ γίνῃ θεατὴς τῆς συντριβῆς τοῦ λαοῦ, καὶ δεῖ τὸ θάνατο νὰ πέφτει στὰ κεφάλια τῶν ἀνόμων, νὰ ἀποκόπτονται αὐτὰ πρὸς κατάπληξη ὄλων καὶ νὰ κλονίζονται ἀπὸ αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία πού κάναμε προηγουμένως¹³⁴.

Ἔπειτα μαθαίνοντας ὅτι τὸ ὄραμα θὰ πραγματοποιηθεῖ κάποτε καὶ ὅτι ὅσα προαγγέληθαι θὰ ἔχουν μακρὰ ἀναβολή, συνερχόμενος κατὰ κάποιον τρόπο στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴ μεγάλη θλίψη του λέγει· «Θ' ἀναπαυθῶ ἀπὸ τὴ θλίψη μου γιὰ ν' ἀνεβῶ στὸ λαό μου πού εἶναι πάροικος». Δὲν θὰ ἐμπλακῶ, λέγει, στὰ δεινὰ αὐτὰ, οὔτε θὰ εἶμαι σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ ὅταν θὰ ἔρθει αὐτὸς ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ συμβοῦν αὐτὲς οἱ συμφορὲς στοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατὶ θὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ μεταβῶ πρὸς τὸν λαό πού εἶναι ἔτσι πάροικος στὸ βίον αὐτὸν ὅπως βέβαια καὶ ἐγώ. Γιατὶ εἶναι πάροικοι καὶ παρεπίδημοι¹³⁵ στὸν κόσμον αὐτὸ ὅλοι οἱ ἅγιοι. Γι' αὐτὸ καὶ λένε· «Δὲν ἔχομε ἐδῶ μόνιμη πόλη, ἀλλὰ ἐπιζητοῦμε τὴ μελλοντική»¹³⁶. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων· «Ἔφησέ με λίγο ν' ἀναπαυθῶ, γιατί εἶμαι πάροικος στὴ γῆ καὶ παρεπίδημος ὅπως ὅλοι οἱ πατέρες μου»¹³⁷. Εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ λοιπὸν ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν οὔτε κἂν ν' ἀκούσουν αὐτὰ πού ἐξοργίζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ θεωροῦν γλυκύτερη καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, ἂν δὲν τηροῦνται ἀπὸ ἐμᾶς ὅσα συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ νὰ

136. Ἑβρ. 13, 14.

137. Ψαλμ. 38, 13.

τοῖς εἰς τοῦτο ἤκουσι γνώμης, ὡς ἠγεῖσθαι παροικίαν τὴν ἐν σώματι ζωὴν.

5 Στίχ. 17. «Διότι συκῆ οὐ καρποφορήσει, καὶ οὐκ ἔσται γενήματα ἐν ταῖς ἀμπέλοις· ψεύσεται ἔργον ἐλαίας, καὶ τὰ πεδία οὐ ποιήσει βρωσιν· ἐξέλιπον ἀπὸ βρώσεως πρόβατα, καὶ οὐχ ὑπάρξουσι θόες ἐπὶ φάτναις ἐξ ἰάσεως αὐτῶν».

ξ. Ὡσπερ τινὸς ἐρομένου καὶ ἀναμανθάνειν ἐθέλοντος, ἀνθ' ὅτου ποιοῖτο περὶ πολλοῦ τὸ ἀποβιῶναι, μᾶλλον δὲ εἰς λαὸν ἀναθῆναι παροικίας αὐτοῦ, κατασκιάζει μὲν ἀσαφεία πολλῇ τῆς τῶν 10 Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὴν κατάργησιν, μονονουχὶ δὲ καὶ κατολοφύρεσθαι δοκεῖ τὴν συμβησομένην ἀκαρπίαν αὐτῇ. Καὶ τρόποις ἡμῖν αὐτὴν κατασημαίνει πολλοῖς, ὡς συκῆν ἔσεσθαι λέγων, ἧς ἂν οὐδεὶς γένοιτο καρπός. Οὕτω γὰρ αὐτὴν καὶ αὐτὸς ὠνόμασεν ὁ Σωτὴρ, ὡς ἐν παραδείγματος τρόπῳ λέγων· «Συκῆν εἶχέ τις πεφυ- 15 τευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ», ἦν καὶ ἀκαρπον οὕσαν, δεῖν ἔφη λοιπὸν ἀποτέμνεσθαι, ἵνα μὴ τὴν γῆν καταργῇ. Ἐπάρατον δὲ πού καὶ τὴν πρὸ τῶν Ἱεροσολύμων ἐποιεῖτο συκῆν· οὐ γὰρ εὐρῶν ἐν αὐτῇ καρπὸν, «Μηκέτι», φησίν, «ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα». Παρεικιάζει δὲ αὐτὴν καὶ ἀμπέλῳ βοτρύων ἐρήμῳ. Καὶ γὰρ 20 ἔστι πάλιν, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Ὁ «ἀμπελῶν Κυρίου Σαβαῶθ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεόφυτος, ἠγαπημένος». Ἀλλ' «ἐχαράκωσε μὲν αὐτόν, καὶ φραγμὸν περιέθηκε, καὶ ἀνεδείματο πυργίον ἐν αὐτῷ, καὶ ὥρουξε τὸ προλήνιον, καὶ ἐπέμεινε τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας». Ταύτητοι δὲ «ἐλυμήνατο μὲν 25 αὐτήν», καθά φησιν ὁ Δαβίδ, «ὕς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν», καθεῖλε δὲ τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τετρογγήκασιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν.

Ἐψεύσατο δὲ καὶ τῆς ἐλαίας τὸ ἔργον, τουτέστι πάλιν τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς. Οὕτω γὰρ αὐτὴν κατασημαίνει λέγων καὶ 30 ὁ προφήτης Ἱερεμίας· «Ἐλαίαν ὠραίαν, εὐσκίον τῷ εἶδει ἐκάλεσε Κύριος τὸ ὄνομά σου· εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς ἀνήφθη πῦρ ἐπ' αὐτήν. Μεγάλῃ ἢ θλίψις ἐπὶ σέ, ἠχρειώθησαν οἱ κλάδοι αὐ-

εἶμαι μαζί με τὸν Χριστό»¹³⁸, πού ἰσχύει γιὰ ὅσους φτάνουν σ' αὐτὴ τὴ γνώμη, ὥστε νὰ θεωροῦν παροικία τὴ μέσα στὸ σῶμα ζωή.

Στίχ. 17. «Γιατὶ οἱ συκιές δὲν θὰ καρποφορήσουν καὶ τὰ ἀμπέλια δὲν θὰ κάνουν σταφύλια. Θὰ διαψευσθεῖ ἡ ἐλπίδα καρποφορίας τῆς ἐλιᾶς, καὶ οἱ πεδιάδες δὲν θὰ ἀποδώσουν τροφές. Τὰ πρόβατα θὰ πεθάνουν ἀπὸ ἔλλειψη βοσκῆς καὶ δὲν θὰ ὑπάρχουν βόδια στὰ παχινιά τους πρὸς θεραπεία τους».

60. Σὰ νὰ ρωτάει κάποιος καὶ θέλει νὰ μάθει γιὰ ποιὸ λόγο θέλει τόσο πολὺ νὰ πεθάνει καὶ ν' ἀνεβεῖ στὸ λαὸ τῆς παροικίας του, κατασκιάζει μὲ πολλὴ ἀσάφεια τὴν κατάργηση τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων καὶ κατὰ κάποιο τρόπο φαίνεται νὰ θρηνεῖ τὴν ἀκαρπία πού θὰ συμβεῖ σ' αὐτήν, καὶ τὴ δηλώνει μὲ πολλοὺς τρόπους, λέγοντας ὅτι θὰ εἶναι ὅπως ἡ σικιά, πού δὲν κάνει κανένα καρπὸ. Γιατὶ ἔτσι τὴν ὀνόμασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας φέρνοντάς τὴν ὡς παράδειγμα καὶ λέγοντας «Εἶχε κάποιος μιὰ σικιά μέσα στὸ ἀμπέλι του»¹³⁹, καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀκαρπη, εἶπε ὅτι ἔπρεπε πιά νὰ κοπεῖ, γιὰ νὰ μὴν ἀχρηστεύει καὶ τὸ χωράφι. Ἐπικατάρατη κατέστησε καὶ τὴ σικιά μπροστὰ στὴν εἴσοδο τῶν Ἱεροσολύμων· γιατί μὴ βρίσκοντας σ' αὐτὴν καρπὸ, λέγει· «Νὰ μὴν προέλθει ἀπὸ σένα καρπὸς στὸν αἰῶνα»¹⁴⁰. Παρομοιάζει ἐπίσης τὴ Συναγωγή καὶ μὲ ἀμπέλι χωρὶς σταφύλια. Καὶ πράγματι εἶναι πάλι, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Ὁ ἀμπελώνας τοῦ Κυρίου Σαβαώθ εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεοφύτευτος, ἀγαπημένος, τὸν ὁποῖο περιχαράκωσε, τὸν περιέφραξε, ἔχτισε πυργίσκο σ' αὐτόν, ἔσκαψε καὶ τὸ πατητήρι καὶ περίμενε νὰ κάνει σταφύλια, ἔκανε ὅμως ἀγκάθια»¹⁴¹. Γι' αὐτὸ λοιπὸν «κατέστρεψε βέβαια τὸ ἀμπέλι», ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, «ἀγριόχοιρος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸ δάσος καὶ τὸ κατέφαγε ἄγριος ὄνος»¹⁴², γκρέμισε ἐπίσης τὸν φράχτη του καὶ τὸ κατατρύγησαν ὅλοι πού περνοῦσαν ἀπὸ τὸν δρόμο¹⁴³.

Διαψεύσθηκε ὅμως καὶ ἡ παραγωγή τῆς ἐλιᾶς, δηλαδὴ τὸ ἔργο πάλι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ μ' αὐτὴ τὴ λέξη τὴ δηλώνει καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας λέγοντας· «Ἐλιά ὠραία στὴ μορφὴ καὶ μὲ πλούσια σκιὰ σὲ ὀνόμασε ὁ Κύριος· δίνοντας ἐντολὴ γιὰ τὸ κόσμὸ τῆς ἀνάφθηκε φωτιὰ ἐπάνω της. Μεγάλῃ θλίψῃ θὰ πέσει ἐπάνω σου, καὶ

141. Ἱσ. 5, 1-2.

142. Ψαλμ. 79, 14.

143. Ὁπ. π. 13.

τῆς, καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ καταφυτεύσας σε ἐλάλησεν ἐπὶ σὲ κακά». Ἐπειδὴ δέ, καθά φησιν ὁ προφήτης, τὸ ἔργον αὐτῆς ἐψεύσατο (παιδαγωγούμενοι γὰρ εἰς Χριστὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν οὐ προσήκαντο τὴν πίστιν, ταύτητοι καὶ ἐξεκόπη, καὶ πε-
5 πτώκασι μὲν οἱ κλάδοι αὐτῆς, ἐνεκεντρίσθησαν δὲ λοιπὸν οἱ ἐκ τῆς ἀγριελαίου, τουτέστιν οἱ ἐξ ἔθνῶν, «καὶ κοινωνοὶ τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τοῦ καλλιελαίου» γεγόνασιν. Εἰτά φησιν ὅτι «τὰ πεδία οὐ ποιήσει βρωσιν». Παρεικάζει πάλιν τὸν Ἰσραὴλ ληϊοῖς, οἶμαι, κατεφθαρμένοις, ἐξ ὧν οὐδ' ἂν αὐτό που τὸ ἀποχρῶν εἰς
10 βρωσιν ἀθροίσειεν ὁ γηπόνος. Ἀκαρπίας δὲ τοῦτο γένοιτ' ἂν τῆς ἐσχάτης ἀπόδειξις ἐναργής.

Ὅτι δὲ ἔμελλον τὸν τῶν θείων μαθημάτων ἀνατλάντες λιμὸν ἐν τοῖς ἀπάντων ἐσχάτοις πεσεῖσθαι κακοῖς, διεσάφει, προστιθείς, ἐκλελοιπέναι μὲν ἀπὸ βρώσεως πρόβατα, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ
15 βρωσιν οὐκ ἔχειν, οὐχ ὑπάρχειν δὲ βοῦς ἐπὶ φάτνης. Δι' οὗ σημαίνεται τὸ εἰσάπαν ἐκλελοιπέναι τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον γένος, τουτέστι τοὺς ἀπὸ φυλῆς Λευί, οἱ βοῦσιν ἐν ἴσῳ τὴν νοητὴν ἄλλω καταλεπτύνοντες καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀσαφείας περιβλημάτων τὸν διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως ἀπογυμνοῦντες λόγον,
20 οἷά τινα σίτου κόκκον προὔτιθεσαν μὲν τοῖς ἄλλοις εἰς νόησιν καὶ οἷόν τινα βρωσιν πνευματικὴν, αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἐν φάτναις καταδοσκομένοι τὰς ἐκ τοῦ λαοῦ δωροφορίας, δεκάτας, ἀπαρχάς, εὐχαριστήρια. Οὐκοῦν ἐκλελοίπασιν μὲν ἀπὸ βρώσεως πρόβατα, βόες δὲ οὐκ ἦσαν ἐπὶ φάτνης ἔτι, τουτέστιν οἱ καθηγηταὶ τῶν λαῶν
25 καὶ διδάσκαλοι. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τό, «Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα», ταῖς τῶν διδασκάλων προσάπτει κεφαλαῖς, διερμηνεύων ἡμῖν σαφῶς τὰ ἐν νόμῳ. Ἐκλελοιπέναι γε μὴν «τὰς βοῦς ἐξ ἰάσεως αὐτῶν», φησί. Καὶ ἔστι μὲν ἀσαφῆς ὁ λόγος, δηλοῖ γε μὴν τόδε, καθάπερ ἐγῶμαι πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεσπού-
30 δαζον ἀμαθῶς τὸ ἰᾶσθαι παρὰ Χριστοῦ, καίτοι ῥωννύντος τὸν ἀσθενῆ καὶ δικαιοῦντος τὸν ἀσεβῆ, ταύτητοι καὶ ἐκλελοίπασιν, τουτέστιν εἰσάπαν ἠσθένησαν καὶ κεχωρήκασιν εἰς τὸ μηδέν.

144. Ἱερ. 11, 16-17.

145. Ρωμ. 11, 17.

τὰ κλαδιά σου θὰ καταστραφοῦν. Γιατὶ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ποὺ σὲ φύτεψε μίλησε ἄσχημα γιὰ σένα»¹⁴⁴. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, τὸ ἔργο της διέψευσε τὴν προσδοκία του (γιατί, ἐνῶ παιδαγωγοῦνταν καὶ ὀδηγοῦνταν πρὸς τὸν Χριστὸ μὲ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες δὲν ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη), γι' αὐτὸ κόπηκε, καὶ ἔπεσαν βέβαια τὰ κλαδιά της, μπολιάσθηκαν ὅμως σ' αὐτὴν ἐκεῖνοι ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἀγριελιά, δηλαδή οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη, «καὶ ἔγιναν κοινωνοὶ τῆς ρίζας καὶ τοῦ χυμοῦ τῆς ἡμερης ἐλιάς»¹⁴⁵. Ἐπειτα λέγει ὅτι «οἱ πεδιάδες δὲν θ' ἀποδώσουν τροφές». Παρομοιάζει πάλι τὸν Ἰσραὴλ μὲ χωράφια, νομίζω, κατεστραμμένα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ γεωργὸς δὲν θὰ συγκομήσει οὔτε κὰν τὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατροφή του. Αὐτὸ βέβαια θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς ἔσχατης ἀκαρπίας.

Ἐπειδὴ ὅμως ἔμελλαν ὑπομένοντας τὴν ἔλλειψη/πεινά τῶν θείων μαθητῶν νὰ ὑποπέσουν στὰ πιὸ ἔσχατα ἀπὸ ὅλα δεινά, τὸ διασαφηνίζει προσθέτοντας, ὅτι χάνονταν ἀπὸ τροφή τὰ πρόβατα, δηλαδή ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς, καὶ ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχει μοσχάρι στὴ φάτνη. Μὲ αὐτὸ δηλώνεται ὅτι ἐξέλειψε ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἱερὸ καὶ ἐκλεκτὸ γένος¹⁴⁶, δηλαδή οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ, οἱ ὁποῖοι τρίβοντας καὶ λεπτύνοντας ὅπως τὰ βόδια τὸ νοητὸ ἀλώνι καὶ ἀπογυμνώνοντας τὸν λόγο τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ ἀπὸ τὰ ἀσαφῆ περιβλήματα, σὰν ἓνα σπειρὶ σιταριοῦ, τὸν παρέθεταν στοὺς ἄλλους πρὸς κατανόηση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο σὰν τροφή πνευματικὴ, αὐτοὶ ὅμως ἔμεναν στὰ παχυνὰ καὶ νέμονταν τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τὸ λαὸ, τὶς δεκάτες, τὶς ἀπαρχές, τὶς εὐχαριστήριες προσφορές. Χάθηκαν λοιπὸν τὰ πρόβατα ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς, καὶ βόδια δὲν ὑπάρχουν στὰ παχυνὰ, δηλαδή οἱ καθηγητὲς τῶν λαῶν καὶ οἱ διδάσκαλοι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, διερμηνεύοντας σ' ἐμᾶς μὲ σαφήνεια τὰ τοῦ νόμου, προσάπτει στὰ κεφάλια τῶν διδασκάλων τὴν ἐντολή, «δὲν θὰ βάλεις φίμωτρο σὲ βόδι ποὺ ἀλωνίζει»¹⁴⁷. Χάθηκαν ὅμως τὰ βόδια πρὸς θεραπεία αὐτῶν», λέγει. Ὁ λόγος βέβαια εἶναι ἀσαφής, δηλώνει ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μου πάλι, τὸ ἔξης. Ἐπειδὴ δηλαδή ἀπὸ ἀμάθεια δὲν ἔδειξαν ἐνδιαφέρον νὰ θεραπευθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστό, μολονότι θεραπεύει τὸν ἄρρωστο καὶ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ, γι' αὐτὸ καὶ ἐξαφανίστηκαν, δηλαδή ἐξασθένησαν τελείως καὶ κατέληξαν

146. Α' Πέτρο. 2, 9.

147. Δευτ. 25, 4. Α' Τιμ. 5, 18.

Δεινὸν οὖν ἄρα τὸ προσκρούειν Θεῷ, καὶ ἀκαρπίας ἔσται πρόξενον τῆς ἐσχάτης Ἐπορήσομεν δὲ καὶ τροφῆς τῆς πνευματικῆς, καὶ παντὸς ἐπέκεινα κακοῦ τοῦντεῦθεν ἐσόμεθα.

5 Στίχ. 18-19. «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ Κυρίῳ ἀγαλλιάσομαι, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτηρί μου· Κύριος ὁ Θεός μου δυνάμις μου, καὶ τάξει τοὺς πόδας μου εἰς συντέλειαν· ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἐπιβιβᾶ με, τοῦ νικῆσαί με ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ».

ξά. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἢ αὐτὸ τὸ τοῦ προφήτου πρόσωπον εἰσεκόμισται σαφῶς, τὰ τοιάδε λέγον, ἤγουν τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων φαίη τις ἂν εἶναι τοὺς λόγους, οἱ θυμηδίαν ποιοῦνται Χριστόν, καὶ χαίρουσι μὲν ἐπ' αὐτῷ, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐσθενείας χορηγὸν ἀναγράφουσι, ἐν αὐτῷ τε τὰ πάντα δύνασθαι φασί, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Πάντα ἰσχύω», φησίν, «ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ 15 μακάριος Δαβὶδ· «Ὅτι τὸ καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ»· προσδοκῶσι δὲ καὶ τὸ θεθηκὸς εἰς εὐσέβειαν παρ' αὐτοῦ δὴ καὶ μόνου καταπλουτηῆσαι καλῶς· Τὸ γάρ, «Τάξει τοὺς πόδας μου εἰς συντέλειαν», δηλοῖ που πάντως ἕτερον ἡμῖν οὐδὲν ἢ τοῦτο. Καὶ γοῦν Ἑβραίων ἢ ἑκδοσις ἀντὶ τῆς «συντελείας» τέθεικε τὴν 20 «ἀσφάλειαν». Οἱ δὲ ταπτόμενοι πόδες εἰς ἀσφάλειαν, τί ἂν ἕτερον ἡμῖν ὑποφῆνειαν, ἢ τὸ θεθηκὸς, ὡς ἔφην, εἰς εὐσέβειαν, καὶ τὸ ἀκράδαντον εἰς ἀρετὴν, καὶ τὸ εἰς πίστιν ἐρηρυσμένον καὶ ἀγάπην τὴν εἰς Χριστόν; Ὅτι δὲ οὐ χθαμαλὸς καὶ χαμαιριφῆς ὁ βίος τῶν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων, ἀλλὰ παντὸς γηϊνοῦ καὶ 25 σαρκικοῦ πράγματος ὑψοῦ τέ ἐστι καὶ ἀνωκισμένος, ἀποφαίνει λέγων· «Ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἐπιβιβᾶ με». Ὑψηλὰ γὰρ ὄντως παρὰ Θεῷ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὰ ἀυχήματα. Ὅτι δὲ καὶ περιεσόμεθα τῶν ἀνθεστηκότων καὶ ἀμείνους ἐσόμεθα τῶν ἐχθρῶν, δοξολογοῦντες αὐτόν, ἀναπέσει λέγων· «Τοῦ νικῆσαί με ἐν τῇ 30 ὁδῷ αὐτοῦ».

στό μηδέν. "Αρα λοιπόν είναι φοβερό να προσκρούει καινείς στον Θεό και γίνεται πρόξενο ἔσχατης ἀκαρπίας. Θα στερηθοῦμε ὅμως και τὴν πνευματικὴ τροφή, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θα βρεθοῦμε πέρα ἀπὸ κάθε κακό.

Στίχ. 18-19. «Ἐγὼ ὅμως θὰ γεμίσω ἀπὸ ἀγαλλίαση ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου, θὰ χαρῶ γιὰ τὸν Θεὸ τὸν Σωτήρα μου. Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἶναι ἡ δύναμή μου, αὐτὸς θὰ στερεώσῃ γιὰ πάντα τὰ πόδια μου στὴν πορεία τους. Θα μὲ ἀνεβάσῃ στὰ ὑψηλά, γιὰ νὰ νικήσω στὸν ὕμνο δοξολογίας πρὸς αὐτόν».

61. Ἐδῶ λοιπόν ἢ εἰσάγεται μὲ σαφήνεια τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ προφήτη νὰ λέγει αὐτά, ἢ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι ἐκείνων πού διασώθηκαν μὲ τὴν πίστη, οἱ ὅποιοι κάνουν αἰτία εὐθυμίας τους τὸν Χριστὸ καὶ χαίρονται γι' αὐτόν καὶ τὸν ἀναγνωρίζουν χορηγὸ τῆς δυνάμεώς τους, καὶ λένε ὅτι μὲ βοηθὸ τους αὐτόν μποροῦν νὰ κάνουν τὰ πάντα, ὅπως ἀκριδῶς λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Ἐχω τὴ δύναμη νὰ κάνω τὰ πάντα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ πού μὲ δυναμώνει»¹⁴⁸. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ: «Τὸ καύχημα τῆς δυνάμεώς τους εἶσαι ἐσύ»¹⁴⁹. Προσδοκοῦν ἀκόμα ἀπὸ αὐτόν καὶ μόνο νὰ δεχθοῦν καὶ τὴ σταθερότητά τους στὴν εὐσέβεια ὡς πλούσια δωρεὰ. Γιατὶ τὸ, «θα στερεώσῃ τὰ πόδια μου γιὰ πάντα» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτό. Καὶ πράγματι τὸ χειρόγραφο τῶν Ἑβραίων ἀντὶ γιὰ «συντέλεια» γράφει «ἀσφάλεια». Τὰ πόδια ὅμως πού τοποθετοῦνται σὲ ἀσφάλεια τί ἄλλο θὰ μπορούσαν νὰ δηλώσουν, παρὰ τὴ σταθερότητα, ὅπως εἶπα, στὴν εὐσέβεια καὶ τὸ ἀσάλευτο στὴν ἀρετὴ καὶ τὴ στήριξη στὴν πίστη καὶ στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστό; Ὅτι ὅμως ὁ βίος ὅσων ἔχουν δικαιοθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ δὲν εἶναι προσκολλημένος στὰ μηδαμινὰ καὶ γήινα, ἀλλὰ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ κάθε γήινο καὶ σαρκικὸ πρᾶγμα τὸ παρουσιάζει λέγοντας: «Θὰ μὲ ἀνεβάσῃ στὰ ὑψηλά». Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ ὑψηλὰ τὰ καυχήματα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας. Ὅτι ὅμως καὶ θὰ νικήσομε ἐκείνους πού μᾶς πολεμοῦν καὶ θὰ σταθοῦμε ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας δοξολογώντας αὐτόν, θὰ μᾶς πείσει γι' αὐτὸ λέγοντας: «Γιὰ νὰ νικήσω στὸν ὕμνο δοξολογίας πρὸς αὐτόν».

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΟΒΔΙΟΥ
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Ἄβδιου δὴ πάλιν προφητεύει μὲν ἐν καιροῖς, ὡς ἔοικεν, καθ' οὓς καὶ Ἰωήλ, μονονουχὶ δὲ διέλαχε πρὸς αὐτὸν τὴν ὄρασιν, καὶ μερίζεται τὸ διήγημα. Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Ἰωήλ ἐπ' αὐτοῖς ἤδη τέρμασι τῆς αὐτοῦ προφητείας «Αἴγυπτος, φησὶν, εἰς ἀφανισμόν ἔσται, καὶ ἡ Ἰδουμαία εἰς «πεδῖον ἀφανισμοῦ ἐξ ἀδικιῶν υἱῶν Ἰούδα, ἀνθ' ὧν ἐξέχεον «αἷμα δίκαιον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν», ὁ δὲ τῆς Ἰδουμαίας τὸν ἀφανισμόν τίνα τε τρόπον καὶ ὅπως ἔσται κατὰ καιροὺς ἀφηγεῖται λεπτῶς Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐντενυξομένοις τῇ τοῦ βιβλίου συγγραφῇ λυσιτελὲς τὸ ἀναμαθεῖν 10 ἀκριβῶς, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τίς μὲν ἔστιν ἡ Ἰδουμαία, τί δὲ τὸ συμβᾶν αὐτῇ, καὶ τοῦ δὴ χάριν ταῖς ἐκ θείας ὀργῆς ὑπενήνεκται συμφοραῖς, φέρε λέγωμεν, ὡς ἔνι, τὰ τοιάδε σαφῶς τοῖς φιλομαθέσι καταλεπτύνοντες. Ἰδουμαῖοι τοίνυν κέκληνται καὶ εἰσὶν οἱ ἐξ Ἡσαῦ γεγονότες. Ἐπειδὴ γὰρ Ἐδῶμ ὠνόμασται, του- 15 τέστιν γήϊνος, διὰ τοι τὸ ἀποδόσθαι τὰ πρωτοτόκια, καὶ ἀλογῆσαι μὲν τῆς ἐντεῦθεν ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς, βρώσεως δὲ μιᾶς, καὶ τοῦτο εὐτελεστάτης, ἀνθελέσθαι παράθεσιν, ταύτητοι καὶ Ἰδουμαίους ὠνόμαζον τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγονότας. Καλεῖται δὲ τῶν Ἰδουμαίων ἡ χώρα καὶ Σῆρ καὶ Θαιμάν. Καὶ Σῆρ μὲν διὰ τὸ λέ-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΟΒΔΙΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Ὁ Ὀβδιὸν πάλι, ὅπως φαίνεται, προφητεύει βέβαια κατὰ τὸν ἴδιο σχεδὸν καιρὸ μὲ τὸν Ἰωήλ, κατὰ κάποιον τρόπο ὅμως ἔλαχε τὴν ἴδια ὄραση μὲ αὐτὸν καὶ μοιράζεται τὴν ἀφήγηση. Γιατὶ ὁ μὲν Ἰωήλ στὸ τέλος σχεδὸν τῆς προφητείας του λέγει· «Ἡ Αἴγυπτος θὰ ἀφανισθεῖ καὶ ἡ Ἰδουμαία θὰ γίνῃ πεδίο ἐρήμωσης ἕξαιτίας τῶν ἀδικιῶν τους ἐναντίον τῶν υἱῶν τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ ἔχυσαν αἷμα δίκαιο στὴ γῆ τους»¹. Ὁ Ὀβδιὸν πάλι ἀφηγεῖται μὲ λεπτομέρεια τὸν ἀφανισμό τῆς Ἰδουμαίας μὲ ποῖο τρόπο θὰ γίνῃ καὶ ὅτι θὰ γίνῃ κάποτε. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ὠφέλιμο στοὺς ἀναγνώστες τοῦ βιβλίου νὰ μάθουν ἀκριβῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα ποιὰ εἶναι ἡ Ἰδουμαία καὶ τί τῆς ἔχει συμβεῖ καὶ γιὰ ποῖο λόγο ὑπέφερε τίς προερχόμενες ἀπὸ τὴ θεία ὀργὴ συμφορές, ἔμπρὸς ἄς τὰ ἐκθέσομε αὐτὰ στοὺς φιλομαθεῖς μὲ ὅση γίνεται σαφήνεια καὶ λεπτομέρεια. Ἰδουμαῖοι λοιπὸν ὀνομάζονται καὶ εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἡσαῦ ὀνομάσθηκε Ἐδώμ², δηλαδὴ γήινος, γιὰ τὸν λόγο ὅτι πούλησε τὰ πρωτοτόκια του καὶ περιφρόνησε τὴν ὀφειλόμενη σ' αὐτὸν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς τιμὴ καὶ προτίμησε ἓνα πιάτο φαγητό, καὶ μάλιστα πολὺ εὐτελές, γι' αὐτὸ καὶ ὀνόμαζαν τοὺς καταγόμενους ἀπὸ αὐτὸν Ἰδουμαίους. Ἡ χώρα πάλι τῶν Ἰδουμαίων καλεῖται καὶ Σῆρ καὶ Θαμάν. Καὶ Σῆρ ὀνομαζόταν ἐπειδὴ οἱ κάτοικοί της φημίζονταν ὡς δασύτριχοι.

1. Ἰωήλ 4, 19.

2. Γέν. 25, 30.

γεσθαι δασεῖς τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν, δασὺς δὲ καὶ Ἡσαῦ (τετρίχωτο γάρ, Σῆρ δὲ τρίχωσις, ἥτοι τριχωτὸς ἐρμηνεύεται. Ἔν δὲ καὶ ὄρος ἐν τῇ χώρᾳ Σῆρ), Θαμῖαν δὲ δὴ πάλιν διὰ τὸ εἶναι νοτιωτάτην. Νότος δὲ ὁ Θαμῖαν κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων φωνήν. Δοκεῖ δὲ τισιν εἰρησθαι Θαμῖαν καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν. Φασὶ γάρ ὅτι γέγονεν υἱὸς τῷ Ἡσαῦ κατὰ καιροὺς Ἐλιφάξ, ἐκ δὲ τοῦ Ἐλιφάξ ὁ Θαμῖαν, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα Θαμῖαν. Ἀπόχρη μὲν ταῦτα περὶ τῆς Ἰδουμαίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ.

Ἀπολώλασι δὲ δι' αἰτίαν τοιαύτην Πολιορκουμένης γὰρ 10 τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἡκούσης κακοῖς (ἐπιπτον γὰρ ἀναρίθμητοι τοῖς τῶν ἐθνῶν δαπανώμενοι ξίφεσι, ἀνεσώζοντό τινες μόλις, καὶ εἰς τὰς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν χώρας ἀπεκομίζοντο), κατέβαινον δὲ οἱ πλεῖστοι μάλιστα τῶν ἐξ Ἰσραὴλ εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, ὁμορον οὕσαν αὐτοῖς, 15 ὥντό τε ὅτι καὶ συναλγήσουσιν ὡς ἀδελφοῖς, καὶ τῆς ἐξ αἵματος ἀγχιστείας διαμεμνήσονται, καὶ ἀθλίως πεπραχόσι χαριουῦνται τὰς ἐπικουρίας. Οἱ δὲ, καίτοι κατοικτεῖραι δέον ὡς ἀδελφούς, ἀπεδέχοντο μὲν εἰς τὴν ἑαυτῶν, ἀπέσφαττον δέ, τὰς τῆς Ἰδουμαίας ἐκβολὰς ληστροικῶ περιθέοντες τρόπῳ, τεθορυβημένους τε καὶ 20 κατεπτηχότας ἀρπάζοντες. Ἦσαν δὲ οὕτως ἀπάνθρωποι, ὡς καὶ αὐτὴν ὑπερβαλέσθαι τῶν Βαβυλωνίων τὴν ἀγριότητα. Ἐπήεσαν γάρ, ὡς ἔφην, ἀπολλυμένοις, ἐπιτωθάζοντες καὶ πανηγύρεως ἀφορμὴν τὰς τῶν ὁμαιμόνων ποιούμενοι συμφορὰς. Ἀπώχοντο μὲν οὖν εἰς τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων Ἰουδαῖοι τοτηνικάδε.

Ἐπειδὴ δὲ πεπερασμένων ἤδη τῶν ἐβδομήκοντα ἐτῶν κατηλέει Θεὸς (ἀνεκομίζοντο γὰρ εἰς τὴν Ἰουδαίαν), σπουδὴν ἐποιοῦντο, τὴν τε πόλιν αὐτὴν ἀναδείμασθαι, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πάλιν ἀνεγεῖραι νεών. Ἀλλ' Ἰουδαῖοι πάλιν οἱ ἀδελφοὶ καὶ γείτονες κατεδάκνοντο τῷ φθόνῳ, καὶ τῶν τοιούτων ἐγχειρημάτων ἀπειρογενεῖν ἤθελον, 30 συναγείροντες τοὺς ὁμόφρονας καὶ περιοικοῦντας βαρβάρους, καὶ δὴ καὶ εἰς μάχην ἤεσαν. Πεπτώκασι δὲ καὶ ἀπολώλασιν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ, Θεοῦ προασπίζοντος τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ

Πράγματι ὁ Ἑσαῦ ἦταν δασύς (γιατὶ ἦταν γεμᾶτος τρίχες, καὶ Σήρ ἐρμηνευόμενο σημαίνει τρίχωση, ἦτοι τριχωτός. Ὑπῆρχε καὶ ὄρος Σήρ στὴ χώρα). Θαιμᾶν πάλι, ἐπειδὴ ἡ χώρα ἦταν νοτιώτατη. Καὶ ἡ λέξις Θαιμᾶν στὴν ἐβραϊκὴ γλῶσσα σημαίνει νότος. Μερικοὶ νομίζουν ὅτι ὀνομάσθηκε Θαιμᾶν καὶ γιὰ ἄλλη αἰτία. Λένε δηλαδή ὅτι ὁ Ἑσαῦ ἀπέκτησε υἱὸ τὸν Ἐλιφάζ, καὶ ἀπὸ τὸν Ἐλιφάζ γεννήθηκε ὁ Θαιμᾶν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ὀνομάσθηκε ἡ χώρα Θαιμᾶν. Φτάνουν ὁμως αὐτὰ γιὰ τὴν Ἰδουμαία καὶ τοὺς κατοίκους της.

Ἡ αἰτία τοῦ χαμοῦ τους εἶναι ἡ ἐξῆς. Ὄταν πολιορκοῦσε ὁ Ναβουχοδονόσορ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ εἶχε φτάσει στὶς ἔσχατες συμφορὰς (γιατὶ ἔπεφταν ἀμέτρητοι νεκροὶ ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν ἐθνικῶν, καὶ σώζονταν μόλις μὲ δυσκολία κάποιοι καὶ μεταφέρονταν στὶς γειτονικὲς χώρες), οἱ περισσότεροὶ Ἰσραηλιτὲς κατέβαιναν κυρίως στὴν Ἰδουμαία μὲ τὴν ὁποία εἶχαν κοινὰ σύνορα καὶ πίστευαν ὅτι θὰ τοὺς συμπονοῦσαν, ὡς ἀδελφούς τους, ὅτι θὰ θυμοῦνταν τὴν συγγένειά τους καὶ θὰ τοὺς πρόσφεραν τὴ βοήθεια τώρα πού βρίσκονταν σὲ ἄθλια κατὰστασι. Αὐτοὶ ὁμως, μολονότι ἔπρεπε νὰ τοὺς λυπηθοῦν σὰν ἀδελφούς τους, τοὺς δέχονταν βέβαια στὴ χώρα τους, ἀλλὰ τοὺς κατέσφαζαν, ἀφοῦ σὰν τοὺς ληστὲς περιτρέχοντας τὶς ἐξόδους τῆς Ἰδουμαίας τοὺς ἄρπαζαν, βρίσκοντάς τους τρομαγμένους καὶ ἀλαφιασμένους. Καὶ ἦταν τόσο ἀπάνθρωποι, ὥστε νὰ ξεπερνοῦν καὶ αὐτὴν τὴν ἀγριότητα ἀκόμα τῶν Βαβυλωνίων. Γιατὶ ἔκαναν ἐπιθέσεις, ὅπως εἶπα, σὲ ἐκείνους πού χάνονταν, τοὺς περιγελοῦσαν καὶ ἔκαναν ἀφορμὴ πανήγυρσις τὶς συμφορὰς ἐκείνων πού εἶχαν τὸ ἴδιο αἷμα. Ἔτσι λοιπὸν κατέφυγαν οἱ Ἰουδαῖοι στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων.

Ὄταν ὁμως πέρασαν πιά τὰ ἐβδομήντα χρόνια καὶ τοὺς ἐλέησε ὁ Θεὸς (γιατὶ ἐπανῆλθαν στὴν Ἰουδαία), ἔβαλαν σκοπὸ ν' ἀνοικοδομήσουν τὴν πόλη καὶ νὰ ἀνεγείρουν καὶ πάλι τὸ ναὸ της. Ἀλλὰ καὶ πάλι οἱ Ἰδουμαῖοι ἀδελφοὶ τους καὶ γείτονές τους δαγκάνονταν ἀπὸ τὸ φθόνον καὶ ἠθελαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ἀπὸ τὶς προσπάθειές τους αὐτὲς, ξεσηκώνοντας τοὺς ὁμόφρονούς τους καὶ τοὺς περίοικους βαρβάρους καὶ μάλιστα προχώρησαν καὶ σὲ πόλεμον ἐναντίον τους. Ἐπесαν ὁμως νεκροὶ καὶ ἀφανίστηκαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ μὲ τὴν ὑπερᾶσπισιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ Ἰδουμαῖοι

δὲ τῶν ἀλλοφύλων φορτικώτεροι γεγόνασιν Ἰδουμαῖοι, κατέδραμον αὐτῶν τὴν χώραν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ἀπέκτειναν μὲν τοὺς ἐν αὐτῇ, τρυμαλιάς δὲ πετρῶν καὶ σπήλαια καὶ γῆς καταδύσεις διερευνώμενοι, τοὺς εὗρισκομένους ἀπέσφαττον.

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΜΕΡΕΣ

Στίχ. 1. «Ὁρασις Ἀβδιού· τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαία· Ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ Κυρίου καὶ περιοχὴν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλεν· Ἀνάστητε καὶ ἐξαναστῶμεν ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον».

10 β. Ὅλον ἡμῖν τῆς ἑαυτοῦ προφητείας ἐν τούτοις, ἤγουν τῆς ὁράσεως διερμηνεύει τὸν σκοπόν, καὶ ὅποι ποτὲ βλέπει διατρανοῖ. Ὅτι γὰρ ἐπὶ τοῖς ἔσεσθαι μέλλουσι κατὰ τῆς Ἰδουμαίας ἢ ὁρασις αὐτῶ, πειρᾶται πληροφορεῖν. Ἐμπεδοῖ γὰρ πρὸς πίστιν τοὺς ἀκροωμένους, καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως συμβῆσεται τὸ λαλούμενον
15 ἀναπεῖθειν πειρᾶται, λέγων ὡς ἤκιστα μὲν αὐτοῦ, Θεοῦ δὲ μᾶλλον εἶεν οἱ λόγοι. Ἐφη τοίνυν ἀκοὴν ἀκοῦσαι παρὰ Θεοῦ κατὰ τῆς Ἰδουμαίας Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πάλιν, εὐθύς αὐτὸς διεσάφησεν, προσθεῖς, ὅτι «περιοχὴν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλεν». Ἐθνη δέ· Ποῖα· τὰ τῆς Ἰδουμαίας. Κατ' αὐτῶν γὰρ ἀπεστάλθαι, φησί, τὴν περιοχὴν,
20 ἥτοι πολιορκίαν, ἤγουν συγκλεισμόν, τοῦ θείου κρίματος συνωθοῦντος ἀναγκαίως εἰς τὸ παθεῖν τὴν ἐρήμωσιν. Ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον. Τοῖς γὰρ ἔθνεσι τοῖς κύκλω τῆς Ἰδουμαίας ποιεῖσθαι προστέταχε τὴν περιοχὴν, ἥτοι τὴν πολιορκίαν. Προστέταχε δὲ οὐχὶ πάντως ἐναργῶς, ἀλλ' οἷον διανιστάς ὡς Θεὸς καὶ καταθήγων
25 ἐπ' αὐτούς, ἃ καὶ τοῖς θείοις ἀναπεπεισμένα νεύμασι προτροπάδην ἀλλήλοις μονονουχὶ διακεκραγότα φασίν· «Ἀνάστητε καὶ ἐξαναστῶμεν ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον». Συνεισβεβλήκασι γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ καταδηοῦσι τὴν Ἰδουμαίαν καὶ τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν.

30 Στίχ. 2-4. «Ἰδοὺ ὀλιγοστόν δέδωκά σε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἠτιμωμένος σὺ εἶ σφόδρα. Ἡ ὑπερηφανία τῆς καρδίας σου ἐπῆρέ σε κατασκηνοῦντα ἐν ταῖς ὄπαῖς τῶν πετρῶν, ὑψῶν

ἔγιναν σκληρότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλοφύλους, ἐξόρμησαν ἐναντίον τῆς χώρας τους οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ σκότωσαν δέβαια ὅσους βρῆκαν σ' αὐτήν, ψάχνοντας ὅμως τὶς τρύπες τῶν βράχων καὶ τῶν σπηλαίων καὶ τὰ χάσματα τῆς γῆς ἔσφαζαν ὅσους ἔβρισκαν ἐκεῖ.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ ΜΟΝΟ

Στίχ. 1. «Ὅραμα τοῦ Ὀβδιού. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς στὴν Ἰδουμαία: Ἄκουσα ἀπὸ τὸν Κύριο ἄκουσμα καὶ ἀπέστειλε διαταγὴ στὰ ἔθνη γιὰ πολιορκία: Ἐξεγερθεῖτε, ἄς ξεσηκώσομε πόλεμο ἐναντίον της».

2. Μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ἐρμηνεύει ὅλο τὸ σκοπὸ τῆς προφητείας του, ἦτοι τοῦ ὁράματός του, καὶ διασαφηνίζει ποῦ τέλος πάντων ἀποβλέπει. Γιατὶ τὸ ὄραμα αὐτὸ ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσει γιὰ ὅσα μέλλουν νὰ συμβοῦν εἰς βάρος τῆς Ἰδουμαίας. Στερεώνει δηλαδή τὴν πίστη τῶν ἀκροατῶν του καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσει, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβεῖ αὐτὸ ποῦ λέγει, λέγοντας ὅτι τὰ λόγια του δὲν εἶναι καθόλου δικὰ του, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι τοῦ Θεοῦ. Εἶπε λοιπὸν ὅτι ἄκουσε ἄκουσμα ἀπὸ τὸ Κύριο κατὰ τῆς Ἰδουμαίας. Καὶ ποιὸ ἦταν αὐτὸ ποῦ ἄκουσε, τὸ διασαφηνίζει ἀμέσως ὁ ἴδιος προσθέτοντας ὅτι «ἔστειλε στὰ ἔθνη διαταγὴ πολιορκίας». Στὰ ἔθνη· σὲ ποιά ἔθνη; Στὰ ἔθνη τῆς Ἰδουμαίας. Γιατὶ ἐναντίον τους, λέγει, στάληκε ἡ διαταγὴ «τῆς περιοχῆς», δηλαδή τῆς πολιορκίας, ἦτοι τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὠθώντας ἢ θεία ἀπόφαση κατ' ἀνάγκη στὸ νὰ ὑποστοῦν τὴν ἐρήμωση. Ἦ καὶ κατ' ἄλλον τρόπο. Διέταξε δηλαδή τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Ἰδουμαία ἔθνη νὰ κάνουν τὴν περιοχὴ, ἦτοι τὴν πολιορκία. Καὶ δὲν τὰ πρόσταξε ὀλοφάνερα, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ διηγείρε ὡς Θεὸς καὶ τὰ παρόξυνε ἐναντίον τους, καὶ αὐτὰ ἔχοντας πεισθεῖ ἀπὸ τὶς θεῖες διαταγές, παρακινώντας τὰχιστα τὸ ἓνα τὸ ἄλλο λένε· «Σηκωθεῖτε, ἄς ἐξεγερθοῦμε ἐναντίον της σὲ πόλεμο». Γιατὶ μαζί μὲ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ποῦ λεηλατοῦσαν τὴν Ἰδουμαία εἰσέβαλαν καὶ τὰ γύρω ἔθνη.

Στίχ. 2-4. «Σὲ παρέδωσα στὰ ἔθνη ὀλιγάριθμο ἔθνος καὶ εἶσαι πολὺ περιφρονημένο. Σὲ παρέσυρε ἢ ὑπερηφάνεια τῆς καρδιάς σου ἔχοντας ἐγκατασταθεῖ σὲ σχισμές τῶν πετρῶν, ἐπαινώντας

κατοικίαν αὐτοῦ, λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Τίς με κατάξει ἐπὶ τὴν γῆν; Ἐὰν μετεωρισθῆς ὡς αἰετός καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ἄστρον θῆς νοσοιάν σου, ἐκεῖθεν κατάξω σε, λέγει Κύριος».

5 γ'. Ὀλιγοσπὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσι τεθεῖσθαι φησι καὶ ἠτιμωμένον διὰ τὸ παντελῶς εὐαριθμητοὺς γενέσθαι, εἰ πρὸς τῶν ἐπιόντων τὴν πληθὺν συγκρίνοιτο· πλεῖστοι γάρ, ὡς ἔφην, οἱ κατ' αὐτῶν τεθηγμένοι. Ἡ ὀλιγοστούς γενέσθαι φησὶν, ὡς δαπανήσαντος τοῦ πολέμου καὶ εἰς ὀλίγους περιστήσαντος κομιδῇ τὸ
10 γένος αὐτοῖς. Ἐκ πολλῆς δὲ ἄγαν ἀβελτηρίας διακένους κεχρησθαι φυσῆμασι ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑπεμφαίνει λόγος. Ὡς γὰρ δυσάλωτος ἔσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς, οὐ διὰ γε τὴν ἐνοῦσαν ἀλκὴν αὐτῶ καὶ τὸ ἐν πολέμοις εὐτεχνές, ἀλλ' ὅτι τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον τῆς χώρας ἀποκρήσειν ἔμελλε πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς. Ὀχθοὶ γὰρ
15 ἦσαν ἀπανταχῆ, καὶ πετρῶν ἀκρωνυχία δεινὸν κατεκνεύουσαι, καὶ θουνῶν ἀγριότης, καὶ ὄρων ὑψώματα. Τί οὖν, φησί, τῆς τῶν ἐπιόντων χειρὸς μάτην καταλαζονεύεσθε; εἰ γὰρ καὶ κατώκηκας ἐν χώρᾳ πολὺ λαχούση τὸ δύσβατον, ἠρμένη τε ὑψοῦ, καὶ εἰ γεένιοί τις αἰετός, οἷον ἐναέριον αὐτοῦ τὴν καλιᾶν ἔχων (ὑπερβολικὸς δὲ πάλιν ὁ λόγος), ἀλλ' οὖν ἐκεῖθεν καταρῶραχθήσῃ, Θεοῦ κατασύροντος ἀδυνατεῖ γὰρ αὐτῶ παντελῶς οὐδέν.

Στίχ. 5-6. «Εἰ κλέπται εἰσῆλθον πρὸς σέ ἢ λησταὶ νυκτός, ποῦ ἂν ἀπερῶρίφης; Οὐκ ἂν ἔκλεψαν τὰ ἱκανὰ ἑαυτοῖς; Καὶ εἰ τρυγηταὶ εἰσῆλθον πρὸς σέ, οὐκ ἂν ὑπελίποντο
25 ἐπιφυλλίδας; Πῶς ἐξηρευνήθη Ἡσαῦ καὶ κατελήφθη αὐτοῦ τὰ κεκρυμμένα;».

δ'. Ἦδη φθάσαντες εἶπομεν, ὅτι καὶ ῥωχμᾶς ὄρων, σπήλαιά τε καὶ διασφαγὰς ἐν πέτραις, δρυμούς τε διερευνώμενοι τοὺς Ἰδουμαίους ἀπέσφαττον, οἱ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ συνεισβεβληκότες καὶ
30 συνεπιτιθέμενοι τῶν ἑτερογενῶν, ὡς ὀλίγους παντελῶς, ἢ μηδένα τοπαράπαν ἰσχυῖσαι διαφυγεῖν. Ἐπιτωθάξει δὴ οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς, καὶ οἴονεῖπως ἐν ἡθελίᾳ κατειρωνεύεται καὶ φησιν· Εἰ ληστρικῆς ἐφόδου πεπεύρασο καὶ σοὶ τὰ κλεπτῶν ἐπεφοίτησε γένη, οὐκ

τὴν κατοικία σου καὶ λέγοντας μέσα σου· Ποιὸς θὰ μὲ κατεβάσει στὴ γῆ; Ἐάν πετάξεις καὶ ἀνεβῆς στὰ ὕψη σὰν ἀετὸς καὶ χτίσεις τὴ φωλιά σου ἀνάμεσα στὰ ἄστρα, ἐγὼ θὰ σὲ κατεβάσω ἀπὸ ἐκεῖ, λέγει ὁ Κύριος».

3. Λέγει ὅτι ἔθεσε τὸν Ἰσραὴλ σὰν ἓνα ὀλιγάριθμο λαὸ ἀνάμεσα στὰ ἔθνη καὶ περιφρονημένο, γιατί ἦταν μετρημένοι στὰ δάχτυλα σὲ σύγκριση μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιδρομέων. Γιατὶ ἦταν πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ξεσηκωθεί ἐναντίον τους. Ἡ λέγει ὅτι ἔμειναν λιγοστοί, ἐπειδὴ τοὺς θέρισε ὁ πόλεμος καὶ περιορίσε τὸ ἔθνος τους σὲ πολὺ μικρὸ ἀριθμὸ. Ὁ προφητικὸς ὅμως λόγος ὑποδηλώνει ὅτι ἀπὸ πολλὴ ἀνησυχία κατέφευγαν σὲ κούφιας περηφάνειες. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι δύσκολα θὰ κυριεύονταν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ὄχι χάρις στὴ δύναμή τους καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά τους στοὺς πολέμους, ἀλλὰ γιατί τὸ τραχὺ καὶ δύσβατο τοῦ τόπου τους ἔμελλε νὰ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴ σωτηρία τους. Γιατὶ παντοῦ ὑπῆρχαν βραχώδη μέρη καὶ μυτερὲς πέτρες ποὺ πρόβαλλαν φοβερές, καὶ ἄγριοι λόφοι καὶ ψηλὰ βουνά. Γιατὶ λοιπὸν, λέγει, φέρεσθε μάταια ἀλαζονικὰ πρὸς τὴ δύναμη τῶν ἐπιδρομέων; Γιατί, ἂν ἀκόμα κατοικήσεις σὲ χώρα ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι πολὺ δύσβατη καὶ μὲ ψηλὰ βουνά, καὶ ἂν ἀκόμα γίνει κανεὶς ἀετὸς καὶ ἔχει τὴ φωλιά του μετέωρη στὸν ἀέρα (ὑπερβολικὸς πάλι ὁ λόγος), καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ καταπέσεις, κατασύροντάς σε ὁ Θεὸς γιατί τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο γι' αὐτόν.

Στίχ 5-6. «Ἐάν ἐμπαιναι τὴ νύχτα στὸ σπίτι σου κλέφτες ἢ ληστὲς, ποῦ θὰ κρυβόσουν; Δὲν θὰ σοῦ ἔκλεβαν ὅσα θὰ ἱκανοποιούσαν τὴν ὄρεξή τους; Κι ἂν ἐμπαιναι στὸ ἀμπέλι σου τρυγητὲς, δὲν θ' ἄφηναν κάποια τσαμπιά; Πῶς ἐρευνήθηκε ἡ Ἰδουμαία, ἡ χώρα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡσαῦ, καὶ ἀρπάχθηκαν ὅσα ἦταν κρυμμένα;».

4. Λίγο πιὸ πάνω εἶπαμε ὅτι ἐρευνώντας τις χαράδρες τῶν ὄρεων καὶ τις σχισμάδες τῶν βράχων καὶ τὰ δασώδη μέρη, ἔσφαζαν τοὺς Ἰδουμαίους οἱ ἄλλοεθνεῖς ποὺ εἶχαν εἰσβάλει καὶ ἐπιτεθεῖ μαζί μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες, ὥστε ἐντελῶς ἐλάχιστοι, ἢ καὶ κανέναν ἀπολύτως, νὰ μπορέσει νὰ διαφύγει. Τοὺς περιπαίζει λοιπὸν ὁ λόγος καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς εἰρωνεύεται καὶ λέγει· Ἐάν σοῦ γινόταν μιὰ ἔφοδος ληστῶν καὶ σοῦ ἔρχονταν οἱ συμμορίες τῶν κλεφτῶν, δὲν θὰ ἀρκοῦνταν νὰ

ἂν ἠρκέσθησαν τῷ λαβεῖν, ἅπερ ἦν εἰκὸς ἀρκέσειν αὐτοῖς· Εἰ δὲ
 δὴ καὶ ἀμπέλου δίκην ἀπετρούγων τινές, οὐκ ἂν διέλαθεν ἡ ἐπι-
 φυλλίς, καίτοι περιεργότατον ὄντα λίαν, τῶν ἀποτρογῶν εἰωθό-
 των τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλ' ἦν ἀνάγκη τοῦτο παθεῖν καὶ οὐχ ἔκοῦσιν
 5 αὐτοῖς, ὅτι τοῖς μὲν κλέπτουσιν αἰεὶ τὸ δεῖμα παρεγγυᾶ τὴν φυγὴν
 καὶ τὸ οἴχεσθαι λαθόντας, καὶ εἴ τι τῶν ἐτοίμων ἀρπάζειαν, ἀπο-
 χρῶν εἶναι δοκεῖ πρὸς θυμηδίαν αὐτοῖς· τοῖς γε μὴν τρογῶσιν
 ἐμποδῶν αἰεὶ πρὸς ἔρευναν ἢ φυλλὰς παραιρουμένη καὶ ὑποκλέ-
 πτуса τὸ λαθεῖν δυνάμενον. Ἀλλὰ σοί, φησὶν, ὦ Ἡσαῦ, τουτέ-
 10 στιν, ὦ ἐξ αἵματος τοῦ Ἡσαῦ Ἰδουμαῖε, τὰ χεῖρω παθεῖν συμβέ-
 βηκε· κατελήφθησαν γὰρ τὰ κεκρυμμένα, καὶ διέλαθε μὲν οὐδεὶς,
 ἀνόνητος δὲ καὶ ἡ φυγὴ καὶ αὕτη τῶν τόπων ἢ δυσχωρία.

Στίχ 7-11. «Ἔως τῶν ὀρίων σου ἐξαπέστειλάν σε πάντες οἱ
 ἄνδρες τῆς διαθήκης σου ἀντέστησάν σοι, ἠδυνάσθησαν
 15 πρὸς σὲ ἄνδρες εἰρηνικοί σου· ἔθηκαν ἔνεδρα ὑποκάτω σου,
 οὐκ ἔστι σύνεσις ἐν αὐτοῖς· Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος,
 ἀπολῶ σοφοὺς ἐκ τῆς Ἰδουμαίας καὶ σύνεσιν ἐξ ὄρους Ἡ-
 σαῦ. Καὶ πτοηθήσονται οἱ μαχηταί σου οἱ ἐκ Θαμῶν, ὅπως
 ἐξαρθῆ ἄνθρωπος ἐξ ὄρους Ἡσαῦ, διὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν
 20 ἀσέβειαν τὴν εἰς τὸν ἀδελφόν σου Ἰακώβ, καὶ καλύψει σε αἰ-
 σχύνῃ καὶ ἐξαρθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀθ' ἧς ἡμέρας ἀντέστης
 ἐξεναντίας ἐν ἡμέρᾳ αἰχμαλωτευόντων ἀλλογενῶν δύναμιν
 αὐτοῦ, καὶ ἀλλότριοι εἰσῆλθον εἰς πύλας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ Ἱε-
 ρουσαλήμ ἔβαλον κλήρους, καὶ σὺ ἦς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν».

25 ε'. Ὅτε κωλύειν ἠθέλον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ οἰκοδομοῦντας τὸν
 νεῶν καὶ τὴν ἁγίαν πόλιν ἀνατειχίζοντας, οἱ ἐξ αἵματος Ἡσαῦ,
 ὁμοψυχίας συνθήκας πρὸς τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν ἐποιήσαντο,
 καθάπερ εἶπομεν ἤδη. Ἐπειδὴ δὲ συμβέβηκεν ἀλῶναι τὴν χώραν
 αὐτῶν καταστρατευόντων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, τότε καὶ οἱ πάλοι γνή-
 30 σιοι καὶ συνωμόται καὶ συνασπισταὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων γεγόνα-
 σι φορτικώτεροι καταδηοῦντες δὴ καὶ μαχόμενοι. Ὁ πόλεμος τοί-
 νυν, φησὶν, «ἔως τῶν ὀρίων σου ἐξαπέστειλέ σε», τουτέστιν ἀφανῆ
 σε γενέσθαι παρεσκεύασε· τοῦτο γὰρ τὸ «ἐξαπέστειλεν»· οὐ μέρη

πάρουν ὅσα θὰ θεωροῦσαν ἀρκετά; Κι ἂν κάποιοι τρυγοῦσαν τὸ ἀμπέλι σου, δὲν θὰ τοὺς διέφευγαν κάποια τσαμπιά, ἂν καὶ εἶναι πολὺ ἔρευνητικὸ τὸ μάτι τῶν τρυγητῶν; Ἀλλὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, γιατί σὲ ὅσους κλέβουν τοὺς ὠθεῖ συνεχῶς ὁ φόβος τους νὰ φεύγουν, καὶ νὰ φύγουν χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί, καὶ ἂν ἀρπάξουν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ βροῦν τοὺς εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴν ἱκανοποίησή τους. Γι' αὐτοὺς πάλι πού τρυγοῦν τοὺς ἐμποδίζει συνεχῶς τὴν ἔρευνά τους τὸ φύλλωμα πού δὲν παραμερίζει καὶ σκεπάζει ὅ,τι μπορεῖ νὰ διαφύγει. Ἀλλὰ σ' ἐσένα λέγει, Ἡσαῦ, δηλαδή ἀπόγονε τοῦ Ἡσαῦ, Ἰδουμαῖε, συνέβη νὰ πάθεις τὰ χειρότερα. Γιατὶ ἀνακαλύφθηκαν ὅσα ἦταν κρυμμένα, καὶ δὲν ξέφυγε κανένας, καὶ ἦταν ἀνώφελη ἡ φυγὴ καὶ ἡ ἴδια ἡ δυσκολία τῶν τόπων.

Στίχ. 7-11. «Μέχρι τὰ σύνορά σου σὲ κυνήγησαν. Ὅλοι οἱ ἄνδρες πού εἶχες συνάψει φιλία μαζί τους σοῦ ἀντιστάθηκαν, σοῦ ἔστησαν παγίδα ὑπονόμευσης, δὲν ὑπάρχει φρόνηση σ' αὐτούς. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, λέγει ὁ Κύριος, θὰ ἐξαφανίσω τοὺς σοφοὺς ἀπὸ τὴν Ἰδουμαία καὶ τὴ σύνεση ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ, καὶ θὰ γεμίσουν ἀπὸ φόβο οἱ μαχητὲς σου ἀπὸ τὴ Θαιμάν, ὥστε νὰ ἐξαφανισθεῖ ἀκόμα καὶ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ, ἐξαιτάς τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἀσέβειάς σου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου Ἰακώβ, καὶ θὰ καλυφθεῖς ἀπὸ ντροπὴ καὶ θὰ ἐξαφανισθεῖς στὸν αἰῶνα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού στάθηκες ἀντιμέτωπος πρὸς ἐκεῖνον, τὴν ἡμέρα δηλαδή πού αἰχμαλώτισαν οἱ ἄλλοεθνεῖς τὸ στρατό του καὶ πέρασαν οἱ ξένοι τὶς πύλες του καὶ χώρισαν σὲ κληρους τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ σὺ ἦσουν ἓνας ἀπὸ αὐτούς».

5. Ὅταν ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἰσραηλίτες πού οἰκοδομοῦσαν τὸ ναὸ καὶ περικτεῖχιζαν τὴν ἁγία πόλη, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ, ἔκαναν, ὅπως εἶπαμε ἤδη, συμμαχίες ὁμοψυχίας μὲ τὰ γύρω ἀπὸ αὐτοὺς ἔθνη. Ὅταν ὅμως συνέβη νὰ κυριευθεῖ ἡ χώρα τους μετὰ ἀπὸ ἔκστρατεία ἐναντίον τους τῶν Ἰσραηλιτῶν, τότε οἱ παλαιοὶ γνωστοὶ φίλοι καὶ συνεργάτες καὶ σύμμαχοι ἔγιναν ἀπὸ ὅλους τοῦ ἄλλους σκληρότεροι, καταληλατώντας τους καὶ πολεμώντας τους. Ὁ πόλεμος λοιπόν, λέγει, «σὲ ὀδήγησε μέχρι τὰ σύνορά σου» δηλαδή σὲ ὀδήγησε στὸν ἐξαφανισμό. Δὲν ἐκδηλώθηκε σὲ κάποιες περιοχὲς μόνο τῆς χώρας σου,

τῆς σῆς ἐπεισηδηήσας χώρας, ἀλλ' ὅλην ἐλὼν κατὰ κράτος, καὶ
 μέχρις ὄρων αὐτῶν ἀγαγὼν εἰς ἐρήμωσιν. Ἀντέστησαν δέ, καὶ πε-
 πολεμήκασιν πρὸς σέ, φησίν, οὓς ἦν τάχα που καὶ λίαν εἰκός, κατὰ
 γε τὴν σὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπαλγύνεσθαι πεπονθότι σοι. Ἀλλ' «ἔθη-
 5 καν ἔνεδρα ὑποκάτω σου», παρ' ὧν σώζεσθαι προσεδόκησας Ἐν
 δὲ τῷ «Οὐκ ἔστιν σύνεσις ἐν αὐτῷ», τοιαύτη τις ἐμφέρεται ἔννοια.
 Σοφούς τε καὶ συνετοὺς ὠνόμαζον τοὺς ψευδομάντεις καὶ βωμο-
 λόχους, τοὺς ἀπατεῶνας καὶ οἰωνοσκόπους καὶ τοὺς τῶν ἄστρον
 τὰ ψευδῆ μυθάρια καταχέοντας, οἳ τινες εἰς τοῦτο ληρωδίας
 10 ἤκουσιν, ὡς ἐντεῦθεν δύνασθαι καὶ τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν
 ἐλεῖν φληνάφως ὑπονοεῖν. Ἀνεπτόηντο δὲ πρὸς τοῦτο λίαν οἱ
 ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις ἐμβεβληκότες. Τοῦτο καὶ αὐτοὶ μετὰ
 τῶν ἄλλων ἠρῶσθηκότες οἱ Ἰδουμαῖοι, μέλλοντος ἤδη τοῦ πολέ-
 μου περιαιγγέλλεσθαι, κατεσκέπτοντο μὲν τῶν ἐκθησομένων τὸ
 15 πέρασ, συναγείροντες δὲ τοὺς ἐν γε δὴ τούτοις σοφούς, ἀπαγγέλ-
 λειν ἐκέλευον, ὅποι ποτὲ ἄρα βαδιεῖται αὐτοῖς τὰ τοῦ πολέμου. Οἱ
 δέ, κατὰ τὸ εἰκός, κατεμαντεύοντο αὐτοῖς τὸ νικᾶν, ἀλλ' ἤλωσαν
 καὶ πεπτώκασιν, διαμαρτούσης αὐτοῖς τῆς τέχνης ἠλέγχοντο δὲ
 καὶ ἀσύνητοι παντελῶς ψευδοεποῦντες οἱ δεῖλαιοι.

20 Ὅτι δὲ καίτοι πάλαι θρασεῖς ὄντες οἱ ἐκ Θαιμᾶν, αὐτοὶ δὴ
 πάλιν οἱ Ἰδουμαῖοι ἄνανδροι ἔσονται καὶ περιδεεῖς, κατεσήμηνε
 προσθεῖς ὅτι «πτοηθήσονται οἱ μαχηταί σου οἱ ἐκ Θαιμᾶν, ὅπως
 ἐξαρηῖ ἄνθρωπος ἐξ ὄρους Ἑσαῦ», τουτέστιν, ἄχρις ἂν ἀπόλοινο
 μέχρι καὶ ἐνός τῶν ἐκ τῆς Ἰδουμαίας. Καθίστησι γοῦν ἐναοργῆ
 25 τὴν αἰτίαν τῆς ἐπενηνεγμένης συμφορᾶς, ὅτι «διὰ τὴν σφαγὴν
 καὶ τὴν ἀσέβειαν τὴν εἰς τὸν ἀδελφόν σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἀνήρη-
 κας, φησί, τὸν ἐξ αἵματος ἐγγὺς κατὰ ἀγχιστεῖαν, τουτέστι τὸν Ἰ-
 ακώβ, ἦτοι τοὺς ἐξ Ἰακώβ, δαπανηθήσῃ πολέμῳ, καὶ εἰσάπαν
 ἔσῃ κατεφθαρμένος, αἰσχύνῃς τε ἔμπλεως καὶ ἐντροπῆς. Ὅτι δὲ
 30 καὶ ἀναπόβλητον ἔξουσι τὸ συμβεβηκὸς καὶ ταῖς οὕτω δειναῖς
 ἐναπομενοῦσι συμφοραῖς, διαμεμήνυκεν εἰπὼν «Καὶ ἐξαρθήσῃ
 εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν δὲ τῷ, «Ἀφ' ἧς ἡμέρας», ὑπομιμνήσκει τοῦ
 καιροῦ, καθ' ὃν τῶν Βαβυλωνίων ἠρῆκότεων τὴν Ἰουδαίαν καὶ

ἀλλὰ κυριεύοντάς την ὅλη κατὰ κράτος, προξένησε τὴν ἐρήμωσή της μέχρι τὰ πέρατά της. Ἀντιστάθηκαν ὁμως, λέγει, σ' ἐσένα καὶ σέ πολέμησαν, αὐτοὶ ποὺ ἦταν καὶ πολὺ εὐλογο, σύμφωνα μὲ τὴν προσδοκία σου, νὰ σέ συμπαρασταθοῦν στὰ παθήματά σου. Ἀλλὰ «σοῦ ἔστησαν παγίδα ὑπονόμευσης» αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους περίμενες νὰ σέ σώσουν. Στὴ φράση πάλι, «Δὲν ὑπάρχει σύνεση σ' αὐτόν», κάποιο τέτοιο νόημα ὑποδηλώνεται. Σοφοὺς καὶ συνετοὺς ὀνόμαζαν τοὺς ψευδομάντεις, τοὺς κόλακες, τοὺς ἀπατεῶνες, τοὺς οἰωνοσκοποὺς καὶ ἐκείνους ποὺ διέσπειραν ψευδομυθάρια, οἱ ὁποῖοι ἔφταναν σέ τόση ἀνοησία, ὥστε νὰ ὑπονοοῦν ἀνόητα ὅτι μποροῦν ἀπὸ αὐτὰ νὰ λάβουν τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν. Κατακυριευμένοι ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ὅσοι εἶχαν ἐμπλακεῖ στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων. Ἐχοντας νοσήσει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ ἦταν νὰ ἀρχίσει πιά ὁ πόλεμος, ἐξέταζαν τὸ ποιὰ θὰ ἦταν ἡ ἔκβασή του, καὶ συγκεντρώνοντας τοὺς σοφοὺς τῆς χώρας τοὺς ἔδωσαν ἐντολὴ νὰ τοὺς ποῦν, ποιὰ θὰ ἦταν ἡ ἐξέλιξη τοῦ πολέμου. Κι αὐτοὶ, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά τους, μάντευαν νίκη γι' αὐτούς· ἀλλὰ νικῆθηκαν καὶ κατακυριεύθηκαν, κάνοντας ἐσφαλμένη πρόγνωση ἢ τέχνη τους, καὶ ἀποδεικνύονταν οἱ δυστυχεῖς καὶ τελείως ἀνόητοι, καθῶς ψευδολογοῦσαν.

Ἔτσι ὁμως, μολονότι παλαιὰ οἱ Θαιμανῖτες ἦταν θαρραλέοι, οἱ ἴδιοι πάλι οἱ Ἰδουμαῖοι θὰ καταντοῦσαν ἀνανδρῶν καὶ τρομοκρατημένοι, τὸ δήλωσε προσθέτοντας ὅτι «θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ φόβο οἱ ὑπερασπιστές σου ἀπὸ τὴ Θαιμάν, ὥστε νὰ μὴ μείνει οὔτε ἓνας ἄνθρωπος στὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ, δηλαδή ὥστε νὰ ἐξαφανισθεῖ καὶ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος τῆς Ἰδουμαίας. Καὶ κάνει φανερὴ τὴν αἰτία τῆς συμφορᾶς ποὺ θὰ τὴ βρεῖ, λέγοντας ὅτι αὐτὸ θὰ συμβεῖ, «ἐξαιτίας τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἀσέβειας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου». Ἐπειδὴ σκότωσες, λέγει, τὸν συγγενῆ σου ἐξ αἵματος, δηλαδή τὸν Ἰακώβ, ἦτοι τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, θὰ καταστραφεῖς ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ θὰ ἐξολοθρευθεῖς τελείως, γεμάτη ἀπὸ ντροπὴ καὶ ἐξευτελισμό. Ἔτσι ὁμως αὐτὸ τὸ γεγονός θὰ μείνει ἀλησμόνητο καὶ θὰ μείνουν σ' αὐτὲς τίς τόσο δεινὲς συμφορὲς τους, τὸ διαμήνυσε λέγοντας· «Καὶ θ' ἀφανισθεῖς γιὰ πάντα». Μὲ τὸν προσδιορισμό, «ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη», ὑπενθυμίζει τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν κυριεύσει τὴν Ἰουδαία καὶ λεηλατοῦσαν τὰ πάντα

διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ καὶ κλήρω λαχόντων τὰ ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ συναγηγερομένα, αὐτοὶ τοὺς φεύγοντας λοχῶντες ἀπέσφαττον, καὶ οἴονεὶ συνειργάζοντο τοῖς ἀλλογενέσι καὶ τοῖς τοὺς ἐξ Ἰακώβ ἀποφέρουσιν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἦλωσαν δὴ οὖν ταῖς 5 τῶν ἀδελφῶν συμφοραῖς ἐπιθρώσκοντες, καὶ ὀλίγα τοῖς Βαβυλωνίοις παραχωροῦντες εἰς ἀγριότητα.

Στίχ. 12-14. «Καὶ μὴ ἐπίδης ἡμέραν ἀδελφοῦ σου ἐν ἡμέρα ἀλλοτριῶν, καὶ μὴ ἐπιχαρῆς ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα ἐν ἡμέρα ἀπωλείας αὐτῶν, καὶ μὴ μεγαλοῤῥημονήσης ἐν ἡμέρα θλίψεως, 10 μηδὲ εἰσέλθῃς εἰς πύλας λαῶν ἐν ἡμέρα πόνων αὐτῶν, μηδὲ ἐπίδης καὶ σὺ τὴν συναγωγὴν αὐτῶν ἐν ἡμέρα ὀλέθρου αὐτῶν, μηδὲ συνεπιθῆ ἐπὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν ἡμέρα ἀπωλείας αὐτῶν μὴ ἐπιστῆς ἐπὶ τὰς διεκβολὰς αὐτῶν, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι τοὺς ἀνασωζομένους αὐτῶν, 15 μηδὲ συγκλείσης τοὺς φεύγοντας ἐξ αὐτῶν ἐν ἡμέρα θλίψεως».

ζ. Ἀπαριθμεῖται δὴ πάλιν τὰ τῶν Ἰδουμαίων ἐγκλήματα, σκληροὺς καὶ ἀφιλοικτίρμονας γεγονότας δεικνύων. Ἐσχημάτισται δὲ ὁ λόγος, οἴονεὶ πληττομένοις τε ἤδη καὶ αἰκιζομένοις, ἐπι- 20 φωνοῦντος Θεοῦ καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας τρόπον κατονειδίζοντος. Τὸ δὲ ἐπιδεῖν ἐστὶ τὸ ἐπιγελασαί τε καὶ ἐφησθῆναι κάμνουσιν ἀδελφοῖς, καὶ θυμηδίας ἀφορμὴν τὰς τῶν ἐτέρων ποιεῖσθαι συμφοράς, καίτοι τῆς θείας λεγούσης Γραφῆς, μὴ δεῖν ὄλως ἐπιμειδιᾶν τοῖς κάμνουσιν. Ἐν δὲ καὶ τῷ μὴ ἐπιχαρῆς καὶ τοῖς λοιποῖς, 25 ἀπαριθμεῖται δὴ πάλιν τὰ τοῦ Ἰδουμαίου ἐγκλήματα, σκληρὸν καὶ ἀφιλοικτίρμονα γεγονότα δεικνύων, καὶ τοῦτο εἰς ἀδελφούς. Μὴ γὰρ δὴ φησιν ἐν ἴσῳ τοῖς Ἀσσυρίοις εἶσω καὶ αὐτὸς ἐπείγου πυλῶν, οὐ χεῖρα τὴν ἐπαμύνουσαν εἰσφέρων, ὡς ἀδελφοῖς, καταδηώσων δὲ μᾶλλον. Καὶ μὴ ἐπίδης συναγωγὴν ἀθλίως ὀλοθρευο- 30 μένην, μήτε μὴν ἐπιφορτίσης τοῖς παρὰ σοῦ σφόδρα κατηχθισμένοις, μήτε μὴν τοῖς φεύγουσιν ἔσο πάγη, τηρῶν τὰς διεκβολὰς

καὶ μοιράζονταν μὲ κλῆρο τὰ ὅσα εἶχαν μαζέψει στὴν Ἱερουσαλήμ, αὐτοὶ στήνοντας ἐνέδρα ἔσφαζαν ἐκείνους ποὺ ἔφευγαν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συνεργάζονταν μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἔσερναν στὴν αἰχμαλωσία τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Βρέθηκαν λοιπὸν νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὶς συμφορὲς τῶν ἀδελφῶν τους καὶ λίγο μόνο κατώτεροι στὴν ἀγριότητα ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους.

Στίχ. 12-14. «Καὶ νὰ μὴ γελάσεις τὴν ἡμέρα τοῦ πόνου τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν ἡμέρα νίκης τῶν ξένων, οὔτε νὰ νοιώσεις χαρὰ γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα τὴν ἡμέρα τοῦ ὀλέθρου τους. Νὰ μὴ κομπάσεις τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης τους οὔτε νὰ περάσεις τὶς πύλες τῶν λαῶν τὴν ἡμέρα τῆς συμφορᾶς τους, οὔτε νὰ τοὺς δεῖς καὶ ἐσὺ στὴ συγκέντρωσή τους τὴν ἡμέρα τοῦ ὀλέθρου τους, οὔτε νὰ προσθέσεις στὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν τους τὴ δική σου τὴν ἡμέρα τῆς ἀπώλειάς τους. Νὰ μὴ παρουσιασθεῖς στοὺς δρόμους τῆς διαφυγῆς τους γιὰ νὰ ἐξοντώσεις ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς προσπαθοῦν νὰ σωθοῦν, οὔτε νὰ περικυκλώσεις καὶ νὰ συλλάβεις αὐτοὺς ποὺ φεύγουν τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης τους».

6. Ἀπαριθμεῖ πάλι τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰδουμαίων, παρουσιάζοντας ὅτι ἔγιναν σκληροὶ καὶ ἄσπλαχνοί. Καὶ ὁ λόγος διαμορφώθηκε ὡς νὰ δέχονται ἤδη τὰ χτυπήματα καὶ κακοποιοῦνται, ἐπικροτώντας ὁ Θεὸς καὶ κατηγορώντας τὸν τρόπο τῆς ἁμαρτίας τους. Τὸ «νὰ δεῖς» σημαίνει νὰ γελάσεις καὶ νὰ εὐχαριστηθῆς μὲ τοὺς ἀδελφούς ποὺ ὑποφέρουν καὶ νὰ κάνεις ἀφορμὴ χαρᾶς σου τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων, μολονότι ἡ θεία Γραφή λέγει, ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ γελᾷ καθόλου γιὰ ὅσους ὑποφέρουν⁴. Μὲ τὴ φράση πάλι, «Νὰ μὴν χαρεῖς» καὶ τὰ στὴ συνέχεια, ἀπαριθμεῖ τὰ ἐγκλήματα τοῦ Ἰδουμαίου, παρουσιάζοντάς τον σκληρὸ καὶ ἀνελέητο καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἀδελφούς του. Μὴ βιάζεσαι δηλαδή στὸν ἴδιο βαθμὸ μὲ τοὺς Ἀσσυρίους νὰ περάσεις καὶ ἐσὺ τὶς πύλες, προσφέροντας τὸ χέρι σου ὄχι πρὸς ὑπεράσπιση τῶν ἀδελφῶν σου, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νὰ τοὺς λεηλατήσεις. Καὶ νὰ μὴ χαρεῖς βλέποντας Συναγωγὴ νὰ ἀφανίζεται μὲ τρόπο ἄθλιο, οὔτε νὰ φορτώσεις μὲ περισσότερο βᾶρος αὐτοὺς ποὺ ἦταν προηγουμένως βαρυφορτωμένοι, οὔτε νὰ γίνεις γι' αὐτοὺς ποὺ φεύγουν παγίδα, φυλάγοντας τὶς ἐξόδους τους

καὶ βρόχους ἰστάς, ὡς ἂν μηδεὶς ἀνασώζοιτο ταῖς σαῖς ἐναλοῦς ἀφιλοστοργίαις, κἄν εἰ τὸ τῶν δυσμενῶν διαδράμη ξίφος. Πανταχῆ δὲ ὁ λόγος τῆς Ἰδουμαίων ἀπανθρωπίας κατηγορεῖ, ἵνα δὴ πάλιν ὁσιόν τε καὶ ἀνεπίληπτον ἀληθῶς τὸ θεῖον ὄρῳτο κρίμα,
5 κολαζομένων ἐν δίκη τῶν ἐκεῖνα πεπλημμεληκότων

Στίχ 15-17. «Διότι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη· ὃν τρόπον ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεταιί σοι εἰς κεφαλὴν σου. Διότι ὃν τρόπον ἔπιες ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, πίνονται πάντα
10 τὰ ἔθνη οἶνον, πίνονται καὶ καταθήσονται καὶ ἔσονται καθὼς οὐχ ὑπάρχοντες· ἐν δὲ τῷ ὄρει Σιών ἔσται ἡ σωτηρία, καὶ ἔσται ἅγιον».

ζ. Προαναφωνεῖ πάλιν τὸν τοῦ πολέμου καιρόν, καθ' ὃν ἐν κοιλάδι τῆ τοῦ Ἰωσαφάτ συναγηγεργμένα τοῖς Ἰδουμαίοις ὁμοῦ
15 καὶ πὰ πρόσοικα τῶν ἔθνων πικρὰς ἐξήτηνται δίκας. Ἡμέραν δὲ αὐτὴν ὀνομάζει Κυρίου. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ παραδιδούς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τοὺς ἀνοσίως ἠδίκηκότας. Ὅτι δὲ ὁσίῳ κρίματι κολασθήσονται, διατρανοῖ λέγων· «Ὁν τρόπον ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι». Ταλαντεύει γὰρ ἡ θεία φύσις τὰ ἐκάστου πταιίσματα, καὶ
20 ἰσοπαλῆ πάντως ἀντεπάγει τὴν δίκην, οἷς ἂν ἕκαστος ἀλίσκοιτο πεπλημμεληκῶς. Ἐν δὲ τῷ «ὃν τρόπον ἔπιες», τοιόνδε τι παραδηλοῖ· ἔθος που τάχα τοῖς κρατήσασι τῶν ἐχθρῶν, καταλαζονεῦσθαι μὲν τῶν κεκρατημένων, ἑορτὰς δὲ καὶ πότους ἐπιτελεῖν, καὶ δὴ καὶ ἐπινικίους καταλαλάζειν φωνὰς καὶ τὰ μέθης ἔργα πλη-
25 ροῦν. Ὡς οὖν ἐπετώθασας, φησί, καὶ κατεσκίρτησας τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, πίνων τε καὶ κατορχούμενος καὶ πανηγύρεως ἀφορμὴν τὰς τῶν ἀδελφῶν ποιούμενος συμφοράς, οὕτω πίνονται καὶ κατορχήσονταιί σου πάντα τὰ ἔθνη· καὶ «καταθήσονται» μὲν κατὰ σοῦ, τουτέστι τῆς σῆς καταδραμοῦνται χῶρας, καταλογισθήσῃ δὲ καὶ
30 αὐτὸς ἐν τοῖς οὐχ ὑπάρχουσιν. Ὁλοθρευθήσῃ γὰρ οὕτως, ὡς δοκεῖν ἤδη πως μηδ' ὑπάρξαι ποτέ. «Ὁρος δὲ Σιών» τὴν Ἐκκλησίαν ἢ θεόπνευστος ὀνομάζει Γραφή· ὑψηλὴ γὰρ ὄντως καὶ

καὶ στήνοντας ἐνέδρες, ὥστε νὰ μὴν μπορέσει νὰ σωθεῖ κανένας πιασμένος ἀπὸ τὴ δική σου ἀφιλοστοργία, ἀκόμα καὶ ἂν ξεφύγει τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν. Παντοῦ ὁ λόγος τοῦ προφήτη κατηγορεῖ τὴν ἀπανθρωπιὰ τῶν Ἰδουμαίων, γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ πάλι ἅγια καὶ ἀνεπίληπτη ἡ θεία κρίση, μὲ τὴ δίκαιη τιμωρία αὐτῶν ποὺ διέπραξαν ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα.

Στίχ. 15-17. «Γιατὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι κοντὰ. Αὐτὰ ποὺ ἔκανες, αὐτὰ θὰ πάθεις. Ἡ ἀνταπόδοσή σου θὰ ἀνταποδοθεῖ στὸ κεφάλι σου. Γιατί, μὲ ὅποιο τρόπο ἤπιας ἐπάνω στὸ ἅγιο ὄρος μου, ἔτσι θὰ πιοῦν ὅλα τὰ ἔθνη τὸ κρασί σου. Θὰ πιοῦν καὶ θὰ κατεβοῦν καὶ θὰ εἶναι σὰν νὰ μὴν ἔχουν ὑπάρξει ποτέ. Στὸ ὄρος ὅμως τῆς Σιών θὰ ὑπάρξει ἡ σωτηρία καὶ θὰ εἶναι ἅγιο».

7. Προαναγγέλλει πάλι τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, κατὰ τὸν ὁποῖο συγκεντρωμένα ὅλα τὰ γειτονικά ἔθνη στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφὰτ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰδουμαίους τιμωρήθηκαν σκληρά. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα τὴν ὀνομάζει ἡμέρα τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ἦταν ὁ Θεὸς ποὺ παρέδωσε στὰ χέρια τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκείνους ποὺ διέπραξαν ἀνόσια ἀδικήματα. Ὅτι ὅμως θὰ τιμωρηθοῦν μὲ δίκαιη κρίση τὸ διασαφηνίζει λέγοντας. «Μὲ ὅποιο τρόπο ἔκανες τὰ ἀδικήματα, μὲ τὸν ἴδιο θὰ τιμωρηθεῖς». Γιατὶ ἡ θεία φύση βάζει στὴ ζυγαριὰ τὰ πταίσματα τοῦ καθενός, καὶ ὁπωσδήποτε ἐπιφέρει ἰσόβαθμη τιμωρία γιὰ ὅσα θὰ συλληφθεῖ καθένας νὰ ἔχει κάνει. Μὲ τὴ φράση, «μὲ ὅποιο τρόπο ἤπιας» δηλώνει κάτι τέτοιο. Ὑπῆρχε συνήθεια τῶν ἐχθρῶν νὰ φέρονται μὲ ἀλαζονεία πρὸς τοὺς νικημένους, νὰ κάνουν γιορτὲς καὶ συμπόσια, καὶ μάλιστα νὰ κραυγάζουν μὲ ἐπινίκιες φωνές καὶ νὰ φέρονται ὅπως οἱ μεθυσμένοι. Ὅπως λοιπὸν περιέλασες, λέγει, καὶ χόρευες ἀπὸ τὴ χαρὰ σου εἰς βάρους τῶν Ἰσραηλιτῶν, πίνοντας καὶ χοροπηδώντας καὶ κάνοντας ἀφορμὴ διασκέδασης τίς συμφορὲς τῶν ἀδελφῶν σου, ἔτσι θὰ πιοῦν καὶ θὰ χορέψουν εἰς βάρους σου ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ «θὰ κατεβοῦν» ἐναντίον σου, δηλαδή θὰ κάνουν ἐπιδρομὴ στὴ χώρα σου, καὶ ἐσύ θὰ καταμετρηθεῖς μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπάρχουν. Γιατὶ θὰ ἐξολοθρευθεῖς ἔτσι, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι δὲν ὑπῆρξες ποτέ. «Ὁρος Σιών» ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν. Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ ὑψηλὴ καὶ ἀληθινὰ

σκοπευτήριοιον ἀληθῶς, ἀγία δὲ πρὸς τούτοις, εἶπερ ἐστὶν οἶκός τε καὶ πόλις τοῦ παναγίου Θεοῦ.

Στίχ. 17-19. «Καὶ κατακληρονομήσουσιν ὁ οἶκος Ἰακώβ
 τοὺς κατακληρονομήσαντας αὐτούς, καὶ ἔσται ὁ οἶκος Ἰ-
 5 ακώβ πῦρ καὶ ὁ οἶκος Ἰωσήφ φλόξ, ὁ δὲ οἶκος Ἡσαῦ εἰς
 καλάμην, καὶ ἐκκαυθήσονται εἰς αὐτούς, καὶ καταφάγον-
 ται αὐτούς, καὶ οὐκ ἔσται πυροφόρος τῷ οἴκῳ Ἡσαῦ, δι-
 ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Καὶ κατακληρονομήσουσιν οἱ ἐν
 Ναγέβ τὸ ὄρος τὸ Ἡσαῦ καὶ οἱ ἐν τῇ Σεφηλαῖ τοὺς ἀλλο-
 10 φύλους, καὶ κατακληρονομήσουσιν τὸ ὄρος τὸ Ἐφραϊμ
 καὶ τὸ πεδῖον Σαμαρείας καὶ Βενιαμὴν καὶ τὴν Γαλααδί-
 τιν».

ἡ. Ὠθήθη μὲν ὁ ἀπόπληκτος Ἰδουμαῖος κληρονόμος τὸν οἶ-
 κον Ἰακώβ, τουτέστι τοὺς ἐκ σπέρματος Ἰακώβ, καὶ δὴ καὶ κατε-
 15 μερίζετο τὴν γῆν, συγκαταδηώσας αὐτήν. Ἀλλ' ἔσται, φησί, τὸ
 χοῆμα αὐτοῖς ἀδοκῆτως ἀντεστραμμένον. Κληρονόμοι γὰρ ἔσονται
 τῶν ἐξ Ἰακώβ, δαπανηθήσονται δὲ οὕτως, ὡς ἂν εἰ καὶ ὑπὸ φλο-
 γὸς καλάμη. Ἔσται γὰρ πῦρ ὁ οἶκος Ἰακώβ, φλογὸς δὲ δυνάμει
 παραχωρήσειεν ἂν οὐδὲν ὁ οἶκος Ἰωσήφ. Καταβρωθήσονται δὴ
 20 οὖν εἰσάπαν, ὡς ἓνα πυροφόρον μὴ ἂν εὐρεῖν δύνασθαι τινὰς ἐξ
 ὀλοκλήρου φυλῆς ἢ ἔθνους. Ἔοικε δὲ ὁ λόγος ἀκολουθῶν τῇ τρο-
 πῇ πυροφόρον εἰπεῖν, πῦρ γὰρ ὠνόμασε τὸν οἶκον Ἰακώβ, φλόγα
 δὲ δὴ αὐτὸν Ἰωσήφ. Καὶ οἶκος μὲν Ἰακώβ νοοῖντ' ἂν εἰκότως οἱ
 ἐξ Ἰούδα καὶ Βενιαμὴν, οἶκος γε μὴν Ἰωσήφ οἱ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ,
 25 τουτέστιν αἱ δέκα φυλαί, ὧν οἱ βασιλεῖς ἐκ φυλῆς Ἐφραϊμ γεγό-
 νασι κατὰ καιρούς, Μανασσῆς δὲ καὶ Ἐφραϊμ ἦσθη ἐξ Ἰωσήφ.
 Ἐν δὲ τῷ κατακληρονομήσουσιν οἱ ἐν Ναγέβ, τότε σημαίνεται.
 Ὅτε γὰρ τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφέντες κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων ἦσαν
 οἱ Βαβυλώνιοι, κατεξανιστάντος αὐτούς εἰς μάχην τοῦ Ναβουχο-
 30 δονόσορ, συμβέβηκεν ἀναγκαίως ἅπασαν μὲν τὴν τῶν Ἰουδαίων
 καταδηθῆναι χώραν, ἐνεχθῆναι δὲ λοιπὸν εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας,

σκοπιά, και μαζί μ' αὐτὰ ἁγία, καθόσον εἶναι οἶκος και πόλη τοῦ πανάγιου Θεοῦ.

Στίχ. 18-19. «Και οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ θὰ κληρονομήσουν αὐτούς πού τοὺς εἶχαν ὑποδουλώσει, και ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ θὰ γίνεи σὰν φωτιά και ὁ λαὸς τοῦ Ἰωσήφ σὰν φλόγα, ἐνῶ ὁ λαὸς τοῦ Ἡσαῦ θὰ εἶναι σὰν τὴν καλαμιὰ, και θὰ κατακαγοῦν ἀπὸ αὐτούς και θὰ ἐξολοθρευθοῦν, και δὲν θὰ ὑπάρξει πυροδότης στὸ λαὸ τοῦ Ἡσαῦ. Γιατὶ ἔτσι εἶπε ὁ Κύριος. Και τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ θὰ τὸ κληρονομήσουν ὅσοι κατοικοῦν στὴ Ναγέβ, και ὅσοι κατοικοῦν στὴ Σεφηλά τοὺς ἀλλόφυλους Φιλισταίους. Θὰ κληρονομήσουν ἐπίσης τὸ ὄρος τοῦ Ἐφραΐμ και τὴν πεδιάδα τῆς Σαμάρειας, ἐνῶ ἡ φυλὴ τοῦ Βενιαμὴν τὴν περιοχὴ τῆς Γαλαάδ».

8. Ὁ ἀνόητος Ἰδουμαῖος φαντάσθηκε ὅτι θὰ κληρονομήσει τὸν οἶκο Ἰακώβ, δηλαδή τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, γι' αὐτὸ και μοίραζε τὴ γῆ ἀφοῦ συγχρόνως τὴν καταλεηλάτησε. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, λέγει, θὰ τοὺς βγεῖ ἀπροσδόκητα ἀντεστραμμένο. Γιατὶ θὰ τοὺς κληρονομήσουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, και θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἔτσι, ὅπως ἡ καλαμιὰ ἀπὸ τὴ φλόγα. Γιατὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ θὰ γίνεи σὰν φωτιά και ὁ λαὸς τοῦ Ἰωσήφ δὲν θὰ ὑποχωρήσει σὲ καμμιάς φωτιάς τὴ δύναμη. Θὰ καταβροχθηθοῦν λοιπὸν ὅλοι γενικὰ, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν νὰ βροῦν κάποιοι ἀπὸ ὀλόκληρη φυλὴ ἢ ἓνα ἔθνος πυροδότη. Και φαίνεται ὅτι ὁ λόγος εἶπε «πυροφόρο» σύμφωνα μὲ τὴ μεταφορικὴ ἔννοια, γιατί πῦρ ὀνόμασε τὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ και φλόγα πάλι τὸν οἶκο τοῦ Ἰωσήφ. Και οἶκος τοῦ Ἰακώβ βέβαια νοοῦνται εὐλόγα οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα και τοῦ Βενιαμὴν, ἐνῶ οἶκος τοῦ Ἰωσήφ ἐκεῖνοι πού ζοῦσαν στὴ Σαμάρεια, δηλαδή οἱ δέκα φυλές, τῶν ὁποίων οἱ βασιλεῖς κατὰ καιροὺς προῆλθαν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἐφραΐμ· ὁ Μανασσῆς βέβαια και ὁ Ἐφραΐμ κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ. Μὲ τὴ φράση πάλι «θὰ κατακληρονομήσουν ὅσοι κατοικοῦν στὴ Ναγέβ», σημαίνεται τὸ ἔξης. Ὅταν δηλαδή οἱ Βαβυλώνιοι ξεκινῶνας ἀπὸ τὴ χώρα τοὺς ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων και ὁ Ναβουχοδονόσορ ὄρμησε σὲ μάχη ἐναντίον τοὺς, τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ καταληλατηθεῖ κατ' ἀνάγκη ὀλόκληρη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων και νὰ φτάσουν ὀτὴ συνέχεια σὲ τέτοιο σημεῖο κακοπά-

ὡς ἐν ἐρημίᾳ καταστῆναι παντελεῖ καὶ τῶν ἐνοικούντων ὄρασθαι γυμνήν.

Ἐπειδὴ δὲ Θεοῦ κατοικτείραντος καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἀνέντος βρόχων, ἀνεκομίσθησαν πάλιν εἰς τὴν ἐαυτῶν, τοσοῦτον 5 αὐτοὺς κατευθυνθήσεσθαι λέγει καὶ εἰς πολὺάνδρον ἐπιδούναι πληθύν, ὡς καὶ τὰς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν κατανεμηθῆναι χώρας, στενοχωρουμένης κατὰ τὸ εἶκός τῆς Ἰουδαίας. Εὐλογίας δὲ τοῦτο τῆς παρὰ Θεοῦ σημεῖον ἂν γένοιτο μάλα σαφές. Οἱ γὰρ ἐν τῇ Ναγέβ φησι, τουτέστιν οἱ πρὸς νότον (νότος γὰρ ἡ Ναγέβ ἐρημη- 10 νεύεται), κληρον ποιήσονται τὸ ὄρος τὸ Ἡσαῦ, τουτέστι τὴν Ἰδουμαίαν. Νοτίαν γὰρ οὔσαν αὐτήν, κατανεμηθήσονται πάντως ὡς γείτονα καὶ ὁμορον οἱ τὰ νότια τῆς Ἰουδαίας κατοικηκότες. Οἱ δὲ ἐν τῇ Σεφηλά, τουτέστιν οἱ ἐν τῇ πεδινῇ (μοῖρα δὲ καὶ αὕτη τῆς Ἰουδαίων χώρας βορειοτέρα που πάντως), «κληρονομήσουσι 15 τοὺς ἄλλοφύλους». Λέγει δὲ τοὺς Φιλιστιεῖμ, ἧτοι Παλαιστιηνοὺς. Καθέξουσι δὲ οὐδὲν ἧττον τὸ ὄρος τὸ Ἐφραῖμ, τὴν Σαμάρειαν, τὴν Βενιαμίν, τὴν Γαλααδίτιν. Κληροὶ δὲ οὗτοι ταῖς τοῦ Ἰσραὴλ φυλαῖς ἐκνεμηθέντες κατὰ καιρούς, στρατηγοῦντος Ἰησοῦ τοῦ μετὰ Μωυσέα. Ἐπειδὴ δὲ ἠρήμονται διὰ χειρὸς Ἀσσυρίων καὶ 20 πρὶν ἀφικέσθαι τὸν Ναβουχοδονόσορ, ὑπὸ τῶν Φουλά καὶ Σαλμανασάρ βασιλέων, ταύτητοι καὶ αὐτὰς κατοικηθήσεσθαι λέγει καὶ τὴν πάλαι συμβᾶσαν διαφυγεῖν ἐρημίαν.

Στίχ. 20-21. «Καὶ τῆς μετοικεσίας ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, γῆ τῶν Χανααναίων ἕως Σαρεπτῶν, καὶ ἡ μετοι- 25 κεσία Ἱερουσαλήμ ἕως Ἐφραθᾶ· καὶ κατακληρονομήσουσι τὰς πόλεις τοῦ Ναγέβ. Καὶ ἀναθήσονται ἄνδρες σεσωσμένοι ἐξ ὄρους Σιών τοῦ ἐκδικῆσαι τὸ ὄρος τὸ Ἡσαῦ, καὶ ἔσται τῷ Κυρίῳ ἡ βασιλεία».

θ. «Μετοικεσίαν» ἐνθάδε φησὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἧ- 30 γουν τῆς Ἰουδαίας ἀπάσης εἰς Βαβυλῶνα μετῴκισμένους. Ἀρχὴν δὲ αὐτῶν ἔσεσθαι φησὶ τὸν ὑπὸ χειρᾶ τε καὶ ἐξουσίαν ἐσόμε-

θειας, ὥστε νὰ ρημαχθεῖ ἔξολοκλήρου καὶ νὰ φαίνεται ἔρημη ἀπὸ κατοίκους.

“Ὅταν ὁμως, ἀφοῦ μὲ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας της, ἐπέστρεψαν πάλι στὴ χώρα τους, λέγει ὅτι τόσο πολὺ διευρύνθηκαν καὶ ἔγιναν τόσο πολυάνθρωπο πλῆθος, ὥστε νὰ καταλάβουν καὶ τὶς χῶρες τῶν γειτονικῶν λαῶν, ἐπειδὴ ἦταν κατὰ φυσικὸ λόγῳ ἀσφυκτικὰ γεμάτη ἡ Ἰουδαία. Αὐτὸ βέβαια θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὀλοφάνερο σημεῖο τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «Ὅσοι κατοικοῦν στὴ Ναγέβ», δηλαδὴ στὰ νότια (γιατὶ τὸ Ναγέβ ἐρμηνεύεται νότος, θὰ κληρονομήσουν τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ, δηλαδὴ τὴν Ἰδουμαία. Γιατὶ, καθὼς αὕτη ἦταν στὰ νότια θὰ τὴν καταλαμβάναν ὡς γειτονικὴ καὶ ὄμορη ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν κατοικήσει στὰ νότια τῆς Ἰουδαίας. Ὅσοι πάλι κατοικοῦσαν στὴ Σεφηλᾶ, δηλαδὴ στὴν πεδιάδα (καὶ αὐτὸ ἦταν τμῆμα τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων κάπου βορειότερα βέβαια), «θὰ κληρονομήσουν τοὺς ἄλλοφύλους», καὶ ἐννοεῖ τοὺς Φιλισταίους, ἦτοι τοὺς Παλαιστίνιους. Θὰ κληρονομήσουν ἐπίσης τὸ ὄρος τοῦ Ἐφραΐμ, τὴ Σαμάρεια, τὴν περιοχὴ τοῦ Βενιαμὴν καὶ τὴν Γαλαάδ. Αὐτὲς ἦταν κληροὶ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ μοιράστηκαν κάποτε ὅταν στρατηγὸς τους ἦταν μετὰ τὸν Μωυσῆ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐρημώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀσσύριους, καὶ πρὶν φθάσει ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς Φουλά καὶ Σαλμανασάρ, γι’ αὐτὸ καὶ λέγει ὅτι αὐτὲς θὰ κατοικηθοῦν καὶ θὰ διαφύγουν τὴν παλιὰ ἐρήμωση ποὺ εἶχε συμβεῖ σ’ αὐτές.

Στίχ. 20-21. «Καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπαναπατριμοῦ τῶν αἰχμαλώτων θὰ εἶναι ὡς ἑξῆς· οἱ Ἰσραηλιῖτες θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ τῶν Χαναναίων μέχρι τὰ Σαρεπτά, ἐνῶ οἱ ἐπαναπατριζόμενοι Ἱεροσολυμίτες θὰ φτάνουν μέχρι τὸν Ἐφραθᾶ, καὶ θὰ κληρονομήσουν τὶς πόλεις τοῦ Ναγέβ. Καὶ τότε ἄνδρες ποὺ θὰ σωθοῦν θὰ ἔξορμήσουν ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς Σιών γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ, καὶ θὰ ἐγκαταστασθεῖ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ».

9. «Μετοικεσία» ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, δηλαδὴ ἀπὸ ὅλη τὴν Ἰουδαία, εἶχαν μεταφερθεῖ καὶ ἐγκατασταθεῖ στὴ Βαβυλώνα. Καὶ ἀρχὴ τους λέγει ὅτι θὰ εἶναι ὁ κληρὸς ποὺ θὰ δοθεῖ νὰ

νον κληρον οἶον ὡς εἴ τις ἐπ' ἄρχοντος λέγει τὴν τοῦ δεῖνος τυχὸν
 ἀρχήν. Ἔσται τοίνυν, φησί, τοῖς πάλαι μετωκισμένοις ἀρχή τε
 καὶ κληρος ἢ γῆ τῶν Χανααίων· φησὶ δὲ τὴν Ἀραβίαν, καὶ ἕως
 Σαρεπτῶν, ἣτις ἐστὶ τῆς Σιδωνίας, ἵνα διὰ τούτου τὴν Φοινίκων
 5 ἐννοῆς. Παραταθήσεται δὲ φησι καὶ ἕως Ἐφραθά, ἣγονν ὡς ἐκ-
 δέδοται παρὰ τῶν ἐτέρων ἐρμηνευτῶν, καὶ μέχρι Βοσπόρου, ὃ
 ἐστὶ, τὰ νοτιώτατα τῆς ἕω μέρη. Ποιήσονται δὲ φησιν ὑφ' ἑαυτοῖς
 καὶ τὰς πόλεις τοῦ Ναγέβ, τουτέστι τοῦ νότου. Ἔοικε δὲ διὰ τού-
 των ἡμῖν ὁ λόγος τὰ Ἰνδικὰ κατασημαίνειν ἔθνη· νοτιώτατοι γὰρ
 10 οἱ Ἰνδοὶ καὶ αἱ τούτων χῶραι. Ὁμοιον δὲ ὡς εἴ λέγοι τυχὸν Πάν-
 τα αὐτῶν ἔσται πλήρη, τὰ πρὸς νότον, τὰ πρὸς βορρῶν, τὰ πρὸς
 ἕω, τὰ πρὸς δύσιν, καὶ πᾶσαν ἀπλῶς καθέξουσι πόλιν τε καὶ χῶ-
 ραν. Ἐν δὲ τῷ «καὶ ἀναθήσονται» ἄνδρες ἀνακεφαλαιοῦνται τρό-
 πον τινὰ τῆς προφητείας τὸν σκοπὸν. Οἱ γὰρ τῆς Σιών οἰκήτορες,
 15 φησὶν, ἀνασσωσμένοι παρὰ Θεοῦ, καὶ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας διαρ-
 ῥήξαντες δεσμά, κατὰ καιροὺς ἀναθήσονται καὶ ποιήσουσιν ἐκ-
 δίκησιν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἡσαῦ. Πεπολεμήκασι γάρ, ὡς ἔφην, πρὸς
 Ἰδουμαίους μετὰ τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας καιροὺς, καὶ βεβασίλευ-
 κεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ τῶν ὅλων Θεός, καίτοι πάλαι τὸ χρῆμα παρω-
 20 θούμενος, καὶ τῆς Ἰουδαίας ἀποφοιτῶν διὰ τὴν ἀπόστασιν. Λε-
 λατρεύκασι γὰρ εἰδώλοις, καὶ ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς. Ἐπει-
 δὴ δὲ κατήεσαν, εἰσεδέξατο πάλιν καὶ βεβασίλευκεν ἐπ' αὐτούς·
 φιλόανθρωπος γὰρ καὶ εὐμενὴς ὁ Δεσπότης, καὶ τοῖς προσκρού-
 ουσιν εὐδιάλλακτος· εἰ μόνον μικρὰν τινα πρὸς αὐτὸν ἐπιστρο-
 25 φὴν ἐνδεικνύμεθα. Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

τὸν ἔχουν στήν ἐξουσία τους, ὅπως λόγου χάρη ἂν λέγει κάποιος γιὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ τὰδε τυχόν ἄρχοντα. Θὰ εἶναι λοιπὸν λέγει γιὰ ἐκείνους ποὺ μετοικίσθηκαν παλαιὰ ἀρχὴ καὶ κληρὸς ἢ γῆ τῶν Χαναναίων. Καὶ ἐννοεῖ τὴν Ἀραβία «καὶ μέχρι τὰ Σαρεπτά», ποὺ εἶναι ἢ γῆ τῆς Σιδώνας, ὥστε μὲ αὐτὸ νὰ ἐννοεῖς τὴ Φοινίκη. Καὶ θὰ ἐπεκταθεῖ, λέγει, καὶ «μέχρι τὴν Ἐφραθᾶ», ἢ, ὅπως ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ ἄλλους ἐρμηνευτές, καὶ μέχρι τὸν Βόσπορο, ποὺ εἶναι τὰ νοτιώτατα μέρη πρὸς τὴν ἀνατολή. Θὰ θέσουν ὅμως κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους καὶ τὶς πόλεις τοῦ Ναγέβ, δηλαδή τοῦ νότου. Φαίνεται ὅμως ὅτι μὲ αὐτὰ ὁ λόγος μᾶς ὑποδηλώνει τὰ Ἰνδικὰ μέρη. Γιατὶ εἶναι πάρα πολὺ νότια οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ χῶρες τους. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Ὅλα θὰ εἶναι πλήρη ἀπὸ αὐτούς, τὰ πρὸς νότο μέρη, τὰ πρὸς βορρᾶ, τὰ πρὸς τὴν ἀνατολή, τὰ πρὸς τὴ δύση, καὶ γενικὰ θὰ θέσουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους κάθε πόλη καὶ χώρα. Μὲ τὴ φράση, «καὶ θ' ἀνεβοῦν ἄνδρες», ἀνακεφαλαιώνει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ σκοπὸ τῆς προφητείας. Γιατὶ οἱ κάτοικοι τῆς Σιών, λέγει, ποὺ σώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔσπασαν τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, θ' ἀνεβοῦν κάποτε καὶ θὰ πάρουν ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Ἡσαῦ. Γιατὶ πολέμησαν, ὅπως εἶπα, ἐναντίον τῶν Ἰδουμαίων μετὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας καὶ βασίλευσε σ' αὐτούς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἂν καὶ παλαιότερα αὐτὸ τὸ ἀπέκρουε καὶ στεκόταν μακριὰ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐξαιτίας τῆς ἀποστασίας τους. Γιατὶ εἶχαν λατρεύσει μοσχάρια καὶ δαμάλεις χρυσές. Ὅταν ὅμως ὑπερίσχυσε τὸ ἔλεός του, τοὺς δέχθηκε πάλι καὶ βασίλευσε σ' αὐτούς. Γιατὶ ὁ Δεσπότης εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς καὶ εὐκόλα συμφιλιώνεται μὲ ἐκείνους ποὺ προσκρούουν σ' αὐτόν, ἂν δείχνομε μικρὴ μόνο ἐπιστροφή (μετάνοια) πρὸς αὐτόν, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΝΑΟΥΜ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Ἐκαστος τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπὶ τινι χρησίμῳ καὶ ἀναγκαιῷ παρελαμβάνετο πράγματι κατὰ καιροὺς τοῖς θείοις ὑπηρετήσεων νεύμασι, καὶ τὰς ἄνωθεν εἰς ἀνθρώπους διαπορθμεύσων φωνάς. Καὶ οἱ μὲν ἐκδεδιττόμενοι πλημιμελοῦντα τὸν Ἰσραήλ, τὰς 5 ἐσομένας αὐτοῖς προαπήγγελον συμφοράς, καὶ εἰ μὴ δοῶν ἔλοιπτο τὰ θυμῆρη Θεῶ, δεινοῖς καὶ ἀφύκτοις περιπεσεῖσθαι κακοῖς ἠπέιλον ἀναφανδόν, οἱ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ συμβεβηκότα παραφέροντες εἰς μέσον καὶ τοῖς πεπονθόσιν ἐπιστυγνάζοντες, ἀνέπειθον εὐφυῶς διαδιῶναι ἐθέλειν ἐπεικέστερον, οὕτω τε λοιπὸν ἐκκ-
10 ρούεσθαι τὴν ὀργὴν· οἱ δὲ πεπονθότα τὸν Ἰσραήλ εἰς ἐλπίδα βόσκουσιν ἀγαθὴν, καὶ διακεῖσθαι παρεσκευάζον, ὅτι πεπραχότες ἀθλίως ἐπὶ γε ταῖς σφῶν ἁμαρτίαις, εὐημερήσουσι πάλιν ἀνενεγκόντων αὐτοῖς τῶν πραγμάτων εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ἐλέω τε καὶ χάριτι καὶ δυνάμει Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα εὐκόλως πρὸς ὅπερ ἂν βού-
15 λοιτο μεταπλάττοντος.

Τοιοῦτόν τινα καὶ νῦν τῆς προκειμένης ἡμῖν πραγματείας εὐρήσομεν τὸν σκοπόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἦλω τῶν Ἰουδαίων ἢ χώρα, καὶ εἰς τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐξεκομίσθησαν δοροίληπτοι γεγονότες οἱ ταῖς ἐκτόποις ἀποστασίαις καταλυπήσαντες τὸν αἰεὶ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΝΑΟΥΜ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες καλοῦνταν κατὰ καιροὺς γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ θεῖο θέλημα γιὰ κἀτι τὸ χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο καὶ νὰ μεταφέρει στοὺς ἀνθρώπους τοὺς οὐράνιους θείους λόγους. Καὶ ἄλλοι βέβαια προκαλοῦσαν τὸ φόβο στοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ ἔπεφταν σὲ ἁμαρτίες, προαγγέλλοντας τὶς συμφορὰς ποὺ θὰ τὸν ἔβρισκαν, καὶ ἂν δὲν ἤθελαν νὰ πράξουν τὰ ἀγαπητὰ στὸν Θεό, τοὺς ἀπειλοῦσαν ὀλοφάνερα ὅτι θὰ περιέλιπταν σὲ βαριά καὶ ἀναπόφευκτα δεινὰ, ἐνῶ ἄλλοι, φέρνοντας μπροστά τους τὰ ἴδια τὰ γεγονότα καὶ ἐκφράζοντας τὴ λύπη τους γιὰ ἐκείνους ποὺ τὰ εἶχαν πάθει, τοὺς ἐπειθαν κατὰλληλα νὰ θέλουν νὰ ζοῦν σωστότερα, καὶ ἔτσι σὺν τῷ ἐξῆς νὰ ἀποκρούσουν τὴν ὀργή. Ἄλλοι πάλι ἔτρεφαν μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες τοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ ἔπαθαν δεινὰ καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ πιστεύσουν ὅτι, ἀφοῦ ταλαιπωρήθηκαν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, θὰ εὐημερήσουν πάλι καὶ θὰ ἐπιστρέψουν τὰ πράγματα στὴν ἀρχικὴ κατάστασι μὲ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ, ποὺ μεταπλάθει εὐκόλα τὰ πάντα σ' αὐτὸ ποὺ θέλει.

Κάποιος τέτοιος εἶναι καὶ τώρα ὁ σκοπὸς τῆς πραγματείας ποὺ τώρα ἐξετάζομε. Γιατί, ὅταν κυριεύθηκε ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ μεταφέρθηκαν αἰχμάλωτοι πολέμου στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων αὐτοὶ ποὺ μὲ τὶς ἀσεβεῖς ἀποστασίες τους εἶχαν ἐξοργίσει τὸν Θεὸ ποὺ πάντοτε

προεστηκότα καὶ ὑπεραθλοῦντα Θεὸν καὶ ἀμείνους ἀποφαίνοντα τῶν ἀνθεστηκότων αὐτούς, οἱ μὲν ἤδη τοῦτο πεπονθότες, τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας ἐνισχημένοι κακοῖς καὶ δύσοιστον ἔχοντες ἀθλιότητα διετέλουν· οἱ δὲ δὴ μόλις ἰσχύσαντες ἔξω βρόχων γενέσθαι, καὶ 5 τὴν τῶν Βαβυλωνίων διαφυγεῖν ἀγριότητα, ἐν ἀκαταλήκτοις ἦσαν δείμασι καὶ ἐν ὑποψία πολλῇ, μὴ ἄρα πως καὶ αὐτοὶ τοῖς ἴσοις κακοῖς ἢ τοῖς ἔτι χείροσι περιπέσωσιν, ἐπιμηνίσαντος αὐτοῖς τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ, ἀνέντος τε οὐπω τὴν ἀγανάκτησιν εἰς τοῦτο δὲ ἤδη δευμάτων ἦσαν, ὡς ἐν ταῖς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν κα- 10 τασκίδνασθαι χώραις, μονονουχί τε θητεύειν ἑτέροις, καὶ τούτοις ἀλλογενέσι καὶ εἰδωλολάτραις. Οὐκ ἀζήμιον δὲ ἦν τὸ χρῆμα αὐτοῖς· ἐμάνθανον γὰρ τοῖς ἐκείνων ἔθεσι διαζῆν, καὶ παρ' οἷς ἂν εὐρεθεῖεν ἕκαστοι, τὸ αὐτῶν ποιεῖσθαι σέβας ἐν τάξει Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐμπερησιμένων τῶν Ἱεροσολύ- 15 μων κατὰ καιροῦς διὰ χειρὸς τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τοῖς διασσωσμένοις ἐπέτατε μὴ καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον, ἰζήσαντας δὲ μᾶλλον οἴκοι τῆς πατρώας ἔχεσθαι λατρείας, ἐπικουροῦντος αὐτοῦ

Ἴνα τοίνυν τὴν τοῦ ἐπανήξειν κατὰ καιροῦς ἔχοντες ἐλπίδα, 20 μὴ λίαν ῥάθυμοι διατελοῖεν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, παραιτοῖντο δὲ μᾶλλον τὴν ἀπόγνωσιν οἱ γεγονότες αἰχμάλωτοι, καὶ ἀεὶ συντείνοντο πρὸς εὐχάς, ἔλαιντό τε προσκυνεῖν τῷ καὶ ἀπαλλάττειν ἰσχύοντι καὶ λυτρωῶσαι δυναμένῳ· οἱ δὲ γε τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦντες μὴ ἔτι ταῖς τῶν ἐθνῶν ἐπιμίσοιντο χώραις· δέχεται τὴν ὄρασιν ὁ προ- 25 φήτης παρὰ Θεοῦ κατὰ τῆς Νινευῖ (πόλις δὲ αὕτη τῶν Ἀσσυρίων ἢ προὔχουσα), καὶ ὅτι πεσεῖται προαπαγγέλλει, συγκαταδηθείσης αὐτῇ καὶ ἀπάσης τῆς χώρας, ὃ δὴ καὶ τετέλεσται Κύρου τοῦ Καμβύσου καὶ Μανδάνης νιοῦ Πέρσας τε καὶ Μήδους καὶ Ἐλαμίτας καὶ ἕτερα ἅπαντα τούτοις συγκαθοπλίσαντος ἔθνη κατὰ 30 τῆς Νινευῖ. Εἶλε γὰρ αὐτὴν κατὰ κράτος καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνήκε τὸν Ἰσραήλ, οἵκαδὲ τε ἰέναι προστέταχεν ὁμοῦ τοῖς σκευέ-

1. Ἱερ. 49 (Μασ. 42), 9 ἔ.

2. Α' Ἐσδ. 1, 1 ἔ. καὶ 2, 1 ἔ.

τούς προστάτευε καὶ τούς ὑπερασπιζόταν καὶ τούς ἀναδείκνυε πάντα ἀνώτερους ἀπὸ τούς ἀντιπάλους τους, αὐτοὶ ποὺ ἤδη τὰ εἶχαν πάθει αὐτὰ ἦταν πιασμένοι ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ζοῦσαν καταπιεζόμενοι ἀπὸ βαρύτατη ἀθλιότητα. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ποὺ μόλις μπόρεσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ δεσμά τους καὶ νὰ διαφύγουν τὴν ἀγριότητα τῶν Βαβυλωνίων, ζοῦσαν μὲ ἀτελείωτους φόβους καὶ ὑποψία μεγάλη, μήπως καὶ αὐτοὶ πάλι περιπέσουν στὰ ἴδια ἢ καὶ χειρότερα κακὰ, ἐξοργιζόμενος ἀκόμα περισσότερο ὁ παντοδύναμος Θεός, τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε ἀκόμα καταπαύσει ἢ ἀγανάκτησὴ του. Καὶ εἶχαν φτᾶσει σὲ τέτοιο σημεῖο φόβου, ὥστε νὰ διασκορπίζονται στὶς χῶρες τῶν γειτονικῶν ἐθνῶν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ γίνονται δοῦλοι τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα ἄλλοεθνῶν καὶ εἰδωλολατρῶν. Καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν χωρὶς βλάβη γι' αὐτούς· γιατί μάθαιναν νὰ ζοῦν μὲ τὶς συνήθειες ἐκείνων, καὶ σ' ὅποιους ἀνάμεσα βρίσκονταν, αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνοι σέβονταν τὸ σέβονταν καὶ αὐτοὶ ὡς θεοὺς τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὅταν κάποτε πυρπολήθησαν τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὸ Ναβουχοδονόσορ, πρόσταξεν ὅσους εἶχαν διασωθεῖ νὰ μὴν κατεβαίνουν στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ καθίσουν στὴν πατρίδα καὶ νὰ συνεχίζουν τὴ θρησκεία τῶν πατέρων μὲ τὴ βοήθεια ἐκείνου¹.

Ἔτσι λοιπὸν, ἔχοντας τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν κάποτε, γιὰ νὰ μὴν παραδοθοῦν οἱ Ἰσραηλιῖτες σὲ πλήρη ραθυμία, ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀποφύγουν τὴν ἀπόγνωση ὅσοι εἶχαν γίνει αἰχμάλωτοι, καὶ νὰ ἐπιδίδονται πάντοτε σὲ προσευχὲς καὶ νὰ θέλουν νὰ λατρεύουν αὐτὸν ποὺ καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει μποροῦσε καὶ νὰ τοὺς σώσει, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἰουδαία νὰ μὴ ἔρχονται σὲ ἐπιμιξία μὲ τοὺς ἐθνικούς, δέχεται ὁ προφήτης τὸν ὄραμά του ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ τῆς Νινευῖ (αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξέχουσα πόλη τῶν Ἀσσυρίων) καὶ προαναγγέλλει ὅτι θὰ πέσει, καὶ μαζί της θὰ λεηλαθηεῖ ὅλη ἡ χώρα, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἐγίνετο ὅταν ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση καὶ τῆς Μανδάνης, ἐξόπλισε τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Ἐλαμίτες μαζί μὲ κάποια ἄλλα ἔθνη ἐναντίον τῆς Νινευῖ². Γιατὶ νίκησε αὐτὴν κατὰ κράτος καὶ τὴν κατέλαβε καὶ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐπανέλθουν στὴν πατρίδα τους παίρνοντας μαζί τους καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη τους. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐξεταζόμενης ἐδώ

σι τοῖς ἱεροῖς. Οὗτος μὲν οὖν ἡμῖν ὁ σκοπὸς τῆς προκειμένης
πραγματείας· τὰ δὲ ἐφεξῆς, ὡς ἔνι, καὶ ἀνά μέρος προσθήσομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στίχ. 1. «Λῆμμα Νινευί, βιβλίον ὀράσεως
Ναοῦμ τοῦ Ἐλκεσαίου».

5

β. Ὀρίζεται πρῶτον τῆς προφητείας τὸν σκοπὸν, καὶ ἐφ' ὃ τι
τε καὶ ὅποι βλέπει χρησίμως διατρανοῖ· εἶτα τίς ὁ λέγων καὶ πό-
θεν, καθίστησιν ἐναργές. Τὸ μὲν γὰρ λῆμμα φησιν, τουτέστιν ἡ
ληφθεισά τε καὶ προκειμένη καὶ ἐν χερσὶν προφητεία νοοῖτ' ἂν
10 οὐκ ἐφ' ἑτέροις τισὶ μᾶλλον, ἢ κατὰ τῆς Νινευί, ἥγουν τὸ τῆς προ-
φητείας λῆμμα νοείσθω Νινευί. Ἐπιγράφεται δὲ τὸ βιβλίον, «Ὁ-
ρασις Ναοῦμ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐλκεσαί». Κώμη δὲ αὕτη πάντως πού-
της Ἰουδαίων χώρας. Ἐκληψόμεθα γὰρ οὐχ ὡς ἐκ πατρός, ἀλλ'
ὡς ἐκ τόπου μᾶλλον τὸ Ἐλκεσαίου. Καὶ τοῦτό φαμεν ἐξ ἀναγνω-
15 σμάτων ἔχοντες τὴν παράδοσιν.

Στίχ. 2-3. «Θεὸς ζηλωτῆς καὶ ἐκδικῶν Κύριος, ἐκδικῶν Κύ-
ριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν Κύριος τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ,
καὶ ἐξαίρων αὐτὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Κύριος μακρόθυ-
μος καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθωώσει».

20 γ. Βαθὺς ὁ λόγος, καὶ οὐχ ἔτοιμος ἐλεῖν, πλὴν ὅτι μόνοις
τοῖς ἐθέλουσι περιθρεῖν εὖ μάλα τὰ ἐν αὐτῷ. Καὶ εἰ μὲν νοοῖτο
γεγονῶς ὡς πρὸς γε τοὺς Ἰουδαίους, ἐπιπλήξει μετρία κεκερα-
σμένην ἐπεικῶς εὐρήσομεν τὴν παράκλησιν. Εἰ δὲ δὴ τις οἶοιτο
κατὰ τῆς Νινευί γενέσθαι καὶ λέγεσθαι, πρὸς ἕτερόν τι τετράψε-
25 ται τῶν θεωρημάτων ὁ νοῦς, καὶ τοῖς πεπονθόσι τὴν δῆωσιν τοῦ
καὶ αὐθις ἀνασφῆλαι δίδωσί τε καὶ ἐμπεδοῖ τὰς ἐλπίδας. Τῆς
οὖν ἐπ' ἀμφοῖν ἐννοίας τὸν σκοπὸν ὡς ἔνι ἐμφανῆ καταστήσο-
μεν. Ἀπολακτίσαντες γὰρ Ἰουδαῖοι τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπησιν, καὶ
τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας τὸ γνήσιον δι' οὐδενὸς παντελῶς ποιού-
30 μενοι λόγου, κατέθορον εἰς πολυθειᾶν καὶ ἀλλόκοτον πλάνησιν
καὶ τὴν ἔξω νόμου ζωὴν, ἀνεδείμαντό τε βωμούς, ἔστησαν τεμέ-

πραγματείας, ἐνῶ ὅσα ἀκολουθοῦν θὰ τὰ ἐκθέσουμε, ὅσο μποροῦμε, τὸ καθένα καὶ χωριστᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Στίχ. 1. «Ἡ προφητεία γιὰ τὴ Νινευί, ὅπως αὐτὴ περιέχεται στὸ βιβλίο τοῦ δράματος τοῦ Ναοῦμ τοῦ Ἐλκεσαίου».

2. Πρῶτα ὀρίζει στὸ βιβλίο τὸ σκοπὸ τῆς προφητείας καὶ διευκρινίζει χρησίμως σὲ τί καὶ ποῦ ἀποβλέπει. Ἐπειτα δηλώνει ποιὸς ὀμιλεῖ καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι. Γιατὶ τὸ λῆμμα, λέγει, δηλαδή ἡ προφητεία ποῦ ἐλάβαμε καὶ ἔχομε στὰ χέρια μας (ἐξετάζομε ἐδῶ) μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀναφέρεται ὄχι σὲ κάποιους ἄλλους μᾶλλον, ἀλλὰ στὴ Νινευί, ἥτοι ἡ ἀπειλὴ μέσω τῆς προφητείας πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀπευθύνεται στὴ Νινευί. Τὸ βιβλίο φέρει τὴν ἐπιγραφή, «Ὁραση τοῦ Ναοῦμ ἀπὸ τὴν Ἐλκεσαί». Αὐτὴ βέβαια εἶναι ἓνα χωριὸ κάπου στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Ἐλκεσαῖος λοιπὸν θὰ δεχθοῦμε ὅτι λέγεται ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὸν τόπο καταγωγῆς του. Κι αὐτὸ τὸ λέμε ἔχοντας τὴν παράδοση ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα.

Στίχ. 2-3. «Ὁ Θεὸς εἶναι ζηλιᾶρης, εἶναι Κύριος τιμωρός, Κύριος ποῦ τιμωρεῖ μὲ θυμὸ, Κύριος ποῦ τιμωρεῖ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐξολοθρεύει τοὺς ἐχθρούς του. Εἶναι Κύριος μακροθύμος, εἶναι μεγάλη ἡ δύναμή του, καὶ δὲν θὰ ἀθώωσει τὸν ἀθῶο».

3. Ὁ λόγος ἔχει βαθὺ νόημα καὶ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ κατανοηθεῖ, παρὰ μόνον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ ἐξετάσουν πάρα πολὺ καλὰ τὸ περιεχόμενό του. Κι ἂν βέβαια θεωρηθεῖ ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, θὰ βροῦμε ὅτι ἡ παράκληση ἀπὸ ἐπιείκεια ἔχει ἀναμιχθεῖ μὲ μέτρια ἐπίπληξη. Ἄν ὅμως θεωρήσει κανεὶς ὅτι ἀπευθύνεται ἐναντίον τῆς Νινευί, τότε τὸ νόημα τῆς ἀνάπτυξης θὰ στραφεῖ σὲ κάτι ἄλλο, καὶ σ' αὐτοὺς ποῦ ἔπαθαν τὴν ἄλωση τοὺς δίνει καὶ τοὺς ἐμπεδώνει τὶς ἐλπίδες τους γιὰ ἀνόρθωσή τους. Τὸν σκοπὸ λοιπὸν καὶ τῶν δύο ἀπόψεων θὰ κάνομε ὅσο γίνεται φανερό. Ἀφοῦ δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι κλώπησαν τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔδιναν καθόλου σημασία στὴ γνήσια εὐσέβεια πρὸς αὐτόν, ὄρμησαν ἀκάθεκτοι στὴν πολυθεΐα καὶ στὴν τερατώδη πλάνη καὶ τὴν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο ζωὴ, οἰκοδόμησαν βωμοὺς,

νη, τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν τελετὰς καὶ θυσίας προσῆγον, τῇ Ἀστάρτῃ, τῷ Χαμῶς, τῷ Βεελφεγῶρ, ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς, καὶ τὸ ἔτι τούτων ἀλογώτερον, αὐταῖς ἀνέθεσαν ὠδὰς τὰς χαριστηρίους. Ἐφασκον γὰρ ἐξ ἀποπληξίας οἱ δεῖλαιοι: «Οὐ-
5 τοι οἱ θεοί σου Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἀλλὰ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἀνοσιουργήμασι διαλελήθασιν σφᾶς αὐτοὺς καταθήγοντες ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν πάλαι προεστηκότα καὶ ἀνασώζοντα Θεόν, ᾧ γεγόνασιν ἐχθροί, καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμίων τέθεινται μοίρα, τοῖς μὴ κατὰ φύσιν θεοῖς προσνέμοντες ἑαν-
10 τούς, καίτοι πάλαι Μωυσέως βοῶντος περὶ Θεοῦ, ὡς εἶη τε καὶ ζηλωτής, καὶ ὡς πῦρ ἀναλίσκον, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο ποιεῖν γλυπτὸν ἡρημένων. Προανεφώνει γὰρ ὅτι, «Αὐτοὶ παρε-
ξήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶ, παρώροισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν
καὶ γὰρ παραξήλωσω αὐτούς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτω πα-
15 ροργιῶ αὐτούς». Προσκεκρουκότες δὴ οὖν πολυτρόπως, εἰκό-
τως καὶ διολῶλασι.

Τοῦτο καὶ νῦν ὁ προφήτης φησί, μονονουχὶ καὶ ἀσχάλλων ἐπὶ τοῖς συμβεδηκόσι τοὺς δήμους τῶν Ἰουδαίων, ἐλέγχων τε ὁμοῦ καὶ παραμυθούμενος. Ναὶ γάρ, φησί, καταγύνεσθε πεπονθότες ἀδο-
20 κήτως τὴν ἐρήμωσιν, οἴκων τε καὶ χώρας καὶ πόλεων ἐκσεσοδημέ-
νοι, καίτοι νικῶντες αἰεὶ τοὺς ἀνθεστηκότας, πεπτώκατε δὲ καὶ ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν. Εἶτα πῶς οὐκ ἔδει πρὸ πείρας ἐννοεῖν, ὅτι Θεὸς ζη-
λωτής ἐστι, καὶ ἐκδικῶν Κύριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν τοὺς ὑπεναν-
τίους αὐτοῦ, καὶ ἐξαίρων τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ· εἰ δὲ δὴ καὶ ἡμεῖς
25 ἐξηρημέθα, φησί, καὶ γεγόναμεν ἐκ μέσου, καὶ ὑπὸ χεῖρα δυσμε-
νῶν, ἀλλ' ἔστημεν εἰς ἐχθρούς, πεπολεμήκαμεν ἀνοσίως τῷ πάντα ἰσχύοντι, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ὠχόμεθα τῶν ἀπαδόντων αὐτῷ. Ἀλλ' ἐρεῖς, ὅτι μακρόθυμος ὁ Δεσπότης. Ναί, σύμφημι καὶ αὐτός, καὶ γὰρ ἐστὶ κατὰ φύσιν τοιοῦτος. Πλὴν «ἀθῶν οὐκ ἀθωῶσει», τουτέ-
30 στιν οὐκ ἀπαλλάξει παντελῶς αἰτιαμάτων καὶ δίκης τοὺς προσκε-
κρουκότες αὐτῷ, καὶ τοῦτο ἀκαταλήκτως καὶ πέρα δὴ μέτρου. Ἀ-
ναβάλλεται μὲν γὰρ τὴν ὀργὴν ἐξ ἡμερότητας τῆς ἐμφύτου, καὶ

3. Ἐξ. 32, 4.

5. Δευτ. 32, 21.

4. Δευτ. 4, 24.

6. Ψαλμ. 102, 8.

ἔκτησαν τεμένη, πρόσφεραν τελετές καὶ θυσίες στὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, στὴν Ἀσάρτη, στὸν Χαμῶς, στὸν Βεελφεγῶρ, στὶς χρυσές δαμάλες, καὶ τὸ πιὸ παράλογο ἀπὸ αὐτὰ, ἀφιέρωσαν σ' αὐτὰ εὐχαριστήριες ὠδές. Γιατὶ ἔλεγαν ἀπὸ ἀνοησία οἱ δυστυχεῖς: «Αὐτοὶ εἶναι, Ἰσραήλ, οἱ θεοὶ σου ποὺ σέ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»³. Ἀλλὰ τοὺς διέφυγε ὅτι μὲ τὰ τόσο φοβερὰ ἀνοσιουργήματα ἐρέθιζαν ἐναντίον τους τὸν προστάτη καὶ σωτήρα Θεό, τοῦ ὁποίου ἔγιναν ἐχθροὶ καὶ πέρασαν στὴν παρατάξη τῶν πολεμίων του, παραδίνοντας τὸν ἑαυτό τους στοὺς μὴ κατὰ φύση θεούς, μολονότι φώναζε ἀπὸ παλαιὰ ὁ Μωυσῆς γιὰ τὸν Θεό, ὅτι εἶναι καὶ ζηλότυπος, καὶ ὡς φωτιὰ ποὺ κατακαίει⁴, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀνεχόταν ἐκείνους ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ κάνουν ἄγαλμα θεό. Γιατὶ τοὺς προειδοποιοῦσε: «Αὐτοὶ μὲ προκάλεσαν νὰ ζηλέψω γιὰ θεὸ ποὺ δὲν εἶναι θεός, μὲ ἐξόργισαν μὲ τὰ εἰδωλά τους· καὶ ἐγὼ θὰ τοὺς ἐρεθίσω παραδίδοντάς τους σέ μὴ ἔθνος καὶ ἐξοργίζοντάς τους μὲ ἀνόητο ἔθνος»⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν προσέκρουσαν σ' αὐτὸν μὲ πολλοὺς τρόπους, γι' αὐτὸ εὐλόγα καὶ χάθηκαν.

Αὐτὸ λέγει καὶ τώρα ὁ προφήτης καὶ κατὰ κάποιον τρόπο δυσανασχετεῖ γιὰ ὅσα ἔχουν συμβεῖ στὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ, ἐλέγχοντάς τον καὶ μαζὶ καὶ παρηγορώντας τον. Γιατὶ λέγει, ναι, πονᾶτε ποὺ πάθατε τὴν ἀπροσδόκητη ἐρήμωση τῶν σπιτιῶν σας καὶ τῆς χώρας καὶ ποὺ ἐκδιωχθήκατε ἀπὸ τίς πόλεις σας, μολονότι πάντοτε νικούσατε τοὺς ἀντιπάλους σας, καὶ πέσατε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν σας. Καὶ πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ καταλάβετε πρὶν τὰ ὑποστεῖτε αὐτὰ, «ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ζηλότυπος καὶ ἐκδικεῖται ὁ Κύριος μὲ θυμὸ καὶ ἐκδικεῖται τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐξαφανίζει τοὺς ἐχθρούς του»; Καὶ ἂν καὶ ἐμεῖς, λέγει, ἀφανισθήκαμε καὶ θγήκαμε ἀπὸ τὴ μέση καὶ γίναμε ὑποχείριοι τῶν ἐχθρῶν μας, αὐτὸ συνέβη ἔπειδὴ καταταχθήκαμε στοὺς ἐχθρούς του, ἔπειδὴ πολεμήσαμε μὲ ἀσέβεια τὸν παντοδύναμο Θεὸ καὶ πορευθήκαμε σέ κάθετι ποὺ δὲν ἦταν ἀρεστὸ σ' αὐτόν. Ἀλλὰ θὰ πεῖς, ὅτι «ὁ Κύριος εἶναι μακρόθυμος»⁶. Ναι, συμφωνῶ καὶ ἐγὼ, γιὰ τὴ φύση του εἶναι τέτοιος. Πλὴν ὅμως «δὲν θὰ ἀθωώσει ἀθῶο»· δηλαδή δὲν θ' ἀπαλλάξει τελείως ἀπὸ τίς κατηγορίες καὶ τὴν τιμωρία ἐκείνους ποὺ προσέκρουσαν σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸ βέβαια στὸν αἰῶνα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο. Ἀναβάλλει βέβαια τὴν ὀργή του ἀπὸ ἔμφυτη ἀγαθότητα καὶ ἀνέ-

ἀνέχεται πλημμελούντων τινῶν ἔσθ' ὅτε, περιμένων τὴν μετάγνωσιν· μέλλοντας δὲ καὶ ἀναδυομένους μακρὰ, κολάζει λοιπὸν καὶ ὑπάγει ποιναῖς ὡς κατεσκληκότας. Ὡς δὲ μὲν οὖν ἔξει τε ὁ λόγος ἡμῖν καὶ νοοῖτο γεγονώς, εἰ βλέπει πρὸς Ἰουδαίους, εἰ δὲ δὴ φέροι-
5 το κατὰ τῆς Νινευί, νοήσομεν ἕτεροίως.

Εἶλον μὲν γὰρ Ἀσσύριοι τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν, κατανεύον-
τος Θεοῦ τὸ νικᾶν αὐτοῖς, διὰ τοι τὸ πλείστοις ὅσοις ἐνέχεσθαι
πλημμελήμασι τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Οἱ δὲ ἦσαν ἀνήμεροί τε καὶ ἀλαζό-
νες καὶ ἄγροικον ἔχοντες παντελῶς τὴν φρένα, κατέληγον δὲ οὐ-
10 δαμῶς καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν μονονουχί καταπαίοντες
σκληραῖς τε καὶ ἐπαράτοις φωναῖς. Ὡροντο γὰρ ὅτι νενικήκασι καὶ
οὐχ ἐκόντος αὐτοῦ, καὶ ὁμοῦ τοῖς Ἰουδαίοις τὴν ἐπαμύνουσαν αὐ-
τοῖς πεπλεονεκτήκασι χεῖρα. Καὶ γοῦν ὁ Ῥαψάκης παλιμφήμοις
ἐχρηῆτο φωναῖς, τοῖς ἐν τῷ τείχει τῶν Ἱεροσολύμων ἐκεῖνα λέγων, ἃ
15 μόναίς ἂν πρόπει ταῖς τῶν οὐκ εἰδότην τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Θε-
ὸν ἀνοσίαις ἀθυροστομίαις. Ἀλλ' ἐκτέτικεν εὐθύς τῆς ἀλαζονείας
τὰς δίκας. Πλὴν ἠρηκότες τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ πόλεις οἱ ἀμφὶ τὸν
Σαλιμανασάο, καὶ ἑτέρας δὲ ταύταις προσκατεμπροήσαντες, κατη-
λαζονεύοντο τῶν ἐαλωκότων καὶ τῆς θείας δόξης κατεθρασύνον-
20 το. Παραμυθεῖται δὲ οὖν ὁ προφήτης ἀλύοντας τοὺς δῆμους τῶν
Ἰουδαίων οὐ μετρίως, καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τοῖς αὐτοῦς πε-
πολεμηκόσιν ἐπαρτήσῃ τὰς δίκας ὁ τῶν ὅλων Θεός, διδάσκει λέ-
γων, «Θεὸς ζηλωτῆς καὶ ἐκδικῶν Κύριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν
τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ καὶ ἐξαίρων αὐτὸς τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ
25 Κύριος μακρόθυμος καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ». Περιέσται γὰρ
πως, φησὶν, ἄμαχον ἔχων τὴν δύναμιν, καὶ κατακρατήσῃ τῶν λε-
λυπηκότων. Εἰ γὰρ καὶ μακρόθυμός ἐστι καὶ ὁρᾶται τέως ὡς ἀνε-
ξικακῶν, ἀλλ' εἰς τέλος οὐκ ἀθωώσει· ζηλωτῆς γὰρ ἐστὶ.

Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἐφ' οἷς πεπόνθα-
30 σιν οἱ ἐξ Ἰσραήλ διὰ τῆς τῶν Βαβυλωνίων ὀμότητος οὐ μετρίως
κεκινήμενον. Ἐφη γὰρ διὰ φωνῆς Ἱερεμίου πρὸς τὴν τῶν Βαβυ-
λωνίων πληθὺν ἢ πόλιν· «Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῦς εἰς τὰς χεῖράς

χεται πολλές φορές κάποιους πού διαπράττουν πλημμελήματα περιμένοντας τή μετάνοιά τους. “Όταν ὅμως βραδύνουν καί ἀναβάλλουν ἐπί μακρόν, στό τέλος τοὺς τιμωρεῖ καί ἐπιβάλλει ποινές λόγω τῆς σκληρῆς στάσης τους. Αὐτὴ εἶναι γιὰ μᾶς ἡ ἐρμηνεία καί τὸ νόημα τοῦ λόγου, ἂν ἀπευθύνεται στοὺς Ἰουδαίους, ἂν ὅμως ὁ λόγος αὐτὸς ἀπευθύνεται ἐναντίον τῆς Νινευὶ θὰ τὸν ἐρμηνεύσομε διαφορετικά.

Κατέλαβαν δηλαδή οἱ Ἀσσύριοι τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων μὲ τὴ συναίνεση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ νίκη τους, ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν ἔνοχοι γιὰ πολλὰ πλημμελήματα. Οἱ Ἀσσύριοι πάλι ἦταν ἀνήμεροι καὶ ἀλαζόνες καὶ τελείως ἀγροῖκοι στὰ μυαλά καὶ δὲν σταματοῦσαν καθόλου νὰ προσβάλλουν κατὰ κάποιο τρόπο καὶ αὐτὴ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ μὲ σκληροὺς καὶ βλάσφημους λόγους. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι εἶχαν νικήσει καὶ παρὰ τὴ θέληση ἐκείνου, καὶ μαζί μὲ τοὺς Ἰουδαίους εἶχαν νικήσει καὶ τὸ χέρι ἐκεῖνο (τὸν Θεὸ) πού τοὺς προστάτευε. Καὶ πράγματι ὁ Ραψάκης χρησιμοποίησε βλάσφημους λόγους λέγοντας πρὸς ἐκείνους πού ἦταν μέσα στὰ τείχη τῶν Ἱεροσολύμων τὰ λόγια πού ταιριάζουν στίς ἀσεβεῖς ἀθυροστομίες μόνο ἐκείνων πού δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό^{7α}. Δέχθηκε ὅμως ἀμέσως τὴν τιμωρία γιὰ τὴν ἀλαζονεία του. Πλὴν ὅταν κατέλαβαν οἱ στρατιῶτες τοῦ Σαλμανασάρ τὶς πόλεις τῆς Σαμάρειας καὶ πυρπόλησαν κάποιες ἄλλες, φέρονταν ἀλαζονικά πρὸς τοὺς κατακτημένους καὶ κατηγοροῦσαν μὲ θράσος τὴ θεία δόξα⁷. Παρηγορεῖ λοιπὸν ὁ προφήτης τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ πού θρηνοῦσε ὑπερβολικά καὶ τοὺς διδάσκει, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ τιμωρήσει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἐκείνους πού τοὺς πολέμησαν, λέγοντας: «Ὁ Θεὸς εἶναι ζηλιάρης καὶ ἐκδικεῖται ὁ Κύριος μὲ ὀργή, τιμωρώντας τοὺς ἀντίθετούς του καὶ ἐξαφανίζοντας τοὺς ἐχθρούς του. Ὁ Κύριος εἶναι μακρόθυμος καὶ εἶναι μεγάλη ἡ δύναμή του». Γιατὶ θὰ νικήσει, λέγει, ἐπειδὴ ἡ δύναμή του εἶναι ἀκαταμάχητη καὶ θὰ ὑποτάξει ἐκείνους πού τὸν ἔχουν λυπήσει. Γιατί, ἂν εἶναι μακρόθυμος καὶ δείχνει ἀνεξικακία, στό τέλος ὅμως «δὲν θὰ ἀθώώσει», γιὰτὶ εἶναι ζηλιάρης.

Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ τῶν ὄλων ὄχι καὶ λίγο ἐξοργισμένο γιὰ τὰ ὅσα ἔπαθαν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν ὠμότητα τῶν Βαβυλωνίων. Γιατὶ εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Βαβυ-

7α. Δ΄ Βασ. 18, 17 ἔ.

σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος». Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς Ζαχαρίου πάλιν οὕτω φησὶν· «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ ὀργὴν μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Τὸ δέ γε «Θεὸς ζηλωτῆς» καὶ τὰ ἐφεξῆς, ἀρμόσειεν ἂν εἰ κότως καὶ τοῖς οὐκ ἐθέλουσι τὴν ἐπιεικῆ καὶ φιλόθεον ἰέναι τρίβον, ἀπονενευκόσι δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸ βιοῦν ἐλέσθαι σαρκικῶς. Ὅτι γὰρ ἐκδικήσει, κολάσειν ὑποφέρων καὶ ποιναιῖς ὑποτιθεῖς τὸν ἐξήνιον τε καὶ ἀλιτήριον, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν, εἴ-
10 περ ἀληθές ἐστιν ὅτι, «Τοὺς πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον»;

Οὐδὲν δὲ ἤττον ὁ λόγος πρόπει ἂν εἰκότως καὶ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, τοῖς γραμματεῦσι λέγω καὶ Φαρισαίοις, οἳ τὴν εἰς
15 Χριστὸν παρωθούμενοι πίστιν, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ ἑτέρους διολύντες ἠλίσκοντο. Πεφρονήκασι γὰρ ἐχθρὰ καὶ πεπολεμήκασι τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς, ἔλαβόν τε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, καθά φησιν αὐτός, καὶ οὔτε εἰσῆλθον αὐτοί, οὔτε μὴν ἑτέρους συγκεχωρήκασιν εἰσελθεῖν. Οὐκοῦν, εἰ καὶ ἐστι μα-
20 κρόθυμος, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀθρώσει τοὺς τῇ ἀληθεῖ πίστει πεπολεμηκότας.

Στίχ. 3. «Κύριος ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ».

δ'. Μέλλων ὁ προφήτης τῆς Νινευῖ τὴν ἄλωσιν εἰς παράκλη-
25 σιν τῶν πεπονθότων προαναφωνεῖν, καὶ ὅτι κατασεισθήσεται παρὰ Θεοῦ καταδηλοῦν τοῖς ἠδικημένοις, προαφηγῆται χρησίμως τὸ τῆς θείας φύσεως παναλκές, καὶ ὅτι πᾶν ὄτιοῦν κατορθοῦν ἐλομένη τὸ ἀντιστατοῦν οὐδὲν, πάντα δὲ μᾶλλον ἔψεται ῥαδίως, καὶ ἰσχύσει τὸ αὐτῇ δοκοῦν, κἂν εἴτι τῶν ἐπιγείων πραγμάτων
30 ἡμῖν τε καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς δυσκατόρθωτον εἶναι δοκῆ. ῥῶντο μὲν

8. Ἦσ. 47, 6. .
10. Β' Κορ. 5, 10.

9. Ζαχ. 1, 14-15.
11. Λουκᾶ 11, 52.

λωνίων ἢ τὴν πόλιν τους· «Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, ἐσὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες εὐσπλαγχνία»⁸. Καὶ μέσω τοῦ Ζαχαρία λέγει· «Ζήλευσα γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ ζήλεια μεγάλη· ἀλλὰ καὶ ὀργὴ μεγάλη ἐγὼ τρέφω γιὰ τὰ ἔθνη ποὺ ἐπιτίθενται μαζί, γιὰ τὸν λόγο, ὅτι ἐγὼ ἔδειξα μικρὴ ὀργή, αὐτοὶ ὅμως κατὰ τὴν ἐπίθεσή τους προξένησαν ὑπερβολικὲς συμφορές»⁹. Ἡ φράση, «Θεὸς ζηλιάρης» καὶ τὰ ἐξῆς μπορεῖ νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ εὐλόγα καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ βαδίσουν τὸν σωστὸ καὶ φιλόθεο δρόμο, ἀλλὰ ἀπέκλιναν μᾶλλον στὴν ἐπιλογή τοῦ σαρκικοῦ βίου. «Ὅτι βέβαια θὰ τοὺς τιμωρήσει, ὑποβάλλοντας σὲ βασανιστήρια καὶ ἐπιβάλλοντας ποινὲς στὸν ἀχαλίνωτο καὶ ἀσεδέστατο πῶς μπορούμε ν' ἀμφιβάλλουμε, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια ὅτι, «Ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ λάβει καθένας τ' ἀνάλογα μ' αὐτὰ ποὺ ἔπραξε μὲ τὸ σῶμα, εἴτε καλὰ εἴτε κακὰ»¹⁰;

Ὁ λόγος αὐτὸς ταιριάζει εὐλόγα καθόλο λιγότερο καὶ στοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, ἐννοῶ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι, ἀπορρίπτοντας τὴν πίστη στὸν Χριστὸ, συλλαμβάνονταν νὰ καταστρέφουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ ἐχθρικὰ καὶ πολέμησαν τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἔλαβαν τὸ κλειδί τῆς γνώσης, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι μπῆκαν, οὔτε ὅμως καὶ σὲ ἄλλους ἐπέτρεψαν νὰ μποῦν¹¹. Ἄν καὶ εἶναι λοιπὸν μακρόθυμος, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἀθώώσει ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολεμήσει τὴν ἀληθινὴ πίστη.

Στίχ. 3. «Ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου συνοδεύεται ἀπὸ τὴ συντέλεια καὶ τὸν συγκλονισμό, σύννεφα κονιορτοῦ σηκώνουν τὰ πόδια του».

4. Ἐχοντας σκοπὸ ὁ προφήτης νὰ προαναγγεῖλλει τὴν ἄλωση τῆς Νινευῖ πρὸς παρηγορία ἐκείνων ποὺ κακοπάθησαν καὶ νὰ κάνει φανερὸ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔπραξαν ἀδικίες ὅτι θὰ συγκλονισθεῖ, κάνει προηγουμένως χρήσιμα λόγο γιὰ τὴν παντοδυναμία τῆς θείας φύσης καὶ ὅτι ὅτιδήποτε θελήσει νὰ κάνει τίποτε δὲν τοῦ ἀντιστέκεται, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ πάντα ἀκολουθοῦν εὐκόλα, καὶ θὰ ἰσχύσει ἢ δική του γνώμη, ἀκόμα καὶ ἂν κάτι ἀπὸ τὰ ἐπήγεια πράγματα φαίνεται δύσκολο σ' ἐμᾶς καὶ τοὺς ὁμοίους μας. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι θεωροῦσαν ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι ἦταν

γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι δυσσαλωτάτους ἔσεσθαι τοὺς Βαβυλωνίους, καὶ ἄμαχον οὕτως χεῖρα λαχεῖν, ὡς μὴδ' ἂν εἰ θούλοιτο Θεός, ἀτονῆσαι πρὸς ἐχθρούς Ἐκάλει γάρ, οἶμαι, δυσθυμίας εἰς τοῦτο αὐτοὺς τὰ κατὰ πάσης αὐτῶν τῆς χώρας ὡμῶς τε καὶ ἀνημέρως παρ' ἐκείνων τε τολμημένα. Ἴνα τοίνυν εἰδεῖεν, ὡς κείσονται μὲν ἀκονιτὶ κατεξανιστάντος αὐτοῖς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλώσονται δέ, καὶ μάλα ῥαδίως, ἀναγκαίως φησὶ Κύριος «Ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῶ ἢ ὁδὸς αὐτοῦ καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ». Εἰ γὰρ δῆ, φησὶ, βουλευσαιο κατὰ τινων (τοῦτο γὰρ ἢ ὁδός), καταδραμεῖται πάντως ὡς ἐν συσσεισμῶ. Ἄμαχον δὲ χρῆμα καὶ δυσδιάφικτον κομιδῆ συσσεισμὸς καὶ συντέλεια, καὶ νεφέλαι πρὸς τούτοις κονιορτοῦ δίκην ἰπτάμεναι καὶ τὸν οὐρανὸν καταπυκνάζουσαι. Ἐοικε δὲ ὁ προφήτης εἰς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἀναφέρειν τοῦ κατὰ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἐπὶ Νῶε γεγονότος κατακλυσμοῦ, ἐν συντελείᾳ γὰρ τότε καὶ ἐν συσσεισμῶ τῶ κατὰ πάντων οἶονεὶ πεπόρευται Θεός, νεφέλας ἔξανιστάς, καί, καθά φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, ἀνοίγων τοὺς καταρῥάκτους τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑετοῖς ἀσχέτοις ἐπικλύζων τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ὁ τοίνυν, φησὶ, πρὸς ὄλην εὐκόλως ἰσχύσας τὴν γῆν καὶ ψήφω μιᾷ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας ἀνελῶν, πῶς ἂν ἀτονήσειε πρὸς ἔθνος ἐν τῷ Βαβυλώνιον; Θεοπρεπῶς δὲ σφόδρα φησὶ τό, «Νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ». Ὡς γὰρ εὐκόλον ἀνθρώπῳ χεῖν τε καὶ κόνιν ἀνακινήσαι ποδί, τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον εὐχερὲς καὶ τῶ πάντων κατεξουσιάζοντι Θεῶ, χειμῶνί τε καὶ νεφέλαις καταπυκνάζουσαι τὸν οὐρανόν.

Εἰ δὲ δὴ προσήκοι καὶ τὸν ἀπόρρητον νοῦν τῶν προκειμένων ἐκβασανίσαι, ἐκεῖνο εἰπεῖν οἰήσομαι δεῖν, ὅτι τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὴν ὁδόν, ἤγουν τὴν ἐκπλήρωσιν, ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῶ πεποιῆσθαι φαμεν τὸν Μονογενῆ Λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονε καθ' ἡμᾶς, συντετέλεκε καὶ συνέσεισεν «ἄρχας τε καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου», τῆς καθ' ἡμῶν ἐξελάσας πλεονεξίας, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀποσοθήσας ἰσχύος, καθελὼν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ πρὸς γε τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν. Γεγόνασι δὲ καὶ νεφέλαι

δύσκολο νὰ κατανικηθοῦν καὶ ἦταν τόσο ἀκαταμάχητη ἡ δύναμή τους, ὥστε οὔτε ἂν ἤθελε ὁ Θεὸς θὰ φαίνονταν ἀδύναμοι ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς τους. Γιατὶ τοὺς προκαλοῦσαν, νομίζω, μεγάλη μελαγχολία οἱ ὠμότητες καὶ σκληρότητες πού εἶχαν τολμήσει ἐκεῖνοι σὲ ὅλη τὴ χώρα τους. Γιὰ νὰ μάθουν ὅμως ὅτι θὰ πέσουν χωρὶς κἂν ἀγώνα ὅταν ὁ Θεὸς ἐκδηλώσει τὴν ὀργή του ἐναντίον τους καὶ ὅτι θὰ κατανικηθοῦν, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, τοὺς λέγει κατ' ἀνάγκη· «Ὁ Κύριος πορεύεται μέσα στὸ χαλασμὸ καὶ τὸ συγκλονισμὸ καὶ σύννεφα κονιορτοῦ ἀκολουθοῦν τὰ πόδια του». Ἐὰν δηλαδή, λέγει, ἀποφασίσει κἄτι ἐναντίον κάποιων (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ ὁδός), θὰ ξεσπάσει ἐπάνω τους σὰν σεισμός. Καὶ εἶναι ἀπολέμητη κατάσταση καὶ πολὺ δύσκολο νὰ ξεφύγει κανεὶς τὸν σεισμὸ καὶ τὴ συντέλεια καὶ μαζί μ' αὐτὰ τὰ σύννεφα πού κινοῦνται σὰν κονιορτὸς καὶ καλύπτουν τὸν οὐρανὸ. Φαίνεται ὅτι ὁ προφήτης τοὺς μεταφέρει στὴν ἀνάμνηση τοῦ κατακλυσμοῦ στὰ χρόνια τοῦ Νῶε πού ἔγινε εἰς βάρος ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, γιατί ὁ Θεὸς πορεύθηκε τότε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ συντέλεια καὶ τὸν συγκλονισμὸ ὅλων, σηκώνοντας σύννεφα, καί, ὅπως λέγει ἡ ἅγια Γραφή, ἀνοίγοντας τοὺς καταρράκτες τοῦ οὐρανοῦ καὶ καταλύζοντας μὲ τὶς ἀσταμάτητες βροχὲς τὴν ὑφήλιο¹². Αὐτὸς λοιπὸν, λέγει, πού ὑπερίσχυσε εὐκόλα σὲ ὅλη τὴ γῆ καὶ μὲ μὴ ἀπόφαση θανάτωσε ὅλους μαζί τοὺς ἀνθρώπους, πῶς θὰ φανεῖ ἀδύναμος πρὸς ἓνα ἔθνος, τὸ ἔθνος τῶν Βαβυλωνίων; Καὶ τὸ «σύννεφα κονιορτοῦ ἀκολουθοῦν τὰ πόδια του» τὸ λέγει ὡς κἄτι πού ταιριάζει πάρα πολὺ στὸν Θεὸ. Γιατί, ὅπως εἶναι εὐκόλο στὸν ἄνθρωπο νὰ ἀνακινήσει τὸ χῶμα καὶ τὴ σκόνη μὲ τὸ πόδι του, μὲ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο εἶναι εὐκόλο καὶ στὸν ἐξουσιαστὴ τῶν ὅλων Θεὸ νὰ κατακαλύψει τὸν οὐρανὸ μὲ κακοκαιρία καὶ σύννεφα.

Ἄν ὅμως πρέπει νὰ ἀνιχνεύσομε καὶ τὸ μυστικὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ πῶ ἐκεῖνο· ὅτι τὴν εἴσοδο στὴν ἔνσαρκη οἰκονομία, δηλαδή τὴν πραγματοποίησή της, ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ τὴν ἔκανε λέμε μέσα σὲ συντέλεια καὶ συγκλονισμὸ. Ὅταν δηλαδή ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς ἀποτελείωσε καὶ συγκλόνησε «τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹³, διώχνοντάς τους ἀπὸ τὴν εἰς βάρος μας καταδυνάστευση καὶ ἀπωθώνας τους ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐκείνη ἰσχύ τους, καὶ συνάμα καταργώντας

κονιορτός ποδῶν αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ τοῦ βαδίζοντος προανίπταται κόνις, οὕτω τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς προεβάδιζον αἱ νοηταὶ νεφέλαι, τουτέστιν οἱ μακάριοι προφήται, σκοτεινότερῳ μὲν καὶ οὐ λίαν ἐμφανεστέρῳ χρώμενοι λόγῳ, πλὴν 5 ζωοποιοῖς κηρύγμασι τὸν τῶν συνιέναι δυναμένων κατάρδοντες νοῦν.

Στίχ. 4. «Ἀπειλῶν θαλάσση καὶ ξηραίνων αὐτήν, καὶ πάντας τοὺς ποταμοὺς ἐξερημῶν».

εἰ. Ἐξ ὧν ἠδεσάν τε καὶ πεπείραντο τὸν τῆς διηγήσεως λόγον 10 διατεκταίνει, ἀποστήσας αὐτὸν τῶν ἄγαν ἀρχαιοτέρων. Ὅτε γὰρ τῆς Αἰγυπτίων ἀνοσιότητος καὶ τῆς ἀφορήτου πλεονεξίας τὸν Ἰσραὴλ ἐξεκόμιζεν ὁ προασπίζων Θεός, διεδίβασε μὲν διὰ μέσης θαλάσσης αὐτούς, ἐκέλευε δὲ βαδίζειν ὡς ἐπὶ ξηραῖς. «Ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκοῦν ἠπέι- 15 λησε μὲν τῇ θαλάσση, καὶ θάσιμος ἦν οἷά τις ξηρά. Εἰ δὲ δὴ τις θούλοιο ταῖς περὶ τούτων ἐννοίαις τὰ πρῶτα συνείρειν, φημὶ δὴ τό, «Κύριος ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῶ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ», τὰ εἰκότα καὶ οὕτω φρονήσει. Μονονουχὶ γὰρ συντελέσας τε καὶ συσσεισας τὴν Αἰγυπτίων, ὁ τῶν ὅλων Κύριος διὰ τῶν ἐν αὐτῇ γεγο- 20 νότων σημείων καὶ τοῦ θανάτου τῶν πρωτοτόκων· διολώλασι γὰρ ἐν μιᾷ νυκτί, θρήνου τε καὶ οἰμωγῆς, ὡς ἔφην, τὰ πάντα πεπλήρωτο· διὰ μέσης θαλάσσης διεδίβασε τὸν Ἰσραὴλ, κατηρημένης αὐτῶν τῆς ἐξ οὐρανοῦ νεφέλης Ἐφη τι τοιοῦτον καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ. Ψάλλει γὰρ ὧδε· «Ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε 25 ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, γῆ ἐσείσθη, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν». Γῆν δὲ σεσεισμένην, καθάπερ ἐγῶμαι, τὴν Αἰγυπτίων φησίν.

Ὅτι δὲ καὶ νεφέλη κατεκρέματο, προβαδίζουσα τῶν νιῶν Ἰσραὴλ, ἀσυμφανὲς μὲν οὐδενί, πιστώσεται δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος 30 Παῦλος, τοὺς τοῦ Ἰσραὴλ πατέρας «βεβαπτίσθαι», λέγων, «ἅπαντας ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσση». Προσεπήγαγε δὲ ὁ προφή-

14. Ἔξ. 14, 29.

16. Ψαλμ. 67, 8-9.

15. Ἔξ. 14, 24.

17. Α' Κορ. 10, 1-2.

τόν ἴδιο τὸ θάνατο καὶ μαζί μ' αὐτόν τὴν ἁμαρτία. Καὶ τὰ σύννεφα ἔγιναν κονιορτὸς τῶν ποδιῶν του. "Ὅπως δηλαδή μπροστὰ σ' αὐτόν ποὺ βαδίζει σηκώνεται σκόνη, ἔτσι καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς προπορεύονταν οἱ νοητὲς νεφέλες, δηλαδή οἱ μακάριοι προφῆτες, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν βέβαια σκοτεινότερο κάπως λόγο καὶ ὄχι πολὺ φανερό, ὅμως με τὰ ζωοποιᾶ κηρύγματα τους κατάρδευαν τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ μπορούσαν νὰ τὰ ἐννοήσουν.

Στίχ. 4. «Ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖ τὴν θάλασσα καὶ τὴν κάνει ξηρά, καὶ κάνει ὅλους τοὺς ποταμοὺς νὰ στερέψουν».

5. Συγκροτεῖ τὴ διήγησή του ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνώριζαν καὶ εἶχαν δοκιμάσει, ἀπομακρύνοντάς τιν ἀπὸ τὰ πολὺ παλαιά. "Ὅταν δηλαδή ὁ ὑπερασπιστὴς του Θεὸς ἀπάλλαξε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν ἀσέβεια τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὴν ἀφόρητη καταπίεση, τοὺς πέρασε μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ βαδίζουν σὰν ἐπάνω σὲ ξηρά. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ἐπηξαν τὰ νερὰ σὰν τοῖχος»¹⁴. Ἀπείλησε λοιπὸν τὴ θάλασσα καὶ ἔγινε πορεύσιμη σὰν μιὰ ξηρά. Κι ἂν ἤθελε κάποιος νὰ συνδέσει μὲ τὶς ἐννοίες αὐτῶν ποὺ λέμε τῶρα τὰ προηγούμενα, ἐννοῶ βέβαια τό, «Ὁ Κύριος πορεύεται μέσα στὴ συντέλεια καὶ τὸν συγκλονισμό», καὶ ἔτσι πάλι θὰ σκεφθεῖ σωστά. Γιατὶ ὁ Κύριος τῶν ὅλων ἀποτελείωσε καὶ συγκλόνησε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν Αἴγυπτο μὲ τὰ θαυμαστά ἔργα ποὺ ἔγιναν σ' αὐτὴν καὶ μὲ τὸ θάνατο τῶν πρωτότοκων παιδιῶν. Γιατὶ χάθηκαν σὲ μιὰ νύχτα, γέμισαν τὰ πάντα μὲ θρήνους καὶ κραυγές, καὶ πέρασε τοὺς Ἰσραηλίτες, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴ μέση τῆς θάλασσας, κρεμώντας ἀπὸ πάνω τους τὴ νεφέλη ἀπὸ τὸν οὐρανό¹⁵. Εἶπε κάτι παρόμοιο καὶ ὁ μακάριος πρόφῆτης Δαβὶδ· γιατί ψάλλει ὡς ἑξῆς· «Θεέ μου, κατὰ τὴν πορεία σου μπροστὰ ἀπὸ τὸ λαό σου, κατὰ τὴ διάβασή σου μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημο ἢ γῆ συγκλονίσθηκε καὶ οἱ οὐρανοὶ ἔριξαν σὰν βροχὴ τὸ μάννα»¹⁶. Γῆ βέβαια συγκλονισμένη, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτο.

"Ὅτι ὅμως κρεμόταν καὶ σύννεφο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ποὺ βάδιζε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, δὲν εἶναι βέβαια ἀγνωστο σὲ κανένα, θὰ τὸ βεβαιώσει ὅμως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, λέγοντας ὅτι οἱ πατέρες τοῦ Ἰσραὴλ «βαπτίσθηκαν ὅλοι στὴ νεφέλη καὶ τὴ θάλασσα»¹⁷. Καὶ ὁ προ-

της τῷ ξηραίνεσθαι τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ ἐρημοῦσθαι τοὺς ποταμοὺς, εἰς ἀνάμνησιν ἀναφέρων ἑτέρου θαύματος. Ὅτε γὰρ εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας εἰσεκομίζοντο γῆν, Ἰησοῦ μετὰ Μωυσέα προεστηκότος, τότε κατὰ χώραν ἔστη πάλιν ὁ Ἰορδάνης, τὴν τῶν ναμάτων 5 καταφορᾶν ἀρρήτοις νεύμασι καὶ δεσμοῖς ἀνακόπτοντος τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ. Ἀξιοῖ δὲ ταῦτα τοῦ μεγίστου θαύματος καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, οὕτω λέγων «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς φοβερός ἐν βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν, ἐν ποταμῷ διελεύσονται ποδί». 10 Ποδὶ γὰρ πάλιν τὸν Ἰορδάνην διέδησαν. Εἰ δὲ δὴ καὶ πάντας λέγοι ξηραίνεσθαι τοὺς ποταμούς, τὸ ἐφ' ἐνὶ γεγονός ὅτι καὶ πᾶσι συμβήσεται Θεοῦ κατανεύοντος, διακειῖσθαι κελεύει.

Δοκεῖ δὲ τισι καὶ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον τῷ τῶν προκειμένων προσφέρεσθαι νῶ. Εἰ γὰρ ἔλοιτο, φησὶν, ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης τὴν 15 κατὰ τῆς Νινευῖ ποιεῖσθαι καταδρομὴν, ποιήσεται δὴ πάντως ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῶ· συντελέσει γὰρ αὐτὴν καὶ καταδοθήσεται ῥαδίως· πλατεῖαν δὲ οὖσαν, καὶ οἶον θαλάσσης δίκην τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τοὺς πολέμους ἐπικνυμαίνουσαν, ἀμελλητὶ καταξηρανεῖ. Κἂν εἰ ἀνέρχοιντο, φησὶν, ὡς χεῖμα ῥῶοι τὰ παρ' αὐτῆς ἔθνη, 20 πάντη τε καὶ πάντως ἐρημωθήσονται. Θάλασσαν δὲ καὶ ποταμοὺς ἐπικλύζοντάς τε καὶ καταπνίγοντας, οὐδὲν ἤττον εἶναί φαμεν τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὸν Σατανᾶν. Ἀλλ' ὅλην αὐτῶν τὴν δύναμιν κατεξήραναν ὁ Χριστός, καὶ ἄμαχον οὖσαν πάλαι, τοῖς τῶν σεβομένων αὐτὸν ὑπέστρωσε ποσίν.

25 Στίχ. 4-5. «Ὁλιγώθη ἡ Βασανίτις καὶ ὁ Κάρηλος, καὶ τὰ ἐξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου ἐξέλιπε. Τὰ ὄρη ἐσειέθησαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ βουνοὶ ἐσαλεύθησαν, καὶ ἀνεστάλη ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἢ σύμπασα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ».

30 ζ. Καὶ δι' ἑτέρων εὐθύς ἀποδείξεων ὁ λόγος ἔρχεται, τῇ θεΐᾳ φύσει τὸ παναλκῆς τε καὶ ἄμαχον εἰς ἐξουσίαν ἐπιμαρτυρῶν. Χώρα μὲν γὰρ ἡ Βασανίτις ἐστὶν εὐθαλῆς τε καὶ πείριρα· Κάρηλος

φήτης πρόσθεσε ὅτι ἡ θάλασσα ἔγινε ξηρὰ καὶ οἱ ποταμοὶ ξεράθηκαν, κἀνοντὰς τοὺς νὰ θυμηθοῦν ἓνα ἄλλο θαῦμα. "Ὅταν δηλαδὴ ἔμπαιναν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, μὲ ἀρχηγὸ ἔπειτ' ἀπὸ τὸν Μωυσῆ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τότε σ' αὐτὴ τῇ γῆ σταμάτησε πάλι ὁ Ἰορδάνης, καθὼς ὁ πανίσχυρος Θεὸς ἀνέκοψε τὴ ροὴ τῶν νερῶν μὲ ἄρρητα προστάγματα καὶ δεσμὰ¹⁸. Μέγιστο θαῦμα βέβαια θεωρεῖ αὐτὰ καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Ἐλᾶτε καὶ δεῖτε τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τὸ πόσο φοβερὸς εἶναι σὲ σύγκριση πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων στίς ἀποφάσεις του, ποὺ μεταβάλλει τὴ θάλασσα σὲ ξηρὰ, καὶ θὰ περάσουν τὸ ποτάμι μὲ τὰ πόδια»¹⁹. Γιατὶ μὲ τὰ πόδια πέρασαν πάλι τὸν Ἰορδάνη. "Ἄν ὅμως λέγει ὅτι ὅλοι οἱ ποταμοὶ ἔγιναν ξηροί, προστάζει μ' αὐτὸ νὰ πιστεύουν, ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔγινε σὲ ἓνα, θὰ συμβεῖ καὶ σὲ ὅλα μὲ τὴ συγκατάνευση τοῦ Θεοῦ.

Μερικοὶ ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι καὶ μὲ ἄλλο τρόπο μποροῦν νὰ προσεγγίσουν τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων. "Ἄν δηλαδὴ θελήσει, λέγει, ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων νὰ κἀνει τὴν ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Νινευῖ, θὰ τὴν κἀνει ὅπωςδήποτε μὲ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή καὶ συγκλονισμό. Γιατὶ θὰ τὴν ἀποτελειώσῃ καὶ θὰ τὴν συγκλονίσῃ εὐκόλα· ἂν καὶ εἶναι πλατιά καὶ στέλνει τὰ κύματα τῶν πολέμων σὰν θάλασσα στὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ σὲ μιὰ στιγμή θὰ τὴν ξηράνει. Κι ἂν ἐπιτεθοῦν, λέγει, ἐναντίον τῆς σὰν χεῖμαρροι τὰ ἐχθρικὰ ἔθνη, θὰ ἐρημωθοῦν ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κἀθε βεβαιότητα. Θάλασσα βέβαια καὶ ποταμοὺς ποὺ κατασκεπάζουν καὶ καταπνίγουν λέμε ὅτι εἶναι καθόλου λιγότερο οἱ πονηρὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλες ὁ Σατανᾶς. "Ὅμως ὅλη τὴ δυνάμη αὐτῶν τὴν καταξήρανε ὁ Χριστός, καὶ ἐνῶ ἦταν πρῶτα ἀκαταμάχητη, τὴν ἔστρωσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ τὸν σέβονται.

Στίχ. 5. «Λιγότεψε ἡ χώρα τῆς Βασάν καὶ ὁ Κάρμηλος καὶ χάθηκε ἡ πλούσια βλάστηση τοῦ Λιβάνου. Τὰ ὄρη σείσθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὰ βουνὰ συγκλονίσθηκαν, καὶ ὅλη ἡ γῆ μαζεύτηκε μπροστὰ του καὶ ὅλοι ὅσοι τὴν κατοικοῦν».

6. Ὁ λόγος προχωρεῖ ἀμέσως καὶ μὲ νέες ἀποδείξεις, ἐπιβεβαιώνοντας τὸ πόσο παντοδύναμη καὶ ἀκαταμάχητη εἶναι ἡ θεία φύση. Γιατὶ ἡ Βασανίτιδα εἶναι χώρα μὲ πολλὴ βλάστηση καὶ γόνιμη, ἐνῶ ὁ Κάρμη-

δὲ καὶ Λίβανος, τὸ μὲν τῆς Φοινίκης, τὸ δὲ τῆς Ἰουδαίας ὄρος, εὐδενδρότατα δὲ ἄμφω καὶ ἀμφιλαφέσι κομῶντα δρυμοῖς. Ἀλλὰ ταυτὶ δὴ πάντα, τὴν τε Βασανίτιν φημι, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τοῖς ὄρεσι παρακειμένην χώραν, δεινά τε καὶ μαχιμώτατα κατενέμον-
5 το γένη καὶ υἱοὶ γιγάντων, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πλὴν ἐξήρην-
ται καὶ νενίκηνται παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, Θεοῦ προασπίζοντος, καὶ κεκληρονομήκασι τὴν γῆν αὐτῶν. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι
πάλιν· Αἱ πάλαι δεινοῖς καὶ ἀλκιμωτάτοις ἀνδράσι βρούουσαι χῶ-
ραι καὶ οἶον δρυμοῖς τῶν ἐν αὐταῖς μαχίμων κομῶσαι πολλοῖς,
10 ὥχοντο καὶ πεπόρθηνται τῶν ἐνοικούντων παθοῦσαι τὴν ἐρημί-
αν. Τοῦτο γὰρ οἶμαί ἐστι τὸ «ὀλιγῶσθαι» λέγειν αὐτάς. Εἶτα, πῶς οὐκ ἂν ἀλοίῃ Θεοῦ κατανεύοντος ἢ διαβόητος Νινευί;

Πρὸς δὲ δὴ τῇ Βασανίτιδι καὶ τῷ Καρμήλῳ, καὶ τὰ ἐξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου ἐξέλιπε. Λίβανος μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ὄρος τῆς Φοινί-
15 κης ἐστίν, ἀπ' αὐτοῦ δὲ σημαίνει τὴν ὑπ' αὐτῷ τε κειμένην καὶ περὶ αὐτὸ σύμπασαν χώραν. Ἐξανθοῦντας δὴ οὖν τοῦ Λιβάνου τοὺς
Δαμασκοῦ καὶ Φοινίκης θεβασιλευκότας φησὶ κατὰ καιρούς, οἳ καὶ ὑπὸ χειρᾶς δέδονται τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· νενίκηνται γὰρ καὶ αὐ-
τοὶ κατὰ καιρούς, καίτοι πλείστην ὄσσην ἔχοντες χειρᾶ, δειναῖς τε
20 καὶ δυσαντήτοις ἐπικουρίαις ἀναφυσώμενοι. Εὐρήσομεν δὲ τὰ τῶν βασιλειῶν ἐπερχόμενοι διβλία πεπορθημένην κατὰ καιρούς τὴν
Δαμασκηνῶν βασιλείαν, διὰ τῶν ἐκ φυλῆς Ἰούδα θεβασιλευκό-
των. Ἐξέλιπον δὴ οὖν τὰ ἐξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου, τουτέστιν ἐξή-
ρηνται καὶ ἀπολώλασι πλειστάκις καὶ αὐτὰ τῆς Φοινίκης, ἡγουν
25 τοῦ Λιβάνου, τὰ ἐξαίρετα, τουτέστιν οἱ τῶν ἐκεῖσε κρατοῦντες πρα-
γμάτων. Καὶ τί ταῦτα λέγω, φησὶν, ὅτε καὶ μάλα ῥαδίως, Θεοῦ γε θέλοντος, κατασεισθεῖεν ἂν καὶ αὐτὰ τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ μετα-
στήσονται καὶ σύμπασα δὲ ἡ γῆ μετὰ τῶν ἐνοικούντων αὐτὴν ἀνα-
σταλήσεται, τουτέστι χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν, καὶ ἔσται πάλιν ὡς
30 οὐχ ὑπάρχουσα· ὁ γὰρ ποιήσας ἐν ἀρχῇ, καὶ ἀφανιεῖ που πάντως εὐκόλως, καὶ οὐδὲν αὐτῷ τὰ μεγάλα παντελῶς Ἔοικε δὲ καὶ ὁ μα-
κάριος Δαβὶδ συνψδὰ τοῖς προκειμένοις ἐννενοηκέναι τε καὶ λέ-
γειν· «Τί γὰρ ἐστὶ σοί, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες, καὶ σοί, Ἰορδάνη, ὅτι

λος και ὁ Λίβανος εἶναι βουνά, τὸ ἓνα τῆς Ἰουδαίας, ἐνῶ τὸ ἄλλο τῆς Φοινίκης, καὶ τὰ δύο μὲ πολλὰ δένδρα καὶ μεγάλα καὶ βαθύσκια δάση. Ἄλλ' ὅλα αὐτά, καὶ τὴ Βασανίτιδα καὶ τὴν κοντινὴ στὰ βουνὰ χώρα τὴ νέμονταν φυλὲς φοβερὲς καὶ πολὺ μάχιμες καί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀπόγονοι γιγάντων²⁰. Πλὴν ὅμως νικῆθηκαν καὶ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ κληρονόμησαν τὴ γῆ τους. Εἶναι ὅμοιο λοιπὸν σὰ νὰ λέγει· Οἱ χῶρες ποὺ στὸ παρελθὸν ἦταν γεμάτες ἀπὸ φοβεροὺς καὶ ρωμαλέους ἄνδρες καὶ ἦταν πλούσιες σὰν τὰ πολὺδένδρα δάση ἀπὸ πολλοὺς μάχιμους, χάθηκαν καὶ κατακτῆθηκαν καὶ ἔγιναν ἔρημες ἀπὸ κατοίκους. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει ὁ λόγος ὅτι αὐτὲς «λιγόστεψαν». Καὶ πῶς μπορούσε νὰ μὴν κυριευθεῖ ἡ περιβόητη Νινευῖ τὴ στιγμή ποὺ τὸ ἤθελε ὁ Θεός;

Μαζὶ ὅμως μὲ τὴ Βασανίτιδα καὶ τὸν Κάρμηλο χάθηκαν καὶ τὰ πλούσια δάση τοῦ Λιβάνου. Ὁ Λίβανος λοιπὸν, ὅπως εἶπα, εἶναι ὄρος τῆς Φοινίκης καὶ ἀπὸ αὐτὸ πῆρε τὸ ὄνομα ὅλη ἡ γύρω ἀπὸ αὐτὸ χώρα. Ἄνθηροὺς ἐπομένως τοῦ Λιβάνου λέγει τοὺς κατὰ καιροὺς βασιλεῖς τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Φοινίκης, οἱ ὅποιοι παραδόθηκαν στὰ χέρια τῶν Ἰσραηλιτῶν· γιατί νικῆθηκαν καὶ αὐτοὶ κάποτε, μολονότι εἶχαν πολὺ μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμη, ὑπερηφανευόμενοι γιὰ τὶς φοβερὲς καὶ δύσκολα ἀντιμετωπιζόμενες ἐπικουρίες. Διαβάζοντας τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν θὰ βροῦμε ὅτι κατὰ καιροὺς κυριεύθηκε τὸ βασίλειο τῆς Δαμασκοῦ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Ἐλειψαν λοιπὸν τὰ ἀνθηρὰ τοῦ Λιβάνου, δηλαδὴ ἀφανίσθηκαν καὶ χάθηκαν καὶ αὐτὰ πολλὲς φορὲς ποὺ ἦταν τὰ ἐξαιρέτα τῆς Φοινίκης, δηλαδὴ τοῦ Λιβάνου, ἦτοι ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν κυρίαρχοι τῶν ἐκεῖ πραγμάτων. Καὶ γιατί τὰ λέγω αὐτά, λέγει, τὴ στιγμή πού, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, μὲ τὸ θέλημα Θεοῦ θὰ μπορούσαν νὰ συγκλονισθοῦν ἀκόμα καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ νὰ μεταβληθοῦν καὶ ὅλη ἡ γῆ μὲ τοὺς κατοίκους τῆς νὰ ἀνασταλεῖ, δηλαδὴ νὰ προχωρήσει στὸ μηδέν καὶ νὰ γίνεῖ πάλι σὰ νὰ μὴν ὑπάρχει; Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τὴ δημιούργησε στὴν ἀρχῇ, ὅπως δὴποτε εὐκόλα καὶ θὰ τὴν ἀφανίσει καὶ τίποτα ἀπολύτως δὲν εἶναι γι' αὐτὸν τὰ μεγάλα. Καὶ φαίνεται ὅτι καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ σκέφθηκε σύμφωνα μὲ τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ καὶ λέγει· «Τί σοῦ συνέβη, θάλασσα, καὶ ἔφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, καὶ στράφηκες πρὸς τὰ πίσω; Σεῖς τὰ ὄρη γιατί σκιρ-

ἔστράφη εἰς τὰ ὀπίσω; τὰ ὄρη, ὅτι ἐσκιοτήσατε ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ
βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων; ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ
γῆ». Ὡς γὰρ ἤδη προεῖπεν, «Ἐν συσσεισμῶ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ».

Ὅτι δὲ οὐδὲν ἢ σύμπασα γῆ, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοθεῖεν
5 ἂν λόγου τὰ ἐν αὐτῇ, τὴν θεῖαν τε καὶ ἀπόρρητον εἴ τις ἔλοιτο δό-
ξαν ἀναμετρεῖν, ἐπιμαρτυρήσει λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Εἰ
πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγῶν ἀπὸ κάρου καὶ ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ ἐλογί-
σθησαν, καὶ ὡς σίελος λογισθήσονται, ὁ δὲ Λίβανος οὐχ ἰκανὸς εἰς
καῦσιν, καὶ πάντα τὰ τετράποδα οὐχ ἰκανὰ εἰς ὀλοκάρπωσιν, καὶ
10 πάντα τὰ ἔθνη ὡς οὐδὲν εἰσι, καὶ εἰς οὐδὲν ἐλογίσθησαν, τίνι ὠμοι-
ώσατε Κύριον, καὶ τίνι ὠμοιώματι ὠμοιώσατε αὐτόν;». Δοκεῖ δὲ
πάλιν ἑτέροις εὖ ἔχειν, εἰ καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐλογίσθη τῆς Νινευῖ τὰ τοι-
άδε πλαγίως. Βούλονται γὰρ αὐτὴν παρεικάζεσθαι τῇ τε Βασανί-
τιδι ὡς ἀρίστη τε καὶ διαβοήτῳ χώρᾳ, καὶ Καρμήλῳ τε καὶ Λιβάνῳ
15 πάλιν, ὡς ἐπίσημοις τε καὶ διαφανεστάτοις ὄρεσι· θαυμαστὴ δὲ καὶ
ἐπίσημος ἡ Νινευῖ ἦν. Καὶ ὀλιγῶσθαί φησιν, ὡς ὅσον οὐδέπω δη-
ωθησομένης ὁμοῦ τοῖς ἐξανθοῦσιν ἐν αὐτῇ, τουτέστιν ἠγουμένοις
τε καὶ στρατηγοῖς καὶ τοῖς τῶν ἄλλων λαῶν ἐπιφανεστέροις. Ἐπει-
δὴ γὰρ ὄρων ἐποιήσατο μνήμην καὶ χώρας εὐδενδροστάτης, φημί
20 δὴ τῆς Βασανίτιδος, τετήρηκε τῷ λόγῳ μέχρι παντός τὴν τροπὴν
τὴν πιωτάτην καὶ ἐξανθοῦσαν ἔφη τοὺς ἢ πλούτῳ τυχὸν διαφανε-
στέρους, ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ἀλκαῖς ἐμπρέποντας, ἢ καὶ καθ' ἕτε-
ρόν τινα τρόπον ὑπεροχῆς τῶν ἄλλων ἠρμένους.

Ἄνασκοπούμενος δὲ τις τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς Χριστὸν
25 τολμήματα, καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτοῖς ἐρήμωσιν καὶ τὴν ὀλο-
τελῆ συντριβὴν καὶ ἀπώλειαν, μετὰ γε τὸ ἀναδιῶναι καὶ ἀνελθεῖν
εἰς τὸν οὐρανόν, ἐφαρμόσαι ἂν εἰκότως αὐτοῖς καὶ τάδε. Βασανί-
τις μὲν γὰρ καὶ Κάρμηλος καὶ μέντοι καὶ Λίβανος νοοῖτο ἂν εἰκό-
τως ἢ Ἰουδαία· καὶ Βασανίτις μὲν ἐπεὶ τοι καὶ ὠνόμασται γῆ ῥέ-
30 ουσά μελι καὶ γάλα, γῆ σίτου καὶ ἐλαίου καὶ ἀμπελώνων, Κάρμη-
λος δὲ καὶ Λίβανος διὰ τοι τὸ ὑψοῦ τε ἦρθαι κατὰ τὴν δόξαν, γε-
νέσθαι τε διαφανῆ καὶ περίοπτον, καὶ οἶον ἀκαταλήκτοις δρυ-

τήσατε σάν κριάρια καὶ σεῖς τὰ βουνὰ σάν τὰ ἄρνια; Ἡ γῆ συγκλονίσθηκε μπροστὰ στὸν Κύριο»²¹. Γιατί, ὅπως ἔχει ἤδη πεῖ προηγουμένως, «μέσα ἀπὸ τὸν συγκλονισμό θὰ πορευθεῖ».

“Ὅτι ὅμως ὀλόκληρη ἡ γῆ δὲν εἶναι τίποτα καὶ εἶναι πολὺ λίγο ἄξια λόγου τὰ γήινα, ἂν θέλει κάποιος νὰ τὰ ἀντιπαραβάλλει μὲ τὴ θεία καὶ ἀνέκφραστη δόξα, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας: «Ἄν ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι σάν μιὰ σταγόνα ἀπὸ ἕναν κάδο καὶ θεωρήθηκαν σάν μικρὴ κλίση τῆς ζυγαριᾶς, καὶ θὰ θεωρηθοῦν σάν λίγο σάλιο, καὶ τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ τὴν καύση πρὸς ἐπάξια θυσία, καὶ ὅλα τὰ τετράποδα δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ ὀλοκαύτωμα, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι ἕνα μηδέν καὶ θεωρήθηκαν ὅτι δὲν εἶναι τίποτα, μὲ τί παρομοιάσατε σεῖς τὸν Κύριο καὶ μὲ ποιὸ ὁμοίωμα τὸν παρομοιάσετε;»²². Ἄλλοι πάλι νομίζουν σωστὰ τὰ λεγόμενα, κι ἂν ἀκόμα θεωρήθηκαν αὐτὰ πλαγίως λεγόμενα καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ Νινευῖ. Γιατὶ θέλουν καὶ αὐτὴ νὰ παρομοιάζεται μὲ τὴ Βασαΐτιδα ὡς ἄριστη καὶ φημισμένη χώρα, καὶ μὲ τὸν Κάρμηλο καὶ μὲ τὸν Λίβανο πάλι, σάν ὄρη ξεχωριστὰ καὶ πασίγνωστα. Γιατὶ θαυμαστὴ καὶ περιβόητη ἦταν καὶ ἡ Νινευῖ. Καὶ λέγει ὅτι θὰ μειωθοῦν, γιατί ὅπου νὰ ἴναι θὰ λεηλατηθεῖ μαζί μ’ αὐτοὺς ποὺ ἀνθοῦν σ’ αὐτὴν, δηλαδὴ τοὺς ἡγέτες καὶ τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λαμπρότερους ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μίλησε γιὰ βουνὰ καὶ χώρα πολύδενδρη, ἐννοῶ βέβαια τὴ Βασανίτιδα, διατήρησε τὴ μεταφορὰ μέχρι τὸ τέλος καὶ ὀνόμασε ὡς γόνιμη καὶ ἀνθηρὴ ἡ ἐκείνους ποὺ διακρίνονται γιὰ τὰ πλούτη τους, ἢ ἐκείνους ποὺ διαπρέπουν γιὰ τὴ σωματικὴ ρώμη τους, ἢ καὶ ἐκείνους ποὺ μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο ὑπερέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ἐξετάζοντας κανεῖς τὰ ὅσα τόλμησαν νὰ κάνουν οἱ Ἰουδαῖοι στὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἐρήμωση ποὺ τοὺς βρῆκε καὶ τὴν τέλεια συντριβὴ καὶ ἀπώλεια μετὰ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἀνάληψή του στὸν οὐρανό, θὰ ἐφαρμόσει εὐλόγα σ’ αὐτὰ καὶ τὰ παρακάτω. Γιατὶ Βασανίτιδα καὶ Κάρμηλος ἀλλὰ καὶ Λίβανος μπορεῖ εὐλόγα νὰ νοηθεῖ ἡ Ἰουδαία. Καὶ Βασανίτιδα βέβαια ἐπειδὴ ὀνομάσθηκε γῆ ὅπου ρέει μέλι καὶ γάλα, γῆ σιταριοῦ, λαδιοῦ καὶ ἀμπελιῶν²³, Κάρμηλος πάλι καὶ Λίβανος ἐπειδὴ ἡ δόξα τῆς ἀνέβηκε στὰ ὕψη, ἔγινε περιβόητη καὶ περίοπτη καὶ ἦταν ὑπερήφانه γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς ποὺ ἦταν κατὰ κάποιο τρόπο σάν

μοῖς τοῖς κατοικοῦσιν αὐτὴν ἐπιγάνυσθαι. Ἄλλ' ὠλιγῶσθαί φη-
 σιν αὐτὴν· δεδαπάνηται γὰρ τῇ Ῥωμαίων χειρὶ, μονονουχὶ δὲ
 καὶ δεινοῖς καὶ ἀλκιμωτάτοις περιπεσόντες δρυτόμοις, φυτοῖς ἐν
 ἴσῳ πεπτῶκασι. Καί τι τοιοῦτον ὁ μακάριος προφήτης Ζαχαρίας
 5 ὑπαινίττεται, λέγων ὡς πρὸς γε τὴν Ἱερουσαλήμ· «Διάνοιξον, ὁ
 Λίβανος, τὰς θύρας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου.
 Ὀλολυξάτω, πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος, ὅτι μεγάλως μεγαστά-
 νες ἐταλαιπώρησαν. Ὀλολύξατε, δρῦες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κα-
 τεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος». Σαφέστερον δὲ καὶ ἐτέρωθί πού
 10 φησι· «Καὶ ἔσται ὁ κοπετὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ὡς κοπετὸς ῥοῶνος
 ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένου»· ἐπειδὴ γὰρ πάλιν Λιβάνῳ τὴν Ἱερουσα-
 λὴμ παρεικάζει, κέδρους καταλιπτούσας καὶ πίτυς ἔφη τοὺς ἐν
 αὐτῇ ὑψηλοῦς, καὶ δρυῶς δὲ ἀποκαλεῖ τῆς Βασανίτιδος· μεταφορι-
 κὸν δέ, ὡς ἔφην, τοῦ λόγου τὸ σχῆμα.

15 **Στίχ. 6.** «Ἀπὸ προσώπου ὀργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται;
 Καὶ τίς ἀντιστήσεται ἐν ὀργῇ θυμοῦ αὐτοῦ; Ὁ θυμὸς αὐ-
 τοῦ τήκει ἀρχὰς καὶ αἱ πέτραι διεθρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ».

ζ. Κατασφραγίζει τοὺς λόγους εἰς ἀλήθειαν τοῖς ἐν πείρᾳ γε-
 γονόσι τῆς θείας ὀργῆς, ὅτι πικρά τις ἐστὶ καὶ δυσάντητος λέγων.
 20 Δίκη γὰρ, οἶμαι, πυρὸς ἐμπίπτουσα, κατατήξειεν ἂν εὐκόλως ἀρ-
 χὰς τε καὶ ἐξουσίας, ἐπιγεῖους τε καὶ νοητάς, συνθραύσειε δ' ἂν
 ἀμογητὶ καὶ πέτρας, ἥγουν τοὺς πέτραις ἐν ἴσῳ κατεσκληκότας καὶ
 ἀμείλικτον ἔχοντας νοῦν. Εὐρήσομεν δὲ τοιοῦτους γεγονότας τοὺς
 τῶν Ἀσσυρίων βεβασιλευκότας, καὶ μὴν καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἀκα-
 25 θάρτων πνευμάτων ἡγούμενον τὸν Σατανᾶν, περὶ οὗ φησι τὸ
 γράμμα τὸ ἱερόν· «Ἡ καρδία αὐτοῦ πέπηγεν ὥσπερ λίθος, ἔστηκε
 δὲ ὥσπερ ἄκμων ἀνήλατος». Ὅτι δὲ σκληροὶ καὶ ἀτεράμονες καὶ
 πλείστην ὄσσην ἀναισθησίαν ἠρῶσθηκότες ἀλοῖεν ἂν καὶ οἱ τῶν Ἰ-
 ουδαίων καθηγηταὶ καὶ οἱ τεταγμένοι παρ' αὐτοῖς εἰς ἀρχὰς, ἱερέ-
 30 ας δὴ λέγω καὶ τῶν ἀνοσίων γραμματέων καὶ Φαρισαίων τὰ βέβη-
 λα στίφη, πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές, οἱ καὶ τῷ πολέμῳ δεδαπάνη-
 νται τῷ παρὰ Ῥωμαίων, καθάπερ τις κηρὸς ταῖς ἀνηκέστοις ἐκτη-

ἀπέραντα δάση. Ἄλλὰ λέγει ὅτι ἡ Ἰουδαία λιγῶστεψε. Γιατὶ ἀποδεκατίσθηκε ἀπὸ τὸν στρατὸ τῶν Ρωμαίων καὶ πέφτοντας κατὰ κάποιον τρόπο στὰ χέρια φοβερῶν καὶ ρωμαλέων ξυλοκόπων, στρώθηκαν κάτω σὰν δένδρα. Κάτι τέτοιο ὑπαινίσσεται ὁ Ζαχαρίας λέγοντας σὰν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ: «Ἄνοιξε, Λίβανε, διάπλατα τὶς πόρτες σου καὶ ὡς καταφάει ἡ φωτιά τὶς κέδρους σου. Ἄς θρηνήσει τὸ πεῦκο, ἐπειδὴ ἔπεσε ἡ κέδρος, ἐπειδὴ μεγάλοι ἄρχοντες κακοπάθησαν. Θρηνήστε, βελανιδιές τῆς Βασανίτιδας, γιατί καταστράφηκε τὸ πυκνόφυτο δάσος»²⁴. Καὶ κάπου ἄλλοῦ μιλάει πιὸ καθαρά: «Καὶ ὁ θρῆνος τῆς Ἱερουσαλήμ θὰ εἶναι σὰν τὸν κοπετὸ περιβολιοῦ ἀπὸ ροδιές πού τὶς κόβουν»²⁵. Κι ἐπειδὴ πάλι παρομοιάζει τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὸ Λίβανο, κέδρους πού πέφτουν καὶ πεῦκα χαρακτηρίζει τοὺς ἐξέχοντες σ' αὐτήν, καὶ βελανιδιές ἀποκαλεῖ τοὺς ἐξέχοντες τῆς Βασανίτιδας. Τὸ σχῆμα τοῦ λόγου εἶναι, ὅπως εἶπα, μεταφορικό.

Στίχ. 6. «Ποιὸς θὰ σταθεῖ μπροστὰ στὴν ὀργή του, καὶ ποιὸς θ' ἀντέξει τὸ ξέσπασμα τοῦ θυμοῦ του; Ὁ θυμὸς του διαλύει τὶς ἐξουσίες καὶ οἱ πέτρες γίνονται ἀπὸ αὐτὸν συντριμμα».

7. Κατασφραγίζει τοὺς λόγους του μὲ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ἐκείνους πού γνώρισαν τὴ θεία ὀργή, λέγοντας ὅτι εἶναι πικρὴ καὶ δύσκολο ν' ἀντιμετωπισθεῖ. Γιατὶ ὀρμώντας, νομίζω, σὰν τὴ φωτιά μπορεῖ νὰ διαλύσει εὐκόλα ἀρχές καὶ ἐξουσίες, γήινες καὶ νοητές, καὶ μπορεῖ ἀκόμα νὰ συντρίψει δίχως κόπο καὶ πέτρες, δηλαδή ἐκείνους πού εἶναι σκληροὶ σὰν πέτρες καὶ ἔχουν ἀμάλακτο νοῦ. Θὰ βροῦμε βέβαια νὰ ἔχουν γίνει τέτοιοι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, τὸν Σατανᾶ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ἁγία Γραφή λέγει: «Ἡ καρδιά του εἶναι σκληρὴ σὰν πέτρα, καὶ στέκεται ἀλύγιστη σὰν τὸ ἀμόνι»²⁶. Ὅτι ὅμως εἶναι σκληροὶ καὶ σκληρόκαρδοι καὶ βρίσκονται νὰ πάσχουν ἀπὸ ἀπέραντη ἀναισθησία καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅσοι ἔχουν ταχθεῖ σ' αὐτοὺς στὶς ἀρχές, ἐννοῶ βέβαια τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰ βέβηλα πλήθη τῶν ἀσεβῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, πῶς δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν Ρωμαίων ἐξολοθρεύθηκαν, λειώνοντας σὰν κάποιον κερὶ ἀπὸ τὶς ἀθεράπευτες συμφορές, καὶ ὄντας ὑπερβολικὰ σκληροί, συντρίφθηκαν

κόμενοι συμφοραῖς, σκληροὶ δὲ ὄντες ἄγαν, συνεθραύοντο τοῖς κακοῖς, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας δίκας ἐξήτηνται;

Συνέτριψε δὲ δι' ἡμᾶς καὶ ἑτέρως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς «Ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ 5 σκούτους τοῦ αἰῶνος τούτου, τὰ τε πνευματικὰ τῆς πονηρίας», ἵνα ἡμᾶς ἐξέλῃται καὶ διασώσῃ. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ μακάριος ψάλλει Δαβὶδ· «Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου; Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν, γῆ ἐφοβήθη καὶ ἠσύχασεν ἐν τῷ ἀναστήναι εἰς κρίσιν τὸν Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντα τοὺς 10 πραιοὺς τῆς γῆς». «Δέδωκε δὲ ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Κατέτηξε γὰρ ἀρχάς, συνέθραυσεν ὡς πέτρας τὰς τῶν ἀνοσίων πνευμάτων ἀλαξονείας. Ὀργιζομένῳ δὲ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τοῖς ἡδίκηκόσι, παραχωρεῖν ἦν ἀνάγκη καὶ οὐχ ἔκοῦσιν αὐτοῖς.

15 *Στίχ. 7-8.* «Χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων τοὺς εὐλαβομένους αὐτόν. Καὶ ἐν κατακλυσμῷ πορείας συντέλειαν ποιήσεται, τοὺς ἐπεγειρομένους καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ διώξεται σκότος».

20 *η'.* Νουθετεῖ χρησίμως καὶ λίαν εὐτέχνως, οὔτε τῆς εὐημερίας ἀποκείρων τὴν ἐλπίδα, δι' ᾧν ἔφη χρηστὸν ἔσεσθαι τοῖς ὑπομένουσιν τὸν Κύριον, οὔτε μὴν ἀνιεῖς εἰς ἄφετόν τινα καὶ ἐξίτηλον ζωὴν μετατιθεῖς δὲ μᾶλλον εἰς εὐκοσμίαν καὶ εἰς τὸ βιοῦν ἐλέσθαι ἐννόμως, διὰ τοι τοῦ φάναι πάλιν, ὅτι τὴν ὡς ἐν κατακλυ- 25 σμῷ νοουμένην ὁδὸν εἰ δὴ ποιοῖτο κατὰ τινων, καθάπερ τινὰ σεισμὸν ποιήσεται, καὶ ὡσπερ ὑδάτων πολλῶν τε καὶ ἀφορήτων ὀρμῆ κατὰ πρᾶνοῦς ἰοῦσα χωρίου, χρῆμά τι δεινὸν καὶ δυσδιάφυκτον παντελῶς, οὕτως, εἰ διάττοι κατὰ τινων τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, ἄρδην ἅπαντας ἀπολέσει τοὺς καθ' ᾧν ἂν ἴοι καὶ φέροιτο. Σκότῳ 30 γε μὴν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καταδιωχθήσεσθαι καὶ καταληφθήσεσθαι λέγει, καὶ οὐχὶ δὴ πού πάντως τῷ τῆς νυκτός, ἀλλ' ἑτέρας, οἶμαι, τῆς νοητῆς καὶ ὡς ἐν τρόπῳ τοῦ παθεῖν νοουμένης. Κατα-

ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τιμωρήθηκαν γιὰ τὴν παραφροσύνη τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ;

Ὁ Κύριός μας ὅμως Ἰησοῦς Χριστὸς γιὰ χάρη μας συνέτριψε καὶ μὲ ἄλλο τρόπο τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας²⁸, γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ μᾶς σώσει. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας ὁ Δαβὶδ ψάλλει· «Ἐσὺ εἶσαι φοβερός καὶ ποιὸς θ' ἀντισταθεῖ στὴν ὀργή σου; Ἐκανες ν' ἀκουσθεῖ ἡ κρίση σου ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἡ γῆ φοβήθηκε καὶ ἔκανε ἡσυχία, ὅταν σηκώθηκε νὰ κρίνει ὁ Θεὸς τὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει ὅλους τοὺς πρᾶεις τῆς γῆς»²⁹. Καὶ «μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ πατᾶμε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»³⁰. Γιατὶ διέλυσε τὶς ἐξουσίες, συνέτριψε σὰν πέτρες τὴν ἀλαζονεία τῶν ἀσεβῶν πνευμάτων. Γιατὶ ὀργιζόμενος γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀδίκησαν, ἦταν ἀνάγκη νὰ ὑποχωρήσουν καὶ αὐτοὶ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν.

Στίχ. 7-8. «Εἶναι ἀγαθὸς ὁ Κύριος γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπομένουν τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης τους καὶ γνωρίζει αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται. Ὁρμώντας σὰν κατακλυσμὸς θὰ προκαλέσει τὴ συντέλεια σὲ ἐκείνους ποὺ σηκώνονται ἐναντίον του καὶ εἶναι ἐχθροὶ του θὰ τοὺς καταδιώξει καὶ θα τοὺς καταλάβει τὸ σκοτάδι».

8. Δίνει χρήσιμες συμβουλές καὶ μὲ πολλὴ τέχνη, οὔτε ἀποκόπτοντας τὴν ἐλπίδα τους γιὰ εὐημερία μ' αὐτὰ ποὺ εἶπε, ὅτι ὁ Κύριος θὰ εἶναι ἀγαθὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ὑπομένουν, οὔτε βέβαια ἀφήνοντάς τους σὲ ἀχαλίνωτη καὶ παραλυμένη ζωῆ, ἀλλὰ μᾶλλον μεταφέροντάς τους σὲ κοσμιότητα καὶ στὸ νὰ προτιμήσουν τὸν ἔννομο βίον, λέγοντας πάλι, ὅτι ἂν κάνει ἐναντίον κάποιων τὴ νοούμενη ὡς κατακλυσμὸ πορεία του, θὰ τὴν κάνει σὰν ἓνα εἶδος σειсмоῦ, καὶ ὅπως ἡ ὀρμητικὴ ροὴ πολλῶν καὶ ἀσυγκράτητων ὑδάτων σὲ κατηφορικὴ γῆ εἶναι πρᾶγμα φοβερὸ καὶ τελείως ἀδύνατο νὰ διαφύγει κανεὶς ἀπὸ αὐτὸ, ἔτσι ἂν ὀρμήσει ἐναντίον κάποιων ἢ θεία ὀργὴ θὰ ξεριζώσει καὶ θὰ ἐξαφανίσει ὅλους ἐκείνους ποὺ ὀρμοῦν καὶ φέρονται ἐναντίον κάποιων. Καὶ λέγει ὅτι οἱ ἐχθροὶ του θὰ καταδιωχθοῦν καὶ θὰ συλληφθοῦν ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ ὅπωςδήποτε βέβαια ὄχι τῆς φυσικῆς νύχτας, ἀλλὰ κάποιας ἄλλης, τῆς νοητῆς νομίζω, ποὺ θεωρεῖται μεταφορικὰ ὡς πάθημα. Γιατὶ μπορεῖ νὰ σκοτεινιάσει τὸν

σκοτάζειν γὰρ οἶδε τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ἀμείλικτος συμφορὰ καὶ πικρὸν καὶ ἀδόκητον πάθος, ὃ δὴ τοῖς ἀρχαιοτέροις συμβέβηκεν, ἀπενηνεγμένοις εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀλούσης αὐτοῖς τῆς χώρας. Τοιγάρτοι Θεὸς οἶνω καὶ μεθύσματι τὰ τοιάδε τῶν κα-
 5 κῶν παρεικάζων, εὗ μάλα πρὸς τὸν μακάριον ἔφασκεν Ἰερεμίαν·
 «Λάβε τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου τούτου ἐκ χειρός μου, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς, καὶ πίνονται καὶ ἐξεμουῦνται, καὶ μανήσονται ἀπὸ προσώπου τῆς μαχαίρας ἧς ἐγὼ ἀποστέλλω ἀνὰ μέσον αὐτῶν». Καὶ μὴν καὶ
 10 διὰ φωνῆς Ἡσαΐου πρὸς αὐτήν· «Τὸ ποτήριον γὰρ τῆς πτώσεως τὸ κόνδν τοῦ θυμοῦ ἐξέπιες καὶ ἐξεκένωσας». Μέθη δὴ οὖν καὶ σκότῳ καταληφθήσεσθαι, φησί, τοὺς ἐχθρὰ φρονοῦντας Θεῶ, μετασοβῶν εὗ μάλα πρὸς τὸ ἐλέσθαι φρονεῖν ἅπερ ἦν ἄμεινον εἰδέναι τε καὶ δοῶν αὐτούς.

15 Κεχώρηκε δὲ καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν κατακλυσμῷ πορείας ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ συντετέλεκεν αὐτούς τὰς ἐπὶ Χριστῷ εἰσπραπτόμενος δίκας. Γεγόνασι δὲ καὶ ἐν σκότῳ, καὶ τοῦ θείου φωτὸς ὀλοτρόπως ἡμοιορηκότες, μωροὶ καὶ τυφλοὶ διατελοῦσιν οἱ τάλανες. Οὐ γὰρ ἤθελον ἀκολουθεῖν ἐπιφωνοῦντι Χριστῷ· «Ἔως τὸ
 20 φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀπειθεῖς καὶ ἐξήνιοι, ταύτητοι λοιπόν, καθά φησιν ὁ προφήτης, «Ὑπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος, μείναντες δὲ ἀγνήν, ἐν ἀωρία περιεπάτησαν». Γεγόνασι γὰρ ἐχθροὶ τοῦ θείου φωτός, καὶ κατεξανέστησαν ἀνοσίως τῆς
 25 δόξης Χριστοῦ.

Στίχ 9. «Τί λογίζεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται, καὶ οὐκ ἐκδικήσει δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει».

θ. Ἐφην ἤδη καὶ ἐν ἀρχαῖς, ὅτι τοῦ Σαλμανασάρ, βασιλέως Ἀσσυρίων, τὴν Σαμάρειαν πεπορθηκότες, συγκαταδηώσαντος
 30 δὲ αὐτῇ καὶ ἐτέρας πόλεις τε καὶ κόμας τοῖς Ἰούδα σκήπτροις ὑποκειμένας, εἶτα τῶν ἐκ τοῦ πολέμου περιλελειμμένων ἐν ἀφορήτοις ὄντων δείμασι καὶ εἰς τὰς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν ἀναφευγόντων

31. Ἱερ. 32 (Μαθ. 25), 1-2.

32. Ἱερ. 51, 17.

33. Ἱω. 12, 35.

34. Ἱερ. 59, 9.

άνθρώπινο νοῦ καὶ μιὰ σκληρὴ συμφορὰ καὶ ἓνα πικρὸ καὶ ἀπροσδόκητο πάθημα, πρᾶγμα βέβαια ποὺ συνέβη στοὺς παλαιότερους, ποὺ ὀδηγήθηκαν στὴν αἰχμαλωσία μετὰ τὴν κατάληψη τῆς χώρας τους. Καὶ πράγματι παρομοιάζοντας ὁ Θεὸς τὰ κακὰ αὐτὰ μὲ κρασί καὶ μέθη, πολὺ σωστὰ ἔλεγε στὸν μακάριο Ἱερεμία: «Πάρε ἀπὸ τὸ χέρι μου αὐτὸ τὸ ποτήρι μὲ τὸ ἄμικτο κρασί καὶ νὰ ποτίσεις ὅλα τὰ ἔθνη, στὰ ὅποια ἐγὼ θὰ σὲ στείλω· καὶ θὰ τὸ πιοῦν καὶ θὰ κάνουν ἐμετὸ καὶ θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ἀλλοφροσύνη βλέποντας μπροστά τους τὴ μάχαιρα ποὺ θὰ στείλω ἀνάμεσά τους»³¹. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα λέγει πρὸς αὐτὴν: «Ἦπιες τὸ ποτήρι τῆς πτώσης καὶ ἄδειασες μέχρι τὸν πάτο τὴν κούπα τοῦ θυμοῦ»³². Μέθη λοιπὸν καὶ σκοτάδι θὰ καταλάβει, λέγει, ἐκείνους ἔχουν ἐχθρικά φρονήματα πρὸς τὸν Θεό, καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσει πολὺ σωστὰ στὸ νὰ φρονοῦν αὐτὸ ποὺ ἦταν καλύτερο νὰ τὸ γνώριζαν καὶ νὰ τὸ ἐπρατταν.

Προχώρησε ἐπίσης ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων ὀρμώντας σὰν κατακλυσμὸς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ τοὺς ἐξολόθρευσε τιμωρώντας τους γιὰ τὰ ὅσα ἐπραξαν στὸν Χριστό, καὶ βρέθηκαν καὶ στὸ σκοτάδι καὶ ἔμειναν γυμνοὶ τελείως ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς, καὶ κατήντησαν μωροὶ καὶ τυφλοὶ οἱ δυστυχεῖς. Γιατὶ δὲν ἤθελαν ν' ἀκολουθήσουν τὸν Χριστὸ ποὺ τοὺς φώναζε: «Ὅσο ἔχετε τὸ φῶς νὰ περπατᾶτε μέσα στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς προλάβει τὸ σκοτάδι»³³. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀνυπάκουοι καὶ ξέφρενοι, γι' αὐτὸ λοιπὸν, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Ἐνῶ προσδοκοῦσαν τὸ φῶς, τοὺς βρῆκε τὸ σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν τὴν αὐγή, περπάτησαν στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας»³⁴. Γιατὶ ἔγιναν ἐχθροὶ τοῦ θείου φωτὸς καὶ ἐξηγέθησαν κατὰ τρόπο ἀνόσιο ἐναντίον τῆς δόξας του.

Στίχ. 9. «Τί σκέπτεσθε ἐναντίον τοῦ Κυρίου; Θὰ προκαλέσει τὴ συντέλειά τους; Δὲν θὰ τοὺς τιμωρήσει δύο φορές ὥστε νὰ τοὺς προκαλέσει λύπη γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα».

9. Εἶπα ἤδη καὶ στὴν ἀρχή, ὅταν ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων Σαλμανάσαρ εἶχε κυριεύσει τὴ Σαμάρεια καὶ καταλεηλάτησε μαζί μ' αὐτὴν καὶ ἄλλες πόλεις καὶ χωριὰ ποὺ ἀνήκαν στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, ὅσοι ἀπόμειναν ἀπὸ τὸν πόλεμο, βασανιζόμενοι ἀπὸ ἀφόρητους φόβους, κατέφευγαν στὶς χῶρες τῶν γειτονικῶν λαῶν (γιατὶ νόμιζαν, ὅπως εἶναι

χώρας (ᾤοντο γάρ κατὰ τὸ εἶκόσ, τοῖς ἴσοις κακοῖς περιπεσεῖσθαι
 καὶ δεύτερον ἐπ' αὐτοὺς τῶν Βαβυλωνίων ὑπονοστούντων), ἀναγ-
 καίαν ἐποιεῖτο Θεὸς τὴν παράκλησιν διὰ τῆς τοῦ προφήτου φω-
 νῆς, δύο ταῦτα καθυπισχνούμενος, ὅτι καὶ τοὺς ἤδη κατειλημμέ-
 5 νους τῷ πολέμῳ καὶ ἐν ἀφορήτοις ὄντας συμφοραῖς ἐλεήσει κατὰ
 καιρούς, καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλάξει δεσμῶν, καὶ ὅτι
 παραδώσει τὴν Νινευῖ πρὸς ἐρήμωσιν καὶ ἀπώλειαν. Ἴνα τοίνυν
 μὴ καὶ αὐτίς τοῖς ἴσοις περιπεσεῖσθαι κακοῖς προσδοκήσαντες
 εὐάφορμον ἤδη ποιοῖντο τὴν ἀποδρομὴν, τὴν ἐκ τῆς Ἰουδαίας
 10 εἰς ἄλλοφύλους, μονονουχὶ καὶ ἀναπνυθάνεται λέγων τί ἄρα λο-
 γίζονται καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν περὶ τοῦ Κυρίου· σκληρὸν ἄρα,
 φησί, καὶ βαρῦμηνιν ὑπάρχειν οἴεσθε τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην,
 ὡς διττὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πλημμελήμασι τὰς δίκας αἰτεῖν; ἀλλὰ
 πολὺ τοῦ πρέποντος ἀποσφάλλεσθε. Προστεθεικότων γὰρ ὑμῶν
 15 οὐδὲν τῶν ὅσα ἐστὶν ἔξω νόμου καὶ κατερεθίζειν πρὸς ὀργὰς τοῦ
 νόμου τὸν ὀριστὴν, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἔτι δευτέραν ἐποίησεν πληγὴν.
 Ἐθλιψεν ἀρκούντως ἐφ' οἷς ἤδη δυσσεβοῦντες ἠλίσκεσθε. Στή-
 σατε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν ὀργὴν ἀνακόψει. Πεπαίδευκεν ἀπο-
 χρώντως, κατελεήσει λοιπὸν σωφρονεῖν ἠρημένους. Μέμικται
 20 τοίνυν ὁ λόγος καὶ συγκεκραμένην ἔχει τὴν παραίνεσιν. Ἐν ταυ-
 τῷ γὰρ ἀναπείθει καὶ τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ κατορθοῦν ἐλέσθαι
 γνησίως, καὶ τοῦτο δοῶν ἐλομένοις δίδωσι θαρρόειν, ὅτι χρηστὸς
 ἔσται περὶ αὐτοὺς, οὐκ ἀχάλινον αὐτοῖς ἐφίεις τὴν ὀργὴν, καθά-
 περ ᾤοντο κατὰ σφᾶς

25 Ἄθρει δὲ ὅπως τετήρηκε πάλιν ὁ λόγος τῷ Ἰσραὴλ τὸ κατά-
 λεμμα. Ὅτι γὰρ οὐ συντελέσει ὁ Θεὸς αὐτοὺς, προαναπεφώνη-
 κεν ἐναργῶς, ὡς ἐν ἐρωτήσει λέγων· «Τί λογίξεσθε ἐπὶ τὸν Κύρι-
 ον;». Συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται;». Οὐ γὰρ ποιήσεται, φησί, τὴν
 συντέλειαν, οὐδ' ἂν, ἐκ βάθρων αὐτῶν κατασεισας τὸν Ἰσραὴλ,
 30 εἰς ὄλεθρον παραδώσει παντελῆ, φείσεται δὲ διὰ τοὺς πατέρας,
 καὶ σωθήσονται κατὰ καιρούς, κατόπιν ἐθνῶν εἰσβαίνοντας διὰ
 πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν εἰς ἁγιασμὸν καὶ οἰκειότητα τὴν ὡς
 πρὸς Θεὸν δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι.

φυσικό, ὅτι θὰ τοὺς ἔβρισκαν τὰ ἴδια δεινὰ γιὰ δεύτερη φορὰ μὲ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους), ἔκρινε ὁ Θεὸς ἀναγκαῖο νὰ τοὺς παρηγορήσει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, ὑποσχόμενος τὰ δύο αὐτὰ πράγματα, ὅτι καὶ ἐκείνους ποὺ ἤδη ἔμειναν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ ὑπέμειναν ἀφόρητα δεινὰ θὰ τοὺς ἐλεήσει κάποτε καὶ θὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ὅτι θὰ παραδώσει τὴ Νινευῖ σὲ ἐρήμωση καὶ ὄλεθρο. Γιὰ νὰ μὴ προσδοκοῦν λοιπὸν ὅτι θὰ πέσουν καὶ πάλι στὰ ἴδια δεινὰ καὶ νὰ ἔχουν γι' αὐτὸ δικαιολογημένη πλέον τὴν καταφυγὴ τους ἀπὸ τὴν Ἰουδαία στοὺς ἄλλοφύλους, κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἐρωτᾷ γιὰ νὰ μάθει, λέγοντάς τους, τί ἄραγε σκέφονται καὶ πιστεύουν γιὰ τὸν Κύριο· νομίζετε ἄραγε, λέγει, ὅτι εἶναι σκληρὸς ὁ Κύριος τῶν ὄλων καὶ ὑπερβολικὰ ὀργισμένος, ὥστε νὰ ζητεῖ διπλῆ τιμωρία γιὰ τὰ ἴδια πλημμελήματα; Ἀλλὰ σφάλlete πιὸ πολὺ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει. Γιατί, ἂν ἐσεῖς δὲν προσθέσετε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἐρεθίζουν τὸ θυμὸ τοῦ νομοθέτη, οὔτε αὐτὸς θὰ σᾶς καταφέρει δεύτερο πλῆγμα. Σᾶς λύπησε ἄρα κατὰ γι' αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἔχετε συλληφθεῖ νὰ ἀσεβεῖτε. Σταματήστε τὴν ἁμαρτία, καὶ θὰ σταματήσῃ τὴν ὀργὴν του. Σᾶς ἔχει παιδεύσει σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ, θὰ σᾶς ἐλεήσει στὸ ἔξῃς ἂν θελήσετε νὰ δεῖξετε σωφροσύνη. Εἶναι μικτὸς λοιπὸν ὁ λόγος καὶ ἔχει ἀναμειγμένη τὴν παραινεση. Γιατί θέλει ταυτόχρονα νὰ τοὺς πείσει καὶ νὰ θελήσουν γνήσια νὰ ἐπιτελοῦν ὅσα εἶναι εὐάρεστα στὸν Θεό, καὶ ὅταν θελήσουν νὰ τὸ πράξουν αὐτὸ τοὺς κάνει νὰ ἀναθαρρέψουν ὅτι θὰ εἶναι καλὸς πρὸς αὐτούς, μὴ ἀφήνοντας ἀχαλίνωτη τὴν ὀργὴν του, ὅπως νόμιζαν οἱ ἴδιοι.

Πρόσεχε ὅμως πῶς ὁ λόγος φύλαξε πάλι γιὰ τὸν Ἰσραὴλ τὸ ὑπόλειμμα. Γιατί, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσει ὁ Θεὸς τὸ εἶπε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καθαρὰ λέγοντάς τους μὲ τὴ μορφὴ ἐρώτησης, «Τί σκέπτεσθε γιὰ τὸν Κύριο; Πιστεύετε ὅτι θὰ προκαλέσει τὴν πλήρη ἐξολόθρευσίν τους;». Δὲν θὰ προκαλέσει, λέγει, τὴν πλήρη ἐξολόθρευσίν τους, οὔτε, κλονίζοντας ἀπὸ τὰ θεμέλιά τους τοὺς Ἰσραηλιῖτες, θὰ τοὺς παραδώσει σὲ ὀλοκληρωτικὸ ὄλεθρο, ἀλλὰ θὰ τοὺς σπλαχνισθεῖ ἕξαιτίας τῶν πατέρων τους καὶ θὰ σωθοῦν κάποτε, εἰσερχόμενοι μετὰ τὰ ἔθνη μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ στὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν Θεὸ μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 10-11. «Ὅτι ἕως θεμελίων αὐτῶν χερσωθήσονται, καὶ ὡς σμίλαξ περιπλεκομένη βρωθήσεται, καὶ ὡς καλάμη ξηρασίας μεστή. Ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται λογισμὸς κατὰ τοῦ Κυρίου πονηρὰ βουλευόμενος ἐναντία».

5 *ι. Ἀποφήνας διὰ πολλῶν, ὅτι καὶ τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν εὐκόλως τῷ τῶν ὄλων ἐνυπάρχει Θεῷ, ἀνήνυτον δὲ αὐτῷ παντελῶς οὐδέν, μετακομίζει τὸν λόγον ἐπ' αὐτὴν ἤδη τὴν Νινευί, καὶ φησιν, ὅτι κὰν εἰς τοῦτο προήκοι λαμπρότητος, ὡς ἐν ἴσῳ φαίνεσθαι τοῖς εὐδενδροτάτοις τῶν ὄρων, Λιβάνῳ τέ φημι
10 καὶ Καρμήλῳ, πολλοῖς καὶ ἀναριθμήτοις κομῶσα λαοῖς· κὰν εἰ μηδὲν ἀποδέοι τῆς Βασανίτιδος, ἀλλ' ἤξει καιρὸς, ὅτε καὶ εἰς ἅπαν ἐρημωθήσεται. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ «ἕως θεμελίου χερσωθήσασθαι», τετηρηκότος τοῦ λόγου τὴν τροπὴν ὡς ἐπ' ὄρων τε καὶ γῆς, ξύλων τε καὶ ὕλης. Βρωθήσασθαι δέ, φησίν, αὐ-
15 τὴν κατανεμηθέντων τρόπον τινὰ Περσῶν τε καὶ Μήδων. Εἶλον γὰρ οὗτοι τὴν Νινευί, πολεμαρχοῦντος τοῦ Κύρου. Σμίλακι δὲ παρεικάζει τὴν τῶν Ἀσσυρίων πληθύν, κατώκουν γὰρ οὗτοι τὴν Νινευί. Καὶ τίς ἂν γένοιτο λόγος τοῦ τοιοῦδε πάλιν; Ἔστι μὲν γὰρ ἡ σμίλαξ κιτσοειδὲς τι φυτόν, ἔρπει δὲ αἰεὶ πρὸς τὸ ὕψου καὶ
20 λεπτοῦς ἀνίησι κλῶνας, καὶ τῶν ἐγγύς ἐστηκότων καταδράττεται φυτῶν, ὡς καταπνίγεσθαι πολλάκις ὑπ' αὐτῆς καὶ τὰ εὐμηκέστατα τῶν ξύλων Ἐδρων δὲ τοῦτο καὶ Ἀσσύριοι, καταθρόσκοντες αἰεὶ χωρῶν καὶ πόλεων, καὶ οἶον συμπνίγοντές τε καὶ καταθρίθοντες ταῖς τῶν πολέμων συμπλοκαῖς καὶ ταῖς ἀφορήτοις κα-
25 ταδυναστείαις. Ἔφη δὲ αὐτὴν καταπρησθήσασθαι, καὶ ὡς καλάμην ξηρασίας μεστήν. Ἐτοιμότατον δὲ τῆς καλάμης τὸ χοῆμα πρὸς τὸ δαπανᾶσθαι πυρί.*

*Κατεμπιπραμένη δὲ ὡσπερ τῇ Νινευί καὶ πασχούση τὰ ἐξ ὄργης καταδηουμένη τε λοιπὸν ὁ προφήτης ἐπιφθέγγεται, καὶ τοῦ
30 τὰ τοιάδε παθεῖν τὴν πρόφασιν καταλευκαίνει λέγων «Ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται λογισμὸς κατὰ τοῦ Κυρίου πονηρὰ βουλευόμενος ἐναντία». Προκείσῃ, φησίν, εἰς ἐρήμωσιν, ἔση δὲ καὶ ὡς χέρσος, καὶ μὴν καὶ καταφλεχθήσῃ πυρί, λογιῇ γὰρ κατὰ τοῦ Θεοῦ δεινὰ*

Στίχ. 10-11. «Γιατί θὰ γίνουν χέρσοι μέχρι τὰ θεμέλιά τους, καὶ θὰ καταφαγωθοῦν σὰν περιπλοκάδα καὶ σὰν καλάμι κατάξερο. Ἐκείνη θὰ βγεῖ πονηρὸς λογισμὸς ἐναντίον τοῦ Κυρίου, περιλαμβάνοντας ἐχθρικές σκέψεις ἐναντίον του».

10. Ἐπειδὴ κατέδειξε μὲ πολλά, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ εὐκόλα τὰ πάντα καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε ἀκατόρθωτο γι' αὐτόν, μεταφέρει πρὸς αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν Νινευῖ καὶ λέγει, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμα ἔχει φτάσει σὲ τόση λαμπρότητα, ὥστε νὰ φαίνεται ἴση μὲ τὰ πιὸ πυκνόφυτα ὄρη, τὸν Λίβανο καὶ τὸν Κάρμηλο, καὶ νὰ κατοικεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ ἀναρίθμητους λαοὺς, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπολείπεται σὲ τίποτα ἀπὸ τὴν Βασανίτιδα χώρα, θὰ ρθεῖ ὅμως καιρὸς ποῦ θὰ ἐρημωθεῖ τελείως. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει, νομίζω, ἡ φράση, «θὰ γίνει χέρσα μέχρι τὰ θεμέλιά της», ἔχοντας διατηρήσει ὁ λόγος τὴν μεταφορικὴν ἔννοια ποὺ ἐφάρμοσε γιὰ τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν, γιὰ τὰ δένδρα καὶ τὰ δάση. Καὶ θὰ καταφαγωθεῖ, λέγει, αὐτὴ μὲ τὸ νὰ μοιρασθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους. Γιατὶ αὐτοὶ κυρίευσαν τὴν Νινευῖ μὲ ἀρχηγὸ τοῦ πολέμου τὸν Κύρο. Μὲ σμίλακα παρομοιάζει τὸ πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων, γιατί αὐτοὶ κατοικοῦσαν τὴν Νινευῖ. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε πάλι αὐτὸ νὰ ἐξηγηθεῖ; Ἡ σμίλακα εἶναι ἓνα φυτό, εἶδος κισσοῦ, ποὺ ἀνεβαίνει συνεχῶς ἔρποντας πρὸς τὰ ἑπάνω, καὶ ρίχνοντας λεπτὰ κλωνάρια, ἀρπάζει τὰ κοντινὰ του φυτὰ, ὥστε πολλὰ φορὲς νὰ καταπνίγονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὰ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ αὐτὰ. Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Ἀσσύριοι, κάνοντας συνεχῶς ἐπιδρομὰς σὲ χῶρες καὶ πόλεις καὶ καταπνίγοντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ καταπιέζοντας αὐτὰς τὶς πολεμικὰς συμπλοκὰς καὶ τὴν ἀφόρητην καταδυνάστευσήν τους. Εἶπε ὅμως ὅτι αὐτὴ θὰ κατακαεῖ σὰν κατάξερον καλάμι. Γιατὶ εἶναι πολὺ κατάλληλη ἡ καλάμι γιὰ νὰ γίνει τροφή τῆς φωτιᾶς.

Ἐνῶ ὅμως πυρπολεῖται ἡ Νινευῖ καὶ ὑπομένει τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ καταλεηλατεῖται σὴν συνέχεια, ὁ προφήτης προσθέτει τὰ λεγόμενα του καὶ διευκρινίζει τὴν ἀφορμὴν ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ πάθουν αὐτὰ, λέγοντας: «Ἐκείνη θὰ βγεῖ πονηρὸς λογισμὸς ἐναντίον τοῦ Κυρίου, περιλαμβάνοντας ἐχθρικές σκέψεις ἐναντίον του». Θὰ παραδοθεῖς, λέγει, σὲ ἐρήμωση καὶ θὰ καταπνίγῃς χέρσα γῆν, ἀλλὰ καὶ θὰ κατακαεῖς καὶ ἀπὸ τὴν φωτιᾶν, γιατί σκέπτεσαι κατὰ τοῦ Θεοῦ

καὶ ὑπέροπτα καὶ τὰ ἐναντία. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων Θεὸς πλημμε-
 λοῦντα τὸν Ἰσραὴλ κολάζων, εὐάλωτον ἀπετέλει καὶ τοῖς σοῖς
 αὐτὸν ὑπεκόμιζε ποσί. Διακείσῃ γε μὴν οὐχ οὕτως αὐτῇ, νομιεῖς
 δὲ μᾶλλον ἤρηκέναι τὴν Ἰουδαίαν καὶ οὐχ ἐκόντος αὐτοῦ. Ἔχου-
 5 σαν γὰρ οὕτως εὐρήσομεν τὴν Ῥαψάκου περιττοέπειαν, ὅτε τὴν
 τοῦ Θεοῦ κατεκερτόμει δόξαν, λέγων τοῖς καθημένοις ἐν τῷ τεί-
 χει· «Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας λόγοις, οἳ οὐ δυνήσονται ῥύσα-
 σθαι ὑμᾶς· καὶ μὴ λεγέτω ὑμῖν Ἐζεκίας, ὅτι ῥύσεται ὁ Θεὸς τὴν
 Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρός μου». Πρὸς δὴ τὴν οὕτως ἀβουλοτάτην
 10 καὶ ἀνόσιον ἀληθῶς ἀθυροστομίαν ἀπελογεῖτο ὁ Θεὸς καὶ διὰ
 φωνῆς Ἡσαΐου λέγων· «Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κό-
 ποντος ἐν αὐτῇ, ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἔλκοντος αὐ-
 τόν;». Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀξίνη, κἂν τομωτάτη τις εἴη καὶ εὐχάλκος,
 οὐκ ἂν ἐνεργήσῃ περὶ τὰς τῶν δένδρων ἀποτομάς, εἰ μὴ τις αὐτὴν
 15 ἰδίαις δυνάμεσι κατὰ τινος ἐπιφέρῃ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πρίων
 ἀπρακτῆσει πάντως περὶ τὰ οἰκεῖα, καθέλκοντος αὐτὸν ἢ
 ἀνέλκοντος οὐδενός, οὕτω καὶ ἡ τῆς τῶν Νινευιτῶν βασιλείας, ἢ-
 γουν στρατιᾶς, ἰσχὺς οὐκ ἂν ἐκράτησε τῆς Σαμαρείας, μὴ οὐχὶ
 θείας ὀργῆς πόλεσί τε αὐτὴν ἐπιφερούσης καὶ κόμαις, καὶ οἶον
 20 ἐργαλείῳ χρωμένης, ὃ κινεῖται μὲν παρ' ἑτέρου καὶ ἐστὶ χρήσιμον
 εἰς ὑπουργίαν παραληφθέν, ἐνεργήσειε δ' ἂν οὐδὲν αὐτὸ καθ'
 ἑαυτό. Κολάζεται τοίνυν ἡ Νινευῖ διὰ τοι τὸ πονηρὰ κατὰ Θεοῦ
 λογίζεσθαι καὶ τὰ ἐναντία μᾶλλον, ἢ ὡς ἂν ἔχοι κατὰ τὸ ἀληθές ἢ
 φύσις τοῦ πράγματος. Παραδέδωκε γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἡμαρ-
 25 τηκότα τὸν Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ αὐτῇ μᾶλλον εἶλεν ἐπαμύνοντος Θε-
 οῦ καὶ σώζειν αὐτοὺς θέλοντος ἔτι.

Στίχ 12. «Τάδε λέγει Κύριος κατάρχων ὑδάτων πολ-
 λῶν· Καὶ οὕτω διασταλήσονται, καὶ ἡ ἀκοή σου οὐκ
 ἐνακουσθήσεται ἔτι».

30 *ια*. Ἔστι μὲν οὖν ὁ λόγος πρὸς τὴν Νινευῖ τὴν ἀλαζόνα καὶ
 θεομάχον. Ὑδατα δὲ εἶναί φησιν ἐν τούτοις τὰς ἀμετρούτους τῶν
 ἐθνῶν κατὰ τε χώρας καὶ πόλεις καὶ ἔθνη πληθῦς, ποταμῶν ἢ θα-

φοδερὰ καὶ ὑπεροπτικά πράγματα καὶ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θέλει. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τιμωρῶντας τὸν Ἰσραὴλ γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του, τὸν ἔκανε εὐάλωτο καὶ τὸν ἔριχνε στὰ πόδια σου. Ἐσὺ ὅμως δὲν διὰκειςαι ἔτσι, ἀλλὰ νομίζεις μᾶλλον ὅτι κατέλαβες τὴν Ἰουδαία καὶ χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ ἤθελε. Γιατὶ τέτοια θὰ βροῦμε νὰ εἶναι ἡ ἀθυροστομία τοῦ Ραψάκη, ὅταν περιπίαιζε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ λέγοντας σ' ἐκείνους ποὺ ἦταν πάνω στὸ τεῖχος· «Νὰ μὴ σᾶς ἔξαπατᾷ ὁ Ἐζεκίας μὲ λόγια, ποὺ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ σᾶς σώσουν. Καὶ ἂς μὴ σᾶς λέγει ὁ Ἐζεκίας, ὅτι θὰ σώσει ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὰ χέρια μου»³⁵. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴν τόσο ἀνόητη καὶ ἀληθινὰ ἀνόσια ἀθυροστομία ὁ Θεὸς ἀπάντησε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας· «Μήπως μπορεῖ τὸ τσεκούρι νὰ ἐπιτύχει τὸ ἔργο τῆς κοπῆς χωρὶς αὐτὸν ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ, ἢ νὰ ὑψωθεῖ τὸ πριόνι χωρὶς αὐτὸν ποὺ τὸ σύρει;»³⁶. Ὅπως δηλαδὴ τὸ τσεκούρι, ἀκόμα κι ἂν εἶναι πολὺ κοφτερὸ καὶ ἀπὸ καλὸ χαλκὸ, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει τὸ κόψιμο τῶν δένδρων ἂν δὲν καταφέρει κάποιος αὐτὸ μὲ τὴ δύναμή του σὲ κάποιο ξύλο, τὸ ἴδιο καὶ τὸ πριόνι δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει τὸ ἔργο του ἂν δὲν τὸ σύρει κάποιος ἐμπρὸς-πίσω, ἔτσι καὶ τῆς βασιλείας τῶν Νινευιτῶν, δηλαδὴ τῆς στρατιᾶς ἢ δύναμης, δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ κυρίαρχος τῆς Σαμάρειας, ἂν δὲν τὴν καταφέρει ἡ θεία ὀργὴ στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ, χρησιμοποιοῦντας τὴν σὰν ἓνα ἐργαλεῖο, ποὺ κινεῖται βέβαια ἀπὸ ἓναν ἄλλο καὶ εἶναι χρήσιμο γιὰ κάποια ἐργασία, δὲν θὰ μπορέσει ὅμως νὰ κάνει αὐτὸ τίποτε ἀπὸ μόνο του. Τιμωρεῖται λοιπὸν ἡ Νινευῖ, ἐπειδὴ σκεφτόταν πονηρὰ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶλλον τὰ ἀντίθετα, καὶ ὄχι ὅπως εἶναι ἡ ἀληθινὴ φύση τοῦ πράγματος. Γιατὶ τῆς παρέδωσε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τὸν Ἰσραὴλ ποὺ ἁμάρτησε, καὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸν καταλάβει ἂν τὸν ὑπερασπιζόταν ὁ Θεὸς καὶ ἤθελε νὰ σώζει ἀκόμα αὐτούς.

Στίχ. 12. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ποὺ εἶναι κυρίαρχος πολλῶν ὑδάτων· Ἐτσι θὰ διασκορπισθοῦν καὶ τὸ ἄκουσμά σου δὲν θ' ἀκουσθεῖ πιά».

11. Ὁ λόγος βέβαια ἀπευθύνεται στὴν γεμάτη ἀλαζονεῖα Νινευῖ καὶ θεομάχο. Ὑδατα πάλι ὀνομάζει ἐδῶ τὰ ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἐθνῶν στὶς χῶρες καὶ στὶς πόλεις καὶ στὰ ἔθνη, ποὺ σὰν ποταμοὶ ἢ θάλασσα

λάσσης δίκην καταρχομένης εὐκόλως ὧν ἂν ἔλοιτο Θεός. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν αὐτῶν ὁ κατάρχων, ὡς Δημιουργός, ὡς τῶν ὄλων Κύριος καὶ Θεός, ὡς ἰδίῳις νεύμασι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα πηδαλιουχῶν, καὶ τῆς ἀπάντων καρδίας τὸ νεῦμα μετατιθεῖς πρὸς τὸ αὐτῶ
 5 δοκοῦν, οὕτω τε διαστέλλων καὶ διατυπῶν καθ' ὃν ἂν βούλοιτο τρόπον αὐτός. Ταύτη τοί φησιν· Ὡ Νινευί, λοιπὸν πεπαύσῃ τοῦ εἶναι δεινὴ, παναλκῆς τε καὶ διαβόητος. Ἡ γὰρ ἀκοή σου οὐκ ἐνακουσθήσεται ἔτι, τουτέστιν οὐκ ἔσται λοιπὸν πολὺς περὶ σοῦ παρὰ πᾶσι λόγος. Πάλαι μὲν γὰρ ἤσθα λαμπρὰ καὶ ἐν γλώσσαις
 10 ἦν τῶν ἀπάντων μεγάλα περὶ σοῦ διηγήματα, νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ στυγνὸν ἐπὶ σοὶ κατηγήσουσι μέλος. Ἔσται δὲ οὐδὲν ἔτι παρὰ σοὶ τὸ μέγα καὶ ἀξιόκουστον.

Στίχ. 13. «Καὶ νῦν συντριψῶ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ, καὶ τοὺς δεσμούς σου διαρῶξω, καὶ ἐντελεῖται ὑπὲρ σοῦ
 15 Κύριος».

ιβ. Πάλιν ὁ λόγος τῷ προφήτῃ μετακεχώρηκεν ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Ὁμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι· Τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκείνων πλημμελημάτων τὴν μνήμην ἀποπεμψάμενος, κατελεήσω λοιπόν, ὡς δίκας ἐκτετικότα· ὡς ἀποχρώντως κεκολασμένον ἀπαλλάξω τῆς ἐκεί-
 20 νων πλεονεξίας, ὑποκείσῃ δὲ οὐδαμῶς τῇ ῥάβδῳ τῶν Ἀσσυρίων, τουτέστι τῷ σκῆπτρῳ, ἥτοι τῇ βασιλείᾳ· σύμβολον γὰρ βασιλείας τὸ σκῆπτρον ἀνήσω δὲ καὶ δειμάτων καὶ δουλείας δεσμῶν, ἀνακομιῶ δὲ αὐθις εἰς ἐλευθερίας εὐήμερον. Τό γε μὴν, «Ἐντελεῖται περὶ σοῦ Κύριος», τοιῶσδε νοήσεις. Ἐντελεῖται γὰρ τισιν, ἢ
 25 πνεύμασιν ἀγαθοῖς καὶ ἀγγέλων στρατιαῖς, αἱ τετάχεται παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ προεστάναι τοῦ Ἰσραήλ, ἢ γουν ἐντελεῖται καὶ αὐτῷ που τάχα τῷ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνέντι κατὰ καιρούς· Κύριος δὲ ἦν ὁ Καμθύσον. Ἐντέλλεται δὲ οὐχὶ πάντως ὡς ἀγίῳ καὶ προφήτῃ προσλαλῶν, ἀλλ' εἰς νοῦν ἐνιείς τὸ ἴδιον θέλημα, καὶ ὑπουργὸν
 30 ἀποφήνας τῶν δοκούντων αὐτῷ, καίτοι θέβηλον ὄντα καὶ εἰδωλολάτρη. Ὡσπερ γὰρ ἐνετείλατο τῷ κῆτει καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν, καὶ τῇ κολοκύντῃ πάλιν ἀναφῦναί τε ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ἐπισκιάζειν αὐτόν, καὶ μὴν καὶ τῇ σκώληκι τῇ ἐωθινῇ πατάξει

κατακυριεύουν εύκολα εκείνους που θά θελήσει ὁ Θεός. Γιατί αὐτὸς εἶναι πού τὰ κυβερνᾷ ὡς δημιουργός, ὡς Κύριος τῶν ὄλων καὶ Θεός, ὡς αὐτὸς πού πηδαλιουχεῖ μὲ τίς ἐντολές του τὰ δημιουργήματά του καὶ μεταβάλλει τὴν ἐπιθυμία τῆς καρδιάς τοῦ καθενὸς σύμφωνα μ' αὐτὸ πού θέλει ὁ ἴδιος καὶ ἔτσι τὰ διασκορπίζει καὶ τὰ σχηματίζει μὲ τὸν τρόπο πού αὐτὸς θέλει. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· ³Ω Νινευῖ, θὰ παῦσεις στὸ ἐξῆς νὰ εἶσαι φοβερή, πανίσχυρη καὶ περιδότη· γιατί «Τὸ ἄκουσμά σου δὲν θ' ἀκουσθεῖ πιά»· δηλαδή δὲν θὰ γίνεται στὸ ἐξῆς πολὺς λόγος γιὰ σένα ἀπὸ ὄλους. Παλαιὰ βέβαια ἦσαν λαμπρὴ καὶ βρισκόνταν στὶς γλῶσσες ὄλων τὰ μεγάλα διηγήματα γιὰ σένα, τώρα ὅμως ὄχι πιά, ἀλλὰ θ' ἀφήσουν ν' ἀκουσθεῖ θλιβερὸ μοιρολόι γιὰ σένα. Γιατί δὲν θὰ ἔχεις πιά τίποτε μεγάλο καὶ ἄξιο ν' ἀκουσθεῖ.

Στίχ. 13. «Καὶ τώρα θὰ συντρίψω τὴ ράβδο πού στρέφεται ἐναντίον σου καὶ θὰ σπάσω τὰ δεσμά σου· καὶ τὴν ἐντολὴ θὰ τὴ δώσει ὁ Κύριος πρὸς χάρη σου».

12. Ὁ λόγος ἐπανῆλθε πάλι στὸν Ἰσραήλ, καὶ εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Σβήνοντας τὴ μνήμη ἐκείνων τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων, θὰ σὲ γεμίσω στὸ ἐξῆς μὲ τὸ ἔλεός μου, ἐπειδὴ ἔχεις πληρώσει μὲ τὴν τιμωρία σου. Ἐπειδὴ ἔχεις τιμωρηθεῖ ἱκανοποιητικά, θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν καταδυνάστευση ἐκείνων καὶ δὲν θὰ εἶσαι πιά καθόλου κάτω ἀπὸ τὴ ράβδο τῶν Ἀσσυρίων, δηλαδή τὸ σκῆπτρο, ἢτοι τὴ βασιλεία τους· γιατί τὸ σκῆπτρο εἶναι σύμβολο τῆς βασιλείας. Θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ τὰ δεσμά τῆς δουλείας καὶ θὰ σὲ ἐπαναφέρω στὶς καλὲς ἡμέρες τῆς ἐλευθερίας. Τὸ «Θὰ δώσει ἐντολὴ γιὰ σένα ὁ Κύριος» θὰ τὸ ἐννοήσεις ὡς ἐξῆς. Θὰ δώσει δηλαδή ἐντολὴ σὲ κάποιους, ἢ στὰ ἀγαθὰ πνεύματα καὶ τίς στρατιές τῶν ἀγγέλων, οἱ ὁποῖες ἔχουν ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ προστατεύουν τὸν Ἰσραήλ, ἢ θὰ δώσει ἐντολὴ καὶ σ' αὐτὸν ἴσως πού τοὺς ἀπάλλαξε κάποτε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Κι αὐτὸς ἦταν ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση. Καὶ δίνει ἐντολὴ ὄχι ὅπωςδήποτε μιλώντας σὰν πρὸς κάποιον ἅγιο καὶ προφήτη, ἀλλὰ βάζοντας στὸ νοῦ του τὸ θέλημά του καὶ ἀναδεικνύοντάς τον ὑπηρέτη αὐτῶν πού ἐπιθυμεῖ αὐτὸς, μολονότι εἶναι βέβηλος καὶ εἰδωλολάτρης. Ὅπως δηλαδή ἔδωσε ἐντολὴ στὸ κῆτος νὰ καταπιεῖ τὸν Ἰωνᾶ καὶ στὴν κολοκυθιά πάλι νὰ βλαστήσει καὶ ν' ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ τοῦ κάνει σκιά, ἀλλὰ καὶ στὸ πρω-

τὴν κολόκυνταν, οὕτω φαιμέν ἐντετάλθαι καὶ Κύρω. Καὶ ταυτὶ μὲν ἱστορικῶς.

Ἐπιφωνήσειε δ' ἂν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ κυριοκτόνῳ γεγεννημένῃ τῇ Ἱερουσαλήμ, ἣτοι τῇ τῶν Ἰουδαίων χώρα· «Ὅτι ἕως θεμελίων 5 αὐτῶν χερσωθήσεται, καὶ ὡς σμίλαξ περιπλεκομένη βρωθήσεται, καὶ ὡς καλάμη ξηρασίας μεστή. Ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται λογισμὸς κατὰ τοῦ Κυρίου πονηρὰ βουλευόμενος ἐναντία». Καταπέπρωσται γὰρ καὶ κεχέρσεται, καὶ ὡς καλάμη ξηρὰ δεδαπάνηται. Τετολμήκασι γὰρ λογίσασθαι πονηρὰ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ μὴν καὶ ἀθύρῳ 10 γλώττῃ χρήσασθαι· ποτὲ μὲν γὰρ Σαμαρείτην καὶ κάτοιινον καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένον ὠνόμαζον, ποτὲ δὲ καὶ ἔφασκον ὅτι «πλανᾶ τὸν ὄχλον», καίτοι ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἵνα τοῦ πλανᾶσθαι τὸ πλανώμενον ἀπαλλάξῃ καὶ προσκομίσῃ Θεῷ τὸ ἀποσκοριτῆσαν αὐτοῦ, καὶ 15 προσάγῃ διὰ τῆς πίστεως τὸ πολυτρόπως ὠλισθηκὸς εἰς ἀπόστασιν, καὶ καταφωτίσῃ μὲν τὸ ἐν σκότει, καταδήσῃ δὲ τὸ συντετριμμένον.

Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰσάπαν ὠλόθρευσε τὸν Ἰσραὴλ, τετήρηται δέ, ὡς ἔφην ἤδη πλειστάκις, αὐτῷ τὸ κατάλειμμα (πεπιστεύκασι γὰρ 20 καὶ ἐξ Ἰουδαίων οὐκ εὐαρίθμητοι, καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀναμιῆξ δοξολογοῦσι Χριστόν), ἀκουέτωσαν μὲν οἱ ἐκ τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς ὅτι «Συντρίψω τὴν ράβδον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ καὶ τοὺς δεσμούς σου διαρῶξω καὶ ἐντελεῖται ὑπὲρ σοῦ Κύριος». Ποίαν δὲ ἄρα φησὶ τὴν ράβδον, ἢ τίνας ὅλως δεσμούς, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ὑπέκειντο μὲν γὰρ οἷά τινι σκήπτρῳ, κατηχθισμένοι τῇ τῶν γραμματέων τε 25 καὶ Φαρισαίων ἀπονοίᾳ τε καὶ ἀγριότητι, καὶ μονονουχὶ δεσμοῖς συνεχόμενοι τοῖς ἐκείνων ἐντάλμασιν, οὐ παρεδέχοντο τὴν πίστιν. Ἄλλ' ἐξήρηται μὲν ἡ ράβδος, τουτέστιν ἡ ἀρχή, διερῶάγῃ δὲ τὰ δεσμά, καὶ λοιπὸν ἐλευθέρῳ φρονήματι προσεδραμήκασι τῷ Χριστῷ, 30 μονονουχὶ προτροπάδην ἐπιφωνοῦντες ἀλλήλοις, κάκεινο λέγοντες τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας· «Διαρῶξωμεν τοὺς δεσμούς αὐτῶν, καὶ ἀπορῶίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν».

ινὸ σκουλήκι νὰ προσβάλει τὴν κολοκυθιά³⁷, ἔτσι λέμε ὅτι δόθηκε ἐντολὴ καὶ στὸν Κύριο. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἀπὸ ἀποψη ἱστορική.

Θὰ φωνάξει ὁμως ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ πού ἐγινε κυριοκτόνος, ἦτοι τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, «Θὰ γίνεи χέρσα μέχρι τὰ θεμέλιά της καὶ θὰ φαγωθεῖ σὰν περιπλοκάδα καὶ σὰν κατάξερη καλαμιά. Ἀπὸ σένα θὰ βγεῖ πονηρὸς λογισμὸς ἐναντίον τοῦ Κυρίου, περιλαμβάνοντας ἐχθρικές σκέψεις ἐναντίον του»³⁸. Πράγματι πυροπολήθηκε καὶ χερσώθηκε καὶ ἔξαφανίσθηκε σὰν καλαμιά ξεραμένη. Γιατὶ εἶχαν τὸ θράσος νὰ σκεφθοῦν πονηρὰ ἐναντίον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ στόμα ἀπύλωτο. Καὶ πράγματι ἄλλοτε τὸν ὀνόμαζαν Σαμαρείτη καὶ μέθυσο καὶ καρπὸ πορνείας, καὶ ἄλλοτε ἔλεγαν ὅτι παραπλανᾷ τὸν ὄχλο³⁹, μολονότι βέβαια γι' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν αἰτία εἶχε ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει τὸ πλανώμενο ἀπὸ τὴν πλάνη του καὶ νὰ ὀδηγήσει στὸν Θεὸ ἐκεῖνο πού ἀποσκίρτησε ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἐπαναφέρει μὲ τὴν πίστη αὐτὸ πού εἶχε ἀπολισθήσει μὲ πολλοὺς τρόπους στὴν ἀποστασία, καὶ νὰ καταφωτίσει αὐτὸ πού ἦταν στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ νὰ συνθέσει αὐτὸ πού εἶχε συντριβεῖ.

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐξολόθρευσε ὀλοσχερῶς τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ διατηρήθηκε, ὅπως πολλές φορές ἤδη εἶπα, τὸ ὑπόλειμμα του⁴⁰ (γιατὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πίστεψαν ὅχι λίγοι καὶ ἐνωμένοι μὲ τοὺς ἐθνικοὺς δοξολογοῦν τὸν Χριστό), ἃς ἀκούσουν ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὴν περιτομὴ τῆς σάρκας, «θὰ συντριψῶ τὴ ράβδο πού στρέφεται ἐναντίον σου καὶ θὰ σπάσω τὰ δεσμὰ σου· καὶ τὴν ἐντολὴ θὰ τὴ δώσει ὁ Κύριος πρὸς χάρη σου». Γιὰ ποιά ἄραγε ράβδο ὀμιλεῖ ἢ ποιά γενικὰ δεσμὰ πῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε; Ἦταν δηλαδὴ ὑποταγμένοι σὰν σὲ κάποιον σκῆπτρο, καταφορτωμένοι μὲ τὸ βάρος τῆς ἀνοησίας καὶ ἀγριότητος τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, καὶ ἀλυσσοδεμένοι κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὶς διαταγὰς ἐκείνων δὲν ἀποδέχονταν τὴν πίστη. Ἀλλὰ καταστράφηκε ἡ ράβδος, δηλαδὴ ἡ ἐξουσία, τὰ δεσμὰ ἔσπασαν, καὶ μ' ἔλευθερο πιά φρόνημα ἔτρεξαν μὲ προθυμία στὸν Χριστό, καὶ τρέχοντας κατὰ κάποιον τρόπο φώναζαν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο καὶ ἔλεγαν ἐκεῖνο πού ἔψαλλε ἡ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἄς σπάσουμε τὰ δεσμὰ πού μᾶς ἔβαλαν καὶ ἃς πετάξομε ἀπὸ ἐπάνω μας τὸ ζυγὸ του»⁴¹.

40. Ἦσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

41. Ψαλμ. 2, 3.

Ἀκουέτωσαν δὲ πρὸς ἐκείνους οὐδὲν ἤττον οἱ ἐξ ἔθνων· «Καὶ νῦν συντρίψω τὴν ράβδον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ καὶ τοὺς δεσμούς σου διαρρήξω καὶ ἐντελεῖται ὑπὲρ σοῦ Κύριος». Πάλαι μὲν γὰρ τοῖς τοῦ διαβόλου σκήπτροις ὑπεξευγμένοι καὶ τοῖς τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν κατεσφιγμένοι δεσμοῖς, προσεκύνουν τῇ «κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα». Θεὸν οὐκ ἤδεσαν τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ κτηνῶν ἀλόγων ὀλίγα διενεγκόντες ταῖς ἡδοναῖς ἐδούλευον τῆς σαρκός, οἰκτρον τε καὶ ἀλογώτατον διέζων βίον. Ἄλλ' ἠλευθέρονται καὶ αὐτοί, Χριστοῦ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ράβδον συντρίψαντος καὶ διαρρήγνυντος τὰ δεσμά, καὶ ἁμαρτίας ἐξέλκοντος, καὶ μετατιθέντος ἐκ πλάνης εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ δικαιούντος τῇ πίστει, καὶ ἐντελλομένου λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν, δηλὸν δὲ ὅτι τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις Γέγραπται γὰρ ὅτι «Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀβυσθήσεται». Ἐντελεῖται γὰρ τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις διαφυλάσσειν ἡμᾶς ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς καὶ λαμβάνειν ἐπὶ χειρῶν, μήποτε προσκόψωμεν πρὸς λίθον τὸν πόδα. Καὶ ἀτρεκές ὅτι «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς».

Στίχ. 14. « Οὐ σπαρήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματός σου

20

ἐτι».

γ'. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι πάλιν· Οὐκ ἔσθι διεσπαρμένος εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἢ δοριίληπτος καὶ ἀλήτης καὶ τῆς ἐνεγκούσης ὡς ἀπωτάτω καὶ παγχάλεπον ὑπομένων θητεῖαν ἐν πόλεσι δυσμενῶν οἰκτροῦς τε καὶ ἐλεεινῶς καὶ ἀθλίως κατεσκευασμένος. Σημειωτέον δέ, ὅτι πρὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι δευτέρας αἰχμαλωσίας ἦν ὁ προφήτης Ναούμ, καὶ μετὰ ταύτας τοῦ προφήτου τὰς φωνὰς ἤλω καὶ πεπόρευται πρὸς αἰχμαλωσίαν ὁ Ἰούδας, καὶ δεδούλευκεν Ἀσσυρίοις Ἐζεκίου μὲν γὰρ τοῦ Ἱερουσαλήμ βασιλεύοντος, κατεστράτευσεν τῆς Σαμαρείας ὁ Σεναχηρείμ, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις καταδηώσας, προσημπρόησας δὲ καὶ ἐτέρας, ἀπέστειλεν ἐκ Λαχίς τὸν Ῥαψάκην, ὃς καὶ ἄγροικον ἠφίει κατὰ Θεοῦ τὴν γλῶτταν, εἶτα πεπτῶκασιν ἀγγέλου χειρὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων στρατιᾶς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα

41. Ρωμ. 1, 25.

42. Ψαλμ. 90, 1.

43. Ψαλμ. 90, 11.

44. Ψαλμ. 33, 8.

Μαζί μὲ ἐκείνους ὅμως ἄς ἀκούσουν καθόλου λιγότερο καὶ οἱ ἔθνη· «Καὶ τώρα θὰ συντριψῶ τὴ ράβδο πού στρέφεται ἐναντίον σου καὶ θὰ σπάσω τὰ δεσμά σου· καὶ τὴν ἐντολή θὰ τὴ δώσει ὁ Κύριος πρὸς χάρη σου». Γιατὶ παλαιά, ἐνῶ ἦταν ζευγμένοι στὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου καὶ σφιγμένοι γερὰ μὲ τὰ δεσμά τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν, προσκυνοῦσαν «τὴν κτίση παρὰ τὸν κτίστη»⁴¹, δὲν γνώριζαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ διαφέροντας λίγο ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα ἦταν δοῦλοι τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ζώντας μὲ ζωὴ οἰκτρὴ καὶ ἀξιολύπητη. Ἐλευθερώθηκαν ὅμως καὶ αὐτοί, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς συνέτριψε ἐκείνη τὴν ἀρχαία ράβδο, ἔσπασε τὰ δεσμά, ἔσβησε τὶς ἁμαρτίες, τοὺς μετέφερε ἀπὸ τὴν πλάνη στὴ γνωση τοῦ Θεοῦ, τοὺς δικαίωσε μὲ τὴν πίστη, καὶ τέλος ἔδωσε τὴν ἐντολή του γι' αὐτούς, προφανῶς μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὅποιος ζεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου θὰ περνᾷ τὶς νύχτες του κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ»⁴². Γιατὶ θὰ δώσει ἐντολή στοὺς ἁγίους ἀγγέλους νὰ μᾶς φυλάγει σὲ ὅλους τοὺς δρόμους μας καὶ νὰ μᾶς παίρνουν στὰ χέρια τους, μὴ τυχὸν καὶ σκοντάψουν τὰ πόδια μας σὲ κάποια πέτρα⁴³. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι «Θὰ βάλει φρουρὰ ἄγγελος Κυρίου γύρω ἀπὸ ἐκείνους πού φοβοῦνται τὸν Θεὸ καὶ θὰ τοὺς σώσει»⁴⁴.

Στίχ. 14. «Δὲν θὰ ὑπάρξει διασπορὰ ἀπὸ αὐτούς πού φέρουν τὸ ὄνομά σου».

13. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει πάλι· Δὲν θὰ εἶσαι διασπαρμένος σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, ἢ αἰχμάλωτος καὶ περιπλανώμενος πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα σου, ὑπομένοντας βαρύτερη δουλεία, διασκορπισμένος σὲ πόλεις ἐχθρῶν κατὰ τρόπο οἰκτρὸ καὶ ἐλεεινὸ καὶ ἄθλιο. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ προφήτης Ναοὺμ ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δεύτερη αἰχμαλωσία στὴ Βαβυλώνα, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς προειδοποιήσεις τοῦ προφήτη κυριεύθηκε τὸ Ἰουδαϊκὸ βασίλειο καὶ ὀδηγήθηκε στὴν αἰχμαλωσία καὶ ἔγιναν δοῦλοι τῶν Ἀσσυρίων. Γιατὶ ὅταν βασίλευε στὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Ἐζεκίας ἐκστράτευσε ἐναντίον τῆς Σαμάρειας ὁ Σεναχηρείμ, καὶ ἀφοῦ λεηλάτησε τὶς πόλεις τῆς καὶ ἄλλες τὶς παρέδωσε στὴ φωτιά, ἔστειλε ἀπὸ τὴ Λαχὶς τὸν Ραιψάκη, ὁ ὁποῖος ἔδγαλε ἀδιάντροπη γλώσσα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στὴ συνέχεια ἔπεσαν ἀπὸ τὸ

πέντε χιλιάδες μετὰ δέ γε τὴν Ἐζεκίου βασιλείαν χρόνου μεταξὺ
 διαγεγονότος οὐ μικροῦ, Σεδεκίου βεβασιλευκότος, ὃς ἦν υἱὸς Ἰω-
 σίου, πεπολιόρηκε τὴν Ἱερουσαλήμ, προκαταδηώσας ὅλην τὴν Ἰ-
 ουδαίαν ὁ Ναβουχοδονόσορ, εἶτα κατὰ κράτος ἔλων τὴν ἁγίαν
 5 πόλιν, κατεμπρήσας δὲ καὶ τὸν διαβόητον ἐκεῖνον ναόν, ἀπώκισε
 τὸν Ἰούδαν καὶ προστέθεικε τοῖς ἐκ Σαμαρείας διὰ τοῦ Σενα-
 χηρεῖμ ἀπενηνεγμένοις. Ἐρ' οὖν διαψεύδεται τὴν ὑπόσχεσιν ὁ
 τῶν ὄλων Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου λέγων πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσ-
 ραήλ, «Οὐ σπαρήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματός σου ἔτι»; Εἶτα πῶς οὐκ
 10 ἄμαθές, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς λήξιν ἂν ἴοι τοῦ παντός ἤδη κακοῦ, τὸ
 ψευδοεπεῖν οἶεσθαι τὸν Θεόν; Ἀμαρτοεπές γὰρ οὐτι πού τὸ Θεῖ-
 ον, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἀληθεύσει δὲ οὕτως. Μνημονεύσας γὰρ πρό-
 τερον τῆς ἀφέσεως τῆς γεγενημένης κατὰ καιρούς, Κύρου τοῦ τῶν
 Περσῶν ἀνηρηκότος τὸ κράτος, τότε, φησὶν, ὡς οὐκ ἂν ἀλήτης γέ-
 15 νοιτο μετὰ τοῦτο ἔτι καὶ ἔξοικος ὁ Ἰσραήλ. Ἀνακεκλημένοι γὰρ
 εἰς τὰ ἑαυτῶν καὶ ὑπονοστήσαντες εἰς τὴν Ἰουδαίαν, κατωκήκασιν
 ἀσφαλῶς. Καὶ κεκίνηνται μὲν πόλεμοι κατ' αὐτῶν ὑπὸ τε Ἀντιό-
 χου τὸ ἐπίκλην Ἐπιφανοῦς, καὶ ἐτέρων δὲ μετ' ἐκεῖνόν τινων, πλὴν
 οὐκ ἀπώχοντο πρὸς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ', ὡς ἔφην, κατωκήκασιν τὴν
 20 ἐνεγκοῦσαν ἀσφαλῶς.

Οὕτω μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ νοηθείη ἂν τό,
 «Οὐ σπαρήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματός σου ἔτι»· ἀκούσεται δέ, καὶ μά-
 λα εἰκότως, ὁ νοητὸς Ἰσραήλ, τουτέστιν οἱ τοῖς τῆς διανοίας ὄμ-
 μασιν ὁρῶντες Θεὸν καὶ τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς κατατεθη-
 25 πότες. «Οὐ σπαρήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματός σου ἔτι». Γεγόνασι μὲν
 γὰρ πρὸ τῆς πίστεως ὑπὸ χειρᾶς ἐχθρῶν, ὑποζεύξαντες τὸν τῆς
 διανοίας ἀνχένα τῷ Σατανᾷ καὶ ταῖς σὺν αὐτῷ δυνάμεσι πονη-
 ραῖς, καὶ τοῖς κακοῖς τῆς φιλοσαρκίας ἐνδεδεμένοι. Ἄλλ' ἐξήρη-
 ται λοιπὸν ἢ πλεονεξία τῶν πάλαι κεκρατηκότων, κατεσείσθη
 30 καὶ πέπτωκε σὺν ἐκείνοις ἢ ἁμαρτία, ἐξήρηται τῶν παθῶν ἢ δύ-
 ναμις. Ἀνῆκε γὰρ ἡμᾶς ὁ Χριστός, συνεκόμισε διὰ τῆς πίστεως
 εἰς ἁγιασμόν, καίτοι πολυτρόπως κατεσπαρμένους εἰς πολυειδίῃ

χέρι τοῦ ἀγγέλου ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι. Μετὰ ὅμως τῆ βασιλεία τοῦ Ἐζεκία, ἀφοῦ πέρασε ἀρκετὸ διάστημα καὶ εἶχε βασιλεύσει ὁ Σεδεκίας, ὁ ὁποῖος ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰωσία, πολιορκήσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀφοῦ πρῶτα καταληλάτησε ὅλη τὴν Ἰουδαία ὁ Ναβουχοδονόσορ. Κι ἀφοῦ κυρίεψε τὴν ἁγία πόλη καὶ πυρπόλησε τὸν περιβόητο ἐκεῖνο ναό, μετέφερε μακριὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα καὶ τοὺς πρόσθεσε σὲ ἐκείνους πού εἶχαν μεταφερθεῖ ἀπὸ τῆ Σαμάρεια ἀπὸ τὸν Σεναχηρείμ⁴⁵. Ἄραγε λοιπὸν διαψεύδει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὴν ὑπόσχεσή του λέγοντας στοὺς ἔξ αίματος Ἰσραηλιῖτες μέσω τοῦ προφήτη, «Δὲν θὰ ὑπάρξει διασπορὰ ἀπὸ αὐτοὺς πού φέρουν τὸ ὄνομά σου»; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀμάθεια, ἢ μᾶλλον πῶς δὲν εἶναι καὶ τὸ πιὸ μεγάλο μέχρι τώρα κακό, νὰ πιστεύομε ὅτι ψεύδεται ὁ Θεός; Γιατὶ τὸ Θεῖον δὲν σφάλλει στὰ λεγόμενά του· πολὺ ἀπέχει ἀπὸ αὐτό. Ἐπομένως θὰ βγεῖ ἀληθινὸς ὁ λόγος του. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀνέφερε προηγουμένως τὴν ἄφεση πού εἶχε δοθεῖ στὰ χρόνια τοῦ Κύρου τῶν Περσῶν, πού διέλυσε τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων, τότε, λέγει, ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ πιά ἄλλη αἰχμαλωσία καὶ δὲν θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα του ὁ Ἰσραήλ. Γιατὶ, ἀφοῦ ἀνακλήθησαν στὴν πατρίδα τους καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία, κατοίκησαν ἐκεῖ μὲ ἀσφάλεια. Καὶ ἔγιναν βέβαια πόλεμοι ἐναντίον τους ἀπὸ τὸν Ἀντίοχο, τὸ λεγόμενο Ἐπιφανῆ⁴⁶, καὶ ἀπὸ κάποιους ἄλλους μετὰ ἀπὸ αὐτόν, δὲν ὀδηγήθηκαν ὅμως σὲ αἰχμαλωσία, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, κατοίκησαν στὴν πατρίδα τους μὲ ἀσφάλεια.

Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ νοηθεῖ γιὰ τὸν Ἰσραήλ κατὰ σάρκα ἢ προαγγελία, «Δὲν θὰ ὑπάρξει διασπορὰ ἀπὸ αὐτοὺς πού φέρουν τὸ ὄνομά σου». Καὶ θὰ ἀκούσει, καὶ πολὺ εὐλογα, ὁ νοητὸς Ἰσραήλ, δηλαδὴ αὐτοὶ πού βλέπουν τὸν Θεὸ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας καὶ ἔχουν καταθαμπωθεῖ ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Μονογενοῦς, «Δὲν θὰ ὑπάρξει διασπορὰ ἀπὸ αὐτοὺς πού φέρουν τὸ ὄνομά σου». Γιατὶ ὑποτάχθηκαν βέβαια πρὶν ἀπὸ τὴν πίστη στοὺς ἐχθροὺς θέτοντας τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους στὸν Σατανᾶ καὶ στὶς μαζί μ' αὐτόν πονηρὲς δυνάμεις καὶ ἦταν δεσμευμένοι στὰ κακὰ τῆς φιλοσαρκίας. Ἄλλ' ἐξαλείφθηκε πιά ἡ καταδυναστεύση τῶν παλαιῶν κυριάρχων, κατακλονίσθηκε καὶ μαζί τους ἔπεσε ἡ ἁμαρτία καὶ ἐξαφανίσθηκε ἡ δύναμη τῶν παθῶν. Γιατὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ Χριστός, καὶ μᾶς μετέφερε μαζί του στὴν ἀγιότητα μὲ τὴν πίστη, μολονότι

καὶ ἐξίτηλα πάθη καὶ εἰς ἀμέτρητον πολυθειῖαν. Ἄλλ' οὐκ ἔτι δια-
σπαρησόμεθα, μενούμεν δὲ πάντως ἐν Χριστῷ, μίαν ἔχοντες πί-
στιν, ἐν βάπτισμα, καὶ ἓνα Κύριον Σωτῆρά τε καὶ Λυτρωτὴν, καὶ
δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ πρὸς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν συν-
5 δούμενοι.

Στίχ. 14. «Ἐξ οἴκου Θεοῦ σου ἐξολοθρεύσω τὰ γλυπτὰ,
καὶ χωνευτὰ θήσομαι ταφήν σου».

ιδ'. Προσκέκρουκε μὲν οὐ μετρίως ὁ Ἰσραήλ, ἀπονενευκῶς
εἰς ἀπόστασιν, καὶ ἀποφοιτήσας μὲν ἀνοσίως τοῦ σεσωκότος
10 Θεοῦ, προσκείμενος δὲ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις, ταύτητοι
καὶ γερονῶς αἰχμάλωτος πεπόρευται πρὸς ἐχθρούς, ἀπεκομίσθη
τε οὕτως εἰς τὴν Νινευί. Οἱ δὲ δὴ περιλειφθέντες ἐν τοῖς Ἱεροσο-
λύμοις, οὐδὲν ἦττον ἦσαν ῥάθυμοι πρὸς φιλοθειῖαν καὶ ἀνασφα-
λεῖς εἰς εὐλάβειαν, καὶ ἀποσπουδάζοντες μὲν τὸ ἀνδάνον Θεῷ
15 καὶ τῆς ὑπ' αὐτῷ δουλείας ἀποσειόμενοι τὸν ζυγόν, θύοντες δὲ
τῇ Βάαλ ἔτι καὶ τῇ Ἀστάρτη καὶ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπει-
δὲ διὰ προφητῶν ἀγίων γεγόνασιν ἀπειλαί, Θεοῦ λέγοντος
ἐναργῶς, ὡς διολεῖται μὲν Ἱερουσαλήμ, βαδιοῦνται δὲ τοῖς ἄλ-
λοις ὁμοῦ πάντη τε καὶ πάντως αἰχμάλωτοι καὶ οἱ κατοικοῦντες
20 αὐτὴν εἰς χεῖρας ἀλλοτριῶν, ἐξένηψαν κατὰ καιροῦς τῶν ἐν αὐ-
τῇ βεβασιλευκότων τινές, καὶ καθεῖλον τεμένη, βωμοὺς ἀνέτρε-
ψαν, καὶ πυρὶ δεδαπανήκασιν τὰ γλυπτὰ. Μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων
διέπρεψεν ἐν τούτοις Ἰωσίας, περὶ οὗ λελάληκε καὶ ὁ ἄνθρωπος
τοῦ Θεοῦ θύοντί ποτε τῷ Ἱεροβοὰμ τῷ τοῦ Ναβάτ, ὃς ἐξήμαρτε
25 τὸν Ἰσραήλ. Ὁ μὲν γὰρ εἰστήκει ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς
ἀνοίσων θυσίας, ὃ δὲ πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐν λόγῳ Κυρίου φη-
σί· «Θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, τάδε λέγει Κύριος· Ἴδου υἱὸς
τίκτεται τῷ οἴκῳ Δαβίδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ, καὶ θύσει ἐπὶ σέ
τοὺς ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν τῶν ἐπιθυόντων ἐπὶ σέ, καὶ ὅσα ἄνθρώ-
30 πων καύσει ἐπὶ σέ».

Ὅτι δὲ εἰς πέρας ἐκβέβηκε τὸ προεπηγγελμένον, μεμαρτύρη-

ἤμασταν διασπαρμένοι μὲ κάθε τρόπο σὲ πολλῶν εἰδῶν ἐφήμερα πάθη καὶ σὲ θρησκευεῖς ἀμέτρητων θεῶν. Ὅμως δὲν θὰ διασπαροῦμε πιά, ἀλλὰ θὰ μείνομε κοντὰ στὸν Χριστό, ἔχοντας μὰ πίστη, ἓνα βάπτισμα καὶ ἓνα Κύριο καὶ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτή, καὶ μέσω αὐτοῦ συνδεδεμένοι σὲ ἐνότητα πνευματικὴ μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

Στίχ. 14. «Ἐπὶ τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ σου θὰ ἐξαφανίσω τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ χωνευτὰ εἰδῶλα θὰ τὰ ἐναποθέσω στὴν ταφὴ σου».

14. Δὲν ἦταν μικρὴ ἢ πρόσκρουση τῶν Ἰσραηλιτῶν πρὸς τὸν Θεό· παρασυρόμενοι σὲ ἀποστασία καὶ ἐγκαταλείποντας κατὰ τρόπο ἀνόσιο τὸν Θεὸ πού τοὺς ἔσωσε, προσκολλήθηκαν στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων, καὶ γι' αὐτό, ἀφοῦ ἔγιναν αἰχμάλωτοι, πορεύθηκαν τὸ δρόμο πρὸς τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἔτσι ὁδηγήθηκαν στὴ Νινευί. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού ἀπέμειναν στὰ Ἱεροσόλυμα δὲν ἔδειχναν καθόλου λιγότερη ραθυμία γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀστάθεια πρὸς τὴν εὐλάβεια, καὶ ἀδιαφορώντας γι' αὐτὸ πού εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ καὶ ἀποτινάζοντας τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας του, θυσιάζαν στὸν Βάαλ ἀκόμα καὶ στὴν Ἀστάρτη καὶ στὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως διατυπώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἄγιους προφῆτες ἀπειλὲς τοῦ Θεοῦ, πού ἔλεγε ὀλοκάθαρα ὅτι θὰ καταστραφεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ πορευθοῦν ὅλοι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ὀπωσθήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα στὴν αἰχμαλωσία καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς θὰ παραδοθοῦν σὲ χέρια ξένων, κάποιοι ἀπὸ ἐκείνους πού κατὰ καιροὺς βασιλευσαν σ' αὐτὴν συνῆλθαν καὶ κατεδάφισαν τὰ τεμένη, ἀνέτρεψαν τοὺς βωμοὺς καὶ ἐξαφάνισαν τὰ εἰδῶλα μὲ τὴ φωτιά. Ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ξεχώρισε προπάντων ὁ Ἰωσίας, γιὰ τὸν ὁποῖο μίλησε καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὥρα πού θυσιάζε κάποτε, πρὸς τὸν Ἱεροβοάμ, τὸν υἱὸ τοῦ Ναβάτ, ὁ ὁποῖος εἶχε σύρει στὴν ἁμαρτία τοὺς Ἰσραηλίτες. Ὁ Ἱεροβοάμ στεκόταν μπροστὰ στὶς χρυσὲς δαμάλες γιὰ νὰ προσφέρει θυσίες, καὶ ὁ ἄνθρωπος μίλησε πρὸς τὸ θυσιαστήριο μὲ λόγια τοῦ Κυρίου· «Θυσιαστήριο, θυσιαστήριο, αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νὰ, στὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ γεννιέται υἱός, πού τὸ ὄνομά του εἶναι Ἰωσίας, καὶ θὰ θυσιάσει ἐπάνω σ' ἐσένα τοὺς ἱερεῖς τῶν ναῶν στὰ ὑψηλὰ μέρη, πού θυσιάζουν ἐπάνω σ' ἐσένα, καὶ θὰ κάψει ἐπάνω σου ὅσα ἄνθρώπων»⁴⁷.

Ὅτι βέβαια πραγματοποιήθηκε ἡ προαγγελία τὸ ἔχει ἐπιβεβαιώ-

κεν ἐναργῶς τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ τετάρ-
 τη τῶν Βασιλειῶν περὶ Ἰωσίου· «Καὶ ἐνετείλατο ὁ βασιλεὺς τῷ
 Χελκία τῷ ἱερεῖ τῷ μεγάλῳ καὶ τοῖς ἱερεῦσι τῆς δευτερώσεως καὶ
 τοῖς φυλάσσοισι τὸν σταθμόν, τοῦ ἐξαγαγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου Κυρί-
 5 ου πάντα τὰ σκεύη τὰ πεποιημένα τῷ Βάαλ καὶ τῷ ἄλσει καὶ πά-
 ση τῇ δυνάμει τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσεν αὐτὰ ἔξω Ἱερουσα-
 λὴμ ἐν Σαδημῶθ κέδρων, καὶ ἔλαβε τὸν χοῦν αὐτῶν εἰς Βαιθήλ,
 καὶ κατέκαυσε τοὺς χωμαρεῖμ οὓς ἔδωκαν βασιλεῖς Ἰούδα, καὶ
 ἐθυμίῳν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς πε-
 10 ρικύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ τοὺς θυμιῶντας τῇ Βάαλ καὶ τῷ ἄλσει
 καὶ τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς μαζουρῶθ καὶ πάσῃ τῇ δυνά-
 μει τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἐξήνεγκε τὸ ἄλσος ἐξ οἴκου Κυρίου ἔξωθεν
 Ἱερουσαλήμ εἰς τὸν χειμάρρουν τῶν κέδρων, καὶ κατέκαυσεν αὐ-
 τοὺς ἐν τῷ χειμάρρῳ τῶν κέδρων, καὶ ἐλέπτυνεν εἰς χοῦν, καὶ ἔρρι-
 15 ψε τὸν χοῦν αὐτῶν εἰς τὸν τάφον τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ».

Συνίης οὖν, ὅπως τισὶ τέθινται ταφή τις ὡσπερ τὰ χωνευτά,
 καὶ ἐξωλοθρεύθησαν ἐξ οἴκου Κυρίου τὰ γλυπτά· Πιστώσεται δὲ
 τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον καὶ ἕτερα γραφή. Ἔφη γὰρ οὕτως ἐν τῇ δευ-
 τέρῃ τῶν Παραλειπομένων· «Ἐν τῷ ὀγδόῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐ-
 20 τοῦ»· δῆλον δὲ ὅτι τῆς Ἰωσίου· «καὶ αὐτὸς ἔτι παιδάριον ἤρξατο
 τοῦ ζητῆσαι Κύριον τὸν Θεὸν Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ἐν
 τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἤρξατο τοῦ καθαρίσαι
 τὸν Ἰούδαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ τῶν ἀλσέ-
 ων καὶ ἀπὸ τῶν χωνευτῶν, καὶ κατέσκαψαν κατὰ πρόσωπον αὐ-
 25 τοῦ τὰ θυσιαστήρια τῶν Βάαλ, καὶ τὰ ὑψηλὰ τὰ ἐπ' αὐτῶν, καὶ
 ἔκοψε τὰ ἄλση καὶ τὰ γλυπτά, καὶ τὰ χωνευτὰ συνέτριψε καὶ ἐλέ-
 πτυνε καὶ ἔρριψεν ἐπὶ πρόσωπον τῶν μνημάτων τῶν θυσιαζόν-
 των αὐτοῖς καὶ ὅσα ἱερέων κατέκαυσεν ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια, καὶ
 ἐκαθάρισε τὸν Ἰούδαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ». Οὐκοῦν διολώλα-
 30 σιν ἐπ' αὐτοῖς τεμένεσιν, ὡς ἔφην, καὶ θωμοῖς, καὶ τοῖς χωνευτοῖς
 μονονουχὶ συνεθάπιοντο, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον. Ἰστέον
 δέ, ὅτι κατὰ γε τοὺς χρόνους Ἐζεκίου προεφήτευσεν ὁ Ναούμ.

σει ολοκάθαρα ἡ ἅγια Γραφή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν γιὰ τὸν Ἰωσία: «Ἐδωσε ἐντολὴ ὁ βασιλιάς στὸν Χελκία, τὸν μεγάλο ἱερέα, καὶ στοὺς δευτέρους στὴν τάξη ἱερεῖς καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ φύλαγαν τὴν εἴσοδο, νὰ θγάλουν ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου δλα τὰ σκεύη ποὺ εἶχαν κατασκευασθεῖ γιὰ τὸν Βάαλ καὶ τὸ ἄλσος καὶ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ ἔκαψε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στὴ Σαδημῶθ τὴν κοιλάδα τῶν Κέδρων, καὶ τὴ σάχτη τους τὴ διασκορπίσε στὴ Βαιθήλ. Κατέκαψε ἐπίσης τοὺς ἱερεῖς ποὺ τοποθετοῦσαν οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα καὶ θυμίαζαν στὰ ἱερὰ τῶν ὑψηλῶν τόπων καὶ στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα καὶ στὰ περίγυρα τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκείνους ποὺ πρόσφεραν θυμίαμα στὸν Βάαλ καὶ στὸ ἄλσος καὶ στὸν ἥλιο καὶ στὴ σελήνη καὶ στὰ ζώδια καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἔδγαλε τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀστάρτης ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στὸ χεῖμαρρο τῶν κέδρων καὶ τὸ κατέκαψε καὶ μεταβάλλοντάς το σὲ σκόνη, ἔριξε τὴ σκόνη στὸν τάφο τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ»⁴⁸.

Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι γιὰ κάποιους ἔγινε μιὰ κάποια ταφὴ ὅπως τὰ χωνευτὰ καὶ ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου τὰ γλυπτὰ; Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ τὸν ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἄλλη γραφή. Γιατὶ λέγει τὸ ἐξῆς καὶ στὸ Β΄ βιβλίο τῶν Παραλειπομένων: «Στὸ ὄγδοο ἔτος τῆς βασιλείας του», προφανῶς τοῦ Ἰωσία, «αὐτός, ὄντας ἀκόμα παιδάριο, ἄρχισε νὰ λατρεύει τὸν Κύριο καὶ Θεὸ τοῦ πατέρα του Δαβίδ, καὶ στὸ δωδέκατο ἔτος τῆς βασιλείας του ἄρχισε νὰ καθαρίζει τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὰ ἱερὰ στὰ ὑψηλά καὶ τὰ ἄλση καὶ ἀπὸ τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ χωνευτὰ, καὶ μὲ ἐντολὴ του κατέσκαψαν μπροστά του τὰ θυσιαστήρια τοῦ Βάαλ καὶ τὰ ἱερὰ πάνω στοὺς ὑψηλοὺς τόπους, ἔκοψε τὰ ἄλση καὶ συνέτριψε τὰ γλυπτὰ καὶ χωνευτὰ, καὶ ἀφοῦ τὰ ἔκανε σκόνη, τὰ ἔριξε μπροστά στὰ μνήματα ἐκείνων ποὺ θυσίαζαν σ' αὐτά. Κατέκαψε καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἱερέων ἐπάνω στὸ θυσιαστήριο, καὶ ἔτσι καθάρισε τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ»⁵⁰. Χάθηκαν λοιπὸν ἐπάνω στὰ ἴδια τὰ τεμένη, ὅπως εἶπα, καὶ στοὺς βωμούς, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς προφητείας θάπτονταν μαζὶ μὲ τὰ χωνευτὰ ἀγάλματα. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὁ Ναούμ προφήτευσε στοὺς χρόνους τοῦ Ἐζεκία. Στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸν Ἐζεκία

50. Β΄ Παρ. 34, 3-5.

Εἶτα γέγονεν ἐκ μὲν Ἐζεκίου Μανασσῆς, ὃς θεβασίλευκεν ἔτη πέντε καὶ πενήκοντα, Μανασσῆ δὲ υἱὸς Ἀμών, ὃς ἔτη μόλις διεβίω δύο, καὶ μετ' ἐκειῖνον ὁ Ἰωσίας, ἐφ' οὗ τὰ τῆς προφητείας πεπλήρωται, καθὰ δέδειχεν ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ 1. «Ὅτι ταχεῖς ἰδοὺ ἐπὶ τὰ ὄρη οἱ πόδες εὐαγγελιζομένου καὶ ἀπαγγέλλοντος εἰρήνην».

*ιε'. Διέτριβον μὲν ἐν Βαβυλῶνι γεγονότες αἰχμάλωτοι οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, ἦσαν γε μὴν ἐν ἐλπίσι τοῦ καὶ αὐθις ἀνακομισθήσεσθαι
10 κατὰ καιροῦς καὶ εἰς τὴν ἄνωθεν αὐτοῖς καὶ ἐκ πατέρων εὐγένειαν ἀναφοιτήσῃ οὐκ εἰς μακράν, τοῦτο προφητῶν ἁγίων ὡς Θεοῦ λαλοῦντος ἐπηγγελμένων. Ἦν δὲ αὐτοῖς ὁ τῆς ἐλπίδος καιρὸς, τῆς Κύρου βασιλείας μέλλοντος αἰρήσειν κατὰ κράτος τὴν Νινευῖ, καὶ τοῦτο πάλιν αὐτοῖς Ἡσαΐου προαπηγγελκός. Ἔφη
15 γάρ· «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῷ χριστῷ μου Κύρω, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακουῖσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὴν βασιλέων διαρρήξω, ἀνοίξω ἔμπροσθεν αὐτοῦ θύρας, καὶ πόλεις οὐ συγκλεισθήσονται. Ἐγὼ ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὀμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντριψω, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλά-
20 σω». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε Κύριος Σαβαώθ». Ἦξει τοίνυν, φησὶν, ἄγγελος τοῖς ἐξ Ἰσραήλ εἰρήνης, τὴν Κύρου σημαίνων ἐκστρατείαν, ὅτε καὶ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπεσεύοντο ζυγόν, καὶ
25 τὴν τῶν κρατούντων ῥάβδον συνέτριψαν, καὶ τῆς ἀσυνήθους δουλείας ἀπορρήξαντες τὰ δεσμά, οἴκαδε πάλιν γεγονότες, ἐσώζοντο. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο τὴν δύναμιν τῶν προκειμένων τοῖς τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ κηρύγμασιν ἐφαρμοῖσαι, πάλιν δράσειεν ἂν καὶ οὗτος ὀρθῶς. Ἐποιεῖτο γὰρ ἐν ἐρήμῳ τὰς διατριβάς, καὶ οἷον ἐν
30 ὄρεσι διακεκραγῶς εὐηγγελίζετο τὴν εἰρήνην, τουτέστι Χριστόν.*

προῆλθε ὁ Μανασσῆς, πού βασίλευσε πενήντα πέντε ἔτη, ὁ υἱὸς τοῦ Μανασσῆς ὁ Ἀμών βασίλευσε δύο μόλις ἔτη⁵¹, καὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἰωσίας⁵², στή διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἐκπληρώθηκε ἡ προφητεία, ὅπως μᾶς πληροφοροῦσε πρὶν ἀπὸ λίγο ὁ λόγος.

ΚΕΦ ΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1. «Εἶναι γρήγορα ἐπάνω στὰ ὄρη τὰ πόδια ἐκείνου πού φέρνει τὸ χαρμόσυνο μήνυμα καὶ ἀναγγέλλει τὴν εἰρήνη».

15. Ζοῦσαν βέβαια στή Βαβυλώνα ὅταν αἰχμαλωτίσθηκαν οἱ Ἰσραηλίτες, ἔλπιζαν ὅμως ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν κάποτε καὶ θὰ ἐπανέλθουν σύντομα στήν παλαιὰ εὐγένεια τῶν πατέρων τους, καθὼς αὐτὸ τὸ ἐπαγγέλλονταν οἱ ἅγιοι προφῆτες μὲ ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ καιρὸς τῆς ἐλπίδας ἦταν ὁ καιρὸς τῆς βασιλείας τοῦ Κύρου πού ἔμελλε νὰ κυριεύσει κατὰ κράτος τὴ Νινευί, πού καὶ αὐτὸ πάλι τοὺς τὸ εἶχε προαναγγεῖλει ὁ Ἡσαΐας· γιατί εἶπε· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς στὸν Κύρο, πού ἔχει χρισθεῖ βασιλιάς, τοῦ ὁποίου ἐγὼ κατέστησα ἰσχυρὴ τὴ δεξιὰ γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτὸν τὰ ἔθνη καὶ νὰ συντρίψω τὴν ἰσχὺ τῶν βασιλέων γιατί θ' ἀνοίξω μπροστά του τὶς πύλες καὶ οἱ πόλεις δὲν θὰ μείνουν κλειστές σ' αὐτόν. Ἐγὼ θὰ πορευθῶ μπροστά σου καὶ θὰ ἐξομαλύνω τὰ ὄρη, θὰ συντρίψω θύρες χάλκινες καὶ θὰ τσακίσω σιδερένιους μοχλοὺς»⁵³. Κι ἔπειτ' ἀπὸ λίγα λέγει πάλι· «Αὐτὸς θὰ οἰκοδομήσει τὴν πόλη Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ ἐπαναφέρει τὸν λαό μου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, ὄχι μὲ λύτρα οὔτε μὲ δῶρα, εἶπε ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων»⁵⁴. Θὰ ἔρθει λοιπὸν, λέγει, στοὺς Ἰσραηλίτες ἄγγελος εἰρήνης, σημαίνοντας μ' αὐτὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Κύρου, κατὰ τὴν ὁποία καὶ ἀποτίναξαν τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ συνέτριψαν τὴ ράβδο ἐκείνων πού τοὺς ἐξουσίαζαν, καὶ σπάζοντας τὰ δεσμὰ τῆς ἀσυνήθιστης δουλείας, σώθηκαν, ἐπιστρέφοντας πάλι στήν πατρίδα τους. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος νὰ ἐφαρμόσει τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ στὸ κήρυγμα τοῦ ἁγίου Βαπτιστῆ, θὰ τὸ ἔκανε πάλι αὐτὸς ὀρθά. Γιατὶ ζοῦσε στήν ἔρημο καὶ φωνάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο δυνατὰ στὰ ὄρη εὐαγγελιζόταν τὴν εἰρήνη, δηλαδή τὸν Χριστό. Εἶναι

53. Ἡσ. 45, 1-2.

54. Ἡσ. 45, 13.

᾽Ωραῖοι δὴ οὖν οἱ πόδες καὶ ταχεῖς τοῦ λέγοντος «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ».

Στίχ. 1. «Ἐόρταζε Ἰούδα τὰς ἑορτὰς σου, ἀπόδος τὰς εὐχὰς σου, διότι οὐ μὴ προσθῶσιν ἔτι τοῦ διελθεῖν εἰς παλαίωσιν».

5 ις. Προστεταχότος τοῦ νόμου, μὴ δεῖν ἔξω θύειν τῆς ἱερᾶς τε καὶ θείας αὐλῆς, ἀλλ' «εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ», ἐν ἀλλοδαπῇ γεγονότες οἱ ἔξ Ἰσραὴλ καὶ τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων χώραν οἰκοῦντες, ἀπρακτοὶ που πάντως περὶ τὰ σφίσι νενομισμένα καὶ ἀνενέργητοι
10 διετέλουν, οὐ τὰς ἔξ ἔθους πληροῦντες ἑορτὰς, οὐ θυσίας προσάγοντες, οὐκ ἀπαρχὰς, οὐ χαριστήρια κατὰ τὸν νόμον, οὐ τὸν ἀμνὸν σφάζοντες ἐν μηνὶ τῷ νέῳ, τάχα που καὶ πρὸς μόνας ὀκνοῦντες δοξολογίας. Καὶ τοῦτό φαμεν τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ ὡς ἐκ προσώπου λέγοντος τοῦ ἐν Βαβυλῶνι λαοῦ· «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν
15 Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν». Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι· «Πῶς ἄσομεν τὴν ὁδὸν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτριᾶς;» ἔξω γάρ, ὡς ἔφην, τῆς ἀγίας γῆς γεγονόσιν αὐτοῖς, ἔξω ναοῦ καὶ σκηνῆς καὶ τὸν ἱερόν οὐκ ἔχουσι χῶρον,
20 ἀπρακτεῖν ἦν ἀνάγκη περὶ τὰ ἐκ νόμου. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεδείχθη λοιπὸν ὁ τοῦ ἀνεῖσθαι καιρός, ἐπιφθέγγεται τις εἰκότως αὐτοῖς ἢ ὁ τῆς εἰρήνης ἄγγελος, οὗ καὶ «ταχεῖς οἱ πόδες», ἤγουν αὐτὸς ὁ προφήτης, ὅτι μέτεστιν αὐτοῖς πληροῦν ἑορτὰς, ἀνάπτειν χαριστηρίους ὠδὰς, καὶ ἀποπεραίνειν εὖ μάλα τὰ ἐν εὐχαῖς ἤγουν
25 ὑποσχέσεσι. Προσεπαγγέλλεται δὲ καὶ τὴν ὅσον οὕπω τῶν ἐχθρῶν ἔσομένην ἀπώλειαν. «Οὐ» γὰρ «μὴ προσθῶσι», φησί, «τοῦ διελθεῖν εἰς παλαίωσιν», τουτέστιν οὐκ εἰς μακροὺς ἔτι χρόνους μενοῦσι, οὔτε μὴν παλαιουμένην, ἤγουν ἀτελεύτητον, ἔξουσι τὴν εὐημερίαν. Πεπαύσεται γὰρ καὶ καταλήξει συστελλομένη.

30 Ἀκουέτω δὲ προεπωδέστερον καὶ ὁ νοητὸς Ἰούδας τῶν τοιῶνδε φωνῶν. «Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἢ ἐν

55. Ἦσ. 40, 3. Λουκᾶ 3, 4. Ἰω. 1, 23.

56. Δευτ. 12, 21.

57. Ψαλμ. 136, 1-2.

58. Ψαλμ. 136, 4.

59. Ναούμ 2, 1.

ώραῖα λοιπὸν καὶ γρήγορα τὰ πόδια ἐκείνου ποὺ λέγει· «Ἐτοιμᾶστε τὴν πορεία τοῦ Κυρίου, κάνετε ἴσιους τοὺς δρόμους του»⁵⁵.

Στίχ. 1. «Ἐόρταζε, Ἰούδα τὶς ἐορτές σου, πρόσφερε τὰ τάματά σου, γιατί δὲν θὰ συνεχίσουν πιά νὰ διασχίζουν τὴ χώρα σου καὶ νὰ παραμένουν σ' ἐσένα γιὰ πολὺ».

16. Ἐπειδὴ ὁ νόμος πρόσταζε ὅτι δὲν πρέπει νὰ θυσιάζουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερὴ καὶ θεία αὐλή, ἀλλὰ «τὸν τόπο ποὺ θὰ ἐπιλέξει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, σ' αὐτὸν νὰ γίνεται ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός του»⁵⁶, ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες βρέθηκαν στὴν ἄλλοδαπή καὶ ζοῦσαν στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, δὲν ἔπρατταν ὅπωςδήποτε τὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἔμεναν ἀδρανεῖς, ἀφοῦ δὲν τελοῦσαν τὶς συνηθισμένες σ' αὐτοὺς ἐορτές, δὲν πρόσφεραν θυσιές, οὔτε τὶς ἀπαρχές τῶν καρπῶν, οὔτε τὶς κατὰ νόμον εὐχαριστίες, οὔτε ἔσφαζαν τὸν ἀμνὸν τὸν καινούργιο μῆνα, καὶ ἴσως ἔδειχναν ἀδιαφορία ἀκόμα καὶ γιὰ δοξολογίες. Καὶ θὰ ποῦμε τὸν λόγο ἐκεῖνο τοῦ θεσπέσιου Δαβὶδ ποὺ λέγει ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ λαοῦ ποὺ ζοῦσε στὴ Βαβυλώνα· «Στὸν ποταμὸ τῆς Βαβυλώνας ἐκεῖ καθίσαμε καὶ κλάψαμε, ὅταν θυμηθήκαμε τὴ Σιών. Στὶς ἰτιές δίπλα στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ ποὺ ρεεῖ στὸ μέσον τῆς ἐκεῖ κρεμάσαμε τὰ ὄργανά μας»⁵⁷. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ τοῦτο· «Πῶς νὰ ψάλομε τὸν ὕμνο τοῦ Κυρίου σὲ ξένη γῆ;»⁵⁸. Ἐπειδὴ δηλαδὴ βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ τους, ἔξω ἀπὸ τὸ ναὸ καὶ τὴ σκηνὴ καὶ δὲν εἶχαν τὸν ἱερὸ χῶρο, ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ μὴν πράττουν τὰ ὅσα ὀριζε ὁ νόμος. Ὅταν ὅμως φάνηκε ἐπιτέλους ὁ καιρὸς τῆς ἐλευθερίας, εὐλόγα ἀπευθίνεται καὶ λέγει σ' αὐτοὺς κάποιος, ἢ ὁ ἀγγελὸς τῆς εἰρήνης, τοῦ ὁποῖου τὰ «πόδια εἶναι γρήγορα»⁵⁹, ἢ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης, ὅτι μποροῦν νὰ τελοῦν τὶς ἐορτές, ν' ἀπευθίνουν εὐχαριστήριες ὠδὲς καὶ νὰ ἐκπληρώνουν ὅσα ἔταζαν στὴν προσευχή τους, δηλαδὴ ὅσα ὑπόσχονταν. Καὶ ἐπὶ πλέον ὑπόσχεται ἀπὸ πρὶν καὶ τὴν ἀπώλεια τῶν ἐχθρῶν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ ὅπου νᾶναι. Γιατὶ λέγει, «δὲν θὰ φτάσουν νὰ παλαιώσουν σ' ἐσένα», δηλαδὴ δὲν θὰ παραμείνουν γιὰ πολλὰ ἀκόμα χρόνια, οὔτε θὰ ἔχουν εὐημερία παλαιωμένη, δηλαδὴ ἀτελείωτη. Γιατὶ θὰ παύσει καὶ θὰ λάβει τέλος περιοριζόμενη ὁλοένα.

Ἄς ἀκούει ὅμως ὅπως καλύτερα πρέπει καὶ ὁ νοητὸς Ἰουδαῖος τὶς δηλώσεις αὐτές. Γιατὶ λέγει· «Δὲν εἶναι Ἰουδαῖος αὐτὸς ποὺ φαίνεται

τῷ φανερωῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐδ' ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ». Ἐορτάσει μὲν οὖν ὁ τοιόσδε λαμπρῶς, ἐρηρυσμένην ἔχων τὴν πίστιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν εἰς Χριστόν, ἡγιασμένος τῷ Πνεύματι καὶ τῇ τῆς υἰοθεσίας διαπρέπων χάριτι. Προσοίσει δὲ τῷ Θεῷ θυσίας πνευματικάς, ἑαυτὸν ἀνατιθείς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, καὶ πᾶν εἶδος συνεπιτηδεύων ἀρετῆς, σωφροσύνην, ἐγκράτειαν, ἀνδρείαν, ὑπομονήν, ἀγάπην, ἐλπίδα, φιλοπτωχείαν, χρηστότητα, μακροθυμίαν «Τοιαύταις γὰρ θυσίαις
10 εὐαρεστεῖται Θεός». Ἴστω γε μὴν ὁ νοητὸς Ἰούδας περὶ παντὸς ἐχθροῦ καὶ τῶν πάλαι κεκρατηκότων, ὅτι οὐ μὴ προσθῶσιν ἔτι τοῦ διελθεῖν εἰς παλαίωσιν, τουτέστιν ἐκ μέσου γενήσονται, πεμπόμενοι δηλονότι πρὸς κόλασιν, ὃ δὴ καὶ πεπλήρωκεν ὁ Χριστός, ἐπιτάσων τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν,
15 καὶ δούς τοῖς αὐτὸν ἀγαπῶσι τῶν ἐχθρῶν κατεξανίστασθαι, καὶ κατὰ παθῶν ἀνδρίζεσθαι καὶ ἁμαρτίας καταθλεῖν καὶ «πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ».

20 Στίχ. 1-2. «Συντετέλεσται, ἐξῆρται ἀνέβη ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπόν σου, ἐξαιρούμενος ἐκ θλίψεως».

ιζ'. Ὡς ἀραρότως ἤδη καὶ πάντῃ τε καὶ πάντως συμβησομένου τοῦ δεῖν ἀπολέσθαι τὴν Νινευί, συντετελέσθαι φησὶν αὐτήν, τὸ οἶον ἐλθεῖν εἰς συντέλειαν διὰ τούτου δηλῶν. Καὶ μὴν καὶ ἐξῆρθαι, τουτέστιν ἐκκεκόφθαι τε εἰσάπαν καὶ ἀνηρῆσθαι παντε-
25 λῶς. Εὐδὲ δὴ σφόδρα καὶ τὸ «ἀνέβη» φησὶν ἐπὶ Κύρου, μετ' ἐμφάσεως, οἶμαι, πού τοιοῦτόν τι σημαίνων, ὁποῖον ἔφη περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας, τὰ κατὰ καιροὺς ἐσόμενα τῇ Νινευί προαναφωνῶν «Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρε, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ τοῦ θείναι τὴν
30 γῆν εἰς ἐρήμωσιν, καὶ αἱ πόλεις ἐρημωθήσονται, παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι αὐτάς». Θηρὸς γὰρ ἀγρίου δίκη ἐπιθρώσκων τῇ Νι-

60. Ρωμ. 2, 28-29.

63. Λουκᾶ 8, 27 ἔ.

61. Ρωμ. 8, 15.

64. Λουκᾶ 10, 19.

62. Ἐβρ. 13, 16.

65. Ἰερ. 4, 7.

τέτοιος, οὔτε περιτομή εἶναι αὐτὴ πού γίνεται φανερά στὴ σάρκα, ἀλλ' Ἰουδαῖος εἶναι αὐτὸς πού εἶναι τέτοιος ἐσωτερικά, καὶ περιτομή εἶναι ἡ πνευματικὴ τῆς καρδιᾶς, καὶ ὄχι ἐκείνη πού γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος προέρχεται ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»⁶⁰. Αὐτὸς λοιπὸν πού εἶναι τέτοιος θὰ ἐορτάσει λαμπρὰ, ἔχοντας στερεὰ τὴν πίστη, τὴν πίστη δηλαδή στὸν Χριστό, τὸν ἀγιασμό τοῦ Πνεύματος καὶ λάμποντας μὲ τὴν χάρη τῆς υἰοθεσίας⁶¹. Ἀλλὰ καὶ θὰ προσφέρει στὸν Θεὸ θυσίες πνευματικῆς, ἀφιερώνοντας τὸν ἑαυτό του ὡς ἄρωμα εὐωδιαστό, καὶ καλλιεργώντας κάθε εἶδος ἀρετῆς, σωφροσύνη, ἐγκράτεια, ἀνδρεία, ὑπομονή, ἀγάπη, ἐλπίδα, φιλοπρωχία, ἀγαθότητα, μακροθυμία. «Γιατὶ μὲ τέτοιες θυσίες εὐχαριστεῖται ὁ Θεός»⁶². Ἄς γνωρίζει ἐπίσης ὁ πνευματικὸς Ἰούδας γιὰ κάθε ἐχθρὸ καὶ τοὺς παλαιοὺς ἐξουσιαστές του, ὅτι «Δὲν θὰ συνεχίσουν πιά νὰ σὲ διασχίζουν γιὰ πολὺν καιρὸ», δηλαδή θὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ μέση, ἤτοι θὰ σταλοῦν σὲ βασανισμὸ αἰώνιο, πράγμα βέβαια πού πραγματοποίησε ὁ Χριστός, προστάζοντας τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα νὰ πέσουν στὴν ἄβυσσο⁶³, καὶ δίνοντας τὴ δύναμη σὲ ὅσους τὸν ἀγαποῦν νὰ κατανικοῦν τοὺς ἐχθροὺς τους, νὰ ἀγωνίζονται μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν παθῶν, νὰ κατανικοῦν τὶς ἁμαρτίες, «καὶ νὰ πατοῦν ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁶⁴.

Στίχ. 2. «Ἦδη τελείωσε, βγῆκε ἀπὸ τὴ μέση. Ἀνέβηκε φυσώντας στὸ πρόσωπό σου καὶ ἀπαλλάσσοντάς σε ἀπὸ τὴ θλίψη».

17. Σὰ νὰ εἶναι ἀμετάκλητη πλέον ἀπόφαση ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ἐξαφανισθεῖ ἡ Νινευῖ λέγει, ὅτι αὐτὴ ἔχει ἤδη καταστραφεῖ, δηλώνοντας μὲ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι θὰ ἔρθει ἡ συντέλεια. Ἀλλὰ λέγει καὶ ὅτι βγῆκε ἀπὸ τὴ μέση, δηλαδή κόπηκε ἐντελῶς ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ ἀφανίσθηκε παντελῶς. Πάρα πολὺ κατάλληλα βέβαια λέγει καὶ τὸ «ἀνέβηκε» γιὰ τὸν Κύρο, δηλώνοντας, νομίζω, μὲ ἔμφαση κάτι σὰν ἐκεῖνο πού εἶπε γι' αὐτὸν καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας προαναγγέλλοντάς ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κάποτε στὴ Νινευῖ· «Ἀνέβηκε τὸ λιοντάρι ἀπὸ τὴ μάνδρα του ἐξολοθρεύοντας καὶ ἀφάνιζοντας ἔθνη, βγῆκε ἀπὸ τὸν τόπο του γιὰ νὰ ἐρημώσει τὴ γῆ, καὶ οἱ πόλεις θὰ ἐρημωθοῦν, ἐπειδὴ δὲν θὰ κατοικοῦνται πιά αὐτές»⁶⁵. Πράγ-

νευί, τοὺς ἐν αὐτῇ κατεδήδοκεν. Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν ὡς πολέμιος δεινός τε καὶ ἀτεράμιων ἦν, καὶ ἄθραυστος εἰς ὀργὰς γέγονε, τοῖς δὲ ἐξ Ἰσραὴλ ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπον καὶ ἐξαιρούμενος ἐκ θλίψεως, τουτέστιν ἀπαλλάττων αὐτοὺς τῆς ἀσυνήθους δουλείας, δε-
 5 σμῶν ἀνιείς, αἰχμαλώτους ὄντας ἀνακτώμενος, διὰ τοῦ πέμψαι μὲν οἴκαδε, προστάξαι δὲ καὶ τὸν θεῖον αὐτοῖς ἀναδείμασθαι να-
 ὄν. Τὸ δὲ ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπον, ὡς ἐκ παραδόσεώς τε καὶ συν-
 ηθείας φησὶν Ἰουδαϊκῆς Εὐρήσομεν δὲ καὶ τῶν τοιούτων τὴν
 μνήμην ἔσθ' ὅτε κειμένην παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς,
 10 ὁποῖόν ἐστι τὸ δεῖν οἶεσθαι τοὺς Ἰουδαίους ἐπὶ ταῖς κατὰ Θεοῦ
 δυσφημίαις περιῶρήγνυναι τὰ ἱμάτια. Καὶ γοῦν ὁ Καϊάφας, Υἱὸν
 ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, περιέῶρήξε τὴν ἐσθῆτα,
 διακεκραγῶς τε καὶ λέγων «Ἐδυσφήμησε».

Δεδράκασι δὲ τοῦτο καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ Παῦλός τε καὶ
 15 Βαρνάβας. Γεγόνασι μὲν γὰρ ἐν Λυκαονία. Ἐπειδὴ δὲ τινα τῶν
 ἠῤῥώστηκότεων τοῦ πάθους ἀπήλλατον καὶ παράδοξον ἦν τοῖς
 ὄρωσι τὸ χρῆμα, θύειν ἤθελον αὐτοῖς, χάριν τῆς θεοσημίας, οἱ
 ἱερεῖς Ἐφασκον γὰρ ὅτι «Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις ἦλθον
 πρὸς ἡμᾶς ἐκάλουν δὲ τὸν μὲν Βαρνάβαν Δία, τὸν δὲ Παῦλον Ἐρ-
 20 μῆν, ὅτι αὐτὸς ἦν», φησὶν, «ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου». Ἐπειδὴ δὲ τὸ
 δρώμενον δυσφημία τις ἦν, διέῶρήξαν τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν, παραδό-
 σεσιν Ἰουδαϊκαῖς καὶ ἀγράφοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἔτι. Διαβέ-
 βληται δὲ τὸ ἔθος, ὡς οὐκ ὄν ἐκ νόμου, καὶ ἀνόνητον παντελῶς.
 Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Ἰουδαίους ὁ τῶν ὄλων Θεὸς πλαττομένους τὰ
 25 τοιάδε καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας ἀποφοιτῶντας μακράν. «Ἐπι-
 στρέψατε πρὸς με ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν, ἐν νηστεία καὶ ἐν κλαυ-
 θμῶ καὶ ἐν κοπετῶ, καὶ διαῶρήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱ-
 μάτια ὑμῶν». Ὡσπερ οὖν ἔθος ἦν περιῶρήγνυναι τισὶ τὴν ἐσθῆτα
 δεδυσφημηκότος τινός, οὕτω καὶ τὸ ἐμφυσᾶν εἰς πρόσωπον τῶν
 30 ἠῤῥώστηκότεων καθ' ὄντιναοῦν τρόπον. Ἐδρων δὲ τοῦτο μάλιστα,
 καὶ ἄγαν ἐκτόπως, οἱ ἀφορκίζειν εἰωθότες καὶ περιέργοις ἐπωδαῖς
 πνευμάτων τε καὶ ἀλγημάτων τοὺς κάμνοντας ἀπαλλάττειν προσ-
 ποιούμενοι. Δέχεται τοίνυν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς συνηθείας τὸ παρά-

ματι είσορμώντας σάν άγριο θηρίο στή Νινευί, κατέφαγε τούς κατοίκους της. Ἀλλά σ' εκείνους βέβαια ἦταν φοβερός καί σκληρός ἐχθρός καί μέ άσίγαστη όργή, στους Ἰσραηλίτες όμως «φυσούσε στό πρόσωπό τους καί τούς έβγαζε από τή θλίψη», δηλαδή τούς άπάλλασε από τήν άσυνήθιστη δουλεία, έλυνε τά δεσμά τους, καί ένώ ἦταν αϊχμάλωτοι τούς ξανακέρδιζε, μέ τό νά τους στείλει στήν πατρίδα τους καί νά τους προστάξει νά ξεναχίσουν τό ναό. Τό «φυσώντας στό πρόσωπό τους» βέβαια τό λέγει κατά τήν παράδοση καί τήν Ἰουδαϊκή συνήθεια. Γιατί θά βροῦμε ν' αναφέρονται τέτοια παραδείγματα κάποτε στίς θεόπνευστες Γραφές, όπως εκείνο πού νόμιζαν ότι πρέπει στίς περιπτώσεις βλασφημίας πρὸς τόν Θεό νά ξεσχίζουν τά ένδύματά τους. Καί πράγματι ό Καιάφας, όταν είπε ό Χριστός ότι είναι Υίός του Θεοῦ, έσχισε τό ένδυμά του κραυγάζοντας καί λέγοντας, «Βλασφήμησε»⁶⁶.

Τό έκαναν αυτό καί οί θεσπέσιοι μαθητές Παῦλος καί Βαρνάβας. Είχαν δηλαδή φτάσει στή Λυκαονία, καί έπειδή θεράπευσαν κάποιον από τήν άσθένειά του καί εκείνοι πού τούς είδαν θεώρησαν τό πράγμα παράδοξο, ἠθελαν οί ίερεῖς, έξαιτίας του θαύματος, νά τους προσφέρουν θυσία. Γιατί έλεγαν· «Οί θεοί πήραν μορφή ανθρώπων καί ἦρθαν σ' έμάς», καί καλοῦσαν τόν Βαρνάβα Δία καί τόν Παῦλο Ἑρμῆ, έπειδή αυτός ἦταν πού είχε πιό πολύ τό λόγο»⁶⁷. Ἐπεδή όμως ἡ πράξη τῆς θυσίας ἦταν όπωσδήποτε μιά βλασφημία, έσχισαν τά ρούχα τους σύμφωνα μέ τίς Ἰουδαϊκές παραδοσεις καί μέ τίς άγραφες συνήθειές τους πού ακολουθοῦσαν άκόμα. Ἀλλά ἡ συνήθεια αυτή κατηγορήθηκε, γιατί δέν προβλεπόταν από τό νόμο καί ἦταν έντελῶς άνώφελη. Καί πράγματι είπε ό Θεός τῶν όλων στους Ἰουδαίους γι' αυτή τήν προσποιητή συμπεριφορά τους καί τήν απομάκρυνσή τους από τήν άληθινή εὐσέβεια· «Ἐπιστρέψατε σ' έμένα μέ όλη τήν καρδιά σας, μέ νηστεία καί κλάματα καί θρήνους, καί σχίσατε τίς καρδιές σας, καί όχι τά ένδύματά σας»⁶⁸. “Όπως λοιπόν υπήρχε συνήθεια νά σχίζουν κάποιοι τό ένδυμα πού φοροῦσαν όταν κάποιος βλασφημοῦσε, έτσι υπήρχε συνήθεια νά φυσούν στό πρόσωπο εκείνων πού έπασχαν από όποιαδήποτε άρρώστια. Καί τό έκαναν αυτό μάλιστα, καί πολύ παράδοξα, εκείνοι πού συνήθιζαν νά κάνουν έξορκισμούς καί μέ περίεργες έπωδές προσποιοῦνταν ότι έδιωχναν από τούς άρρώστους τά άκάθαρτα πνεύματα καί τούς πόνους. Παίρνει

δειγμα, καί φησιν «Ἀνέβη ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπόν σου» (Κῦρος δὲ δηλονότι), «καὶ ἐξαιρούμενός σε ἐκ θλίψεως». Τοῦτο γὰρ δύνασθαι κατορθοῦν, ὡς ἔφην, προσεποιουῦντό τινες, ἐμφυσῶντες ἑτέροις.

5 Σοφὸν δὲ καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὸ τοῦ διαβόλου καὶ τὸ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννύσης ἁμαρτίας συνέσταλται κράτος, καὶ ἤλω μὲν ὡσπερ ὁ θάνατος, ἐξῆρται δὲ καὶ εἰς ἅπαν ἢ φθορά. Ἀναδέσθηκε γὰρ ἐξ ἄδου καὶ ἀνεβίω Χριστός, ὁ ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπον τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ λέγων «Λάβετε Πνεῦμα ἁγι-
10 ον». Ἀπηλλάγμεθα γὰρ οὕτω παντὸς κακοῦ, καὶ μέτοχοι γεγονότες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἀναστοιχειούμεθα κάλλος, καὶ εἰς εἰκόνα τὴν πρώτην νοητῶς μεταχαραττόμεθα. Μορφοῦται γὰρ ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

15 Στίχ. 2-3. «Σκόπευσον ὁδόν, κράτησον ὀσφύος, ἄνδρῖσαι τῇ ἰσχύ σου σφόδρα, διότι ἀπέστρεψε Κύριος τὴν ὕδριν Ἰακώβ καθὼς ὕδριν τοῦ Ἰσραήλ».

ἠγ'. Ὡς αὐτίκα δὴ μάλα βαδιουμένοις εἰς τὴν Ἰουδαίαν, οἴκαδέ τε ἶναί μὲλλουσιν, ἀναγκαίως ἐπιφωνεῖ τὸ χρῆναι λοιπὸν καὶ τὴν
20 ὁδὸν κατασκέπτεσθαι καὶ κρατεῖν ὀσφύος, τουτέστιν ἐτοιμῶς τε καὶ ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τοὺς τῆς ὁδοιπορίας πόνους, καὶ παντὸς ὄκνου κατανδρίζεσθαι, καὶ μακρῶν διαστημάτων ἀμείνους ὄρασθαι φιλεῖν, προθυμίαις ἀμάχοις εἰς τοῦτο χρωμένους Ἐτοιμότητος δὲ σημεῖον, τὸ οἶον εὐπρεπῆ καὶ διεζωσμένην ἔχειν τὴν ὀσφύν.
25 Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, μᾶλλον δὲ καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, «Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμένοι», φησίν. Ὀδοιπορικὸν γὰρ τὸ σχῆμα, καὶ ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατον τοῖς τὸ θεῖον κηρύττουσιν εὐαγγέλιον, καὶ ἐτοιμοτάτους ἔχουσιν εἰς τοῦτο τοὺς πόδας «Κρά-
30 τησον» δὴ οὖν «ὀσφύος», φησίν, ἀντὶ τοῦ «Παρεσκευασμένος ἔσο καὶ οἶον εὐπρεπῆς εἰς ἀποδρομὴν». «Ἀπέστρεψε γὰρ Κύριος τὴν ὕδριν», φησί, «τοῦ Ἰακώβ καθὼς ὕδριν τοῦ Ἰσραήλ».

λοιπόν τὸ παράδειγμα ἀπὸ τῆ συνήθεια αὐτῶν καὶ λέγει· «Ἀνέβηκε φυσώντας στὸ πρόσωπὸ σου (ὁ Κύριος δηλαδή), ἀπαλλάσσοντάς σε ἀπὸ τῆ θλίψη σου». Γιατί, ὅπως εἶπα, προσποιούνταν ὅτι μπορούσαν νὰ τὸ κατορθώσουν αὐτὸ φυσώντας στὸ πρόσωπο τῶν ἄλλων.

Εἶναι ὅμως συντετὸ καὶ ἀληθινὸ νὰ ποῦμε, ὅτι περιορίσθηκε καὶ τοῦ διαβόλου ἢ ἐξουσία καὶ τῆς ἁμαρτίας πού μᾶς τυραννοῦσε, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κατακυριεύθηκε ὁ θάνατος καὶ ἐξάλειφθηκε ὀλοσχερῶς ἢ φθορά. Γιατί ἀνέβηκε ἀπὸ τὸν ἄδη καὶ ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς ὁ ὁποῖος ἐμφύσησε στὸ πρόσωπο τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»⁶⁹. Γιατί ἔτσι ἀπαλαχθήκαμε ἀπὸ κάθε κακό, καὶ ἀφοῦ γίναμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μεταμορφωθήκαμε στὸ ἀρχαῖο κάλλος μας καὶ μεταποιηθήκαμε πνευματικὰ στὴν πρώτη εἰκόνα. Γιατί μορφώνεται μέσα μας μέσω τοῦ Πνεύματος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός.

Στίχ. 2. «Πρόσεξε τὸ δρόμο, σφίξε τὴ ζώνη σου, δεῖξε ἀνδρεία καὶ δύναμη μεγάλη, γιατί ὁ Κύριος ἐξάλειψε τὴν ταπείνωση τοῦ Ἰακώβ ὅπως καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Ἰσραήλ».

18. Σὰ νὰ πρόκειται νὰ βαδίσουν ἀμέσως στὴν Ἰουδαία καὶ μέλλουν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους, τοὺς συμβουλεύει κατ' ἀνάγκη ὅτι πρέπει καὶ τὸ δρόμο νὰ ἐξετάσουν προσεκτικά, καὶ τὴ μέση τους νὰ ζώσουν, δηλαδή νὰ εἶναι προετοιμασμένοι κατάλληλα γιὰ τοὺς κόπους τῆς ὁδοιπορίας καὶ νὰ ὑπερνικήσουν κάθε δισταγμὸ, καὶ μὲ ἀκαταμάχητη προθυμία νὰ θέλουν νὰ φαίνονται ὅτι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὶς μεγάλες ἀποστάσεις. Καὶ ἀπόδειξη τῆς ἐτοιμότητάς τους εἶναι τὸ νὰ ἔχουν κατὰ κάποιο τρόπο ἔτοιμη κατάλληλα καὶ ζωσμένη τὴ μέση. Καὶ πράγματι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἢ μᾶλλον σὲ ὅλους πού πιστεύουν σ' αὐτόν· «Νὰ ἔχετε ὅλοι ζωσμένη τὴ μέση σας»⁷⁰. Εἶναι ὁδοιπορικὸ τὸ σχῆμα καὶ τὸ πλεόν κατάλληλο σ' αὐτοὺς πού κηρύττουν τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο καὶ ἔχουν ἔτοιμα τὰ πόδια τους γι' αὐτὸ. «Ζῶσε λοιπὸν τὴ μέση σου», λέγει, ἀντὶ νὰ πεῖ, “Νὰ εἶσαι προετοιμασμένος καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔτοιμος γιὰ τὸ ξεκίνημα». «Γιατί ὁ Κύριος ἐξάλειψε τὴν ταπείνωση τοῦ Ἰακώβ, ὅπως καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Ἰσραήλ».

Ἐπιτήρει πάλιν ἐν τούτοις ἀναγκαίως εἰσκεκομισμένην τὴν διαστολήν. Ἰακώβ μὲν γὰρ φησι τοὺς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ κατοικήκοντας, τουτέστι τὰς δέκα φυλάς, ὧν θεβασιλεύκασιν οἱ ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ, οἱ γεγόνασιν ἐξ Ἰωσήφ, ὃς ἦν ἐξ Ἰακώβ, 5 Ἰσραὴλ δὲ ὀνομάζει τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις, Ἰούδαν τέ φημι καὶ Βενιαμίν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Συναχηρεῖμ τὴν Σαμάρειαν πεποροθηκότος, οὐχ ἤλω τὰ Ἱεροσόλυμα, Θεοῦ τὸ τηνικάδε προασπίζοντος καὶ δαπανῶντος ἀγγελοῦ χειρὶ τὸν Ἀσσύριον, ἀνῆκε δὲ Κῦρος οὐχὶ μόνους τοὺς ἐκ τῆς Σαμαρείας αἰχμαλώτους ἀπενηνεγμέ- 10 νους εἰς τὴν Νινευί, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ τοῦτο ἀναγκαίως φησὶν ὁ προφήτης, ὅτι «ἀπέστρεψε Κύριος τὴν ὕδριν τοῦ Ἰακώβ καθὼς ὕδριν τοῦ Ἰσραὴλ». Καὶ ὕδριν μὲν φησι τὴν δουλείαν, ἣτοι τὴν θητείαν.

Ὅτι δὲ ἅπαντας ἀνήσει Θεός, οὐ προασπίζων μὲν τινων, ἐνα- 15 φιεῖς δὲ τοῖς πόνοις ἐτέρους ἐντρούχεσθαι, διδάσκει λέγων, οὕτως «Ἀπέστρεψε τὴν ὕδριν τοῦ Ἰακώβ, καθὼς ἀποστρέφεται καὶ ἡ τοῦ Ἰσραὴλ». Σύμπαντες γὰρ, ὡς ἔφημεν, ἀνέδραμον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας διακρουσάμενοι βλάβῃ. Χρηῖται δέ, φημι ἔγωγε, καὶ μάλα εἰκότως, καὶ τοὺς ἐν Χριστῷ λελυτρωμένους 20 ζῆν μὲν ἐθέλειν οὐκ ἀπερισκέπτως ἔτι, περιαθρεῖν δὲ μᾶλλον τῆς ἀρεσκούσης τῷ Θεῷ πολιτείας τὴν ὁδὸν καὶ τρίβον ἰέναι τὴν ἀγαθὴν καὶ κρατεῖν ὀσφύος, τουτέστιν ἀμείνους ὁραῖσθαι γαστροῦ καὶ φιληδονίας, «καὶ τῆς σαρκὸς μὴ ποιεῖσθαι πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμίας», κατανεανιεύεσθαι δὲ καὶ παθῶν καὶ ὄκνου παντός· ἥξουσι 25 γὰρ οὕτως εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ τε προσκομοῦσι Θεῷ πνευματικὰς θυσίας, καὶ τῆς ἀρχαίας δουλείας τὸν ζυγὸν ἀποσεισάμενοι, τὸν εὐκλεᾶ καὶ ἐλεύθερον καὶ φανλότητος ἀπάσης ἀπηλλαγμένον διαβιώσονται βίον

30 Στίχ. 3-5. «Διότι ἐκτινάσσοντες ἐξετινάξαν αὐτοὺς καὶ τὰ κλήματα αὐτῶν. Διέφθειραν ὄπλα δυναστείας αὐτῶν ἐξ ἀνθρώπων, ἄνδρας δυνατοὺς ἐμπαίζοντας ἐν πυρὶ. Αἱ ἡνία τῶν ἀρμάτων αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτοιμασίας αὐτοῦ,

Πρόσεχε πάλι πῶς εἰσάγεται μὲ αὐτὰ κατ' ἀνάγκη ὁ διαχωρισμός. Γιατί Ἰακώβ ὀνομάζει ἐκείνους πού κατοικοῦσαν στή Σαμάρεια, δηλαδή τῖς δέκα φυλές, στίς ὁποῖες βασίλευσαν βασιλεῖς ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μανασσῆ, πού προῆλθαν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, ἐνῶ Ἰσραήλ ὀνομάζει ἐκείνους πού ζοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐννοῶ τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Βενιαμίν. Ἐπειδὴ ὁ Σεναχηρείμ κυρίευσε τῆ Σαμάρεια, δὲν κυρίευσε ὅμως καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὰ ὑπεράσπιζε τότε καὶ ἐξολόθρευσε τοὺς Ἀσσυρίους μὲ τὸ χέρι τοῦ ἀγγέλου⁷¹, καὶ ὁ Κύριος ἀπελευθέρωσε ὄχι μόνο τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τῆ Σαμάρεια, πού εἶχαν μεταφερθεῖ στή Νινευί, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού προέρχονταν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα⁷², γι' αὐτὸ κατ' ἀνάγκη λέγει ὁ προφήτης ὅτι «Ἐξάλειψε ὁ Κύριος τὴν ταπείνωση τοῦ Ἰακώβ, ὅπως καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Ἰσραήλ». Καὶ ταπείνωση βέβαια ὀνομάζει τὴ δουλεία, ἤτοι τὴ σκλαβιά.

“Ὅτι ὅμως ὁ Θεὸς θὰ τοὺς ἐλευθερώσει ὅλους, καὶ ὄχι ὑπερασπίζοντας κάποιους μόνο καὶ ἀφήνοντας τοὺς ἄλλους νὰ βασανίζονται ἀπὸ τοὺς πόνους, τὸ διδάσκει λέγοντας, ὅτι «Ἐξάλειψε τὴν ταπείνωση τοῦ Ἰακώβ, ὅπως καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Ἰσραήλ». Γιατί, ὅπως εἶπα, ὅλοι ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀλλὰ πρέπει, κατὰ τὴ γνώμη μου, καὶ πολὺ εὐλογα, καὶ ὅσοι λυτρώθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ θέλουν νὰ ζοῦν ὄχι πιά ἀπερίσκεπτα, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζουν μᾶλλον τὴν ὁδὸ τῆς πολιτείας μὲ τὴν ὁποία εὐχαριστεῖται ὁ Θεὸς καὶ νὰ βαδίζουν τὸν ὀρθὸ δρόμο καὶ νὰ ἔχουν ζωσμένη τὴ μέση τους, δηλαδή νὰ καθίστανται ἐξουσιαστὲς τῆς γαστέρας καὶ τῆ φιληδονίας, καὶ «νὰ μὴ φροντίζουν γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας»⁷³, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζονται μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ κάθε ὀκνηρίας. Γιατί ἔτσι θὰ φτάσουν στὴν ἁγία πόλη, τὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκεῖ θὰ προσφέρουν στὸν Θεὸ πνευματικὲς θυσίες, καὶ ἀποτινάζοντας τὸ ζυγὸ τῆς παλαιᾶς δουλείας, θὰ ζήσουν τὸν λαμπρὸ καὶ ἐλεύθερο καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε φαυλότητα βίο.

Στίχ. 3-5. «Γιατί οἱ ἀντίπαλοι τῆς Νινευί θὰ διασκορπίσουν αὐτοὺς καὶ τὰ κλήματα τους, θὰ καταστρέψουν τὰ ἰσχυρὰ ἀνθρώπινα ὄπλα τους, ἄνδρες δυνατοὺς πού ἔχουν παιγνίδι τους τὴ φωτιά. Τὰ ἡνία τῶν ἀρμάτων τους εἶναι ἔτοιμα γιὰ τὴν ἡμέρα αὐτή, οἱ

καὶ οἱ ἵππεῖς θορυθηθήσονται ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ συγχυθή-
 σονται τὰ ἄρματα καὶ συμπλακήσονται ἐν ταῖς πλατείαις
 ἢ ὄρασις αὐτῶν ὡς λαμπάδες πυρός καὶ ὡς ἀστραπαὶ δια-
 τρέχουσαι».

5 ιθ. Ἐνηχοῦντος μὲν τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, ἤγουν προφή-
 ταις, τὰ κατὰ καιροῦς ἐσόμενα τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ, προα-
 πῆγγελλον ἀναγκαίως κατὰ τὸ αὐτῶ δοκοῦν. Ἐγίνοντο δὲ πλει-
 στάκις καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς τῶν πραγμάτων ὁράσεσι. Τοιγάρτοι κα-
 ταπεπλήγασι καὶ μονονουχὶ πληρούμενα βλέποντες, τοὺς περὶ
 10 αὐτῶν ἐποιοῦντο λόγους· ὁποῖόν τι καὶ νῦν ὁ προφήτης δοκεῖ πε-
 πονθέναι ἐπὶ τε τοῖς οἰκοῦσι τὴν Νινευί, καὶ τοῖς Κύρω συνησι-
 κόσιν, ὅτι καὶ «ἐξετίναξαν αὐτοὺς καὶ τὰ κλήματα αὐτῶν». Πε-
 ποίηται δὲ ὁ λόγος ὡς ἀπὸ γε τοῦ συμβαίνειν ταῖς ἀμπέλοις εἰω-
 θότος Ἐκτινάσσεται γὰρ ὁ βότρυς καὶ τὰς ῥάγας ἀποπτύει, ἢ ῥα-
 15 γδαιοτάτου προσβάλλοντος πνεύματος, ἢ καύσωνος καταφλέγον-
 τος, ἢ καὶ ἐτέρας ἡστινοσοῦν συμβαινούσης βλάβης, ὡς καὶ αὐτὸ
 τοῖς καρποῖς τὸ κλῆμα συναναφαίνεσθαι καὶ αὐτῆς τῆς ἄνθης
 ἀπογυμνούμενον. Οὕτω δὴ οὖν ἀπετίναξαν αὐτοὺς ὡς ἀμπέλους
 Διέφθαρται δὲ καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν, τουτέστιν ἡ δυναστεία· ὄπλα
 20 γὰρ ἔσθ' ὅτε σημαίνει τὴν δυναστείαν. Δεινοῦς δὲ ὄντας ἵππέας
 καὶ τὰς ἐφ' ἁρμάτων εἰδότας μάχας, ἐν ἀφορήτοις ἄγαν φησὶ γε-
 νέσθαι δείμασιν, ὡς τραπέσθαι μὲν εἰς φυγὴν, συμπλέκεσθαι δὲ
 ἀλλήλοις, καὶ συνθραύεσθαι προσρηγνυμένους, οἶεσθαι δὲ οὕτως
 καταθεᾶν αὐτὸν τὰς τῶν πολεμίων φάλαγγας, ὡς οὐδὲν λαμπάσι
 25 παραχωρεῖν, ἢ καὶ ἀστραπαῖς ἐν ἴσῳ καταφλέγειν αὐτοὺς ὀξεῖ
 καὶ ἀσχέτῳ διαπτούσας δρόμῳ.

Στίχ 6. «Καὶ μνησθήσονται οἱ μεγιστᾶνες αὐτῶν, καὶ φεύ-
 ξονται ἡμέρας καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν, καὶ
 σπεύσουσιν ἐπὶ τὰ τεῖχη, καὶ ἐτοιμάσουσι τὰς προφυλα-
 30 κὰς αὐτῶν».

κ. Καταβρίθοντος τοῦ πολέμου καὶ αὐτοὺς τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ
 τοὺς δυνατωτάτους, εἰς νοῦν δέξονται, φησὶν, ἃ δεδράκασιν ἐλόν-
 τες τὴν Ἰουδαίαν, ἤγουν ὧν ἐκτόπως εἰρήκασι, παλιμφήμους ἰέν-

ἵπποι θὰ προξενήσουν τρόμο τρέχοντας μέσα στους δρόμους, καὶ τὰ ἄρματα θὰ συγκροσθοῦν καὶ θὰ συμπλακοῦν στίς πλατεῖες ἀναμεταξύ τους. Ἡ ὄψη τους θ' ἀστράφτει σὰν τὴν φωτιά καὶ σὰν τὶς ἀστραπὲς ποὺ διασχίζουν τὸν οὐρανό».

19. Γνωστοποιώντας ὁ Θεὸς ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα στους ἁγίους ἀποστόλους, ἦτοι στους προφήτες, ὅσα ἐμελλαν νὰ συμβοῦν κάποτε, αὐτοὶ προανήγγειλαν κατ' ἀνάγκη ὅσα ἐκεῖνος ἤθελε, καὶ πολλές φορές ἔβλεπαν σὲ ὄρασεις καὶ τὰ ἴδια τὰ μελλοντικὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ καὶ κυριεύονταν ἀπὸ κατάπληξη καὶ βλέποντάς τα κατὰ κάποιο τρόπο πραγματοποιημένα, μιλοῦσαν γι' αὐτά. Κάτι τέτοιο φαίνεται νὰ ἔχει πάθει τώρα καὶ ὁ προφήτης βλέποντας τὰ σχετικά μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Νινευῆ καὶ τοὺς συστρατευμένους μὲ τὸν Κύρο, λέγοντας, ὅτι «διασκορπίσαν τοὺς ἴδιους καὶ τὰ κλήματα τους». Ὁ λόγος του γίνεται ἀνάλογα μὲ αὐτὸ ποὺ συνήθως γίνεται στὰ ἀμπέλια. Τινάζεται δηλαδή τὸ τσαμπὶ καὶ πετᾶγονται οἱ ράγες, ἢ ἂν τὸ προσβάλλει πολὺ δυνατὸς ἀέρας, ἢ τὸ κατακάψει καύσωνας, ἢ συμβεῖ ὁποιαδήποτε ἄλλη βλάβη, ὥστε καὶ τὸ ἴδιο τὸ κλῆμα μαζὶ μὲ τὸν καρπὸ του νὰ ἐμφανίζεται ὅτι ἀπογυμνώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνθηρότητά του. Ἔτσι λοιπὸν τινάξαν καὶ αὐτοὺς σὰν τὰ κλήματα. Καταστράφηκαν καὶ τὰ ὅπλα τους, δηλαδή ἡ ἐξουσία τους· γιατί πολλές φορές τὰ ὅπλα σημαίνουν ἐξουσία. Κι ἐπειδὴ ἦταν φοβεροὶ ἱππεῖς καὶ ἔμπειροὶ στίς μάχες μὲ ἄρματα, περιῆλθαν σὲ μεγάλο φόβο, λέγει, ὥστε νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ, νὰ συγκρούονται μεταξύ τους, ν' ἀλληλοχτυπιοῦνται καὶ νὰ συντρίβονται, καὶ νὰ νομίζουν ὅτι ἔτσι τρέπουν σὲ φυγὴ τὶς φάλαγγες τῶν ἐχθρῶν, ὥστε νὰ μὴν εἶναι καθόλου κατώτεροὶ ἀπὸ λαμπάδες ἢ καὶ ἴσοι μὲ ἀστραπὲς ποὺ τοὺς κατακαίουν καθὼς ἐπιδίδονται στὸ ξέφρενο καὶ ἀσυγκράτητο τρέξιμό τους.

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ θυμηθοῦν οἱ ἄρχοντές τους (τὰ ὅσα ἔκαναν στους Ἰουδαίους) καὶ θὰ σπεύσουν τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλὰ θὰ νοιώσουν ἀδυναμία κατὰ τὴν πορεία τους· θὰ τρέξουν στὰ τείχη καὶ θὰ ἐτοιμάσουν τοὺς προμαχῶνες τους».

20. Καθὼς ὁ πόλεμος, λέγει, θὰ καταπιέζει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἰσχυροὺς, θὰ σκεφθοῦν αὐτοὶ ὅσα ἔκαναν κυριεύοντας τὴν Ἰουδαία, τὰ ὅσα ἄτοπα δηλαδή εἶπαν, ἐκστομίζοντας τοὺς βλάσφη-

τες φωνάς, καὶ οἶον τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ταῖς παρὰ σφῶν ἀθυροστομίαις κατασφενδονῶντες οἱ δαίλαιοι. Εἶτα τούτων ἐνηνεγμένοι πρὸς ἀνάμνησιν, εἴσονται λοιπὸν, ὅτι Θεὸν ἔχουσι δυσμενῆ καὶ τοῖς τῶν πολεμούντων αὐτοὺς ὑποστρωννύντα ποσί, καίτοι 5 πάλαι δεινοὺς ὄντας ἄγαν, καὶ κομιδῇ δυσάντητον τὴν καθ' ὧν ἂν ἴοιεν προσβολὴν ποιεῖσθαι μεμελετηκότας. Εἰ δὲ δὴ καὶ τράποιντο πρὸς φυγὴν, δυσεξίτητον εὐρόντες τὸ χρῆμα, καὶ ἀσθενήσαντες ἐν ταῖς πορείαις αὐτῶν, μετοιχήσονται πρὸς βουλὰς ἑτέρας. Ἐπιμελήσονται γὰρ τειχῶν, καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ποιήσονται 10 φυλακάς. Δείκνυσι δὲ διὰ τούτων ἠπορηκότας πανταχῇ, καὶ ὅτι δράσαι προσήκοι μηδὲ εἰδότας ὅλως, ἀπὸ γέ τοι τοῦ κατεσκοτίσθαι τὸν νοῦν, μονονουχὶ δὲ καὶ οἴῳ μεμεθυσμένους ταῖς ἀκράτοις συμφοραῖς, τὴν τῆς σωτηρίας ἀπότευξιν ὀλοφύρεσθαι καὶ διαρῥίπτεσθαι πανταχῇ, μεθισταμένους εὐκόλως, ἐκ τούτων μὲν 15 εἰς ἐκεῖνα, ἐξ ἐκείνων δὲ πρὸς ἕτερα, καὶ τὸν ἐφ' ἅπασιν τούτοις ἀνόνητον πόνον ἔχοντας. Εἰ δὲ δὴ καὶ λέγοι ὅτι «Καὶ φεύξονται ἡμέρας, ἐκεῖνο, οἶμαι, πού δηλοῖ. Δεινοὶ γὰρ ὄντες, ὡς ἔφην, δυσκαταγώνιστοί τε καὶ τραχεῖς, κατοικήσονται λοιπὸν εἰς τοῦτο δειλίας, ὡς ἀναφανδὸν ἐλέσθαι φυγεῖν, καὶ ἀκρύπτως ἤδη τοῦτο 20 δραῖν, καίτοι πάλαι παραιτουμένους καὶ μόναίς ταῖς εἰς τοῦτο κατηγορεῖσθαι ψιλαῖς ὑποψίαις

Ἦττηνται δὲ καὶ αἱ πονηραὶ δυνάμεις ὑπὸ τῆς μεγαλειότητος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀντιπράττειν οὐκ ἔχουσαι τοῖς θείοις αὐτοῦ νεύμασι, τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν δηλονότι, κατεκλῶντό τε τοῖς δείμασι 25 καὶ πεφεύγασιν ἀληθῶς ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀσφαλείας ἔτι σωζόμεναι. Θεοῦ γὰρ τὰς δίκας ἐπάγοντος, τίς ἂν διαφύγοι, ἢ τίς τοὺς προσκεκρουκότας ἐξονήσῃ τόπος (τρόπος);

Στίχ. 78. «Πύλαι τῶν πόλεων διηνοίχθησαν, καὶ τὰ βασίλεια διέπεσεν, καὶ ἡ ὑπόστασις ἀπεκαλύφθη· καὶ αὕτη 30 ἀνέβαινε, καὶ αἱ δοῦλαι αὐτῆς ἤγοντο καθὼς περιστεραι φθεγγόμεναι ἐν καρδίαις αὐτῶν».

κα'. Οἱ μὲν οὖν μεγιστᾶνες, φησὶν, ἄπορον εὐρόντες τὴν φυ-

μους λόγους, και κατά κάποιο τρόπο κατασφενδονώντας οι δυστυχείς τις άθυροστομίες τους κατά της δόξας του Θεού. Κι έπειτα, όταν τα θυμηθούν αυτά, θα μάθουν τότε, ότι έχουν τον Θεό έχθρικό, ο οποίος τους στρώνει κάτω από τα πόδια των πολεμίων τους, μολονότι παλαιά ήταν πάρα πολύ φοβεροί και μελετούσαν ώστε να είναι πολύ δύσκολα αντιμετώπισιμες οι προσβολές τους από εκείνους έναντίον των οποίων τις έκαναν. "Αν όμως υποχρεωθούν να τραπούν σε φυγή, βρίσκοντας άνυπέρβλητη δυσκολία στην επιχείρησή τους και νοιώθοντας αδυναμία στις πορείες τους, θα καταφύγουν σε άλλες μεθόδους. Θα φροντίσουν δηλαδή τα τείχη και θα τοποθετήσουν πάνω σ' αυτά φρουρές. Με αυτά δείχνει ο προφήτης ότι βρίσκονται σε άμηχανία από κάθε πλευρά, και δεν γνωρίζουν καθόλου τί πρέπει να πράξουν, επειδή ο νους τους έχει σκοτισθεί, και σα να έχουν κατά κάποιο τρόπο μεθύσει σαν με κρασί από τις μεγάλες συμφορές, θρηνούν την άποτυχία της σωτηρίας τους και καταφεύγουν παντού, αλλάζοντας εύκολα και μεταπηδώντας από αυτά σ' εκείνα, και από εκείνα σε άλλα, και από όλα αυτά έχουν μόνο τον άνώφελο πόνο." Αν τώρα λέγει, ότι «Θα φύγουν την ήμερα», δηλώνει νομίζω τ'ό εξής: "Αν και είναι δηλαδή, όπως είπα, φοβεροί και δύσκολοι στην αντιμετώπιση και σκληροί, θα φτάσουν στο εξής σε τέτοιο βαθμό δειλίας, ώστε να προτιμήσουν όλοφάνερα να τραπούν σε φυγή, και να το κάνουν πλέον αυτό χωρίς να κρύβονται, μολονότι παλαιά απέφευγαν ακόμα και τις άπλές υποψίες γι' αυτό.

Νικήθηκαν όμως και οι πονηρές δυνάμεις από τη μεγαλειότητα του Χριστού, και δεν μπορούν ν' αντιδράσουν στις θείες βουλές του, που άφορούν βέβαια σ' εμάς, και παρέλυσαν από τ'ό φόβο τους και τρέπονταν σε φυγή χωρίς σ' αλήθεια να τους σώζει κανένα πια μέτρο ασφάλειας. Γιατί, όταν τιμωρεί ο Θεός, ποιός μπορεί να διαφύγει, ή ποιός τόπος θα ώφελήσει αυτούς που προσέκρουσαν στον Θεό;

Στίχ. 7-8. «Οί πύλες των πόλεων άνοιξαν διάπλατα, τα ανάκτορα γκρεμίστηκαν και ήρθαν στο φώς όλα τα ύπάρχοντα της πόλης, κι αυτοί οδηγούνται μακριά, ενώ οι δούλες αυτής σέρνονται θρηνώ- ντας μέσα στην καρδιά τους έτσι όπως θρηνούν τα περιστέρια».

21. Οί άρχοντες λοιπόν, λέγει, βλέποντας ότι ή φυγή είναι αδύνατη,

γὴν, ἐπὶ τὰ τεῖχη σπεύσουσι καὶ ἐτοιμάσουσι τὰς προφυλακὰς αὐ-
 τῶν. Ἔσται δὲ ἀνόνητος ἡ σκέψις αὐτοῖς, ἀνοιγνύντος Θεοῦ τοῖς
 δι' ἐναντίας τὰς τῶν πόλεων πύλας, καὶ τὰ βασίλεια παραδιδόν-
 τος, τουτέστι τοὺς τῶν βασιλέων οἴκους, ἐκκαλύπτοντός τε τὰ ἐν αὐ-
 5 τοῖς κεκρυμμένα, καὶ προτιθέντος αὐτοῖς τὴν ὑπόστασιν εἰς διαρ-
 παγήν. «Ἐπίστασιν» δὲ τὸν πλοῦτον ἀποκαλεῖ τὸν ἐκ διαρπαγῆς
 δηλονότι καὶ πλεονεξίας τῆς καθ' ἑτέρων συνειλεγμένον. Εἶτα
 πάλιν ὡς ἐν θεωρίᾳ γεγονώς τοῦ συμβησομένου, ἐλκομένους ἤδη
 πρὸς αἰχμαλωσίαν ὄρα, τὴν τε βασιλεύουσαν πόλιν, φημί δὴ τὴν
 10 Νινευῖ, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῆ καὶ περὶ αὐτήν, ἃς καὶ δούλας ὀνομάζει,
 διὰ τοι τὸ ὑπεξεῦχθαι καὶ ὑποκειῖσθαι τάχα πον καὶ ὑπηρετεῖν
 αὐτῆ. Φθέγγεσθαι δέ, φησὶν, αὐτὰς ὡς περιστεράς ἐν καρδίαις
 αὐτῶν, τουτέστιν οὐκ ἀναφανδόν, ἀλλὰ λεληθότως. Ἔθος μὲν
 γὰρ τῷ πτηνῷ βαρὺ τι καὶ δυσαχθὲς ἐνολολύζειν τῇ καρδίᾳ. Τοῖς
 15 γε μὴν πεσοῦσιν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, ἐλκομένοις τε λοιπὸν εἰς αἰ-
 χμαλωσίαν, συμβαίνειν τι τοιοῦτον, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν. Κατομιώ-
 ζουσι γὰρ τὴν ἑαυτῶν συμφορὰν, μονονουχὶ καταπνίγοντες ἐν γε
 δὴ σφίσιν αὐτοῖς τοὺς θρήνους, ἐπεὶ μὴ ἐλεύθερον ἔσθ' ὅτε κἂν
 γοῦν αὐτὸ τὸ κλαίειν αὐτοῖς

20 Στίχ. 9-10. «Καὶ Νινευῖ ὡς κολυμβήθρα ὕδατος τὰ ὕδατα
 αὐτῆς, καὶ αὐτοὶ φεύγοντες οὐκ ἔστησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ
 ἐπιβλέπων. Διήρπαζον τὸ ἀργύριον, διήρπαζον τὸ χρυσί-
 ον, καὶ οὐκ ἦν πέρασ τοῦ κόσμου αὐτῆς· βεβάρουνται ὑπὲρ
 πάντα τὰ σκεύη τὰ ἐπιθυμητὰ αὐτῆς».

25 κβ'. Κολυμβήθρα τὴν Νινευῖ παρεικάζει πεπληρωμένη τε καὶ
 ἐκχεομένη, διὰ τοι τὸ πλείστην ὄσσην ἔχειν τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῆ
 πληθύν, καὶ τῶν ἐπεισχεομένων ἐθνῶν εἰς ἐπικουρίαν τὰ ἀναρί-
 θμητα γένη. Κατατέθηπε δὲ ὥσπερ, ἤγουν ἄμεινον ὥσπερ ἐπιτω-
 θάζει, τοῖς φεύγουσιν, ὅτι πλείστοί τε ὄντες καὶ ἀριθμοῦ κρείττονες
 30 κατώχοντο πρὸς δειλίᾳς, καίτοι πάλαι τῇ πολυάνδρῳ χειρὶ παντός
 πολέμου καταθαρσῆσαντες, καὶ ὑψηλὴν ἐπαίροντες ἐπὶ γε σφίσιν
 αὐτοῖς τὴν ὄφρυν. Ἄλλ' ἦν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὁ καὶ δειλίαις αὐτῶν
 καταφορτίζων τὸν νοῦν καὶ κατακομίζων εἰς κακανδρίαν, καὶ πα-

θά τρέξουν σὰ τείχη καὶ θὰ ἐτοιμάσουν τὶς προφυλακὰς τους. Ἄλλὰ ἡ ἔμπνευσή τους θὰ εἶναι ἀνώφελη, γιατί ὁ Θεὸς θὰ ἀνοίξει τὶς πύλες στοὺς ἀντιπάλους καὶ θὰ παραδώσει τὰ ἀνάκτορα, δηλαδή τὰ σπίτια τῶν βασιλέων, καὶ θὰ φέρει στὸ φῶς ὅσα εἶναι κρυμμένα μέσα σ' αὐτά, παραθέτοντας στοὺς ἐχθροὺς τὰ ὑπάρχοντάς τους πρὸς διαρπαγὴ. «Υπόσταση» ὀνομάζει τὸν πλοῦτο, πὺ ἔχει συγκεντρωθεῖ ἀπὸ διαρπαγὴ δηλαδή καὶ πλεονεξία εἰς βάρος ἄλλων. Ἐπειτα πάλι βλέποντας στὸ ὄραμά του αὐτὸ πὺ πρόκειται νὰ συμβεῖ, βλέπει νὰ σύρονται στὴν αἰχμαλωσία καὶ ἡ βασιλικὴ πόλη, ἐννοῶ ἡ Νινευῖ, καὶ οἱ ὑποταγμένες σ' αὐτὴν καὶ οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὴν πόλεις, πὺ τὶς ὀνομάζει δοῦλες, ἐπειδὴ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς καὶ εἶναι ὑποταγμένες σ' αὐτὴν καὶ τὴν ὑπηρετοῦν. Καὶ θρηνοῦν, λέγει, αὐτὲς ὅπως τὰ περιστέρια μέσα στὴν καρδιά τους, δηλαδή ὄχι φανερά, ἀλλὰ κρυφά. Γιατὶ εἶναι συνήθεια τοῦ πουλιοῦ γιὰ κάτι βαρὺ καὶ δυσάρεστο νὰ θρηνεῖ μέσα στὴν καρδιά του. Σ' αὐτοὺς δηλαδή πὺ ἔπασαν σὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ σύρονται στὴ συνέχεια στὴν αἰχμαλωσία δὲν εἶναι καθόλου παρᾶξενο νὰ συμβαίνει κάτι τέτοιο. Θρηνοῦν δηλαδή τὴ συμφορὰ τους, καταπνίγοντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς θρήνους μέσα τους, ἐπειδὴ πολλές φορὲς δὲν εἶναι ἐλεύθεροι ἀκόμα οὔτε καὶ νὰ κλαῖνε.

Στίχ. 9-10. «Ἡ Νινευῖ μὲ τοὺς πολλοὺς κατοίκους τῆς μοιάζει μὲ δεξαμενὴ νεροῦ, καὶ αὐτοὶ δὲν σταμάτησαν νὰ φεύγουν καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ ἐπιβλέπει. Ἄρπαζαν οἱ ἐχθροὶ τὰ ἀργυρά, ἄρπαζαν τὰ χρυσά, καὶ δὲν τελείωναν τὰ κοσμήματά τῆς. Τὰ ποθητὰ σκεύη τῆς ἦταν τὰ πιὸ βαρῦτιμα ἀπὸ κάθε ἄλλης πόλης».

22. Παρομοιάζει τὴ Νινευῖ μὲ δεξαμενὴ γεμάτη καὶ ξεχειλισμένη, ἐπειδὴ ἦταν πάρα πολὺ τὸ πλῆθος πὺ κατοικοῦσε σ' αὐτὴν καὶ τὰ ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἐθνῶν πὺ χύνονταν σ' αὐτὴν πρὸς ἐπικουρία τῆς. Μένει λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἔκθαμβος, ἢ καλύτερα χλευάζει αὐτοὺς πὺ ἔφευγαν, γιατί, ἐνῶ ἦταν ἀφθονοὶ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ, κυριεύονταν ἀπὸ δειλία, μολονότι στὸ παρελθὸν μὲ τὸν πολυἀριθμὸ στρατό τους φάνηκαν γενναῖοι σὲ κάθε πόλεμο καὶ φέρονταν μὲ μεγάλη ἔπαρση. Ἄλλ' ἦταν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πὺ φόρτωνε μὲ δειλία τὴν ψυχὴ τους καὶ τοὺς ἔκανε ἀνανδρους, παραλύοντας τὴν πολεμικὴ ἰκανότητά

ραλύων τὸ μάχημον. Ἀληθὲς γὰρ ὅτι, «Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ», σώζει δὲ μᾶλλον οὐς ἂν ἔλοιτο, καὶ λίαν εὐκόλως, ὁ τῶν ὄλων Κύριος. Εἶτα τί φησιν ὁ προφήτης; «Διήρασον τὸ ἀργύριον καὶ δι-
 5 ἤρασον τὸ χρυσίον»· ταῦτα δὲ ἦν ἡ ὑπόστασις «Καὶ οὐκ ἦν πέρας τοῦ κόσμου αὐτῶν»· ἔοικε δὲ καὶ λίθους ἐν τούτοις ὀνομάζειν τὰς Ἰνδικάς, ἐφ' αἷς δὴ μάλιστα θεβαρύνθαι, φησίν, αὐτήν, καίτοι καὶ ἐφ' ἑτέροις σκεύεσιν ἀθύμως διακειμένην. Ἀσσυρίοις γὰρ ἔθος, ἤγουν Νινευίταις, πολλὴν καὶ ἐσπουδασμένην τῶν λίθων
 10 ποιεῖσθαι τὴν ἄθροισιν, καὶ κοσμεῖσθαι κορικῶς, ὡς καὶ ἐν αὐταῖς ἐπείγεσθαι ταῖς μάχαις τὴν τοῦ κόσμου λαμπρότητα περιηνηθισμένην ὀραῖσθαι. Ἰσχυρολογεῖ δὲ λίαν ὁ προφήτης ἐν τούτοις οἰκονομικῶς, καὶ ποτὲ μὲν πίπτοντας, ποτὲ δὲ ἀλλήλοις συμπλεκομένους καὶ ἀποροῦντας τὴν φυγὴν καὶ ἀνονήτως ἔχοντας. τὰς προφυλα-
 15 κάς, ποτὲ δὲ καὶ πεπορθημένους τῷ λόγῳ ζωγραφεῖ, τὰς τῶν ὄντων ἐν αἰχμαλωσίαις περικόπτων λύπας, καὶ τῇ τῶν τοιῶνδε προαγορεύσει καταγοητεύων εὐφυῶς, καὶ ἡδίστοις αὐτοὺς διηγήμασιν ἀποφέρων εἰς εὐθυμίαν.

Διήρασται δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς διὰ πρώτου μὲν τοῦ Σωτῆρος
 20 Χριστοῦ, εἶτα μετ' αὐτὸν διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, περὶ ὧν ἔφη πού καὶ ὁ προφήτης Ἀβδακούμ· «Ὅτι ἐξαίφνης ἀναστήσονται οἱ δάκνοντες αὐτόν, καὶ ἐκνήψουσιν οἱ ἐπίβουλοί σου, καὶ ἔσῃ εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς». Εἰσκεκόμικε δὲ καὶ ὡς ἐν εἶδει παραβολῆς τὸ διήγημα Χριστὸς ἐν εὐαγγελικοῖς κηρύγμασιν· ἔφη
 25 γάρ· «Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε διαρπάσῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ;»· οἱ γὰρ προσκυνοῦντες τῷ Σατανᾷ, τὰ ἀπόλεκτα σκεύη καὶ τίμια παρ' αὐτῷ, προσδεδραμή-
 30 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀναπειθόντων δὲ καὶ αὐτῶν βαδίζουσιν εἰς τοῦτο τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Στίχ. 11. «Ἐκτιναγμὸς καὶ ἀνατιναγμὸς καὶ ἐκθρασμὸς

τους. Γιατί είναι ἀλήθεια ὅτι «Δὲν σώζεται βασιλιάς ἀπὸ τὸν μεγάλο στρατό του, καὶ γίγαντας δὲν θὰ σωθεῖ ἀπὸ τὴ μεγάλη σωματικὴ δύναμή του⁷⁴», ἀλλὰ σώζει μᾶλλον ὅποιους θέλει, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, ὁ Κύριος τῶν ὅλων. Καὶ τί λέγει στὴ συνέχεια ὁ προφήτης; «Ἔρπαζαν τὰ ἀργυρά, ἔρπαζαν καὶ τὰ χρυσὰ κοσμήματα». Αὐτὰ ἦταν ὁ πλοῦτος τους. «Καὶ δὲν εἶχαν τέλος τὰ κοσμήματά τους». Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὀνομάζει τοὺς Ἰνδικοὺς πολύτιμοις λίθους, μὲ τοὺς ὁποίους ἦταν κατεξοχὴ φορτωμένη αὐτή, μολονότι καὶ γιὰ ἄλλα σκεύη ἦταν λυπημένη. Γιατί ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἀσσυρίους, ἦτοι στοὺς Νινευῖτες, νὰ συγκεντρώνουν μὲ πολὺ ζῆλο πολλοὺς πολύτιμοις λίθους καὶ νὰ στολίζονται ὅπως οἱ κοπέλλες, ὥστε νὰ φροντίζουν ἀκόμα καὶ στὶς μάχες νὰ φαίνεται ὀλάνθιστη ἢ λαμπρότητα τῶν κοσμημάτων τους. Συνθέτει ἐδῶ ὁ προφήτης μὲ πολλὴ λεπτολογία καὶ τέχνη τὸ λόγο του, καὶ ζωγραφίζει μὲ τὸ λόγο του τὸ θέατρο ἄλλοτε νὰ πέφτουν, καὶ ἄλλοτε νὰ συμπλέκονται μεταξὺ τους καὶ νὰ ἀδυνατοῦν νὰ βροῦν τρόπο φυγῆς, καὶ νὰ εἶναι ἀνώφελος οἱ προφυλακὲς τους, καὶ ἄλλοτε πάλι νὰ ἐκπορθοῦνται, περιορίζοντας τὶς ἀφορμὲς λύπης τῶν αἰχμαλώτων, καὶ μὲ τὴν προαγγελία τέτοιων σκηνῶν τοὺς καταγοητεύει μὲ τρόπο ἔξυπνο, καὶ μὲ τὶς πολὺ εὐχάριστες διηγήσεις τοὺς φέρνει σὲ κατάσταση εὐθυμίας.

Διαρπαγὴ ὅμως ἔπαθε καὶ ὁ Σατανᾶς, πρῶτα βέβαια ἀπὸ τὸν Σωτήρα Χριστό, καὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε κάπου καὶ ὁ προφήτης Ἀβδακούμ: «Γιατὶ ξαφνικὰ θὰ σηκωθοῦν αὐτοὶ ποὺ τὸν δαγκώνουν καὶ θὰ βροῦν τὴ δύναμή τους ὅσοι σ' ἐπιβουλεύονται, καὶ ἐσὺ θὰ γίνεις ἀντικείμενο διαρπαγῆς τους»⁷⁵. Αὐτὸ τὸ διήγημα τὸ χρησιμοποίησε ὁ Χριστὸς μὲ τὴ μορφὴ παραβολῆς μιλώντας στὸ εὐαγγέλιό του· γιατί εἶπε: «Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ μπεῖ στὸ σπῖτι τοῦ ἰσχυροῦ καὶ νὰ ἀρπάξει τὰ σκεύη του, ἂν δὲν δέσει πρῶτα τὸν ἰσχυρό, καὶ τότε ν' ἀρπάξει τὰ σκεύη του;»⁷⁶. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκυνοῦσαν τὸν Σατανᾶ, τὰ ἐκλεκτὰ αὐτοῦ καὶ πολύτιμα σκεύη, προσέτρεξαν στὴν πίστη, μεταθέτοντάς τους στὴ θεοσέβεια ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστός, ἀλλὰ καὶ πείθοντάς τους στὴ συνέχεια καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι νὰ βαδίσουν αὐτὸ τὸ δρόμο.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ συμβεῖ τότε ἐκτίναξη καὶ ἀνατίναξη καὶ

καὶ καρδίας θραυσμός καὶ ὑπόλυσις γονάτων καὶ ὠδίνες ἐπὶ πᾶσαν ὀσφύν, καὶ τὸ πρόσωπον πάντων ὡς πρόσκαυμα χύτρας».

κγ'. Πᾶν εἶδος συντριβῆς συντριβήσεσθαι, λέγει. Τὸ γὰρ ἐκτινάσσεσθαι τε καὶ ἀνατινάσσεσθαι καὶ μέντοι καὶ ἐκδράττεσθαι τί ἂν ἕτερον ἡμῖν ὑπεμφήνειεν, ἢ τοῦτο; διαῤῥίπτειται γὰρ πανταχῆ τὸ τινασσόμενον καὶ ἀνατινασσόμενον. Ἐψεσθαι δὲ λέγει καὶ καρδίας θραυσμόν, Θεοῦ δηλονότι συνθραύοντος εἰς δειλίας καὶ ὑπόλυσιν γονάτων, τουτέστιν ἀσθένειαν καὶ σωμαίων πάρεσιν, καὶ ὠδίνας ἐπὶ τούτοις, τὰς ἐξ ἄρθρων δηλονότι. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον ἐν τοιούτοις ἔσεσθαι κακοῖς οἱ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν κατενηνεγμένοι τῶν καταλυπεῖν εἰωθῶτων Θεόν; Γενήσεσθαι δὲ πρὸς τούτοις διίσχυρίζεται «Καὶ τὸ πρόσωπον πάντων ὡς πρόσκαυμα χύτρας». Καταμελαίνεται γὰρ αἰείπως τῶν ἐν ἀθυμίαις τὰ πρόσωπα, καὶ τῶν ὀμιάτων τὸ φαιδρὸν παραιρεῖται δεινῶς τῶν δειμάτων ἢ ἔφοδος. Συμβῆναι δὲ τὰ τοιάδε φαμὲν ἀληθεύοντες αὐτῷ τε τῷ καθ' ἡμῶν τυραννήσαντι Σατανᾶ καὶ ταῖς σὺν αὐτῷ δυνάμεσι πονηραῖς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξεπέμποντο τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τιμῆς τε καὶ δόξης, πῶς ἦν εἰκὸς μὴ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως τὰ τοιάδε παθεῖν αὐτούς;

20 Στίχ 12-13. «Ποῦ ἔστι τὸ κατοικητήριον τῶν λεόντων, καὶ ἢ νομὴ ἢ οὖσα ἐν τοῖς σκύμοις, οὗ ἔπορεύθη λέων τοῦ εἰσελθεῖν ἐκεῖ, σκύμος λέοντος, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐκφοβῶν; Λέων ἤρπασε τὰ ἱκανὰ τοῖς σκύμοις αὐτοῦ καὶ ἀπέπνιξε τοῖς λέουσιν αὐτοῦ, καὶ ἔπλησε θήρας νοσσιὰν αὐτοῦ καὶ τὸ
25 κατοικητήριον αὐτοῦ ἀρπαγῆς».

κδ'. Κατοικητήριον μὲν ὀνομάζει λεόντων τὴν Νινευί. Κατοικήκασιν γὰρ ἐν αὐτῇ καὶ λαμπρὸν ἐποιοῦντο καὶ ἀξιάγαστον ἐνδιαίτημα καὶ βασιλείον ἀσφαλὲς οἱ κατὰ καιροὺς αὐτῇ θεβασιλευκότες Φου(λ)ὰ καὶ Σαλμανασάρ καὶ Σεναχηρείμ καὶ μέντοι
30 καὶ Ναβουχοδονόσορ· πεπολεμήκασιν γὰρ οὗτοι τὴν Ἰουδαίαν. Τὸ δὲ «Ποῦ ἔστιν» οὐ διερωτῶντος, οἷμαί που (δεῖν γὰρ, οἷμαι, παραιτεῖσθαι τὸ εὐήθες), ἐπιτωθάζοντος δὲ μᾶλλον, καὶ ὅτι διό-

ἐκβρασμός και συντριβή καρδιάς και παράλυση τῶν γονάτων και πόνοι ὀδυνηροὶ σ' ὅλη τὴ μέση τους, και τὸ πρόσωπο ὄλων θὰ γίνει κατάμαυρο σὰν τὴ χύτρα πού καίγεται στὴ φωτιά».

23. Θὰ ἐκδηλωθεῖ, λέγει, κάθε εἶδος συντριβῆς. Γιατὶ ἡ ἐκτίναξη και ἡ ἀνατίναξη και ὁ ἐκβρασμός τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ὑποδηλώσει, παρὰ τοῦτο; Γιατὶ αὐτὸ πού ἐκτινάσσεται και ἀνατινάσσεται σκορπίζεται παντοῦ. Και θ' ἀκολουθήσει, λέγει, και συντριβὴ τῆς καρδιάς· ὁ Θεὸς δηλαδή θὰ συντρίψει τὴν καρδιά και θὰ τὴ γεμίσει μὲ δειλία, θὰ προξενήσει λύσιμο τῶν γονάτων, δηλαδή ἀδυναμία και παράλυση τῶν σωματιῶν, και μαζί μὲ αὐτὰ και πόνους ὀδυνηροῦς, τοὺς προερχόμενους δηλαδή ἀπὸ τίς ἀρθρώσεις (ἀπὸ τὴν ἀποστροφή). Πῶς δηλαδή ἦταν δυνατό νὰ μὴ βρεθοῦν σὲ τέτοια δεινὰ, αὐτοὶ πού ἔφτασαν σὲ ὀτιδήποτε ἀπὸ αὐτὰ πού συνήθως δυσσαρεστοῦν τὸν Θεό; Και μαζί μ' αὐτὰ ἰσχυρίζεται ὅτι «τὸ πρόσωπο ὄλων θὰ γίνει κατάμαυρο σὰν τὴ χύτρα τὴν καμμένη ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴ φλόγα. Γιατὶ τὰ πρόσωπα τῶν λυπημένων γίνονται κατὰ κάποιο τρόπο κατάμαυρα και ἡ ἔφοδος τοῦ φόβου καταστρέφει φοβερὰ τὴ λάμψη τῶν ματιῶν. Αὐτὰ βέβαια θὰ συμβοῦν λέμε, και εἶναι ἀλήθεια, και στὸν ἴδιο τὸν τύραννὸ μας Σατανᾶ και στίς πονηρὲς δυνάμεις. Ἀφοῦ δηλαδή ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ ἐκείνη τὴν τιμὴ και δόξα, πῶς ἦταν δυνατό νὰ μὴν πάθουν ὀπωςδήποτε και μὲ κάθε βεβαιότητα ὅλα αὐτὰ;

Στίχ. 12-13. Ποῦ εἶναι τὸ κατοικητήριον τῶν λιονταριῶν και ὁ τόπος κυνηγιοῦ γιὰ τὰ λιονταράκια, ὅπου πορευόταν και περιφερόταν τὸ λιοντάρι και τὸ λιονταράκι χωρὶς νὰ φοβᾶται κανέναν; Τὸ λιοντάρι ἄρπαξε ὅσα ἄρκοῦν γιὰ τὰ λεονταράκια και ἔπνιξε τὰ θύματά του γιὰ τὰ μικρὰ του, και γέμισε μὲ θηράματα τὴ φωλιά του και τὴν κατοικία του μὲ τὰ ἄρπάγματά του».

24. Κατοικητήριον βέβαια τῶν λιονταριῶν ὀνομάζει τὴ Νινευί. Γιατὶ κατοίκησαν σ' αὐτὴ και τὴν ἔκαναν λαμπρὸ και ἄξιο θαυμασμοῦ ἐνδιαίτημα και ἀνάκτορο ἀσφαλὲς ἐκεῖνοι πού κατὰ καιροὺς βασίλευσαν σ' αὐτὴ, ὁ Φουλᾶ, ὁ Σαλμανάσαρ και ὁ Σεναχηρείμ, και βέβαια και ὁ Ναβουχοδονόσορ· γιατί αὐτοὶ πολέμησαν τὴν Ἰουδαία. Τὸ «ποῦ εἶναι» δὲν εἶναι, νομίζω, ἐρώτηση (γιατὶ πρέπει, νομίζω, νὰ μὴ εἴμαστε ἀφελεῖς), ἀλλὰ λόγος μᾶλλον ἀνθρώπου πού εἰρωνεύεται και δείχνει μὲ αὐτὸ ὅτι

λωλεν ὀλοτρόπως διὰ τούτου δεικνύοντος, ὡς μηδὲ ὅποι ποτὲ γέγονεν ὁραῖσθαι λοιπόν. Συντετέλεσται γὰρ καὶ ἐξῆρται, καθά φησιν αὐτός. «Ποῦ» δὴ οὖν ἄρα, φησί, «τὸ τῶν λεόντων κατοικητήριον», τουτέστιν ἡ Νινευί, ποῦ δὲ ἡ νομὴ τῶν σκύμων; Καὶ «σκύμους» μὲν, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τοὺς ὑπὸ τῷ μεγίστῳ βασιλεῖ πρῶτοντας καὶ κειμένους καὶ τὸ τίμιον ἔχοντας παρ' αὐτῷ ἐν δόξῃ, σατράπας δὴ λέγω καὶ στρατηγούς, νομὴν δὲ αὐτῶν ἀποκαλεῖ τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑπεξενυμένους καὶ δασμὸν εἰσφέροντας καὶ χρημάτων ἄθροισιν ποιουμένους. «Νομαὶ γὰρ πλουσίων πτω-

10 χοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὡς ἐξηρημένης δὴ οὖν εἰσάπαν τῆς Νινευί, καὶ ἀπάσης δὲ τῆς περιοίκου χώρας, ποῦ δὴ ἄρα φησὶ τὸ τῶν λεόντων κατάλυμα, ποῦ δὲ τῶν σκύμων ἡ νομὴ;

Ὅτι δὲ ἀσφαλὲς οἶονεὶ γέγονέ πως ὀρητήριον τῶν κατὰ καιροὺς βεβασιλευκότων ἡ Νινευί, δέδειχεν εἰπὼν «Οὐ ἔπορεύθη λέων τοῦ εἰσ-

15 ελθεῖν ἐκεῖ, σκύμος λέοντος καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐκφοβῶν». Ἀπόρθητον γὰρ τῇ πόλει τὸ τεῖχος ταῖς ὑπὲρ λόγον μεγαλοουργίαις εὖ μάλα πεποιημένον. Ἐπειδὴ δὲ ἅπασαν καταδηώσας τὴν Σαμάρειαν ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ τὴν ἁγίαν πόλιν, φημί δὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀπεκόμισε μὲν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, δια-

20 τέθεικε δὲ οὕτως ἐπ' ἐξουσίας τοὺς ἅπαξ ἐνελημμένους, ὡς τοὺς μὲν ὑφ' ἑαυτῷ ποιῆσαι καὶ δεδεμένους ἔχειν, τοὺς δὲ καὶ ἑτέροις χαρίζεσθαι καὶ καταπωλεῖν, καὶ πλήρη τὴν ἑαυτοῦ χώραν τε καὶ πόλιν τῶν δορικτήτων ἔχειν. Ταύτητοί φησιν ὅτι «Λέων ἤρπασε τὰ ἱκανὰ τοῖς σκύμοις αὐτοῦ καὶ ἀπέπνιξε τοῖς λέουσι αὐτοῦ καὶ ἔμπλησε θήρας

25 νοσσιὰν αὐτοῦ καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἀρπαγῆς». Πεποιήται δὲ πάλιν ὁ λόγος ὡς ἐκ τοῦ γίνεσθαι πεφυκός Ἀρπάσαντες γὰρ οἱ θῆρες ἀπλῶς τὸ παρεμπίπτον, εἶτα τὸ ἀρκοῦν κατεδηδοκότες, πῶ λοιπῷ ἀποτρέφουσι τοὺς σκύμους, τοὺς ἰδίους αὐτοῖς δανείζοντες πόνοις

Λέγοιντο δ' ἂν τὰ τοιαύδε πάλιν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ,

30 Χριστοῦ κατωλοθρευκότος αὐτόν τε καὶ τὰ αὐτοῦ, καὶ ἐξηρηκότος αὐτοῦ τὴν θήραν ἐκ γῆς «Συνέτριψε γὰρ τῶν λεόντων τὰς μύλας», κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν».

χάθηκε ολοσχερῶς, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται πλέον οὔτε κἂν ὁ τόπος ὅπου κάποτε ὑπῆρξε. Γιατὶ καταστράφηκε καὶ ἀφανίσθηκε, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος. Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ κατοικητήριον τῶν λιονταριῶν, δηλαδή ἡ Νινευῖ, ποῦ εἶναι ἡ νομὴ τῶν σκύμνων; Καὶ «σκύμνους» βέβαια, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ ἐνεργοῦσαν καὶ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ μέγιστου βασιλιᾶ καὶ ἀπολάμβαναν ἀπὸ αὐτὸν τὶς τιμὲς καὶ τὴ δόξα, ἐννοῶ βέβαια τοὺς σατράπες καὶ τοὺς στρατηγούς, ἐνῶ «νομὴ αὐτῶν» ἀποκαλεῖ τοὺς ὑποχείριους καὶ ὑπηκόους, ποὺ εἰσέφεραν φόρους καὶ συγκέντρωναν χρήματα. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «νομὲς (βοσκὲς) τῶν πλουσίων εἶναι οἱ φτωχοί»⁷⁷. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχει καταστραφεῖ τελείως ὅλη ἡ Νινευῖ καὶ ὅλη ἡ γειτονικὴ περιοχὴ, Ποῦ εἶναι λοιπὸν, λέγει, τὸ κατάλυμα τῶν λιονταριῶν, ποῦ εἶναι ἡ νομὴ τῶν σκύμνων;

“Ὅτι βέβαια ἡ Νινευῖ ἐγίνε ἀσφαλὲς ὀρμητήριον τῶν κατὰ καιροὺς βασιλέων τὸ ἔδειξε λέγοντας: «Ὅπου πορευόταν τὸ λιοντάρι καὶ τὸ μικρὸ τοῦ λιονταριοῦ καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ τὰ φόβιζε». Γιατὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλης ἦταν ἀπόρθητο, κατασκευασμένο πολὺ κατάλληλα γιὰ τὶς ἀπερίγραπτες μεγαλουργίες τους. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Ναβουχοδονόσορ καταληλάτησε ὅλη τὴ Σαμάρεια, καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν ἁγία πόλη, ἐννοῶ ἀσφαλῶς τὴν Ἱερουσαλήμ, μετέφερε βέβαια τοὺς ἐξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ στὴν πατρίδα του, χρησιμοποίησε ὁμοῦς ὡς ἐξουσιαστὴς ἔτσι ἐκείνους ποὺ συνέλαβε, ὥστε κάποιους κράτησε δεσμῶτες γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ κάποιους ἄλλους τοὺς χάριζε σὲ ἄλλους καὶ τοὺς πωλοῦσε καὶ εἶχε τὴ χώρα καὶ τὴν πόλη του γεμάτη ἀπὸ αἰχμαλώτους. Γι’ αὐτὸ λέγει, «Τὸ λιοντάρι ἄρπαξε ὅσα ἦταν ἀρκετὰ γιὰ τὰ μικρά του καὶ τὰ ἐπνίξε γιὰ τὰ λιονταράκια του καὶ γέμισε μὲ θηράματα τὴ φωλιά του καὶ τὴν κατοικία του ἀπὸ τὰ ἀρπάγματα». Μιλáει πάλι σύμφωνα μὲ αὐτὸ συμβαίνει στὴ φύση. Γιατὶ ὅταν τὰ θηρία ἀρπάξουν ὅ,τι βρεθεῖ μπροστὰ τους, ἔπειτα, ἀφοῦ καταβροχθίσουν αὐτὸ ποὺ τοὺς ἀρκεῖ πρὸς χορτασμό, μὲ τὸ ὑπόλοιπο τρέφουν τὰ μικρά τους, παραχωρώντας σ’ αὐτὰ τὸν δικὸ τους κόπο.

Θὰ μπορούσαν αὐτὰ νὰ λεχθοῦν πάλι καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ, ὅταν ὁ Χριστὸς καταβαρῆθρωσε αὐτὸν καὶ τὶς δυνάμεις του καὶ ἐξάλειψε ἀπὸ τὴ γῆ τὰ θηράματά του. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «συνέτριψε τὶς σιαγόνες τῶν λιονταριῶν»⁷⁸.

Στίχ. 14. «Ἴδου ἐγὼ ἐπὶ σέ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ ἐκκαύσω ἐν καπνῷ πλῆθος σου, καὶ τοὺς λέοντάς σου καταφάγεται ῥομφαία, καὶ ἐξολοθρεύσω ἐκ γῆς τὴν θήραν σου, καὶ οὐ μὴ ἀκουσθῆ οὐκ ἔτι τὰ ἔργα σου».

κέ. Ἐαυτὸν ἀντίστησι Θεὸς καὶ αὐτουρογὸς ἀνίσταται, περιτρέπων εἰς ἀπόγνωσιν τῆς σωτηρίας αὐτούς. Θεοῦ γὰρ κακοῦν ἐθέλοντος, τίς ὁ σώζων ἔτι; ἢ τίς ἀποστήσει καταδηοῦν ἐθέλοντα τὸν τῶν δυνάμεων Κύριον; «Τὴν γὰρ χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐκκαύσειν γε μὴν ἐν καπνῷ τὸ πλῆθος αὐτῆς, φησὶν, ἵνα τι τοιοῦτον ἐννοῶμεν πάλιν. Οἱ μελιττοκόμοι κατὰ καιρούς, ὅτε τὰ κηρία τῶν σίμβλων ἐξορύττειν ἐθέλουσι, πῦρ ἐναύοντες καπνῷ τὰς μελίσσας διώκουσιν, ἵνα μὴ μάχωντο καὶ κατατιτρώσκωσι τοῖς κέντροις αὐτούς ἀθρόαι περιπετόμε-
10 ναί. Συμβέβηκέ τι τοιοῦτον καὶ τοῖς ἐπικεκλημένοις εἰς ἐπικουρίαν κινδυνευούσῃ τῇ Νινευί. Ἀπώχοντο γὰρ καὶ ἀπέδρασαν οἷα καπνοῦ τοῦ πολέμου προσβάλλοντος καὶ καταπτοοῦντος εἰς κακανδρίαν, καὶ ἀφορήτοις αὐτούς ἐνιέντος δείμασι. Λέοντας γε μὴν ὀνομάζει τοὺς ἀλκιμωτάτους καὶ θρασεῖς, οἳ καὶ τάχα που τεθα-
20 σήκασιν τὴν ἀντίστασιν· πλὴν ἔργον γεγόνασι τῆς Κύρου ῥομφαίας Ἐπειδὴ δὴ ὁ λόγος ἡμῖν τὴν τῶν λεόντων εἰσκεκόμικε μνήμην, ἀναγκαίως καὶ τὴν αὐτῶν θήραν φησὶν ἐξολοθρευθήσεσθαι, ὡς μηδὲν ἔτι γενέσθαι τῶν παρ' αὐτοῖς ἀξιάκουστον. Ἔθος γὰρ ἦν ἐπιφύεσθαι μὲν αὐτοὺς πόλεσί τε καὶ χώραις, ἐπιθρώσκειν τε θηρι-
25 οπρεπῶς, οἷς ἂν ἔλοιντο τυχόν, μυρία τε ὅσα δρᾶν, ὡς τῶν πεπονθότων τὰς συμφορὰς ᾤδῃν καὶ θρηῆνον πολλοῖς γενέσθαι. Ἐξολοθρευθήσεσθαι δὴ οὖν, φησὶν, αὐτῶν τὴν θήραν. Πῶς γὰρ ἔμελλον ἢ τίνα λοιπὸν καταθηρεύσειν ἔτι, κατεπτοημένων μὲν τῶν ἀγελαίων καὶ πεφευγόντων ὡς ἐκ καπνοῦ, πεπτωκότων δὲ τῶν μαχιμωτά-
30 των, οἳ δίκην λεόντων τοῖς ἀνθεστηκόσιν ἐπεφύοντο;

Ἐπεγήγερται δὲ καὶ τοῖς κυριοκτονήσασιν Ἰουδαίοις ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὡς εἰς πάντα μὲν ἄνεμον τὴν τῶν ἀγελαίων κατασκε-

Στίχ. 14. «Νά, ἔρχομαι ἐγὼ ἐναντίον σου, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ θὰ παραδώσω τὸ πλῆθος σου στὶς φλόγες καὶ τοὺς καπνοὺς, καὶ τὰ λιοντάρια σου θὰ τὰ καταφάει ἢ ρομφαία, καὶ θὰ ἔξαφανίσω ἀπὸ τῆ γῆ τὰ θηράματά σου, καὶ τὰ ἔργα σου δὲν θ' ἀκουσθοῦν πιά».

25. Θέτει ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτό του ἀντιμέτωπο καὶ ξεσηκώνεται ὁ ἴδιος ἐναντίον τους, ὀδηγώντας τους σὲ ἀπόγνωση γιὰ τὴ σωτηρία τους. Γιατὶ ἂν ὁ Θεὸς θέλει νὰ προξενήσει κακὸ σὲ κάποιον ποιὸς θὰ τὸν σώσει πιά; Ἡ ποιὸς θὰ ἐμποδίσει τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων ὅταν θέλει νὰ καταστρέψει; Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Τὸ χέρι του τὸ πανίσχυρο ποιὸς θὰ τὸ ἀποστρέψει;»⁷⁹. Θὰ παραδώσει στὴ φωτιά καὶ στὸν καπνὸ, λέγει, τὸ πλῆθος της, μὲ τὸ ὁποῖο πάλι θὰ ἐννοήσουμε τὸ ἔξῃς. Οἱ μελισσοκόμοι τὸν καιρὸ πού θέλουν νὰ θγάλουν τὸ κηρὶ ἀπὸ τῆς κυψέλης ἀνάβουν φωτιά καὶ διώχνουν τὶς μέλισσες μὲ τὸν καπνὸ γιὰ νὰ μὴν ὀρμοῦν ἀπάνω τους καὶ πέφτοντας ὅλες μαζὶ τοὺς προξενήσουν τισμπήματα μὲ τὸ κεντρί τους. Κάτι τέτοιο συνέβη καὶ σὲ ἐκείνους πού εἶχαν κληθεῖ πρὸς βοήθεια ὅταν κινδύνευε ἡ Νινευί. Γιατὶ τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια καὶ ἀπομακρύνθηκαν καθὼς τοὺς τύλιγε ὁ πόλεμος σὰν καπνὸς καὶ γεμίζοντάς τους μὲ δειλία, τοὺς ἔκανε νὰ τρέμουν ἀπὸ ἀσυγκράτητους φόβους. Λιοντάρια βέβαια ὀνομάζει τοὺς πιὸ ρωμαλέους καὶ θαρραλέους πού τόλμησαν νὰ προβάλουν ἀντίσταση, ἀλλ' ὅμως ἔπεσαν θύματα τῆς ρομφαίας τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος μᾶς ὑπενθύμισε τὰ λιοντάρια, κατ' ἀνάγκη λέγει ὅτι καὶ τὰ θηράματά τους θὰ ἐξολοθρευθοῦν, ὥστε νὰ μὴ γίνει πιά ἀπὸ αὐτοὺς τίποτε τὸ ἀξιόκουστο. Γιατὶ αὐτοὶ συνήθιζαν νὰ ἐπιτίθενται σὲ πόλεις καὶ χῶρες καὶ νὰ ὀρμοῦν σὰν θηρία σὲ ὅποιους τοὺς τύχαιναν καὶ νὰ τοὺς προκαλοῦν τὰ μύρια, ὥστε οἱ συμφορὲς τῶν θυμάτων νὰ γίνουν σὲ πολλοὺς θρηῆνος καὶ τραγούδι. Θὰ ἐξοντωθοῦν λοιπόν, λέγει, τὰ θηράματά τους. Πῶς δηλαδή ἦταν δυνατόν, ἢ ποιὸν θὰ μπορούσαν στὸ ἔξῃς νὰ κυνηγήσουν πιά, τῆ στιγμῆ πού τὰ ἀγελαῖα πλήθη εἶχαν κατακυριευθεῖ ἀπὸ φόβο καὶ ἔφευγαν σὰ ἀπὸ καπνὸ καὶ εἶχαν πέσει οἱ πιὸ μάχιμοι, οἱ ὁποῖοι ὀρμοῦσαν σὰν λιοντάρια στοὺς ἀντιπάλους τους;

Ἐχει ὅμως ἐξεγερθεῖ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων πού ἔγιναν φονεῖς τοῦ Κυρίου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διασκορπήσει τὸ πλῆ-

δασθῆναι πληθύν, θῆρας δὲ ὡσπερ ὠμούς συνδιολέσθαι τοῖς πολλοῖς τοὺς τῶν ἄλλων ἐπιφανεστέρους. Οὐ φορητῶς γὰρ δεδυσσεβήκασιν εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

5   Στίχ. 1. «³ Ω πόλις αἱμάτων, ὅλη ψευδῆς, πλήρης ἀδικίας».

κς. Αἱμάτων αὐτὴν πόλιν ὠνόμασεν· ἐτοιμότεροι γὰρ εἰς φό-
 νους καὶ φιλαίματοι λίαν οἱ τῆς Νινευῖ βεβασιλευκότες· φιλοπό-
 λεμοὶ δὲ καὶ ἑτέρως οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἀτιθάσους αἰεὶ καθ' ὧν ἂν ἴοι-
 10 εν τὰς ἐφόδους ποιεῖσθαι σπουδάζοντες. «Ψευδῆς» δὲ φησιν, ὅτι
 καὶ εἰδώλων μεστή, ἐφ' ὧν μάλιστα τὸ ψεῦδος οὐκ ἀναπόδεικτόν
 ἐστι. Ψευδώνυμοι γὰρ καὶ τὴν τῆς θεότητος δόξαν ὑποκλέπτον-
 τες οἱ χειρόκμητοι θεοί, «Ἀργύριον καὶ χρυσίον», κατὰ τὸ γε-
 γραμμένον, «ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Γῆν δὲ αὐτὴν τῶν γλυ-
 15 πτῶν ἀπεκάλεσέ που καὶ ὁ σοφὸς Ἰερεμίας. Ψευδῆς δ' ἂν νοοῖτο
 καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὡς νοουμένου τοῦ ψεύδους εἰς πανουργ-
 γίαν καὶ δόλους καὶ ἀπάτην τὴν θεομοσῆ, δηλονότι συνθεούσης
 καὶ ἀδικίας. Οὐ γὰρ ἀπάτη καὶ δόλος, ἐκεῖ που πάντως ἔψεται
 καὶ τὸ ἀδικεῖν.

20   Αἱμάτων δὲ πόλις, ψευδῆς καὶ ἀδικίας πλήρης καὶ ἡ κυριο-
 κτόνος Ἰερουσαλήμ. Διαμεμνήμεθα γὰρ εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ· «Ἰ-
 ερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθο-
 βολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν». Ἔφη δὲ που καὶ διὰ
 φωνῆς προφητῶν· «Οὐαὶ αὐτοῖς ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δεῖλαι-
 25 οὶ εἰσιν, ὅτι ἠσέβησαν εἰς ἐμέ· ἐγὼ ἐλυτρωσάμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ
 κατελάλησαν κατ' ἐμοῦ ψευδῆ». Κατειρήκασιν γὰρ τῆς δόξης Χρι-
 στοῦ, ποτὲ μὲν λέγοντες ἐν Βεελζεβοῦλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμό-
 νια, ποτὲ δὲ κάτοινον ὀνομάζοντες, Σαμαρείτην τε πρὸς τούτῳ, καὶ
 τὰ πολὺ λίαν αἰσχίονα. Ταῖς γὰρ ἐκείνων ἀθυροστομίαις πρόποι
 30 ἂν καὶ μόναις ἐκεῖνα ληρεῖν, ἃ καὶ φάναι τετολμήκασιν.

81. Ψαλμ. 113, 12.

83. Ματθ. 23, 37.

82. Ἰερ. 27 (Μασ. 50) 38.

84. Ὡσηέ 7, 13.

θος τους σὲ κάθε ἄνεμο, καὶ σὰν ὠμὰ θηρία θὰ χαθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς πολλοὺς οἱ ἐπιφανέστεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ δὲν ἦταν ὑποφερτὴ ἡ δυσσέβεια ποὺ διέπραξαν πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό.

ΚΕΦ ΑΛΑΙΟ 3ο

Στίχ. 1. «⁷ Ω πόλη αἱμάτων, ὅλη θυθισμένη στὸ ψεῦδος, γεμάτη ἀπὸ ἀδικίες».

26. Τὴν ὀνόμασε πόλη αἱμάτων, γιατί οἱ βασιλεῖς τῆς Νινευῆ ἦταν ὀλοπρόθυμοι γιὰ φόνους καὶ διψοῦσαν γιὰ αἷμα. Καὶ κατ' ἄλλο τρόπο ἦταν φιλιπόλεμοι οἱ βασιλεῖς τῆς καὶ φρόντιζαν νὰ κάνουν πάντοτε ἄγριες τὶς ἐπιθέσεις τους ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐξεστράτευαν. «Ψευδής» λέγει ὅτι ἦταν, ἐπειδὴ ἦταν καὶ γεμάτη εἰδωλα, ποὺ κυρίως τὰ χαρακτηρίζει τὸ ψεῦδος καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλο ν' ἀποδειχθεῖ. Γιατὶ εἶναι ψευδώνυμοι καὶ κλέβουν κρυφὰ τὴ δόξα τῆς θεότηας οἱ χειροποίητοι θεοί, ποὺ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Εἶναι ἄργυρος καὶ χρυσός, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων»⁸¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἱερεμίας ἀποκάλεσε κάπου τὴ Νινευῆ γῆ τῶν γλυπτῶν⁸². Ψευδής ὅμως μπορεῖ νὰ νοηθεῖ καὶ κατ' ἄλλο τρόπο, μὲ τὸ νὰ θεωρήσομε δηλαδή τὸ ψεῦδος ὡς πανουργία καὶ δόλο καὶ θεομίσητη ἀπάτη, συνοδευόμενη καὶ ἀπὸ ἀδικία. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει ἀπάτη καὶ δόλος, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἀδικία.

Πόλη ὅμως αἱμάτων καὶ ψευδής καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀδικία εἶναι καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ ποὺ σκότωσε τὸν Κύριο. Γιατὶ θυμόμαστε τὸν Χριστὸ ποὺ εἶπε: «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, σὺ ποὺ σκοτώνεις τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους σ' ἐσένα»⁸³. Εἶπε κάπου καὶ μέσω τῶν προφητῶν: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ ἐμένα: εἶναι δυστυχεῖς, γιατί ἔδειξαν ἀσέβεια σ' ἐμένα. Ἐγὼ τοὺς λύτρωσα, καὶ αὐτοὶ μοῦ ἀπηύθυναν ψεύτικες κατηγορίες»⁸⁴. Πράγματι κατηγορήσαν τὸν Χριστό, ἄλλοτε λέγοντας ὅτι θγαίνει τὰ δαιμόνια στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ,⁸⁵ καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντάς τον μέθυσο⁸⁶, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ Σαμαρείτη⁸⁷, καὶ τὰ πολὺ πιὸ αἰσχρά. Γιατὶ σ' αὐτῶν μόνο τὰ ἀπύλστα στόματα ταιριάζουν αὐτὲς οἱ φλυαρίες, τὶς ὁποῖες καὶ τόλμησαν νὰ ποῦν.

85. Ματθ. 12, 24.

86. Ματθ. 11, 19.

87. Ἰω. 8, 48.

Στίχ. 1-3. «Οὐ ψηλαφηθήσεται θήρα. Φωνὴ μαστίγων καὶ
 φωνὴ σεισμοῦ τροχῶν καὶ ἵππου διώκοντος καὶ ἄρματος
 ἀναβράσσοντος καὶ ἱπέως ἀναβαίνοντος καὶ σιλβούσης
 ῥομφαίας καὶ ἐξαστραπτόντων ὄπλων καὶ πλήθους τραυ-
 5 μάτων καὶ βαρείας πτώσεως καὶ οὐκ ἦν πέρασ τοῖς ἔθνε-
 σιν αὐτῆς, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἀπὸ
 πλήθους πορνείας».

κζ. Ἐκ τοῦ πεφυκότος γίνεσθαι πεποίηται πάλιν ὁ λόγος
 Τοὺς γάρ τοι δασὺ κομῶντας τῶν θάμνων καταπυκάζοντες λίνους
 10 οἱ ὀρνιθοθήραι, καταδράττονται πολλάκις τῶν ὑπ' αὐτοῖς κερυμι-
 μένων χερσὶν ἐπαφώμενοι. Καὶ τέχνη τοῦτο αὐτοῖς. Οὐκ ἔτι δὴ
 οὐκ ἔτι ψηλαφηθήσεται θήρα αὐτοῖς, φησί, τουτέστιν οὐκ ἂν ἔτι θη-
 ρεύσειαν καθὰ καὶ πάλαι τινές, ἤγουν τὰ ἐτέρων εἰς ἑαυτοὺς διαρ-
 πάζοντες, οὐδ' ἂν γένοιτο πάγη καὶ βρόχος τοῖς ἀσθενεστέροις,
 15 φροντίδος αὐτοῖς ἐτέρας ἐπεισπεσούσης, καὶ τοῦ περὶ τῶν ἐσχά-
 των ἀγῶνος ἐπηρητημένου. Ἔσται γὰρ ἐν αὐτῇ φωνὴ μαστίγων.
 Καί μοι πάλιν ὁ προφήτης δοκεῖ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου τύρβην, οἷον
 ἐν ὄψει κειμένην, ἀφηγεῖσθαι σαφῶς. Ὁρᾶ γὰρ ὥσπερ ἵπποκρο-
 τουμένην μὲν τὴν πόλιν, καὶ τοῖς τροχοῖς τῶν ἁρμάτων κατακτυ-
 20 πουμένην, καὶ παντευχίαις λαμπραῖς ἐναστράπτοντας τοὺς κατα-
 δηοῦντας αὐτήν, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονας τοὺς διολωλότας, οἴκους
 τε τοὺς ἐν αὐτῇ κατασεσεισμένους· μέμνηται γὰρ καὶ βαρείας πτώ-
 σεως. Κατατέθηπε δέ, ὅτι πλείστη μὲν ὄση τῶν ἐν αὐτῇ συναγη-
 γερμένων ἔθνῶν ἢ πληθύς, πάντες δὲ ἄνθρωποι καὶ τὸ ἄναλκι νο-
 25 σοῦντες ἐκτόπως, καὶ πολὺ λίαν εὐκόλοι πρὸς δειλίαν. Καὶ τὴν αἰ-
 τίαν εὐθύς ἀποδίδωσι, λέγων ὅτι «ἀσθενήσουσιν ἐν τοῖς σώμασιν
 αὐτῶν ἀπὸ πλήθους πορνείας». Ἐπειδὴ γὰρ φαῦλοι γεγόνασι καὶ
 πονηροὶ τοὺς τρόπους, καὶ προσέτι καὶ εἰδωολάτραι, καὶ εἰς πλά-
 νησιν ἐκτόπως ἀπονενευκότες, ταύτητοι δικαίως ἀσθενεῖς ἔσονται
 30 καὶ περιδεεῖς, καὶ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν κἂν γοῦν ἐννοῆσαι μόνον ἀνα-
 σχόμενοι τὴν ἀντίστασιν.

Στίχ. 4. «Πόρνη καλὴ καὶ ἐπίχαρις, ἠγουμένη φαρμάκων,
 ἢ πωλοῦσα ἔθνη ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς καὶ φυλὰς ἐν τοῖς
 φαρμάκοις αὐτῆς».

Στίχ. 1-3. «Δὲν θὰ ἀγγίξεις τὸ θήραμά σου. Γιατὶ νά, ἀκούγεται τὸ πλατάγισμα τῶν μαστίγων καὶ τὸ τρίξιμο τῶν σὰν ἀπὸ σεισμὸ τροχῶν, τὸ ἵππικὸ προχωρεῖ στὴν καταδίωξη, τὸ ἄρμα ἀναβράζει, οἱ ἀναβάτες πάνω στὰ ἄλογα, ἡ ρομφαία ἀστράφτει καὶ τὰ ὄπλα λάμπουν, πλῆθος οἱ τραυματίες, τὸ πέσιμο βαρὺ καὶ ἀμέτρητο τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ της, καὶ τὰ σώματά τους θὰ ἔξασθενήσουν ἔξαιτίας τῆς μεγάλης πορνείας σου».

27. Ὁ λόγος πάλι γίνεται ἀπὸ αὐτὸ συμβαίνει στὴ φύση. Γιατὶ καλύπτοντας οἱ θηρευτὲς ὄρνεων μὲ δίχτυα τοὺς πυκνόφυλλους θάμνους συλλαμβάνουν πολλές φορές τὰ πουλιά ποὺ κρύβονται σ' αὐτὰ μὲ τὰ χέρια τους. Δὲν θὰ ἀγγίξουν λοιπὸν πιά θήραμα, λέγει, δηλαδή δὲν θὰ κυνηγήσουν πιά κάποιοι ὅπως καὶ παλαιά, δηλαδή ἀρπάζοντας τὰ πράγματα ἄλλων γιὰ τὸν ἑαυτό τους, οὔτε θὰ γίνουν παγίδα καὶ βρόχος γιὰ τοὺς ἀσθενέστερους, γιατί τοὺς ἀπασχολεῖ ἄλλη φροντίδα καὶ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους ἡ ἀπειλή τοῦ ὑπὲρ πάντων ἀγώνα. Θ' ἀκουσθεῖ σ' αὐτὴν πλατάγισμα μαστίγων. Νομίζω ὅτι πάλι ὁ προφήτης ἀφηγεῖται μὲ σαφήνεια τὴν ἀναταραχὴ τοῦ πολέμου σὰ νὰ τὴ βλέπει μπροστά του. Γιατὶ βλέπει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν πόλη ν' ἀντηχεῖ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ τῶν ἀλόγων καὶ νὰ τὴ χαρακώνουν οἱ τροχοὶ τῶν ἁρμάτων καὶ ν' ἀστράφτουν μὲ τὶς λαμπρὲς πανοπλίες τους οἱ λεηλατητές της, καὶ αὐτοὶ ποὺ χάνονται νὰ εἶναι ἀναρίθμητοι καὶ τὰ σπίτια της νὰ συγκλονίζονται. Ἀναφέρει καὶ βαρεῖα πτώση, καὶ μένει κατάπληκτος, γιατί, ἐνῶ εἶναι πάρα πολὺ τὸ πλῆθος τῶν λαῶν ποὺ μαζεύθηκαν σ' αὐτὴν, ὅλοι τους κατέχονται ἀπὸ ἀνανδρία καὶ πάσχουν παράδοξα ἀπὸ ἔλλειψη δύναμης, καὶ πολὺ εὐκολὰ πέφτουν στὴ δειλία. Καὶ ἀναφέρει ἀμέσως τὴν αἰτία, λέγοντας «ὅτι θὰ νοιώσουν ἀδυναμία στὰ σώματά τους ἀπὸ τὴν πολλὴ πορνεία». Ἐπειδὴ δηλαδή ἔγιναν φαῦλοι καὶ ἦταν γεμᾶτοι πονηριά, καὶ ἐπιπλέον ἦταν εἰδωλολάτρες καὶ ἔκλιναν ἀνόητα στὴν πλάνη, γι' αὐτὸ δίκαια θὰ γίνουν ἀδύναμοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ φόβο, ὥστε, ποὺ λέγει ὁ λόγος, οὔτε κἂν νὰ ἀνέχονται ἔστω καὶ νὰ σκεφθοῦν τὴν ἀντίσταση.

Στίχ. 4. «Πόρνη ὡραία καὶ χαριτωμένη, πρώτη στὰ μαγικὰ φάρμακα, ποὺ ἀπὸ τὴν πορνεία της πουλάει τοὺς λαοὺς καὶ τὶς φυλὲς μὲ τὶς μαγεῖες καὶ γοητεῖες της».

κη'. Ὁ ἐπ' αἰσχροῖς ἔπαινος ἐπίτασιν ἔχει τῶν ἐγκλημάτων, οἷον ὡς εἴ τις ἔλοιτο λέγειν περὶ του τῶν ὄντων, ὅτι κλέπτῃς τεχνίτης καὶ ληστῃς ἀνδρεῖος καὶ γόης εὐφυνῃς. Οὐκοῦν κἂν εἰ λέγοιτο περὶ τῆς Νινευῖ, «Πόρνη καλὴ καὶ ἐπίχαρις», οὐ πρὸς ἐπαίνου μαλλον
 5 αὐτῇ τὸ χρῆμα ἔσται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, χαλεπωτέραν δὲ μαλλον τὴν κατάρῳησιν ἀπεργάσεται. Γύναια γὰρ τὰ ἐταιριζόμενα τότε δὴ μάλιστα δοκοῦσι πολὺ τὸ ἐπίχαρι μελετᾶν, ὅτε φαίνονται γε στωμύλα τε καὶ κομποεπῆ. Τοιαύτη καὶ ἡ Νινευῖ, τεχνῖτις εἰς κακουργίαν, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχουσα πόλεις τε καὶ χώρας ἐλεῖν, καὶ
 10 ἀναπειῖσαι φρονεῖν τὰ αὐτῇ δοκοῦντα καὶ φίλα. Ταῦτα δὲ ἦν γοητεῖαί τε καὶ ψευδομαντεῖαι καὶ θέβηλοι τελεταὶ καὶ τὰ εἰδώλων παίγνια. Καθίκετο γὰρ εἰς τοῦτο ληρωδίας, ὡς ἐν εὐκλείας λόγῳ ποιεῖσθαι τὰ οὕτως αἰσχρὰ καὶ τὴν ἐσχάτην λαχόντα καταδοῆν. Ἔθος δὲ ἦν τῶν ἐν αὐτῇ τισιν ἔθνη τε καὶ χώρας καταπωλεῖν ἐν
 15 τοῖς φαρμάκοις αὐτῶν. Πῶς δὲ ἦ τίνα τρόπον, ἐροῦμεν ὡς ἔνι.

Ἔθος ἦν Ἀσσυρίοις πολεμεῖν ἐθέλουσι καὶ ὄπλα κινουσι καθ' ἑτέρων, ταῖς τῶν μάγων τέχναις προαναμανθάνειν ἐπείγεσθαι τὰ ἐσόμενα, οἷ καὶ τὰς ἐκ βασιλέως τιμὰς ὑποτρέχοντες, κατενμεγεθεῖν πολέμου παντός ἐκέλευον, καὶ τοῖς σφῶν ἐπιτηδεύ-
 20 μασι προαπονευροῦν ἐψεύδοντο τοὺς ἀνθεστηκότας. Ὅποιόν τι πράττειν ἤθελεν ὁ Βαλάκ, ὁ Μωαβιτῶν βασιλεύς. Κατεμισθοῦτο γὰρ τὸν ἀλιτήριον Βαλαάμ καὶ δὴ καὶ εἰς ὄρος ἀνεκόμιζε λέγων «Δεῦρο κατάρασαί μοι τὸν Ἰσραήλ». Ἔροντο γὰρ, ὅτι ταῖς τῶν μάγων ἀραιῖς ἀκολουθήσει τὰ πράγματα. Πορνείαν δὲ οὖν ἐν
 25 τούτοις τὴν γοητικὴν τε καὶ μάγον ὀνομάζει τέχνην, δι' ἧς κατεπώλουν ἔθνη καὶ φυλάς οἱ ταῦτα σοφοί, ἀεὶ τὸ κρατήσῃν ὑπισχνούμενοι τοῖς προσάγονσι μισθούς.

Στίχ. 5-6. «Ἴδου ἐγὼ ἐπὶ σέ, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ δείξω ἔθνεσι τὴν αἰσχύνην σου καὶ βασιλείαις τὴν ἀτιμίαν σου· καὶ ἐπιρῳίψω ἐπὶ σέ βδελυγμὸν κατὰ τὰς ἀκαθαρσί-
 30 ας σου, καὶ θήσομαί σε εἰς παράδειγμα».

28. Ὁ ἔπαινος γιὰ αἰσχρὰ πράγματα αὐξάνει τὴν αἰσχροτήτά της, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἂν ἤθελε κάποιος νὰ πει γιὰ κάποιον ὅτι εἶναι κλέφτης τεχνίτης καὶ γενναῖος ληστής καὶ εὐφυῆς γητευτής. Ἐπομένως λέγοντας γιὰ τὴ Νινευί, «πόρνη ὠραία καὶ χαριτωμένη», δὲν τὸ λέγει αὐτὸ γιὰ ἔπαινο, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶλλον κάνει τὴν κατηγορία ὡς πόρνης πολὺ βαρύτερη. Γιατὶ τὰ γυναικάρια ποὺ κάνουν πορνεία, τότε προπάντων φαίνονται ὅτι φροντίζουν γιὰ τὴ χάρη τους, ὅταν παρουσιάζονται νὰ πολυλογοῦν καὶ νὰ κοσμοῦν τὸ λόγο τους μὲ κομπέματα. Τέτοια ἦταν καὶ ἡ Νινευί· τεχνίτρα στὴν κακουργία, καὶ ὄχι ἀνίκανη νὰ καταλαμβάνει πόλεις καὶ χῶρες καὶ νὰ τίς πείθει νὰ φρονοῦν τίς δικές της γνώμες καὶ προτιμήσεις. Καὶ αὐτὰ ἦταν οἱ γοητεῖες, οἱ ψευδομαντεῖες, οἱ βέβηλες τελετὲς καὶ τὰ παιγνίδια τῶν εἰδώλων. Ἐφθασε δηλαδὴ σὲ τέτοιο σημεῖο φλυαρίας, ὥστε ν' ἀποδίδει ἔπαινο σὲ τόσο αἰσχρὰ πράγματα ποὺ ἔχουν εἰς βάρος τους τὴν ἔσχατη κατακραυγή. Ἦταν ἐπίσης συνήθεια κάποιων κατοίκων της νὰ πουλοῦν λαοὺς καὶ χῶρες μὲ τὰ μαγικά τους τεχνάσματα. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε ὅσο εἶναι δυνατὸ.

Ὅταν οἱ Ἀσσύριοι ἤθελαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ πάρουν τὰ ὅπλα ἐναντίον κάποιων συνήθιζαν νὰ διάζονται νὰ μάθουν ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν μάγων ποιά θὰ εἶναι ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου, καὶ αὐτοὶ ἐκμεταλλευόμενοι τίς βασιλικὲς τιμὲς ἀποφαίνονταν ὅτι θὰ νικήσουν σὲ κάθε πόλεμο, καὶ οἱ ἴδιοι μὲ τίς τέχνες τους τοὺς ἐξαπατοῦσαν, ὅτι τὰχα θὰ ἐξασθένιζαν προηγουμένως τοὺς ἐχθρούς. Κάτι τέτοιο ἤθελε νὰ κάνει ὁ Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῶν Μωαβιτῶν. Γιατὶ πλήρωσε τὸν ἀσεβῆ Βαλαάμ, καὶ μάλιστα τὸν ἀνέβασε καὶ στὸ βουνὸ λέγοντάς· «Ἐμπρός, καταράσου τὸν Ἰσραήλ»⁸⁸. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι τὰ πράγματα θὰ γίνουν σύμφωνα μὲ τίς κατάρεις τῶν μάγων. Πορνεία λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὴ γητευτικὴ καὶ μαγικὴ τέχνη, μὲ τὴν ὁποία οἱ σοφοὶ σ' αὐτὰ πουλοῦσαν ἔθνη καὶ φυλὲς καὶ ὑπόσχονταν παντοτινὴ ἐπικράτηση σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς πλήρωναν.

Στίχ. 5-6. «Νά, στρέφομαι ἐγὼ ἐναντίον σου, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ θὰ ἀποκαλύψω ὅσα πρόκειται νὰ σοῦ συμβοῦν ἐδῶ μπροστὰ στὰ μάτια σου καὶ θὰ δείξω τὸ ντροπιασμὰ σου στὰ ἔθνη καὶ στὰ βασίλεια τὴν ἀτιμία σου. Θὰ κάνω νὰ σὲ σιχαθοῦν γιὰ τίς βρωμιές σου καὶ θὰ σὲ κάνω παράδειγμα».

κθ. Ὅτι μὴ πρὸς ἄνθρωπον ὁ λόγος αὐτῆ, μήτε μὴν ὁ πόλεμος, ἐπεμήνισε δὲ μᾶλλον ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, καὶ κατεξανίστησιν αὐτῆς Πέρσας τε καὶ Μήδους, κατασημαίνει πάλιν. Τῷ δὲ δὴ πάντων κατεξουσιάζοντι Θεῷ καὶ τῷ τῶν ὅλων ἔχοντι κράτος, τίς ὁ ἀν-
 5 τεξάγων, εἰ πολεμεῖν ἔλοιτό τισιν; Εἰτά φησιν ὅτι καὶ «ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ τὸ πρόσωπόν σου». Γέγονε δὲ πάλιν ὁ λόγος ὡς ἐπὶ γυναικὸς ἐταιριζομένης, ἢ ὅσον μὲν ἦκεν εἰς πρόσωπον καὶ τὸν ἔξωθεν ὠραιισμόν, ἀξιέραστος εἶναι τοῖς ὀρῶσι δοκεῖ· εἰ δὲ δὴ πά-
 10 θοι τὴν ἀπαμφίεσιν καὶ τοῦ κόσμου τὴν ἀπόθεσιν, γυμνῷ δὴ πάντως ἀσχημονήσει τῷ σώματι, τῶν μορίων τὸ ἀκαλλῆς ἀκρούπτως ἐκφαίνουσα. «Ἀποκαλύψω» δὴ οὖν φησι «τὰ ὀπίσω σου», τουτέστι πᾶν ὅσον ἐστὶν ἄσχημον ἐν σοί, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων παραδείξω σοι. Τὸ γὰρ «εἰς πρόσωπόν σου», τί ἕτερον ἡμῖν, ἢ τουτὶ δὴ πάντως ὑπεμφήνειεν ἄν; Ἀποκαλύψειν δὲ οὐδὲν ἤττον ἔθνεσί τε καὶ βασι-
 15 λείαις τὴν ἀτιμίαν αὐτῆς διαρῶρήδην ἔφη. Ἐδόκει μὲν γὰρ ὠραία τις εἶναι καὶ ἀξιέραστος ἢ Νινευὶ ταῖς τῶν μάγων τέχναις ὠφρωμένη, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν καὶ δυναστείαν ἀρπάζουσα, εὐσθενῆς τε ἄγαν καὶ ἀμαχεῖ παρὰ πάντων λαβοῦσα τὸ νικᾶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦλω καὶ πέπτωκεν, ἀσχήμων καὶ ἀτερπῆς παρὰ γε τοῖς ἀν-
 20 τὴν εἰδόσι κατεφαίνετο, οἱ καὶ βδελυρὰν ἠγοῦντο λοιπόν, κατεγνωκότες πού πάντως, ὡς μεγαλαυχήσασαν μὲν ἐπὶ μηδενί, ἐπιθαροσῆσασαν δὲ μάτην ταῖς ἐκ μάγων ἐπικουρίαις, μᾶλλον δὲ φενακισμοῖς καὶ ἀπάταις. Διεβεδαιοῦτο δὲ ὅτι καὶ τεθήσεται εἰς παράδειγμα, ὡς ἐρούντων ἔσθ' ὅτε τινῶν, εἰ δὴ διόλοιτο πόλις ἢ χώρα,
 25 πεπόρθηταί τε καὶ πέπτωκε, καθὰ καὶ ἡ ταλαίπωρος Νινευί.

Πεπολέμηκε δέ, ὡς ἔφην, καὶ τῆ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ κατὰ καιροῦς ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας ἐπράττετο δίκας, γυμνὴν καὶ ἀσχήμονα ἀναδεικνύων καὶ τῆς ἄνωθεν περιστολῆς ἀμοιροῦσαν παντελῶς. Καὶ τοῦτο προανεφώνει διὰ
 30 φωνῆς Ὠσηέ, λέγων «Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψω καὶ κοιμοῦμαι τὸν σῆτόν μου καθ' ὥραν αὐτοῦ καὶ τὸν οἶνόν μου ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἀφελοῦμαι τὰ ἱμάτιά μου καὶ τὰ ὀθόνιά μου τοῦ μὴ καλύπτειν τὴν αἰσχύνην αὐτῆς καὶ νῦν ἀποκαλύψω τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῆς ἐναν-

29. "Οτι βέβαια ὁ λόγος πρὸς αὐτὴν καὶ ὁ πόλεμος δὲν γίνεται μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ αἰτία εἶναι ποῦ ὀργίσθηκε μᾶλλον ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἐξεγείρει ἐναντίον της τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, αὐτὸ τὸ κάνει πάλι ὀλοφάνερο. Στὸν Θεὸ ὅμως, τὸν ἐξουσιαστή ὄλων καὶ τὸν κυβερνήτη ὄλων, ποιὸς θὰ ἀντισταθεῖ, ἂν θελήσει νὰ πολεμήσει κάποιους; Στὴ συνέχεια λέγει: «Καὶ θ' ἀποκαλύψω ὅσα πρόκειται νὰ σοῦ συμβοῦν μελλοντικὰ μπροστὰ στὰ μάτια σου». Ἐγινε πάλι ὅ,τι σὲ μιὰ γυναίκα ποῦ κάνει πορνεία, ἢ ὅποια ὅσον ἀφορᾷ στὸ πρόσωπο καὶ στὴν ἐξωτερικὴ ὁμορφιά, φαίνεται ἀξιέραστη γιὰ ὅσους τὴ βλέπουν, ὅταν ὅμως ξεντυθεῖ, μὲ γυμνὸ σῶμα θὰ δείξει τὴν ἀσχημοσύνη της, παρουσιάζοντας ἀκάλυπτη τὴν ἀσχήμια τῶν μελῶν της. «Θ' ἀποκαλύψω λοιπὸν, λέγει, τὰ ὀπίσθιά σου». Δηλαδή ὅ,τι ἔχεις ἀσχημο θὰ τὸ δείξω σ' ἐσένα τὴν ἴδια καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τὸ «εἰς πρόσωπον» πάλι τί ἄλλο, παρὰ ταῦτὸ ὅπωςδήποτε θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ὑποσημαίνει; Εἶπε δηλαδή ἀπερίφραστα ὅτι θὰ ἀποκαλύψει καθόλου λιγότερο στὰ ἔθνη καὶ στοὺς βασιλεῖς τὴν ἀτιμία της. Γιατὶ φαινόταν ὅτι εἶναι μιὰ ὠραία καὶ ἀξιαγάπητη πόλη ἢ Νινευί, μὲ μεγάλη ἔπαρση γιὰ τὶς τέχνες τῶν μάγων, ποῦ ἄρπαξε τὴν κυριαρχία καὶ τὴν ἐξουσία ἐπάνω σὲ ὄλους καὶ πῆρε τὴ νίκη εἰς βάρος ὄλων μὲ δύναμη καὶ ἐντελῶς χωρὶς μάχη. Ὄταν ὅμως τὴν κατακυρίευσαν καὶ ἔπεσε, φαινόταν ἀσχημη καὶ χωρὶς χάρη σὲ ἐκείνους ποῦ τὴ γνώριζαν. Αὐτοὶ λοιπὸν ποῦ τὴ θεωροῦσαν καὶ σιχαμερὴ, τὴν κατηγοροῦσαν ὅπωςδήποτε ὅτι καυχόταν γιὰ τὸ τίποτα, καὶ στηρίχθηκε μᾶλλον στὶς ὑπηρεσίες τῶν μάγων, τὰ ψευδολογήματα καὶ τὶς ἀπάτες. Καὶ διαβεβαίωνε ὅτι θὰ προβληθεῖ καὶ ὡς παρὰδειγμα, γιὰτὶ κάποτε θὰ ποῦν κάποιοι, ἂν συμβεῖ νὰ χαθεῖ μιὰ πόλη ἢ χώρα, ὅτι ἐκπορθήθηκε καὶ ἔπεσε «ὅπως ἢ ταλαίπωρη Νινευί».

Πολέμησε, ὅπως εἶπα, καὶ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων κατὰ καιροὺς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ πῆρε τὴν ἱκανοποίησι γιὰ τὴν ἀσέβειά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, παρουσιάζοντάς τὴν γυμνή καὶ ἀσχημη, στερημένη παντελῶς ἀπὸ τὴν οὐράνια περιβολή. Καὶ αὐτὸ προανήγγελε μέσω τοῦ προφήτη Ὡσηὲ λέγοντας: «Γι' αὐτὸ θὰ ἐπιστρέψω καὶ θὰ πάρω τὸ σιτάρι μου στὴν ὥρα του καὶ θὰ τῆς ἀφαιρέσω τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ σκεπάσματά μου γιὰ νὰ μὴ σκεπάζει τὸ αἶσχος της. Τώρα θ' ἀπο-

τιον τῶν ἐραστῶν αὐτῆς, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ ἐξέλῃται αὐτὴν ἐκ χειρός μου». Ἡ μὲν γὰρ ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία δοξολογήσει λέγουσα, «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης», ἡ δέ, ὡς ἔφην, γυμνὴ καὶ 5 ἀσχήμων καὶ ἀκαλλῆς ὁράται λοιπὸν καὶ τῶν θείων χαρισμάτων οὐκ ἔχουσα τὴν περιστολήν, γέγονε δὲ καὶ εἰς παράδειγμα καὶ βδελυρωτάτη, καὶ πᾶν εἶδος νοσοῦσα κοσμικῆς ἀκαθαροσύας.

Στίχ. 7. «Καὶ ἔσται, πᾶς ὁ ὁρῶν σε καταθήσεται ἀπὸ σοῦ καὶ ἐρεῖ· Δειλαία Νινευί, τίς στενάξει αὐτήν; πόθεν ζητή- 10 σω παράκλησιν αὐτῆ;».

λ'. Εἴ τις, φησί, τῶν πάλαι προεγνωκότων τὰς σὰς δυναστείας πεσοῦσάν τε καὶ ἠρημωμένην καταθεάσαιτο, κατομιώξει μέγα καὶ ἀποφοιτήσῃ γοργῶς, ἐκεῖνο λέγων· Τίς στενάξει αὐτήν· ὡς γὰρ ὄντος οὐδενός, ἤγουν ὑπολελειμμένου, τοῦ κἂν οἴου τε ὄντος 15 καταθρῆσαι μόνον, τὰ τοιάδε φησί· Σφόδρα δὲ σοφῶς προστέθεικε τούτῳ τό, «Πόθεν ζητήσω παράκλησιν αὐτῆ;». Καὶ ἔστι τῶν εἰρημένων τοιοῦτός τις ὁ νοῦς. Πολέμου καὶ μάχης συγκροτουμένων κατὰ πόλεις τυχὸν ἢ χώρας, ἀδικεῖται μὲν ἔσθ' ὅτε μέρος, σώζεται δὲ τε καὶ τυχὸν τοὺς νενικηκότας διέδρα· καὶ τοῦτό ἐστι τοῖς 20 ἐνοικοῦσι παράκλησις. Ἡ γὰρ οὐκ ἐμπέπρησται πᾶσα καὶ μεμνηκεν ἀπόρθητος μοῖρα, ἢ πεπτῶκασιν μὲν τινες, σέσωσται δὲ πληθὺς ἕτερα· ἐπὶ δέ γε τῆς Νινευί πόθεν ἂν τις ἔλοιτο τὴν παράκλησιν, ἢ ποῖος αὐτὴν παραμυθήσεται τρόπος; Πᾶσα γὰρ ἦλω καὶ πᾶσα πεπόρθηται καὶ διόλωλεν ἅπας ὁ ἐν αὐτῇ. Τὸ δέ, «Τίς 25 στενάξει αὐτήν», καὶ ἕτερος ἂν νοοῖτο πάλιν· ὅμοιον γὰρ εἰπεῖν Ἔρα τίς ἔσται τεχνίτης οὕτως εἰς θρήνους καὶ τὰς ἐπικηδεῖους ὠδᾶς, ὡς ἐπάξιόν τι τῶν συμβεβηκότων εἰπεῖν καὶ τὸ ἀρκοῦν τοῖς πάθεσι καταστάξαι δάκρυον;

Στίχ. 8-10. «Ἐτοιμάσαι μερίδα, ἄρμοσαι χορδὴν, ἐτοιμάσαι μερίδα, Ἀμμών, ἢ κατοικοῦσα ἐν ποταμοῖς· ὕδωρ κύκλω αὐτῆς, ἥς ἢ ἀρχὴ θάλασσα καὶ ὕδωρ τὰ τεῖχη αὐτῆς· καὶ Αἰθιοπία ἰσχύς αὐτῆς καὶ Αἴγυπτος, καὶ οὐκ ἔστι πέ- 30

καλύψω τὴ βρωμιὰ τῆς στούς ἐραστὲς τῆς καὶ κανέννας δὲν θὰ τὴν πάρει ἀπὸ τὰ χέρια μου»⁶⁶. Ὡστόσο ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν θὰ δοξολογήσει λέγοντας: Ἄς γεμίσει ἀγαλλίαση ἡ ψυχὴ μου γιὰ τὸν Κύριον μου φόρεσε ἔνδυμα σωτηρίας καὶ χιτῶνα χαρᾶς»⁶⁷. Ἐκείνη ὅμως, ὅπως εἶπα, φαίνεται πιά γυμνὴ καὶ ἄσχημη καὶ χωρὶς ὁμορφιά καὶ δὲν ἔχει τὴν ἔνδυμασία τῶν θείων χαρισμάτων. Καὶ κατάντησε καὶ παρὰδειγμα καὶ μέγα βδέλυγμα, φορτωμένη μὲ κάθε εἶδος κοσμικῆς ἀκαθαρσίας.

Στίχ. 7. Καὶ αὐτὸς ποὺ σὲ βλέπει θὰ κατεβεῖ ἀπὸ ἐσένα καὶ θὰ πεῖ: «Δύστυχη Νινευῖ, ποιὸς θ' ἀναστενάξει γιὰ σένα; Ἀπὸ ποῦ θὰ ζητήσω παρηγοριὰ γι' αὐτήν;».

30. Ἄν κάποιος, λέγει, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γνώριζαν ἀπὸ παλαιὰ τὰ μεγαλεῖα σου σὲ δεῖ στὴν κατὰσταση τῆς πώσης καὶ τῆς ἐρήμωσής σου, θὰ θρηνήσει γοερὰ καὶ θ' ἀπομακρυνθεῖ γρήγορα λέγοντας: «Ποιὸς θὰ στενάξει γι' αὐτήν;». Αὐτὰ τὰ λέγει ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανέννας, δηλαδή δὲν ἔχει ἀπομείνει ἔστω καὶ νὰ τὴ δεῖ μόνο. Καὶ πολὺ σοφὰ πρόσθεσε σ' αὐτὸ τὸ: «Ἀπὸ ποῦ θὰ ζητήσω παρηγοριὰ γι' αὐτήν;». Τὸ νόημα τῶν λόγων εἶναι τὸ ἑξῆς. Ὄταν τυχὸν γίνεται πόλεμος καὶ μάχη σὲ μιὰ πόλη ἢ χώρα, ἓνα τμῆμα πολλὰς φορὲς ὑφίσταται βλάβη καὶ ἓνα ἄλλο τυχὸν σώζεται διαφεύγοντας τοὺς νικητὲς καὶ αὐτὸ εἶναι κάποια παρηγοριὰ γιὰ τοὺς κατοίκους. Γιατὶ ἢ δὲν πυρπολήθηκε ὁλόκληρη καὶ ἔμεινε ἀπόρθητο ἓνα μέρος, ἢ ἔπεσαν βέβαια κάποιοι, σώθηκε ὅμως τὸ ἄλλο πλῆθος. Γιὰ τὴ Νινευῖ ὅμως ἀπὸ ποῦ νὰ λάβει κανεὶς τὴν παρηγοριὰ, ἢ ποιὸς τρόπος θὰ τὴν παρηγορήσει; Γιατὶ κυριεύθηκε ὁλόκληρη καὶ ὁλόκληρη ἐκπορθήθηκε καὶ χάθηκε ὅλος ὁ κόσμος ποὺ ζοῦσε σ' αὐτήν. Τό, «Ποιὸς θ' ἀναστενάξει γι' αὐτήν;» μπορεῖ νὰ νοηθεῖ καὶ ἀλλιῶς. Εἶναι σὰ νὰ λέγει: Ἄραγε ποιὸς εἶναι τέτοιος τεχνίτης στοὺς θρήνους καὶ στὰ ἐπικήδεια ἄσματα, ὥστε νὰ πεῖ κάτι ἐπῶξιο μὲ ὅσα ἔγιναν καὶ νὰ χύσει ικανοποιητὰ δάκρυα γιὰ τὰ πάθη τῆς;

Στίχ. 8-10. «Ἐτοίμασε τὴ μερίδα σου, συντόνισε τὶς χορδές, ἐτοίμασε τὴ μερίδα, Ἀμμών, ποὺ εἶσαι χτισμένη ἀνάμεσα σὲ ποταμούς. Ὀλόγυρὰ τῆς ὑπάρχει νερό, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ τὸ νερὸ εἶναι τὰ τείχη τῆς. Ἰσχύς τῆς ἦταν ἡ Αἰθιοπία καὶ ἡ Αἴγυπτος, καὶ πέρας τῆς φυγῆς σου δὲν ὑπάρχει. Καὶ οἱ Λίβυες

ρας τῆς φυγῆς σου, καὶ Λίβνες ἐγένοντο βοηθοὶ αὐτῆς
καὶ αὐτὴ εἰς μετοικεσίαν πορεύσεται αἰχμάλωτος, καὶ τὰ
νήπια αὐτῆς ἐδαφιοῦσιν ἀπ' ἀρχῆς πασῶν τῶν ὁδῶν αὐ-
τῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔνδοξα αὐτῆς βαλοῦσι κλήρους, καὶ
5 πάντες οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς δεθήσονται χειροπέδαις».

λα. Ἀσυμφανῆς μὲν λίαν τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, νοηθεῖη δ'
ἂν οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ τις γένοιτο προαφήγησις τῆς ἐν αὐτοῖς ἱστορί-
ας· ἔχει δὲ οὕτως Τραπομένου πρὸς ἀπόστασιν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ εἰ-
δώλοις λελατρευκότος, καὶ διὰ μυρίων ὄσων ἀσεβημάτων ἐφ' αὐτῶ
10 καταθήγοντος τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ὠπλίζετο κατὰ τῆς Ἰουδαίας
καὶ κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Ναβουχοδονόσορ, θείας αὐτὸν εἰς
τοῦτο διανιστάσης ὀργῆς. Εἶτα, δέον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ καταλῆξαι
τῆς ἐν χερσὶν ἀσεβείας, καὶ ἀποσχέσθαι μὲν τοῦ προσκυνεῖν ἐθέ-
λειν θεοῖς ἑτέροις, ἀνατρέψαι δὲ βωμούς καὶ κατεμπρῆσαι τεμένη
15 καὶ συντρίψαι μὲν τὰ χωνευτά, ταῖς δὲ εἰς μετάγνωσιν σπουδαῖς
καὶ ἐπεικειαῖς ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν καὶ καλεῖν εἰς ἐπικουρίαν,
τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων οἱ τάλανες, ᾗοντο δέ, ὅτι ταῖς ἐξ ἀνθρώπων
συνδρομαῖς ἐπικουρούμενοι, καὶ ἀμείνους ἔσονται τῶν Βαβυλωνί-
ων καὶ κατευμεγεθήσουσι τῶν ἐχθρῶν, κἂν εἰ μὴ σώζειν αὐτοὺς
20 ἔλοιτο Θεός.

Τοιγάρτοι κατεμισθοῦντο πολλοὺς τῶν προσοίκων ἔθνῶν,
ἐπρέσβευον δὲ καὶ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ εἰς τὴν καλουμένην
᾽Ων, ἧτοι Ἀμμών, ἣ νῦν ἐστὶν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ δὲ συνασπίζουσιν
ἐπηγγέλλοντο καὶ ἀποσοβεῖν εὐκόλως δύνασθαι τοὺς Βαβυλωνί-
25 ους, καὶ γεγόνασιν ἀφορμὴ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τοῦ νομίζουσιν, ὅτι, κἂν
εἰ μὴ σώζοι Θεός, αὐτοὶ πρὸς τοῦτο ἀρκέσουσι, δεηθέντες οὐδε-
νός Ἑπειδὴ δὲ τὴν Ἰουδαίαν ὁ Ναβουχοδονόσορ εἶλε, Θεοῦ προ-
ασπίζοντος καὶ ὑποστρωννύντος αὐτῶ τοὺς ἀνθεστηκότας, κεχώ-
ρηκε μετὰ τοῦτο καὶ κατὰ τῆς Αἰγυπτίων, θείας αὐτὸν πεμπούσης
30 ὀργῆς, εἶλέ τε πᾶσαν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ᾽Ων, ἧτοι τὴν Ἀμμών ὠνό-
μαστο γὰρ οὕτω κατὰ καιρούς, ὡς ἔφην, ἣ Ἀλεξάνδρεια· ἣ δὴ καὶ
μάλιστα παρὰ τὰς ἄλλας τῆς Αἰγύπτου πόλεις λαμπρὰ τε ἦν ἄγαν,
ἄσυχλόν τε καὶ ἀσφαλὲς ὀρμητήριον, διὰ τοι τὸ ὕδασι πανταχῆ διε-
ξῶσθαι, καὶ ἐκ μὲν μοίρας τῆς βορειοτέρας ἔχειν τὴν θάλασσαν, ἐκ

ἔγιναν βοηθοί της, ἀλλὰ κι αὐτὴ θὰ βαδίσει αἰχμάλωτη στὴ μετοικεσία, καὶ τὰ νήπιά της θὰ τὰ θανατώσουν χτυπώντας τα στὸ ἔδαφος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ σ' ὅλους τοὺς δρόμους της. Γιὰ ὅλα τὰ σπουδαῖα πράγματά της θὰ βάλουν κλήρους καὶ ὅλοι οἱ ἄρχοντές της θὰ δεθοῦν μὲ χειροπέδες».

31. Εἶναι πολὺ σκοτεινὸ τὸ νόημα τῶν παραπάνω λόγων, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ἀλλιῶς ἢ δὲν γίνει κάποια ἀφήγηση προηγουμένως τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας, καὶ ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλιῖτες εἶχαν τραπεῖ στὴν ἀποστασία καὶ εἶχα λατρέψει τὰ εἰδωλα καὶ μὲ μύριες ἐκδηλώσεις ἀσέβειας ἐρέθιζαν ἐναντίον τοὺς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, πῆρε τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Ναβουχοδονόσορ, ποὺ τὸν ὤθησε σ' αὐτὸ ἡ θεία ὀργή. Ἔπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε οἱ Ἰσραηλιῖτες νὰ σταματήσουν τὴν ἀσέβεια τὴν ὁποία διέπρατταν καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν προσκύνηση ἄλλων θεῶν, νὰ ἀνατρέψουν τοὺς βωμούς καὶ νὰ πυρπολήσουν τοὺς ναοὺς καὶ νὰ συντρίψουν τὰ χωνευτὰ ἀγάλματα καὶ μὲ τὸ ζῆλο τους γιὰ μετάνοια καὶ τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς τους νὰ μαλακώσουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν καλέσουν σὲ βοήθειά τους, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν οἱ δυστυχεῖς, ἀλλὰ νόμιζαν ὅτι μὲ τὴ βοήθεια συνδρομῶν ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ θὰ ἀναδειχθοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους, καὶ θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμα καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ τοὺς σώσει ὁ Θεός.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν μίσθωσαν πολλοὺς ἄνδρες ἀπὸ τὰ γειτονικὰ ἔθνη καὶ ἔστειλαν πρεσβεῖα καὶ στὴν λεγόμενη Ὠν, ἥτοι Ἀμμών, ποὺ τώρα λέγεται Ἀλεξάνδρεια. Αὐτοὶ ὑποσχέθηκαν ὅτι θὰ γίνουν σύμμαχοί τους καὶ θὰ μπορέσουν εὐκόλα ν' ἀπωθήσουν τοὺς Βαβυλωνίους, καὶ ἔτσι ἔγιναν αὐτοὶ ἀφορμὴ στοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ νομίζουν ὅτι, καὶ ἂν δὲν τοὺς σώξει ὁ Θεός, αὐτοὶ θὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὸ γι' αὐτό, χωρὶς νὰ χρειασθοῦν κανένα. Ὅταν ὅμως ὁ Ναβουχοδονόσορ κατέλαβε τὴν Ἰουδαία βοηθώντας τὸν ὁ Θεὸς καὶ ὑποτάσσοντας σ' αὐτὸν τοὺς ἀντιπάλους του, προχώρησε στὴ συνέχεια καὶ ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου, σταλμένος ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, κυρίευσε αὐτὴν ὀλόκληρη καὶ μαζί καὶ τὴν Ὠν, ἥτοι τὴν Ἀμμών γιατί κάποτε, ὅπως εἶπα, λεγόταν ἔτσι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ ὁποία μάλιστα ἦταν ἡ πλέον λαμπρὴ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις, καὶ ἄσυλο καὶ ἀσφαλὲς ὄρημητήριο, ἐπειδὴ περιβαλλόταν ὀλόγυρα ἀπὸ νερά, ἔχοντας ἀπὸ τὴ βόρεια

δὲ τῆς εἰς νότον εὐρεϊάν τε καὶ μακρὰν καὶ οἶον ἑτέραν θάλασσαν, λίμνην δὴ λέγω τὴν Μαριῶτιδα, πεπυργῶσθαι δὲ καὶ ἑτέροις ποταμοῖς καὶ τελμάτων περιβολαῖς. Ἐπήμνον δὲ αὐτῇ καὶ οἱ τῆς ὁμόρου Λιβύης οἰκήτορες, παρατεινούσης μέχρι τῆς Αἰθιοπῶν
 5 γῆς, τῆς πρὸς ἑσπέραν καὶ νότον. Γαράμαντες δὲ οὗτοι, κατόπιν τῆς Ἄφρων κείμενοι γῆς· συνωπλίζοντο δὲ καὶ τῶν εἰς ἠῶ καὶ νότον Αἰθιοπῶν τινές, οἱ Μερόην τε τὴν ἑσωτάτω πόλιν ποιοῦνται, καὶ ἀγρίαν καὶ μέλαιναν κατανέμονται γῆν. Ἄλλ' ὥδε μὲν ἡμῖν ὁ τῆς ἱστορίας ἐχέτω λόγος, ἴωμεν δὲ ἤδη πρὸς διασάφησιν τῆς
 10 ἐννοίας τῶν ἐγκειμένων.

«Ἐτοιμάσαι», φησί, «μερίδα»· ὁμοιον ὡσεὶ λέγοι· ὦ ἀθλία Νινευί, ἐπίλεξαι μερίδα σαυτῇ (ἐπειδὴ γὰρ μέγα πεφρόνηκας, οἶει τε ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἀπόρθητος ἔση διὰ τοι τὸ τεῖχεσι περικεκλειῖσθαι μεγάλοις καὶ ἀναριθμήτους ἔχειν τοὺς συνα-
 15 σπίζειν ἐθέλοντας), κατὰ τίνα θέλεις εἶναι τῶν χωρῶν, αἱ πεπόρθηνται παρὰ σοῦ, καίτοι πλείστην ὄσσην ἐπιτηδειότητα λαχοῦσαι, φησί, πρὸς γε τὸ δύνασθαι δυσαλώτως ἔχειν τε καὶ ἀλήπτως; «Ἄρμοσαι χορδὴν», τουτέστιν ὠδὴ καὶ μέλος καὶ αὐτὴ γενοῦ πόλεσί τε καὶ χώραις, παθοῦσα τοιαῦτα παρὰ Περσῶν
 20 καὶ Μήδων, ὅποια δέδρακας εἰς ἑτέρους αὐτή. «Ἐτοιμάσαι μερίδα Ἀμμίων»· ἔστω σοί φησι μερίς καὶ κληρὸς ἢ Ἀμμίων· ἃ δέδρακας ἐπ' ἐκείνη, τὰ αὐτὰ καὶ σὲ παθεῖν ἀναγκαῖον. Καὶ τίς ἦν ἢ Ἀμμίων, ἢ κατοικοῦσα ἐν ποταμοῖς; τουτέστιν ἢ θαλάσση καὶ ποταμοῖς εὖ μάλα τετειχισμένη, ἢ ταῖς Αἰγυπτίων ἐπικουρίαις
 25 καὶ τοῖς Αἰθιοπῶν τοξεύμασιν ἐπαυχῆσασα, ἢ τὴν τῶν Λιβύων ἀλκιμωτάτην λαχοῦσα πληθύν; Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα θέσεώς τε καὶ ῥώμης καὶ τῆς ἕξωθεν ἐπικουρίας, εἰς μετοικεσίαν πεπόρευται, γέγονε δὲ αἰχμάλωτος καὶ ἠδαφίσθη μὲν αὐτῆς τὰ νήπια, κληρωτοὶ δὲ γεγόνασιν οἱ διαφανεῖς, καὶ μερίδες τῶν νενη-
 30 κηκότων οἱ ἐνδοξότεροι, καὶ δέδενται χειροπέδαις. Ὡσπερ οὖν εἶλες τὴν Ἀμμίων ἀπόρθητον οὔσαν, ὅσον εἰς ἐπικουρίαν καὶ θέσιν, Θεὸς γὰρ ἦν ὁ παραδιδούς, οὕτω καὶ αὐτὴ δοθήσῃ πάντως εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, κἂν εἰ μεγάλην ἔχοις ἐπὶ τε πληθυί τῶν

πλευρά της τῆ θάλασσα, καὶ ἀπὸ τῆ νότια σὲ μεγάλο μᾶκρος καὶ πλάτος καὶ σὰν ἄλλη θάλασσα κάποια λίμνη, ἐννοῶ τὴ Μαριώτιδα, ἀλλὰ καὶ ἦταν περιτειχισμένη καὶ ἀπὸ ἄλλους ποταμούς καὶ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τέλματα. Ἐπίσης τὴν προστάτευαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς γειτονικῆς Λιβύης πού ἐκτεινόταν μέχρι τὴν Αἰθιοπία, πρὸς τὴ δύση καὶ τὸ νότο· αὐτοὶ ἦταν οἱ Γαράμαντες πού κατοικοῦσαν πέρα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἀφρικανῶν. Σύμμαχοί τους ἦταν καὶ κάποιοι Αἰθίοπες ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ νότο, πού κατοικοῦσαν βαθιὰ στὴν ἐνδοχώρα στὴν πόλη Μερόη, καὶ καλλιεργοῦσαν τὴν ἄγρια καὶ μαύρη γῆ. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι τὰ σχετικὰ μὲ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἃς προχωρήσομε ὁμως τώρα στὴ διασάφηση τῶν περιεχόμενων σ' αὐτὰ ἐννοιῶν.

«Ἐτοίμασε», λέγει, «μερίδα». Εἶναι σὰ νὰ λέγει: ὦ δύστυχη Νινευί, διάλεξε γιὰ τὸν ἑαυτό σου μερίδα (ἐπειδὴ δηλαδὴ φαντάσθηκες μεγάλα καὶ νομίζεις ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε σιγουριά εἶσαι ἀπόρθητη, ἐπειδὴ περιβάλλεσαι ἀπὸ μεγάλα τείχη καὶ εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ πού θέλουν νὰ συμμαχήσουν μαζί σου), μὲ ποιά πόλη θέλεις ἀπὸ ὅσες κυριεύθηκαν ἀπὸ σένα, μολονότι ἔχεις, λέγει, μεγάλη ἀφθονία μέσων, ὥστε νὰ εἶσαι δυσκολοκυρίευτη καὶ ἀπόρθητη. «Συντόνισε τὶς χορδές», δηλαδὴ γίνε καὶ ἐσὺ ποίημα καὶ τραγούδι γιὰ τὶς πόλεις καὶ τὶς χῶρες, πού ἔπαθες τέτοια ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, τέτοια πού ἔκανες καὶ ἐσὺ σὲ ἄλλους. «Ἐτοίμασε τὴ μερίδα τῆς Ἀμμών»· ἃς εἶναι μερίδα καὶ κληρὸς σου ἢ Ἀμμών· ὅσα ἔκανες σ' ἐκείνη, εἶναι ἀνάγκη νὰ πάθεις τὰ ἴδια καὶ ἐσὺ. Καὶ ποιά ἦταν ἡ Ἀμμών πού κατοικοῦσε ἀνάμεσα στοὺς ποταμούς, πού ἦταν δηλαδὴ ἄριστα περιτειχισμένη μὲ θάλασσα καὶ ποτάμια, πού δοξάσθηκε μὲ τὶς βοήθειες τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὰ τόξα τῶν Αἰθιόπων, καὶ πού τῆς ἔλαχε τὸ ἀνδρειότατο πλῆθος τῶν Λιβύων; Ἀλλὰ ἂν καὶ εἶχε τέτοια θέση καὶ δύναμη καὶ ἐξωτερικὴ βοήθεια, πῆρε τὸ δρόμο τῆς μετοικεσίας, κατέστη αἰχμάλωτη καὶ τὰ νήπιά της θανατώθηκαν πεταμένα στὸ ἔδαφος, καὶ τέθηκαν σὲ κλήρωση οἱ ἐπιφανεῖς κάτοικοί της καὶ ἔγιναν μερίδες τῶν νικητῶν οἱ πιὸ ἐνδοξοὶ καὶ δέθηκαν μὲ χειροπέδες. Ὅπως λοιπὸν κυρίευσες τὴν Ἀμμών πού ἦταν ἀπόρθητη ὡς πρὸς τὴ βοήθεια πού εἶχε καὶ τὴ θέση της, γιὰτὶ αὐτὸς πού τὴν παρέδωσε ἦταν ὁ Θεός, καὶ σὺ ἢ ἴδια θὰ δοθεῖς ὅπωςδήποτε στὰ χεῖρια τῶν ἐχθρῶν, ἔστω κι ἂν ἔχεις μεγάλη ἔπαρση γιὰ τὸ πλῆθος τῶν μαχητῶν σου καὶ τὰ τείχη. Γιατὶ ἐγώ

μαχίμων και τείχεσι τὴν ὄφρυν. Ἐγὼ γὰρ ἐπὶ σέ, και τὴν ἐμὴν οὐδεὶς ἀποστρέψει χεῖρα.

Στίχ. 11. «Και σὺ μεθυσθήση και ἔση παρεωραμένη, και σὺ ζητήσεις σεαυτῇ στάσιν ἐξ ἐχθρῶν».

5 λβ'. Ὅνπερ γὰρ τρόπον, φησὶν, ἡ Ἀμμῶν τεταλαιπώρηκε τὰ ἐκ τῆς σῆς ἀγριότητος βέλη ὑπενεγκοῦσα, και τὰς ἐκ τῆς ἐφόδου συμφοράς, οὕτω και αὐτὴ σκοτοδιτιάσεις και οἶον ἐν μέθῃ γενή-
ση, στάσιν οὐκ ἔχουσα, τουτέστι, κατασειομένη τε και πίπτουσα
παρ' ἐχθρῶν και τῆς ἄνωθεν ἐποπτείας ἀπεστερημένη. Οὕς γὰρ
10 ἂν ἐπισκέπτοιο Θεός, ἐλεεῖ δὴ πάντως και ἐν τοῖς κατ' εὐχὴν
ἐστάναι ποιεῖ.

Μεμέθυσται δὲ ὡσπερ και ἡ θεομάχος Ἱερουσαλήμ, τὸ νήφειν οὐκ ἔχουσα, διὰ τοι τὸ θείῳ μὴ καταλάμπεσθαι φωτί, μήτε μὴν ἐπαίειν ἐθέλειν λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κό-
15 σμου». Και πάλιν «Ἐως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Μέθη δ' ἂν νοοῖτο και σκότος εἰς νοῦν και νῦξ εἰς καρδίαν ἢ τοῦ συμφέροντος ἀγνωσία, και τὸ μη-
δαμόθεν δύνασθαι κατιδεῖν τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Ὅτι δὲ και
σεσάλευται και πρὸς τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τὸ ἐρηρισμένον
20 οὐκ ἔχει, πῶς ἂν ἢ πόθεν ἐνδοιᾶσειέ τις; Ἐκπέπτωκε γὰρ τῆς τῶν ὄλων κρηπίδος, και τὸν ἀρῶραγῆ θεμέλιον οὐκ ἔχει, τουτέστι Χρι-
στόν. Παρεώραται δὲ και τοῖς ἐχθροῖς δέδοται, ἢ Ῥωμαίοις τυχόν, ἡγουν τοῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν κατακομιοῦσι τῶν παθῶν, φημὶ δὴ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι. Χριστὸς οὖν ἄρα και πίστις ἢ εἰς αὐτὸν παν-
25 τὸς ἡμᾶς ἀπαλλάξει κακοῦ, και τῆς τῶν ἐχθρῶν δυστροπίας ἀποτελέσει κρείττονας, και ἐν ὀφθαλμοῖς ἴστησι τοῦ Θεοῦ. Περιό-
ψεται γὰρ οὐδαμῶς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.

Στίχ. 12. «Πάντα τὰ ὀχυρῶματά σου συκαῖ σκοποὺς ἔχουσαι.

Ἐὰν σαλευθῶσι, και πεσοῦνται εἰς στόμα ἔσθοντος».

30 λγ'. Τὰ πέπειρα τῶν συκῶν ἀποπίπτει ῥαδίως, εἰ δὴ κρα-
δαίνοιο τὸ φυτόν, μονονουχὶ δὲ και πρὸς τὴν τοῦ κατασειόντος

69. Πρβλ. Ἦσ. 14, 27.

69α. Ἰω. 8, 12. και 9, 5.

ἔρχομαι ἔναντίον σου, καὶ τὴ δύναμη τὴ δική μου δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἀποτρέψει⁶⁹.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ καταντήσεις σὺ σὰ μεθυσμένη καὶ θὰ περιφρονηθεῖς καὶ θὰ ζητήσεις νὰ σταματήσουν τὰ κακὰ οἱ ἐχθροὶ σου».

32. Μὲ ὅποιο τρόπο δηλαδή ταλαιπωρήθηκε ἡ Ἀμμὼν ποὺ δέχθηκε τὰ βέλη τῆς ἀγριότητάς σου καὶ τὶς συμφορὲς τῆς ἐπίθεσής σου, μὲ τὸν ἴδιο καὶ ἐσὺ θὰ κυριευθεῖς ἀπὸ σκοτοδίνη καὶ θὰ καταντήσεις σὰν μεθυσμένη καὶ τὸ κακὸ δὲν θὰ ἔχει σταμάτημα, δηλαδή θὰ συγκλονίζεσαι καὶ θὰ πέφτεις ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, στερημένη τὴν οὐράνια ἐπίβλεψη. Γιατὶ ὅποιους ἐπιβλέπει ὁ Θεός, ὅπωςδήποτε τοὺς ἔλεει καὶ τοὺς κάνει νὰ μένουν σταθερὰ ἐδραιωμένοι σὲ ὅσα εὐχονται.

Μέθυσσε ὅμως κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἡ θεομάχος Ἱερουσαλήμ ποὺ δὲν εἶχε συναίσθηση, ἐπειδὴ δὲν καταφωτιζόταν ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς καὶ δὲν ἠθέλε νὰ ἀκούσει τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁷⁰. Καὶ πάλι· «Ὅσο ἔχετε τὸ φῶς, βαδίζετε μέσα στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς βρεῖ τὸ σκοτάδι»⁷⁰. Ὡς μέθη θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ καὶ τὸ σκότος τοῦ νοῦ, καὶ νύχτα τῆς καρδιάς ἢ ἄγνοια τῆς συμφορᾶς, καὶ τὸ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ἀπὸ πουθενὰ τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Ὅτι ὅμως συγκλονίσθηκε καὶ δὲν ἔχει τὴ σταθερότητα στὸ ἔργα τῆς δικαιοσύνης πῶς θὰ μπορούσε καὶ ἀπὸ ποῦ ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς; Γιατὶ ἐξέπεσε ἀπὸ τὴ βάση τῶν ὅλων καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀράγιστη θεμελιόμετρα, δηλαδή τὸν Χριστό. Περιφρονήθηκε ἐπίσης καὶ παραδόθηκε στοὺς ἐχθροὺς, ἢ ἴσως στοὺς Ρωμαίους, ἢ σὲ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὴν ὀδηγοῦσαν σὲ ὅποιοδήποτε πάθος, ἐννοῶ βέβαια τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. Ἄρα λοιπὸν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ πίστη σ' αὐτὸν θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε κακὸ καὶ θὰ μᾶς ἀναδείξει ἀνώτερους ἀπὸ τὴν κακοτροπιὰ τῶν ἐχθρῶν μας, καὶ θὰ μᾶς κρατήσῃ μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν θὰ παραβλέψῃ καθόλου αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν.

Στίχ. 12. «Ὅλα τὰ ὀχυρώματά σου εἶναι σὰν συγκές ποὺ ἔχουν φύλακες· ἂν κουνηθοῦν θὰ πέσουν τὰ σῦκα στὸ στόμα ἐκείνου ποὺ θὰ τὰ φάγει».

33. Τὰ ὄριμα σῦκα πέφτουν εὐκόλα ἂν κουνηθεῖ τὸ φυτὸ, καὶ κατὰ

70. Ἰω. 12, 35.

καταθρώσκει χεῖρα, καὶ τοῖς δεομένοις τοῦ φαγεῖν αὐτομάτως ἐπιφοιτᾷ. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ Κύρου προσβαλόντος καὶ πολιορκούντος ἤδη τὴν Νινευί, τοῖς τείχεσί τε αὐτῆς ἐφιστάντος τὰς ἐλεπόλεις, ἦτοι τοὺς κριούς, τὰς ἐπάλξεις ἐτήρουν οἱ ἐπαμύνοντες·
 5 εἶτα τοξεύοντες οἱ μαχόμενοι, κατεκόμιζον εἰς γῆν εὐκόλως αὐτούς. Δέχεται τὴν ὁμοίωσιν ἀπὸ τοῦ πεφυκότος γίνεσθαι περὶ τὰ πέπειρα τῶν συκῶν. Ταύτητοί φησιν ὅτι πάντα τὰ ὀχυρώματά σου, τουτέστι τὰ τείχη, συκαὶ σκοποὺς ἔχουσαι, οἱ πρὸς τὴν τοῦ φαγεῖν ἐθέλοντος ἴενται χεῖρα, καὶ μάλα εὐκόλως, εἰ δὴ τις μόνον
 10 καταδοθήσειε τὸ φυτόν. Ἔσται δὲ οὕτω καὶ πᾶσα ψυχὴ, τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας ἐκπίπτουσα καὶ ἐστερημένη, εὐχερῆς καὶ εὐάλωτος καὶ οὐ σὺν ἰδρωτί ληπτὴ τῶ κατεσθίοντι Σατανᾷ. Γέγραπται γὰρ ὅτι: «Τὰ βρώματα αὐτοῦ ἐκλεκτά».

Στίχ. 13. «Ἴδου ὁ λαός σου ὡς γυναῖκες ἐν σοί, τοῖς
 15 ἐχθροῖς σου ἀνοιγόμεναι ἀνοιχθήσονται πύλαι τῆς γῆς σου, καταφάγεται πῦρ τοὺς μοχλοὺς σου».

λδ'. Ματαίαν αὐτῶν ἀποφαίνει τὴν ἐλπίδα. Ἔροντο μὲν γάρ, ὡς οὐκ ἂν ἀλοῖέν ποτε, πληθὺν ἀμέτρον τῶν αὐτοῖς συνασπιζόντων συναγηγερότες, καὶ ἀρρήκτοις τείχεσι πεπτωρωμένην
 20 οἰκοῦντες πόλιν. Ἄλλ' ὅτι καὶ ταῦτα παντελῶς ἀνόνητα αὐτοῖς προαναπεφώνηκεν ἐναργῶς, κακανδρίας εἰς τοῦτο κατοικήσθαι λέγων τοὺς ἐπαμύνοντας, ὡς γυναίων ἀσθενῶν διενεγκεῖν οὐδέν. Διανοιχθήσθαι δέ φησι καὶ τὰς πύλας, εἰσβιαζομένων δηλονότι τῶν ἐχθρῶν. Ἀληθές γάρ ὅτι, «Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ
 25 πόλιν, εἰς μάτην ἠγρούπησεν ὁ φυλάσσων». Χρὴ δὴ οὖν ἄρα τὴν ἄνωθεν ἀσφάλειαν ἔχειν, πεποιθέναι τε ἡμᾶς ἠκιστα μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ Θεῷ δὲ μᾶλλον τῶ σῶζοντι, καὶ μὴ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαις μεγαλαυχεῖν, μήτε μὴν οἶεσθαι διεκνεύειν δύνασθαι τὴν ὀργήν, εἰ δὴ παροτρύνοιτο Θεός. Ἀπαλλάξει γὰρ οὐδεὶς θο-
 30 ρύβου καὶ κακῶν, τὸν ὧπερ ἂν ἐπιμηνίσειεν ὁ τῶν ὄλων Κύριος. Καὶ σοφὸς ἦν λίαν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλων τε καὶ λέγων: «Οὐκ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπῶ, καὶ ὁ βραχίων μου οὐ σώσει με».

κάποιο τρόπο πέφτουν αυτόματα στα χέρια εκείνου που κουνάει το φυτό και σε εκείνους που θέλουν να τα φάνε. "Όταν λοιπόν ο Κύριος επιτέθηκε στη Νινευί και ήδη πολιορκούσε αυτήν, έχοντας στήσει στα τείχη της τις έλεπόλεις, ήτοι τις πολιορκητικές μηχανές, οι άμυνόμενοι φύλαγαν τις επάλξεις." Έπειτα ρίχνοντας με τόξα εκείνοι που μάχονταν τους έστρωσαν εύκολα στη γη. Δέχεται λοιπόν την παρομοίωση από αυτό που γίνεται εκ φύσεως στα ώριμα σῦκα. Γι' αυτό λοιπόν λέγει ότι όλες οι όχυρώσεις σου, δηλαδή τα τείχη, είναι συκιές που έχουν σκοπούς, οι όποιοι πέφτουν στο χέρι εκείνου που θέλει να φάει, και πολύ εύκολα, αν κάποιος θελήσει και μόνο να κουνήσει το φυτό. Τέτοια είναι και κάθε ψυχή αν εκπέσει και στερηθεί την ουράνια βοήθεια, εύκολη και εύάλωτη και κυριεύεται χωρίς κόπο από τον Σατανά που την κατατρώγει. Γιατί έχει γραφεί· «Τὰ φαγητά του είναι εκλεκτά»⁷¹.

Στίχ. 13. «Νά, οι άνδρες σου έγιναν δειλοί σαν γυναίκες, και οι πύλες της χώρας σου θ' ανοίξουν εύκολα και διάπλατα στους έχθρους σου και τους μοχλούς σου θά τους καταφάει ή φωτιά».

34. Αποδεικνύει μάταια την έλπίδα τους. Γιατί πίστευαν ότι δεν θα κυριεύονταν ποτέ; άφου είχαν συγκεντρώσει άμέτρητο πλήθος συμμάχων και κατοικοῦσαν πόλη περτειχισμένη με άκατάλυτα τείχη. "Ότι όμως και αυτά θα τους είναι τελείως άνώφελα τό προανήγγειλε καθαρά λέγοντας, ότι οι υπερασπιστές τους έφτασαν σε τέτοιο βαθμό δειλίας, ώστε να μη διαφέρουν σε τίποτε από αδύναμες γυναίκες. Και θ' ανοίξουν, λέγει, και οι πύλες της, μπαίνοντας προφανώς οι έχθροι με τη βία. Γιατί είναι αλήθεια ότι, «' Αν ο Κύριος δεν φυλάξει μιá πόλη, μάταια μένουν άγρυπνοι οι φύλακές της»⁷². Πρέπει λοιπόν να έχομε την ουράνια ασφάλεια και να μη στηρίζομε καθόλου την πεποίθησή μας στον έαυτό μας, αλλά μάλλον στο Θεό που σώζει, και να μην καυχόμαστε για τη βοήθεια από ανθρώπους, ούτε και να νομίζομε ότι μπορούμε να διαφύγομε την όργη, αν συμβεί να όργισθει έναντίον μας ο Θεός. Γιατί κανένας δεν θα απαλλάξει από τη ταραχή και τα δεινά αυτόν που θα όργισθει έναντίον του ο Θεός των όλων. Και ήταν δέβια πολύ σοφός ο θεσπέσιος Δαβίδ που ψάλλει και λέγει· «Δεν θα στηρίξω την έλπίδα μου στο τόξο

72. Ψαλμ. 126, 1.

«Ποιήσομαι γὰρ δύναμιν ἐν Θεῷ» κατὰ γε τὴν αὐτοῦ πάλιν φωνήν.

Στίχ 14. «Ὑδωρ περιοχῆς ἐπίσπασαι σεαυτῆ».

λέ. Φασὶν ὅτι Κύρου τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τὰς περιοίκους τῆς
5 Νινευῖ καταδηούντων χώρας καὶ πάσας αὐτῶν προαποκειρόν-
των ἐπικουρίας, τὴν πόρθησιν ἤδη δεδιότες οἱ Νινευῖται λοιπόν,
εἰς πολλὰς καὶ μακρὰς ἀνέτεμον τάφρους τὰ περὶ τὸ ἄστν χωρία,
καὶ δὴ καὶ δυσπόρευτα τοῖς ἐχθροῖς ἀπετέλουν, παροχετεύοντες
ποταμούς, καὶ ὑδάτων ἐμπιπλῶντες, καὶ τελμάτων ἐμπλεω ποιοῦν-
10 τες τὴν γῆν. Ἄλλ' ἦσαν καὶ τῶν τοιούτων ἐγχειρημάτων ἀμείνους
οἱ μαχόμενοι, μᾶλλον δὲ ἢ θέλησις τοῦ παραδιδόντος Θεοῦ. Ὅτι
τοίνυν οὐδὲν ἔσται καὶ τοῦτο αὐτοῖς τὸ σπούδασμα, δείκνυσι λέ-
γων «Ὑδωρ περιοχῆς ἐπίσπασαι σεαυτῆ». Δοκεῖ δὲ τισιν ὕδωρ
ἐνθάδε νοεῖν τὸ ἐπισπώμενον, τὴν τῶν ἐπικεκλημένων ἐθνῶν εἰς
15 ἐπικουρίαν ἄθροισιν ἢ πληθύν. Βαδιεῖται γὰρ καὶ οὕτως ἡμῖν ὁ
λόγος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ὕδατα γὰρ πολλαχῆ ἢ τῶν ἐθνῶν ὠνόμα-
σται πληθύς.

Στίχ. 14. «Κατακράτησον τῶν ὀχυρωμάτων σου ἔμβηθι
εἰς πηλὸν καὶ συμπάτει (συμπατήθητι) ἐν ἀχύροις, κατα-
20 κράτησον ὑπὲρ πλίνθον».

λζ. Οὐ προτρέποι δ' ἂν τὰ τοιάδε Θεός, ἐπειδὴ δὲ πάντως τὰ
ἐσόμενα προσηπίστατο, διαγελᾶ τὴν σκέψιν, καὶ ὅτι, καθάπερ
ἔφην ἀρτίως, μάταιον αὐτῶν ἔσται σπούδασμα, δείκνυσι διὰ τού-
των. Ἐπειδὴ γὰρ συμβέβηκεν ἢ ἐπάλξεων, ἢ γουν ἐτέρας τινὸς
25 ἐπιμελείας δεῖσθαι τὰ τεῖχη, πλίνθους εἰργάζοντο τὰς ἐκ πηλοῦ
δηλονότι, πλὴν ὀχυρωτάτας (ὀπτωμένη γὰρ ἢ πλίνθος ἀναγκαιο-
τάτη πρὸς ἔργα, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τὸ εὐδιάθρυντον). «Συμπάτει»
δὴ οὖν φησιν «ἐν ἀχύροις», ἐργάζου καὶ πλίνθους. Γενοῦ δὴ οὕ-
τως ἰταμὸς καὶ ἀτεράμων εἰς μάχην, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡ πλίν-
30 θος αὐτῆ· ἔση γὰρ καὶ οὕτως εὐάλωτος, καὶ ἄθραυστος μὲν οὐδα-
μῶς, εὐκόλος δὲ λίαν τοῖς κατασειεῖν εἰδόσι, καὶ τῆς σῆς σκληρό-
τητος ἀλκιμωτέραν ἔχουσι τὴν ὀρμήν.

μου και δὲν θὰ μὲ σώσει τὸ χέρι μου»⁷³. Καὶ σύμφωνα πάλι μὲ ἄλλο λόγο τοῦ ἴδιου· «Μέσω τοῦ Θεοῦ θὰ λάβω δύναμη»⁷⁴.

Στίχ. 14. «Συγκέντρωσε τὰ νερὰ τῆς περιοχῆς γιὰ σένα».

35. Λένε ὅτι ὁ Κύριος καὶ ὁ στρατός του ὅταν ἐρήμωναν τὶς γύρω ἀπὸ τὴ Νινευῖ περιοχές καὶ κατέστρεφαν ἀπὸ πρὶν ὅλες τὶς βοήθειες ποὺ προορίζονταν γι' αὐτούς, φοβούμενοι τότε οἱ Νινευῖτες τὴν ἄλωση τῆς πόλης ἄνοιγαν πολλές καὶ μακρὲς τάφρους στὰ γύρω ἀπὸ τὴν πόλη μέρη καὶ τὴν ἔκαναν δύσκολα διαβατὴ γιὰ τοὺς ἐχθρούς, παροχετεύοντας τὰ ποτάμια καὶ πλημμερώνοντας τὴ γῆ καὶ γεμίζοντάς τὴν μὲ τέλματα. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν ὑπερίσχυαν οἱ πολέμοι, ἢ καλύτερα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποὺ παραχωροῦσε τὴν ὑπερίσχυση. Ὅτι λοιπὸν δὲν θὰ τοὺς ὠφελοῦσαν καθόλου καὶ αὐτὲς οἱ προσπάθειες τὸ δείχνει λέγοντας· «Συγκέντρωσε τὰ νερὰ τῆς περιοχῆς γιὰ σένα». Κάποιοι ὅμως νομίζουν ὅτι νερὸ ἐδῶ συγκεντροῦμενο ἐννοεῖ τὴ συνάθροιση ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ποὺ εἶχαν κληθεῖ πρὸς βοήθειά τους. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ὁ λόγος μας δὲν θγαίνει ἀπὸ τὸ σκοπὸ του, γιατί σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Γραφῆς τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ὀνομάσθηκαν νερά.

Στίχ. 14. «Ἐνίσχυσε τὰ ὀχυρώματά σου. Μπὲς μέσα τὸν πηλὸ καὶ μὲ τὰ πόδια σου ζύμωσε τὸν μὲ τὰ ἄχυρα, καὶ ἐνίσχυσε τὰ ὀχυρὰ μὲ τὰ πλιθιά».

36. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προτρέπει τέτοια πράγματα ὁ Θεὸς, ἐπειδὴ ὅμως γνώριζε ἀπὸ πρὶν ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ὅπωςδήποτε, περιγελαῖ τὴ σκέψη γιὰ ὅλα αὐτὰ, καὶ δείχνει μ' αὐτὰ, ὅπως εἶπα πιὸ ἐπάνω, ὅτι ἡ προσπάθειά τους θὰ εἶναι μάταια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνέδη νὰ χρειάζονται τὰ τείχη εἴτε ἐπάλξεις εἴτε κάποια ἄλλη φροντίδα, ἔφτιαχναν πλιθιά, αὐτὰ δηλαδὴ ἀπὸ πηλὸ, ποὺ ἦταν ὅμως πολὺ στερεὰ (γιατὶ ὅταν τὰ πλιθιά ψηθοῦν εἶναι πολὺ κατάλληλα γιὰ οἰκοδομὲς καὶ δὲν διαλύονται εὐκόλα). Γι' αὐτὸ λοιπὸν τοὺς λέγει· «Ζύμωσε μὲ τὰ πόδια σου τὸν πηλὸ μὲ τὰ ἄχυρα», καὶ κάνε πλιθιά. Γίνε δηλαδὴ ἔτσι θρασύς καὶ σκληρὸς στὴ μάχη, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ πλιθιά. Γιατὶ καὶ ἔτσι θὰ γίνεις εὐάλωτος καὶ καθόλου ἀρράγιστος, ἀλλὰ πολὺ εὐκόλος γιὰ ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν νὰ συγκλονίζουν καὶ ἔχουν πιὸ δυνατὴ τὴν ὀρμὴ ἀπὸ τὴ δική σου σκληρότητα.

Στίχ. 15. «Ἐκεῖ καταφάγεται σε πῦρ, ἐξολοθρεύσει σε ῥομφαία, καταφάγεται σε ὡς ἀκρίς, καὶ βαρυνθήσῃ ὡς βροῦχος».

λζ. Τὸ «ἐκεῖ» νοήσεις ἀντὶ τοῦ τηνικάδε, κατὰ χρόνον γὰρ 5 καὶ οὐ τοπικῶς τὴν λέξιν ἀποδεξόμεθα. Εἰ γὰρ δὴ καὶ ταῦτα γένοιτο, φησί, καὶ πλίνθους ἐργάσῃ, δαπανηθήσῃ καὶ οὕτως ὡς ἀπὸ πυρός, κατανεμηθήσεται δὲ σέ τε καὶ τὴν σὴν χώραν καὶ ἐν ἀκρίδος τάξει ὁ πολέμιος. Ἔσῃ δὲ καὶ ὄκνω πεπεδημένος καὶ βραδὺς εἰς φυγὴν ὡς βροῦχος βαρυνθείς. Φασὶ γὰρ ὅτι πιπτού- 10 σης χαλάξης καὶ ὑετῶν καταρρόηγνυμένων, ἀδρανῆς ὁ βροῦχος εἰς πτῆσιν, καταδεδευμένων αὐτῶ τῶν πτερῶν. Οὐκοῦν τὸ ἄπορον εἰς φυγὴν τῶν Νινευιτῶν ὑποσημαίνει πάλιν ἀπὸ τοῦ τοῖς βρούχοις συμβαίνοντος

Στίχ. 16-17. «Ἐπλήθυνας τὰς ἐμπορίας σου ὑπὲρ τὰ 15 ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ· βροῦχος ὥρμησε καὶ ἐξεπετάσθη· ἐξήλατο ὡς ἀπτέλαβος ὁ σύμμικτος σου, ὡς ἀκρίς ἐπιβεβηκνῖα ἐπὶ φραγμὸν ἐν ἡμέραις πάγου· ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, καὶ ἀφήλατο, καὶ οὐκ ἔγνω τὸν τόπον αὐτῆς».

λη. Ἐμπορίας ἔοικεν ἐνθάδε δηλοῦν οὐχὶ τὰς διὰ χρημάτων, 20 τὰς ἐπὶ λήμμασι καὶ πλεονασμοῖς, τὰς γεγενημένας δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν ἀθροίσει καὶ συγκομιδῇ. Κατεμισθοῦντο γὰρ, ὡς ἔφην, τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν, τοὺς τεθνηξομένους μονονουχὶ ἐμπορευόμενοι, καὶ συλλέγοντες εἰς μάχην τοὺς αὐτίκα δὴ μάλα ἀπολουμένους· ἦσαν δὲ οὗτοι πλεῖστοί τε ὅσοι καὶ ἀριθμοῦ κρείτ- 25 τες. Τοιγάρτοι καὶ τῇ τῶν ἄστρον παρεικάζονται πληθύϊ. Ἄλλ', εἰ καὶ συνήχθησαν, φησί, καὶ συνδεδραμήκασιν, καταπτοηθήσονται τῷ πολέμῳ, καὶ ἀποδραμοῦνται πάλιν ὡς βροῦχος καὶ ὡς ἀπτέλαβος. Εἶδος δὲ τοῦτο μικρᾶς ἀκρίδος, ἣ, ἐπειδὰν ἐμπέσῃ φραγμοῖς ἢ ταῖς τῶν κήπων αἵμασιαῖς, πάγου μὲν ὄντος, ὡς ἔφην, καὶ 30 ὑετοῦ κατασκήπτοντος, καταμέμυκέ τε καὶ ἠρεμεῖ, τῇ τῆς ὑγρότητος δία τὴν πτῆσιν παρηρημένη· ἡλίου γε μὴν ἀνίσχοντος καὶ θερμὴν αὐταῖς ἐνιέντος ἀκτῖνα, ταχεῖαν ποιοῦνται τὴν ἀποφοίτη-

Στίχ. 15. «Τότε θὰ σὲ καταφάει ἡ φωτιά, θὰ σὲ ἐξολοθρεύσει ἡ ρομφαία, θὰ σὲ καταφάει σὰν ἀκρίδα καὶ θὰ βαρύνεις σὰν τὸ βροῦχο».

37. Τὸ «ἐκεῖ» νὰ τὸ ἐννοήσεις ὡς “τότε”, γιὰτὶ πρέπει νὰ δεχθοῦμε τὴ λέξη χρονικὰ καὶ ὄχι τοπικὰ. Κι ἂν ἀκόμα δηλαδή, λέγει, γίνουν καὶ αὐτὰ καὶ φτιάξεις πλιθιά, καὶ ἔτσι θὰ καταστραφεῖς σὰ ἀπὸ φωτιά, καὶ θὰ καταφάγει ἐσένα καὶ τὴ χώρα ὁ πολέμιος παρόμοια μὲ ἀκρίδα. Θὰ περιδεθεῖς ἐπίσης μὲ φόβο καὶ θὰ καταστεῖς ἀνίκανη πρὸς φυγὴ ὅπως ὁ βροῦχος ποὺ ἔχει γίνεῖ βαρὺς γιὰ πέταγμα. Γιὰτὶ λένε ὅτι ὅταν πέσει χαλάζι καὶ ξεσπάσουν βροχές ὁ βροῦχος ἀδυνατεῖ νὰ πετᾶξει ἐξαιτίας τοῦ μουσκέματος τῶν φτερῶν του. Τὴν ἀδυναμία λοιπὸν τῶν κατοίκων τῆς Νινευῖ νὰ φύγουν τὴν ὑποδηλώνει πάλι μὲ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στοὺς βρούχους.

Στίχ. 16-17. «Πλήθυνες τίς ἐμπορίες σου περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ βροῦχος ἔκανε τὴν ἐπίθεσή του καὶ πέταξε. Σὰν ἀκρίδα πέταξε ὁ φίλος σου, σὰν τὴν ἀκρίδα ποὺ παρῆμενε στὸν φράχτη τὴν ἡμέρα τῆς παγωνιάς. Ἀνέτειλε ὁ ἥλιος καὶ ἔφυγε καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ θέση της».

38. Ἐμπορίες ἐδῶ φαίνεται νὰ ὀνομάζει ὄχι τίς ἐμπορικὲς συναλλαγές μὲ χρήματα γιὰ κέρδη καὶ αὔξηση τοῦ πλούτου, ἀλλὰ αὐτὲς μᾶλλον ποὺ γίνονται γιὰ τὴ συγκέντρωση καὶ συνάθροιση ἐθνῶν. Γιὰτὶ μίσθωναν, ὅπως ἔχω πεῖ, τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτοὺς λαοὺς, κάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐμπόριο μὲ τοὺς μελλοθανάτους καὶ συγκεντρώνοντας γιὰ τὴ μάχη ἐκείνους ποὺ ἀμέσως θὰ χάνονταν καὶ αὐτοὶ ἦταν πάρα πολλοὶ καὶ ἀπειράριθμοι. Γι' αὐτὸ καὶ παρομοιάζονται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων. Ἀλλά, ἂν καὶ συγκεντρώθηκαν, λέγει, καὶ συνέτρεξαν, θὰ καταφοδηθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν πάλι σὰν τὸ βροῦχο καὶ τὴν ἀκρίδα. Καὶ αὐτὴ εἶναι εἶδος μικρῆς ἀκρίδας, ἡ ὁποία ὅταν πέσει πάνω σὲ φράχτες ἢ σὲ περιβόλους κήπων, ἂν ὑπάρχει παγωνιά, ὅπως εἶπα, καὶ ἔχει πέσει βροχή, παραδίνεται στὸν ὕπνο καὶ ἡρεμεῖ, ἐγκαταλείποντας τὸ πέταγμά της λόγω τῆς ὑγρασίας. Ὅταν ὅμως ἀνεβαίνει ὁ ἥλιος καὶ ρίχνει ἐπάνω τους θερμὴ τὴν ἀκτίνα του, ἀπομακρύνονται ἀμέσως καὶ πετοῦν κατὰ τὴ συνήθειά τους. Ἐτσι θὰ κάνουν,

σιν, καὶ ἀφίπτανται κατὰ τὸ εἰωθός. Οὕτως, φησὶν, ἔσονται οἱ σύμμικτοί σου. Ἀποπτήσονται γὰρ καὶ οἴκαδε πάλιν ἀποδραμοῦνται, τὴν σὴν ἐλπίδα κενώσαντες. «Ἀγαθὸν οὖν ἄρα καὶ ἀτρεκές τὸ πεποιθέναί ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέναί ἐπ' ἄνθρωπον», 5 κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

Στίχ. 17-18. «Οὐαὶ αὐτοῖς. Ἐνύσταξαν οἱ ποιμένες σου, βασιλεὺς Ἀσσύριος ἐκοίμισε τοὺς δυνάστας σου· ἀπῆρεν ὁ λαός σου ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐκδεχόμενος».

10 λθ. Ταλανίζει τοὺς ὄχλους, ὡς κακανδρίας εἰς τοῦτο καὶ δειμά-
των ὠλισθηκότας, ὡς καὶ πρὸς μόνην αὐτοὺς ἀτονῆσαι τοῦ πολέ-
μου τὴν προσβολήν, καὶ ἐπὶ τὰς τῶν ὀρῶν ἀναθρώσκειν κορυφάς,
καὶ οἶον προτείχισμα τοῦ κινδύνου ποιεῖσθαι τὰς δυσχωρίας. Εἶτα,
τῆς ψοφοδεείας τὴν αἰτίαν ἀποδιδούς, εὐφυνᾶ ποιεῖται διήγησιν
τῶν καθηγεῖσθαι λαχόντων τὸν ὄλεθρον· ὡς ἐν ἡθελί λέγων, ἀντί
15 τοῦ πεπόρθηνται καὶ διολώλασιν, ἄποροί τε γεγόνασιν εἰς τὰς τέ-
χνας τὰς στρατηγικάς, τὸ ἐνύσταξαν τιθεῖς, καὶ ὅτι κατεκοιμίσθη-
σαν οἱ ἐν δυνάμεσί τε καὶ ἐξουσίαις καὶ δημαγωγοὶ καὶ τὰς ἄνω
καὶ διαφανεῖς λαχόντες τιμᾶς Πεπόνθασιν δὲ τὸ νυστάζειν ὑπὸ βα-
σιλέως Ἀσσυρίου, τουτέστι τὸ γένος ἔχοντος ἐξ αὐτῶν. Αὐθιγενῆς
20 γὰρ ὁ Κῦρος καὶ ἐξ αἵματος Περσικοῦ. Σκήπτεται δὲ ὁ προφητικὸς
ἡμῖν λόγος μονονουχί τὸ θρηνεῖν, ἡγουν καταμειδιᾶν τῶν εὐκολῶν
εἰς πτοίαν. «Ἀπῆρε» γὰρ φησιν «ὁ λαός σου ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ οὐκ ἦν
ὁ ἐκδεχόμενος», τουτέστιν ὁ ἀνέχων εἰς εὐτολμίαν, ὁ περικόπτων τὰς
τῶν φευγόντων δειλίας καὶ ἀνασειράζειν δυνάμενος τὴν ἀδρανῆ
25 καὶ ῥιψᾶσπιδα τῶν προδεδωκότων πληθύν. Προαπολώλασιν γὰρ οἱ
τοῦτο δραῖν εἰωθότες καὶ τῆς ἐν πολέμοις εὐτεχνίας οἱ ἐπιστάται.

Νοηθεῖ δ' ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, καὶ περί γε τῆς Ἰουδαίων ἀ-
γέλης, τό, «Οὐαὶ αὐτοῖς». «Ἐνύσταξαν οἱ ποιμένες σου, βασιλεὺς
Ἀσσύριος ἐκοίμισε τοὺς δυνάστας σου». Οὐαὶ γὰρ ὄντως τοῖς
30 καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὄλων ἀπεκτονόσι Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, καὶ
τοῖς τῶν ἀγίων αἵμασιν ἀνοσίως προστεθεικόσι καὶ αὐτὸ τὸ Δε-
σποτικόν. Συμβέβηκε δὲ τοῦτο παθεῖν αὐτούς, διὰ τοι τὸ λίαν κα-

λέγει, αὐτοὶ ποὺ συνεργάζονται μαζί σου. Θ' ἀπομακρυνθοῦν πετώντας καὶ θὰ πᾶνε πάλι στὰ σπίτια τους, καθιστώντας κούφια τὴν ἐλπίδα σου. Ἔπειτα, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, «Εἶναι καλό», καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός, «τὸ νὰ στηρίζει κανεὶς τὴν πεποίθησή σου στὸν Θεό, καὶ ὄχι στὸν ἄνθρωπο»⁷⁵.

Στίχ. 18. «Ἄλλοίμονο σ' αὐτούς. Οἱ ποιμένες σου νύσταξαν, ὁ Ἀσσύριος βασιλιάς ἀποκοίμισε τοὺς ἰσχυροὺς σου· ὁ λαὸς σου πῆρε τὰ βουνὰ καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν προστατεύσει».

39. Ταλανίζει τοὺς ὄχλους ποὺ ὀλίσθησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ δειλίας καὶ φόβου, ὥστε καὶ μόνο στὸν ἐρχομὸ τοῦ πολέμου νὰ παραλύσουν καὶ νὰ σκαρφαλώσουν στὰ κορφοβούνια καὶ σὰν προτείχισμα κατὰ τοῦ κινδύνου νὰ κάνουν τὸ ἀνώμαλο ἔδαφος. Ἐπειτα, ἐξηγώντας τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς δειλίας, κάνει εὐφυῆ διήγηση τὸν ὄλεθρο ἐκείνων ποὺ τοὺς ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες, λέγοντας κατὰ συνήθεια, ἀντὶ τοῦ κυριεύθηκαν καὶ καταστράφηκαν καὶ ἔγιναν ἄποροι στὶς στρατηγικὲς τέχνες, θέτοντας τὸ «νύσταξαν», καὶ ὅτι κατακοιμήθηκαν οἱ ἰσχυροὶ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δημαγωγοὶ καὶ ὅσοι κατεῖχαν τὶς ἀνώτερες καὶ διακεκριμένες τιμές. Καὶ τὸ νύσταγμα τοὺς τῶν προκάλεσε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, δηλαδή αὐτὸς ποὺ καταγόταν ἀπὸ ἐκείνους. Γιατὶ ὁ Κύριος ἦταν αὐτόχθων καὶ καταγόταν ἀπὸ αἷμα Περσικὸ. Ἀλλὰ ὁ προφητικὸς λόγος ὑποκρίνεται κατὰ κάποιον τρόπο σ' ἐμᾶς τὸ θρηνο, ἥτοι εἰρωνεύεται ἐκείνους ποὺ εἶναι εὐκόλοι στὸ φόβο. Γιατὶ λέγει· «Ὁ λαὸς πῆρε τὰ βουνὰ καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν προστατεύσει», δηλαδή αὐτὸς ποὺ θὰ διεγείρει τὸ θάρρος του, ποὺ θὰ ἐμποδίσαι τὴ δειλία τῶν φυγάδων καὶ θὰ μπορέσει νὰ συγκρατήσαι τὸ νωθρὸ καὶ κυριευμένο ἀπὸ φόβο πλῆθος. Γιατὶ χάθηκαν πρῶτοι ἐκεῖνοι ποὺ συνήθιζαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ καὶ οἱ γνῶστες τῆς πολεμικῆς τέχνης.

Θὰ μπορούσε ὅμως τὸ «Ἄλλοίμονό τους» νὰ νοηθεῖ, καὶ πολὺ εὐλόγα, καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. «Νύσταξαν οἱ ποιμένες σου, ὁ Ἀσσύριος βασιλιάς ἀποκοίμισε τοὺς ἄρχοντές σου». Ἄλλοίμονο πράγματι σ' αὐτούς ποὺ σκότωσαν καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Σωτήρα τῶν ὅλων καὶ Λυτρωτὴ καὶ στὸ αἷμα τῶν ἁγίων πρόσθεσαν καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Κι αὐτὸ συνέβη νὰ τὸ πάθουν, ἐπειδὴ νύσταξαν πολὺ ἀπὸ τὴν

τανυστάξει πρὸς δυσβουλίαν τὸ ἡγούμενον καὶ τοὺς ἐν ποιμένων τάξει παρειλημμένους, γραμματέας δὴ λέγω καὶ Φαρισαίους καὶ τοὺς τοῖς τῆς ἱερουργίας κατεστεμμένους αὐχήμασιν, οὓς καὶ κατεκοίμισε νοητῶς ὁ Ἀσσύριος βασιλεύς, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς.
5 Λαμβάνεται γὰρ εἰς τὸ ἐκείνου πολλάκις πρόσωπον ἢ τῶν Βαβυλωνίων ἀρχή.

Ἔστι δὲ καὶ ἐνύσταξαν οἱ ποιμένες καὶ οἱ δυναστεύοντες παρ' αὐτοῖς, πῶς ἐστὶν ἀμφιβαλεῖν, ἄνω τε καὶ κάτω τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀνατιθείσης αὐτοῖς τῶν λαῶν τὴν ἀπώλειαν; Γέγραπται
10 γὰρ· «⁷⁶ Ὡ οἱ ποιμένες οἱ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς». Καὶ πάλιν· «Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν, Ποῦ ἐστὶ Κύριος; καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίσταντό με καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβουν εἰς ἐμέ, καὶ οἱ προφήται προεφήτευσον τῇ Βάαλ»· Ἡσαΐας δὲ πάλιν φησί· «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών
15 πλήρης κρίσεως; Ἐν ἧ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί. Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι, οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὄρφανοῖς οὐ κρίνοντες καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες».

20 **Στίχ. 19.** «Οὐκ ἐστὶν ἴασις τῇ συντριβῇ σου, ἐφλέγμαεν ἢ πληγὴ σου».

μί. Ὄταν τι συμβαίῃ τῶν ἀπευκτῶν παθεῖν, εἰ μὲν ἴοι τοῦτο μεμετροημένως, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως πέρα τοῦ καθήκοντος, ἐλπίς ὑπεστὶν ἀγαθὴ τοῖς τῷ παθεῖν ὑπενηνεγμένοις, ὅτι καὶ ἀνασφῆ-
25 λαι δυνήσονται καθάπερ ἐξ ἀρῶστιάς ἐπὶ τὸ δύνασθαι διαβιοῦν εὐσθενῶς καὶ ὅτι μετοιχήσονται πρὸς εὐημερίαν, ἀνενεγκόντων αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ ἄμεινον. Ἐπειδὴν δὲ εἰς λῆξιν αὐτοῖς ἀθλιότητος προήκοι τὰ πράγματα, τότε δὴ πάντως δυσδιάφυκτος ἢ συμφορὰ, μᾶλλον δὲ καὶ παντελῶς ἀνεξίτητος. Τοῦτο
30 παθούσης τῆς Νινευῖ, φησὶν ὅτι καὶ συντριβὴ καὶ ἀπόλωλε, καὶ τῆς τοῦ δύνασθαι θεραπείας τυχεῖν συνανηρημένης ἐλπίδος καὶ

76. Ἱερ. 23, 1.

77. Ἱερ. 2, 8.

78. Ἡσ. 1, 21-23.

κακή σκέψη τους οί ἡγέτες τους καὶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν παραληφθεῖ ὡς ποιμένες τους, οἱ Γραμματεῖς δηλαδή καὶ Φαρισαῖοι, καὶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν στεφθεῖ μέ τήν τιμή τῆς ἱερωσύνης, τοὺς ὁποίους καὶ κατακοίμισε πράγματι ὁ Ἀσσύριος βασιλιάς, δηλαδή ὁ Σατανᾶς. Γιατί πολλές φορές χρησιμοποιεῖται ἡ ἐξουσία τῶν Βαβυλωνίων γιὰ νὰ δηλωθεῖ τὸ πρόσωπο ἐκείνου.

“Ὅτι ὅμως εἶχαν νυστάξει οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἄρχοντές τους πῶς μπορούμε νὰ ἀμφιδάλομε, τὴ στιγμή πού ἡ θεόπνευστη Γραφή ἀποδίδει διαρκῶς σ’ αὐτοὺς τὴν ἀπώλεια τῶν λαῶν; Γιατί ἔχει γραφεῖ· «⁷⁵ Ὡσεῖς οἱ ποιμένες πού διασκορπίζετε καὶ ἐξαφανίζετε τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου μου»⁷⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Καὶ οἱ ἱερεῖς δὲν εἶπαν, Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ ἐκεῖνοι πού ἀσχολοῦνταν μέ τὸ νόμο δὲν μέ γνώριζαν καὶ οἱ ποιμένες ἀσεβοῦσαν πρὸς ἐμένα καὶ οἱ προφῆτες προφήτευαν στὸ ὄνομα τοῦ Βάαλ»⁷⁷. Ὁ Ἡσαΐας ἐξάλλου λέγει· «Πῶς ἔγινε πόρνη ἡ πιστὴ πόλη Σιών, αὐτὴ πού ἦταν πλήρης ἀπὸ δίκαια κρίση; Αὐτὴ στὴν ὁποία κοιμήθηκε ἡ δικαιοσύνη, τώρα ὑπάρχουν σ’ αὐτὴν φονιάδες. Τὰ χρήματά σας εἶναι κίβδηλα, οἱ κάπηλοι νοθεύουν τὸ κρασί μέ νερό, οἱ ἄρχοντές σου δὲν ὑπακούουν, εἶναι συνεργάτες κλεπτῶν, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν τὴν ἀνταμοιβή, δὲν κρίνουν ὀρθὰ τὰ ὀρφανὰ καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ δίκαιου στίς χῆρες»⁷⁸.

Στίχ. 19. «Δὲν ὑπάρχει θεραπεία γιὰ τὴ συντριβὴ σου ἢ πληγὴ σου ἔγινε φλεγμονή».

40. “Ὅταν συμβαίνει νὰ πάθουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἀπευχόμεστε, ἂν αὐτὸ γίνεται μέ μέτρο, καὶ ὄχι βέβαια πέρα ἀπὸ αὐτό, ὑπάρχει ἀγαθὴ ἐλπίδα γι’ αὐτοὺς πού τὸ παθαίνουν, ὅτι θὰ μπορέσουν νὰ ἀνακάμψουν, σὰν ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, καὶ θὰ μπορέσουν στὸ ἐξῆς νὰ ζήσουν μέ ἀκμαῖες δυνάμεις καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν στὴν εὐημερία τους ὅταν τὰ πράγματα ἐπανέλθουν γι’ αὐτοὺς στὸ καλύτερο. “Ὅταν ὅμως τὰ πράγματα φτάσουν στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀθλιότητος, τότε ὅπωςδήποτε δύσκολα ἀποφεύγεται ἡ συμφορὰ, ἢ μάλλον εἶναι καὶ τελείως ἀνεξάλειπτη. Αὐτὸ παθαίνοντας ἡ Νινευῖ, λέγει ὅτι καὶ ἔπαθε συντριβὴ καὶ καταστράφηκε καὶ ἔσβησε ἡ ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχει τὴ

οιονείπως ἀθλίως καταφλεγμαιίνοντος τοῦ κακοῦ καὶ τὴν ἐσχάτην ἐφ' ἑαυτῇ ζητοῦντος τομῆν.

Ὅτι δὲ καὶ ἐν τούτοις γέγονεν ἡ κυριοκτόνος Ἱερουσαλήμ, ἀτρεκέως εἰπεῖν. Πολλάκις μὲν γὰρ ἐπλήττετο, καταθεόντων αὐτῆς 5 τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἠκολούθουν αἱ θεραπείαι, κατοικτείροντος Θεοῦ καὶ οἶον καταμαλάσσοντος τὴν συμβᾶσαν αὐτοῖς πληγὴν. Ἐπειδὴ δὲ πεπαρωνήκασιν εἰς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην, συνετριβή καὶ πέπτωκε καὶ οὐκ ἦν ἴασις, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἀμάλθακτος δὲ καὶ ἡ τῶν συμβεδηκότων αὐτοῖς ἀπομεμένηκε 10 φλεγμονή. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκον οἱ μακάριοι προφῆται, τῇ Βαβυλωνίων αὐτὴν παρεικάζοντες· «Ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη· ἐγκαταλίπομεν ἕκαστος αὐτήν, καὶ ἀπέλθομεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, ὅτι ἠγγικεν εἰς οὐρανὸν τὸ κριμα αὐτῆς, καὶ ἐξῆ- 15 ρεν ἕως τῶν ἀστρων». Εἰς οὐρανὸν δὲ τὸ κριμα καὶ ὑψοῦ τὸ πλημμέλημα. Πεπαρωνήκασιν γὰρ, ὡς ἔφην, οὐκ εἰς ἓνα τῶν ἁγίων ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν ἁγίων Δεσπότην.

Στίχ 19. «Πάντες οἱ ἀκούσαντες τὴν ἀγγελίαν σου, χαρήσονται καὶ κροτήσουσι χεῖρας ἐπὶ σέ· διότι ἐπὶ τίνα οὐκ ἐπῆλθεν ἡ κακία σου διὰ παντός;».

20 μα'. Ψῆφος ὅτι δικαία γέγονε παρὰ Θεοῦ, τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν καταστρέφουσα, καταμαρτυρήσει λαμπρῶς τὸ ἐπι στυγνάξιν αὐτῇ παντελῶς οὐδένα· κροτεῖν δὲ μᾶλλον, καὶ ἐπιγάνυσθαι καὶ καταμειδιᾶν κειμένης, διὰ τοι τὸ ἀφορήτους συμφορὰς ὑπενεγκεῖν καὶ πλεονεξίας, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα καταλυπεῖν εἰωθότων εἰς πείραν 25 ἐλθεῖν. Καὶ γὰρ ἦν ἅπασιν φορτικὴ καὶ δύσοιστος, πέμπουσα καὶ τοῖς εἰς μακρὰν τῆς ἐνούσης αὐτῇ δυστροπίας τὴν αἴσθησιν.

Φαίην δ' ἄν, ὅτι καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, ὁ τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας τε λίνον κατευρύνων πανταχῇ, καὶ σαγηνεύσας εἰς πλάνησιν τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐ- 30 γκαταδῆσας βρόχοις, ἀκούσειεν ἄν εἰκότως, καθηρημένος ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἀπεληλαμένος «Πάντες οἱ ἀκούσαντες τὴν ἀγγελίαν σου χαρήσονται καὶ κροτήσουσι χεῖρας ἐπὶ σέ, διότι ἐπὶ τίνα οὐκ ἐπῆλθεν ἡ κακία σου διὰ παντός;».

θεραπεία της και κατά κάποιον τρόπο τὸ κακὸ ἔφτασε στὸ κατακόρυφο τῆς φλεγμονῆς και ζητοῦσε τὴν ἔσχατη γι' αὐτὴν τομὴ.

“Ὅτι ὅμως αὐτὰ τὰ δεινὰ βρῆκαν και τὴν Ἱερουσαλήμ εἶναι ἀλήθεια. Γιατὶ πολλές φορές δεχόταν πλήγματα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἀκολουθοῦσε ἡ θεραπεία ἐπειδὴ τὴν εὐσπλαγχνιζόταν ὁ Θεὸς και καταμάλασε τὸ πλῆγμα ποὺ δεχόταν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀφηνίασαν κατὰ τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων, συντρίφθηκε και ἔπεσε και δὲν ὑπῆρχε θεραπεία, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, και ἡ φλεγμονὴ τῶν ὄσων συνέδησαν σ' αὐτοὺς ἦταν ἀθεράπευτη. Γι' αὐτὸ και ἔλεγαν οἱ μακάριοι προφῆτες, παρομοιάζοντάς τὴν μὲ τὴ Βαβυλώνα: «Χρησιμοποίησαμε ἰατρικὰ φάρμακα γιὰ τὴ Βαβυλώνα και δὲν θεραπεύθηκε. Ἄς τὴν ἐγκαταλείψουμε και ὡς βαδίζει καθένας τὸ δρόμο του, γιατί οἱ ἀδικίες της ἄγγιξαν τὸν οὐρανὸ, ἔφτασαν μέχρι τὰ ἄστρα»⁷⁹. Ἡ ἀδικία της ἔφτασε μέχρι τὸν οὐρανὸ και τὸ ἀμάρτημά της στὰ ὕψη. Γιατὶ δὲν φέρθηκαν, ὅπως εἶπα, μὲ παραφροσύνῃ ἀπλῶς πρὸς ἓναν ἅγιο, ἀλλὰ στὸν Δεσπότη τῶν ἁγίων.

Στίχ. 19. «Ὅλοι ὅσοι ἀκουσαν τὸ μῆνυμά σου θὰ χαροῦν και θὰ χειροκροτήσουν εἰς βάρος σου· γιατί ποιὸν δὲν περιέλαβε ἡ ἀδιάκοπη κακία σου;».

41. “Ὅτι ἦταν δίκαια ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ νὰ καταστρέψει τὴν ἐξουσία τῶν Βαβυλωνίων τὸ μαρτυρεῖ λαμπρὰ τὸ ὅτι δὲν λυπήθηκε γι' αὐτὴν κανένας, ἀλλὰ χειροκροτοῦν μᾶλλον και χαίρονται και γελοῦν γι' αὐτὴν ποὺ ἔχει πέσει, ἐπειδὴ ὑπέμειναν ἀνυπόφορες συμφορὲς και καταπιέσεις και ὑπέστησαν ἐκεῖνα ποὺ συνήθως λυποῦν σὲ μέγιστο βαθμὸ. Γιατὶ ἦταν γιὰ ὅλους ἐνοχλητικὴ και ἀνυπόφορη και ἔστειλε τὴν αἴσθησι τῆς κακότητάς της και στοὺς πιὸ μακρινούς.

Θὰ ἔλεγα ὅμως ὅτι και ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, ποὺ ἄπλωσε παντοῦ τὸ δίχτυ τῆς κακότητάς του και ἔπιασε μέσα στὴν πλάνη του ὅλη τὴν ὑφήλιο και ἔδεσε τοὺς ἀνθρώπους δυνατὰ στὰ βρόχια τῆς ἀπώλειας, θ' ἀκούσει εὐλογα ἐκθρονισμένος ἀπὸ τὸν Χριστὸ και διωγμένος ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του ἐπάνω μας: «Ὅλοι ὅσοι ἀκουσαν τὸ μῆνυμά σου θὰ χαροῦν και θὰ χειροκροτήσουν εἰς βάρος σου, γιατί ποιὸν δὲν περιέλαβε ἡ ἀδιάκοπη κακία σου;».

79. Ἱερ. 28 (Μαθ. 51), 9.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΣΟΦΟΝΙΑΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Προφητεύει μὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ μακάριος Σοφονίας, οὐκ ἄσημος ὢν τὸ κατὰ σάρκα γένος, οὔτε μὴν κατ' ἐκείνους ὑπάρχων, οἷς ἦν ἔθος τὸ ψευδοπεῖν καὶ τοὺς θείους τοῖς ἀκρωμένοις ὑποπλάττεσθαι λόγους, περὶ ὧν ἔφη καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰεζεκιήλ, «Οὐαὶ οἱ προφητεύοντες ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέποντες», καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς, «Οὐκ ἀπέστελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον, οὐδὲ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ ἐπροφήτευσον», ἀλλ' ἦν ἀληθῶς προφήτης, τοὺς ἐκ στόματος Κυρίου διαπορ-
10 θμεύων λόγους, καὶ ἁγίου μὲν ἀναπιμπλάμενος Πνεύματος, ἀναβρύων δὲ ὥσπερ ἐκ πηγῆς ἀγαθῆς τῆς καρδίας αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ· ψευδηγορεῖν γὰρ οὐκ οἶδε τῶν ἁγίων ἢ γλῶττα. Ὁ δέ γε τῆς προφητείας σκοπὸς ἐπίπληξιν ἔχει τῶν οὐσῶν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις δύο φυλῶν· τοῦ τε Ἰούδα φημί καὶ τοῦ Βενιαμίν. Γρά-
15 φεται γὰρ ὡς ἠσεβηκότας καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων ἀπάταις ἀνοσίως προσενευκότας, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἐτοίμως διάττοντας τῶν ἀπαδόντων Θεῶ· προσεπενήνεκται δὲ χρησίμως καὶ τῆς βασιλείας ὁ χρόνος, καθ' ὃν τὰ τοιαύδε προσλελάληκε τοῖς προσκεκρουκόσιν, ἵνα, τὴν τῶν τὸ τηνικάδε πραγμάτων πολυπραγμο-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΣΟΦΟΝΙΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Ὁ μακάριος Σοφονίας προφητεύει βέβαια στὰ Ἱεροσόλυμα, δὲν ἦταν ὅμως ἀσημος ὡς πρὸς τὸ κατὰ σάρκα γένος, οὔτε ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν συνήθειά τους νὰ λένε ψεύδη καὶ νὰ παραποιοῦν στοὺς ἀκροατὲς τους τοὺς θείους λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰεζεκαὴλ: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ προφητεύουν ἀπὸ τὸ νοῦ τους καὶ δὲν βλέπουν καθόλου»¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μέσω τοῦ Ἱερεμῖα εἶπε: «Δὲν ἔστειλα τοὺς προφήτες καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν οὔτε μίλησα σ' αὐτούς, καὶ ὅμως αὐτοὶ προφήτευσαν»². Ἀντίθετα ἦταν ἀληθινὰ προφήτης μεταδιβάζοντας τοὺς λόγους ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄντας γεμάτος ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνάβρυξε τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν καρδιά του σὰν ἀπὸ ἀγαθὴ πηγὴ. Γιατὶ ἡ γλώσσα τῶν ἁγίων δὲν γνωρίζει νὰ ψευδολογεῖ. Ὁ σκοπὸς βέβαια τῆς προφητείας εἶναι ἡ ἐπίπληξη τῶν δύο φυλῶν στὰ Ἱεροσόλυμα, τοῦ Ἰούδα δηλαδή καὶ τοῦ Βενιαμίν. Γιατὶ τοὺς κατηγορεῖ ὅτι ἔδειξαν ἀσέβεια, ὅτι ἔκλιναν κατὰ τρόπο ἀνόσιο στὶς ἀπάτες τῶν εἰδώλων, καὶ ὅτι ὀρμοῦσαν πρόθυμα σὲ κάθετι ποὺ δὲν ἄρεσε στὸν Θεό. Προστέθηκε χρῆσιμα καὶ ὁ χρόνος τῆς βασιλείας, κατὰ τὸν ὁποῖο ἀπηύθυνε τὰ λόγια αὐτὰ πρὸς ἐκείνους ποὺ εἶχαν προσκρούσει στὸν Θεό, ὥστε, ἐρευνώ-

1. Ἰεζ. 13, 3.

2. Ἰερ. 23, 21.

νοῦντες κατάστασιν, λοιπὸν ἐννοῶμεν ἐφ' ὅτῳ τε καὶ ὅση γέγονεν ἐπ' αὐτοὺς τῆς θείας ὀργῆς ἢ κινήσις

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

5 *Στίχ. 1.* «Λόγος Κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Σοφονίαν τὸν τοῦ Χουσί, υἱὸν Γοδολίου, τοῦ Ἀμορίου, τοῦ Ἐζεκίου, ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, υἱοῦ Ἀμώς, βασιλέως Ἰούδα».

β. Οὐκοῦν ἀφηγήσομαι γὰρ ἀνὰ μέρος ἃ δὴ καὶ ὀνίνησι τοὺς ἐντευξομένους· βεβασίλευκε κατὰ καιροὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ
10 Ἐζεκίας, ἀνὴρ τῶν ὅτι μάλιστα φιλοθεωτάτων, εὐσεβείας ἐραστής, δικαιοσύνης πρῦτανις, ἀπάτης ἐχθρός, καὶ τὰ ἐκ τῆς εἰδωλολατρίας περικόπτων βλάβη· προσμεμαρτύρηκε γὰρ αὐτῷ τὰ τοιάδε σαφῶς τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Τούτου διέποντος τὴν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις βασιλίδα τιμὴν, ἀνέβη Σενναχηρείμ, ὁ Ἀσσυρίων
15 τύραννος, εἶλέ τε τὴν Σαμάρειαν, καὶ ἀπώκισε τὸν Ἰσραὴλ (τουτέστι τὰς δέκα φυλάς) εἰς τὰ ὄρη Περσῶν καὶ Μήδων, προσεμπρήσας δὲ καὶ τῆς Ἰούδα βασιλείας οὐκ εὐαριθμήτους πόλεις, οὐ κεκράτηκε τῶν Ἱεροσολύμων, Θεοῦ προασπίζοντος.

Εἶτα τεθνεῶτος Ἐζεκίου διαδέχεται τὴν βασιλείαν ὁ Μανασ-
20 σῆς, γεγονὼς ἐξ αὐτοῦ, ὃς ἦν οὕτω δυσσεβής, ὡς μηδένα τρόπον φαυλότητος ἀνεπιτήδευτον ἔαν. Γέγραπται δὲ οὕτω περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· «Καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου κατὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν ἧν ἐξῆρε Κύριος ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἐπέστρεψε καὶ ᾤκοδόμησε τὰ ὑψηλὰ
25 ἃ κατέσπασεν Ἐζεκίας, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε θυσιαστήριον τῇ Βάαλ, καὶ ἐποίησεν ἄλση, καθὼς ἐποίησεν Ἀχαάβ, βασιλεὺς Ἰσραὴλ, καὶ προσεκύνησε πάσῃ τῇ δυνάμει τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐδούλευσεν αὐτοῖς. Καὶ ᾤκοδόμησε θυσιαστήριον ἐν οἴκῳ Κυρίου, ᾧ εἶπεν Ἐν Ἱερουσαλὴμ θήσω τὸ ὄνομά μου, καὶ ᾤκοδόμησε θυσια-

ντας τὴν κατάστασι τῶν τότε πραγμάτων, νὰ ἀντιληφθοῦμε γιὰ ποιὸ λόγο καὶ σέ πόσο μέγεθος ξέσπασε ἔναντιον τοὺς ἢ θεία ὀργή.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Στίχ. 1. «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ποὺ ἀπευθύνθηκε στὸν Σοφονία, υἱὸ τοῦ Χουσί, ποὺ ἦταν υἱὸς τοῦ Γοδολία, αὐτὸς τοῦ Ἀμορία, καὶ αὐτὸς τοῦ Ἐζεκία, τὶς ἡμέρες τοῦ Ἰωσία, υἱοῦ τοῦ Ἀμώς, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα».

2. Θὰ ἀφηγηθῶ λοιπὸν ὀρισμένα πράγματα ποὺ ὠφελοῦν τοὺς ἀναγνῶστες. Βασίλευε κάποτε στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Ἐζεκίας, ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς κατεξοχὴν θεοσεβέστερους, φίλος τῆς εὐσέβειας, φύλακας τῆς δικαιοσύνης, ἐχθρὸς τῆς ἀπάτης, καὶ ἐξολοθρευτὴς τῆς βλάβης ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία. Ἐπιβεβαίωσε βέβαια αὐτὰ γι' αὐτὸν καὶ ἡ ἅγια Γραφή. Ὅταν εἶχε αὐτὸς τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα στὰ Ἱεροσόλυμα ἀνέβηκε ὁ Σενναχηρείμ, βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, κυρίευσεν τὴ Σαμάρεια καὶ μετέφερε τοὺς Ἰσραηλιῖτες (δηλαδὴ τὶς δέκα φυλές) στὰ ὄρη τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, καὶ ἐπιπλέον πυρπόλησε καὶ ἀρκετὲς πόλεις τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, δὲν κατέλαβε ὅμως τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ τὰ προστάτευσεν ὁ Θεός³.

Στὴ συνέχεια ὅταν πέθανεν ὁ Ἐζεκίας τὸν διαδέχθηκε ὁ Μανασσῆς, υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τόσο ἀσεβής, ὥστε δὲν ἄφησε καμμιά φαυλότητα ποὺ νὰ μὴ τὴ διαπράξει. Στὸν Δ' βιβλίῳ τῶν Βασιλειῶν γράφονται γι' αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Διέπραξε τὸ κακὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρόμοια μὲ τὶς βδελυρὲς πράξεις τῶν ἐθνικῶν, τὶς ὁποῖες ὁ Κύριος ἀπομάκρυνεν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Ἰσραηλιτῶν. Αὐτὸς ὅμως ἐπέστρεψε σ' αὐτὲς καὶ οἰκοδόμησε τὰ ἱερά στὰ ὑψηλὰ μέρη, τὰ ὁποῖα εἶχε κατεδαφίσει ὁ πατέρας του ὁ Ἐζεκίας, καὶ κατασκεύασεν θυσιαστήριον στὸν Βάαλ, φύτευσεν ἄλσιν, ὅπως ἔκανε ὁ Ἀχαάβ, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ προσκύνησεν ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔγινεν δοῦλος τους. Οἰκοδόμησεν θυσιαστήριον μέσα στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, γιὰ τὸν ναὸ εἶπε ὁ Θεός: Θὰ θέσω τὸ ὄνομά

στήριον πάση τῇ δυνάμει τοῦ οὐρανοῦ ἐν ταῖς δυσὶν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου, καὶ διήγαγε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐν πυρί, καὶ ἐκληδονίζετο καὶ οἰωνίζετο, καὶ ἐποίησε τεμένη, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε τοῦ ποι-
 5 εῖν τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου παροργίσει αὐτόν. Καὶ ἔθη-
 κε τὸ γλυπτὸν τοῦ ἄλσους ἐν τῷ οἴκῳ ᾧ εἶπε Κύριος πρὸς Δαβὶδ
 καὶ πρὸς Σολομῶνα τὸν υἱὸν αὐτοῦ· Ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ καὶ ἐν Ἱε-
 ρουσαλήμ ἣ ἔξελεξάμην ἐκ πασῶν φυλῶν Ἰσραὴλ καὶ θήσω τὸ
 ὄνομά μου ἐκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα».

Ταῦτα δρῶντος ἀνοσίως τοῦ Μανασσῆ λοιπὸν ἠγανάκτει,
 10 καὶ μάλα εἰκότως, ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ τοῖς Ἱεροσολύμοις
 ἐποίησεν ἤδη τὰ ἐξ ὀργῆς ἠπειλεῖ σαφῶς. Γέγραπται δὲ οὕτω
 πάλιν· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος ἐν χειρὶ δούλων αὐτοῦ τῶν προφη-
 τῶν λέγων· Ἄνθ' ὧν ὅσα ἐποίησε Μανασσῆς, ὁ βασιλεὺς Ἰού-
 दा, τὰ βδελύγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἀπὸ πάντων ὧν ἐποίησεν
 15 ὁ Ἀμορρῶαῖος ὁ ἔμπροσθεν, καὶ ἐξήμαρτε καί γε Ἰούδας ἐν τοῖς
 εἰδώλοις αὐτῶν, οὐχ οὕτω, τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ·
 Ἰδοὺ ἐγὼ φέρω κακὰ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰούδα, ὥστε παντὸς
 ἀκούοντος αὐτὰ ἠχήσει ἀμφοτέρω τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ ἐκτενῶ
 ἐπὶ Ἱερουσαλήμ τὸ μέτρον Σαμαρείας καὶ τὸ στάθμιον οἴκου
 20 Ἀχαάβ, καὶ ἀπαλείψω τὴν Ἱερουσαλήμ, καθὼς ἀπαλείφεται ὁ
 ἀλάβαστρος ἀπαλειφόμενος καὶ καταστρέφεται ἐνώπιον αὐ-
 τῶν, καὶ ἀπώσομαι τὸ ὑπόλειμμα τῆς κληρονομίας μου, καὶ πα-
 ραδώσω αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν, καὶ ἔσονται εἰς διαρ-
 παγὴν καὶ εἰς προνομὴν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν, ἀνθ' ὧν ὅσα
 25 ἐποίησαν τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς μου». Καὶ ταυτὶ μὲν, ὡς
 ἔφην, ἐποίησεν οὐκ εἰς μακρὰν τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἱερουσαλήμ
 ἐπηπείλει Θεός

Κατοιχομένου δὲ τοῦ Μανασσῆ ἤδη, βεβασίλευκεν Ἀμώς,
 υἱὸς αὐτοῦ, κατ' οὐδὲν ἀποδέων τοῦ φύσαντος εἰς ἀνοσιότητα
 30 τρόπων, ἀμιλλῶμενος δὲ οὕτω ταῖς ἐκείνου δυσσεβείαις, ὡς τάχα
 πον καὶ ὑπερκεῖσθαι λοιπόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς ἀπεβίω, βεβα-
 σίλευκεν Ἰωσίας, υἱὸς μὲν αὐτοῦ, πλὴν τὴν Ἐζεκίου ζηλώσας φι-

4. Δ' Βασ. 21, 2-7.

5. Δ' Βασ. 21, 12-13.

μου πρὸς λατρεία στήν Ἱερουσαλήμ. Ἐχτισε θυσιαστήριο γιὰ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ οὐρανοῦ στὶς δύο αὐλὲς τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ πέρασε τοὺς υἱοὺς του ἀπὸ τὴ φωτιά, χρησιμοποιοῦσε τοὺς κλήδονες καὶ τοὺς οἰωνοὺς, κατασκεύασε ναοὺς εἰδωλολατρικούς, καὶ αὐξήσε τὸν ἀριθμὸ τῶν μάγων γιὰ νὰ διαπράττει τὸ κακὸ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ ἐξοργίσει αὐτόν. Τοποθέτησε ἐπίσης τὸ γλυπτὸ ἄγαλμα τοῦ ἄλσους στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, γιὰ τὸν ὁποῖο εἶπε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Δαβὶδ καὶ πρὸς τὸν Σολομώντα τὸν υἱὸ αὐτοῦ· Στὸ ναὸ αὐτόν καὶ στήν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποία ἐπέλεξα ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, θὰ θέσω τὸ ὄνομά μου πρὸς λατρεία γιὰ νὰ δοξάζεται στὸν αἰῶνα»⁴.

Διαπράττοντας αὐτὲς τὶς ἀνοσιότητες ὁ Μανασσῆς, ἀγανακτοῦσε, καὶ πολὺ εὐλόγα, ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ ἀπειλοῦσε ὀλοκάθαρα ὅτι θὰ ἐξαπολύσει πιά τὴν ὀργή του ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ πάλι τὸ ἐξῆς· «Καὶ μίλησε μέσω τῶν δούλων του τῶν προφητῶν ὁ Θεὸς καὶ εἶπε· Ἀντὶ ὄλων αὐτῶν τῶν βδελυρῶν ἔργων ποὺ διέπραξε ὁ Μανασσῆς, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰούδα, κατασκευάζοντας αὐτὰ τὰ βδελυρὰ εἰδῶλα χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατασκεύασαν οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτόν Ἀμορραῖοι, καὶ παραδόθηκε ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς στὴ λατρεία αὐτῶν, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔπρεπε, αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· Νὰ ἐγὼ θὰ προξενήσω συμφορὲς στήν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸν Ἰουδαϊκὸ ἔθνος, ὥστε καθένας ποὺ θὰ τὶς ἀκούσει θὰ βουίξουν καὶ τὰ δύο αὐτιά του· θὰ ἐφαρμόσω στήν Ἱερουσαλήμ τὸ μέτρο τῆς Σαμάρειας καὶ τὸ μέτρο ποὺ ἐφάρμοσα ἐναντίον τοῦ Ἀχαάβ, καὶ θὰ ἀδειάσω τὴν Ἱερουσαλήμ ὅπως ἀδειάζει τὸ ἀλαβάστρινο δοχεῖο ἀπὸ τὸ μύρο καὶ καταστρέφεται ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ θὰ ἀπομακρύνω τὸ ὑπόλειμμα τῆς κληρονομίας μου καὶ θὰ τοὺς παραδώσω στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους, ὥστε νὰ γίνουν ἄρπαγμα καὶ λάφυρα ὄλων τῶν ἐχθρῶν σου, γιὰ τὸν λόγο ὅτι διέπραξαν πονηρὰ ἐνώπιόν μου»⁵. Καὶ αὐτὰ βέβαια, ὅπως εἶπα, ἀπειλοῦσε ὁ Θεὸς ὅτι θὰ τὰ ἐπιρρίψει ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ στοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ.

“Ὅταν ἀπεβίωσε ὁ Μανασσῆς, βασιλιάς ἔγινε ὁ υἱὸς του Ἀμώς, ποὺ δὲν ὑπολειπόταν καθόλου ἀπὸ τὸν πατέρα του στὶς ἁμαρτωλὲς πράξεις, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν συναγωνιζόταν τόσο πολὺ στὴν ἀσέβειά του, ὥστε ἴσως καὶ νὰ τὸν ξεπέρασε. Ὅταν πέθανε καὶ αὐτός, βασίλευσε ὁ Ἰωσίας, ποὺ ἦταν βέβαια υἱὸς του, πλὴν ὅμως ἔγινε μιμητὴς τῆς φιλοθεΐας τοῦ

λοθειᾶν, καὶ τῶν ἐκείνου τρόπων ἄριστος ἐραστής. Καθεῖλε μὲν γὰρ βωμούς καὶ τεμένη, τὸν δὲ δὴ θεῖον ναὸν καθαρὸν ἀποφήνας τῶν Μανασσῆ βδελυγμάτων, τὰ συνήθη δρᾶν εἰς δόξαν Θεοῦ τοὺς κατὰ νόμον ἱερουργοὺς ἐκέλευεν· ἐνέπρησε πρὸς τούτῳ τοῦ 5 ἡλίου τὸ ἄρμα, ἐξήλασε τῶν Ἱεροσολύμων ψευδομάντις, οἰωνοσκόπους καὶ τερατολόγους, καὶ μέντοι καὶ γνώστας· οὐκ εὐαρίθμητόν τε τῶν τεμενιτῶν ἀποσφάξας πληθύν, ἐν τοῖς τῶν εἰδώλων κατέκανυσε βωμοῖς· ἀνέτρεψέ τε τὸ θυσιαστήριον τῶν δαμάλεων τὸ ἐν Βαιθήλ, ὃ πεποιήκεν Ἱεροβοάμ. Ἐπειδὴ δὲ ἦν φιλόθε- 10 ος οὕτω καὶ ἀγαθός, ἀνεβάλετο τὴν ὀργήν, καὶ οὐδὲν ἐπήγαγε τῶν προεπηγγελμένων ὁ Θεός.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπεβίω καὶ Ἰωσίας, βεβασίλευκεν Ἰωάχαζ, ὃν ἐχειρώσατο Φαραὼ Νεχαὼ καὶ δέσμιον ἐποίησατο, τῇ τῆς βασιλείας στεφανώσας τιμῇ τὸν Ἱεχονίαν, Ἰωσίου πάλιν υἱὸν δευτε- 15 ρον, οὗ δὴ βασιλεύοντος κατεστράτευσεν τῆς Ἰουδαίας ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὃς πᾶσαν καταδηώσας τὴν χώραν, εἶλέ τε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν θεῖον ἐμπρήσας ναόν, ὁμοῦ τοῖς ἱεροῖς σκεύεσι δοριλήπτου τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Βενιαμὴν ἀπεκόμισεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ. Εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ τὰς τῶν ἀλλοφύλων πόλεις, 20 τὰς πρὸς τῇ θαλάττῃ κειμένας, Γάζαν τέ φημι καὶ Ἀσκάλωνα καὶ ἑτέρας σὺν αὐταῖς, Ἰδουμαίους τε καὶ Ἀμμανίτας, ἢ τοῦ Βαβυλωνίου σκαιότης συντέτριψέ τε καὶ διέθηκε κακῶς. Διαμέμνηται γὰρ καὶ τούτου τῆς προφητείας ὁ λόγος.

Στίχ. 2-3. «Ἐκλείπει ἐκλιπέτω ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, λέγει 25 Κύριος· ἐκλιπέτω ἄνθρωπος καὶ κτήνη, ἐκλιπέτω τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης, καὶ ἀσθενήσουσιν οἱ ἀσεβεῖς, καὶ ἐξαρθῶ τοὺς ἀνόμους ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, λέγει Κύριος».

γ'. Ὡς ἐρήμιον παντελῶς ἐσομένης αὐτοῖς τῆς χώρας, καὶ ὅσον 30 οὐδέπω σὺν πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτὴν ἀπολουμένης, ὑπερβολικὸν ἐν τούτοις τὸν τῆς προαγορευέσεως ποιεῖται λόγον. Οὐ γάρ πού φαμεν, εἴπερ ἐσμὲν ἐν καλῷ τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς, ὅτι καὶ ζῴοις

Ἐξεκία καὶ ἦταν ἄριστος ἐραστής τῶν τρόπων ἐκείνου⁶. Γιατὶ γκρέμισε τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ τεμένη, καὶ ἀφοῦ καθάρισε τὸ ναὸ ἀπὸ τὰ βδελύγματα τοῦ Μανασσῆ, διέταξε τοὺς ἱερουργοὺς τοῦ νόμου νὰ κἀνουν τὶς συνηθισμένες τελετὲς πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἔκαψε τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου, ἔδιωξε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα τοὺς ψευδομάντις, τοὺς οἰωνοσκόπους, τοὺς τερατολόγους, ἀλλὰ καὶ τοὺς γνῶστες, κι ἀφοῦ ἔσφαξε ὄχι καὶ μικρὸ πλῆθος τεμενιτῶν, τοὺς κατέκαψε στοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων καὶ κατέστρεψε τὸ θυσιαστήριον τῶν δαμάλεων στὴ Βαιθήλ, τὸ ὁποῖο εἶχε κἀνει ὁ Ἱεροβοάμ. Κι ἐπειδὴ ἦταν τὸσο φιλόθεος καὶ ἀγαθός, ἀνέβαλε ὁ Θεὸς τὴν ὀργὴν του καὶ δὲν πραγματοποίησε κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶχε προαναγγεῖλει⁷.

Ὅταν πέθανε καὶ ὁ Ἰωσίας, βασίλευσε ὁ Ἰωάχαζ, τὸν ὁποῖο αἰχμαλώτισε ὁ Φαραὼ Νεχαὼ καὶ τὸν φυλάκισε, στέφοντας μὲ τὴ βασιλικὴ τιμὴ τὸν Ἱεχονία, υἱὸ τοῦ Ἰωσία πάλι δεύτερο, κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ ὁποῖου ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ καταληλάτησε ὅλη τὴ χώρα, κατέλαβε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀφοῦ ἔκαψε τὸν θεῖο ναὸ μαζί μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη, μετέφερε αἰχμαλώτους στὴ χώρα του τὶς φυλὲς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν⁸. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ἡ βαρβαρότητα τοῦ Βαβυλώνιου καὶ τὶς πόλεις τῶν ἀλλοφύλων, πού ἦταν κοντὰ στὴ θάλασσα, τὴ Γάζα δηλαδὴ καὶ τὴν Ἀσκάλωνα καὶ ἄλλες μαζί μὲ αὐτές, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἰδουμαίους καὶ τοὺς Ἀμμανῖτες, τοὺς συνέτριψε καὶ τοὺς προξένησε μεγάλες συμφορές. Γιατὶ τὸ μνημονεῖ καὶ αὐτὸ ὁ λόγος τῆς προφητείας.

Στίχ. 2-3. « Ἄς ἐξαφανισθοῦν πλήρως ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, λέγει ὁ Κύριος. Ἄς ἐξαφανισθοῦν ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα, ἄς ἐξαφανισθοῦν τὰ πουλιὰ πού πετοῦν στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ψάρια στὴ θάλασσα, καὶ ἄς ἐξασθενήσουν οἱ ἀσεβεῖς. Θὰ ἐξαφανίσω τοὺς ἄνομους ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, λέγει ὁ Κύριος».

3. Μὲ τὰ ὅσα λέγει ἐδῶ ὁ προφητικὸς λόγος παρουσιάζει μὲ ὑπερβολικὸ τρόπο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ χώρα τους θὰ ἐρημώσῃ παντελῶς καὶ ὅπου νᾶναι θὰ ἐξαφανισθεῖ μαζί μὲ ὅλους τοὺς κατοίκους της. Δὲν λέμε βέβαια, ἂν φυσικὰ εἴμαστε καλὰ στὰ λογικὰ μας, ὅτι ὀρθὰ ἐξαπολύει

8. Δ΄ Βασ. 23, 31-37 καὶ κεφ. 24,25.

ἀλόγοις καὶ νηκτοῖς καὶ πετεινοῖς ἐφήσει τὴν ὀργὴν ὁ τῶν ὄλων
 Θεός, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἐννοεῖν ἀναπεῖθει τοὺς ἀκροωμένους, ὡς
 οὐδενὸς τὸ παράπαν ἔσται φειδώ· ἀλλ' ὥσπερ νεῶς ὁμοῦ τοῖς
 πλωτῆρσι βεβαπτισμένης, οὐδὲν ἀπομένει λείψανον, οὕτω, φη-
 5 σὶν, ἀλούσης τῆς Ἰουδαίας, οὐδὲν ἔσται τὸ σωζόμενον, οὐκ ἄν-
 θρωπος, οὐ κτήνη, οὐ πτηνόν, οὐ νηκτόν. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν εἶ-
 ναί τινας ἐν αὐτῇ καὶ ζῶντας ἐννόμως, εὐφυᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον
 ἐπηρεαζόμενους τὴν πολιτείαν, ἵνα μὴ φαίνοιτο κατὰ πάντων ἀπλῶς
 καὶ ἀδιακρίτως εἰς τὴν ὀργὴν, καὶ συναπολλύων μὲν τῷ ἀδίκῳ
 10 τὸν δίκαιον, τοῖς δὲ βεβήλοις καὶ ἀσεβέσι συγκαταφθεύρων τὸν
 εὐσεβῆ, ταύτητοι καθίστησιν ἐναργές, καθ' ὧν ἂν ἴοι τὰ ἐξ ὀργῆς
 Ἔφη γὰρ ὅτι, «Καὶ ἀσθενήσουσιν οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἐξαρῶ τοὺς
 ἀνόμους ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς». Καὶ ἀσθενήσουσι μὲν ὑπὸ χει-
 15 ρα πίπτοντες ἐχθρῶν, ἐξαίρονται δὲ αὐτῇ ἢ τεθνεῶτες καὶ ῥομφαί-
 ας ἔργον γεγενημένοι, ἤγουν ἀποκομισθέντες αἰχμάλωτοι καὶ
 τοῖς ἡρηκόσι δουλεύοντες

Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο μεταπλάττειν ἀστεϊώς εἰς ἡθῆ καὶ τρόπους,
 ἀνθρωπὸν τε καὶ κτήνη καὶ τὰ λοιπά, νοήσει μὲν ἀνθρώπους τοὺς
 κατὰ σάρκα ζῶντας καὶ γήϊνον ἔχοντας φρόνημα, καὶ τοῖς προσ-
 20 καιροῖς ἐντετηγμένους, οἷς καὶ ὁ θεῖος προσπεφώνηκε λόγος· «Ἐ-
 γὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες, ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς ἄν-
 θρωποι ἀποθνήσκετε. Τῶν γὰρ ἀγίων ἀνθρώπινος μὲν οὐκ ἔτι,
 θεϊότερος δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικὸς ὁ βίος, εἶπερ ἔστιν ἀληθές,
 ὡς περιπατοῦσι μὲν ἐν σαρκί, ζῶσι δὲ οὐ κατὰ σάρκα, κατὰ τὸ γε-
 25 γραμμένον, ἔχουσι δὲ μᾶλλον ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα. Κτήνη δὲ
 αὐτῶν τοὺς ἀμαθία πολλῇ συζῆν εἰωθότας καὶ νωθεῖς τὴν φρένα, περὶ
 ὧν φησι διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε,
 παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς»·
 προσεπιτάττει δὲ λέγων· «Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς
 30 οὐκ ἔστι σύνεσις». Πτηνὰ δὲ δὴ λογιούμεθα τοὺς ἐπηρεαζόμενους τε καὶ
 οἰονεῖ μετέωρον ἔχοντας φρένα, καὶ ὑψοῦ μὲν φέρεσθαι μεμελετη-
 κότα τὸν νοῦν, καὶ τοῖς ταπεινοῖς συναπάγεσθαι παραιτούμενον.

9. Ψαλμ. 81, 6-7.

12. Ψαλμ. 48, 13.

10. Β' Κορ. 10, 3.

13. Ψαλμ. 31, 9.

11. Φιλ. 3, 20.

14. Ρωμ. 12, 16.

τὴν ὀργή του ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ στὰ ἄλογα ζῶα καὶ στὰ ὑδροῦδια καὶ στὰ φτερωτὰ, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει νὰ πείσει τοὺς ἀκροατές του, ὅτι γιὰ κανένα ἀπολύτως δὲν θὰ ὑπάρξει λύπηση. Ἄλλ' ὅπως ὅταν θυθισθεῖ ἓνα πλοῖο αὐτανδρο δὲν ἀπομένει κανένα λείψανθ' του, ἔτσι, λέγει, καὶ ὅταν καταληφθεῖ ἡ Ἰουδαία, δὲν θὰ σωθεῖ τίποτα, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ζῶα, οὔτε φτερωτὰ, οὔτε ὑδροῦδια. Ἐπειδὴ ὅμως φυσικὸ ἦταν νὰ ὑπάρχουν σ' αὐτὴ καὶ κάποιοι ποὺ ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ἀσκοῦσαν πολιτεία καλὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ἐκτοξεύει τὴν ὀργή του ἐναντίον ὄλων γενικῶς καὶ ἀδιακρίτως καὶ ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια μαζὶ μὲ τὸν ἀδικο καὶ τὸν δίκαιο καὶ θανατώνει μαζὶ μὲ τοὺς βέβηλους καὶ ἀσεβεῖς τὸν εὐσεβῆ, γι' αὐτὸ κάνει φανερό, σὲ ποιὸν θὰ πέσουν τὰ τῆς ὀργῆς του. Γιατὶ εἶπε· «Θὰ ἐξασθενήσουν οἱ ἀσεβεῖς, καὶ θὰ ἐξαφανίσω τοὺς ἄνομους ἀπο τὸ πρόσωπο τῆς γῆς». Καὶ θὰ ἐξασθενήσουν βέβαια πέφτοντας στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, ἐνῶ θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἢ πέφτοντας νεκροὶ καὶ γινόμενοι ἔργο τῆς ρομφαίας, ἢ μεταφερόμενοι αἰχμάλωτοι καὶ καθιστάμενοι δοῦλοι ἐκείνων ποὺ τοὺς αἰχμαλώτισαν.

Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος αὐτὰ νὰ τὰ μεταπλάσει μὲ τρόπο εὐφυῆ σὲ ἡθὴ καὶ συμπεριφορές, τὸν ἄνθρωπο δηλαδή καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ἀνθρώπους θὰ ἐννοήσει αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ὀρέξεις τῆς σάρκας, ποὺ ἔχουν γήινο φρόνημα, καὶ εἶναι προσκολλημένοι στὰ πρόσκαιρα, γιὰ τοὺς ὁποίους μίλησε καὶ ὁ θεῖος λόγος· «Ἐγὼ εἶπα· Εἴστε θεοὶ ὄλοι καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου, ἀλλὰ ἐσεῖς πεθαίνετε σὰν ἄνθρωποι ἄσημοι»⁹. Γιατὶ ὁ βίος τῶν ἁγίων δὲν εἶναι πιά ἀνθρώπινος, ἀλλὰ μᾶλλον θεϊκότερος καὶ πνευματικὸς, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, ὅτι ζοῦν φέροντας τὴ σάρκα, δὲν ζοῦν ὅμως σύμφωνα μὲ τὴ σάρκα¹⁰, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχουν τὸ πολίτευμά τους στὸν οὐρανὸ¹¹. Ὡς κτήνη πάλι θὰ νοήσει αὐτοὺς ποὺ συνήθως ζοῦν μέσα στὴν ἄγνοια καὶ ἔχουν ἀδιάφορο νοῦ, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει ὁ Θεὸς μὲ τὰ λόγια τοῦ Δαβὶδ· «Ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ εἶχε τιμηθεῖ, δὲν τὸ κατανόησε· ἐξίσωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ κτήνη τὰ ἀνόητα καὶ ἔγινε ὅμοιος μ' αὐτὰ»¹². Κι ἐπιπλέον προστάζει λέγοντας· «Μὴ γίνεσθε ὅπως ὁ ἵππος καὶ ὁ ἡμίονος, στὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει νόηση»¹³. Ὡς φτερωτὰ πάλι θὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπηρμένο καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μετέωρο μυαλὸ καὶ φροντίζουν ὁ νοῦς τους νὰ πετάει στὰ ὕψη, ἀρνούμενοι νὰ συμπορευθοῦν μὲ τοὺς ταπεινοὺς¹⁴. Τέ-

Τοιουτοσί δέ πως ὁ ἀλαζών καὶ τοῖς τῆς θεομισσοῦς ὑπεροψίας ἐγκλήμασιν ὀλοτρόπως ἐνισχημένος. Ἐκδέξῃ δὲ καὶ ἰχθύς τὴν ἀλογωτάτην πληθύν· ἀφωνότατα δὲ τῶν ἰχθύων τὰ γένη· τοιούτοι δὲ καὶ οἱ πολλοί, οἱ καθάπερ θαλάττη τινὶ τῇ τοῦ βίου τύρβῃ περιχεόμενοι καὶ τὴν ἄλμυράν τε καὶ πικρὰν τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων ἡδονὴν τρεφόμενοι, τοῖς τοῦ θανάτου τετήρηται λίνοις, ὄλεθρον ἔχοντες τοῦ βίου τὸ πέρας. Οὗτοι δὴ οὖν ἐκλείψουσι, ποινὴν ἐπ' αὐτοὺς ἰέντος Θεοῦ, καὶ κολάζειν ἡρημένον λοιπὸν ὡς ἀσελγῆ καὶ ἀκόλαστον τρίβοντας βίον, καὶ παροτρύνειν αὐτὸν οὐ παραιτούμενους

Στίχ. 4-6. «Καὶ ἐπτενω τὴν χειρὰ μου ἐπὶ Ἰούδαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξαρώ ἐκ τοῦ τόπου τούτου τὰ ὀνόματα τῆς Βάαλ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἱερέων, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐπὶ τὰ δώματα τῆ
15 στρατιᾶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ὀμνύοντας κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐκκλίνοντας ἀπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς μὴ ζητοῦντας τὸν Κύριον, καὶ τοὺς μὴ ἀντεχομένους τοῦ Κυρίου».

δ'. Καταλευκαίνει λοιπὸν τὸ ἀμυδροῦς εἰρημένον, καὶ ὅτι κατὰ
20 τῆς Ἰούδα φυλῆς, κατὰ τε τῶν Ἱεροσολύμων τὰ ἐξ ὀργῆς συμβήσεται, διαγορεύει σαφῶς. Ἐκταθήσεται γὰρ κατ' αὐτῆς τὴν ἑαυτοῦ χειρὰ φησιν, οἶονεὶ καταδραττομένην καὶ πλήττουσαν, καὶ ὑποτιθεῖσαν αὐτοὺς τοῖς ὅσον οὐδέπω προσδοκωμένοις, μέλλουσί τε καταδηοῦν καὶ τῆς ἐνεγκούσης ἀποκομίζειν αὐτοὺς τοῖς
25 τῆς δουλείας βρόχοις ἐνειλημμένους. Ἀπογυμνοῖ δὲ δὴ τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἐκ μέσου μὲν ἔσεσθαι φησὶ τὰ ὀνόματα τῶν Βάαλ, οἰχήσεται δὲ σὺν αὐτοῖς τὰ τῶν ἱερέων. Καὶ ὅτι μὲν πολλὴ παρ' αὐτοῖς ἢ τῶν σεβασμάτων πληθύς, καὶ διάφορος ὁ τῆς πλανήσεως τρόπος, διὰ τούτου σημαίνει. Ὅτι δὲ τῶ πολέμῳ δαπανηθήσονται
30 καὶ ὀλιγανδρίας εἰς τοῦτο τὰ τῶν Ἰουδαίων ἔθνη περιστήσεται, ὡς μὴ εἶναι τάχα που τοὺς ὀνομάζοντας τὴν Βάαλ, ἤγουν τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι προσιζῆσαι δυναμένους, ὑπεσήμενεν εὐφυῶς, ἐξαρθήσεται λέγων τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων αὐτῶν, καὶ

τοιος εἶναι ὁ κάθε ἀλαζόνας καὶ κυριευμένος μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς θεομίσητης ὑπεροψίας. Ὡς ἰχθύς πάλι θὰ δεχθεῖ τὸ τελείως ἄλογο πλῆθος. Γιατὶ εἶναι τελείως ἄφωνα ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἰχθύων. Τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι πεσμένοι, σὰν σὲ κάποια θάλασσα, μέσα στὴν τύρβη τοῦ βίου καὶ τρώγοντας τὴν ἀλμυρὴ καὶ πικρὴ ἠδονὴ τῶν πραγμάτων αὐτῆς, φυλάγονται γιὰ τὰ δίχτυα τοῦ θανάτου, ἔχοντας τέλος τῆς ζωῆς τους τὸν ὄλεθρο. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ χαθοῦν, ἐπιβάλλοντάς τους ὁ Θεὸς τὴν ποινὴ καὶ τιμωρώντας τους γιατί πέρασαν ἀσελγῆ καὶ ἀκόλαστο βίο καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν ἐξοργίζουν.

Στίχ. 4-6. «Θ' ἀπλώσω τὸ χέρι μου πάνω στὸν Ἰούδα καὶ σὲ ὄλους ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ ἐξαλείψω ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπο τὰ ὀνόματα τῆς Βάαλ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἱερέων, καὶ ἐκείνους ποὺ προσκυνοῦν ἐπάνω στὰ δώματα τῆ στρατιᾶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὀρκίζονται στὸ ὄνομα τοῦ βασιλιά τους, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ δὲν ζητοῦν τὸν Κύριο καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν θεωροῦν στήριγμὰ τους τὸν Κύριο».

4. Διαλευκαίνει λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ εἶχε εἰπωθεῖ ἀμυδρὰ καὶ λέγει καθαρά, ὅτι οἱ συνέπειες τῆς ὀργῆς του θὰ ξεσπάσουν ἐναντίον τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα καὶ ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ θὰ ἀπλώσει, λέγει, ἐναντίον της τὸ χέρι του, ἀρπάζοντάς τους κατὰ κάποιο τρόπο καὶ χτυπώντας τους καὶ παραδίδοντάς τους στὴν ἐξουσία ἐκείνων ποὺ περιμένουν ὅπου νὰ ἔναι καὶ μέλλουν νὰ ρημάξουν καὶ ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους αὐτοὺς ποὺ πιάσθηκαν στὰ βρόχια τῆς δουλείας. Ἀποκαλύπτει λοιπὸν τὰ ἐγκλήματα καὶ λέγει ὅτι θὰ φύγουν ἀπὸ ἀνάμεσά τους τὰ ὀνόματα τῆς Βάαλ καὶ θὰ σθῆσουν μαζί τους καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἱερέων. Μὲ αὐτὸ βέβαια δηλώνει, ὅτι εἶναι μεγάλο τὸ πλῆθος ἐκείνων στοὺς ὁποίους ἀποδίδουν τὸν σεβασμὸ τους καὶ πολλοὶ καὶ διάφοροι οἱ τρόποι τῆς παραπλάνησης. Ὅτι ὅμως θὰ ἐξοντωθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ θὰ φτάσουν σὲ τέτοια μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τους οἱ Ἰουδαῖοι, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ θ' ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τῆς Βάαλ, ἢ νὰ μὴ μποροῦν νὰ προσέλθουν στὰ εἰδωλολατρικὰ τεμένη, τὸ ὑποδήλωσε μὲ εὐφυῆ τρόπο λέγοντας, ὅτι θὰ σθῆσουν τὰ ὀνόματα τῶν

μέντοι τῶν ἱερέων. Τὰ δὲ ὀνόματά φησιν ἀντὶ τοῦ τὰς μνήμας, ἤγουν τὰς δόξας. Οὕτω γὰρ αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Σολομὼν διερμηνεύει λέγων «Αἰρετὸν ὄνομα καλόν, ἢ πλοῦτος πολὺς».

Ὁμοῦ δὲ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ὀνόμασι τῆς Βάαλ ὀλοθρευθή-
 5 σεσθαι λέγει τοὺς προσκυνοῦντας ἐπὶ τὰ δώματα. Εἶεν δ' ἂν οὗ-
 τοι πάλιν οἱ σελήνη καὶ ἄρκτω καὶ τῇ λοιπῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ
 προσκυνεῖν εἰωθότες. Ἐξαρω δὲ φησιν ὁμοίως «καὶ τοὺς ὀμνύον-
 τας κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ τοὺς ἐκκλίνοντας ἀπὸ τοῦ Κυ-
 ρίου». Ἔθος γὰρ ἦν τῶν πεπλανημένων τισὶν ὄρκιον ποιεῖσθαι
 10 τὸν οὐρανόν, καὶ κατευρύνειν ἐπ' αὐτῷ τὴν γλῶτταν, φιλοτιμότα-
 τα δὲ ὥσπερ ἀναφωνεῖν, «Νῆ τὸν βασιλέα καὶ δεσπότην ἥλιον».
 Οἷς ἀνάγκη τοῦτο δοῦν ἠρημένοις καὶ ἀποφοιτᾶν ἀγροῖως τῆς εἰς
 Θεὸν ἀγάπης, καίτοι τοῦ νόμου σαφῶς διηγορευκότος, «Κύριον
 τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ ἐπὶ
 15 τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῆ». Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἰερεμίας προσ-
 μαρτυρεῖ ποτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῆς διὰ Μωυσέως ἐντολῆς τὴν τή-
 ρησιν, ἔφασκέ τε πρὸς Θεόν, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀποφέρων ὀργῆς·
 «Ζῆ Κύριος λέγουσιν». Οἱ δὲ γε μὴ ζητοῦντες τὸν Κύριον, μήτε
 μὴν ἀντέχεσθαι μελετῶντες αὐτοῦ, νοοῖντ' ἂν εἰκότως οἱ φαύλην
 20 τε καὶ ἀσχήμονα διαβιοῦντες ζωὴν καὶ τὴν ἔξω νόμου πολιτείαν
 ἐκτετιμηκότες. Ζητεῖται γὰρ παρ' ἡμῶν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς οὐχὶ
 μᾶλλον τοπικῶς, ἀλλ', οἴμαι, πραγματικῶς, διὰ γνώσεως ἀλη-
 θοῦς, καὶ τὸ ἀνεπίπληκτον ἐχούσης ἐφ' ἑαυτῇ, διὰ πίστεως καὶ
 ἐπεικειίας, καὶ τῆς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ὀσίως τεθναμασμένων καὶ
 25 ἀνδανόντων αὐτῷ σπουδῆς τε καὶ προθυμίας.

Εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι ταῦτα μὲν τετέλεσται καὶ παρ' αὐ-
 τοῦ τοῦ βασιλεύοντος ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, Ἰωσίου φημί, καθ'
 ὃν καὶ ὁ τῆς προφητείας γέγονε λόγος. Καθεῖλε γὰρ καὶ αὐτὸς
 βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ τὰ χειρόκιμητα, κατέσφαξε τοὺς ἱεροου-
 30 γούς, ψευδομάντις, οἰωνοσκόπους. Ἔοικε δὲ ὁ προφήτης οὐχὶ
 δὴ πάντως τὰ ἐνεστηκότα δηλοῦν καὶ περὶ τῶν ἤδη πεπραγμέ-
 νων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, προαγγέλλειν δὲ μᾶλλον, ὥς ἔσται

ειδώλων τους ἄλλὰ καὶ τῶν ἱερέων. Λέγει «τὰ ὀνόματα» ἀντὶ νὰ πεῖ ἡ μνήμη, ἦτοι ἡ δόξα. Γιατὶ ἔτσι ἐρμηνεύοντάς το αὐτὸ ὁ Σολομών λέγει: «Προτιμότερο εἶναι τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ τὰ πολλὰ πλοῦτη»¹⁵.

Μαζὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς, λέγει, καὶ τὰ ὀνόματα τῆς Βάαλ θὰ ἐξολοθρευθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκυνοῦν πάνω στὰ δῶματα. Αὐτοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι πάλι ὅσοι ἔχουν συνηθήσει νὰ προσκυνοῦν τὴ σελήνη καὶ τὴν ἄρκτο καὶ τὴ λοιπὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ. «Θὰ ἐξοντώσω», λέγει, «καὶ αὐτοὺς ποὺ ὀρκίζονται στὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ τους καὶ ἐκείνους ποὺ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Κύριο». Ὑπῆρχε δηλαδὴ συνήθεια κάποιοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν στὴν πλάνη νὰ ὀρκίζονται στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ φλυαρολογοῦν γι' αὐτὸ καὶ ἐκδηλώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μιὰ ἀπέραντη τιμὴ νὰ φωνάζουν, “Μὰ τὸν βασιλιὰ καὶ κύριο ἦλιο”. “Ὅποιοι τὸ ἔκαναν αὐτὸ κατ’ ἀνάγκη ἀπομακρύνονταν κατὰ τρόπο ἄγριο ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὸν Θεό, μολονότι ὁ νόμος λέγει ρητᾶ: «Θὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεό σου, καὶ αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις, καὶ στὸ ὄνομά του θὰ ὀρκισθεῖς»¹⁶. Πράγματι ὁ Ἱερεμίας ἐπιδεβαιώνει τὴν τήρηση τῆς ἐντολῆς τοῦ Μωυσῆ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεὸ ἀποτρέποντάς τον ἀπὸ τὴν ὀργή του πρὸς αὐτούς, «Αὐτοὶ λένε, Ζεῖ ὁ Κύριος»¹⁷. Αὐτοὶ πάλι ποὺ δὲν ἀναζητοῦν τὸν Κύριο καὶ δὲν φροντίζουν νὰ προσκολλῶνται σ’ αὐτὸν εὐλόγα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι ὅσοι ζοῦν φαύλη καὶ ἄσχημη ζωὴ καὶ τιμοῦν τὸν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τρόπο ζωῆς. Γιατὶ ζητοῦμε τὸν Θεὸ ὄχι σὲ κάποιον τόπο, ἀλλὰ πραγματικά, νομίζω, μέσω τῆς ἀληθινῆς γνώσης, ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ μομφή, μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀρετὴ, καὶ μὲ τὸν ζῆλο καὶ τὴν προθυμία γιὰ κάθετι ἀπὸ ὅσα θαυμάζονται μὲ εὐσέβεια καὶ εἶναι εὐάρεστα στὸν Θεό.

Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ γνωρίζομε ὅτι αὐτὰ ἔχουν γίνει καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν βασιλιὰ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐννοῶ τὸν Ἰωσία, ἀναφορικὰ πρὸς τὸν ὁποῖο γράφτηκε καὶ ἡ προφητεία. Γιατὶ καὶ αὐτὸς κατεδάφισε βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ τὰ χειροποίητα ἀγάλματα, καὶ κατέσφαξε τοὺς ἱερουργούς, τοὺς ψευδομάντεις καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ προφήτης δὲν θέλει νὰ δηλώσει ὅπωςδὴποτε τὰ ὅσα συνέβησαν τότε καὶ νὰ μιλῆσει γιὰ πράγματα ποὺ εἶχαν ἤδη διαπραχθεῖ, ἀλλὰ προαναγγέλλει μᾶλλον ἐκεῖνα ποὺ θὰ γίνονταν κάποτε, τὰ ὁποῖα βέβαια καὶ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορ, κάνοντάς τα ὄχι πρὸς

ταῦτα κατὰ καιρούς, ἃ δὴ καὶ τετέλεσται διὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, οὐκ εἰς δόξαν δρωῆτος Θεοῦ (πῶς γὰρ ἢ πόθεν, ὅς γε καὶ τὸν θεῖον ἐνέπρησε ναόν;), ἀνελόντος δὲ μᾶλλον καὶ κατεμπρόσαντος ὁμοῦ τοῖς εἰδώλοις τοὺς προσκυνοῦντας αὐτά.

5 *Στίχ 7.* «Εὐλαβεῖσθε ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ, διότι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὅτι ἠτοίμασε Κύριος τὴν θυσίαν αὐτοῦ, ἠγίασε τοὺς κλητοὺς αὐτοῦ».

ε'. Ἀναπλέκει χρησίμως ταῖς ἀπειλαῖς τὴν παραίνεσιν, καὶ καταπτοήσας τοῖς δείμασι, μετασοβεῖ πρὸς τὸ ἄμεινον, ὑποβλέπε-
10 σθαι κελεύων· τοῦτο γάρ, οἶμαι, τὸ εὐλαβεῖσθαι ἐστὶ τὸν τῶν ὄλων Θεόν, καὶ τὰς τοῦ βίου τροχιάς ἐπανορθοῦν ἐπιείγασθαι, καὶ ἀμελλητὶ μετατρέπειν πρὸς τὸ αὐτῷ φίλον καὶ δοκοῦν. Δεῖν δέ, φησὶν, ὁραῖσθαι τοιοῦτους ἀπὸ προσώπου Κυρίου, κατὰ γε τὸ εἰρημένον διὰ φωνῆς Ἡσαίου· «Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέ-
15 λετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν». Ταυτὸν γάρ οὔτι που τὸ πονηρίαν ἀφελεῖν ἐξ ὀφθαλμῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀπέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, πλείστη δὲ ὄση τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἡ διαφορά. Πονηρὸς γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ οὐκ ἀγαθὸς τοὺς τρόπους ἀνήρ,
20 εὐλαθείας δόκησιν ὑποτρέχει καὶ χρηστότητος ὄνομα περιπλάττεται, καίτοι τοῦτο κατ' ἀλήθειαν οὐκ ὢν· καὶ γοῦν ὁ Χριστός, «Προσέχετε», φησὶν, «ἀπὸ τῶν ἐρχομένων πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες». Ὁ τοιοῦτος εὐλαθῆς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως ἐν ὄψει Θεοῦ. Ὁ δὲ
25 ἀκάκουργος ἀληθῶς ἀπέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ μόνον τὴν ἐξωφανῆ χρηστότητα καὶ τὸ ἀγαθὸς εἶναι δοκεῖν ἀμφιέννυται, καρδίαν δὲ μᾶλλον ἀβέβηλον ἔχει, καὶ δὴ καὶ ὁραῖται τοιοῦτος. Ἔφη γάρ που ὁ Σολομών· «Ἐνώπιον γὰρ εἰσι τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἰς δὲ πάσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ
30 σκοπεύει».

«Ἡμέραν» δὲ ὀνομάζει «Κυρίου» τῆς ἀλώσεως τὸν καιρὸν, ὃν καὶ ἐγγὺς εἶναί φησιν, οὐκ ἐφιεῖς τοῖς ἀμελεστέροις ἐκεῖνό που

18. Δ' Βασ. 25, 9.

19. Ἡσ. 1, 16.

20. Ματθ. 7, 15.

21. Παροιμ. 5, 21.

δόξα τοῦ Θεοῦ (πῶς δηλαδή καὶ ἀπὸ ποῦ νὰπραχθοῦν μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ πυρπόλησε καὶ τὸν θεῖο ναό¹⁸), ἀλλὰ μᾶλλον θανάτωσε καὶ κατέκαψε μαζὶ μὲ τὰ εἰδῶλα καὶ ἐκείνους ποὺ τὰ προσκυνούσαν.

Στίχ. 7. «Νὰ φοβᾶσθε τὸν Κύριο καὶ Θεό, διότι πλησιάζει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου· διότι ὁ Κύριος ἐτοίμασε τὴν θυσία του, ἀγίασε αὐτοὺς ποὺ ἔχει καλέσει».

5. Ἐναπλέκει χρήσιμα μὲ τὶς ἀπειλὲς τὴν παραίνεση, καὶ ἀφοῦ τοὺς τρόμαξε μὲ τὶς ἀπειλές, τοὺς μεταφέρει πρὸς τὸ καλύτερο, προστάζοντάς τους νὰ ἔχουν τὸ βλέμμα τους στραμμένο πρὸς αὐτόν· γιατί αὐτό, νομίζω, σημίνει τὸ «νὰ φοβᾶσθε» τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ νὰ φροντίζετε νὰ διορθώνετε τὴν πορεία τῆς ζωῆς σας, καὶ χωρὶς ἀναβολὴ νὰ τὴν ἀλλάζετε πρὸς αὐτὸ ποὺ ἀγαπᾶ καὶ θέλει αὐτός. Πρέπει ὅμως, λέγει, νὰ φαίνονται τέτοιοι στὰ μάτια τοῦ Κυρίου σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα· «Λουσθεῖτε, γίνετε καθαροί, ἀφαιρέστε τὶς κακίες ἀπὸ τὶς ψυχές σας ὥστε νὰ εἴστε καθαροὶ μπροστὰ μου. Σταματήστε τὶς κακίες σας»¹⁹. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου τὸ ἴδιο ν' ἀφαιρέσει κανεὶς τὴν κακία του μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων καὶ μπροστὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ· ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τεράστια. Γιατὶ πολλὲς φορὲς ἕνας πονηρὸς καὶ μὲ ὄχι καλὴ διαγωγὴ δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἀνθρώπος εὐλαβῆς καὶ πλάθει γιὰ τὸ ἄτομό του τὴ φήμη ὅτι εἶναι ἀγαθός, μολονότι στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι τέτοιος. Καὶ πράγματι ὁ Χριστὸς λέγει· «Νὰ προσέχετε ἐκείνους ποὺ ἔρχονται σ' ἐσᾶς μὲ ἔνδυμα προβάτων, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι λύκοι ἄρπακτικοί»²⁰. Ἐνας τέτοιος εἶναι εὐλαβῆς μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, ὅπως δὴποτε ὅμως ὄχι καὶ μπροστὰ στὸν Θεό. Ὁ ἀληθινὰ ὅμως χωρὶς κακίες ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, δὲν περιβάλλεται μόνο μὲ τὴν ἐξωτερικὴ φαινομαινικὴ χρηστότητα καὶ ἀγαθότητα, ἀλλ' ἔχει μᾶλλον καρδιὰ καθαρὴ καὶ ἀγία, καὶ μάλιστα φαίνεται καὶ τέτοιος. Γιατὶ εἶπε κάποιου καὶ ὁ Σολομών· «Μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ βρίσκονται οἱ δρόμοι τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρακαλουθεῖ ὅλες τὶς πορεῖες τους»²¹.

Ἐ«Ἡμέρα τοῦ Κυρίου» ὀνομάζει τὸ χρόνο τῆς κατάληψης, ποὺ λέγει ὅτι βρίσκεται κοντά, καὶ δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀμελέστερους νὰ ἔχουν στὸ

τάχα διενθυμείσθαι καὶ φρονεῖν παρὰ γε σφίσιν αὐτοῖς, ὡς μακρά
 τις ἔσται τῶν ἔσεσθαι προεπηγγελμένων ἢ ἀνάβλησις, καὶ ὑπερ-
 τρέχουσι τὸ παθεῖν εἰς τὸ τῆς οἰκείας ζωῆς καταντήσαντες τέλος.
 Ἔθος γὰρ ἦν Ἰουδαίοις ἐν ταῖς προῤῥήσεσι τῶν ὅτι μάλιστα σκν-
 5 θρωπῶν τοιάδε τινα φρονεῖν τε καὶ λέγειν. Καὶ γοῦν ἔφη πού Θεός
 πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀνθρώπου, ἰδοὺ ὁ οἶ-
 κος Ἰσραὴλ ὁ παραπικραίνων, λέγοντες λέγουσιν· Ἡ ὄρασις ἦν οὗ-
 τος ὄρα εἰς ἡμέρας πολλάς, καὶ εἰς καιροὺς μακροὺς οὗτος προφη-
 τεύει. Διὰ τοῦτο εἶπόν πρὸς αὐτούς· Τάδε λέγει Ἄδωναϊ Κύριος·
 10 Οὐ μὴ μηκύνωσιν οὐκέτι πάντες οἱ λόγοι μου, οὓς ἂν λαλήσω· ὅτι
 λαλήσω λόγον καὶ ποιήσω, λέγει Ἄδωναϊ Κύριος».

Τοῦτο καὶ νῦν, ὡς γε οἶμαι, φησὶν, ἠγγικένοι διαβεβαιούμενος
 τὴν ἡμέραν Κυρίου καὶ ἠτοιμαῖσθαι μὲν τὴν θυσίαν αὐτοῦ, ἠγιά-
 σθαι δὲ τοὺς κλητούς. Καὶ θυσίαν μὲν ὀνομάζει τὴν κατὰ βούλησιν
 15 αὐτοῦ πραχθησομένην σφαγὴν τῶν ἠσεβηκότων, κλητούς γε μὴν
 τοὺς Χαλδαίους, οὓς καὶ ἠγιάσθαι φησιν, οὐχ ὡς ἁγίους γεγενημέ-
 νους, ὡς ὀρισθέντας δὲ μᾶλλον καὶ κεκλημένους παρὰ Θεοῦ πρὸς
 τὸ ἐμπροῆσαι τὴν Ἰουδαίαν, καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἐξηρημένης ὀλο-
 θρεῦσαι τοὺς ἐν αὐτῇ. Τοιοῦτόν τι φησὶ καὶ ἐτέρωθι τὸ γράμμα τὸ
 20 ἱερόν. Κέκληντο μὲν γὰρ κατὰ τῆς Νινευὶ Πέρσαι τε καὶ Μῆδοι καὶ
 οἱ Κύρω συνησπικότες. Ἔφη δὲ καὶ περὶ αὐτῶν ὁ τῶν ὄλων Θεός·
 «Ἠγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς· γίγαντες ἔρχονται πληρῶ-
 σαι τὸν θυμόν μου χαίροντες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες». Οὐκοῦν ὁ ἁγια-
 σμός ἐν τούτοις οὐ φαυλότητος ἀπόθεσιν, οὔτε μὴν Πνεύματος ἁγί-
 25 ου μέθεξιν κατασημῆνειεν ἂν, ἀλλ' οἶονεὶ τὸ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοι-
 οῦδέ τινος πράγματος προωρίσθαι τε καὶ ἐκνενεμῆσθαι τινος.

Στίχ. 8-9. «Καὶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ θυσίας Κυρίου, καὶ ἐκδική-
 σω ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως καὶ
 ἐπὶ πάντα τοὺς ἐνδεδυμένους ἐνδύματα ἀλλότρια· καὶ
 30 ἐκδικήσω ἐπὶ πάντα ἐμφανῶς ἐπὶ τὰ πρόπυλα ἐν τῇ ἡμέ-
 ρᾳ ἐκείνῃ, τοὺς πληροῦντας τὸν οἶκον Κυρίου τοῦ Θεοῦ
 αὐτῶν ἀσεβείας καὶ δόλου».

νοῦ τους καὶ νὰ πιστεύουν μέσα τους, ὅτι ἡ ἀναβολὴ αὐτῶν ποὺ προαγγέλθηκε ὅτι θὰ συμβοῦν θὰ εἶναι μακρὰ, καὶ μεταθέτουν τὸ κακὸ γιὰ τότε ποὺ θὰ φτάσουν στὸ τέλος τῆς ζωῆς τους. Γιατὶ ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἰουδαίους κάτι τέτοια νὰ πιστεύουν καὶ νὰ λένε γιὰ τὶς προορῆσεις τῶν πιὸ θλιβερῶν πραγμάτων. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς πρὸς τὸν μακάριο Ἰεζεκιήλ: «Υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ σὲ ἐξοργίζει μὲ τὰ λόγια ποὺ λένε συνεχῶς· Τὸ ὄραμα ποὺ εἶδε αὐτὸς εἶναι προφητεία ποὺ ἀφορᾷ σὲ ἡμέρες πολλῆς καὶ σὲ καιροὺς μακρινούς. Γι' αὐτὸ νὰ τοὺς πειῖς· Αὐτὰ σὰς λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· Δὲν θὰ πᾶνε σὲ μᾶκρος χρόνου ὅλοι οἱ λόγοι μου ποὺ θὰ πῶ. Γιατὶ θὰ πῶ λόγο καὶ θὰ τὸν πραγματοποιήσω, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων»²².

Αὐτὸ καὶ τώρα, ἔχω τὴ γνώμη, λέγει, διαβεβαιώνοντας ὅτι πλησίασε ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐτοιμάσθηκε ἡ θυσία του, ἀλλὰ καὶ ἀγιάσθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κληθεῖ. Καὶ «θυσία» βέβαια ὀνομάζει τὴ σφαγὴ ποὺ θὰ γίνει σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἐκείνων ποὺ ἀσέβησαν, ἐνῶ «κλητοὺς» τοὺς Χαλδαίους, οἱ ὁποῖοι λέγει ὅτι καὶ ἀγιάσθηκαν, ὄχι γιατί ἐγιναν ἅγιοι, ἀλλὰ μᾶλλον γιατί ὀρίσθηκαν καὶ κλήθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ κάψουν τὴν Ἰουδαία καὶ χωρὶς καμμιὰ λύπη νὰ ἐξολοθρεύσουν τοὺς κατοίκους της. Κἀτι τέτοιο λέγει καὶ ἄλλοῦ ἢ ἀγία Γραφή. Γιατὶ κλήθηκαν ἐναντίον τῆς Νινευῖ οἱ Πέρσες καὶ οἱ Μῆδοι καὶ οἱ σύμμαχοι τοῦ Κύρου, καὶ εἶπε ὁ Θεὸς καὶ γι' αὐτούς: «Ἔχουν ἀγιασθεῖ καὶ ἐγὼ ὀδηγῶ αὐτούς. Ἐρχονται γίγαντες νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ὀργή μου γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ καὶ ταυτόχρονα ὑβρίζοντας»²³. Ὁ ἀναφερόμενος λοιπὸν ἐδῶ ἀγιασμός αὐτῶν δὲν ὑποδηλώνει ἀπόθεση τῆς φαυλότητάς τους, οὔτε μέθεξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι κάποιοι προορίσθηκαν καὶ ἀνέλαβαν νὰ ἐκπληρώσουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Στίχ. 8-9. «Καὶ τὴν ἡμέρα τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου θὰ τιμωρήσω τοὺς ἄρχοντες καὶ τὸν βασιλικὸ οἶκο καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ φοροῦν ξένα πρὸς αὐτοὺς ἐνδύματα. Θὰ τιμωρήσω ἐπίσης ἐκείνη τὴν ἡμέρα φανερὰ καὶ ἐκείνους ποὺ κάθονται στὰ προπύλαια καὶ γεμίζουν τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τους ἀπὸ ἀσέβεια καὶ δόλο».

23. Ἰερ. 32, 28-30. Ἡσ. 13, 3.

ζ. Τρία ταῦτά ἐστι τὰ δι' ὧν ἂν εὖ ἔχοιεν πόλεις τε καὶ χῶραι, βασιλεία τε καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν τῶν ἐξουσιῶν τάγματα, καὶ ἡ διαδό-
 ητος ἱερωσύνη. Ταῦτα δέ, εἰ μὲν ἔχοι καλῶς, κατὰ γε τὸ ἐκάστῳ
 πρέπον, εὖ ἂν ἔχοι καὶ τὰ ὑπ' αὐτὰς πράγματα καὶ σώζεται τὸ
 5 ὑπήκοον. Εἰ δὲ δὴ τὴν διεστραμμένην ἔλοιντο τιμᾶν, καὶ μὴν καὶ
 διάττοιεν τρίβον, ἅπαντα εὐθύς πρὸς τὸ ἀκαλλές οἰγήσεται, καὶ
 μονονουχὶ καταμεθύσει πρὸς ὄλεθρον. Ὡσπερ γὰρ εἰς τὴν τοῦ
 σώματος κεφαλὴν ἀλγήματος γεγονότος, συναισθάνεσθαι τε αὐ-
 τῇ καὶ συναρῶστεϊν ἀναγκαῖον τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν, οὕτω καὶ
 10 τῶν ἡγουμένων ἐκτετραμμένων ἐπὶ τὸ φαῦλον καὶ μέντοι ῥοπήν
 τὴν εἰς τὰ χεῖρω νενοσηκότων, συγκαταφθεῖρεσθαι πῶς ἀνάγκη
 τοὺς ὑπεξευγμένους. Φιλεῖ γὰρ πῶς τὸ ὑπήκοον ταῖς τῶν λαχόν-
 των κρατεῖν ἔπεσθαι τε καὶ ὑποφέρεσθαι γνώμαις. Ἐν ἡμέρα τοί-
 νυν, φησί, τῆς ἀνδανούσης Θεῶ θυσίας, τουτέστιν ἐν καιρῷ καθ'
 15 ὃν ἂν γένοιτο τῶν τὰ πάνδεινα πεπλημμεληκότων ἢ σφαγῆ, ἐπ'
 αὐτὰ δὴ καὶ πρῶτα καὶ τῶν ἄλλων ἐξηρημένα κατὰ τὴν δόξαν
 καὶ προεκκείμενα πράγματα, βαδιεῖται τὰ ἐξ ὀργῆς. Ταῦτα δέ
 ἐστὶν ὁ τοῦ βασιλεύοντος οἶκος· καὶ ὁ γείτων εὐθύς τῶν ἐν δόξῃ
 καὶ περιφανείᾳ κεμιένων· καὶ τρίτος ἐπ' αὐτοῖς ὁ καὶ τῶν ἄλλων
 20 παρὰ Θεῶ προτιμότερος, ὁ τῶν θείων ἱερουργῶν ἄρχοντες δὲ καὶ
 αὐτοὶ καὶ λαῶν ἡγούμενοι, κατὰ γε τῆς ἱερωσύνης τὴν τάξιν. Αἰ-
 τιᾶται δὲ λίαν αὐτούς, ὡς ἐνδεδυμένους ἐνδύματα ἀλλότρια, του-
 τέστιν εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀφιλοθεΐας ἰγμένους, καὶ τῶν πάλαι διὰ
 Μωυσέως τεθεσπισμένων καταφρονεῖν ἠρημένους, ὡς μηδὲ αὐτὸ
 25 τῆς ἱερωσύνης τὸ σχῆμα τηρεῖν, καιροῦ καλοῦντος αὐτούς ἐπὶ γε
 τὸ δεῖν ἀποπεραίνειν τὰ ἱερά.

Ὡσπερ οὖν οἱ ἐξ Ἀαρῶν γεγονότες δεδαπάνηνται πυροί, καὶ
 ἦν αὐτοῖς ἐπὶ κλημα καὶ γραφὴ τὸ ἀλλότριον ἐπιθεῖναι τῷ θυσια-
 στηρίῳ πῦρ, τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον καὶ οὕτοι, περὶ ὧν ἦν ὁ λό-
 30 γος, ἐξαιτουῦνται δίκας, ὅτι τῆς πρεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας
 ἠφειδηκότες, ἱεροπρεπῶς μὲν οὐκ ἐστέλλοντο κατὰ γε τὸ τῷ νο-
 μοθέτῃ δοκοῦν, ἐνδύμασι δὲ ἀλλοτρίοις ἠμφιεσμένοι, δρᾶν ἀπε-
 τόλμων τὰ ἱερά. Ἀπόδειξις δὲ καὶ τοῦτό ἐστι καταφρονήσεως

6. Τρία εἶναι τὰ πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ πόλεις καὶ οἱ χῶρες ἔξασφαλίζουν τὴν εὐημερία τους· ἡ βασιλεία, τὰ τάγματα ποῦ ὑπάγονται σ' αὐτὴν καὶ ἄσκουῖν τὴν ἐξουσία, καὶ ἡ περιβόητη ἱερωσύνη. Ἐὰν αὐτὰ λειτουργοῦν σωστά, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἀρμόζει στὸ καθένα, θὰ εἶναι καλὴ καὶ ἡ κατάστασις αὐτῶν καὶ οἱ πολῖτες θὰ ἔχουν ἀσφάλεια. Ἐὰν ὅμως θελήσουν νὰ τιμήσουν τὸν στραβὸ δρόμο καὶ νὰ ἀκολουθήσουν αὐτόν, ὅλα ἀμέσως θὰ ὀδηγηθοῦν στὸ κακὸ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο σὰν μεθυσμένα θὰ τρέξουν στὸν ὄλεθρο. Γιατί, ὅπως ὅταν συμβεῖ πόνος στὸ κεφάλι μας, κατ' ἀνάγκη ὑποφέρουν καὶ ἀρρωσταίνουν μαζὶ καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ οἱ ἡγέτες ὅταν ἐκτραποῦν στὴ φαυλότητα καὶ νοσήσουν ρέποντας στὰ χειρότερα, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαφθαροῦν μαζὶ μ' αὐτούς καὶ οἱ ὑπήκοοί τους. Γιατὶ αὐτοὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀκολουθοῦν συνήθως αὐτούς ποῦ τοὺς κυβερνοῦν καὶ συμμορφώνονται μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τους. Τὴν ἡμέρα λοιπὸν, λέγει, τῆς ἀρεστῆς στὸν Θεὸ θυσίας, δηλαδή τὸν καιρὸ ποῦ θὰ γίνῃ ἡ σφαγὴ ἐκείνων ποῦ ἔπραξαν τὰ φοβερὰ πλημμελήματα, σ' αὐτὰ τότε καὶ πρῶτα μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ξεχωριστὰ ὡς πρὸς τὴ δόξα καὶ πρῶτα στὴ σειρά, θὰ ξεσπάσουν τὰ τῆς ὀργῆς του. Καὶ αὐτὰ εἶναι ὁ βασιλικὸς οἶκος, καὶ ἀμέσως ὅσοι γειτονεύουν μ' αὐτούς τοὺς ἑνδοξοὺς καὶ ἐπιφανεῖς, καὶ τρίτος κοντὰ σ' αὐτὰ αὐτὸς ποῦ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁ ἱερουργὸς τῶν θείων· γιατί καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄρχοντες καὶ ἀρχηγοὶ λαῶν, σύμφωνα βέβαια μὲ τὴν τάξιν τῆς ἱερωσύνης. Τοὺς κατηγορεῖ λοιπὸν αὐτοὺς πολὺ γιατί φοροῦν ἐνδύματα ξένα, δηλαδή σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀφιλοθείας ἔφτασαν καὶ καταφρόνησης ἐκείνων ποῦ θεσπίσθηκαν παλαιὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ὥστε νὰ μὴ τηροῦν οὔτε αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς ἱερωσύνης, ὅταν ἡ περίστασις τοὺς καλεῖ νὰ τελέσουν τὰ ἱερὰ καθήκοντά τους.

Ὅπως λοιπὸν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀαρὼν θανατώθηκαν ἀπὸ φωτιά καὶ ἡ κατηγορία ἐναντίον τους ἦταν, ὅτι ἔβαλαν ἐπάνω στὸ θυσιαστήριον τὴν ξένη φωτιά²⁴, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, νομίζω, καὶ αὐτοί, γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, τιμωροῦνται, ἐπειδὴ, ἀδιαφορώτας γιὰ τὴν κοσμιότητα ποῦ ἔπρεπε σ' αὐτούς, δὲν νύνονταν μὲ ἱεροπρέπεια καὶ ἔτσι ποῦ ἤθελε ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ τολμοῦσαν νὰ τελοῦν τὰ ἱερὰ φορώτας ξένα ἐνδύματα. Εἶναι ὅμως καὶ αὐτὸ ἀπόδειξις ἔσχατης περιφρό-

τῆς ἐσχάτης καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιουῖσθαι λόγου παρ' αὐτοῖς τὸν νόμον. Εἶτα πῶς ἦν ἐννοεῖν ἐν φροντίδι γενέσθαι τοῖς ἄλλοις τοῦ νόμου τὴν τήρησιν, εἰ μηδεὶς αὐτοῦ τοῖς ἡγουμένοις ὁ λόγος ταύτητοί φησιν· «Ἐκδικήσω ἐμφανῶς ἐπὶ τὰ πρόπυλα» καὶ ὁ
 5 θούλεται δηλοῦν, ἔστι τοιοῦτον. Πλημμελοῦντα πλειστάκις τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοῖς διὰ τῶν προφητῶν οὐκ εἴκοντα λόγοις, ἐκάλει πρὸς μετάγνωσιν, ταῖς ἔξωθεν λύπαις ἐπανορθῶν ὡς πατήρ, ἀπτόμενος δὲ καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἔσθ' ὅτε· οἷόν τι φημί·
 Ἐπάταξεν ἐν ἀνεμοφθορία τοὺς ἐν ἀγρῶ καρπούς, ἢ βροῦχον
 10 ἔσθ' ὅτε καὶ ἀκρίδα καθιείς, ἢ κάμπην ἐπισωρεύσας, ἢ τὴν καλουμένην ἐρυσίβην· λελύπηκε δὲ καὶ «ἐν πυρώσει καὶ ἐν ἰκτέρω», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

Ταῦτα κατὰ καιροὺς ἐπιφέρων, οἷον ἔπληττε λεληθότως, νυνὶ δέ, φησίν, «ἐκδικήσω ἐμφανῶς ἐπὶ τὰ πρόπυλα», τουτέστιν
 15 οὐ λεληθότως ἐποίησω τὰ ἐξ ὀργῆς, οὐ βροῦχος ἔσται καὶ ἐρυσίβη τὰ καθ' ὑμῶν, οὐκ ἀρρώστια σωματική, ἀλλὰ γυμνῶς ἀποστίλβον τῶν πολεμίων τὸ ξίφος, καὶ τοῖς εἰς ἐμὲ δεδυσσεβηκόσιν ἀπειλοῦν τὸν ὄλεθρον, καὶ εἰς αὐτὰ τοῦ ναοῦ τὰ πρόπυλα καταφθεῖρον ὡμῶς τοὺς πληροῦντας τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ αὐτῶν
 20 ἀσεβείας καὶ δόλου. Τίς οὖν ἢ ἀσέβεια, τίς δὲ καὶ ὁ δόλος, ἕτερος ἡμῖν προφήτης σαφηνιεῖ λέγων περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «Οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον καὶ οἱ προφήται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο»· καὶ μὴν καὶ ὁ σοφὸς Ἡσαΐας ἀποτείνεται πρὸς αὐτὴν καὶ φησιν· «Οἱ ἄρχοντές σου ἀπει-
 25 θοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες».

Προσεκτέα δὴ οὖν τοῖς τῶν θείων θυσιαστηρίων ἱερουργοῖς, μὴ ἄρα πῶς ταῖς τοιαῖσδε περιπίπτοιεν γραφαῖς. Τυπικῶς μὲν
 30 γὰρ οἱ πάλαι τὴν ταῖς ἱερουργίαις πρέπουσαν ἐδέχοντο στολήν. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ἐνέστηκεν ὁ καιρὸς, ἄμφιον ἔστω λαμπρὸν καὶ στολή τις ὥσπερ ἱεροπρεπῆς ἐκάστω τῶν κε-

νησης καὶ τοῦ ὅτι αὐτοὶ δὲν σέβονταν καθόλου τὸ νόμο. Κι ἔπειτα πῶς μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι οἱ ἄλλοι φρόντιζαν γιὰ τὴν τήρηση τοῦ νόμου, τὴ στιγμή πού οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ἔδιναν καμμιά σημασία γι' αὐτόν; Γι' αὐτὸ λέγει: «Θὰ τοὺς τιμωρήσω φανερὰ στὰ προπύλαια». Κι αὐτὸ πού θέλει νὰ δηλώσει εἶναι τὸ ἕξῃς: Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἁμάρταναν πολλές φορές καὶ δὲν ἄκουγαν τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὁ Θεὸς τοὺς καλοῦσε σὲ μετάνοια καὶ σὰν πατέρας ἤθελε νὰ τοὺς διορθώσει μὲ ἔξωτερικὲς λύπες, καὶ πολλές φορές τοὺς προκαλοῦσε καὶ σωματικὲς βλάβες. Ἐννοῶ τὸ ἕξῃς μ' αὐτὸ πού λέγω: Ἐπληξε μὲ καταστρεπτικὸ ἄνεμο τοὺς καρποὺς στοὺς ἀγρούς ἢ ρίχνοντας πολλές φορές βροῦχο καὶ ἀκρίδα, ἢ στέλνοντας πλῆθος ἀπὸ κάμπιες ἢ τὴ λεγόμενη ἐρυσίδη. Ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη τοὺς ἐπληξε καὶ μὲ καύσωνα καὶ μὲ κιτρινισμα τῶν φύλλων.

Προκαλώντας τους αὐτὰ τὰ δεινὰ κατὰ καιροὺς, τοὺς ἐπληττε κατὰ κάποιον τρόπο χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν. Τώρα ὅμως, λέγει, «Θὰ τοὺς τιμωρήσω φανερὰ στὰ προπύλαια», δηλαδή δὲν θὰ καταφέρω ἐναντίον τους κρυφὰ τὰ τῆς ὀργῆς μου, δὲν θὰ σταλεῖ ἐναντίον σας βροῦχος καὶ ἐρυσίδη, οὔτε σωματικὴ ἀρρώστια, ἀλλὰ γυμνὸ καὶ ἀσράφτοντας τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπειλώντας τὸν ὄλεθρο σὲ ὅσους ἔδειξαν ἀσέβεια πρὸς ἐμένα, καὶ ἔξοντώνοντας σκληρὰ μπροστὰ στὰ ἴδια τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ αὐτοὺς πού γεμίζουν μὲ ἀσέβεια καὶ δόλο τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ τους. Ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ ἀσέβεια καὶ ποιὸς ὁ δόλος, κάποιος ἄλλος προφήτης θὰ μᾶς τὸ διευκρινίσει λέγοντας γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ: «Οἱ ἄρχοντές της δίκαιαν παίρνοντας δῶρα καὶ οἱ προφῆτες μάντευαν παίρνοντας χρήματα»²⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἡσαΐας ἀπευθύνεται κάπου σ' αὐτὴν καὶ λέγει: «Οἱ ἄρχοντές σου εἶναι ἀνυπάκουοι, συνεργάζονται μὲ κλέφτες, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν τὸ ἀνταπόδομα, δὲν κρίνουν δίκαια τὰ ὀρφανά, καὶ δὲν φροντίζουν ν' ἀποδίδουν τὸ δίκαιο στὴ χήρα»²⁶.

Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχουν αὐτοὶ πού ἱεουργοῦν στὰ θεῖα θυσιαστήρια, ὥστε νὰ μὴν τοὺς ἀπευθύνονται τέτοιες κατηγορίες. Γιατὶ οἱ παλαιοὶ δέχονταν σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τὴ στολή πού ἔπρεπε στίς ἱεουργίες. Ἐπειδὴ ὅμως ἔφτασε ὁ καιρὸς τῆς πνευματικῆς λατρείας, ὡς ὑπάρχουν ἀμφια λαμπρὰ καὶ στολή κατὰ κάποιον τρόπο ἱεροπρεπῆς γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱεουργία ἢ ὀρθὴ καὶ

κλημένων εἰς λειτουργίαν, πίστις ὀρθή καὶ ἀμώμητος, βίος εὐαγγελικός, πολιτεία σεμνή καὶ ἐννομοτάτη, καὶ τρόπος ὀρθός, λημμάτων αἰσχροῶν οὐχ ἠττώμενος, φροντὶς ὀρθῶσα πρὸς ἀρετὴν καὶ τοῦ παντός ἀξιούσα λόγου τὸ ἀνδάνον Θεῶ.

5 **Στίχ 10.** «Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, φωνὴ κρηνῆς ἀπὸ πύλης ἀποκεντούντων, καὶ ὀλολυγμὸς ἀπὸ τῆς δευτέρας, καὶ συντριμμὸς μέγας ἀπὸ τῶν θουνῶν».

ζ. Καταγράφει σαφῶς τοῦ πολέμου τὰς συμφοράς, καὶ οἷον πίπτοντάς τε καὶ ὀλλυμένους καὶ σφίσιιν αὐτοῖς ἐπομιώζοντας ἐπι-
10 δεικνύει τινάς, ἵνα, τῷ μεγέθει τῶν ἐσομένων κακῶν ἠττώμενοι, μεταφοιτᾶν ἔλοιντο πρὸς τὸ ἐπείγεσθαι δοῶν τὰ ἀμείνω καὶ πρεπωδέστερα, οὕτω τε λοιπὸν ἔξω φέροιντο τῆς ὀργῆς Ἄγαθός γάρ ὁ Δημιουργός, καὶ οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀποθνήσκοντος, ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηραῖς, καὶ ζῆν αὐ-
15 τόν», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν Ἰεζεκιήλ. Κατ' ἐκεῖνο δὴ οὖν τοῦ καιροῦ, φησὶν, ἀπὸ μιᾶς μὲν πύλης τῶν ἀποκεντούντων, τουτέστι τῶν ἀποσφαττόντων τοὺς παρεμπίπτοντας, δεινὴ τις ἔσται καὶ ἀμειδῆς ἀναφώνησις. Ἄει γάρ πως ἐν ταῖς ἀλισκομέναις τῶν πόλεων εἰσελαύνοντες οἱ πολέμοι φρικτόν τι καταλαλάζουσι, προκατα-
20 κλῶντες εἰς φόβον τοὺς ἐν αὐταῖς, προτροπάδην τε ὡσπερ ἀλλήλους καταθήγοντες εἰς ὀμότητα. Ἀπὸ δέ γε τῆς ἐτέρας πύλης ἔσται, φησὶν, ὀλολυγὴ καὶ δάκρυον, συνωθουμένων ἀλλήλοις τῶν ἐαλωκότων, καὶ ἐκάστου διασπεύδοντος τῆς πόλεως ἀποπηδᾶν ὡς νεῶς βεβαπτισμένης. Ἔσεσθαι δὲ καὶ συντριμμὸν μέγαν, φησὶν,
25 ἀπὸ τῶν θουνῶν, τάχα που θουνοῦς τὴν καλουμένην ἄνω πόλιν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἣτοι τὴν Σιών, ὀνομάζων, ἣ γοῦν ἕτερόν τι δηλῶν. Ἄει γάρ πως ἐν ταῖς τῶν πολέμων καταδρομαῖς εἰς τὰς τῶν ὀρῶν καταφεύγουσι κορυφὰς οἱ ἐνοικοί, τὴν τῶν τόπων δυσχωρίαν πρὸς ἐμποδῶν ἔσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς ἡγούμενοι, καὶ τὰς τῶν διω-
30 κόντων αὐτοὺς ἀνακόψειν ὀρμάς. Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς προσπεφώνηκέ ποτε τοῖς Ἱουδαίων δήμοις: «Ὁταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε οἱ ἐν τῇ Ἱουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη».

ἄμεπτη πίστη, ὁ εὐαγγελικὸς βίος, ἡ σεμνὴ καὶ ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὸ νόμο πολιτεία, ἡ ὀρθὴ συμπεριφορὰ, ποὺ δὲν ὑποκύπτει στὰ αἰσχροῦ κέρδη, καὶ ἡ φροντίδα ποὺ ἀποβλέπει στὴν ἀρετὴ καὶ θεωρεῖ ἄξιο κάθε λόγου αὐτὸ ποὺ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό.

Στίχ. 10. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος, θ' ἀκουστοῦν φωνές καὶ κραυγές ἀπὸ τὴν πύλη ποὺ θὰ γίνονται σφαγές, καὶ θρηῖνοι ἀπὸ τὴ δεύτερη καὶ συντριβὴ μεγάλη ἀπὸ τὰ βουνά».

7. Περιγράφει μὲ ἀκρίβεια τὶς συμφορές τοῦ πολέμου καὶ κατὰ κάποιον τρόπο δείχνει κάποιους νὰ πέφτουν καὶ νὰ πεθαίνουν καὶ νὰ θρηνοῦν γιὰ τὸ κατάντημά τους, ὥστε, συντριμμένοι ἀπὸ τὸ βάρος τῶν κακῶν ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, νὰ θελήσουν νὰ ἀλλάξουν καὶ νὰ ἐπιδοθοῦν σὲ ἔργα καλύτερα καὶ πιὸ πρέποντα, ὥστε στὴ συνέχεια ν' ἀποφύγουν τὴν ὀργή. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ, «Δὲν θέλει τὸ θάνατο ἐκείνου ποὺ πεθαίνει, ἀλλὰ νὰ ἐγκαταλείψει τὸν κακὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ νὰ ζήσει»²⁷. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸν καιρὸ, λέγει, ἀπὸ μιὰ πύλη τῶν ἀποκεντούντων, δηλαδή τὴν πύλη ἐκείνων ποὺ σκότωναν ὅποιους τύχαινε νὰ περνοῦν, θ' ἀκουσθεῖ κάποια φοβερὴ καὶ θλιβερὴ δυνατὴ κραυγὴ. Γιατὶ πάντοτε στὶς πόλεις ποὺ κυριεύονται, μπαίνοντας οἱ ἐχθροὶ ἐξαπολύουν φρικτοὺς ἀλλαγμούς, προκαλώντας ἔτσι φόβο στοὺς κατοίκους καὶ ἐρεθίζοντας συγχρόνως μεταξὺ τους τὴ δική τους ὀμότητα. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἄλλη πύλη θὰ ξεσπάσει, λέγει, θρηῖνος καὶ κλάμα, καθὼς θὰ συνωστίζονται οἱ κυριευμένοι καὶ θὰ τρέχει καθένας νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πόλη, σὰν ἀπὸ πλοῖο ποὺ ἔχει βουλιᾶξει. Καὶ θὰ συμβεῖ, λέγει, καὶ θ' ἀκουσθεῖ μεγάλη συντριβὴ ἀπὸ τὰ βουνά, ὀνομάζοντας ἴσως βουνὰ τὴ λεγόμενη ἄνω πόλη τῶν Ἱεροσολύμων, δηλαδή τὴ Σιών, ἢ ἴσως δηλώνοντας κάτι ἄλλο. Γιατὶ πάντοτε κατὰ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν ἐχθρῶν οἱ κάτοικοι καταφεύγουν στὶς κορυφές τῶν βουνῶν, νομίζοντας ὅτι τὸ ἀνώμαλο ἔδαφος θὰ γίνῃ ἐμπόδιο γιὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ ἀνακόψει τὴν ἐπίθεση τῶν διωκτῶν τους. Καὶ πράγματι ἀπευθυνόμενος κάποτε ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἶπε· «Ὅταν ὅμως δεῖτε τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ περικυκλώνεται ἀπὸ στρατεύματα, τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἱουδαίας θὰ φύγουν στὰ βουνά»²⁸.

27. Ἰεζ. 18, 32.

28. Λουκᾶ 21, 20. Ματθ. 24, 16.

Οὐκοῦν Θεοῦ πλήττοντος καὶ δίκας αἰτοῦντος τῶν ἡμαρτη-
 μένων τοὺς καταφρονεῖν ἤρημένους, οὐδὲν ὀνήσει τοὺς πάσχον-
 τας, οὐ πόλις εὐπυργοτάτη, οὐ τειχῶν ἀκατάσειστοι περιβολαί,
 οὐκ ὄρων ἀναστήματα καὶ πετρῶν ἀγριότητες, οὐκ ἀστιθῆς δυ-
 5 σχωρία, σώζει δὲ μόνη μετάγνωσις, ἐκδυσωποῦσα τὸν Κριτὴν
 καὶ κατευνάζουσα τὸν θυμόν, καὶ εἰς τὴν αὐτῶ πρόπουσαν ἡμε-
 ρότητα καλοῦσα προχείρως ἀγαθὸν ὄντα φύσει τὸν Δημιουργόν.
 Καὶ ἄμεινον μὲν τὸ παντὶ παραιτεῖσθαι σθένει τὸ προσκρούειν
 αὐτῶ, ἐπειδὴ δὲ διανένευκεν ἢ ἀνθρώπου φύσις ἐπὶ τὸ φαῦλον
 10 αἰεὶ καὶ «πολλὰ πταίομεν ἅπαντες», τὸ θεθηκὸς εἰσάπαν πρὸς
 ἀρετὴν οὐκ ἔχοντες, κὰν γοῦν ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς
 ἐπανορθοῦν σπουδάζωμεν τὰς ἑαυτῶν γνώμας, καὶ ταῖς μετα-
 γνώσεσι καλῶμεν εἰς ἡμερότητα χρηστὸν ὄντα κατὰ φύσιν, κα-
 θάπερ ἔφην ἀριτίως, τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην.

15 *Στίχ. 11.* «Θρηνήσατε οἱ κατοικοῦντες τὴν κατακεκομιμέ-
 νην, ὅτι ὠμοιώθη πᾶς ὁ λαὸς Χαναάν, ἐξωλοθρεύθησαν
 πάντες οἱ ἐπηρομένοι ἀργυρίῳ».

η'. "Οτι φείσεται μὲν οὐδενὸς τῶν Βαβυλωνίων ὁ σίδηρος, ἀπο-
 λεί δὲ ἄρδην τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, σημαίνει μὲν διὰ τού-
 20 των, κατολοφύρεσθαι δὲ προστέταχε τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις πε-
 ριλελειμμένους, καὶ διαφυγεῖν ἰσχύσαντας, ὡς ὠλοθρευμένην τὴν
 Ἰουδαίαν, καὶ τὴν διαβόητον παρ' αὐτοῖς κατακεκομιμένην πόλιν·
 διά τοι τὸ πάντα τὸν ἐν αὐτῇ λαὸν τοῖς τῶν Χανααναίων ἀμιλλᾶ-
 σθαι τρόποις, καὶ τὰ ἐκείνων ἐλέσθαι ζηλοῦν, παρισουῖσθαι δὲ οὐ-
 25 τως εἰς πάντα αὐτοῖς, ὡς τάχα πού καὶ ὑπερφέρεσθαι καὶ κατόπιν
 εἶναι. Ἀλλογενεῖς δὲ οἱ Χανααναῖοι, θεομισεῖς τε καὶ ἀλιτήριοι καὶ
 εἰδωλολάτραι καὶ τῶν ὅτι μάλιστα διαβεβλημένων ἐφ' ἅπασιν τοῖς
 ἐκτοπωτάτοις. Καὶ γοῦν παρὰ γε τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὀνειδίζε-
 ταί τις, ἀκούων «Σπέρμα Χαναάν, καὶ οὐχὶ Ἰούδα».

30 "Οτι δὲ ἀνόνητος ὁ πλοῦτος αὐτοῖς, ἔρεισμα τε σαθρὸν καὶ
 εὐδιάκλαστον, διερμηνεύει πάλιν, ἀπολέσθαι διαβεβαιούμενος
 τοὺς ἐπηρομένους τῶ ἀργυρίῳ, τουτέστι τοὺς μέγα φρονεῖν εἰωθό-

“Όταν λοιπόν ὁ Θεὸς καταφέρει τὰ πλήγματα καὶ ζητεῖ τὴν τιμωρία τῶν ἁμαρτημάτων ἐκείνων ποὺ θέλησαν νὰ τὸν περιφρονοῦν, τίποτε δὲν θὰ ὠφελήσῃ ἐκείνους ποὺ δέχονται τὰ πλήγματα, οὔτε πόλη ἄριστα ὀχυρωμένη, οὔτε ἀκλόνητα περιτειχίσματα, οὔτε πανύψηλα βουνὰ μὲ τραχιὰ βράχια, οὔτε κακοτοπιὲς δυσκολοδιάβατες, ἀλλὰ σώζει μόνο ἢ μετάνοια, ποὺ ἡμερεῦει τὸν κριτὴ καὶ κατευνάζει τὸ θυμὸ του, καὶ ὁδηγεῖ εὐκόλα τὸν Δημιουργὸ στὴν ἡμερότητα ποὺ τοῦ πρέπει, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαθός. Καὶ εἶναι καλύτερο βέβαια νὰ ἀποφεύγομε μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας τὸ νὰ προσκρούομε σ’ αὐτόν, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνθρώπινη φύση κλίνει πάντοτε πρὸς τὸ φαῦλο²⁹, «καὶ ὅλοι κάνομε πολλὰ σφάλματα»³⁰, καὶ δὲν ἔχομε καθόλου σταθερότητα στὴν ἀρετὴ, ἃς φροντίζομε ἔστω μὲ τὴ μεταβολὴ μας στὸ καλύτερο νὰ ἐπανορθώνομε τὶς γνῶμες μας καὶ μὲ τὴ μετάνοιά μας νὰ καλοῦμε στὴν ἡμερότητα τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, ποὺ, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, εἶναι ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση του.

Στίχ. 11. «Θρηνηῆστε ὅσοι κατοικεῖτε τὴν κατασφαγμένη, γιατί ἐξομοιώθηκε ὅλος ὁ λαὸς μὲ τοὺς Χαναναίους, καὶ ἐξολοθρεύθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κόμπαζαν γιὰ τὰ πλούτη τους».

8. “Ότι δὲν θὰ λυπηθεῖ κανέναν τὸ Βαβυλωνιακὸ μαχαίρι, ἀλλὰ θὰ ἐξοντώσει ριζικὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν σ’ ὅλη τὴν Ἰουδαία, τὸ ὑποδηλώνει βέβαια μὲ αὐτὰ, πρόσταξε ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀπομείνουν στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ μπορέσουν νὰ διαφύγουν νὰ παραδοθοῦν στοὺς ὀλοφυρμούς, ἐπειδὴ θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἡ Ἰουδαία καὶ θὰ κατασφαχθεῖ ἡ νομιζόμενη ἀπὸ αὐτοὺς περιβόητη πόλη τους, ἐπειδὴ ὅλος ὁ λαὸς της συναγωνιζόταν τοὺς τρόπους τῶν Χαναναίων καὶ θέλησαν νὰ μιμηθοῦν τὶς συηθήθειες ἐκείνων, καὶ νὰ ἐξισωθοῦν ἔτσι μ’ αὐτοὺς σὲ ὅλα καὶ ἴσως νὰ τοὺς ξεπεράσουν καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν πίσω τους. Οἱ Χαναναῖοι ἦταν ἀλλόφυλοι καὶ θεομίσητοι καὶ ἀσεβεῖς καὶ εἰδωλολάτρεις καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ κατηγορημένους γιὰ κάθε παρανομία. Καὶ πράγματι στὴν ἀγία Γραφὴ ἀκούει κάποιος νὰ κατηγορεῖται καὶ νὰ ὀνομάζεται, «Σπέρμα Χαναάν, καὶ ὄχι τοῦ Ἰούδα»³¹.

“Ότι ὅμως ὁ πλοῦτος τους ἦταν ἀνώφελος γι’ αὐτοὺς καὶ στήριγμα σαθρὸ καὶ εὐθραυστο, τὸ διασαφηνίζει πάλι, διαβεβαιώνοντας ὅτι θὰ ἐξαφανιστοῦν ὅσοι κομπαζοῦν γιὰ τὰ πλούτη καὶ τὰ χρήματά τους, καὶ

τας ἐπὶ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, καὶ ὑψηλὴν ἀνασπῶντας ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ τὴν ὀφρύν. Ἐπειδὴ γὰρ λημμάτων αἰσχροῦν ἠττώμενοι, καὶ κεχηνότες εἰς τοῦτο, τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ αὐτῶν, καθά φησιν αὐτός, ἀσεβείας ἐπλήρουν καὶ δόλου, ταύτητοι δικαίως ὡς ἀδρανές καὶ ἀνόνητον καὶ οὐδένα σώζειν εἰδὸς τὸ πλουτεῖν ἐξελέγχεται. «Αἶρετὸν οὖν ὄνομα καλόν, ἢ πλοῦτος πολὺς», κατὰ τὸ γεγραμμένον «οὐ γὰρ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους, δικαιοσύνη δὲ ῥύσεται ἐκ θανάτου», καὶ «Κρείσσων ἀληθῶς μικρὰ μερὶς μετὰ φόβου Θεοῦ, ἢ πολλὰ γεννήματα μετὰ ἀδικίας».

- 10 *Στίχ 12.* «Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐξερευνήσω τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ λύχνου, καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τοὺς ἀνδρας τοὺς καταφρονοῦντας ἐπὶ τὰ φυλάγματα αὐτῶν, οἱ λέγοντες ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· Οὐ μὴ ἀγαθοποιήσῃ Κύριος, οὐδ' οὐ μὴ κακῶσῃ».
- 15 *θ.* Ὅσα δρᾶν ἔμελλον οἱ πολέμιοι μανίαις ἀκράτοις χρώμενοι κατὰ τῶν ἐαλωκότων, ταῦτα τῷ ἰδίῳ προσώπῳ προσάπτει Θεός, οὐχ ὡς αὐτός ὢν τῶν οὕτως ἐκτόπων ἐργάτης, ὡς ἐφίεις δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν ἠσεβηκότων ἰέναι τὰ ἐξ ὀργῆς ἐν δίκῃ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὅπερ εἶρηκεν αἰνιγματωδῶς ἐν παροιμίαις ὁ Σολομών, «Οὐ
20 γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα περρωτοῖς· αὐτοὶ γὰρ οἱ φόνου μετέχοντες θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά». Ἐξὸν γὰρ ὡς ἀπωτάτω καὶ ποινηῆς ἰέναι καὶ δίκης, ἀνθηρημένους τῶν φαύλων τὴν ἀρετὴν, αὐτοὶ κατὰ σφῶν αὐτῶν καταθήγουσι τὴν ὀργὴν, καὶ εἰς αὐτόκλητον ὄλεθρον τὰς ἑαυτῶν ἰέντες ψυχάς, ἀλοῖεν ἂν παρὰ γε τοῖς ὀρθὰ κρί-
25 νειν εἰδόσιν. Ἐρευνᾶται τοιγαροῦν ἡ Ἱερουσαλήμ μετὰ λύχνου. Πεπόνθησιν γὰρ τι τοιοῦτον οἱ Ἰουδαῖοι παρὰ Ῥωμαίων, ὃ συνέβη παθεῖν αὐτοὺς ἀλότων τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου· ὡς γὰρ Ἰώσηπος ἱστορεῖ, ὃ μυρίοις στόμασι τὰ Ἰουδαίων ἐκτραγωδήσας πάθη, μετὰ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις σφαγὰς καὶ τὴν ἀνα-
30 ρίθμητον τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν ἀπολωλότων πληθύν, τοὺς ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ τοῖς ὑπονόμοις καταπηδήσαντας, μετὰ λύχνου διερευνώμενοι καὶ εἰς φῶς ἄγοντες, ὡμῶς τε καὶ ἀνημέρως ἀπέσφαττον.

γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο σηκώνουν ἀλαζονικὰ τὰ φρύδια τους. Ἐπειδὴ δηλαδή ἦταν δοῦλοι τῶν αἰσχροῶν ἀπολαβῶν καὶ εἶχαν γι' αὐτὰ ἀνοιχτὸ στόμα, γέμιζαν τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ τους, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, ἀπὸ ἀσέβεια καὶ δόλο, γι' αὐτὸ δίκαια ἐλέγχεται ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι κάτι ἀδύναμο καὶ ἀνώφελο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σώσει κανένα. "Αρα λοιπόν, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Εἶναι προτιμότερο τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος»³²· γιατί λέγει ἄλλου· «Δὲν θὰ ὠφελήσουν οἱ θησαυροὶ τους τοὺς ἄνομους, ἢ δικαιοσύνη ὅμως θὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ θάνατο»³³, καί, «Εἶναι προτιμότερο μικρὸ μερίδιο μὲ φόβο Θεοῦ, παρὰ πάρα πολλὰ κέρδη μὲ ἀδικία»³⁴.

Στίχ. 12. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ ἐξερευνήσω τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὸ φανάρι καὶ θὰ τιμωρήσω ἐκείνους πού περιφρονοῦν ὅσα πρέπει νὰ τηροῦν, αὐτοὺς πού λένε μέσα τους· Οὔτε θὰ μᾶς ἀνταμείψει ὁ Θεός, οὔτε θὰ μᾶς τιμωρήσει».

9. "Ὅσα ἐπρόκειτο νὰ πράξουν οἱ ἐχθροὶ μὲ τὴν ἀκράτητη μαγία τους ἐναντίον ἐκείνων πού αἰχμαλώτισαν, αὐτὰ ὁ Θεὸς τὰ ἀποδίδει στὸν ἑαυτό του, ὄχι βέβαια ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι δράστης αὐτῶν τῶν ἄνομων ἔργων, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἐπέτρεψε δίκαια νὰ ξεσπάσουν τὰ τῆς ὀργῆς του ἐναντίον ἐκείνων πού διέπραξαν τὰ ἀσεβήματα. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού εἶπε αἰνιγματικὰ ὁ Σολομών στὶς Παροιμίες· «Δὲν ἀπλώνονται ἄσκοπα τὰ δίχτυα κατὰ τῶν πουλιῶν· γιατί αὐτοὶ πού συμμετέχουν στὸ φόνο θησαυρίζουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους δεινὰ»³⁵. Γιατί, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ ποινὴ καὶ τιμωρία ἐκλέγοντας ἀντὶ τῶν φαύλων τὴν ἀρετὴ, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προκαλοῦν τὴν ὀργὴ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ θὰ συλληφθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς πού κρίνουν ὀρθὰ ὅτι ρίχνουν τὸν ἑαυτό τους στὸν ὄλεθρο πού οἱ ἴδιοι προκαλοῦν. Ψάχνεται λοιπόν ἡ Ἱερουσαλήμ μὲ τὸ φανάρι. Πράγματι ἔπαθαν οἱ Ἰουδαῖοι κάτι τέτοιο ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, τὸ ὁποῖο συνέβη νὰ τὸ πάθουν αὐτοὶ ὅταν κυριεύθηκαν τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὸν Βεσπασιανὸ καὶ τὸν Τίτο. Γιατί, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Ἰώσηπος, ὁ ὁποῖος μὲ μύρια στόματα διεκτραγώδησε τὶς συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων, ἔπειτα ἀπὸ τὶς σφαγὲς τοῦ πολέμου καὶ τὸ ἀμέτρητο πλῆθος ἐκείνων πού χάθηκαν μέσα στὴν πόλη, ψάχνοντας μὲ τὸ φανάρι γιὰ ἐκείνους πού κατέφυγαν μέσα στὰ σπήλαια καὶ τοὺς ὑπονόμους καὶ βγάζοντας ἔξω τοὺς ἔσφαξαν σκληρὰ καὶ ἄγρια.

Ἐκδικήσειν δέ φησιν ἐπ' αὐτοὺς ὡς καταφρονήσαντας ἐπὶ τὰ φυλάγματα αὐτῶν, τουτέστιν ἢ τοὺς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρακτέων διορισθέντας νόμους, οὓς παραβαίνοντες ἐδυσσέβουν, τὸ μηδὲν εἶναι καταλογιζόμενοι τὴν ἐπ' αὐτοῖς τήρησιν, ἤγουν ἰδικῶς φυλάγματα καλεῖ τὰ τῶν ἱερέων ἔθη. Πλείστη γὰρ ὄση κατὰ τὸν νόμον ἢ ἐπιτήρησις τῶν τε ἀμφίων αὐτοῖς καὶ σχημάτων ἱεροπρεπῶν καὶ μέντοι καὶ θυσιῶν. Οὐ γὰρ καθ' ἓνα τρόπον προσεκόμιζον τῷ θυσιαστηρίῳ τὰ θύματα. Καὶ ἀναμάθοι τις ἂν τὴν ἐν γε τούτοις διαφορὰν τοῖς Μωυσαϊκοῖς περιτυχῶν συγγράμμασιν. Ἄλλ' οὐδεὶς αὐτοῖς τῶν φυλαγμάτων ὁ λόγος, διάτοι τὸ πρὸς τοῦτο καθικέσθαι ληρωδίας καὶ ψυχρῶν ἐννοιῶν, ὡς τάχα που καὶ οἶεσθαι καὶ τολμᾶν εἰπεῖν οὐδένα τῶν καθ' ἡμᾶς ποιεῖσθαι λόγον τὸν τῶν ὅλων Θεόν· ἀφειδῆσαι δὲ οὕτω τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, ὡς μήτε ἀγαθούς ἐπαινεῖν, καὶ γέρα νέμειν αὐτοῖς τῆς ἐπιεικειᾶς ἀντάξια, μήτε μὴν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπιθήγεσθαι καὶ δίκας ἐπάγειν αὐτοῖς τῶν ἀνοσίων ἐγχειρημάτων τὰς ἰσοστάθμιους. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Οὐ μὴ ἀγαθοποιήσῃ Κύριος, οὐδ' οὐ μὴ κακώσῃ».

Ἀπρονοησία δὴ οὖν καὶ ἕτερον οὐδὲν τὸ θρυλούμενον. Αἰσχρὸν δὲ οὕτω τὸ δόγμα καὶ κατεστυγημένον, ὡς μηδὲ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλήνων ἀρέσαι σοφοῖς Ἔθεον γὰρ ὠνόμαζον τὸν τῶν τοιούτων εἰσηγητὴν Ἐπίκουρος οὗτος ἦν, εἷς τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπὶ σοφίᾳ διαβεβοημένων. Ἔστι τοίνυν εἰπεῖν ὡς «Ἐνώπιόν εἶσι τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἷς δὲ πάσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει». Καὶ γερῶν μὲν ἀξιοῖ τοὺς τῆς ἀρετῆς ἐργάτας, κατεστυγημένον δὲ σφόδρα ποιεῖται τὸν ἀλιτήριον, «καὶ ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τροχιάς μὲν ἡμᾶς διαθεῖν ὀρθάς, καὶ τὴν ἀνδάνουσαν τῷ πάντων Δεσπότη Θεῷ ποιεῖσθαι τρίβον, ζῶντάς τε οὕτως ἐννόμως καὶ τὸν πανάριστον ἀληθῶς ἐπιτηδεύοντας βίον, ἰλεῶ τε καὶ εὐμενῆ τὸν τῶν ὅλων ἔχειν Δεσπότην, καὶ καταπικραίνεσθαι καθ' ἡμῶν οὐκ ἔαν παραιτουμένους τὸ φαῦλον καὶ ταῖς μεταγνώσεσιν ἐπανορθοῦν διασπεύδοντας τὰ ὕπνου τε καὶ ῥαθυμίας ἐγκλήματα.

Θὰ τοὺς τιμωρήσει λοιπόν, λέγει, γιατί περιφρόνησαν αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ φυλάγουν, δηλαδή ἢ τοὺς νόμους ποὺ εἶχαν ὀρισθεῖ γιὰ τὰ ὅσα ἔπρεπε νὰ πρέπτονται, τοὺς ὁποίους παρέβαιναν καὶ ἀσεβοῦσαν, θεωρώντας ὅτι ἢ τήρησή τους ἦταν πράγμα ἀσήμαντο, ἢ «φυλάγματα» ὀνομάζει ἰδικῶς τὶς συνήθειες τῶν ἱερέων. Γιατὶ εἶναι πολὺ μεγάλη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἢ φύλαξη ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τῶν ἀμφίων τους, καὶ τῶν ἱεροπρεπῶν σχημάτων, καὶ βέβαια καὶ τῶν θυσιῶν. Γιατὶ δὲν προσκόμιζαν τὰ θύματα στὸ θυσιαστήριο μὲ ἓνα τρόπο. Καὶ μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς τὴ διαφορὰ σ' αὐτὰ ἂν διαβάσει τὰ Μωσαϊκὰ συγγράμματα. Ἀλλὰ καμμιά σημασία δὲν ἔδιναν γι' αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ φυλάγουν, γιατί εἶχαν φτάσει σὲ τέτοια φλυαρία καὶ τέτοιες ψυχρὲς ἔννοιες, ὥστε νὰ νομίζουν ἴσως καὶ νὰ τολμοῦν νὰ ποῦν, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς, καὶ ὅτι δείχνει τόση ἀδιαφορία γιὰ τὶς πράξεις μας στὴ γῆ, ὥστε οὔτε ἐπαινεῖ τοὺς καλοὺς καὶ ἀπονέμει βραβεῖα ἀντάξια τῆς ἀρετῆς τους, οὔτε θυμώνει ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ ἐπιβάλλει ποινὲς ἰσοῦθαθμες μὲ τὶς ἀνόσιες πράξεις τους. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἢ φράση «οὔτε θὰ μᾶς ἀνταμείψει ὁ Κύριος οὔτε θὰ μᾶς τιμωρήσει».

Αὐτὸς λοιπόν ὁ λόγος τους ποὺ εἶχε καταντήσει θρύλος δείχνει ἀπρονοησία καὶ τίποτ' ἄλλο, καὶ εἶναι τόσο αἰσχρὴ καὶ μισητὴ ἢ διδασκαλία αὐτή, ὥστε οὔτε στοὺς ἴδιους τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦταν ἀρεστή. Γιατὶ τὸν εἰσηγητὴ τέτοιων δοξασιῶν τὸν ὀνόμαζαν ἄθεο. Αὐτὸς ἦταν ὁ Ἐπίκουρος, ἓνας δικὸς τους ὀνομοτὸς γιὰ τὴ σοφία του. Μποροῦμε λοιπόν νὰ ποῦμε, ὅτι «οἱ δρόμοι τοῦ ἀνθρώπου βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ καὶ παρακολουθεῖ ὅλες τὶς πορείες του»³⁶. Καὶ βραβεύει βέβαια τοὺς ἐργάτες τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ θεωρεῖ πολὺ μισητὸ τὸν ἀσεβῆ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «ἀποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»³⁷. Πρέπει λοιπόν ἐμεῖς νὰ διατρέχομε πορείες ὀρθὲς καὶ νὰ βαδίζομε τὸ δρόμο τὸν ἀρεστὸ στὸν Δεσπότη τῶν ὅλων Θεό, καὶ νὰ ζοῦμε τόσο σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ νὰ ἀσκοῦμε τὸν ἀληθινὰ πανάριστο βίον, ὥστε νὰ ἔχομε τὸν Δεσπότη τῶν ὅλων σπλαχνικὸ καὶ εὐμενῆ μαζί μας, καὶ ἐγκαταλείποντας τὰ φαῦλα νὰ μὴν τὸν ἀφήνομε νὰ ὀργίζεται ἐναντίον μας, καὶ μὲ τὴ μετάνοιά μας νὰ σπεύδομε νὰ ἐπανορθώνομε τὰ ἐγκλήματα τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ραθυμίας μας.

Στίχ. 13. «Καὶ ἔσται ἡ δύναμις αὐτῶν εἰς διαρπαγὴν, καὶ οἱ οἴκοι αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν· καὶ οἰκοδομήσουσιν οἰκίας καὶ οὐ μὴ κατοικήσουσιν ἐν αὐταῖς, καὶ καταφυτεύσουσιν ἀμπελῶνας, καὶ οὐ μὴ πίωσι τὸν οἶνον αὐτῶν».

5 *ί. Ἐπὶ καιροῦ τάχα που καὶ νῦν πρὸς ἡμῶν εἰρήσεται· «Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους». Δραπέτης μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος ἀεὶ, καὶ τὸ θεβηκὸς οὐκ ἔχει· μεθύει δὲ μᾶλλον καὶ διανένευκεν εἰς ἀποστασίαν, καὶ πόδας ἔχει σαθρούς. Τὸ δὲ δὴ καὶ ἐπ' αὐτῶ μέγα φρονεῖν ἐθέλειν, ἡλίθιον κομιδῆ. Ἐξελεῖται γὰρ ἡκιστὰ γε*
 10 *τοὺς ὑπὸ θεῖαν ὀργήν, οὐδ' ἂν ἀπαλλάξειεν αἰτιαμάτων τινάς, Θεοῦ ποιὴν καθορίζοντος καὶ τὴν τοῖς πλημμελοῦσι πρέπουσαν ἐπάγοντος δίκην. Τί οὖν ὁ πλοῦτος; σάρκα θεραπεύει μόνην καὶ ὑπηρέτης ἐστὶν ἀνοσίου καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς, καὶ πατὴρ ἀλαζονείας, καὶ τύφου ρίζα καὶ γένεσις, καὶ προσκαίρων δοξαρίων πε-*
 15 *ριποιεῖται τὴν μέθεξιν, ἃ σκιαῖς ἐν ἴσῳ παρελαύνει τοὺς ἐσχηκότας. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές ὅτι, «Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου».*

Ὅτι τοίνυν ἀνόνητος παντελῶς τοῖς ἡσεβηκόσιν ἢ ἐπὶ πλούτῳ σπουδή, διδάσκει λέγων, ὡς «ἔσται μὲν τοῖς Χαλδαίοις εἰς δια-
 20 *ρπαγὴν ἢ δύναμις αὐτῶν». Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ περὶ ὧν ἂν λέγοιτο, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Ἴδου ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ ἐνεδυναμώθη». Εἰ δὲ δὴ καὶ οἴκοι γεγόνασιν αὐτοῖς πολυτελῶς ἡσκημέ-*
 25 *νοι, εἶεν ἂν οὐκ αὐτῶν· κατεμπρησθήσονται γάρ· καὶ εἰ πρὸς τούτοις ἔτι γεγόνασιν ἀμπέλων μελεδωνοί, οὐκ αὐτοὶ πίνονταί ποτε οἰχθήσονται γὰρ αἰχμάλωτοι, τὰ οἴκοι μεθέντες καὶ παντὸς ἐστερημένοι τοῦ κατευφραίνειν εἰδότος. Καὶ τοῦτο σαφές ἐποίει Θεὸς διὰ φωνῆς Ἰερεμίου λέγων πρὸς τινα τῶν ἐν Σαμαρεία βεβασι-*
 30 *λευκότων· «Ὁκοδόμησας σεαυτῷ οἶκον σήμετρον, ὑπερῶα ῥιπιστὰ διεσταλμένα θυρίσι καὶ ἐξυλωμένα ἐν κέδρω καὶ κεχρισμένα ἐν μίλτῳ. Μὴ βασιλεύσεις, ὅτι σὺ παρωξύνθης ἐν Ἄχαζ τῷ πατρὶ*

Στίχ. 13. «Ἡ δύναμή τους θὰ παραδοθεῖ στή διαρπαγὴ καὶ τὰ σπίτια τους θὰ δοθοῦν στὸν ἀφανισμό. Θὰ χτίσουν σπίτια καὶ δὲν θὰ κατοικήσουν σ' αὐτὰ, θὰ φυτέψουν ἀμπέλια καὶ δὲν θὰ πιοῦν κρασί ἀπὸ αὐτά».

10. Ἐπίκαιρα ἴσως καὶ τώρα θὰ ποῦμε καὶ ἐμεῖς: «Δὲν θὰ ὠφελήσουν τοὺς ἀνόμους οἱ θησαυροὶ τους»³⁸. Γιατὶ ὁ πλοῦτος εἶναι πάντοτε δραπέτης καὶ δὲν ἔχει τὸ σταθερό, ἀλλὰ μεθάει μᾶλλον τὸν ἄνθρωπο καὶ κλίνει στήν ἀποστασία καὶ ἔχει πόδια σαθρά, καὶ τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ καυχιέται γι' αὐτὸν εἶναι πολὺ ἡλίθιο. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ γλυτώσει μὲ τίποτα τοὺς ἀπειλούμενους ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, οὔτε μπορεῖ ν' ἀπαλλάξει κάποιους ἀπὸ κατηγορίες, ὅταν ὁ Θεὸς θὰ καθορίζει τὴν ποινὴ καὶ θὰ ἐπιβάλλει σὲ ὅσους διέπραξαν πλημμελήματα τὴν πρέπουσα τιμωρία. Τί εἶναι λοιπὸν ὁ πλοῦτος; Τὴ σάρκα μόνο ἱκανοποιεῖ, εἶναι ὑπηρέτης τῆς ἀνόσιας καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς, πατέρας τῆς ἀλαζονείας, ρίζα καὶ γένεση ὑπερηφάνειας, κάνει τοὺς κατόχους του μέτοχους πρόσκαιρης δόξας, πὺν περνᾷ καὶ φεύγει ὅμοια μὲ σκιά ἐκείνους πὺν τὸν ἔχουν. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «Κάθε σάρκα εἶναι σὰν τὸ χορτάρι καὶ κάθε ἀνθρώπινη δόξα εἶναι σὰν ἄνθος τοῦ χορταριοῦ»³⁹.

Ὅτι λοιπὸν εἶναι τελείως ἀνώφελη στοὺς ἀσεβεῖς ἡ φροντίδα γιὰ τὸν πλοῦτο τὸ διδάσκει λέγοντας, ὅτι «ἡ δύναμή τους θὰ δοθεῖ πρὸς διαρπαγὴ στοὺς Χαλδαίους». Γιατὶ ὑπάρχουν, ναι ὑπάρχουν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, καὶ πολὺ εὐλόγα μάλιστα, αὐτὸ πὺν λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς: «Νὰ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε βοηθὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στήριξε τὴν ἐλπίδα του στὰ ἄφθονα πλοῦτη του καὶ ἔλαβε δύναμη ἀπὸ τὴ ματαιότητά του»⁴⁰. Ἀλλὰ κι ἂν ἀπέκτησαν καὶ σπίτια μὲ πολυτελῆ διακόσμηση, δὲν θὰ μείνουν δικά τους, γιατί θὰ πυρποληθοῦν. Κι ἂν ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἀπέκτησαν ἀμπέλια καὶ ἔγιναν καλλιεργητὲς αὐτῶν, δὲν θὰ πιοῦν κρασί αὐτοί, γιατί θὰ ὀδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι, ἀφήνοντας τὸ σπίτι τους, καὶ θὰ στηρηθοῦν κάθετι πὺν μπορεῖ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ. Καὶ αὐτὸ τὸ διευκρίνισε ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμίου, λέγοντας σὲ κάποιο βασιλιὰ τῆς Σαμάρειας: «Οἰκοδόμησες γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου παλάτι ἐπιβλητικὸ, μὲ ὑπερῶα εὐάερα καὶ φαρδιὰ παράθυρα καὶ φτιαγμένα ἀπὸ ξύλο κέδρινο καὶ χρισμένα μὲ σμάλτο. Μήπως νομίζεις ὅτι θὰ βασιλεύσεις, ἀφοῦ ἐξόργησες τὸν Θεὸ ὅμοια μὲ τὸν πατέρα σου Ἄχαζ;

σου. Οὐ φάγονται καὶ οὐ πίνουνται. Βέλτιον ἦν σε ποιεῖν κριμα καὶ δικαιοσύνην καλήν».

Χρὴ τοιγαροῦν ἡμᾶς ἐφίεσθαι τῶν ἐπιγείων οὐδενός, διαρρίπτειν δὲ ὡς ἀπωτάτω τὸ τοῖς προσκαιροῖς ἐφήδεσθαι καὶ μεταποιεῖσθαι πλούτου τοῦ φεύγοντος καὶ ἐν καιρῷ ὀργῆς οὐδὲν ὀνῆσαι δυναμένου τοὺς ἔχοντας· καύχημα δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, καὶ τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας τὰ ἀντήματα, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὸ ἄμεινον, ἀναφωνεῖν τε καὶ λέγειν· «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σοί»· καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις ὅτι· «Κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς ἀνυλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας Ἐξελεξάμην παραρρίπτεσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν».

· Στίχ. 14-16. «Ὅτι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη, ἐγγὺς καὶ ταχεῖα σφόδρα· φωνὴ ἡμέρας Κυρίου πικρὰ καὶ σκληρὰ τέτακται δυνατὴ· ἡμέρα ὀργῆς ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡμέρα θλίψεως καὶ ἀνάγκης, ἡμέρα ἀωρίας καὶ ἀφανισμοῦ, ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, ἡμέρα νεφέλης καὶ ὀμίχλης, ἡμέρα σάλπιγγος καὶ κρηνγῆς ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς ὀχυρὰς καὶ ἐπὶ τὰς γωνίας τὰς ὑψηλάς».

20 ια'. Ἀποκείρει πάλιν τὴν ἐλπίδα τῶν ἔσθ' ὅτε διακεισομένων εἰς μακρὰν ἀνάβλησιν δραμεῖσθαι τοὺς λόγους. Ἀγχίθυρον γὰρ ὡσπερ ἀποφαίνει τὴν δίκην, καὶ τρέχουσιν κατὰ πόδας τὴν ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰν. «Ἡμέραν δὲ Κυρίου» τὸν καιρὸν ἀποκαλεῖ καθ' ὃν ἔσται τὰ τοιάδε. Καὶ μὴν καὶ ταχεῖαν ὠνόμασεν ὡς 25 μελλησμοῦ τινος δίχα παρεσομένην καὶ ὀφθησομένην οὐκ εἰς μακρὰν· σκληρὰν δὲ αὐτῆς τὴν φωνὴν εἶναί φησι καὶ δυνατωτάτην, τὸν τῶν πολεμίων ἀλαλαγμὸν ὑποφαίνων οἴμαί που· ὀργῆς τε καὶ θλίψεως, ἀφανισμοῦ τε καὶ ἀωρίας, σκότους τε καὶ γνόφου φησὶν ἡμέραν αὐτήν. Τί γὰρ τῶν τοιούτων οὐ συμβήσεται τοῖς ἀθλιότη- 30 τος εἰς τοῦτο ἀφικομένοις, ὡς ἐν αὐτοῖς γενέσθαι τοῖς τοῦ θανάτου δέμασι, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις κεῖσθαι κακοῖς, πολεμίων δὲ πόλιν κατελιηφότων, τί τοῖς ἀλοῦσιν οὐ συμβήσεται; ἢ τί τῶν ἄγαν

Δέν θὰ φᾶνε καὶ δέν θὰ πιοῦν οἱ δικοὶ σου. Ἦσαν καλύτερα γιὰ σένα νὰ ἦσουν δίκαιος στὶς κρίσεις σου καὶ νὰ τηροῦσες τὴ δικαιοσύνη»⁴¹.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ μὴν ἐπιθυμοῦμε τίποτε τὸ γήινο καὶ ν' ἀπορρίπτομε ὅσο μακρύτερα γίνεται τὴν εὐχαρίστηση ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκομε τὸν πλοῦτο ποὺ φεύγει καὶ ποὺ τὴν ὥρα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ δέν μπορεῖ σὲ τίποτε νὰ ὠφελήσει αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔχουν, ἀλλὰ νὰ κάνομε καύχημά μας τὴν ζωὴ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς ἐξαιρέτης πολιτείας, καὶ νὰ μὴ θεωροῦμε τίποτα ἀνώτερο ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀναφωνοῦμε καὶ νὰ λέμε· «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων· μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει σ' ἐσένα»⁴². Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ τοῦτο· «Καλύτερα μία ἡμέρα στὶς αὐλές σου, παρὰ χίλες μακριά σου. Προτίμησα νὰ εἶμαι παραπεταμένος στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, παρὰ νὰ κατοικῶ σὲ οἰκῆματα ἀμαρτωλῶν»⁴³.

Στίχ. 14-16. «Γιατὶ εἶναι κοντὰ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡ μεγάλη, εἶναι κοντὰ καὶ ἔρχεται γρήγορα. Ἡ φωνὴ τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ὀρίσθηκε νὰ εἶναι πικρὴ, ὀδυνηρὴ καὶ ἰσχυρὴ. Ἡμέρα ὀργῆς θὰ εἶναι ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡμέρα θλίψης καὶ ἀνάγκης, ἡμέρα αἰφνιδιασμοῦ καὶ ἀφανισμοῦ, ἡμέρα γνόφου καὶ σκοταδιοῦ, ἡμέρα συννεφιάς καὶ ὀμίχλης, ἡμέρα σάλπιγγας καὶ κραυγῆς στὶς ὀχυρὲς πόλεις καὶ στοὺς ὑψηλοὺς γωνιακοὺς πύργους».

11. Περικόπτει πάλι τὴν ἐλπίδα ἐκείνων ποὺ περίμεναν ὅτι οἱ λόγοι τῆς τιμωρίας θ' ἀνέτρεχαν σὲ μακρὰ ἀναβολή. Γιατὶ παρουσιάζει τὴν τιμωρία σὰν μπροστὰ στὶς θύρες καὶ ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας τὴ συμφορὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο. «Ἡμέρα τοῦ Κυρίου» ἀποκαλεῖ τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ συμβοῦν αὐτά. Τὴν ὀνόμασε βέβαια καὶ γρήγορη, ἐπειδὴ θὰ φτάσει χωρὶς καμμιά ἀργοπορία καὶ δέν θ' ἀργήσῃ νὰ ἔρθῃ. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς, λέγει, θὰ εἶναι σκληρὴ καὶ πολὺ δυνατὴ, δηλώνοντας, νομίζω, μ' αὐτὰ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐχθρῶν. Ἐπίσης λέγει ὅτι αὐτὴ θὰ εἶναι «ἡμέρα ὀργῆς καὶ θλίψης, ἀφανισμοῦ καὶ αἰφνιδιασμοῦ», σκότους καὶ γνόφου. Ποιὸ δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ δέν θὰ συμβεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν σ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ ἀθλιότητος, ὥστε νὰ πέσουν καὶ σὲ αὐτοὺς τοὺς φόβους τοῦ θανάτου καὶ νὰ βρῶσκονται μέσα στὰ ἔσχατα δεινὰ; Γιατὶ ὅταν οἱ ἐχθροὶ καταλάβουν τὴν πόλη, τί δέν θὰ πάθουν οἱ αἰχμαλωτισμένοι; Ἡ τί

ἐκτόπων ἀνεπιτήδευτον; ἢ οὐκ ἄνηβοι μὲν καταφθείρονται παῖδες, κόρια δὲ ῥιπτεῖται νεκρά, καὶ οἶον φυτὰ πρὸ ὥρας ἀναβεδοθρευμένα; οὐχὶ δὲ νύξ οἷά τις καὶ σκότος ἢ δυσθυμία τὴν τῶν ἐαλωκότων καταμελαίνει καρδίαν, ὡς ἀπορηῆσαι βουλήσ και σκεμμάτων, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀγλύϊ καὶ νεφέλαις τὸν ἐκάστου κατασκιάζουσα νοῦν, οὐδὲ ὅποι πορευτέον ἐφήησιν ἐννοεῖν; Εἶτα πῶς τοῦτο ἀμφίβολον;

“Οτι δὲ ἀφόρητος ἔσται τῶν δυσμενῶν ἢ ἔφοδος καὶ πόλεσι ταῖς πολυανδρούσαις καὶ γεγυμνασμέναις τὰ τακτικά, καὶ μὴν καὶ 10 ἐτέραις, αἵπερ ἂν εἶεν τοῖς τῶν τειχῶν περιδόλοις περιεζωσμένοι, καταμεμήνυκε προστιθείς, ὡς ἔσται σάλπιγγος καὶ κροαγγῆς ἡμέρα ἢ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς ὀχυράς καὶ ἐπὶ τὰς γωνίας τὰς ὑψηλάς. Ὀχυράς μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τὰς εὐανδρούσας ἀποκαλεῖ, καὶ πολὺ λίαν ἐχούσας τὸ μάχιμον γένος· γωνίας γε μὴν ὑψη- 15 λὰς τὰς τετειχισμένας. Ἀεὶ γάρ πως ἐν ταῖς τῶν τειχῶν περιβολαῖς ἀνέχουσιν αἱ γωνίαί, καὶ εἰς πύργους ἀνεστήκασι, τῶν ἄλλων ὑψηλοτέρους. «Φοβερόν οὖν ἄρα τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος» κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀντιτετάξεται γάρ αὐτῷ παντελῶς οὐδεὶς καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος.

20 *Στίχ 17-18.* «Καὶ ἐκθλίψω τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πορεύσονται ὡς τυφλοί, ὅτι τῷ Κυρίῳ ἐξήμαρτον καὶ ἐκχεῶ τὸ αἷμα αὐτῶν ὡς χοῦν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῶν ὡς βόλβιτα. Καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῶν καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν οὐ μὴ δύνηται ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐν ἡμέρα ὀργῆς Κυρίου, ὅτι ἐν πυρὶ ζήλου αὐ- 25 τοῦ καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ, διότι συντέλειαν καὶ σπουδὴν ποιήσει ἐπὶ πάντα τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν».

ιβ'. Ἐναργῆς μὲν σφόδρα τῶν προκειμένων ὁ νοῦς καὶ οὐδενὸς ἂν δέοιτο, καθάπερ ἐγῶμαι, λόγου πρὸς διασάφησιν. Πλὴν ἐροῦμεν ἐπιτροχάδην. Ἀπειλεῖ γάρ αὐτοῖς τὰ παντὸς ἐπέκεινα 30 κακοῦ, καὶ τὸν εἰς νοῦν σκότον καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς ἀφηγεῖται, προστιθείς «“Οτι τῷ Κυρίῳ ἐξήμαρτον». “Ομοιον ὡς εἰ λέγοι. Πεπαρωνηκότες εἰς ἀδελφούς, καὶ εἰς αὐτὸν ἀφυλάκτως δεδυσεσθή-

ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα δὲν θὰ δοκιμάσουν; Μήπως δὲν φονεύονται παιδιὰ ἀνήλικα καὶ δὲν πέφτουν νεκρὰ μικρὰ κορίτσια σὰν φυτὰ πρόωρα ξερριζωμένα; Μήπως ἡ λύπη δὲν καταμαυρίζει σὰν νύχτα καὶ σκοτάδι τὴν καρδιά τῶν αἰχμαλωτισμένων, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν πιά οὔτε θέληση οὔτε σκέψη, κατασκιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς μὲ δμίχλη καὶ συννεφιά καὶ μὴ ἀφήνοντάς τους νὰ σκεφθοῦν οὔτε ποῦ νὰ πορευθοῦν; Καὶ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμφιδάλει γι' αὐτό;

“Ὅτι ὅμως ἡ ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν θὰ εἶναι βαρύτερη καὶ γιὰ τὶς πολυάνθρωπες πόλεις καὶ ἀσκημένες στὰ πολεμικά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ποὺ ἦταν περιζωσμένες ἀπὸ τείχη, τὸ διαμήνυσε προσθέτοντας ὅτι «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου θὰ εἶναι ἡμέρα σαλπύγγων καὶ κραυγῶν στὶς ὀχυρωμένες πόλεις καὶ στοὺς ὑψηλοὺς γωνιακοὺς πύργους». Γιατὶ ὀχυρές, ὅπως εἶπα, ἀποκαλεῖ τὶς πόλεις μὲ πολλοὺς ἄνδρες καὶ ποὺ ἔχουν μεγάλη ἐμπειρία στὰ πολεμικά, ἐνῶ γωνίες ὑψηλές τὶς περιτειχισμένες. Γιατὶ πάντοτε κατὰ κάποιον τρόπο στὰ περιτειχίσματα προεξέχουν οἱ γωνίες καὶ ὀρθώνονται σὲ πύργους ψηλότερους ἀπὸ τοὺς ἄλλους.” Ἄρα λοιπόν, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «εἶναι φοβερὸ τὸ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁴⁴. Γιατὶ κανένας ἀπολύτως δὲν θ' ἀντισταθεῖ σ' αὐτόν· γιατί εἶναι αὐτὸς «ὁ Κύριος τῶν δυνάμεν»⁴⁵.

Στίχ. 17-18. «Θὰ προξενήσω μεγάλη θλίψη στοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ βαδίσουν σὰν τυφλοί, γιατί ἡμάρτησαν στὸν Κύριο, καὶ θὰ χύσω τὸ αἷμα τους στὸ χῶμα καὶ τὶς σάρκες τους θὰ τὶς σκορπίσω σὰν περιπτώματα βοδιῶν. Τὰ ἀσημένια καὶ τὰ χρυσᾶ τους δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τοὺς σώσουν τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου, γιατί μὲ τὴ φωτιά τοῦ θυμοῦ του θὰ κατακαεῖ ὅλη ἡ γῆ, καὶ θὰ ἐξολοθρεύσει πολὺ γρήγορα ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς».

12. Τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι ὀλοφάνερο καὶ δὲν θὰ χρειάζονται, ὅπως ἐγὼ νομίζω, καμμιά διασάφηση. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως θὰ ποῦμε κάποιον πράγματα ἐπιτροχάδην. Τοὺς ἀπειλεῖ δηλαδή μὲ τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλα δεινὰ καὶ μὲ τὸν σκοτισμὸ τοῦ νοῦ τους, καὶ δηλώνει ἀμέσως τὴν αἰτία προσθέτοντας «Ἐπειδὴ ἡμάρτησαν στὸν Κύριο». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Ἐφ' ὅσον φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τοὺς ἀδελ-

45. Ψαλμ. 79, 5.

κασι τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην καὶ τῆς θείας κατεξανιστάμενοι δό-
 ξης ἀλοῖεν ἅν, εἴπερ ἐστὶν ἀπηχῆς καὶ ἀνόσιον παντελῶς, αὐτὴν
 μὲν τῶν ἰδίων ἀποστερηῆσαι γερῶν, καὶ μονονουχὶ τῶν τῆς θεότη-
 τος ἀποσοθῆσαι θάκων, ἐνιδρῦσαι δὲ ὥσπερ αὐτοῖς τὴν κτίσιν
 5 καὶ κτηνῶν ἀλόγων μορφάς. Οἱ μὲν γὰρ δαμάλεσιν ἀνῆπτον τὸ
 σέβας, οἱ δὲ Ἀστάρτη τινὶ καὶ Βεελφεγῶρ, οἱ δὲ σελήνη καὶ
 ἄστροις. Ταύτητοι λοιπὸν ἐπιφέρειν αὐτοῖς ἀπειλεῖ τὰς ἐκ τοῦ
 πολέμου συμφοράς, συντέλειάν τε καὶ σπουδὴν. Καὶ ἡ μὲν συντέ-
 λεια τὸν εἰσάπαν ὄλεθρον τῆς Ἰουδαίων χώρας κατασημῆνειεν
 10 ἅν· ἡ δὲ γε σπουδὴ τὸ οἶον ἐν τάχει καὶ ἀμελλητὶ γενέσθαι τὰ
 προηγγελμένα. Δηλοῖ δὲ πολλάκις τὸ τῆς σπουδῆς ὄνομα παρὰ
 γε τοῖς ἱεροῖς γράμμασι καὶ βορῶν ἔφοδον.

Πάνδεινον οὖν ἄρα τὸ ἁμαρτάνειν εἰς ἀδελφούς· εἰ δὲ δὴ καὶ
 εἰς τοῦτο φανλότητος προῖοι τὰ πλημμεληθέντα τισίν, ὡς καὶ
 15 αὐτὴν τὴν ἀπόρρητον καταλυπῆσαι φύσιν, οὐδεὶς ἀνατρέψει
 τρόπος τὰ ἐξ ὀργῆς. Ἄραρεν οὖν ὅτι κατοιμῶζειν ἄξιον τοὺς θε-
 ομισεῖς αἰρετικούς, ἐπιθήγοντας τὴν γλῶτταν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ,
 καὶ κτιστὸν εἶναι λέγοντας, καὶ μὴν καὶ ἐν μείοσιν ἢ ἐν οἷς ὁ Πα-
 τῆρ. Εἰδωλον δὲ ὥσπερ ἀναπλάττουσι καὶ αὐτοί, κατὰ γε τό σφι-
 20 σιν αὐτοῖς εὖ ἔχειν δοκοῦν, καὶ τοῦτο προσκυνεῖν ἐπιτάττουσι.
 Εἰ γὰρ ἐκπέπτωκεν ὅλως τοῦ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν ὁ Υἱός, καὶ
 ἔστι γενητός, προσκυνεῖται δὲ πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀγί-
 ων ἀγγέλων, πῶς οὐκ ἐναργῶς τῇ κτίσει λατρεύομεν, καθάπερ
 Ἑλλήνων παῖδες εἰς ἡλίου τύπον, ἥγουν ἑτέρου τινὸς τῶν κτι-
 25 σμάτων, τὸ ἐξ ἀνοίας καὶ ματαιότητος λογισμῶν εἰδωλον ἀνα-
 πλάσαντες;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-2. «Συνάχθητε καὶ συνδέθητε, τὸ ἔθνος τὸ ἀπαί-
 δευτον, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὑμᾶς ὡς ἄνθος παραπορευόμε-
 30 νον ἡμέρα, πρὸ τοῦ ἐπελθεῖν ἐφ' ὑμᾶς ὀργὴν Κυρίου, πρὸ
 τοῦ ἐπελθεῖν ἐφ' ὑμᾶς ἡμέραν θυμοῦ Κυρίου».

φους και άσέβησαν άπροκάλυπτα και στον ίδιο τον Δεσπότη των όλων, μπορούν να συλληφθούν ότι έξηγέρθηκαν και έναντίον τής θείας δόξας, άφου είναι άπρέπεια και τέλεια άσέβεια τó να στερούν τήν ίδια τήν θεότητα άπό τις τιμές πού τής ανήκουν και κατá κάποιον τρόπο να τήν άπομακρύνουν άπό τους θρόνους της, και να έγκαθιστούν σ' αυτούς τá κτίσματα και τις μορφές των άλλων κτηνών. Γιατί άλλοι άπέδιδαν τó σεβασμό στις δαμάλες, άλλοι σέ κάποια Άστάρτη και κάποιο Βεελφεγώρ, και άλλοι στη σελήνη και στα άστρα. Γι' αυτό λοιπόν τους άπειλει ότι θα τους προκαλέσει τις συμφορές άπό τον πόλεμο, τή συντέλεια και τή σπουδή. Και ή συντέλεια βέβαια μπορεί να δηλώσει τον ολοκληρωτικό όλεθρο τής χώρας των Ίουδαίων, ενώ ή σπουδή τó ότι οί προαγγελίες θα εκπληρωθούν γρήγορα και χωρίς καθυστέρηση. Πολλές φορές στη Γραφή ή λέξη σπουδή σημαίνει και τήν έφοδο ταραχών.

”Αρα λοιπόν είναι πολύ φοβερό να άμαρτάνει κανείς στους άδελφούς. ”Αν όμως τά άμαρτήματα κάποιων έχων προχωρήσει σέ τέτοια φαυλότητα, ώστε να καταλυτήσουν και τήν ίδια τήν άπόρρητη φύση, τότε κανένας λόγος δέν θα άποτρέψει τήν τιμωρία άπό τήν όργή της. Κατá συνέπεια άξίζει να θρηνούμε τους θεομίσητους αίρετικούς, οί όποιοι, άκονίζοντας τή γνώσσα τους έναντίον του Υίου του Θεού, λένε ότι είναι κτίσμα και κατώτερος άπό τον Πατέρα. ”Ετσι αναπλάθουν και αυτοί κατá κάποιο τρόπο ένα είδωλο, σύμφωνα μ' αυτό πού νομίζουν οί ίδιοι ότι είναι καλό, και προστάζουν να τó προσκυνούν. Γιατί, αν έχει έκπέσει ό Υιός άπό τó να είναι Θεός καταφύση και είναι άπλώς δημιούργημα, και προσκυνείται άπό έμáς και τους άγίους άγγέλους, πώς δέν λατρεύομε φανερά τήν κτίση, όπως οί είδωλολάτρες, στη μορφή του ήλιου ή κάποιου άλλου άπό τά κτίσματα, αναπλάθοντας τó είδωλό τους τó προερχόμενο άπό τήν άνοησία και τους μάταιους λογισμούς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1-2. «Συναχθεΐτε και συνδεθεΐτε, έθνος άδιαπαιδαγώγητο, προτου γίνετε σαν τó άνθος πού παρασύρει ό άνεμος, προτου πέσει επάνω σας ό θυμός του Κυρίου, πριν φτάσει σ' εσάς ή ήμέρα τής όργής του Κυρίου».

ιγ'. Παραδείξας εὖ μάλα τοῦ πολέμου τὴν ἀγριότητα καὶ τῆς ἐσομένης συμφορᾶς τὸ μέγεθος, μεθίστησι πάλιν ἐπὶ καιροῦ τὸν λόγον ἐπὶ τὸ χρῆναι καλεῖν εἰς μετάγνωσιν, ὅτε καὶ ἦν ἀναπεύσειν εὐκόλως, εἰκὸς δὴπου πεφοβημένους Ἄπεσκληκός μὲν γὰρ 5 ἔσθ' ὅτε τοῦ νοῦ καὶ πολὺ λίαν διανενευκός εἰς τὰ αἰσχίω καὶ βδελυρώτατα, οὐκ εὐκόλως προσιέμεθα τὸ κἂν γοῦν ἐλέσθαι μετανοεῖν, συνωθεῖ δὲ πολλάκις εἰς τοῦτο καὶ οὐχ ἐκόντας τὸ δεῖμα. Καλεῖ τοίνυν εἰς οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ αὐτοὺς ἀποστῆναί φαμεν καὶ ἄλ λοτρίους γενέσθαι, λελατρευκός εἰδώ- 10 λους καὶ τοῖς ἰδίους πάθεσιν ἐπιδόντας τὸν νοῦν, οὕτω πάλιν ἀνόπιν ὥσπερ ἰέναι νοήσομεν, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἐπιδράττεσθαι, προσκυνεῖν ἐλομένους αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ παρακολουθεῖν θεσπίσμασιν.

Ἔθνος γε μὴν ἀπαίδευτον τὸ ἐξ Ἰσραὴλ ὀνομάζει γένος, ὡς 15 καὶ αὐτὴν ἀτιμάζον τὴν ἀρχαίαν ἐντολήν, καὶ διωθούμενον ἀνοσίως τὸν παιδαγωγοῦντα νόμον καὶ πρὸς πᾶν εἶδος ἐπεικειᾶς ἀποκομίζειν δυνάμενον. Ἀπειλεῖ δὲ πάλιν, ὡς εἰ μὴ συνδεθεῖεν αὐτῷ, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους, διοίσουσι μὲν κατ' οὐδὲν ἀνθέων τῶν ἐν ἀγροῖς, ἃ σαθρά τε ἐστὶ καὶ εὐμάραντα, ὑπο- 20 πεσοῦνται δὲ πάντως τοῖς ἐξ ὀργῆς Οὐκοῦν «Ἔως καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζόμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας». Ἔως ἐνδίδωσιν ὁ Δεσπότης ἀνεξικακῶν ὡς Θεός, ποιῶμεθα τὴν μετάγνωσιν, προσάγωμεν ἰκετείας, ἀναφωνῶμεν δεδακρυμένοι «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς», συνάπτωμεν ἑαυτοὺς δι' ἁγιασμοῦ καὶ 25 νήψεως σκεπασθησόμεθα γὰρ οὕτως ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ τὴν ἐκ τῶν πταισμάτων κηλίδα διανιψόμεθα «πρὸ τοῦ ἐπελθεῖν ἐφ' ἡμᾶς ἡμέραν θυμοῦ Κυρίου». Ἥξει γάρ, ἥξει κατὰ καιροῦς ἐξ οὐρανῶν ὁ Κριτής, «ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ».

Στίχ. 3. «Ζητήσατε τὸν Κύριον πάντες ταπεινοὶ γῆς, 30 κροῖμα ἐργάζεσθε, καὶ δικαιοσύνην ζητήσατε καὶ ἀποκρίνεσθε αὐτά, ὅπως σκεπασθῆτε ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς Κυρίου».

13. Ἄφου παρουσίασε τέλεια τὴν ἀγριότητα τοῦ πολέμου καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐπερχόμενης συμφορᾶς, μεταφέρει τὸ λόγο πάλι ἐπίκαιρα στὸ ὅτι πρέπει νὰ τοὺς καλέσει σὲ μετάνοια, ὅταν ἦταν εὐκολο νὰ τοὺς πείσει, ἐπειδὴ εἶχαν εὐλογα κυριευθεῖ ἀπὸ φόβο. Γιατὶ πολλές φορές, ὅταν ἔχει σκληρύνει ὁ νοῦς καὶ ἔχει κλίνει πάρα πολὺ στὰ αἰσχροὰ καὶ βδελυρά, δὲν δεχόμεστε εὐκολα οὔτε κἂν τὴ σκέψη νὰ θελήσομε νὰ μετανοήσομε, ὅμως πολλές φορές μᾶς σπρώχνει σ' αὐτὸ ὁ φόβος καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλομε. Τοὺς καλεῖ λοιπὸν σὲ οἰκειότητα μαζί του. Γιατί, ὅπως λέμε ὅτι αὐτοὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔγιναν ξένοι ἀφου λάτρευσαν τὰ εἰδῶλα καὶ παρέδωσαν τὸ νοῦ τους στὰ πάθη τους, ἔτσι πάλι θὰ σκεφθοῦμε, σὰ νὰ ἀκολουθοῦμε ἀντίστροφο δρόμο, θέλοντας νὰ ἀρπάξομε τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, πρέπει νὰ προσκυνοῦμε αὐτὸν καὶ μόνο καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε τὶς ἐντολές του. Ἔθνος βέβαια ἀδιαπαιδαγῶγητο ὀνομάζει τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ ἀτιμάζουν καὶ τὴν ἴδια τὴν παλαιὰ ἐντολὴ καὶ παραμερίζουν μὲ ἀσέβεια τὸ νόμο ποὺ εἶναι παιδαγωγός⁴⁶ καὶ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς. Καὶ ἀπειλεῖ πάλι ὅτι, ἂν δὲν συνδεθοῦν μαζί του μὲ τοὺς τρόπους ποὺ μόλις ἀναφέραμε, δὲν θὰ διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, ποὺ εἶναι λεπτὰ καὶ εὐκολα μαραίνοντα, καὶ ποὺ ὅπωςδήποτε θὰ πέσουν ἐπάνω τους οἱ συνέπειες τῆς ὀργῆς του. Ἐπομένως «Ὅσο ἔχομε καιρὸ, ἅς πράττομε τὸ καλὸ σὲ ὅλους»⁴⁷. Ὅσο μᾶς ἀνέχεται ὁ Δεσπότης δείχνοντας ἀνεξικακία ὡς Θεός, ἅς μετανοήσομε, ἅς τοῦ προσφέρομε τὶς παρακλήσεις μας, ἅς φωνάζομε πρὸς αὐτὸν μὲ δάκρυα, «Μὴ θυμηθεῖς τὶς ἁμαρτίες τῆς νεότητάς μου καὶ τῆς ἀγνοιάς μου»⁴⁸, ἅς συνδεῶμαστε μεταξύ μας μὲ τὸν ἁγιασμό καὶ τὴν πίστη· γιατί ἔτσι θὰ προστατευθοῦμε τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς καὶ θὰ ἀποπλύνομε τὴν κηλίδα τῶν ἁμαρτημάτων μας «πρὶν ἔρθει ἐναντίον μας ἡ ἡμέρα τοῦ θυμοῦ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ θὰ ἔρθει, θὰ ἔρθει ὅπωςδήποτε στὸν κατάλληλο καιρὸ ὁ Κριτὴς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ «γιὰ νὰ ἀποδώσει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»⁴⁹.

Στίχ. 3. «Ζητήστε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ταπεινοὶ τῆς γῆς καὶ ἐφαρμόζετε τὴν δίκαια κρίση, ἐπιδιώκετε τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ διδάσκετε αὐτὰ καὶ σὲ ἄλλους, γιὰ νὰ προστατευθεῖτε ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου».

49. Ἱερ. 39, 19. Ρωμ. 2, 6. Ματθ. 16, 27.

ιδ'. Τίνα δὴ τρόπον συνδεθεῖεν αὐτῷ, καίτοι βδελυρὸν καὶ ἀπαίδευτον ὄντες ἔθνος, καταμηνύει σαφῶς Ζητεῖν γὰρ ἐπιτάττει τὸν Κύριον, κριμὰ τε ἐργάζεσθαι καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀποκρίνεσθαι αὐτά. Ζητεῖται μὲν οὖν πρὸς ἡμῶν ὁ Θεὸς διὰ γε τοῦ
 5 ἐλέσθαι διψῆν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα δρᾶν, ῥαθυμίας ἀπάσης ἐξηρημένης· ἐργασόμεθα δὲ καὶ τὸ κριμὰ, τὸν θεῖον αὐτοῦ νόμον ἀποπεραίνοντες, ἀοκνότερα δὲ κατορθοῦντες τὴν ἀρετὴν· κερδανούμεν δὲ πάλιν τῆς δικαιοσύνης τὴν δόξαν, τοῖς ἐξ ἀγαθουργίας αὐχήμασιν εὖ μάλα κατεστεμμένοι, καὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀμώμητον
 10 ἀληθῶς τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας καὶ τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης διὰ ττοντες τρίδον· «Πλήρωμα γὰρ νόμου ἢ ἀγάπη», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δεῖ δὲ οἶμαι προσεπενεγκεῖν οἷς ἔφην, τὸ «ἀποκρίνεσθαι αὐτά», τουτέστι τὸ καὶ ἑτέροις προσλαλεῖν καὶ νουθετεῖν ἀδελφούς· ἐσόμεθα γὰρ ὧδε καὶ οὐχ ἑτέρως ἄρτιοι πρὸς ἀρετὴν.
 15 Οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν ἔργω τε καὶ λόγῳ δοκιμώτατον μέγαν ἔφη κληθήσεσθαι ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐλάχιστον δὲ τὸν εἰσηγεῖσθαι μὲν μεμελετηκότα καὶ ἀποχρῶντα εἰς τοῦτο, μὴ μὴν ἔτι καὶ δρᾶν ἀνεχόμενον ἄπερ ἂν εὖ ἔχειν οἴηται, καὶ κατορθοῦν ἐπιτάττη τισὶ Ταλανίζει δέ που καὶ
 20 τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οὕτω λέγων· «Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι δεσμεύετε φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτίθετε τοῖς ἀνθρώποις, αὐτοὶ δέ», φησὶν, «οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἄκρω δακτύλῳ προσψάυετε αὐτοῖς».

Τελεωτάτης οὖν ἄρα θεοσεβείας ἀπόδειξις, τὸ καὶ κατορθοῦν
 25 ἀρετὴν, εἰσηγεῖσθαι δὲ καὶ ἑτέροις τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο λαμπροί. Ὅτι δὲ οὐκ ἄμισθος ὁ ἐπὶ τῷδε πόνος, σαφηνιεῖ λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητής· «Ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν». Εἰ δὲ δὴ τις οἴοιτο τὸ «ἀποκρίνεσθαι αὐτά» καταδη-
 30 λοῦν, ὅτι μελέτην αὐτὰ ποιεῖσθαι προσήκει, καὶ τῇδε νοεῖτω. Προστέταχε γὰρ καὶ ὁ Μωυσέως νόμος περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ λογίων, ὅτι «καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς καθήμενος, καὶ πορευόμενος ἐν

14. Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ συνδεθοῦν μαζί του, μολονότι εἶναι ἔθνος βδελυρὸ καὶ ἀπαιδαγώγητο, τὸ δηλώνει μὲ σαφήνεια. Προστάζει νὰ ἀναζητοῦν τὸν Κύριο, νὰ ἐπιδιώκουν τὴ δίκαια κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ λένε αὐτὰ καὶ σὲ ἄλλους. Καὶ ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐμᾶς γίνεται μὲ τὸ νὰ διψοῦμε νὰ πράττομε ὅσα θέλει ἐκεῖνος, μακριὰ ἀπὸ κάθε ραθυμία. Ἄς ἐφαρμόζομε καὶ τὴ δίκαια κρίση, ἐκπληρώνοντας τὸ θεῖο νόμο αὐτοῦ, καὶ ἄς κατορθώνομε ἀκούραστα τὴν ἀρετὴ, καὶ κέρδος μας πάλι θὰ εἶναι ἡ δόξα τῆς δικαιοσύνης, στεφανωμένοι λαμπρὰ μὲ τὰ καυχήματα τῶν καλῶν ἔργων καὶ βαδίζοντας τὴν ἔνδοξη καὶ ἀμώμητη ἀληθινὰ ὁδὸ τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκπλήρωση τοῦ νόμου»⁵⁰. Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ προσθέσομε σὲ ὅσα εἶπα τὴ σημασία τοῦ «ἀποκρίνεσθε αὐτὰ», δηλαδή τὸ νὰ τὰ λέμε αὐτὰ καὶ στοὺς ἄλλους καὶ νὰ νουθετοῦμε τοὺς ἀδελφούς γιατί ἔτσι θὰ εἶναι, καὶ ὄχι ἀλλιῶς, ὀλοκληρωμένη ἡ ἀρετὴ μας. Ἐτσι καὶ ὁ Κύριος εἶπε ὅτι ὁ διακεκριμένος στὸ ἔργο καὶ τὸ λόγο θὰ ὀνομασθεῖ μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ ἐλάχιστος αὐτὸς πού ἐπιδίωξε βέβαια νὰ μιλήσει γι' αὐτὸν ἐπαρκῶς, δὲν θέλει ὅμως καὶ νὰ πράξει κιόλας αὐτὰ πού πιστεύει ὡς ὀρθὰ καὶ προστάζει κάποιους ἄλλους νὰ τὰ πράττουν⁵¹. Ἐλεεινολογεῖ κάπου καὶ τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ἄλλοίμονό σας Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι! Δένετε βάρη δυσβάστακτα καὶ τὰ φορτώνετε στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι», λέγει, «δὲν τὰ ἀγγίζετε οὔτε μὲ τὴν ἄκρη, πού λέγει ὁ λόγος, τοῦ δακτύλου σας»⁵².

Ἀπόδειξη λοιπὸν τῆς τέλει θεοσεβείας εἶναι καὶ τὸ νὰ κατορθώνει κανεὶς τὴν ἀρετὴ, καὶ νὰ διδάσκει καὶ στοὺς ἄλλους αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια θὰ γίνουν λαμπροί. Καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ κόπος δὲν θὰ εἶναι χωρὶς ἀνταμοιβὴ θὰ τὸ διασαφηνίζει ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ λέγοντας· «Ὅποιος ἐπιστρέψει κάποιον ἁμαρτωλὸ ἀπὸ τὴν πλάνη του, θὰ σώσει ὁ ἴδιος τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ θὰ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν»⁵³. Ἄν ὅμως κάποιος νομίσει ὅτι τὸ «ἀπομακρύνεσθε αὐτὰ» σημαίνει, ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ κάνει μελέτη του, ἄς τὸ ἐκλάβει καὶ ἔτσι. Γιατὶ καὶ ὁ Μωυσῆς πρόσταξε στὸ νόμο του γιὰ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· «Καὶ θὰ μιᾶς γι' αὐτὰ καὶ ὅταν μένεις στὸ σπίτι σου, καὶ ὅταν περπατᾶς στὴν ἀγορὰ, καὶ ὅταν εἶσαι στὸ

52. Ματθ. 23, 4.

53. Ἰακ. 5, 20.

ἀγορᾶ, κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος». Ψάλλει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ·
 «Καὶ μελετήσω ἐν τοῖς δικαιομασί σου διὰ παντός».

Στίχ. 4. «Διότι Γάζα διηρπασμένη ἔσται, καὶ Ἀσκάλων
 εἰς ἀφανισμόν, καὶ Ἄζωτος μεσημβρίας ἐκριφήσεται, καὶ
 5 Ἀκκαρῶν ἐκριζωθήσεται».

ιε'. Οἰκονομεῖται πάλιν ὁ λόγος καὶ προαπαγγέλλει σαφῶς τῶν
 ἔσομένων κατὰ καιροὺς εἰς παράκλησιν καὶ παραμυθίαν τοῖς ἐξ
 Ἰσραήλ. Καὶ τί δὴ τοῦτο, ἐρῶ. Πεπορθημένων τῶν Ἱεροσολύμων,
 καὶ ἀπάσης δὲ τῆς Ἰουδαίας κατειλημμένης ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδο-
 10 νόσορ, αἱ περίοικοι τῶν ἀλλοφύλων πόλεις ἐπεγάννυντο τοῖς πεπον-
 θόσι καὶ κατεμειδίων τῶν πεπορθημένων, ἔθνον δὲ καὶ τοῖς ἰδίους
 θεοῖς, ὡς τὸ πᾶσιν ἀπηχθημένον ἀπολωλεκόσι γένος· ἀπετόλμων
 δὲ λέγειν, ὡς ἀνόνητον αὐτοῖς τὸ ἐπὶ Θεῷ πεποιθέναι διὰ πραγμά-
 των αὐτῶν ἐξελήλεγκται, ὧντό τε ὅτι καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας
 15 εὐσθενεστέρα τε καὶ ἐν ἀμείνοσιν ἢ τῶν Βαβυλωνίων ἐγένετο χεῖρ.
 Εἰ δὲ δήπου τις τῶν ἐκ τῆς Ἰουδαίας τὰ οἴκοι μεθείς, καὶ τῆς ἐνεγ-
 κούσης ἀποδραμιῶν κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρόν, ὡς πρὸς ὁμό-
 ρους ἀφίκετο σώζεσθαι προσδοκῶν, οὗτος ἦν ἐν χείροσιν, ὠμοτέ-
 ροις τῶν Βαβυλωνίων περιτυχῶν, τοῖς κατοικτεῖρειν ὀφείλουσιν.

20 Οὐκοῦν κατεσοβαρεύοντο τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης οἱ τάλανες,
 σκληροί τε καὶ ἄτεγκτοι τοῖς πεπραχόσιν ἀθλίως ἀπήντων, τὸ συν-
 αλγεῖν παραιτούμενοι μᾶλλον δὲ καὶ ἀγρίως τῇ παρ' ἐαυτῶν σκαι-
 ότητι τοὺς ἀλόντας ἐπιφορτίζοντες. Τί οὖν; Μετὰ τοῦτο ἐπανήκον
 μὲν κατὰ καιροὺς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας οἱ ἐξ Ἰσραήλ, Κύρου μόλις
 25 ἀνέντος, καὶ δὴ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις γεγονότες ἀνετείχιζον τὴν
 πόλιν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θεῖον ἀνεδείμαντο ναόν, καὶ ἦσαν ἤδη πῶς
 ἐν ἐλπίσι λοιπὸν τοῦ εὐημερεῖν, προασπίζοντος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ
 δὲ ταῦθ' οὕτως πράττεσθαι μεμαθήκασιν, Γαζαῖοί τε καὶ Ἀσκαλω-
 νῖται, καὶ μὴν καὶ Ἀζώτιοι, καὶ οἱ ἐκ τῆς καλουμένης Ἀκκαρῶν,
 30 Μωαβῖται καὶ Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμμανῖται, ἕτερα τέ ἅττα πρὸς τού-
 τοις ἔθνη, τῇ τοῦ φθόνου κατετήκοντο φλογί, καὶ διακωλύειν ἤθε-
 λον περιφράττοντας τῷ τείχει τὴν πόλιν, καὶ δὴ συναγηγερομένοι

54. Δευτ. 6, 6-7.

55. Ψαλμ. 118, 117.

56. Β' Ἔσδρα κεφ. 3 καὶ 4.

κρεβδάπι καὶ ὅταν σηκώνεσαι»⁵⁴. Ἐπίσης ψάλλει καὶ ὁ Δαβίδ· «Καὶ θὰ μελετήσω παντοτινὰ τὶς δίκαιες ἐντολές σου»⁵⁵.

Στίχ. 4. «Ἡ Γάζα θὰ ὑποστειῖ διαρπαγή, ἡ Ἀσκάλωνα θὰ ἀφανισθεῖ, ἡ Ἀζωτος θὰ γκρεμισθεῖ μέρα μεσημέρι, καὶ ἡ Ἀκκαρῶν θὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὰ θεμέλια».

15. Διατυπώνεται πάλι κατάλληλα ὁ λόγος καὶ προαναγγέλλει μὲ σαφήνεια ὅσα μέλλουν νὰ συμβοῦν κάποτε πρὸς ἐμφύχωση καὶ παρηγοριά τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ θὰ πῶ πῶς τὸ ἐννοῶ. Ὅταν κυριεύθηκαν τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ καταλήφθηκε ἀπὸ τὸ Ναβουχοδονόσορ ὅλη ἡ Ἰουδαία, οἱ γειτονικὲς πόλεις τῶν ἀλλοφύλων χαίρονταν γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔπαθαν τὴ συμφορὰ καὶ γελοῦσαν μὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν λεηλατηθεῖ, ἀλλὰ καὶ θυσίαζαν στοὺς θεοὺς τοὺς ποὺ εἶχαν καταστρέψει τὸ μισητὸ σὲ ὅλους γένος, καὶ μάλιστα τολμοῦσαν νὰ λένε, ὅτι ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἀνώφελη ἡ πίστη στὸν Θεό, καὶ νόμιζαν ὅτι ἡ Βαβυλωνιακὴ στρατιωτικὴ δύναμη ἦταν πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ οὐρανοῦ. Κι ἂν κάποιος Ἰουδαῖος, ἀφήνοντας τὸ σπίτι του καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, πῆγαινε στοὺς γείτονες προσδοκῶντας νὰ σωθεῖ, αὐτὸς ἔπεφτε στὰ χειρότερα, γιατί συναντοῦσε ἀνθρώπους, ποὺ ἔπρεπε νὰ τοὺς λυποῦνται, πιὸ σκληροὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους.

Φέρονταν λοιπὸν οἱ δόλιοι μὲ ἔπαρση κατὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ καὶ συναντοῦσαν σκληροὶ καὶ ἀλύγιστοι ἐκείνους ποὺ εἶχαν περιπέσει στὴν ἀθλιότητα καὶ τοὺς ἀρνοῦνταν τὴ συμπόνια τους, καὶ μάλιστα μὲ τὴν κακομεταχείρισή τους ἐπιβάρυναν ἄγρια τοὺς αἰχμαλωτισμένους. Τί λοιπὸν; Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἐπανῆλθαν κάποτε οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, μόλις τοὺς ἐπέτρεψε ὁ Κύριος, καὶ ὅταν ἔφτασαν στὰ Ἱεροσόλυμα ξαναέχτισαν τὰ τεῖχη τῆς πόλης καὶ ἀνοικοδόμησαν τὸ ναό, καὶ ἄρχισαν ἐπιτέλους νὰ ἐλπίζουν γιὰ τὴν εὐημερία μὲ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἔμαθαν ὅτι αὐτὰ θὰ γίνουν ἔτσι, οἱ Γαζαῖοι καὶ οἱ Ἀσκλωνῖτες, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀζῶπιοι καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴ λεγόμενη Ἀκκαρῶν, Μωαβῖτες καὶ Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμμωνῖτες καὶ κάποιοι ἄλλοι λαοὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτούς, ἔλειωναν ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ φθόνου καὶ ἤθελαν νὰ βάλουν ἐμπόδια περιφράζοντας μὲ τεῖχος τὴν πόλη⁵⁶, καὶ μάλιστα ἀφοῦ

τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνακεκλημένων κατεστρατεύοντο. Καὶ συγκεκρότητα μὲν ἢ μάχη κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, πεπτώκασι δὲ καὶ ἀνήρηται, Θεοῦ νευροῦντος τὸν Ἰσραήλ. Εἶλον δὲ οὕτω κατὰ κράτος τὰς τῶν ἔθνῶν πόλεις, ὡς καὶ εἰς ἔρημίαν αὐτὰς
5 καταστήσαι παντελῆ καὶ ποιμνίων ταύτας ἀποφῆναι σηκούς

Ταύτης διαμέμνηται τῆς ἱστορίας εἰς τὸ παρόν, ἐπαγγελίαν ἐχούσης, πρῶτον μὲν τῆς ἐπανόδου τῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, εἶτα τῆς ἐσομένης εὐκλείας καὶ τῆς κατὰ πάντων νίκης. Διαρπασθήσονται μὲν γὰρ τὴν Γάζα, φησὶν, οἰχήσονται δὲ τὴν Ἀσκάλωνα
10 πρὸς ἀφανισμόν, καὶ Ἄζωτον μεσημβρίας ἐκριθήσονται· τὸ δὲ «μεσημβρίας» ἀντὶ τοῦ φανερώς καὶ οὐ τρόπῳ ληστρικῶ, ἀλλ' ἐναργῶς καὶ πολέμου νόμῳ, τὴν γε μὴν Ἀκαρῶν ἐκριζωθήσονται. Εὐφυνῶς δὲ σφόδρα πρὸς τὴν τοῦ ὀνόματος δήλωσιν ποιεῖται τὴν ἀπειλήν· ἐρμηνεύεται γὰρ Ἀκαρῶν «ἐκρίζωσις». Τοῦτο
15 δὲ αὐτὸ πείσεσθαι, φησὶν, αὐτήν, οἷον ἔχουσαν ἐν τῇ κλήσει τῆς ἐπενεχθησομένης αὐτῇ συμφορᾶς τὴν δήλωσιν.

Στίχ. 5. «Οὐαὶ οἱ κατοικοῦντες τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης, πάροικοι Κρητῶν· λόγος Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς, Χαναάν, γῆ ἄλλοφύλων».

20 15. Ἀποχρώντως ἀπειλήσας καὶ τὰ ὅσον οὐδέπω συμβησόμενα προαπηγγελκῶς τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσι, Γαζαίοις τε, φημί, καὶ Ἀσκαλωνίταις, Ἀζωτίοις τε ὁμοῦ καὶ τοῖς ἐξ Ἀκαρῶν, τὸν ἴσον ὑφαίνει λόγον καὶ ἐπὶ ταῖς πόλεσι ταῖς Φοινικικαῖς, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων ταῖς πρὸς τῇ θαλάσσει κεμέναις. Ταύτη τοί
25 φησιν, «Οὐαὶ οἱ κατοικοῦντες τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης». Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλαὶ τῶν κατὰ τὴν Παλαιστίνην πόλεων τῇ θαλάσσει προσωκῆκασιν, ἀποδιίστας ὥσπερ τὰς σημαινομένας, εἰς τὸ παρόν παροίκους αὐτὰς Κρητῶν ἀποκαλεῖ, ἵν' ἐντεῦθεν νοῶμεν τοὺς τῆς Φοινίκης οἰκήτορας, οὓς καὶ Κρητῶν, ὡς ἔφην, πα
30 ροίκους ὀνομάζει, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Κρηῖτες καὶ Λίβυες διεύρονται μὲν ἀπ' ἀλλήλων, μεσολαβούσης θαλάσσης, ὀλίγοις κομιδῇ διαστήμασιν. Ὡς γὰρ ὁ πολὺς ἔχει λόγος, ἀνέμου πνέοντος, ἔσθ' ὅτε τῶν ἐκ Κρήτης βοτανῶν διάπτουσιν αἱ ὄσμαι καὶ τοὺς ἐν

συγκεντρώθηκαν, ἔξεστράτευσαν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Ἡ μάχη ἔγινε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωασαφάτ, ὅπου ἔπεσαν νεκροὶ καθὼς ἐμψύχωνε ὁ Θεὸς τοὺς Ἰσραηλίτες. Κυρίευσαν λοιπὸν κατὰ κράτος τὶς πόλεις τῶν ἐθνῶν, ὥστε ἔφτασαν νὰ τὶς καταστήσουν τελείως ἔρημες καὶ νὰ τὶς κάνουν μάντρες κοπαδιῶν.

Αὐτὴ τὴν ἱστορία μνημονεύει στὸ παρὸν σημεῖο, ποὺ περιέχει τὸ μήνυμα, πρῶτα τῆς ἐπανόδου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καὶ ἔπειτα τῆς μελλοντικῆς τους δόξας καὶ τῆς νίκης τους ἐναντίον ὄλων. Γιατὶ λέγει ὅτι ἡ Γάζα θὰ γίνεи θῦμα διαρπαγῆς, ἡ Ἀσκάλωνα θὰ ἀφανισθεῖ, καὶ ἡ Ἄζωπος θὰ γκρεμισθεῖ μέρα μεσημέρι. Τὸ «μέρα μεσημέρι» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ φανερά, καὶ ὄχι μὲ ληστρική ἐπιδρομή, ἀλλὰ φανερά καὶ μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου. Τέλος ἡ Ἀκκαρῶν θὰ ξεθεμλιωθεῖ. Τὴν ἀπειλὴ τὴ διατυπώνει μὲ ὑπερβολικὴ εὐφυΐα σύμφωνα μὲ τὴ σημασία τῆς λέξης. Γιατὶ τὸ Ἀκκαρῶν ἐρμηνευόμενο σημαίνει ξερρίζωμα. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς, λέγει, θὰ πάθει αὐτὴ, τὴ συμφορὰ δηλαδή ποὺ θὰ καταφερθεῖ ἐναντίον της, τὴν ὁποία δηλώνει τὸ ὄνομά της.

Στίχ. 5. «Ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς ποὺ κατοικεῖτε τὴν παράλια περιοχὴ τῆς θάλασσας, οἱ ἄποικοι τῶν Κρητῶν. Λόγος τοῦ Θεοῦ λέχθηκε γιὰ σᾶς, Χαναὰν, γῆ τῶν ἄλλοφύλων».

16. Ἀφοῦ τοὺς ἀπείλησε ἱκανοποιητικὰ καὶ προανήγγειλε αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο σύντομα νὰ συμβοῦν στοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐννοῶ τοὺς Γαζαίους καὶ τοὺς Ἀκκαλωνῖτες, τοὺς Ἀζωτίους καὶ τοὺς Ἀκαρρωνῖτες, τὰ ἴδια λέγει καὶ γιὰ τὶς πόλεις τῆς Φοινίκης, καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες γι' αὐτὲς ποὺ ἦταν κοντὰ στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς ποὺ κατοικεῖτε στὴν παράλια περιοχὴ τῆς θάλασσας». Ἐπειδὴ ὅμως πολλὲς ἀπὸ τὶς πόλεις στὴν Παλαιστίνη βρίσκονται κοντὰ στὴ θάλασσα, σὰ νὰ θέλει νὰ διαχωρήσει αὐτὲς ποὺ δηλώνει στὸ παρὸν χωρίο τὶς ἀποκαλεῖ ἄποικους τῶν Κρητῶν, γιὰ νὰ σκεφθοῦμε ἀπὸ αὐτὸ τοὺς κατοίκους τῆς Φοινίκης, τοὺς ὁποίους καὶ ἀποκαλεῖ, ὅπως εἶπα, ἄποικους τῶν Κρητῶν γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία. Οἱ Κρηῖτες καὶ οἱ Λίβυοι ἐμποδίζονται στὴ μεταξύ τους ἐπικοινωνία ἐξαιτίας τῆς πολὺ μικρῆς ἀπόστασης, γιὰτὶ μεσολαβοῦσε ἡ θάλασσα. Γιατὶ, ὅπως φημολογεῖται, ὅταν φυσάει ἄνεμος, μερικὲς φορὲς οἱ μυρωδιὲς τῶν φυτῶν τῆς

Λιβύη κτείνουσι θῆρας, ἔρπετά τε φημί καὶ τὰ τῶν ἰοβόλων ἔθνη. Τετάχατο δὴ οὖν Λίβυές τε καὶ Κρητες ὡς ἔθνος ἓν. Ἐν τεῦθεν κατὰ καιροῦς ἀποικίαν στείλαντες, τὰς ἐν τῇ Φοινίκη κατωκήκασι καὶ ἀνεδείμαντο πόλεις, καθάπερ ἀμέλει καὶ Καππαδόκαι κατὰ καιροῦς τὰς τῆς Παλαιστίνης. Καὶ γοῦν ἔφη που Θεὸς διὰ φωνῆς Ἀμώς· «Οὐχ ὡς υἱοὶ Αἰθιόπων ὑμεῖς ἐστέ μοι υἱοὶ Ἰσραήλ; λέγει Κύριος. Οὐ τὸν Ἰσραήλ ἀνήγαγον ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς ἄλλοφύλους ἐκ Καππαδοκίας, καὶ τοὺς Σύρους ἐκ βόθρου;».

10 Καὶ ἄλλοφύλους μὲν τοὺς Παλαιστινοὺς ὀνομάζει, Σύρους γε μὴν τοὺς Φοίνικας, οὓς καὶ ἀναγαγεῖν ἐκ βόθρου διίσχυρίζεται, «βόθρον», οἶμαι, τὴν Λιβύην ἀποκαλῶν, διὰ τὸ εἶναί που τάχα κοίλην τε καὶ χθαμαλὴν τὴν χώραν. Κατευρύνεται γὰρ εἰς κόλπους ἢ παρ' αὐτῇ θάλασσα, μονονουχὶ καὶ ἀναφενγούσης 15 ἀνόπιν τῆς χέρσου, καὶ τοῖς ὅτι μάλιστα νοτιωτάτοις κλίμασιν εἰσδυομένης. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀντὶ τοῦ «Ἐκ βόθρου», Κυρήνην ὠνόμασαν οἱ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν, ὅτι Λιβύων ἀποικοὶ Φοίνικες ἀποφαίνονται ἐναργέστερον· Κυρήνη γὰρ τῆς Λιβύης ἐπισημοτάτη πόλις. «Λόγος» τοίνυν, φησί, «Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς, ὧ πάροικοι τῶν Κρητῶν», ἤγουν Λίβυες· τὸ δὲ «πάροικοί» φησιν ἀντὶ τοῦ «ἀποικοὶ καὶ μετανάσται». Χαναὰν δὲ πάλιν αὐτοὺς ἀποκαλεῖ. Χανααῖοι γὰρ ἦσαν ἅπαντες οἱ τὰς τῆς Φοινίκης κατοικοῦντες πόλεις, εἰ καὶ γεγόνασιν ἀπ' ἀρχῆς ἀποικοὶ Κρητῶν. Ἰστέον δὲ ὅτι πάλιν οἱ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν ἀντὶ τοῦ «πάροικοι Κρητῶν» 25 ἐκδεδώκασι «Λόγος Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος ὠλοθρευμένον». Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον ἀκολουθησαί πάλιν τῇ τῶν ἐβδομήκοντα γραφῇ, τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας παρηγάγομεν εἰς μέσον, ἃ φέρει μὲν εἰς ἡμᾶς ἢ παραδόσεις, ἐπεσφράγισε δὲ ὡς ἀληθῆ καὶ ὁ τοῦ προφήτου λόγος.

30 Στίχ. 5-6. «Καὶ ἀπολῶ ὑμᾶς ἐκ κατοικίας, καὶ ἔσται Κρήτη νομὴ ποιμνίων καὶ μάνδρα προβάτων. Καὶ ἔσται τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης τοῖς καταλοίποις οἴκου Ἰούδα· ἐπ' αὐτοῖς νεμήσονται ἐν τοῖς οἴκοις Ἀσκάλωνος, δειλῆς καταλύσουσιν

Κρήτης περνοῦν τὴ θάλασσα καὶ σκοτώνουν τὰ ἀγρίμια στὴ Λιβύη, ἐννοῶ τὰ ἐρπετὰ καὶ τὰ διάφορα ἰοδόλα. Θεωροῦνται λοιπὸν οἱ Λίβυοι καὶ οἱ Κρητες ὡς ἓνα ἔθνος. Ἀπὸ ἐδῶ κάποτε ἔστειλαν ἀποικία καὶ κατοίκησαν στὴ Φοινίκη, ἔχτισαν πόλεις, ὅπως βέβαια καὶ οἱ Καππαδόκες κάποτε τὶς πόλεις τῆς Παλαιστίνης. Καὶ πράγματι λέγει κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἀμώς. «Δὲν εἶστε γιὰ μένα ἔσεῖς, Ἰσραηλίτες, ὅπως οἱ Αἰθίοπες, λέγει ὁ Κύριος. Δὲν ἔβγαλα ἐγὼ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἀπὸ τὴν Καππαδοκία καὶ τοὺς Σύρους ἀπὸ τὸν δόθρο;»⁵⁷.

Καὶ ἀλλοφύλους βέβαια ὀνομάζει τοὺς Παλαιστίνιους, ἐνῶ Σύρους τοὺς Φοίνικες, τοὺς ὁποίους ἰσχυρίζεται ὅτι τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὸν δόθρο, ὀνομάζοντας «δόθρο», νομίζω, τὴ Λιβύη, ἐπειδὴ ἴσως ἡ χώρα εἶναι κοίλη καὶ χαμηλή. Γιατὶ ἡ θάλασσα σ' αὐτὴ εἰσχωρεῖ σὲ κόλπους καὶ κατὰ κάποιον ὑποχωρεῖ ἢ ξηρὰ καὶ φεύγει μπροστὰ στὴ θάλασσα στὶς νοτιότατες περιοχές. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτὲς ἀντὶ «ἀπὸ τὸν δόθρο», ἔγραψαν «ἀπὸ τὴν Κυρήνη», διατυπώνοντας τὴ γνώμη ὅτι οἱ Φοίνικες εἶναι ἀποικοὶ τῶν Λιβύων γιατί ἡ Κυρήνη εἶναι ἡ ἐπισημότερη πόλη τῆς Λιβύης. «Λόγος τοῦ Κυρίου», λοιπὸν, λέγει, «λέχθηκε πρὸ ἐσᾶς, ὧ πάροικοι τῶν Κρητῶν», ἦτοι τῶν Λιβύων· τὸ «πάροικοι» βέβαια τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «ἀποικοὶ καὶ μετανάστες». Χανααν πάλι ἀποκαλεῖ αὐτοὺς. Γιατὶ ἦταν Χανααναῖοι ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν τὶς πόλεις τῆς Φοινίκης, ἀν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν ἀποικοὶ τῶν Κρητῶν. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι πάλι οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτὲς ἀντὶ τοῦ «πάροικοι Κρητῶν», ἔγραψαν, «Λόγος Κυρίου λέχθηκε πρὸς ἐσᾶς, ἔθνος ἐξολοθρευμένο». Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκολουθήσομε πάλι τὴ γραφὴ τῶν ἑβδομήκοντα, γι' αὐτὸ παρεμβάλαμε στὸ λόγο μας τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα βέβαια μᾶς φέρνει ἢ παράδοση, ἀλλὰ τὰ ἐπισφράγισε ὡς ἀληθινὰ καὶ ὁ λόγος τοῦ προφήτη.

Στίχ. 5-7. «Καὶ θὰ καταστρέψω ἐσᾶς καὶ τὶς κατοικίες σας καὶ θὰ γίνῃ ἡ Κρήτη βοσκή κοπαδιῶν καὶ μάντρα προβάτων. Ἡ περιοχή κοντὰ στὴ θάλασσα θὰ περιέλθῃ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀπόμειναν ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα, ποὺ θὰ βοσκήσουν τὰ ζῶα τους ἐκεῖ ποὺ κάποτε ἦταν τὰ σπίτια τῆς Ἀσκαλῶν. Κατὰ τὸ δειλινὸ θὰ διαλυθοῦν

57. Ἀμώς 9, 7.

ἀπὸ προσώπου νιῶν Ἰούδα, ὅτι ἐπέσκεπται αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ ἀπέστρεψε τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν».

ιζ. Ἴδου δὴ πάλιν ὡς μετοίκους προσλαλεῖ καὶ ὡς μετανά-
 σταις διαλέγεται, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἱστορίᾳ τὸ ἀληθές· ἀπολέ-
 5 σειν γὰρ αὐτούς, φησὶν, ἐκ κατοικίας, τουτέστιν ἐκ γῆς εἰς ἣν
 παρωκῆκασί τε καὶ μετωκίσαντο· εἰς τοῦτό γε μὴν ἐρημίας ἀφί-
 ξεσθαί, φησί, τὰς παρ' αὐτοῖς πόλεις, ὡς νομὴν καὶ μάνδραν γε-
 νέσθαι ποιμνίων. «Κρήτην» δὲ αὖ τὴν Φοινίκην, ἣτοι τοὺς ἐν τῇ
 Φοινίκη ἀποκαλεῖ ὡς ἐκ Κρήτης ὄντας τῆς Λιβύων ὁμόρου καὶ
 10 γείτονος. Ἐν δὲ ἦσαν κατὰ τοὺς ἄνωθεν χρόνους, καὶ μέμικτο
 ἀλλήλοις τὰ γένη καθ' αἰμά τε καὶ ἔθνη καὶ νόμους. Φθάσας ἤδη
 προεῖπον, ὅτι συναγήγερτο μὲν πάντα τὰ ἔθνη φθόνῳ διακεκαυ-
 μένα, καὶ κατεστρατεύοντο τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν τῆς αἰ-
 χμαλωσίας καιρὸν, καὶ δὴ πολέμου συστάντος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ
 15 Ἰωσαφὰτ ἤττηνται καὶ πεπτώκασιν οἱ τοῖς λελυτρωμένοις ἀνο-
 σίως ἐπιβουλεύοντες. Κεκρατηκότες οὖν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ κατέβο-
 σκον ὡς ἐρήμους τοὺς τῶν ἀλλοφύλων ἀγρούς, καὶ οἶον σηκοῖς
 ἐχρῶντο ταῖς ἡρημωμέναις πόλεσι τῶν Φυλιστιεμί, τουτέστι τῶν
 Παλαιστηνῶν, διὰ τὸ πάντας ἄρδην ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐταῖς.
 20 Ἔσται τοίνυν, φησί, τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης, τουτέστιν αἱ
 πρὸς τῇ θαλάσῃ τῶν Παλαιστηνῶν πόλεις, αἱ πολυανδροῦσαί
 ποτε, αἱ δειναὶ καὶ δυσκαταγῶνιστοι νομὴ ποιμνίων τοῖς κατα-
 λοίποις οἴκου Ἰούδα. Οἱ γὰρ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνασσεσωμέ-
 νοι καὶ περιλελειμμένοι μόλις, αὐτοὶ κεκρατήκασιν, αὐτοὶ καὶ ἐν
 25 τοῖς οἴκοις Ἀσκάλωνος δείλης καταλύσουσι. Πρὸς ἐσπέραν γὰρ
 οἱ ποιμένες ἐγκατακλείουσι τοῖς σηκοῖς τὰς τῶν θρεμμάτων ἀγέ-
 λας τίς οὖν ἢ τοσαύτη δύναμις, ἢ πῶς ἔσται τοῦτο, τὸ καὶ πίστε-
 ως ἐπέκεινα καὶ λόγου παντός; «Ὅτι ἐπέσκεπται, φησὶν, αὐτοὺς
 Κύριος ὁ Θεὸς αὐτῶν καὶ ἀπέστρεψε τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν».
 30 Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Κατέληξε τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὀργῆς, ἀνῆκεν αὐ-
 τοῖς τὰ ἐγκλήματα, καὶ συνοπλίζεται μὲν ὥσπερ καὶ πάλαι τοῖς
 ἐξ Ἰσραὴλ, χαρίζεται δὲ τὸ νικᾶν τοὺς ἀνθεστηκότας, καὶ τοῦτο
 ἄμογητί.

μπροστά στους Ἰουδαίους, γιατί τούς ἐπισκέφθηκε ὁ Κύριος ὁ Θεός τους καὶ τούς ἐπανεῖφερε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τους».

17. Νὰ πάλι ἀπευθύνεται πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς μέτοικους καὶ τούς ὁμιλεῖ ὡς μετανάστες καὶ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι ἀληθής. Γιατὶ λέγει ὅτι θὰ τούς καταστρέψει ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴν κατοικία τους, δηλαδή ἀπὸ τὴ γῆ στὴν ὁποία ἐγκαταστάθηκαν ὡς ἄποικοι. Καὶ θὰ καταστήσουν, λέγει, σὲ τέτοια ἐρήμωση οἱ πόλεις τους, ὥστε θὰ γίνουν βοσκὲς καὶ μάντρες γιὰ τὰ ποίμνιά τους. Κρήτη πάλι ἀποκαλεῖ τὴ Φοινίκη, ἥτοι τούς κατοίκους τῆς Φοινίκης, ἐπειδὴ προέρχονταν ἀπὸ τὴν Κρήτη, πού εἶναι χώρα ὁμορῆ καὶ γειτονικὴ τῶν Λιβύων. Κατὰ τούς παλαιούς ὅμως χρόνους ἦταν ἓνα καὶ ἦταν ἀναμιγμένοι μεταξὺ τους οἱ λαοὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴ καὶ τούς νόμους. Πρὶν ἀπὸ λίγο εἶπα, ὅτι εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλα τὰ ἔθνη πού καίγονταν ἀπὸ φθόνο καὶ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴν αἰχμαλωσία, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἔγινε πόλεμος στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, νικήθηκαν καὶ ἔπεσαν ἐκεῖνοι πού ἐπιβουλεύονταν μὲ ἀσέβεια αὐτοὺς πού εἶχαν λυτρωθεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν νίκησαν οἱ Ἰσραηλῖτες, ἔβοσκαν τὰ ποίμνια τους στὰ σὰν ἐγκαταλειμμένα χωράφια τῶν ἄλλοφύλων καὶ σὰν στάβλους χρησιμοποιοῦσαν τὶς ἐρημωμένες πόλεις τῶν Φιλισταίων, δηλαδή τῶν Παλαιστινίων, ἀφοῦ εἶχαν χαθεῖ ὅλοι γενικὰ ὅσοι ζοῦσαν σ' αὐτές. «Θὰ εἶναι», λέγει, «ἡ περιοχὴ τῆς θάλασσας», δηλαδή οἱ παράλιες πόλεις τῶν Παλαιστινίων, οἱ πολυάνθρωπες κάποτε, οἱ φοβερὲς καὶ ἀκατανίκητες, θὰ εἶναι τῶρα βοσκὲς γιὰ τὰ ποίμνια ἐκείνων «πού ἀπέμειναν ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα». Γιατὶ ἐκεῖνοι πού σώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ μόλις ἓνα μικρὸ ὑπόλειμμα, αὐτοὶ κατανίκησαν, αὐτοὶ καὶ θὰ βροῦν καταφύγιο τὸ δειλινὸ στὶς κατοικίες τῆς Ἀσκάλωνας. Γιατὶ πρὸς τὸ βράδυ κλείνουν οἱ βοσκοὶ τὰ κοπάδια τῶν ζωντανῶν τους στὶς μάντρες. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ τόσο μεγάλῃ δύναμη, ἢ πῶς θὰ γίνῃ αὐτό, πού βρῖσκεται πέρα ἀπὸ πίστη καὶ κάθε λόγο; «Γιατὶ τούς ἐπισκέφθηκε», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεός τους καὶ τούς ἐπανεῖφερε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τους». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Σταμάτησε τὴν ὀργὴν του ἐναντίον τους, συγχώρησε τὰ ἐγκλήματά τους, καὶ συμμαχεῖ, ὅπως καὶ παλαιά, μὲ τούς Ἰσραηλῖτες καὶ τούς χαρίζει τὴ νίκη εἰς βάρος τῶν ἐχθρῶν τους, καὶ μάλιστα χωρὶς κόπο.

Οὐκοῦν ὅταν ἁμαρτάνοντας ἀποστρέφηται Θεός, ὑπὸ πόδας κεισόμεθα τῶν ἐχθρῶν, καὶ οὐδεὶς ὁ σῶζων ἢ ἐπαμύνων ἐστίν. Εἰ δὲ ἐποπτεύοι πάλιν ἐφιεμένους ἀρετῆς καὶ ζῆν ἐννόμως ἐθέλοντας, ἀμείνους μὲν ἐσόμεθα πολέμου παντός, κατευμεγεθήσομεν δέ, 5 καὶ μάλα ῥαδίως, τῶν ἀνθεστηκότων, καὶ πληροφορήσει λέγων αὐτὸς περὶ δικαίου παντός· «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτόν· σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου. Κεκραάξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι αὐτοῦ· μετ' αὐτοῦ εἶμι ἐν θλίψει· ἐξελοῦμαι αὐτόν καὶ δοξάσω αὐτόν. Μακρότητος ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν καὶ 10 δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου».

Στίχ 8-9. «Ἦκουσα ὀνειδισμούς Μωάβ καὶ κονδυλισμούς νιῶν Ἀμμῶν, ἐν οἷς ὀνειδίζον τὸν λαόν μου καὶ ἐμεγαλύνοντο ἐπὶ τὰ ὄριά μου. Διὰ τοῦτο ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, διότι Μωάβ ὡς Σόδομα ἔσται, καὶ υἱοὶ 15 Ἀμμῶν ὡς Γόμορρά, καὶ Δαμασκὸς ἐκλελειμμένη ὡς θημωνιὰ ἄλωνος καὶ ἠφανισμένη εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οἱ κατάλοιποι λαοῦ μου διαρπῶνται αὐτούς, καὶ οἱ κατάλοιποι ἔθνους μου κληρονομήσουσιν αὐτούς».

ιη'. Πεπορθημένοις τοῖς Ἱεροσολύμοις καὶ πεπραχόσιν ἀθλίως τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἐπετώθαζον, ὡς ἔφην, τὰ πρόσσοικα τῶν ἐθνῶν, ᾧοντό τε ὅτι τῶν παρὰ σφίσι ψευδωνύμων θεῶν ἔργον ἦν τὸ ἀλῶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἀνατετραμμένης εἰσάπαν καὶ οἰχομένης τάχα πρὸς τὸ μηδὲν τῆς αἰεί τε καὶ ἄνωθεν ἐπικουρούσης αὐτοῖς χειρός, δῆλον δὲ ὅτι τῆς τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ. Δυσ- 25 βουλίας γὰρ εἰς τοῦτο καθικέσθαι τινὰς τὸ ἀπεικὸς οὐδέν, ὡς πεπλανημένους, ξύλοις τε καὶ λίθοις λελατρευκότας, καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἠγνοσηκότας Θεόν. «Ἀκήκοα» τοίνυν, φησί, «τοὺς Μωαβιτῶν ὀνειδισμούς καὶ κονδυλισμούς νιῶν Ἀμμῶν». Διοίσει γάρ, οἶμαι, κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ καταπαίοντος ἢ ῥάβδῳ τυχόν 30 ἢ λίθῳ τοὺς πεπονθότας ὁ πλήττων ὀνειδισμοῖς, καὶ ἀχάλινον ἐπ' αὐτοῖς ἀνευρύνων στόμα, ἀνερευγόμενός τε καὶ λέγων τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς καταπικραίνεσθαι τινὰς εἰς δυσθυμίας καὶ λύπας, καὶ

“Όταν λοιπόν μᾶς ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς ἐπειδὴ ἁμαρτάνομε, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι νὰ βρεθοῦμε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει κανεὶς νὰ μᾶς σώσει. “Όταν ὅμως μᾶς βλέπει πάλι νὰ ἐπιθυμοῦμε τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ θέλομε τὴν ἔννομη ζωὴ, τότε θὰ ὑπερισχύσομε σὲ κάθε πόλεμο καὶ θὰ νικῆσομε τοὺς ἀντιπάλους μας καὶ θὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσῃ λέγοντας ὁ ἴδιος γιὰ τὸν κάθε δίκαιο· «Ἐπειδὴ ἔλπισε σ’ ἐμένα, γι’ αὐτὸ καὶ θὰ τὸν σώσω. Θὰ τὸν σκεπάσω, γιατί γινώρισε τὸ ὄνομά μου. Θὰ φωνάξῃ πρὸς ἐμένα καὶ θὰ ἀκούσω τὸ αἴτημά του. Θὰ εἶμαι μαζί του στίς θλίψεις του, θὰ τὸν λυτρῶσω ἀπὸ αὐτὲς καὶ θὰ τὸν δοξάσω. Θὰ τοῦ χαρίσω μακρότητα ἡμερῶν καὶ θὰ τοῦ δείξω αὐτὸν ποὺ θὰ εἶναι ἡ σωτηρία του»⁵⁸.

Στίχ. 8-9. «Ἄκουσα τοὺς ὄνειδισμοὺς τῆς Μωάβ καὶ τὰ βαριὰ χτυπήματα τῶν Ἀμμωνιτῶν, μὲ τὰ ὁποῖα περιέπαιζαν τὸ λαὸ μου καὶ φέρονταν ἀλαζονικὰ εἰς βάρος τοῦ λαοῦ μου. Γι’ αὐτὸ ὀρκίζομαι, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἡ Μωάβ θὰ πάθει ὅ,τι τὰ Σόδομα, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀμμὼν θὰ γίνουν ὅπως τὰ Γόμορρα, ἐνῶ ἡ Δαμασκὸς θὰ ἐγκαταλειφθεῖ σὰν θημωνιὰ ἀλωνιοῦ καὶ καταστραμμένη στὸν αἰῶνα, καὶ ἔτσι τὸ ὑπόλειμμα τοῦ λαοῦ μου θὰ διαρπάζουν αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ ποὺ θ’ ἀπομείνουν ἀπὸ τὸ ἔθνος μου θὰ τοὺς κληρονομήσουν».

18. “Όταν κυριεύθηκαν τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ περιέπεσαν σὲ δυστυχία οἱ Ἰσραηλιῖτες, τὰ γειτονικὰ ἔθνη γελοῦσαν, ὅπως εἶπα, μαζί τους, καὶ νόμιζαν ὅτι ἡ κατακυρίευση τῆς Ἰουδαίας ὀφειλόταν στοὺς δικούς τους ψευδῶνυμους θεοὺς, καὶ εἶχε ἀνατραπεῖ ὀλότελα καὶ εἶχε ἐκμηδενισθεῖ τάχα ἡ δύναμη ποὺ πάντοτε καὶ ἀπὸ ψηλὰ τοὺς βοηθοῦσε, δηλαδή ὁ παντοκράτορας Θεός. Γιατὶ τὸ νὰ φτάσουν κάποιοι σὲ τέτοιο βαθμὸ διεστραμμένης σκέψης δὲν εἶναι καθόλου παράλογο, ἀφοῦ εἶχαν πέσει στὴν πλάνη καὶ λάτρευαν ξύλα καὶ πέτρες καὶ ἀγνοοῦσαν τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. «Ἄκουσα» λοιπόν, λέγει, «τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν Μωαβιτῶν καὶ τὰ χτυπήματα τῶν Ἀμμωνιτῶν». Γιατὶ νομίζω πῶς αὐτὸς ποὺ χτυπᾷ μὲ ἐμπαιγμοὺς δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ κάποιον ποὺ τυχὸν χτυπᾷ μὲ ραβδί ἢ μὲ πέτρα ἐκείνους ποὺ κακοτύχησαν, καὶ ἀνοίγει ἀπύλωτο στόμα ἐναντίον τους, ἐκσφενδονίζοντας ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ λέγοντας αὐτὰ ποὺ εὐλόγο εἶναι νὰ καταπικραίνουν κάποιους καὶ νὰ τοὺς

φορτικωτέραν ἔχει τῆς συμφορᾶς τὴν ἔφοδον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς θείας τε καὶ ἀπορρήτου δόξης ἀθυροστομοῦντες ἠλέγχοντο, ταύτη τοι, φησί, τὴν Σοδομιτῶν ἀνατλάντες δίκην, βαδιοῦνται πρὸς ὄλεθρον, καὶ μικρά που τάχα τὰ Γομόρρας ἀποφαίνοντες 5 πάθη ταῖς ἑαυτῶν συμφοραῖς, ὅψέ τε καὶ μόλις δι' αὐτῶν εἴσονται τῶν συμβεβηκότων τὴν τοῦ κολάζοντος δύναμιν. Δαμασκός γε μὴν ἢ Φοινίκων μητρόπολις ἢ λαμπρὰ καὶ περίοπτος, ἐν ἣ τὰ βασιλεία, σωρὸς ἔσται καλάμης, οὐκ ἐχούσης ἄσταχυν, ἥς οὐδεὶς μὲν ὁ λόγος, εἰς κατάπρησιν δὲ τὸ πέρασ, ἤγουν εἰς διασκεδασμόν. 10 Τοὺς γὰρ τῶν ἀχύρων σωρούς αἱ τῶν πνευμάτων ὄρμαι διαρρίπτουσι πανταχῆ· κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον καὶ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς ἀλισκομέναις αἱ τῶν ἐλόντων δυνάμεις διασκιδνᾶσι πανταχοῦ, τοῖς ῥαγδαιοτάτοις ἐν ἴσῳ πνεύμασι κατεμπιπτόντες.

Ἐπιφάνης δὲ οὐχ ἑτέρου του μᾶλλον, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος καὶ 15 ὄνειδισθέντος λαοῦ τὰ τοιάδε τῶν κακῶν κατόρθωσις ἔσται κατὰ καιροῦς, ὑπεμφαίνει λέγων· «Οἱ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου διαρπῶνται αὐτούς καὶ οἱ κατάλοιποι ἔθνους μου κατακληρονομήσουσιν αὐτούς». Καταλοίπους γὰρ ἔθνους, ὡς ἤδη προεῖπον, τοὺς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνασσωσμένους ἀποκαλεῖ, οἱ κεκρατήκασιν τῶν 20 ἔθνῶν, καὶ τὰς τῶν ἄλλοφύλων ἐλόντες πόλεις, εἰς ἐρημίαν αὐτὰς κατέστησαν παντελῆ. Ὅταν τοίνυν οἰκονομικῶς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διαγυμνάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ θλίψῃς ἐπάγων, ἢ διωγμοὺς πράττεσθαι συγχωρῶν, ἐπιφυομένων αὐτῇ τῶν ἐχθρῶν, ἢ Ἑλλήνων τυχόν, ἢ ἀνοσιῶν αἰρετικῶν, καταμειδιάτω μηδεὶς, περιμενέτω δὲ 25 μᾶλλον τοῦ παντός ἀγῶνος τὸ πέρασ. Οἱ γὰρ πλατὺ γελῶντες ἔσθ' ὅτε καὶ μονονουχὶ κατονειδίζοντες τὸν Χριστόν, ὡς τῶν ἰδίων οὐ προασπίζοντα, ἤγουν ὡς οἴονται καὶ ἀσθενοῦντα πρὸς τοῦτο, τὰ Σοδομιτῶν ὑπομενοῦσι πάθη, καὶ πυρὸς ἔσσονται τροφή, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, οὓς ἠττηθῆσαι νενομίκασι, κρατοῦντας εὐρήσουσιν.

30 **Στίχ. 10-11.** «Αὕτη αὐτοῖς ἀντὶ τῆς ὑβρεως αὐτῶν, διότι ὄνειδισαν καὶ ἐμεγαλύνθησαν ἐπὶ τὸν Κύριον τὸν παντοκράτορα. Ἐπιφανὴς ἔσται Κύριος ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντα τοὺς θεοὺς τῶν ἔθνῶν τῆς γῆς».

προκαλοῦν στενοχώρια καὶ λύπη, πρᾶγμα ποῦ καθιστᾶ πιὸ βαριά τὴν ἐπίθεση τῆς συμφορᾶς. Κι ἐπειδὴ παρουσιάζονται νὰ ἀθυροστομοῦν καὶ ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς θείας καὶ ἀπόρητης δόξας, γι' αὐτό, λέγει, ἀφοῦ ὑποστοῦν ὅσα οἱ Σοδομίτες, θὰ βαδίσουν δίκαια στὸν ὄλεθρο, καὶ ἀποδεικνύοντας μὲ τὶς δικές τους συμφορὲς μικρὰ τὰ πάθη τῆς Γομόρρας, ἀργὰ καὶ πικρὰ θὰ μάθουν ἀπὸ τὰ πράγματα τὴ δύναμη τοῦ τιμωροῦ τους. Ἡ Δαμασκὸς ὅμως, ἡ λαμπρὴ καὶ περιβόητη μητρόπολη τῶν Φοινίκων, ὅπου ἦταν τὰ ἀνάκτορα, θὰ γίνῃ σωρὸς ἀπὸ ἄχυρα χωρὶς τὸ στάχυ, ποῦ κανεὶς δὲν θὰ τῆς δίνει σημασία, καὶ τὸ τέλος τῆς θὰ εἶναι νὰ καεῖ ἢ νὰ διασκορπισθεῖ. Γιατὶ τοὺς σωροὺς ἀπὸ ἄχυρα τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου τοὺς διασκορπίζει παντοῦ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ οἱ δυνάμεις τῶν κατακτητῶν διασκορπίζουν παντοῦ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων ποῦ κυριεύουν, ὀρμώντας ὅμοια μὲ πανίσχυρους ἀνέμους.

“Ὅτι ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν θὰ εἶναι κάποτε κανενὸς ἄλλου λαοῦ κατορθώματα, ἀλλὰ τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ ποῦ περιέπεσε σὲ δυστυχία καὶ ἐμπαίχθηκε, τὸ δείχνει λέγοντας· «Τὸ ὑπόλειμμα τοῦ λαοῦ μου θὰ τοὺς λεηλατήσουν καὶ ὅσοι ἀπόμειναν ἀπὸ τὸ ἔθνος μου θὰ τοὺς κατακληρονομήσουν». Γιατὶ «ὑπόλειμμα τοῦ ἔθνους», ὅπως εἶπα ἤδη, ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ποῦ σώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, οἱ ὁποῖοι ὑπέταξαν τὰ ἔθνη, κὶ ἀφοῦ κατέκτησαν τὶς πόλεις τῶν ἄλλοφύλων, τὶς κατέστησαν τελείως ἔρημες. “Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο τῆς οἰκονομίας τους δοκιμάζει τὴν Ἐκκλησία ἢ μὲ διάφορες θλίψεις, ἢ ἐπιτρέποντας διωγμοὺς εἰς βάρος τῆς, προκαλούμενες ἀπὸ ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τῆς, εἰδωλολατρῶν τυχόν ἢ ἀσεβῶν αἰρετικῶν, ἃς μὴ χαίρεται κανεὶς, ἀλλὰ ἃς περιμένει μᾶλλον τὸ πέρας τῶν δοκιμασιῶν. Γιατὶ αὐτοὶ ποῦ χασκογελοῦν πολλὰς φορὲς καὶ περιγελοῦν τὸν Χριστό, ὅτι δὲν ὑπερασπίζεται τοὺς δικούς του, ἢ νομίζουν ὅτι δὲν ἔχει τὴ δύναμη γι' αὐτό, θὰ ὑποστοῦν τὰ πάθη τῶν Σοδομιτῶν καὶ θὰ γίνουν τροφὴ τῆς φωτιᾶς καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἐκείνους ποῦ θεώρησαν ὅτι ἠττήθηκαν, θὰ τοὺς βροῦν νὰ εἶναι οἱ νικητές.

Στίχ. 10-11. «Αὕτῃ θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς ἕξαιτίας τὴν ὕβρη τους, ἐπειδὴ περιγέλασαν καὶ φέρθηκαν ἀλαζονικὰ ἀπέναντι στὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα. Ὁ Κύριος θὰ ἐμφανισθεῖ σ' αὐτοὺς καὶ θὰ ἐξαφανίσει ὅλους τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς».

ιθ. Αὕτη, φησίν, αὐτοῖς ἢ μερίς καὶ οὗτος ὁ κληρὸς. Πεπαρω-
 νήκασι γὰρ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἀπορρήτου δόξης, ἀθυροστομοῦν-
 τες οἱ δεῖλαιοι καὶ παλιμφήμους ἰέντες φωνάς, καὶ τοῦ πάντων ἐπέ-
 κεινα μονονουχὶ κατεξανέστησαν, δεινῶ τε καὶ ἀχαλίνῳ πρὸς τοῦ-
 5 το χρώμενοι θράσει. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπὶ τῶ πάντα δύνασθαι δόξαν
 τοῖς ἰδίῳ ἀνήπτον θεοῖς, «ἐπιφανῆς ἔσται Κύριος ἐπ' αὐτούς»,
 τουτέστι τὴν ἰδίαν αὐτοῖς ἐμφανιεῖ δύναμιν, διὰ γε τοῦ πάντας αὐ-
 τῶν ὀλοθρεῦσαι τοὺς θεούς. Ἀνήρηνται γὰρ καὶ πεπτώκασι τὰ
 παρ' αὐτοῖς τεμένη διὰ χειρὸς Ἰσραήλ, καὶ πυρὸς ἔργον γεγόνασι
 10 τὰ χειρόκημητα πανταχῆ τε καὶ ἐν παντὶ ἔθνει τῶν ἐαλωκότων. Ποῖ
 δὴ οὖν τῶν θεῶν ἢ δύναμις, ἢ πῶς ἂν ἐτέρους σώσειαν, οἷ γε δὴ
 σφίσι αὐτοῖς ἐπαμύνειν οὐχ οἷοί τε; Μᾶλλον δὲ τί γὰρ ὄλως κωφὴ
 καὶ ἀναίσθητος ὕλη; «Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον,
 ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων», καὶ εἰ μὴ φορτικὸν εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ
 15 εἰρήσεται· «Τί ὠφελεῖ γλυπτὸν ὅτι ἔγλυψαν αὐτό, ἔπλασαν αὐτό
 χώνευμα φαντασίαν ψευδῆ», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν; καὶ ἡ
 φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο πάντες οἱ ποι-
 οῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς».

20 **Στίχ 11.** «Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῶ ἕκαστος ἐκ
 τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν».

κ. Ἐπιφανῆ γενέσθαι φαμέν ἐπ' αὐτούς τὸν Κύριον, ὡς ὀλο-
 θρευκότα πάντας αὐτῶν τοὺς θεούς, πάλαι μὲν διὰ τῶν ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ ταῖς τῶν ἀλλοφύλων πόλεσι συγκαταπιμπρόντων εὐσθενῶς
 τά τε ἐν τοῖς τεμένεσιν ἔδη καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς βωμούς, κατὰ δέ γε
 25 τὸν καιρὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τουτὶ γεγονὸς
 ἀληθέστερον κατίδοι τις ἂν, ὅτε καὶ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονε
 καθ' ἡμᾶς καὶ ἐπιφανῆς. Καὶ γοῦν οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ τὸν ὄν-
 τα ἀπ' ἀρχῆς, ὃν ἀκηκόασι, τουτόν αὐτὸν ψηλαφῆσαί τε χερσὶ
 καὶ ἰδεῖν ἔφασκον ὀφθαλμοῖς. Ἐμφανῆς γὰρ γέγονεν ὁ τοῦ ὀρα-
 30 σθαι κρείττων ὡς Θεός, ψάλλει δέ που καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ὁ Θεὸς ἐμ-
 φανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται». Ἐπειδὴ δὲ
 γέγονεν ἐμφανῆς «καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη», κατὰ τὸ γεγραμμένον,

19. Αὐτὴ εἶναι, λέγει, ἡ μερίδα τους καὶ αὐτὸς ὁ κληρὸς τους. Γιατὶ ἐπιτέθηκαν ξέφρενα καὶ ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς ἀπόρρητης δόξας οἱ δυστυχεῖς μὲ ἀθυροστομίες καὶ βγάζοντας αἰσχροὺς φωνὰς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπαναστάτησαν ἐναντίον ἐκείνου ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλα χρησιμοποιοῦντας φοβερὸ καὶ ἀχαλίνωτο θράσος. Ἐπειδὴ ὅμως τῆ δόξα τῆς παντοδυναμίας τὴν ἀπέδιδαν στοὺς δικούς τους θεοὺς, «ὁ Κύριος θὰ φανερωθεῖ σ' αὐτούς», δηλαδή θὰ ἐμφανίσει τὴ δύναμή του μὲ τὸ νὰ ἐξολοθρεύσει ὅλους τοὺς θεοὺς τους. Καὶ πράγματι κατεδαφίσθηκαν καὶ ἔπεσαν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἰσραὴλ τὰ τεμένη τους καὶ τὰ χειροποίητα εἶδωλα παντοῦ καὶ σὲ κάθε ἔθνος ἔγιναν ἔργο τῶν κατακτητῶν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ δύναμη τῶν θεῶν, ἢ πῶς θὰ μπορούσαν νὰ σώσουν ἄλλους αὐτοὶ ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ὑπερασπισθοῦν τὸν ἑαυτό τους; Ἡ μᾶλλον τί τέλος πάντων μπορεῖ νὰ κάνει ἡ κωφὴ καὶ ἀναίσθητη ὕλη; «Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνικῶν εἶναι ἄργυρος καὶ χρυσός, ἔργα ἀνθρώπινων χειρῶν»⁵⁹, καὶ ἂν δὲν ἐνοχλεῖ νὰ ποῦμε, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ λεχθεῖ τὸ σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ προφήτη· «Τί ὠφελεῖ τὸ γλυπτό ποὺ τὸ τῶρνευσαν καὶ τὸ ἔπλασαν στὸ χωνευτήρι, γέννημα φαντασίας ψεύτικης;»⁶⁰, καὶ ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ὁμοιοὶ μ' αὐτὰ νὰ γίνουν ὅλοι ὅσοι τὰ κατασκευάζουν καὶ ὅλοι ὅσοι στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτὰ»⁶¹.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν καθένας ἀπὸ τὸν τόπο του, ὅλα τὰ νησιὰ τῶν ἐθνῶν».

20. Λέμε ὅτι ὁ Κύριος φανερώθηκε σ' αὐτούς, ὅταν ἐξολόθρευσε ὅλους τοὺς θεοὺς τους, παλαιὰ βέδαια μέσω τῶν Ἰσραηλιτῶν ποὺ πυρπόλησαν μὲ πάθος τὰ εἶδωλα καὶ τοὺς βωμούς τους στὰ τεμένη, ἐνῶ τὸν καιρὸ τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι αὐτὸ ἔγινε πιὸ ἀληθινά, ὅταν, ἂν καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός, ἔγινε καὶ φάνηκε ὁμοιος μὲ ἐμᾶς. Καὶ πράγματι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς αὐτὸν ποὺ ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχή, αὐτὸν ποὺ εἶχαν ἀκούσει, αὐτὸν τὸν ἴδιο ἔλεγαν ὅτι τὸν ψηλάφησαν μὲ τὰ χέρια τους καὶ τὸν εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους⁶². Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Δαβὶδ, λέγοντας ὅτι φανερώθηκε αὐτὸς ποὺ βρισκεται πέρα ἀπὸ τὴ φανέρωση σὰν Θεὸς ποὺ ἦταν· «Ὁ Θεὸς θὰ ρθεῖ φανερά, ὁ Θεὸς μας, καὶ δὲν θὰ ἀποσιωπηθεῖ»⁶³. Καὶ ὅταν φανερώθηκε καί, ὅπως

62. Α' Ἰω. 1, 1.

63. Ψαλμ. 49, 3.

«καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφῃ», τότε καὶ ἀπολώλασιν αἱ
 βδελυραὶ τε καὶ βέβηλοι τῶν εἰδώλων ἀγέλαι· ἀνήρηται δὲ εἰσά-
 παν καὶ τὸ τοῦ διαβόλου κράτος, ἕκαστος δὲ λοιπὸν τῶν διὰ πί-
 στεως τῆς εἰς Χριστὸν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐνηνεγμένων προσ-
 5 ἀγει δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν προσκύνη-
 σιν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔτι μὲν ἔστι κατὰ μόνην τὴν Ἰ-
 ουδαίαν γνωστὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἐθνῶν χῶραί τε καὶ
 πόλεις, κἂν εἰ τῆς Ἰουδαίας ἀπονοσφίζονται μεσολαβούσης θα-
 λάσσης, οὐδὲν ἤττον προσίασι τῷ Χριστῷ, προσάγουσι τὰς λι-
 10 τὰς, ἀνάπτουσι τὰς δοξολογίας, ἀκαταλήκτοις εὐφημίαις κατα-
 γεραίρουσι. Πάλαι μὲν γὰρ ἦν «ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐ-
 τοῦ», νυνὶ δὲ λοιπὸν τοῖς ἀπανταχῇ γέγονε γνωριμώτατον, γῆ δὲ
 καὶ θάλαττα μεστή τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τό, «Ζῶ
 ἐγώ, λέγει Κύριος». Ἡ μὲν ἐμπλησθήσεται τῆς δόξης Κυρίου
 15 πᾶσα ἡ γῆ.

«Προσκυνήσει» δὴ οὖν «ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ», φησί.
 Προανατυπῶν μὲν γὰρ ὁ νόμος τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος, τὴν
 ἀρχαίαν ἐκείνην τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀνώρθου σκηνήν, ἧς εἰς τύπον
 καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ διαβόητος ἐκεῖνος ἐγήγερτο ναός.
 20 Προστέταχε δὲ τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, ἦγουν δι'
 ἐκείνου Θεός, ἐκ πάσης τῆς Ἰουδαίων χώρας τοὺς προσκυνεῖν
 ἐθέλοντας ἀναφοιτᾶν εἰς Ἱεροσόλυμα, θύειν τε οὕτω καὶ προσκυν-
 νεῖν τῷ Θεῷ, καὶ θάνατος ἦν ἡ δίκη τοῖς ἔξω θύουσι τοῦ ναοῦ. Ἐ-
 πειδὴ δὲ παρελήλακε τῆς σκιάς ὁ καιρός, πέπανται τὰ ἐν τύποις,
 25 ἐγνώκαμέν τε λοιπὸν ὡς οὐκ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον, οὔτε μὲν «Ὁ ὑψι-
 στος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ», πληροῖ δὲ μᾶλλον οὐρα-
 νούς τε καὶ γῆν καὶ τὰ κατωτέρω· ταύτη τοι πανταχῇ τε αὐτὸν
 καὶ ἐν πᾶσιν εἶναι πιστεύοντες, ἥπερ ἂν ἕκαστος ὦν τυγχάνῃ, ἐκεῖ
 ποιεῖται τὴν προσκύνησιν, ὡς ἐγγὺς ἔχων τὸν λέγοντα Θεόν·
 30 «Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν». Ἰστέον δέ, ὅτι νήσους ἔσθ' ὅτε τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν τὰς ἐκκλησίας
 ἀποκαλεῖ, οἷον ἐν θαλάσῃ κειμένας ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, καὶ

63α. Βαρούχ 3, 38.

64. Ψαλμ. 75, 2.

65. Ἦσ. 49, 18.

66. Ἦσ. 6, 3.

67. Β' Κορ. 5, 17.

68. Πράξ. 17, 24.

69. Ἰερ. 23, 24.

70. Ἰερ. 23, 23.

ἔχει γραφεῖ, «τὸν εἶδαν στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους»^{63α}, τότε καὶ ἔξαφανίσθηκαν οἱ μαρῆς καὶ βέβηλες ἀγέλες τῶν εἰδώλων, καὶ ἔξολοθρεύθηκε ὀλοσχερῶς ἡ δύναμη τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπὸ τότε καθένας ἀπὸ ἐκείνους πού ἔφτασαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας προσφέρει μέσω αὐτοῦ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὴν προσκύνηση ἀπὸ τὸν τόπο του, καὶ δὲν εἶναι πιά μόνο στὴν Ἰουδαία γνωστὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ οἱ χῶρες καὶ οἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν, ἔστω καὶ ἂν χωρίζονταν ἀπὸ τὴν Ἰουδαία μὲ τὴ μεσολάβηση τῆς θάλασσας, πλησιάζουν ἐξίσου πρόθυμα τὸν Χριστὸ, προσφέρουν τὶς προσευχῆς τους, τοῦ ἀφιερώνουν δοξολογίες καὶ τὸν τιμοῦν μὲ ἀτελείωτους ὕμνους. Γιατὶ παλαιὰ «ἦταν τὸ ὄνομα του μεγάλο μέσα στὸν Ἰσραήλ»⁶⁴, ἐνῶ τώρα πιά ἔγινε πάρα πολὺ γνώριμος στοὺς ἀπανταχοῦ ἀνθρώπους, καὶ γῆ καὶ θάλασσα γέμισαν ἀπὸ τὴ δόξα του. Κι αὐτὸ σημαίνει ἄρα ἐκεῖνο τό, «Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος»⁶⁵. ὅτι δηλαδή θὰ γεμίσει ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου ὅλη ἡ γῆ⁶⁶.

Καὶ «θὰ προσκυνήσει» λοιπόν, λέγει, «καθένας ἀπὸ τὸν τόπο του. Προτυπώνοντας δηλαδή ὁ νόμος τὸ κάλλος τῆς Ἐκκλησίας, ἀνόρθωνε ἐκείνη τὴν παλαιὰ σκηνὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς τύπος τῆς ὁποίας (Ἐκκλησίας) εἶχε χτισθεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ περιβόητος ἐκεῖνος ναός. Γιατὶ εἶχε διατάξει στοὺς παλαιότερους ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, ἢ μέσω ἐκείνου ὁ Θεός, ὅσοι ἀπὸ ὅλη τὴν Ἰουδαία ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν νὰ ἀνεβαίνουν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔτσι νὰ θυσιάξουν στὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν προσκυνοῦν, καὶ τιμωρία γιὰ ὅσους θυσίαζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναὸ ἦταν θάνατος. Ὅταν ὅμως πέρασε ὁ καιρὸς τῆς σκιᾶς⁶⁷, καταργήθηκαν τὰ τῶν τύπων καὶ γνωρίσαμε στὸ ἐξῆς ὅτι τὸ Θεῖο δὲν λατρεύεται σὲ ἓνα τόπο, οὔτε βέβαια «ὁ Ὑψιστος κατοικεῖ σὲ ναοὺς καμωμένους ἀπὸ χέρια ἀνθρώπων»⁶⁸, ἀλλὰ ἀντίθετα γεμίζει τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴ γῆ⁶⁹ καὶ τὰ ὑποχθόνια. Ἔτσι λοιπόν πιστεύοντας ὅτι αὐτὸς βρίσκεται παντοῦ, ὅπου τυχαίνει νὰ βρίσκεται ὁ καθένας, ἐκεῖ τελεῖ τὴν προσκύνησή του, γιατί ἔχει κοντὰ τὸν Θεὸ πού λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πού βρίσκομαι κοντὰ σου, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ὄχι θεὸς πού βρίσκεται μακριά»⁷⁰. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι νησιὰ πολλές φορές ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει τὶς Ἐκκλησίες, πού εἶναι μέσα στὸν κόσμον αὐτὸν σὰ νὰ βρίσκονται μέσα στὴ θάλασσα καὶ περιβάλλονται ἀπὸ τὰ ἐχθρικά νερὰ τῶν

πικροῖς ὕδασι περιχεομένας ταῖς ἐν αὐτῷ περιστάσεσι, καὶ μονο-
 νουχὶ ῥαγδαιοτάτοις κύμασι καταπαιομένας τοῖς διωγμοῖς, πλήν
 ἀδιαπτώτως ἐρηρειασμένας καὶ ἀνεχούσας ὑψοῦ, καὶ ταῖς θλίψε-
 σιν οὐ βαπτίζομένας. Ἀκλόνητοι γὰρ διὰ Χριστὸν αἱ ἐκκλησίαι,
 5 «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῶν». Οὐκοῦν, εἰ δὴ βού-
 λοιτό τις νήσους ἐθνῶν ἐννοεῖν τὰς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, οὐκ ἔξω
 τοῦ πρέποντος βαδιεῖται σκοποῦ· ὡς περικλυζομένας μὲν τοῖς
 τῶν πειρασμῶν σάλοις, ἐχούσας δὲ τὸ πάγιον ἐν Χριστῷ, ᾧ ἡ δό-
 ξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

10

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Κεφ, 2, στίχ 12. «Καὶ ὑμεῖς, Αἰθίοπες, τραυματῖαι
 ῥομφαίας μου ἔστε».

κα'. Παντὸς διαμέμνηται γένους, ἤγουν ἔθνους, πεπολεμηκό-
 τος τῷ Ἰσραὴλ καὶ κατὰ τῆς θείας δόξης πεφλυαρηκότος. Μέτει-
 15 σι τοίνυν ἐξ Ἰδουμαίων καὶ Ἀμμανιτῶν ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας, ἢ
 τοὺς πρὸς ἠοῖ καὶ νότῳ κειμένους, καὶ τῆς Περσῶν γῆς τὴν ἀγχι-
 τέρμονα κατοικοῦντας χώραν ἤγουν Αἰγυπτίους ὡς ὁμόρους ὄν-
 τας καὶ γείτονας τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· Αἰθιοπίας δὲ μοῖρα καὶ τῶν Αἰ-
 γυπτίων ἡ γῆ· καὶ γοῦν ποταμοὺς Αἰθιοπίας ὀνομάζειν ἔθος τοῖς
 20 ἱεροῖς γράμμασι τοὺς τῆς Αἰγυπτίων. Πίνουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν
 Γηῶν, περὶ οὗ φησιν ἡ Γραφή· «Οὗτός ἐστιν ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν
 γῆν Αἰθιοπίας». «Ἔσεσθε» τοίνυν καὶ «ὑμεῖς Αἰθίοπες τῆς ἐμῆς
 τραυματῖαι ῥομφαίας». Ἐαυτοῦ δὲ φησι ῥομφαίαν τὴν τῶν Ἰου-
 δαίων, ὡς αὐτὸς ἐπάγων αὐτὴν τοῖς ἀνοσίως πεπραχόσιν εἰς τε
 25 τὴν αὐτοῦ δόξαν, ὡς ἔφην, καὶ μέντοι τὸν Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δὲ οἶ-
 δεν ἡ θεόπνευστος Γραφή καὶ νοητοὺς Αἰθίοπας, φέρε τι καὶ ἐπ'
 αὐτοῖς λέγωμεν, οὐκ ἔξω θαίνοντες τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας.
 Ἐφη πού ψάλλον ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὡς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστόν· «Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων
 30 ἐπὶ τοῦ ὕδατος, σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ἔδω-

περιστάσεων και κατὰ κάποιον τρόπο δέχονται ὡς ὀρμητικὰ κύματα τοὺς διωγμούς, πλὴν ὅμως μένουν ἀδιάπτωτες καὶ ἀκλόνητες καὶ στέκονται ψηλὰ καὶ δὲν βυθίζονται στὶς θλίψεις. Γιατὶ οἱ Ἐκκλησίες χάρις στὸν Χριστὸ εἶναι ἀκλόνητες «καὶ οἱ πύλες τοῦ ἄδου δὲν θὰ σταθοῦν πιὸ ἰσχυρὲς ἀπὸ αὐτές»⁷¹. Ἄν λοιπὸν θέλει κάποιος νὰ θεωρεῖ ὡς νησιὰ τὶς Ἐκκλησίες τῶν ἐθνῶν, δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ σκοπὸ πού εἶναι ὁ πρέπων, οἱ ὁποῖες κλυδωνίζονται βέβαια ἀπὸ τοὺς σάλους τῶν πειρασμῶν, ἔχουν ὅμως τὴ σταθερότητα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Κεφ. 2, στίχ. 12. «Κι ἐσεῖς, Αἰθίοπες, θὰ σφαγεῖτε ἀπὸ τὴ ρομφαία μου».

21. Μνημονεύει κάθε φυλή, ἢτοι ἔθνος, πού ἐπιτέθηκε στὸν Ἰσραὴλ καὶ ἐκοτόμισε φλυαρίες κατὰ τῆς θείας δόξας. Μεταβαίνει λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἀμμωνῖτες στοὺς Αἰθίοπες, ἢ σ' αὐτοὺς πού ζοῦν στ' ἀνατολικά καὶ νότια καὶ κατοικοῦν τὴ γειτονικὴ στὴν Περσία χώρα, ἢ στοὺς Αἰγύπτιους σὰν ὁμορους καὶ γείτονες τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἡ γῆ τῶν Αἰγυπτίων εἶναι τμῆμα τῆς Αἰθιοπίας. Καὶ πράγματι οἱ ἅγιες Γραφές συνηθίζουν νὰ ὀνομάζουν ποταμούς τῆς Αἰθιοπίας τοὺς ποταμούς τῶν Αἰγυπτίων. Γιατὶ πίνουν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Γηὼν, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ἡ ἅγια Γραφή· «Αὐτὸς ὁ ποταμὸς διαρρέει ὅλη τὴ γῆ τῆς Αἰθιοπίας»⁷². «Θὰ σφαγεῖτε» λοιπὸν «καὶ ἐσεῖς, Αἰθίοπες, ἀπὸ τὴ ρομφαία μου». Ρομφαία του ὀνομάζει τὴ ρομφαία τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι πού τὴν καταφέρει στοὺς ἄσεβεῖς γιὰ τὴ δόξα τῆς δικῆς του, ὅπως εἶπα, καὶ βέβαια καὶ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεόπνευστη Γραφή γνωρίζει καὶ νοητοὺς Αἰθίοπες, ἐμπρὸς ἃς ποῦμε κάτι καὶ γι' αὐτούς, χωρὶς νὰ θυγοῦμε ἔξω ἀπὸ τὴ λογικὴ σειρὰ μας. Εἶπε κάπου ψάλλοντας ὁ μακάριος Δαβὶδ γιὰ τὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό· «Ἐσὺ συνέτριψες τὰ κεφάλια τῶν δρακόντων ἐπάνω στὸ νερό, ἐσὺ συνέθλιψες τὸ κεφάλι τοῦ δράκονα καὶ τὸν ἔδωσες τροφή στοὺς λαοὺς

71. Ματθ. 16, 18

72. Γέν. 2, 13.

73. Ψαλμ. 73, 13-14.

κας αὐτὸν βρωμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν». Ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθί που
 «Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ
 χοῦν λείξουσιν». Ὁμολογεῖ δέ που καὶ ἡ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾄσμα-
 των ἀνατυπομένη νύμφη μέλαινά τε εἶναι καὶ καλή.

5 Οὐκοῦν Αἰθίοπας νοητέον τοὺς οἶονεῖ σκοτεινήν τε καὶ ἀλαμ-
 πῆ τὴν διάνοιαν ἔχοντας, τοὺς οὐπω κατηνυγασμένους καὶ τὸ θεῖον
 οὐκ ἔχοντας φῶς. Ἀλλ' οἱ μὲν προσπίπτοντες τῷ Χριστῷ, καθάπερ
 ἀμέλει καὶ ἡ νύμφη, καταλαμπρύνονται παρ' αὐτοῦ, διακεκράγασι
 γὰρ εὐχόμενοι, «Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν
 10 ἐφ' ἡμᾶς», οἱ δὲ δυσσαπόνιπτον ἔχοντες τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ ἐν τῷ
 μελαίνεσθαι μεμενηκότες, καταθοινήσονται μὲν τὰς τοῦ δράκον-
 τος κεφαλᾶς (τροφὴ γὰρ αὐτοῖς ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης), ὑποκεί-
 σονται δὲ τῇ ῥομφαίᾳ. Πρέπειν δὲ οἶμαι μάλιστα τοῦ λόγου τὴν δύ-
 ναμιν τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, ἃ τετραυμάτικεν ὁ Χριστός, τῆς
 15 καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἐκβεβληκώς, συνανελῶν δὲ αὐτοῖς τὸν τοῦ
 σκότους πατέρα, τὸν ἀπάσης ἁμαρτίας εὐρετήν, τὸν κατασκοτίζον-
 τα τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν
 τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὁ
 καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς ἡμῖν εἶρηκεν Ἡσαΐας· «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 20 ἐκείνῃ, ἐπάξει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἁγίαν, τὴν μεγάλην καὶ
 τὴν ἰσχυρὰν ἐπὶ τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν, ἐπὶ τὸν δρά-
 κοντα τὸν ὄφιν τὸν φεύγοντα, καὶ ἀνελεῖ τὸν δράκοντα.

Στίχ 13-1. «Καὶ ἐκτενω τὴν χειρὰ μου ἐπὶ βορῶν καὶ ἀπολω
 τὸν Ἀσσύριον, καὶ θήσω τὴν Νινευὶ εἰς ἀφανισμόν ἄνδρον
 25 ὡς ἔρημον. Καὶ νεμήσονται ἐν μέσῳ αὐτῆς ποίμνια καὶ πᾶν-
 τα τὰ θηρία τῆς γῆς, καὶ χαμαιλέοντες καὶ ἐχῖνοι ἐν τοῖς φατ-
 νῶμασιν αὐτῆς κοιτασθήσονται, καὶ θηρία φωνήσει ἐν τοῖς
 διορύγμασιν αὐτῆς καὶ κόρακες ἐν τοῖς πυλῶσιν αὐτῆς».

κβ'. Ἄψομαι, φησί, καὶ τῶν εἰς ἡῶ καὶ βορῶν χωρῶν τε καὶ
 30 πόλεων, καὶ συνδιολω τοῖς ἄλλοις τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ ταῖς ἡρη-
 μαμέναις τῶν πόλεων καὶ αὐτὴν προσθήσω τὴν διαβόητον Νινευί,
 τὴν τῶν Χαλδαίων μητρόπολιν. Ἔσται δὲ ἄνδρος, ταῖς ἀβάτοις

τῶν Αἰθιοπῶν»⁷³. Ἄλλὰ καὶ κάποιου ἄλλοῦ λέγει· «Μπροστά του θὰ πέσουν καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ ἐχθροὶ του θὰ γλείψουν τὸ χῶμα»⁷⁴. Ὁμολογεῖ ἐπίσης καὶ ἡ νύφη ποὺ ἀναφέρεται ὡς τύπος στοῦ Ἰσραήλ τῶν ἀσμάτων ὅτι «εἶναι μαύρη καὶ ὠραία»⁷⁵.

Ἄρα λοιπὸν Αἰθίοπες πρέπει νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν σκοτεινὴ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ θολὴ διάνοια, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα καταφωτισθεῖ καὶ δὲν ἔχουν τὸ θεῖο φῶς. Καὶ αὐτοὶ βέβαια ποὺ προσπίπτουν στὸν Χριστό, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ νύφη, καταλαμπρύνονται ἀπὸ αὐτόν, γιατί κραυγάζουν προσευχόμενοι, «Καὶ ὅς πέσει ἐπάνω σ' ἐμᾶς ἡ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας»⁷⁶, ὅποιοι ὅμως ἔχουν δύσκολα πλυνόμενη τὴν ἀκαθαρσία καὶ ἔχουν μείνει στὴ μαύρη κατάσταση, θὰ φάνε βέβαια τὰ κεφάλια τοῦ δράκοντα (γιατὶ ὁ δράκοντας, ὁ ἀποστάτης, εἶναι τροφή), θὰ πέσουν ὅμως ἀπὸ τὴ ρομφαία. Καὶ μάλιστα νομίζω ὅτι ταιριάζει τὸ νόημα τοῦ λόγου στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, τὰ ὁποῖα τραυμάτισε ὁ Χριστός, ἐκδιώκοντας αὐτὰ ἀπὸ τὴν εἰς δάρος μας τυραννικὴ τους ἐξουσία, θανατώνοντας μαζί μὲ αὐτὰ τὸν πατέρα τοῦ σκότους, τὸν ἐφευρέτη κάθε ἁμαρτίας, αὐτόν ποὺ κατασκοτίζει τὴ σκέψη τῶν ἀπίστων γιὰ νὰ μὴ φωτισθοῦν μὲ τὴ λάμψη τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ σοφὸς Ἡσαΐας· «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ καταφέρει ὁ Θεὸς τὴ μάχαιρά του τὴν ἁγία, τὴ μεγάλη καὶ δυνατὴ, πάνω στοῦ δράκοντα, τὸ φίδι τὸ διεστραμμένο, τὸ φίδι δράκοντα ποὺ φεύγει, καὶ θὰ σκοτώσει τὸ δράκοντα»⁷⁷.

Στίχ. 13-14. «Καὶ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου πρὸς τὸ βορρᾶ καὶ θὰ ἐξολοθρεύσω τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξαφανίσω τὴ Νινευὶ καθιστώντας τὴν ἄνυδρον ἔρημο. Καὶ θὰ βοσκῆσουν στὸ κέντρο τῆς κοπάδια καὶ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, οἱ χαμαιλέοντες καὶ ἀκανθόχοιροι θὰ κουρνιαξοῦν στὶς κοιλῶματα τῆς, τὰ θηρία θὰ οὐρλιάξουν στὶς σχισμάδες τῆς, καὶ τὰ κοράκια στὶς πόρτες τῆς».

22. Θὰ ἀπλώσω, λέγει, τὸ χέρι μου πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν καὶ τῶν πόλεων τῆς ἀνατολῆς καὶ τοῦ βορρᾶ καὶ θὰ καταστρέψω μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς Ἰσραηλῆς, καὶ θὰ προσθέσω στὶς ἐρημωμένες πόλεις καὶ τὴν περιβόητη Νινευὶ, τὴ μητρόπολη τῶν Χαλδαίων, καὶ θὰ καταστρεφθῇ.

76. Ψαλμ. 89, 17.

77. Ἡσ. 27, 1.

καὶ ἀοικήτοις ἐν ἴσῳ γαῖς. Εἰκὸς δὲ δὴ πάλιν ὑδασιν ἐξομοιοῦν τὸν λόγον τὴν τῶν ἐνοικούντων πληθύν· ἔθος γὰρ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. Καὶ γοῦν τῶν Ἀσσυρίων τὴν ἔφοδον, ἣν πεποίηται κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἕτερος τῶν ἀγίων προφητῶν προανακηρύτ-
 5 των ἔφασκεν· «Ἴδου δὴ ὑδάτα ἔρχεται ἀπὸ βορρᾶ, καὶ ἔσται εἰς χει-
 μάροδον κατακλύζοντα». Ὅταν τοίνυν ἀνυδροῦν ἔσεσθαι τὴν Νι-
 νευὶ λέγη, φαίην ἂν ὅτι κενὴν ἔσεσθαι τῶν ἐνοικούντων φησί· κα-
 τανεμηθήσεσθαί γε μὴν ἐν μέσῳ αὐτῆς ποίμνια διῖσχυρίζεται, ση-
 μεῖον, οἶμα, πού τὸ χρῆμα τιθεῖς τῆς ὀλοτελοῦς ἐρημίας καὶ τοῦ μη-
 10 δένα κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· φύεται μὲν γὰρ οὐκ ἐν ἄστει τὰ ἐν ἀγροῖς.
 Εἰ δὲ δήπου γένοιτο πόαι καὶ ἐν πόλει τυχόν, ὁμολογία τις ὥσπερ
 ἐστὶν ἐναργῆς τὸ πραττόμενον τοῦ κένανδρον εἶναι παντελῶς.

Προστίθησι δὲ καὶ ἑτέρων σημείων οὐ μετρίαν πληθύν. Κατα-
 λύσειν γὰρ ἐν αὐτῇ, φησί, πάντα τὰ θηρία τῆς γῆς, χαμαιλέοντάς
 15 τε καὶ ἐχίνους ἐν τοῖς φατνώμασι κοιτασθήσεσθαι· καὶ μὴν καὶ ἐν
 τοῖς διορύγμασι, τουτέστιν ἢ ἐν βόθροις, ἢ γοῦν καὶ σπηλαίοις
 τοὺς ἀγρίους ἀναφωνήσειν θῆρας, ἐναυλισθήσεσθαι δὲ καὶ κόρα-
 κας τοῖς πυλῶσιν αὐτῆς. Ἔστι δὲ οὐδενὶ τῶν εὖ φρονούντων ἀμ-
 φίβολον, ὡς οὐτ' ἂν ἐν οἴκοις καταλύσειαν ἐχῖνοι, οὔτε μὴν ἐν μέ-
 20 σῃ πόλει καταυλισθήσονται θῆρες, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐμφιλοχωρήσειαν
 τοῖς πυλῶσιν οἱ νυκτικόρακες, εἰ μὴ πλείστη τις ὄση καὶ ἀνδάνου-
 σαλίαν τοῖς ὧδε φύσεως ἔχουσιν ὑπάρχοι σχολή. Φιλοῦσι γὰρ
 πῶς οἱ θῆρες, καὶ μέντοι τὰ ἕτερα περὶ ὧν ὁ λόγος, οὐκ ἀνθρώποις
 συναυλίζεσθαί ποτε, ἀλλ' ἢ περ ἂν εἴη πολλή τις ἐρημία, σχολαία
 25 τε παντελῶς ἢ δίαίτα, καὶ τῆς ἐρημίας τὸ πλάτος μονονουχὶ πρυ-
 τανεύῃ τὴν ἀσφάλειαν, ἔξω τε παντὸς ἀποκομίζει δέους.

Εἰ δὲ χρὴ τι τούτοις ἐπειπεῖν ἀναγκαῖον, ἀσφαλιζώμεθα τὰς
 ἑαυτῶν καρδίας, καὶ τὸ προσκρούειν Θεῷ κατὰ τι γοῦν ὅλως παν-
 τὶ παραιτώμεθα σθένει, ἵνα μὴ γενώμεθα πονηρῶν τε καὶ ἀνημέ-
 30 ρων ἐνδιαίτημα θηρίων, φημὶ δὴ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων,
 ἐξηρημένῃς ἡμῶν ἀπάσης ἀρετῆς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ
 φωνῆς Ἱερεμίου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ εὖ μάλα καὶ σοφῶς εἰρη-
 μένον· «Πόνῳ καὶ μάστιγι παιδευθήσῃ, Ἱερουσαλήμ, μὴ ἀποστῇ

άνυδρη ὅπως οἱ ἀπάτητες καὶ ἀκατοίκητες ἐκτάσεις. Καὶ εἶναι εὐλόγο νὰ ἔξομοιώνει πάλι μὲ τὸ λόγο του τὰ πλήθη τῶν κατοίκων μὲ τὰ νερά· γιατί εἶναι συνήθεια αὐτὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ πράγματι προαναγγέλλοντας τὴν ἐπίθεση τῶν Ἀσσυρίων ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες ἔλεγε· «Βλέπω τώρα νερὰ νὰ ἔρχονται ἀπὸ τὸ βορρᾶ καὶ θὰ γίνουν χείμαρρος ποῦ κατακλύζει τὴ γῆ»⁷⁸. Ὅταν λοιπὸν λέγει ὅτι ἡ Νινευὴ θὰ καταστῆ ἄνυδρη, μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ἐννοεῖ πὺς θὰ καταστῆ ἄδεια ἀπὸ τοὺς κατοίκους της. Ἰσχυρίζεται ἐπίσης ὅτι θὰ βοσκήσουν στὸ κέντρο της κοπάδια, δηλώνοντας μὲ αὐτό, νομίζω, τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἔρημια καὶ ὅτι κανένας δὲν θὰ κατοικεῖ σ' αὐτήν. Γιατὶ δὲν φύονται στὴν πόλη τὰ φυτὰ τῶν ἀγρῶν. Κι ἂν τυχὸν ὑπάρξουν χόρτα σὲ κάποια πόλη, αὐτὸ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ὁμολογία φανερὴ, ὅτι ἀπουσιάζουν τελείως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ αὐτήν.

Προσθέτει ὅμως καὶ πολλὰ ἄλλα σημεῖα. Γιατὶ λέγει, θὰ βροῦν κατάλυμα ἐκεῖ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, ἐνῶ χαμαιλέοντες καὶ ἀκανθόχοιροι θὰ κουρνιαξοῦν στὶς λακκοῦβες. Ἀλλὰ καὶ στὶς σχισμάδες, δηλαδή στὶς λακκοῦβες ἢ καὶ στὰ σπήλαια θὰ σύρλιάξουν τὰ ἄγρια θηρία, ἐνῶ στὶς πόρτες της θὰ κουρνιαξοῦν τὰ κοράκια. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία γιὰ ὅσους σκέπτονται ὀρθά, ὅτι οὔτε σκορπιοὶ θὰ καταλύσουν μέσα στὰ σπίτια, οὔτε στὸ κέντρο τῆς πόλης θὰ ἐγκατασταθοῦν θηρία, ἀλλ' οὔτε τὰ κοράκια θὰ κουρνιαξοῦν στοὺς πυλῶνες τῶν πόλεων, ἂν δὲν ἔχουν αὐτὰ τὰ ζωντανὰ μεγάλη καὶ ἀρεστὴ σ' αὐτὰ ἄνεση. Γιατὶ συνηθίζουν τὰ θηρία, καὶ βέβαια καὶ τὰ ἄλλα γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος, νὰ μὴ συγκατοικοῦν ποτὲ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει πολλὴ ἔρημια, καὶ ἡ ζωὴ τους ἔχει τέλεια ἄνεση, καὶ ἡ ἔκταση τῆς ἔρημιᾶς προστατεύει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἀσφάλειά τους καὶ διώχνει κάθε φόβο.

Ἄν ὅμως πρέπει νὰ προσθέσουμε σ' αὐτὰ κάτι, ἃς ἀσφαλίζουμε τὶς καρδιές μας καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας ἃς ἀποφεύγομε νὰ προσκρούομε σὲ κάτι στὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ γίνομε κατοικία πονηρῶν καὶ ἀνήμερων θηρίων, ἐννοῶ βέβαια τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, ἔξαφаниζόμενης ἀπὸ μέσα μας κάθε ἀρετῆς. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο ποῦ εἰπώθηκε πρὸς τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἱερεμῖα πολὺ καλὰ καὶ μὲ σοφία· «Μὲ πόνο καὶ μάστιγα θὰ παιδαγωγηθεῖς, Ἱερουσαλήμ, γιὰ νὰ

78. Ἱερ. 27 (Μασ. 47), 2.

ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ σοῦ, μὴ ποιήσω σε ἄβατον γῆν, ἣτις οὐκ κατοικηθήσεται». Θεοῦ γὰρ ἡμῶν ἐξέλοντος τὴν ἀρετὴν, εἰσελάσει πάντως εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὰ βδελυρὰ τε καὶ ἀνόσια πάθη, καὶ οἷά τινες θῆρες ἐνδαιτιήσονται, συνεισφρήσει δὲ καὶ αὐτὴ τῶν ἀκα-
5 θάρτων πνευμάτων ἢ ἀγρία πληθύς

Στίχ. 14-15. «Διότι κέδρος τὸ ἀνάστημα αὐτῆς. Αὕτη ἡ πόλις ἢ φανλίστρια, ἢ κατοικοῦσα ἐπ' ἐλπίδι, ἢ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς Ἐγὼ εἶμι καὶ οὐκ ἔσται μετ' ἐμὲ ἔτι. Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν, νομὴ θηρίων; Πᾶς ὁ διαπο-
10 ρευόμενος δι' αὐτῆς συριεῖ καὶ κινήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ».

κγ'. Ὡς αἰεὶ μέγα φρονεῖν ἤρημένη, καὶ ὑπέρφρων καὶ ἀλά-
ζων ἡ Νινευὶ διαδέδληται. Καὶ ἦν τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, ὄφρὺν ἀνασπῶσα τὴν ὑπερτάτην κατὰ παντὸς ἔθνους καὶ πάσης ἀρχῆς, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦσα λόγου τὴν ἐτέρων ἰσχύν. Μεμαρτύ-
15 ρηκε δὲ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Ἀμβακούμ περὶ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων λέγων, ὅτι «Καὶ αὐτὸς ἐν βασιλεῦσιν ἐντροφήσει, καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς εἰς πᾶν ὄχρωμα ἐμπαίξε-
ται». Ὅτι τοίνυν ὑπερόφρους ἄγαν, ὑψοῦ τε ἠρμένη, καὶ ἀναφοι-
τῶσα λίαν εἰς τὸ ἐξήνιον ἢ τῶν Χαλδαίων μητρόπολις, διατρανοῖ
20 πάλιν, ἀναστήματι κέδρου παρεικάζων αὐτήν, καὶ «φανλίστρι-
αν» ὀνομάζων. Τοῦτο δ' ἂν μάθοις ὀρθῶς τε καὶ ἀτρεκῶς εἰρημέ-
νον ἐκ τῶν τοῦ Ῥαψάκου λόγων· ὃς, ἐπεὶπερ ἦκεν εἰς τὴν Ἰου-
δαίαν, εἶτα τοῖς ἐν τῷ τείχει προσλαλῶν, τῆς ἀνωτάτω κατεφλυά-
ρει δόξης. Ἐφασκε γάρ· «Τάδε λέγει ὁ βασιλεύς· Μὴ ἀπατάτω
25 ὑμᾶς Ἐζεκίας λόγοις, οἳ οὐ δυνήσονται ῥύσασθαι ὑμᾶς, καὶ μὴ
λεγέτω ὑμῖν Ἐζεκίας, ὅτι ῥύσεται ὑμᾶς ὁ Θεός». Καὶ μετ' ὀλίγα·
«Μὴ ἐρῶσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ
χειρὸς βασιλέως Ἀσσυρίων».

Αὕτη τοίνυν ἡ φανλίστρια πόλις, ἢ κατοιομένη τε καὶ λέγου-
30 σα, «Ἐγὼ εἶμι καὶ οὐκ ἔσται μετ' ἐμὲ ἔτι», ἐπειδὴ τοίνυν τὴν οὕτως
αἰσχρὰν καὶ ἐπάρατον ἀλαζονείαν ἐν καυχήματος τάξει λαμπροῦ
ποιεῖσθαι φιλεῖ, ταύτητοι λοιπὸν πρὸς τοῦτο ἀθλιότητος κατοική-

μη απομακρυνθεῖ ἀπὸ ἐσένα ἢ ψυχὴ μου, νὰ μὴ σὲ κάνω γῆ ἀπάτητη, ἢ ὅποια δὲν θὰ κατοικηθεῖ»⁷⁹. Γιατὶ ὅταν ὁ Θεὸς διώχνει ἀπὸ ἐμᾶς τὴν ἀρετὴ, θὰ εἰσορμήσουν ὅπωςδήποτε στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά μας τὰ βρώμικα καὶ ἀνόσια πάθη, καὶ θὰ ἐγκατασταθοῦν μέσα της σὰν κάποια θηρία καὶ θὰ εἰσχωρήσει τὸ ἄγριο πλῆθος τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων.

Στίχ. 14-15. «Ἐπειδὴ τὸ ἀνάστημά της εἶναι σὰν τὸν κέδρο. Αὐτὴ ἢ πόλη ἢ αἰσχρὴ, πού ζεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ λέγει μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά της, Ἐγὼ εἶμαι καὶ καμμιά ἄλλη ἔπειτα ἀπὸ μένα, πῶς κατάντησε στὸν ἀφανισμό καὶ ἐγινε βοσκὴ θηρίων; Κάθε περαστικὸς μέσα ἀπὸ αὐτὴν θὰ σφυρίξει καὶ θὰ κινήσει τὰ χέρια του».

23. Κατηγορεῖται ἡ Νινευὶ ἐπειδὴ ἦταν συνηθισμένη νὰ ἔχει πάντοτε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ εἶναι ὑπερήφανη καὶ ἀλαζονική. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἀληθές, γιατί ἔδειχνε ὑπέριστα ὑπεροψία ἔναντι κάθε ἄλλου ἔθνους καὶ κάθε ἐξουσίας καὶ θεωροῦσε τελείως ἀνάξια λόγου τὴν ἰσχὺ τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ προφήτης Ἀββακούμ, λέγοντας γιὰ τὸ βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων τὰ ἐξῆς: «Καὶ αὐτὸς θὰ ἐντροφήσει μὲ τοὺς βασιλεῖς, οἱ τύραννοι θὰ γίνουν παιγνίδι στὰ χέρια του, καὶ θὰ ἐμπαίξει κάθε ὀχυρωματικὸ ἔργο»⁸⁰. Ὅτι λοιπὸν ἦταν πολὺ ὑπεροπτική καὶ εἶχε ψηλὰ τοποθετημένο τὸν ἑαυτὸ της καὶ ὅτι συχνὰ φερόταν μὲ ἀχαλιναγώγητο τρόπο ἢ πρωτεύουσα τῶν Χαλδαίων τὸ διασαφηνίζει πάλι, παρομοιάζοντάς την μὲ τὸν πανύψηλο κέδρο καὶ ὀνομάζοντάς την αἰσχρὴ. Καὶ αὐτὸ μπορεῖς νὰ μάθεις ὅτι ἔχει λεχθεῖ ὀρθὰ καὶ ἀληθινὰ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ραψάκη, ὁ ὁποῖος ὅταν ἔφτασε στὴν Ἰουδαία καὶ στὴ συνέχεια ἀπηύθυνε λόγο σὲ ἐκείνους πού βρισκόνταν στὰ τείχη, φλυαροῦσε περιφρονητικὰ ἔναντιον τῆς ἀνώτατης δόξας. Γιατὶ ἔλεγε: «Αὐτὰ σᾶς λέγει ὁ βασιλιάς. Νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατᾷ ὁ Ἐζεκίας μὲ τὰ λόγια του, τὰ ὅποια δὲν θὰ μπορέσουν νὰ σᾶς σώσουν. Καὶ νὰ μὴ σᾶς λέγει ὁ Ἐζεκίας, ὅτι θὰ σᾶς σώσει ὁ Θεός». Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο: «Μήπως οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἔσωσαν τὴ χώρα του καθένας ἀπὸ τὰ χέρια τῶν βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων;»⁸¹.

Αὐτὴ λοιπὸν ἢ αἰσχροτάτη πόλη, πού εἶναι γεμάτη καύχησι καὶ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι καὶ ἔπειτα ἀπὸ μένα καμμιά ἄλλη πιά», ἐπειδὴ τὴν τόσο αἰσχρὴ καὶ ἐπάρατη ἀλαζονεία τὴν θεωροῦσε λαμπρὸ καύχημά της, γι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ περιπέσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀθλιότητος, ὥστε θὰ

σεται, ὡς καὶ ἐπ' αὐτῇ χρῆναι λέγειν· «Πῶς ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν, νομὴ θηρίων;»· τὸ δὲ «πῶς» εἶη ἂν οὐκ ἐρωτῶντος καὶ ἀναμαθεῖν ἐθέλοντος, τεθναμακότος δὲ μᾶλλον τὴν ἐλπίδος ἐπέκεινα μεταβολήν. Τὰ γὰρ τοι μεγάλα καὶ ἀδόκητα τῶν κακῶν οὐκ ἔξω 5 θαύματος, φιλεῖ δὲ πως καταπλήττειν τοὺς θεωμένους, ἥτοι τοὺς μεμαθηκότας. Οὕτω καὶ συριεῖ πᾶς ἐπ' αὐτῇ καὶ κινήσει τὰς χεῖρας, συμπλήττων ἀλλήλαις, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ ἀνακροτῶν ἀπὸ τοῦ θαυμάσαι, καὶ ἡχὴν ἐκ στόματος ἰεῖς, τὴν ἐν συριγμῶ καὶ ἀσημοτέραν. Γράφει δὲ ὡσπερ ἡμῖν καὶ διὰ τούτων εὖ μάλα τὸν ἐπ' 10 ἀδοκῆτοις συμφοραῖς οἴονεῖ καταπεπληγμένον. «Υπερηφάνοις οὖν ἄρα Θεὸς ἀντιτάσσεται»· καὶ σοφὸν εἶναί φημι καὶ ἀξιόληπτον τὸ παράγγελμα· «Μὴ ἐξύψου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσης»· καὶ πάλιν· «Ὅς ὑψηλὸν ποιεῖ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, ζητεῖ συντριβήν». Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ εἰς ὕψος πολὺ καὶ πέρα μέτρον διανιστά- 15 μενα τῶν οἰκοδομημάτων ἐτοιμότερά πως εἰς κλόνον εἰσὶ, πλείστην τε ὄσσην τὴν ὑποψίαν τοῦ σφίσιν αὐτοῖς περιθραυσθήσεσθαι νοσεῖ, οὕτω καὶ ἀνθρώπου ψυχὴ τῇ τῶν λογισμῶν ματαιότητι πρὸς ὑπεροψίαν ἐξογκουμένη, σαθρά τε καὶ εὐανάτρεπτος καὶ ῥαδία πεσεῖν. Εἰ δὲ δὴ πράττειτο τὸ χρῆμα κατὰ Θεοῦ, τὸ τηνικά- 20 δε λοιπὸν τὸ ἀντερεῖδον οὐδέν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Στίχ. 1. «Ὁ ἡ ἐπιφανῆς καὶ ἀπολελυτρωμένη ἡ πόλις, ἡ περιστερά».

κδ'. Μέτεισιν εὐθύς εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἰουδαίων, φημί δὴ τῆς 25 Ἱερουσαλήμ, ἣν, ἐπεὶπερ εἶλον Ἀσσύριοι, τετίκασιν δίκας. Τετιμώρηνται δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ὡς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν κατακερτομοῦντα, ἐπιστυγγάζει δὲ ὡσπερ αὐτῇ παθούσῃ τὰ παρ' ἐλπίδα, καὶ τῆς ἀνηκέστου συμφορᾶς οὐχ ἑτέρω τινὶ μᾶλλον ἀναγράφει τὰς αἰτίας, αὐτὴν δὲ μᾶλλον γεγενῆσθαι φησὶν ἑαυτῇ 30 προμνήστριαν. Σχετλιάζει οὖν καὶ φησὶν· «Ὁ ἡ ἐπιφανῆς καὶ λελυτρωμένη ἡ πόλις, ἡ περιστερά». Ἴνα τί γὰρ ὄλη, φησὶν, ἀτιμο-

πρέπει και γι' αυτή να λέγει κανείς: «Πῶς κατάντησες στὸν ἀφανισμό, σὲ βοσκή θηρίων;». Καὶ αὐτὸ τὸ «πῶς» δὲν ἀποτελεῖ ἐρώτηση κάποιου ποὺ θέλει νὰ μάθει, ἀλλὰ ποὺ θαυμάζει μᾶλλον τὴν πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα μεταβολή της. Γιατὶ οἱ μεγάλες καὶ ἀπροσδόκητες συμφορὲς κινοῦν τὸ θαυμασμό καὶ συνήθως προξενοῦν κατάπληξη σ' ὅσους τὶς βλέπουν ἢ τὶς ἔχουν δοκιμάσει. Ἔτσι καὶ θὰ σφυρίζει ὁ καθένας γι' αὐτὴν καὶ θὰ κουνήσει τὰ χέρια του, χτυπώντας τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, χειροκροτώντας ἀπὸ τὸ θαυμασμό του καὶ θγάζοντας ἀπὸ τὸ στόμα του τὸν ἦχο τοῦ σφυρίγματος ποὺ δείχνει τὴν κατάπτωση. Σὰ νὰ μᾶς ζωγραφίζει καὶ μὲ αὐτὰ πολὺ καλὰ αὐτὸν ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὶς ἀπροσδόκητες συμφορὲς. Ἄρα λοιπὸν «Ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται στοὺς ὑπερήφανους»⁸², καὶ εἶναι σοφὴ καὶ ἀξιοπρόσεκτη ἡ παραγγελία, «Νὰ μὴν ἐξυψώνεις τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ νὰ μὴν πέσεις»⁸³ καὶ πάλι· «Ὅποιος κάνει ψηλὸ τὸ σπίτι του, ζητεῖ συντριβή»⁸⁴. Μὲ ὅποιον τρόπο δηλαδὴ τὰ οἰκοδομήματα ποὺ ἀνεβαίνουν σὲ μεγάλο ὕψος πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο εἶναι ἐτοιμότερα κατὰ κάποιο τρόπο νὰ γείρουν καὶ γεννοῦν μεγάλη ὑποψία ὅτι θὰ καταρρεύσουν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν φουσκώνει ἀπὸ τοὺς μάταιους λογισμοὺς καὶ ὀδηγεῖται στὴν ὑπεροψία γίνεται σαθρὴ καὶ εὐκόλη στὴν ἀνατροπὴ καὶ εἶναι εὐκόλο νὰ πέσει. Ἄν ὅμως αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεόν, τότε πιά δὲν χρειάζεται καμμιά ὑποστήριξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Στίχ. 1. «Ὡ ἡ λαμπρὴ καὶ ἀπολυτρωμένη πόλη,
ἡ πόλη ἡ περιστερά».

24. Μεταφέρει ἀμέσως τὸ λόγο στὴν ἀνάμνηση τῆς πόλης τῶν Ἰουδαίων, ἐννοῶ τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποία κυρίευσαν οἱ Ἀσσύριοι καὶ γι' αὐτὸ τιμωρήθηκαν. Τιμωρήθηκαν ὅμως καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη, ἐπειδὴ περιέπαιζαν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ νοιώθει θλίψη γι' αὐτὴ ποὺ ἔπαθα τὰ ἀνέλπιστα, καὶ ἀποδίδει τὶς αἰτίες τῆς ἀθεράπευτης συμφορᾶς της ὅχι σὲ κάποιον ἄλλο, ἀλλ' αὐτὴ μᾶλλον ἢ ἴδια, λέγει, τὴν προξένησε στὸν ἑαυτό της. Παραπονεῖται λοιπὸν καὶ λέγει· «Ὡ ἡ λαμπρὴ καὶ ἀπολυτρωμένη πόλη, ἡ πόλη ἡ περιστερά». Γιατὶ λοιπὸν ὁλόκληρη, λέγει, ἔχασε κάθε

τάτη γέγονας, οἰκτρά τε καὶ αἰχμάλωτος, ἢ οὕτω λαμπρὰ καὶ διαφανής, ἢ παντὸς ἔθνους κρατήσασα, καὶ νικῶσα μὲν ἀμογητὶ τοὺς ἀνθισταμένους, σκληρὰ τε αἰεὶ καὶ δυσάντητος τοῖς ἀντεξάγειν ἐθέλουσι, καὶ τὸν πολέμου νόμον ἐξωπλισμένοις, ἢ πολλοῖς 5 σημείοις καὶ τέρασι τῆς Αἰγυπτίων θητείας λελυτρωμένη καὶ τῆς ἀφορήτου πλεονεξίας ἐκλύσασα τὸν αὐχένα, δι' ἣν ποταμοὶ μὲν εἰς αἶμα μετακεχωρήκασι, χάλαζα δὲ καὶ σκότος τὴν τῶν Αἰγυπτίων κατεσίνοντο γῆν, ἣ καὶ θάλασσα συνωπλίζετο, καταπνίγουσα τοὺς διώκοντας, μυρία τε ὅσα πρὸς τούτοις γέγονεν ἀξιά-
10 κουστα; «ὦ ἡ πόλις ἡ περιστερά», τουτέστιν ἡ περικαλλεστάτη. Δέχεται γὰρ αἰεὶ πῶς ἡ θεόπνευστος Γραφή τὸ στρουθίον εἰς εὐειδίαν· καθάπερ ἀμέλει καὶ τὴν ἐν τῷ ἄσματι πλαττομένην νύμφην τῷ τῆς περιστερᾶς ὀνόματι κατασεμνύνειν ἣθελεν ὁ νυμφίος, «Ἀνάστα», λέγων, «ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερά
15 μου». Περικαλλεστάτη δὲ λίαν ἡ Ἱερουσαλήμ, διὰ τοι τὸ τῷ θεῷ λελαμπρύνθαι νόμῳ, καὶ τοῖς τῆς ἱερωσύνης αὐχήμασιν ὄρασθαι διαπρεπῆς, ἐπασκεῖν δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν προσκυνεῖν, καὶ αὐτῷ τελεῖν τὰς λατρείας Κάλλος δὲ τοῦτο πνευματικόν.

20 Δύναιο δ' ἂν καὶ ἑτέρως περιστεράν εἰρηῆσθαι νοεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῷ πτηνῷ, κὰν εἴ τις αὐτὸ τῆς φιλάτης αὐτῷ καλιᾶς ἀποκομίσειεν ἀπωτάτω, εἶτα δοίη τῇ πτήσει καιρὸν, ἀναθεῖν οἴκαδε πάλιν καὶ ἀνακομίζεσθαι πρὸς τὰ οἰκεῖα, ὃ δὴ γεγονὸς καὶ ἐπ' αὐτῆς εὐρήσομεν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐχουσα γὰρ
25 ἐκ προγόνων τὸ εὐσεβές, καταπεφοίτηκε μὲν εἰς Αἴγυπτον, ἐκβαίνουσα δὲ ὥσπερ τὴν ἐκ πατέρων λατρείαν, ἐκεῖ προσκεκύνηκεν εἰδώλοις ἀλλὰ κέκληται διὰ Μωυσέως, καὶ ἀπέπτη τρόπον τινὰ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πλάνης, παλινδρομήσασα πρὸς Θεόν. Ἀλλὰ γὰρ τίς ἢ αἰτία, φησί, τοῦ καὶ ὄλῳ ἀλῶναι τυχόν, καὶ ὑφ' ἑτέροις
30 γενέσθαι πάλιν τὴν λελυτρωμένην;

Στίχ. 2. «Οὐκ εἰσήκουσε φωνῆς».

κέ. Ἦκουσε γὰρ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Ἄκου-

τιμή, ἔγινε ἀξιολύπητη καὶ αἰχμάλωτη, ἢ τόσο λαμπρὴ καὶ ξακουστή, αὐτὴ πού κατανίκησε κάθε ἔθνος, καὶ νικοῦσε χωρὶς κόπο τοὺς ἀντιπάλους της, καὶ ἦταν πάντα σκληρὴ καὶ δύσκολα πολεμούμενη ἀπὸ ἐκείνους πού ἤθελαν νὰ πολεμήσουν ἐναντίον της, καὶ ἦταν παρασκευασμένοι γιὰ πόλεμο, αὐτὴ πού λυτρώθηκε μὲ πολλὰ σημεῖα καὶ τέρατα ἀπὸ τὴ σκλαδιά της στὴν Αἴγυπτο καὶ ἀπᾶλλαξε τὸν τράχηλό της ἀπὸ τὴν ἀφόρητη καταπίεση, γιὰ χάρις τῆς ὁποίας τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν ἔγινε αἷμα καὶ τὸ χαλάζι καὶ τὸ σκοτάδι προκαλοῦσαν μεγάλη ζημία στὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐναντίον τῆς ὁποίας καὶ ἡ θάλασσα ὄπλιζόταν, καταπνίγοντας τοὺς διῶκτες, καὶ ἄλλα μύρια ὅσα ἀξιοθαύμαστα ἔγιναν ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; «ὦ ἡ πόλη ἡ περιστερὰ!», δηλαδή ἡ περικαλλέστατη. Γιατὶ πάντοτε ἡ θεόπνευστη Γραφή χρησιμοποιοῖ αὐτὸ τὸ πουλὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά του ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ νυμφίος στὸ Ἑβραϊστικὸ ἄσμα τῶν ἀσμάτων ἤθελε νὰ κοσμεῖ τὴ νύφη πού περιγράφεται ἐκεῖ μὲ τὸ ὄνομα τῆς περιστερᾶς, λέγοντας «Σήκου, ἔλα, σὺ ἡ σύντροφός μου, ἡ καλή μου, ἡ περισσότερα μου»⁸⁵. Καὶ ἦταν ἡ Ἱερουσαλήμ περικαλλέστατη, καὶ ἐπειδὴ εἶχε λαμπρυνθεῖ ἀπὸ τὸν θεῖο νόμο, καὶ ἐπειδὴ διέπρεπε μὲ τὶς τιμὲς τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐφάρμοζε τὴ δικαιοσύνη καὶ προσκυνοῦσε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ καὶ τελοῦσε τὴ λατρεία ἐκείνου. Καὶ αὐτὸ ἦταν κάλλος πνευματικόν.

Μπορεῖ ὅμως καὶ ἀλλιῶς νὰ νοηθεῖ ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ ὀνομάσθηκε περιστερὰ. Γιατὶ τὸ πουλὶ αὐτὸ συνηθίζει, ἀκόμα καὶ ἂν κάποιος τὸ ἀπομακρύνει πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του φωλιά, καὶ ἐπειτα τοῦ δώσει τὴν εὐκαιρία νὰ πετάξει, νὰ ξαναγυρίσει πάλι στὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἐπιστρέφει στὰ γνωστά του μέρη, πράγμα βέβαια πού θὰ βροῦμε νὰ ἔχει γίνει καὶ μὲ τὴν Ἱερουσαλήμ. Γιατί, ἔχοντας κληρονομία ἀπὸ τοὺς προγόνους τὴν εὐσέβεια, μεταφέρθηκε βέβαια στὴν Αἴγυπτο, ἐκφεύγοντας ὅμως ἀπὸ τὴ λατρεία τῶν προγόνων, προσκύνησε ἐκεῖ τὰ εἰδῶλα. Τὴν κάλεσε ὅμως ὁ Μωϋσῆς καὶ πετώντας κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴ πλάνη, ἐπέστρεψε στὸν Θεό. Ἀλλὰ ποιά ἦταν, λέγει, ἡ αἰτία νὰ ὑποστῆ πλήρη τὴν ἄλωση καὶ νὰ ὑποταχθεῖ πάλι σὲ ἄλλους αὐτὴ πού εἶχε ἀπελευθερωθεῖ;

Στίχ. 2. «Δὲν ἄκουσε τὴ φωνή».

25. " Ἀκουσε δηλαδή στὸ ὄρος Σινᾶ τὸν Θεὸ νὰ λέγει· «Ἄκου,

ε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστίν. Οὐ ποιήσεις σε-
 αυτῶ εἶδωλον, οὐδέ παντός ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καί
 ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καί ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς». *Παρατρέχουσα δὲ τὸ διηγγελμένον, κατώλισθεν ἀμαθῶς εἰς πο-
 5 λύθειον πλάνησιν. Οὐκοῦν «οὐκ εἰσήκουσε φωνῆς», ἢ τῆς ἐν τῷ
 ὄρει Σινᾶ πρὸς αὐτὴν γεγενημένης, ἤγουν τὴν φωνὴν ἀντὶ τῆς
 νουθεσίας παραδεξόμεθα.*

Στίχ. 2. «Οὐκ ἐδέξατο παιδείαν».

κζ. Περιυβρίζουσα γὰρ τὸν παιδαγωγοῦντα νόμον καὶ ἀπο-
 10 κομίζοντα πρὸς δικαιοσύνην, ἐτράπετο πρὸς «διδασκαλίας,
 ἐντάλματα ἀνθρώπων», καὶ ταῖς ἰδίαις ἀκολουθοῦσα γνώμαις,
 ἔξω γέγονε τῆς εὐθείας ὁδοῦ, καὶ ἀπομεμένηκεν ἀμαθῆς καὶ τῶν
 θείων ἄμοιρος παιδευμάτων.

Στίχ. 2. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ οὐκ ἐπεποιθήσῃ».

15 κζ. Πολέμου γὰρ καταθλίβοντος καὶ ἀγῶνος ἐγκειμένου καὶ
 κινδύνων ἐπηρτημένων, δέον αὐτὴν τὴν τῶν προγόνων εὐσέδει-
 αν ἀπομιμῆσθαι φιλεῖν, καὶ ἐπὶ μόνῳ πεποιθέναι τῷ διασώζοντι
 Θεῷ, «Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «καὶ εἰς Ἄσ-
 20 συρίους ἐπορεύθησαν», καὶ κατεμισθοῦτο Σύρους, ἤγουν Ἄρα-
 θας, μονονουχὶ τὴν θείαν ἀτιμάζουσα δύναμιν.

Στίχ. 2. «Καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῆς οὐκ ἤγγικεν».

κη. Ἐγγίζομεν δὲ τῷ Θεῷ διὰ πάσης ἐπεικειίας, καὶ τὰ αὐτῶ
 δοκοῦντα κατορθοῦν ἠρημένοι. Ἐγγίζομεν δὲ καὶ καθ' ἕτερον
 τρόπον, αὐτὸν εἶναι μόνον φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸν καὶ βασιλέα
 25 τῶν ὄλων καὶ δημιουργὸν πιστεύοντες, καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸ σύμπαν
 ἕτερον οὐδένα παραδεχόμενοι.

*Στίχ. 3. «Οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐν αὐτῇ ὡς λέοντες
 ὠροῦμενοι».*

κθ. Ἀπαριθμεῖται τὰ ἐγκλήματα, καὶ παράγει τὰς αἰτίας, ἐφ'
 30 αἷς εἰκότως κελίηται καὶ κέκλιται πρὸς ὀργάς, ἵνα δὴ φαίνοιτο
 λοιπὸν κολάζων ἐν δίκῃ τοὺς ἠσεβηκότας καὶ καθιγμένους εἰς

Ἰσραήλ, ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ὁ ἓνας Κύριος»⁸⁶. «Δέν θά κάνεις γιά σένα εἶδωλο, οὔτε ὁμοίωμα κανενός ἀπό ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω στόν οὐρανό, καί ὅσα βρίσκονται κάτω στή γῆ, καί ὅσα μέσα στά νερά καί κάτω ἀπό τή γῆ»⁸⁷. Παραβαίνοντας ὁμως τήν ἐντολή γλίστρησε ἀπό ἄγνοια στήν πολύθεη πλάνη. «Δέν ἄκουσε» λοιπόν «τήν ἐντολή», ἢ ἐκείνη πού τῆς δόθηκε στό ὄρος Σινᾶ, ἢ τή φωνή θά τήν ἐκλάβομε ὡς νοθεσία.

Στίχ. 2. «Δέν δέχθηκε τή παιδαγωγία».

26. Περιφρονώντας τὸ νόμο πού παιδαγωγοῦσε καί ὀδηγοῦσε στή δικαιοσύνη, στράφηκε «σὲ διδασκαλίες καί ἐντολές ἀνθρώπων»⁸⁸, καί ἀκολουθώντας καί τὶς δικές της γνῶμες, θγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο καί ἔμεινε στήν ἄγνοια καί ἀπογυμνωμένη ἀπὸ τὴ θεία παιδαγωγία.

Στίχ. 2. «Δέν στήριξε τὴν πεποίθησή της στὸν Κύριο».

27. Ὅταν δηλαδὴ τὴν κατέθλιβε πόλεμος καί τὴν ἀπειλοῦσαν κίνδυνοι, ἐνῶ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ ἤθελε νὰ μιμεῖται τὴν εὐσέβεια τῶν προγόνων της καί νὰ ἔχει τὴν πίστη της μόνο στὸν Θεὸ πού σώζει, αὐτὴ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «καλοῦσε πρὸς βοήθειά της τὴν Αἴγυπτο», «πορεύθηκε στοὺς Ἀσσυρίους»⁸⁹, καί ἔπαιρνε μισθοφόρους Σύρους ἢ Ἀραβες, ἀτιμάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴ θεία δύναμη.

Στίχ. 5. «Καὶ δὲν πλησίασε τὸν Θεὸ της».

28. Πλησιάζομε βέβαια τὸν Θεὸ μὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς καί ἐπιλέγοντας νὰ ἐκτελοῦμε τὰ εὐάρεστα σ' αὐτόν. Τὸν πλησιάζομε ὁμως καί μὲ ἄλλον τρόπο, πιστεύοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεὸς καὶ βασιλιάς τῶν ὅλων καὶ δημιουργός, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν δὲν ἀποδεχόμαστε ἀπολύτως κανέναν ἄλλο.

Στίχ. 3. «Οἱ ἄρχοντές της εἶναι σὰν λιοντάρια πού βρυχῶνται μέσα σ' αὐτήν».

29. Ἀπαριθμεῖ τὰ ἐγκλήματα καὶ παρουσιάζει τὶς αἰτίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες εὐλόγα κινητοποιήθηκε καὶ ἔφτασε νὰ ὀργισθεῖ, γιὰ νὰ γίνῃ φανερό ὅτι τιμωρεῖ δίκαια ἐκείνους πού ἀσέβησαν καὶ ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ φαυλότητος, ὥστε αὐτὴ ἢ κατάστασις νὰ εἶναι ἀφόρητη

τοῦτο φανλότητος, ὡς ἀφόρητον ἤδη πως τὸ χρῆμα καὶ αὐτῶ γε-
 νέσθαι Θεῶ. Ἦσαν οὖν, φησὶν, «οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ὡς λέοντες».
 Τί δὲ δὴ δρῶσιν ἐκεῖνοι; Λιμοῦ καταθήγοντος καὶ εἰς ἔφεσιν αὐ-
 τοὺς καλοῦντος τροφῆς, ὄρη τε καὶ νάπας περιθέουσιν εὐσθενῶς,
 5 δεινόν τι καὶ ἀπηχῆς καταβρουχόμενοι· κἂν εἴ τι που θεάσαιτο
 τῶν ἐπιτηδείων εἰς βρωσιν, οἷον βροντήν κατηγήσαντες, εἰς δέος
 ἄγουσι τοσοῦτον, ὡς ἀποπεπῆχθαι δοκεῖν, καὶ οἷόν τι σικάλοις
 ἐνεσφιγμένον, περιμένειν τὸν δαιτυμόνα. Τοῦτο δὲ τινες ἔδρων
 καὶ τῶν ἡγουμένων ἐν Ἰσραήλ, τὸν ἐκ νόμου θάνατον τοῖς πα-
 10 ραβαίνουσιν ὠρισμένον, ἐπιφέρειν ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς πλημμελοῦ-
 σιν οὐδὲν ἀπειλοῦντες, εἰ μὴ δρᾶν ἔλοιτο τὰ αὐτοῖς θυμῆρη τε
 καὶ φίλα, καὶ παραχωροῦντες ἐγκαλοῦσιν ἑτέροις, ἡγουν αὐτοῖς
 τοῖς δικάζουσι κτήσεων ἰδίων ἐξιστάμενοι.

Καταγράφει γὰρ αὐτῶν τὰ τοιάδε τῶν κακῶν καὶ δι' ἑτέρου
 15 προφήτου, λέγων (Μιχαίας δὲ οὗτος)· «Ἐγένοντο λογιζόμενοι
 κόπους καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν ταῖς κοίταις αὐτῶν, καὶ ἅμα τῇ
 ἡμέρᾳ συνετέλουν αὐτά, διότι οὐκ ἦσαν πρὸς τὸν Θεὸν χειρας
 αὐτῶν. Καὶ ἐπεθύμουν ἀγρούς, καὶ διήρπαζον ὀρφανούς, καὶ οἴ-
 κους κατεδυνάστευον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα καὶ τὸν οἶκον αὐ-
 20 τοῦ, ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ». Καταβρουχῶνται δὲ
 ὡσπερ τῶν ἐν ἀπλῇ πίστει βιοῦν ἡρημένων καὶ οἱ τῶν αἰρέσεων
 εὐρεταί, καὶ θεοστυγῆς ἀνοίγοντες στόμα, τοὺς οὐδὲν εἰδότας μο-
 νονουχὶ κατεσθίουσιν ἀμαθεστέρους ἀποτελοῦντες, καὶ ψυχρὰς
 αὐτοῖς καὶ διεστραμμένας ἐνιέντες ἐννοίας, καταμυθολογοῦντες
 25 δὲ οὕτως, καὶ τό γε σφίσι αὐτοῖς εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον φρονεῖν
 ἀναπεύθοντες, ὡς ἤδη δοκεῖν τοὺς τοῖς παρ' αὐτῶν ἐναλόντας
 βρόχοις, τάχα που καὶ ἐκτεθάναι, καὶ λίθοις ὀλίγα τοῖς ἀναι-
 σθήτοις παραχωρεῖν, οἷς ἂν τις ἐπιφωνήσειε, καὶ μάλα εἰκότως·
 «Ἐγείραι ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει
 30 σοι ὁ Χριστός». Πλήν, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ὁ Θεὸς συν-
 τρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, τὰς μύλας τῶν
 λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος».

καὶ σὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἦταν λοιπόν, λέγει, «οἱ ἄρχοντές της σὰν τὰ λιοντάρια». Καὶ τί κάνουν αὐτά; Ὅταν τὰ καταπιέζει ἡ πείνα καὶ τὰ καλεῖ στὴν ἐπιθυμία τῆς τροφῆς, περιτρέχουν μὲ δύναμη τὰ ὄρη καὶ τὶς κοιλάδες, θγάζοντας φοβεροὺς καὶ ἀπαίσιους βρυχηθμούς, καὶ ἂν δοῦν κάπου κάτι κατάλληλο γιὰ τροφή τους, ἀφήνοντας ἦχο σὰν βροντή, προκαλοῦν τόσο φόβο, ὥστε φαίνεται νὰ παγώνει ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ σὰν σφιχτοδεμένο σὲ δίχτυα περιμένει ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸ καταβροχθίσει. Κάτι τέτοιο ἔκαναν καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τοῦ Ἰσραήλ: πολλές φορές τὸ θάνατο τὸν ὀρισμένο γιὰ τοὺς παραβάτες ἀπειλοῦσαν νὰ τὸν ἐπιβάλουν ἀκόμα καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπραξαν κανένα πλημμέλημα, ἂν δὲν δέχονταν νὰ κάνουν τὰ εὐχάριστα καὶ ἐπιθυμητὰ σ' αὐτούς, καὶ παραχωρώντας σὲ ἄλλους νὰ κάνουν καταγγελίες, ἢ τοὺς ἴδιους τοὺς δικαστὲς ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὶς ἰδιοκτησίες τους.

Τὰ τέτοιου εἴδους ἐγκλήματα τὰ καταγράφει καὶ ἓνας ἄλλος προφήτης (καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Μιχαίας), ποὺ λέγει: «Κατέστρωσαν σχέδια πονηρὰ, ξαπλωμένοι στὸ κρεβάτι τους σχεδίαζαν ἀπάτες, καὶ μόλις ξημέρωνε τὶς πραγματοποιοῦσαν, γιὰτὶ δὲν ὕψωναν προσευχόμενοι τὰ χέρια τους σὸν Θεό. Ἐπιθυμοῦσαν ξένους ἀγροὺς, ἄρπαζαν τὴν περιουσία τῶν ὀρφανῶν, καταπίεζαν οἰκογένειες, καὶ ἄρπαζαν τὸν ἄνδρα καὶ τὸ σπίτι του, τὸν ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομία του»⁹⁰. Οὐρλιάζουν ὅμως καὶ οἱ ἐφευρέτες τῶν αἰρέσεων ἐναντίον ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν τὴ ζωὴ τοῦ ἀπλοῦ πιστοῦ, καὶ ἀνοίγοντας τὸ θεομίσητο στόμα τους, κατατρώγουν κατὰ κάποιο τρόπο ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε καὶ τοὺς κάνουν ἀκόμα πιὸ ἀμαθεῖς, βάζουν μέσα τους κούφιεσ καὶ διεστραμμένες σκέψεις, καὶ παραμυθιάζοντάς του ἔτσι, τοὺς πείθουν νὰ δεχθοῦν αὐτὸ ποὺ θεωροῦν οἱ ἴδιοι ὅτι εἶναι σωστό, ὥστε νὰ φαίνονται αὐτοὶ ποὺ πιάστηκαν στὰ δίχτυα τους, ὅτι ἔχουν ἤδη πεθάνει, καὶ ὅτι λίγο διαφέρουν ἀπὸ τὶς ἀναίσθητες πέτρες, πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ φωνάξει, καὶ πολὺ εὐλογα, καὶ νὰ πεῖ: «Ξύπνα, ἐσύ ποὺ κοιμᾶσαι, καὶ σήκω ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ θὰ σοῦ δώσει τὸ φῶς τοῦ ὁ Χριστός»⁹¹. Ἄλλ' ὅμως, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Δαβίδ: «Ὁ Θεὸς θὰ συντρίψει τὰ δόντια τους μέσα στὸ στόμα τους, τὰ δόντια τῶν λιονταριῶν τὰ συνέτρεψε ὁ Κύριος»⁹².

92. Ψαλμ. 57, 7.

Στίχ. 3. «Οἱ κριταὶ αὐτῆς ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας,
οὐχ ὑπελίποντο εἰς τὸ πρῶν».

λ. Φασὶ τοὺς ἐν Ἀραβίᾳ λύκους παντὸς ἐπέκεινα θηρὸς ἶέναι
πρὸς ἀγριότητα, κατηρῶσθηκέναι τε λίαν τὸ ἀκόρεστον εἰς τρο-
5 φάς, ὄξεις δὲ οὕτως εἰς δρόμον, ὡς ἀποφοιτᾶν εὐκόλως παντὸς τοῦ
διώκοντος. Ἔφη γάρ που καὶ δι' ἑτέρου προφήτου περὶ τῶν ἐκ
Βαβυλῶνος ἵππων, «ὄξύτεροι ὑπὲρ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας».
Δέχεται τοίνυν εἰς τὸ παρὸν τὴν τῶν λύκων ἀπληστίαν εἰς ὑποτύ-
πωσιν τῶν κριτῶν, οἷον ὄλω στόματι καὶ ἀκορέστοις ὁδοῦσι δαπα-
10 νώντων τοὺς κρινομένους, διὰ τοῦ πλεῖστά τε ὅσα καὶ τὰ ὑπὲρ δύ-
ναμιν ἐξαιτεῖν ἐπὶ τῆ τοῦ δικαίου παρατροπῆ, καὶ ἵνα τὸ τῶ θείῳ
νόμῳ δοκοῦν εἰς τὸ ἑτέροις τισὶν ἀνδάνον ἀνοσίως παρευθύνοιτο.
Ἄλλ' ἦν ἄμεινον ἐννοεῖν αὐτούς, ὅτι, καθά φησιν ὁ παρομιαστής,
«Λαμβάνοντος δῶρα ἐν κόλποις οὐ κατενοδοῦνται ὁδοί». «Τὰ γὰρ
15 δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν καὶ λυμαίνεται ῥήματα δίκαια»,
κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τί γὰρ ὅλως τὸ περιττὸν ἐκ δωροδοκίας; τί
δὲ τὸ αἰσχρὸν ὀνήσει λημμάτιον τοὺς ἀγαπῶντας αὐτό; μᾶλλον δὲ
ποῖαν ἂν αὐτοῖς ζημίαν οὐκ ἐνεργάσαιτο; καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ
μακάριος Παῦλος λέγων· «Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν
20 εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλα-
βεράς, αἵτινες θυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον «καὶ ἀπώ-
λειαν». «Αἶρετὸν οὖν ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς», καὶ ἐστὶν
ἀληθῶς σοφὸς δὴ λίαν καὶ ἀτρεκῆς ὁ λόγος.

Στίχ. 4. «Οἱ προφήται αὐτῆς πνευματοφόροι ἄνδρες
καταφρονηταί».

25

λα. Εὐ γε τὸ αὐτῆς ἐπὶ προφητῶν ἐνθάδε, ὅτι μὴ γεγόναισι
Θεοῦ, λαλοῦντες ἐπισφαλῶς τὰ «ἀπὸ καρδίας αὐτῶν καὶ οὐκ ἀπὸ
στόματος Κυρίου», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Κατειρωνεύεται δὲ ὁ
λόγος, πνευματοφόρους ἀποκαλῶν· οὐχ ὡς ἐν μεθέξει γεγονότων
30 ἐκείνων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀληθῶς, ἀλλ' ὡς πλάττεσθαι τολ-
μώντων τὸ τῆς προφητείας χρῆμα, καὶ ὅτι μεμέστωνται τοῦ ἁγίου

93. Ἀββακ. 1, 8.

96. Α' Τιμ. 6, 9.

94. Παροιμ. 16, 23.

97. Παροιμ. 22, 1.

95. Δευτ. 16, 19.

98. Ἰερ. 23, 16. Ἰεζ. 13, 17.

Στίχ. 3. «Οἱ δικαστές τους εἶναι σάν τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας, πού δὲν περιμένουν νὰ ρθει τὸ πρωί».

30. Λένε ὅτι οἱ λύκοι τῆς Ἀραβίας εἶναι πιὸ ἄγριοι ἀπὸ κάθε ἄλλο θηρίο καὶ ἔχουν τὸ πάθος νὰ ἔχουν ἀχόρταγη τὴν ἐπιθυμία γιὰ φαγητό, καὶ εἶναι τόσο γρήγοροι στὸ τρέξιμο, ὥστε εὐκόλα γλυτώνουν ἀπὸ κάθε διώκτη τους. Εἶπε βέβαια καὶ μέσω ἄλλου προφήτη γιὰ τοὺς ἵππους τῆς Βαβυλώνας: «Εἶναι πιὸ γρήγοροι ἀπὸ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας»⁹³. Δέχεται λοιπὸν στὰ λεγόμενα ἐδῶ τὴν ἀπληστία τῶν λύκων πρὸς παράσταση τῶν δικαστῶν, οἱ ὅποιοι μὲ γεμᾶτο στόμα καὶ ἀχόρταγα δόντια κατατρώγουν αὐτοὺς πού δικάζονται, ζητώντας ἀπὸ αὐτοὺς ὑπερβολικὴ ἀμοιβή καὶ πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους γιὰ νὰ παραποιήσουν τὸ δίκαιο, καὶ τὰ θεσπίσματα τοῦ θείου νόμου νὰ τὰ παρατρέψουν μὲ τρόπο ἀσεβῆ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία κάποιων ἄλλων. Ἀλλὰ θὰ ἦταν καλύτερα νὰ σκέπτονται αὐτοὶ ὅτι, ὅπως λέγει ὁ Παροιμιαστής, «Αὐτοὶ πού παίρνουν καὶ βάζουν στὸν κόρφο του δῶρα δὲν κατευοδώνονται οἱ δρόμοι τους»⁹⁴. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Τὰ δῶρα τυφλώνουν τὰ μάτια τῶν σοφῶν καὶ διαστρέφουν τὶς δίκαιες ἀποφάσεις»⁹⁵. Καὶ πράγματι ποιὸ εἶναι γενικὰ τὸ ἐπιπλέον πού προσφέρει ἢ δωροδοκία; Καὶ σὲ τί θὰ ὠφελήσει ἓνα μικρὸ δῶρο αὐτοὺς πού τὸ ἀγαποῦν; Ἡ καλύτερα, ποιά ζημία δὲν θὰ τοὺς προκαλέσει; Γιατὶ εἶναι ἀληθὴς ὁ λόγος τοῦ μακάριου Παύλου: «Αὐτοὶ πού θέλουν νὰ πλουτοῦν, πέφτουν στὸν πειρασμὸ καὶ στὴν παγίδα καὶ σὲ ἐπιθυμίες πολλές καὶ ἀνώφελες καὶ βλαβερές, οἱ ὅποιες βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια»⁹⁶. Ἄρα λοιπὸν «Εἶναι προτιμότερο τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος»⁹⁷, καὶ εἶναι πράγματι πολὺ σοφὸς καὶ ἀληθινὸς λόγος.

Στίχ. 4. «Οἱ προφῆτες τῆς οἱ δῆθεν πνευματοφόροι εἶναι ἄνδρες καταφρονητές».

31. Τὸ «αὐτῆς» τέθηκε ἐδῶ γιὰ τοὺς προφῆτες πολὺ ὀρθά, γιατί δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, μιλοῦν ἐσφαλμένα καὶ λένε «ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ νοῦ τους, καὶ ὄχι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ»⁹⁸. Τοὺς εἰρωνεύεται ὁ λόγος ἀποκαλώντας τοὺς πνευματοφόρους, ὄχι ἐπειδὴ ἀληθινὰ ἦταν μέτοχοι τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' ἐπειδὴ τολμοῦσαν νὰ προσποιηθοῦν ὅτι ἔχουν τὸ χάρισμα

Πνεύματος οὐ κατοκνούντων εἰπεῖν. Θέλοντες τοίνυν εἶναι, φησί, καὶ προφήται καὶ πνευματοφόροι καὶ τὸ σεμνὸν οὕτως ὄνομα ταῖς σφῶν αὐτῶν περιπλάττοντες κεφαλαῖς, τοσοῦτον γεγόνασι καταφρονηταί, ὡς μηδὲ ὅτι ποτ' ἐστὶ τὸ ἐπεικὲς εἰδέναι, προσασ-
 5 πολλύναι δὲ καὶ ἑτέρους, οἷς ἐλάλουν τὰ ἀπὸ καρδίας, καὶ τοῦτο ἐπὶ σμικροῖς καὶ εὐτελεστάτοις τισὶ λημματίοις οἱ τάλανες, καὶ ὡς ὁ προφήτης φησὶν Ἰεζεκιήλ, «ἔνεκεν δρακὸς κριθῆς καὶ κλάσμα-
 τος ἄρτου». Καὶ ἀποπληξίας δὲ πρὸς τοῦτο κατώλισθον, ὡς τῆς ἀπορρήτου δόξης βουλάς εἶναι λέγειν τὰς ἑαυτῶν, καὶ τὰ ἀπὸ
 10 γνώμης ἰδίας ἀποβρασσόμενα ῥήματα, θεῖους εἶναι λόγους διίσχυρίζεσθαι.

Καὶ γοῦν ἔφασκε περὶ αὐτῶν διὰ τῆς Ἰερεμίου φωνῆς· «Οὐκ ἀπέστελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον· οὐδὲ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προεφήτευσον»· αὐτοῦ δὲ τοῦ προφήτου
 15 διακεκραγὸς ἐναργῶς καὶ λέγοντος, «Ὁ ὢν Δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ οἱ προφήται αὐτῶν προφητεύουσι καὶ λέγουσιν· Οὐκ ὄψεσθε μάχαιραν καὶ λιμὸς οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀλήθειαν καὶ εἰρήνην δώσω ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ», μονονουχὶ καὶ ἀντεκεκραγῆι λέγων ὁ τῶν ὅλων Θεός· «Ψευδῆ οἱ προφήται προ-
 20 φητεύουσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς, καὶ οὐκ ἐνετειλάμην αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς· ὅτι ὀράσεις ψευδεῖς καὶ μαντείας καὶ οἰωνίσματα καὶ προαιρέσεις καρδίας αὐτῶν αὐτοὶ προφητεύουσιν ὑμῖν. Εἰ προφήταί εἰσι, καὶ εἰ ἔστι λόγος Κυρίου ἐν αὐτοῖς, ἀπαντησάτωσάν μοι· Τί τὸ ἄχυρον πρὸς
 25 τὸν σῖτον; Οὕτως οἱ λόγοι μου, λέγει Κύριος· Οὐχ οἱ λόγοι μου ὡς πῦρ φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν;». Καθικνεῖται γὰρ εἰς νοῦ βάθος ὁ παρὰ Θεοῦ λόγος καὶ μονονουχὶ διαρρήγνυσι τὴν τῶν ἀκροωμένων καρδίαν, ψυχρὸς δὲ καὶ ἀναλκικὸς ὁ ἐξ ἀνθρώπου βουλή, ὁποῖός τις ἦν ὁ τῶν ἀνοσίων ψευδο-
 30 προφητῶν.

Στίχ. 4. «Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς βεβηλοῦσι τὰ ἅγια καὶ ἀσεβοῦσιν εἰς τὸν νόμον».

τῆς προφητείας, καὶ δὲν δίσταζαν νὰ ποῦν, ὅτι εἶναι γεμιᾶτοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Θέλοντας λοιπόν, λέγει, νὰ εἶναι καὶ προφῆτες καὶ πνευματοφόροι καὶ προσκολλώντας ἔτσι τὸ σεβάσιμο ὄνομα στὰ κεφάλια τους, ἔγιναν σὲ τόσο βαθμὸ περιφρονητές, ὥστε οὔτε κἂν νὰ γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει ἐνάρετη ζωὴ, ἀλλὰ νὰ συμπαρասύρουν στὴν ἀπώλεια καὶ ἄλλους, στοὺς ὁποίους μιλοῦσαν ἀπὸ τὴν καρδιά τους, καὶ αὐτὸ μάλιστα κἀνοντάς το οἱ δυστυχεῖς γιὰ μικρὰ καὶ πολὺ φτηνὰ κέρδη, καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ, «γιὰ μιὰ χούφτα κριθᾶρι καὶ ἓνα κομματάκι ψωμί»⁹⁹. Καὶ ὀλίσθησαν σὲ τόσο μεγάλη παραφροσύνη, ὥστε νὰ λένε γιὰ τὶς γνώμες τους, ὅτι εἶναι βουλές τῆς ἀπόρρητης δοξᾶς καὶ νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ἀποκνήματα τῆς φαντασίας τους εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ.

Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμίου: «Δὲν ἔστειλα τοὺς προφῆτες, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν, οὔτε μίλησα σ' αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προφήτευσαν»¹. Κι ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης φώναζε ὀλοκάθαρα καὶ ἔλεγε, «Ἐνῶ σὺ ὑπάρχεις, Δέσποτα καὶ Κύριε, νά, οἱ προφῆτες τοὺς προφητεύουν καὶ λένε· Δὲν θὰ δεῖτε ξίφος καὶ πείνα δὲν θὰ πέσει σ' ἐσᾶς, γιὰτι θὰ δώσω ἀλήθεια καὶ εἰρήνη στὴ γῆ καὶ σὲ τοῦτο τὸν τόπο»², ἀνταπαντοῦσε κατὰ κάποιον τρόπο κραυγάζοντας ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγοντας «Οἱ προφῆτες κατασκευάζουν ψευδεῖς προφητεῖες στὸ ὄνομά μου. Δὲν τοὺς ἔστειλα αὐτούς, οὔτε τοὺς ἔδωσα ἐντολές, οὔτε τοὺς μίλησα, ἀλλὰ προφητεύουν καὶ διατυπώνουν σ' ἐσᾶς ψεύτικα ὁράματα καὶ μαντέματα καὶ οἰωνίσματα καὶ ἐπιθυμίες τῆς καρδιάς τους. Ἄν εἶναι προφῆτες καὶ ὑπάρχει λόγος τοῦ Κυρίου σ' αὐτούς, ἄς μοῦ ἀπαντήσουν· Τί σχέση ἔχει τὸ ἄχυρο μὲ τὸ σιτάρι; Τέτοιοι εἶναι οἱ λόγοι μου ὡς πρὸς τοὺς δικούς τους, λέγει ὁ Κύριος. Δὲν εἶναι οἱ λόγοι μου φωτιὰ πού καίει, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν τὸ πελέκι πού πελεκᾷ τὴν πέτρα;»³. Γιατὶ ὁ λόγος πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ φτάνει μέχρι τὸ βάθος τοῦ νοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ξεσχίζει τὴν καρδιά τῶν ἀκροατῶν, ἐνῶ ὁ λόγος πού προέρχεται ἀπὸ τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ψυχρὸς καὶ ἀδύναμος, τέτοιος πού ἦταν ὁ λόγος τῶν ἀσεβῶν ψευδοπροφητῶν.

Στίχ. 4. «Οἱ ἱερεῖς τῆς βεθελώνουν τὰ ἅγια καὶ φέρονται
μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸ νόμο».

1. Ἱερ. 23, 21.

2. Ἱερ. 14, 13.

3. Ἱερ. 14, 14-16. 23, 28-29.

16. Οὐκ ἔξω μομφῆς οὐδὲ αὐτὸ πεφώραται τὸ ἀπόλεκτον γένος, τουτέστι τὸ ἐκ φυλῆς Λευί· θεβηλοῦν δὲ καὶ αὐτοὺς τὰ ἅγια, φησί, καὶ ἀσεβεῖν εἰς νόμον. Γέγραπται μὲν γάρ· «Ὅτι χεῖλη ἱερέως φυλάξεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ». Ἄλλ' ὡς αὐτός που πάλιν φησὶν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης· «Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν· Ποῦ ἐστὶ Κύριος;». Τὸ γάρ τοι μὴ θούλεσθαι διατρανοῦν τὸν νόμον τοῖς οὐκ εἰδόσιν αὐτόν, μήτε μὴν ἀποκομίζειν ἐπείγασθαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς εἰς τὸ ἀνδάνον Θεῶ, τοῦτο οἶμαί ἐστι τὸ ἀσεβεῖν εἰς νόμον. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὰ ἐκείνων
 10 ἐγκλήματα, ἀλλὰ γὰρ καὶ θεβηλοῦσι τὰ ἅγια, φησὶν. Ὁ μὲν γὰρ διὰ Μωυσέως νόμος πλείστην ἔχει τὴν ἐπιτήρησιν περὶ θυσιῶν καὶ προσαγωγῆς, ἥνικα τε ἐκάστην καὶ τίνα χρῆ τρόπον ἀποπεραίνεισθαι, οἱ δὲ κατὰ τὸ εἶκός προσεκόμεζον μὲν τὰς θυσίας, πλὴν ἀφυλάκτως καὶ ἀτημελῶς, οὐ καιρόν, οὐ τύπους ἀξιοῦντες
 15 ἐπιτηρεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ἠγνισμένοι τάχα, οὔτε μὴν ἐν ἐσθήμασι τοῖς σφῶν ἱεροπρεπῶς ἐσταλμένοι καὶ ἐν κόσμῳ δρωῦντες τὰ ἱερά, ἀτιμάζοντες δὲ ὡς τι τῶν ἀχρείων τὴν οὔτω σεπτὴν καὶ ἀξιάγαστον λειτουργίαν. Παραφυλακτέον δὴ οὖν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἱερουργοῖς, μὴ θεβηλοῦν τὰ ἅγια· τρόπος δὲ τῆς θεβηλώσεως οὐχ
 20 εἷς, διάφορος δὲ καὶ πολὺς. Δεῖ γὰρ εἶναι κεκαθαρομένους καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ πᾶν εἶδος ἀποσειομένους βδελυρᾶς ἡδονῆς, ἠγλαισμένους δὲ μᾶλλον τοῖς εἰς ἀγαθουργίαν σπουδάσμασι, μεμνημένους λέγοντος τοῦ θεσπεσίου Παύλου· «Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε».

25 Στίχ 5. «Ὁ δὲ Κύριος δίκαιος ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ μὴ ποιήσῃ ἄδικον· πρωὶ πρωὶ δώσει τὸ κρίμα αὐτοῦ εἰς φῶς. Καὶ οὐκ ἀπεκρούσῃ καὶ οὐκ ἔγνω ἀδικίαν ἐν ἀπαιτήσι, καὶ οὐκ εἰς νῖκος ἀδικίαν».

17. Ἀσύμβατόν ἐστὶ πως αἰεὶ τῷ ἀδίκῳ τὸ δίκαιον, καὶ οὐκ ἂν
 30 ἴοι κατὰ ταυτὸν τῷ θεβήλῳ τὸ καθαρὸν. «Τίς γὰρ ἂν γένοιτο κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;»· μάχεται γὰρ τὰ τοιάδε τῶν πραγμάτων, καὶ πολὺ τῆς ἀλλήλων φιλίας διωκισμένα κατίδοι τις ἂν αὐ-

32. Δέν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό τή μομφή οὔτε αὐτό τὸ ἐπίλεκτο γένος, δηλαδή ἡ φυλή τοῦ Λευῖ, γιατί καί αὐτοί, λέγει, βεβηλώνουν τὰ ἅγια καί φέρονται μέ ἀσέβεια πρὸς τὸ νόμο. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ δίκαια κρίση, καί ἀπὸ τὸ στόμα του θὰ ζητήσουν νὰ γνωρίσουν τὸ νόμο»⁴. Ἀλλά, ὅπως λέγει κάπου πάλι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ὅλων, «Οἱ ἱερεῖς δὲν εἶπαν, Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος;»⁵. Γιατί, τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ κηρύξουν τὸ νόμο σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγνοοῦν, οὔτε νὰ θέλουν νὰ ὀδηγήσουν τὸν κόσμο ποὺ καθοδηγοῦν σ' αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, αὐτὸ νομίζω ἀποτελεῖ ἀσέβεια πρὸς τὸ νόμο. Καί δὲν σταματοῦν ἐδῶ τὰ ἐγκλήματα ἐκείνων, ἀλλὰ καί «βεβηλώνου», λέγει, «τὰ ἅγια». Γιατί ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ ἔχει πλήθος παρατηρήσεων γιὰ τὶς θυσίες καί τὶς προσφορές, πότε νὰ γίνεται κάθε μία καί πῶς νὰ τελεῖται, ἐκεῖνοι ὅμως, ὅπως εἶναι εὐλογο, πρόσφεραν βέβαια τὶς θυσίες, ἀλλὰ ἀπρόσεκτα καί μέ ἀμέλεια, χωρὶς νὰ θεωροῦν ἄξιο νὰ τηροῦν τὸν καιρὸ καί τοὺς τύπους, ἀλλ' οὔτε καθαρμένοι ἦταν οἱ ἱερεῖς, οὔτε φοροῦσαν τὴ σχετικὴ ἐνδυμασία τους καί ἔκαναν τὶς ἱεροπραξίες μέ κοσμιότητα, ἀλλὰ ἀτίμαζαν σὰν κάτι ἀχρηστο τὴν τόσο σεβάσμα καί ἀξιοθαύμαστη λειτουργία. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχουν οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ μὴ βεβηλώνουν τὰ ἅγια. Καί δὲν εἶναι ἓνας ὁ τρόπος τῆς βεβήλωσης, ἀλλὰ διαφορετικὸς καί ποικίλος. Πρέπει δηλαδή νὰ εἶναι καθαρμένοι καί στὴν ψυχὴ καί στὸ σῶμα, καί ἔχοντας ἀποβάλλει κάθε εἶδος βδελυρῆς ἡδονῆς, νὰ λάμπουν ἀπὸ τὴ φροντίδα τους γιὰ τὴν ἀγαθοεργία, ἐνθουμούμενοι τὸν θεσπέσιο Παῦλο ποῦ λέγει· «Νὰ ζεῖτε καθοδηγοῦμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, καί νὰ μὴν ἐκτελεῖτε τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκας»⁶.

Στίχ. 5. «Ὁ Κύριος ποῦ βρῖσκεται ἀνάμεσά της εἶναι δίκαιος καί δὲν θὰ διαπράξει ἀδικία. Πρωὶ-πρωὶ θὰ φανερώσει τὴν δίκαια ἀπόφαση του, καί δὲν θὰ τὴν κρύψει, γιατί δὲν γνωρίζει τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ ζητοῦν, οὔτε ἀφήνει τὴν ἀδικία νὰ νικήσει».

33. Πάντοτε τὸ δίκαιο εἶναι ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸ ἄδικο καί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμβαδίσει τὸ καθαρὸ μέ τὸ βέβηλο. Γιατί λέγει· «Τὴ σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς μέ τὸ σκοτάδι;»⁷ καθόσον αὐτὰ τὰ πράγματα μάχονται τὸ ἓνα μέ τὸ ἄλλο, καί θὰ τὰ δεῖ κανεὶς πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν

6. Γαλ. 5, 16.

7. Β΄ Κορ. 6, 14.

τά. Ἡγαπηκότος δὴ οὖν τὴν δικαιοσύνην καὶ οὐκ εἰδότος ἀδικίαν τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, πῶς αἰεὶ κρατήσῃν ἔμελλον, ἤγουν διεξάγεσθαι πρὸς πέρας. οὐκ ἀνακοπτόμενα παντελῶς τὰ παμμόχθηρα τῶν Ἰουδαίων ἐγκλήματα; Δοκεῖ δέ πως ἀδικίας εἶ-
 5 ναί τις. τρόπος, τὸ μὴ ποιναῖς ὑποφέρειν τὸν ἀλιτήριον, καὶ τὸ μὴ δίκας αἰτεῖν τὸν ἀσελγῶς τε καὶ ἀνοσίως διαβιοῦν ἠρημένον, καὶ πεφροντικότερα μὲν τῶν νόμων οὐδέν, διανενευκότερα δὲ οὕτω πρὸς ἀδικίαν, ὡς οὐδέν ἠγεῖσθαι τὸ ἄμεινον, αὔχημά τε ποιεῖσθαι λαμπρὸν τὰ ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς ἐρυθριῶντα ὀραῖσθαι. Ἐπειδὴ τοίνυν
 10 «δίκαιος ὁ Κύριος ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ μὴ ποιήσῃ ἀδικον» (οὐ γὰρ ἀνάσχοιτο τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων), «πρωὶ πρωὶ ποιήσῃ τὸ κριμα αὐτοῦ», τουτέστιν ὀρθρου τε καὶ ἐμφανῶς καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ λοιπόν, οὐκέτι συστέλλων τὰ ἐξ ὀργῆς, ἀλλ' εἰς μέσον ἄγων καὶ ἐμφανῆ καθιστὰς καὶ οἷον ἐν ὄψει τιθεὶς τὰ προεπηγγελμένα. Οὐ
 15 γὰρ ἐάσει δραμεῖν εἰς νίκος ἀδικίαν. Τὸ δὲ «εἰς νίκος», τὸ εἰς ἐκνίκησιν, ἤγουν εἰς ἅπαν ὑποδηλοῖ. Κεκολασμένων γὰρ τῶν ἠσεθηκότων, πεπαύσεται πάντως καὶ τῆς ἀδικίας ὁ τρόπος· οὐ γὰρ ἔχει τοὺς δρωῶντας ἔτι.

Δεῖ τοίνυν τοὺς γε ἀληθῶς ἀρτίφρονας περινοεῖν, ὅτι φιλοδί-
 20 καιος ὁ Δεσπότης, καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο τῶν πλημμελούντων ἀσχέτως. Ἄλλ' εἰ μὲν τις ἴοι πρὸς μετάγνωσιν καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς ἰδί-οις πλημμελήμασι καταστάξοι δάκρυον, ἡμερωτάτῳ περιτεύξε-ται καὶ ἐξαιτήσῃ τὴν ἀμνησίαν καὶ ἔξω δραμεῖται βρόχων καὶ τοῦ κολάζεσθαι δεῖν. Εἰ δὲ ἄτεγκτός τις εἴη καὶ δυσμετακόμιστον
 25 ἔχων τὴν γνώμην εἰς γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὰ προεπωδέστερα, τοῖς οὐκείοις ἐνιζήσῃ πταίσμασιν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐναπολεῖται λοιπόν καὶ ὑπὸ κίνησιν ἔσται τὴν δεσποτικήν, ὅτι μὴ μέχρι παντός τῶν πλημμελούντων ἀνέχεται.

Στίχ. 6. «Ἐν διαφθορᾷ κατέσπασα ὑπερηφάνους, ἠφάνισθησαν γωνίαὶ αὐτῶν· ἐξερημώσω τὰς ὁδοὺς αὐτῶν τὸ παράπαν τοῦ μὴ διοδεύειν· ἐξέλιπον αἱ πόλεις αὐτῶν, διὰ
 30 τὸ μηδένα ὑπάρχειν μηδὲ κατοικεῖν».

μεταξύ τους ἀγάπη. Ἐφοῦ λοιπὸν ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη καὶ δὲν γνωρίζει τὴν ἀδικία ὁ παντοκράτορας Θεός, πῶς ἦταν δυνατό νὰ κρατήσουν γιὰ πάντα, δηλαδή νὰ διεξάγονται μέχρι τὸ τέλος, χωρὶς νὰ ἀνακοποῦν τελείως τὰ γεμᾶτα μοχθηρία ἐγκλήματα τῶν Ἰουδαίων; Γιατὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἓνας τρόπος ἀδικίας, τὸ νὰ μὴν ἐπιβάλλονται ποινὲς στὸν ἐγκληματία καὶ νὰ μὴ τιμωρεῖται ἐκεῖνος ποὺ θέλησε νὰ ζεῖ μὲ ἀσέλγεια καὶ ἀσέβεια, χωρὶς νὰ φροντίζει καθόλου γιὰ τὸ νόμο, ἀλλὰ νὰ ἔχει κλίνει τόσο πολὺ στὴν ἀδικία, ὥστε νὰ μὴ θεωρεῖ τίποτε καλύτερό της, καὶ κάνει καύχημά του λαμπρὸ αὐτὰ τὰ ὅποια εἶναι εὐλογο νὰ κοκκινίζει κανεὶς βλέποντάς τα. Ἐπειδὴ λοιπὸν «εἶναι δίκαιος ὁ Κύριος ποὺ βρίσκεται στὸ μέσον της καὶ δὲν θὰ διαπρᾶξει ἀδικία» (γιατὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀνεχθεῖ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν συνήθεια ν' ἀδικοῦν), «πρωί θὰ φανερώσει τὴ δίκαια ἀπόφασή του», δηλαδή τὴν αὐγὴ καὶ ὀλοφάνερα καὶ ἐνῶ θὰ εἶναι πιά ἡμέρα, μὴ περιορίζοντας πιά τὴν ὀργή του, ἀλλὰ παρουσιάζοντας τὴν πιά ἐνεργὰ καὶ κἀνοντάς τὴν φανερὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φέροντάς μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων ὅσα ἔχουν προαναγγελεῖ. Γιατὶ δὲν θ' ἀφήσει τὴν ἀδικία νὰ δρᾷ καὶ νὰ φτάσει στὴ νίκη. Τὸ «μέχρι τὴ νίκη», ὑποδηλώνει τὴν κατανίκηση, δηλαδή τὴν ὀλοκληρωτικὴ νίκη. Γιατὶ, ὅταν τιμωρηθοῦν οἱ ἀσεβεῖς, θὰ παύσει ὅπωςδήποτε ἡ ἀδικοπραξία: γιατί δὲν θὰ ἔχει πιά αὐτοὺς ποὺ θ' ἀδικοῦν.

Πρέπει λοιπὸν ὅσοι σκέπτονται ὀρθὰ νὰ γνωρίζουν, ὅτι ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὸ δίκαιο καὶ δὲν θ' ἀνεχθεῖ ἐκείνους ποὺ ἐγκληματοῦν ἀκατάσχετα. Ἄλλὰ ἂν κάποιος προχωρήσει στὴ μετάνοια καὶ χύσει δάκρυα γιὰ τὰ πλημμελήματά του, θὰ τὸν βρεῖ πολὺ ἡμέρο καὶ θὰ ζητήσῃ τὴν λήθη καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς βρόχους καὶ τὴν ἀναπόφευκτη τιμωρία. Ἄν ὅμως κάποιος εἶναι ἀδιάλλακτος καὶ δύσκολα μπορεῖ ν' ἀλλάξει γνώμη, ὥστε νὰ προτιμήσῃ τὰ πιὸ πρέποντα, θὰ παραμείνει στὰ πταίσματά του καὶ μᾶλλον θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια πιά καὶ θὰ βρεθεῖ ἀπέναντι στὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου, γιατί δὲν ἀνέχεται μέχρι τὸ τέλος αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν πλημμελήματα.

Στίχ. 6. «Παρέδωσα στὴν καταστροφὴ τοὺς ὑπερηφάνους, ἐξαφανίσθησαν οἱ γωνιακοὶ πύργοι τῶν τειχῶν τους. Θὰ ἐρημώσω τοὺς δρόμους τους ὥστε νὰ μὴ περνᾷ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς. Οἱ πόλεις τους ἐξαφανίσθησαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει οὔτε κάτοικος κανένας».

λδ'. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἔφην, οἱ μὲν ἱερεῖς ἐβεβήλουν τὰ ἅγια, ἠσέβουν δέ τινες καὶ εἰς αὐτὸν τὸν νόμον, «ὁ δὲ Κύριος δίκαιος ἐν μέσῳ αὐτῆς πρῶι πρῶι ποιήσει τὸ κριμα αὐτοῦ». Καὶ ποῖον δὴ τοῦτό ἐστι; Κατέσπασεν ὑπερηφάνους ἐν διαφθορᾷ, τουτέστι πα-
 5 ρέδωκεν εἰς φθορὰν τοὺς ἀλαζόνας καὶ ὑβριστάς. Ἡ γὰρ οὐκ ἀλαζόνες οἱ θεομαχεῖν εἰωθότες καὶ τοῖς διὰ Μωυσέως θεσπίσμα-
 σι τὸ οἰκεῖον ὥσπερ ἀντεξάγοντες θέλημα, καὶ ὀλίγα μὲν κομιδῆ τῶν θείων πεφροντικότες νόμων, ἀποκλίνοντες δὲ πρὸς τὸ ἄγαν ἐξήνιον καὶ λέγοντες τῷ Κυρίῳ, «Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδοῦς σου εἰ-
 10 δέναι οὐ θούλωμαι»; Εἶτα πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις εἶπερ ἐστὶ πτω-
 χὸς τῷ πνεύματι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὁ εὐφραῖς καὶ εὐήνιος καὶ πολὺ βλέπων εἰς εὐπείθειαν, ὃν καὶ ἐπο-
 πτείας ἀξιοῖ; καὶ γοῦν ἔφη δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Καὶ ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ
 15 ἠσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Οὐκοῦν κατεσπιάσθη μὲν εἰς φθορὰν τὸ ὑπέροφρον γένος, «ἠφανίσθησαν δὲ καὶ αἱ γω-
 νίαι αὐτῶν». Καὶ «γωνίας» οἶμαί που τὰ τεῖχη λέγεσθαι νυνὶ καὶ τὰς τῶν πόλεων περιβολάς. Ὑψηλαὶ γὰρ αἰείπως αἱ γωνίαι, πύρ-
 γους ἔχουσαι διαφανεστάτους. Ὁμοιον οὖν ἄρα τυχὸν ὡς εἰ καὶ
 20 λέγοι πάλιν· Ἐρημοὶ τειχῶν αἱ παρ' αὐτοῖς ἔσονται πόλεις.

Ἐπηπείλησε δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἐξερημοῦν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ μὴ διοδεύειν τὸ παράπαν. Καὶ μοι δοκεῖ θούλεσθαι τι τοιοῦτον ὑποδηλοῦν· ὁ διὰ Μωυσέως προστέ-
 ταχε νόμος εἰ τελοῖτο κατὰ καιροὺς ἢ ἐορτῇ τῆς σκηνοπηγίας, ἐκ
 25 πάσης τῆς Ἰουδαίων χώρας ἀναθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πληροῦν ἐκεῖσε τὰ νενομισμένα. Ὅτε τοίνυν κατεσείσθησαν αἱ πόλεις, ἀπο-
 λώλασιν οἱ ἐν αὐταῖς, τότε καὶ ἠρημῶσθαί φαμεν τὰς ὁδοὺς, ὡς οὐ-
 δενὸς ἔτι δι' αὐτῶν ἐρχομένου καὶ πρὸς γε τὸ χρῆναι πληροῦν τὴν τεταγμένην αὐτοῖς ἐορτήν, καθὰ καὶ πρῶην, διάπτοντος. Πέπτωκε
 30 γὰρ εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας τὰ τῶν Ἰουδαίων τάγματα, ὡς μὴ εἶναι τοὺς ἐορτάζοντας, μήτε μὴν ἐν εὐπαθείαις εἶναι δύνασθαι τοὺς ἀνασωθέντας μόλις καὶ ἐκ τοῦ πολέμου περιλελειμμένους. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἱερεμίας μοῖραν ἐποιεῖτο τῶν θρῆνων τὸ χρῆμα

8. Ἰωβ 21, 14.

9. Ματθ. 5, 3, 8.

10. Ἦσ. 66, 2.

11. Δευτ. 16, 13 ἔ.

34. Ἐπειδὴ δηλαδή, ὅπως εἶπα, οἱ ἱερεῖς βεβήλωναν τὰ ἅγια καὶ κάποιοι ἔδειχναν ἀσέβεια στὸν ἴδιο τὸ νόμο, γι' αὐτὸ «Καὶ ὁ Κύριος στὸν κέντρο τῆς πρωί-πρωὶ θὰ ἐκδηλώσει τὴ δίκαια ἀπόφασή του». Καὶ ποιά λοιπὸν ἦταν αὐτή; «Παρέδωσε στὴν καταστροφή τοὺς ὑπερήφανους»· δηλαδή παρέδωσε στὴν καταστροφή τοὺς ἀλαζόνες καὶ ὑβριστές. Ἡ μὴπως δηλαδή δὲν εἶναι ἀλαζόνες αὐτοὶ ποὺ πολεμοῦν τὸν Θεὸ καὶ στὰ θεσπίσματα τοῦ Μωυσῆ ἀντιτάσσουν τὸ δικό τους θέλημα, καὶ φροντίζοντας ἐλάχιστα γιὰ τοὺς θεῖους νόμους, κλίνουν ὑπερβολικὰ στὴν ἀποχαλίνωση καὶ λένε στὸν Κύριο, «Φύγε μακριὰ ἀπὸ μένα: δὲν θέλω νὰ ξέρω τοὺς δρόμους σου»⁸; Ἐπειτα πῶς θὰ μποροῦσε ν' ἀμφιβάλει κανεὶς ἂν, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, ἔχει «μικρὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ εἶναι ταπεινὸς στὴν καρδιά»⁹, ὁ εὐπλαστος καὶ εὐάγωγος καὶ ποὺ δείχνει πολλὴ ὑπακοή, τὸν ὁποῖο καὶ κρίνει ἄξιο νὰ τὸν προσέχει; Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μὲ τὸ στόμα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες· «Καὶ σέ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου, ἂν ὄχι στὸν ταπεινὸ καὶ τὸν ἥσυχο καὶ σ' αὐτὸν ποὺ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁰. Ρίχθηκε λοιπὸν στὴν καταστροφή τὸ ἀλαζονικὸ γένος «καὶ ἀφανίσθηκαν οἱ γωνίες τους». Καὶ γωνίες νομίζω λέγονται ἐδῶ τὰ τεῖχη καὶ οἱ περίβολοι τῶν πόλεων. Γιατὶ οἱ γωνίες πάντοτε εἶναι ὑψηλές καὶ ἔχουν πύργους περιλάμπρους. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ὁμοιο σὰ νὰ λέγει πάλι· Οἱ πόλεις τους θὰ μείνουν ἔρημες ἀπὸ τεῖχη.

Τοὺς ἀπειλήσε ἐπιπλέον ὅτι θὰ κάνει ἔρημους καὶ τοὺς δρόμους τους, τοὺς δρόμους προφανῶς τοῦ Ἰσραήλ, ὥστε νὰ μὴ τοὺς περπατᾶ κανένας. Μοῦ φαίνεται ὅτι κάτι τέτοιο θέλει νὰ ὑποδηλώσει. Ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ εἶχε προστάξει, ὅταν τελοῦνταν στὸν ὀρισμένο καιρὸ ἡ ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, ἀπὸ ὅλη τὴν Ἰουδαϊκὴ χώρα ν' ἀνεβαίνουν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ τελοῦν ἐκεῖ τὰ καθιερωμένα¹¹. Ὅταν ὁμως συγκλονίσθηκαν οἱ πόλεις καὶ χάθηκαν οἱ κάτοικοί τους, τότε λέμε ὅτι καὶ ἐρήμωσαν καὶ οἱ δρόμοι, ἐπειδὴ κανένας πιά δὲν περνοῦσε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν πῆγαινε νὰ ἐκπληρώσει, ὅπως καὶ πρῶτα, τὴν καθιερωμένη ἑορτὴ τους. Γιατὶ ἔπεσε σὲ τέτοιες ταλαιπωρίες ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὥστε δὲν ὑπῆρχαν πιά οἱ ἑορτάζοντες, οὔτε μποροῦσαν νὰ τελοῦν εὐτυχῆ γεγονότα ἐκεῖνοι ποὺ μόλις γλύτωσαν τὴ ζωὴ τους καὶ εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τὸν πόλεμο. Καὶ πράγματι ὁ προφῆτης Ἱερεμίας ἔκανε τὸ γεγονὸς αὐτὸ μέρος τῶν θρήνων του λέ-

λέγων· «Ὁδοὶ Σιών πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους ἐν ἐορ-
τῇ». Ὅτι δὲ ἀτρεκῆς ὁ λόγος αὐτὸ πάλιν ἡμῖν σαφηνιεῖ τὸ προκεί-
μενον· ἐπιφέρει γὰρ εὐθύς· «Ἐξέλιπον αἱ πόλεις διὰ τὸ μηδένα
ὑπάρχειν μηδὲ κατοικεῖν». «Φοβερόν» οὖν ἄρα «τὸ ἐμπεσεῖν εἰς
5 χεῖρας Θεοῦ ζῶντος». Παροτρύνοντες γὰρ αὐτὸν διὰ γε τοῦ πλημ-
μελεῖν ἐλέσθαι, καὶ τοῦτο ἀσχέτως, τότε δὴ, τότε, καὶ μάλα δικαίως,
τοῖς τῆς ὑπεροψίας ἐγκλήμασιν οἴονεῖπως ἐνειλημμένοι κατασπώ-
μεθα πρὸς διαφθοράν, καὶ γυμνοὶ μὲν τῆς ἄνωθεν ἐσόμεθα περιβο-
λῆς, εὐάλωτον δὲ ὥσπερ καὶ ἀτείχιστον ἐν ἑαυτοῖς τὴν καρδίαν εὐ-
10 ρήσομεν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις τὰς τῆς δικαιοσύνης οὐχ εὐρήσο-
μεν ὁδοὺς· ἀπονεύσειε δ' ἂν εὐκόλως τῶν τοιῶνδε κακῶν ὁ δεσπο-
τικοῖς θελήμασιν ἀκολουθεῖν ἠρημένος καὶ τρυφερόν ὑπέχων αὐ-
τῷ τῆς ψυχῆς τὸν ἀρχένα.

Στίχ 7. «Εἶπα· Πλὴν φοβεῖσθέ με καὶ δέξασθε παιδείαν,
15 καὶ οὐ μὴ ἐξολοθρευθῆτε ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῆς, πάντα ὅσα
ἐξεδίκησα ἐπ' αὐτήν».

λέ'. Ὅτι πάλιν αὐτοὶ ταῖς σφῶν κεφαλαῖς τὰ ἐξ ὀργῆς κα-
ταχέοντες ἀλοῖεν ἂν, πειρᾶται διδάσκειν. Νενουθέτηκε μὲν γὰρ
τὸ χρῆναι διαδιοῦν ἐν φόβῳ Θεοῦ πλειστάκις προστεταχώς, καὶ
20 ὅτι προσήκοι δέξασθαι παιδείαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν διὰ νόμου καὶ
προφητῶν (ἦν γὰρ οὕτως, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἀποσειεσθαι τὴν ὀρ-
γὴν καὶ ἀποκρούσασθαι τὰ συμβεβηκότα), ἐπειδὴ δὲ ἦν ἄτεγκτος
ὁ Ἰσραὴλ, σκληρὸς καὶ δυσάγωγος, ἐκπέπτωκε δὲ τῆς παιδείας,
τουτέστιν ἔξω γέγονε τοῦ εἶναι σοφός, ὠλόθρευται δὲ ὥσπερ ἐξ
25 ὀφθαλμῶν αὐτῆς, καίτοι δέον ἐμφιλοχωρεῖν ἀεὶ τοῖς ἀγαθοῖς
παιδεύμασι, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἐτοιμῶς ἔχειν τῶν ἀρεσκόντων
Θεῷ. Ἐξῆν γὰρ οὕτως ἐκκλῖναι, φησί, «πάντα ὅσα ἐξεδίκησα ἐπ'
αὐτήν». Ὅτε τοίνυν τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὸν θεῖον ἐκπέμπομεν
φόβον, ὅτε παραιτούμεθα τὴν παιδείαν καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξι-
30 οῦμεν λόγου τὸ εἶναι σοφοί, τότε δὴ πάντως ἐκεῖνα πεισόμεθα,
ἅπερ ἂν πρόποι τοῖς εἰωθόσι καταφρονεῖν· τότε καὶ ἐκδικήσει
Θεὸς καὶ τοὺς τῆς ἀνοσιότητος αἰτήσει λόγους. Διαμεμνησθαι

γοντας: «Οἱ δρόμοι τῆς Σιών πενθοῦν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν πιά αὐτοὶ ποὺ ἔρχονταν στὴν ἑορτή»¹². Ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀληθὴς μᾶς τὸ διασαφηνίζει πάλι τὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ χωρίο. Γιατὶ προσθέτει ἀμέσως: «Ἐλειψαν οἱ πόλεις, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανένας οὔτε καὶ κατοικεῖ». Ἄρα λοιπὸν «εἶναι φοβερὸ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»¹³. Ἐὰν λοιπὸν τὸν ἐξοργίζουμε μὲ τὴν τάση μας νὰ ἁμαρτάνουμε, καὶ μάλιστα ἀδιάκοπα, τότε πιά, τότε πολὺ δίκαια, κυριευμένοι κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ ἔγκλημα τῆς ὑπεροψίας θὰ καταρακυλήσουμε στὴν καταστροφή καὶ θὰ βρεθοῦμε γυμνοὶ ἀπὸ τὴν οὐράνια ἐνδυμασία, καὶ θὰ βρεθεῖ ἡ καρδιά μας νὰ εἶναι εὐάλωτη καὶ ἀτείχιστη μέσα μας, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ δὲν θὰ βροῦμε τοὺς δρόμους τῆς δικαιοσύνης. Ἀντίθετα θὰ ἀποφύγει εὐκόλα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ κακὰ ὅποιος ἀποφάσισε ν' ἀκολουθεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προσφέρει μαλακὸ τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς.

Στίχ. 7. «Εἶπα: Ἄλλὰ νὰ μὲ σέβεσθε καὶ νὰ δεχθεῖτε τὴν παιδαγωγία μου, καὶ δὲν θὰ ἐξολοθρευθεῖτε ἀπὸ μπροστὰ της, παρ' ὅλες τὶς τιμωρίες ποὺ ἔστειλα σ' αὐτήν».

35. Ἐπιχειρεῖ νὰ διδάξει πάλι ὅτι θὰ συλληφθοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ ρίχνουν στὰ κεφάλια τους τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του. Γιατὶ τοὺς νουθέτησε βέβαια προστάζοντάς τους πολλὰ φορὲς ὅτι πρέπει νὰ ζοῦν μὲ φόβο Θεοῦ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ δεχθοῦν τὴν παιδαγωγία, δηλαδή τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν (γιατὶ ἔτσι μόνο καὶ ὄχι μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο μπορούσαν ν' ἀπομακρύνουν τὴν ὀργή του καὶ ν' ἀποκρούσουν τὰ ὅσα θὰ συνέβαιναν), ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰσραηλιῖτες ἦταν ἀμετάπειστοι, σκληροὶ καὶ δύσκολα χαλιναγωγούμενοι καὶ στερήθηκαν τὴν παιδαγωγία, δηλαδή ἔχασαν τὴ σύνεσή τους, γι' αὐτὸ ἐξολοθρεύθηκαν καὶ χάθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὰ μάτια της, μολονότι ἔπρεπε νὰ ἀσχολοῦνται πάντοτε μὲ τὰ ἀγαθὰ παιδεύματα καὶ νὰ εἶναι πάντοτε πρόθυμοι γιὰ ὅσα εὐαρεστοῦν τὸν Θεό. Γιατὶ ἔτσι μπορούσαν ν' ἀποφύγουν, λέγει, «ὅλες τὶς τιμωρίες ποὺ τῆς ἐπέβαλα». Ὅταν λοιπὸν θγάζουμε ἀπὸ τὸ νοῦ μας τὸ θεῖο φόβο, ὅταν ἀρνούμαστε τὴν παιδαγωγία καὶ θεωροῦμε ἐντελῶς ἀσήμαντο νὰ εἴμαστε συνετοί, τότε ὅπωςδήποτε θὰ πάθουμε ἐκεῖνα ποὺ ἀρμόζουν σὲ ὅσους τὸν περιφρονοῦν, τότε καὶ θὰ μᾶς τιμωρήσει ὁ Θεὸς καὶ θὰ ζητήσῃ τοὺς λόγους τῆς ἀσέβειάς μας. Εἶναι λοιπὸν

δὴ οὖν ἀναγκαῖον λέγοντός τινος, ὅτι «Φόβος Κυρίου ζωὴν ποι-
εῖ». «Φόβος Κυρίου δόξα καὶ καύχημα». Ἔστι δὲ καὶ «ἀγνός»,
τουτέστιν ἀγνοποιός, «διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος», κατὰ τὴν τοῦ
ψάλλοντος φωνήν.

5   Στίχ. 7. «Ἐτοιμάζου ὀρθρισον, διέφθαρται πᾶσα
                         ἢ ἐπιφυλλίς αὐτῶν».

λς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐδέξω, φησί, τὴν παρ' ἐμοῦ παιδείαν, ἀπώ-
σω δὲ καὶ μεμίσηκας καὶ τὸ ἐν φόβῳ ζῆν καὶ ἐπεικειάις, εὐτρεπί-
ζου πρὸς ἀποδρομὴν καὶ πρὸς τὸ ἤδη παθεῖν, ἃ διαφυγεῖν ἐξόν, εἴ-
10 περ ἦσθα φιλάρετος καὶ σοφῶς ἀρπάζων ἐθελοντής. Ὁρθρίζειν γε
μὴν προστέταχε, τῆς συμφορᾶς τὸν καιρὸν ἐπὶ θύραις ὄντα δεικνύ-
ων, καὶ οἷον εἰς αὖριον ἤξοντα, παρεσόμενόν τε πάν-τως, ἀρξομέ-
νης ἡοῦς. Τοῦτο δὲ ἦν ἀποκείροντος τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναβολῆς, καὶ
οὐκ ἐῶντος ἐννοεῖν, ὡς ἔσται τις ἀνοκωχὴ καὶ ἀνάβλησις καὶ μα-
15 κρὸς μεταξὺ διελάσει καιρὸς, εἰς ἐγκόνους τάχα που παραπέμπων
τὰ ἐξ ὀργῆς. Οὐκοῦν ὡς ἐπ' ἀναγκαίῳ πράγματι προετοίμαζε σε-
αυτὸν καὶ ὀρθρίζε πρὸς ἀποδρομὴν. Οἰχῆση γὰρ εἰς ἐχθρούς αἰ-
χιμάλωτος, καὶ τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφείς, οἰκτρὸς ἔση παρ' ἑτέροις. Εἴ-
τα τῷ προφήτῃ φησὶν ὁ τῶν ὄλων Θεός, μονονουχὶ καὶ ἐπιστυ-
20 γνάζων ἐάλωκόσι· «διέφθαρται πᾶσα ἢ ἐπιφυλλίς αὐτῶν». Τί δ' ἂν
βούλοιο καὶ τοῦτο δηλοῦν, ἐρουῦμεν ὡς ἔνι. Πεπορθήκασι τὴν Σα-
μάρειαν καὶ ἑτέρας δὲ πρὸς αὐτῇ τῆς Ἰουδαίας πόλεις τῶν Βαβυ-
λωνίων οἱ τύραννοι, καὶ Φουλά μὲν πρῶτος, εἶτα μετ' αὐτὸν ὁ Σαλ-
μανασάο, καὶ τρίτος ὁ Σεναχηρείμ. Ὡσπερ δὲ ἀμπελῶνα τετρυνη-
25 κότες ἀνεκομίζοντο πάλιν εἰς τὴν ἑαυτῶν, ἐν ὀλίγοις παντελῶς λει-
ψάνοις ἀφέντες τὸν Ἰσραὴλ καὶ οἷον ἐπιφυλλίδα μόνην αὐτοῖς κα-
ταλελοιπότες. Ἐπιφυλλίδα δὲ εἶναί φαμεν τὰ μικρὰ τῶν βοτρυνδίων
καὶ ἐν ὀλίγαις ὄντα ῥαξίν, ἃ καὶ τοῖς φύλλοις ἐγκεχωσμένα διαλαν-
θάνει πλειστάκις τὸν τοῦ συλλέγοντος ὀφθαλμόν. Καί τι τοιοῦτόν
30 φησὶν ἕτερος τῶν ἁγίων προφητῶν· «Οἴμοι, ψυχὴ, ὅτι ἐγενήθην ὡς
συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῶ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῶ, οὐχ
ὑπάρχοντος θότρουος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα».

ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε κάποιον ποὺ λέγει, ὅτι «ὁ φόβος τοῦ Κυρίου παρέχει ζωὴ»¹⁴, «ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι δόξα καὶ καὶνχημα»¹⁵. Ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ εἶναι καὶ «ἀγνός», δηλαδή μᾶς κάνει ἀγνούς, «παραμένοντας στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα»¹⁶.

Στίχ. 7. «Ἐτοιμάσου, σήκω πρωί- πρωί, καταστράφηκε ὅλη ἡ ἐπιφυλλίδα τους».

36. Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν δέχθηκες τὴν παρεχόμενη ἀπὸ μένα παιδαγωγία, ἀλλὰ τὴν ἀπέρριψες καὶ ἔχεις μισήσει τὸ νὰ ζεῖς μὲ φόβο καὶ μὲ ἔργα ἀγαθὰ, ἐτοιμάσου πρὸς ἀναχώρηση καὶ νὰ πάθεις αὐτὰ ποὺ μποροῦσες νὰ ἀποφύγεις, ἂν ἦσουν φιλάρετος καὶ εἶχες τὴ σοφία νὰ τὴν ἀρπάξεις ἐθελοντικά. Πρόσταξε ἐπίσης νὰ σηκώνονται πρωί-πρωί, δείχνοντας ὅτι ὁ καιρὸς τῆς συμφορᾶς βρῖσκεται μπροστὰ στὴν πόρτα καὶ θὰ ἔρθει ὅπωςδήποτε καὶ κατὰ κάποιον τρόπο αὔριο τὸ πρωὶ μὲ τὴν αὐγή. Αὐτὸ σήμαινε ἀφαίρεση κάθε ἐλπίδας γιὰ ἀναβολή, καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ σκεφθοῦν ὅτι θὰ ὑπάρξει κάποια καθυστέρηση καὶ ἀναβολή καὶ ὅτι θὰ περάσει στὸ μεταξὺ μακρὸς χρόνος, παραπέμποντας ἴσως τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του στοὺς ἀπογόνους τους. Προετοίμαζε λοιπὸν τὸν ἑαυτό σου σὰν γιὰ ἀναπόφευκτο πρᾶγμα καὶ ξύπνα τὸ πρωὶ γιὰ νὰ φύγεις. Γιατὶ θὰ πορευθεῖς αἰχμάλωτος στοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀφήνοντας τὴν πατρίδα σου, θὰ φύγεις σὲ ἄθλια κατάσταση πρὸς τοὺς ξένους. Ἐπειτα λέγει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων στὸν προφήτη, δείχνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴ θλίψη του γιὰ τοὺς κυριευμένους: «Καταστράφηκε ὅλη ἡ ἐπιφυλλίδα τους». Θὰ ἐξηγήσομε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό τί θέλει νὰ δηλώσει καὶ αὐτό. Οἱ τύραννοι τῶν Βαβυλωνίων κυρίευσαν τὴ Σαμάρεια καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἄλλες πόλεις τῆς Ἰουδαίας, πρῶτος ὁ Φουλά, ἔπειτα ὁ Σαλμανάσαρ, καὶ τρίτος ὁ Σεναχηρείμ, καὶ σὰ νὰ εἶχαν τρυγήσει ἀμπέλι, ἐπέστρεψαν στὴ χώρα τους, ἀφήνοντας τὸν Ἰσραὴλ μὲ ἐντελῶς λίγα κατάλοιπα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μονάχα τὴν ἐπιφυλλίδα. Ἐπιφυλλίδα βέβαια λέμε ὅτι εἶναι τὰ τσαμπάκια μὲ τὶς λίγες ράγες, ποὺ σκεπασμένα ἀπὸ τὰ φύλλα διαφεύγουν πολλές φορές τὸ μάτι τοῦ τρυγητῆ. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ κάποιος ἄλλος ἅγιος προφήτης: «Ἀλλοίμονο, ψυχὴ μου ἔγιναν σὰν αὐτὸν ποὺ μαζεύει στάχυα στὸ θερισμὸ καὶ ψάχνει γιὰ ἀποστάφυλα στὸν τρυγητό, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει νὰ φᾶνε σταφύλι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γεννήθηκαν πρῶτα»¹⁷.

Οὐκοῦν τετρογγήκασι μὲν ἐκεῖνοι, ἀφιγμένος δὲ μετ' αὐτοὺς ὁ
 Ναβουχοδονόσορ, καὶ αὐτὴν διέφθειρε τὴν ἐπιφυλλίδα, καὶ τὸ
 βραχὺ τοῦ Ἰσραὴλ ἀποτρογγήσας λείψανον, οἷκαδὲ τε ἀνέθει καὶ
 διετέλει μεγαλαυχούμενος. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἀλοῦ-
 5 σαν τὴν Ἱερουσαλήμ κατεθρήνει, λέγων περὶ τῶν ἠρημωκότων·
 «Εἰσέλθοι πᾶσα ἡ κακία αὐτῶν κατὰ πρόσωπόν σου, καὶ ἐπιφύλ-
 λισον αὐτοῖς ὃν τρόπον ἐπεφύλλισάν μοι»· καὶ πάλιν· «Ἴδε, Κύριε,
 καὶ ἐπίβλεψον τίνι ἐπεφύλλισας οὕτως. Εἰ φάγονται γυναιῖκες καρ-
 πὸν κοιλίας αὐτῶν; ἐπιφυλλίδα ἐποίησε μάγειρος». Ὅταν τοίνυν
 10 παροτρύνωμεν τὸν Θεόν, τότε καὶ ἀπάσης ἐπικουρίας ἐστερημένοι
 καὶ φειδοῦς ἀπογυμνούμενοι, δοθησόμεθα τοῖς ἐχθροῖς, καὶ οὐδὲν
 ἐν ἡμῖν ἀρετῆς ἢ ἐπιεικειᾶς λείψανον ἀπομενεῖ, ἀποτρογγῶντος τοῦ
 Σατανᾶ πᾶν ὅσον ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἀγαθόν, καὶ οἷον ἐπιφυλλίδα συλ-
 λέγοντος καὶ αὐτάς που τάχα τὰς εἰς νοῦν ἐπιθυμίας, τὰς ἐπὶ γε τὸ
 15 κατορθοῦν ἐλέσθαι τὴν ἀρετὴν ἀποφερούσας αὐτόν.

Στίχ. 8. «Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος,
 εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον».

λζ. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν θείων ἐνταλμάτων ἠφειδηκότες δέδονται
 τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰς χεῖρα πεπτώκασι τοῦ καὶ αὐτὴν ἀπολέσαντος
 20 τὴν ἐπιφυλλίδα, λοιπὸν ὑπομεῖναι προστέταχε καὶ τληπαθεῖν, εὐ-
 σθενῶς πεπονθότας τὴν δουλείαν, ἄχρισ ἂν διεγερεθῆ πρὸς ἐπικου-
 ρίαν αὐτοῖς, ἣν διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν μονονουχί καὶ διεμαρτύ-
 ρατο καὶ προαπήγγελκεν ἐναργῶς, ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς. «Ἡμέ-
 ραν οὖν ἀναστάσεως τῆς εἰς μαρτύριον» τὸν τῆς ἐπικουρίας ση-
 25 μαίνει καιρόν, ὃν ὡς ἤξει πάντως προδιεμαρτύρατο.

Καὶ ὁ μὲν τῆς ἱστορίας οὕτως λόγος, ἐκβεβηκέναι γε μὴν εἰς
 δήλωσιν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν τὴν τῶν προκειμένων θεω-
 ρίαν φαμέν, βούλεσθαι τε καταδηλοῦν τῆς λυτρώσεως τὸν και-
 ρόν, τῆς καθόλου καὶ γενικωτάτης, τουτέστι τῆς διὰ Χριστοῦ.
 30 Πάλαι μὲν γὰρ τῶν ἑβδομήκοντα τετελεσμένων ἐτῶν ἐγήγερται
 πρὸς ἐπικουρίαν τοῖς ἐκεῖνα πεπονθόσιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἐν
 ἐσχάτοις γε μὴν τοῦ αἰῶνος καιροῖς γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονο-

Τοὺς τρύγησαν λοιπὸν ἐκεῖνοι, ἐρχόμενος ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτοῦ ὁ Ναβουχοδονόσορ κατέστρεψε καὶ τὴν ἴδια τὴν ἐπιφυλλίδα, καὶ ἀφοῦ ἀποτρύγησε καὶ αὐτὸ τὸ λιγοστὸ ἀπομεινάρι τοῦ Ἰσραήλ, γύρισε στὴ χώρα του καὶ δὲν ἔπαυε νὰ καυχιέται. Καὶ πράγματι ὁ προφήτης Ἱερεμίας θρηνοῦσε τὴν Ἱερουσαλήμ πού εἶχε κυριευθεῖ, λέγοντας γιὰ ἐκείνους πού τὴν εἶχαν ἐρημώσει: «Ἄς ἔρθει ὅλη ἡ κακία τους μπροστὰ σου· Ἀποτρύγησέ τους ὅπως ἀποτρύγησαν ἐμένα»¹⁸. Καὶ πάλι: «Ρίξε τὸ βλέμμα σου, Κύριε, καὶ πρόσεξε ποιὸν ἀποτρύγησες μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Θὰ φτάσουν μήπως οἱ γυναῖκες νὰ φᾶνε τὸν καρπὸ τῆς κοιλιᾶς τους; Ὁ μάγειρας μαγείρευε ἐπιφυλλίδα»¹⁹. «Ὅταν λοιπὸν ἐξοργίζομε τὸν Θεό, τότε, στερημένοι ἀπὸ κάθε βοήθεια καὶ ἀπογυμνωμένοι ἀπὸ κάθε εὐσπλαγχνία, θὰ παραδοθοῦμε στοὺς ἐχθροῦς, καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀπομείνει κανένα ἴχνος ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος, ἐπειδὴ ὁ Σατανᾶς ἀποτρυνᾶ κάθε ἀγαθὸ πού ὑπάρχει μέσα μας, καὶ σὰν ἐπιφυλλίδα συλλέγει καὶ αὐτὲς ἴσως τὶς ἴδιες τὶς ἐπιθυμίες τοῦ νοῦ μας, πού τὸν ὠθοῦν στὸ νὰ θέλει νὰ κατορθώνει τὴν ἀρετή.

Στίχ. 8. «Γι' αὐτὸ νὰ μὲ περιμένεις, λέγει ὁ Κύριος, μέχρι τὴν ἡμέρα πού θὰ ξεσηκωθῶ ἐναντίον τους ὅπως τὸ προανήγγειλα».

37. Ἐπειδὴ ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς θεῖες ἐντολές παραδόθηκαν στοὺς ἐχθροῦς καὶ ἔπεσαν στὰ χέρια ἐκείνου πού κατέστρεψε καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἐπιφυλλίδα, τοὺς παραγγέλλει τώρα νὰ περιμένουν καὶ νὰ ταλαιπωροῦνται, ὑπομένοντας μὲ σθένος τὴ δουλεία ἐωσότου σηκωθεῖ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει, πράγμα πού τοὺς βεβαίωσε μέσω τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ τὸ ὑποσχέθηκε φανερά, ὅτι κάποτε θὰ συμβεῖ. «Ἡμέρα λοιπὸν ἀνάστασης εἰς μαρτύριον» σημαίνει τὸν καιρὸ τῆς βοήθειας, πού βεβαίωσε ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ φθάσει ὅπωςδήποτε.

Καὶ αὐτὸ βέβαια λέγει ἡ ἱστορία, ὑποστηρίζομε ὅμως ὅτι τὸ νόημα τῶν παραπάνω λόγων ὀδηγεῖ στὴ δήλωση τοῦ μυστηρίου σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ θέλει νὰ σημαίνει τὸν καιρὸ τῆς λύτρωσης, τῆς καθολικῆς καὶ γενικότατης, δηλαδή τῆς λύτρωσης μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ παλαιᾶ, ὅταν ἔκλεισαν τὰ ἑβδομήντα χρόνια, σηκώθηκε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πρὸς βοήθεια ἐκείνων πού ἔπαθαν αὐτὲς τὶς συμφορές, στοὺς ἔσχατους ὅμως καιροῦς τοῦ αἰῶνα ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ὄχι

γενῆς, οὐχ ἵνα μόνον ἐξέλῃται τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' ἵνα πάντα τὰ ἔθνη τῆς ὑπὸ τῷ διαβόλῳ δουλείας ἀπαγαγῶν, ελευθέρους ἀποφήνη, καὶ ἀπαλλάξῃ φθορᾶς καὶ ῥύπου καὶ ἁμαρτίας, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῦ προσκυνεῖν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα. Καὶ ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, «Υπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας», ἵνα τῷ ἰδίῳ αἵματι κατακτήσῃται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τούς τε ζῶντας ἔτι, καὶ οὓς ἤδη φθάσας «Κατέπιεν ὁ θάνατος», κατὰ τὸ γεγραμμένον. «Εἰς τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζῶντων κυριεύσῃ». Εἰκότως δὴ οὖν ἐλέγετο τοῖς ἀρχαιοτέροις
 10 «Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον». Μαρτύριον δὲ ὡσπερ τοῦ κατηγοῖσθαι τὸν θάνατον τὸ ἀναβιῶναι Χριστόν, ᾧ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ συνεγηγέρμεθα, δικαιωθέντες διὰ τῆς πίστεως, καὶ ὁμοῦ τῷ θανάτῳ τὴν τοῦ θανάτου μητέρα διαδιδράσκοντες ἁμαρτίαν.

15 Στίχ. 8. «Διότι τὸ κροῖμά μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχεῖαι ἐπ' αὐτούς πᾶσαν ὀργὴν θυμοῦ μου· διότι ἐν πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ».

λη'. Τοῖς τῶν Χαλδαίων ἔθνεσιν ἀπειλεῖ τὴν δόξωσιν, τὴν διὰ
 20 Κύρου γεγενημένην καὶ τῶν ὅσοι σύνοπλοί τε ἦσαν αὐτῷ καὶ συνεισβεβλήκασιν, τὰς τε τῶν Βαβυλωνίων καταθέοντες πόλεις καὶ φρικωδεστάτην ἔχοντες τὴν κατὰ πάντων ἔφοδον. Ἔσται τοίνυν τὸ κροῖμα, φησί, τὸ ἐμὸν εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, ὥστε καὶ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς· δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ὀνομασμένους· κολάσαι δι' αὐ-
 25 τῶν καὶ συναγωγὰς ἐθνῶν, πολὺ λίαν ἠττωμένους τῆς ἐκείνων χειρός τε καὶ εὐσθενείας, καὶ πάντα τρόπον ὑπομενούσας ὀμότητος· ἐκχεῶ γὰρ ἐπ' αὐτούς, φησί, πᾶσαν ὀργὴν θυμοῦ μου. Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθές, ὡς οὐ μετρίοις κινήμασι τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφερῆ τῶν πλημμελημάτων κολάζει Θεός· ἀλλ' οἷς ἂν τις ἀλοίῃ πλημμε-
 30 λῶν, ἐπιφέρει πάντως ἰσοπαλεῖς τὰς δίκας. Ὅτι δὲ ἔμελλον μονο-
 νουχί καταπίμπρασθαι τὰ Χαλδαίων πράγματα, διεσάφει λέγων· «Ὅτι ἐν πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ». Καὶ ποι-

για να σώσει μόνο τον Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἀρπάζοντας ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴ δουλεία τους στὸ διάβολο, νὰ τὰ καταστήσει ἐλεύθερα καὶ νὰ τὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸν ρύπο τῆς ἁμαρτίας, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀπὸ τὸ νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση ἀντὶ τὸν κτίστη. Κι ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος «ὑπέμεινε τὸ σταυρό, περιφρονώντας τὴ ντροπὴ»²⁰, ὥστε μὲ τὸ δικό του αἷμα νὰ κατακτήσει γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν ἀκόμα, καὶ ἐκείνους ποὺ πρόλαβε, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ «κατάπιε ὁ θάνατος»²¹. «Γιατὶ γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, γιὰ νὰ γίνει Κύριος ζωντανῶν καὶ νεκρῶν»²². Εὐλόγα λοιπὸν ἔλεγε στοὺς παλαιούς· «Περίμενέ με, λέγει ὁ Κύριος, τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ σηκωθῶ πρὸς βοήθειά σου, ὅπως ἔχω προαναγγεῖλει». Καὶ βεβαίωση ὅτι καταργήθηκε ὁ θάνατος, εἶναι ἡ ἀναβίωση τοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἀναστηθήκαμε καὶ ἐμεῖς, δικαιωμένοι ἀπὸ τὴν πίστη μας, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θάνατο ξεφύγαμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὴ μητέρα τοῦ θανάτου.

Στίχ. 8. «Γιατὶ ἡ δίκαια ἀπόφασή μου εἶναι νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, γιὰ νὰ ξεχυθεῖ σ' αὐτοὺς ὅλη ἡ δύναμη τοῦ θυμοῦ μου, γιὰτὶ πάνω στὴ φωτιά τοῦ ζήλου μου θὰ κατακαεῖ ὅλη ἡ γῆ».

38. Ἀπειλεῖ μὲ ἐρήμωση τὰ ἔθνη τῶν Χαλδαίων, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Κύρο καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν σύμμαχοί του στὸν πόλεμο καὶ ἐξόρμησαν καὶ στὶς πόλεις τῶν Βαβυλωνίων καὶ κόνοντας ἐναντίον ὅλων φρικτώτατη ἔφοδο. «Ἡ δίκαια ἀπόφασή μου», λέγει, εἶναι νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς», προφανῶς αὐτοὶ ποὺ ὀνομάσαμε, καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσω μέσω αὐτῶν καὶ τὴ συναγωγὴ τῶν ἐθνῶν, ποὺ ταπεινώθηκαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ τὴ δύναμη ἐκείνων καὶ ὑπόμειναν κάθε εἶδος ὠμότητος γιὰτὶ «θὰ χύσω», λέγει, ἐπάνω τους ὅλο τὸ θυμό μου». Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὰ μεγάλα καὶ ὑπερβολικὰ ἁμαρτήματα μὲ ὄχι μικρὲς τιμωρίες, ἀλλ' ἐπιβάλλει ὅπωςδὴποτε ἰσόμετρες ποινές, ἀνάλογες μὲ αὐτὰ ποὺ θὰ συλληφθεῖ κανεὶς νὰ διαπράττει. «Ὅτι ὅμως ἔμελλε νὰ πυρποληθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κράτος τῶν Χαλδαίων τὸ διασαφήνιζε λέγοντας «Μὲ τὴ φωτιά τοῦ ζήλου μου θὰ κατακαεῖ ὅλη ἡ γῆ». Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ζήλος του, ἢ ἐναντίον ποιῶν γενικὰ θὰ

ος ὁ ζῆλος ἢ ἐπὶ τίσιν ὅλως, σαφηνιεῖ λέγων ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «Τάδε λέγει Κύριος Παντοκράτωρ· Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ ὄργην μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην
5 ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά».

Οὕτω μὲν δὴ τοῖς προκειμένοις προβαλοῦμεν ἱστορικῶς, νοοῖντο δ' ἂν καὶ ἑτέρως, μετενηνεγμένων τῶν θεωρημάτων εἰς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Ἐφασκε γὰρ διὰ γε τῶν ἤδη προανεγνωσμένων «Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος, εἰς ἡμέραν ἀνα-
10 στάσεώς μου εἰς μαρτύριον· διότι τὸ κριμαί μου εἰς συναγωγὰς ἔθνῶν τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς τοῦ ἐκχέαι ἐπ' αὐτοὺς πᾶσαν ὄργην θυμοῦ μου». Ἀνεβίω μὲν γὰρ ὁ Χριστός, σκυλεύσας τὸν ἄδην, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν, ζῶν ὄντα κατὰ φύσιν, αὐτὸν κρατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θανάτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκ ἠφίει γε
15 μὴν ὑπὸ χεῖρας ἔτι διαβολικὰς τοὺς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν προσιεμένους, ἀλλ' ὅσιον καὶ θεοπρεπὲς ποιεῖται τὸ κριμαί συναγωγὰς ἔθνῶν, τουτέστι, τὰς τῶν δαιμόνων ἀγέλας, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς κεκρατηκότας ποτὲ καὶ τῶν πλανωμένων βεβασιλευκότας οἷον εἰσδεχόμενός τε καὶ κατακλείων, καὶ εἰς αὐτὸ καθιεῖς τὸ κατωτά-
20 τω βάραθρον, τουτέστιν εἰς ἄδου, καὶ πᾶσαν ἐπ' αὐτοὺς ἐκχέων ὄργην, καὶ μονονουχί πυρὶ καταφλέγων, τῇ ἀρρήτῳ καὶ θείᾳ δυνάμει, καὶ ζήλω μεγάλῳ κεκινημένος Ὀργίσθη μὲν γὰρ αὐτὸς ὀλίγα, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν «αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά», ὅλην εἰσάπαξ ἀφιστάντες Θεοῦ τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τοῖς τῆς
25 ἁμαρτίας τελέσμασι τὸν τῶν ὑπὸ χεῖρα καταπνίγοντες νοῦν. Ἐξήλωσε τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τὴν νοητὴν Σιών, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐξείλετο γὰρ αὐτήν, καὶ αὐτὸς «ἐαυτῷ παρέστησεν», ὡς ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, «μὴ ἔχουσαν σπιλον ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἁγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον».

30 Στίχ. 9. «Ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν εἰς γενεάν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα. Ἐκ περάτων ποτα-

ἐκδηλωθεῖ, θὰ τὸ διασαφηνίσει ὁ προφήτης Ζαχαρίας λέγοντας· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· ζήλεψα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ πάρα πολὺ μεγάλη ζήλεια καὶ μὲ μεγάλη ὀργὴ ὀργίζομαι ἔναντιον τῶν ἐθνῶν ποὺ ἐπιτίθενται συμπράττοντας, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἐγὼ ὀργίσθηκα λίγο, ἐνῶ αὐτοὶ πρόσθεσαν περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε δεινά».

Ἔτσι βέβαια μπορούμε νὰ προσεγγίσομε τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ ἱστορικά. Μποροῦν ὅμως νὰ νοηθοῦν καὶ διαφορετικά, μεταφέροντας τὶς ἐξηγήσεις μας στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Ἐλεγε δηλαδή μὲ αὐτὰ ποὺ ἀναγνώσαμε προηγουμένως· «Γι' αὐτὸ νὰ μὲ περιμένεις, λέγει ὁ Κύριος, τὴν ἡμέρα τῆς ἀνάστασής μου γιὰ τὴν ὁποία ἔχω δώσει ἐπιβεβαιώσεις, γιὰτὶ ἡ δίκαια ἀπόφασή μου θὰ ἐφαρμοσθεῖ ἔναντιον τῆς συναγωγῆ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων, γιὰ ν' ἀφήσω νὰ χυθεῖ ἐπάνω τους ὅλη ἡ δύναμη τοῦ θυμοῦ μου». Πράγματι ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ ὁ Χριστός, ἀφοῦ λεηλάτησε τὸν ἄδη, «καθόσον δὲν ἦταν δυνατό», ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν ζωὴ κατὰ φύση, νὰ κρατεῖται ἀπὸ τὸ θάνατο»²³, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ. Δὲν ἀφήνει πλέον κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὴν πίστη σ' αὐτόν, ἀλλὰ βγάζει ἅγια καὶ ἄξια Θεοῦ ἀπόφαση, καὶ δεχόμενος κατὰ κάποιον τρόπο τὶς συναγωγές τῶν ἐθνῶν, δηλαδή τὶς ἀγέλες τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν κάποτε ἐξουσιαστὲς καὶ βασιλεῖς αὐτῶν ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη, τοὺς κατακλείνει καὶ τοὺς ρίχνει στὸ κατώτατο βάραθρο, δηλαδή στὸν ἄδη, καὶ στρέφοντας ἔναντιον τοὺς ὅλη τὴν ὀργὴ του, τοὺς κατακαίει, σὰν μὲ τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς, μὲ τὴν ἄρρητη καὶ θεία δύναμή του καὶ κινημένος ἀπὸ τὴ μεγάλη ζήλεια του. Γιατὶ αὐτὸς ὀργίσθηκα λίγο ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, ἐνῶ «αὐτοὶ πρόσθεσαν περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε δεινά», ἀπομακρύνοντας μὲ τὴ μιὰ ὅλη τὴν ὑφήλιο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ καταπνίγοντας στὰ τέλματα τῆς ἁμαρτίας τὸ νοῦ τῶν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους. Ζήλεψε λοιπὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τὴ νοητὴ Σιών, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ αὐτὸς τὴν ἐλευθέρωσε καὶ ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, «τὴν τοποθέτησε δίπλα του χωρὶς νὰ ἔχει σπῖλο ἢ ρυτίδα ἢ κάτι ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ἅγια καὶ ἄμεμπτη»²⁴.

Στίχ. 9-10. «Τότε θὰ μεταβάλω τὴ γλῶσσα τῶν λαῶν κατὰ τὶς γενεές αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπικαλοῦνται ὅλοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν ὅλοι κάτω ἀπὸ ἓνα ζυγό. Ἀπὸ τὰ πέρατα

μῶν Αἰθιοπίας προσδέξομαι ἐν διεσπαρμένοις μου, οἴ-
σουσι θυσίας μοι».

λθ. Φησὶ μὲν, ὅτι πεπορθημένης τῆς Βαβυλωνίων καὶ κατε-
σπασμένων ἐν διαφθορᾷ τῶν ὑπερηφάνων, ἐπιγνώσονται τὰ ἔθνη
5 τὴν κατασείουσαν αὐτὰ τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Καὶ οἱ γελῶντές ποτε
πίπτοντα καὶ ἀπολλύμενον τὸν Ἰσραήλ, ὅταν ἴδωσιν οἴκαδε μὲν
αὐτὸν ἰόντα λαμπρόν, καὶ ὑπονοστοῦντα πάλιν εἰς τὴν ἁγίαν πό-
λιν, ἀπολωλότας δὲ εἰσάπαν τοὺς πάλαι πεπορθηκότας, τότε με-
ταβαλοῦσι τὴν γλῶτταν καὶ ταῖς εἰς Θεὸν εὐφημίαις ἀναθήσουσι
10 λοιπόν, καίτοι πάλαι σείοντες τὰς κεφαλὰς, οἰόμενοί τε καὶ λέγον-
τες ἀλῶναι τὴν Ἰουδαίαν, διὰ τοι τὸ τῶν Βαβυλωνίων τὸν τύραν-
νον κατισχύσαι τάχα που τοῦ βοηθοῦντος αὐτοῖς, τουτέστι Θεοῦ.
“Ὅταν τοίνυν ἴδωσι τὴν τῶν πραγμάτων μεταστροφὴν εἰς τὸ
ἐναντίον, τότε μεταστήσουσι τὰς γλώσσας κατὰ γενεὰς αὐτῶν, ἧ-
15 γουν κατὰ φυλάς τε καὶ γένη, εἰς δοξολογίας τὰς ἐπὶ Θεῷ· ἔλιν-
το δ’ ἂν οἴμαί που καὶ δουλεύειν ὑπὸ ζυγὸν ἓνα, καὶ θυσίας προσ-
άγειν, εἰ καὶ πόρρω που διακέοιντο τῇ τῶν χωρῶν θέσει καὶ τὰς
Αἰθιόπων νέμοιντο χώρας.

Καὶ ταυτὶ μὲν εἰς τὸ γράμμα πάλιν εἰρήσθω τέως· ἐκδεθηκέ-
20 ναι γε μὴν φαμεν τὸν Λόγον εἰς τοὺς τῆς ἐπιδημίας καιρούς, καὶ
σημεῖον τίθησιν ἐναργὲς τῆς τῶν γλωσσῶν μεταβολῆς. Γέγραπται
γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας
τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἦσαν πάντες συνηγμένοι «ἐπὶ τὸ αὐτό,
καὶ ἰδοὺ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς
25 θιαίας καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι καὶ
ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, καὶ
ἐκάθισαν ἐφ’ ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύ-
ματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ
Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς». Κατ’ ἐκεῖνο δὴ οὖν τοῦ
30 καιροῦ, φησὶ, μεταβαλῶ γλῶσσαν ἐπὶ λαούς. “Ἦκουον γὰρ πάν-
τες «τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν, Πάρθοι τε καὶ Μῆδοι
καὶ Ἑλαμίται», καὶ τὰ ἕτερα τῶν ἔθνῶν.

Πλὴν ἄθρει τὴν ἐπιτήρησιν. Μεταβαλεῖν γὰρ ἔφη τὴν γλῶσ-

τῶν ποταμῶν τῆς Αἰθιοπίας θὰ ὑποδεχθῶ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς διασπαρμένους ἐκεῖ καὶ θὰ μοῦ προσφέρουν θυσίες».

39. Λέγει βέβαια ὅτι, ὅταν κυριευθεῖ ἡ χώρα τῶν Βαβυλωνίων καὶ συντριβοῦν καὶ ἐξολοθρευθοῦν οἱ ὑπερήφανοι δυνάστες, θὰ καταλάβουν οἱ λαοὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ τοὺς συγκλόνησε, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε περιγελοῦσαν τὸν Ἰσραὴλ βλέποντάς τον νὰ πέφτει καὶ νὰ χάνεται, ὅταν τὸν δοῦν νὰ βαδίζει λαμπρὸς καὶ νὰ ἐπιστρέφει πάλι στὴν ἁγία πόλη, ἐνῶ οἱ πορθητές του νὰ ἔχουν χαθεῖ ὀλοσχερῶς, τότε θ' ἀλλάξουν γλῶσσα, καὶ θὰ τὴν ἀφιερῶσουν στὸ ἔξῃς στοὺς ἐπαίνοους τοῦ Θεοῦ, μολονότι παλαιὰ κουνούσαν τὸ κεφάλι τους, νομίζοντας καὶ λέγοντας ὅτι κυριεύθηκε ἡ Ἰουδαία, ἐπειδὴ τάχα ὁ τύραννος τῶν Βαβυλωνίων ὑπερίσχυσε ἐκείνου ποὺ τοὺς βοηθοῦσε, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν δοῦν τὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων στὸ ἀντίθετο, τότε θ' ἀλλάξουν τὶς γλῶσσες τους κατὰ γενιές, δηλαδὴ κατὰ φυλές καὶ γένη, πρὸς δοξολογία τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ θελήσουν, νομίζω, νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ ἓνα ζυγὸ καὶ νὰ προσφέρουν θυσίες, ἔστω καὶ ἂν βρίσκονται μακριὰ ὡς πρὸς τὸ χῶρο ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ζοῦν στὶς περιοχὲς τῶν Αἰθιόπων.

Καὶ αὐτὰ πάλι ἄς λεχθοῦν κατὰ πρῶτον σὰν μιὰ προσέγγιση κατὰ γράμμα, ὁ λόγος ὅμως λέμε ὅτι ἀναφέρεται στοὺς καιροὺς τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὀρίζει καθαρὸ σημεῖο τὴ μεταβολὴ τῶν γλωσσῶν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ στὶς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτι κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς Πεντηκοστῆς «ἐνῶ ἦταν συγκεντρωμένοι κάπου ὅλοι μαζί, ξαφνικὰ ἀκούσθηκε ἦχος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, σὰ νὰ φυσοῦσε ὄρμητικὸς ἄνεμος, καὶ γέμισε ὅλο τὸ σπίτι ὅπου κάθονταν. Καὶ νὰ, εἶδαν τότε γλῶσσες σὰν φλόγες φωτιᾶς ποὺ χωριζόμενες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη στάθηκαν ἐπάνω στὸν καθένα τους, καὶ ἀφοῦ γέμισαν ὅλοι ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο, ἄρχισαν νὰ μιλοῦν διαφορετικὲς γλῶσσες, ἔτσι ὅπως τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοὺς ἔδινε τὴ δύναμη νὰ μιλοῦν»²⁵. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, λέγει, θὰ μεταβάλω τὴ γλῶσσα ποὺ θ' ἀκοῦν οἱ λαοί. Καὶ πράγματι «Ἄκουγαν ὅλοι νὰ μιλοῦν μὲ τὴ δική τους γλῶσσα, Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίτες»²⁶ καὶ οἱ ἄλλοι λαοί.

Πρόσεχε ὅμως τὴν παρατήρηση. Εἶπε ὅτι θὰ μεταβάλει τὴ γλῶσσα

25. Πράξ. 2, 2-4.

26. Πράξ. 2, 8-9.

σαν εἰς γενεάν αὐτῆς, τουτέστιν οὕτω μένουσαν ἐν τοῖς ἅπαξ εἰρη-
κόσι μέχρι τέλους τῆς αὐτῶν ζωῆς, ἦτοι γενεᾶς ἄχρι γὰρ ἐκείνων
γένεον τὸ σημεῖον, οἷς καὶ ἐφίξῃσαι τὰς γλώσσας ἔφη τὸ γράμμα
τὸ ἱερόν διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι «μεταβαλῶ γλώσσαν εἰς γενεάν αὐ-
5 τῆς». Οὐ γὰρ συμβέβηκεν ἔτι τοῖς μετ' ἐκείνους τὸ χρῆμα. Διὰ
ποίαν αἰτίαν, ὁ σοφὸς ἡμᾶς διδασκέτω Παῦλος Ἐφη γὰρ ὅτι
«Ὡστε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς
ἀπίστοις». Γέγραπται γάρ, ὅτι «ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν
ἐτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως πιστεύσουσιν». Ὁ-
10 νίησιν οὖν ἄρα κατὰ τινὰ τρόπον τὸ μεταβεβλήσθαι τὴν γλώσσαν
εἰς γενεάν αὐτῆς, αὐτὸς ἡμῖν πάλιν διαλευκαίνει λέγων «Τοῦ ἐπι-
καλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυ-
γὸν ἓνα, ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι». Ἐ-
πειδὴ γὰρ τεθέανται τοὺς Ἀποστόλους γλώσσαις λαλοῦντας ἐτέ-
15 ραις, οὐκ ἐν μετροῖσι θαύμασι ποιούμενοι τὸ παράδοξον, πεπιστεύ-
κασιν εἰς Χριστόν, πολλοί τε καὶ ἀναρίθμητοι τῶν τηνικάδε ἐπεκα-
λέσαντο τὸ ὄνομα τοῦ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντος Θεοῦ, ὑπήγαγον
τοῖς εὐαγγελικοῖς θεοπίσμασι τὸν αὐχένα, δεδουλεύκασιν τῷ Χρι-
στῷ, καὶ ἀναφέρουσι θυσίας ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας. Πα-
20 ρατείνει δὲ τὸ τῶν Αἰθιόπων γένος ἐξ ἡοῦς εἰς δύσιν, πίνουσι δὲ
τὸν Γηών «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας».
Ἐκτελευτᾷ δὲ λοιπὸν εἰς ἀλήθειαν τῆς προφητείας ὁ λόγος. Οὐ
γὰρ μόνον κατὰ τὴν Ῥωμαίων γῆν κεκήρυνται τὸ Εὐαγγέλιον, πε-
ριφοιτᾷ δὲ λοιπὸν καὶ τὰ βάρβαρα τῶν ἔθνῶν. Καὶ γοῦν ἐκκλησίαι
25 πανταχοῦ, ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, καθηγηταὶ καὶ μυσταγωγοὶ
καὶ θεῖα θυσιαστήρια, θύεται δὲ νοητῶς ὁ ἄμινος παρὰ τῶν ἁγίων
ἱερουργῶν καὶ παρ' Ἰνδοῖς καὶ Αἰθίοψι. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ
φωνῆς ἑτέρου προφήτου σαφῶς εἰρημένον «Διότι βασιλεὺς μέγας
ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος καὶ ὅτι τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς
30 ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου
καὶ θυσία καθαρὰ».

Στίχ 11. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ μὴ καταισχυρθῆς ἐκ πάν-
των τῶν ἐπιτηδευμάτων σου ὧν ἠσέβησας εἰς ἐμέ· ὅτι τότε

τῆς γενεᾶς της, δηλαδή θὰ μείνει ἴδια, ὅπως αὐτοὶ τὴ μίλησαν μιὰ φορά, μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους, δηλαδή τῆς γενιᾶς τους. Γιατὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγινε γιὰ ἐκείνους στοὺς ὁποίους λέγει ἡ ἁγία Γραφή ὅτι κάθησαν οἱ πύρινες γλῶσσες. Γι' αὐτὸ λέγει «θὰ μεταβάλω τὴ γλῶσσα τῆς γενιᾶς της». Γιατὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἔγινε πιά στοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς. Γιὰ ποιά αἰτία, ἃς μᾶς τὸ διδάξει ὁ σοφὸς Παῦλος. Γιατὶ εἶπε· «Ὡστε οἱ γλωσσολαλιῆς εἶναι σημεῖο ὄχι γιὰ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄπιστους»²⁷. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Μὲ διαφορετικὲς γλῶσσες καὶ μὲ διαφορετικὴ ὁμιλία θὰ μιλήσω σ' αὐτὸν τὸ λαό, καὶ οὔτε ἔτσι θὰ πιστέψουν»²⁸. Ὁφελεῖ λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νὰ μεταβληθεῖ ἡ γλῶσσα τῆς γενεᾶς της, πράγμα πού τὸ διευκρινίζει πάλι ὁ ἴδιος λέγοντας· «Γιὰ νὰ ἐπικαλοῦνται ὅλοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιο ζυγό, ἀπὸ τὰ πέρατα, ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς Αἰθιοπίας θὰ μοῦ φέρουν θυσίες». Ἐπειδὴ εἶδαν τοὺς ἀποστόλους νὰ μιλοῦν ἄλλες γλῶσσες, νοιώθοντας ὄχι καὶ λίγο θαυμασμό γιὰ αὐτὸ τὸ παράδοξο, πίστεψαν στὸν Χριστό, καὶ πολὺ καὶ ἀμέτρητο πλῆθος τότε ἐπικαλέσθησαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἔσκυψαν τὸν αὐχένα στὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές, ἔγιναν δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσφέρουν θυσίες ἀπὸ τὰ πέρατα τῶν ποταμῶν τῆς Αἰθιοπίας. Ἐπεκτείνει τὸ λαὸ τῶν Αἰθιόπων ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση, πού ὑδρεύονται ἀπὸ τὸν Γηὼν· γιατί «αὐτὸς εἶναι πού διαρρέει ὅλη τὴ χώρα τῆς Αἰθιοπίας»²⁹. Ἐπομένως ἐπαληθεύεται τελικὰ ὁ λόγος τῆς προφητείας. Γιατὶ τὸ Εὐαγγέλιο δὲν κηρύχθηκε μόνο στὴ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια, ἀλλὰ ἀπλώνεται καὶ στοὺς βάρβαρους λαούς. Καὶ πράγματι ὑπάρχουν παντοῦ Ἐκκλησίες, ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, καθηγητὲς καὶ μυσταγωγοὶ καὶ θεῖα θυσιαστήρια, καὶ γίνεται ἡ πνευματικὴ θυσία τοῦ ἀμνοῦ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἱερουργοὺς καὶ στοὺς Ἰνδοὺς καὶ στοὺς Αἰθίοπες. Καὶ αὐτὸ ἐπομένως σήμαινε ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθεῖ μέσω κάποιου ἄλλου προφήτη· «Γιατὶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, εἶμαι μέγας βασιλιάς, καὶ τὸ ὄνομά μου δοξάζεται στὰ ἔθνη, καὶ σὲ κάθε τόπο προσφέρουν θυμίαμα στὸ ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρὴ»³⁰.

Στίχ. 11. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν θὰ νοιώσεις ντροπὴ γιὰ ὅλες τὶς ἀσεβεῖς πράξεις σου πρὸς ἐμένα, γιατί τότε θὰ ἀφαιρέσω ἀπὸ

29. Γέν. 2, 13.

30. Μαλαχ. 1, 14 καὶ 11.

περιελῶ ἀπὸ σοῦ τὰ φανλίσματα τῆς ὑβρεώς σου, καὶ οὐκ ἔτι μὴ προσθῆς τοῦ μεγαλαυχῆσαι ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου».

μ. Δυσὶν ἐν ταυτῶ προσώποις διαλέγεται πάλιν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Δεῖ δέ, οἶμαι, λεπτόν τοῖς λεγομένοις ἐνιέναι τὸν νοῦν, 5 ἀσύγχυτον γὰρ οὕτως τὴν ἐν αὐτοῖς θεωρίαν εὐρήσομεν. Οὐκοῦν πλημμελημάτων μὲν ἀμνηστία, καὶ τῶν πάλαι διεπταισμένων τὴν ἄφεισιν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπαγγέλλεται, διαβεβαιούμενός τε καὶ λέγων, ὡς οὐκ ἂν ἔτι καταισχυνηθῆι διὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν καὶ τὰς πάλαι γεγενημένας εἰς Θεὸν δυσσεβείας· ἀπειλεῖ δέ 10 ὡσπερ τῷ Βαβυλωνίῳ καὶ φησιν, ὡς οὐκ ἂν ἔτι φρονήσειε μέγα, τὴν ἁγίαν καὶ ἀνακειμένην αὐτῷ καταδηώσας πόλιν, τουτέστι τὴν Σιών, ἣν καὶ ὄρος ἀποκαλεῖ. Μετὰ γάρ τοι τὴν ἐπάνοδον, τὴν ἀπὸ γε τῆς αἰχμαλωσίας φημί, μεμένηκεν ἀπόρθητος ἢ Ἱερουσαλήμ, καὶ λοιπὸν ἀπείρατος ἔτι τῆς Βαβυλωνίων ἀπανθρωπίας.

15 Ὅτι δὲ κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν ἀμνηστία καὶ ἄφεισις γέγονεν ἐπὶ πάντας τοὺς πεπιστευκότας, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεῖς. Δεδικαιώμεθα γὰρ «οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος». Ἀπηλλάγμεθα δὲ καὶ αἰσχύνης· ἔφη γάρ που πρὸς ἡμᾶς ὁ τὴν πίστιν τετιμηκώς· «Μὴ φο- 20 βου, ὅτι κατησχύνθης μηδὲ ἐντροπῆς, ὅτι ὠνειδίσθης». Ἀνεκόμισε γὰρ ἡμᾶς εἰς παρῴσιαν, ὁ δι' ἡμᾶς ἐν νεκροῖς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς οὐρανόν, ἐν ὄψει Πατρός. Πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέβη Χριστός, «νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ».

Οὐκοῦν περιεῖλε μὲν τὰς ἀπάντων αἰτίας, καὶ πταισμάτων 25 ἀπήλλαξεν αἰσχύνης τε καὶ ἐντροπῆς τοὺς πεπιστευκότας. Εἴρηται δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ τῷ πάλαι καταδυναστεύσαντι Σατανᾷ· «Ὅτι περιελῶ ἀπὸ σοῦ τὰ φανλίσματα τῆς ὑβρεώς σου καὶ οὐκ ἔτι μὴ προσθῆς τοῦ μεγαλαυχῆσαι ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου». Ἐκφανλιεῖ γὰρ οὐκέτι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς πολὺ νοσοῦντας τὸ ἄναλκι, ἀλλ' 30 οὐδὲ ὑβριεῖ τοὺς ἡγιασμένους, κατασειῶν εὐκόλως εἰς γε τὸ αὐτῷ δοκοῦν. Παρώχηκε γὰρ τὰ ἀρχαῖα καὶ μετακεχώρηκεν εἰς καινότητα τῶν πραγμάτων ἢ φύσις, ἀναστοιχειοῦντος εἰς τοῦτο αὐτὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐσθενὲς μὲν ἀποτελοῦντος εὖ μάλα τὸ ἄρρώ-

ἔσένα ὅλες τὶς φαῦλες πράξεις σου καὶ δὲν θὰ προσθέσεις πιά ἄλλους κομπασμούς στὸ ὄρος τὸ ἅγιό μου».

40. Μὲ δύο πρόσωπα συγχρόνως συομιλεῖ πάλι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ ἐξετάσομε λεπτομερέστερα τὰ λεγόμενα, γιατί ἔτσι θὰ διαπιστώσομε ὅτι δὲν ὑπάρχει σύγχυση σ' αὐτὰ. Ὑπόσχεται λοιπὸν τοὺς κατοίκους τῶν Ἱεροσολύμων λήθη τῶν σφαλμάτων καὶ ἄφεση τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων τους, διαβεβαιώνοντάς τους καὶ λέγοντας, ὅτι δὲν θὰ νοιώσουν ντροπὴ στὸ ἔξῃς γιὰ τὶς πράξεις τους καὶ γιὰ τὶς παλαιῆς ἀσέβειές τους πρὸς τὸν Θεό, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπειλεῖ τὸν Βαβυλώνιο καὶ λέγει, ὅτι δὲν θὰ μεγαλοφρονήσει πιά, ἀφοῦ ἐρήμωσε τὴν ἁγία καὶ ἀφιερωμένη σ' αὐτὸν πόλη, δηλαδή τὴν Σιών, τὴν ὁποία ἀποκαλεῖ καὶ ὄρος. Γιατὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδο, ἐννοῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, ἡ Ἱερουσαλήμ ἔμεινε ἀπόρθητη καὶ δὲν δοκίμασε πιά τὴν ἀπανθρωπιά τῶν Βαβυλωνίων.

“Ὅτι ὅμως τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας δόθηκε λήθη καὶ ἄφεση σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Γιατὶ δικαιωθήκαμε «Ὅχι ἀπὸ τὰ ἔργα δικαιοσύνης ποὺ πράξαμε ἐμεῖς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ»³¹. Καὶ ἀπαλλαχθήκαμε καὶ ἀπὸ τὴν ντροπὴ. Γιατὶ εἶπε κάποιου σ' ἐμᾶς αὐτὸς ποὺ μᾶς τίμησε μὲ τὴν πίστη· «Μὴ φοβᾶσαι ἐπειδὴ παλαιὰ ντροπιᾶσθηκες, οὔτε νὰ ντραπῆς ἐπειδὴ δέχθηκες τότε ὀνειδισμούς»³². Γιατὶ μᾶς χάρισε παρησῖα, αὐτὸς ποῦ γιὰ μᾶς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ γιὰ χάρη μας ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ παρουσία τοῦ Πατέρα του. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ ὁ Χριστὸς «γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ μπροστὰ στὸν Θεό»³³.

Ἀφαίρεσε λοιπὸν τὶς κατηγορίες ὅλων καὶ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν αἰσχύνῃ καὶ τὴν ἐντροπὴ τῶν ἁμαρτημάτων τους ἐκείνους ποὺ πίστεψαν. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο γιὰ τὸν παλαιὸ δυνάστη μας Σατανᾶ· «Θὰ ἀφαιρέσω ἀπὸ ἐσένα τὶς φαῦλες πράξεις σου καὶ δὲν προσθέσεις πιά ἄλλους κομπασμούς στὸ ὄρος τὸ ἅγιό μου». Γιατὶ δὲν θὰ ταπεινώσει πιά τοὺς ἀνθρώπους ἐπειδὴ τάχα εἶναι πολὺ δειλοί, οὔτε θὰ περιβάλει μὲ ὕβρεις αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁγιασθεῖ σέρνοντάς τους εὐκόλα στὴ δική του γνώμη. Γιατὶ τὰ παλαιὰ πέρασαν καὶ ἀνακαινίσθηκε ἡ φύση τῶν πραγμάτων³⁴, ἀναμορφώνοντάς τα ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἐνδυνάμωσε τὸ ἀδύναμο, κατέ-

31. Τίτ. 3, 5.

32. Ἑσ. 54, 4.

33. Ἑβρ. 9, 24.

34. Β' Κορ. 5, 17.

στον, κρατύνοντος δὲ πρὸς εὐσέβειαν τὸ ταῖς ἁμαρτίαις εὐάλωτον, καὶ ἐδραῖον ἀποτελοῦντος τὸ σεσαλευμένον. Οὐκοῦν περιήρηται τὰ φανλίσματα τῆς ὕδρευς, δηλονότι τῆς διαβολικῆς, καὶ οὐκ ἂν ἔτι φρονήσειε μέγα κατὰ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου, τουτέστι 5 τῆς νοητῆς Σιών, «ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος». Τεθεμελίωται γὰρ ἐπὶ τὴν «πέτραν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Ὁρος δὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ προφήτης ἡμῖν Ἡσαΐας ὠνόμαξε, λέγων· «Ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων, καὶ 10 ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἤξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἔρουσι· Δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ».

Στίχ. 12-13. «Καὶ ὑπολείψομαι ἐν σοὶ λαὸν πραῦν καὶ ταπεινόν, καὶ εὐλαβηθήσονται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος Κυρίου οἱ 15 κατάλοιποι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ μὴ ποιήσωσιν ἀδικίαν, οὐδ' οὐ μὴ λαλήσουσι μάταια, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῆ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν γλῶσσα δολία».

μα. Διαλέγεται πάλιν πρὸς τὴν Σιών, ἥτοι τὴν ἁγίαν πόλιν, 20 φημι δὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν ἣ καὶ ἐπαγγέλλεται τὸν πραότατόν τε καὶ ταπεινὸν ὑπολειφθήσεσθαι λαόν. Πεπαρώνηκε μὲν γὰρ εἰς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστὸν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, καὶ ἀπεφάνθη κυριοκτόνος, καὶ ἐξαιτεῖται μὲν τὰς ἐπὶ τῷδε δίκας, διόλωλε δὲ οὐ πᾶσα· τετήρηται γὰρ τὸ κατάλειμμα καὶ σέσωσται τὸ 25 ὑπόλοιπον. Πεπιστεύκασι γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐ μετρία πληθύς· Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πραεῖς, οὐκ ἀποταυρούμενοι πρὸς ὀργὰς τὰς ἐπὶ Χριστῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ Πιλάτω τότε προσκεκομικότες αὐτόν, κατακεκραγότες τε καὶ λέγοντες· «Αἶρε αἶρε, σταύρου αὐτόν»· προστεθεικότες δὲ τούτοις τό, «Ἐὰν μὴ τοῦτον ἀποκτείνῃς, οὐκ 30 εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος». Τί γὰρ ἂν γένοιτο τῶν τοιούτων τὸ ἀπηνέστερον, ἢ τί πρὸς θυμοῦς ἀγριώτερον, οἷ γε καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον αἷμα ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐπαντλήσαντες κεφαλαῖς, ἀπεριμερίμνως ἔφασκον, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»;

στησε ἰσχυρὸ στήν ἐπιδίωξη τῆς εὐσέβειας ἐκεῖνο πού ἦταν εὐάλωτο ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἐδραΐωσε ἐκεῖνο πού κλονιζόταν. Ἀφαιρέθηκαν λοιπὸν οἱ φαῦλες ὕδρεις, δηλαδή οἱ διαβολικές, καὶ δὲν θὰ φερθεῖ πιά μὲ ἔπαρση ἐναντίον τοῦ ἁγίου ὄρους, δηλαδή τῆς πνευματικῆς Σιών, «τοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»³⁵. Γιατί «ἔχει θεμελιωθεῖ ἐπάνω στήν πέτρα»^{35α}, «καὶ οἱ πύλες τοῦ ἁδῆ δὲν θὰ φανοῦν ἰσχυρότερες ἀπὸ αὐτήν»³⁶. Τὴν Ἐκκλησία τὴν ὀνόμαζε ὄρος καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας: «Κατὰ τὶς ἔσχατες ἡμέρες θὰ γίνει φανερὸ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ στήν κορυφή τῶν βουνῶν καὶ θὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὰ βουνά: καὶ θὰ ἔρθουν σ' αὐτὸ ὅλα τὰ ἔθνη, θὰ μεταβοῦν ἐκεῖ ἔθνη πολλὰ καὶ θὰ ποῦν Ἐλᾶτε νὰ ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ, καὶ θὰ μᾶς δείξει τὸ δρόμο του, τὸν ὁποῖο καὶ θὰ πορευθοῦμε»³⁷.

Στίχ. 12-13. «Καὶ θὰ ἀφήσω σ' ἐσένα λαὸ πρᾶο καὶ ταπεινὸ, καὶ ὅσοι ἀπομείνουν ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ θὰ σεβασθοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ κάνουν ἀδικία, οὔτε θὰ ματαιολογήσουν, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ χρησιμοποιοῦν δόλια γλώσσα».

41. Μιλᾷ πάλι πρὸς τὴ Σιών, τὴν ἁγία πόλη, τὴν Ἱερουσαλήμ, στήν ὁποία ὑπόσχεται ὅτι θ' ἀπομείνει ὁ πρᾶτος καὶ ταπεινὸς λαὸς. Φέρθηκε βέβαια μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων καὶ ἔγινε φονιάς τοῦ Κυρίου, καὶ τιμωρεῖται ἀσφαλῶς γι' αὐτὸ, ἀλλὰ δὲν χάθηκε ὅλη· γιατί διατηρήθηκε τὸ ὑπόλειμμα καὶ σώθηκαν οἱ ὑπόλοιποι³⁸. Γιατί πίστεψε ἀπὸ αὐτοῦς μεγάλο πλῆθος. Κι αὐτοὶ ἦταν οἱ πρᾶοι, πού δὲν ὀργίζονταν παρόμοια μὲ τοὺς ταύρους³⁹ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν ὀδήγησαν τότε στὸν Πιλάτο καὶ κραύγαζαν καὶ ἔλεγαν: «Θάνατος, θάνατος σταῦρωσέ τον»⁴⁰, καὶ πρόσθεσαν σ' αὐτὰ: «Ἄν δὲν τὸν θανατώσεις, δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Καίσαρα»⁴¹. Τί δηλαδή ὑπάρχει σκληρότερο ἀπὸ αὐτὸ, ἢ ποιὸς ἄλλος ἀγριώτερος θυμὸς, οἱ ὁποῖοι μάλιστα καὶ ζήτησαν νὰ πέσει αὐτὸ τὸ δίκαιο αἷμα στὰ κεφάλια τους καὶ μὲ ἀπόλυτη ἐπιπολαιότητα ἔλεγαν, «Τὸ αἷμα του ἐπάνω σὲ μᾶς καὶ στὰ παιδιὰ μας»⁴⁰;

35. Α' Τιμ. 3, 15.

37. Ἡσ. 2, 2-3.

40. Ἰω. 19, 15.

35α. Ματθ. 7, 25.

38. Ἡσ. 10, 22.

41. Ἰω. 19, 12.

36. Ματθ. 16, 18.

39. Ψαλμ 21, 13.

42. Ματθ. 27, 25.

Προῶς δὴ οὖν ὁ λαὸς ὁ τῆς τούτων ἀγριότητος μὴ μετεσχη-
 κῶς, ταπεινὸς δὲ πάλιν, κατὰ γε τὸ ὑποτετάχθαι Χριστῷ καὶ ταῖς
 ὑπ' αὐτῷ ζεύγλαις τοὺς τῆς διανοίας ἀνχένας ὑπενεγκεῖν, ὑπα-
 κοῦσαί τε καὶ μάλα ἀσμένως ἐξ ἀγάπης λέγοντι: «Δεῦτε πρὸς με
 5 πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
 Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προῶς εἶ-
 μι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς
 ὑμῶν». Σύμμορφοι δὴ οὖν καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Χριστῷ τῷ δι' ἡμᾶς
 πτωχεύσαντι, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ θεοπρεποῦς δόξης ἡμεληκότι καὶ
 10 τῆς κατὰ φύσιν ὑπεροχῆς, ἵνα τὸ δουλοπρεπὲς ὑπέλθοι μέτρον οἰ-
 κονομικῶς. Οὐκοῦν μετριόφρονες κατ' αὐτὸν οἱ τοῖς αὐτοῦ νό-
 μοις παιδαγωγούμενοι. Οὗτοι καὶ «εὐλαβηθήσονται ἀπὸ τοῦ
 ὀνόματος Κυρίου». Γεγόνασι γὰρ τῶν ὅτι μάλιστα φιλοθεωτά-
 των, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, οἱ καὶ τοῦ κό-
 15 σμου τέθεινται φῶς. Οἱ δὲ δὴ θεοφιλεῖς τε καὶ ἀγαθοὶ παραιτήσον-
 ται, φησί, τὴν ἀδικίαν καὶ λόγον εἰκαῖον· οὐ γὰρ λαλήσουσι μά-
 ταια, καὶ γλῶσσαν οὐκ ἀτρεκῆ· τοῦτο γὰρ ἡ δολία. Κόσμος δὲ οὗ-
 τος πνευματικός, καὶ οἰά τις στέφανος τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀνχήμασιν
 εὖ μάλα διαπρεπῆς. Ἐνθα γὰρ πραότης καὶ ταπεινώσις, καὶ μὴν
 20 καὶ δικαιοσύνης ἔφεσις, ἀπομαθοῦσά τε γλῶσσα τὸ εἰκαιόμυθον,
 καὶ ἥκιστα μὲν ἀμαρτοεπῆς, ὀρθὴ δὲ μᾶλλον καὶ ἀτρεκειᾶς ἐργά-
 τισ, ἐκεῖ που πάντως λαμπρᾶ καὶ τελεωτάτη πέφηνεν ἀρετῆ. Πρέ-
 ποι δ' ἂν ἡ τοιάδε τοῖς ἐν Χριστῷ· ὅτι μὴ ἐν νόμῳ τῆς εὐσεβείας ὁ-
 ρᾶται τὸ κάλλος, ἀπαστράπτει δὲ μᾶλλον ὡς ἐν δυνάμει παιδεύ-
 25 σεως εὐαγγελικῆς.

Στίχ. 13. «Διότι αὐτοὶ νεμήσονται καὶ κοιτασθήσονται,
 καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς».

μβ. Πάλαι μὲν γὰρ τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀγέλας διεποίμαινον
 ἀδρανῶς οἱ γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι. Τετάρχατο γὰρ ἐκ νόμου
 30 καθηγεῖσθαι λαῶν, διὰ τοι τὸ τετιμῆσθαι τοῖς τῆς ἱερωσύνης πρε-
 σβείοις. Οὐκοῦν ἦσαν μὲν ποιμένες, μισθωτοὶ δὲ ὅμως, καὶ οἷον ἀλ-
 λοτριόις ἐφεστηκότες θρέμμασιν, ἐθεώρουν τὸν λύκον ἐρχόμενον,

Πράος λοιπὸν εἶναι ὁ λαὸς ποὺ δὲν ἔλαβε μέρος στὴν ἀγριότητα αὐτῶν, ἐνῶ ταπεινὸς ἐπειδὴ ὑποτάχθηκε στὸν Χριστὸ καὶ ἔθεσε τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς του κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ του καὶ ἔδειξε ὑπακοή καὶ μὲ πολλή εὐχαρίστηση μάλιστα σ' αὐτὸν ποὺ μὲ ἀγάπη λέγει: «Ἐλάτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε καὶ εἶστε φορτωμένοι μὲ πολὺ βάρος, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω. Σηκῶστε τὸ ζυγὸ μου πάνω στὸν ὦμο σας καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ μὲ καρδιὰ ταπεινὴ, καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας»⁴³. Σύμμορφοι βέβαια εἴμαστε καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ μὲ τὸν Χριστὸ ποὺ πώχευσε γιὰ χάρη μας⁴⁴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ θεία δόξα καὶ γιὰ τὴν κατὰ φύσιν ὑπεροχή του, γιὰ νὰ δεχθεῖ κατ' οἰκονομία τὴ θέση τοῦ δούλου. Ἐπομένως εἶναι μετριόφρονες ὅπως ἐκεῖνος ὅσοι παιδαγωγοῦνται μὲ τοὺς νόμους του, καὶ αὐτοὶ «θὰ σεβασθοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Καὶ πράγματι ἔγιναν ἀπὸ τοὺς πιὸ θερμούς φίλους τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους οἱ θεῖοι μαθητές, οἱ ὁποῖοι καὶ ὀρίσθηκαν φῶς τοῦ κόσμου⁴⁵. Καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἀγαθοί, θὰ ἀποφύγουν, λέγει, τὴν ἀδικία καὶ τὰ ἀπερίσκεπτα λόγια: γιατί «δὲν θὰ ματαιολογήσουν» καὶ δὲν θὰ ἔχουν γλῶσσα ποὺ δὲν λέγει τὴν ἀλήθεια: γιατί αὐτὸ σημαίνει γλῶσσα δόλια, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ πνευματικὸ στολισμὸ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο λαμπρὸ στεφάνι ἀπὸ καυχήματα τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει προαότητα καὶ ταπείνωση, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμία δικαιοσύνης καὶ γλῶσσα ποὺ ἔχει ἀποδόξει τὴ συνήθεια νὰ λέγει ἀστόχαστα λόγια καὶ δὲν κάνει σχεδὸν λάθη, ἀλλὰ μιᾶ μᾶλλον ὀρθὰ καὶ λέγει τὴν ἀλήθεια, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ἐμφανίζεται λαμπρὴ καὶ τέλεια ἀρετὴ. Κι αὐτὴ βέβαια ἀρμόζει στοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ, γιατί τὸ κάλλος τῆς εὐσέβειας δὲν παρατηρεῖται στὸ νόμο, ἀλλὰ ἀπαστραπτει μᾶλλον μὲ τὴ δύναμη τῆς εὐγγελικῆς παιδαγωγίας.

Στίχ. 13. «Γιατὶ αὐτοὶ θὰ ζοῦν εἰρηνικὰ καὶ θὰ ἀναπαύονται, καὶ δὲν θὰ ἔχουν κανένα ποὺ νὰ τοὺς ἐκφοβίζει».

42. Στὸ παρελθὸν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι καθοδηγοῦσαν μὲ ἀμέλεια τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ. Γιατὶ εἶχαν ταχθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο νὰ καθοδηγοῦν τὸ λαὸ, ἐπειδὴ εἶχαν τιμηθεῖ μὲ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἱερωσύνης. Ἦταν λοιπὸν ποιμένες, ἀλλὰ μισθωτοί, καὶ ὄντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐπιστάτες ξένων θρεμμάτων, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, ἔβλε-

καὶ ἠφίεσαν τὰ πρόβατα, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν "Ὅτι δὲ
 λίαν ἠφειδηκότες τῶν λογικῶν θρεμμάτων καὶ θηρσὶν ἀνέντες αὐ-
 τὰ ἀλοῖεν ἄν, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ γεγονότες λύκοι, κατίδοι τις ἄν εὐ-
 κόλως ἀπὸ γε τῶν εἰρημένων διὰ φωνῆς προφητῶν. Ὁ μὲν γὰρ
 5 ἔφασκεν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, «ὦ οἱ ποιμένες, οἱ διασκορ-
 πίζοντες καὶ ἀπολλύντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς αὐτῶν», ἕτερος δὲ
 αὐτῷ «Τάδε λέγει Κύριος ὦ οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ, μὴ βόσκουσιν οἱ
 ποιμένες ἑαυτούς; οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες; Ἴδου
 τὸ γάλα κατεσθίετε καὶ τὰ ἔρια περιβάλλεσθε καὶ τὸ παχὺ σφάζε-
 10 τε, καὶ τὰ πρόβατά μου οὐ βόσκετε. Τὸ ἠσθενηκὸς οὐκ ἐνισχύσατε,
 καὶ τὸ συντετρομμένον οὐ κατεδήσατε, καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπε-
 στρέψατε, καὶ τὸ ἀπολωλὸς οὐκ ἐζητήσατε, καὶ τὸ ἰσχυρὸν κατειο-
 γάσασθε μόχθῳ· καὶ διεσπάρη τὰ πρόβατά μου διὰ τὸ μὴ εἶναι
 ποιμένας, καὶ ἐγενήθη εἰς κατάβρωμα πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ
 15 ἀγροῦ καὶ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ»· καὶ πρὸς αὐτούς δέ πού-
 φησι τοὺς ποιμένας· «Ποιμαίνετε τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, ἃ οἱ
 κτησάμενοι κατέσφαζον, καὶ οὐ μετεμέλοντο· καὶ οἱ πωλοῦντες αὐ-
 τὰ ἔλεγον· Εὐλογητὸς Κύριος, καὶ πεπλουτήκαμεν».

Οὐκοῦν ἀπώλλυον οἱ ποιμένες τῶν λογικῶν θρεμμάτων τὰς
 20 ἀγέλας, θηρῶν οὐ δεδιττόμενοι, μᾶλλον δὲ αὐτοὶ τὰ θηρῶν μι-
 μούμενοι. Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός, ὁ ποιμὴν ὁ
 καλός, ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θείας ὑπὲρ τῶν προβάτων, νενεμήμεθα
 μὲν ἐν κήποις, «κατεπομιάνθημεν δὲ καὶ ἐν κρίνοις», κατὰ τὸ γε-
 γραμμένον· ἐκοιτάσθημεν δὲ καὶ ἐν σηκοῖς· ἐνηυλίσαμεθα γὰρ ἐκ-
 25 κλησίου καὶ ναοῖς ἁγίοις, οὐδενὸς ἡμᾶς ἐκδεδιττομένου καὶ διαρ-
 πάζοντος, οὐκ ἐπιθρώσκοντος λύκου, οὐ καταπατοῦντος λέον-
 τος, οὐ κλέπτου διορύττοντος, οὐδενὸς ἡμῖν ἐπιόντος ἔτι, «ἵνα
 κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ». Διατελοῦμεν δὲ μᾶλλον ἐν ἀσφα-
 λείᾳ καὶ βεβαιότητι, καὶ ἐν μεθέξει παντὸς ἀγαθοῦ, αὐτὸν ἔχον-
 30 τες ἐπιστάτην τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα, φημι Χριστόν. Καὶ τοῦτο
 ἡμῖν διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ φανερόν ἐποιεῖτο λέγων ὁ Θεὸς καὶ
 Πατὴρ· «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐγὼ σώσω τὰ πρόβατά μου, καὶ

παν τὸ λύκο νὰ ἔρχεται καὶ ἄφηναν τὰ πρόβατα⁴⁶. “Ὅτι βέβαια θὰ βρεθοῦν νὰ ἔχουν ἀδιαφορήσει πολὺ γιὰ τὰ λογικὰ πρόβατα καὶ νὰ τὰ ἔχουν παραδώσει στὰ θηρία, ἢ μᾶλλον νὰ ἔχουν γίνει οἱ ἴδιοι λύκοι, μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς εὐκόλα ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν. Γιατὶ ὁ ἕνας ἔλεγε ἐκπροσωπώντας τὸν Θεό· «Ὡ οἱ ποιμένες πὺ διασκορπίζουν καὶ ὀδηγοῦν στὴν ἀπώλεια τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου τους»⁴⁷. καὶ ὁ ἄλλος πάλι· «Αὐτὰ λέγει ὁ μοναδικὸς Κύριος· Ὡ σεῖς οἱ ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ, μήπως οἱ ποιμένες βόσκουν τοὺς ἑαυτοὺς των; δὲν βόσκουν οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα; Νά, πίνετε τὸ γάλα, μὲ τὰ μαλλιά ντύνεσθε, σφάζετε τὸ παχὺ, καὶ ὅμως δὲν βόσκετε τὰ πρόβατά μου. Δὲν δυναμώσατε τὸ ἀδύνατο, δὲν δέσατε μὲ ἐπιδέσμους τὸ σακατεμένο, δὲν τὸ φέρατε πίσω αὐτὸ πὺ πλανήθηκε, δὲν ἀναζητήσατε τὸ χαμένο, καὶ τὸ δυνατὸ τὸ ἔξαντλήσατε στὴ δουλειά. Ἔτσι διασκορπίσθηκαν τὰ πρόβατά μου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν ποιμένες καὶ ἔγιναν τροφὴ ὄλων τῶν ἀγριμιῶν καὶ τῶν ἀρπακτικῶν τοῦ οὐρανοῦ»⁴⁸. Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ποιμένες λέγει κάπου· «Ποιμαίνετε τὰ πρόβατα γιὰ τὴ σφαγὴ, τὰ ὅποια αὐτοὶ πὺ τὰ ἀγόραζαν τὰ ἔσφαζαν καὶ δὲν μετανοοῦσαν, καὶ ἐκεῖνοι πὺ τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν· Εὐλογημένος ὁ Κύριος καὶ γίναμε πλούσιοι⁴⁹.

Οἱ ποιμένες λοιπὸν ἀφάνιζαν τὰ κοπάδια τῶν λογικῶν προβάτων, καὶ δὲν φοβοῦνταν τὰ θηρία, ἀλλὰ μᾶλλον γίνονταν θηρία οἱ ἴδιοι. Ὅταν ὅμως ἔλαμψε ὁ Χριστὸς, ὁ καλὸς ποιμένας, αὐτὸς πὺ θυσιάζει τὴν ψυχὴ τοῦ γιὰ τὰ πρόβατά του⁵⁰, ἔχομε βοκήσει σὲ κήπους, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔχομε ποιμανθεῖ μέσα σὲ λειβάδια μὲ κρίνα,⁵¹ καὶ ἀναπαυθήκαμε καὶ σὲ βωμούς· γιὰτὶ κατοικήσαμε σὲ ἐκκλησίες καὶ στοὺς ἅγιους ναοὺς, χωρὶς κάποιος νὰ μᾶς φοβίζει, οὔτε νὰ μᾶς ἀρπάξει, χωρὶς νὰ ὀρμᾷ ἐπάνω μας λύκος, χωρὶς νὰ μᾶς καταπατᾷ τὸ λιοντάρι, χωρὶς κλέφτης νὰ σπάξει τὴν πόρτα μας, χωρὶς κάποιος νὰ ἐπιτίθεται πιά ἐναντίον μας, «γιὰ νὰ μᾶς κλέψει καὶ νὰ μᾶς σφάξει καὶ νὰ μᾶς καταστρέψει»⁵². Ζοῦμε μᾶλλον μὲ ἀσφάλεια καὶ σταθερότητα, καὶ ἀπολαμβάνομε κάθε ἀγαθὸ, ἔχοντας ἐπιστάτη μας τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα τῶν ὄλων, τὸν Χριστό. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ βεβαίωνε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγοντας· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Ἐγὼ θὰ σώσω τὰ πρόβατά μου καὶ θὰ ξεχωρίσω τὸ κριά-

50. Ἰω. 10, 11.

51. Ἄσμα Ἄσμ. 6, 2.

52. Ἰω. 10, 10.

κρινῶ ἀνά μέσον κριουῦ πρὸς κριόν, καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς
πομένα ἓνα τὸν δοῦλόν μου Δαβίδ, καὶ ἔσται αὐτῶν ποιμήν».

5 Στίχ. 14-15. «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγα-
τερ Ἱερουσαλήμ, εὐφραίνου καὶ κατατέροπου ἐξ ὅλης τῆς
καρδίας σου, θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Περιεῖλε Κύριος τὰ
ἀδικήματά σου, λελύτρωταί σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· βα-
σιλεύσει Κύριος ἐν μέσῳ σου, οὐκ ὄψει κακὰ οὐκ ἔτι».

μγ'. Ὅσον μὲν ἤκεν εἰπεῖν εἰς γε τὸν τῆς ἱστορίας λόγον, ὑπι-
σχνεῖται σαφῶς τὴν εἰρήνην αὐτοῖς μετὰ γε τὴν ἐκ Βαβυλῶνος
10 ἐπάνοδον, ὅτε καὶ ἀμνηστουμένων αὐτοῖς τῶν ἀρχαίων αἰτιαμά-
των, συνειναί τε καὶ προασπίζειν αὐτῶν ἐπαγγέλλεται Θεός· ὅσον
δὲ ἤκεν εἰς τὸν ἐσωτάτω νοῦν, χαίρειν τε σφόδρα καὶ κατευφραί-
νεσθαι λίαν, καὶ μὴν καὶ ἐξ ὅλης κατατέροπεσθαι τῆς καρδίας
προστέταχεν ἀναγκαίως, ὡς ἐξηρημένων αὐτῆς τῶν πλημμελημά-
15 των, διὰ Χριστοῦ δηλονότι. Δεδικαίωται γὰρ ἡ νοητὴ καὶ ἁγία
Σιών, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, ἡγουν τῶν πεπιστευκότων ἡ ἁγία
πληθὺς, ἐν Χριστῷ δὴ καὶ μόνῳ, καὶ σεσώσμεθα δι' αὐτοῦ τε καὶ
παρ' αὐτοῦ, τὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ἀποφεύγοντες βλάβη, καὶ
μέσον ἔχοντες καὶ αὐτὸν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς πεφηνότα τὸν τῶν
20 ὄλων βασιλέα καὶ Θεόν, τουτέστι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, δι'
ὃν οὐκ εἶδομεν ἔτι κακὰ, τουτέστιν ἀπηλλάγμεθα παντὸς τοῦ κα-
κοῦν ἰσχύοντος Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τὸ τῆς εὐδοκίας ὄπλον, ἡ εἰρήνη,
τὸ τεῖχος, τῆς ἀφθαρσίας ὁ χορηγός, τῶν στεφάνων ὁ πρύτανις, ὁ
τὸν τῶν νοητῶν Ἀσσυρίων ἐξείργων πόλεμον, καὶ τὰς ἐκ τῶν
25 δαιμόνων ἐπικουφίζων ἐπιβουλάς, ὁ διδοὺς ἡμῖν «πατεῖν ἐπάνω
ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», δι'
ὃν ἐπέβημεν ἐπὶ ἀσπίδα τε καὶ βασιλίσκον, καὶ καταπατοῦμεν λέ-
οντα καὶ δράκοντα, δι' ὃν ἐν ἐλπίσι γεγόναμεν ἀγαθαῖς ἀφθαρσί-
ας καὶ ζωῆς, νίοθεσίας τε καὶ δόξης, δι' ὃν οὐκ ὀψόμεθα κακὰ
30 οὐκ ἔτι.

Στίχ. 16-18. «Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔρει Κύριος τῇ Ἱερου-
σαλήμ· θάρσει Σιών, μὴ παρείσθωσαν αἱ χεῖρές σου. Κύ-

ρι από τὸ κριάρι, καὶ θὰ βάλω σ' αὐτοὺς ποιμένα ἓνα δούλο μου τὸν Δαβίδ καὶ θὰ εἶναι ὁ ποιμένας τους»⁵³.

Στίχ. 14-15. «Νοιῶσε σφοδρὴ χαρὰ, Σιών θυγατέρα μου, κήρυττε, θυγατέρα μου Ἱερουσαλήμ, νοιῶσε εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου, θυγατέρα μου Ἱερουσαλήμ. Ἐσῆσε ὁ Κύριος τὶς ἀδικίες σου, σὲ λύτρωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ θὰ βασιλεύσει ὁ Κύριος σ' ἑσένα καὶ δὲν θὰ δεῖς πιά συμφορές».

43. Σὲ σχέσηη μὲ τὴν ἱστορία θὰ πῶ ὅτι ὑπόσχεται μὲ σαφήνεια σ' αὐτοὺς τὴν εἰρήνη μετὰ τὴν ἐπάνοδό τους ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, ὅποτε, δεχόμενοι τὴν ἀμνήστευση τῶν παλαιῶν κατηγοριῶν τους, ὑπόχεται ὁ Θεὸς ὅτι θὰ εἶναι μαζί τους καὶ θὰ τοὺς ὑπερασπίζεται. Ὡς πρὸς τὸ βαθύτατο ὅμως νόημα τῶν λεγομένων, τὴν ἔχει προτρέψει κατ' ἀνάγκη νὰ χαίρεται ὑπερβολικὰ καὶ νὰ πλημμυρίζει ἀπὸ ἀπέραντη εὐφροσύνη, ἀλλὰ καὶ νὰ γεμίζει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἢ καρδιά της, ἐπειδὴ σβήσθηκαν τὰ πλημμελήματά της, προφανῶς ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ δικαιώθηκε ἡ νοητὴ καὶ ἁγία Σιών, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, ἥτοι τὸ ἅγιο πλῆθος, μὲ τὴν πίστη βέβαια στὸν Χριστὸ καὶ μόνο, καὶ σωθήκαμε μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτόν, ἀποφεύγοντας τὶς βλάβες ἀπὸ τοὺς ἀόρατους ἐχθροὺς κι ἔχοντας ἀνάμεσά μας αὐτόν πού φανερώθηκε μὲ τὴ δική μας μορφή, τὸν βασιλιά τῶν ὅλων καὶ Θεό, τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ Πατέρα, πού χάρη σ' αὐτόν δὲν εἶδαμε πιά κακά, δηλαδή ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ κάθε τι πού μπορούσε νὰ μᾶς προξενήσει κακό. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι τὸ ὄπλο τῆς χάρας, ἢ εἰρήνη, τὸ τεῖχος, ὁ χορηγὸς τῆς ἀφθαρσίας, ὁ ἀπονεμητῆς τῶν στεφάνων, αὐτὸς πού ἐμποδίζει τὸν πόλεμο τῶν νοητῶν Ἀσσυρίων καὶ καθιστᾷ ἐλαφρὲς τὶς ἐπιβουλές τῶν δαιμονίων, αὐτὸς πού μᾶς δίνει τὴ δύναμη «νὰ πατᾶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁵⁴, χάρη στὸν ὁποῖο πατήσαμε ἐπάνω στὴν ἀσπίδα καὶ στὸν βασιλίσκο καὶ καταπατοῦμε τὸ λιοντάρι καὶ τὸν δράκοντα⁵⁵, ἐξαιτίας τοῦ ὁποῖου ἀποκτήσαμε ἀγαθὲς ἐλπίδες ἀφθαρσίας καὶ ζωῆς, υἱοθεσίας καὶ δόξας⁵⁶, καὶ χάρη στὸν ὁποῖο δὲν θὰ μᾶς δοῦμε πιά κακά.

Στίχ. 16-17. «Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ θὰ πεῖ ὁ Κύριος στὴν Ἱερουσαλήμ: Θάρρος, Σιών, ἄς μὴ παραλύσουν τὰ χέρια σου· ὁ Κύριος ὁ

55. Ψαλμ. 90, 13.

56. Ρωμ. 8, 21.

ριος ὁ Θεός σου ἐν σοὶ δυνατός σώσει σε, ἐπάξει ἐπὶ σέ εὐφροσύνην καὶ καινιεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ, καὶ εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοὶ ἐν τέρψει ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς, καὶ συνάξω τοὺς συντετριμμένους σου».

5 μδ'. Ἐναργῆς μὲν ἢ προαναφώνησις τοῦ χρῆναι θαρῶρειν, καὶ ἀψευδῆς ὁ ἐπαγγειλάμενος ἀκηκόαμεν δὲ τουτὶ καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἀρχαῖον ὡσπερ ἀνανεοῦντος χρησιμώδημα, μᾶλλον δὲ τιθέντος ἐν ὄψει τὸ προεπηγγελλόμενον. Ἔφη γάρ, ὅτι «Θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν
10 κόσμον». Ὅτε γὰρ γέγονεν «ἐν μέσῳ ἡμῶν», τότε τὰς χεῖρας οὐκ ἔτι παρειμένας ἐσχήκαμεν, οὐ γόνατα παραλελυμένα, τετράμμεθα δὲ μᾶλλον ἐπ' ἔργα τε καὶ πόνους τοὺς ἐπ' ἀγαθοῖς κατορθώμασι καὶ ὧν εἴρηται τε καὶ ἔστιν ὁ «καρπὸς εὐκλεῆς»· τότε καὶ τε-
15 θαρσήκαμεν, ὅτι παναλκῆς ὑπάρχων ὡς Θεός ὁ ἐν ἡμῖν Χριστός, ἐκρούεται τε καὶ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας· κατώκηκε γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ ταύτην ἐφ' ἡμᾶς ἐπήγαγε, τὴν νοητὴν δηλονότι καὶ ἀξιόληπτον εὐφροσύνην. Τί γὰρ ἕτερον ἂν εἴη τὸ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος, ἢ τέρψις καὶ χαρὰ καὶ πνευματικῆς εἶδος εὐφροσύνης;

20 Ὅτε τοίνυν ἐπήγαγεν ἐφ' ἡμᾶς τὴν διὰ Πνεύματος εὐφροσύνην, τότε καὶ ἀνεκαίνισεν ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ, τουτέστιν ἐν καιρῷ τῆς ἐπιδημίας τῆς μετὰ σαρκός, ὅτε καὶ «εἰς ὑπὲρ πάντων» ἀποθανῶν ἀληθεύων ἔφασκε· «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Ἐπειδὴ
25 δὲ τέθεικε τὴν ψυχὴν καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς δι' ἡμᾶς, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ἀνεβίω πάλιν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀναμορφῶν εἰς καινότητα ζωῆς, καὶ ἀναχαλκεύων εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. «Εἴ τις» γὰρ, φησὶν, «ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις». Ἡὐδόκησε γὰρ ὁ Θεός καὶ Πατὴρ ἐν αὐτῷ «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα», κατὰ τὸ γε-
30 γραμμένον. Τὸ δὲ ἀνακεφαλαιούμενον, ἀναλαμβάνεται πῶς καὶ οἷον ἀναδιβάξεται πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεκαίνισε, τότε

57. Ἰω. 16, 33.

59. Α' Κορ. 1, 21.

58. Σοφ. Σολ.. 3, 15.

60. Ἐφ. 3, 17.

Θεός ἔχει τὴ δύναμη νὰ σέ σώσει, νὰ σοῦ προσφέρει εὐφροσύνη καὶ νὰ ἀνακαινίσει τὴν ἀγάπη σου πρὸς αὐτόν, καὶ θὰ νοιώσει ἀπὸ σένα ἀπέραντη εὐφροσύνη, σὰν σέ ἡμέρα ἑορτῆς, καὶ θὰ συγκεντρώσω ὅλους τοὺς συντριμμένους σου».

44. Εἶναι ὀλοκάθαρη ἡ προαγγελία, ὅτι πρέπει νὰ ἔχει θάρρος, καὶ δὲν ψεύδεται αὐτὸς ποὺ ὑποσχέθηκε. Κι ἀκούσαμε νὰ λέγει τὸ ἴδιο καὶ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ ἀνανεώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν παλαιὸ προφητικὸ λόγο, ἢ μᾶλλον νὰ θέτει μπροστά μας αὐτὸ ποὺ εἶχε προαναγγελθεῖ. Γιατὶ εἶπε· «Θὰ ἔχετε θλίψη μέσα στὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμον»⁵⁷. Γιατὶ ὅταν «ἦρθε ἀνάμεσά μας», τότε δὲν εἶχαμε πιὰ χέρια παραλυμένα, οὔτε γόνατα σακατεμένα, ἀλλὰ μᾶλλον εἶχαμε στραφεῖ σὲ ἔργα καὶ κόπους ποὺ καρπὸ τους ἔχουν τὰ ἀγαθὰ κατορθώματα, καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει λεχθεῖ καὶ εἶναι πράγματι «ὁ καρπὸς τους ἔνδοξος»⁵⁸. Τότε καὶ πήραμε θάρρος, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι παντοδύναμος ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά μας ὡς Θεός, λυτρώνει καὶ σώζει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν⁵⁹. Γιατὶ κατοίκησε μέσα στὶς καρδιές μας⁶⁰ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ μᾶς ἔφερε αὐτήν, τὴ πνευματικὴ δηλαδή καὶ ἄξια πρὸς ἀπόκτηση εὐφροσύνη. Γιατὶ τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ μετάληψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρὰ ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ καὶ ἓνα εἶδος πνευματικῆς εὐφροσύνης⁶¹;

“Ὅταν λοιπὸν μᾶς ἔφερε τὴν εὐφροσύνη μέσω τοῦ Πνεύματος, τότε ἀνακαινίσει καὶ τὴν ἀγάπη μας πρὸς αὐτόν, δηλαδή τὸν καιρὸ τῆς ἔνσαρκης ἐπιδημίας του, ὅταν καὶ «πεθαίνοντας ἓνας αὐτὸς γιὰ χάρη ὅλων»⁶² ἔλεγε ἀληθινὰ· «Μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγάπη δὲν ἔχει κανένας, ὥστε νὰ θυσιάσει τὴ ζωὴ του γιὰ τοὺς φίλους του»⁶³. Ἐπειδὴ ὅμως θυσίασε τὴ ζωὴ του καὶ κατέβηκε στοὺς νεκροὺς γιὰ χάρη μας, ἐνῶ εἶναι κατὰ φύσιν ζωὴ, ἀνέζησε πάλι, ἀναμορφώνοντας τὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ νέα ζωὴ καὶ ἀναχωνεῦντάς τὴν στὴν ἀρχικὴ τῆς μορφῆς. Γιατὶ λέγει· «Ἄν κάποιος εἶναι μὲ τὸν Χριστό, εἶναι νέα κτίσις»⁶⁴. Γιατὶ θεώρησε καλὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα»⁶⁵. Τὸ «νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ» δέδαια σημαίνει, ὅτι ἀνυψώνεται καὶ ἀνεβάζεται στὴν ἀρχικὴ μορφῆς του. “Ὅταν φυσικὰ μᾶς ἀνακαινίσει, τότε καὶ εὐφράνθηκε ὁ Χριστὸς γιὰ

61. Ἦσ. 51, 3. 62. Β' Κορ. 5, 14. 63. Ἰω. 15, 13. 64. Β' Κορ. 5, 17. 65. Ἐφ. 1, 10.

καὶ εὐφράνθη Χριστὸς ἐφ' ἡμῖν, «ὡς ἐν τέρψει καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς». Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἐπιγάνυσθαι τοῖς καθ' ἡμᾶς τὸ Θεῖον, ὅτε καὶ ἁμαρτίας ἀπηλλάγμεθα, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀμείνους γεγόναμεν, καὶ ἐν μεθέξει Πνεύματος καὶ ἁγιασμοῦ; Τότε καὶ «συνήγαγε τοὺς συντετριμμένους». Ὡς γὰρ ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος, «Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι» καὶ αὐτὸς δέ που φησὶν «Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». Οὐκοῦν συνήγαγεν ὁ Χριστὸς οὐς διὰ τῆς ἁμαρτίας συντρίψας ὁ Σατανᾶς παρειμένους ἀπέφηνε, 10 καὶ θαίνειν ὀρθὰ μὴ εἰδότες, μήτε μὴν τὰς τῆς δικαιοσύνης ἰέναι τρίβους, ἀλλ', εἰ καὶ συνέτριψεν ἐκεῖνος, κατέδησεν ὁ Χριστὸς. Τεθεράπευκε γὰρ τοὺς ἠρόωστηκότας, καὶ «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν αἴρει», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 18. «Οὐαί, τίς ἔλαβεν ὄνειδισμόν ἐπ' αὐτήν;».

15 μέ. Τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς τε καὶ ἀφθαρσίας ἐγηγερομένον, καύχημα μὲν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας, ἄριστα γε φρονεῖν ἠρημένοι διαβεβαιωσόμεθα· ὁμολογεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ σοφώτατος Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος 20 ἔσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ». Πλὴν ἔφη πάλιν αὐτός, ὡς γέγονεν ὁ σταυρός, «Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία». Πλατὺ γὰρ γελῶσιν οἱ τάλανες, τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν εἰσάπαν ἠγνοηκότες· ἀλλ' οὐκ ἔξω δίκης ἔσονταί ποτε, οὔτε μὴν ἀντικαταμειδιάσουσι τοῦ Χριστοῦ, ἠγουν τῶν ἐκκλησιῶν· ἔσονταί δὲ κατὰ και- 25 ροὺς πυρὸς ἀνημέρου τροφή καὶ φλογὸς ἔργον τῆς ἀκατευνάστου καὶ μακροῦς. Ἀφίκοντο γὰρ εἰς τοῦτο μανίας καὶ σκαιότητος νοῦ τῶν παρ' Ἑλλησὶ τινες, ὡς ἀσελγῆ καταθῆξαι γλῶσσαν τοῦ θείου τε καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ δίδλοισ ἐγγεγραμμένην ἀφεῖναι τὴν κατάρρησιν, ἵνα μὴ μόνον αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι προάγωσιν 30 εἰς κρίσιν, ἀλλὰ γὰρ ἔποιντο καὶ τεθνεῶσιν αὐτοῖς, διὰ τοι τὸ οἶον ἔμψυχον ἐγκαταλελειπέναι τὴν ἁμαρτίαν. Ταλανίζει δὴ οὖν, καὶ

μᾶς, «ὅπως σέ εὐφροσύνη καὶ ἡμέρα ἑορτῆς». Πῶς δηλαδή ἦταν δυνατό νὰ μὴ χαίρεται μὲ τὰ δικά μας ὁ Θεός, τῆ στιγμῆ πού καὶ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες ἀπαλλαχθήκαμε, καὶ ἀναδειχθήκαμε ἀνώτεροι τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ γίναμε μέτοχοι τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ; Τότε ἐπίσης «συγκέντρωσε τοὺς συντριμμένους». Πράγματι, ὅπως γράφει ὁ σοφὸς Παῦλος, «Ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμο γιὰ νὰ σώσει τοὺς ἁμαρτωλούς»⁶⁶. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει κάπου· «Δὲν ἦρθα νὰ καλέσω τοὺς δίκαιους σὲ μετάνοια, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλούς»⁶⁷. Συγκέντρωσε λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐκείνους πού ὁ Σατανᾶς συνέτριψε μὲ τὶς ἁμαρτίες καὶ τοὺς κατέστησε παράλυτους καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν νὰ βαδίσουν ὀρθὰ, οὔτε καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς δρόμους τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ, ἂν καὶ ἐκεῖνος τοὺς συνέτριψε, ὁ Χριστὸς τοὺς κατέστησε ὑγιεῖς. Γιατὶ θεράπευσε τοὺς ἀρρώστους, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ὁ ἴδιος σηκώνει τὶς ἀδυναμίες μας»⁶⁸.

Στίχ. 18. «Ἄλλοιμονο, ποιὸς ἐξέφρασε κατηγορία ἐναντίον της;».

45. Τὸν σταυρὸ τοῦ Σωτήρα πού στήθηκε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀφθαρσία τοῦ κόσμου, ἔχοντας ἐπιλέξει νὰ φρονοῦμε ἄριστα, διαβεβαιώνομε ὅτι εἶναι καύχημα τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὁμολογεῖ ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ σοφώτατος Παῦλος γράφοντας τὰ ἐξῆς· «Ἐγὼ εἶθε νὰ μὴ φτάσω νὰ καυχηθῶ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου σταυρώθηκε γιὰ μένα ὁ κόσμος, καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμο»⁶⁹. Πλὴν ὅμως εἶπε πάλι αὐτός, ὅτι ὁ σταυρὸς ἔγινε «γιὰ τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλο, ἐνῶ γιὰ τὰ ἔθνη μωρία»⁷⁰. Θὰ γελάσουν πλατιά οἱ δυστυχεῖς, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τελείως τὸ νόημα τοῦ μυστηρίου. Ἄλλὰ δὲν θὰ μείνουν σὲ καμμιὰ περίπτωση ἀτιμώρητοι, οὔτε καὶ θὰ γελάσουν εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ θὰ γίνουν κάποτε τροφὴ τῆς ἀνήμερης φωτιᾶς καὶ θύμα τῆς ἀκατεύναστης καὶ χωρὶς τέλος φλόγας. Γιατὶ ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ μανίας καὶ κακότητος κάποιοι ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες, ὥστε ν' ἀκονίσουν ἀσεβῆ γλῶσσα ἐναντίον τοῦ θείου καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ νὰ ἀφήσουν γραμμὴν σὲ βιβλία τὴν κατηγορία τους, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ὀδηγήσουν στὴν κρίση μόνο οἱ ἁμαρτίες τους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν ἀκόμα καὶ νεκροὺς, ἐπειδὴ ἔχουν ἐγκαταλείψει ἔμψυχη κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἁμαρτία. Ταλανίζει λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλογα, αὐτοὺς πού

σφόδρα εικότως, τοὺς λαβόντας ὄνειδισμόν κατὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, οἷς δὴ καὶ μάλα εικότως ἀρμόσειεν ἂν τὸ «Οὐαί».

5 *Στίχ. 19-20.* «Ἴδου ἐγὼ ποιῶ ἐν σοὶ ἕνεκεν σοῦ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, λέγει Κύριος, καὶ σώσω τὴν ἐκπεπλεγμένην, καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰσδέξομαι, καὶ θήσομαι αὐτοὺς εἰς καύχημα καὶ ὀνομαστοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ καταισχυρ-
θήσονται ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅταν καλῶς ὑμῖν ποιήσω, καὶ ἐν τῷ καιρῷ ὅταν εἰσδέχωμαι ὑμᾶς».

10 *μς.* Τέτραπται πάλιν ὁ λόγος εἰς τὸ τῆς Σιών πρόσωπον, ὑπὸ σχνεῖται δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ παραδόξως κατωρθωμένα, περί τε τὰς ἐξ ἔθνῶν ἀγέλας καὶ τὸν ἀπόβλητον Ἰσραὴλ. Ἐν σοὶ γάρ, φησίν, ἕνεκα σοῦ ποιήσω. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν ἐκ πλεονεξίας ἀπεκομίσθησαν εἰς μέθην, οἱ δὲ ἠγνοήκασιν τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ὅλων ἐνηνθρωπηκότα Θεόν, ἀμφοτέροις ἐπιδαψιλεύεται τὸν ἔλεον ὁ
15 πάντων Δημιουργός, καὶ ἕνεκα ἡμῶν ἐν ἡμῖν πεποίηκε θαύματα. Σέσωσται μὲν γὰρ ἡ ἐκπεπλεγμένη, τουτέστιν ἡ τεθλιμμένη ποτὲ τῶν πεπλανημένων πληθὺς, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἐνηνεγμένη ταιπωρίας ὑπὸ τοῦ καταπιέσαντος Σατανᾶ, ὡς πᾶσαν ἰκμάδα ζωτικὴν ἀποβαλεῖν νεκρὸς γὰρ νοῦς ὁ πλανώμενος, εἰσδεχθήσε-
20 ται δὲ καὶ ἡ ἀπωσμένη τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ. Πεπαρώνηκε μὲν γὰρ εἰς Χριστόν· ταύτητοι καὶ δικαίως ἀπόπεμπτος ἦν, καὶ παρώλισθε τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς εἰς Χριστόν οἰκειότητος ἀπενοσφίζετο· πλὴν ἠλέηται καὶ αὐτή· κληθήσεται γὰρ πρὸς μετάνωσιν καὶ εἰς τὴν διὰ πίστεως κάθαρσιν ἐν ἑσχάτοις τοῦ αἰῶνος και-
25 ροῖς Ἔσονται δὴ οὖν εἰς καύχημα καὶ ὀνομαστοὶ καὶ αἰσχύνης ὡς ἀπωτάτω.

Αὐτοὶ δὲ δὴ τίνες, ἢ ὅτι πάντως οἱ δύο λαοὶ οὐκ ἔτι διηρημένοι, καὶ ἀσύμβατον ἔχοντες ἀλλήλοις τὴν γνώμην, καὶ μεμερισμένοι πρὸς δόξας τὰς ἐπὶ Θεῷ, καθὰ καὶ πάλαι, ἀλλ' ἐνόητι τῇ διὰ
30 Πνεύματος εὐ μάλα κατεσφιγμένοι πρὸς ὁμοψυχίαν τε ἅμα καὶ ὁμοπιστίαν; Γέγραπται γὰρ ὅτι· «Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ἐκτισε δὲ καὶ ὁ Χριστὸς «τοὺς

διατύπωσαν κατηγορία έναντίον τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, στοὺς ὁποίους βέβαια, καὶ πολὺ εὐλογα, μπορεῖ νὰ ταιριάσει τὸ «Ἀλλοίμονο».

Στίχ. 19-20. «Νὰ ἐγὼ γιὰ χάρη σου ἐκείνον τὸν καιρὸ, λέγει ὁ Κύριος, θὰ προχωρήσω καὶ θὰ σώσω τὴν καταπιεσμένη καὶ θὰ δεχθῶ τὴν ἀπωθημένη καὶ θὰ τοὺς καταστήσω καύχημα καὶ ὀνομαστοὺς σὲ ὅλη τὴ γῆ, καὶ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο θὰ καταντροπιασθοῦν, ὅταν θὰ σᾶς εὐεργετήσω καὶ ὅταν ἐκείνον τὸν καιρὸ θὰ σᾶς ὑποδεχθῶ».

46. Ὁ λόγος ἀπευθύνεται πάλι στὴ Σιών καὶ ὑπόσχεται ὅσα κατορθώθηκαν κατὰ τρόπο θαυμαστὸ ἀπὸ τὸν Χριστὸ σχετικὰ καὶ μὲ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς ἀπόβλητους Ἰσραηλίτες· γιατί λέγει, «θὰ κάνω σ' ἐσένα καὶ γιὰ χάρη σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἄλλοι ὀδηγήθηκαν στὴ μέθη ἀπὸ πλεονεξία, καὶ ἄλλοι ἀγνόησαν τὸν Θεὸ πού ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων, παρέχει πλούσιο καὶ στοὺς δύο τὸ ἔλεός του ὁ Δημιουργὸς ὅλων, καὶ γιὰ χάρη μας ἔκανε σ' ἐμᾶς θαύματα. Σώθηκε βέβαια ἡ καταπιεσμένη, δηλαδὴ τὸ θλιμμένο πλῆθος τῶν κάποτε πλανημένων, πού ἔφασε σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας ἀπὸ τὸν καταπιεστή του Σατανᾶ, ὥστε νὰ χάσει κάθε ζωτικὴ ἰκμάδα. Γιατὶ εἶναι νεκρὸς ὁ νοῦς πού πέφτει στὴν πλάνη. Θὰ γίνεῖ ὁμως δεκτὴ καὶ ἡ ἀπορριγμένη Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ φέρθηκε μὲ παραφροσύνῃ πρὸς τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποπέμφθηκε δίκαια καὶ ἔχασε τὴν ἐλπίδα της καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Χριστό. Πλὴν ὁμως καὶ αὐτὴ δέχθηκε τὸ ἔλεός του· γιατί θὰ κληθεῖ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τῶν αἰώνων σὲ μετάνοια καὶ στὴν κάθαρσή της μέσω τῆς πίστεως. Θὰ καταστοῦν λοιπὸν καύχημα καὶ θὰ γίνουν ὀνομαστοὶ καὶ θὰ βρεθοῦν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ ντροπὴ.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ κάποιοι, ἢ σὸ σύνολό τους οἱ δύο λαοί, δὲν θὰ εἶναι πιά χωρισμένοι καὶ δὲν θὰ ἔχουν ἀσυμβίβαστες γνῶμες μεταξὺ τους, οὔτε διαφορετικὲς ἀπόψεις γιὰ τὸν Θεό, ὅπως καὶ παλαιά, ἀλλὰ θὰ εἶναι σφιχτὰ δεμένοι μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος σὲ ὁμοψυχία καὶ ὁμοπιστία. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὸ πλῆθος ἐκείνων πού πίστεψαν εἶχε μὴ καρδιὰ καὶ μία ψυχὴ»⁷¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ἔνωσε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, κάνοντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας

δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσων ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ πνεύματι», καθὰ γέγραπται. Εἰ δὴ οὖν γένοιτο ζηλωτοί, τότε δὴ πάντως καταισχυνηθήσεται, φησί, τοὺς ἐχθρούς, τὸ τῆς δοθείσης εὐκλείας μέγεθος κατατεθηπότας, καὶ τὸ 5 τῆς εὐημερίας ἀκράδαντον, καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ βεβηκός. Ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἐξ αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἀληθῆ τὴν ὑπόσχεσιν. Δεδόξασται γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ λαμπρῶν ἀρχημάτων ἐπίμεστος οὕσα θαυμάζεται παρὰ πάντων. Πλὴν ὀρίζει καὶ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν τὰ τοιάδε συμβήσεται: «ἐν τῷ καιρῷ», γὰρ φησιν, «ὅταν 10 εἰσδέχομαι ὑμᾶς». Οὐ γὰρ πρὸ τῆς πίστεως τὰ μετὰ τὴν πίστιν, μετ' αὐτὴν δὲ μᾶλλον νοοῖντ' ἂν εἰκότως. Κεκλήμεθα δὴ οὖν ἐν καιροῖς τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς. Τότε γὰρ δὴ, τότε τῆς ἐπαγγελίας τὸ πέρασ ἐκβέβηκεν εἰς τὸ ἀτρεκές.

Στίχ. 20. «Διότι δώσω ὑμᾶς ὀνομαστοὺς καὶ εἰς καύχημα 15 ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τῆς γῆς, ἐν τῷ ἐπιστρέφειν με τὴν αἰχμαλωσίαν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν, λέγει Κύριος».

μζ. Ἀνακεφαλαιοῦται τρόπον τινὰ τῆς θεοπροποῦς φιλοτιμίας τὸν σκοπὸν, καὶ ἐν οἷς ἔσονται πάντως οἱ πεπιστευκότες, διὰ τούτων ἡμῖν ὑποφαίνει σαφῶς. Διαβολήτους γὰρ ἔσεσθαι, φησί, καὶ 20 ἀρχημάτων εἶσω λαμπρῶν, καὶ παντὸς ἔθνους ἐν ἀμείνοσι. Προσεπάγει δὲ πάλιν καὶ καθ' οὓς ἔσονται τὰ τοιάδε καιρούς, πανταχῆ μεμνημένος τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, ὅτε, καθάπερ ἔφην ἄρτίως, ἡ παντὸς ἀνάδειξις ἀγαθοῦ, καὶ πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθνασασμένων ἐκβέβηκεν εἰς ἡμᾶς. Τότε γὰρ, τότε καὶ ὑπὸ 25 χεῖρα πρᾶπτοντας διαβολικὴν καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσιν ὑπεξευγμένους, παραδόξως ἐξείλετο· τότε καὶ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπήλλαττε καὶ μετετίθει πρὸς ἀλήθειαν, τότε καὶ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν ἐξείλετο, δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ κατακτώμενος τὴν ὑπ' οὐρανόν. Κεκλήμεθα γὰρ δι' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐν Πνεύματι προσαγωγὴν καὶ οἰκειότητα πεπλουτήκαμεν δι' αὐτοῦ, φημί δὴ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ τοὺς δύο μὲ ἓνα πνεῦμα»⁷². Ἄν λοιπὸν γίνουιν ζηλωτές, τότε ὀπωσδήποτε θὰ ντροπιαθοῦν, λέγει, οἱ ἐχθροί, θαυμάζοντας τὸ μέγεθος τῆς δόξας πού τοὺς δόθηκε, τῆ σταθερῇ εὐημερία καὶ τῆ βεβαιότητά τῆς ἐλπίδας. Μπορεῖ κανεὶς καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα νὰ ἐλέγξει τὴν ἀλήθεια τῆς ὑπόσχεσης. Γιατὶ δοξάσθηκε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ γεμάτη ἀπὸ λαμπρὰ καυχήματα θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους, Ὅρίζει ὁμως καὶ τὸν καιρὸ πού θὰ συμβοῦν αὐτά: γιατί λέγει: «Τὸν καιρὸ πού θὰ σᾶς δεχθῶ». Καὶ μπορεῖ εὐλόγα νὰ νοηθεῖ ὅτι αὐτὰ πού ἀκολουθοῦν τὴν πίστη θὰ γίνουιν ὄχι πρὶν ἀπὸ τὴν πίστη, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπειτα ἀπὸ αὐτήν. Ἡ κλήση μας λοιπὸν ἔγινε τὸν καιρὸ τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ τότε, τότε τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας βρῆκε τὴν ἐπαλήθευσή του.

Στίχ. 20. «Γιατὶ θὰ σᾶς κάνω ὀνομαστοὺς καὶ καύχημα σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, ὅταν θὰ ἐπαναφέρω ἐνώπιόν σας τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, λέγει ὁ Κύριος.

47. Ἄνακεφαλαιώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σκοπὸ τῆς θείας γεννω-
οδωρίας, καὶ ἐκεῖνα σὰ ὅποια θὰ βρεθοῦν ὀπωσδήποτε ὅσοι ἔχουν πιστέψει, μᾶς τὸ δηλώνει μὲ αὐτὰ μὲ σαφήνεια. Γιατὶ λέγει, ὅτι θὰ γίνουιν περιβόητοι καὶ θὰ δεχθοῦν λαμπρὲς τιμὲς καὶ θὰ γίνουιν πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ κάθε ἔθνος. Προσθέτει ἐπίσης καὶ σὲ ποιούς καιροὺς θὰ γίνουιν αὐτά, μνημονεύοντας παντοῦ τὴν ἑνσαρκὴ οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς, ὅταν, ὅπως εἶπα πρὶν λίγο, ἐπαληθεύθηκε ἡ παρουσίαση κάθε ἀγαθοῦ καὶ πραγματοποιήθηκαν σὲ μᾶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ ἔργα. Γιατὶ τότε, τότε, ἐνῶ βρισκόμασταν κάτω ἀπὸ τὴ διαβολικὴ ἐξουσία καὶ ἤμασταν δεμένοι στὸ ζυγὸ τῶν σαρκικῶν παθῶν, μᾶς ἔσωσε μὲ τρόπο θαυμαστό. Τότε μᾶς ἀπᾶλλαξε καὶ ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς πολυθεΐας καὶ μᾶς μετέφερε στὴν ἀλήθεια, τότε μᾶς ἐλευθέρωσε καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, προσφέροντας τὸν ἑαυτό του ἀντίλυτρο γιὰ μᾶς καὶ κατακτώντας τὴν οἰκουμένη γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ κληθήκαμε ἀπὸ τὸν ἴδιο⁷³ καὶ δεχθήκαμε πλοῦσια τὴν πνευματικὴν προσαγωγή καὶ οἰκειότητα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο, ἐννοῶ τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

72. Ἐφ. 2, 15-16.

73. Α΄ Πέτρο. 3, 13-14.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΜΑΛΑΧΙΑΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

α'. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Μαλαχίου προφητείας ὀλίγα προειπεῖν ἀναγκαῖον, διὰ τὸ τῶν ἐντευξομένων εὐμαθὲς καὶ ὅπως ἂν εἰδῆεν ἕκαστα τῶν παρ' αὐτῷ κειμένων. Πεπερασμένων τοιγαροῦν τῶν τῆς αἰχμαλωσίας καιρῶν, ἀνεκομίζετο μὲν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος 5 εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Ἰσραήλ, καὶ εἰς τὴν ἁγίαν αὐθις ἀφίκετο πόλιν, τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν ἀποφορτισάμενος· καὶ δὴ καὶ ὁ θεῖος ἐγήγερτο ναός, ἐφεστηκότων τοῖς ἔργοις Ζοροβάβελ τε τοῦ Σαλαθιήλ, ὃς ἦν ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. Προεφήτεον δὲ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τοῖς ἐκ 10 τῆς αἰχμαλωσίας λελυτρωμένοις Ἀγγαῖός τε καὶ Ζαχαρίας, Ἐσδρα τε καὶ Νεεμίου συνόντων αὐτοῖς τῶν ἱερουργῶν. Σύγχρονος δὲ τοῖς μνημονευθεῖσιν ἁγίοις προφήταις, ἢ ὀλίγῳ καὶ βραχὺ μετ' ἐκείνους, καὶ ὁ θεσπέσιος γέγονε Μαλαχίας, ὃς δὴ καλεῖται καὶ Ἄγγελος, διερμηνεύεται γὰρ ὧδε Μαλαχίας

15 Οὐ παραδεκτέον δὲ τοὺς τινῶν περὶ αὐτοῦ λόγους, οἱ μᾶτην ἐρῶσα φωδήκασιν, ἄγγελον μὲν τὴν φύσιν οἰόμενοί τε καὶ λέγοντες, σεσωματῶσθαι γε μὴν κατὰ Θεοῦ βούλησιν καὶ ἐν προφήτου τάξει γενέσθαι τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Εἴρηται γὰρ ἄγγελος, ὡς ἔφην, μάλιστα μὲν καὶ τοῦ ὀνόματος ταύτην ἔχοντος ἐφ' ἑαυτῷ τὴν ἐρ-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΜΑΛΑΧΙΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Πρέπει νὰ ποῦμε λίγα καὶ γιὰ τὸν προφήτη Μαλαχία πρὸς καλὴ ἐνημέρωση τῶν ἀναγνωστῶν καὶ γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κατανοήσουν ὅλα αὐτὰ ποὺ γράφει. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶχαν περάσει τὰ χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας ἐπέστρεψε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα στὴν Ἰουδαία καὶ ἔφτασε πάλι στὴν ἅγια πόλη, ἔχοντας ἀποτινάξει ἀπὸ πάνω του τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας. Καὶ βέβαια χτίσθηκε ὁ ἱερὸς ναὸς, ἐπιβλέποντας στὰ ἔργα ὁ Ζοροβάβελ καὶ ὁ Σαλαθαήλ, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μέγας ἱερέας. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ προφήτευαν στοὺς ἐλευθερωμένους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία ὁ Ἀγγαῖος καὶ ὁ Ζαχαρίας μὲ τὴ συμπαράσταση τῶν ἱερουργῶν Ἔσδρα καὶ Νεεμία. Σὺγχρονος μὲ τοὺς ἁγίους προφῆτες ποὺ μνημονεύσαμε, ἢ λίγο μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, ἔζησε ὁ θεσπέσιος Μαλαχίας, ὁ ὁποῖος βέβαια ὀνομάζεται καὶ Ἰαγγελοσ· γιὰτὶ αὐτὸ σημαίνει ἐρμηνευόμενον τὸ ὄνομα Μαλαχίας.

Δὲν μποροῦμε νὰ παραδεχθοῦμε αὐτὰ ποὺ λένε κάποιοι γι' αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἔπλασαν μῦθους, νομίζοντας καὶ λέγοντας ὅτι ἦταν ἄγγελος ὡς πρὸς τὴ φύση, καὶ ἔλαβε σῶμα μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ ἔλαβε τὴ θέση προφήτη ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατὶ ὀνομάσθηκε, ὅπως εἶπα, ἄγγελος, καὶ μάλιστα καὶ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα του ἔχει αὐτὴ τὴν ἐρμη-

μηναίαν· εἶτα ὅτι τοὺς ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ λόγους ἀπαγγέλλων τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καλοῖτ' ἂν οὐκ ἀπιθάνως καὶ ἄγγελος. Καὶ γοῦν αὐτὸς ὁ προφήτης Μαλαχίας ἐν τοῖς ἐφεξῆς περὶ παντός ἱερέως φησὶν· «¹ Ὅτι χεὶλη ἱερέως φυλάσσεται γινῶσιν καὶ νόμον ἐκ-
5 ζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι». Περὶ δέ γε τοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «Καὶ θελήσουσι», φησὶν, «εἰ ἐγενήθησαν πυρίκανστοι, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μεγάλῃς βουλήσ ἄγγελος»: Ὁραῖς ὅτι τὸ ἀπαγγέλλειν ἑτέροις τὴν
10 τῆς ἀνωτάτω φύσεως βούλησιν ὀνομάζεσθαι καὶ ἀγγέλους παρεσκεύασέ τινας, καίτοι κατὰ φύσιν οὐκ ὄντας ἀγγέλους; Ἀνθρωποι μὲν γὰρ οἱ τὸν θεῖον ἡμῖν διερμηνεύοντες νόμον, τουτέστιν οἱ ἱερεῖς· Θεὸς δὲ καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Υἱός

Ἀνθρωπος δὴ οὖν καθ' ἡμᾶς ὁ προφήτης Μαλαχίας· σύμ-
15 πας δὲ ὡς περ αὐτῷ τῆς προφητείας ὁ σκοπὸς εἰς δύο ταῦτα συντείνεται. Ἐγηγεργμένου γὰρ τοῦ θείου ναοῦ, καιροῦ καλοῦντος εἰς ἱεροουρίαν τοὺς προεστηκότας λαῶν, ἥτοι τοὺς ἐξ αἵματος τοῦ Λευί, ἐφιέντος δὲ ὡς περ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ πληροῦν, εἰ βούλοιντο, τὰς κατὰ νόμον εὐχὰς, ἐκέχρητο μὲν ταῖς διὰ Μωϋσέ-
20 ως ἐντολαῖς, οὐ μὴν ἀνωμότηως καὶ ἐπιεικῶς. Προσεκόμιζον μὲν γὰρ εἰς θυσίαν οἱ λαοὶ τὰ συνήθη, πλὴν οὐ σφόδρα πεφροντισμένως, ὀκνηρῶς δὲ μᾶλλον καὶ κατημελημένως. Τὰ γὰρ αἰσχίονα τῶν ἐν ποιμνίοις, ἄρῶστα τε καὶ ἀδόκιμα προσῆγον τῷ θυσιαστηρίῳ. Προσεδέχοντο δὲ οἱ ἱερεῖς μηκέτι μωμοσκοποῦντες κατὰ
25 τὸν νόμον, μὴ χολὸν ἢ ὠτόμητον ἢ κολοβόρῳρινον ἢ κολοβόκερκον ἢ ψωραγριῶν ἢ λειχήνας ἔχον ἢ μονόρχες εἶη τὸ προσαχθέν. Ἀπόβλητα γὰρ ὁ νόμος ἐποίει ταυτί· ὕβρις δὲ ἦν τὸ χοῆμα καὶ ἕτερον οὐδέν. Κατημέλουν δὲ καὶ ἑτέρως οἱ ἱερεῖς καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς, οὐχὶ τὰ ἐκ νόμων ὀρθῶς εἰσηγούμενοι καὶ παιδαγω-
30 γοῦν τες ἀστείως εἰς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἀλλ' εἰς ἐκτόπους ἐξιτηλίας ἀπονεύειν ἐῶντες καὶ τῆς εὐθείας ἕξω φέρεσθαι τρίβου.

1. Μαλαχ. 2, 7

2. Ἡσ. 9, 5-6.

3. Λευϊτ. 22, 21 ἔ.

νεία, καὶ στή συνέχεια, ἐπειδὴ ἀνήγγελλε στοὺς Ἰσραηλίτες τοὺς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ λόγους, μπορούσε πολὺ εὐλογα καὶ εὐκόλα νὰ ὀνομασθεῖ καὶ ἄγγελος. Καὶ πράγματι ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Μαλαχίας στὰ λεγόμενα στή συνέχεια λέγει γιὰ τὸν κάθε ἱερέα, ὅτι «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ γνώση, καὶ θὰ ζητήσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ λάβουν νόμο ἀπὸ τὸ στόμα αὐτοῦ, γιατί εἶναι ἄγγελος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα»¹. Ὁ προφήτης πάλι Ἡσαΐας λέγει γιὰ τὸν Ἑμμανουήλ: «Καὶ θὰ θελήσουν ἐφόσον κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς, γιατί γεννήθηκε παιδί, Υἱὸς καὶ μᾶς δόθηκε, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομά του Ἄγγελος τῆς μεγάλης θέλησής του»². Βλέπεις ὅτι τὸ ν' ἀναγγέλλει κανεὶς σὲ ἄλλους τὶς βουλὲς τῆς ἀνώτατης φύσης κάνει κάποιους νὰ ὀνομάζονται ἄγγελοι, μολονότι δὲν εἶναι κατὰ φύση ἄγγελοι; Γιατί εἶναι ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ διερμηνεύουν τὸν θεῖο νόμο, δηλαδή οἱ ἱερεῖς, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς ὁ προφήτης Μαλαχίας, καὶ ὅλος ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας του στοχεύει σὲ αὐτὰ τὰ δύο. Ἄφοῦ δηλαδή εἶχε χτισθεῖ ὁ ἱερὸς ναὸς καὶ ὁ καιρὸς καλοῦσε σὲ ἱερουργία τοὺς προϋσταμένους τοῦ λαοῦ, ἦτοι τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, νὰ τελέσουν, ἐὰν ἤθελαν, τὶς σύμφωνες μὲ τὸ νόμο προσευχὲς τῶν τελετῶν, ἐπιτελοῦσαν βέβαια τὶς ἐντολὲς ποὺ εἶχαν λάβει μέσω τοῦ Μωυσῆ, ὄχι ὅμως ἀμεμπτα καὶ μὲ τρόπο ὀρθό. Γιατί πρόσφεραν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ τὰ συνηθισμένα γιὰ τὴ θυσία, ὄχι ὅμως μὲ μεγάλη προθυμία καὶ ἐπιμέλεια, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ὀκηρία καὶ ἀδιαφορία. Γιατί πρόσφεραν στὸ θυσιαστήριον τὰ χειρότερα ἀπὸ τὰ ζῶα τοῦ ποιμνίου τους, τὰ ἄρρωστα καὶ ἀκατάλληλα, καὶ οἱ ἱερεῖς τὰ δέχονταν χωρὶς νὰ ἐξετάζουν τὰ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἐλαττώματά τους, μὴ τυχὸν ἦταν κάποιο ἀπὸ τὰ προσφερόμενα κουτσό, ἢ μὲ κομμένα αὐτιά, ἢ μὲ κολοβὴ μύτη, ἢ μὲ κομμένη οὐρά, ἢ ψωριασμένο, ἢ εἶχε λειχήνες, ἢ ἦταν μὲ ἓναν ὄρχι· γιατί αὐτὰ ὁ νόμος τὰ ἀπέριπτε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἦταν προσβολὴ καὶ τίποτε ἄλλο³. Ἐδειχναν ἀμέλεια οἱ ἱερεῖς καὶ κατ' ἄλλο τρόπο, μὴ διδάσκοντας στὸν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους λαὸ ὀρθὰ τὰ διδάγματα τοῦ νόμου, καὶ μὴ παιδαγωγώντας τον σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀρεστὸ στὸν Θεό, ἀλλὰ τὸν ἀφήναν νὰ ἐκτρέπεται σὲ παράνομες φθοροποιεῖς ἐνέργειες καὶ νὰ βαδίζει ἔξω ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο.

Καὶ εἷς μὲν οὗτος τῆς ἐπιπλήξεως τρόπος, ἕτερος δὲ πρὸς
τούτῳ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπ' αἰτίαις τοιαύταις Οἱ μὲν γὰρ ἐρῶσθαι
φράσαντες ταῖς εἰς γυναῖκας φιλοστοργίαις, εἶτα βιβλίον ἀπο-
στασίῳ ῥιπτοῦντες αὐταῖς καὶ ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀτόπων ἔσθ' ὅτε
5 κατεγνωσμέναις, συνεπλέκοντο μὲν ἑτέραις, ὥοντο δέ, ὅτι κατ'
οὐδένα τρόπον λυποῦσι Θεόν, κἂν εἰ ἔλοιτο τοῦτο δρᾶν. Ἔτεροι
δὲ αὐτὰς τῶν ἀλλοφύλων ἐπεμαίνοντο θυγατράσι, καίτοι διακε-
κραγότες τοῦ νόμου σαφῶς· «Τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις τῷ
νιῷ αὐτοῦ καὶ τὴν θυγάτερα αὐτοῦ οὐ λήψη τῷ νιῷ σου· ἀποστή-
10 σει γὰρ τὸν νιόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ πορευθεὶς λατρεύσει θεοῖς ἐτέ-
ροις». Γέγονε δὲ μακρὸς περὶ τούτου λόγος καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἑσ-
δρα βιβλίοις Ὅθεν τινὲς αὐτὸν ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὸν Μα-
λαχίαν. Ἔχει δὲ οὐχ οὕτω τὸ ἀληθές. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐπιπλήξεως
ἐν τούτοις, ἐν δέ γε τῷ τέλει τῆς προφητείας τὸν περὶ τῆς τοῦ Σω-
15 τῆρος ἡμῶν ἀναδείξεως ποιεῖται λόγον, ἅτε δὴ μελλούσης τὸ τη-
νικάδε καθαρᾶς τε καὶ ἀναμάκτου θυσίας προσκομίζεσθαι τῷ
Θεῷ, καταλήγειν δὲ τὰ πάντων ἐγκλήματα, τῆς τε ἁμαρτίας ἀνη-
ρημένης καὶ εἰς καινότητα ζωῆς ἀναμορφουμένων τῶν ἐπὶ τῆς
γῆς· «καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ, τῶν ἀρχαίων παρωχηκό-
20 των», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Κεφ. 1, στίχ. 1. «Λῆμμα λόγου Κυρίου ἐπὶ τὸν
Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ».

β. Λῆμμά φησι τοῦ λόγου τῆς παρὰ Θεοῦ προφητείας οἰο-
25 νεὶ τὴν λῆψιν. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ μακάριοι προφήται διὰ τοῦ
ἀγίου Πνεύματος τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν, τὰς τε συμβουλάς
καὶ μὴν καὶ τὰς ἐπιπλήξεις ἐποιοῦντο πρὸς τινὰς, οὐκ ἐξ ἰδίας
αὐτοὶ καρδίας, οὐς ἂν ἔλοιτο τυχόν ἀνασπῶντες λόγους, ἢ
ψευδοεποῦντες κατὰ τινὰς, διερμηνεύοντες δὲ τὰ παρὰ Θεοῦ
30 καὶ τοὺς ἄνωθεν τοῖς ἄλλοις καθαρῶς τε καὶ ἀμωμήτως δια-

Καὶ αὐτὸς βέβαια ἦταν ἓνας τρόπος ἐπίπληξης, ἐνῶ ἓνας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν τρόπος ἐπίπληξης τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀφοροῦσε στὶς ἐξῆς αἰτίες. Ἕλληνοι δηλαδὴ ἀφοῦ ἀρνήθηκαν τὴ φιλοστοργία πρὸς τὶς γυναῖκες τους καὶ στὴ συνέχεια τὶς ἔδωσαν χαρτὶ διαζυγίου,⁴ πολλὲς φορὲς καὶ χωρὶς νὰ τὶς ἔχει καταλογισθεῖ κανένα ἀτόπημα, δημιουργοῦσαν σχέσεις μὲ ἄλλες καὶ νόμιζαν ὅτι δὲν ἐξόργιζαν μὲ κανένα τρόπο τὸν Θεὸ κι ἂν ἀκόμα ἤθελαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό. Ἕλληνοι πάλι ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ τὴ μανιώδη ἐπιθυμία γιὰ τὶς θυγατέρες τῶν ἄλλοφύλων, μολονότι ὁ νόμος διακήρυττε μὲ σαφήνεια: «Τὴ θυγατέρα σου δὲν θὰ τὴ δώσεις στὸν υἱὸ τοῦ ἄλλοφύλου, καὶ τὴ θυγατέρα του δὲν θὰ τὴν πάρεις γιὰ τὸν υἱὸ σου. Γιατὶ θὰ ἀπομακρύνει τὸν υἱὸ σου ἀπὸ μένα καὶ προσκολλώμενος σ' αὐτὴν θὰ λατρεύσει ἄλλους θεοῦς»⁵. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βέβαια αὐτὸ ἔγινε μακρὺς λόγος καὶ στὰ βιβλία τοῦ Ἑσδρα. Γι' αὐτὸ κάποιοι θεωροῦν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Μαλαχίας, ἡ ἀλήθεια ὅμως δὲν εἶναι αὐτή. Ἡ ἐπίπληξη λοιπὸν ἔχει σχέση μὲ αὐτά, στὸ τέλος ὅμως τῆς προφητείας κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Σωτήρα μας, καθόσον ἐπρόκειτο τότε νὰ προσφερόταν στὸν Θεὸ καθαρὴ καὶ ἀναίμακτη θυσία, νὰ σταματήσουν τὰ παραπτώματα ὅλων, ἀφοῦ θὰ καταργοῦνταν ἡ ἁμαρτία καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀναμορφώνονταν σὲ μιὰ καινούργια ζωὴ. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν καινούργια δημιουργία, ἔχοντας περᾶσει τὰ παλαιᾶ⁶.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Κεφ. 1, στίχ, 1. «Ἀπόφαση τοῦ λόγου ποῦ ἔλαβε ὁ Κύριος ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ παραδόθηκε στὸ χέρι τοῦ ἀγγέλου».

2. Ἀπόφαση τοῦ λόγου λέγει τὴν προφητεία ποῦ ἔλαβε τὴ σταλμένη κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ οἱ μακάριοι προφῆτες δέχονταν μὲσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴ γνώση ἐκείνων ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, καὶ τὶς συμβουλὲς ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιπλήξεις ποῦ ἀπηύθυναν πρὸς κάποιους, καὶ δὲν ἔβγαζαν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ νοῦ τους τοὺς ὅποιουσδήποτε λόγους, οὔτε ψευδολογοῦσαν ὅπως κάποιοι ἄλλοι, ἀλλὰ μᾶλλον διερμήνευαν τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ λεγόμενα, μεταβιβάζοντας στοὺς

6. Β' Κορ. 5, 17.

πορθμεύοντες λόγους. Οὐκοῦν τῆς προφητείας τὴν λῆψιν γενέσθαι φησὶ παρὰ Κυρίου. Ὑπεμφαίνει δὲ διὰ τούτων, ὡς οὔτε προαγόρευσιν ἔχει τινὰ τῆς προφητείας ὁ λόγος μοχθηροῦ τε καὶ ἀνιαροῦ πράγματος ὡς συμβησομένου τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, οὐ-
 5 τε μὴν ἐπαίνους ὡς θεδωκότων ὀρθῶς, ἐπίπληξιν δὲ μᾶλλον ἐπὶ τε ἱερέας καὶ λαούς. Τὸ δὲ «ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ» τοιῶσδε νοήσεις· διαχειρίζοντος γὰρ ὥσπερ, ἤγουν ἐκπρᾶττοντος, τὴν τῆς προφητείας διακονίαν τοῦ ἐπὶ κλην ἀγγέλου, τὸ λῆμμα γέγονεν ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Εἴρηται δὲ ἄγγελος ὁ Μαλαχίας δι-
 10 αἰτίας ἃς ἤδη προεῖπον.

Στίχ 1-2. «Θέσθε δὴ ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν.

Ἦγάπησα ὑμᾶς, λέγει Κύριος».

γ'. Οὐ πάρεργον ποιεῖσθαι προστάττει τῶν ῥηθησομένων τὴν ἀκοήν, ἐσπουδασμένως δὲ μᾶλλον καὶ ἐν πλείστη προσοχῇ καὶ κα-
 15 τανοήσει. Διακειῖσθαι γὰρ ὧδε προσήκει τοὺς θείων μέλλοντας ἀκροᾶσθαι λόγων, ὧν ἔσται πλείστη τε ὄση καὶ μάλα ἀμφιλαφῆς ἢ ὄνησις, ὅταν εἰς αὐτὸν εἰσχέωνται τὸν νοῦν. Ψάλλει γὰρ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυσσα τὰ λόγια σου, ὅπως ἂν μὴ ἀμάρτω σοι». Ἔστι γὰρ, ἔστιν ἀκούοντ' ἄ τινα μηδὲ
 20 ἀκοῦσαι δοκεῖν, εἰ μὴ ἄπτοινο μὲν διανοίας οἱ λόγοι, ἀποπτάν-
 τες δὲ ὥσπερ τῆς τοῦ λέγοντος γλώττης, εἶτα μόνη προσαράξαν-
 τες τῇ τοῦ σώματος ἀκοῇ, εἰκαίους ἐν ἴσῳ καταλογισθεῖεν κρυπτοῖς. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ περὶ ὧν ἔφη τις τῶν ἀγίων προφη-
 τῶν· «Ἴδου λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρδιος, ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς καὶ οὐ
 25 βλέπουσιν, ὧτα αὐτοῖς καὶ οὐκ ἀκούουσι». Παρεγγυᾶ τοιγαροῦν ἀναγκαίως ὁ προφήτης λέγων· «Θέσθε δὴ ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν», τουτέστιν εἰς νοῦν ἔσω καὶ καρδίαν τοὺς θείους ἐναποτι-
 θέμενοι λόγους καὶ τῶν ἄνωθεν χρησιμωδημάτων συνέντες τὴν δύναμιν, συναινέσατε πάντως, ὡς «ἠγάπησα μὲν ὑμᾶς, λέγει Κύ-
 30 ριος», ἠξίωσα δὲ ἀπάσης ἡμερότητος καὶ φειδοῦς καὶ τῆς τοῖς ἀγαπωμένοις πρεπούσης φιλοτιμίας.

Τοῦτο δὲ αὖ κατονειδίζοντος μὲν εὖ μάλα, ὡς πονηρᾶ ἀντι

ἄλλους καθαρὰ καὶ ἄμεμπτα τοὺς οὐράνιους λόγους. Τὴν προφητεία λοιπὸν τὴν ἔλαβε λέγει ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει ὅτι ὁ λόγος τῆς προφητείας οὔτε προαγόρευση ἀποτελεῖ, ὅτι θὰ συμβεῖ κάποιο κακὸ καὶ λυπηρὸ στοὺς Ἰσραηλίτες, οὔτε περιέχει ἐπαίνους πῶς τάχα ἔζησαν ὀρθά, ἀλλὰ μᾶλλον περιέχει ἐπίπληξη πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸ λαό. Τὴ φράση, «στὸ χέρι τοῦ ἀγγέλου» νὰ τὴν ἐννοήσεις ὡς ἔξης· Διαχειρίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο, ἦτοι διεκπεραιώνοντας τὴν διακονία τῆς προφητείας ὁ ἐπονομαζόμενος Ἄγγελος, ἢ ἀπόφαση τοῦ λόγου ἐγένε ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἄγγελος βέβαια ὀνομάσθηκε ὁ Μαλαχίας γιὰ τοὺς λόγους πού ἤδη προανέφερα.

Στίχ. 2. «Βάλτε αὐτὰ στὶς καρδιές σας. Σᾶς ἀγάπησα, λέγει ὁ Κύριος».

3. Νὰ μὴ θεωρεῖτε, προστάζει, ὡς πάρεργο αὐτὰ πού θὰ σᾶς πῶ καὶ θὰ ἀκούσετε, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὰ προσέξετε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ πάρα πολλή προσοχή καὶ περίσκεψη. Γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἐνεργοῦν αὐτοὶ πού πρόκειται ν' ἀκούσουν τοὺς θεῖους λόγους, τῶν ὁποίων θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ πλούσια ἢ ὠφέλεια ὅταν εἰσχωρήσουν αὐτοὶ στὸ νοῦ. Πράγματι ψάλλει κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Ἐκρυψα τὰ λόγια σου στὴν καρδιά μου, γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσω σ' ἐσένα»⁷. Γιατὶ ἀσφαλῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούει κάποιος καὶ νὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἀκουσε τίποτε, ἂν τὰ λόγια δὲν φτάσουν στὸ νοῦ, καὶ σὰν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ πέταξαν ἀπὸ τὴ γλῶσσα ἐκείνου πού τὰ λέγει, ἔχοντας ἀπλῶς χτυπήσει μόνο στὴν ἀκοή ἐκείνου πού τὰ ἀκουσε, θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὡς λόγια ἄσκοπα καὶ πού δὲν ἀκούσθηκαν καν. Τέτοιοι ἦταν κάποιοι γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφήτες· «Νὰ λαὸς ἀνόητος καὶ χωρὶς καρδιά, πού ἔχουν μάτια καὶ δὲν βλέπουν, καὶ αὐτὰ καὶ δὲν ἀκοῦνε»⁸. Τοὺς παροτρύνει λοιπὸν κατ' ἀνάγκη ὁ προφήτης λέγοντας· «Βάλτε λοιπὸν αὐτὰ μέσα στὶς καρδιές σας»· δηλαδή ἐναποθέτοντας τὰ θεῖα λόγια μέσα στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά καὶ κατανοώντας τὸ νόημα τῶν οὐράνιων προφητικῶν λόγων, δείξατε ὅπωςδήποτε τὴν συναίνεσή σας φωνάζοντας· «Πόσο σᾶς ἀγάπησα, λέγει ὁ Κύριος», καὶ σᾶς θεώρησα ἄξιους κάθε ἀγαθότητος καὶ φροντίδας καὶ τῆς γενναιοδωρίας πού πρέπει σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἀγαπημένοι μου.

Ὅμως κατηγορώντας τους πάλι πολὺ σωστὰ γι' αὐτό, ἐπειδὴ τοῦ

ἀγαθῶν ἀπέδωσαν αὐτῷ, καίτοι δέον, ὡς ἀγάπης ἠξιωμένους, ἀντευφραίνειν ταῖς ἐπιεικείαις καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀνδανόντων αὐτῷ σπουδαῖς τε καὶ προθυμίαις. Εἰ γὰρ ἐστὶ τῶν ἀτόπων, τὸ μὴ βούλεσθαι τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀποδιδόναι τὰς ἀμοιβάς, τίς ἂν γένοιτο λόγος ἐπὶ Θεοῦ τοῦ πάντα ἡμῖν πλουσίως διανέμεντος τὰ πρὸς εὐθυμίαν, εἰ μὴ βούλοιτό τις αὐτῷ τῶν δεδωρημένων ἀντεκτίνειν τὰς ἀμοιβάς; Εἰ καὶ ὅτι μάλιστα πρόεποι ἂν ἐκεῖνο λέγειν τοῖς γε ἀληθῶς ἀρετίφροσι· «Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν;».

- 10 Στίχ. 2-3. «Καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι ἠγάπησας ἡμᾶς; Οὐκ ἀδελφὸς ἦν Ἡσαῦ τοῦ Ἰακώβ, λέγει Κύριος, καὶ ἠγάπησα τὸν Ἰακώβ, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα, καὶ ἔταξα τὰ ὄρια αὐτοῦ εἰς ἀφανισμόν καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ εἰς δώματα ἐρήμου».
- 15 δ'. Πλήττονται μὲν Ἰουδαῖοι κατὰ καιροῦς τοῖς ἐκ θείας ὀργῆς συμβαίνουσι, πολυτρόπως δεδυσσεθηκότες Ἀπώχοντο γὰρ εἰς αἰχμαλωσίαν, καταδηωθείσης αὐτοῖς τῆς χώρας, οἴκων τε ἠρημωμένων, καὶ ὁμοῦ τῷ θείῳ ναῶ κατεμνησθέντων τῶν Ἱεροσολύμων. Πρόφασις δὲ τοῦ τὰ τοιαύδε παθεῖν αὐτούς, τὸ ἀποφοιτᾶν ἐλέσθαι
20 καὶ γνησιότητος τῆς πρὸς Θεόν, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιῶσαι λόγου τὴν εἰς τὸν νόμον αἰδῶ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀγαπῆσαι λέγοντος αὐτούς τοῦ Θεοῦ, καὶ σφόδρα γε, ἦν εἰκὸς τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας διαμεμνησθαι κακῶν, φάναι τε οὕτω τυχόν τό, «Ἐν τίνι ἠγάπησας ἡμᾶς;». Οἰκονομικώτατα λίαν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς παριππεύει μὲν τὰ
25 διὰ μέσου συμβεθηκότα καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς παρατρέχει διήγησιν, ἀνακομίζει γε μὴν τὴν τῆς ἀγάπης ἀπόδειξιν ἐπὶ τὴν τοῦ γένους ἀρχὴν, φημὶ δὴ τὸν Ἰακώβ, ὃν ἀγαπῆσαι μὲν ἰσχυρίζεται, κατεστυγημένον δὲ πεποιῆσθαι τὸν Ἡσαῦ, καίτοι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις εἰς ἀδελφότητα τῷ τετιμημένῳ συνδούμενον. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος
30 γράφει Παῦλος· «Μήπω γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον», ἀπόλεκτον ἐποιεῖτο τὸν Ἰακώβ, ἐξ οὗ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἀνεφύη γένος, ἐκδέβληκε δὲ τὸν Ἡσαῦ.

ἀνταπέδωσαν κακὰ ἔναντι τῶν ἀγαθῶν πού ἔλαβαν, μολονότι ἔπρεπε, ἐπειδὴ εἶχαν κριθεῖ ἄξιοι τῆς ἀγάπης του, νὰ τοῦ ἀνταποδίδουν τὴν εὐχαριστία τους μὲ τις ἀγαθὲς πράξεις τους καὶ μὲ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν προθυμία τους πρὸς κάθετι ἀπὸ αὐτὰ πού τὸν εὐχαριστοῦν. Γιατὶ ἂν εἶναι ἄτοπο τὸ νὰ μὴ θέλομε νὰ ἀποδίδομε τις ὀφειλές μας πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας, τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν Θεὸ ὁ ὁποῖος μᾶς παρέχει πλούσια ὅλα ὅσα μᾶς παρέχουν εὐθυμία, ἂν δὲν θέλει κάποιος νὰ ἀνταποδώσει τὰ ἀοφειλόμενα γιὰ τις δωρεές του; Ἐάν καὶ βέβαια θὰ ἔπρεπε οἱ ἀληθινὰ συνετοὶ ἄνθρωποι νὰ λένε ἐκεῖνο· «Τί ν' ἀνταποδώσω στὸν Κύριο γιὰ ὅλα ἐκεῖνα πού μου ἔχει ἀνταποδώσει;»⁹.

Στίχ. 2-3. «Καὶ εἶπατε· Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο μᾶς ἀγάπησες; Δὲν ἦταν ὁ Ἡσαῦ ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβ, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ἐγὼ ἀγάπησα τὸν Ἰακώβ καὶ μίσησα τὸν Ἡσαῦ καὶ ἀποφάσισα νὰ ἀφανισθεῖ ἡ χώρα του καὶ ἡ κληρονομία του νὰ γίνῃ κατοικία τῶν ζώων τῆς ἐρήμου;».

4. Κατὰ καιροὺς οἱ Ἰουδαῖοι δέχονταν τὰ χτυπήματα τῆς θείας ὀργῆς ἐξαιτίας τῶν κάθε εἶδους δυσσεβημάτων τους. Ὁδηγήθηκαν δηλαδὴ σὲ αἰχμαλωσίες, ἀφοῦ καταληλατήθηκε ἡ χώρα τους καὶ ἐρημώθηκαν τὰ σπίτια τους, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τους καταπυρπολήθηκαν τὰ Ἱεροσόλυμα¹⁰. Αἰτία βέβαια τοῦ νὰ πάθουν αὐτοὶ αὐτὰ ὑπῆρξε, λέγει, ἡ ἀπόφασή τους νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴ γνήσια προσκόλλησή τους στὸν Θεὸ καὶ νὰ δίνουν ἐντελῶς μικρὴ σημασία γιὰ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ νόμο. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέγοντάς τους ὁ Θεὸς ὅτι τοὺς ἀγάπησε, ἦταν πάρα πολὺ εὐλογο νὰ φέρουν στὴ μνήμη τους τὰ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ νὰ ποῦν ἴσως ἐξαιτίας αὐτοῦ τό, «Μὲ ποιὸ τρόπο μᾶς ἀγάπησες;», μὲ πάρα πολλή σοφία ὁ Θεὸς τῶν ὅλων διέρχεται τὰ ἐνδιάμεσα γεγονότα καὶ παρατρέχει τὴ διήγησι γι' αὐτὰ, μεταφέροντας τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης στὴν ἀρχὴ τοῦ γένους, ἐννοῶ βέβαια τὸν Ἰακώβ, τὸν ὁποῖο ἰσχυρίζεται ὅτι τὸν ἀγάπησε, ἐνῶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μίσησε, μολονότι σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἦταν δεμένος μὲ τὸν τιμώμενο μὲ τὸν δεσμὸ τῆς ἀδελφότητος. Γιατὶ, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Προτοῦ ἀκόμα γεννηθοῦν, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν πράξει κάτι καλὸ ἢ κακόν»¹¹, ἐπέλεξε τὸν Ἰακώβ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο βλάστησε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἀπέβαλε τὸν Ἡσαῦ.

Καὶ οὐ δῆπου φαμέν κατὰ πρόσκλισιν· οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεός, οὔτε μὴν ἄνισον ἢ ἕτεραχθὲς τὸ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διεξάγει κριμα· προεγνωκῶς δὲ ὡς Θεός τὰ παρ' ἀμφοῖν ἐσόμενα καὶ τὸν ἐκάστου τρόπον, ἀγάπης ἠξίου τὸν ἀμείνω τε καὶ ἱερώτερον.
 5 Καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν μακάριον Ἰερεμίαν πρὶν ἐν κοιλία διαπλάσαι, φησὶν, ἐγνωκέναι, ἀγιάσαι τε πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἤδει γὰρ, ἤδει προφήτην ἐσόμενον καὶ ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς ἀποστολὴν τὴν ἐπιούσαν τὸ δεῖν τῶν ἐσομένων ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν. Οὕτω δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τοὺς ἐν πίστει δεδικαι-
 10 ωμένους ἠγιάσθαι φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Οὓς γὰρ προσέγνω καὶ προώρισεν ὁ Θεός καὶ Πατὴρ συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», τούτους καλέσαι τε καὶ ἀγιάσαι λέγεται. Οὐκοῦν κατὰ πρόγνωσιν ἠξιώτο μὲν ἀγάπης ὁ Ἰακώβ, μεμίσηται δὲ δικαίως ὁ Ἡσαῦ.

15 Ὡ τοίνυν, φησὶν, Ἰσραήλ, «ἠγάπησα μὲν ὑμᾶς». Ψευδομυθήσασιν γὰρ ἂν οὐδαμῶς, εἰ τοῦτο λέγομι πρὸς ὑμᾶς, εἴσεσθε δὲ μᾶλλον ὡς ἔστιν ὀρθός τε καὶ ἀληθής ὁ λόγος, εἰς τὴν τοῦ γένους ἀρχὴν ἀναφέροντες τῆς ἀγάπης τὸν τρόπον. Ἄμφω μὲν γὰρ ἦσθη ἐξ Ἰσαάκ, ἀλλ' ἦν ἀγαθὸς τοὺς τρόπους καὶ φιλόθεος Ἰα-
 20 κώβ, ὃ γε μὴν ἕτερος σκληρὸς καὶ δυσάντητος καὶ ἔτοιμος εἰς βεβήλωσιν. Ταύτη τοι προσνένευκα τῷ Ἰακώβ, καὶ τὸν μὲν ἐκνεμηθέντα τῷ Ἡσαῦ κατηφάνισα κληρὸν, ἔδωκά τε αὐτὸν εἰς ἐρήμωσιν. Συγκεκρότηκα δὲ τῇ παρ' ἐμαυτοῦ φειδοῖ τὸν τοῦ Ἰακώβ, τουτέστιν ὑμᾶς, ἦτοι τὴν χώραν ἣν κατωκήκατε. Ἰστέον δὲ ὅτι δι-
 25 ερμηνεύεται μὲν «Ἡσαῦ» «Δρυῖς»· σκληρὸς δὲ καὶ ἀκαμπτής καὶ τοῖς ἐκ δρυὸς ξύλοις ὀλίγα παραχωρῶν ὁ Ἡσαῦ, ἀπεμπολήσας δὲ καὶ τὰ πρωτοτόκια βρώσεως ἔνεκα μιᾶς, ὠνόμασται δὴ καὶ Ἐδῶμ, ὃ ἔστι γήινος. Ταύτη τοι καὶ Ἰδουμαίαν κεκληῖσθαι φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν τῶν ἐξ Ἡσαῦ γεγονότων τὴν χώραν, ἣν ἐχειρώ-
 30 σαντο κατὰ καιροὺς Ἰουδαῖοι, ἄβατόν τε καὶ ἀοίκητον ἀπέφηναν παντελῶς. Καὶ τί ἂν βούλοιο δηλοῦν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ τῆς προφητείας ὁ νοῦς; ἐκεῖνο οἶμαί που. Τὸν μὲν γὰρ Ἰακώβ ἀγαπήσαί φησι, καὶ οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ ὅτι γέγονεν ἀνὴρ «ἄπλα-

Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι τὸ ἔκανε μετὰ ἐπειδὴ προκλήθηκε (γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἄδικος, οὔτε θγάζει ἄνιση ἢ προσωποληπτική ἀπόφαση γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο πάνω στὴ γῆ), ἀλλὰ γνωρίζοντας ὡς Θεὸς ἀπὸ πρὶν αὐτὰ πὺ ἐπρόκειτο νὰ πράξει καθέννας ἀπὸ τοὺς δύο καὶ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ καθενός, ἔκρινε ἄξιο τῆς ἀγάπης του τὸν καλύτερο καὶ εὐσεβέστερο, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὸν μακάριο Ἱερεμία προτοῦ διαμορφωθεῖ μέσα στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του τὸν ξεχώρισε λέγει καὶ τὸν ἀγίασε προτοῦ γεννηθεῖ¹². Γιατὶ γνώριζε, ναὶ γνώριζε ὅτι θὰ γινόταν προφήτης, καὶ ἐπειδὴ θὰ ἦταν κατάλληλος γιὰ τὴν ἀποστολή, ἔκανε τὴν προαγγελία ἐκείνων πὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Ἔτσι βέβαια λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὅτι ἀγιασθήκαμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πὺ ἔχομε δικαιωθεῖ μὲ τὴν πίστη. Γιατὶ λέγει, «Αὐτοὺς πὺ διέκρινε, αὐτοὺς καὶ προόρισε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ γίνουν σύμμορφοι τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ του»¹³, καὶ αὐτοὺς λέγεται ὅτι κάλεσε καὶ ἀγίασε. Σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωσή του λοιπὸν κρίθηκε ἄξιος τῆς ἀγάπης του ὁ Ἰακώβ, ἐνῶ ὁ Ἡσαῦ δίκαια δέχθηκε τὸ μίσος του.

¹² Ὡ Ἰσραήλ, λοιπὸν, λέγει, «Ἐσᾶς βέβαια σᾶς ἀγάπησα». Γιατὶ δὲν θὰ πῶ καθόλου ψέματα ἂν τὸ πῶ αὐτὸ σὲ σᾶς, ἀντίθετα θὰ μάθετε ὅτι ὁ λόγος μου εἶναι ὀρθὸς καὶ ἀληθής, ἀνάγοντας τὴν ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης μου στὴν ἀρχὴ τοῦ γένους. Γιατὶ καὶ οἱ δύο κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ἰσαάκ, ἀλλὰ ὁ Ἰακώβ ἦταν καλὸς στὴ συμπεριφορὰ του καὶ ἀγαποῦσε τὸν Θεό, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἦταν σκληρὸς καὶ ἀνυπόφορος καὶ πρόθυμος γιὰ βεδήλωση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο λοιπὸν ἔκλινα πρὸς τὸν Ἰακώβ, καὶ τὸν κληρο πὺ εἶχε δοθεῖ στὸν Ἡσαῦ τὸν ἐξαφάνισα καὶ τὸν παρέδωσα σὲ ἐρήμωση, ἀντίθετα μὲ τὴ φροντίδα μου συγκρότησα τὸν κληρο τοῦ Ἰακώβ, δηλαδή ἐσᾶς, ἦτοι τὴ χώρα πὺ ἔχετε κατοικήσει. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι τὸ ὄνομα Ἡσαῦ ἐρμηνευόμενο σημαίνει δρυς, σκληρὸς καὶ ἀκαμπτος καὶ λίγο μόνο ὑπολειπόμενος ἀπὸ τὰ ξύλα τῆς δρυός, καὶ ὅταν αὐτὸς πούλησε τὰ πρωτόκια γιὰ μιὰ μερίδα φαγητοῦ, ὀνομάσθηκε τότε καὶ Ἐδώμ¹⁴, πρᾶγμα πὺ σημαίνει γήινος. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε, λέγει ἡ ἀγία Γραφή, Ἰδουμαία ἡ χώρα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡσαῦ, τὴν ὁποία κατὰ καιροὺς ὑπέταξαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τὴν κατέστησαν τελείως ἀδιάβατη καὶ ἀκατοίκητη. Καὶ τί θὰ ἤθελε νὰ δηλώσει στοὺς Ἰσραηλίτες τὸ νόημα τῆς προφητείας; Ἐκεῖνο, ἔχω τὴ γνώμη· ὅτι δηλαδή τὸν Ἰακώβ τὸν ἀγάπησε, λέγει, καὶ ὄχι γι' ἄτιποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὸ ὅτι ἔγινε ἄνδρας «ἀνυπόκριτος

στος, οἰκῶν οἰκίαν», μεμισηκέναι δὲ τὸν Ἡσαῦ, γέγονε γὰρ «γῆ-
νός τε καὶ βέβηλος» κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἦν
οὖν ἀναγκαῖον εἰδέναί τοὺς Ἰουδαίους, ὡς οὐκ ἂν συνέβη παθεῖν
αὐτοὺς τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνεγκούσης εἰς ἄλλοφύλους
5 ἀποδρομήν, εἰ μεμίμητο τὸν Ἰακώβ. Ἐπειδὴ δὲ ζηλωταὶ καὶ
ὁμότροποι γεγόνασι τοῦ Ἡσαῦ καὶ τῆς ἐκείνου σκαιοτήτος ἰόν-
τες κατ' ἴχνος κατεφωρῶντο, λοιπὸν δέδονται τοῖς ἐχθροῖς.

Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ πνευματικὴν τοῖς εἰρημένοις ἐφαρ-
μόσαι τὴν θεωρίαν, διανοεῖσθω σαφῶς, ὡς ὁ μὲν Ἰακώβ διερμη-
10 νεύεται «Πτερνιστής» (τύπος δ' ἂν εἴη παντός τοῦ πτερνίζοντος
ἀμαρτίαν), Ἡσαῦ δέ, ὡς ἔφην, «Δρυῖς» καὶ μὲν τοι Γήϊνος ὁ Ἐ-
δώμ· τύπος δ' ἂν εἴη καὶ οὗτος παντός τοῦ μόνα φρονουῦντος τὰ
ἐπὶ τῆς γῆς Ἀγαπᾶ τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν πτερνιστὴν Ἰακώβ, μεμίση-
κε δὲ τὸν Ἡσαῦ τὸν ἀκαμπῆ καὶ σκληρόν, ἦτοι τὸν Ἐδώμ, τουτέ-
15 σι τὸν τοῖς γῆϊνοῖς προσενευκότα καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγα-
θῶν τὰ πρόσκαιρά τε καὶ ἀπολλύμενα φληνάφως ἀνθηρημένον.
Τῶν οὕτω ζῆν εἰωθότων ἀφανιεῖ τὸν κληρὸν ὁ φιλάρετος ἡμῶν
Θεός. Οὐ γάρ τοι βέβαια τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε μὴν ἀκλόνητον ἔχει
τὴν στάσιν. Ὅτι δὲ πεσεῖται πάντως, ὡς ἐν τύπῳ σαφηνιεῖ τῶν Ἰ-
20 δουμαίων ὁ κληρὸς εἰσάπαν ἡρημωμένος. Ἀλλ' ὁ γε Θεῶ προσ-
κειμένος ἀσφαλῆ καὶ ἐρηρυσμένην ἔξει τὴν ἐλπίδα, καὶ τῶ τῶν
ἀγαθῶν δοτῆρι Θεῶ προσφωνήσει λέγων· «Ἐν ταῖς χερσὶ σου οἱ
κληροί μου».

Στίχ 4. «Διότι εἰπῆ ἡ Ἰδουμαία κατέστραπται, καὶ
25 ἐπιστρέψωμεν καὶ ἀνοικοδομήσωμεν τὰς ἡρημωμένας
αὐτῆς· τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Αὐτοὶ οἰκοδομή-
σουσι, καὶ ἐγὼ καταστρέψω· καὶ ἐπικληθήσεται αὐτοῖς
ὄρια ἀνομίας, καὶ λαὸς ἐφ' ὃν παρατέτακται Κύριος ἕως
αἰῶνος».

30 ε'. Δυσχερῆς μὲν λίαν ἢ τῆς λέξεως συνθήκη, πλὴν οὐκ ἄπο-
πτος τῶν προκειμένων ὁ νοῦς. Δέδωκα μὲν γὰρ ἐγώ, φησί, τὴν
Ἡσαῦ κληρονομίαν εἰς ἀφανισμόν καὶ εἰς ἐρήμωσιν, ὑμῶν τῶν ἐξ

καὶ ποῦ ἤθελε νὰ διαμένει στὸ σπίτι»¹⁵, ἀντίθετα μίσησε τὸν Ἡσαῦ, γιατί ἐγινε γήϊνος καὶ βέβηλος, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ μακάριου Παύλου. Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη νὰ γνωρίζουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δὲν θὰ συνέβαινε νὰ πάθουν αὐτοὶ τὴν ἐρήμωση καὶ τὴ μεταφορὰ τους ἀπὸ τὴν πατρίδα τους στὴ χώρα τῶν ἀλλοφύλων, ἂν εἶχαν μιμηθεῖ τὸν Ἰαλώβ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγιναν μιμητές καὶ τῆς ἴδιας συμπεριφορᾶς μὲ τὸν Ἡσαῦ καὶ συλλαμβάνονταν νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῆς βέβηλης ζωῆς ἐκείνου, γι' αὐτὸ παραδόθηκαν στὴ συνέχεια στοὺς ἐχθροὺς.

Ἄν ὅμως κάποιος θελήσει νὰ ἐφαρμόσει στὰ λεγόμενα καὶ τὴν πνευματικὴ ἐρμηνεία, ἃς λάβει ὑπόψη μὲ σαφήνεια, ὅτι ὁ Ἰακώβ ἐρμηνεύεται πτερνιστής, καὶ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τύπος τοῦ καθενὸς ποῦ ἀπολακτίζει τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ Ἡσαῦ, ὅπως εἶπα, ἐρμηνεύεται δρυς, καὶ ὁ Ἐδώμ σημαίνει γήϊνος· καὶ αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τύπος ἐκείνου ποῦ φρονεῖ μόνο τὰ γήϊνα. Ἀγαπᾷ λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸν πτερνιστὴ Ἰακώβ, ἀντίθετα μίσησε τὸν Ἡσαῦ τὸν ἄκαμπτο καὶ σκληρό, ἦτοι τὸν Ἐδώμ, δηλαδή ἐκεῖνον ποῦ κπροσκολλᾶται στὰ γήϊνα, καὶ ἀντὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ἔχει προτιμήσει ἀνόητα τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτά. Αὐτῶν ποῦ συνηθίζουν νὰ ζοῦν ἔτσι ὁ φιλάρετος Θεὸς μας θὰ ἀφανίσει τὸν κληρο τους. Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι σταθερὰ τὰ ἐπίγεια οὔτε ἔχουν ἀσάλευτη τὴν παραμονή τους. Ὅτι βέβαια θὰ πέσουν καὶ θὰ ἀφανισθοῦν ὅπωςδήποτε τὸ ἀποδεικνύει συμβολικὰ ὁ κληρὸς τῶν Ἰδουμαίων ποῦ ἐρημώθηκε μὰ γιὰ πάντα. Ἄλλ' αὐτὸς ποῦ εἶναι προσκολλημένος στὸν Θεὸ θὰ ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ἀκλόνητη τὴν ἐλπίδα καὶ θὰ ἀπευθύνει τὸν λόγο του στὸν δοτήρα τῶν ἀγαθῶν Θεὸ καὶ θὰ πεῖ: «Οἱ κληροὶ μου (τύχες μου) βρίσκονται στὰ χέρια σου»¹⁷.

Στίχ. 4. «Γιατὶ ἂν θὰ ποῦν οἱ Ἰδουμαῖοι, καταστράφηκε ἡ χώρα μας, ἀλλὰ ἃς ἐπιστρέψουμε καὶ ἃς ἀνοικοδομήσουμε τίς ἐρημωμένες περιοχές μας· ὅμως ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας λέγει τὰ ἐξῆς: Αὐτοὶ θὰ οἰκοδομήσουν καὶ ἐγὼ θὰ τὰ καταστρέψω, καὶ θὰ τοὺς δοθεῖ τὸ ὄνομα, χώρα τῆς ἀνομίας, καὶ ὁ λαὸς τους θὰ εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ἀντιπαρατάσσεται ὁ Κύριος στὸν αἰῶνα.

5. Εἶναι βέβαια πολὺ δύσκολη ἡ σύνθεση τῶν λέξεων, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι ἄστοχο τὸ νόημα τοῦ ἑδαφίου αὐτοῦ. Γιατὶ λέγει, παρέδωσα ἐγὼ τὴν κληρονομία τοῦ Ἡσαῦ σὲ ἀφανισμό καὶ σὲ ἐρήμωση, κατακυριεύο-

Ἰακώβ ἐκπεπορηκότων. Ἐρεῖ δὲ ἴσως ὁ Ἰδουμαῖος· Εἰ καὶ κατέστραπται παντελῶς καὶ εἰς λῆξιν ἦκει κακῶν ἦν κατοικήκαμεν χώραν, ἀλλ' οὖν ἐπιστρέψαντες ἐγεροῦμεν μὲν τὰς ἠρημωμένας πόλεις τε καὶ κώμας, κατοικήσομεν δὲ αὐτὰς οἱ διασσωσμένοι.
5 Τί οὖν πρὸς ταῦτά φησι; «Τάδε λέγει Κύριος· Αὐτοὶ οἰκοδομήσουσι καὶ ἐγὼ καταστρέψω». Κεκλήσεται δὲ πάντως ἡ Ἰδουμαία, «^οΡοια ἀνομίας», ὡς διὰ πλείστην ὄσιν ἀμαρτίαν κατεστραμμένη, «καὶ λαὸς ἐφ' ὃν παρατέτακται Κύριος ἕως αἰῶνος».

Ὁ μὲν οὖν τοῦ γράμματος νοῦς οὐχ ἕτερος, οἶμαι, τὶς παρὰ
10 τοῦτόν ἐστι. Προσθεῖν δ' ἄν, ὅτι τῶν τὸ σαρκικὸν καὶ γήϊνον ἐχόντων φρόνημα (“γήϊνος” γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Ἰδουμαῖος διερμηνεύεται) πάντη τε καὶ πάντως ὁ κληρὸς πεσεῖται, Θεοῦ καταστρέφοντος· οὐ γὰρ ἔχει τὸ βέβαιον τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ πράγματα, οὔτε μὴν διηνεκῆ τὴν μέθεξιν. Παριπτεύει γὰρ τοὺς ἔχοντας πρόσ-
15 καιρὸς ἐπιθυμία, καὶ ἐν ἴσῳ σκιᾷ μετατάττεται, ἢ θανάτῳ σβεσθέντος τινός, ἢ γοῦν ἀδοκῆτου συμφορᾶς ἐπενηνεγμένης. Ἄλλ' εἰ καὶ τις ἔλοιτο τῶν νοητῶν Ἰδουμαίων τὸν ἑαυτοῦ κληρὸν οἰκοδομεῖν, ἢ πλοῦτον συλλέγων τὸν ἐξ ἀδικίας, ἢ τοῖς διακένοις δοξαρίοις ἐντροφῶν καὶ δυναστείας ταῖς κατὰ τὸν βίον ἐναβρύνεσθαι θέ-
20 λων, αὐτὸν εὐρήσει τὸν τῶν ὄλων Θεὸν μονονουχὶ καὶ ἀνθεστηκότα καὶ μαχόμενον. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γέγραφε μαθητής· «Εἰ τις θέλει εἶναι φίλος τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται». Οὐ πεπαύσεται γάρ, ὡς ἔφην, τοῖς τὰ γήϊνα φρονεῖν ἠρημένοις ἐναντιούμενος, ἀλλ' οὐδὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς καταλήξει μάχης. Μι-
25 σεῖ γὰρ αἰεὶ τὸν ἀλιτήριον καὶ ἀπόπειπτον ποιεῖται τὸν φιλαμαρτήμονα.

Στίχ. 5. «Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὄψονται, καὶ ὑμεῖς ἐρεῖτε· Ἐμεγαλύνθη Κύριος ὑπεράνω τῶν ὀρίων τοῦ Ἰσραήλ».

ζ'. Ὄταν, φησί, τὴν τῶν πραγμάτων καταθρήσατε φύσιν, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀναμύοντι νῶ κατίδητε σαφῶς ἅπερ ἔφην ἀριτίως, τότε δὴ πάντως ἐρεῖτε συγκατανεύνοντες, ὅτι δεδόξασται καὶ ἐμεγαλύνθη Κύριος ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ μὲν γὰρ ἐξ Ἰα-

ντάς την σείς οί απόγονοι τοῦ Ἰακώβ. Ἄλλὰ θὰ πεῖ ἴσως ὁ Ἰδουμαῖος: Ἐάν καὶ καταστράφηκε τελείως καὶ ἔφτασε στὸ ἔπακρο τῶν συμφορῶν ἡ χώρα ποὺ ἔχομε κατοικήσει, ὅμως ἀφοῦ ἐπιστρέψομε θὰ ἀνοικοδομήσομε πάλι τὶς ἐρημωμένες πόλεις καὶ τὰ χωριά καὶ θὰ κατοικήσομε πάλι αὐτὲς ὅσοι σωθήκαμε. Τί λέγει λοιπὸν σ' αὐτὰ; «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Αὐτοὶ θὰ τὶς ἀνοικοδομήσουν καὶ ἐγὼ θὰ τὶς καταστρέψω». καὶ ὅπως δὴ ποτε ἡ Ἰδουμαία θὰ ὀνομασθεῖ «χώρα τῆς ἀνομίας», ἐπειδὴ καταστράφηκε ἕξαιτίας τῶν πάρα πολλῶν ἁμαρτιῶν τῆς, «καὶ ὁ λαὸς τῆς θὰ εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ ἀντιπαρατάσσεται ὁ Κύριος στὸν αἰῶνα».

Τὸ νόημα λοιπὸν τῶν λεγομένων δὲν εἶναι, νομίζω, κάποιο ἄλλο, παρὰ αὐτό. Θὰ πρόσθετα ὅμως, ὅτι αὐτῶν ποὺ ἔχουν φρόνημα σαρκικὸ καὶ γήινο (γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Ἰδουμαῖος ἐρμηνευόμενος σημαίνει “γήινος”) ὅπως δὴ ποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα ὁ κληρὸς θὰ ἀφανισθεῖ, καταστρέφοντάς τον ὁ Θεός· γιατί τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ δὲν ἔχουν τὴ σταθερότητα, οὔτε αἰώνια τὴ χρῆση τους. Γιατί ἡ πρόσκαιρη ἐπιθυμία προσπερνᾷ ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν καὶ μεταβάλλεται σὲ σκιά, ἢ σβήνοντας κανεὶς μὲ τὸ θάνατο, ἢ πέφτοντας ἐπάνω του κάποια ἀπροσδόκητη συμφορὰ. Ἄλλὰ κι ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς νοητοὺς Ἰδουμαίους θελήσει νὰ οἰκοδομήσει τὸν κληρὸ του, ἢ συγκεντρώνοντας τὸν προερχόμενο ἀπὸ ἀδικίες πλοῦτο, ἢ ἀπολαμβάνοντας μάταιες μικροδόξες καὶ θέλοντας νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ δύναμη τῆς ζωῆς αὐτῆς, αὐτὸς θὰ βρεῖ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων νὰ ἀντιτάσσεται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπέναντί του καὶ νὰ τὸν πολεμᾷ. Γιατί ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος μαθητής, «Ἐάν κάποιος θέλει νὰ εἶναι φίλος τοῦ κόσμου, γίνεται ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Γιατί, ὅπως εἶπα, δὲν θὰ παύσει νὰ ἐναντιώνεται σ' αὐτοὺς ποὺ φρονοῦν τὰ γήινα, ἀλλ' οὔτε θὰ σταματήσει τὸν πόλεμο ἐναντίον τους. Γιατί μισεῖ πάντοτε τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ κοντὰ του τὸν φίλο τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 5. «Τὰ μάτια σας θὰ δοῦν, καὶ ἐσεῖς θὰ πεῖτε: Κατέστη ἔνδοξος ὁ Κύριος πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χώρας τοῦ Ἰσραὴλ».

6. Ὅταν, λέγει, ἐξετάσετε προσεκτικὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ κάποιο τρόπο δεῖτε καθαρὰ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τοῦ νοῦ αὐτὰ ποὺ εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, τότε λοιπὸν θὰ πεῖτε ὅπως δὴ ποτε συγκατανεύοντας, ὅτι, «Δοξάσθηκε καὶ μεγαλύνθηκε ὁ Κύριος στὴ χώρα τῶν Ἰσραηλιτῶν».

κὼδ γεγονότες, τουτέστιν Ἰουδαῖοι, προσκεκρουκότες, ὡς ἔφην, διὰ πλείστην ἀσέβειαν, ἕξοικοί τε γεγόνασιν καὶ αἰχμάλωτοι καὶ ἀλώσιμοι τοῖς ἐχθροῖς. Ἐπειδὴ δὲ πεπραχότας ἀθλίως καὶ ἀποχρώντως κεκολασμένους κατηλέησεν ὁ Θεός, ἀνεκομίσθησαν εἰς
 5 τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ἀνενεγκόντων αὐτοῖς ἐπὶ τὸ ἄμεινον τῶν πραγμάτων. Καὶ γέγονε μὲν ἐν εὐπαθείᾳ ἡ χώρα, κατωκῆκασιν δὲ τὰς πόλεις, ἀνεδεύμαντο τὸν ναόν, ἀνετείχισαν τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ γεγόνασιν πάλιν ἐν τοῖς παρ' ἐλπίδα καὶ κατ' εὐχὴν· ἡ δέ γε τῶν Ἰδουμαίων ἡρήμωται χώρα καὶ μεμένηκεν ἐν κακοῖς, οὐκ ἀνα-
 10 σφήλασα πρὸς τὸ ἄμεινον. Οὐκοῦν δεδόξασται Θεὸς ἐν τοῖς ὀρίοις Ἰσραὴλ. Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἐσώτατον νοῦν, κἂν εἰ ἐν προσκρούσει γένοιτό τινες τῶν εἰδότην Θεόν, κἂν εἰ παιδεύοιτο δι' ἁμαρτίας, ἀλλ' οὐκ οὐκ εἰσάπαν αὐτοὺς ἀπολέσθαι συμβαίνει. Κατοικτεῖρει δὲ Θεὸς παιδεύσας ἀρκούντως, καὶ ἀνακομίζει
 15 πάλιν πρὸς εὐθυμίαν. Τοῖς δέ γε τὸ γήϊνον ἀγαπῶσι φρόνημα καὶ εἰς μόνον βλέπουσι τὰ σαρκός, μάχεται διηνεκῶς καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὀργῆς παρατενεῖ τοὺς χρόνους· «Κληθήσεται γὰρ αὐτοῖς», φησὶν, «ὄρια ἀνόμων καὶ λαὸς ἐφ' ὃν παρατέτακται Κύριος ἕως τοῦ αἰῶνος».

20 Στίχ 6. «Υἱὸς δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν κύριον αὐτοῦ φοβηθήσεται. Καὶ εἰ πατὴρ ἐγώ εἰμι, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου; Καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγώ, ποῦ ἐστὶν ὁ φοβούμενός με; λέγει Κύριος Παντοκράτωρ».

ζ. Ἐξω τοῦ καθήκοντος ἰόντας λόγου καὶ ὧν ἤκιστα ἐχρῶν
 25 ἀφειδεῖν ἡρημένους, ἀποφαίνει πανταχῆ. Τοῖς μὲν γὰρ ἐπιεικέσι τῶν υἱῶν πρόποι ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ μεταποιεῖσθαι σφόδρα τῆς τοῦ φύσαντος δόξης, ἵνα καὶ εὐκλεεστάτου πατρὸς ὀνομάζηται τέκνον. Εἰ δὲ δὴ τις εἶη καὶ οἰκέτης γνήσιος, περιφανῆ που πάντως καὶ διαβόητον τὸν οἰκεῖον εὐξεται γενέσθαι δεσπότην,
 30 οὐκ ἄσημον εἶναι καὶ πεπατημένον. Μεθέξει γὰρ οὕτω καὶ αὐτὸς τῆς ἐν γε τούτοις εὐημερίας, καύχημά τε τὸ χρῆμα ποιήσεται καὶ

Γιατί εκείνοι που προήλθαν από τὸν Ἰακώβ, δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ προσέκρουσαν, ὅπως εἶπα, στὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς πάρα πολὺ μεγάλης ἀσέβειάς τους, βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα τους, καθιστάμενοι αἰχμάλωτοι καὶ ὑπόδουλοι στοὺς ἐχθροῦς. Ὅταν ὅμως, ἀφοῦ περιέπεσαν σὲ ἀθλιότητα καὶ δέχθηκαν ἱκανοποιητικὴ τιμωρία, τοὺς ἔδειξε ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός του, ἐπανῆλθαν στὴν ἀρχικὴ κατάστασή τους, ἀφοῦ γύρισαν σ' αὐτοὺς τὰ πράγματα πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ ἡ χώρα βέβαια αὐτῶν περιῆλθε σὲ ἡμέρες εὐημερίας, κατοίκησαν τὶς πόλεις, ἀνοικοδόμησαν τὸ ναό, ξαναέχτισαν τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ περιῆλθαν πάλι στὰ παρ' ἐλπίδα καὶ ἐκεῖνα που εὐχόνταν, ἐνῶ ἡ χώρα τῶν Ἰδουμαίων ἐρημώθηκε καὶ παρέμεινε μέσα στὶς συμφορὲς τῆς, μὴ βρίσκοντας τὴ δύναμη νὰ ἀνακάμψει πρὸς τὸ καλύτερο. Ἄρα λοιπὸν δοξάσθηκε ὁ Θεὸς στὴ χώρα τῶν Ἰσραηλιτῶν. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ βαθύτερο νόημα, καὶ ἂν ἀκόμα κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς που γνωρίζουν τὸν Θεὸ προσκρούσουν σ' αὐτόν, καὶ ἂν ἀκόμα τιμωρηθοῦν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, ἀλλ' ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτοὶ νὰ χαθοῦν ὀλοκληρωτικά. Γιατὶ τοὺς εὐσπλαχνίζεται ὁ Θεὸς ἀφοῦ τοὺς τιμωρήσει ἀρκετὰ καὶ τοὺς ἐπαναφέρει πάλι στὴν εὐθυμία. Ἀντίθετα αὐτοὺς που ἀγαποῦν τὸ γήινο φρόνημα καὶ ἔχουν συγκεντρωμένη τὴν προσοχή τους στὰ τῆς σάρκα, τοὺς ἀντιμάχεται διαρκῶς καὶ παρατείνει τοὺς χρόνους τῆς ὀργῆς του ἐναντίον τους. Γιατὶ λέγει· «Θὰ ὀνομασθοῦν αὐτοὶ χώρα τῆς ἀνομίας καὶ λαὸς στὸν ὁποῖο ἀντιτάσσεται ὁ Κύριος στὸν αἶωνα».

Στίχ. 6. «Ὁ υἱὸς τιμᾷ τὸν πατέρα του καὶ ὁ δοῦλος σέβεται τὸν κύριό του.» Ἄν λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι Πατέρας, ποῦ εἶναι ἡ τιμὴ σας πρὸς ἐμένα; Καὶ ἂν ἐγὼ εἶμαι Κύριος, ποῦ εἶναι αὐτὸς που μὲ σέβεται; λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

7. Ἀποδεικνύει ὅτι παντοῦ βαδίζουν ἔξω ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λόγο, καὶ ὅτι ἐπέλεξαν νὰ παραμελοῦν ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε ἐλάχιστα νὰ ἀδιαφοροῦν. Γιατὶ οἱ φρόνιμοι υἱοὶ πρέπει, καὶ πολὺ εὐλόγα, νὰ φροντίζουν ὑπερβολικὰ γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ γονιοῦ τους, γιὰ νὰ ὀνομάζονται παιδιὰ ἐνδοξότατου πατέρα. Καὶ ἂν πάλι κάποιος εἶναι γνήσιος ὑπηρέτης, θὰ εὐχηθεῖ νὰ γίνῃ ὁ κύριός του ἐπιφανῆς καὶ ξακουστός, καὶ ὄχι νὰ εἶναι ἄσημος καὶ περιφρονημένος. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς μέτοχος τῆς εὐημερίας αὐτοῦ, θὰ κάνει καὶ τὸ πρῶτο καὶ θὰ τὸ θεωρή-

θυμηδίας τῆς ἀνωτάτω λογιεῖται πρόφασιν. Ὑμεῖς δέ, φησίν, ὡς Πατέρα δοξάζειν ὀφείλοντες, δεδιέναι δὲ καὶ ὡς Δεσπότην, κατ' ἄμφω τοῦ πρόποντος οὐ μετρίως διημαρτηκότες ἀλώσεσθε, μήτε ὡς Πατρὶ τὴν δόξαν, μήτε μὴν ὡς Δεσπότη τὸν φόβον ἀνάπτοντες. 5 Ποῦ γὰρ ἡ δόξα μου, ποῦ δὲ ὁ φόβος, εἰ μηδὲν τῶν εἰς δόξαν ὀρώντων τὴν ἐμὴν ἀνέχεσθε δοῦν, μήτε μὴν τὸ κολάζεσθαι δεδιότες, τοῖς δεσποτικοῖς εἴχετε νόμοις; Ἔφη τι τοιοῦτον καὶ διὰ φωνῆς Ἑσαίου· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν».

10 Χρὴ τοίνυν ἡμᾶς τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ ζητεῖν, καὶ μὴν καὶ ἐπίγεσθαι κατορθοῦν, τὸ γεγραμμένον εἰδότας· «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἐξουδενωθήσεται». Δοξασθήσεται δὲ πρὸς ἡμῶν ὡς Πατὴρ ὁ τῶν ὅλων Θεός, οὐχὶ τὸ αὐτοῖς ἡμῖν ἠδύ τε καὶ φίλον ἀποπεραίνειν ἐσπου- 15 δακότων, ἀνατεθεικότων δὲ μᾶλλον αὐτῷ τὸν νοῦν καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἐπομένων πανταχοῦ. Φοβηθησόμεθα δὲ καὶ ὡς Κύριον, τὴν εἰς φαυλότητα ῥοπὴν ἀνακόπτοντες αἰδοῖ τοῦ προσκρούειν αὐτῷ, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ θείου θήματος εὐνοοῦντες ἔλεγχον. «Τοὺς» γὰρ «πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ 20 Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον».

Στίχ. 6-7. «Ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς οἱ φαυλίζοντες τὸ ὄνομά μου, καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι ἐφανλίσσαμεν τὸ ὄνομά σου; Προσάγοντες πρὸς τὸ θυσιαστήριόν μου ἄρτους ἠλισγημένους, καὶ 25 εἶπατε· Ἐν τίνι ἠλισγήσαμεν αὐτούς; Ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς Τράπεζα Κυρίου ἐξουδενωμένη ἐστί, καὶ τὰ ἐπιτιθέμενα βρώματα ἐξουδενωμένα».

η'. Ἐπαιτιᾶται σφόδρα τῶν Ἰουδαίων τὸ ῥάθυμον, οἷς καὶ ὁ νόμος ἐπιφωνεῖ τό· «Εὐλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ». Ἐψε- 30 ται γὰρ ὡς ἐλίπαν ταῖς τῶν ἠγουμένων ἐπεικειαῖς ἢ ὑπὸ χεῖρα πληθύς, ἀδικεῖται δὲ οὐ μετρίως, ὅταν ἴδῃ κατημεληκότητας τῆς πρὸς Θεὸν αἰδοῦς. Συγκαθίσταται γὰρ εὐθύς καὶ συναρῶσται τὸ

σει άφορμή τής ανώτατης ίκανοποίησης. Ἐσεῖς ὁμως, λέγει, ἐνῶ ὀφείλετε νά με τιμᾶτε ὡς Πατέρα καί νά με σέβεσθε ὡς Κύριο, θά συλληφθεῖτε καί στά δύο νά ἔχετε σφάλει ὄχι καί λίγο σ' αὐτό πού πρέπει, μὴ ἀποδίδοντάς μου οὔτε τήν τιμή ὡς Πατέρα, οὔτε καί τόν σεβασμὸ ὡς Κύριο. Ποῦ δηλαδή εἶναι ἡ τιμή μου, ποῦ ὁ φόβος (σεβασμός), ἐφόσον δὲν ἀνέχεσθε νά κάνετε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀποβλέπουν στή δόξα μου, οὔτε δείχνετε ὑπακοή στίς ἐντολές τοῦ Κυρίου φοβούμενοι τίς τιμωρίες, Εἶπε κάποι τέτοιο καί με τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα: «Ἄκουε, οὐρανέ, καί ἀνοιξε τὰ αὐτιά σου, γῆ, γιατί μίλησε ὁ Κύριος καί εἶπε: Γέννησα υἱούς καί τοὺς ἀνύψωσα, αὐτοὶ ὁμως μὲ ἀρνήθηκαν»¹⁹.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νά ἀναζητοῦμε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καί νά προσπαθοῦμε νά τὴν πραγματοποιοῦμε, ἔχοντας ὑπόψη ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ: «Ζῶ ἐγὼ (ὀρκίζομαι), λέγει ὁ Κύριος, ὅτι θά καταστήσω ἔνδοξους αὐτοὺς πού με δοξάζουν, καί ἐκεῖνος πού με περιφρονεῖ θά περιφρονηθεῖ»²⁰. Καί θά δοξασθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὡς Πατέρας ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ὄχι ὅταν φροντίζομε μὲ ζῆλο νά κάνομε αὐτὸ πού εἶναι εὐχάριστο καί ἀγαπητὸ σὲ μᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον παραδίδοντας σ' αὐτὸν τὸ νοῦ μας καί ἀκολουθώντας παντοῦ τίς ἐντολές του. Ἐπίσης θά τὸν φοβηθοῦμε ὡς Κύριο, ἀνακόπτοντας τὴ ροπή μας πρὸς τὴ φαυλότητα ἀπὸ φόβο νά προσκρούσομε σ' αὐτόν, καί μαλακώνοντας τὸν ἔλεγχο μπροστὰ στὸ θεῖο βῆμα. Γιατὶ λέγει: «Ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νά παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νά λάβει κανεὶς ἀνάλογα μὲ αὐτὰ πού ἔπραξε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε αὐτὸ εἶναι καλὸ, εἴτε κακὸ»²¹.

Στίχ. 6-7. «Σεῖς οἱ ἱερεῖς πού ἐξευτελίζετε τὸ ὄνομά μου καί μετὰ λέτε: Μὲ ποιὸ τρόπο ἐξευτελίσαμε τὸ ὄνομά σου; Προσφέροντας στὸ θυσιαστήριό μου ἄρτους μολυσμένους, λέτε: Μὲ ποιὸ τρόπο τοὺς μολύναμε; Μὲ τὸ νά λέτε: Ἡ τράπεζα τοῦ Κυρίου εἶναι μολυσμένη καί περιφρονημένη, καί τὰ προσφερόμενα σ' αὐτὴν πρὸς θυσία εὐτελεῖ καί ἀνάξια λόγου».

8. Κατηγορεῖ πολὺ ἔντονα τὴν ἀδιαφορία τῶν Ἰουδαίων, πρὸς τοὺς ὁποίους καί ὁ νόμος ἀπευθυνόμενος λέγει: «Κάνετε εὐλαβεῖς τοὺς υἱούς τοῦ Ἰσραήλ»^{21α}. Γιατὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θά ἀκολουθήσει τὸ καλὸ παράδειγμα τῶν προϊσταμένων τὸ πλῆθος τὸ βρισκόμενο κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, καί βλάπτεται ὄχι καί λίγο ὅταν τοὺς βλέπει νά δείχνουν ἀδια-

ῥάθυμον εἰς εὐλάβειαν καὶ τῇ τῶν καθηγητῶν ὑπτιώσει συμ-
 πλάττεται. Ὅτι δέ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ λόγος, πιστώσεται λέγων ὁ
 τῶν ὄλων Θεός· «Ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο καὶ τὸν Κύριον
 οὐκ ἐξεξήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομὴ καὶ διεσκορ-
 5 πίσθησαν». Οὐκοῦν ὡς ἐπίπαν οἱ τῶν θείων μυστηρίων ἱερουργοὶ
 πρόφασις εὐρίσκονται τοῖς ἄλλοις εὐδοκίμου μὲν ζωῆς, εἴπερ
 ἔλαιντο διαβιοῦν ὀρθῶς καὶ καθ' ὃν προσήκει τρόπον Θεῷ τὸ σέ-
 βας ἀνάπτειν, αἰσχυρῶν δὲ καὶ βδελυρῶν ἐπιτηδευμάτων, εἰ πρό-
 γε τῶν ἄλλων οὗτοι τὰ τοιάδε τῶν κακῶν εὐρίσκοιντο κατηρῶ-
 10 στηκότες. Ταύτη τοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς τελοῦσι διδα-
 σκαλίας ἐπεφώνει σοφῶς, ὅτι προσῆκεν αὐτοὺς τύπους γενέσθαι
 τοῖς ποιμνίοις. Ὑμεῖς ἐστε τοίνυν, φησὶν, οἱ τοῖς τῆς ἱερωσύνης
 αὐχήμασι διαπρέποντες, οἱ φαυλίζοντες τὸ ὄνομά μου. Κἂν εἰ
 βούλεσθε μαθεῖν τοῦ φαυλισμοῦ τὸν τρόπον, ἀκούσεσθε διακε-
 15 κραγότης· «Ἐν τῷ προσφέρειν ὑμᾶς εἰς τὸ θυσιαστήριόν μου ἄρ-
 τούς ἠλισγημένους». Εἰ δὲ δὴ λέγοιτε καὶ πρὸς τοῦτο πάλιν· Τίνα
 δὴ τρόπον ἠλισγήσαμεν αὐτούς; ἐρῶ πρὸς ὑμᾶς· Ὡς οἶεσθε μὲν
 ἴσως, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῖς βοᾶτε πράγμασιν, ὅτι «Τράπεζα Κυ-
 ρίου ἐξουδενωμένη ἐστὶ καὶ τὰ ἐπιτιθέμενα βρώματα ἐξουδενω-
 20 μένα».

Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστα τῶν εἰρημένων ἀναμνηρῦσασθαι χρὴ καὶ
 διερμηνεῦσαι σαφῶς, φέρε λέγωμεν, τί ποτε ἄρα βούλεται δη-
 λοῦν ὁ ἄρτος ὁ ἠλισγημένος ἠλισγημένον μὲν οὖν τὸν μεμολυ-
 σμένον καὶ ἀκάθαρτον ὀνομάζει. Εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι κατὰ
 25 γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ἐπὶ ταῖς τελουμέναις θυσίαις καὶ ἄρτοι
 προσεκομίζοντο· πλὴν ἄζυμοί τε καὶ καθαροί· μόνην δὲ τὴν τῆς
 αἰνέσεως θυσίαν ἐπ' ἄρτοις ζυμίταις τελεῖσθαι προστέταχε. Καὶ
 τίς ὁ περὶ τούτων μυστικὸς ἂν γένοιτο λόγος, ἀποχρώντως ἐν ἐτέ-
 ροις εἰρήκαμεν, ἀφηγήσομαι δὲ καὶ νῦν ἐν ἐπιδρομῇ, ὡς ἂν μὴ
 30 δοκοίην ὀκνηρὸς εἶναί τις ἐν γε τοῖς οὕτω λυσιτελεστάτοις. Οὐ-
 κοῦν ὁ μὲν ἄζυμος ἄρτος σημεῖον ἂν γένοιτο ζωῆς τῆς ἀζύμου
 καὶ καθαράς. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς ἐν πίστει δεδι-

22. Ἱερ. 10, 21.

23. Α' Πέτρ. 5, 1-4.

φορία για τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ συμπαρασύρεται ἀμέσως καὶ κυριεύεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὴν εὐλάβεια καὶ συμπλάθεται μὲ τὴν πλήρη ἀναμελιὰ τῶν καθοδηγητῶν του. «Ὅτι ὅμως εἶναι ἀληθῆς ὁ λόγος, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγοντας: «Οἱ ποιμένες κυριεύθησαν ἀπὸ ἀφροσύνη καὶ δὲν ἀναζήτησαν τὸν Κύριο· γι' αὐτὸ ὅλο τὸ ποίμνιο ἔμεινε χωρὶς σύνεση καὶ διασκορπίσθησαν»²². Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δηλαδή οἱ ἱερουργοὶ τῶν θείων μυστηρίων βρίσκονται νὰ εἶναι ἀφορμὴ γιὰ τοὺς ἄλλους ὀρθῆς ζωῆς, ἐὰν θέλουν νὰ ζοῦν ὀρθὰ καὶ νὰ ἀποδίδουν στὸν Θεὸ τὸν σεβασμὸ τους μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει. ἐνῶ γίνονται ἀφορμὴ γιὰ αἰσχροὺς καὶ σιχαμεροὺς πράξεις, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους παρουσιάζονται αὐτοὶ νὰ ἔχουν ἀρρωστήσει ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος διακύρητε μὲ σοφία πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ διδασκαλία, ὅτι ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ γίνουν πρότυπα τοῦ ποιμνίου τους²³. Ἐσεῖς λοιπὸν εἶστε, λέγει, ἐσεῖς ποὺ διαπρέπετε μὲ τὰ ἀξιώματα τῆς ἱερωσύνης, αὐτοὶ ποὺ ἐξευτελίζετε τὸ ὄνομά μου. Κι ἂν θέλετε νὰ μάθετε τὸν τρόπο τοῦ ἐξευτελισμοῦ, ἀκοῦστε τὸν ποὺ κραυγάζει καὶ λέγει: «Μὲ τὸ νὰ προσφέρετε στὸ θυσιαστήριό μου ἄρτους μολυσμένους». Ἄν ὅμως λέτε πάλι κοντὰ σ' αὐτὸ, Μὲ ποιὸ τρόπο τοὺς μολύναμε; θὰ σᾶς πῶ, Ἐπειδὴ νομίζετε ἴσως, καὶ μᾶλλον φωνάζετε μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι «Ἡ τράπεζα τοῦ Κυρίου εἶναι μολυσμένη, καὶ τὰ προσφερόμενα σ' αὐτὴν πρὸς θυσία εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου».

Ἐπειδὴ ὅμως καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέχθησαν πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλάβουμε καὶ νὰ τὸ ἐξηγήσουμε μὲ σαφήνεια, ἐμπρὸς ἃς ποῦμε, τί τέλος πάντων θέλει νὰ δηλώσῃ «ὁ ἠλισγημένος ἄρτος». «Ἐλισγημένο» λοιπὸν ὀνομάζει τὸν μολυσμένο καὶ ἀκάθαρτο. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ νομοθέτη κατὰ τὶς τελούμενες θυσίες προσφέρονταν καὶ ἄρτοι, πλὴν ὅμως χωρὶς ζύμη καὶ καθαροί, καὶ μόνο ἡ θυσία τῆς αἰνέσεως (δοξολογίας) πρόσταζε νὰ τελεῖται μὲ ἄρτους ἐνζυμους²⁴. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ μυστικὸς λόγος γι' αὐτὰ τὸ εἶπαμε ἱκανοποιητικὰ σὲ ἄλλη εὐκαιρία., θὰ τὸν ἀναφέρω ὅμως καὶ τώρα ἐπιτροχάδην, γιὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι εἶμαι κάποιος ὀκνηρὸς γιὰ τόσο ὠφέλιμα πράγματα. Ὁ ἄζυμος ἄρτος λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ σύμβολο τῆς ἄζυμης καὶ καθαρῆς ζωῆς. Αὐτὰ γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος σὲ ἐπιστολῇ του πρὸς ἐκείνους ποὺ δικαίωθηκαν μὲ τὴν πίστη λέγο-

24. Ψαλμ. 49, 23.

καιωμένοις ἐπιστέλλει λέγων· «Ὡστε ἐορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας». Καὶ πάλιν· «Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ᾦτε νέον φύραμα, καθὼς καὶ ἔστε ἀζυμοί». Παρεγγυᾷ
 5 δὲ Χριστὸς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις οὕτω λέγων· «Προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων». Οὐκοῦν καθαροῦς καὶ ἡγιασμένης καὶ ἀζύμου ζωῆς σημεῖον ὁ ἄρτος Προσεκόμιζον τοίνυν ἀνθ' ἑαυτῶν ὡς ἐν τύποις ἔτι καὶ σκιαῖς οἱ προσάγοντες ἄρτους τε ἀζύμους καὶ ἄζυμα κατὰ τὸν νόμον.

10 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς ἔτι κατηχουμένους καὶ οὕπω τὴν ἁμαρτίαν ἐκνευμένους διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος οὐκ ἐκπέμπομεν τῶν ἐκκλησιῶν δοξολογοῦντες Θεόν, ποιούμεθα δὲ μᾶλλον κοινωνοὺς, τὴν τῆς αἰνέσεως πληροῦντες θυσίαν, ταύτη τοί φησι καὶ ὁ νόμος «ἐπ' ἄρτοις ζυμίταις» χρῆναι δοῦν αὐτούς, ἄρτον ζυμίτην
 15 λέγων αἰνιγματωδῶς τὸν οὕπω κεκαθαρμένον, ὡς ἔφην, διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἔχοντα δὲ ὥσπερ τινὰ ζύμην ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς ἀρχαίας φανλότητος λείψανα. «Ἑμεῖς» οὖν, φησὶν, «οἱ ἱερεῖς οἱ φανλίζοντες τὸ ὄνομά μου διὰ τὸ προσφέρειν εἰς τὸ θυσιαστήριόν μου ἄρτους ἡλισγημένους». Χρὴ τοιγαροῦν φροντίδα ποιῆσθαι πολλὴν τοὺς τὴν θείαν ἔχοντας ἱερωσύνην, μὴ ἄρα τι δοῶτο
 20 τοιοῦτον ἐν ἐκκλησίαις εἰδέναι τε, ὅτι ἢ μὲν ἀκριβοῦς ἐπιτήρησις εὐφρανεῖ Θεόν, καταλυπήσει δὲ λίαν τὸ ῥάθυμειν ἐλέσθαι καὶ ἀμελεῖν τῶν οὕτω σεπτῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀζήμιον τοῖς ὑπτιουμένοις τὸ πρᾶγμα, πῶς οὐκ ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, ἀκουόντων ἐκείνων,
 25 «Ἑμεῖς οἱ ἱερεῖς οἱ φανλίζοντες τὸ ὄνομά μου»; Φαύλισμα γὰρ ὥσπερ εἰς Θεὸν τῶν ἱερέων τὸ ῥάθυμον, καὶ εἰς τὴν αὐτῷ πρέπουσάν τε καὶ ὀφειλομένην δόξαν ἀναφέρεται τὸ πλημμέλημα.

Στίχ 8. «Διότι ἐὰν προσαγάγητε τυφλὸν εἰς θυσίαν, οὐ κακόν; Καὶ ἐὰν προσαγάγητε χωλὸν ἢ ἄρρωστον, οὐ κακόν; Προσάγαγε δὴ αὐτὸ τῷ ἡγουμένῳ σου, εἰ προσδέξεταιί σε, εἰ λήψεται πρόσωπόν σου, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ».

ντας: «Ὡστε νὰ ἐφορτάζομε ὄχι μὲ παλαιὰ ζύμη, οὔτε μὲ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρίνειας καὶ τῆς ἀλήθειας»²⁵. Καὶ πάλι: «Καθαρίστε λοιπὸν τὴν παλαιὰ ζύμη, γιὰ νὰ γίνετε νέο ζυμᾶρι, ἀφοῦ εἶστε χωρὶς ζύμη»²⁶. Τὸ διαβεβαιώνει καὶ ὁ Χριστὸς στοὺς ἀγίους ἀποστόλους λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Προσέχετε ἀπὸ τὴ ζύμη τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων»²⁷. Ἄρα λοιπὸν ὁ ἄρτος εἶναι σύμβολο τῆς καθαρῆς καὶ ἁγιασμένης καὶ ἄζυμης ζωῆς. Πρόσφεραν λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν τὴν προσφορὰ ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους ὡς σύμβολα ἀκόμη καὶ σκιᾶς ἄρτους ἄζυμους καὶ ἄζυμα.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀκόμα εἶναι κατηχούμενοι καὶ δὲν ἔχουν ξεπλυθεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δὲν τοὺς ἀπομακρύνομε ἀπὸ τὴς ἐκκλησίας ὅταν δοξολογοῦμε τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς κάνομε κοινωνοὺς ὅταν τελοῦμε τὴ θυσία τῆς αἰνέσεως, γι' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ νόμος ὅτι πρέπει νὰ τὴν κάνουν αὐτοὶ μὲ «ἄρτους χωρὶς ζύμη», ὀνομάζοντας αἰνιγματικὰ «ἄρτο ζυμίτη», ὅπως εἶπα, αὐτὸν ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα καθαρμένος μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ἀλλ' ἔχει μέσα του σὰν κάποια ζύμη τὰ ὑπολείμματα τῆς παλαιᾶς φαυλότητος. «Σεῖς» λοιπὸν, λέγει, «οἱ ἱερεῖς ποὺ ἐξευτελίζετε τὸ ὄνομά μου μὲ τὸ νὰ προσφέρετε στὸ θυσιαστήριό μου ἄρτους μολυσμένους». Πρέπει λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴ θεία ἱερωσύνη νὰ φροντίζουν πάρα πολὺ νὰ μὴ γίνεται κάτι τέτοιο στὴς ἐκκλησίες, καὶ νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ ἀκριβοῦς τήρηση αὐτοῦ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, ἐνῶ τοῦ προξενεῖ μεγάλη λύπη τὸ νὰ δείχνουν ραθυμία καὶ νὰ ἀδιαφοροῦν γιὰ πράγματα τόσο σεβαστὰ. Ὅτι βέβαια δὲν εἶναι χωρὶς βλάβη τὸ πρᾶγμα αὐτὸ γιὰ τοὺς ἀδιάφορους, πῶς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ διαπιστώσουν ἀκούοντας τὰ λόγια ἐκεῖνα, «Σεῖς οἱ ἱερεῖς ποὺ ἐξευτελίζετε τὸ ὄνομά μου»; Γιατὶ εἶναι ἐξευτελισμὸς κατὰ κάποιο τρόπο πρὸς τὸν Θεὸ ἡ ἀδιαφορία τῶν ἱερέων, καὶ τὸ πλημμέλημα ἀναφέρεται στὴν πρέπουσα καὶ ὀφειλόμενη δόξα πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 8. «Ἄν δηλαδή προσφέρετε πρὸς θυσία ζῶο τυφλὸ δὲν εἶναι αὐτὸ κακό; Καὶ ἂν προσφέρετε ζῶο χλωλὸ ἢ ἄρρωστο δὲν εἶναι κακό; Πρόσφερε το αὐτὸ στὸν ἄρχοντά σου καὶ θὰ δεῖς ἂν θὰ τὸ δεχθεῖ, ἂν θὰ δείξει εὐμενῆ διάθεση ἀπέναντί σου, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας».

θ. Μωμοσκοπεῖν τοῦ νόμου τὰ ἱερεῖα προστάπτοντος, καὶ ἀπόβλητον μὲν ποιεῖσθαι τὰ ἔμπηρα, καθιεροῦν δὲ τὰ ἄμωμα, προσεκόμιζον τῷ θυσιαστηρίῳ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ χύδην καὶ ἀδιακρίτως, καὶ τῆς μὲν προσηκούσης τῷ Θεῷ δόξης ὀλίγος ἦν
 5 παντελῶς ὁ λόγος, φροντὶς δὲ λίαν ἐσπουδασμένη, τὸ πλεῖστά τε ὅσα συναγείρειν θύματα, καὶ κρεῶν ἀφθονίαν οἴκοι τε ἔχειν καὶ ἐν αὐτῇ που τάχα τῇ ἀγία σκηνηῖ. Ἐρ' οὖν, ὃ τοῦ νόμου φύλακες, εἰ προσάγει τις τυφλὸν εἰς θυσίαν, οὐ κακὸν τὸ θῦμα; Εἰ δὲ δὴ καὶ χωλὸν ἢ ἄρρώστον, τὸν τῆς ἐμπηρίας διαφεύξεται μῶμον; Οὐ
 10 γὰρ δὴ καὶ τὰ τοιάδε λογιεῖσθε κακὰ καὶ πρὸς θυσίαν οὐκ ἐπιτήδεια; Ἄλλ' εἵπερ οἴεσθε κατὰ σφᾶς οὐχ ὧδε ἔχειν, ἀποφερέτω τις αὐτὰ ξένιον καὶ ἐν δώρου τάξει τῶν καθηγητῶν ἐνί. Ἄλλ' οὐκ ἂν προσδέξαιτο, φησὶν, οὐδ' ἂν τὸ τοῦ προσκομίζοντος πρόσωπον αἰδεσθεῖς, οἷστον τὸ χρῆμα ποιήσαιτο, χαλεπανεῖ δὲ λίαν ὡς
 15 ὑβρισμένος.

Ἔστι τοίνυν τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων, Θεῷ προσφέρειν ἀποτολμᾶν ἃ μὴδ' ἂν εἰς τῶν καθ' ὑμᾶς ἔλοιτο λαβεῖν· πολὺ δὲ τοῦτο παρ' ἡμῖν τὸ πλημμέλημα. Εἰ γὰρ τι μέλλομεν προσκομίζειν Θεῷ, ὧν ἂν ἔχομεν τὰ αἰσχία καὶ δεύτερα ζητοῦμεν οἱ τάλανες, οὐκ
 20 ἐννοοῦντες, ὅτι τὴν Κάιν θυσίαν οὐκ ἐποιεῖτο δεκτὴν, ὅτι προσεκόμιζε μὲν ὀρθῶς, διεῖλε δὲ οὐκ ὀρθῶς, ἐαυτῷ μὲν τὰ πρῶτα καὶ ἐξαιρέτα τετηρηκώς, τιμᾶν δὲ νομίσας τοῖς δευτέροις Θεόν. Ἄλλ' οὐ προσέσχεν αὐτοῦ ταῖς θυσίαις ὁ τῶν ὄλων Θεός. Οὐ γὰρ λογιεῖται τιμὴν τῶν προσφερόντων τὸ ῥάθυμον. Ἀπαράδεκτα γε μὴν
 25 ὁ νόμος εἰς θυσίαν ἐποιεῖτο τὰ τυφλὰ τῶν θρεμμάτων, καὶ μὴν τὰ χωλά τε καὶ ἄρρώστα, τοῦ μὲν τυφλοῦ σημαίνοντος αἰνιγματωδῶς τοὺς τὸν θεῖον οὐκ ἔχοντας ὀφθαλμὸν ἐν καρδίᾳ, τοῦ δὲ χωλοῦ τοὺς οὐκ εἰδότας ὀρθοποδεῖν ἐν ἀγαθοεργίαις· τοῦ γε μὴν ἄρρώστον τοὺς μὴ λίαν εὐσθενῶς, ἐκλύτως δὲ ὥσπερ καὶ κατημε-
 30 λημένως τὴν ὑπὸ Θεοῦ πληροῦντας δουλείαν. Ἐφη δὲ που καὶ διὰ φωνῆς προφήτου· «Οὐαὶ οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς». Χρὴ τοιγαροῦν ἡμᾶς πεφωτισμένον μὲν ἔχειν τὸν νοῦν, ὀρ-

9. Ἐνῶ ὁ νόμος πρόσταζε τὰ ἱερὰ σφάγια νὰ ἐξετάζονται καὶ νὰ ἀπορρίπτονται ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἀναπηρία καὶ νὰ γίνονται δεκτὰ πρὸς θυσία τὰ χωρὶς ἐλαττώματα²⁸, προσκόμιζαν στὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ὅλα μὲ τὴ σειρὰ καὶ χωρὶς διάκριση, καὶ γιὰ τὴ δόξα βέβαια ποὺ ἔπρεπε στὸν Θεὸ πολὺ λίγη σημασία ἔδιναν, ἐνῶ φροντίδα τους ἀποκλειστικὴ ἦταν νὰ συγκεντρώνουν ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα θύματα καὶ νὰ ἔχουν ἄφθονα κρέατα στὰ σπίτια τους καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἁγία σκηνή. " Ἀραγε λοιπὸν, ὦ φύλακες τοῦ νόμου, ἂν προσφέρει κάποιος πρὸς θυσία τυφλὸ ζῶο, δὲν εἶναι ἀκατάλληλο τὸ θῦμα; Καὶ ἂν πάλι εἶναι χωλὸ ἢ ἄρρωστο, θὰ ἀποφύγει τὸ ψεγάδι τῆς ἀναπηρίας; Δὲν θὰ τὰ θεωρήσετε δηλαδὴ καὶ αὐτὰ ἐλαττωματικὰ καὶ ἀκατάλληλα πρὸς θυσία; Ἄλλὰ ἂν νομίζετε ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔτσι, ὡς προσφέρει κάποιος αὐτὰ πρὸς βρώση καὶ ὑπὸ μορφὴ δώρου σὲ κάποιον ἄρχοντά σας. Ἄλλὰ δὲν θὰ τὸ δεχθεῖ, λέγει, οὔτε ἐκτιμώντας τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ τὸ προσκομίζει, θὰ θεωρήσει τὸ πρᾶγμα ἀνεκτό, ἀντίθετα θὰ θυμώσει πολὺ ἐπειδὴ θὰ ἔχει προσβληθεῖ.

Εἶναι λοιπὸν ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα ἀτοπήματα τὸ νὰ τολμᾷ κάποιος νὰ προσφέρει στὸν Θεὸ αὐτὰ ποὺ οὔτε ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς δὲν θὰ ἠθέλε νὰ λάβει, καὶ θεωρεῖται πολὺ βαρὺ τὸ πλημμέλημα αὐτὸ ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ ἂν πρόκειται νὰ προσφέρουμε κάτι στὸν Θεὸ ζητοῦμε οἱ δυστυχεῖς τὰ χειρότερα καὶ τὰ δεύτερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχομε, μὴ σκεπτόμενοι, ὅτι δὲν ἔκανε ἀποδεκτὴ τὴ θυσία τοῦ Καὶν, γιατί ἔκανε ὀρθὰ τὴν προσφορά του, δὲν ἔκανε ὅμως ὀρθὰ τὴ διάκριση, γιατί, φυλάγοντας τὰ πρῶτα καὶ ἐξαίρετα γιὰ τὸν ἑαυτό του, νόμιζε ὅτι τιμοῦσε τὸν Θεὸ μὲ τὰ δεύτερα. Ἄλλ' ὅμως δὲν πρόσεξε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τίς θυσίες του²⁹. Γιατὶ δὲν θεωρεῖ τιμὴ του τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων ποὺ κάνουν τίς προσφορές. Γιατὶ ὁ νόμος θεωροῦσε ἀπαράδεκτα πρὸς θυσία τὰ τυφλὰ ζῶα, καὶ βέβαια καὶ τὰ χωλὰ καὶ τὰ ἄρρωστα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ τυφλὸ ὑποδήλωνε αἰνιγματικὰ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν στὴν καρδιά τους τὸν θεῖο ὀφθαλμὸ, τὸ χωλὸ ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν νὰ βαδίζουν ὀρθὰ στὶς ἀγαθοεργίες, καὶ τὸ ἄρρωστο αὐτοὺς ποὺ δὲν ὑπομένουν πολὺ σθεναρὰ τὴ δουλεία πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ μὲ ἀτονία κατὰ κάποιον τρόπο καὶ νωθρότητα. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ τελοῦν τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου μὲ ἀμέλεια»³⁰. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ ἔχομε φωτισμένο τὸ νοῦ καὶ νὰ

θοποδοῦντα δὲ καὶ ἰσχύοντα. Τότε γὰρ ἐσόμεθα δεκτοὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἱεροὶ παρὰ τῷ φιλανθρωπῷ Θεῷ.

Στίχ. 9. «Καὶ νῦν ἐξιλάσκεσθε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, καὶ δεήθητε αὐτοῦ· ἐν
5 χερσὶν ὑμῶν γέγονε ταῦτα· εἰ λήψομαι ἐξ ὑμῶν πρόσωπα ὑμῶν; λέγει Κύριος Παντοκράτωρ».

ι. Καλεῖ πρὸς μετάγνωσιν τοὺς ἡσεβηκότας, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπαρωνημένοις ὀργὴν προαποσεύσασθαι δεῖν εὖ μάλα φησὶ ταῖς εἰς τὰ ἀμείνω μεταβολαῖς. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ ἀνορθῶν
10 τοὺς κατερῶαγμένους, καὶ ἰώμενος τὸ συντετριμμένον καὶ ἐπιστρέφων τὸ πεπλανημένον. Λέγων δὲ τό, «Ἐξιλάσκεσθε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν», ὑπεμφήνειεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἀποστρέφεται Θεὸς τοὺς προσκρούειν αὐτῷ μὴ παραιτουμένους, καὶ ὅτι τῶν μὴ ζητούντων τὴν δόξαν αὐτοῦ τοὺς ἰδίους ὥσπερ ὀφθαλ-
15 μούς ἀποφέρει, μῆτε φειδοῦς ἢ ἀγάπης. μῆτε μὴν ἐποπτείας ἀξιῶν. «Ὁφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου ἐπὶ δικαίους», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἔφη δὲ καὶ πρὸς τινὰς τῶν ἀλιτηρίων διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ὁταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι
20 ὑμῶν· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Χρὴ τοιγαροῦν ἐξιλάσκεσθαι τοὺς ἡμαρτηκότας, εἰ δὴ πως ἄρα μεταστρέψειαν ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀποστροφῆς ἐσόμενα διακρούσαιντο βλάβῃ. Καθορίζει γὰρ τῶν ἱερουργῶν τὸ πλημμέλημα καὶ ἀναιρεῖ τὴν ἄρησιν. Οὐ γὰρ ἂν ψευδοεπήση
25 λέγων, «Ἐν χερσὶν ὑμῶν γέγονε ταῦτα». Μονονουχὶ γὰρ φησιν Οὐχ ἑτέρων ἡμαρτηκότων ὑμεῖς σεσιγήκατε, ἀλλ' οἷον αὐτόχειρες ὑμεῖς αὐτοὶ καὶ αἴτιοι γεγονάτε τῶν εἰς ἐμὲ δεδυσσεβημένων, καὶ τῆς ὑμῶν ῥαθυμίας εἶεν ἂν τὰ ἐγκλήματα μεσολαβοῦντος. οὐδενός. Πλὴν εἰ καὶ τινες ἐκδεδίασι τυχόν τὸ ποιῆσθαι πρὸς ὑμᾶς
30 τοὺς περὶ τούτων ἐλέγχους, ἀλλ' οὐκ ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἐγὼ καθὰ καὶ εἷς ἐξ ὑμῶν, οὐδ' ἂν λάβοιμι πρόσωπον τῶν ἡσεβηκό-

31. Ψαλμ. 144, 14.

34. Ψαλμ. 33, 16.

32. Ψαλμ. 146, 3.

35. Ἡσ. 1, 15.

33. Ἰεζ. 34, 16.

λειτουργεῖ ὀρθὰ καὶ δυναμικά. Γιατὶ τότε θὰ γίνομε δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ἱεροὶ ἐνώπιον τοῦ φιλόανθρωπου Θεοῦ.

Στίχ. 9. «Καὶ τώρα φροντίστε νὰ ἐξιλεώσετε τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ σας, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας, καὶ παρακαλέστε τον, γιατί αὐτὰ τὰ κάνατε μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια σας. Μήπως μπορῶ νὰ φερθῶ μεροληπτικά πρὸς ἐσᾶς; λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

10. Καλεῖ πρὸς μετάνοια ἐκείνους πού διέπραξαν τὰ ἀσεδήματα καὶ λέγει πολὺ σωστὰ ὅτι πρέπει νὰ ἀποτινάξουν ἀπὸ πρὶν ἀπὸ πάνω τους τὴν ὀργή του γιὰ τὶς παραφροσύνες τους μὲ τὴ μεταβολή τους πρὸς τὸ καλό. Γιατὶ εἶναι ἀγαθὸς καὶ σηκώνει τοὺς πεσμένους (κατατρεγμένους)³¹, θεραπεύει τοὺς συντριμμένους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία³², καὶ ἐπιστρέφει τοὺς πλανημένους³³. Λέγοντας ὁμως «Φροντίστε νὰ ἐξιλεώσετε τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ σας», ὑποδηλώνει, καὶ πολὺ εὐλογα, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται ἐκείνους πού δὲν σταματοῦν νὰ προσκρούουν σ' αὐτόν, καὶ ὅτι ἀποστρέφει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ βλέμμα του ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν ζητοῦν τὴ δόξα του, μὴ κρίνοντάς τους ἄξιους οὔτε τῆς φροντίδας του ἢ ἀγάπης του, οὔτε τῆς ἐποπτείας του. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένοι στοὺς δίκαιους»³⁴. Εἶπε ἐπίσης καὶ πρὸς κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα: "Ὅταν θὰ ἀπλώνετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα θὰ ἀποστρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς, καὶ ἂν πληθύνετε τὶς παρακλήσεις σας δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω· γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷματα»³⁵. Πρέπει λοιπὸν αὐτοὶ πού ἔχουν ἁμαρτήσει νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλεώνουν, μήπως καὶ μπορέσουν νὰ στρέψουν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀποκρούσουν τὶς βλάβες πού μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν ἀποστροφή του. Γιατὶ προσδιορίζει τὸ πλημμέλημα τῶν ἱερουργῶν καὶ ἀναιρεῖ τὴν ἀρνησίη τους. Γιατὶ δὲν λέγει ψέματα λέγοντας, «αὐτὰ τὰ κάνατε μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια σας». Σὰ νὰ τοὺς λέγει δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο· Ἐσεῖς δὲν σιωπήσατε ὅταν ἄλλοι ἁμάρτησαν, ἀλλὰ σεῖς οἱ ἴδιοι σὰν μὲ τὰ χέρια σας πράξατε καὶ γίνατε αἴτιοι τῶν πρὸς ἐμένα ἀσεβειῶν σας, καὶ τὰ ἐγκλήματα εἶναι τῆς δικῆς σας ἀναμελιᾶς, χωρὶς νὰ μεσολαθήσει κανένας. Πλὴν ὁμως, ἂν καὶ κάποιον φοβοῦνται τυχὸν νὰ κάνουν τοὺς ἐλέγχους πρὸς ἐσᾶς, ἀλλ' ὁμως δὲν θὰ γίνω καὶ ἐγὼ σὰν ἓνας ἀπὸ σᾶς, οὔτε θὰ λάβω ὑπόψη τὸ πρόσωπο αὐτῶν πού ἔχουν ἀσεδήσει. "Ὅμοιο μ' αὐτὸ εἶναι καὶ

των. Ὁμοιον τούτω καὶ τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· « Ὑπέλαβες ἀνομίαν ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀμαρτίας σου». Οὐ γὰρ οἶδε πρόσωπον ὁ Κριτῆς, ἀλλ' ἔστιν εὐθύς καὶ ἀδέκαστος ὡς Θεός.

5 *Στίχ. 10.* «Διότι καὶ ἐν ὑμῖν συγκλεισθήσονται θύραι, καὶ οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν μου δωρεάν».

ια. Εὐαφόρως σφόδρα τῆς ἐν Χριστῶ πολιτείας ὡς ἐν προαγορεύσει τέως προαναφαίνει τὸ κάλλος ὡς γὰρ τῆς ἐν νόμῳ σκιάς ὅσον οὐδέπω πεπανσομένης καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἱερωσύνης, μελλόντων τε ἀναδείκνυσθαι κατὰ καιροὺς τῶν τῆς ἀληθείας ἱερουργῶν, οἳ καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ἔσονται λειτουργοί, ζητήσουσί τε καὶ μάλα γοργῶς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, συγκλεισθήσεσθαι τὰς θύρας, φησίν, ἐπ' αὐτούς, ἢ εὐωδίας οὐκ ἔσομένης τοῖς κατὰ νόμον ἱερατεύουσιν· «Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου», φησίν, «τίς ἀνοίξει;» ἤγουν, τῆς ἀληθεστέρας ἀναδειχθείσης σκηνῆς, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, οὐκ εἰσελάσουσιν ἐν αὐτῇ τινες τὴν κατὰ νόμον ἱερωσύνην τηροῦντες ἔτι, ἐκκλειόμενοι δὲ ὥσπερ διὰ τῆς ἀπιστίας, ἔξω τε μενοῦσι καὶ τῶν ἀγίων οὐχ ἄψονται. Ὅτι γὰρ ἐκπεπτώκασι τῆς ἱερουργίας, σαφές ἂν γένοιτο τοῦ Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς Ὡσηέ· «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δήλων». Οὐκοῦν τῆς ἐν νόμῳ λατρείας τὴν οἰονεὶ κατάληξιν καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερωσύνης τὸν συγκλεισμὸν κατασημήνειεν
25 ἂν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, τὸ δεῖν ἐπ' αὐτοῖς συγκλεισθήσεσθαι τὰς θύρας εἰπεῖν, οὐ προσιεμένης ὥσπερ αὐτούς τῆς Ἐκκλησίας· οὐ γὰρ τοῦ μηλοσφαγεῖν ἔτι καιρός, ἀλλ' ἤδη ταῖς ἀναιμάκτοις τιμᾶται θυσίαις ὁ τῶν ὅλων Θεός.

Ἐπειδὴ δὲ προσεπάγει τούτοις τό, «Οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν μου δωρεάν», ἐν ἧθει φαμέν γεγενῆσθαι τὸν λόγον. Βούλεται γὰρ ἤδη δηλοῦν, ὅτι κέκληνται πρὸς ἱερουργίαν καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐνιέναι τῶ θυσιαστηρίῳ, οὐχ ἵνα τὴν τοῦ κεκληκότος αὐτούς

36. Ψαλμ. 49, 21.

37. Ἰωβ 12, 14. Ἦσ. 22, 22.

38. Δηλαδή τὸ ἐφῶδ.

τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Δαβίδ· «Ἐβάλες ἀνόητα τὴν ἄνομη σκέψη στὸ μυαλό σου, ὅτι θὰ γίνω ὅμοιος μὲ σένα. Θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ παρουσιάσω μπροστὰ σου τὶς ἁμαρτίες σου»³⁶. Γιατὶ δὲν δίνει ὁ Κριτὴς σημασία στὸ πρόσωπο, ἀλλ' εἶναι εὐθὺς καὶ ἀπροσωπόληπτος.

Στίχ. 10. «Γιατὶ καὶ ἐξαιτίας σας θὰ κλείσουν οἱ θύρες καὶ δὲν θὰ ἀνάψει ἄδικα τὸ θυσιαστήριό μου».

11. Μὲ πάρα πολὺ καλὴ ἀφορμὴ ὑπὸ μορφὴ προαγγελίας προεμφανίζει τὸ κάλλος τῆς πολιτείας στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ σκιά τοῦ νόμου καὶ ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἱερωσύνη δὲν εἶχε καταργηθεῖ ἀκόμα, καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἀναδειχθοῦν στὸν κατάλληλο καιρὸ οἱ ἱερουργοὶ τῆς ἀλήθειας, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ γίνουν λειτουργοὶ τῆς πνευματικῆς λατρείας καὶ θὰ ζητήσουν πολὺ γρήγορα τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, θὰ κλείσουν, λέγει, οἱ θύρες γι' αὐτούς, δηλαδὴ δὲν θὰ ἀνατεμφθεῖ εὐωδία ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἱερωσύνη τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει· «Ἄν κλείσει τὴ θύρα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει;»³⁷. Ὅταν δηλαδὴ ἀναδειχθεῖ ἡ ἀληθέστερη σκηνή, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία, δὲν θὰ εἰσέλθουν σ' αὐτὴν κάποιοι ποὺ τελοῦν ἀκόμα τὴν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἱερωσύνη, καὶ ἀποκλειόμενοι κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὴν ἀπιστία, θὰ μείνουν ἔξω καὶ δὲν θὰ ἀγγίξουν τὰ ἅγια. Ὅτι βέβαια ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἱερουργία, θὰ μπορούσε νὰ γίνε φανερὸ ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ὡσηέ· «Γιατὶ πολλὲς ἡμέρες θὰ μείνουν οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιά, οὔτε ἄρχοντα, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει θυσία, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε ἱερατεῖο, οὔτε δῆλα»³⁸,³⁹. Ἐπομένως τὴ λήξη κατὰ κάποιο τρόπο τῆς νομικῆς λατρείας καὶ τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς σύμφωνης μὲ τὸ νόμο ἱερωσύνης, μπορεῖ, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ σημαίνει ὁ λόγος, ὅτι πρέπει νὰ κλείσουν οἱ θύρες γι' αὐτούς, ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο δὲν γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ δὲν εἶναι πιά καιρὸς γιὰ θυσίες προβάτων, ἀλλὰ τιμᾶται πιά ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μὲ ἀναίμακτες θυσίες.

Ἐπειδὴ ὅμως προσθέτει σ' αὐτὰ τό, «Δὲν θὰ ἀνάψει ἄδικα τὸ θυσιαστήριό μου», λέμε ὅτι αὐτὸ λέγεται μὲ μεταφορικὴ ἔννοια. Γιατὶ θέλει νὰ δηλώσει πιά, ὅτι ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱερουργία καὶ στὸ ὄνομα τοῦ θυσιαστηρίου, ὄχι γιὰ νὰ μειώσουν τὴ δόξα ἐκείνου ποὺ τοὺς ἔχει καλέσει, ἀλλὰ

ἡ δήλωση καὶ ἡ ἀλήθεια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφραζότα ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ.

39. Ὡσηέ 3, 4.

παραλύσωσι δόξαν, ἀλλ' ἵνα τιμῶεν τοῖς καθήκουσι τρόποις καὶ τὰ
 τῆς ἱερωσύνης ἔχοιεν γέρα. Οἱ δὲ δὴ τῶν οὕτω σεπτῶν οὐ πεφρον-
 τικότες σπουδασμάτων, μήτε μὴν αἰδοῖ τῆς ἱερουργίας προσκρού-
 ειν Θεῷ παραιτούμενοι, δικαίως ἂν ἤδη κολάζονται. Ἐγκλημα
 5 γὰρ οὐ μικρὸν εἶη ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ ποιεῖσθαι παρ' οὐδέν
 τῶν παρὰ Θεοῦ δεδωρημένων τὴν μέθεξιν, ἀποσειεσθαί τε καὶ λί-
 αν ἀβούλως τὰς παρὰ Θεοῦ τιμὰς. Καὶ γοῦν ὠνόμασται γήϊνός τε
 καὶ βέβηλος ὁ Ἡσαῦ, ὅτι βρώσεως μιᾶς προῦδωκε τὰ πρωτοτόκια
 αὐτοῦ. Οὐκοῦν ὅταν λέγη, «Οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν μου
 10 δωρεάν», βούλεται δηλοῦν, ὡς οὐκ ἀγέραστον μὲν ἢ ἱερωσύνη,
 πλὴν οὐδὲ ἔξω δίκης, εἰ μὴ προσφέροιτό τις αὐτῇ καθ' ὃν ἂν προσ-
 ήκοι τρόπον τε καὶ λόγον. Ἰστέον δὲ ὅτι ἢ τῶν Ἑβραίων ἔκδοσις ἐ-
 τέραν ἔχει τὴν τῶν νοημάτων ἀπόδοσιν καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τῆς λέξε-
 ως συνθήκην. Ἐφη γάρ, «Ὅτι ὑμεῖς τε οἱ Λευῖται, καὶ μὴν καὶ οἱ ἱε-
 15 ρεῖς, οἳ τε τὴν ἐσχάτην ἐν τῷ ναῷ τάξιν ἔχοντες καὶ τεταγμένοι
 πρὸς ὑμῶν εἰς τὸ κλείειν τὰς θύρας, οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν
 μου δωρεάν, τουτέστιν οὐκ ἀμισθὶ ποιεῖσθε τὴν δουλείαν, ἣγουν
 τὴν ἱερωσύνην, προσαγόντων ὑμῖν τῶν λαῶν δεκάτας, ἀπαρχάς,
 εὐχαριστήρια. Ἀνθ' ὅτου δὲ οὖν κατημέληται τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ
 20 οὐκ ἐν φροντίδι γέγονε τὸ προῦργιαίτατον;

Στίχ. 10-11. «Οὐκ ἔστι μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος
 παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν
 ὑμῶν. Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά
 μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα
 25 προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ· διότι μέγα
 τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

ιβ'. Ἀποφάσκει λοιπὸν ἐναργῶς τῆς κατὰ νόμον θυσίας τὴν
 προσαγωγὴν, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀποφοιτᾷ τῆς εἰς Ἰουδαίους ἀγά-
 πης, καὶ ἀνεθέλητον ποιεῖται τὴν ἱερωσύνην καὶ ἀπαράδεκτον
 30 τὴν σκιάν, βουθυσίας δὴ λέγω καὶ καπνοῦς, ὅτι μήτε ἐν ἀρχαῖς ὁ
 σκοπὸς ἦν οὗτος αὐτῷ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐναργῆς καὶ δι' ἑτέρων
 προφητῶν ἐποιεῖτο λέγων διὰ μὲν φωνῆς Ἡσαίου, «Πλήρης εἰμί
 ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ

για τὸν τιμοῦν μὲ τοὺς τρόπους πού πρέπει καὶ νὰ λάβουν τὰ βραβεῖα τῆς ἱερωσύνης. Αὐτοὶ λοιπὸν πού δὲν ἔχουν φροντίσει γιὰ τὰ τόσο σεβαστὰ σπουδάσματα, οὔτε σταματοῦν ἀπὸ σεβασμὸ στὴν ἐρουργία νὰ προσκρούουν στὸν Θεὸ δίκαια τιμωροῦνται πιά. Γιατὶ εἶναι ὄχι μικρὸ ἔγκλημα, καὶ πολὺ εὐλόγα, τὸ νὰ μὴ ὑπολογίζεται καθόλου ἢ μέθεξη τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπορρίπτονται, καὶ μάλιστα τελείως ἀπερίσκεπτα, οἱ τιμὲς τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ὀνομάσθηκε ὁ Ἡσαΐ γήινος καὶ βέβηλος, ἐπειδὴ ἀντάλλαξε τὰ πρωτοτόκια του μὲ μιὰ μερίδα φαγητοῦ. "Όταν λοιπὸν λέγει, «Δὲν θὰ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριό μου δωρεάν», θέλει νὰ δηλώσει, ὅτι ἡ ἱερωσύνη δὲν εἶναι ἀβρόδευτη, πλὴν ὅμως δὲν μένει χωρὶς τιμωρία, ἂν δὲν τὴν ἀσκεῖ κάποιος μὲ τὸν τρόπο καὶ τὸ λόγο πού πρέπει. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων ἔχει διαφορετικὴ τὴ διατύπωση τῶν νοημάτων καὶ τὴ σύνθεση τῶν λέξεων. Γιατὶ λέγει ὅτι σεῖς οἱ Λευῖτες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς, πού ἔχουν τὴν ἔσχατη θέση στὸ ναὸ καὶ εἶναι ταγμένοι νὰ κλείνουν τὶς θύρες, δὲν θὰ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριό μου δωρεάν, δηλαδή δὲν τελεῖτε τὸ ἔργο σας χωρὶς μισθὸ, δηλαδή τὴν ἱερωσύνη, ἀφοῦ σᾶς προσφέρει ὁ κόσμος τὶς δεκάτες καὶ τὶς ἀπαρχὲς τῶν καρπῶν καὶ τὰ εὐχαριστήρια. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ἔχουν παραμεληθεῖ τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἔτυχε τῆς φροντίδας τὸ πλεον ἀναγκαιότατο;

Στίχ. 10-11. «Δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ σᾶς, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας, καὶ δὲν θὰ δεχθῶ θυσία ἀπὸ τὰ χέρια σας. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ μέχρι τὴ δύση θὰ δοξάζεται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, καὶ σὲ κάθε τόπο θὰ προσφέρεται στὸ ὄνομά μου θυμίαμα καὶ θυσία καθαρὴ· γιατί θὰ γίνῃ μέγα τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

12. Ἄρνεϊται πιά φανερὰ τὴν προσφερόμενη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο θυσία καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπομακρύνει τὴν ἀγάπη του ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ παρουσιάζει ὅτι δὲν θέλει τὴν ἱερωσύνη καὶ δὲν ἀποδέχεται τὴ σκιά, ἐννοῶ βέβαια τὶς θυσίες βοδιῶν καὶ τοὺς καπνοὺς, γιατί οὔτε καὶ στὴν ἀρχὴ ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπὸς του. Αὐτὸ βέβαια μᾶς τὸ κάνει φανερὸ καὶ μέσω ἄλλων προφητῶν, λέγοντας μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἡσαΐα, «Εἶμαι χορτασμένος ἀπὸ τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν κριαριῶν, καὶ δὲν θέλω τὸ λίπος τῶν ἀρνιῶν καὶ τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων, οὔτε νὰ

τράγων οὐ θούλομαι, οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναι μοι. Τίς γὰρ ἐξε-
 ζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσ-
 θήσεσθε. Ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα βδέλυγμά μοι
 ἐστί», διὰ δέ γε τῆς Ἱερεμίου φωνῆς· «Συναγάγετε τὰ ὀλοκαυτώ-
 5 ματα ὑμῶν μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν καὶ φάγετε τὰ κρέα, ὅτι οὐκ
 ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυ-
 σιῶν ἐν ἧ ἡμέρᾳ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ὑποτύπω-
 σις γὰρ ὡσπερ καὶ προαναφώνησις τῆς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀλη-
 θεία λατρείας ὁ νόμος ἦν, «καὶ δικαιώματα σαρκός», ὡς ὁ θεσπέ-
 10 σιος γράφει Παῦλος, «μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα». Ὁ
 δέ γε τῆς ἐπανορθώσεως καιρὸς εἶη ἂν οὐχ ἕτερος, οἴμα, τίς παρὰ
 τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν. Ὅτι καὶ ἡ πρώτη μὲν διαθή-
 κη διὰ τὸ τὸ ἄμεμπτον οὐκ ἔχειν, ἀφανισθῆναι λέγεται (ἐπαλαιώ-
 θη γάρ), τῆς γε μὴν νέας καὶ δευτέρας ἐζητήθη τόπος, ἧ καὶ παν-
 15 τὸς ἐπέκεινα μῶμου τε καὶ αἰτίας ἐστί. Λελάληται γὰρ δι' αὐτοῦ
 τοῦ Υἱοῦ, ὃς καὶ «Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος» ὠνόμασται. Τοι-
 γὰρ τοι καὶ ἔφασκεν· «Ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με
 Πατῆρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω».

Ἔφη τοίνυν ἐναργῶς τοῖς κατὰ τὸν νόμον ἱερατεύουσιν, ὡς
 20 ἀνεθέλητοί τέ εἰσιν αὐτῶ, μᾶλλον δὲ ὡς ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔχει θέλημα
 ἐν σκιαῖς καὶ τύποις πληροῦσι τὰς θυσίας, καὶ ὡς οὐκ ἂν προσδέ-
 ξαιτο τὰ παρ' αὐτῶν ἱερουργούμενα. Προαγορεύει δὲ ὅτι καὶ μέγα
 καὶ ἐπιφανὲς ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν ὑπ'
 οὐρανόν, καὶ ἐν παντί τόπῳ τε καὶ ἔθνει θυσίαι καθαρὰ καὶ ἀναί-
 25 μακτοι προσκομισθήσονται τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, κατασιμικρονόντων
 αὐτὸν οὐκέτι τῶν ἱερουργῶν, οὔτε μὴν ῥαθύμως προσκομιζόντων
 αὐτῶ τὰς πνευματικὰς λατρείας, ἀλλ' ἐν σπουδῇ καὶ ἐπιεικείᾳ καὶ
 ἁγιασμῶ τὰς τῶν νοητῶν θυμιαμάτων εὐωδίας ἀνακομίζειν ἐ-
 σπουδακότων, τουτέστι πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, καὶ τὰ ἐξ ἔργων ἀ-
 30 γαθῶν αὐχήματα, προτεταγμένης δηλονότι τῆς Χριστοῦ θυσίας
 τῆς οὐρανίου καὶ ζωοποιοῦ, δι' ἧς κατήργηται θάνατος, καὶ ἡ
 φθαρτὴ δὴ αὕτη καὶ ἀπὸ γῆς σὰρξ ἀμφιέννυται τὴν ἀφθαρσίαν.

ἔρχεσθε καὶ νὰ παρουσιάξεσθε μπροστὰ μου μὲ αὐτὰ. Γιατὶ ποιὸς τὰ ζήτησε αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας; Δὲν θὰ συνεχίσετε πιά νὰ πατᾶτε τὴν αὐλὴ τοῦ ναοῦ μου. Ἐὰν προσφέρετε θυσία σημιγδαλιοῦ θὰ σᾶς εἶναι ἀχρηστη, καὶ τὸ θυμίαμα μοῦ εἶναι σιχαμερό»⁴⁰, ἐνῶ μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἱερεμία: «Μαζέψετε τὰ ὀλοκαυτώματά σας μαζί μὲ τὶς ἄλλες θυσίες σας καὶ φάγετε τὰ κρέατα, γιατί ἐγὼ δὲν ἔδωσα ἐντολὴ στοὺς πατέρες σας γιὰ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίες τὴν ἡμέρα ἐκείνη πού τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁴¹. Γιατὶ ὁ νόμος ἦταν σκιαγραφία κατὰ κάποιον τρόπο καὶ προ-αγγελία τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς λατρείας, καὶ ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Διατάξεις πού ἀφοροῦσαν στὴ σάρκα, πού ἴσχυαν μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσής τους»⁴². Καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐπανόρθωσης δὲν εἶναι, νομίζω, κάποιος ἄλλος, ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας στὸν κόσμον. Γιατὶ ἡ πρώτη διαθήκη, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἀμεμπτη, λέγεται ὅτι ἐξαφανίσθηκε (γιατὶ εἶχε παλαιώσει), καὶ ζητήθηκε ἡ παρουσία τῆς νέας καὶ δεύτερης, ἡ ὁποία καὶ βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε μομφὴ καὶ κατηγορία. Γιατὶ ἔχει κηρυχθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὀνομασθεῖ καὶ «Ἄγγελος τῆς μεγάλης βουλής»⁴³. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Δὲν ὀμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου πού μὲ ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολὴ τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ κηρύξω»⁴⁴.

Εἶπε λοιπὸν ὀλοκάθαρα στοὺς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἱερεῖς, ὅτι δὲν τοὺς θέλει πιά, ἢ μᾶλλον ὅτι δὲν τοῦ εἶναι ἐπιθυμητοί, ἐπειδὴ προσφέρουν θυσίες τῆς σκιάς καὶ τῶν τύπων, καὶ ὅτι δὲν θὰ δεχθεῖ τὰ ἱερά τὰ προσφερόμενα ἀπὸ αὐτούς. Προαναγγέλλει ἐπίσης ὅτι τὸ ὄνομά του θὰ γίνει μέγα καὶ ἔνδοξο ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς ὑψηλίου, καὶ σὲ κάθε τόπο καὶ ἔθνος θὰ προσφέρονται στὸ ὄνομα αὐτοῦ θυσίες καθαρῆς καὶ ἀναίμακτες, καὶ δὲν θὰ τὸν μειώνουν πιά οἱ ἱερουργοί, οὔτε βέβαια θὰ προσφέρουν σ' αὐτὸν τὶς πνευματικῆς λατρεῖες μὲ ἀδιαφορία, ἀλλὰ θὰ φροντίζουν νὰ προσφέρουν τὶς εὐωδίες τῶν πνευματικῶν θυσιῶν μὲ προθυμία καὶ εὐλάβεια καὶ ἀγιασμό, δηλαδή μὲ πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη, καὶ τὰ καυχήματα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, προσφέροντας δηλαδή τὴν οὐράνια καὶ ζωοποιὸ θυσία τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἔχει καταργηθεῖ ὁ θάνατος, καὶ ἡ φθαρτὴ αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὴ γῆ πλασμένη σάρκα ἐνδύεται τὴν ἀφθαρσία⁴⁵.

43. Ἱερ. 9, 6.

44. Ἱω. 12, 49.

45. Α' Κορ. 15, 53.

Στίχ. 12. «Υμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτὸ ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς, Τράπεζα Κυρίου ἡλιοσημένη ἐστὶ, καὶ τὰ ἐπιτιθέμενα ἐξουδένωνται βρώματα αὐτοῦ».

ιγ'. Ὅτι καὶ ἀμείνους ἔσονται καὶ ἐπιεικέστεροι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ οἱ ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοι, καὶ διὰ τούτων ἡμῖν καθίστησιν ἐναργές Παρ' ἐκείνοις μὲν γὰρ αἶτε θυσίαι καθαραί, καὶ εὐῶδες τὸ θυμίαμα, καὶ μέγα τὸ ὄνομα ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, παρ' ὑμῖν δέ, φησὶν, οὐκ ἐν δόξῃ μεγάλη καὶ τῇ προεπούση Θεῷ τὸ θυσιαστήριον. Βεβηλοῦτε γὰρ αὐτό, λέγοντες, «Τράπεζα Κυρίου ἡλιοσημένη ἐστίν», ἐξουδενωμένα δὲ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς. Καὶ εἰκὸς μὲν μὴ τοιούτοις ῥήμασι κεχοῆσθαι τοὺς ἱερέας, αὐτοῖς γε μὴν πράγμασι τοῦτο δοᾶν, καθάπερ ἀμέλει καί, «Ὁ ἄφρων φησὶν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, Οὐκ ἔστι Θεός». Δι' ὧν γὰρ ὁράται καταφρονῶν, κἂν εἰ μὴ λέγοι φωναῖς, ἀλλ' οὖν ἔργοις αὐτοῖς καὶ τῇ τοῦ βίου σκαιότητι 15 μονονουχὶ διακέκραγε τό, «Οὐκ ἔστι Θεός». Οἱ γὰρ οὕτω ζῆν εἰωθότες ὡς μὴ ἐφορῶντος Θεοῦ, πάντα τε δοᾶν ἀπερμεριμένως καὶ ἐκτόπως ἀνοσιουργεῖν, ἔργοις αὐτοῖς καὶ πράγμασιν ἀρνούνται Θεόν. Κατὰ τοῦτον δὴ οὖν τὸν τρόπον, οἱ μὴ ἀποσώζειν ἐσπουδακότες τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ τὸ ὅτι μέλιστα πρόπον τε αὐτῷ καὶ 20 ὀφειλόμενον σέβας, δι' αὐτῶν ὧν πράττουσι λέγουσι· «Τράπεζα Κυρίου ἡλιοσημένη ἐστὶ». Παραιτητέον δὴ οὖν τὸ ῥάθυμον ἐπὶ τούτοις, καὶ εἰ μὴ τις ἔλοιτο τοῦτο δοᾶν, ἀκούσεται πάντως Θεοῦ λέγοντος· «Οὐκ ἔστι μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν». Πάνδεινον δὲ ὅτι τὸ προσκρούειν Θεῷ, 25 πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, εἴπερ ἐστὶν ἐν καλῷ καὶ νοῦ καὶ φρενός;

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπατε· Ταῦτα ἐκ κακοπαθείας ἐστὶ. Καὶ ἐξεφύσησα αὐτά, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. Καὶ εἰσφέρετε τὰ ἀρπάγματα καὶ τὰ χωλὰ καὶ τὰ ἐνοχλούμενα, καὶ προσεφέρετε αὐτὰ θυσίαν· εἰ προσδέξομαι αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος Παντοκράτωρ».

ιδ'. Κατητιᾶτο λίαν τοὺς ἱερουργούς, ὡς ἦκιστα μὲν μωμοσκο-

Στίχ. 12. «Ἐσεῖς ὅμως τὸ βεβυλώνετε αὐτὸ μὲ τὸ νὰ λέτε, ἢ τραπέζα τοῦ Κυρίου εἶναι μολυσμένη καὶ τὰ ὅσα παρατίθενται σ' αὐτὴν πρὸς θυσία χωρὶς καμμιά ἀξία».

13. Ὅτι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ εὐσεβέστεροι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες οἱ καλεσμένοι ἀπὸ τὰ ἔθνη, μᾶς τὸ κάνει φανερὸ καὶ μὲ αὐτὰ. Γιατὶ σὲ ἐκείνους οἱ θυσίες θὰ εἶναι καθαρές, καὶ τὸ θυμίαμα εὐωδιαστὸ, καὶ τὸ ὄνομά του θὰ εἶναι μέγα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέχρι τὴ δύση⁴⁶, σὲ σᾶς ὅμως, λέγει, τὸ θυσιαστήριο δὲν ἀπολαμβάνει τὴ δόξα τὴ μεγάλη καὶ πού πρέπει στὸν Θεό. Γιατὶ τὸ βεβυλώνετε, λέγοντας, «Ἡ τράπεζα τοῦ Κυρίου εἶναι μολυσμένη καὶ τὰ παρατιθέμενα σ' αὐτὴν εἶναι ἀνάξια λόγου». Καὶ εἶναι βέβαια εὐλόγο ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἱερεῖς τέτοια λόγια, ἀλλὰ τὸ διακήρυτταν αὐτὸ μὲ τὶς ἴδιες τὶς πράξεις τους, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ «ὁ ἀνόητος λέγει μέσα στὴν καρδιά του, Δὲν ὑπάρχει Θεός»⁴⁷. Γιατὶ μ' αὐτὰ πού φαίνεται ὅτι τὸν καταφρονεῖ, ἂν καὶ δὲν τὸ λέγει μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του καὶ τὴ γεμάτη κακία ζωὴ του διακηρύττει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ «Δὲν ὑπάρχει Θεός». Γιατὶ αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ ζοῦν ἔτσι, σὰ νὰ μὴ τοὺς βλέπει ὁ Θεός, καὶ πράττουν τὰ πάντα τελείως ἀμέριμνα καὶ διαπράττουν ἀνόητα ἀνοσιουργήματα, μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα καὶ τὶς πράξεις τους ἀρνοῦνται τὸν Θεό. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο αὐτοὶ πού δὲν ἔχουν φροντίσει νὰ διατηρήσουν γιὰ τὸ ἅγιο θυσιαστήριο αὐτὸ πού κατεξοχὴν πρέπει σ' αὐτὸ καὶ τὸν ὀφειλόμενον σεβασμό, μὲ αὐτὰ τὰ ὁποῖα πράττουν λένε· «Ἡ τράπεζα τοῦ Κυρίου εἶναι μολυσμένη». Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέξομε ἐδῶ τὴν ἀδιαφορία πρὸς αὐτὰ, καὶ ἂν κάποιος δὲν θελήσει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ, θὰ ἀκούσει ὅπως ὁποῖα τὸν Θεὸ νὰ τοῦ λέγει· «Δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ σᾶς, καὶ δὲν θὰ δεχθῶ θυσία ἀπὸ τὰ χέρια σας». Τὸ ὅτι εἶναι πάρα πολὺ φοβερὸ τὸ νὰ προσκοῦει κανεὶς στὸν Θεὸ πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς, ἐφόσον διατηρεῖ καλὰ τὸ νοῦ καὶ τὰ μυαλά του;

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπατε· Αὐτὰ συμβαίνουν ἐξαιτίας τῆς φτώχειας μας. Ἐγὼ ὅμως τὰ ἀπέρριψα αὐτὰ, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας. Σεῖς προσκομίζετε τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἄρπαγες καὶ τὰ χωλὰ καὶ ἄρρωστα, καὶ τὰ προσφέρετε θυσία· εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ δεχθῶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

14. Κατηγορεῖ πάρα πολὺ τοὺς ἱεροουργούς, ἐπειδὴ φρόντιζαν ἐλάχι-

πείν ἐλομένους τὰ προσαγόμενα τῶν θυμάτων, προσδεχομένους
 δὲ μᾶλλον ῥαθύμως τε καὶ ἀδασανίστως χωλὰ καὶ τυφλὰ καὶ ἄρ-
 ῥωστα, καίτοι τοῦ νόμου σαφῶς τὰ ἔμπηρα τῶν θυμάτων ἀπό-
 βλητα δεῖν ποιεῖσθαι προστεταχότος. Εἰ δὲ δήπου τις τῶν ἱερέ-
 5 ων ἀπεσόβει, τοῦ νόμου ἀντεχόμενος, τὸν προσάγοντα εἰς θυσί-
 αν τὸ ἀχρεῖον, ἐπέμενον οἱ προσάγοντες, ἄνω τε καὶ κάτω τὴν
 αἰχμαλωσίαν προτείνοντες, διῖσχυριζόμενοί τε, καὶ μάλα νεανι-
 κῶς, φαῦλα μὲν οὐκ εἶναι, κακοπαθῆσαι δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν
 ὁδόν, ὑπονοστούντων αὐτῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν.
 10 Προσεκόμιζον δὲ «τὰ ἀρπάγματα καὶ τὰ χωλεύοντα καὶ ἐνο-
 χλούμενα». Θῆρες μὲν γὰρ ἐπιόντες ἔσθ' ὅτε κατασίνονται ταῖς
 ἀγέλαις, κἂν εἴ τι τυχὸν ἀρπάσειαν, εἶτα δραμῶν ὁ ποιμὴν ἐκ-
 σπᾶση τῶν ὀδόντων τὸ ἥρπασμένον, ἢ καταπτοήσας κυνῶν ὑλα-
 καῖς, ἢ καλαύροπα βαλὼν τοῦτο οἶμαι τὸ ἄρπαγμα. Ταῦτα προσ-
 15 ἦγον ὁμοῦ τοῖς τοῦς πόδας λελωθημένοις, καὶ οὐκ ἔτι συγκατα-
 νέμεσθαι τοῖς ἄλλοις δεδυνημένοις· προσῆγον δὲ καὶ «τὰ ἐνο-
 χλούμενα», τουτέστι τὰ θανατῶντα λοιπόν, ὑβρίζοντες μᾶλλον ἢ
 τιμῶντες τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Ἄλλ' «ἐξεφύσησα», φησὶν, «αὐτά,
 λέγει Κύριος Παντοκράτωρ». Καὶ ἐπειδὴ θύειν ἀνοσίως ἐγνώ-
 20 κατε, οὐκ ἂν ὄλως, φησί, παραδεξαίμην τὰ ἐξ ὑμῶν, οὐδ' ἂν λο-
 γισαίμην εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τὰς οὕτως ἐκνόμους καὶ ἀκαθάρ-
 τους προσαγωγάς

Χρὴ δὴ οὖν ἄρα θύειν ἡμᾶς, καὶ μάλα ἐπεικῶς καὶ ἐσπου-
 δασμένως, καὶ προσκομίζειν μὲν Θεῷ ἀπλῶς, μὴ τὰ κατερῶμιμέ-
 25 να καὶ ἀτιμώτατα καὶ οὐδενὸς ἄξια λόγου, ἀλλὰ τὰ προὔχοντα
 καὶ ἐξαίρετα. Εἰ δὲ δή τις ἑαυτὸν ἱεροουργοίῃ Θεῷ, μεμνήμεθα
 γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου γεγραφότος ὡδί· «Παραστήσατε τὰ
 σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογι-
 κὴν λατρείαν ὑμῶν»· πολυπραγμονεῖτω τὰ καθ' ἑαυτόν, καὶ οἰο-
 30 νεῖ τις ἀκριδῆς μωμοσκοπὸς τῆς ἑαυτοῦ γενέσθω ψυχῆς. Ὁράτω
 μὴ ἄρα πῶς ἐστὶ τυφλός, τουτέστι τῆς ἀληθείας τὸ φῶς οὐκ ἔχων
 εἰς νοῦν, μὴ σκάζων τὸν πόδα τῷ μὴ ὀρθοποδεῖν δύνασθαι πρὸς

στα νὰ ἐλέγχουν τὰ ἐλαττώματα τῶν προσφερόμενων θυμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον δέχονταν μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀνεξέταστα τὰ χωλὰ καὶ τυφλὰ καὶ ἄρρωστα, μολονότι ὁ νόμος εἶχε προστάξει μὲ σαφήνεια ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρίπτονται τὰ ἀνάπηρα θύματα. Κι ἂν κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, τηρώντας τὸ νόμο, προβάλλε ἀρνηση σὲ ἐκεῖνον ποὺ πρόσφερε πρὸς θυσία τὸ ἐλαττωματικὸ ζῶο, ἐπέμεναν ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πρόσφεραν, προβάλλοντας διαρκῶς τὴν αἰχμαλωσία καὶ ἰσχυρίζονταν, καὶ μὲ μεγάλη ἐπιμονή, ὅτι δὲν εἶναι ἄχρηστα, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἔχουν ταλαιπωρηθεῖ ἀπὸ τὸ δρόμο, τότε ποὺ αὐτοὶ ἐπέστρεφαν στὴν Ἰουδαία ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα. Πρόσφεραν βέβαια «τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἄρπαγές, καὶ τὰ χωλὰ καὶ τὰ ἄρρωστα». Γιατὶ πολλές φορές ἐπιτιθέμενα τὰ θηρία προξενοῦν βλάβη στὰ κοπάδια, καὶ ἂν τυχὸν ἄρπάξουν κάποιο, καὶ τρέχοντας στὴ συνέχεια ὁ βοσκὸς ἀποσπάσει τὸ ἄρπαγμένο ἀπὸ τὰ δόντια του, ἢ κατατρομάξει τὸ θηρίο μὲ τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλῶν, ἢ ρίχνοντας τὴ γκλίτσα του, αὐτὸ νομίζω εἶναι τὸ ἄρπαγμα. Αὐτὰ πρόσφεραν μαζὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν βλάβη στὰ πόδια καὶ δὲν μπορούσαν πιά νὰ βοσκῆσουν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα. Πρόσφεραν ἐπίσης καὶ «τὰ ἐνοχλούμενα», δηλαδή ἐκεῖνα ποὺ ἦταν πιά γιὰ θάνατο, ἀτιμάζοντας μᾶλλον, παρὰ τιμώντας τὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Ἀλλά, λέγει, «Ἐγὼ τὰ ἀπέρριψα αὐτά, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας», καὶ ἐπειδὴ θέλετε νὰ κάνετε θυσίες ἀσεβεῖς, δὲν θὰ δεχθῶ, λέγει, καθόλου τὰ προσφερόμενά σας, οὔτε θὰ θεωρήσω ὡς ὀσμὴ εὐωδίας τίς τόσο ἄνομες καὶ ἀκάθαρτες προσφορές σας.

Ἄρα λοιπὸν πρέπει ἐμεῖς νὰ κάνομε θυσίες καὶ πολὺ ὀρθὰ καὶ ἐπιμελημένα, καὶ νὰ προσφέρομε γενικὰ στὸν Θεὸ ὄχι τὰ παραπεταμένα καὶ τελείως ἄχρηστα καὶ κανενὸς λόγου ἄξια, ἀλλὰ τὰ ὠραιότερα καὶ τελείως ξεχωριστά. Καὶ ἂν κάποιος προσφέρει θυσία στὸν Θεὸ τὸν ἑαυτό του (γιατὶ θυμόμαστε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ γράφει τὰ ἐξῆς: «Προσφέρατε τὰ σώματά σας θυσία ζωντανή, ἅγια, εὐάρεστη στὸν Θεό, τὴ λογικὴ λατρεία σας»⁴⁸), νὰ ἐξετάζει μὲ λεπτομέρεια τὸν ἑαυτό του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ γίνεται κανεὶς λεπτολόγος ἐξεταστής τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ψυχῆς του. Νὰ προσέχει μήπως εἶναι τυφλός, δηλαδή δὲν ἔχει στὸ νοῦ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, μήπως ἔχει κουτσὸ τὸ πόδι του ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταθεῖ καὶ νὰ βαδίσει πρὸς

πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἀγαθῶν, μὴ ἔχων ἀρπάγματά τε καὶ ἀρῶστα. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς μὴ αἰεὶ ὑπνοῦν, ὅτι ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος ὡς λέων περιέρχεται, ζητῶν τίνα καταπήν». Ὅταν τοίνυν ἄυπνοί τε καὶ ἐγρηγορότες εὐρισκώμεθα, παραθεῖ τὸ θηρίον. Εἰ δὲ δὴ νυστάζοντας ἴδοι καὶ κατημεληκότας, ἄρπαγμα ποιεῖτα, καὶ ἀρῶσ-
 5 στους ἀποτελεῖ, τουτέστιν τεθνηκότας καὶ ἀδρανῶς ἔχοντας κοιμηθῆναι περὶ τὸ δύνασθαι κατορθοῦν ἀρετήν. Ἔστω δὲ δὴ καὶ τοῦ διανοχλεῖσθαι μακράν, τουτέστι μικροψυχίας ἀμείνων καὶ διαπρέπων ἐν ὑπομονῇ. Ὡσπερ γὰρ ἀποφέρει πρὸς ζωὴν τῆς ὑπομονῆς
 10 ὁ τρόπος, οὕτω καὶ εἰς θάνατον μικροψυχία. Νοῦ γὰρ ἀσθένειαν καὶ καρδίας πάρεσιν τὸ χρημῖά φαμεν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας τῶν τοιούτων ἡμᾶς ἀπαλλάττεσθαι παθῶν συμβουλεύει λέγων «Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνεμμένοι καὶ γόνατα παραλελυμένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῆ διανοία, ἰσχύσατε,
 15 μὴ φοβεῖσθε. Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἰδου Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρείας».

Στίχ. 14. «Καὶ ἐπικατάρατος ὃς ἦν δυνατός, καὶ ὑπῆρχεν αὐτῷ ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ ἄρσεν, καὶ εὐχὴ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ θύει διεφθαρμένα τῷ Κυρίῳ· διότι βασιλεὺς μέγας ἐγώ εἰμι,
 20 λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ τὸ ὄνομά μου ἐπιφανὲς ἐν τοῖς ἔθνεσι».

ιε'. Καθορίζει λοιπὸν τοῦ θύοντος ἀνοσίως τὴν ἀράν, καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ δὴ τις εὐξαιτο, φησί, καὶ ἐν ποιμνίοις ἔχοι τοῖς ἑαυτοῦ τὸ ἄρσεν τε καὶ ἄμωμον, ἀνθ' ὅτου μὴ τοῦτο προσ-
 25 κομίζει Θεῷ, συλλέγει δὲ μᾶλλον ἢ μηδενὸς ἄξια γένοιτ' ἂν ὄλως; ὕβρις γὰρ τὸ χρημῖα καὶ ἕτερον οὐδέν. Οὐ γὰρ δὴ κατά τινος, τῶν σκότῳ προσκαθημένων καὶ πλάναις καὶ βεβήλοις εἰδωλολατρίας, λίθοις καὶ ξύλοις δεδουλεύκαμεν, τῷ Θεῷ δὲ μᾶλλον τῷ παντοκράτορι καὶ τῷ τῶν ὄλων γενεσιουργῷ, ὃν τρέμουσι
 30 μὲν οὐρανοί, καταπέφρικε δὲ καὶ ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ. Ἐπιμαρτυρεῖ δὲ πάλιν τοῖς ἐξ ἔθνῶν τὸ λίαν ἐπιεικές, ἐπιφανὲς εἶ-

49. Α' Πετρ. 5, 8.

50. Ἡσ. 35, 3-4. καὶ 40, 10.

ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, μήπως ἔχει πράγματα προερχόμενα ἀπὸ ἀρπαγῆς καὶ ἀρρώστια τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ πρέπει ἡμεῖς νὰ μὴ παραδινόμαστε σὲ διαρκῆ ὕπνο, γιατί «ὁ ἀντίδικός μας διάβολος τριγυρίζει σὰν λιοντάρι, ζητώντας ποιὸν νὰ καταπιεῖ»⁴⁹. "Ὅταν λοιπὸν εἴμαστε ἄυπνοι καὶ ἐπάγρυπνοι, θὰ προσπεράσει τὸ θηρίο, ἂν ὅμως μᾶς δεῖ νὰ νυστάζομε καὶ νὰ εἴμαστε ἀδιάφοροι, μᾶς κάνει ἀρπαγμὰ του καὶ μᾶς καθιστᾷ ἀρρωστους, δηλαδή μᾶς καθιστᾷ σὰν πεθαμένους καὶ ἀδρανεῖς, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ κατορθώσομε τὴν ἀρετὴ." Ἄς εἶναι κανεὶς μακριὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἐνοχλήσεις, δηλαδή νὰ στέκεται πάνω ἀπὸ τὴ μικροψυχία καὶ νὰ διαπρέπει στὴν ὑπομονή. Γιατί, ὅπως μᾶς ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ ὁ τρόπος τῆς ὑπομονῆς, ἔτσι μᾶς ὀδηγεῖ στὸ θάνατο ἢ μικροψυχία. Γιατὶ τὸ πρᾶγμα λέμε ὅτι προκαλεῖ ἀδυναμία στὸ νοῦ καὶ παράλυση στὴν καρδιά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας μᾶς συμβουλεύει νὰ ἀπαλασσόμαστε ἀπὸ τὰ πάθη αὐτοῦ τοῦ εἶδους λέγοντας: «Λάβετε δύναμη χέρια ἀδύναμα καὶ γόνατα παραλυμένα, παρηγορηθεῖτε καὶ λάβετε θάρρος ὅσοι ἔχετε ὀλιγοψυχία στὸ νοῦ σας, πάρετε δύναμη καὶ μὴ φοβᾶσθε. Νὰ ὁ Θεὸς μας, νὰ ὁ Κύριος ἔρχεται μὲ δύναμη καὶ ὁ βραχίονάς του (τὸ χέρι του) μὲ ἐξουσία»⁵⁰.

Στίχ. 14. «Καὶ νὰ εἶναι καταραμένος αὐτὸς ποῦ, ἐνῶ ἔχει τὴ δύναμη καὶ ὑπάρχει στὸ κοπάδι τοῦ ἀρσενικοῦ ζῶο καὶ τὸ ἔχει τάξει πρὸς θυσία, προσφέρει ὡς θυσία στὸν Κύριον τὰ ἐλαττώματικά. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι βασιλιάς μεγάλος, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας, καὶ τὸ ὄνομά μου εἶναι ἔνδοξο στὰ ἔθνη».

15. Καθορίζει πᾶ τὴν κατάρα ἐκείνου ποῦ προσφέρει θυσία μασητή, καὶ πολὺ σωστά. Γιατί, ἂν κάποιος, λέγει, κάνει τάμα καὶ ἔχει στὸ ποιμνιὸ τοῦ ἀρσενικοῦ ζῶο καὶ χωρὶς ἐλαττώματα, καὶ ἄντι νὰ προσφέρει αὐτὸ στὸν Θεό, μαζεύει καὶ προσφέρει αὐτὰ ποῦ δὲν ἔχουν καμμιά ἀπολύτως ἀξία, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀποτελεῖ ὕβρη καὶ τίποτε ἄλλο. Γιατὶ δὲν εἴμαστε δοῦλοι στὶς πέτρες καὶ στὰ ξύλα, σὰν κάποιους ἄλλους ποῦ κάθονται στὸ σκοτάδι καὶ στὴν πλάνη καὶ στὴ βέβηλη εἰδωλολατρία, ἀλλὰ μᾶλλον δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορα καὶ δημιουργοῦ τῶν πάντων, τὸν ὁποῖο τρέμουν οἱ οὐρανοὶ καὶ φρίττει ἀπέναντί του ἡ γῆ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτῆς. Ἐπιβεβαιώνει πάλι τὴ μεγάλη

ναι λέγων τὸ τῆς θεότητος ὄνομα παρ' αὐτοῖς, σεπτὸν τε καὶ ἀξιάγαστον· διακειςόμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρως ἡμεῖς, ἢ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον.

Ἄπεδέχετο δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰδωλο-
 5 λάτρην ὄντα τὸν ἑκατόνταρχον, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν « Ἀμὴν λέ-
 γω ὑμῖν, παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν εὖρον ἐν τῷ Ἰσραήλ». Ἐ-
 πάρατος οὖν ὁ θύων Θεῷ τὸ κατεφθαρμένον, καίτοι ἐνὸν αὐτῷ
 τοῖς ἀμείνοσι τιμᾶν, εἶπερ ἐν ποιμνίοις ἔχει, καθάπερ ἔφην ἀρτί-
 ως, τὸ ἄμωμόν τε καὶ ἄρσεν. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ ἄρσεν εἰς θυσί-
 10 αν αἰτεῖ, καίτοι τοῦ νόμου προστεταχότος καταθύειν Θεῷ καὶ θή-
 λεα. Φαμέν οὖν, ὅτι αἱ κατ' εὐχήν θυσίαι, τουτέστι τὰ ἐκούσια, τὸ
 ἄμωμόν τε καὶ ἄρσεν ἐδέχοντο θῦμα, καὶ ἦν ὁ τύπος εἰς τὸν προσά-
 γοντα, μονονουχὶ παρεγγυῶντος τοῦ νόμου, ὅτι χρὴ τοὺς εἰς
 ὁσμὴν εὐωδίας ἀναβαίνειν ἐθέλοντας τῷ Θεῷ, ἀνδρείους τε εἶναι
 15 καὶ παθῶν ἀμείνους καὶ μώμου παντὸς ἀπωτάτω. Αἱ δέ γε ὑπὲρ
 ἁμαρτιῶν προσαγόμεναι θυσίαι, τὸ θῆλυ πάντως ἐδέχοντο ἀπὸ
 τῶν ἀμνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Αἴνιγμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς τῶν
 προσαγόντων ἀσθενείας ἦν. Ἐναλκι γὰρ τὸ θῆλυ, καὶ τῶν ἀρσέ-
 νων ὡς ἐν ἰσχύϊ δεύτερον. Ἄμαρτία δὲ πᾶσα δρωτο ἂν ἡσθηνηκό-
 20 τος τοῦ νοῦ, καὶ οὔτι που μᾶλλον τὴν πνευματικὴν σῶζοντος εὐ-
 ρωσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ 1-2. «Καὶ νῦν ἡ ἐντολὴ αὕτη πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἱερεῖς
 Ἐὰν μὴ εἰσακούσητε καὶ ἔαν μὴ θῆσθε εἰς τὴν καρδίαν
 25 ὑμῶν τοῦ δοῦναι δόξαν τῷ ὀνόματί μου, λέγει Κύριος Παν-
 τοκράτωρ, καὶ ἐξαποστελῶ ἐφ' ὑμᾶς τὴν κατάραν, καὶ
 ἐπικαταράσομαι τὴν εὐλογίαν ὑμῶν, καὶ καταράσομαι
 αὐτήν· καὶ διασκεδάσω τὴν εὐλογίαν ὑμῶν, καὶ οὐκ ἔσται
 ἐν ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οὐ τίθεσθε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν».
 30 ις. Παρήσι φιλαγάθως τὰς ἐπὶ τοῖς ἤδη φθάσασιν αἰτίας,

εὐσέβεια τῶν ἔθνικῶν, λέγοντας ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔνδοξο ἀνάμεσα σ' αὐτούς, σεβαστὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο. Ἄς συμπεριφεροῦμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ ὄχι διαφορετικά.

Δέχθηκε βέβαια καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν ἑκατόνταρχο ποῦ ἦταν εἰδωλολάτρης, καὶ μάλιστα ἔλεγε: Ἄλήθεια σᾶς λέγω, σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες δὲν βρῆκα τόση μεγάλη πίστη»⁵¹. Καταραμένος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ποῦ προσφέρει θυσία στὸν Θεὸ ζῶο ἐλαττωματικό, ἐνῶ μπορεῖ νὰ τὸν τιμᾷ μὲ τὰ καλύτερα, ἐφόσον, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἔχει στὸ ποίμνιό του τὸ ἄμεμπτο καὶ ἀρσενικό. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι γιὰ τὴ θυσία ἀπαιτεῖ τὸ ἀρσενικό, μολονότι ὁ νόμος ἔχει προστάξει νὰ προσφέρονται στὸν Θεὸ θυσία καὶ θηλυκά⁵². Λέμε λοιπὸν, ὅτι οἱ θυσίες μετὰ ἀπὸ τὰμα, δηλαδή οἱ ἐκούσιες, δέχονταν τὸ ἀρσενικό καὶ ἄμεμπτο θύμα, καὶ εἶχε συμβολικὴ σημασία γιὰ ἐκεῖνον ποῦ ἔκανε τὴν προσφορά, ἐπιβεβαιώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὁ νόμος, ὅτι πρέπει αὐτοὶ ποῦ θέλουν νὰ ἀνεβαίνουν πρὸς τὸν Θεὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας νὰ εἶναι ἀνδρεῖοι καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ πάθη καὶ χωρὶς κανένα ἀπολύτως ψεγάδι. Ἀντίθετα οἱ θυσίες ποῦ προσφέρονταν γιὰ τὶς ἁμαρτίες δέχονταν ὅπωςδήποτε τὸ θηλυκὸ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀμνοὺς καὶ ἀπὸ τὰ ἐρίφια. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἦταν ὑπαινιγμὸς τῆς ἀδυναμίας ἐκείνων ποῦ ἔκαναν τὴν προσφορά. Γιατὶ τὸ θηλυκὸ εἶναι ἀδύναμο καὶ δεύτερο ὡς πρὸς τὴ δύναμη ἀπὸ τὰ ἀρσενικά. Κάθε ἁμαρτία βέβαια διαπραττεται ὅταν ἔχει ἀσθενήσει ὁ νοῦς καὶ δὲν διατηρεῖ καθόλου τὴν πνευματικὴ εὐρωστία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1-2. «Καὶ τώρα αὕτη εἶναι ἡ ἐντολή μου πρὸς ἐσᾶς τοὺς ἱερεῖς. Ἄν δὲν ὑπακούσετε καὶ δὲν πάρετε ἀπόφαση μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας νὰ δοξάσετε τὸ ὄνομά μου, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας, θὰ ἀποστείλω ἐναντίον σας τὴν κατάρρα, καὶ θὰ καταρασθῶ τὴν παλαιὰ εὐλογία σας καὶ θὰ τὴ μετατρέψω σὲ κατάρρα. Θὰ διαλύσω τὴν εὐλογία σας, καὶ δὲν θὰ παραμείνει σὲ σᾶς, γιατί ἐσεῖς δὲν τὴν ἔχετε βάλει μέσα στὴν καρδιά σας».

16. Παραβλέπει κατὰ τρόπο φιλάγαθο τὶς κατηγορίες γιὰ τὰ

καὶ νέμει τὸν ἔλεον, εἰς ἀρχὰς ὥσπερ ἐπιεικείας ἀνατιθεῖς τοὺς ἡμαρτηκότας. Τουτὶ γάρ, οἶμαι, δηλοῦν λέγοντα χρηστῶς τό· «Καὶ νῦν ἡ ἐντολὴ αὕτη πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἱερεῖς». Ἀπειλεῖ δὲ λοιπόν, ὡς, εἰ μὴ ἔλοιντο ποιεῖν ἅ χρὴ ποιοῦντας ὁρᾶσθαι καὶ εἰς 5 νοῦν ἔσω τίθεσθαι καὶ καρδίαν τῶν θείων χρησιμωδημάτων τὴν αἴσθησιν, ἔσονται τε ἑαυτῶν ἀμείνους ἢ πάλαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐπιζητήσεται, μὴ κατασμικρύνοντες ἔτι τὸ θυσιαστήριον, μῆτε μὴν ἀπλῶς ἢ ἀβασανίστως τελοῦντες τὰ νενομισμένα, πάντη τε καὶ πάντως καταράτους ἀποφανεῖ καὶ ὑπὸ θείαν ὄν- 10 τας ὀργήν. Οἶμαι δὲ ἔγωγε δηλοῦν τό, «Ἐπικαταράσομαι τὴν εὐλογίαν ὑμῶν καὶ διασκεδάσω αὐτήν», ἐκεῖνο τάχα που. Θεοῦ μὲν γὰρ κατανεύοντος τὴν εὐημερίαν τισίν, εὐφορήσει τὰ ἐν ἀγροῖς, εὐκαρπία τε ἔσονται καὶ ἐν εὐθηνίᾳ, καὶ εἰς πληθὺν ἀμέτρητον ἐπιδώσει τὰ θρέμματα, καὶ φθορᾶς ἔσονται τῆς τῶν σω- 15 μάτων ἀμείνους αὐτοί. Ἀφιστάντος δὲ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, πρὸς πᾶν τοῦναντίον μεταχωρήσει τὰ πράγματα, καὶ ἀπέσται μὲν πάντως τὸ εὐημερεῖν, κατακρατήσεται δὲ μᾶλλον τὰ ἐφ' οἷς εἰκότως ἂν καταλύνοιτο τις.

Καὶ ταυτὶ μὲν ὁ λόγος ὡς ἐν αἰσθητοῖς τε καὶ προσκαίροις 20 πράγμασιν, εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὡς, εἰ μὴ τις ἔλοιτο τὰς θείας εἰς νοῦν ἔχειν ἐντολάς, οἰγήσεται παντελῶς αὐτῷ πρὸς τὸ μηδὲν τὰ εἰς νοῦν ἀγαθὰ, ἔξει τε καρπὸν οὐδένα τῆς φιλοθέου ζωῆς, ἀλλ' ἔσται μὲν εὐλογίας τῆς ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ τητῶμενος, παραπεσεῖται δὲ ταῖς ἀραιῖς καὶ ταῖς ἐκ τούτου ποιναιῖς. Ζητητέον 25 δὴ οὖν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ τίνα δὴ τρόπον τοῦτο κατορθώσομεν, αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν εἰπὼν· «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλά ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Τότε καὶ πλήρη τὴν εὐλογίαν ἀποληψόμεθα καὶ ἀκράδαντον τὴν εὐθυμί- 30 αν, καὶ ταῖς πνευματικαῖς εὐκαρπίαῖς ἐντροφήσομεν, ἐμπλεοί τε παντὸς ἀγαθοῦ γεγονότες, τὸν ἀληθῶς ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀξιέπαινον διαζήσομεν δῖον.

προηγούμενα συμβάντα και προσφέρει τὴν εὐσπλαγχνία, ἐπαναφέροντας κατὰ κάποιο τρόπο ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν στὴν ἀρχικὴ εὐσέβεια. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει λέγοντας μὲ ἀγαθότητα τό, «Καὶ τώρα αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ πρὸς ἐσᾶς τοὺς ἱερεῖς». Τοὺς ἀπειλεῖ ὅμως στὴ συνέχεια, πῶς, ἐὰν δὲν θελήσουν νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε φανερὰ νὰ πράττουν καὶ νὰ βάζουν συνειδητὰ μέσα στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ τους τὰ θεῖα παραγγέλματα καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι ἀπὸ ὅ, τι παλαιὰ καὶ δὲν ἐπιζητήσουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἐξευτελίζουν πιά ὁ θυσιαστήριο, οὔτε καὶ νὰ τελοῦν ἔτσι ἀπλὰ καὶ ἀβασάνιστα τὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὸ νόμο, ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ τοὺς καταστήσει καταραμένους καὶ ἔνοχους τῆς θείας ὀργῆς. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι τό, «Θὰ καταρασθῶ τὴν εὐλογία σας καὶ θὰ διασκορπίσω αὐτὴν» δηλώνει ἴσως τὸ ἐξῆς Δείχνοντας δηλαδή ὁ Θεὸς συγκατάνευση γιὰ τὴν εὐημερία κάποιων θὰ καταστοῦν εὐφορα τὰ χωράφια τους, θὰ δώσουν καλὸ καρπὸ καὶ μὲ ἀφθονία, θὰ πληθύνουν ἀμέτρητα τὰ κοπάδια τους, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ βρεθοῦν πάνω ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν σωμάτων. Ἄν ὅμως ἀπομακρύνει τὴν εὐλογία του, θὰ ὑποχωρήσουν τὰ πράγματα στὸ κάθε ἀντίθετο, θὰ ἐξαλειφθεῖ ὅπωςδήποτε ἡ εὐημερία τους καὶ θὰ ἐπικρατήσουν μᾶλλον ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα εὐλογα κανεῖς θὰ νοιώσει ὑπερβολικὴ λύπη.

Καὶ αὐτὰ βέβαια ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἰσθητὰ καὶ πρόσκαιρα πράγματα, πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι, ἐὰν δὲν θελήσει κάποιος νὰ ἔχει στὸ νοῦ του τίς θεῖες ἐντολές, θὰ ὀδηγηθοῦν γι' αὐτὸν τελείως στὸν ἀφανισμό τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ καὶ δὲν θὰ ἀποκτήσει κανένα καρπὸ τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς, ἀλλὰ θὰ στερηθεῖ τὴν οὐράνια καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ εὐλογία καὶ θὰ παραπέσει σὶς κατάρεις καὶ σὶς τιμωρίες ποὺ εἶναι ἐπακόλουθο αὐτῶν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιδιώκομε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ τὸ κατορθώσομε αὐτὸ μᾶς τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, λέγοντας «Ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στους ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιο»⁵³. Τότε θὰ λάβομε πλήρη τὴν εὐλογία καὶ ἀκλόνητη τὴν εὐθυμία, καὶ θὰ ἀπολαύσομε τίς πνευματικὲς εὐκαρπίες, καὶ ἀφοῦ καταπλημμυρίσομε ἀπὸ κάθε ἀγαθό, θὰ ζήσομε στὸ ἐξῆς τὸν ἀληθινὰ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀξιέπαινο βίον.

Στίχ. 3-4. «Ἴδού ἐγὼ ἀφορίζω ὑμῖν τὸν ὦμον, καὶ σκορπιῶ ἔνυστρον ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν, ἔνυστρον ἐορτῶν ὑμῶν, καὶ λήψομαι ὑμᾶς εἰς τὸ αὐτό· καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος ἐξαπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς τὴν ἐντολὴν ταύτην, τοῦ εἶ-
5 ναι τὴν διαθήκην μου πρὸς τοὺς Λευῖτας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

ιζ. Κέκρουπται τι πάλιν ἐν τοῖς προκειμένοις, ὃ καὶ οἶμαι δεῖν τοῖς φιλακροάμοσι διατρανῶσαι σαφῶς· συνεῖεν γὰρ ἂν οὕτω εὖ μάλα τὸ δηλούμενον. Ὁ νόμος τοίνυν ὁ διὰ Μωυσέως
10 ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς τὸν τῶν θείων θυσιαστηρίων παραστάτην καὶ ἱερουργὸν στεφανῶν, οἷον ἐν τάξει Θεοῦ τέθεικεν αὐτόν. Ἔφη γὰρ ὅτι «κάρπωμα Κυρίου ὁ κληρὸς αὐτοῦ». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα. Οὐχ οἱ ἐγγίζοντες τῷ θυσιαστηρίῳ κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου
15 εἰσίν;». Ἔθος γὰρ ἦν ἀπὸ παντὸς θύματος ἀφιερουῖσθαι τῷ Θεῷ στηθύνιον καὶ βραχίονα, καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, καὶ τοὺς δύο νεφρούς, καὶ μέντοι τὸ ἔνυστρον, τουτέστι τὴν κοιλίαν, ὑπεμφαίνοντος αἰνιγματωδῶς τοῦ νομικοῦ γράμματος, ὅτι πάντα ἡμῶν τὰ ἐντόσθια τῶν ἀνατιθέντων ἑαυτοὺς εἰς ὁσμὴν εὐω-
20 δίας τῷ Θεῷ, ἱερά τε εἶναι προσήκει καὶ ἡγιασμένα. Προσκομίζονται γὰρ τὰ ἐντόσθια, τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀκαθαρσίας ἀπηλλαγμένα. Βραχίων γε μὴν ἰσχύος ἂν νοοῖτο σημεῖον. Χρηῖναι δέ φημι πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἰσχύοντας ἡμᾶς καὶ ἀνδριζομένους ἀναμελωδεῖν ἐκεῖνο σοφῶς τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύ-
25 ρας· «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ».

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐντοσθίων καὶ τῶν τελουμένων θυσιῶν κατὰ τὸν νόμον ἰσχνὸς ἡμῖν ἄγαν ἐκπεποιήται λόγος ἐν ἑτέραις συγγραφαῖς. Οὐκοῦν τὸ ταῦτα λέγειν ἀφέντες εἰς τὸ παρόν, τῶν
30 προκειμένων τὴν διασάφησιν, ὡς ἔνι, ποιεῖσθαι σπουδάσομεν. Προστεταχότος τοίνυν τοῦ νόμου μωμοσκοπεῖσθαι δεῖν τὰ ἱερεῖα, καὶ ἀβασάνιστον θῦμα μὴ προσκομίζεσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ

Στίχ. 3-4. «Νὰ ἐγὼ σᾶς ἀφαιρῶ τὸν ὦμο τῶν θυμάτων καὶ θὰ σκορπίσω στὰ πρόσωπά σας τὸ στομάχι αὐτῶν, τὸ στομάχι τῶν ἐορτῶν σας, καὶ θὰ σᾶς πάρω καὶ θὰ σᾶς πετάξω ὄπου καὶ ἐκεῖνα, καὶ θὰ μάθετε ὅτι ἐγὼ ὁ Κύριος σᾶς ἔδωσα αὐτὴ τὴν ἐντολή, γιὰ νὰ μένει ἀκλόνητη ἡ διαθήκη μου μὲ τοὺς Λευῖτες, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

17. Κρύβεται πάλι κάτι στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ, τὸ ὁποῖο πρέπει, νομίζω, νὰ διευκρινίσω μὲ σαφήνεια στοὺς φίλους ἀκροατὲς τοῦ λόγου· γιὰτὶ ἔτσι θὰ μπορούσαν νὰ κατανοήσουν καλύτερα αὐτὸ ποὺ θέλουν νὰ δηλώσουν. Ὁ νόμος δηλαδή ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ τιμώντας μὲ τὶς ἀνώτατες τιμὲς τὸν παραστάτη καὶ ἱεραργὸ τῶν θεῶν θυσιαστηρίων, τὸν ἔθεσε στὴ θέση κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶπε, «Μέσα διατροφῆς του θὰ εἶναι οἱ προσφορὲς πρὸς τὸν Κύριο»⁵⁴. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· Βλέπετε τοὺς κατὰ σάρκα Ἰσραηλίτες. Αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν τὸ θυσιαστήριον δὲν εἶναι κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου;»⁵⁵. Γιατὶ ὑπῆρχε συνήθεια ἀπὸ κάθε προσφερόμενο θυσία νὰ ἀφιερώνεται στὸν Θεὸ τὸ στήθος καὶ ὁ βραχίονας καὶ ὁ λοβὸς τοῦ ὑπατος καὶ οἱ δύο νεφροί, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ἔνυστρο, δηλαδή τὸ στομάχι, ὑποδηλώνοντας αἰνιγματικὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὅτι ὅλων μας τὰ ἐντόσθια ποὺ ἀφιερώνομε τὸν ἑαυτό μας στὸν Θεὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, πρέπει νὰ εἶναι ἱερὰ καὶ ἁγιασμένα. Γιατὶ τὰ ἐντόσθια προσφέρονταν ἀφοῦ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία ποὺ περιεῖχαν. Ὁ βραχίονας βέβαια θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ σύμβουλο δύναμης. Πρέπει ὅμως νὰ πῶ, ὅτι ἀρχίζοντας κάθε ἔργο ἀρετῆς μὲ δύναμη καὶ γενναιότητα, νὰ ψάλλομε μὲ ἐπίγνωση ἐκεῖνο ποὺ ἔψαλε μὲ τὴ λύρα του ὁ Μελωδός· «Εὐλόγα, ψυχὴ μου τὸν Κύριο καὶ ὅλα τὰ βρισκόμενα μέσα μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιο αὐτοῦ»⁵⁶.

Γιὰ τὰ ἐντόσθια βέβαια καὶ τὶς θυσίαι ποὺ τελοῦνταν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἔγινε πολὺ λεπτομερὴς λόγος ἀπὸ ἐμένα σὲ ἄλλες συγγραφές μου. Ἀφήνοντας λοιπὸν πρὸς τὸ παρὸν τὸ νὰ μιλοῦμε γι' αὐτά, ἅς προσπαθήσουμε νὰ διασαφηνίσουμε ὅσο μπορούμε τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Μολονότι λοιπὸν ὁ νόμος πρόσταζε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξετάζονται τὰ ἐλαττώματα τῶν προσφερόμενων πρὸς θυσία καὶ νὰ μὴ προσκομίζε-

τοῖς τεταγμένοις εἰς ἱερουργίαν τὰ ἐκ τῶν θυμάτων ἀφορίζεσθαι
 μέρη, κατημέλησαν μὲν τοῦ χρῆναι μωμοσκοπεῖν, τετηρήκασι δὲ
 τὴν ἐντολὴν τῶν καλουμένων ἀφαιρεμάτων, οὐ τὸ τῷ Θεῷ μάλ-
 λον ἢ δὴ τῶν ἰδίων προτάττοντες θελημάτων, κρατύνοντές τε καὶ
 5 ἐμπεδοῦν σπουδάζοντες ὅπερ αὐτοὺς ὠφελεῖν ἐδόκει τὰ ἐκ τῶν
 θυσιῶν συναγείροντας κρέα. Τοῦτο παράγει πρὸς ἔλεγχον καὶ
 φησιν· «Ἴδου ἐγὼ ἀφορίζω ὑμῖν τὸν ὦμον· τὸ δὲ «ἀφορίζω» νῦν
 τέθεικεν ἀντὶ τοῦ “Αφώρισά τε ἤδη καὶ εἰς δεῦρο βούλομαι τη-
 ρεῖσθαι τὸ ἔθος”. Προσέρριψα δὲ ὡσπερ, ἦτοι «προσρίπτω καὶ
 10 τὸ ἔνυστρον εἰς τὰ πρόσωπα ὑμῶν». Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ ἀτιμάζου-
 σι τὸ θυσιαστήριον, ταύτητοι Θεὸς τό, «Σκορπιῶ» φησιν, οἷον ἀν-
 θυβρίζων. «Ὁ γὰρ ἐξουθενῶν με», φησί, «ἐξουδενωθήσεται».
 «Λήψομαι δὴ οὖν ὑμᾶς εἰς τὸ αὐτό», τουτέστιν, ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ
 περιέσομαι καὶ ἀσεβοῦντας ἐλέγξω. Ἀνθ’ ὅτου γὰρ δὴ τὸν μὲν ἐπὶ
 15 τοῖς ἀφαιρέμασι τοῖς ὑμῶν τετηρήκατε νόμο καὶ τῆς δοθείσης
 ὑμῖν μερίδος κατ’ οὐδένα τρόπον ἀνέχεσθε καταρῶραθυμεῖν, εἰ-
 καῖον δὲ ὑμῖν εἶναι δοκεῖ τὸ χρῆναι μωμοσκοπεῖν, γνώσεσθε δὴ
 οὖν κεκλεισμένων ἐφ’ ὑμῖν τῶν θυρῶν, τουτέστιν ἐκκλειόμενοί τε
 καὶ ἐκπεμπόμενοι τῆς ἱερουργίας. Ὅτι ἐγὼ δέδωκα τὴν ἐντολὴν
 20 ταύτην, ἦτοι τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην πρὸς τοὺς Λευῖτας. Τί
 οὖν τὸ ἐντεῦθεν; Εἰδέναι προσήκει τοὺς τοῖς θείοις λειτουργοῦ-
 ντας μυστηρίοις, ὅτι τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἐκπράττεσθαι χρῆ, καὶ
 τῶν δεσποτικῶν προσταγμάτων ῥιπτεῖσθαι κατόπιν πᾶν ὅπερ
 αὐτοὺς ὠφελεῖν ἑτέρως δοκεῖ. Ἱεροὶ γὰρ οὕτως ἔσονται λειτουρ-
 25 γοί, καὶ οὐχὶ τῶν προσκαιρῶν ἐρασταὶ καὶ λημμάτων αἰσχροῶν
 ἠττώμενοι.

Στίχ. 5. « Ἡ διαθήκη μου ἦν μετ’ αὐτοῦ τῆς ζωῆς
 καὶ τῆς εἰρήνης».

ιη'. Ἀνακομίζει τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς ἀγίους τε καὶ εὐδοκίμως
 30 ἱερατεύσαντας, καὶ ἀξιάγαστον ἀληθῶς ἀποφαίνει χρῆμα τὴν ἱε-
 ρουργίαν, τό γε ἦκον εἰς νόμον καὶ τὴν ἐκ τῶν θείων χρησιμωδη-

ται στὸ θυσιαστήριο ἀνεξέταστο σφάγιο καὶ νὰ διαχωρίζονται τὰ μέλη τῶν σφαγίων ποὺ προορίζονταν γιὰ τὴ θυσία, ἀδιαφόρησαν βέβαια γιὰ τὴν ἀνάγκη ἐξέτασης τῶν ἐλαττωμάτων τους, διατήρησαν ὅμως τὴν ἐντολὴ τῶν καλούμενων ἀφαιρεμάτων, ὄχι προτάσσοντας ἀπὸ τὸ δικό τους θέλημα αὐτὸ ποὺ ἦταν εὐχάριστο καὶ ἀρεστὸ στὸν Θεό, ἀλλὰ ἰσχυροποιώντας καὶ φροντίζοντας νὰ στερεώνουν αὐτὸ ποὺ νόμιζαν ὅτι τοῦς ὠφελεῖ, μαζεύοντας τὰ κρέατα ποὺ προσφέρονταν γιὰ τὶς θυσίες. Αὐτὸ παρουσιάζει πρὸς ἔλεγχο καὶ λέγει: «Νὰ ἐγὼ ξεχωρίζω γιὰ σᾶς τὸν ὦμο». Τὸ «ξεχωρίζω» βέβαια ἐδῶ τὸ ἔθεσε ἀντὶ τοῦ, «Ἐχώρισα ἤδη καὶ θέλω στὸ ἐξῆς νὰ τηρεῖται ἡ συνήθεια». Καὶ ἔρριξα κατὰ κάποιον τρόπο, ἦτοι «Ρίχνω καὶ τὸ στομάχι στὰ πρόσωπά σας». Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτοὶ ἀτίμαζαν τὸ θυσιαστήριο, γι' αὐτὸ λέγει ὁ Θεὸς τό, «Θὰ τὸ σκορπίσω», ἀνταποδίδοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ὕβρη. Γιατὶ λέγει: «Αὐτὸς ποὺ μὲ περιφρονεῖ θὰ ἐξουδενωθεῖ»⁵⁷. «Καὶ θὰ σᾶς πάρω καὶ θὰ σᾶς πετάξω στὸ ἴδιο μέρος», δηλαδή θὰ σᾶς φερθῶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ θὰ σᾶς ἐλέγξω ὡς ἀσεβεῖς. Ἐπειδὴ δηλαδή φυλάξατε τὸ νόμον γιὰ τὰ ἀφαιρέματα καὶ δὲν ἀνέχεσθε μὲ κανένα τρόπο νὰ δείξετε ἀμέλεια γιὰ τὴ μερίδα ποὺ σᾶς δόθηκε, καὶ θεωρεῖτε ἄσκοπο τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζετε τὰ ἐλαττώματα τῶν σφαγίων, θὰ μάθετε ὅτι εἶναι κλεισμένες οἱ πόρτες γιὰ σᾶς, δηλαδή ὅτι ἀποκλείεσθε καὶ ἀποπέμπεσθε ἀπὸ τὴν ἱερουργία. Γιατὶ ἐγὼ ἔδωσα αὐτὴν τὴν ἐντολή, ἦτοι τὴ διαθήκη, τὴν ὁποία ἔκανα μὲ τοὺς Λευῖτες. Καὶ ποιὸ τὸ συμπέρασμα ἀπὸ αὐτό; Πρέπει νὰ γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ ὑπηρετοῦν τὰ θεῖα μυστήρια, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελεῖται αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό, καὶ νὰ βάζουν πίσω ἀπὸ τὰ δεσποτικά προστάγματα κάθετι ποὺ νομίζουν ὅτι τοὺς ὠφελεῖ διαφορετικά. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνουν ἅγιοι λειτουργοί, καὶ ὄχι ἐραστές τῶν πρόσκαιρων καὶ θύματα αἰσχροῦν ἀπολαβῶν.

Στίχ. 5. «Ἡ διαθήκη μὲ αὐτὸν ἦταν διαθήκη ζωῆς καὶ εἰρήνης».

18. Μεταφέρει τὸ λόγο στοὺς ἁγίους καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἄσκησαν τὴν ἱερουργία μὲ ἐπιτυχία, καὶ παρουσιάζει ὅτι ἡ ἱερουργία εἶναι ἀληθινὰ πρῶγμα ἀξιοθαύμαστο, ὅσον ἀφορᾷ στὸν νόμον καὶ τὴν ὠφέ-

μάτων ὄνησιν καὶ ἀσφάλειαν. Ὡς γὰρ ὁ σοφώτατος γράφει Παῦ-
 λος· «Ὁ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή».
 Ὄταν τοίνυν δοκεῖ περὶ τοῦ Λευὶ ποιῆσθαι τὸν λόγον, ἀναθετέ-
 5 νον εὖ μάλα τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, οὐχὶ δὴ πῶς πάντως ἐκεί-
 νῳ, ὃς ἀνέφνυ μὲν ἐξ Ἰακώβ, ἐναρίθμιος δὲ τοῖς δυοκαίδεκα γέγο-
 νεν υἱοῖς (οὐ γὰρ ἱεράτευσεν ὄλως), συνήσομεν δὲ τῆς ἱερωσύνης
 τὸ χρῆμα, καὶ αὐτὸ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἱερουργία μονονουχὶ καὶ δι-
 αμορφούμενον ὡς ἐν προσώπῳ Λευί· ἦν τοίνυν, φησί, «πρὸς αὐ-
 τὸν ἡ διαθήκη μου τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰρήνης». Λελάλητο μὲν γὰρ
 10 ὡς πρὸς Μωυσέα τὸν ἱερώτατον ὁ ἐν γράμμασι νόμος, διακονη-
 θείς δι' ἀγγέλων, τέθειται δὲ διὰ μεσίτου Μωυσέως τοῖς ἐξ αἵμα-
 τος Ἰσραήλ, ἐπαγγελίαν ἔχων ζωῆς καὶ εἰρήνης τοῖς ἐθέλουσι βι-
 οῦν ὀρθῶς καὶ κανόνα ποιῆσθαι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς τὸ τῷ νομοθέ-
 τη δοκοῦν.

15 Ἔοικε δέ τι καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων εἰς θεωρίαν ὁ λόγος
 ἡμῖν εἰς τὸ παρὸν ὑπαινίττεσθαι. Δέδοται γὰρ ὁ νόμος τοῖς ἀρ-
 χαιοτέροις, ἧγουν τοῖς ἐξ αἵματος τοῦ Ἰσραήλ, παιδαγωγίαν εἰσ-
 φέρων τὴν ἐπὶ Χριστῷ, καὶ εἰκόνα τινὰ καὶ ὑποτύπωσιν ἐμφανῆ
 τῶν ἀληθεστέρων, ἡ δὲ ἀλήθεια ὁ Χριστός, ὃς ἐστὶ ζωὴ καὶ εἰρή-
 20 νη, καὶ αὐτὸν ἡμῖν αἱ διὰ Μωυσέως γράφουσι σκιαί. Τοιγάρτοι
 καὶ ἔφασκεν Ἰουδαίοις προσλαλῶν «Εἰ ἐπιστεύετε Μωυσῆ, ἐπι-
 στεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Αὐτὸν ἐδήλου
 σφαζόμενος ὁ ἄμνός ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης
 ἡμέρας, καὶ ἀνασώζειν ἐθέλων τῷ αἵματι τοὺς χοίρειν ἐθέλοντας
 25 τὰς τῶν οἴκων φλιάς· αὐτὸν ἡ δάμαλις ἡ πυρρῶά τε καὶ ἄμωμος, ἧς
 ἡ σποδιὰ μεθ' ὕδατος «ἠγίαζε τοὺς κεκοινωνημένους πρὸς τὴν τῆς
 σαρκὸς καθαρότητα», καθὰ γέγραπται· αὐτὸν ὁ ἄζυμος ἄρτος,
 αἱ τρυγόνες, οἱ νεοττοὶ τῶν περισσευῶν, καὶ ἀπαξαπλῶς ἔμπλεως
 ἦν ὁ νόμος τῆς ἐπὶ Χριστῷ θεωρίας. Εἰκότως οὖν λέγεται «Δια-
 30 θήκη ζωῆς καὶ εἰρήνης». Ζωοποιηθέντες γὰρ ἐν αὐτῷ, δι' αὐτοῦ

58. Ρωμ. 7, 12.

59. Γαλ. 3, 19.

60. Κολ. 3, 4. Ἐφ. 2, 14.

61. Ἰω. 5, 46.

62. Ἐξ. 12, 5 ἔ.

63. Ἀριθμ. 19, 2.

64. Ἐβρ. 9, 13.

65. Ἐξ. 12, 18-20.

66. Λευίτ. 5, 7.

67. Ἐβρ. 10, 1.

λεια και ασφάλεια τῶν θείων ἐντολῶν. Γιατί ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, «Ὁ νόμος εἶναι ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δίκαια καὶ ἀγαθή»⁵⁸. Ὅταν βέβαια φαίνεται νὰ κάνει λόγο γιὰ τὸν Λευΐ, θὰ πρέπει πολὺ ὀρθὰ ν' ἀποδώσουμε τὴν οὐσία τῶν νοημάτων ὄχι ὅπως δὴ ποτε σὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος βλάστησε βέβαια ἀπὸ τὸν Ἰακώβ καὶ συμπεριλήφθηκε στὸν ἀριθμὸ τῶν δώδεκα υἱῶν, δὲν ἄσκησε ὅμως καθόλου τὴν ἱερωσύνη, ἀλλὰ θὰ ἐννοήσουμε τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργο κατὰ κάποιον τρόπο τῆς ἱερωσύνης καὶ τὴ διαμόρφωσή του στὸ πρόσωπο τοῦ Λευΐ· γιατί λέγει, «Ἡ διαθήκη μου μὲ αὐτὸν ἦταν διαθήκη ζωῆς καὶ εἰρήνης». Γιατί ὑπαγορεύθηκε βέβαια ὁ γραπτὸς νόμος στὸν ἱερώτατο Μωυσῆ καὶ διακονήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους⁵⁹, νομοθετήθηκε ὅμως μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μωυσῆ καὶ παραδόθηκε στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, περιέχοντας ὑπόσχεση ζωῆς καὶ εἰρήνης γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν ὀρθὰ καὶ νὰ κἄνουν κανόνα τῆς ζωῆς τους τὸ θέλημα τοῦ νομοθέτη.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ λόγος μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ ὑπαινίσσεται κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα. Γιατί ὁ νόμος δόθηκε στοὺς παλαιότερους, δηλαδή στοὺς ἕξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ἀποτελώντας παιδαγωγία ποὺ ὀδηγοῦσε στὸν Χριστό, καὶ εἰκόνα καὶ φανερὴ ὑποτύπωση τῶν ἀληθέστερων, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ζωὴ καὶ εἰρήνη⁶⁰ καὶ αὐτὸν μᾶς προδιαγράφουν οἱ σκιές ποὺ δόθηκαν μὲσω τοῦ Μωυσῆ. Καὶ πράγματι ἔλεγε μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε σὲ μένα· γιατί γιὰ ἐμένα ἐκεῖνος ἔγραψε»⁶¹. Αὐτὸν ὑποδήλωνε ὁ ἀμνὸς ποὺ σφαζόταν τὴν δέκατη τέταρτη ἡμέρα τοῦ πρώτου μηνῆ, καὶ σκοπὸ εἶχε νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ ἤθελαν ν' ἀλείψουν μὲ τὸ αἷμα του τὰ ἀνώφλια τῶν σπιτιῶν⁶², αὐτὸν δήλωνε ἡ δαμάλα ἢ ἐρυθρωπὴ καὶ ἄμεμπτη⁶³, τῆς ὁποίας ἡ τέφρα, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀναμιγμένη μὲ νερὸ «ἀγίαζε τοὺς μολυσμένους ὡς πρὸς τὴ σαρκικὴ καθαρότητα»⁶⁴, αὐτὸν δήλωνε ὁ ἄζυμος ἄρτος⁶⁵, τὰ τρυγόνια, οἱ νεοσσοὶ τῶν περιστεριῶν⁶⁶, καὶ γενικὰ ὁ νόμος ἦταν γεμᾶτος ἀπὸ τὰ προμηνύματα σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό⁶⁷. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν λέγεται «Διαθήκη ζωῆς καὶ εἰρήνης». Γιατί, ἀφοῦ ζωοποιηθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, μὲσω αὐτοῦ πάλι πετύχαμε

δὴ πάλιν τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, εἰρηνεύομέν τε πρὸς αὐτὸν δι' ὑπακοῆς καὶ πίστεως.

Στίχ. 5. «Καὶ ἔδωκα αὐτῷ ἐν φόβῳ φοβεῖσθαι με καὶ ἀπὸ προσώπου ὀνόματός μου στέλλεσθαι αὐτόν».

5 ἰθ'. Ἀπαριθμεῖται χρησίμως τὰ λαμπρὰ τῆς ἱερωσύνης ἀν-
 χήματα, διὰ τῆς τοῦ νόμου μυσταγωγίας ἐξαιρόμενα. Ἐνετίθει
 γὰρ μάλιστα τοῖς ἱερουργοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, στέλλεσθαι μὲν
 ἀναπείθων ἀπὸ προσώπου ὀνόματος αὐτοῦ, τουτέστιν ὑφορᾶ-
 σθαι καὶ ὑποστέλλεσθαι παρασκευάζων τὸ ὄνομα τὸ Δεσποτικόν,
 10 αἰδῶ τε τὴν εἰς αὐτὸ ποιεῖσθαι δεῖν ἀναπείθων οὐ πάροργον, ἀλλ'
 ἐσπουδασμένην, οὐ τί ἂν γένοιτο τιμαλφέστερον; Γέγραπται γάρ,
 ὅτι, «Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, οὗτος ὑγιαίνει». Καὶ πάλιν
 «Φόβος Κυρίου δόξα καὶ καύχημα». Μεμαρτύρηκε τοίνυν τοῖς
 ὁσίως καὶ ἀληθῶς ἱερατευκόσι τὸ θεθηκὸς εἰς ἀσφάλειαν. Οὐ
 15 γὰρ ἀπλῶς πεφοβῆσθαι φησιν αὐτούς, ἀλλ' «ἐν φόβῳ πεφοβῆ-
 σθαι», τουτέστιν ὡς ἐν ὅλῃ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τὸν θεῖον εἰσδέξα-
 σθαι φόβον. Αἱ γὰρ ἐπιτάσεις ἐν τούτοις καὶ ὁ τῶν λέξεων ἀναδι-
 πλασιασμός τὸ ἐρηρυσμένον εἰς ἀρετὴν τῶν ἐπαινουμένων τοῖς
 ἀκροωμένοις κατασημαίνουσι.

20 Στίχ. 6. «Νόμος ἀληθείας ἦν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ,
 καὶ ἀδικία οὐχ εὐρέθη ἐν χεῖλεσιν αὐτοῦ».

κ'. Ἐκέλευε γὰρ ὁ νόμος καὶ τοῦ ψεύδους ἀποφοιτᾶν, ὀρθά τε
 καὶ δίκαια λαλεῖν καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι κρίσιν ἀληθῆ τε
 καὶ ἀδιάστροφον ποιεῖσθαι φιλεῖν. Ἔοικε δὲ πάλιν «ἀλήθειαν»
 25 ὀνομάζειν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, οὐ τὸν νόμον
 ἐν χεῖλεσι πεφορεκέναι, φησί, τοὺς βιοτεύοντας ἱεροπρεπῶς. Εἰ
 γὰρ καὶ ἦν, ὡς ἔφην, ἐν σκιαῖς ὁ νόμος, ἀλλ' ἦν ἐν αὐτῷ τῆς ἀλη-
 θείας ἢ μόρφωσις, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἢ ὡς ἐν
 γραμμασιν ὑποτύπωσις. Εὐρήσομεν γὰρ ἐν τοῖς τύποις τῆς ἐν
 30 πνεύματι λατρείας τὴν δύναμιν. Ὅτι δὲ Χριστοῦ νόμος ἦν καὶ ὁ

68. Ρωμ. 5, 2. Ἐφ. 2, 18.

69. Παροιμ. 13, 13. Σοφ. Σειρ. 1, 18.

70. Σοφ. Σειρ. 1, 11.

τὴν προσέγγισή μας πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ βρισκόμαστε σὲ εἰρήνη πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν πίστη⁶⁸.

Στίχ. 5. «Καὶ τοῦ ἔδωσα τὴν ἐντολή νὰ μὲ φοβᾶται καὶ νὰ συστέλλεται καὶ μόνο ἀκούοντας τὸ ὄνομά μου».

19. Ἀπαριθμεῖ πολὺ ὠφέλιμα τὰ λαμπρὰ καυχήματα τῆς ἱερωσύνης, ἐξυψούμενα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ νόμου. Γιατὶ ἔβαζε μέσα στὶς καρδιές τῶν ἱερουργῶν μεγάλο τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, πείθοντάς τους νὰ νοιώθουν συστολή ἀκούγοντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δηλαδή νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ σέβονται τὸ Δεσποτικὸ ὄνομα, πείθοντάς τους νὰ μὴ θεωροῦν δευτερεῦον πρᾶγμα τὸν σεβασμὸ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ ὡς τὸ πιὸ σημαντικό, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πολυτιμότερο; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι «Αὐτὸς ποὺ φοβᾶται (σέβεται) τὸν Κύριο, αὐτὸς ἔχει ψυχικὴ ὑγεία»⁶⁹. Καὶ πάλι· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι δόξα καὶ καύχημα»⁷⁰. Ἐπιβεβαιώνει λοιπὸν τὴ σταθερὴ ἀσφάλεια γιὰ αὐτοὺς ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα μὲ τρόπο εὐσεβῆ καὶ γνήσιο. Γιατὶ λέγει ὅτι δὲν πρέπει αὐτοὶ ἀπλῶς νὰ τὸν φοβοῦνται, ἀλλὰ «νὰ τὸν φοβοῦνται μὲ φόβο», δηλαδή νὰ δεχθοῦν μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά τους τὸν θεῖο φόβο. Γιατὶ ἡ ἐπέκταση τῆς ἔννοιας στὶς ἐκφράσεις αὐτές καὶ ὁ ἀναδιπλασιασμός τῶν λέξεων καταδηλώνουν στοὺς ἀκροατὲς τὴ σταθερότητα στὴν ἀρετὴ αὐτῶν ποὺ ἐπαινοῦνται.

Στίχ. 6. «Στὸ στόμα του ὑπῆρχε ὁ νόμος τῆς ἀλήθειας καὶ ἀδικία δὲν ἔχει βρεθεῖ στὰ χεῖλη του».

20. Ὁ νόμος πρόσταζε καὶ ἀπὸ τὸ ψέμα νὰ ἀπέχουν, καὶ ὁ λόγος τους νὰ εἶναι ὀρθὸς καὶ δίκαιος, καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν ὀρθὴ καὶ ἀδιαστρέβλωτη κρίση γιὰ κάθε πρᾶγμα. Φαίνεται βέβαια πάλι «ἀλήθεια» νὰ ὀνομάζει τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τοῦ ὁποῖου τὸν νόμο, λέγει, ἔχουν στὰ χεῖλη αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει στοὺς ἀγίους. Γιατὶ, ἂν καὶ ὁ νόμος ἐκφραζόταν μὲ σκιές, ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχε σ' αὐτόν ἡ εἰκόνα τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ σκιαγράφηση μὲ γράμματα τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Γιατὶ θὰ βροῦμε στοὺς τύπους τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς λατρείας. Ὅτι ὅμως καὶ ὁ παλαιὸς νόμος ποὺ εἶχε

πάλαι τοῖς ἀρχαίοις διὰ Μωυσέως κεχρησμοδημένος, ἀναπείσει λέγων αὐτὸς ὁ Σωτῆρ· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἄν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα 5 ἐν ἧ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἄν πάντα γένηται».

Στίχ. 6. «Ἐν εἰρήνῃ κατευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας».

κα'. Τὸ εἰρηνεύειν πρὸς Θεὸν τί ἄν ἕτερον νοοῖτο πρὸς τε 10 ἡμῶν αὐτῶν καὶ ἑτέρων, οἷπερ ἄν εἶεν τῶν θείων λογίων ἐπιστήμονες, ἢ τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι καὶ δρᾶν ἃ βούλεται, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον προσκρούειν αὐτῷ, κατορθοῦν δὲ μᾶλλον ἐπείγεσθαι τὴν εὐκλεᾶ πολιτείαν καὶ ἀξιάγαστόν τε καὶ ἐννομοτάτην ζωὴν; Οὕτω καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν προσπεφώνηκε Παῦλος· «Δικαιωθέντες 15 οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς Θεόν». Οὕτω μὲν γὰρ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπότην εἰδότες τιμῶμεν. Ἀνάπτοντες δὲ τῇ κτίσει τὸ σέβας καὶ κατακρατοῦσης τῶν ἡμετέρων ἐννοιῶν τῆς θεβήλου τε καὶ ῥυπαρᾶς ἁμαρτίας, ἀνθεστήκαμεν τῷ Δεσπότη, καὶ οἷον ἀντανιστάμεθα πρὸς μάχην αὐτῷ, σκληρὸν αἶροντες τὸν 20 αὐχένα καὶ τὸ ἀπειθές καὶ δυσήνιον μελετῶντες ἔτι. Καὶ πιστώσεται λέγων τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής· «Οὐκ οἶδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ ἐστίν; Ὅς εἰάν βουληθῆ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται». Ἐπιστρέψαντας δὲ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνηρημέ- 25 νης, τὸ μεσολαβοῦν οὐδέν, οὐδ' ἄν ἀπείρξειέ τις τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, κολλώμεθα δὲ ὥσπερ αὐτῷ διὰ πάσης ἐπιεικείας, βαδιούμεθά τε δι' εὐθείας ὁδοῦ, καὶ τὴν καλὴν ἀληθῶς πορευόμεθα τρίβον, ἀπευθύνοντες εἰς αὐτὴν ἑαυτούς τε καὶ ἑτέρους. Πρέποι δ' ἄν μάλιστα τὸ ἔν γε τούτοις εἶναι ζητεῖν τοῖς ὁσίοις ἱε- 30 ρουργοῖς, περὶ ὧν ἄν λέγοιτο, καὶ μάλα εἰκότως· «Ἐν εἰρήνῃ κα-

71. Ματθ. 5, 17-18.

72. Ρωμ. 5, 1.

73. Ἰακ. 4, 4.

παραδοθεῖ στους παλαιούς μέσω τοῦ Μωυσῆ ἦταν τοῦ Χριστοῦ θὰ μᾶς πείσει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας «Μὴ νομίζετε ὅτι ἦρθα νὰ καταργήσω τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες· δὲν ἦρθα νὰ τὰ καταργήσω, ἀλλὰ νὰ τὰ συμπληρώσω. Γιατὶ ἀλήθεια σᾶς λέγω, μέχρι πού νὰ διαλυθεῖ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οὔτε ἓνα γιώτα ἢ μιὰ μικρὴ στιγμή δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο, μέχρι πού νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα»⁷¹.

Στίχ. 6. «Πορεύθηκε μὲ εἰρήνη βαδίζοντας μαζί μου, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἀδικία».

21. Τὸ νὰ ἔχομε εἰρήνη μὲ τὸν Θεὸ πῶς ἀλλιῶς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους καὶ ἀπὸ ἄλλους, ἐφόσον εἶναι γνωστές τῶν θείων λογίων, παρὰ τὸ νὰ θέλομε νὰ πιστεύομε καὶ νὰ κάνομε αὐτὰ πού θέλει καὶ κατὰ κανένα τρόπο νὰ μὴ προσκρούομε σ' αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ σπεύδομε νὰ κατορθώνομε τὴν ἀκολουθούμενη ἀπὸ δόξα πολιτεία καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστη καὶ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ; Αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς διακήρυξε καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐχοντας λοιπὸν δικαιωθεῖ μὲ τὴν πίστη, ἃς ἔχομε εἰρήνη μὲ τὸν Θεό»⁷². Γιατὶ ἔτσι πιστεύοντας καὶ ἐνεργώντας τιμοῦμε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Δεσπότη. Ἀντίθετα ἀποδίδοντας τὸν σεβασμὸ μας στὴν κτίση καὶ ἐξουσιάζοντας ἢ βέβηλη καὶ ρυπαρὴ ἁμαρτία τοὺς λογισμοὺς μας, προβάλλομε ἀντίσταση στὸν Δεσπότη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀντιπαρατασσόμαστε σὲ μάχη πρὸς αὐτόν, ὑψώνοντας σκληρὸ τὸν αὐχένα καὶ μελετώντας ἀκόμα τὴν ἀνυπακοή καὶ τὴν ἀντίσταση. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα λέγοντας· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου εἶναι ἐχθρική πρὸς τὸν Θεό; Ὅποιος θελήσῃ νὰ εἶναι φίλος τοῦ κόσμου, γίνεται ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ»⁷³. Ὅταν ὁμως ἐπιστρέψομε πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων μὲ τὴν πίστη καὶ ἡ ἁμαρτία ἔχει συγχωρηθεῖ, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ παρεμβάλλεται, οὔτε καὶ θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ κάποιος ἀπὸ τὴν οἰκειότητά μας πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ προσκολλώμενοι κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτόν μὲ ὅλη τὴν ἐνάρετη ζωὴ μας, θὰ βαδίσομε τὴν εὐθεῖα ὁδὸ καὶ θὰ πορευθοῦμε τὸν ἀληθινὰ καλὸ δρόμο, κατευθύνοντας σ' αὐτὸν τὸν ἑαυτό μας καὶ ἄλλους. Καὶ ἀρμόζει κυρίως τοὺς ἅγιους λειτουργοὺς νὰ ζητοῦν νὰ πορεύονται σ' αὐτὰ, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε πολὺ εὐλόγα νὰ λεχθεῖ· «Πορεύ-

τευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας». Ἰχνηλατεῖ γὰρ πως τὸ ὑπήκοον τὰς τῶν ἡγεμόνων ἐπιεικείας, καὶ οἵπερ ἂν ἔρχοιντο δι' εὐθείας ὁδοῦ σώζουσι πολλοὺς, ἀναπείθουσί τε ῥαδίως τὴν ἀσελγῆ καὶ ἐπάρατον ἀφέντας ζωὴν καὶ τοὺς τῆς ἀδικίας τρόπους, ἀνθελέσθαι τε καὶ ἀγαπᾶν τὰ ἀμείνω καὶ ἀξιάγαστα καὶ οἷς ἂν ἔποιτο τὸ ἐπαινέισθαι δεῖν παρὰ τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

Στίχ. 7. «Ὅτι χεῖλη ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι».

10

κβ'. Τίνα δὴ τρόπον πολλοὺς μὲν ἀπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας, πεπόρευται δέ, κατευθύνων ἐν εἰρήνῃ μετὰ Θεοῦ, διατρανοῖ λέγων, ὡς πεφόρεκε μὲν ἐν χεῖλεσιν, ἦγουν ἐπὶ γλώττης, παντός τοῦ πρὸς ζωὴν ἀναγκαίου τὴν γνῶσιν, γέγονε δὲ παιδευτῆς ἀφρόνων, διδάσκαλός τε νηπίων, καὶ τοῖς ἐθέλουσιν ἀναμαθεῖν τὸ τῷ νόμῳ δοκοῦν ἀληθῆς τε καὶ ἀπλανέστατος ἐξηγητής, οὐχ ἐτέρωσέ ποι μετατρέπων τῶν θείων λογίων τὸν νοῦν, οὔτε μὴν διδάσκων «διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων», ἀλλ' οἷον ἄγγελος Θεοῦ διαλευκαίνων εὖ μάλα τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς τὸ ἀμυδροῦς ἔσθ' ὅτε χρησιμωδούμενον. Ἀπαγγέλλει γὰρ οὐ τὸ οἰκεῖον θέλημα, οὔτε μὴν τοὺς ἀπὸ γνώμης ἰδίας ἐρεύγεται λόγους, ὑπηρετεῖ δὲ μᾶλλον Δεσποτικοῖς θεσπίσμασι. Φαίην δ' ἂν, ὅτι καὶ ἀληθὲς ἐν τούτοις τὸ εἰρημένον ἐν βίβλῳ Παροιμιῶν «Θησαυρός ἐπιθυμητὸς ἀναπαύσεται ἐπὶ στόματος σοφοῦ, ἄφρονες δὲ ἄνδρες καταπίονται αὐτόν». Πρὸς ἐπαίνου δ' ἂν γένοιτο τοῖς ἀπαγγέλλουσί τι παρὰ Θεοῦ, τὸ μηδὲν οἷς ἀπαγγέλλουσι προστιθέναι πλέον, μήτε μὴν ὑφαίρεσίν τινα ποιεῖσθαι τολμᾶν. Τοῦτό τοι μικροῦ παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου, τὰ τῶν Φαρισαίων ἀνόσια στίφη λήρου εἰς τοῦτο κατώλισθον ἀμαθῶς, ὡς διδάσκειν μὲν «διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων», διὰ δέ γε τὴν σφῶν παράδοσιν τὰς θείας ἀκυροῦν ἐντολάς. Τοιαῦτα γὰρ γέγονεν αὐτοῖς παρὰ Χριστοῦ τὰ

θηκε μὲ εἰρήνη βαδίζοντας μαζί μου, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἀδικία». Γιατὶ οἱ ὑπήκοοι (πιστοὶ) ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς τῶν ἀρχηγῶν τους, καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν ἴσιο δρόμο σώζουν πολλοὺς, καὶ τοὺς πείθουν εὐκόλα, ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀσελγῆ καὶ ἐπάρατη ζωὴ καὶ τὶς ἀδικεῖς πράξεις τους, νὰ προτιμήσουν καὶ νὰ ἀγαπήσουν τὰ ἀνώτερα καὶ ἀξιοθαύμαστα καὶ ὅσα ὡς ἐπακόλουθό τους πρέπει νὰ ἔχουν τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 7. «Γιατὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ γνώση καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του θὰ ζητήσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ μάθουν τὸ νόμο, γιατί εἶναι ἀγγελιοφόρος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα».

22. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν ἐπέστρεψε πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἀδικία καὶ πορεύεται κατευθύνοντάς τους μὲ εἰρήνη μαζί μὲ τὸν Θεό, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας, ὅτι φέρει στὰ χεῖλη του, ἥτοι πάνω στὴ γλῶσσα του, τὴ γνώση κάθε ἀναγκαίου γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ ἔγινε παιδευτὴς ἀφρόνων καὶ δάσκαλος νηπίων, καὶ ἀληθινὸς καὶ ἀλάνθαστος ἐξηγητὴς τοῦ νόμου σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μάθουν τὶς ἐπιδιώξεις αὐτοῦ, ὄχι μετατρέποντας κάπου ἄλλοῦ τὸ νόημα τῶν θείων λόγων, οὔτε διδάσκοντας «διδασκαλίες ποὺ εἶναι ἐντολὲς ἀνθρώπων»⁷⁴, ἀλλὰ σὰν ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ διαλευκαίνοντας πολὺ καλὰ στοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους τοὺς ἀσαφεῖς πολλὲς φορὲς προφητικoὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀναγγέλλει ὄχι τὸ δικό του θέλημα, οὔτε βέβαια διατυπώνει τοὺς λόγους τῆς δικῆς του γνώμης, ἀλλὰ ὑπηρετεῖ μᾶλλον τὰ δεσποτικὰ παραγγέλματα. Καὶ θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι ἐπαληθεύει αὐτὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ στὸ βιβλίο τῶν Παροιμιῶν «Στὸ στόμα τοῦ σοφοῦ ἀναπαύεται θησαυρὸς ποὺ ἐπιθυμοῦν πολλοί, ἐνῶ οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι καταπίνουν αὐτόν»⁷⁵. Καὶ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἔπαινος ἐκείνων ποὺ ἀναγγέλλουν κάτι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δὲν προσθέτουν τίποτε ἐπὶ πλέον σὲ αὐτὰ ποὺ ἀναγγέλλουν, οὔτε βέβαια τολμοῦν νὰ ἀφαιρέσουν κάτι. Αὐτὸ ἀκριβῶς θεωρώντας τὸ τελείως ἀνάξιο λόγου τὰ ἀνόσια πλήθη τῶν Φαρισαίων, σὲ τέτοιο βαθμὸ φλυαρίας ὀλίστησαν ἀπὸ ἀμάθεια, ὥστε νὰ διδάσκουν «διδασκαλίες, ἐντολὲς ἀνθρώπων», καὶ μὲ τὴ δική τους παράδοση ἀκυρώνουν τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ⁷⁶. Γιατὶ τέτοιες εἶναι οἱ

ἐγκλήματα. Ἀσφαλῆς οὖν ὁ νόμος· ἔφη γάρ που περὶ τῶν θείων λογίων, τὸ ἐπ' αὐτῶν οὐκέτι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. Φυλάσσεται τοίνυν τῶν ἱερέων τὰ χεῖλη τὴν τοῦ νόμου γνῶσιν, καὶ αὐτὸν ἀπαγγελεῖ προστιθεὶς οὐδέν. Ταύτη τοι καὶ
5 ἄγγελος ὀνομάζεται Κυρίου παντοκράτορος, καίτοι τὴν φύσιν ἄνθρωπος ὢν, ὅτι τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀπαγγέλλει σαφῶς, καὶ νόμον ἔχει τῆς γλώττης τὸ κίνημα.

Στίχ. 8. «Ὑμεῖς δὲ ἐξεκλίνατε ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ πολλοὺς ἠσθενήσατε ἐν νόμῳ, καὶ διεφθείρατε τὴν διαθήκην τοῦ
10 Λευί, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

κγ'. Ἀντιπαρεξάγει τρόπον τινὰ ταῖς τῶν εὐδοκίμων ἐπιεικείαις τὰ τῶν ῥαθύμων ἐγκλήματα, καὶ ταῖς τῶν ἀμεινόνων ἀντιπαραθέσεσιν ἐλέγχει τὸ φαῦλον. Ὡσπερ γὰρ τὸ φῶς ἐν σκότει φαίνει, «τελεῖται δὲ καὶ ἐν ἀσθενείαις ἡ δύναμις», οὕτω καὶ
15 τῆς ἀρετῆς τὸ κάλλος ἐμφανεστέραν ἔχει τὴν εἰδέαν εἰ δὴ παρακείτο τις φανλότης ἢ ἁμαρτία. Οὐκοῦν διεβίωσάν τινες μὲν ἱεροπρεπῶς, ἐν εἰρήνῃ κατευθύνοντες ἑαυτοὺς τε καὶ ἑτέρους, καὶ ἦσαν μετὰ Θεοῦ καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἀδικίας. Πεφορέκασι γὰρ ἐν χεῖλεσι γνῶσιν καὶ ἀκριβεῖς γεγόνασι τῶν θείων λό-
20 γων ἐρμηνευταί. Οἱ δὲ δὴ μετ' ἐκείνους, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἐκκεκλίκασιν ἐκ τῆς ὁδοῦ· παρώλισθον γὰρ τοῦ εἰκότος, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ ἑτέρους οὐ μετρίως ἠδίκησαν, καὶ πολλοὺς ἠσθένησαν ἐν νόμῳ, τουτέστιν ἀσθενεῖς καὶ ἀδρανεστάτους ἀποτετελέκασι περὶ γε τὸ δεῖν ἐλέσθαι βιοῦν ἐννόμως· εἰ γὰρ ἔξω τοῦ πρέ-
25 ποντος οἴχεται τὸ ἠγούμενον, πῶς ἦν μὴ οὐχὶ πάντῃ τε καὶ πάντως συναποφοιτῆσαι τὸ ὑπήκοον καὶ τοῖς προὔχουσι συγκατολισθεῖν τὸ ἐν μοίρᾳ τῇ καταδεεστέρα καὶ ὡς ἐν συνέσει μειονεκτούμενον; Ὡσπερ γὰρ ἐννομός τε καὶ ὅσιος ἱερεὺς μιμητὰς ἐργάσεται τῶν ἰδίων κατορθωμάτων τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαούς, οὕτω
30 καὶ τὸ ἐναντίον. Εἰ γὰρ αὐτοὶ διεφθάρκασι τὴν διαθήκην τοῦ

77. Δευτ. 4, 2.

78. Β' Κορ. 12, 9.

κατηγορίες που διατυπώθηκαν έναντίον τους από τὸν Χριστό. Εἶναι ἀσφαλῆς λοιπὸν ὁ νόμος, γιατί εἶπε κάπου γιὰ τὰ θεῖα λόγια, νὰ μὴ προστεθεῖ τίποτε σ' αὐτά, καὶ τίποτε νὰ μὴ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτά⁷⁷. Θὰ φυλάξουν λοιπὸν τὰ χεῖλη τῶν ἱερέων τὴ γνώση τοῦ νόμου, καὶ θὰ διδάσκουν αὐτόν, χωρὶς νὰ προσθέτουν τίποτε. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ὀνομάζεται ἄγγελος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα, μολονότι κατὰ τὴ φύση ἦταν ἄνθρωπος, γιατί ἀναγγέλλει μὲ σαφήνεια τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ νόμο ἔχει τὴν κίνηση τῆς γλώσσας.

Στίχ. 8. «Ἔσεῖς ὅμως ξεκλίνετε ἀπὸ τὸ δρόμο σας καὶ καταστήσατε πολλοὺς ἀσθενεῖς ὡς πρὸς τὸ νόμο, καὶ παραβιάσατε τὴ διαθήκη τοῦ Λευί, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτορας».

23. Ἀντιπαραθέτει κατὰ κάποιο τρόπο στὴ ζωὴ ἐκείνων που εὐδοκίμησαν στὴν ἀρετὴ τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀδιάφορων, καὶ μὲ τίς ἀντιπαραθέσεις τῶν ἀρίστων ἐλέγχει τὸ φαῦλο. "Ὅπως δηλαδὴ τὸ φῶς φέγγει στὸ σκοτάδι «καὶ ἡ δύναμη φανερώνεται τέλεια ἐκεῖ που ὑπάρχει ἀδυναμία»⁷⁸, ἔτσι καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς ἔχει λαμπρότερη τὴν ὄψη του ἂν ἔχει δίπλα του μιὰ κάποια φαυλότητα ἢ ἁμαρτία. "Ἐζησαν λοιπὸν κάποιοι μὲ ἱεροπρέπεια, καθοδηγώντας τὸν ἑαυτό τους καὶ ἄλλους μὲ εἰρήνη, καὶ ἦταν μαζί μὲ τὸν Θεὸ καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν ἀδικία. Γιατὶ ἔφεραν στὰ χεῖλη τους τὴ γνώση καὶ ἔγιναν ἀκριβεῖς ἐρμηνευτὲς τῶν θείων λόγων. Οἱ μετὰ ὅμως ἀπὸ ἐκείνους καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ λόγος, ἐξέκλιναν ἀπὸ τὸ δρόμο· ξέφυγαν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σωστὸ καὶ ἔβλαψαν ὄχι καὶ λίγο τὸν ἑαυτό τους καὶ ἄλλους, καὶ πολλοὺς τοὺς ἔκαναν ἀδύναμους ὡς πρὸς τὸ νόμο, δηλαδὴ τοὺς κατέστησαν ἀδύναμους καὶ πιὸ ἀδρανεῖς στὸ νὰ θέλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο. Γιατί, ἂν οἱ ἀρχηγοὶ βαδίζουν ἔξω ἀπὸ αὐτὸ που πρέπει, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν μαζί τους ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα οἱ εὐρισκόμενοι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους καὶ νὰ ὀλισθήσουν σὲ κατώτερη θέση καὶ νὰ μειονεκτοῦν ὡς πρὸς τὴ σύνεση; Γιατί, ὅπως ἀκριδῶς ὁ νομοταγῆς καὶ ἅγιος ἱερέας θὰ καταστήσει μιμητὲς τῶν κατορθωμάτων του τὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του πλήθη τοῦ λαοῦ, ἔτσι καὶ τὸ ἀντίθετο.

Λευϊ, πῶς ἦν εἰκὸς τοὺς παρ' αὐτῶν μεμυσταγωγημένους σεπτὸν ἠγεῖσθαι τὸν νόμον;

5 *Στίχ. 9.* «Καὶ ἐγὼ δέδωκα ὑμᾶς ἐξουδενωμένους καὶ παρειμένους εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀνθ' ὧν ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξα-
σθε τὰς ὁδοὺς μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νόμῳ».

κδ. Ἐπὶ τὰς τῶν πατέρων ἄνεισιν ἁμαρτίας, ὑπομιμνήσκει δὲ καὶ αὐτοὺς τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων. Καὶ ἐπέειπε ἦσαν οὐκ ἀσφαλεῖς περὶ τὴν τοῦ νόμου τήρησιν, ταύτη τοι δεδόσθαι, φησὶν, αὐτοὺς τοῖς ἀποκομίσασι εἰς αἰχμαλωσίαν οἰκτροὺς καὶ κατερ-
10 ῥιμμένους καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἐκπεπτωκότας· τί γὰρ τῶν ἀνιαρῶν οὐ συνέβη παθεῖν αὐτούς, ἢ ποίαις οἱ τάλανες οὐ κεκοινωνή-
κασι συμφοραῖς; Ἄλλ' εἰ βούλεσθε, φησὶν, ἀναμαθεῖν τὰς αἰτίας τῆς ἐφ' ὑμῖν γεγενημένης ὀργῆς, ἀκούσεσθε λέγοντος· «Ἄνθ' ὧν ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξασθε τὰς ὁδοὺς μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα
15 ἐν νόμῳ». Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ «διαφθεῖραι τὴν διαθήκην τοῦ Λευϊ», τὸ μὴ τηρεῖν ἐλέσθαι τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς τὴν ὁδόν, ἐκτοπωτάτας δὲ λίαν καὶ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι ποιεῖσθαι κρίσεις, καίτοι Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Οὐ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει, κατὰ τὸν μικρὸν καὶ κατὰ τὸν μέγαν κρινεῖς». Δι' ὧν δέ φησιν, ὡς
20 ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας δέδονται τοῖς ἐχθροῖς καὶ γεγόνασιν ἀπερῥιμμένοι, διὰ τούτων αὐτῶν εὐφυᾶ ποιεῖται τὴν ἀπειλήν, ὡς, εἰ μὴ ἔλοιντο διοῦν ὀρθῶς, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀπόσχοιτο τοῦ κολάζειν αὐτούς, ἔψεται δὲ τοῖς ὑβρίζουσι τὸν νόμον ἢ τοῖς τοῦτο δρᾶν εἰ-
ωθόσι πρέπουσά τε καὶ ἀρμοδιωτάτη δίκη.

25 *Στίχ. 10-11.* «Οὐχὶ Πατὴρ εἰς πάντων ὑμῶν, οὐχὶ Θεὸς εἰς ἔκτισεν ὑμᾶς; Τί ὅτι ἐγκατελίπετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ θεσηλῶσαι τὴν διαθήκην τῶν πατέρων ὑμῶν; Ἐγκατελείφθη Ἰούδας, καὶ βδέλυγμα ἐγένετο ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ».

30 *κε'.* Ἀρχόμενοι τῆς εἰς τὸν προφήτην συγγραφῆ, ἐλέγομεν, ὅ-

Γιατί, ἂν αὐτοὶ παραβίασαν τὴ διαθήκη τοῦ Λευϊ, πῶς ἦταν εὐλόγο αὐτοὶ ποὺ ἔχουν διδαχθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ θεωροῦν σεβαστὸ τὸ νόμο;

Στίχ. 9. «Καὶ ἐγὼ σᾶς παρέδωσα περιφρονημένους καὶ παραμελημένους σ' ὅλα τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ δὲν φυλάξατε τὶς ἐντολές μου, ἀλλ' ἐφαρμόζατε μὲ προσωποληψία τὸ νόμο».

24. Μεταφέρει τὸ λόγο στὶς ἁμαρτίες τῶν πατέρων τους καὶ ὑπενθυμίζει καὶ στοὺς ἴδιους τὰ παλαιὰ παραπτώματα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἀκριβεῖς τηρητὲς τοῦ νόμου, γι' αὐτὸ παραδόθηκαν, λέγει, αὐτοὶ σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς μετέφεραν στὴν αἰχμαλωσία ἐλεεινοὺς καὶ συντριμμένους καὶ στερημένους ἀπὸ κάθε εὐσπλαγχνία· γιατί ποιο ἀπὸ τὰ λυπηρὰ δὲν συνέβη νὰ πάθουν αὐτοί, ἢ ποιῶν συμφορῶν δὲν κατέστησαν οἱ δυστυχεῖς κοινωνοί; Ἀλλὰ ἂν θέλετε, λέγει, νὰ μάθετε τὶς αἰτίες τῆς ὀργῆς ποὺ ξέσπασε ἐναντίον σας, θὰ τὸν ἀκούσετε ποὺ λέγει· «Ἐπειδὴ δὲν φυλάξατε τὶς ἐντολές μου, ἀλλὰ ἐφαρμόζατε μὲ προσωποληψία τὸ νόμο». Αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τό, «παραβιάσατε τὴ διαθήκη τοῦ Λευϊ», τὸ ὅτι δὲν θέλησαν νὰ τηρήσουν τὴν ὁδὸ τῆς σύμφωνης μὲ τὸ νόμο ζωῆς, ἀλλ' ἔκαναν τελείως παράνομες τὶς κρίσεις σὲ κάθε περίπτωση, μολονότι ὁ Θεὸς λέγει ὀλοκάθαρα· «Δὲν θὰ λάβεις ὑπόψη τὸ πρόσωπο κατὰ τὴν κρίση, ἀλλὰ ὅμοια μὲ τὸν ἀσήμαντο θὰ κρίνεις καὶ τὸν σπουδαῖο»⁷⁹. Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει, ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λόγο παραδόθηκαν στοὺς ἐχθροὺς καὶ κατέστησαν παραμελημένοι, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια παουσιάζει τὴ ἀπειλὴ καλοφτιαγμένη, ὅτι, ἂν δὲν θελήσουν νὰ ζήσουν ὀρθά, οὔτε αὐτὸς θὰ σταματήσει νὰ τοὺς τιμωρεῖ, ἀλλὰ θὰ ἀκολουθήσει γιὰ ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν τὸ νόμο ἢ πρέπουσα καὶ κατάλληλη τιμωρία ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ.

Στίχ. 10-11. «Δὲν εἶναι ὁ Πατέρας ὅλων σας, δὲν εἶναι ἓνας ὁ Θεὸς ποὺ σᾶς ἔπλασε; Γιατί ἐγκαταλείψατε ὁ καθένας τὸν ἀδελφὸ του καὶ παραβιάσατε τὴ διαθήκη ποὺ σύναψε μὲ τοὺς πατέρες σας; Ἐγκαταλείφθηκε ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, καὶ ἔγιναν βδελυρὰ πράγματα στὸν Ἰσραὴλ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ».

25. Ἀρχίζοντας τὸ ἐρμηνευτικὸ ὑπόμνημα στὸν προφήτη, λέγαμε,

τι μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος καὶ ἐκ γῆς Ἀσσυρίων ἐπάνοδον, ολίγα
 τῆς νομικῆς φροντίσαντες ἐντολῆς οἱ ἐξ Ἰσραήλ, ταῖς ἀλλογενέ-
 σιν συνεπλέκοντο γυναιξί. Καὶ δὴ καὶ πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἐξιτηλί-
 ας προέβη τὸ δρώμενον, ὡς καὶ αὐτοὺς τοῖς ἄλλοις συναποφέρε-
 5 σθαι τοὺς ἱερατεύσαντας, καὶ τὰς μὲν ἤδη συνωκισμένας, αἱ καὶ
 ἦσαν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἀτιμοτάτας ἠγεῖσθαι καὶ ἀποπέμπε-
 σθαι τῶν ἐστιῶν, εἰσοικίζεσθαι δὲ μᾶλλον τὰς ἀλλογενεῖς, Ἀμμα-
 νίτιδάς τε καὶ Μωαβίτιδας καὶ Ἰδουμαίας, καὶ πολλή τις ἐντεῦ-
 θεν ἢ τοῦ Ἰσραήλ βεβήλῳσις ἦν. Οὐ γὰρ κατέληγον ἐκεῖναι τῶν
 10 πατρῶων ἔθων, ἀλλ' ἐλάτρευον μὲν εἰδώλοις ἔτι, προσεκύνουν δὲ
 καὶ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦν πως ἀνάγκη τοὺς ταῖς οὕτω
 τὴν φρένα κατεφθαρμέναις παρανόμως συνωκηκότας συγκαταμι-
 αίνεσθαι καὶ προσκρούειν Θεῷ. Πολὺς δὲ λίαν ἐπί γε τουτοιῖσι γέ-
 γονε λόγος ἐν τοῖς τοῦ Ἑσδρα διβλίοις. Καταιτιᾶται τοίνυν αὐ-
 15 τοὺς ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὡς γύναια μὲν ἀτιμάζοντας τὰ ἐξ αἵματος
 Ἰσραήλ, ἤγουν τοῦ Ἰούδα, προσκειμένους δὲ ἀνοσίως ταῖς τῶν
 ἀλλοφύλων θυγατρᾶσι, καίτοι τοῦ νόμου τὴν σύνοδον ἀποφάσκο-
 ντος. Ἄλλ' οἱ τῶν οὕτω σεπτῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ὀλιγορήσαντες, ἢ
 ταῖς τῶν γυναιῶν ὥραις πρὸς ἀσελγεῖς ἡδονὰς συνηροπάζοντο, ἢ
 20 τάχα που ταῖς ἐκ τῶν ἀλλοφύλων φιλίαις ὑποτρέχειν ἤθελον, ἵνα
 μὴ μάχοιντο πρὸς αὐτοὺς ὡς ἤδη γνωρίμους καὶ τὴν ἐκ γάμων
 ἔχοντας ἀγχιστεῖαν. Τοῦτο δὲ ἦν ἕτερον οὐδέν, ἢ ταῖς ὀλιγοπιστί-
 αῖς καθυβρίσαι Θεόν, ὡς τῆς ἐκείνων χειρὸς ἐξελέσθαι μὴ δυ-
 νάμενον, ἢ γουν ἀποφῆναι κρείττονας τῆς ἐξ ἀλλοφύλων πλεονε-
 25 ξίας.

Ἐλύπει δὴ οὖν κατὰ πάντα τρόπον τὸ χρῆμα Θεόν. Ταύτη τοί-
 φησι καὶ τῆς ἐμφύτου φιλοστοργίας ἀλογοῦντας βλέπων. «Οὐχὶ
 Θεὸς εἷς ἔκτισεν ὑμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἷς πάντων ὑμῶν; Τί ὅτι ἐγ-
 κατελίπετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ;». Εἷς μὲν γὰρ ὁ πάντων
 30 ἐστὶ Δημιουργός, καὶ ἑνὸς οἱ πάντες Δεσπότης, βουλομένου συν-
 δεῖσθαι τὸ ποιηθὲν εἰς ἑνωσιν καὶ ὁμοψυχίαν τοῖς τῆς ἀγάπης δε-

ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα καὶ τῆ χώρα τῶν Ἀσσυρίων, δείχνοντας οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ λίγο ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἐντολές τοῦ νόμου, τελοῦσαν γάμους μὲ τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλοεθνῶν. Καὶ μάλιστα σὲ τέτοιο βαθμὸ ἐξαχρείωσης ἔφτασε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀνάμεσά τους, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμα οἱ ἴδιοι πού ἀσκοῦσαν τὴν ἱερωσύνη νὰ ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκεῖνες πού εἶχαν ἤδη ὡς γυναῖκες τους στὰ σπίτια τους, οἱ ὁποῖες καὶ ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, νὰ τὶς θεωροῦν ἀνάξιες τιμῆς καὶ νὰ τὶς διώχνουν ἀπὸ τὰ σπίτια τους, καὶ νὰ παίρνουν στὰ σπίτια τους ἄλλοεθνεῖς, Ἀμμανίτιδες καὶ Μωαβίτιδες καὶ Ἰδουμαῖες, καὶ ἀπὸ αὐτὸ προξενύθηκε μεγάλη βεδύλωση στὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ ἐκεῖνες δὲν σταματοῦσαν τὶς συνήθειες τῶν πατέρων τους, ἀλλὰ λάτρευαν ἀκόμα τὰ εἰδῶλα καὶ προσκυνοῦσαν τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἀνάγκη ἐκεῖνοι πού εἶχαν συγκατοικήσει παράνομα μὲ αὐτὲς τὶς τόσο διεφθαρμένες στὸ νοῦ νὰ μολύνονται καὶ οἱ ἴδιοι μαζί τους καὶ νὰ προσκροῦν στὸν Θεό. Πολὺς βέβαια λόγος γιὰ ὅλα αὐτὰ ἔγινε στὰ βιβλία τοῦ Ἑσδρα⁸⁰. Τοὺς κατηγορεῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ὅτι περιφρονοῦν τὶς γυναῖκες τὶς καταγόμενες ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἦτοι τὸν Ἰούδα, καὶ προσκολλοῦνται κατὰ τρόπο ἀσεβῆ στὶς θυγατέρες τῶν ἄλλοφύλων, μολονότι ὁ νόμος ἀπαγόρευε αὐτὸν τὸν δεσμό. Ἀλλ' αὐτοὶ πού, δὲν ξέρω πῶς, ἀδιαφόρησαν γιὰ τόσο σεβαστὰ πρᾶγματα, ἢ συναρπάζονταν ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν γυναικῶν σὲ ἀσελγεῖς ἡδονές, ἢ ἴσως ἐπιδίωκαν τὴ φιλία μὲ τοὺς ἄλλοφύλους γιὰ νὰ μὴ τοὺς πολεμοῦν, ἐπειδὴ ἦταν ἤδη γνωστοὶ καὶ εἶχαν τὴ συγγένεια ἀπὸ τοὺς γάμους. Καὶ αὐτὸ δὲν ὀδηγοῦσε πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ νὰ ἀτιμάζουν τὸν Θεὸ μὲ τὴν ὀλιγοπιστία τους, ὅτι τάχα δὲν μπορούσε νὰ τοὺς ἀποσπᾶσει ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων, ἢ νὰ τοὺς ἀναδείξει πιὸ ἰσχυροὺς ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῶν ἄλλοφύλων.

Προξενοῦσε λοιπὸν τὸ πρᾶγμα μὲ κάθε τρόπο λύπη στὸν Θεό. Γι' αὐτό, βλέποντάς τους νὰ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ φυσικὴ φιλοστοργία, λέγει: «Δὲν σᾶς ἔπλασε ἓνας Θεός, δὲν εἶναι ἓνας ὁ Πατέρας ὅλων σας; Γιατὶ ἐγκαταλείψατε ὁ καθένας τὸν ἀδελφὸ του;». Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ Δημιουργὸς ὅλων καὶ ὅλοι δοῦλοι ἑνὸς Κυρίου, πού θέλει τὰ πλάσματά του νὰ εἶναι ἐνωμένα μεταξύ τους καὶ νὰ βρίσκονται σὲ ἔνωση καὶ

σμοῖς. Εἰ μὲν γὰρ ἦσαν δύο θεοὶ καὶ κύριοι, ἢ καὶ πλείους ἔτι, τὸ
 ἀπεικὸς οὐδὲν ταῖς τῶν ποιησάντων γνώμαις συγκαταμερίζεσθαι
 τὰ ποιήματα καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα στάσιν εὐαρμόστως εἰσδέχε-
 σθαι, κατὰ γε τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν, ἐπειδὴ δὲ εἷς ἔστιν ὁ διὰ
 5 πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ἐπὶ πάντων Θεός, ποία τίς ἂν γένοιτο τῆς
 διχονοίας πρόφασις; Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτῳ καὶ εἷς ὁ πάντων
 τῶν Ἰουδαίων ἔστι κατὰ σάρκα πατήρ, τουτέστιν ὁ θεσπέσιος Ἀ-
 βραάμ, τί τὸ ἀναπειῖθον τὴν τῆς ἀφιλαλληλίας εἰσδέχεσθαι νόσον;
 Ἦ πῶς οὐκ ἀκόλουθον τοῖς ἐξ αἵματος ἐγγύς ὡς ἐν ὀφλήματος
 10 τάξει κατατίθεσθαι τὴν ἀγάπην; Πῶς δὲ οὐ μανίας ἐγγύς, τὸ
 ταῖς τῶν ἀλλοφύλων ἐπιμαίνεσθαι θυγατράσι, τὰς οἴκοι τε καὶ ἐκ
 γένους ἀτιμάζοντας, ἵνα θεβηλώσειαν τὴν διαθήκην τῶν πατέ-
 ρων ὑμῶν; Τετηρήκασι γὰρ ἐκεῖνοι τὰ τοῖς θείοις νόμοις διηγο-
 ρευμένα περὶ γυναικῶν ὀθνείων. Ἦκουον γάρ, «Τὴν θυγατέρα
 15 σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψη
 τῷ υἱῷ σου· ἀποστήσει γὰρ τὸν υἱόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ πορευθεὶς
 λατρεύσει θεοῖς ἑτέροις», οἱ δὲ παρ' οὐδὲν ποιησάμενοι τὸ χρη-
 σμῶδημα, πεπατήκασι τὸν νόμον, καὶ τό γε ἦκον εἰς αὐτούς,
 ἀδρανῆ καὶ βέβηλον ἀποτετελέκασι τὴν διαθήκην, λυποῦντες
 20 ταῖς παραβάσεσι τῶν νόμων τὸν ἄριστον.

Κατατεθηπῶς δὲ ὥσπερ τὸ δρώμενον καὶ ἀδικωτάτῳ μίσει
 πλεονεκτούμενον βλέπων τὸ ἐξ αἵματος Ἰούδα τῶν γυναικῶν
 ἔθνος, ἐπάγει καὶ φησιν, «Ἐγκατελείφθη Ἰούδας», καὶ ἐν τοῖς
 κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. ὦ, φησί, παραδόξου πράγματος! οὐκ
 25 Ἀσσυρίοις, οὐ Μήδοις, οὐ Πέρσαις, οὐκ Ἐλαμίταις, οὐ τοῖς ἐκ
 γειτόνων ἐχθροῖς, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Ἰσραὴλ καὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν
 Ἱερουσαλήμ βδελυρός τε καὶ ἀπηχθημένος γέγονεν ὁ Ἰούδας,
 τουτέστι τὸ ἐξ Ἰούδα γένος καὶ ἡ τῶν ἀγχιστέρων γυναικῶν ἀθλία
 πληθύς. Ἰστέον δέ, ὅτι Ἰσραὴλ μὲν ὀνομάζει τὰς δέκα φυλάς, αἱ
 30 κατωκήκασιν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ πρὸς τῶν τῆς αἰχμαλωσίας καιρῶν,
 ἃς καὶ πρῶτον ἀπώκισεν ὁ Σαλμανασάρ εἰς Ἀσσυρίους καὶ Μή-
 δους, τοὺς δὲ γε κατοικοῦντας τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκείνους εἶναι

ὁμοψυχία μὲ τούς δεσμούς τῆς ἀγάπης. Γιατί, ἂν βέβαια ὑπῆρχαν δύο θεοὶ καὶ κύριοι, ἢ καὶ ἀκόμα περισσότεροι, δὲν θὰ ἦταν καθόλου παράδοξο νὰ μοιράζονται τὰ πλάσματα σύμφωνα μὲ τὶς γνώμες τῶν δημιουργῶν τους καὶ δικαιολογημένα νὰ δέχονται τὴ μεταξὺ τους συμπεριφορὰ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῶν κυρίων τους, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἕνας γιὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα Θεός, ποῖα θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ἡ δικαιολογία τῆς διχόνοιας; Καὶ ἐπειδὴ μαζὶ μ' αὐτὸ εἶναι ἕνας καὶ ὁ κατὰ σὰρκα πατέρας, δηλαδή ὁ θεσπέσιος Ἐβραάμ, ποῖο εἶναι αὐτὸ ποὺ τοὺς κάνει νὰ δέχονται τὴ νόσο τῆς ἔλλειψης ἀγάπης; Ἡ πῶς δὲν εἶναι ἐπακόλουθο στους ἕξ αἵματος συγγενεῖς νὰ καταθέτουν τὴν ἀγάπη τους σὰν ὀφειλή; Ἡ πῶς δὲν ἀγγίζει τὴ μανία τὸ νὰ κάνουν σὰν τρελλοὶ γιὰ τὶς θυγατέρες τῶν ἄλλοφύλων, καὶ νὰ περιφρονοῦν τὶς συζύγους καὶ ὁμοεθνεῖς τους, γιὰ νὰ βεβηλώσουν τὴ διαθήκη τῶν πατέρων τους; Γιατί ἐκεῖνοι διαφύλαξαν ὅσα τοὺς ὑπαγορεύονταν ἀπὸ τοὺς θεῖους νόμους γιὰ τὶς ξένες γυναῖκες. Γιατί ἄκουαν καὶ τηροῦσαν τὴν ἐντολή, «Τὴ θυγατέρα σου δὲν θὰ τὴ δώσεις στὸν υἱό του, καὶ τὴ θυγατέρα του δὲν θὰ τὴν πάρεις γιὰ τὸν υἱό σου· γιατί θὰ ἀπομακρύνει τὸν υἱό σου ἀπὸ μένα καὶ θὰ πάει καὶ θὰ λατρεύσει ἄλλους θεούς»⁸¹, αὐτοὶ ὅμως μὴ δίνοντας καμμιὰ σημασία στὴν ἐντολή, περιφρόνησαν τὸ νόμο, καὶ ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτοὺς κατέστησαν ἀδρανῆ καὶ βέβηλη τὴ διαθήκη, προξενώντας μὲ τὶς παραβάσεις τῶν νόμων λύπη στὸν ἄριστο. Κυριευμένος ἀπὸ ἔκπληξη γι' αὐτὸ ποὺ γινόταν καὶ βλέποντας τὸ ἕξ αἵματος Ἰούδα γένος τῶν γυναικῶν νὰ καταπατεῖται μὲ τὸ ἀδικώτατο μῖσος, προσθέτει καὶ λέγει, «Ἐγκαταλείφθηκε ὁ Ἰούδας», καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ, Τί παράδοξο πράγμα, λέγει! Δὲν ἔγινε ὁ Ἰούδας, δηλαδή τὸ καταγόμενο ἀπὸ τὸν Ἰούδα γένος καὶ τὸ δυστυχησμένο πλῆθος τῶν συγγενικῶν γυναικῶν τους, σιχαμερὸς καὶ μισητὸς τοὺς Ἀσσύριους, οὔτε τοὺς Μήδους, οὔτε τοὺς Πέρσες, οὔτε τοὺς Ἐλαμίτες, οὔτε τοὺς γειτονικοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι Ἰσραὴλ ὀνομάζει τὶς δέκα φυλές, οἱ ὁποῖες κατοίκησαν στὴ Σαμάρεια πρὶν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας, τὶς ὁποῖες κατὰ πρῶτον ἀποίκισε ὁ Σαλμανασάρ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς Μή-

φησιν, οὓς εἶλεν ὁ Ναβουχοδονόσορ κατὰ τὴν τελευταίαν αἰχμαλωσίαν, κατεμπρήσας τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θεῖον ναόν, οὓς καὶ ἀπεκόμισεν εἰς Βαβυλῶνα. Αἰτιᾶται τοίνυν, μᾶλλον δὲ οὐ μετρίαν αὐτῶν ποιεῖται τὴν καταβολήν, ὅτι δὴ με-
5 θέντες τὰς ἐξ Ἰούδα γυναῖκας, εἰσεδέχοντο παρανόμως τὰς ἐκ τῶν ἄλλοφύλων, καίτοι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, τῶν πατρῶων ἔθῶν ἀπρὶξ ἔχομένας καὶ τοῖς τῆς εἰδωλολατρίας βορβόρους ἐγκαλινδουμένας ἔτι.

Παραφυλακτέον δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαι-
10 ωμένοις καὶ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαχοῦσι μέθεξιν, τὸ ἐπιμίσησθαι τισιν, οἵπερ ἂν εἶεν διεστραμμένοι τὸν νοῦν, βέβηλοί τε τὰς φρένας καὶ τὴν πίστιν ἔχοντες οὐκ ὀρθήν. Ἀλλογενεῖς γὰρ οὗτοι καὶ βαρβαρόφωνοι καὶ «λαλοῦντες διεστραμμένα», οἷς εἰ ἐπιμίσηται τις, πάντῃ τε καὶ πάντως κατα-
15 μιανθήσεται. Γέγραπται γάρ· «Ὁ ἀπτόμενος πίσησος μολυνθήσεται». Ἐξὸν οὖν ἄρα καρποφορεῖν νοητῶς ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, τίς ἂν γένοιτο λόγος τοῦ θέλειν ἑτέραις οἰονεῖπως συνάπτεσθαι καὶ κοινωνεῖν βεβήλοις συναγωγαῖς καὶ καταθήγειν ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν τῶν ὅλων Θεόν;

20 Στίχ 11-12. «Διότι ἐβεβήλωσεν Ἰούδας τὰ ἅγια Κυρίου, ἐν οἷς ἠγάπησε, καὶ ἐπετήδευσεν εἰς θεοὺς ἄλλοτρίους Ἐξολοθρεύσει Κύριος τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιῶντα ταῦτα, ἕως καὶ ταπεινωθῆ ἔκ σκηνωμάτων Ἰακώβ καὶ ἐκ προσαγόντων θυσίαν τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι».

25 κς. Μεμισῆσθαι φησι τὸν Ἰούδαν, οὐ παρά του τῶν ἄλλογενῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, βεβηλώσαντος τὸν νόμον, διὰ γε τοῦ προσκεκλίσθαι φιλεῖν γυναῖξιν ὀθνεῖαις, καὶ τὰ ἐκείνων ἐλέσθαι ζηλοῦν, ἀγαπῆσαί τε τὴν ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων προσκεῖσθαι λατρεῖαις. Ἀπεκομίζοντο γάρ,
30 ὡς ἔφην, πρὸς τοῦτό τινες ταῖς παρανόμως συνηροσμέναις ἐπόμενοι καὶ τοῖς ἐκείνων θελήμασι πάντα σείοντες κάλων, καθά-

δους, ἐνῶ ἐκείνους πού κατοικοῦσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, αὐτούς, λέγει, τοὺς αἰχμαλώτισε ὁ Ναβουχοδονόσορ κατὰ τὴν τελευταία αἰχμαλωσία, ἀφοῦ πυρπόλησε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν θεῖο ναό, τοὺς ὁποίους καὶ μετέφερε στὴ Βαβυλώνα⁸². Κατηγορεῖ λοιπόν, ἢ μᾶλλον ἐξαπολύει ἐναντίον τοὺς ὄχι μέτρια κατακραυγή, ὅτι παραβλέποντας τὶς γυναῖκες τὶς καταγόμενες ἀπὸ τὸν Ἰούδα, δέχονταν παράνομα τὶς προερχόμενες ἀπὸ τοὺς ἄλλοφύλους, μολονότι, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως, κρατοῦσαν σταθερὰ τὶς συνήθειες τῶν πατέρων τοὺς καὶ κυλιοῦνταν ἀκόμα στοὺς βούρκους τῆς εἰδωλολατρίας.

Πρέπει λοιπόν καὶ ἐμεῖς, πού δικαιωθήκαμε μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν πίστη σ' αὐτὸν πετύχαμε τὴ μέθεξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁸³, νὰ προσέχομε τὴν ἀνάμιξή μας μὲ κάποιους, πού τυχόν εἶναι διεστραμμένος ὁ νοῦς τους, πού ἔχουν σκέψεις βέβηλες καὶ τὴν πίστη ὄχι ὀρθή. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ἄλλοεθνεῖς καὶ βαρβαρόφωνοι καὶ «τὰ λεγόμενά τους διεστραμμένα», μὲ τοὺς ὁποίους ἂν κάποιος ἀναμιχθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ καταμολυνθεῖ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Αὐτὸς πού ἀγγίζει πίσσα θὰ μολυνθεῖ»⁸⁴. Ἐνῶ λοιπόν μποροῦμε νὰ καρποφοροῦμε πνευματικὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχομε τὸ νὰ θέλομε νὰ συνδεῶμαστε καὶ νὰ κοινωνοῦμε μὲ ἄλλες κατὰ κάποιο τρόπο βέβηλες συναγωγές καὶ νὰ ἐξοργίζομε ἐναντίον μας τὸν Θεὸ τῶν ὅλων;

Στίχ. 11-12. «Γιατὶ βεβήλωσε ὁ Ἰούδας τὰ ἅγια τοῦ Κυρίου μὲ αὐτὰ πού ἀγάπησε καὶ τὴ λατρεία του σὲ ξένους θεούς. Θὰ ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος τὸν ἄνθρωπο πού κάνει αὐτὰ, ὥσπου νὰ περιφρονηθεῖ ἀπὸ τὰ σκηνώματα τοῦ Ἰακώβ κι ἀπ' αὐτούς πού προσφέρουν θυσία στὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα».

26. Μισήθηκε, λέγει, ὁ Ἰούδας, ὄχι ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἄλλοεθνεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰούδα, πού βεβήλωσε τὸ νόμο, μὲ τὸ νὰ προσκλίνει στὴν ἀγάπη ξένων γυναικῶν καὶ νὰ θέλει νὰ πράττει μὲ ζῆλο τὰ εὐχάριστα σὲ ἐκεῖνες, μὲ τὸ νὰ ἀγαπήσει τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ προσκολληθεῖ στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, παρασύρονταν κάποιοι σ' αὐτὸ ἀκολουθώντας τὶς κατὰ παράνομο τρόπο συντρόφους τοὺς καὶ κάνοντας τὰ πάντα προκειμένου νὰ

περ ἀμέλει καὶ ἐν Σαττεῖν συνήπτοντο μὲν ταῖς Μαδιανιτῶν, ἤ-
 τοι Μωαβιτῶν, γυναιξὶν οἱ ἐξ Αἰγύπτου λελυτρωμένοι, κατώλι-
 σθον δὲ κατὰ βραχὺ ληρίας εἰς τοῦτο καὶ ἀνοσίου φρενός, ὥστε
 καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας οἱ τά-
 5 λανες διολώλασιν. Ἐπαρᾶται δὴ οὖν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὸν ποι-
 οῦντα ταῦτα καὶ τῶν οὕτως ἐκτόπων ἐπιτηδευμάτων ἀνόσιον
 ἐραστήν, καὶ εἴπερ τις εἴη τελῶν ἐν λαοῖς, ἕως ἂν ὀλοθρευθῆ ἔκ
 σκηνωμάτων Ἰακώβ, τουτέστιν ἕως ἂν ὀλοτελῶς ἀπόλοιτο καὶ
 τὴν τοῦ γεγενῆσθαι μνήμην ζημιούμενος· εἰ δὲ δὴ τις εἴη τῶν τε-
 10 ταγμένων εἰς ἱεροουργίαν, ἕως ἂν ταπεινωθῆ ἔκ προσαγόντων θυ-
 σίαν Κυρίῳ παντοκράτορι, τουτέστιν ἄχρις ἂν ἀπόλοιτο καὶ τῶν
 ἱερατικῶν ἐκπέμποιτο καταλόγων. Συγκατώλισθον γὰρ τοῖς ἄλ-
 λοις, ὡς ἔφην, καὶ τῶν ἱερέων τινὲς εἰς τὰ τῶν λαῶν ἐγκλήματα,
 καὶ γυναίων ὀθνείων ἠττῶντο, τῶν θείων χρησμῶν εἰσάπαν
 15 ἠφειδηκότες

Οὐκοῦν, εἰ ἐπάρατος ὁ παροτρύνων Θεὸν καὶ τοῖς παρ' αὐ-
 τοῦ θεσπίσμασιν ἀντεξάγειν ἐπιχειρῶν τὰς ἐν κόσμῳ τρυφάς, πα-
 ραιτώμεθα τὴν ἀράν, καὶ λόγος μὲν ἐκείνων γινέσθω μηδεὶς, ἐπει-
 γώμεθα δὲ μᾶλλον τοῖς εἰς εὐπείθειαν ἀυχήμασι τὰς ἐαυτῶν κα-
 20 ταφαιδρύνειν ψυχάς. Ἀπρακτῆσει γὰρ οὕτω τὰ ἐξ ἀράς, καὶ τοῖς
 ἐξ ἰδίας ἡμερότητος ἀγαθοῖς ὁ τῶν ὄλων ἡμᾶς καταπιανεῖ Δε-
 σπότης.

Στίχ. 13. «Καὶ ταῦτα ἃ ἐμίσον ἐποιεῖτε· ἐκαλύπτετε δά-
 κρουσι τὸ θυσιαστήριον Κυρίου καὶ κλαυθμῶ καὶ στενα-
 25 γμῶ ἐκ κόπων. Ἔτι ἄξιον ἐπιβλέψαι εἰς θυσίαν ἢ λαβεῖν
 δεκτὸν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;».

κζ. Πλεῖστοι μὲν ἦσαν κατὰ τὸν νόμον τῶν θυσιῶν οἱ τρό-
 ποι. Αἱ μὲν γὰρ προσεκομίζοντο κατ' εὐχὴν ἐκούσιον, οἱ δὲ ἦσαν
 χαριστήριοι, καὶ μὴν καὶ περὶ ἁμαρτίας. Δεκάται δὲ αὖ καὶ
 30 ἀπαρχαί, καὶ ὁ τοῦ διδράχμου δασμός, ὡς ἐκ νομικῶν ἐνταλμά-
 των τοῖς τῶν ἱερέων προσεφέροντο λόγοις. Προσάγοντες τοίνυν

ἐπιτελοῦν τὰ θελήματα ἐκείνων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στή Σαττεὶν συνήπταν γάμο μὲ τὶς γυναῖκες τῶν Μαδιανιτῶν ἢ τῶν Μωαβιτῶν ἐκείνοι ποὺ εἶχαν λυτρωθεῖ ἀπὸ τῆ δουλεία τῆς Αἰγύπτου, καὶ σιγὰ σιγὰ ὀλίσθησαν σὲ τέτοιες φλυαρίες καὶ ἀνόσιες σκέψεις, ὥστε καὶ νὰ προσφέρουν θυσία καὶ στὸν Βεελφεγῶρ. Ἐξαιτίας αὐτοῦ ἐξολοθρεύθηκαν οἱ δυστυχεῖς⁸⁵. Καταριέται λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων αὐτὸν ποὺ κάνει αὐτὰ καὶ τὸν ἀνόσιο ἔραστή αὐτῶν τῶν τόσο παράνομων πράξεων, καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἱερουργία ἀνάμεσα στὸ λαό, μέχρι ποὺ νὰ ἐξολοθρευθεῖ καὶ νὰ ἐκλείψει ἀπὸ τὰ σκηνώματα τοῦ Ἰακώβ, δηλαδή μέχρι ποὺ νὰ ἐξολοθρευθεῖ τελείως καὶ νὰ σθῆσει καὶ ἡ μνήμη του ὅτι κάποτε εἶχε γεννηθεῖ. Καὶ ἂν κάποιος ἀνήκει στὴν τάξη τῶν ἱερουργῶν μέχρι ποὺ νὰ περιφρονηθεῖ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσφέρουν θυσία στὸν Κύριο παντοκράτορα, δηλαδή μέχρι ποὺ νὰ ἐξαλειφθεῖ καὶ νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ τοὺς ἱερατικούς καταλόγους. Γιατί, ὅπως εἶπα, ὀλίσθησαν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς στὰ ἐγκλήματα τοῦ λαοῦ καὶ παρασύρονταν ἀπὸ τὶς ξένες γυναῖκες, ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶναι καταραμένος αὐτὸς ποὺ ἐξοργίζει τὸν Θεὸ καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντιπαραθέτει σὲ τὶς ἐντολές αὐτοῦ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ κόσμου, ἄς προσπαθοῦμε ν' ἀποφύγομε τὴν κατάρα καὶ ἄς μὴ δίνομε καμμιά σημασία σὲ ἐκεῖνα, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς φροντίζομε νὰ καταλαμπρύνομε τὶς ψυχές μας μὲ τὰ καυχήματα τῆς ὑπακοῆς. Γιατί ἔτσι θὰ ἐκλείψουν οἱ συνέπειες ἀπὸ τὴν κατάρα καὶ θὰ μᾶς καταπλουτίσει ὁ Κύριος τῶν ὄλων μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητάς του.

Στίχ. 13. «Καὶ κάνατε αὐτὰ ποὺ μισοῦσα. Καλύπτατε τὸ θυσιαστήριο τοῦ Κυρίου μὲ δάκρυα καὶ μὲ κλάματα καὶ στεναγμούς τῶν κόπων σας. Ἀξίζει λοιπὸν νὰ ρίχνω πιά τὸ βλέμμα μου σὲ τὶς θυσίες σας, ἢ νὰ λάβω δῶρο ἀπὸ τὰ χέρια σας;».

27. Τὰ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο εἶδη τῶν θυσιῶν ἦταν πάρα πολλά. Γιατί ἄλλες προσφέρονταν μετὰ ἀπὸ ἐκούσιο τᾶμα, ἄλλες ἦταν εὐχαριστήριες, καὶ ἄλλες πρὸς συγχώρηση ἁμαρτίας. Ἐπίσης προσφέρονταν δεκάτες καὶ ἀπαρχές καρπῶν καὶ ὁ φόρος τοῦ διδράχμου, ὡς ὑποχρεώσεις ἀπὸ ἐντολές τοῦ νόμου, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τῶν

εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ τὰ ἐκούσια, παρεκόμεζον, ὡς ἔφην, τὰ χολὰ
καὶ τυφλὰ καὶ ἀρπάγματα, τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀειλογοῦν-
τες κακά, ἄνω τε καὶ κάτω τὴν δῆωσιν ὀνομάζοντες καὶ τὴν
ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐπενηνεγμένην πτωχείαν, καίτοι τοῦ πάντα
5 ἰσχύοντος Θεοῦ μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ἀσυγκρίτῳ
μὲν αὐτοὺς ἡμερότητι κατευφραίνοντος, ἀπονέμοντος δὲ πλου-
σίως τὰ οἷς ἦν εἰκὸς οὐ μετρίως ἐντροφᾶν. Προσεκόμεζον τοί-
νυν κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένοι, μονονουχὶ τοῖς θύμασιν ἐποι-
μώζοντες λέγοντές τε τοῖς ἱερουργοῖς· Ταῦτά ἐστιν ἐκ κόπων,
10 τουτέστιν οὐκ ἀμογητὶ προσπεπορισμένα, εὐρημένα δὲ μόλις
ὡς ἐξ ἰδρωῶτος καὶ πόνου. Εἶτα, πῶς ἔτι, φησὶν, ἄξιον ἐπιβλέ-
ψαι με εἰς θυσίαν, ἢ πῶς ἂν ἔτι ποιήσαμι παραδεκτὸν τὸ ἀπὸ
γνώμης οὐκ ἀγαθῆς; θύειν γὰρ ἀκόλουθον ἰλαρῶς, ἐορτάζον-
τας καὶ εὐφροαινομένους. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ τῆς τοῦ
15 Παύλου φωνῆς ὀρθῶς εἰρημένον τοῖς συναγείρουσι τὰς διακο-
νίας· «Μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ
Θεός».

Οὐκοῦν εἰ θύομεν ἰλαρῶς, ἐποπτεύσει τε καὶ παραδέξεται
καὶ ἐπαινέσει Θεός, παραδεξάμενος δὲ τιμήσει καὶ εὐλογήσει.
20 Εἶναι δέ φημι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν τὸ καὶ ἕτερον τοῖς προ-
κειμένοις ἐφαρμόσαι διάνοιαν. Ἐπάρατον μὲν γὰρ ἐποιεῖτο, καὶ
μάλα δικαίως, ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὸν βεβηλοῦντα τῶν πατέρων
τὴν διαθήκην, διὰ δέ γε τοῦ ὀθνεῖαις συνᾶπτεσθαι γυναιξίν, ἐξω-
σθεισῶν τῶν ἐκ γένους καὶ ἐπ' οὐδεμιᾶ πολλάκις αἰτία κατεγνω-
25 σμένων. Ἠτιᾶτο δὲ πρὸς τούτοις τῶν ἱερέων τινάς, ὡς λαμβάνον-
τας πρόσωπα ἐν νόμῳ, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν· «Ἐξολοθρεύσει Κύ-
ριος τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιοῦντα ταῦτα, ἕως καὶ ταπεινωθῆ ἐκ
σηκνωμάτων Ἰακώβ καὶ ἐκ προσαγόντων θυσίαν Κυρίῳ παντο-
κράτορι». Εἶτα τούτοις προσέθηκεν εὐθύς· «Ἐκαλύπτετε δάκρυ-

ιερέων. Προσφέροντας λοιπόν στον Θεό ως θυσία εκείνα που ήθελαν, πρόσφεραν, όπως είπα, τα χωλά και τυφλά και τα θύματα άρπαγής, μιλώντας διαρκώς για τα δεινά της αιχμαλωσίας και αναφέροντας συνεχώς τη λαηλασία που υπέστησαν και τη φτώχεια που τους βρήκε εξαιτίας αυτής, μολονότι ο παντοδύναμος Θεός μετά την επιστροφή τους από τη Βαβυλώνα τους πρόσφερε μεγάλη ευφροσύνη με την ασύγκριτη αγαθότητά του, και τους πρόσφερε πλούσια όλα εκείνα που εύλογο ήταν να τους παρέχουν όχι και λίγη απόλαυση. Έκαναν λοιπόν τις προσφορές τους σκυθρωποί και δακρυσιμένοι, θρηνώντας κατά κάποιο τρόπο για τα θύματα και λέγοντας στους ιερουργούς: Αυτά προέρχονται από τους κόπους, δηλαδή αποκτημένα όχι χωρίς κόπο, αλλά κερδισμένα με δυσκολία από ιδρώτα και κόπο. Και πώς τότε, λέγει, είναι άξιο να στρέφω ακόμα το βλέμμα μου στη θυσία σας, ή πώς θα αποδεχθώ ακόμα το προσφερόμενο όχι από άγθη διάθεση; Γιατί ακόλουθο της θυσίας είναι ή ιλαρότητα, προσφέροντας αυτήν με τρόπο έορταστικό και χαρούμενο. Και αυτό, νομίζω, σημαίνει εκείνο που έχει λεχθεί όρθα με το στόμα του Παύλου προς εκείνους που συγκέντρωναν τις προσφορές: «Όχι με λύπη και αναγκαστικά: γιατί ο Θεός αγαπά αυτόν που δίνει με χαρά»⁸⁶.

Κατά συνέπεια, αν κάνομε την προσφορά μας προς θυσία με χαρά θα την προσέξει και θα την αποδεχθεί και θα την επαινέσει ο Θεός, κι αφού την αποδεχθεί, θα την τιμήσει και θα την εύλογήσει. Είναι όμως, νομίζω, αναγκαίο για την ωφέλειά μας να εφαρμόσομε και άλλη εξήγηση στα εξεταζόμενα έδω. Ο Θεός δηλαδή των όλων θεωρούσε καταραμένο, και πολύ δίκαια, εκείνον που βεδήλωνε τη διαθήκη των πατέρων, για τον λόγο ότι σύναπταν γάμο με άλλοεθνεῖς γυναῖκες, εκδιώκοντας εκείνες που προέρχονταν από το γένος τους και χωρίς πολλές φορές να έχουν καταδικασθεί για κανένα παράπτωμα. Κατηγορούσε όμως μαζί μ' αυτό και κάποιους από τους ιερείς, έπειδή κατά την εφαρμογή του νόμου λάμβαναν υπόψη τα πρόσωπα, και μάλιστα έλεγε: «Θα έξολοθρεύσει ο Κύριος τον άνθρωπο που κάνει αυτά, μέχρι που να περιφρονηθεί από τα σκηνώματα του Ίακώβ και να διαγραφεί από τους καταλόγους εκείνων που προσφέρουν θυσία στον Κύριο τον παντοκράτορα». Στη συνέχεια πρόσθεσε άμέσως ο

σι τὸ θυσιαστήριον Κυρίου καὶ κλανθμῶ καὶ στεναγμῶ ἐκ κόπων». Τὸ δέ, «Ἐκαλύπτετε», νοητέον ἀντὶ τοῦ “Πληροῦσθαι παρεσκευάζετε θρήνων καὶ οἰμωγῆς τὸ θεῖον θυσιαστήριον”. Γύναιά τε γὰρ τὰ παραλόγως ἐξωσμένα, καὶ οἱ κρίσιν ἄδικον τὴν 5 παρ’ ὑμῶν τῶν ἱερέων ἐκτόπως ὑπομεμενηκότες περιῦστανται τὸ θυσιαστήριον, τοὺς τῆς ἀδικίας ἀνοιμώζοντες τρόπους καὶ ἐκ κόπων τῶν αὐτοῖς ἐπενηγεγμένων δακρυρῶοοῦντες ἀσχέτως. Εἶτα πῶς ἄξιον ἐπιβλέψαι, φησὶν, εἰς θυσίαν ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; “Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ἀληθὲς τὸ ἐν βίβλῳ τῶν παροιμι- 10 ῶν γεγραμμένον, «Οὐχ ἄγναι εὐχαὶ ἀπὸ μισθῶματος ἐταίρας», οὕτως οὐκ ἂν λογισθεῖη καθαρὸς τε καὶ ἄμωμος ἱερεὺς, εἰ τοῖς θείοις θεσπίσμασιν ἐρῶσθαι μονονουχὶ φράσα καὶ τὸν πρέποντα τῆς ἱερουργίας πατήσας θεσμόν, ὡς κατ’ οὐδένα τρόπον προσκεκρουκῶς προσάγοι τὸ θῦμα. Φοβερόν οὖν ἄρα τὸ ἀνίπτους 15 ὡσπερ χερσὶν ἱερουργεῖν τῷ Θεῷ. Χρηῖναι γὰρ, ἔγωγέ φημι, παντὶ σθένει κεκαθαρομένους κατὰ γε τὸ ἐφικτὸν τῆς οὕτω σεπτῆς ἄπτεσθαι λειτουργίας. Ἐξω γὰρ ὁ τοιόσδε καὶ ἀπάσης αἰτίας καὶ τῶν ἐξ ὀργῆς εὐρίσκεται κινήματων.

20 *Στίχ 14-15. «Καὶ εἶπατε· Ἐνεκα τίνος ὁ Κύριος διεμαρτύρατο ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον γυναικὸς νεότητός σου, ἣν ἐγκατέλιπες, καὶ αὕτη κοινωνός σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου, καὶ οὐκ ἄλλως ἐποίησε, καὶ ὑπόλεμμα πνεύματος αὐτοῦ. Καὶ εἶπατε· Τί ἄλλο, ἢ σπέρμα ζητεῖ ὁ Θεός;».*

25 *κη’. Ἐπαιτιωμένου Θεοῦ τὰ τοιάδε συχνῶς καὶ ἀναπειθοντος μὲν ἀγαπᾶν τὰς ἐκ γένους, ἀποφοιτᾶν δὲ τῶν ἀλλοτριῶν καὶ ἀπονοσφίζεσθαι γάμων οὖς καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἀπεκήρυξε νόμος, ἀσυνετοῦντες ἔφασκον· «Τί ἄλλο, ἢ σπέρμα ζητεῖ ὁ Θεός;». Εἴρηται, φησί, διὰ τῆς Μωυσέως ἐντολῆς, «Οὐκ ἔσται ἄγονος οὐδὲ στείρα*

αὐτὰ: «Καλύπτατε μὲ δάκρυα τὸ θυσιαστήριον τοῦ Κυρίου καὶ μὲ κλάματα καὶ στεναγμὸ ἀπὸ τοὺς κόπους σας». Τὸ «Καλύπτατε» πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ μὲ τὴν ἔννοια, “Γινώσασταν αἰτία νὰ γεμίζει τὸ θεῖο θυσιαστήριον μὲ θρήνους καὶ κραυγές”. Γυναῖκες δηλαδὴ ποὺ εἶχαν ἐκδιωχθεῖ παράλογα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ὑπομείνει παράνομα τὴν ἀδίκην κρίσιν ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς ἱερεῖς περιτριγυρίζουν τὸ θυσιαστήριον, θρηνώντας γιὰ τὶς ἀδικίες ποὺ ἔπαθαν καὶ χύνοντας ἀσταμάτητα δάκρυα γιὰ τοὺς κόπους ποὺ εἶχαν ὑποστῆ. Καὶ πῶς τότε, λέγει, εἶναι ἄξιο νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου στὴ θυσία σας ἢ νὰ δεχθῶ δῶρο προσφερόμενο ἀπὸ τὰ χέρια σας; Γιατί, ὅπως εἶναι ἀληθές αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίον τῶν παροιμιῶν, «Δὲν εἶναι καθαρὰ τὰ τάματα ποὺ γίνονται μὲ προσφορὰς ἀπὸ ἀμοιβὲς πόρνῆς»⁷⁷, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καθαρὸς καὶ ἀμεμπτος ὁ ἱερέας, ἐὰν, ἐνῶ ἔχει ἀποχαιρετήσει κατὰ κάποιον τρόπο τὶς θεῖες ἐντολὰς καὶ ἔχει καταπατήσῃ τὸν πρόποντα θεσμό τῆς ἱερουργίας, προσφέρει τὸ θῦμα σὰν νὰ μὴ ἔχει προσκρούσει σὲ τίποτε πρὸς τὸν Θεό. Ἄρα λοιπὸν εἶναι φοβερὸ νὰ ἱερουργεῖ κανεὶς σὰν μὲ ἄπλυτα χέρια. Γιατὶ πρέπει, κατὰ τὴ γνώμην μου, νὰ πλησιάζουν αὐτοὶ σὲ αὐτὴ τὴν τόσο σεβαστὴ ἱερουργία καθαρμένοι μὲ ὅλη, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴ δύναμή τους. Γιατὶ ἕνας τέτοιος ἱερουργὸς βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε κατηγορία καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς του.

Στίχ. 14-15. «Καὶ σεῖς πεῖτε· Γιὰ ποιοὺ λόγους ὁ Κύριος ἐγένε μαρτυρᾶς ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ στὴ γυναῖκα τῆς νεότητάς σου, ποὺ τὴν ἐγκατέλειψες, ἢ ὅποια ἦταν σύντροφός σου καὶ γυναῖκα σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τῆς διαθήκης ποὺ ἔλαβες, καὶ δὲν τὴν ἐπλάσασαι ἄλλιως, ἀλλ’ εἶναι ὑπόλειμμα τῆς πνοῆς του; Καὶ εἶπατε· Τί ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεός, παρὰ ἀπογόνους;».

28. Ἐνῶ ὁ Θεὸς τοὺς κατηγοροῦσε συχνὰ γι’ αὐτὰ καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσει νὰ ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες τοῦ γένους τους, καὶ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς ξένες καὶ νὰ ἀποφεύγουν τοὺς γάμους τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος ἀποκήρυξε, αὐτοὶ γεμᾶτοι ἀνοησία ἔλεγον· «Τί ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεός, παρὰ ἀπογόνους;». Ἐχει λεχθεῖ, λέγει, μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ, «Δὲν θὰ ὑπάρξει ἄγωνα οὔτε στεῖρα ἀνάμε-

ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ». Ἔφη δέ που καὶ πρὸς Ἀβραάμ ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει». Οὐκοῦν ὁ θεῖος, φησί, σκοπὸς εἰς πληθὺν ὄρα καὶ παιδογονίαν, ἵνα καὶ εἰς πέρας ἄγοιτο τὸ πρέπον αὐτῇ τῆς 5 πρὸς Ἀβραάμ παιδογονίας ἢ χάρις· ἀλλ' εἴτ' οὖν ἐξ ἀλλοτριῶν, εἴτε ἐξ ὁμογενῶν τοῦτο πράττειτο πρὸς ἡμῶν, ἀδιαφορεῖ τῷ Θεῷ, διεξάγεται γὰρ εἰς πέρας τὸ ἐπηγγελμένον. «Εἶπατε» τοίνυν, φησὶν· «Ἐνεκεν τίνος ὁ Κύριος διεμαρτύρατο ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον γυναικὸς νεότητός σου ἣν ἐγκατέλιπες;». Ἄλλ' εἶπερ 10 ἔλοισθε τοῦτο λέγειν τό, «Ἐνεκα τίνος διεμαρτύρατο» καὶ προστέταχε μὴ δεῖν ἀποπέμπεσθαι τὴν συνωκισμένην, ἐρῶ πρὸς τοῦτο καὶ γὰρ· Ἐνόησον ὅτι αὕτη κοινῶνός σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου, τουτέστιν ὁμόσαρκός σοι καὶ κατὰ νόμον συνωκισμένη καὶ οὐκ ἄλλως αὐτὴν δεδημιούργηκε Θεός· Ἔστι δέ, οἶμαι, καὶ «ὑπόλειμμα 15 πνεύματος αὐτοῦ» καὶ μονονουχὶ συγκέκραται πῶς ὁ ἀνήρ σαρκικῶς τε καὶ ψυχικῶς τῇ κατὰ νόμον συνηρμοσμένη, καὶ ὡσπερ ἐν γεγόνασι σῶμα, οὕτω τρόπον τινὰ καὶ μία ψυχὴ, συνδεούσης αὐτοὺς ἀγάπης καὶ νόμου θεοῦ συλλέγοντος εἰς ὁμοψυχίαν. Ὑπόλειμμα τοίνυν πνεύματος τοῦ ἀνδρός τὴν γυναῖκα καλεῖ 20 καὶ οἶονεὶ μέρος τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, διὰ τε τὴν ἔνωσιν, τὴν ὡς ἔν γε, φημί, τῇ κατὰ τὴν ἀγάπην ὁμοψυχία.

Μὴ τοίνυν πέρα τοῦ πρέποντος ἰόντες λόγου κατατιτῆσθε Θεόν, ὡς τάχα που καὶ ἀδίκως ἐπιπλήττοντα τοῖς ἀποπέμπουσι τῆς ἐστίας γυναῖκα νεότητος καὶ διαθήκης καὶ πνεύματος κοινῶν 25 νὸν καὶ ἐνωθεῖσαν σαρκικῶς. Οἶμαι δὲ ἔγωγε τὸν σοφώτατον Παῦλον κεκινημένον ἐντεῦθεν ἐπιστεῖλαι τοῖς πεπιστευκόσιν εἰς Χριστόν· «Δέδεσαι γυναικί· μὴ ζῆτει λύσιν». Ἔφη δέ που καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ὁ ἀπολελυμένην γὰρ 30 μήσας, μοιχᾶται». Ἐρομένοις δὲ τοῖς Σαδδουκαίοις καὶ φιλοξη-

88. Ἔξ. 23, 26.

91. Α' Κορ. 7, 27.

89. Γέν. 16, 10.

92. Ματθ. 5, 32.

90. Γέν. 2, 23-24.

σα στους απογόνους του Ἰσραήλ»⁸⁸. Εἶπε κάπου ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ: «Θὰ πληθύνω πάρα πολὺ τοὺς ἀπογόνους, ὥστε νὰ εἶναι ἰσάριθμο τὸ πλῆθος τους μὲ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ»⁸⁹. Ὡστε λοιπόν, λέγει, ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει στὴν αὐξηση τοῦ πλῆθους καὶ στὴ γέννηση παιδιῶν, ὥστε νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ ποὺ πρέπει σ' αὐτήν, ἢ χάρις τῆς ὑπόσχεσης πρὸς τὸν Ἀβραάμ. Ἀλλά, ἂν αὐτὸ γίνεται ἀπὸ σὰς εἴτε μὲ ξένες γυναῖκες, εἴτε μὲ ὁμοεθνεῖς εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὸν Θεό, γιατί πραγματοποιεῖται ἡ ὑπόσχεσή του. «Πεῖτε» λοιπόν, λέγει: «Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Κύριος ἔγινε μάρτυρας ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ ἀνάμεσα στὴ γυναῖκα τῆς νεότητάς σου τὴν ὁποία ἐγκατέλειψες». Ἀλλά, ἂν θέλετε νὰ λέτε αὐτὸ τό, «Γιὰ ποιὸ λόγο ἔγινε μάρτυρας» καὶ πρόσταξε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποπέμπεται ἡ συγκάτοικός σας, θὰ ἀπαντήσω καὶ ἐγὼ σ' αὐτό: Σκέψου ὅτι αὐτὴ εἶναι σύντροφός σου καὶ γυναῖκα τῆς διαθήκης σου, δηλαδή τῆς ἴδιας σάρκας μὲ σένα⁹⁰ καὶ συγκάτοικός σου σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, καὶ δὲν τὴν δημιούργησε ὁ Θεὸς μὲ ἄλλο τρόπο. Καὶ εἶναι, νομίζω, «ὑπόλειμμα τῆς πνοῆς του» καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελοῦν ὁ ἄνδρας καὶ ἡ ἐνωμένη μαζί του σύμφωνα μὲ τὸ νόμο σαρκικά καὶ ψυχικά ἓνα σύγκρομα, καὶ ὅπως ἔγιναν ἓνα σῶμα, ἔτσι κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μία ψυχὴ, συνδέοντας αὐτοὺς ἡ ἀγάπη καὶ συνενώνοντάς τους ὁ θεῖος νόμος σὲ ὁμοψυχία. Καλεῖ λοιπόν τὴ γυναῖκα ὑπόλειμμα τῆς πνοῆς τοῦ ἀνδρα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μέρος τῆς ψυχῆς του, ἐννοῶ λόγῳ τῆς ἐνωσῆς του σὲ ἓνα μὲ τὴν ὁμοψυχία τῆς ἀγάπης.

Μὴ κατηγορεῖτε λοιπόν τὸν Θεὸ προχωρώντας πέρα ἀπὸ τὸν λόγο ποὺ πρέπει, ὅτι τόχα ἄδικα ἐπιπλήττει αὐτοὺς ποὺ διώχνουν ἀπὸ τὸ σπίτι τους τὴ γυναῖκα τῆς νεότητάς τους καὶ τῆς διαθήκης τους καὶ κοινωνοὶ τοῦ πνεύματός τους καὶ ἐνωμένην μαζί τους σαρκικά. Καὶ νομίζω ἐγὼ ὅτι ὁ σοφώτατος Παῦλος παρακινημένος ἀπὸ αὐτὸ λέγει σὲ ἐπιστολὴ ποὺ ἔστειλε σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει στὸν Χριστό: Ἔχεις δεθεῖ μὲ γυναῖκα: μὴ ζητᾶς διαζύγιο»⁹¹. Εἶπε κάπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας: «Ὁποῖος ἀπολύσει τὴ γυναῖκα του, ἐκτὸς ἀπὸ λόγους πορνείας, αὐτὸς τὴν ἀναγκάζει νὰ διαπράξει μοιχεία, καὶ αὐτὸς ποὺ νυμφεύεται χωρισμένη γυναῖκα, διαπράττει μοιχεία»⁹². Καὶ ὅταν τὸν ρώτησαν κάποιοι φίλοι τῶν συζητήσεων Σαδδουκαῖοι, Γιὰ ποιὸ λόγο

τηταῖς, Ἄνθ' ὅτου Μωυσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασί-
ου καὶ ἀπαλλάττεσθαι γυναικός, ἔφη πάλιν· «Ὅτι Μωυσῆς πρὸς
τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐνετείλατο, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν
οὕτως· ὁ γὰρ πλάσας, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ὁ οὖν ὁ
5 Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω».

Στίχ. 15-16. «Καὶ φυλάξεσθε ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν,
καὶ γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλίπης.

κθ. Τοῦ νόμου σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν διαγορευόντος, ἐξεῖναι
τοῖς ἐθέλουσι προσρίπτειν ταῖς συνηρμοσμέναις βιβλίον ἀποστα-
10 σίου καὶ ἀνεγκλήτως ἀπαλλάττεσθαι τῆς συνωκισμένης, ἐδόκει
πως ἀντιφέρεσθαι τοῖς πάλαι τεθεσπισμένοις τὰ διὰ τῆς τοῦ προ-
φήτου φωνῆς, ἄγοντος ὑπὸ δίκην καὶ παρανομίας ἔγκλημα κα-
ταγράφοντος τοῦ τολμῶντος ἐξάγειν καὶ ἀπονοσφίζεσθαι γυναι-
κός. Οἰκονομικώτατα τοίνυν διὰ τῶν προκειμένων οὔτε ἄπρα-
15 κτον ἀποφαίνει τὴν ἀρχαίαν ἐντολήν, οὔτε μὴν ἀνοσίων ἐγχειρη-
μάτων αὐτὴν ποιεῖσθαι πρόφασιν ἐπιτρέπει τισίν. Οὐ γὰρ ἐπει-
δήπερ ἐφῆκεν ὁ νόμος δίδοσθαι τὸ βιβλίον, διὰ τοῦτο καὶ ἀνεύ-
θυνοι διδόντες ὑμεῖς, ἵνα ταῖς ἀλλοφύλοις προσκείσθε γυναιξίν.
Ἄλλ', εἰ καὶ ἔξεστιν ἀποστήναι γυναιίου καὶ νομικαῖς τοῦτο πρῶτ-
20 τεσθαι ψήφοις, «φυλάξασθε ἐν πνεύματι ὑμῶν τοῦ καταλεῖψαι
γυναῖκα τὴν ἐκ νεότητος». Τοῦτο γὰρ ἄμεινον, εἰ καὶ ἐφῆκεν ὁ
νόμος τοῖς ἐθέλουσι τὴν ἀπόστασιν.

Στίχ. 16. «Ἄλλ' ἐὰν μισήσας ἐξαποστείλῃς, λέγει Κύριος
παντοκράτωρ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ καλύψει ἀσέβεια
25 ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματα ὑμῶν, λέγει Κύριος. Καὶ φυλάξεσθε ἐν
τῷ πνεύματι ὑμῶν καὶ οὐ μὴ ἐγκαταλίπητε».

λ. Τουτέστιν, εἰ πιθανὴν καὶ εὐάφορμον ποιούμενος τὴν ἀπο-
πομπὴν τῷ βιβλίῳ προσγράψειας, ὅτι μεμίσηκά τε καὶ ἀποστελῶ,
εἶτα «καλύψει τις ἀσέβεια ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματά σου», τουτέστιν, εἰ
30 περιγένοιτο τῶν σῶν ἐνθυμημάτων ἀσεθῆς καὶ βέβηλος ἡδονή,

ὁ Μωυσῆς ἔδωσε ἐντολή νὰ δίνει ὁ ἄνδρας χαρτὶ διαζυγίου καὶ νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴ γυναῖκα του, εἶπε πάλι: «Ὁ Μωυσῆς ἔδωσε τὴν ἐντολή ἐξαιτίας τῆς σκληροκαρδίας σας, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν γινόταν αὐτό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔπλασε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔκανε ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ συνένωσε ὁ Θεὸς ἄνθρωπος νὰ μὴ τὸ χωρίζει»⁹³.

Στίχ. 15. «Καὶ νὰ ἀποφεύγετε νὰ τὸ κάνετε σκεπτόμενοι ὀρθά, καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπετε τὴ γυναῖκα τῆς νεότητάς σου».

29. Ἐνῶ ὁ νόμος ἔλεγε ρητὰ καὶ καθαρὰ, ὅτι μπορούσαν ὅσοι ἤθελαν νὰ δίνουν χαρτὶ διαζυγίου σὶς γυναῖκες τους καὶ νὰ ἀπαλλάσσονται χωρὶς τιμωρία ἀπὸ τὴ σύζυγό τους, φαινόταν ὅτι ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση πρὸς τὰ παλαιὰ θεσπίσματα ποὺ εἶχαν διατυπωθεῖ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη, ποὺ ὀδηγοῦσε σὲ δίκη καὶ κατηγοροῦσε γιὰ ἔγκλημα παρανομίας ἐκεῖνον ποὺ τολμοῦσε νὰ διώχνει καὶ νὰ χωρίζει τὴ γυναῖκα του. Μὲ πολὺ συμβιβαστικὸ λοιπὸν τρόπο μὲ τὰ λεγόμενα ἔδω οὔτε ἀνενεργὸ παρουσιάζει τὴν παλαιὰ ἐντολή, οὔτε καὶ ἐπιτρέπει σὲ κάποιους νὰ τὴν κάνουν πρόφαση ἀσεβῶν πράξεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπέτρεψε ὁ νόμος νὰ δίνεται τὸ διαζύγιο, δὲν εἶστε ἐξαιτίας αὐτοῦ ἐσεῖς ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴν εὐθύνη δίνοντάς το, μὲ σκοπὸ νὰ συνδεθεῖτε μὲ τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλοφύλων, ἀλλὰ, ἂν καὶ ἐπιτρέπεται νὰ χωρίζετε ἀπὸ τὴ γυναῖκα σας καὶ γίνεται αὐτὸ μὲ διατάξεις τοῦ νόμου, «ἀποφεύγετε, ἐνεργώντας μὲ περίσκεψη, νὰ ἐγκαταλείπετε τὴ γυναῖκα τῆς νεότητάς σας». Γιατὶ αὐτὸ εἶναι καλύτερο, ἂν καὶ ἐπέτρεψε ὁ νόμος σὲ ὅποιους θέλουν τὸ διαζύγιο.

Στίχ. 16. «Ἐὰν ὅμως τὴν μισήσεις καὶ τὴν ἀποπέμψεις, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, τότε ἡ ἀσέβειά σου θὰ καλύψει ὅλες τὶς ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς σου, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας. Προσέχετε λοιπὸν, σκεπτόμενοι ὀρθά, καὶ μὴν ἐγκαταλείπετε τὴ γυναῖκα σας».

30. Ἐὰν δηλαδὴ παρουσιάσεις πιθανοφανῆ καὶ δικαιολογημένη τὴ ἀποπομπή της καὶ γράψεις στὸ διαζύγιο, ὅτι τὴ μίσησα καὶ τὴ διώχνω, τότε «ἡ ἀσέβειά σου θὰ καλύψει ὅλες τὶς ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς σου». Δηλαδή, ἐὰν ἀσεβῆς καὶ βέβηλη ἠδονὴ νικήσει τὶς σκέψεις σου,

καὶ πρόφασις μὲν εἰκαία τὸ μισῆσαί ἐστιν, εὐρίσκη δὲ τῆς ἐτέρων ὥρας ἠττώμενος, καὶ γυναίοις ὀθνείοις προσκειῖσθαι θέλων, φύλαξαι, μὴ ἐγκαταλίπης, ἢ ἐπάρατος ἔση πάντη τε καὶ πάντως· ἔφην γὰρ ὅτι, «Ἐξολοθρεύσει Κύριος τὸν ἄνθρωπον τὸν ποιού-
5 ντα ταῦτα, ἕως καὶ ταπεινωθῆ ἔκ σκηνομάτων Ἰακώβ καὶ ἐκ
προσαγόντων θυσίαν Κυρίῳ παντοκράτορι».

Καὶ ταυτὶ μὲν ὅσον εἰς ἐμφανῆ τε καὶ πρόχειρον λόγον, παραφυλακτέον δὲ καὶ τοῖς διὰ «Πίστεως κεκλημένοις εἰς ἁγια-
σμόν», μὴ ἄρα πως ἀπενεχθεῖεν, ὡς πρὸς γυναῖκας ἀπηχθημένας
10 Θεῷ καὶ ἀλλογενεῖς, εἰς τὰς θεβήλους αἰρέσεις. Ἀπόχρη γὰρ αὐ-
τοῖς εἰς καρποφορίαν πνευματικὴν τῶν τῆς Ἐκκλησίας διδασκά-
λων ἢ καθαρὰ τε καὶ ἄμωμος παιδαγωγία, μονονουχὶ δὲ καὶ τέ-
κνων αὐτοῦς εὐγενῶν ἀποφαίνει πατέρας τίκτοντας νοητῶς ἐξ
ἀγαθῆς καρδίας τὰ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἀυχήματα, ὧ ἢ δόξα καὶ
15 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Στίχ 17. «Οἱ παροξύνοντες τὸν Θεὸν ἐν τοῖς λόγοις ὑμῶν, καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι παροξύναμεν αὐτόν; Ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς· Πᾶς ποιῶν πονηρὸν καλὸν ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἐν
20 αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησε, καὶ ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς τῆς δικαιο-
σύνης;».

λα. Φθάσας ἔφην, ὡς οὐ καθ' ἓνα τρόπον, κατὰ πολλοὺς δὲ μάλλον ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος τοῦ Λευῖ κατεπι-
κραίνετο, καὶ ταῖς τῶν ἱερουργῶν ῥαθυμίαις ἐπισκῆπτων ἔφα-
25 σκε· «Καὶ εἰσεφέρετε τὰ ἀρπᾶγματα καὶ τὰ χολὰ καὶ τὰ ἐνοχλού-
μενα», προσεπῆγεν δὲ τούτοις· «Καὶ ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νό-
μῳ». Τιμῶντες γὰρ οὐ κατὰ τὸ εἶκός καὶ δι' αἰδοῦς ἀκαίρου ποι-

94. Μαλαχ. 2, 12.

95. Μαλαχ. 1, 13.

96. Μαλαχ. 2. 9.

καὶ ἡ πρόφασι βέβαια ὅτι τὴ μίσησι εἶναι ἀδικαιολόγητη, ἀφοῦ σὺ παρουσιάζεσαι νὰ ἔχεις αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ ἄλλων καὶ θέλεις νὰ προσκολληθεῖς σὲ ἄλλοεθνεῖς γυναῖκες, πρόσεξε, μὴ τὴν ἐγκαταλείψεις, γιὰτὶ ἄλλιῶς θὰ εἶσαι ὅπωςδὴποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία καταραμένος. Γιατὶ εἶπε· «Θὰ ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος τὸν ἄνθρωπον τὸν ποὺ κάνει αὐτὰ, μέχρι ποὺ νὰ περιφρονηθεῖ ἀπὸ τὰ σκηνώματα τοῦ Ἰακώβ καὶ νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ τοὺς καταλόγους ἐκείνων ποὺ προσφέρουν θυσία στὸν Κύριον τὸν παντοκράτορα»⁹⁴.

Καὶ αὐτὰ βέβαια ὅσον ἀφορᾷ τὸν φανερὸ καὶ πρόχειρο λόγο, πρέπει ὅμως νὰ προφυλάξομε καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κληθεῖ σὲ ὄγισμὸ μὲ τὴν πίστη, μῆτυχόν καὶ ὀδηγηθοῦν κατὰ κάποιον τρόπο, σὰν πρὸς γυναῖκες μισητὲς στὸν Θεὸ καὶ ἄλλοεθνεῖς, στίς βέβηλες αἱρέσεις. Γιατὶ ἀρκεῖ σ' αὐτοὺς πρὸς πνευματικὴ καρποφορία ἢ καθαρὴ καὶ ἀμεμπτη διδασκαλία τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ τοὺς ἀναδείξει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ πατέρες εὐγενῶν παιδιῶν, γεννώντας πνευματικὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ καρδιά τους τὰ καυχήματα τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Θεό, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Στίχ. 17. «Σεῖς ποὺ ἐξοργίζετε τὸν Θεὸ μὲ τοὺς λόγους σας καὶ λέτε· Μὲ ποιὸ πρᾶγμα τὸν ἐξοργίζομε; Μὲ αὐτὸ ποὺ λέτε· Ὁ καθένας ποὺ κάνει τὸ κακὸ αὐτὸ θεωρεῖτε καλὸ ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ αὐτὸς εὐαρεστεῖται μὲ αὐτούς· καὶ ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;».

31. Εἶπα προηγουμένως, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ὀργιζόταν ἐναντίον τῶν ἐξ αἵματος ἀπογόνων τοῦ Λευὶ ὅχι μὲ ἕναν τρόπο, ἀλλὰ μὲ πολλούς, καὶ κατηγορώντας τὴν ἀδιαφορία τῶν ἱερουργῶν ἔλεγε· «Καὶ προσφέρετε τὰ θύματα ἀρπαγῆς καὶ τὰ χωλὰ καὶ τὰ ἐλαττωματικὰ»⁹⁵· καὶ πρόσθετε σ' αὐτὰ· «Καὶ λαμβάνατε ὑπόψη πρόσωπα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου»⁹⁶. Τιμώντας δηλαδή ὅχι ὀρθὰ καὶ ἀποδίδοντας

οὔμενοι τῶν προσιόντων τινάς, κατεδίκαζον οὐχ ὀσίως τοὺς ἀσθενεστέρους, καὶ πλεονεξίας ἐπήγόν τισιν, οὐ τὰ δίκαια κρίνοντες, κατὰ γε τὸν νόμον, ἀλλ' ἕτεραχθῆ καὶ ἄνισον τὴν ψῆφον ἐκφέροντες, ἢ τάχα που καὶ διαρπάζοντες τοὺς οὐδαμόθεν αὐτοῖς 5 προσήκοντας κλήρους, ἐφηδόμενοι δὲ καὶ δωροδοκίαις καὶ ταῖς τῆς ἱερωσύνης τιμαῖς κατακεχρημένοι καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα κατεπαιρόμενοι. Ταύτην ἔχοντας τοῦ βίου τὴν ἀγωγὴν τὴν οὕτω δυσκλεᾶ καὶ ἐκνομωτάτην, καταθεώμενοί τινες τῶν τὰς ἀδικίας ὑπομεμενηκότων, μονονουχὶ καὶ τεθήπεσαν. Οὐ γὰρ ἦν τις ἐπ' αὐ- 10 τοῖς ἐπίπληξις παρὰ Θεοῦ καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς ἔσθ' ὅτε συμβαίνοντα τοῖς εἰωθόσι καταφρονεῖν, ἦσαν δὲ μᾶλλον ἐν εὐπαθείαις καὶ τρυφαῖς.

Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα δεδυσφορηκότες καὶ τὴν ἀσύγκριτον ἡμερότητα τοῦ Θεοῦ τάχα που λοιπὸν εἰς νοῦν ἔχειν οὐκ ἀνεχόμενοι, μονονουχὶ καὶ κατακεκράγασι ἐκ μικροψυχίας λέγοντες: «Πᾶς ποιῶν πονηρὸν καλὸν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς ἠὐδόκησε», τουτέστι τάχα που καὶ ἀγαθὸς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ ὁ τῶν πονηρῶν ἐργάτης· ἐφήδεται δὲ τοῖς οὕτως αἰσχρῶς διαβιοῦν ἠρημένοις. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, φασίν, ἀληθές, «ποῦ ἔστιν ὁ 20 Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;». Ἔδει γάρ, ἔδει τῆς δικαιοσύνης τὸν πρῦτανιν μὴ τοσοῦτον ἀνεξικακῆσαι πλεονεκτοῦσιν ἱερουργοῖς καὶ καταμαίνουσι τὸ θυσιαστήριον, ἀδικά τε καὶ ἀνόσια καὶ τὰ ἔξω νόμου δοᾶν ὅτι μάλιστα διεσπουδακόσι. Καὶ ταυτὶ μὲν εἶεν ἂν τῆς ἐπισυμβάσης αὐτοῖς μικροψυχίας ἐγκλήματα, ἰστέον δὲ 25 ὅτι, κατὰ γε τὴν τῶν προκειμένων δύναμιν, παροτρύνουσι τὸν Θεὸν οἱ ταῖς οὕτως ἀπαιδεύτοις κεχρημένοι φωναῖς. Μονονουχὶ γὰρ καὶ ἐπιτιμᾶν ἐγνώκασιν ἀνέξικακοῦντι Θεῷ, περιμένοντί τε, καὶ μάλα χρηστῶς, τῶν πεπλανημένων τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τῶν εἰς ἁμαρτίαν ὠλισθηκότων τὴν εἰς τὰ ἀμείνω μεταστροφὴν. Καὶ 30 γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς ὀκνουσὶ τε καὶ ἀναδυομένοις ἔτι τὴν μετάγνωσιν ἐπετίμα λέγων «Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότη-

ἄκαιρο σεβασμὸν σὲ κάποιους ποὺ τοὺς πλησίαζαν, καταδίκαζαν ὄχι δίκαια τοὺς πιὸ ἀδύναμους, καὶ ἐπέβαλλαν σὲ κάποιους ποινὲς μεγαλύτερες, κρίνοντας ὄχι δίκαια καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο⁹⁷, ἀλλὰ θγάζοντας ἀπόφαση ἑτεροβαρῆ καὶ ἄνιση, ἢ ἴσως καὶ ἀρπάζοντας τοὺς κλήρους ποὺ δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μὲ αὐτούς, νοιώθοντας χαρὰ νὰ παίρνουν δῶρα, καὶ κόνοντας κατάχρηση στὶς τιμὲς τῆς ἱερωσύνης, φέρονταν ἀλαζονικὰ πρὸς τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσία τους. Δείχνοντας μιὰ τέτοια συμπεριφορὰ, τόσο αἰσχυρὴ καὶ παρανομώτατη, βλέποντάς τους κάποιοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὑποστῆ τὶς ἀδικίες τους, ἔμεναν σχεδὸν σαστισμένοι. Γιατὶ καμμιά ἐπίπληξη δὲν γίνονταν σ' αὐτούς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, οὔτε καὶ ξέσπασμα ὀργῆς ποὺ συνήθως ἐκδηλώνεται πρὸς αὐτούς ποὺ δείχνουν περιφρόνηση πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μᾶλλον ζοῦσαν μέσα σὲ εὐτυχία καὶ τρυφές.

Ἄγανακτώντας λοιπὸν μὲ αὐτὰ καὶ μὴ ἀνεχόμενοι πιά νὰ ἔχουν στὸ νοῦ τους τὴν ἀσύγκριτη ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, κραυγάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο ἔλεγαν ἀπὸ μικροψυχία: «Καθένας ποὺ κάνει τὸ κακὸ αὐτὸ θεωρεῖτε καλὸ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ αὐτὸς εὐαρεστεῖται μὲ αὐτούς» δηλαδή ἴσως εἶναι καὶ ἀγαθὸς μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ ὁ ἐργάτης τῶν κακῶν, καὶ εὐχαριστεῖται μὲ αὐτούς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Γιατί, ἂν αὐτό, λέγει, δὲν εἶναι ἀληθές, «ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;». Γιατὶ ἔπρεπε, ναὶ ἔπρεπε ὁ ἀρχηγὸς τῆς δικαιοσύνης νὰ μὴ δείξει τόση ἀνοχὴ στοὺς κερδοσκόπους ἱερουργούς ποὺ καταμολύνουν τὸ θυσιαστήριο, καὶ δείχνουν πολὺ μεγάλη φροντίδα νὰ διαπράττουν ἀδικίες καὶ ἀσέβειες καὶ παρανομίες. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι τὰ ἐγκλήματα τῆς μικροψυχίας ποὺ τοὺς διακατέχει, πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῶν λεγομένων ἐδῶ, ἔξοργίζουν τὸν Θεὸ αὐτοὶ ποὺ διατυπώνουν αὐτοὺς τοὺς τόσο ἀνόητους λόγους. Γιατὶ συνηθίζουν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ κατηγοροῦν τὸν Θεὸ ποὺ δείχνει ἀνοχὴ καὶ περιμένει, καὶ μὲ πολλὴ ἀγαθότητα, τὴν ἐπιστροφή ἐκείνων ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, καὶ τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο ἐκείνων ποὺ ὀλίσθησαν στὴν ἁμαρτία. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιτιμοῦσε ἐκείνους ποὺ δίσταζαν καὶ ἀνέβαλλαν τὴ μετάνοια λέγοντας: «Ἢ μήπως περιφρονεῖς τὸν πλοῦτο τῆς ἀγαθότη-

τος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστόν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει· κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σε-
αυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισί-
5 ας τοῦ Θεοῦ».

Οὐκοῦν προσκρούουσι μὲν πάντα τε καὶ πάντως οἱ ταῖς οὕτω
ψυχραῖς ὀλιγοψυχίαις ἠττώμενοι καὶ ἀχάλινον ἐπὶ Θεῷ τὴν
γλῶτταν ἀνέντες, ἔνοχοι δὲ πλημμελείας εἶεν ἂν οἱ τῆς ἀρρώστιας
αὐτοῖς διδόντες τὰς ἀφορμὰς. Χρὴ οὖν ἄρα διαζῆν ἀγίως καὶ ὀρ-
10 θοποδεῖν ἐν Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀπολέκτους ἱερουργούς, ἧτοι τοὺς
κεκλημένους εἰς ἱερωσύνην. Ἔσονται γὰρ οὕτως εἰς ὑποτύπωσιν
εὐκοσμίας καὶ ἀπάσης ἀρετῆς τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς, οἱ καὶ τὸν
τῶν ὄλων καταγεραίρουσι Θεόν, τῆς τῶν ἱερέων πολιτείας τὸ λαμ-
πρόν καὶ ἐξαιρετόν καταθεώμενοι κάλλος. Καὶ τοῦτο, οἶμα, ἐστὶ
15 τὸ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος φωνῆς ὀρθῶς εἰρημένον· «Λαμψάτω τὸ
φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα
ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».
Ὡσπερ γὰρ σκανδαλίζονται λαοί, ζῆν ἐλομένων ἐκτόπως τῶν ἱε-
ρουργῶν, οὕτω πλείστην τε ὄσσην καὶ λίαν ἀμφιλαφῆ κερδανοῦσι
20 τὴν ὄνησιν, εἰ δῆπου θεάσαιντο πληροῦντας τὸ ἀγαθὸν καὶ δια-
ζῆν ἠρημένους ὡς ἀρέσκει Θεῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στίχ 1. «Ἴδου ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέ-
ψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἦξει εἰς τὸν
25 ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς
διαθήκης ὃν ὑμεῖς θέλετε».

λβ. Φασκόντων ἐκείνων, «Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύ-
νης», εὐαφόρως λίαν ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὁ τῆς προκειμέ-
νης ἡμῖν προφητείας μεταπεφοίτηκε λόγος. Γέγονε γὰρ ἡμῖν πα-
30 ρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Ἐμμανουήλ «δικαιοσύνη τε καὶ ἀγία-

τας καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ, ἀγνοώντας ὅτι ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ σέ ὀδηγεῖ σέ μετάνοια; Ἀπὸ τῆ σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητη καρδιά σου ἐπισωρεύεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου ὀργὴ γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκάλυψης καὶ τῆς δίκαιας κρίσης τοῦ Θεοῦ»⁹⁸.

Προσκρούουν λοιπὸν στὸν Θεὸ ὀπωσδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία ὅσοι νικῶνται ἀπὸ τὶς τόσο ἐλεινές μικροψυχίες καὶ ἐξαπολύουν ἀχαλίνωτη τὴ γλῶσσα τους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι ἔνοχοι πλημμελήματος ὅποιοι δίνουν σ' αὐτοὺς τὶς ἀφορμὲς τῆς ἀρρώστιας τους. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἅγιο καὶ νὰ βαδίζουν ὀρθὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία οἱ ἐπίλεκτοι λειτουργοί, ἥτοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱερωσύνη. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνουν παράδειγμα εὐκοσμίας καὶ κάθε ἀρετῆς σὰ καθοδηγούμενα ἀπὸ αὐτοὺς πλήθη, τὰ ὁποῖα καὶ δοξάζουν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων βλέποντας τὸ λαμπρὸ καὶ ἐξαιρετο κάλλος τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν ἱερέων. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ ὀρθὰ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σωτήρα: «Ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιο»⁹⁹. Γιατὶ, ὅπως σκανδαλίζονται τὰ πλήθη ὅταν οἱ ἱερεῖς θέλουν νὰ ζοῦν παρὰ νόμο, ἔτσι θὰ κερδίσουν πάρα πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ πλούσια ὠφέλεια, ἂν βέβαια τοὺς δοῦν νὰ πράττουν τὸ καλὸ καὶ νὰ ἐπιλέγουν νὰ ζοῦν ὅπως εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Στίχ. 1. «Νὰ ἐγὼ στέλνω τὸν ἀγγελιοφόρο μου ὃ ὁποῖος θὰ προετοιμάσει τὸ δρόμο πρὶν ἀπὸ μένα, καὶ θὰ φτάσει ξαφνικὰ στὸ ναὸ τοῦ ὃ Κύριος τὸν ὁποῖο σεῖς ζητεῖτε, καὶ ὃ ἀγγελιοφόρος τῆς διαθήκης τὸν ὁποῖο σεῖς θέλετε».

32. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔλεγαν, «Ποῦ εἶναι ὃ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης», μὲ πολὺ καλὴ ἀφορμὴ μεταβαίνει ὃ λόγος τῆς προφητείας αὐτῆς στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὃ Ἐμμανουὴλ «δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωση»¹⁰⁰, καὶ ἀπο-

σμός και ἀπολύτρωσις», και ῥύπου παντός ἀποκάθαρσις, και ἁμαρτιῶν ἀπόθεσις, και τῶν αἰσχιόνων ἀποβολή, και ὁδὸς εἰς τὰ ἀμείνω και προεπωδέστερα, και θύρα τις ὡσπερ και ἀπαγωγὴ πρὸς ζωὴν αἰώνιον, πᾶσά τε δι' αὐτοῦ γέγονεν ἐπανόρθωσις, και
5 πλεονεξίας ἀνατροπὴ και δικαιοσύνης εὐρεσις. Καὶ τί γάρ οὐχὶ τῶν τεθνασμασμένων δι' αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν;

«Ἴδου» τοίνυν, φησὶν, «ἀποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου και ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου». Ἔοικε δὲ διὰ τούτων τῆς τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ λειτουργίας ποιεῖσθαι προαναφώνησιν. Ἐ-
10 φη γάρ που και αὐτὸς ὁ Χριστός· «Οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται· Ἴδου ἐγὼ ἀποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου». Οὕτως ἡμῖν αὐτὸν και ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐσήμηνε λέγων· «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους
15 τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Οὗ δὴ γεγονότος, φησὶ, και προδεδραμηκότος βραχὺ τοῦ ἀγγέλλειν τὰ τοιάδε προστεταγμένου, «Ἐξαίφνης ἦξει», φησὶν, «εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε και ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης ὃν ὑμεῖς θέλετε». Διίσχυρίζεται δὲ και ὁ μακάριος Ἰωάννης, λέγων τοῖς ἐρχομένοις ἐπὶ τὸ τῆς μετανοίας
20 βάπτισμα· «Ἐγὼ βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι, ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου ἀνὴρ, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς ἵνα κύνσας λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ· ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ και πυρί».

Συνήης οὖν, ὅπως κατόπιν εὐθύς και μονονουχὶ κατὰ πόδας τοῦ προαγγέλλοντος ἐβάδιζεν ὁ Χριστός, ἑαυτὸν ἐμφανῆ καθι-
25 στάς τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, και οἶον ἐξαίφνης και ἀδοκῆτως ἐπιφαινόμενος «Ἄγγελόν» γε μὴν ὠνομασθαί φαμεν τὸν θεσπέσιον Βαπτιστήν, οὐ διὰ γε τὴν φύσιν (γεγέννητο γάρ ἐκ γυναικὸς και ἦν ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς), ἀλλ' ὅτι τὴν τοῦ τὰ τοιάδε διακηρύττειν και ἀπαγγέλλειν ἡμῖν ἐγκεχειρίσται λειτουργίαν.
30 Οὐκοῦν ἀπὸ τοῦ πράγματος ἢ κλησις, και οὐκ οὐσίας ἄγγελου ἔσται σημαντικὴ. «Ἦξειν» γε μὴν «αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ», φησὶν, ἢ ὅτι γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος και κατώκησε, καθάπερ ἐν ναῶ, τῷ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου πανάγνω σώματι, ἥγουν ἀνθρώ-

1. Ματθ. 11, 10.

2. Ἡσ. 40, 3. Ματθ. 3, 3.

3. Ματθ. 3, 11. Λουκᾶ 3, 16.

κάθαρση ἀπὸ κάθε ρύπο, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἀποβολὴ τῶν αἰσχροῶν, καὶ ὁδὸς πρὸς τὰ καλύτερα καὶ τὰ πιὸ πρέποντα, καὶ θύρα κατὰ κάποιον τρόπο καὶ εἴσοδος πρὸς τὴν αἰώνιο ζωὴ, καὶ μέσω αὐτοῦ ἔγινε ὅλη ἡ ἐπανόρθωση καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς πλεονεξίας τοῦ διαδόλου καὶ ἡ ἀνεύρεση τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ποιὸ δηλαδή ἀπὸ τὰ θαυμαστά δὲν ἔχομε ἀποκτήσει πλούσια μέσω αὐτοῦ;

Λέγει λοιπόν· «Νὰ ἐγὼ στέλνω τὸν ἀγγελιοφόρο μου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιβλέψει τὴν προετοιμασία τοῦ δρόμου πρὶν ἀπὸ μένα». Φαίνεται μὲ αὐτὰ νὰ προαναγγέλλεται τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Βαπτιστῆ. Γιατὶ εἶπε κάποιος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ· Νὰ ἐγὼ στέλνω τὸν ἀγγελιοφόρο μου πρὶν ἀπὸ σένα, ὁ ὁποῖος θὰ προετοιμάσει τὸ δρόμο σου πρὶν ἀπὸ σένα»¹. Ἔτσι μᾶς τὸν ὑποδήλωσε καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγοντας· «Φωνὴ ἐκείνου ποῦ φωνάζει στὴν ἔρημο· Ἐτοιμάσατε τὸν δρόμο τοῦ Κυρίου, κάνετε εὐθεῖς τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ μας»². Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ ἔγινε, λέγει, καὶ εἶχε ἐμφανισθεῖ λίγο πιὸ μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν προσταγὴ νὰ ἀναγγεῖλει αὐτὰ, λέγει· «Θὰ ἔρθει ξαφνικὰ στὸ ναὸ του ὁ Κύριος τὸν ὁποῖο σεῖς ζητεῖτε καὶ ὁ ἀγγελιοφόρος τῆς διαθήκης τὸν ὁποῖο σεῖς θέλετε». Τὸ διαβεβαιώνει καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, λέγοντας σὲ ἐκείνους ποῦ προσέρχονταν σ' αὐτὸν γιὰ τὸ βάπτισμα τῆς μετάνοιας· «Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω μὲ τὸ νερό, ἔρχεται ὅμως πίσω ἀπὸ μένα κάποιος, τοῦ ὁποῖου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἰκανός νὰ σκύψω καὶ νὰ λύσω τὰ λουριὰ τοῦ ὑποδήματός του· αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιά»³. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπόν, ὅτι ἀμέσως πίσω ἀπὸ αὐτὸν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατὰ πόδας ἐκείνου ποῦ τὸν προανήγγειλε βάδισε ὁ Χριστός, παρουσιάζοντας τὸν ἑαυτοῦ τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἐμφανιζόμενος κατὰ κάποιον τρόπο ξαφνικὰ καὶ ἀπροσδόκητα. Καὶ βέβαια λέμε ὅτι ὁ θεσπέσιος Βαπτιστῆς ὀνομάσθηκε ἄγγελος ὄχι ἕξαιτίας τῆς φύσης του (γιατὶ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ἦταν ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς), ἀλλὰ ἐπειδὴ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ τὸ ἔργο νὰ διακηρύττει καὶ νὰ ἀναγγέλλει αὐτὰ τὰ γεγονότα. Ἄρα λοιπὸν τὸ ὄνομα προερχόταν ἀπὸ τὸ ἔργο του, καὶ δὲν σημαίνει οὐσία ἀγγέλου. Καὶ λέγει ὅτι «Θὰ ἔρθει αὐτὸς στὸ ναὸ του», ἢ ἐπειδὴ ἔγινε ὁ Λόγος σάρκα⁴ καὶ κατοίκησε, σὰν σὲ ναὸ, στὸ πάναγνο σῶμα τῆς ἁγίας Παρθένου, ἢ ἐπειδὴ

4. Ἰω. 1, 14.

πω τελείῳ, τῷ ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, ἀμέσως τε καὶ οἰκονομικῶς ἠνώσθαι πεπιστευμένῳ, ἢ «ναὸν» ἀπλῶς ὀνομάζει τὴν οἶον ἱερὰν καὶ ἀνακειμένην αὐτῷ πόλιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν Ἱερουσαλήμ, ἥγουν ὡς ἐν τύπῳ τῷ πρὸς ἐκείνην τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐποιεῖτο δὲ 5 τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὴν ἀνάρρησιν πολυτρόπως τερατουργῶν, «κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ», καθὰ γέγραπται.

«Ἦξει» τοίνυν, φησὶν, «ὁ Κύριος ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε», λέγοντες ἐκ μικροψυχίας· «Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;». Ἦξει δὲ 10 διδάσκων τὰ ὑπὲρ νόμον καὶ τὰ ἐπέκεινα σκιᾶς καὶ τύπων. Ἔσται γὰρ διαθήκης ἄγγελος τῆς πάλαι προηγγελμένης διὰ φωνῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Ἔφη γάρ που πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα· «Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σέ, καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς 15 κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ». Ὅτι δὲ καινῆς διαθήκης ἄγγελος ἦν ὁ Χριστός, σαφηνιεῖ λέγων καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ· «Ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλω καὶ ἱμάτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσι, καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγενήθησαν πυρίκανστοι. Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἢ 20 ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βουλής ἄγγελος», δῆλον δὲ ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἄπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω». Οὐ γὰρ ἦν ἀνθρώπινος τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος, ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δι' 25 Υἱοῦ τοῦ κατὰ φύσιν γέγονε πρὸς ἡμᾶς· Λόγος γάρ ἐστι τοῦ γεγεννηκότος αὐτόν, καὶ πιστώσεται λέγων διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν».

Στίχ. 1-2. «Ἴδου ἔρχεται, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ;».

30

λγ'. Ὅμοιον τούτῳ καὶ μάλα προσεικὸς τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα, παρα-

πιστεύομε ὅτι ἐνώθηκε ἀμέσως καὶ κατ' οἰκονομία σὲ ἄνθρωπο τέλειο, ἐννοῶ ἀποτελούμενο ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, ἢ «ναὸ» ἀπλῶς ὀνομάζει τὴν κατὰ κάποιον τρόπο ἱερὴ καὶ ἀφιερωμένη σ' αὐτὸν πόλη, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, ἢ τὴν Ἐκκλησία σὰν σύμβολο ἐκείνης. Καὶ βέβαια διακήρυττε τὴν παρουσία του κἀμμοντας θαῦματα κατὰ πολλοὺς τρόπους, «κηρῦσσοντας», ὅπως ἔχει γραφεῖ, «τὸ εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας καὶ θεραπείοντας κάθε νόσο καὶ κάθε ἀδυναμία πνευματικὴ τοῦ λαοῦ»⁵.

«Θὰ ἔρθει» λοιπόν, λέγει, «ὁ Κύριος τὸν ὁποῖο σεῖς ζητεῖτε» λέγοντας ἀπὸ μικροψυχία: «Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;». Θὰ ἔρθει διδάσκοντας ἐκεῖνα πού βρῖσκονται πάνω ἀπὸ τὸ νόμο καὶ πέρα ἀπὸ τὴ σκιά καὶ τοὺς τύπους. Γιατὶ θὰ εἶναι ἀγγελιοφόρος τῆς διαθήκης πού εἶχε προαγγελθεῖ ἀπὸ παλαιὰ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Γιατὶ εἶπε κάποιου πρὸς τὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ: «Θὰ ἀναδείξω σ' αὐτοὺς προφήτη ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τους σὰν ἐσένα, καὶ θὰ βάλω τοὺς λόγους μου στὸ στόμα του, καὶ θὰ ἀναγγεῖλει σ' αὐτοὺς ὅλα ὅσα τοῦ δώσω ἐντολή»⁶. Ὅτι βέβαια ὁ Χριστὸς ἦταν ἀγγελιοφόρος καινούργιας διαθήκης, τὸ διασαφηνίζει καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγοντας γι' αὐτόν: «Γιατὶ κάθε στολὴ πού ἀποκτήθηκε μὲ δόλο καὶ ἔνδυμα μὲ καταπίεση θὰ τὸ πληρώσουν, καὶ θὰ θελήσουν νὰ εἶχαν καεῖ στὴ φωτιὰ. Γιατὶ γεννήθηκε παιδί γιὰ μᾶς, υἱὸς καὶ δόθηκε σὲ μᾶς, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξουσία βρῖσκεται πάνω στὸν ὦμο του, καὶ τὸ ὄνομά του θὰ εἶναι, "Ἄγγελος μεγάλης βουλής»⁷, δηλαδή τῆς βουλής τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Δὲν ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου πού μὲ ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολή τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ κηρῦξω»⁸. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀνθρώπινος ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα, ἀλλὰ δόθηκε σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ του· γιατί εἶναι Λόγος ἐκείνου πού τὸν ἔχει γεννήσει, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβὶδ πού λέγει: «Ἡ καρδιά μου ἀνέβλυσε λόγο ἀγαθό»⁹.

Στίχ. 1-2. «Νὰ ἔρχεται, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας, καὶ ποιὸς θὰ ὑπομείνει τὴν ἡμέρα τοῦ ἐρχομοῦ του, ἢ ποιὸς θὰ ἀντέξει βλέποντάς τον τὴν ἡμέρα ἐκείνη;».

33. Ὅμοιο μ' αὐτὸ καὶ πάρα πολὺ ταιριαστὸ εἶναι τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα: «Ἀποκτῆστε δύναμη χέρια ἐξασθενημένα καὶ γόνατα παρα-

καλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε». Καὶ αὐτὸς ἑτέρα· «Ἴδου Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρείας». Ὡς γὰρ αὐτὸν δὴ μάλα παρεσόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ ἤδη παρόντα καταδεικνύς, ἀποφαίνεται σαφῶς, ὅτι καὶ ὁ τῆς 5 ἐπιδημίας αὐτοῦ τῆς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ καιρὸς οὐκ εἰς ἀνάβλησιν ἔσται μακράν. Ὅτι δὲ τῆς οἰκονομίας ἡ δύναμις οὐκ εὐκαταφρόνητος ἔσται τισίν, οὐδ' ἂν γένοιτο τοῖς ἀπειθοῦσιν οἰσθή, διδάσκει λέγων· «Καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὄπτασίᾳ αὐτοῦ;». Καὶ «εἴσοδον» μὲν ὀνομάζει τὴν 10 ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκὸς εἰσβολὴν τοῦ Μονογενοῦς, «ὄπτασίαν» δὲ τὴν οἷον ἐμφάνειαν. Ἀόρατος γὰρ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὡς Θεός, γέγονεν ἐμφανῆς τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβῶν. Προανακεκράγει δὲ τοῦτο σαφῶς καὶ ὁ Μελωδὸς ἐν Πνεύματι λέγων· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπή- 15 σεται». «Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος», καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καὶ ἐν δούλου γέγονε μορφῇ.

Καὶ «τοῖς μὲν ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ» φορτικὸς μὲν οὐδαμῶς, γέγονε δὲ μᾶλλον ἡπιός τε καὶ πρᾶος καὶ ζωῆς τῆς εἰς αἰῶνα δοτήρ. Ἔφη δὲ πού περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· 20 «Ἴδου ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα. Οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ. Κάλαμον συντεθλασμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν». Πλὴν τοῖς ἀτιμάζουσι τὴν δι' αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ τὴν διὰ πίστεως κάθαρσιν οὐ προσιεμένοις, συνέβη 25 παθεῖν τὰ πάντων αἰσχίστα τῶν κακῶν· διολώλασι γὰρ οἱ τάλανες. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Ἔφη δὲ πού καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευ- 30 κεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Προσεφώνει δὲ καὶ ὁ Βαπτιστῆς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται».

λυμένα, παρηγορηθεῖτε ὅσοι διακατέχεσθε ἀπὸ μικροψυχία, λάβετε δύναμη, μὴ φοβᾶσθε»¹⁰. Καὶ ἄλλου πάλι· «Νὰ ὁ Κύριος ἔρχεται μὲ δύναμη καὶ ὁ βραχίονάς του μὲ ἐξουσία»¹¹. Δείχνοντας δηλαδή ὅτι αὐτὸς θὰ ἔρθει πολὺ γρήγορα, ἢ μᾶλλον καὶ ὅτι ἤδη εἶναι παρών, διακηρύττει ὁλοκάθαρα, ὅτι καὶ ὁ καιρὸς τοῦ ἐρχομοῦ του σ' αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν θὰ ἀναβληθεῖ γιὰ μακρὸ χρόνο. «Ὅτι ὅμως ἡ δύναμη τῆς οἰκονομίας δὲν θὰ εἶναι εὐκαταφρόνητη γιὰ κάποιους, οὔτε θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὑποφερτὴ γιὰ τοὺς ἀνυπάκουους, τὸ διδάσκει λέγοντας· «Καὶ ποιὸς θὰ ὑπομείνει τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου του στὸν κόσμον; ἢ ποιὸς θὰ ἀντέξει βλέποντάς τον τὴν ἡμέρα ἐκείνη;»¹². Καὶ «εἴσοδο» βέβαια ὀνομάζει τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μονογενοῦς στὸν κόσμον αὐτὸ μὲ σάρκα, ἐνῶ «ὀπτασία» τὴν κατὰ κάποιον τρόπο ἐμφάνισή του. Γιατί, ὄντας ὡς Θεὸς ἀόρατος κατὰ φύσιν, ἔγινε ὄρατος παίρνοντας τὴ δική μας μορφή. Τὸ εἶχε προκηρύξει αὐτὸ μὲ σαφήνεια καὶ ὁ Μελωδὸς ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, λέγοντας· «Ὁ Θεὸς θὰ ἔρθει φανερά, ὁ Θεὸς μας, καὶ δὲν θὰ μείνει πιά σιωπηλός». Γιατί ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, «ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα καὶ κατοίκησε σὲ μᾶς»¹³, καὶ ἔλαβε μορφή δούλου¹⁴.

Καὶ σὲ ἐκείνους βέβαια ποὺ ἀγάπησαν τὴ φανέρωσή του στὸν κόσμον δὲν ἦταν καθόλου φορτικός, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπῆρξε ἥπιος καὶ προῖος καὶ χορηγὸς τῆς αἰώνιας ζωῆς. Εἶπε κάπου γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς Πατέρας· «Νὰ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς στὸν ὁποῖο εὐαρεστεῖται ἡ ψυχὴ μου. Δὲν θὰ φιλονεικήσει, οὔτε θὰ βλάλει κραυγές, οὔτε θὰ ἀκουσθεῖ ἢ φωνὴ του ἔξω. Καλάμι τσακισμένο δὲν θὰ σπάσει καὶ λινάρι ποὺ καπνίζει δὲν θὰ σθῆσει, ἀλλὰ θὰ θγάλει κρίση ἀληθινή»¹⁵. «Ὅσοι ὅμως περιφρονοῦν τὴ σωτηρία μέσω αὐτοῦ καὶ δὲν ἀποδέχονται τὴν κάθαρση μέσω τῆς πίστεως, αὐτοὶ συνέβη νὰ πάθουν τὰ τὰ πιὸ χειρότερα ἀπὸ ὅλα κακά· γιατί ἐξολοθρεύθηκαν οἱ δυστυχεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»¹⁶. Εἶπε κάπου καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁποῖος πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν κρίνεται, ὁποῖος ὅμως δὲν πιστεύει ἤδη ἔχει κριθεῖ, γιατί δὲν πίστεψε στὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ»¹⁷. Ἐλεγε ἐπίσης καὶ ὁ Βαπτιστὴς στοὺς Ἰσραηλιτῆς· «Ἦδη ἡ ἀξίνη βρίσκεται στὴ ρίζα τῶν δένδρων. Κάθε δένδρο λοιπὸν ποὺ δὲν κάνει καρπὸ καλὸ κόβεται καὶ ρίχνεται στὴ φωτιά»¹⁸.

15. Ἦσ. 42, 1-3. Ματθ. 12, 8. 16. Ἰω. 8, 24. 17. Ἰω. 3, 18. 18. Ματθ. 3, 10.

Οὐκοῦν τοῖς μὲν ἀπειθοῦσιν ἀφόρητος καὶ οὐ λίαν οἰστός
 τῆς τε εἰσόδου καὶ τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ γέγονεν ὁ καιρός. Ἠλέγ-
 χοντο γάρ, ὡς αὐτοὶ τὰς σφῶν διολλύντες ψυχὰς καὶ ταῖς ἐαντῶν
 ἁμαρτίαις ἐντεθνηξόμενοι, διὰ τοι τὸ μὴ ἐλέσθαι φρονεῖν ὀρθῶς,
 5 προσήκασθαί τε εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὴν διὰ πίστεως κάθαρσιν
 «Τίς» τοίνυν, φησὶν, «ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ἢ τίς ὑπο-
 στήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ;»· τουτέστι τίς δὴ ἄρα τοσοῦτον
 ἔσται δεινός τε καὶ ἀπηνής, ὡς ἐν καιρῷ καὶ ἡμέρᾳ τῆς εἰς τὸν κό-
 σμον εἰσβολῆς αὐτοῦ (δῆλον δὲ ὅτι τῆς μετὰ σαρκός, δι' ἧς ἂν γέ-
 10 νοιτο καὶ ἀπτός, ἤγουν ὄρατός), ὑποστήναί τε καὶ ἀθραύστως
 ἔχειν; Κολασθήσεται γὰρ πάντῃ τε καὶ πάντως καὶ πικρὰς τῆς
 ἀπονοίας ἀποτιεῖ δίκας.

Στίχ 2-3. «Διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου
 καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθα-
 15 ρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον, καὶ καθαριεῖ
 τοὺς υἱοὺς Λευὶ καὶ χεεῖ αὐτοὺς ὡσπερ τὸ χρυσίον καὶ τὸ
 ἀργύριον».

λδ'. Πεποιήται μὲν ἐν τούτοις ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν καθ' ἡμᾶς
 πραγμάτων ὁ λόγος, ἀπόρρητον δὲ μυστηρίου δήλωσιν εἰσκομίσει-
 20 εν ἂν τοῖς νουνεχεστέροις. Ἀργύρου μὲν γὰρ καὶ χρυσοῦ ποιοῦνται
 δοκιμασίαν οἱ ταῦτα σοφοί, πυρὶ κατατήκοντες πᾶν ὅσον ἐν αὐ-
 τοῖς ἔστι κίβδηλόν τε καὶ ἀκαλλέστατον. Πῦρ δὲ τὸ θεῖον καὶ οὐρα-
 νόθεν, τουτέστιν ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις, καθ' ἣν ἂν γέ-
 νοιτο καὶ ζῶντας ἡμᾶς ἀποτελεῖσθαι τῷ πνεύματι, ὅταν εἰς νοῦν
 25 καθίκοιτο καὶ καρδίαν, ἐνιέντος Χριστοῦ, τότε δὴ, τότε πάντα μὲν
 τὸν ἐξ ἁμαρτίας διασμήχει ῥύπον, καὶ τὸν ἐκ τῶν ἤδη προεπται-
 σμένων δαπανᾷ μολυσμόν· κεκαθαμένους τε οὕτω καὶ δοκιμωτά-
 τους τοὺς ἔχοντας ἀποτελεῖ, καὶ μονονουχὶ μεταχαλκεύει νοητῶς
 πρὸς καινότητα ζωῆς, καὶ σκευὴ λοιπὸν ἀποφαίνει λαμπρὰ καὶ
 30 ἡγιασμένα καὶ εἰς τιμὴν κατεσκευασμένα, οἰκία τε τῇ μεγάλῃ χρή-
 σιμα, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτο δὴ τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν κατε-
 σήμανε πῦρ ὁ θεοπέσιος Ἰωάννης, λέγων· «Ἐγὼ βαπτίζω ὑμᾶς ἐν

“Ὡστε λοιπὸν σ’ αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀνυπόκομοι ὑπῆρξε ἀνυπόφορος καὶ καθόλου ἀνεκτὸς ὁ καιρὸς τοῦ ἐρχομοῦ καὶ τῆς φανέρωσής του στὸν κόσμο. Γιατὶ ἀποδεικνύονταν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κατέστρεψαν τὶς ψυχές τους καὶ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους, ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ σκεφθοῦν ὀρθὰ καὶ νὰ δεχθοῦν τὴν μέσω τῆς πίστεως κάθαρση μέσα στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους. «Ποιὸς» λοιπὸν, λέγει, «θὰ ὑπομείνει τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου του, ἢ ποιὸς θὰ ὑποφέρει τὴν ὀπτασία του;». Δηλαδή ποιὸς ἄραγε θὰ εἶναι τόσο δεινὸς καὶ σκληρὸς, ὥστε τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμο (μὲ τὴ σάρκα του ἀσφαλῶς, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ ἄπτὸς, δηλαδή ὄρατὸς), νὰ ὑπομείνει αὐτὸν καὶ νὰ μείνει ἄθραυστος; Γιατὶ θὰ τιμωρηθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία καὶ θὰ ὑποστῆ πικρὴς τιμωρίας γιὰ τὴν ἀνοησία του.

Στίχ. 2-3. «Γιατὶ αὐτὸς πορεύεται σὰν τὴ φωτιά στὸ χωνευτήρι καὶ σὰν τὸ σταχτόνερο ἐκείνων ποὺ πλένουν, καὶ θὰ καθίσει χωνεύοντας καὶ καθαρίζοντας ὅλους σὰν τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι, καὶ θὰ καθαρίσει τοὺς υἱοὺς τοῦ Λευὶ καὶ θὰ τοὺς ἀναχωνεύσει παράμοια μὲ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι».

34. Ὁ λόγος βέβαια στὰ λεγόμενα αὐτὰ διατυπώνεται κατὰ τρόπο παρόμοιο πρὸς τὰ δικὰ μας πράγματα, μπορούν ὅμως οἱ πιὸ βαθύτεροι ἐρμηνευτὲς νὰ ἀποκομίσουν κάποιο ἀπόρρητο νόημα μυστηρίου. Γιατὶ οἱ εἰδικοί σ’ αὐτὰ ὑποβάλλουν σὲ δοκιμασία τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι, λειώνοντας στὴ φωτιά κάθε τι κίβδηλο καὶ ἄχρηστο ποὺ ὑπάρχει σ’ αὐτὰ. Ἡ θεία ὅμως καὶ οὐράνια φωτιά, δηλαδή ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴ δύναμη τῆς ὁποίας θὰ μπορούσαμε καὶ ζωντανοὶ νὰ πετύχομε τὴν πνευματικὴ ὀλοκλήρωση ὅταν τὸ Πνεῦμα κατεβεῖ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, εἰσάγοντάς το ὁ Χριστὸς, τότε λοιπὸν, τότε καθαρίζει ὅλη τὴ βρωμιὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐξαλείφει τὸν μολυσμὸ τῶν παλαιῶν πταισμάτων, καὶ ἔτσι καθιστᾷ καθαρμένους καὶ τέλεια δοκιμασμένους ἐκείνους ποὺ τὸ ἔχουν, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς μεταχωνεῖ πνευματικὰ πρὸς μία καινούργια ζωὴ, καὶ τοὺς ἀναδεικνύει τέλος σκευὴ λαμπρὰ καὶ ἁγιασμένα καὶ κατασκευασμένα πρὸς τιμὴ¹⁹, χρήσιμα γιὰ τὴ μεγάλη οἰκία, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία. Αὕτὴ βέβαια τὴ θεία καὶ πνευματικὴ φωτιά δήλωσε καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, λέγοντας: «Ἐγὼ οἶς βαπτίζω μὲ νερό,

ὑδατι, ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου ἀνὴρ, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς ἵνα κύψας λύσω τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ». Μεμνήμεθα δὲ καὶ αὐτοῦ λέγοντος Χριστοῦ «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνή-
5 φθη;».

Οὐκοῦν, ἐπεὶπερ οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τῆς τῶν Λευιτῶν ἀκα-
θαρσίας, εἶπουν ἀδικίας, οὐ μετρίαν ἐποιοῦντο τὴν καταβολήν,
μᾶλλον δὲ δι' ἐκείνους παροτρύνοντες διετέλουν τὸν τῶν ὅλων
Θεόν, παλίμφημά τε λαλοῦντές τινα καὶ ἀποτολμῶντες λέγειν,
10 «Πᾶς ποιῶν πονηρόν, καλὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς
ἠυδόκησε, καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;», προαγορεύει
χρησίμως, ὅτι κατὰ καιροῦς ἐπιλάμψει Χριστὸς, ὁ πᾶσαν ἡμῶν
τὴν ἁμαρτίαν ἐκ μέσου τιθείς, καὶ πανάγνους ἀποτελῶν τοὺς ἰδί-
ους ἱερουρογούς, καὶ οἶον χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἐν πυρὶ δοκιμάζων
15 αὐτούς, ἧτοι δοκίμους ἀποτελῶν καὶ λελαμπρυσμένους. Τοιοῦτοι
γὰρ ὡς ἐπίπαν τῆς Ἐκκλησίας οἱ λειτουργοί, οἷς ἂν ἀρμόσειε, καὶ
μᾶλα εἰκότως, ἐκεῖνο εἶπεῖν τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Ὅτι ἐδοκί-
μασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον».
Φόρημα μὲν γὰρ τοῖς ἐξ Ἀαρῶν ἢ κατὰ νόμον στολή, τοῖς γε μὴν
20 ἀπολέκτοις ἐν Χριστῷ καὶ τεταγμένοις εἰς ἱερουργίαν ἄμφιον
ἔσται λαμπρόν, ἱεροπρεπές τε καὶ ἅγιον αὐτὸς ὁ Χριστὸς. Τoi-
γάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας ὁ Θεὸς καὶ Πα-
τὴρ περὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας· «Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω
σωτηρίαν καὶ οἱ ὅσοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται». Σωτη-
25 ρία γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τῶν ἰδίων ἱερουργῶν, ἄμφιον τὸ ἀξιά-
γαστον, μᾶλλον δὲ καὶ πάντων τῶν πεπιστευκότων. «Ὅσοι» γὰρ,
φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

Στίχ. 3-4. «Καὶ ἔσονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες θυσίας ἐν
δικαιοσύνῃ· καὶ ἀρέσει τῷ Κυρίῳ θυσία Ἰούδα καὶ Ἱερου-
30 σαλήμ καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος καὶ καθὼς τὰ ἔτη τὰ
ἔμπροσθεν».

λέ. Ἀνακείσονται, φησί, τῷ Θεῷ· τοῦτο γὰρ οἶμαί ἐστι τό, «Ἐ-

ἔρχεται ὅμως πίσω ἀπὸ μένα ἄλλος, τοῦ ὁποίου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σκύψω καὶ νὰ λύσω τὰ κορδόνια τῶν ὑποδημάτων του· αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ ἅγιον Πνεῦμα καὶ φωτιά»²⁰. Θυμόμαστε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ πού λέγει· «Ἦρθα νὰ βάλω φωτιά στὴ γῆ, καὶ τί θέλω ἂν ἔχει ἤδη ἀνάψει;»²¹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες δὲν ὕψωναν μεγάλη κατακραυγὴ γιὰ τὴν ἀκαθαρσία τῶν Λευϊτῶν, καὶ μᾶλλον ἕξαιτίας ἐκείνων συνέχιζαν νὰ ἔξοργίζουν τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ἐκσφενδονίζοντας ἐναντίον του ὑβριστικὰ λόγια καὶ τολμώντας νὰ λένε, «Καθένας πού κάνει τὸ κακό, θεωρεῖται καλὸ ἀπὸ αὐτόν, καὶ εὐχαριστεῖται αὐτὸς μὲ αὐτούς, καὶ τοῦ τότε εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;»²², προσαναγγέλλει ὠφέλιμα, ὅτι κάποτε θὰ λάμψει μὲ τὸ φῶς του ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἔξαλείφει ὅλη τὴν ἁμαρτία μας ἀπὸ ἀνάμεσά μας καὶ καθιστᾷ πάναγνους τοὺς δικούς του ἱερουργούς, καὶ δοκιμάζοντάς τους στὴ φωτιά σὰν τὸ χρυσάφι ἢ τὸ ἀσήμι²³, τοὺς καθιστᾷ ἄξιους καὶ περίλαμπρους. Γιατὶ τέτοιοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τοὺς ὁποῖους θὰ ταίριαζε, καὶ πολὺ εὐλογα, νὰ ποῦμε ἐκεῖνο πού λέχθηκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Δαβίδ· «Μᾶς δοκίμασες, Θεέ μου, μᾶς πύρωσες ὅπως πυρώνεται ὁ ἄργυρος»²⁴. Γιατὶ φῶρεμα τῆς ἱερατικῆς τάξης τῆς καταγόμενης ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰσραὴλ ἦταν ἡ στολὴ ἢ ὀριζόμενη ἀπὸ τὸ νόμο, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ ταγμένους στὴν ἱερουργία ἄμφιο λαμπρὸ καὶ ἱεροπρεπὲς καὶ ἅγιον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔλεγε μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ γιὰ τὴν προερχόμενη ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς Ἐκκλησία· «Θὰ ντύσω τοὺς ἱερεῖς της μὲ τὴ σωτηρία καὶ οἱ ἅγιοί της θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση μεγάλη»²⁵. Γιατὶ σωτηρία τῶν ἱερουργῶν του εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἄμφιο τὸ ἀξιοθαύμαστο, καὶ μᾶλλον ὄλων ἐκείνων πού ἔχουν πιστέψει σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸν Χριστό»²⁶.

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ ἀφοσιωθοῦν στὸν Κύριο προσφέροντας θυσία μὲ δικαιοσύνη. Καὶ θὰ ἀρέσει στὸν Κύριο ἡ θυσία τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπως τὶς ἡμέρες τοῦ αἵωνα καὶ ὅπως τὰ προηγούμενα χρόνια».

35. Θὰ ἀφοσιωθοῦν, λέγει στὸν Θεό· γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ

24. Ψαλμ. 65, 10. 25. Ψαλμ. 131, 16. 26. Γαλ. 3, 27.

σονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες». Ἀνακεισόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, ζῶν-
 τες μὲν ἑαυτοῖς οὐκέτι, προσκειμένοι δὲ ὀλοτρόπως τῇ εἰς αὐτὸν
 ἀγάπῃ, καὶ παντὶ δὴ σθένει κατορθοῦν ἠρημένοι τὰ τοῖς θείοις αὐ-
 τοῦ δοκοῦντα νεύμασιν. Ἔφη τι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος
 5 περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων
 ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐ-
 τῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι». Καταγράφων δὲ ἡμῖν ὥσπερ τῆς
 ἑαυτοῦ πολιτείας τὸ κάλλος καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν
 δύναμιν ἐμφανῆ καθιστάς, ἔφη πάλιν· «Χριστῷ συνεσταύρωμαι·
 10 ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν
 πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόν-
 τος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ». «Ἔσονται» δὴ οὖν, φησί, «προσάγοντες τῷ
 Κυρίῳ», τουτέστι, τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ἀνακείσονται μόνοις, οὐ
 «τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες», οὐ τοὺς ἐκ τῆς ἀδικίας ἀγαπῶντες μολυ-
 15 σμούς, οὐ πλεονεξίαν τὴν κατὰ τινων τιμῶν ἠρημένοι, προσάγο-
 ντες δὲ μᾶλλον θουσίας δικαιοσύνης. Καί μοι δοκεῖ σοφῶς δὴ λίαν
 ὁ Παῦλος εἰπεῖν· «Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης
 καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται». Πρόσιμεν γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ κεκλη-
 μένοι πρὸς ἱερουργίαν δι' αἱμάτων μὲν οὐκέτι καὶ καπνῶν, οὔτε
 20 μὴν ἀμνοὺς ἢ ἐρίφους προσκομίζομεν τῷ Θεῷ, πληροῦμεν δὲ μᾶλ-
 λον ἐν ἐκκλησίαις τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην θουσίαν τὴν ἀγίαν καὶ
 πνευματικὴν, καὶ αὐτὸν προθέντες εἰς ἁγιασμόν, καὶ μέντοι καὶ εἰς
 μετάληψιν τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς, καθάπερ ἐξαίρετόν τι θυμίαμα, τὰς
 ἐξ ἔργων ἀγαθῶν προσκομίζομεν εὐωδίας, καὶ θύοντες αὐτῷ τὴν
 25 δικαιοσύνην, ὅτι καὶ ἐσόμεθα δεκτοὶ τεθαρσήκαμεν. Γέγραπται
 γὰρ ὅτι, «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάροχου
 αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης». Εὐαρεστεῖται γὰρ οὐχ ἑτέ-
 ραις, οἴμαι, θουσίαις, πλὴν ὅτι τοιαύταις ὁ τῶν ὅλων Θεός.

Ἔφη τοίνυν περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κεκλημένων εἰς ἱερουργίαν,
 30 ὡς ἀμείνους ἔσονται τῶν πρώτων, οὐ μηλοσφαγοῦντες κατ' ἐκεί-
 νους, οὔτε μὴν βεβηλοῦντες τὸ θυσιαστήριον διὰ τοῦ προσάγειν
 ἄρτους ἡλισγημένους, ἀλλ' ὡς ἐν τάξει θυμιαμάτων προσκομίζον-

«Ἔσονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες». Καὶ θὰ ἀφοσιωθοῦν στὸν Θεό, ζώντας ὄχι πιά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ προσκολλημένοι ἐξολοκλήρου στὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, ἐπιδιώκοντας μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ πράττουν αὐτὰ πού εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εἶπε κάποι τέτοιο καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό· «Πέθανε ἓνας γιὰ χάρη ὅλων, ὥστε αὐτοὶ πού ζοῦν νὰ μὴ ζοῦν πιά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον πού πέθανε καὶ ἀναστήθηκε»²⁷. Περιγράφοντάς μας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ κάλλος τῆς πολιτείας του καὶ καθιστώντας μας φανερό τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, εἶπε πάλι· «Ἐχω σταυρωθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, καὶ δὲν ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός, καὶ τὴ ζωὴ πού ζῶ τώρα μὲ τὸ σῶμα, τὴν ζωὴ μὲ τὴν πίστιν στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μου»²⁸. Θὰ προσκολληθῶν λοιπόν, λέγει, τὸν ἑαυτό τους στὸν Κύριο, δηλαδή θὰ ἀφοσιωθοῦν μόνο στὰ θελήματα αὐτοῦ, χωρὶς «νὰ σκέπτονται τὰ ἐπίγεια»²⁹, χωρὶς νὰ ἀγαποῦν τοὺς μολυσμοὺς ἀπὸ τὴν ἀδικία, οὔτε καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν πλεονεξία εἰς βάρος κάποιων, ἀλλὰ μᾶλλον «προσφέροντας θυσίες δικαιοσύνης». Καὶ νομίζω ὅτι πολὺ σοφὰ εἶπε ὁ Παῦλος· «Ἐπειδὴ ἔγινε μετάθεση τῆς ἱερωσύνης, κατ' ἀνάγκη γίνεται καὶ μετάθεση τοῦ νόμου»³⁰. Γιατὶ ἐμεῖς πού ἔχομε κληθεῖ καὶ πιστέψει στὸν Χριστό δὲν κάνομε θυσίες μὲ αἵματα καὶ καπνοὺς, οὔτε προσφέρομε στὸν Θεὸ ἀμνοὺς ἢ ἐρίφια, ἀλλὰ μᾶλλον τελοῦμε στίς ἐκκλησίες τὴ θυσία τὴ σύμφωνη μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἅγια καὶ πνευματικὴ, καὶ προβάλλοντάς αὐτόν πρὸς ἁγιασμό, ἀλλὰ καὶ πρὸς μετάληψη τῆς αἰώνιας ζωῆς, σὰν κάποιο ἐξαιρετο θυμίαμα, προσκομίζομε τίς εὐωδίες τῶν ἀγαθῶν ἔργων μας, καὶ προσφέροντάς σ' αὐτόν ὡς θυσία τὴ δικαιοσύνη, ἔχομε τὸ θάρρος ὅτι θὰ γίνομε δεκτοί. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τίμα τὸν Κύριο ἀπὸ τοὺς δικούς σου δίκαιους κόπους, καὶ πρόσφερε σ' αὐτόν τίς ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς δικούς σου καρποὺς δικαιοσύνης»³¹. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων δὲν εὐαρεστεῖται, νομίζω, μὲ ἄλλες θυσίες, παρὰ μόνο μὲ αὐτές.

Εἶπε λοιπόν γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱερουργία τοῦ Χριστοῦ, ὅτι θὰ εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, ὄχι σφάζοντας πρόβατα ὅπως ἐκεῖνοι, οὔτε βεβηλώνοντας τὸ θυσιαστήριο μὲ τὸ νὰ προσφέρουν μολυσμένους ἄρτους, ἀλλὰ προσφέροντάς στὸν Θεὸ ἀντὶ τῶν

30. Ἐβρ. 7, 12. 31. Παροιμ. 3, 9.

τες τῷ Θεῷ τὴν δικαιοσύνην καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὴν νο-
 ητὴν εὐοσμίαν. Εὐπαράδεκτον δὲ οὕτως ἐπιτελέσουσι τὴν λατρεί-
 αν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον ἀποδεῖν αὐτὴν τῶν προπεουσῶν θυσιῶν
 ταῖς ἡμέραις τοῦ αἰῶνος, τουτέστι τῇ ζωῇ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγίων
 5 πνευμάτων, οἳ διηνεκεῖς καὶ μακρὰς τρίβουσι ἡμέρας, ἥτοι χρό-
 νους ἰσοῦσθαι δὲ καὶ τοῖς χρόνοις τοῖς ἔμπροσθεν, τουτέστι τῇ τῶν
 ἀγίων λατρεία, οἳ κατὰ τοὺς χρόνους γεγόνασι τοὺς ἔμπροσθεν. Γέ-
 γονε γὰρ ἐν ὑπακοῇ τοῖς ἀρχαιοτέροις ἢ εὐδοκίμησις· οὕτως Ἀ-
 βραὰμ προσεκόμισε τὸν υἱὸν τῷ Θεῷ, «καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
 10 καιοσύνην, καὶ φίλος ἐκλήθη Θεοῦ», οὕτω καὶ Νῶε «κατεσκευάσε
 τὴν κιβωτὸν εἰς σωτήριαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται. Οὐ-
 κοῦν ἀρέσει, φησὶν, ἡ θυσία τοῦ Ἰούδα, τουτέστι τοῦ λαοῦ τοῦ τὴν
 ἐν καρδίᾳ καὶ πνεύματι περιτομὴν περιφέροντος, καὶ μέντοι τῆς Ἰ-
 ερουσαλήμ, τῆς νοητῆς δηλονότι, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, καθὰ
 15 καὶ ἡ τῶν ἐχόντων τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος καὶ ἡ τῶν κατὰ τοὺς ἔμ-
 προσθεν χρόνους γεγονότων ἀγίων, οἳ γεγόνασιν εὐάρεστοι δι'
 ὑπακοῆς καὶ πίστεως. Ἀπαριθμεῖται δὲ καὶ τούτους ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ, πίστει λέγων δικαιοῦσθαι
 πολλούς.

20 Στίχ. 5. «Καὶ προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει, καὶ ἔσομαι
 μάρτυς ταχὺς ἐπὶ τὰς φαρμακοὺς καὶ ἐπὶ τὰς μοιχαλίδας
 καὶ ἐπὶ τοὺς ὀμνύοντας τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ ἐπὶ
 τοὺς ἀποστεροῦντας μισθὸν μισθωτοῦ καὶ τοὺς καταδυ-
 ναστεύοντας χήραν καὶ τοὺς κονδυλίζοντας ὀρφανούς
 25 καὶ τοὺς ἐκκλίνοντας κρίσιν προσηλύτου καὶ τοὺς μὴ φο-
 βουμένους με, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

λζ'. Κατὰ σκοπὸν τῶν πραγμάτων πρόεισι δὴ πάλιν κἂν τού-
 τοις ἡμῖν ὁ λόγος. Ἐφασκον μὲν γὰρ ἀμαθαίνοντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ·
 «Πᾶς ποιῶν πονηρόν, καλὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς
 30 ἠὐδόκησε, καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;»· καὶ τίς ἢ πρό-
 φασις τῆς οὕτω δεινῆς ἀθυροστομίας, εἴρηται μὲν ἤδη, πλὴν εἰ-
 ρήσεται πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀφυλάκτως τινὲς τῶν ἱερουργῶν, καὶ
 μέντοι τῶν ἄλλων, οἳ διαφανέστεροί τε ἦσαν καὶ ταῖς ἀνωτάτω τι-

θυμαμάτων, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν πνευματικὴ εὐωδία τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας. Ἔτσι θὰ κάνουν εὐπρόσδεκτη τὴ λατρεία, ὥστε κατὰ κανένα τρόπο νὰ μὴν ὑπολείπεται ἀπὸ τὶς πρέπουσες θυσίες κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα, δηλαδή κατὰ τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων πνευμάτων στοὺς οὐρανοὺς, ποὺ ζοῦν ἀτελείωτες καὶ μακρὲς ἡμέρες, ἥτοι χρόνους, καὶ ἐξισώνονται μὲ τοὺς χρόνους τοὺς προηγούμενους, δηλαδή μὲ τὴ λατρεία τῶν ἁγίων, ποὺ ἔζησαν κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια. Γιατὶ ἡ εὐδοκίμηση τῶν παλαιότερων κατορθώθηκε μὲ ὑπακοή. Ἔτσι ὁ Ἄβραὰμ πρόσφερε τὸν υἱὸ τοῦ στον Θεὸ «καὶ τοῦ λογαριάσθηκε αὐτὸ πρὸς δικαίωσή του καὶ ὀνομάσθηκε φίλος τοῦ Θεοῦ»³², ἔτσι, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ὁ Νῶε «κατασκεύασε τὴν κιβωτὸ πρὸς σωτηρία τῆς οἰκογένειάς του»³³. Θὰ ἀρέσει λοιπόν, λέγει, ἡ θυσία τοῦ Ἰούδα, δηλαδή τοῦ λαοῦ ποὺ φέρει τὴν πνευματικὴ περιτομὴ στὴν καρδιά³⁴, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς πνευματικῆς δηλαδή, ἥτοι τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ἡ θυσία ἐκείνων ποὺ ζοῦν κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα καὶ τῶν ἁγίων ποὺ ἔζησαν κατὰ τοὺς προηγούμενους χρόνους, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν εὐάρεστοι στον Θεὸ μὲ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν πίστη. Τοὺς ἀπαριθμεῖ καὶ αὐτοὺς ὁ θεσπέσιος Παῦλος στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Ἑβραίους, λέγοντας ὅτι μὲ τὴν πίστη πέτυχαν πολλοὶ τὴ δικαίωση³⁵.

Στίχ. 5. «Καὶ θὰ ἔρθω σὲ σᾶς καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσω σὲ κρίση καὶ θὰ γίνω σφοδρὸς μάρτυρας ἐναντίον τῶν μάγων καὶ τῶν μοιχαλίδων καὶ ἐκείνων ποὺ ψευδορκοῦν στὸ ὄνομά μου, καὶ ἐκείνων ποὺ στεροῦν τοὺς μισθωτοὺς ἀπὸ τὸ μισθὸ τους, ποὺ καταδυναστεύουν τὶς χῆρες, ποὺ γρονθοκοποῦν τὰ ὄρφανά, ποὺ διαστρέφουν τὴ δίκαια κρίση τῶν ξένων, καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν μὲ φοβοῦνται, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας».

36. Καὶ σὰ λεγόμενα ἐδῶ ὁ λόγος προχωρεῖ σύμφωνα μὲ τὴν πορεία τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἔλεγαν οἱ ἀνόητοι Ἰσραηλίτες, «Καθένας ποὺ κάνει τὸ κακό, αὐτὸ θεωρεῖται καλὸ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ μὲ αὐτοὺς αὐτὸς εὐαρεστεῖται· καὶ ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;»³⁶. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀφορμὴ αὐτῆς τῆς τόσο φοβερῆς ἀθυροστομίας ἔχει βέβαια ἤδη λεχθεῖ, πλὴν ὅμως θὰ λεχθεῖ πάλι. Ἐπειδὴ δηλαδή κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἱερουργούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἐπιφανέστεροι καὶ διακρίνονταν

32. Γέν 15, 6. Γαλ. 3, 6. 33. Γέν 6, 8. 34. Ρωμ. 2, 29.

35. Ἑβρ. 11, 29 ἔ. 36. Μαλαχ. 2, 17.

μαῖς ἐμπρέποντες, ἐπὶ πάντα τρόπον σκαιότητος καὶ ἐγχειρημάτων ἦσαν, ἐφαίνετο δὲ καὶ πέρα μέτρου ἀνεξικακήσας Θεὸς αὐτοῖς (ἔστι γὰρ ἀγαθός, χρηστός, ἐπιεικὴς καὶ φιλόανθρωπος), ταύτη τοί τινες τοὺς ἐξ ἀκράτου μικροψυχίας ἠρεῦγοντο λόγους

5 Ἄλλ' ὅτι μὲν ἔσται κατὰ καιροὺς μεταφοίτησις εἰς τὸ ἄμεινον τῶν τεταγμένων εἰς ἱερουργίαν, μεταπλάττοντος αὐτοὺς εἰς καινότητα ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ μετατιθέντος εἰς εὐκοσμίαν καὶ εἰς εὐκλεᾶ πολιτείαν καὶ ζωὴν, διαμεμήνυκεν ἐναργῶς, ὅτι δὲ τοὺς τῆς φανλότητος ἐπιτηδευτὰς οὐκ ἂν ἀποδέξοιτο τότε, οὐδ' ἂν ἀξιώσει-

10 ἐν ἐπαίνων τε καὶ λόγου, κρινεῖ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς καὶ τῶν ἐκτόπως βεβιωμένων ἐξαιτήσῃ δίκας, διατρανοῖ λέγων· «Καὶ προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει», τουτέστιν ὡς κριτῆς προσενεχθήσομαι, καὶ ἔσομαι μάρτυς ταχύς, αὐτόμολος δηλονότι καὶ ὑπ' οὐδενὸς κεκλημένος. Καταψηφιοῦμαι γὰρ τῶν πονηρῶν τὴν δίκην. Καὶ τὸ μὲν

15 ἐπ' αὐτοὺς ἐξοίσω τὸ κριμα, οὐχ ἑτέρου τινὸς τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκκαλύπτοντος, ἀλλ' εἰδῶς ὡς Θεὸς τὰ ἀφανῆ τε καὶ κεκρυμμένα καὶ διὰ τοῦ συνειδότος καταμαρτυρῶν ἐκάστου τῶν ἡμαρτηκότων. Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, παραστήσεσθαι κατὰ καιροὺς τῷ Κριτῇ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, «μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν

20 κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων ἐν ἡμέρᾳ, ἣ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτά τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἄθρει δὲ ὅπως τοὺς τε τὰ κρυπτά καὶ ἐμφανῆ πεπλημμεληκότας παρενεχθήσεσθαί φησιν εἰς κρίσιν. Πρώτας μὲν γὰρ ὀνομάζει φαρμακοὺς καὶ μοιχαλίδας, εἶτα τοὺς ὀμνύοντας ἐπὶ

25 ψεύδει· κεκρυμμένα δὲ ταῦτα καὶ λεληθότως δρωμένα· τίς γὰρ ἂν ὄλως γοητεύσειεν ἐμφανῶς, ἢ πῶς ἂν ἔλοιτο μοιχαλὶς ὀραῖσθαι πρὸς τινος; Ἐν σπουδῇ δὲ οἶμαι τὸ λαθεῖν καὶ τοῖς ψευδορκεῖν ἠρημένοις. Ἀσυνετοῦντας δὲ τοὺς τοιούτους ἀπελέγξει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροί ποτε

30 φρονήσατε· ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐχὶ κατανοεῖ;» ἄποπτον γὰρ τῷ Θεῷ παντελῶς οὐδέν· οἶδε δὲ μόνος τὰ κεκρυμμένα καὶ τὰ ἐμφανῆ τῶν κακῶν.

37. Πρβλ. Β' Κορ. 5, 10.

38. Ρωμ. 2, 15-16.

39. Ψαλμ. 93, 8-9.

στά ανώτατα αξιώματα, προχωροῦσαν ἀπροφύλακτα στή διάπραξη κάθε κακίας καὶ θρασύτητας καὶ φαινόταν ὁ Θεὸς νὰ δείχνει ἀνεξικακία πρὸς αὐτοὺς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο (γιατὶ εἶναι ἀγαθός, καλός, ἐπεικὴς καὶ φιλάνθρωπος), γι' αὐτὸ κάποιοι ἐξεστὸμίζαν τοὺς λόγους αὐτοὺς τῆς ἀκρόατης μικροψυχίας.

“Ὅτι βέβαια θὰ γινόταν κάποτε μετάβαση πρὸς τὸ καλύτερο ἐκείνων πού εἶχαν ταχθεῖ στήν ἱερουργία, μεταπλάθοντας αὐτοὺς ὁ Χριστὸς σὲ καινούργια ζωὴ καὶ μεταθέτοντάς τους σὲ εὐκοσμία καὶ ἐπαινετὴ πολιτεία καὶ ζωὴ, τοὺς τὸ διαμήνυσε μὲ σαφήνεια, ὅτι ὅμως δὲν θὰ ἀποδεχόταν τότε τοὺς καταγινόμενους μὲ τὴ φαυλότητα, οὔτε θὰ τοὺς ἔκρινε ἄξιους ἐπαινῶν καὶ λόγου, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ τοὺς κρίνει καὶ θὰ τοὺς τιμωρήσει γιὰ τὶς παρανομίες τῆς ζωῆς τους, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας: «Καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσω σὲ κρίση», δηλαδή θὰ σᾶς φερθῶ σὰν δικαστῆς «καὶ θὰ γίνω μάρτυρας ταχύς», δηλαδή θὰ ἔρθω μόνος καὶ χωρὶς νὰ ἔχω κληθεῖ ἀπὸ κανένα. Γιατὶ θὰ καταψηφίσω τοὺς κακοποιούς κατὰ τὴ δίκη. Καὶ θὰ ἐκφέρω τὴ γνώμη μου γι' αὐτούς, χωρὶς κάποιος ἄλλος νὰ ἀποκαλύπτει τὶς πράξεις τους, ἀλλὰ γνωρίζοντας ὡς Θεὸς τὰ ἀφανῆ καὶ κρυφὰ καὶ μὲ τὴ συνείδησή τους θὰ κατηγορήσω καθένα ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὅτι θὰ παρουσιασθοῦν κάποτε ἐνώπιον τοῦ Κριτῆ ὅλοι οἱ κάποικοι τῆς γῆς³⁷, «καὶ οἱ λογισμοὶ τους θὰ κατηγοροῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἢ καὶ θὰ ἀπολογοῦνται κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγέλιό μου, θὰ κρίνει ὁ Θεὸς τὰ κρυφὰ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»³⁸. Πρόσεχε πῶς θὰ ὀδηγηθοῦν σὲ κρίση ἐκεῖνοι πού ἔχουν διαπράξει καὶ τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερὰ πλημμελήματα. Πρῶτες βέβαια ἀναφέρει τὶς μάγισσες καὶ τὶς μοιχαλίδες, καὶ ἔπειτα ἐκείνους πού ὀρκίζονται ψευδῶς καθόσον αὐτὰ γίνονται κρυφὰ καὶ λαθραῖα· γιατί ποιὸς γενικὰ θὰ μπορούσε νὰ κάνει μαγεῖες φανερά, ἢ πῶς θὰ ἤθελε ἡ μοιχαλίδα νὰ τὴ βλέπει κάποιος; Καὶ νομίζω ὅτι καὶ αὐτοὶ πού θέλουν νὰ ψευδορκοῦν θὰ φρόντιζαν νὰ τὸ κάνουν κρυφὰ. Καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐλέγχει ὁ μακάριος Δαβὶδ ὅτι ἐνεργοῦν χωρὶς σύνεση, λέγοντας: «Συνετισθεῖτε σεῖς οἱ ἄφρονες μέσα στὸ λαό, καὶ σεῖς οἱ ἀνόητοι ἀποκτῆστε ἐπὶ τέλους φρόνηση. Αὐτὸς πού φύτεψε τὸ αὐτὶ δὲν ἀκούει, ἢ ἐκεῖνος πού ἔπλασε τὸν ὀφθαλμὸ δὲν ἀντιλαμβάνεται;»³⁹. Γιατὶ τίποτε ἀπολύτως δὲν ὑπάχει πού νὰ μὴ τὸ βλέπει ὁ Θεός, καὶ μόνος αὐτὸς γνωρίζει τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερὰ τῶν κακῶν.

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν τὰ λεληθότως καὶ ὡς ἐν σκότει δρώμενα, προσεπάγει γε μὴν αὐτοῖς καὶ τὰ ἐμφανῆ, τὸ ἀποστερηῆσαι μισθόν φημι μισθωτοῦ, πλεονεξίαν τε καὶ καταδυναστείαν, ἣν ἂν ποιοῖν-
 τό τινες κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, χηρῶν δὴ λέγω καὶ ὄρφανῶν.
 5 Προστίθῃσι δὲ τούτοις καὶ τοὺς διαστρέφοντας τὰ ὀρθὰ τῶν κρι-
 μάτων καὶ τοὺς μὴ φοβουμένους αὐτόν. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν καὶ οἱ
 καθ' ἕτερόν τινα τρόπον παρά γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους
 λυποῦντες τὸν Θεόν. «Ἔσομαι» τοίνυν, φησί, «κριτῆς καὶ μάρτυς
 ταχὺς» καὶ αὐτόμολος «ἐπὶ φαρμακοῦς καὶ μοιχαλίδας», καὶ τοὺς
 10 τῶν ἑτέρων κακῶν ἐπιτηδευτάς. Εἰκὸς δὲ δὴ τὰ τοιάδε κατ' ἐκεῖ-
 νο καιροῦ τολμᾶσθαι παρά τισι, καὶ ἐπ' αὐτοῖς γίνεσθαι κατὰ Θε-
 οῦ τὴν τῶν πολλῶν γλωσσαλγίαν. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα παντὶ σθένει
 παραιτεῖσθαι τὰ πονηρά, καὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἐπιτρέχειν, καὶ ἀπο-
 περαίνειν ἐπιείγεσθαι τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτό τις ἐπαίνου παντός καὶ
 15 ἐπιεικειᾶς ἔμπλεως. Ἀμοιρήσει γὰρ οὕτω καὶ τῶν ἐκ θείας ὀργῆς
 ἐποιοθησομένων τοῖς εἰωθόσι πλημμελεῖν, ἔσται δὲ εἴσω καὶ γε-
 ρῶν καὶ δόξης, ὧν ἂν ἐπιδοίῃ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Στίχ. 6-7. «Διότι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠλλοί-
 ωμαι· καὶ ὑμεῖς υἱοὶ Ἰακώβ οὐκ ἀπέχεσθε ἀπὸ τῶν ἁμαρ-
 20 τιῶν τῶν πατέρων ὑμῶν, ἐξεκλίνατε νόμιμά μου καὶ οὐκ
 ἐφυλάξασθε».

λζ. Ἐξίστησι πάλιν αὐτοὺς ἀνοσίων ἐννοιῶν καὶ προσέτι ῥη-
 μάτων. Τὸ γὰρ οἶεσθαι πῶς ἢ μετατετραφῆται τὸν τῶν ὅλων Θεὸν
 ἀπὸ γε τοῦ θέλειν τὰ ἀγαθὰ πρὸς τὸ ἐναντίον, ἢ ἀγαπᾶν μὲν οὐ-
 25 κέτι τὴν δικαιοσύνην, ἀποδέχεσθαι δὲ τοὺς τῆς φανλότητος ἐρα-
 στάς, πῶς οὐκ ἀμαθές, μᾶλλον δὲ ἀπηχές καὶ ἀνόσιον παντελῶς
 καὶ τῆς ἀνωτάτω δυσσεβείας μεμεστωμένον; Ὅταν τοίνυν ὑπὸ
 κρίσιν ἴδητε καλουμένους, φησί, τὰς τε παρ' ὑμῖν φαρμακοῦς, ἡ-
 γουν ἐπαρδούς, γύναια δὲ πάντως ψίθυρά τε καὶ θωμολόχα ταυτί,
 30 καὶ τοὺς τῶν ἑτέρων κακῶν ἐπιτηδευτάς, τότε, φησὶν, ἐπιγνώσε-
 σθε διὰ πραγμάτων αὐτῶν, ὅτι «ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν», ὁ πά-
 λαι τε καὶ νῦν ἀγαθός τε ὁμοῦ καὶ φιλάρετος. Οὐ γὰρ οἶδα τρο-
 πὴν ἢ ἀλλοίωσιν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν εἰμι διαπαντός καὶ ἀμεταστάτως
 τοῦθ' ὅπερ εἰμί, ὑμεῖς δέ, φησί, καίτοι γεγονότες. Ἐξ Ἰακώβ, ἀν-

Ἄλλ' ἐκεῖνα βέβαια εἶναι ὅσα πράττονται κρυφὰ καὶ μέσα στοῦ σκοτάδι, προσθέτει ὅμως σ' αὐτὰ καὶ τὰ φανερά, ἐννοῶ τὸ ὅτι στεροῦν τὸν μισθὸ τοῦ μισθωτοῦ, τὴν πλεονεξία καὶ τὴν καταπίεση, τὴν ὁποία ἀσκοῦν κάποιοι ἐναντίον τῶν ἀσθενέστερων, ἐννοῶ τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν. Προσθέτει ὅμως σ' αὐτὰ καὶ ἐκείνους πού διαστρέφουν τὶς ὀρθὲς ἀποφάσεις καὶ ἐκείνους πού δὲν φοβοῦνται αὐτόν. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς πού μόλις μνημονεύσαμε, λυποῦν τὸν Θεό. «Θὰ γίνω» λοιπόν, λέγει, «κριτῆς καὶ μάρτυρας ταχύς» καὶ αὐτόκλητος «γιὰ τὶς μάγισσες καὶ τὶς μοιχαλίδες» καὶ τοὺς δράστες τῶν ἄλλων κακῶν. Καὶ ἦταν εὐλογο νὰ τολμοῦν τότε κάποιοι ὅλα αὐτὰ, καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν νὰ γίνεται ἡ κακολογία τῶν πολλῶν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ἄρα λοιπόν πρέπει μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας νὰ ἀποφεύγομε τὰ κακὰ καὶ νὰ ἐπιδιώκομε τὰ καλὰ, καὶ νὰ σπεύδομε νὰ πράττομε ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ γίνεῖ ἄξιος κάθε ἐπαίνου καὶ κατάμεστος ἀπὸ ἀγαθότητα. Γιατὶ ἔτσι θὰ ἀποφύγει καὶ τὶς συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς πού θὰ ἔχουν ὅποιοι συνηθίζουν νὰ διαπράττουν πλημμελήματα, καὶ θὰ ἐπιτύχει τὰ βραβεῖα καὶ τὴ δόξα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποδώσει ὁ Θεὸς σὲ ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν.

Στίχ. 6-7. «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σας, καὶ δὲν ἔχω ἀλλάξει. Σεῖς ὅμως, υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ, δὲν ἀπέχετε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τῶν πατέρων σας, παρεκλίνατε ἀπὸ τοὺς νόμους μου καὶ δὲν τοὺς φυλάξατε».

37. Τοὺς ἀποτρέπει πάλι ἀπὸ ἀσεβεῖς σκέψεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λόγους. Γιατὶ τὸ νὰ νομίζουν ἢ ὅτι ἔχει ἀλλάξει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων στοῦ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ νὰ θέλει τὰ καλὰ, ἢ ὅτι δὲν ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἀποδέχεται τοὺς ἐεραστές τῆς φαυλότητος, πῶς δὲν εἶναι ἀμάθεια, καὶ μᾶλλον ἀνάρμοστο καὶ τέλεια ἀσέβεια καὶ γεμᾶτο ἀπὸ τὴν πιὸ μεγαλύτερη δυσσέβεια; Ὅταν λοιπόν δεῖτε, λέγει, νὰ καλοῦνται πρὸς κρίση καὶ οἱ φαρμακεύτριές σας, ἢτοι οἱ μάγισσες, γυναικάρια ὅπως δὴποτε φλύαρα καὶ βωμόλοχα μαζί, καὶ τοὺς δράστες τῶν ἄλλων κακῶν, τότε, λέγει, θὰ μάθετε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σας», ὁ ὁποῖος καὶ παλαιὰ καὶ τώρα εἶμαι ἀγαθὸς καὶ φίλος τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ δὲν γνωρίζω μεταβολὴ ἢ ἀλλοίωση, ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι παντοτινὰ καὶ ἀμετάθετα αὐτὸ πού εἶμαι, ἐνῶ σεῖς, λέγει, μολονότι εἴστε ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ,

δρός φιλοθέου καὶ ἀγαθοῦ καὶ μεμνηκόςτος αἰεὶ τὸ ἐξήνιον καὶ Θεῷ δουλεύοντος, οὐ τῶν ἐκείνου τρόπων γεγόνατε ζηλωταί, μεμίμησθε δὲ μᾶλλον τῶν καθ' ὑμᾶς πατέρων τὸ ἀπειθές καὶ δυσάγωγον, οἳ καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀπώχοντο μὲν αἰχμάλωτοι, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφέντες, δεδουλεύκασι δὲ τοῖς ἡρηκόσιν ἐχθροῖς. Ἐξεκλίνατε δὲ καὶ ὑμεῖς ἐκ τῶν ἐμῶν νομίμων καὶ οὐκ ἐφυλάξασθε.

Οὐκοῦν ὁ μὲν Θεὸς ἄτρεπτος αἰεὶ καὶ οἶονεὶ πεπηγῶς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀκράδαντος εἰς δικαιοσύνην, οἳ δὲ γεγόνασι μονο-
 10 νουχὶ τὸ ἄτρεπτον ἐν κακίᾳ τετηρηκότες καὶ τῆς τῶν πατέρων ἀνοσιότητος ἄριστοι μιμηταί. Τοῦτό που καὶ ὁ Χριστὸς εὐρίσκειται λέγων. Ταλανίζει μὲν γὰρ εἰκότως τὸ τῶν ἀπαιδευτῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἐργαστήριον. Ἔφη δὲ οὕτως· «Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε
 15 τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων καὶ λέγετε· Εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας, καὶ ὑμεῖς πληρῶσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν».
 20 Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἡμᾶς, εἴπερ ἐσμὲν ἀληθῶς ἀρτίφρονες καὶ ἐν νῷ τῷ καθεστηκότι, ζηλοῦν ὅτι μάλιστα τοὺς τῶν πατέρων δοκιμωτάτους, ἀποσειέσθαι δὲ τῶν μὴ ἀγαθῶν τὴν μίμησιν. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο δρᾶν ἔλοιτό τις, ἔποιτό γε μὴν ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως τοῖς ἐν χρόνῳ προειληφόσιν, ἔσται δὴ πάντως προσεοικῶς
 25 τοῖς Ἑλλήνων παισίν, οὓς εἴπερ τις καταμωμήσαιοτο ὅτι, μεθέντες τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν καὶ τὸν φύσει Θεὸν καταλελοιπότες, προσκυνοῦσι λίθοις, τὴν τῶν ἰδίων πατέρων ἀειλογοῦσι συνήθειαν.

Στίχ. 7-10. «Ἐπιστρέψατε πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι ἐπιστρέψομεν; Εἰ πτερνιεῖ ἄνθρωπος Θεόν; Διότι ὑμεῖς πτερνίζετε με. Καὶ ἐρεῖτε· Ἐν τίνι ἐπτερνίσασμέν σε; Ὅτι τὰ ἐπιδέκατα καὶ ἀπαρχαὶ μεθ' ὑμῶν εἰσιν. Καὶ ἀποβλέποντες ὑμεῖς ἀποβλέπετε εἰς αὐτά, καὶ ἐμὲ ὑμεῖς πτερνίζετε. Τὸ

ἄνδρα φιλόθεου καὶ ἀγαθοῦ καὶ πού εἶχει μῆσει τὴν ἀνυπακοή καὶ ὑπηρετοῦσε τὸν Θεό, δὲν γίνατε ζηλωτὲς τῆς συμπεριφορᾶς ἐκείνου, ἀλλὰ ἔχετε μιμηθεῖ μᾶλλον τὴν ἀνυπακοή καὶ τὸ σκληροτράχηλο τῶν πατέρων σας, οἱ ὅποιοι καὶ ἕξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὀδηγήθηκαν αἰχμάλωτοι σὲ ξένη χώρα, ἀφήνοντας τὴν πατρίδα τους, καὶ ἔγιναν δοῦλοι στοὺς ἐχθροὺς τους πού τοὺς αἰχμαλώτισαν. Ξεκλίνατε ὅμως καὶ ἐσεῖς ἐπὶ τοὺς δικούς μου νόμους καὶ δὲν τοὺς φυλάξατε.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι πάντοτε ἀμετάβλητος καὶ κατὰ κάποιον τρόπο προσηλωμένος στὸ ἀγαθὸ καὶ ἀσάλευτος στὴ δικαιοσύνη, ἐνῶ αὐτοὶ ἔζησαν διατηρώντας τὸ ἀματάβλητο στὴν κακία καὶ ὑπῆρξαν ἄριστοι μιμητὲς τῆς ἀσέβειας τῶν πατέρων τους. Αὐτὸ βρῖσκεται νὰ λέγει κάποιος καὶ ὁ Χριστός. Γιατὶ ταλανίζει εὐλόγα τὸ ἐργαστήρι τῶν ἀπαιδαγώγητων Γραμματέων καὶ Φαρισαίων. Εἶπε λοιπὸν τὰ ἐξῆς· «Ἀλλοίμονό σας Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτὲς, γιατί οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ διακοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων καὶ λέγετε· "Ἄν ζούσαμε τίς ἡμέρες τῶν πατέρων μας δὲν θὰ συμμετείχαμε στοὺς φόνους τῶν προφητῶν. "Ὡστε βεβαιώνετε γιὰ τὸν ἑαυτό σας ὅτι εἶστε υἱοὶ ἐκείνων πού φόνευσαν τοὺς προφήτες, καὶ σεῖς πληρώσατε τὸ μέτρο τῶν πατέρων σας»⁴⁰. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἐμεῖς, ἂν εἴμαστε ἀληθινὰ σώφρονες καὶ ἔχομε τὰ μυαλά μας σωστά, νὰ μιμούμαστε ὅσο μπορούμε τοὺς πλέον πετυχημένους στὴν ἀρετὴ πατέρες μας καὶ νὰ ἀποφεύγομε τὴ μίμηση τῶν κακῶν. Γιατί, ἂν δὲν θελήσει κάποιος νὰ τὸ κάνει αὐτό, θὰ ἀκολουθήσει ἀπλὰ καὶ ἀβασάνιστα ἐκείνους πού προηγοῦνται χρονικά, καὶ θὰ μοιάσει τοὺς εἰδωλολάτρες, τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε κάποιος νὰ τοὺς κατηγορήσει, ὅτι, παραμελώντας τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ ἐγκαταλείποντας τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, προσκυνοῦν τοὺς λίθους, ἐπαναλαμβάνοντας συνεχῶς τὴ συνήθεια τῶν πατέρων τους.

Στίχ. 7-10. «Ἐπιστρέψατε σὲ μένα καὶ θὰ στραφῶ καὶ ἐγὼ πρὸς ἐσᾶς, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας. Καὶ εἶπατε· Σὲ ποιὸν νὰ ἐπιστρέψομε; Μήπως θὰ ἔξαπατήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεό; Σεῖς ὅμως μὲ ἔξαπατᾶτε. Καὶ θὰ πεῖτε· Πῶς σὲ ἔξαπατήσαμε; Μὲ τὸ ὅτι τὰ δέκατα καὶ οἱ ἀπαρχὲς τῶν καρπῶν σας παραμένουν στὰ σπύτια σας. Καὶ ὅλη τὴν προσοχή σας τὴ στρέψατε καὶ τὴν ἔχετε

40. Ματθ. 23, 29-32.

ἔτος συνετελέσθη, καὶ εἰσηνέγκατε πάντα τὰ ἐκφόρια εἰς τοὺς θησαυρούς, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἔσται ἡ διαρπαγὴ αὐτοῦ».

λη'. Ἀποστήσας εὖ μάλα τῆς καθ' ἑαυτοῦ γλωσσαλγίας καὶ 5 ταῖς καθηκούσαις ἀπολογίαις ἐκδυσωπήσας ὡς ἔνι, καλεῖ πρὸς μετάγνωσιν τοὺς ἡμαρτηκότας, τὴν συνήθη πάλιν αὐτοῖς ἡμερότητα χαριεῖσθαι λέγων, καὶ μάλα προθύμως. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ἐκτόπως ἐθέλουσι διοῦν τὰς αὐτοῖς πρεπούσας ἐπιφέρει ποινάς, οὕτως ἀνόπιν ὥσπερ ἰοῦσι, καὶ μὴν καὶ παραιτουμένοις τὸ ἔτι 10 πλημμελεῖν, ὡς ἀληθῶς ἐπιγάννυται, πανταχοῦ τὴν ἀπόγνωσιν ὡς ὀλέθρου πρόξενον ἀποκείρων. Ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν, ὡς δεινὴν τινα τῷ δῖῳ νόσον εἰσφέρουσι οἱ τὴν τῆς μετανοίας κιβδηλεύοντες χάριν καὶ σφίσι αὐτοῖς ἐπιφημίζοντες ἀμαθῶς τὸ τῆς καθαρότητος ὄνομα. Καίτοι πῶς οὐκ ἄμεινον ἐννοεῖν, ὅτι τὸ οἶεσθαί τε καὶ χρῆ- 15 ναι λέγειν εἶναι καθαρὸς ἀκαθαρσίας αὐτοῖς τῆς ἐσχάτης ἐπίκλημα φέρει· γέγραπται γὰρ ὅτι· «Λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν Δαβίδ· «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός». «Καθαρός γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου», κατὰ τὸ 20 γεγραμμένον. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοῖς οὕτως ἠρῶωστηκόσι τὸ ἀναλκιτῶν ἐκ μετανοίας ἀγαθῶν καὶ τῆς ἀνωθεν ἡμερότητας διανιπτύσης εὖ μάλα τὸν μεμολυσμένον καὶ δικαιούσης τὸν ἀσεβῆ. Καλεῖ τοιγαροῦν εἰς μετάγνωσιν ἐξ ἡμερότητας τοὺς ἡμαρτηκότας

Ἐρομένοις δὲ αὐτῶν καὶ ἀναμαθεῖν ἐθέλουσι τῆς πλημμελείας 25 τὸν τρόπον, «Εἰ περνιαῖ», φησὶν, «ἄνθρωπος Θεόν, διότι ὑμεῖς περνιαῖζέτε με»· τὸ δὲ «περνιαῖζειν» ἐστὶ τὸ συναρπάζειν ἢ φενακίζειν, οἶεσθαί τε λαθεῖν ψευδομένους τυχόν, ἢ καὶ δρωῶντάς τινα τῶν ἐκτοπωτάτων. Καὶ γοῦν ἐνεκότει μὲν ὁ Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ, τοῦ δὲ φονᾶν τὴν πρόφασιν ἐξηγούμενος ἔφασκεν· «Ἐπτέρνισε γὰρ 30 με τοῦτο ἤδη δεύτερον, τὰ τε πρωτοτόκιά μου εἴληφε, καὶ νῦν ἔλαβε τὴν εὐλογίαν μου». Ἄρ' οὖν περιέσται, φησὶν, ἄνθρωπος Θεοῦ, ἥγουν συναρπάσει τὸν πάντα εἰδότα; Τί τοίνυν ὑμεῖς ἐμέ

41. Ἐδῶ ὁ Κύριλλος καταφέρεται ἐναντίον τῆς αἵρεσης τῶν Καθαρῶν.

42. Ἡσ. 43, 26.

43. Ψαλμ. 50, 5.

44. Ἰωβ 4, 17.

45. Γέν 27, 36.

πάνω σ' αὐτὰ καὶ ἐμένα μὲ ἐξαπατᾶτε. Ἡ χρονιά συμπληρώθηκε καὶ ὅλη τὴν παραγωγή σας τὴν ἀποθέσατε στὶς ἀποθήκες σας, καὶ ἔτσι ἀρπάζετε αὐτὰ πού βρίσκονται στὰ σπίτια σας ».

38. Ἐφοῦ τοὺς ἀπάλλαξε πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν ἐναντίον τους φλυαρολογία καὶ τοὺς παρηγόρησε ὅσο μπορούσε μὲ τὶς πρέπουσες ἀπολογίες, καλεῖ πρὸς μετάνοια ἐκείνους πού ἀμάρτησαν, λέγοντας ὅτι θὰ τοὺς δείξει πάλι τὴ συνηθισμένη ἀγαθότητά του, καὶ μάλιστα πολὺ πρόθυμα. Ὅπως δηλαδή σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ζοῦν παράνομα ἐπιβάλλει τὶς κατάλληλες τιμωρίες, ἔτσι παίρνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἀλλὰ καὶ σταματώντας πιά νὰ διαπράττουν πλημμελήματα, τοὺς γεμίζει ἀληθινὰ ἀπὸ μεγάλη χαρὰ, ξεριζώνοντας παντοῦ τὴν ἀπόγνωση πού εἶναι πρόξενος καταστροφῆς. Ἐπὶ αὐτὸ μπορούμε νὰ δοῦμε πόσο φοβερὴ νόσο εἰσάγουν στὴ ζωὴ αὐτοὶ πού κιδδηλεύουν τὴ χάρη τῆς μετάνοιας καὶ ἀποδίδουν ἀπὸ ἀμάθεια στὸν ἑαυτὸ τους τὸ ὄνομα τῆς καθαρότητος⁴¹. Ἐὰν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι καλύτερο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι τὸ νὰ νομίζουν καὶ νὰ λένε ὅτι εἶναι καθαροὶ προσδίδει σ' αὐτοὺς τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς χειρότερης ἀκαθαροσύνης. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Λέγε ἐσὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁴². Ψάλλει ἐπίσης κάποιος καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ: «Τὴν ἀνομία μου ἐγὼ τὴ γνωρίζω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου βρίσκεται παντοτινὰ μπροστὰ μου»⁴³. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς ἁμαρτίας»⁴⁴. Ἐπομένως λοιπὸν πρέπει αὐτοὶ πού πάσχουν ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια νὰ θεραπεύουν τὴν ἀδυναμία μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς μετάνοιας καὶ τὴν οὐράνια ἀγαθότητα, ἡ ὁποία ξεπλένει ἄριστα τὸν μολυσμένο καὶ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ. Καλεῖ λοιπὸν ἀπὸ ἀγαθότητα τοὺς ἁμαρτωλοὺς σὲ μετάνοια.

Ρωτώντας ὅμως πάλι καὶ θέλοντας νὰ μάθουν τὸν τρόπο τοῦ πλημμελήματός τους, λέγει: «Μὴπως θὰ ἐξαπατήσει ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεό; Σεῖς ὅμως μὲ ἐξαπατᾶτε». Τὸ «πτερνίζειν» βέβαια σημαίνει συναρπαγὴ ἢ ἐξαπάτηση, καὶ τὸ νὰ νομίζουν ὅτι δὲν θὰ γίνουν ἀντιληπτοὶ λέγοντας ψέματα τυχὸν ἢ κάμνοντας κάτι ἀπὸ τὰ παράνομα. Καὶ πράγματι ὀργιζόταν βέβαια ὁ Ἰσαῦ ἐναντίον τοῦ Ἰακωβ καὶ ἐξηγώντας τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ἠθέλε νὰ τὸν φονεύσει, ἔλεγε: «Νά, γιὰ δεύτερη ἤδη φορὰ μὲ ἐξαπάτησε τὴν πρώτη ἔλαβε τὰ πρωτοτόκια μου, ἐνῶ τώρα πῆρε τὴν εὐλογία μου»⁴⁵. Ἐπομένως θὰ φανεῖ ἀνώτερος, λέγει, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Θεό,

πτερνίζετε; Χρηῖται δὲ ὑπολαμβάνω πρὸς ἀκριβοῦς διασάφηναι
 τῶν προκειμένων ἡμῖν ἐννοιῶν ὀλίγα ἄλλα καὶ νῦν εἰπεῖν, ἃ καὶ
 ἐν τοῖς τοῦ Ἑσδρα γέγραπται βιβλίοις. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπανῆκον
 εἰς τὴν Ἰουδαίαν τὴν Βαβυλωνίων ἀφέντες γῆν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, κα-
 5 τωκήκασιν μὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐγγήγερο δὲ καὶ ὁ θεῖος ναὸς
 καὶ ἦν ἐν κόσμῳ λοιπὸν τὰ τῶν ἱερέων τάγματα, ὧδοι καὶ ἱερο-
 ψάλται καὶ οἱ τοῖς πυλῶσιν ἐφεστηκότες. Εἶτα τί τὸ μετὰ τοῦτο;
 Ῥάθυμοι γεγόνασιν οἱ λελυτρωμένοι περὶ γε τὸ δεῖν τῶν θεῶν
 ἀντέχεσθαι θεσπισμάτων. Οὐ γὰρ τετηρήκασιν τὸν νόμον, λελόγι-
 10 στο δὲ παρ' οὐδὲν αὐτοῖς τῆς θείας ἐντολῆς ἢ παράδοξοις. Καὶ
 παρεκόμισον μὲν εἰς θυσίαν μόλις καὶ ὀκνηρῶς τὰ τυφλὰ καὶ ἀρ-
 πάγματα καὶ χολὰ καὶ τὰ ἐνοχλούμενα. Εἶτα κείραντες ἐν ἀγροῖς
 ἐν ὧρα τὸν ἄσταχυν καὶ μὴν καὶ τὰ ἕτερα τῶν σπερμάτων, ἀπο-
 τρυγῶντες δὲ καὶ ἀμπέλους καὶ τοὺς τῆς ἐλαίας καρπούς ἐκθλί-
 15 βοντες, οὐ δεκάτας προσῆγον καὶ τὰς κατὰ νόμον ἀπαρχάς, ἔν-
 ἔχοντα τὴν αὐτάρκειαν τὰ τῶν ἱερέων τάγματα, προσιζήσειαν
 μὲν ἀπερισπάστως ταῖς εἰς Θεὸν λατρείαις, προσμείνωσι δὲ ταῖς
 ἐκ νόμου τεταγμέναις αὐτοῖς λειτουργίαις.

Οὐδενὸς τοιγαροῦν προσκεκομισμένου, διεσκεδάσθησαν μὲν
 20 οἱ τῶν θεῶν θυσιαστηρίων ἱερουργοί, ἔρημὸς τε οὕτως ἀπομεμέ-
 νηκεν ὁ ναός, οὐ θυσίας τελουμένης, οὐχ ἑτέρου τινὸς δρωμένου
 τῶν εἰς δόξαν τελούντων Θεοῦ. Διεφθείρετο δὴ οὖν ἅπαντα λοι-
 πὸν τὰ ἐν ἀγροῖς, λιμῶν τε κατεπιέζοντο, καὶ δὴ καὶ εἰς τοῦτο κα-
 τάλισθον ἀνάγκης τε καὶ ἀπορίας, ὡς καὶ αὐτὰ βούλεσθαι τοῖς
 25 ἔχουσι τροφὰς ἀπεμπολῆσαι τὰ τέκνα, μέχρις ἂν Ἑσδρας εἰς αἴ-
 σθησιν κεκλημένος τῆς θείας ὀργῆς, ἐπέσκηψε περὶ τούτων τοῖς
 ἡγουμένοις τοῦ Ἰσραήλ· προσεκόμισάν τε οὕτω μόλις δεκάτας
 καὶ ἀπαρχάς, καὶ λοιπὸν εἰσέδραμον οἱ ἱερουργοί, ἔστησάν τε τὰ
 συνήθη δρῶντες ἐν τῷ ναῷ. Διὰ τί τοίνυν, φησὶν, ὑμεῖς ἐμὲ πτερ-
 30 νίζετε; Τὸ ἔτος συνετελέσθη, συνήχθησαν οἱ καρποί, καὶ παρ'
 ὑμῖν ἔτι τὰ ἐπιδέκατα καὶ αἱ κατὰ νόμους ἀπαρχαί. «Καὶ ἐν τῷ οἴ-
 κῳ αὐτοῦ ἔσται», φησὶν, «ἢ διαρπαγὴ αὐτοῦ».

δηλαδή θὰ ἔξαπατήσει αὐτὸν ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα; Γιατί λοιπὸν σεῖς μὲ ἔξαπατᾶτε; Θεωρῶ ὅμως καλὸ ὅτι πρέπει πρὸς ἀκριβῆ διασάφηση τῶν ἔξεταζομένων ἐδῶ νοημάτων νὰ ποῦμε καὶ τώρα λίγα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν γραφεῖ καὶ στὰ βιβλία τοῦ Ἑσδρα. Ὅταν δηλαδή ἐπέστρεψαν οἱ Ἰσραηλιῖτες στὴν Ἰουδαία, ἐγκαταλείποντας τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων, κατοίκησαν στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀνοικοδομήθηκε ὁ θεῖος ναός, καὶ στὴ συνέχεια ὀρίσθηκαν μὲ κάθε κοσμότητα οἱ τάξεις τῶν ἱερέων, οἱ μελωδοί, οἱ ἱεροψάλτες καὶ οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς πύλες. Τί συνέβη μετὰ ἀπὸ αὐτό; Ἐγιναν ἀδιάφοροι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἐλευθερωθεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκη νὰ τηροῦν τὶς θεῖες ἐντολές. Γιατί δὲν τήρησαν τὸ νόμο, καὶ δὲν θεωροῦσαν τίποτε τὶς παραβάσεις τῆς θείας ἐντολῆς. Ἐπίσης προσκόμιζαν πρὸς θυσία μόνις μὲ δυσκολία καὶ ἀδιαφορία τὰ τυφλὰ ζῶα, τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἄρπαγές, τὰ χολὰ καὶ τὰ ἐλαττωματικά. Ἐπειτα θερίζοντας στοὺς ἀγρούς τὴν κατάλληλη ἐποχὴ τὰ σιτάρια καὶ τὰ ἄλλα σπαρτά, τρυγώντας ἐπίσης καὶ τὰ ἀμπέλια καὶ θιγάζοντας τὸ λάδι ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἐλιᾶς, δὲν πρόσφεραν τὶς δεκάτες καὶ τὶς ὑπαγορευόμενες ἀπὸ τὸ νόμο ἀπαρχές, ὥστε, ἔχοντας τὴν αὐτάρκεια τὰ τάγματα τῶν ἱερέων, νὰ προσφέρουν ἀπερίσπαστα τὴ λατρεία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ νὰ παραμένουν προσηλωμένοι σὲ τὶς καθορισμένες ἀπὸ τὸ νόμο λειτουργίες.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν προσκομιζόταν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, διασκορπίσθηκαν οἱ ἱερουργοὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων, καὶ ἀπέμεινε ἔτσι ἔρημος ὁ ναός, ἀφοῦ δὲν γίνονταν θυσίες, οὔτε τελοῦνταν κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ⁴⁶. Καταστράφηκαν λοιπὸν στὴ συνέχεια ὅλα στοὺς ἀγρούς, ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ μάλιστα κατάντησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνάγκης καὶ ἀπορίας, ὥστε νὰ θέλουν καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιά τους νὰ πουλήσουν σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν τροφές, μέχρι ποὺ ὁ Ἑσδρας, ἀφοῦ κλήθηκε σὲ συναίσθηση τῆς θείας ὀργῆς, κατηγόρησε δριμύτητα γιὰ ὅλα αὐτὰ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἔτσι πρόσφεραν μόνις μὲ δυσκολία δεκάτες καὶ ἀπαρχές, καὶ στὴ συνέχεια ἐπέστρεψαν οἱ ἱερουργοί, καὶ ἄρχισαν νὰ τελοῦν στὸ ναὸ τὰ καθιερωμένα ἀπὸ τὸ νόμο^{46α}. Γιατί λοιπὸν, λέγει, μὲ ἔξαπατᾶτε ἐσεῖς; Ἡ γεωργικὴ χρονιά συμπληρώθηκε, συγκεντρώθηκαν οἱ καρποί, καὶ τὰ δέκατα καὶ οἱ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἀπαρχές βρίσκονται ἀκόμα σὲ τὶς ἀποθήκες σας. «Καὶ ὅσα ἄρπαξε κανεῖς», λέγει, «βρίσκονται αὐτὰ στὸ σπῖτι του».

Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι· Συνεκομίσασθε μὲν ἐξ ἀγρῶν ἐν τοῖς οἴκοις τοὺς καρπούς, τάχα δέ που καὶ οἴεσθε σώζεσθαι τε ὑμῖν αὐτοὺς καὶ εὖ κείσθαι λίαν, ἀλλ' ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις ἀφανισθήσονται, καὶ οὐδὲν διαρπαγῆς διοίσει τὸ χρῆμα. Καταπιεσθήσεσθε 5 γὰρ λιμῶ, καίτοι συνενεγκόντες, φησὶν, ἐν ἰδρωῶτι μόλις τὰ εὖρημένα. Εἰσόμεθα δὴ οὖν κἀντεῦθεν ἡμεῖς, ὡς ἐν μεγάλαις αἰτίαις κείσεται, τὸ μὴ προσάγειν Θεῷ τὰ εὐχαριστήρια καὶ ὧν ἂν χαρίσαιτο τὴν ἀρκοῦσαν ἀπονέμειν χάριν εἰς δόξαν αὐτοῦ. Ἄλλ' εἰ μὲν τοῦτο δρώημεν, πάντη τε καὶ πάντως εὐλογήσει καὶ ἀμφιλα- 10 φῶς χαριεῖται τὰ ἀγαθὰ, εἰ δὲ δὴ τὴν χεῖρα συστείλαντες, μόναις ταῖς ἑαυτῶν τρυφαῖς τὸ δοθὲν τηρήσομεν, οὗτ' ἂν ἐπιδοίῃ προθύμως, σκορπιεῖ δὲ ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ μόλις συνενεχθέν. Ἐνμεταδότους γὰρ εἶναι χρὴ καὶ κοινωνικοὺς καὶ προτιθέντας τοῖς ἄλλοις εἰς μέθεξιν τὰ παρὰ Θεοῦ δωρήματα.

15 Στίχ 10-12. «Ἐπιστρέψατε δὴ ἐν τούτῳ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ἐὰν μὴ ἀνοίξω ὑμῖν τοὺς καταρῥόακτας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐκχεῶ ὑμῖν τὴν εὐλογίαν μου, ἕως τοῦ ἱκανωθῆναι· καὶ διαστελῶ ὑμῖν εἰς βρωῶσιν, καὶ οὐ μὴ διαφθείρω ὑμῶν τὸν καρπὸν τῆς γῆς, καὶ οὐ μὴ ἀσθενήσῃ ὑμῶν ἢ 20 ἄμπελος ἢ ἐν ἀγρῶ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Καὶ μακαριοῦσιν ὑμᾶς πάντα τὰ ἔθνη, διότι ἔσσεσθε ὑμεῖς γῆ θελητή, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

λθ. Πάλιν ἀνίησιν ἐγκλημάτων, καὶ ἀπαλλάττει μὲν ἀπάσης αὐτοὺς αἰτίας, ὑπισχνεῖται δὲ χρηστῶς καὶ ἀμνησικάκως χαριεῖσθαι τὰ κατ' εὐχήν, καὶ ταῖς ἐπέκεινα λόγου κατευφραίνειν φιλο- 25 τιμίαις. Βούλεται δὲ διὰ πείρας αὐτῆς καὶ πραγμάτων ἀναμαθεῖν, ὡς ἔσται πάντως αὐτοῖς τὸ καρποφορεῖν ὀνησιφόρον, καὶ εἰ τοῦτο δρᾶν ἔλαιντο, καταδώσειν ἐπαγγέλλεται καὶ τὴν τῶν ὑετῶν ἄφθονον χορηγίαν, ἀμφιλαφῆ δὲ νεῖμαι τὴν εὐλογίαν, ὡς ἔχειν 30 αὐτοὺς τῶν ἐδωδύμων ἄφθονον τὴν αὐτάρκειαν, καὶ ἀπαξαπλῶς τῶν ἐκ γῆς ἀγαθῶν τὴν ἀποχρῶσαν μέθεξιν. «Διαστελῶ» γάρ,

“Ὁμοιο εἶναι σὰ νὰ λέγει· Συγκεντρώσατε βέβαια τοὺς καρποὺς ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, καὶ ἴσως νομίζετε ὅτι σώζετε τοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ βρῖσκεσθε σὲ πάρα πολὺ καλὴ κατάσταση, ἀλλὰ θὰ ἐξαφανισθοῦν μέσα στὰ ἴδια τὰ σπίτια σας καὶ καθόλου δὲν θὰ διαφέρει τὸ πρᾶγμα ἀπὸ διαρπαγῆ. Θὰ ὑποφέρετε ἀπὸ πείνα, μολονότι, λέγει, ἔχετε συγκεντρώσει μὲ δυσκολία καὶ ἰδρώτα τὰ ἀποκτηθέντα. Μαθαίνομε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ἡμεῖς, ὅτι θὰ ἐπισύρει μεγάλη κατηγορία τὸ νὰ μὴ προσφέρουμε στὸν Θεὸ τὰ εὐχαριστήρια καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀποδίδομε γιὰ ὅσα μᾶς χάρισε τὴν πρέπουσα εὐχαριστία πρὸς δόξα του. Ἀλλὰ, ἐὰν βέβαια τὸ κάνομε αὐτὸ ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ μᾶς εὐλογήσει καὶ θὰ μᾶς χαρίσει πλούσια τὰ ἀγαθὰ, ἂν ὅμως μαζέψομε τὸ χέρι μας καὶ κρατήσομε αὐτὸ πού μᾶς δόθηκε μόνο γιὰ τὶς δικές μας ἀπολαύσεις, οὔτε θὰ μᾶς δώσει μὲ προθυμία, ἀλλὰ καὶ θὰ σκορπίσει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ αὐτὸ πού μὲ δυσκολία ἔχει συναχθεῖ. Γιατὶ πρέπει νὰ εἴμαστε εὐκόλοι καὶ πρόθυμοι στὸ νὰ δίνουμε καὶ κοινωνικοί, καὶ νὰ προσφέρουμε καὶ στοὺς ἄλλους αὐτὰ πού μᾶς δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς ἀπόλαυσή τους.

Στίχ. 10-12. «Μετανοῆστε λοιπὸν γι' αὐτό, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας.» Ἄν δὲν συνεχίσετε νὰ ζεῖτε ἔτσι, θὰ ἀνοίξω τοὺς καταράκτες τοῦ οὐρανοῦ καὶ θὰ σκορπίσω σὲ σᾶς τὴν εὐλογία μου, ὥστε νὰ ἔχετε ἐπάρκεια ἀγαθῶν. Θὰ αὐξήσω τὰ ἀγαθὰ τῆς διατροφῆς σας καὶ δὲν θὰ καταστρέψω τοὺς καρποὺς τῆς χώρας, οὔτε τὰ ἀμπέλια σας στοὺς ἀγρούς θὰ προσβληθοῦν ἀπὸ ἀσθένειες, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας, καὶ γι' αὐτὸ θὰ σᾶς μακαρίζουν ὅλα τὰ ἔθνη, γιατί ἔσεῖς θὰ γίνετε γῆ ἐπιθυμητή, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας».

39. Πάλι συγχωρεῖ τὰ πλημμελήματά τους, καὶ ἀπαλλάσσουντάς τους ἀπὸ κάθε κατηγορία, ὑπόσχεται ὅτι μὲ ἀγαθότητα καὶ ἀμνησικακία θὰ τοὺς χαρίσει ὅλα ὅσα εὐχονται νὰ τοὺς δοθοῦν καὶ θὰ τοὺς γεμίσει μὲ τὶς πέρα ἀπὸ κάθε λόγο πλούσιες δωρεές του. Γιατὶ θέλει μὲ τὴν ἴδια τὴν πείρα καὶ τὰ γεγονότα νὰ κατανοήσουν, ὅτι θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε γι' αὐτοὺς πλούσια καὶ ὠφέλιμη ἢ καρποφορία, καὶ ἂν θελήσουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, ὑπόσχετεται νὰ τοὺς δώσει μὲ ἀφθονία καὶ τὴ χορηγία τῶν βροχῶν, ὥστε νὰ ἔχουν αὐτοὶ πλούσια τὴν αὐτάρκεια τῶν τροφῶν, καὶ γενικὰ πλούσια τὴ χορηγία καὶ ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν. Γιατὶ λέγει, «Θὰ δια-

φησίν, «ὕμιν εἰς βρωῶσιν». Τὸ δὲ «διαστελῶ» νοήσεις ἢ ἀφοριῶ, ἤγουν ὅτι τῶν ἐκ γῆς φυομένων ἕκαστον ἴδιον ἔχει καιρόν, καθ' ὃν ἢ γίνεται τυχόν ἢ πεπαίνεται. Ὅτι δὲ βλάβης ἀπάσης ἀμείνων ἔσται τῆς γῆς ὁ καρπός, πολύβοτους δὲ καὶ εὐοινοτάτη λίαν ἢ ἐν 5 ἀγροῖς ἄμπελος, ὑπισχνεῖται σαφῶς, ὧν εἰς πέρας ἐνηνεγμένων, μακαρίους τε, φησίν, ἔσεσθαι λοιπόν, καὶ οἷά τινα γῆν θελητὴν ὀνομάζεσθαι, τουτέστι τὴν ἀξιέραστον διὰ τοι τὴν εὐκαρπίαν καὶ γονιμότητα.

Οὐκοῦν εἴ τις ἔχοι σπλάγχνα οἰκτιροῦ, τοιούτῳ δὴ πάντως 10 περιτεύξεται τῷ Θεῷ, καὶ ἀποσωρεύσει μὲν ἐν οὐρανοῖς, φάγεται δὲ τοὺς καρπούς τῶν ἰδίων πόνων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐκ ἔσται κατ' ἐκεῖνον τὸν ἀπηνῆ τε καὶ ἀνούστατον πλούσιον, οὗ τὴν χώραν εὐφορηκέναί, φησίν, ὁ Σωτὴρ ἐν παραβολαῖς εὐαγγελικαῖς Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκε, «Τί ποιήσω; Καθελῶ μου τὰς ἀποθή- 15 κας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· φάγε, πίε, εὐφραίνου». Σκεπτομένῳ δὲ τὰ τοιάδε καὶ ἀμαθαίνοντι ὁ Θεός· «Ἄφρον», φησί, «ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ, ἃ δὲ ἤτοιμασας τίνι ἔσται;». Οὐκοῦν, ὡς ἔφην, εὐλογίας ἔμπλεως ὁ κοινω- 20 νικός· ὁ τοιοῦτος ἔξει καὶ νοητοὺς ὑετοὺς κατάρδοντας τὴν καρδίαν καὶ ἱκανῶς κατευφραίνοντας, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας ἐκδώσει καρπούς, ἄλλοτε ἄλλως καὶ οἶονεὶ πως διεσταλμένους, τοῦτο μὲν ἀγάπη, τοῦτο δὲ χρηστότητι καὶ φιλαλληλία, ἀνδρεία τε καὶ ὑπομονῇ διαπρέπων· ἔσται δὲ οἷά τις εὐκαρπος καὶ γονιμωτάτη 25 γῆ, λαμπρός τε καὶ διαβόητος καὶ τρισμακάριος ἀληθῶς. «Αἶρε τὸν γὰρ ὄνομα καλόν, ἢ πλοῦτος πολὺς», καθὰ γέγραπται.

Στίχ 13-16. «Ἐβαρύνετε ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους ὑμῶν, λέγει Κύριος, καὶ εἶπατε· Ἐν τίνι κατελαλήσαμεν κατὰ σοῦ; Καὶ εἶπατε· Μάταιος ὁ δουλεύων Θεῷ, καὶ τί πλέον ὅτι ἐφυλάξαμεν τὰ φυλάγματα αὐτοῦ, καὶ διότι ἐπορεύθημεν ἰκέται 30 πρὸ προσώπου Κυρίου παντοκράτορος; Καὶ νῦν ἡμεῖς μα-

στείλω τὰ ἀγαθὰ τῆς διατροφῆς σας». Τὸ «διαστείλω» νὰ τὸ ἐκλάβεις ἢ μὲ τὴν ἔννοια “θὰ τὰ διαχωρίσω”, ἢ ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλαστᾶνουν ἀπὸ τὴ γῆ νὰ ἔχει τὴ δική του ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται ἡ ὠριμάζει. “Ὅτι ὅμως ὁ καρπὸς τῆς γῆς θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε βλάβη, γεμᾶτα ἀπὸ σταφύλια τὰ ἀμπέλια στοὺς ἀγρούς καὶ πάρα πολὺ πλούσια ἢ παραγωγή κρασιοῦ, τὸ ὑπόσχεται μὲ σαφήνεια, τὰ ὁποῖα ὅταν πραγματοποιηθοῦν, θὰ γίνουν, λέγει στὴ συνέχεια μακάριοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ ὀνομάζονται γῆ θελητή, δηλαδή ἀξιογάπητη, ἕξαιτίας τῆς καλῆς καρποφορίας καὶ τῆς γονιμότητάς της.

” Ἄν λοιπὸν κάποιος ἔχει σπλαχνικὴ καρδιά, θὰ ἐπιτύχει ὅπωςδήποτε νὰ ἔχει τέτοιο τὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ θὰ συσσωρεύσει βέβαια ἀγαθὰ στοὺς οὐρανούς, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, θὰ φάγει τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του⁴⁷, καὶ δὲν θὰ εἶναι σὰν ἐκεῖνον τὸν σκληρὸ καὶ ἀφρονέστατο πλούσιο, τοῦ ὁποῖου τὰ χωράφια παρουσίασαν, λέγει ὁ Κύριος στὶς εὐαγγελικὲς παραβολές, μεγάλη εὐφορία. Γιατὶ αὐτὸς βέβαια ἔλεγε, «Τί νὰ κάνω; Θὰ γκρεμίσω τὶς ἀποθήκες μου καὶ θὰ χτίσω μεγαλύτερες καὶ θὰ πῶ στὴν ψυχὴ μου· Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀρκοῦν γιὰ πολλὰ χρόνια· φάγε, πιές καὶ εὐφραίνου»⁴⁸. Ἐνῶ ὅμως σκεπτόταν αὐτὰ καὶ μιλοῦσε ἀνόητα, τοῦ λέγει ὁ Θεός· «Ἀνόητε, αὐτὴ τὴ νύχτα ζητοῦν τὴν ψυχὴ σου ἀπὸ σένα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἐτοίμασες σέ ποιὸν θὰ μείνουν;»⁴⁹. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ μεριμνᾷ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι, ὅπως εἶπα, γεμᾶτος ἀπὸ εὐλογία· αὐτὸς θὰ ἔχει καὶ πνευματικὲς βροχὲς ποὺ θὰ ποτίζουν καὶ θὰ εὐφραίνουν πλούσια τὴν καρδιά του καὶ θὰ παράγει πλούσιους τοὺς καρποὺς τῆς εὐσέβειας, ἄλλοτε διαφορετικὸς καὶ κατακάποιο τρόπο ξεχωριστοὺς, διαπρέποντας πότε μὲ τὴν ἀγάπη, πότε μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴ φιλαλληλία, μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ὑπομονή, καὶ θὰ εἶναι σὰν μία εὐκαρπὴ καὶ γονιμώτατη γῆ, ἀληθινὰ λαμπρὸς καὶ περιδότης καὶ τρισμακάριος. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Εἶναι προτιμότερο τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ πλοῦτος πολὺς»⁵⁰.

Στίχ. 13-16. «Μιλήσατε βαριὰ ἐναντίον μου, λέγει ὁ Κύριος γιατί εἶπατε· Γιὰ ποῖο πρῶγμα καὶ πότε μιλήσαμε βαριὰ ἐναντίον σου; Μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπατε· Εἶναι μάταιο νὰ δουλεύει κανεὶς στὸν Θεό· καὶ ποιά ἢ ἐπὶ πλέον ὠφέλεια ποὺ φυλάξαμε τὶς ἐντολές του καὶ πορευθήκαμε ὡς ἰκέτες ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα;

καρίζομεν ἄλλοτρίους, καὶ ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἄνομα, ἀντέστησαν Θεῷ καὶ ἐσώθησαν. Ταῦτα κατελάλησαν οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ προσέσχε Κύριος καὶ εἰσήκουσεν».

5 μ'. Ὅτε τινὰς τῶν γνωρίμων ὠλισθηκότας εἰς ἁμαρτίαν ἐπα-
νορθοῦν ἐθέλη Θεός, παρακομίζει μὲν εἰς μέσον τὰ διεπταισμένα,
διελέγχει δὲ σαφῶς, καὶ οἶον πλήττει μομφαῖς, ἵνα, τοῖς ἰδίους
ἐπερυνθριῶντες πλημμελήμασιν, ἔλαιντό γε μεταφοιτᾶν ἐπὶ τὰ
ἀμείνω καὶ χρησιμώτερα, σωθεῖέν τε οὕτω, τὸν παρ' αὐτοῦ ζητή-
10 σαντες ἔλεον. Αἰτιᾶται τοίνυν καὶ ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ τοὺς ἐξ Ἰσραήλ,
καὶ κοινήν ὥσπερ τινὰ καὶ τοῖς μετ' αὐτοὺς ἐξυφαίνει τὴν ἐπίπλη-
ξιν, τὸ χρῆμα εἰδὼς ἐπωφελές ἅπασι καὶ σωτήριον. Ὅσα γὰρ τοῖς
πρὸ ἡμῶν συμβέβηκε τυπικῶς, «Ταῦτα γέγραπται πρὸς νουθεσί-
αν ἡμῶν», καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος. Αἰτιᾶται τοίνυν
15 ἀθυροστομοῦντας αὐτοὺς καὶ παλιμφήμοις ῥήμασι καταλυπεῖν
ἡρημένους. «Ἐδαρύνετε» γάρ, φησίν, «ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους
ὑμῶν». Καὶ ποῖος ἦν ἄρα τῆς καταλαλιᾶς ὁ τρόπος; «Εἶπατε»,
φησί, «Μάταιος ὁ δουλεύων Θεῷ», καὶ ὅτι τὸ περιττὸν οὐδὲν ἐν
τῷ βούλεσθαι τηρεῖν τὰ φυλάγματα αὐτοῦ, τουτέστι τὰ διὰ νόμου
20 θεσπίσματα. Εἰκαῖόν ἐστι πρὸς τούτω, φατέ, καὶ τὸ ἰκετεύειν αὐ-
τόν, τουτέστι τὰς ὑπὲρ ὧν ἂν ἔλοισθε προσάγειν λιτάς.

Καὶ ἀληθῆς μὲν πάντως ὁ τῶν ὅλων Θεός, εἰ ταυτί τε λέγοι
καὶ καταϊτιῶτο τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Τίς δὲ δὴ τοῖς πεφλυαρηκόσιν ἢ
τῆς ἁμαρτοεπείας πρόφασις, ἀναγκαῖον εἶπεῖν. Μυρία μὲν γὰρ
25 τὴν γῆν κατεβόσκετο γένη, ἀλλ' ἐκ πάντων ἓν, τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἐπε-
λέξατο ὁ Θεός, ὠνόμασται δὲ μερίς καὶ σχοίνισμα καὶ κληρὸς αὐ-
τοῦ. Οἰκειωσάμενος δὲ πεπαιδαγῶγηκε νόμῳ, ὠφέλησε διὰ προ-
φητῶν. Καὶ τί πρὸς ταῦτα πέπραχεν ὁ ἀπόπληκτος Ἰσραήλ;
«Προσκεκύνηκε τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, λελάτρευκεν εἰδώλοις,
30 ἔφη τοῖς γλυπτοῖς: Ὑμεῖς ἐστε θεοὶ ἡμῶν». Ἀγανακτήσας εἰκό-
τως ἐπὶ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἀνοσιουργήμασιν ὁ τῶν ὅλων Θεός,

51. Α' Κορ. 10, 11.

52. Δευτ. 32, 9.

53. Δ' Βασ. 17, 16.

Νά, τώρα ἔμεῖς μακαρίζομε τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι καὶ χτίζουν σπίτια ἐνῶ πράττουں ἄνομα, καὶ σώθηκαں μολονότι ἀντιστάθηκαں στὸν Θεό. Αὐτὰ τὰ βαριὰ λόγια εἶπαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ αὐτοὶ ἀκόμα πού τὸν φοβοῦνται, ὁ καθένας πρὸς τὸν πλησίον του, καὶ ὁ Κύριος πρόσεξε καὶ ἄκουσε αὐτὰ πού εἶπαν».

40. Ὅταν ὁ Θεὸς θέλει νὰ ἐπανορθώσει κάποιους ἀπὸ τοὺς γνωστούς του πού ἔχουν ὀλισθήσει στὴν ἁμαρτία, παρουσιάζει βέβαια στὸ μέσον τὰ πταίσματά τους, τοὺς ἐλέγχει ὅμως φάνερα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο πλήττει αὐτούς μὲ μομφές, ὥστε, ἀφοῦ κοκκινήσουν ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ πλημμελήματά τους, νὰ θελήσουν νὰ μεταβοῦν στὰ καλύτερα καὶ χρησιμώτερα, καὶ ἔτσι νὰ σωθοῦν, ζητώντας εὐσπλαγχνία ἀπὸ αὐτόν. Κατηγορεῖ ὅμως τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ γιὰ κάτι ἄλλο, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐξυφαίνει κοινὴ τὴ ἐπίπληξη καὶ γιὰ τοὺς μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, γνωρίζοντας ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ὠφέλιμο γιὰ ὅλους καὶ σωτήριο. Γιατί ὅσα ἔχουν συμβεῖ στους πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς τυπικά, «Αὐτὰ», ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, «ἔχουν γραφεῖ πρὸς νουθεσία μας»⁵¹. Κατηγορεῖ λοιπὸν αὐτούς πού θέλουν νὰ τὸν καταστενοχωροῦν μὲ τὶς ἄθυροστομίες τους καὶ τὰ ἀνόητα λόγια τους. Γιατί λέγει: «Εἶπατε βαριὰ λόγια ἐναντίον μου». Καὶ ποιά ἦταν ἄραγε τὰ βαριὰ λόγια τους; «Εἶπατε», λέγει, «ὅτι εἶναι μάταιο νὰ δουλεύει κανεὶς στὸν Θεό», καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐπιπλέον στὸ νὰ θέλουν νὰ τηροῦν τὰ φυλάγματα του, δηλαδὴ τὶς ἐντολές πού περιλαμβάνονται στὸ νόμο. Κοντὰ σ' αὐτὸ εἶναι μάταιο, λέτε, καὶ τὸ νὰ ἱκετεύετε αὐτόν, δηλαδὴ νὰ προσφέρετε τὶς προσευχές σας γιὰ αὐτὰ πού ἐπιθυμεῖτε.

Καὶ βέβαια εἶναι ἀληθὴς ὅπωςδήποτε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πού λέγει αὐτὰ καὶ κατηγορεῖ τοὺς Ἰσραηλίτες. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ποῦμε ποιά ἦταν ἡ πρόφαση τῶν ἁμαρτωλῶν λόγων ἐκείνων πού φλυαρολογοῦσαν. Ἐπειρα ἔθνη κατοικοῦσαν τὴ γῆ, ἀπὸ ὅλα ὅμως ἓνα, τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ, ἐπέλεξε ὁ Θεός, τὸ ὅποιο ὀνομάσθηκε μερίδα καὶ κληρονομία καὶ κληρὸς αὐτοῦ⁵², καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔκανε δικούς του, τοὺς παιδαγώγησε μὲ τὸ νόμο καὶ τοὺς ὠφέλησε μὲ τοὺς προφήτες. Καὶ τί ἔκανε ἀπέναντι σ' αὐτὰ ὁ ἐκλεκτὸς Ἰσραήλ; «Προσκύνησε τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, λάτρευσε τὰ εἰδωλα, εἶπε στὰ ἀγάλματα: Ἐσεῖς εἶστε οἱ θεοὶ μας»⁵³. Ἐπειδὴ ἀγανάκτησε εὐλόγα ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μὲ τὰ τόσο φοβερὰ ἀνοσιουργήματα,

ἐπαίδευε πολυτρόπως, καλῶν εἰς μετάγνωσιν λιμοῖς, ἀνεμοφθο-
 ρίαις, καρπῶν ἐνδείαις, ἀκρίδι καὶ βρούχῳ, ἰκτέρω καὶ κάμπαις
 Οὐ̅πω γὰρ πλήττειν ἤθελε χειρὶ στερεᾶ, μονονουχὶ δὲ καὶ μετασο-
 5 βεῖν τοῖς δείμασι καὶ συμμέτροις ἔτι κινήμασιν ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐλέ-
 σθαι τὸ ὠφελου̅ν καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἀγαπήσαι Θεόν.
 Ἐπειδὴ δὲ οὐδείς ἦν αὐτοῖς οὐδὲ τοῦ συμμέτρου πλήττεσθαι λό-
 γος, ἀπώχοντο δὲ ἀγαλίνως εἰς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας, ἔπεμψεν
 εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ὑπὸ χεῖρα πεσεῖν παρεσκεύασε τὴν Βαβυλω-
 νίων.

10 Ἐπειδὴ δὲ κέκληνται πάλιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, Θεοῦ κατοι-
 κτεῖροντος, ἀνετείχισάν τε τὴν πόλιν καὶ ἀνεδείμαντο τὸν νεῶν,
 πάλιν ἐτρέποντο πρὸς τὸ ῥάθυμον, οὐ̅ πληροῦντες τὰς εὐχάς,
 οὐ̅χ ἐπόμενοι τοῖς διὰ νόμου θεσπίσμασι, οὐ̅ προσάγοντες δεκά-
 τας ἢ ἀπαρχάς, ἀλλ' ὀκνηροὶ καὶ μόλις ἐπὶ τὸ θύειν ἐρχόμενοι,
 15 καὶ κατασφάζοντες τὰ χολὰ, τὰ τυφλὰ καὶ τὰ ἐνοχλούμενα, καὶ
 ταῦτα δρῶντας ἐκτόπως, οὐδὲν ἦττον ἐπαίδευε Θεὸς λιμῶ τε καὶ
 ἀκαρπία. Οἱ δέ, καίτοι δέον, εἴπερ ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ τῶν συμφε-
 ρόντων ἐπιστήμονες, ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς θεραπεύειν
 λελυπημένον τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἀσύνετον ἐποιοῦντο τὴν κατα-
 20 βοήν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρων τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν, καίτοι Θεὸν
 οὐ̅κ εἰδότα, προσκυνοῦντα δὲ μᾶλλον τοῖς γλυπτοῖς καὶ τὴν
 ἐσχάτην νοσοῦντα πλάνησιν, ἐν εὐπαθείᾳ ὄντα καὶ τρυφαῖς,
 ἔφασκον ἀσυνέτως· «Μάταιος ὁ δουλεύων Θεῶ, καὶ τί πλέον ὅτι
 ἐφυλάξαμεν τὰ προστάγματα αὐτοῦ;». Ἡμεῖς μὲν γάρ, φησὶν, οἱ
 25 νομοφύλακες ἐν ἀφορίαις ἐσμὲν καὶ πληγαῖς, ὠχόμεθα δὲ καὶ αἰ-
 χμάλωτοι, καίτοι προσπίπτοντες ἀεὶ καὶ ἰκέται γινόμενοι τῷ Κυ-
 ρίῳ παντοκράτορι, οἱ δὲ τῶν τοιούτων δρῶντες οὐδέν, οὐ̅ πλη-
 γὴν ἔχουσι, οὐ̅ πόνον.

Οὐ̅κοῦν «μακαρίζομεν ἀλλοτρίους, καὶ ἀνοικοδομοῦνται
 30 ποιοῦντες ἄνομα, ἀντέστησαν Θεῶ καὶ ἐσώθησαν». Ἀντιπράττου-
 σι γὰρ κατὰ ἀλήθειαν τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ κατὰ πολλοὺς τρόπους
 οἱ πλανώμενοι, καὶ τοῖς χωνευταῖς προσάγοντες τὰς θυσίας καὶ

τούς παίδευε με πολλούς τρόπους, καλώντας τους σε μετάνοια με ἔλλειψη τροφῶν, με ἀνεμοθύελλες, με ἔλλειψεις καρπῶν, με ἀκρίδες καὶ βροῦχο, με ἴκτερο καὶ κάμπιες. Γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς καταφέρει πλήγματα με χέρι στερεό, ἀλλὰ νὰ τοὺς ταράξει κατὰ κάποιον τρόπο με τοὺς φόβους καὶ με μέτριες ἀκόμα τιμωρίες, ὥστε νὰ θελήσουν νὰ κάνουν αὐτὸ ποὺ τοὺς ὠφελοῦσε καὶ νὰ ἀγαπήσουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔδιναν αὐτοὶ καμμιά σημασία ποὺ δέχονταν σύμμετρα πλήγματα, ἀλλὰ προχώρησαν ἀχαλίνωτοι σὲ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, τοὺς ἔστειλε στὴν αἰχμαλωσία καὶ ἔκανε νὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν Βαβυλωνίων.

Ὅταν ὅμως κλήθηκαν νὰ ἐπιστρέψουν πάλι στὴν Ἰουδαία, δείχνοντάς τους ὁ Θεὸς εὐσπλαγχνία, καὶ ἀνοικοδόμησαν τὴν πόλη καὶ ἔχτισαν τὸ ναό, πάλι τράπηκαν στὴν ἀδιαφορία, ἀφοῦ δὲν πραγματοποιοῦσαν τίς προσευχές, δὲν ἐκτελοῦσαν τίς ἐντολές τοῦ νόμου, οὔτε πρόσφεραν τίς δεκάτες καὶ τίς ἀπαρχές, ἀλλὰ δείχνοντας ὀκνηρία μόλις με δυσκολία προσέρχονταν στὸ νὰ προσφέρουν θυσία, σφάζοντας ὅμως τὰ χωλά, τὰ τυφλά καὶ τὰ ἐλαττωματικὰ ζῶα, καὶ πράττοντας αὐτὰ παράνομα, τοὺς παίδευε ὁ Θεὸς ὄχι λιγότερο με πείνα καὶ ἔλλειψη καρπῶν. Ἄλλ' αὐτοί, μολονότι ἔπρεπε, ἂν ἦταν σωστοὶ καὶ γνώριζαν τὸ συμφέρον τους, με τίς ἐπιστροφές τους πρὸς τὸ καλύτερο νὰ ἡρεμοῦν τὸν ὀργισμένο Θεὸ τῶν ὄλων, ἔξαπέλυαν γεμάτη ἀπὸ ἀνοησία τὴν κατακραυγή. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔβλεπαν τὰ γειτονικὰ ἔθνη, μολονότι δὲν γνώριζαν τὸν Θεὸ, ἀλλὰ προσκυνοῦσαν μᾶλλον τὰ ἰδῶματα καὶ ἔπασχαν ἀπὸ τὴ χειρότερη πλάνη, νὰ εὐημεροῦν καὶ νὰ ζοῦν μέσα στίς ἀπολαύσεις, ἔλεγαν ἀνόητα: «Εἶναι μάταιο νὰ δουλεύει κανεὶς στὸν Θεό, καὶ τί παραπάνω κερδίσαμε ποὺ φυλάξαμε τίς ἐντολές του;». Γιατὶ ἐμεῖς, λέγει, οἱ φύλακες τοῦ νόμου ζοῦμε στὴ φτώχεια καὶ δεχόμαστε πλήγματα, ἀλλὰ καὶ ὀδηγούμεστε αἰχμάλωτοι, μολονότι πέφτομε πάντοτε μπροστὰ στὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα καὶ τὸν παρακαλοῦμε, ἐνῶ ἐκεῖνοι, χωρὶς νὰ κάνουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, δὲν δέχονται πλήγματα, οὔτε ὑπομένουν κόπο.

«Μακαρίζομε», λοιπόν, «τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι καὶ χτίζουν σπίτια ἐνῶ πράττουν ἄνομα, καὶ σώθηκαν μολονότι ἀντιστάθηκαν στὸν Θεό». Γιατὶ πραγματικὰ αὐτοὶ ποὺ πλανῶνται ἀντιμάχονται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ κατὰ πολλοὺς τρόπους, καὶ προσφέροντας τίς θυσίες στὰ ἰδῶματα καὶ

«τῷ ξύλῳ λέγοντες, Θεός μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με». «Ταῦτα», φησί, «κατελάλησαν οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον». Δυσφημία δὲ πάλιν τὸ ἔγκλημα καὶ τῶν ἐσχάτων ἀρρώστημάτων ἀπόδειξις ἐναργής. Νοσοῦσης γὰρ διανοίας οἱ λόγοι, καὶ μεθύον-
5 τος νοῦ θεοστυγὲς ἀπόβρασμα τὸ φάναι τι κατὰ Θεοῦ. Ὅτι δὲ τῶν τοιούτων ἐπακροᾶται λόγων οἷον οὐ παρέργως, ἀλλ' ἐν σπουδῇ, πεπληροφόρηκεν εἰπὼν· «Καὶ προσέσχε Κύριος καὶ εἰσ-
ήκουσεν». «Ὅτι Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γνῶσιν ἔχει φωνῆς». Εἰ δὲ δὴ πού τις γένοι-
10 το κατὰ τῆς θείας αὐτοῦ δόξης λόγος, οὗτος ἔσται βαρὺς καὶ οἷον ἀφόρητος, καίτοι λίαν ἀνεξικακεῖν εἰωθότι· ταύτη τοι καὶ ἔφα-
σκεν· «Ἐβαρύνετε ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους ὑμῶν».

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα, κἂν ὦμεν ἐν πόνοις, χρησίμως ἡμᾶς παιδεύον-
τος τοῦ Θεοῦ, μὴ λίαν ἀκηδιᾶν, μήτε μὴν οἶεσθαι τὸν οὕτω φιλά-
15 ρετον ἀφειδῆσαι τῶν ἀγαθῶν, περιεργάζεσθαι δὲ μᾶλλον τὰ ἐφ' οἷς προσκεκρούκαμεν, ἐκμειλίσσεσθαι τε οὕτω καὶ τὸν ἔλεον αἰ-
τεῖν. Εἰ δὲ δὴ καὶ τινες τῶν φιλαμαρτημόνων ἐν εὐπαθείαις εἶεν κοσμικαῖς, τὴν τῶν προσκαίρων ἀπόλαυσιν ἔχοντες, ἀπονέμειν ἀκόλουθον ταῖς ἀπορῥήτοις οἰκονομίαις τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικα-
20 κίας τοὺς λόγους

Στίχ 16-17. «Καὶ ἔγραψε βιβλίον μνημοσύνου ἐνώπιον αὐτοῦ τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον καὶ εὐλαβουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἔσονταί μοι, λέγει Κύριος παντοκρά-
τωρ, εἰς ἡμέραν ἣν ἐγὼ ποιῶ εἰς περιποίησιν, καὶ αἵρετιῶ
25 αὐτοὺς ὃν τρόπον αἵρετιεῖ ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν εὐδουλεύοντα αὐτῷ».

μά. Κατακερτομούντων αὐτοῦ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καὶ ἀνόσια πε-
φλυαρηκότων κατ' αὐτοῦ, «προσέσχε μὲν καὶ εἰσήκουσεν». Εἶτα δέον τοῖς ἡμαρτηκόσι τὴν πρέπουσαν ἐπαρτήσαι δίκην καὶ τοὺς
30 τῆς ἀθυροστομίας εἰσπράττεσθαι λόγους, παρήσι μὲν ὡς Θεὸς ἀμνησικάκως καὶ τοῦτο, ἐγγράφει δὲ βιβλίον μνημοσύνου τοῖς φο-

54. Ἱερ. 2, 27.

55. Σοφ. Σολ. 1, 7.

56. Μαλ. 3, 16.

«λέγοντας στὸ ξύλο, Ἐσὺ εἶσαι θεὸς μου, καὶ στὸν λίθο, Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁵⁴. Αὐτὰ τὰ βαριὰ λόγια εἶπαν», λέγει, «ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ αὐτοὶ ἀκόμα ποὺ φοβοῦνται τὸν Κύριο». Καὶ πάλι τὸ ἔγκλημά τους εἶναι δυσφημία καὶ ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῶν χειρότερων ἀρρωστημάτων. Γιατὶ τὰ λόγια εἶναι προϊόν ἀρρωστημένης διάνοιας, καὶ θεομίσητο ἀπόβρασμα μεθυσμένου νοῦ τὸ νὰ λένε κάτι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ὅμως τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἀκούει ὄχι σὰν πάρεργο, ἀλλὰ μὲ ἐνδιαφέρον, μᾶς τὸ πληροφόρησε λέγοντας: «Καὶ ὁ Κύριος προῤσεξε καὶ ἄκουσε αὐτὰ ποὺ εἶπαν». «Γιατὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου καταλαμβάνει ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ αὐτὸ ποὺ συγκρατεῖ καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα γνωρίζει κάθε λόγο τῶν ἀνθρώπων»⁵⁵. Ἄν λοιπὸν λεχθεῖ κάποτε κάποιος λόγος ἐναντίον τῆς θείας δόξας, αὐτὸς θὰ εἶναι βαρὺς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀβάσταχτος, μολονότι συνηθίζει νὰ δείχνει μεγάλη ἀνεξικακία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἦταν πολὺ βαριὰ τὰ λόγια σας ἐναντίον μου».

Ἄρα λοιπὸν πρέπει, κι ἂν ἀκόμα ὑποφέρομε, παιδεύοντάς μας πρὸς ὠφέλειά μας ὁ Θεός, νὰ μὴν ἀγανακτοῦμε, οὔτε βέβαια νὰ νομίζομε ὅτι ὁ τόσο φιλάρετος Θεὸς θὰ ἀδιαφορήσει γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐξετάζομε ἐκεῖνα ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἔχομε προσκρούσει σ' αὐτόν, καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἐξιλεώνομε καὶ νὰ ζητοῦμε τὴν εὐσπλαγχνία του. Ἄν ὅμως καὶ κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν νὰ ἁμαρτάνουν ἀπολαμβάνουν τὴν κοσμικὴ εὐημερία, ἔχοντας τὴν ἀπόλαυση τῶν πρόσκαιρων, πρέπει νὰ ἀποδίδομε κατ' ἀκολουθίαν τοὺς λόγους τῆς ἀνεξικακίας του πρὸς αὐτοὺς στοὺς ἀπόρρητους λόγους τῆς οἰκονομίας.

Στίχ. 16-17. «Καὶ ἔγραψε βιβλίον γιὰ νὰ θυμᾶται ἐνώπιον αὐτοῦ γιὰ ὅσους φοβοῦνται τὸν Κύριο καὶ σέβονται τὸ ὄνομά του. Καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι δικοί μου, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ ἐγὼ θὰ δείξω τὴ φροντίδα μου γι' αὐτούς, καὶ θὰ τοὺς περιβάλω μὲ τὴν ἀγάπη μου, ἔτσι ὅπως ὁ πατέρας ἀγαπᾷ τὸν υἱὸ του ποὺ τὸν ὑπηρετεῖ πιστὰ καὶ πρόθυμα».

41. Κατηγορώντας τον οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ ἐξαπολύοντας ἀσεβεῖς φλυαρίες ἐναντίον του, αὐτὸς «τὰ προῤσεξε αὐτὰ καὶ τὰ ἄκουσε»⁴⁶. Ἐπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσει στὴν πρέπουσα δίκη ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν καὶ νὰ εἰσπράξουν τὴν τιμωρία τῆς ἀθυροστομίας τους, τὸ παραβλέπει καὶ αὐτὸ ὡς Θεὸς μὲ ἀμνησικακία, καὶ γράφει βιβλίον μνημοσύνου γιὰ

βουμένοις αὐτόν, περι ὧν οἴμαι που καὶ αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Δαβὶδ
 πρὸς τὸν γράφοντα τὸ βιβλίον· «Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες
 γραφήσονται». Εὐρήσομεν δὲ αὐτόν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν
 Χριστὸν τοῖς ἀγίοις λέγοντα μαθηταῖς· «Μὴ χαίrete ὅτι τὰ δαιμό-
 5 νια ὑποτάσσεται ὑμῖν, χαίrete δὲ μᾶλλον, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν
 ἐγράφη ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἐπαρᾶται δέ, καὶ σφόδρα εἰκότως, ὁ θε-
 σπέσιος Δαβὶδ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἀπεκτονόσι Χριστὸν οὕτω
 λέγων· «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ
 γραφήτωσαν». Γράφεται τοίνυν τὸ τοῦ μνημοσύνου βιβλίον τοῖς
 10 φοβουμένοις Θεόν, οὓς καὶ οἰκείους ἔσεσθαι φησιν ἑαυτῷ καὶ
 γνωριμωτάτους κατὰ γε τὸν τῆς περιποιήσεως καιρὸν, ὅτε καθιεῖ-
 ται μὲν ὁ Χριστὸς ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, δορυφορούντων ἀγγέ-
 λων, «καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύ-
 μων, καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς
 15 μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτομασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ κατα-
 βολῆς κόσμου». Τότε γὰρ αὐτοὺς αἵρετιεῖ, τουτέστιν αἵρετοὺς ποι-
 ῆσεται, παραχωρῶν οὐδὲν εἰς φιλοστοργίαν τοῖς καθ' ἡμᾶς πατρά-
 σιν, οἱ τοῖς ἰδίοις ἐπιγάννυνται τέκνοις, ὅταν εἶεν μάλιστα σοφὰ καὶ
 εὐήνια καὶ διὰ πλείστης ὄσης αἰδοῦς ποιοῦνται τοὺς φύσαντας.

20 Στίχ. 18. «Καὶ ἐπιστραφήσεσθε καὶ ὄψεσθε ἀνὰ μέσον δι-
 καίου καὶ ἀνὰ μέσον ἀδίκου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ δουλεύον-
 τος τῷ Θεῷ καὶ τοῦ μὴ δουλεύοντος».

μβ'. Τότε δὴ, τότε, φησί, τῆς οὕτω σαθρᾶς εἰκαιομυθίας ἀπο-
 παυσάμενοι, καὶ τὴν ἀκρατῆ καὶ ἀπαίδευτον ἀνακόπτοντες
 25 γλῶσσαν, διαλοιδορήσεσθε μὲν οὐκ ἔτι τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ, μονο-
 νουχὶ δὲ τὴν μέθην ἀποπεμψάμενοι καὶ οἷον ἐπιστρέφοντες ἐκ
 πλάνης, εὖ μάλα καταθρήσετε τί τε καὶ ὅσον ἐστὶ τὸ μεταξὺ δικαί-
 ου τε καὶ ἀνόμου, τοῦ δουλεύοντος Θεῷ, καὶ τοῦ μὴ δουλεύον-
 30 τος. Οἱ μὲν γὰρ ἄνομοί τε καὶ ἐξήνιοι καὶ τὸν τῆς ὑπ' αὐτῷ δου-
 λείας ἀποσειόμενοι ζυγόν, οἰχήσονται πρὸς ἀπώλειαν καὶ εἰς
 ἀτελεύτητον κόλασιν, «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς
 τῶν ὀδόντων», καθὰ γέγραπται, οἱ δὲ ἀγαθοὶ καὶ φιλόθεοι καὶ

ἐκείνους πού φοβοῦνται αὐτόν, γιά τούς ὁποίους, νομίζω, ἔλεγε καί ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ πρὸς αὐτόν πού ἔγραψε τό βιβλίο· «Καί ὅλοι θά γραφοῦν στό βιβλίο σου»⁵⁷. Βρίσκομε ἐπίσης καί τόν ἴδιο τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό νά λέγει πρὸς τούς ἅγιους μαθητές του· «Μή χαίρεστε πού τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται σέ σᾶς, ἀλλά νά χαίρεστε μᾶλλον πού τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στόν οὐρανό»⁵⁸. Καταριέται, καί πάρα πολύ εὐλογα, καί ὁ θεσπέσιος Δαβίδ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων πού θανάτωσαν τόν Χριστό λέγοντας τὰ ἐξῆς· « Ἄς σθηθοῦν ἀπό τό βιβλίο τῶν ζώντων καί ἄς μὴ γραφοῦν μαζί μέ τούς δίκαιους»⁵⁹. Γράφεται λοιπόν τό βιβλίο τοῦ μνημοσύνου γιά αὐτούς πού φοβοῦνται τόν Θεό, οἱ ὅποιοι καί θά εἶναι, λέγει, οἰκεῖοι καί γνωστοί του κατά τόν καιρὸ τῆς ἰδιαίτερης πρόνοιᾶς του, ὅταν θά καθίσει ὁ Χριστός ἐπάνω στό θρόνο τῆς δόξας του, περιστοιχιζόμενος ἀπό τούς ἀγγέλους, «Καί θά τοποθετήσῃ τὰ πρόδραπα στό δεξιό του, ἐνῶ τὰ ἐρίφια στό ἀριστερό, καί θά πεῖ στους εὐρισκόμενους στό δεξιό· Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου καί κληρονομήστε τὴν βασιλεία πού ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιά σᾶς ἀπό τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁶⁰. Γιατί τότε θά ἐκλέξει αὐτούς, δηλαδή θά τοὺς κάνει ἐκλεκτούς του, μὴ ὑπολειπόμενος καθόλου ὡς πρὸς τὴ φιλοστοργία ἀπὸ τούς δικούς μας πατέρες, οἱ ὅποιοι χαίρονται γιά τὰ παιδιά τους, ὅταν μάλιστα εἶναι συνετὰ καί ὑπάκουα καί δείχνουν πάρα πολύ μεγάλο σεβασμὸ πρὸς τούς γονεῖς τους.

Στίχ. 18. «Καί τότε θά στραφεῖτε καί θά δεῖτε τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στόν δίκαιο καί στόν ἄδικο, καί ἀνάμεσα σέ ἐκείνους πού ὑπηρετοῦν τόν Θεὸ καί σέ ἐκείνους πού δὲν τὸν ὑπηρετοῦν».

42. Τότε λοιπόν, τότε, λέγει, ἀφοῦ σταματήσουν τὴν τόσο σαθρὴ φλυαρολογία καί κόψουν τὴν ἀσυγκράτητη καί ἀπαίδευτη γλώσσα τους, δὲν θά κατηγορήσουν βέβαια πιά τὸν φιλάρετο Θεό, ἀλλὰ ἀφοῦ κατά κάποιον τρόπο ἀποτινάξτε τὴ μέθη καί ἐπιστρέψετε ἀπὸ τὴν πλάνη, πολὺ καλὰ θά διαπιστώσετε ποῖα καί πόση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στόν δίκαιο καί τὸν ἄνομο, ἀνάμεσα σ' αὐτόν πού ὑπηρετεῖ τόν Θεὸ καί σέ ἐκεῖνον πού δὲν τὸν ὑπηρετεῖ. Γιατί οἱ ἄνομοι καί ἀνυπάκουοι καί πού ἀπορρίπτουν τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας τους σ' αὐτόν θά ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια καί στὴν χωρὶς τέλος τιμωρία, «Ὅπου θά ὑπάρχει τὸ κλάμα καί τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν», ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἐνῶ οἱ ἀγαθοὶ καί φιλόθεοι

60. Ματθ. 25, 33-34.

61. Ματθ. 8, 12.

τῶν θείων νόμων ἐπιστήμονες καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐπιμεληταί, λαμπροὶ καὶ ἡγιασμένοι, τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἀναδήσονται στέφανον, καὶ ἐν ταῖς ἄνω γεγονότες μοναῖς, συνδιαιτήσονται μὲν ἀγίοις ἀγγέλοις, κοινωνοὶ δὲ τῆς δόξης ἀποφανέντες Χριστοῦ, τοῖς εἰς 5 μακροαίωνα θίον ἐντροφήσουσιν ἀγαθοῖς, «Ἐὐφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Πλὴν εὐημεροῦντας βλέποντες ἐν τῷδε τῷ βίῳ τοὺς τῆς φαν-
 λότητος ἐραστάς, γεγόνασι μὲν ἐν λογισμοῖς τῶν ἀγίων τινές, οὐκ
 10 ἠγνόησαν δὲ ὅτι τοῦ θίου τὸ πέρασ ἐξουσιν εἰς ἀπώλειαν. Καὶ
 γοῦν ὁ μακάριος Ἰερεμίας οὕτω πῶς φησι: «Δίκαιος εἶ Κύριε, ὅτι
 ἀπολογήσομαι πρὸς σέ, πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ. Τί ὅτι
 ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; Εὐθῆνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθε-
 τήματα· ἐφύτευσας αὐτοὺς καὶ ἐρρίζώθησαν· ἐτεκνοποίησαν καὶ
 15 ἐποίησαν καρπὸν· ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ πόρρω
 ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν. Καὶ σὺ, Κύριε, γινώσκεις με, ἐδοκίμασας
 τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου». Εἶτα πάλιν φησὶν· «Ἄγνισον αὐ-
 τοὺς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς αὐτῶν. Ἔως πότε πενήσει ἡ γῆ;». Ὁρᾷς
 ὅπως ἐμπέπτωκεν εἰς λογισμῶν δυσχέρειαν, οὐκ ἠγνόησε δὲ τῶν
 20 δυσσεβούντων τὸ πέρασ; Διότι «Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δό-
 ξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Στίχ 1. «Διότι ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται καιομένη ὡς κλίβανος,
 καὶ φλέξει αὐτούς, καὶ ἔσονται πάντες οἱ ἄλλογενεῖς καὶ
 25 πάντες οἱ ποιοῦντες ἄνομα καλάμη, καὶ ἀνάψει αὐτούς ἡ
 ἡμέρα ἡ ἐρχομένη, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ οὐ μὴ
 ὑπολειφθῆ ἕξ αὐτῶν ρίζα οὐδὲ κλῆμα».

μγ. Ἐν πυρὶ γὰρ ἔσεσθαι τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν ἐννοεῖν
 ἀκόλουθον, «ἐν ἧ ὁ οὐρανοὶ μὲν ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοι-
 30 χεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατα-

καὶ γινώστες τῶν θείων νόμων καὶ ἐπιμελητὲς κάθε ἀρετῆς, λαμπροὶ καὶ ἁγιασμένοι θὰ φορέσουν τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας, καὶ ἀφοῦ ὀδηγηθοῦν στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς⁶², θὰ γίνουν συνδαιτημόνες τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ ἀφοῦ καταστοῦν κοινωνοὶ τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἀπολαύσουν πλουσιοπάροχα τὰ ἀγαθὰ τῆς μακροχρόνιας ἐκείνης ζωῆς, «Τὰ ὅποια», σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «μάτι δὲν εἶδε, καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε, καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»⁶³.

Πλὴν ὅμως βλέποντας αὐτοὺς πού ἀγαποῦν τὴ φαυλότητα νὰ εὐημεροῦν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, τὸ σκέφθηκαν βέβαια αὐτὸ καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἁγίους, δὲν ἀγνόησαν ὅμως ὅτι κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Ἱερεμίας λέγει τὰ ἑξῆς: «Εἶσαι δίκαιος, Κύριε, πλὴν ὅμως θὰ συνομιλήσω μαζί σου καὶ θὰ σοῦ ὑποβάλω κάποια ἐρωτήματα: Γιατί ἡ ὁδὸς τῶν ἀσεβῶν συνοδεύεται ἀπὸ εὐτυχία; Γιατὶ εὐτυχοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι πού καταπατοῦν τὶς ἐντολές σου; Τοὺς φύτευες καὶ ριζώθηκαν, ἀπέκτησαν τέκνα καὶ ἀπογόνους. Βρῖσκεσαι κοντὰ στὸ στόμα τους καὶ μακριὰ ἀπὸ τὶς κακὲς ἐπιθυμίες τους. Καὶ σύ, Κύριε μὲ γνωρίζεις καὶ ἔχεις δοκιμάσει τὴν καρδιά μου ἐνώπιόν σου»⁶⁴. Καὶ πάλι λέγει: «Καθάρισέ τους ὅταν ἔρθει ἡ μέρα τῆς σφαγῆς τους. Μέχρι τότε θὰ πενθεῖ ἡ γῆ;»⁶⁵. Βλέπεις ὅτι περιέπεσε σὲ δύσκολους συλλογισμούς, δὲν ἀγνόησε ὅμως τὸ τέλος αὐτῶν πού διαπράττουν ἀσεδήματα; Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι σὰν τὸ χορτάρι, καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χορταριοῦ»⁶⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Στίχ. 1. «Γιατὶ νά, ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἔρχεται σὰν κλίβανος πού καίει καὶ θὰ τοὺς κατακάψει, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοεθνεῖς καὶ ὅλοι ὅσοι πρᾶττουν τὰ παράνομα θὰ γίνουν σὰν τὴν καλαμιὰ, καὶ ἡ ἡμέρα πού ἔρχεται θὰ κατακάψει αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας, καὶ δὲν θὰ ἀπομείνει ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε ρίζα οὔτε κλαδί».

43. Πρέπει νὰ κατανοήσομε ὅτι σύμφωνα μ' αὐτὰ οἱ ἀσεβεῖς θὰ παραδοθοῦν στὴ φωτιὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης, «Κατὰ τὴν ὁποία οἱ οὐρανοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν μὲ πάταγο, τὰ φυσικὰ στοιχεῖα θὰ διαλυθοῦν ἀπὸ τὴ φω-

65. Ἱερ. 12, 3-4.

66. Ἦσ. 40, 6.

καήσεται πάντα. Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν»· ἔφη γὰρ ὧδέ τις τῶν ἁγίων μαθητῶν. Ἦξει τοίνυν, φησὶν, ὡς κλίβανος ἢ ἡμέρα Κυρίου, καὶ καταφλέξει μὲν ἅπαντας τοὺς ἄλλογενεῖς, προσθήσει δὲ τούτοις
5 καὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ ἄνομα· μία γὰρ ἔσται τις κατ' ἀμφοῖν ἢ δί-
κη. Ἄθρει δὲ ὅπως ἀστειότατα νυνὶ διαμέμνηται τῶν ἄλλογενῶν.
Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐμακάριζον λέγοντες, «Καὶ νῦν ἡμεῖς μακα-
ρίζομεν ἄλλοτριούς, καὶ οἰκοδομοῦνται ποιοῦντες ἄνομα, ἀντέ-
στησαν Θεῷ καὶ ἐσώθησαν», ταύτητοι καταφλεχθήσεσθαι, φη-
10 σὶν, αὐτούς, ὡς τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ πεπολεμηκότας, καὶ προσκυ-
νεῖν ἐλομένους τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

Λογιούμεθα δὲ καὶ ἑτέρως ἄλλογενεῖς ὀνομάζεσθαι τοὺς εἰ-
δωλολάτρας καὶ τοὺς καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἠλλοτριωμένους
τοῦ ἱεροῦ τε καὶ ἀπολέκτου γένους, οἷόν τί φημι τοὺς αἰρετι-
15 κούς, περὶ ὧν ἂν λέγοιτο, καὶ μάλα εἰκότως· «Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον,
ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεσαν ἂν
μεθ' ἡμῶν». Οὗτοι τὴν θεῖαν εὐγένειαν ἀποβεδληκότες, ἀπονο-
σφιζόμενοί τε τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπολέκτου γένους τοῦ γεγονότος
εἰς περιποίησιν (διὰ πίστεως δὲ δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ), οἱ τοι-
20 οὔτοι γοῦν πυρὸς ἔσονται τοῦ παμφάγου τροφῆς. Ἐν ἴσῃ δὲ μοί-
ρα κείσονται παρὰ Θεῷ καὶ οἱ ποιοῦντες ἄνομα, κἂν εἰ ἐγκρίνοι-
το τυχὸν τοῖς πεπιστευκόσι καὶ ἐξειλεγμένοις καὶ τὸν φύσει τε
καὶ ἀληθῶς εἰδόσι Θεόν. Οὐ γὰρ ἀπόχρη τοῦτο αὐτοῖς εἰς ἀπό-
νιψιν ἁμαρτίας, εἴπερ ἔστιν ἀληθές, ὡς «πίστις χωρὶς ἔργων νε-
25 κρά ἐστι». Δικαιοῖ μὲν γὰρ ἢ πίστις ἢ εἰς Χριστὸν καὶ τῆς τῶν
προεπταισμένων ἀπαλλάττει κηλῖδος, εἰ δὲ δὴ τις μετὰ τοῦτο ῥά-
θυμός τε καὶ ἀναπεπτωκῶς εὐρίσκειτο, πρὸς τε τὰ σαρκὸς καὶ
τὰ τοῦ κόσμου πάθη ἐπιρῥεπής, νενέκρωκεν οἶονεῖπως ἐν ἑαυτῷ
τὴν πίστιν, προστιθείς μὲν οὐδὲν τῶν ἐπαινουμένων, παλινδρο-
30 μήσας δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν τοῦ βίου σκαιότητα. Περὶ τῶν
τοιούτων φησὶ καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητής· «Κρεῖσσον γὰρ ἦν αὐ-
τοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν,

67. Β' Πέτρ. 3, 10 καὶ 13.

69. Ρωμ. 1, 25.

68. Μαλαχ. 3, 15.

70. Α' Ἰω. 2, 19.

τιά, ἐνῶ ἡ γῆ καὶ τὰ ὅσα ἔγιναν πάνω σ' αὐτὴν θὰ κατακαοῦν ὅλα. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις του, «περιμένομε καινούργιους οὐρανοὺς καὶ καινούργια γῆ»⁶⁷. γιατί ἔτσι εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἅγιους μαθητές. Θὰ ἔρθει λοιπὸν, λέγει, ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλίβανος ποὺ καίει καὶ θὰ κατακάψει ἐκείνους ποὺ διαπράττουν τὰ παράνομα· γιατί μία θὰ εἶναι ἡ δίκη καὶ γιὰ τοὺς δύο. Πρόσεχε ὅμως πῶς πολὺ ταιριαστὰ θυμᾶται τοὺς ἄλλοεθνεῖς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μακάριζαν αὐτοὺς λέγοντας, «Καὶ νὰ τώρα ἐμεῖς μακαρίζομε τοὺς ἄλλοεθνεῖς, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ διαπράττουν παράνομα, χτίζουν σπίτια, καὶ σώθηκαν ἂν καὶ ἀντιστάθηκαν στὸν Θεό»⁶⁸, γι' αὐτὸ θὰ κατακοῦν, λέγει, αὐτοὶ, ἐπειδὴ ἔχουν πολεμήσει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ προτίμησαν νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίστη⁶⁹.

Μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ὅμως καὶ διαφορετικὰ, ὅτι ἄλλοεθνεῖς ὀνομάζει τοὺς εἰδωλολάτρεις καὶ ἐκείνους ποὺ κατὰ ἓνα ἄλλο τρόπο ἔχουν ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸ ἱερὸ καὶ ἐκλεκτὸ γένος, καὶ ἐννοῶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς αἰρετικούς, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ, καὶ πάρα πολὺ εὐλόγα: «Ἀπὸ ἐμᾶς ἔφυγαν, ἀλλὰ δὲν ἀνῆκαν σὲ μᾶς· γιατί ἂν ἀνῆκαν σὲ ἐμᾶς, θὰ εἶχαν μείνει μαζί μὲ ἐμᾶς»⁷⁰. Αὐτοὶ ἔχοντας ἀποβάλλει τὴ θεία εὐγένεια καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸ ἱερὸ καὶ ἐκλεκτὸ γένος ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ τύχει τῆς ἰδιαίτερης φροντίδας του⁷¹ (δηλαδὴ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό), αὐτοὶ λοιπὸν θὰ γίνουν τροφὴ τῆς φωτιᾶς ποὺ καίει τὰ πάντα. Τὴν ἴδια τύχη θὰ ἔχουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαπράττουν παρανομίες, ἔστω καὶ ἂν τυχὸν συμπεριλαμβάνονται στοὺς πιστοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς καὶ ἔχουν γνωρίσει τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀρκεῖ αὐτὸ πρὸς ἐξάλειψη τῆς ἁμαρτίας τους, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «ἡ πίστη χωρὶς ἔργα εἶναι νεκρὴ»⁷². Γιατὶ παρέχει βέβαια ἡ πίστη στὸν Χριστὸ τὴ δικαίωση⁷³ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κηλίδα τῶν προηγούμενων πταισμάτων, ἐὰν ὅμως κάποιος στὴ συνέχεια παρουσιάζεται ἀδιάφορος καὶ συνεχίζει νὰ πέφτει σὲ παραπτώματα, καὶ ρέπει καὶ πρὸς τὰ σαρκικά καὶ πρὸς τὰ πάθη τοῦ κόσμου, ἔχει νεκρώσει κατὰ κάποιο τρόπο μέσα του τὴν πίστη, μὴ ἔχοντας προσθέσει κανένα ἀπὸ τὰ ἄξια ἐπαίνου, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχει ἐπιστρέψει στὴν παλαιὰ φαυλότητα τοῦ βίου του. Γι' αὐτοὺς λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητής: «Ἦταν προτιμότερο γι' αὐτοὺς νὰ μὴ εἶχαν γνωρίσει τὸν δρόμο τῆς δικαιοσύνης, παρὰ ἀφοῦ

71. Α' Πέτρ. 2, 9.

72. Ἰακ. 2, 20.

73. Γαλ. 2, 16.

εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς· συμβέβηκε γάρ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παρομιίας· Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, καὶ ὕς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου».

5 Οὐκοῦν ἐν ἴσῳ τοῖς ἀλλογενέσι καὶ οἱ ποιοῦντες ἄνομα, οἱ καὶ ἔσονται καλάμη, καταφλεχθήσονται δὲ οὕτως ὡσανεὶ κἀκείνη πυρὸς ἐπενηνεγμένου. Συνάγεται γὰρ ὁ σῖτος εἰς ἀποθήκην, καθὰ καὶ ὁ Σωτὴρ φησι περὶ τῶν ἀγίων θεριστῶν, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαίεται πυρὶ ἀσβέστῳ. Καὶ οὐ μὴ ὑπολειφθῆ αὐτοῖς ῥίζα οὐ-
10 δε κλῆμα, τουτέστιν οὐδεμίαν ἔξουσιν ἐλπίδα τοῦ καὶ αὐθις ἀναφυῆναι πρὸς ζωὴν, ζωὴν δὲ φημι τὴν ἀξιέραστον τε καὶ ὡς ἐν δόξῃ τῇ παρὰ Θεῶ, τὴν ὡς ἐν ἀγιασμῶ καὶ μακαριότητι νοουμένην. Ῥίζης μὲν γὰρ οὐκ εἰσάπαν ἐκκεκομμένης, οὔτε μὴν κλήματος οἶ-
15 πάλιν «Ἔστι γὰρ δένδρω ἐλπίς», κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἐὰν γὰρ ἐκκοπῆ, πάλιν ἐπανθήσει, καὶ ὁ ῥάδαμνος δὲ αὐτῆς οὐ μὴ ἐκλίπη». Εἰ δὲ δὴ κάτωθεν καὶ ἐξ αὐτῆς, ὡς ἔφην, ἀναβοθρεύοιτο ῥίζης, καὶ ἀγρίαν τῶν φυμάτων ὑπομένοι τομῆν, συνδιολεῖται πάντως αὐτῷ ἐλπίς ἅπασα τοῦ καὶ εἰσαῦθις ἀναφυῆναι δύνασθαι
20 πρὸς ζωὴν. Οὐκοῦν ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῆς τῶν φυτῶν ἐξηρηθῆναι φησιν ἅπασαν τῶν φιλαμαρτημόνων ἐλπίδα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐπαγγέλλεται λέγων· «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσεται, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάσῃ σαρκί».

25 Στίχ. 2-3. «Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ· καὶ ἐξελεύσεσθε καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνεμιμένα. Καὶ καταπατήσετε ἀνόμους, διότι ἔσονται σποδὸς ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐγὼ ποιῶ,
30 λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

μδ'. Ἐπέλαμψε μὲν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ὀφθεις ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδύς «Γέγονε», γάρ

τὸν γνώρισαν νὰ στραφοῦν καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ἁγία ἐντολὴ πού τοὺς ἔχει παραδοθεῖ. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ἔχει συμβεῖ αὐτὸ πὺ λέγει ἡ παροιμία καὶ εἶναι ἀλήθεια: Σκύλος πὺ ἐπέστρεψε στὸν ἔμετό του καὶ γουρούνι πὺ μετὰ τὸ λούσιμο κυλιέται πάλι στὸ βουῖρο»⁷⁴.

“Ὡστε λοιπὸν παρόμοια μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς καὶ αὐτοῦ πὺ πράττουν τὶς παρανομίες, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ γίνουν καλαμιὰ καὶ θὰ κατακαοῦν ἔτσι, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ἐκείνη ὅταν πέσει ἐπάνω τῆς φωτιά. Γιατὶ συγκεντρώνεται τὸ σιτάρι στὴν ἀποθήκη, ὅπως λέγει καὶ ὁ Σωτῆρας γιὰ τοὺς ἁγίους θεριστές, ἐνῶ τὸ ἄχυρο κατακαίγεται σὲ φωτιά ἄσβεστη⁷⁵. Καὶ δὲν θὰ ἀπομείνει ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε ρίζα οὔτε κλαδί, δηλαδή δὲν θὰ ἔχουν καμμιά ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀναβλαστήσουν πάλι πρὸς ζωὴ, ἐννοῶ τὴν ἀξιαγάπητη καὶ δοξασμένη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ζωὴ, τ νοούμενη ὡς ἁγιασμὸ καὶ μακαριότητα. Γιατὶ, ὅταν δὲν εἶναι τελείως κομμένη ἡ ρίζα, οὔτε τὸ κλῆμα εἶναι θγαλμένο κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ βάθος πὺ εἶναι ριζωμένο, ὑπάρχει κάποια ἐλπίδα νὰ ἀναβλαστήσει καὶ πάλι· γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ ἔχει γραφεῖ, «Υπάρχει ἐλπίδα ζωῆς στὸ δένδρο· γιατί ἂν κοπεῖ πάλι θὰ βλαστήσει, καὶ ὁ βλαστὸς αὐτοῦ δὲν θὰ ἐκλείψει»⁷⁶. Ἄν ὅμως ἀνοίξει λάκκος κάτω ἀπὸ τὴ ρίζα, ὅπως εἶπα, καὶ ὑποστοῦν ἄγρια κοπή οἱ βλαστοί, χάνεται ὅπωςδῆποτε γι' αὐτὸ κάθε ἐλπίδα τοῦ νὰ μπορέσει νὰ βλαστήσει πάλι καὶ νὰ ζωντανέψει. Ὁμοια λοιπὸν μὲ τὰ φυτὰ, λέγει, χάθηκε ὅλη ἡ ἐλπίδα ἐκείνων πὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Καὶ αὐτὸ τὸ διακηρύττει μὲ σαφήνεια ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγοντας: «Τὸ σκουλήκι αὐτῶν δὲν θὰ πεθάνει καὶ ἡ φωτιά αὐτῶν δὲν θὰ σθησθεῖ, καὶ θὰ εἶναι θέαμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων»⁷⁷.

Στίχ. 2-3. «Καὶ θὰ ἀνατεῖλει γιὰ σᾶς πὺ σέβεσθε τὸ ὄνομά μου ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ στίς πτέρυγές του θὰ ὑπάρχει θεραπεία. Θὰ ἐξέλθετε τότε χαρούμενοι καὶ θὰ σκιρτήσετε σὰν τὰ μοσχάρια πὺ ἀφέθηκαν ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ δεσμά τους. Καὶ θὰ καταπατήσετε τοὺς ἄνομους, πὺ θὰ γίνουν σὰν στάχτη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἐγὼ θὰ κάνω ὅλα αὐτά, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτορας».

44. Ἐλαμψε ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀφοῦ ἐμφανίσθηκε στὸν κόσμον αὐτὸ παίροντας τὴ δική μας μορφὴ· γιατί λέγει, «Ὁ Λόγος ἔλαβε

77. Ἡσ. 66, 24.

78. Ἰω. 1, 14.

φησι, «σὰρξ ὁ Λόγος καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»· ἐν ἀχλύϊ δὲ ὄντας καὶ σκότῳ, καθάπερ τις ἥλιος, ταῖς οἰκείαις περιαστράπτων μαρμαρυγαῖς καὶ τὴν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀκτῖνα λαμπρὰν ταῖς τῶν πιστευόντων καρδίαις ἐνιείς, καθαρὸς ἀπέφηνε καὶ σοφούς 5 καὶ ἀπάσης ἀγαθουργίας ἐπιστήμονας. Ἔδειξε δὲ ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, διὰ τῆς ἀπορρήτου μυσταγωγίας εὐτεχνεστάτους ἀποφήνας καὶ σεσοφισμένους, ἔμπλεών τε τὸν νοῦν τῆς περὶ αὐτοῦ γνώσεως ἔχοντας. Πλὴν καὶ εἰς τοῦτο φαιδρότητος παρενηνεγμένοι πεπλουτισμένοι τε, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, «ἐν 10 «παντὶ λόγῳ καὶ ἐν πάσῃ γνώσει καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ», «βλέπομεν ἄρτι ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι, καὶ γινώσκομεν ἐκ μέρους». Ἦξει δὲ κατὰ καιροῦς τὸ τέλειον, καὶ ἐν πληρεστάτῃ λοιπὸν ἐσόμεθα γνώσει, Χριστοῦ πάλιν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ ἐπιλάμπσαντος, καὶ καταργοῦντος μὲν τὴν ἐκ μέρους καὶ ἐν αἰνίγματι γνῶσιν, κατα- 15 λάμποντος δὲ ὡσπερ τοῖς τελεωτάτοις, καὶ θείου τινὸς καὶ ἀπορρήτου φωτὸς ἀναπιμπλάντος τὸν νοῦν, καὶ τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χύσει καταφαιδρύνοντος. Ἔφη μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Εἴτε δὲ προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γνώσεις πανθήσονται».

20 Φαμὲν δὲ ὅτι οὐκ ἀπό γε τοῦ γινώσκειν ἐν μέρει ἐπὶ τὸ μηδὲ ὧς εἰδέναι τι βαδιούμεθα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ Ἐπεὶ τίνα τρόπον ὁ τῆς μελλούσης ἐλπίδος καιρὸς οὐ πρὸς ζημίαν ἔσται ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς, εἰ χρὴ πάντως καὶ ὧν ἂν ἔχοιεν ἀπολισθεῖν, οὐ τὰ ἀμείνω κερδαίνοντας, οὐκ ἐπὶ τίνα τῶν ὑπερκειμένων ἰέντας τὸν 25 νοῦν, ἀπεμπολοῦντας δὲ μᾶλλον καὶ τὸ ἤδη πεπορισμένον οὐκ ἀταλαιπώρως ἔσθ' ὅτε καταργοῦνται δὲ προφητεῖαι, πεπαύσεται δὲ καὶ γνῶσις, ἐπεισκορινομένης δηλονότι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τῆς ἄγαν ὑπερκειμένης. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις, ἐνὸς ἐν οἴκῳ φαίνοντος λύχνου καὶ μετρίαν ἐν τοῖς ὀρῶσιν αὐτὸν ἰέντος αὐγὴν, εἰσκομί- 30 σειε λαμπάδα, πᾶσά πως ἀνάγκη μονονουχί καὶ ἀπρακτεῖν τὸ ἐκείνου φῶς τῆ τοῦ μείζονος ἀμετρία παραχωροῦν, καὶ ὡσπερ ἡλίου τὴν ὑπ' οὐρανὸν καταυγάζοντος, ἀδρανῆς ἤδη πως ἢ τῶν ἀστέρων ἀπολέλειπται λαμπρότης, οὕτω φαιδροτέρας ἐν ἡμῖν εἰσ- κεκομισμένης γνώσεως, καταργηθήσεταιί πως ἢ μείων. Ἔφη δὲ

σάρκα και κατοίκησε ανάμεσά μας»⁷⁸. Ἐνῶ δηλαδή βρισκόμασταν μέσα στην καταχνιά και τὸ σκοτάδι, σὰν κάποιος ἥλιος περιλάμποντάς μας με τὴν ἀκτινοβολία του και ρίχνοντας μέσα στις καρδιές ἐκείνων πού πίστεψαν σ' αὐτὸν τὴ λαμπρὴ ἀκτίνα τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, τοὺς παρουσίασε καθαρὸς και σοφὸς και γνῶστες κάθε ἀγαθοεργίας. Μᾶς ἔδειξε μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν Πατέρα του, καθιστώντας μας με τὴν ἀπόρρητη διδασκαλία του γνῶστες και σοφοὺς, ἔχοντας τὸ νοῦ μας γεμᾶτο ἀπὸ τὴ γνώση γι' αὐτόν. Πλὴν ὅμως φτάνοντας και σ' αὐτὴ τὴ λαμπρότητα και τὸν πλοῦτο γνώσης⁷⁹, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «βλέπομε τώρα σὰν σὲ καθρέπτη και ἀμυδρά, και ἔχομε μερικὴ γνώση»⁸⁰. Ὅμως κάποτε θὰ ἔρθει τὸ τέλει⁸¹ και θὰ ἀποκτήσομε τότε πληρέστατη γνώση, ἀφοῦ λάμψει πάλι σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Χριστός, πού θὰ καταργήσει τὴ μερικὴ και αἰνιγματικὴ γνώση⁸², και θὰ μᾶς καταλάμψει με τὰ τελειώτατα, γεμίζοντας τὸ νοῦ μας με κάποιο θεῖο και ἀπόρρητο φῶς, και καταλαμπρύνοντας μας με τὴ χύση ἐπάνω μας τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Γιατὶ εἶπε ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Εἴτε προφητεῖες εἶναι θὰ καταργηθοῦν, εἴτε γνώσεις θὰ παύσουν»⁸³.

Και δὲν λέμε βέβαια ὅτι θὰ προχωρίσομε ἀπὸ τὴ μερικὴ γνώση στὸ νὰ μὴ γνωρίζομε τίποτε, κάθε ἄλλο. Γιατὶ με ποιὸ τρόπο ὁ καιρὸς τῆς μέλλουσας ἐλπίδας δὲν θὰ ἀποβεῖ πρὸς ζημία τῶν ψυχῶν τῶν ἀγίων, ἐὰν πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ χάσουν και αὐτὰ πού ἔχουν, χωρὶς νὰ κερδίσουν τὰ καλύτερα, χωρὶς νὰ μεταβεῖ ὁ νοῦς τους σὲ κάτι ἀπὸ τὰ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεμπολώντας χωρὶς ταλαιπωρία και ἐκεῖνα πού ἤδη εἶχαν ἀποκτήσει, ἀλλὰ θὰ καταργηθοῦν οἱ προφητεῖες και θὰ παύσει ἡ γνώση, ἀφοῦ εἰσαχθεῖ στις ψυχές μας ἡ πολὺ πιὸ ἀνώτερη. Γιατί, ὅπως ἐὰν κάποιος, ἐνῶ φωτίζει σὲ κάποιο σπίτι ἓνα λυχνάρι και παρέχει μέτριο φῶς σ' αὐτοὺς πού τὸ βλέπουν, βάλει μέσα στὸ σπίτι λαμπάδα, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ καταργηθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἐκεῖνο, παραχωρώντας τὴ θέση του στὸ μεγαλύτερο, και ὅπως ἀκριβῶς καταλάμποντας ὁ ἥλιος τὴν οἰκουμένη καθίσταται ἀδρανῆς κατὰ κάποιο τρόπο ἡ λαμπρότητα τῶν ἀστέρων, ἔτσι ὅταν θὰ εἰσαχθεῖ μέσα μας λαμπρότερη γνώση, θὰ καταργηθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἡ ἀμυδρότερη. Εἶπε ἐπίσης κάπου και ὁ

79. Α' Κορ. 1, 5.

82. Ὁπ. π.

80. Α' Κορ. 13, 12.

83. Α' Κορ. 13, 8-9.

81. Ὁπ. π. 10.

που καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· «Ταῦτα ἐν παροιμίαις
λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω
ὑμῖν, ἀλλ' ἐν παρῶρησίᾳ περὶ τοῦ Πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν».

Οὐκοῦν τοῖς ἁγίοις, οἳ καὶ σφόδρα πεφόβηνται τὸ ὄνομα τοῦ
5 Θεοῦ καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐπιμελεῖται γεγονάσιν ἐν τῷδε τῷ κό-
σμῳ, Χριστὸς ἀναλόμπει, καθάπερ τις τῆς δικαιοσύνης ἥλιος τῆς
τελειοτάτης γνώσεως τὰς ἀνγὰς ἐνιείς, καὶ ἀπάσης αὐτοὺς ἀπαλ-
λάττων ψυχικῆς ἀρρώστιας, καὶ θλίψεως τῆς ἀρχαίας ὡς ἀπωτά-
τω τιθεῖς. Τοῦτο γάρ ἐστι τό, «Ἰασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ»· οἱ-
10 ον ὡς ἐπ' ἀετοῦ καὶ νεοττῶν εἰρημένον, κατ' ἐκεῖνό που πάντως
τὸ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως λελεγμένον περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἐξ
Αἰγύπτου λελυτρωμένων, «Ὡς ἀετὸς σκεπάσει νοσσιὰν αὐτοῦ,
διείς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ, ἐδέξατο αὐτούς». Ἔσται τοίνυν, φησί,
καὶ «Ἰασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ». Ἐν μὲν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ
15 δεινὰ πως ἐστὶν ἐν ἡμῖν τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα· καταθήγει
γὰρ τὸν νοῦν εἰς ἐκτόπους ἡδονάς, ἀγριαίνει δὲ ἐν τοῖς μέλεσιν
ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, εἰ καὶ νικᾶται τυχὸν διὰ τῆς τῶν ἁγί-
ων ἐπιεικειᾶς, ἐπαμύνοντος τοῦ Χριστοῦ. Καταμεθύει δὲ πως ὁ
νοῦς καὶ καθ' ἕτερον τρόπον πειραζόμενος ὑπὸ παθῶν· ἀλαζονεῖ-
20 αὶ τε γὰρ ἐπισκῆπτουσι καὶ φιλοδοξίαι κοσμικαὶ καὶ ὄργαι καὶ
φιλοκέρδειαι καὶ τὰ ἕτερα τῶν κακῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀρῶαδῶνα
τοῦ Πνεύματος διὰ Χριστοῦ πεπλουτήκαμεν, εἰθίσμεθα καὶ κα-
τευμεγεθεῖν τῶν παθῶν, πλήν ἰδρωῶτος οὐ δίχα, κατὰ δέ γε τὸν αἰ-
ῶνα τὸν μέλλοντα πλήρη τῆς θεογνωσίας ἔχοντες τὴν ἀνγὴν, καὶ
25 τὴν τελειότητα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος πλουτοῦντες,
ἀποδυσάμενοί τε τὴν φθορὰν καὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, Θεῷ δου-
λεύσομεν ὀλοτρόπως, οὐ μεριζόμενοι πρὸς ἁμαρτίαν, οὔτε μὴν
ὑπὸ του τῶν πάλαι παθῶν ἐνοχλούμενοι, ἀλλ' ἐν ἴσῃ τάξει τοῖς
ἁγίοις ἀγγέλοις τὸν καθαρὸν καὶ ἀπήμονα διαζῶντες βίον.

30 Γέγραπται γὰρ περὶ τῶν ἁγίων, ὅτι ἐπιλήσονται τὴν θλίψιν
αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀναβῆ αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν· ἔσται δέ, φησί,
«καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν· ὑπὲρ γὰρ κεφα-

Χριστὸς στοὺς ἁγίους ἀποστόλους: «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα παραβολικά, ἔρχεται ὅμως ἡ ὥρα, πού δὲν θὰ σᾶς μιλῶ πιά παραβολικά, ἀλλὰ θὰ σᾶς μιλήσω φανερά γιὰ τὸν Πατέρα»⁸⁴.

Στοὺς ἁγίους λοιπόν, οἱ ὅποιοι καὶ σέβονται ὑπερβολικά τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγιναν ἐπιμελητὲς κάθε ἀρετῆς στὸν κόσμο αὐτό, θὰ λάμψει ὁ Χριστὸς, ρίχνοντας ἐπάνω τους σὰν κάποιος ἥλιος τῆς δικαιοσύνης τὶς ἀκτίνες τῆς τελειώτατης γνώσης καὶ ἀπαλλάσσοντας αὐτοὺς ἀπὸ κάθε ψυχικὴ ἀρρώστια καὶ ἀπομακρύνοντας ἀπὸ πάνω τους τὴν παλαιὰ θλίψη. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «θεραπεία σὶς πτέρυγές του», τὸ ὁποῖο ἔχει λεχθεῖ κατ' ἀναλογία μὲ αὐτὸ πού συμβαίνει μὲ τὸν ἀετὸ καὶ τοὺς νεοσσούς του, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ὅπωςδήποτε πού ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ ἐκείνους πού εἶχαν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους «Ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάζει τὴ φωλιὰ του ἀπλώνοντας τὶς φτεροῦγες του, ἔτσι ἔλαβε αὐτοὺς ἐπάνω του»⁸⁵. Θὰ ὑπάρχει λοιπόν, λέγει, καὶ «θεραπεία σὶς πτέρυγες αὐτοῦ». Γιατὶ στὴ ζωὴ αὐτὴ εἶναι φοβερὰ μέσα μας τὰ σκιρτήματα τῆς σάρκας, καθόσον παροτρύνει τὸ νοῦ πρὸς ἔκτροπες ἡδονές, γίνεται ἄγριος ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας στὰ μέλη μας, ἂν καὶ νικιέται τυχόν μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ τῶν ἁγίων πού δέχονται τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Καταμεθύει κατὰ κάποιο τρόπο ὁ νοῦς καὶ μὲ ἄλλο τρόπο πειραζόμενος ἀπὸ τὰ πάθη· γιατί πέφτουν ὀρμητικὰ ἐπάνω του ἀλαζονεῖες, φιλοδοξίες, ὀργές, φιλοκερδεῖες καὶ τὰ ἄλλα τῶν κακῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀποκτήσαμε μὲσω τοῦ Χριστοῦ τὸν σὰν πλοῦτο ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος⁸⁶, ἔχομε συνηθίσει νὰ κατανικοῦμε τὰ πάθη, πληὴν ὅμως ὄχι χωρὶς ἰδρώτα, ἐνῶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ἔχοντας πλήρη τὸν φωτισμὸ τῆς θεογνωσίας καὶ καταπλουτισμένοι ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ἀποβάλομε τὴ φθορὰ καὶ τὰ πάθη τῆς σάρκας, θὰ ὑπηρετήσομε μὲ κάθε τρόπο τὸν Θεό, χωρὶς νὰ διασπόμεστε πρὸς τὴν ἁμαρτία, οὔτε βέβαια νὰ ἐνοχλούμαστε ἀπὸ κάποιο ἀπὸ τὰ παλαιὰ πάθη, ἀλλὰ ζώντας κατὰ παρόμοιο τρόπο μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους τὸν καθαρὸ καὶ ἀμόλυντο βίο.

Πράγματι ἔχει γραφεῖ γιὰ τοὺς ἁγίους, ὅτι θὰ ξεχάσουν τὴ θλίψη τους καὶ δὲν θὰ ἀνεβεῖ πιά στὴν καρδιά τους. Ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει, λέγει, «καὶ εὐφροσύνη αἰῶνια ἐπάνω στὰ κεφάλια τους· γιατί πάνω στὰ κεφάλια

86. Α' Κορ. 1, 5.

λῆς αὐτῶν αἴνεσις καὶ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαμα καταλήψεται αὐτούς, ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός». Ταύτητοί φησιν ὁ προφήτης, ἦτοι Θεὸς ὁ τούτων ἐργάτης καὶ δοτῆρ, ὅτι «καὶ ἐξελεύσεσθε καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα».

5 Ὡσπερ γὰρ τὰ μοσχάρια τὰ ὑπότιτθα δεσμῶν ἀνειμένα κατασκαίρουσι τῶν ἀγρῶν, ἐν εὐανθεῖ τῇ πόα ἀποπηδῶντά τε καὶ διαμυκώμενα, οὕτω κατὰ καιροὺς οἱ ἅγιοι μονονουχὶ δεσμῶν ἀνειμένοι τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ θλίψεως καὶ φροντίδος, ἰδρωτός τε καὶ πόνων, εἰς τὴν τοῖς ὁσίοις πρέπουσαν εὐθυμίαν ἐκβήσονται,

10 πατοῦντες ἀνόμους, οὐ μαχομένους ἔτι καὶ ἀνθεστηκότας, πεσόντας δὲ ἤδη καὶ νενικημένους, καὶ οἷον ὑπὸ πόδας κεμένους, τῷ καὶ ἀνηρησθαι παντελῶς τὸν παρ' αὐτῶν πόλεμον. «Οὐ γὰρ ἔσται ἐκεῖ λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐδὲν οὐ μὴ ἀναβῆ ἔκει», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἔσται δὲ μᾶλλον ὁδὸς καθα-
15 ρά, καὶ ὁδὸς ἀγία κληθήσεται». Ἀπόλεμος γὰρ καὶ ἀπάσης κηλίδος ἀπηλλαγμένη κατ' ἐκεῖνο μάλιστα τοῦ καιροῦ τῶν ἀγίων ἔσται ζωή.

Στίχ. 4-5. «Καὶ ἰδου ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοσβίτην πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὅς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἔλθω καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην».

μέ. Ἀπόδειξις ἡμερότητας καὶ ἀνεξικακίας Θεοῦ, τὸ καὶ Ἡλίαν ἡμῖν τὸν Θεοσβίτην προαναλάμψαι κατὰ καιροὺς, ὅτε παρέ-
25 σται λοιπὸν ὁ Κριτῆς τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην προαγγέλλοντα. Καταβήσεται γὰρ κριτῆς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, δορυφορούντων ἀγγέλων, καὶ καθιεῖται μὲν «ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ», κρίνων τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἀποδώσει δὲ πάντως ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν πλείσταις
30 ἐσμὲν ἁμαρτίαις, προβαδίζει χρησίμως ὁ θεσπέσιος προφήτης, εἰς ὁμοψυχίαν ἄγων τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα δὴ σύμπαντες εἰς ἐνό-

λια τους θά ὑπάρχει δοξολογία καὶ εὐφροσύνη, καὶ θά πλημμυρίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση, γιατί θά ἔχει φύγει ἀπὸ αὐτοὺς κάθε λύπη, πόνος καὶ στεναγμός»⁸⁷. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης, ἦτοι ὁ Θεὸς ποὺ πραγματοποιεῖ αὐτὰ καὶ τὰ δωρίζει: «Καὶ θά ἐξέλθετε καὶ θά σκιρτήσετε ἀπὸ χαρὰ ὅπως τὰ μοσχάρια ποὺ ἀφέθηκαν ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ δεσμά τους». Ὅπως δηλαδή τὰ μοσχάρια ποὺ θηλάζουν ὅταν ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ δεσμά τους τρέχουν στὰ χωράφια, πηδώντας καὶ μουγκρίζοντας μέσα στὰ καταπράσινα ἀνθηρὰ χορτάρια, ἔτσι κάποτε καὶ οἱ ἅγιοι, ἐλευθερωμένοι κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς θλίψης καὶ τῆς φροντίδας αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ἰδρώτα καὶ τοὺς κόπους, θά μεταβοῦν στὴν εὐθυμία ποὺ πρέπει στοὺς ἅγιους, καταπατώντας τοὺς παράνομους, χωρὶς νὰ τοὺς μάχονται πιά καὶ νὰ ἀντιστέκονται, ἀλλὰ θά εἶναι πεσμένοι καὶ νικημένοι καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θά βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους, καθόσον θά ἔχει ἐκλείψει τελείως ὁ πόλεμος ἐκ μέρους αὐτῶν. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Δὲν θά ὑπάρχει ἐκεῖ λιοντάρι, οὔτε θά ἀνεβεῖ ἐκεῖ κανένα ἀπὸ τὰ αἰμοδόρα θηρία, ἀλλὰ θά ὑπάρχει ὁδὸς καθαρὴ, ποὺ θά ὀνομασθεῖ ὁδὸς ἁγία»⁸⁸. Γιατὶ κατ' ἐξοχὴ τὸν καιρὸ ἐκείνο ἢ ζωὴ τῶν ἁγίων θά εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πολέμους καὶ κάθε κηλίδα.

Στίχ. 4-5. «Νὰ ἐγὼ σᾶς στέλνω τὸν Ἡλία τὸν Θεοδίτη προτοῦ ἔρθει ἢ μεγάλη ἐκείνη καὶ ἔνδοξη ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος θά ἀποκαταστήσει τὴν ἀγάπη τοῦ πατέρα πρὸς τὸν υἱὸ τοῦ καὶ τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον του, γιὰ νὰ μὴ ἔρθω καὶ πατάξω τὴ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλια».

45. Εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγαθότητος καὶ ἀνεξικακίας τοῦ Θεοῦ τὸ ὅτι θά ἔρθει κάποτε στὸν κόσμο ὁ Ἡλίας ὁ Θεοδίτης, προαγγέλλοντας σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης ὅτι θά ἔρθει πιά ὁ Κριτής. Γιατὶ θά κετεβεῖ ὁ Υἱὸς κριτῆς μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, καὶ θά καθίσει «πάνω στὸ θρόνο τῆς δόξας του»⁸⁹, κρίνοντας τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη⁹⁰, καὶ θά ἀνταμείψει ὅπωςδὴποτε τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις του⁹¹. Ἐπειδὴ βρισκόμαστε μέσα σὲ πάρα πολλές ἁμαρτίες, ἔρχεται προηγουμένως κατὰ τρόπο χρῆσιμο ὁ θεσπέσιος προφήτης, ὀδηγώντας σὲ ὁμοφυχία τοὺς κατοίκους

90. Ψαλμ. 9, 5.

91. Ματθ. 16, 27. Ρωμ. 2, 6.

τητα τὴν διὰ πίστεως ἐνηνεγμένοι, καὶ τῶν εἰς φανλότητα σπου-
 δασμάτων ἀποπαυσάμενοι, πληροῦν ἔλουντο τὸ ἀγαθόν, οὕτω τε
 σωθεῖεν καταφοιτήσαντος τοῦ Κυρίου. Φθάσας μὲν οὖν ὁ μακά-
 ριος Βαπτιστῆς Ἰωάννης προῆλθεν «ἐν πνεύματί τε καὶ δυνάμει
 5 Ἡλίου». Ἄλλ' ὥσπερ αὐτὸς διεκήρυττε λέγων, «Ἐτοιμάσατε τὴν
 ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ», οὕτω καὶ ὁ θε-
 σπέσιος Ἡλίας ἐγγὺς ὄντα διακηρύττει τότε, καὶ ὅσον οὐδέπω
 παρεσόμενον, ἵνα κρίνη τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ νῦν
 μὲν ἴσως διχονοοῦσί τινες, καὶ μεμέρισται πατὴρ μὲν πρὸς υἱόν,
 10 υἱὸς δὲ πρὸς πατέρα. Ὁ μὲν γὰρ πεπίστευκεν εἰς Χριστόν, ὁ δὲ
 τοῖς ἀπίστοις ἐστὶν ἐναρίθμιος, ἕτεροι δὲ διεστήκασιν τῆς ἀλλήλων
 ἀγάπης, διεσχοινοσμένοι πρὸς ἕχθραν καὶ ἀκαταλήκτους ὀργάς,
 καὶ τὰς ἐφ' ὄψεσιν τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων φιλονεικίας. Ἀπο-
 καταστήσει γε μὴν ὁ προφήτης, εἰς μίαν συνάγωγὴν πίστιν πάσαι
 15 διηρημένους, καὶ ἀποκαθιστὰς ἄνθρωπον πρὸς τὸν πλησίον αὐ-
 τοῦ, «ἵνα μὴ ἔλθω», φησί, «καὶ πατάξω τὴν γῆν ἄροδην», τουτέ-
 στιν ὀλοτρόπως καὶ παντελῶς Ὁραῖς οὖν ἄρα τὴν ἡμερότητα τοῦ
 πάντων Δεσπότη; Προαναπεῖθει τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μονονου-
 χὶ διαμαρτύρεται διὰ τῆς τοῦ Ἡλίου φωνῆς, ὅτι παρέσται κριτῆς,
 20 ἵνα ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον μεταδρομαῖς τὸν οἰκεῖον ἐπανορθοῦντες
 θίον οἱ τὸ τηνικάδε ζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς, μὴ πικρῶ περιτύχοιεν τῷ
 δικαστῇ, πέμποντι πρὸς φλόγα καὶ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον,
 ἀκούσειαν δὲ μᾶλλον «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου,
 κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβο-
 25 λῆς κόσμου».

Στίχ 6. «Μνήσθητι τοῦ νόμου Μωυσῆ τοῦ δούλου μου,
 καθότι ἐνετειλάμην αὐτῷ ἐν Χωρήθ πρὸς πάντα τὸν Ἰσ-
 ραὴλ προστάγματα καὶ δικαιώματα».

μς'. Ἀναπεῖθει πάλιν ἐννοεῖν τοὺς ἐντευξομένους τοῖς τοῦ προ-
 30 φήτου λόγοις, ὅτι μὴ καινὸν ἢ ἀσύνηθες τὸ ἐπὶ Χριστῷ γέγονε κή-
 ρυγμα, μήτε μὴν φωναῖς μόναις ταῖς Μαλαχίου προαπηγγελμένον,

τῆς γῆς, ὥστε, φτάνοντας ὅλοι σέ ἐνότητα μέσω τῆς πίστεως καὶ παύον-
 τας μὰ γιὰ πάντα τὰ ἔργα τῆς φαυλότητος, νὰ θελήσουν νὰ πράξουν τὸ
 καλό, καὶ ἔτσι νὰ σωθοῦν ὅταν ἔρθει ὁ Κριτῆς. Προηγουμένως βέβαια
 ἦρθε ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς «μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ δύναμη τοῦ
 Ἥλια»⁹², ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς διακήρυττε καὶ ἔλεγε, «Ἐτοιμάσατε
 τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, κάνατε εὐθεῖς τοὺς δρόμους αὐτοῦ»⁹³, ἔτσι καὶ ὁ
 θεσπέσιος Ἥλιος θὰ διακηρύττει ὅτι βρίσκεται κοντὰ καὶ ὅπου νᾶναι θὰ
 ἔρθει, γιὰ νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη. Καὶ τώρα βέβαια ἴσως
 κάποιοι νὰ βρίσκονται σὲ διχόνοια μεταξύ τους καὶ νὰ εἶναι σὲ διάσταση
 ὁ πατέρας πρὸς τὸν υἱό του καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα. Γιατὶ ὁ ἕνας ἔχει
 πιστέψει στὸν Χριστό, ἐνῶ ὁ ἄλλος συγκαταλέγεται στοὺς ἄπιστους, καὶ
 ἄλλοι ἔχουν ἀποκομμένη τὴ μεταξύ τους ἀγάπη, διασπασμένοι σὲ ἔχθρα
 καὶ χωρὶς τέλος ὀργῆς καὶ στίς φιλονεικίες γιὰ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ πράγ-
 ματα τοῦ κόσμου. Θὰ ἀποκαταστήσει λοιπὸν ὁ προφήτης τὶς σχέσεις
 μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, συνάγοντας σὲ μὴ πίστη τοὺς παλαιὰ διαιρημέ-
 νους καὶ θὰ ἀποκαταστήσει τὸν κάθε ἄνθρωπο πρὸς τὸν πλησίον του,
 «γιὰ νὰ μὴ ἔρθω», λέγει, «καὶ πατάξω τὴ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλια», δηλαδή μὲ
 κάθε τρόπο καὶ ὀλοκληρωτικά. Βλέπεις λοιπὸν τὴν ἀγαθότητα τοῦ
 Δεσπότη ὅλων; Καταπείθει τοὺς κατοίκους τῆς γῆς καὶ κατὰ κάποιο
 τρόπο τοὺς διαβεβαιώνει μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἥλια, ὅτι θὰ ἔρθει ὁ κριτῆς,
 ὥστε, ἐπανορθώνοντας τὴ ζωὴ τους αὐτοὶ ποὺ κάνουν αὐτοῦ τοῦ εἶδους
 τὴν ἀμαρτωλὴ ζωὴ μὲ τὴ μεταστροφή τους πρὸς τὸ καλύτερο, νὰ μὴ
 συναντήσουν τὸν δικαστὴ αὐστηρῶ, στέλλοντάς τους πρὸς τὴ φλόγα καὶ
 τὸ σκοτάδι τὸ ἐξώτερο⁹⁴, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀκούσουν· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημέ-
 νοι τοῦ Πατέρα μου καὶ κληρονομήστε τὴν ἐτοιμασμένη γιὰ σᾶς βασιλεία
 ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁹⁵.

Στίχ. 6. «Νὰ θυμᾶσαι τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ τοῦ δούλου μου, ὅλα
 τὰ προστάγματα καὶ τὶς ἐντολὲς ποὺ ἔδωσα σ' αὐτὸν στὸ ὄρος
 Χωρηβ πρὸς ὅλο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό».

46. Καταπείθει πάλι αὐτοὺς ποὺ θὰ διαβάσουν τοὺς λόγους τοῦ προ-
 φῆτη νὰ κατανοήσουν, ὅτι δὲν ὑπῆρξε καινούργιο ἢ ἀσυνήθιστο τὸ
 κήρυγμα σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, οὔτε βέβαια εἶχε προαπαγγελθεῖ μόνο

94. Ματθ. 22, 13.

95. Ματθ. 25, 34

ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐκ πρώτων, ἴν' οὕτως εἴπω-
 μεν, χρόνων, καθ' οὓς κέκληται πρὸς θεογνωσίαν ὁ Ἰσραήλ, ὅτε
 τοὺς ἐν Χωρήθ κεχρησιμώδηκε νόμους διὰ Μωυσέως Θεός. Κατα-
 βέβηκε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐν εἴδει πυρὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σι-
 5 νᾶ, ἐφαίνοντο δὲ καπνοὶ μὲν καὶ φλόγες ὑψοῦ τε διάπτουσαι, καὶ
 πολὺ τοῖς θεωμένοις ἐμποιοῦσαι τὸ δεῖμα· σκότος δὲ ἦν καὶ γνό-
 φος καὶ θύελλα καὶ «φωνὴ τῆς σάλπιγγος ἤχει μέγα». Τότε δὴ, τό-
 τε περίφοβοι γεγονότες οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ προσήεσαν λέγοντες τῷ με-
 σίτῃ καὶ παιδαγωγῷ Μωυσῆς οὕτως ἦν· «Λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ
 10 μὴ λαλείτω ἡμῖν ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν». Καὶ δὴ πρὸς ταῦτα
 Θεός· «Ὁρθῶς», φησί, «πάντα ὅσα ἐλάλησαν· Προφήτην αὐτοῖς
 ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σέ, καὶ θήσω τοὺς λό-
 γους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα
 ἐντείλωμαι αὐτῷ». Ὁρᾶς ὅπως ἐκ μακρῶν τῶν ἄνωθεν χρόνων
 15 προανεφάνει Χριστὸν τὸ γράμμα τὸ ἱερόν; Ἀλλὰ καὶ αὐτὰς εἰ δὴ
 βούλοιτό τις βασανίζειν τὰς τοῦ νόμου σκιάς Χριστὸν εὐρήσει
 γραφόμενον καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. Καὶ γοῦν ἔφασκεν Ἰου-
 δαίοις· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωυσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ
 ἐκεῖνος ἔγραψε». Πλήρωμα γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός,
 20 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαλαχία, ἀλλὰ ἀπὸ παλαιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχε κληθεῖ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς πρὸς θεογνωσία, ὅταν ὁ Θεὸς εἶχε παραδώσει στὸ ὄρος Χωρήβ τοὺς νόμους μέσω τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ κατέβηκε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς στὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ φαίνονταν καπνοὶ καὶ φλόγες ποὺ ἀνέβαιναν πολὺ ψηλὰ καὶ προκαλοῦσαν πολὺ φόβο σὲ ἐκείνους ποὺ τὶς ἔβλεπαν, ἐνῶ ὑπῆρχε σκοτάδι καὶ καταχνιὰ καὶ θύελλα καὶ «φωνὴ τῆς σάλπιγγας ἠχοῦσε μεγάλῳφωνα»⁹⁶. Τότε λοιπὸν, τότε κυριευμένοι ἀπὸ φόβο οἱ Ἰσραηλιτῆς προσῆλθαν στὸν μεσίτη καὶ παιδαγωγὸ Μωυσῆ λέγοντας· «Μίλα σὺ πρὸς ἐμᾶς, καὶ ἄς μὴ μᾶς μιᾶ ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴ πεθάνομε»⁹⁷. Καὶ ὁ Θεὸς τότε ἀπάντησε πρὸς αὐτὰ· «Εἶναι σωτὰ ὅλα ὅσα εἶπαν· Θὰ ἀναδείξω γι' αὐτοὺς προφήτη ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους σὰν ἐσένα καὶ θὰ βάλω τοὺς λόγους μου στὸ στόμα του καὶ θὰ τοὺς πεῖ ὅλα ὅσα θὰ τοῦ ἔχω δώσει ἐντολή»⁹⁸. Βλέπεις ὅτι πάρα πολὺ παλαιὰ τὰ προηγούμενα χρόνια προανήγγελλε τὸ ἱερὸ γράμμα τὸν Χριστό; Ἀλλὰ καὶ τὶς ἴδιες τὶς σκιές τοῦ νόμου ἂν θελήσει κάποιος νὰ τὶς ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια θὰ βρεῖ νὰ γράφουν γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' αὐτόν. Καὶ πράγματι ἔλεγε στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ θὰ πιστεύατε καὶ σὲ μένα, γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»⁹⁹. Γιατὶ συμπλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

98. Δευτ. 18, 17-18.

99. Ἰω. 5, 46.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στο
κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πὸν βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα
καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πὸν βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένησις			Λευϊτικὸν		
2	13	334	5	7	440
2	13	372	10	1-2	294
2	23-24	464	15	31	410
3	19	84. 92. 94	32	4	182
4	3 ἐ.	416	22	-	432
6	8 ἐ.	486	22	2ἐ.	24
8	21	300	22	21 ἐ.	394. 416
15	6	486		Ἀριθμοὶ	
16	10	464	19	2	440
25	25	155	25	1	458
25	27	404		Δευτερονόμιον	
25	30	154	1	16	470
27	36	496	1	17	14. 450
36	43	400	1	28	194
	Ἔξοδος		4	2	448
3	8	196	4	24	182
4	26	108	6	4	346
12	5 ἐ.	440	6	6-7	318
12	18-20	44	6	13	288
14	24	190	7	3-4	396. 454
14	29	190	8	8	196
19	16-20	524	12	21	224
20	4	346	16	13 ἐ.	358
20	19	524	16	19	350
23	7	18	18	1	436
23	26	464	18	17-18	524
24	1 ἐ.	94	18	18	96. 476
25	10 ἐ.	88			

35	6	100	90	14-16	326
35	9	124	93	8-9	488
36	35-36	50	96	7	98
38	13	146	97	8	122
43	7	266	98	1	110
44	2	476	102	1	436
44	6	132	102	8	182
45	5	124	103	16-17	74
46	10	44	103	25	142
48	13	284	103	29-30	94
49	1	426	104	15	136
49	3	330. 478	107	14	266
49	21	420	111	9	102
49	23	412	113	5-7	196
50	5	494	113	8	330
51	9	306	113	12	92. 248. 330
57	7	244. 348	113	23	400
59	14	28	115	3	138
64	12	106	117	8	270
64	14	108	117	24	128
65	5-6	192	117	27	398
65	10	482	118	11	138
67	8-9	190	118	32	114
67	18	120	118	117	318
68	29	508	118	142	116
71	9	336	126	1	264
73	13-14	334	126	4	132
73	14	118	127	2	500
74	5-6	102	131	16	482
75	2	332	134	7	188
75	8-9	200	134	15	330
79	5	310	136	4	224
79	14	148	136	12	224
81	6-7	284	138	16	508
83	11	308	143	8	102
83	13	308	144	14	418
84	2	34	146	3	84. 418
84	9	144	148	7	128
85	16	110	148	11-13	128
88	18	152			
89	17	336			
90	1	214	4	17	494
90	11	214	5	7	44
90	13	382	12	14	74. 420

'Iω6

Ζαχαρίας			22	22	74. 420
			23	4	62
1	14-15	186	25	8	92. 366
2	9	26	26	18	124
11	1-2	198	27	1	336
11	4-5	380	28	11	272
12	11	198		16	84
Μαλαχίας			29	13	346. 446
			35	3-4	430. 478
1	11	372		8	520
1	13	468		9	520
1	14	372		10	520
2	7	354. 394	40	3	224. 474. 522
2	9	468		6	68. 126. 306. 510
2	12	468		9-10	142
2	17	482. 486		10	439. 478
3	12	106		15-18	196
3	15	512	42	1-3	478
4	2	128. 130	43	20-21	122
Ἑσαΐας				26	494
			45	1-2	222
1	2	410		13	222
1	11-13	424	47	6	186
1	15	418	49	7	128
1	16	290		18	332
1	21-23	272	51	3	384
1	22-23	16		17	202
1	23	296	53	4	386
2	2-3	376	54	4	374
3	11	134	59	9	202
4	20	16	60	1	100
5	1-2	148		1-2	84
6	3	322	61	10	256
8	4	58	62	1	100
9	1-2	100	66	2	110. 358
	2	84		12	124
	5-6	394. 476		Ἱερεμίας	
	6	424		1	5
10	14	52	1	5	402
	15	208	2	6	354
	22	30. 58. 212. 376		8	272
13	3	292		12	138
14	19-20	54		27	506
	27	74. 246. 262	4	7	226

5	2	288			
5	21	398			
	30	138			
6	7-8	340			
	16	114			
7	21-22	426			
10	21	412			
11	16-17	150			
12	1-2	510			
	3-4	510			
14	13	352			
	14-16	352			
17	6	48			
	11	54			
22	14-15	308			
23	1	272. 380			
	16	350			
	21	276			
	21	352			
	23	332			
	24	332			
	28-29	352			
24	9	30			
27(47)	2	338			
27(50)	38	248			
28(51)	9	274			
	25	112			
31(48)	10	416			
32(25)	1-2	202			
32	28-30	292			
39	19	314			
49(42)	9 έ.	178			
52	12 έ.	38			
	13 έ.	74			
	Βαρούχ				
3	38	333			
	Θρηνοί 'Ιερεμίου				
1	4	360			
	22	364			
2	20	364			
	10	20			
				'Ιεζεκιήλ	
			5	10	246
				12	246
			12	27-28	292
			13	3	276
				17	350
				19	352
			14	8	110
			18	32	298
			31	15	68. 126
			34	2-5	380
				16	418
				22-23	382
				Δανιήλ	
			3	4 έ.	78
				Δανιήλ (Σωσάννα)	
			-	56	300
				Ματθαῖος	
			1	1-16	96
				20-21	90
				22-23	90
			2	1 έ.	106
				2	56
			3	3	474. 522
				10	478
				11	474. 482
				12	514
			4	10	288
				23	476
				24	106
			5	3	358
				8	358
				14	124. 378
				16	434. 472
				17-18	444
				19	316
				32	464
			7	15	290
				25	376
			8	10	432
				12	508

9	13	386	4	18-19	84
	35	68.126	7	20	90
10	20	8		22-23	92
11	10	474	8	27 ἔ.	226
	19	16.212.248		31	102
	28-30	114.378	10	19	30.56.200.226.382
12	8	478	11	52	186
	24	16.248	12	17-19	500
	29	56.240		20	500.508
13	3-8	106		35	230
	52	130		49	482
15	6	446	13	6	148
	9	70.446	21	20	298
16	6	414		Ἰωάννης	
	6-9	466			
	18	334.376	1	9	124
	27	304.314		14	82.88.474.478
	63-65	228		23	224
17	3	98		48	118
21	38	138		49	92
	42	84	2	14-17	90
22	13	522	3	8	84
23	4	316		16	104
	29-32	492		17	88
	31	64		18	478
	37	248	4	22	96
24	14	106		32	142
	16	298		34	142
25	31	520	5	46	124.440.524
	33-34	508	6	53	114
	34	522		60	116
27	25	376		66	116
28	12-13	28		67	116
				68	116
			7	12	212
11	14	148		24	478
			8	48	212
			7	21-24	18
1	17	522		37	124
	69	102	8	12	262
	79	84		24	136
3	4	224		48	16.248
	16	474	9	5	262
	23-38	96		39	34

5	14	384	4	13	152
	15	484			
	17	94. 332. 374. 384. 396		Κολοσσαεῖς.	
6	14	354	1	12	84
8	9	378		18	84
9	7	460	3	4	440
10	3	284			
11	29	12		Τιμόθεον Α΄	
12	9	448	1	15	386
			3	15	376
	Γαλάτας		5	18	150
2	16	48. 136. 512	6	9	350
	19-21	484			
3	6	486		Τιμόθεον Β΄	
	13	84	2	15	60. 122
	19	440		19	54
	24	42. 314			
	27	482		Τίτον	
4	4	84	1	14	346
5	516	354	3	5	94. 104. 374
6	10	314			
	14	386		Ἑβραίους	
	Ἐφεσίους		1	6	98
1	10	384		14	98
	14	84	2	9	98
2	14	84. 440		14	104
	15-16	390		17	86
	18	84. 442	7	12	484
	19	82		19	104
3	17	384	8	3	116
4	14	110		6	116
5	14	348	9	10	424
	27	368		13	440
6	12	188. 200		24	374
	12 ἔ.	122	10	1	130. 440
	Φιλιππησίους			31	310. 360
1	23	14. 148	11	29 ἔ	486
2	6-9	84	12	2	366
	7	84. 98. 102. 478		16	404
	8	84	13	14	146
	8-9	98		16	226
3	19	484		Ἰακώβου	
	20	284	1	9-10	50

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄαρων 294. 482.
 Ἄβδιου 154. 158.
 ἀβελτηρία 160.
 Ἄβραμ 96. 454. 464. 486.
 ἀγαθοεργία 416.
 ἀγαθουργία 316. 516.
 ἀγαλλίασις 482.
 ἀγανάκτησις 176.
 ἀγάπη 48. 104. 110. 132. 138. 152. 226.
 288. 316. 378. 384. 400. 402. 422.
 424. 464. 468. 522.
 ἀγάπησις 136. 384. 454.
 Ἄγγαῖος 392.
 Ἄγγελος μεγάλης βουλῆς 394. 424.
 476.
 ἀγιασμός 30. 48. 84. 100. 292. 314. 386.
 424. 468. 472. 484. 514.
 ἀγκιστεία 164.
 ἀγκισμὸς 114. 204.
 ἀγνωσία 262.
 ἀγριότης 112. 378.
 ἀγκίνοια 8.
 ἀγκιστεία 452.
 Ἄδὰμ 42. 92. 94. 96. 368.
 ἀδικία 36. 52. 64. 102. 154. 248. 302.
 354. 356. 376. 406. 442. 444. 446.
 448. 462. 470. 482.
 Ἄζυμα 414.
 Ἄζώπιοι 318. 320.
 Ἄζωτος 318. 320.
 Ἄθηναῖοι 144.
 ἀθλιότης 10. 272. 308. 340.
 ἀθυροστομία 16 . 70. 184. 208. 236.
 248. 486. 506.
 Αἰγύπτιοι 30. 120. 190. 258. 260. 334.
 344.
 Αἴγυπτος 20. 154. 178. 182. 256. 258.
 322. 344. 346. 424. 458. 518.
 Αἰθιοπία 256. 334. 370. 372.
 Αἰθίοπες 116. 118. 260. 322. 334. 336.

αἵρεσις 60. 348.
 αἵρετικός, -οἱ 312. 328. 512.
 αἰσχύνη 60. 162. 164. 252. 254. 366.
 374. 388.
 αἰχμαλωσία 28. 34. 54. 70. 82. 118. 174.
 178. 202. 204. 216. 222. 232. 238.
 240. 254. 256. 320. 324. 328. 390.
 392. 400. 428. 454. 456. 460. 504.
 ἀκαθαρσία 70. 118. 254. 256. 336. 436.
 482. 494. 504.
 Ἄκαρὼν 318. 320.
 ἀλαζονεία 52. 184. 200. 306. 340. 518.
 Ἄλεξάνδρεια 258.
 ἀλήθεια 14. 46. 60. 100. 116. 414. 420.
 424. 442.
 ἄμαρτία 10. 34. 42. 52. 56. 58. 82. 84.
 86. 90. 92. 104. 112. 120. 136. 166.
 176. 188. 204. 214. 216. 226. 230.
 314. 336. 366. 376. 386. 396. 408.
 414. 420. 432. 444. 448. 450. 458.
 474. 478. 480. 482. 490. 494. 502.
 512. 518. 520.
 ἄμαρτοέπεια 502.
 ἄμαρτωλός, -οἱ 308. 386.
 Ἄμβακούμ 8 . 10. 16. 80. 144. 240. 340.
 Ἄμμανῖται 318. 334.
 Ἄμμανίτιδες 452.
 Ἄμμων 256. 258. 260. 262.
 ἀμνηστία 374.
 Ἄμόριος 276.
 Ἄμορραῖοι 20. 280.
 Ἄμμων 326.
 Ἄμωνῖται 282.
 Ἄμώς, βασιλεὺς Ἰουδαίων, 276. 280.
 Ἄμώς 322.
 ἀναισθησία 72. 118.
 ἀνανδρία 226.
 ἀνάστασις 28. 364. 366. 368.
 ἀνδρεία 500.
 ἀνδροκτασία 20.
 ἀνεμοφθορά 296.
 ἀνεμοφθορία 504.

άνεξικακία 18. 38. 506. 520.
 άνομία 34. 404. 406. 420. 494.
 άνομοιότης 492.
 άνοσιότης 360.
 άνταπόδομα 16.
 * Αντίοχος ό *Επιφανής 216.
 άπανθρωπία 48. 168. 374.
 άπαρχή 224. 458. 492. 496. 504.
 άπάτη 70. 110. 248. 254. 276. 278.
 άπειλή 110.
 άπιστία 420.
 άπόγνωσις 178. 246.
 άπολύτρωσις 474.
 άπόνοια 212.
 άποπληξία 182. 352.
 άποστάσιον 466.
 άποστροφή θεία 36.
 άπρονοησία 304.
 άπώλεια 80. 272. 274. 350. 508. 510.
 άρά 430.
 * Αραβες 346.
 * Αραβία 26. 172. 350.
 άρετή 96. 98. 108. 122. 124. 134. 152.
 226. 298. 300. 302. 304. 336. 326.
 338. 340. 364. 378. 430. 442. 448.
 472. 510. 518.
 άρπαγή 38.
 άρτος άζυμος 440. ς
 άσέβεια 12. 14. 58. 72. 74. 76. 108. 162.
 164. 254. 258. 292. 296. 302. 408.
 466.
 * Ασκάλων 282. 318. 320. 322.
 * Ασκαλωνίται 318. 320. 324.
 * Ασσύριος, -οι 58. 166. 172. 178. 184.
 198. 202. 206. 210. 214. 232. 240.
 252. 270. 272. 278. 336. 338. 342.
 346. 382. 452. 454.
 * Ασάρη 182. 218. 312.
 άσφάλεια 26.
 άτιμία 68. 70. 72. 76. 252. 254.
 αυτάρκεια 496. 498.
 άφανισμός 306. 308. 320. 336. 340. 342.

άφθαρσία 84. 382. 386. 424. 508.
 άφιλαλληλία 454.
 άφιλοθεία 294.
 άφιλοστοργία 168.
 * Αφροι 260.
 * Αχαζ 306.

B

Βάαλ 218. 272. 278. 286. 288.
 Βαβυλών 24. 30. 46. 66. 72. 78. 80. 214.
 222. 224. 274. 350. 382. 392. 428.
 452. 456. 460.
 Βαβυλώνιοι 10. 20. 22. 24. 26. 30. 34.
 36. 38. 50. 50. 52. 54. 56. 58. 60. 62.
 64. 156. 164. 170. 178. 184. 188.
 204. 258. 272. 274. 282. 300. 318.
 362. 366. 370. 374. 496. 504.
 Βαιθήλ 218. 282.
 Βαλαάμ 24. 252.
 Βαλάκ 24. 252.
 βάπτισμα 218. 414.
 Βαπτιστής 222. 474. 478.
 Βαρνάβας 228.
 Βασανίτις 192. 194. 196. 198. 206.
 βασιλεία 476. 522.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 130.
 βδέλυγμα 278. 280. 282. 424. 450.
 βδελυγμός 252.
 βεβήλωσις 354.
 Βεελζεβούλ 16. 248.
 Βεελφεγώρ 182. 312. 458.
 Βενιαμίν 170. 172. 232. 270. 282.
 Βηθλεέμ 96.
 Βόσπορος 174.
 βούλησις 394.

Γ

Γάζα 282. 318. 320.
 Γαζαῖοι 318. 320.
 γενεαλογία 96.

Γηών 334. 373.
 γλωσσαλγία 490. 494.
 γνησιότης 400.
 γνῶσις 44. 288. 394. 396. 446. 448. 516.
 518.
 Γοδόλιος 276.
 γοητεία 252.
 Γόμορρα 326. 328.

Δ

Δαβίδ 34. 36. 50. 62. 82. 90. 94. 96. 100.
 102. 110. 114. 116. 118. 122. 124.
 128. 132. 138. 144. 146. 148. 150.
 190. 192. 194. 218. 220. 224. 280.
 284. 318. 330. 334. 348. 382. 398.
 420. 476. 482. 488. 494. 508.
 δαιμόνιον 16. 48. 112. 114. 118. 248.
 508.
 δαίμων,- ες 22. 368. 382.
 Δαμασκός 58. 194. 326. 328.
 δειλία 68. 236. 238. 242. 250. 270.
 δεκάτη 458. 496. 504.
 διάβολος 48. 54. 56. 104. 114. 120. 132.
 214. 230. 332. 366.
 διαθήκη 438. 440. 448. 450. 464. 474.
 476.
 διαθήκη καινή 476.
 διαρπαγή 238. 240. 280. 306. 496. 498.
 διαφθορά 356. 358. 360.
 δικαιοκρισία 472.
 δικαιοσύνη 64. 82. 94. 100. 104. 116.
 128. 132. 144. 262. 272. 278. 302.
 308. 314. 316. 344. 346. 356. 360.
 374. 376. 386. 468. 470. 472. 474.
 476. 482. 486. 490. 492. 512. 514.
 522.
 διχόνοια 454.
 διωγμός 328.
 δοκησισοφία
 δόλος 118. 292. 296. 302.
 δόξα ανθρώπου 306.

δόξα θεία - Θεοῦ 60. 68. 78. 98. 100.
 104. 112. 146. 184. 202. 216. 236.
 242. 248. 282. 290. 312. 318. 328.
 330. 332. 334. 336. 340. 342. 352.
 378. 382. 388. 408. 416. 434. 442.
 468. 496. 504. 510. 514. 524.
 δοξολογία 40. 224. 332. 370.
 δουλεία 10. 20. 32. 82. 84. 222. 228. 232.
 364. 366. 392. 508.
 δουλεία σαρκική 120.
 δύναμις Θεοῦ - Χριστοῦ 112. 346. 370.
 δυσβουλία 272. 326.
 δυσθυμία 146. 310. 326.
 δυσσέβεια 42. 280. 374. 490.
 δυστροπία 52.
 δυστροπία διαβολική 30.
 δυσφημία 228. 506.
 δυσχέρεια 106. 510.
 δωροδοκία 350. 470.
 δωροφορία 150.

Ε

Ἐβραῖος, -οι 70. 152. 156. 422. 486.
 ἐγκράτεια 226.
 Ἐδώμ 154. 402. 404.
 Ἐσδρας 392.
 Ἐζεκίας 208. 214. 216. 220. 222. 278.
 282. 340.
 εἰδωλολατρία 142. 250. 278. 430. 456.
 εἰκαιομυθία 508.
 εἰλικρίνεια 414.
 εἰρήνη 40. 68. 84. 124. 132. 222. 224.
 382. 390. 438. 440. 444. 446.
 ἐκλύτρωσις 10.
 Ἐλαμίται 54. 178. 370. 454.
 ἐλευθερία 210.
 Ἐλιφάξ 156.
 Ἐλκεσαί 180.
 Ἐλκεσαῖος 180.
 Ἐλλην,- ες 304. 312. 492.
 ἐλπίς 30. 222. 226. 264. 270. 272. 388.

390. 424.
 Ἐμμανουήλ 90. 130. 114. 124. 394. 472.
 ἐνανθρώπησις 134. 330.
 ἐνότης πνευματικῆ 218.
 ἐντροπή 164. 374.
 ἐπαγγελία 390.
 ἔπαινος 226.
 ἐπιβουλή 382.
 ἐπίγνωσις 42. 56. 66. 214. 332.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 332.
 ἐπιείκεια 258. 288. 314. 346. 362. 364.
 424. 444. 490.
 ἐπιθυμία 232. 350. 364. 406.
 ἐπιθυμία σαρκὸς 354.
 Ἐπίκουρος 304.
 ἐπίπληξις 396.
 Ἐρμῆς 228.
 Ἐσδρας 452. 496.
 ἑτεροβουλία 32.
 Εὐαῖοι 20.
 εὐγένεια 512.
 εὐδοκία 382.
 εὐημερία 32. 72. 200. 224. 272. 390. 434.
 εὐθυμία 72. 240. 408. 434.
 εὐκλεια 42. 50. 70. 74. 98. 102. 252. 320.
 390.
 εὐκοσμία 294. 488.
 εὐλάβεια 218. 290. 412.
 εὐλογία 172. 432. 434. 498.
 εὐμάρεια 8.
 εὐπάθεια 38. 72. 358. 408. 470. 506.
 εὐπείθεια 358.
 εὐσέβεια 40. 60. 74. 100. 152. 180. 228.
 278. 316. 346. 376. 378. 500.
 εὐφημία 332. 370.
 εὐφροσύνη 256. 384. 384.
 εὐωδία 226. 420. 424. 428. 432. 436.
 Ἐφραθᾶ 96. 172.
 Ἐφραῖμ 136. 170. 172. 232.
 ἔχθρα 522.

Z

Ζαβουλῶν 100.

Ζαχαρίας, προφήτης, 186. 368. 392.
 ζῆλος 186. 368.
 Ζοροδάβελ 392.
 ζύμη 414.
 ζωή 134. 384. 438. 440.
 ζωὴ αἰώνιος 104. 114. 116.

H

ἡδονή 286. 306. 354. 452. 518.
 ἡδονὴ βδελυρὰ 354.
 ἡδονὴ κοσμικὴ 214.
 Ἡλίας Θεσβίτης 520. 522.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 128. 518.
 ἡμερότης 34. 104. 300. 398. 460. 470.
 494. 520. 522.
 Ἡρώδης 140.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 16. 56. 62. 110.
 122. 128. 134. 142. 148. 196. 202.
 208. 222. 272. 290. 296. 336. 376.
 394. 418. 422. 430. 474. 476. 514.
 Ἡσαῦ 154. 156. 160. 162. 164. 170. 172.
 174. 400. 402. 404. 410. 422. 494.

Θ

Θαιμᾶν 94. 96. 154. 156. 162. 164.
 θάνατος 84. 98. 230. 298. 302. 366. 386.
 390. 424.
 θέλημα (Θεοῦ) 142. 422.
 θεογνωσία 108. 120. 128. 516. 518.
 θεοσέβεια 140. 316.
 θεοσημεία 228.
 Θεσβίτης 520.
 θλιψίς 144. 146. 148. 166. 200. 202. 226.
 308. 228. 230. 326. 328. 334. 384.
 518. 520.
 θρασύτης ἄθρηνος 462.
 θυμηδία 152. 162. 166. 410.
 θυμὸς 110. 118. 180. 184. 198. 292. 300.
 312. 314. 366. 368.
 θυσία 182. 224. 226. 292. 294. 354. 370.

372. 372. 394. 396. 412. 414. 416.
420. 422. 424. 426. 432. 436. 438.
458. 460. 468. 484. 496.

θυσία δικαιοσύνης 484.

θυσία πνευματική 232.

θυσιαστήριον 218. 292. 296. 412. 414.
416. 420. 426. 434. 436. 438. 458.
462. 470. 496.

I

Ἰακώβ 34. 42. 162. 164. 166. 170. 230.
232. 376. 400. 402. 404. 406. 440.
456. 458. 460. 468. 490. 494.

Ἰδουμαία 154. 156. 164. 172. 334. 402.
404. 406.

Ἰδουμαῖοι 154. 156. 158. 160. 162. 164,
166. 168. 170. 174. 282. 318. 406.
408. 452.

Ἰεβουσαῖοι 20.

Ἰεζεκιήλ 110. 126. 276. 298. 352. 380.

Ἰερεμίας 20. 54. 66. 114. 148. 184. 202.
226. 248. 276. 288. 308. 338. 352.
360. 364. 402. 424. 510.

Ἰεροβοὰμ 218. 282.

Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 36. 64. 68.
74. 76. 82. 100. 148. 156. 162. 166.
170. 172. 178. 184. 186. 198. 208.
210. 216. 218. 220. 222. 232. 244.
248. 258. 262. 274. 276. 278. 280.
282. 286. 288. 296. 298. 302. 318.
324. 326. 332. 338. 338. 342. 344.
358. 364. 368. 374. 376. 382. 400.
408. 450. 454. 456. 476. 482. 486.
496.

ἰερούργια 112. 296. 394. 420. 422. 438.
440. 462. 482. 484. 488.

ἰερωσύνη 30. 294. 344. 378. 412. 414.
420. 422. 440. 442. 470. 472. 484.

Ἰεχονίας 30. 282.

Ἰησοῦς (Ναυῆ) 108. 172. 192.

ἰλαστήριον 88. 92. 96. 98. 100.

Ἰνδοὶ 174. 372.

Ἰορδάνης 108. 192. 194.

Ἰουδαία 30. 34. 54. 62. 66. 76. 96. 122.
124. 156. 164. 172. 174. 178. 194.
196. 204. 208. 216. 230. 232. 234.
242. 244. 258. 282. 284. 292. 300.
318. 326. 332. 340. 362. 370. 392.
428. 4784. 504.

Ἰουδαῖος 16. 22. 26. 28. 34. 36. 42. 56.
64. 66. 110. 112. 114. 116. 132. 134.
140. 148. 156. 170. 172. 176. 180.
182. 184. 186. 188. 198. 202. 210.
216. 224. 226. 228. 246. 254. 270.
286. 298. 302. 312. 316. 332. 334.
342. 356. 358. 376. 378. 386. 388.
400. 402. 404. 408. 410. 422. 440.
508. 524.

Ἰούδας, γενάρχη, 22. 96. 148. 154.
166. 170. 194. 202. 214. 216. 220.
224. 226. 232. 276. 280. 282. 286.
300. 324. 392. 452. 350. 454. 456.
486.

Ἰσαὰκ 402.

Ἰσραήλ 8. 20. 24. 26. 30. 32. 34. 36. 42.
58. 68. 80. 82. 92. 94. 96. 108. 114.
118. 120. 132. 136. 138. 140. 142.
144. 146. 150. 156. 158. 160. 162.
168. 172. 176. 178. 184. 190. 194.
204. 208. 210. 212. 216. 218. 222.
224. 228. 230. 232. 244. 252. 258.
278. 288. 296. 314. 320. 318. 322.
324. 326. 330. 332. 346. 348. 358.
360. 362. 364. 366. 370. 374. 376.
388. 392. 394. 396. 398. 402. 406.
408. 410. 420. 432. 436. 440. 450.
452. 454. 464. 466. 478. 482. 486.
496. 502. 506. 522. 524.

Ἰσραηλίτης 118.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 86. 478.

Ἰωάννης (Βαπτιστής) 90. 474. 480.

Ἰωᾶχαζ 282.

Ἰωήλ 154.
 Ἰωνᾶς 14. 210.
 Ἰωσαφὰτ 156. 168. 320. 324.
 Ἰώσηπος 302.
 Ἰωσήφ 232.
 Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου) 90. 96.
 Ἰωσίας 216. 218. 220. 282. 288.

Κ

Καϊάφας 228.
 Κάϊν 416.
 Καίσαρ 376.
 κακανδρία 238. 246. 264. 270.
 κακία 136. 274. 364. 492.
 κακοπάθεια 426.
 κακουργία 252.
 Καμβύσης 46. 82. 178. 210.
 Καππαδόκης, -αι 322.
 Καππαδοκία 322.
 Κάρμηλος 192. 194. 196. 206.
 καταδυναστεία 490.
 κατάκριμα 34. 36.
 καταλαλιά 502.
 καταλλαγή 476.
 κατάρα 432.
 καταφρόνησις 294.
 καύχημα 390.
 κενοβουλία 78.
 κένωσις 84.
 κλαυθμὸς 228. 458. 462.
 κληρονομία 42. 400.
 κοπετὸς 228.
 Κρητες 320. 322.
 Κρήτη 322. 324.
 κρίσις (μέλλουσα) 512.
 Κυρήνη 322.
 Κύρος 10. 46. 54. 58. 66. 76. 78. 82. 178.
 206. 210. 216. 222. 230. 232. 234.
 264. 266. 270. 292. 366.

Λ

λατρεία εἰδώλων 164. 218. 456.

λατρεία λογική 428.
 λατρεία νόμου 108. 178.
 λατρεία πνευματική 296. 344. 420. 424.
 444. 486. 496.
 Λαχίς 214.
 Λευὶ 150. 354. 440. 448. 450. 468. 480.
 Λευῖται 422. 436. 438. 482.
 λῆμμα 26. 24.
 ληρωδία 164. 252. 304.
 Λίδανος 50. 72. 74. 76. 192. 194. 196.
 198. 206.
 Λιδύη 260. 322.
 Λίβυες 258. 260. 320. 322. 324.
 λίθος ἀκρογωνιαίος 84.
 Λουκᾶς 96.
 λύπη 68. 326.
 λύτρωσις 10. 80. 366.

Μ

Μαδιάμ 116.
 Μαδιανῖται 118. 458.
 μακροθυμία 12. 226. 472.
 Μαλαχίας 392. 394. 396. 398. 522.
 Μανασσῆς 170. 222. 232. 278. 280. 282.
 Μανδάνης 178.
 μαλακία 126.
 μανία 20. 76. 302.
 Μανιχαῖοι μαντεία 352.
 μάντευμα 24.
 Μαριάμ (Θεοτόκος) 90.
 Μαριῶτις 260.
 μαρμαρυγή 516.
 ματαιότης 60. 102. 306. 342.
 Ματθαῖος 96. 126.
 μεγαλειότης 236.
 μέθεξις 292.
 μέθη 168. 202. 262. 388. 508.
 Μελωδὸς (Δαβὶδ) 478.
 μέριμνα 44.
 Μερόη 260.
 Μεσοποταμία 24.

μετάγνωσις 26. 184. 258. 296. 300. 304.
314. 356. 388. 470. 494.

μετάνοια 572. 474. 494.

μετοικισία 172.

Μῆδοι 54. 76. 78. 156. 176. 178. 206.
224. 254. 260. 278. 292. 370. 454.

μικροψυχία 68. 430. 470. 476. 488.

Μιχαίας 348.

μυσταγωγία 128. 442. 516.

μυστήριον 58. 80. 82. 88. 124. 130. 366.
368. 386. 472. 480. 484. 524.

Μωάβ 326.

Μωαβίται 24. 252. 318. 326. 452. 458.

μωρία 386.

Μωσῆς-Μωυσῆς 18. 66. 94. 96. 100.
108. 120. 124. 130. 150. 172. 182.
192. 288. 294. 316. 332. 344. 354.
358. 358. 394. 436. 440. 444. 462.
466. 476. 518. 522. 524.

N

Ναβάτ 218.

Ναβουχοδονόσωρ 22. 42. 48. 50. 68.
72. 112. 156. 170. 172. 178. 216.
232. 242. 244. 258. 282. 290. 318.
364. 456.

Ναγέβ 170. 174.

Ναθανιήλ 92. 118. 392.

Ναούμ 180. 214. 220.

Νεεμίας 392.

Νεφθαλείμ 100.

νηστεία 228.

νήψις 314.

Νινευί 178. 180. 184. 192. 194. 196. 204.
206. 210. 218. 222. 226. 232. 238.
242. 244. 246. 248. 252. 254. 256.
260. 264. 266. 272. 292. 336. 340.

Νινευίται 208. 240. 266. 268.

νόμος 16. 18. 100. 116. 128. 130. 272.
288. 352. 354. 358. 360. 394. 396.
410. 414. 420. 424. 432. 436. 440.

442. 444. 446. 448. 450. 464. 466.
496. 524.

νουθεσία 346. 502.

Νῶε 486.

O

ὀδύνη 68. 520.

οἰκειότης 388. 390.

οἰκονομία 8. 82. 92. 118. 136. 188. 390.
478. 506.

ὄλεθρος 294. 302. 350.

ὀλιγανδρία 286.

ὀλιγοπιστία 452.

ὀλιγοψυχία 14. 472.

ὀλοκαύτωμα 422. 424.

ὀμοπιστία 388.

ὀμοψυχία 162. 388. 464. 520.

ὄνειδισμός 326. 386. 388.

ὄργη 24. 26. 32. 36. 38. 48. 66. 74. 92.
94. 120. 154. 176. 186. 188. 198.
200. 204. 208. 228. 294. 278. 280.
282. 284. 286. 288. 294. 296. 302.
306. 308. 312. 314. 324. 346. 356.
360. 362. 366. 368. 376. 400. 408.
418. 434. 450. 462. 470. 472. 490.
496. 518. 522.

Οὐεσπεσιανός 302.

Π

πάθος, -η σαρκός 26. 226. 232. 340.
432. 518.

παιδαγωγία 440. 468.

παιδεία 34. 346. 360. 362.

παιδογονία 464.

Παλαιστίνη 320. 322.

Παλαιστινοί 172. 322. 324.

πανουργία 248.

παράβασις 92. 94.

παράκλησις 256.

παραμυθία 318.

παρανομία 466.

Παρθένος 474.
 Πάρθοι 370.
 παροίνα 12.
 παρησια 140. 142. 374. 518.
 Παῦλος, ἀπόστολος, 12. 14. 66. 350.
 354. 368. 372. 386. 400. 402. 404.
 412. 424. 436. 440. 444. 460. 464.
 470. 484. 484. 486. 488. 502. 516.
 516.
 πειρασμός 334. 350.
 περισπασμός 44.
 περιτομή 18. 84. 108. 148. 226. 486.
 Πέρσαι 24. 54. 76. 156. 176. 178. 206.
 216. 224. 254. 260. 278. 454.
 Πέτρος 116.
 Πιλᾶτος 28. 140. 376.
 πίστις 10. 30. 48. 84. 86. 90. 96. 100. 108.
 132. 134. 136. 142. 144. 150. 204.
 212. 214. 216. 218. 226. 240. 262.
 288. 298. 324. 332. 366. 368. 374.
 388. 390. 412. 424. 442. 444. 468.
 480. 484. 486. 512. 522.
 πλάνη 56. 142. 214. 316. 344. 456. 508.
 πλάνησις 32. 108. 180. 346.
 πλεονεξία 12. 18. 36. 38. 48. 52. 54. 60.
 64. 104. 120. 188. 190. 210. 216.
 238. 274. 344. 388. 452. 470. 474.
 484. 490.
 πλημμέλεια 494.
 πλημμέλημα 58. 136. 274. 366. 374.
 382. 414. 416. 418. 502.
 πολυθειᾶ 180. 218.
 πονηρία 200. 414.
 πορνεία 250. 252. 464.
 πραότης 110. 378.
 προαίρεσις 352.
 πρόγνωσις 10.-12.
 προθυμία 230. 288.
 προνομή 280.
 προσευχή 80. 82. 102. 144. 146.
 προσήλυτος 486.
 προσκύνησις 332.

προφητεία 8. 10.
 πρωτόλειον 78. 84.
 πρωτοτόκια 154. 402. 422. 494.
 πρωτότοκος 20. 42. 98. 190.
 πρωτότοκος τῶν νεκρῶν 84.

Ρ

ραθυμία 304. 316. 418. 468.
 Ῥαψάκης 184. 208. 214. 340.
 Ρωμαῖος, -οι 26. 198. 262. 302. 372.

Σ

Σαδημῶθ 220.
 Σαδδουκαῖοι 414. 464.
 Σαλμανασάρ 172. 184. 202. 242. 362.
 454.
 Σαμάρεια 54. 58. 170. 172. 184. 202.
 208. 216. 232. 244. 278. 280. 306.
 362. 454.
 Σαμαρεῖται 142. 212. 248.
 Σαρεπτά 172. 174.
 Σατανᾶς 10. 30. 42. 50. 58. 60. 82. 126.
 198. 240. 242. 244. 264. 272. 274.
 364. 386. 388.
 Σεδεκίας 216.
 Σεναχηρείμ 232. 242. 278. 362.
 Σεπφώρα 108.
 Σεφηλὰ 170. 172.
 Σιδῶν 62.
 Σιδωνία 174.
 Σινᾶ 344. 524.
 Σιῶν 100. 118. 142. 168. 174. 186. 224.
 272. 298. 360. 368. 376. 382. 388.
 σκαιότης 40. 404. 426. 488. 512.
 σκηνοπηγία 358.
 σκληροκαρδία 466.
 Σόδομα 326.
 Σοδομίται 328.
 Σολομών 280. 288. 290. 302.
 σοφία Θεοῦ 100.

Σοφονίας 276.
 σταυρός 76. 84. 98. 114. 130. 366. 386.
 στεναγμός 458. 462.
 Στέφανος, πρωτομάρτυς, 76.
 συμφορά 32. 38. 70. 78. 154. 156. 164.
 166. 168. 176. 200. 202. 236. 238.
 246. 262. 272. 274. 298. 308. 312.
 314. 320. 328. 342. 342. 362. 406.
 450.
 συντέλεια 40.
 Συρία 106.
 Σύροι 30. 322. 346.
 σωτηρία 34. 70. 96. 98. 118. 102. 120.
 122. 124. 134. 160. 236. 246. 262.
 388. 482. 486.
 σωφροσύνη 226.

Τ

ταλαιπωρία 12. 48. 72. 74. 76. 170. 388.
 ταπείνωσης 50. 378.
 Τίτος, Ρωμαῖος αυτοκράτωρ, 302.
 τρυφή 72. 124. 470. 504.
 τύρβη 144. 250. 286.
 Τύριοι 30.
 Τύρος 30.
 τῦφος 306.

Υ

ὔδρις 12. 230. 232. 328. 374. 376. 430.
 υἱοθεσία 84. 226. 382.
 ὑπακοή 442. 486.
 ὑπερηφάνια 158.
 ὑπεροψία 50. 72. 78. 102. 112. 286. 342.
 360.
 ὑπομονή 226. 430. 500.

Φ

φαιδρότης 516.
 Φαράν 94. 96.

Φαραὼ Νεχαὼ 282.
 Φαρισαῖος, -οι 70. 76. 138. 186. 198.
 212. 272. 378. 414. 492.
 φαυλισμός 412.
 φαυλότης 40. 232. 278. 292. 312. 348.
 410. 414. 448. 488. 490. 510. 522.
 φειδῶ 292. 398.
 φενακισμός 78. 254.
 Φεριζαῖοι 20.
 φθόνος 156. 230. 324.
 φθορά 358. 358. 366. 386. 518.
 φιλαλληλία 500.
 φιλανθρωπία 12.
 φιλαρχία 60.
 φιληδονία 232.
 φιλοθεΐα 218. 282.
 φιλοκέρδεια 518.
 φιλονεικία 522.
 φιλοπτωχία 226.
 φιλοσαρκία 108. 216.
 φιλοστοργία 396. 452. 508.
 φιλοτιμία 50. 390. 398. 498.
 φόβος θεῖος 360. 410. 442.
 φόβος Κυρίου 362.
 Φοίνικες 174. 322. 328.
 Φοινίκη 74. 194. 320. 322. 324.
 Φουλά 172. 242. 362.
 φρόνημα γήϊνον 138.
 φροντῖς 44. 296.
 Φυλιστιεῖμ 324.
 φύσις θεία 136. 168.
 φῶς θεῖον 202.
 φῶς τοῦ κόσμου 262.

Χ

Χαλδαῖοι 20. 28. 56. 58. 64. 66. 68. 74.
 84. 292. 306. 336. 340. 366.
 Χαμῶς 182.
 Χαναάν 300. 320. 322.
 Χανααναῖοι 20. 300. 322.
 χάρισμα 256.

Χελκίας 220.
 Χουσι 276.
 χρηστότης 100. 226. 290. 470. 500.
 Χωρήβ 524.

Ψ

ψευδοέπεια 86.
 ψευδολατρεία 32.
 ψευδομαντεία 252.

ψεῦδος 248.
 ψοφοδεεία 270.

Ω

ὠμότης 10. 20. 22. 48. 52. 58. 62. 66. 70.
 76. 298. 366.
 ὠν 258.
 ὠσηέ 254. 420.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΜΒΑΚΟΥΜ	8
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄	80
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΒΔΙΟΥ	154
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	154
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄	158
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΝΑΟΥΜ	176
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	176
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄	180
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄	222
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄	248
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΣΟΦΟΝΙΑΝ	276
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ	276
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	276
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄	278
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄	312
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ	334
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄	342
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΜΑΛΑΧΙΑΝ	392
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	392
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ	396
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄	396
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄	432
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ	468
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄	476
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄	510
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	527
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	527
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	537